

LA SINDICACIÓ DELS FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (1931-1939)

David Martínez Fiol
Tesi de Doctorat
Director: Enric Ucelay-Da Cal
Universitat Autònoma de Barcelona
Departament d'Història Moderna i Contemporània

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	1
Societat Civil i estat	
Un buit historiogràfic: la funció pública de la Generalitat republicana	
Una bibliografia corporativa: els funcionaris analitzen als funcionaris	
Els corporativismes funcionaris	
Corporativisme no és només feixisme	
I. LES RIVALITATS CORPORATIVES I PROFESSIONALS EN LA VERTEBRACIÓ DE L'ESTAT LIBERAL ESPANYOL.....	17
1. Més enllà de la confrontació noblesa-burguesia: militarisme contra civilisme i elitisme contra meritocràcia	18
Els orígens absolutistes de la burocràcia liberal: el cas de la judicatura	
Les bases del corporativisme militar	
La crisi del liberalisme elitista isabelí i el fracàs de la democràcia civil del Sexenni	
Canvis estructurals i nous corporativismes en el marc de la Restauració Alfonsina	
La rebel·lió dels nous corporativismes	
2. Catalanistes i militars rivalitzen per la funció pública a Catalunya	31
Les Bases de Manresa: una definició de Poder Regional català	
Contra l'exèrcit i amb l'exèrcit: la difícil simbiosi entre civilisme regionalista i militarisme espanyol	
L'Escola de Funcionaris de l'Administració Local de Catalunya: un invent regionalista	
El fracàs de l'opció estatutària	
El primoriverisme i l'escissió en el corporativisme militar	
II. L'ASSOCIACIÓ CULTURA I ESPORT-GENERALITAT DE CATALUNYA I LA FORMACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ AUTÒNOMA CATALANA (1930-1932).....	45
3. El trànsit de la Dictadura de Primo de Rivera a la Segona República: la pugna pel control de l'administració estatal i local a Catalunya	47
L'obrerisme radical descobreix l'Estat i la tecnocràcia	
Repescar la Mancomunitat o estatutisme?	
Contra el protagonisme d'ERC	
4. Els límits de l'hegemonia d'ERC: la manca d'una burocràcia professionalitzada en el marc constituent de l'autonomia catalana.....	59
La revolució dels aspirants a funcionaris	
La paradoxa del cas Alfons Maseras: un diletant considerat un intel·lectual-professional	
L'herència primorriverista i regionalista: depuracions i continuisme	
L'alta cultura en mans de regionalistes i d'Acció Catalana	
5. Els orígens de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC): catalanisme, elitisme cultural i esport	71
De la noció de club a l'esperit sindical	
El concepte de funcionari de l'ACE-GC: <i>Mens sana in corpore sano</i>	
Dels jocs esportius de saló a l'exaltació del maquinisme i el risc	
Paissatgisme i neonoucentisme: les contradiccions de la cultura urbana	
6. Eficàcia i llengua catalana: valors promocionals de l'autonomia regional de Catalunya.....	83
L'ideal catalanista d'una moderna societat de serveis	
El funcionari com a model de l'<i>home nou</i>: eficàcia i antisedentarisme	
La llengua catalana: l'idioma dels funcionaris de la Generalitat	
La llengua catalana en el marc de l'Estatut	

III. LA UNIÓ SOCIALISTA DE CATALUNYA I ELS LÍMITS DE L'OPCIÓ SINDICALISTA EN EL SI DE CULTURA I ESPORT (1932).	97
7. La USC i el debat a Corts sobre la sindicació dels funcionaris	99
La Constitució republicana i l'associacionisme dels empleats públics Els socialistes catalanistes i la sindicació dels funcionaris	
8. Funcionaris, tècnics i intel·lectuals en el discurs obrerista de la USC.....	113
Funcionaris preparats per governar	
Els orígens funcionaris, intel·lectuals i tecnocràtics de la USC	
El pensament intel·lectual de la USC i la renúncia a la CNT	
El camí de Comorera cap el funcionariat de la Generalitat Provisional	
El funcionari en el disseny comorerista de la USC	
9. La presidència de Rafael Ramis i el fracàs de la USC en la conquesta de Cultura i Esport	131
L'origen de la polèmica: un article de Rafael Ramis	
L'ombra de Comorera dins de Cultura i Esport: mutualisme també és sindicalisme	
La caiguda del Consell Directiu de l'ACE-GC presidit per Rafael Ramis	
IV. LA RUPTURA DE L'ACE-GC I LA FORMACIÓ DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (1932-1933).....	141
10. <i>Mutualistes</i> contra <i>sindicalistes</i> : els referents de la lluita pel control de Cultura i Esport	143
Ramon Tor i la Secció de Mutualisme: els referents estelars del Consell Directiu presidit per Vicenç Munné	
La Secció de Mutualisme contra la Comissió d'Acció Social: Ramon Tor contra Rafael Ramis	
11. La contraofensiva dels socialistes catalanistes i els bloquistes	151
Ramon Tor i la defensa numantina de la pràctica mutualista	
El recurs de la Comissió d'Acció Social a Joan Comorera	
12. El triomf dels <i>sindicalistes</i> a Cultura i Esport i la creació de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya	159
La dimissió de Ramon Tor: la fi del domini <i>mutualista</i> dins l'ACE-GC	
Canvi de nom i d'orientació estratègica: el camí cap el sindicalisme	
El Consell Directiu de la nova AFGC: una síntesi precària de marxistes i <i>esportistes</i>	
V. L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (1933): UN PROJECTE SINDICAL I CULTURAL MARXISTA I CATALANISTA DELS EMPLEATS PÚBLICS DE LA GENERALITAT.....	169
13. Els comunistes separatistes i la retòrica dels patriotes marginats.....	171
El separatisme: expressió de la seva marginació de les institucions mancomunàries	
La via separatista cap el comunisme: senyal d'identitat dels aspirants a intel·lectuals i funcionaris	
Del surrealisme al realisme socialista: les ambivalències culturals del nacionalisme revolucionari	
La fallida aproximació a la CNT	
De mercantils a funcionaris	
14. Els dirigents de l'AFGC i la reinterpretació marxista del noucentisme (I): Formació Professional i <i>antiavantguardisme</i>	191
Plans Quinquenals i crisi del capitalisme: el socialisme tecnocràtic contra la <i>plutocràcia</i> agrarista i financera	
El recurs de la Formació Professional en un context de creixement urbà	

Formació Humanística front a la Formació Professional
Bloquistes i socialistes catalanistes *monopolitzen* els estudis tècnics
El tècnic no és un home de lletres
Els tècnics contra les avantguardes artístiques

15. Els dirigents de l'AFGC i la reinterpretació marxista del noucentisme (II): <i>educació de l'esperit i cultura del cos</i>	213
La confusió cultural dels anys trenta: el cinema supleix el teatre	
La crisi del teatre en català i el plany per la protecció de la llengua catalana	
De l'avantguardisme i l'espanyolada a la pràctica esportiva	
Contra l'espectacle de masses	
La realitat inqüestionable: el futbol com a reflex de la política i l'economia	
La platja i la natació: una via cap a l'interclassisme marxista	
AFGC, esport i Escola del Treball	
 VI. CORPORATIVISMES I ASSOCIACIONISME PROFESSIONAL: ELS LÍMITS DE L'AFGC COM A <i>SINDICAT ÚNIC</i> DEL FUNCIONARIAT CATALÀ.....	235
16. L'associacionisme dels funcionaris de la Generalitat dins del marc corporatiu dels anys trenta	237
Corporativismes municipals i barcelonacentrisme	
Clericalisme i anticlericalisme en la regulació del professionalisme tècnic	
Tradició i elitisme dels enginyers industrials	
L'orientació corporativa i tecnocràtica de la Generalitat	
17. Metges, però també funcionaris: l'exemple de l'Associació Catalana de Metges Sanitaris i d'Assistència Pública	247
Radicalització social, remei contra la proletarització	
L'Associació Catalana de Metges Sanitaris i d'Assistència Pública: limitació al barcelonacentrisme i al dirigisme de la Generalitat	
18. L'heterogeni entrellat humà i socio-professional de l'AFGC: entre la retòrica marxista i l'interclassisme nacionalista	255
Classisme social i classisme professional	
L'element conservador: advocats regionalistes i filocarlins	
Escriptors, autors teatrals i advocats	
L'enxufisme d'esquerres: el cas de Daniel Domingo Montserrat	
Interclassisme nacionalista i familiar	
19. Organització territorial i categories funcionaries	273
Comarques, províncies i comissaries	
La inevitable existència de categories professionals	
 VII. ELS INTENTS DE MORALITZACIÓ POLÍTICA I DIGNIFICACIÓ LABORAL DE LA FUNCIÓ PÚBLICA: ELS PROJECTES D'INCOMPATIBILITATS I D'ESTATUT DELS FUNCIONARIS.....	281
20. La reorganització laboral de l'administració autònoma regional de Catalunya segons l'AFGC	283
Antitarradellisme i antilerrouxisme	
Els "regnes de taifes" de l'administració i la lluita per la jornada intensiva	
21. La <i>confiança</i> en l'Estat republicà i el Projecte d'Incompatibilitats	291
Intervencionisme estatal i tecnocràcia	
Les raons del Projecte d'Incompatibilitats dels funcionaris amb càrrecs públics	
22. Reivindicacions laborals i condicions de treball dels funcionaris de la Generalitat	299
Ventura Gassol i la moralitat del funcionari	
Contra la discriminació salarial i els abusos dels alts càrrecs de l'administració	

23. La incapacitat de la coalició de govern azañista-socialista per aprovar un Estatut de Funcionaris.....	305
El Decret de Funcionaris: reducció de plantilles i congelació salarial	
Les contradictòries reaccions dels partits republicans davant del Decret de Funcionaris	
La contraofensiva de les associacions de funcionaris i les matisacions de Manuel Azaña	
Demagògia i improvisació governamental: el funcionari com a client polític	
Les propostes d'Estatut de Funcionaris	
El lerrouxisme i la insatisfacció de les classes mitjanes professionals	
VIII. LA CONFRONTACIÓ DELS DIFERENTS DISCURSOS OBRERISTES DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (1933-1934).....	321
24. Unió Sagrada republicana-socialista i pragmatisme sindical	323
Coalició republicana-socialista o govern d'unitat nacional esquerrana sense el BOC	
Contra el Partit Republicà Radical	
Col.laboració amb l'Esquerra	
25. La lluita de socialistes catalanistes, bloquistes...i també cenetistes per l'espai sindical dels serveis	331
El sindicalisme marxista qüestiona l'hegemonia d'ERC i de la CNT	
Funcionaris anarquistes o l'ambigüitat de l'antiestatisme de la CNT	
Tecnocràcia, funció pública i anarquisme	
La "manualització" del sector dels serveis	
Els efectes de la vaga de dependents en la USC	
26. El BOC contra l'"oligarquia i caciquisme" de l'ERC i la USC.....	347
La unificació salarial dels funcionaris segons el Bloc	
La corrupció republicana-socialista i la revolució proletària del BOC	
27. L'eix nacionalista revolucionari pro-ERC: "Spartacus", "Mall" i socialistes catalanistes conquereixen l'AFGC	355
Rafael Ramis cau en desgràcia	
La influència d'Henri de Man en Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat	
La crítica de Joaquín Maurín a Jaume Miravittles	
"Mall" i "Spartacus": una conxorxa de funcionaris obreristes	
El triomf dels nacional-obreristes d'ERC i de les JEREC	
IX. REPRESSIÓ I REORDENACIÓ DE LA FUNCIÓ PÚBLICA A CATALUNYA: LA CONFIGURACIÓ DEL RÈGIM TRANSITORI DE LA GENERALITAT (1934-1936).....	371
28. El 6 d'octubre del 1934 a Catalunya: una revolta de funcionaris i mercantils	373
Les contradiccions polítiques de la Generalitat i el desinterés dels sectors manuals	
La mancada segona oportunitat de rabassaires, mercantils i funcionaris	
La crítica regionalista a la política d'ERC d'accés a la funció pública	
La construcció d'un estat nacional català segons Jaume Miravittles i l'AFGC	
Funcionaris represaliats i màrtirs	
29. Militarització, civilització i corporativització: la reorientació radical-cedista de l'autonomia regional catalana	389
La militarització de l'autonomia regional: la presidència del coronel Francisco Jiménez Arenas	
Els déficits dels radicals a Catalunya entre el 1931 i el 1934	
Manuel Portela Valladares i la civilització del règim transitori de la Generalitat	
La presidència de Joan Pich i Pon i la corporativització de l'autonomia catalana	

El sector de la construcció: clau de volta de la gestió lerrouxista

30. Pragmatisme sindical i polític de l'AFGC: acomodació en el règim transitori i aproximació a la Lliga Catalana 407

Moderació sindical i creixement afiliatiu: la reaparició pública de l'AFGC

Cooperativisme de Consum

Quadre Escènic, Club Femení i esbarjo

Ni ultranacionalistes ni trentistes: la nova Junta Directiva de l'AFGC

31. La revisitació del noucentisme conservador i l'ideal regionalista d'un funcionari tecnocràtic 423

Tecnocràcia i ensenyament: contra l'intervencionisme estatal

Religió i ordre social: complement de la tecnocràcia

La defensa regionalista de l'Estatut

Règim transitori, burocràcia professional i comarques naturals: una qüestió de patriotisme

Subsidiaris del lerrouxisme

El camí cap al domini regionalista de l'autonomia catalana

La breu oportunitat de govern exclusivament regionalista o l'exaltació del funcionari eficaç

X. EL TRIOMF DE L'EGOISME PROFESSIONAL: RIVALITATS CORPORATIVES ENTRE ELS FUNCIONARIS DE LES DIFERENTS ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES (1934-1936)..... 441

32. Restriccions pressupostàries i malestar funcional durant el Bienni radical-cedista 443

Sota el signe de l'estalvi públic

Joaquín Chapaprieta i la Llei de Restriccions

Les propostes de reorganització dels cossos de seguretat i la rivalitat intragovernamental de radicals i cedistes

Els recels de la "petita burgesia" funcional republicana: correus i el magisteri nacional

33. El renovat discurs tecnocràtic de la CNT i el fracàs de la via catalana per obtenir un Estatut de Funcionaris de la Generalitat 455

La crisi de la CNT i l'enèsim redescobriment llibertari de la tecnocràcia

Els anarcosindicalistes i la formació professional i tècnica

L'AFGC i els peons de la funció pública

La ponència de l'Estatut de Funcionaris

L'alternativa estatutària de l'AFGC

Marginació de l'AFGC i esmorteïment de la ponència

34. El pes de la funció pública municipal en el fracàs de l'Estatut de Funcionaris de la Generalitat i de l'Estat: el cas dels secretaris d'Ajuntament 471

Alcaldes d'Esquerra contra els secretaris d'Ajuntament

Autonomia regional i autonomia municipal: el difícil encaix dels secretaris d'Ajuntament

L'esforç municipalista del lerrouxisme

La sintonia dels secretaris municipals amb radicals, cedistes i regionalistes

XI. CONTRA LES DEPURACIONS FUNCIONARIALS, CORPORATIVISME I MUTUALISME (DESEMBRE 1935-MAIG 1936)..... 491

35. La revenja del Front d'Esquerres: noves depuracions i velles readmissions 493

La funció pública en el programa del Bloc o Front Popular Antifeixista

El triomf del Front Popular: nou recanvi de càrrecs polítics i alts funcionaris

La fi del règim transitori i l'"expulsió" dels regionalistes del govern de la Generalitat i dels municipis gestors

36. La impossible unificació associativa de tota la funció pública de Catalunya	503
Les exigències depuradores de l'AFGC	
Contra qualsevol tipus de "camisa": el plany del secretariat local	
Proposta i no realitat: la Federació de Funcionaris de Catalunya	
37. La pràctica mutualista de l'AFGC i el COSALC	515
La reorganització de la Junta de la Secció de Mutualisme de l'AFGC	
La Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat	
"Llar Blanca": el projecte de clínica dels funcionaris	
El fracàs de l'alternativa mutualista del COSALC	
XII. L'AFGC I LA RUPTURA DE LES JEREC (MAIG-JULIOL DEL 1936).....	527
38. Jaume Miravittles i l'Olimpíada Popular: un exemple de la politització de l'AFGC	529
El nou projecte de Reglament de l'AFGC	
La mort de Rafael Ramis	
Funció pública i Olimpíada Popular	
39. Confrontació de funcionaris en el sí de les JEREC: la línia dencasista de Daniel D. Montserrat.....	537
¿Més enllà d'Henri de Man?: la revista Ara i la ¿nova? retòrica nacional-marxista	
Montserrat instiga la dissidència de les JEREC	
La "falsa" via de la unificació marxista-separatista	
40. Contra l'"estraperlo" d'ERC: la crítica d'Estat Català al govern del Front d'Esquerres	547
El Grup Benèfic de Protecció a la Infància: entre l'"estraperlo" i Nuestra Natacha	
"Els amics protegits de Portela"	
La Casa de la Caritat: l'estel contra la creu	
Grimpadors versus màrtirs: Gassol i Miravittles davant els germans Badia	
El Partit d'Estat Català: un nou refugi de patriotes marginats	
Els germans Anna i Josep Murià: de l'AFGC a la CNT	
XIII. REVOLUCIÓ POPULAR CONTRA TECNOCRÀCIA I BUROCRÀCIA (JULIOL-SETEMBRE DEL 1936).....	565
41. Ni militars, ni jutges, ni secretaris d'administració local: ¿una revolució contra l'Estat?	567
El miratge de l'hegemonia cenetista i la difícil supervivència de l'estat	
Estatisme, antiestatisme i paraestatisme: el Comitè de Milícies Antifeixistes i el control de l'ordre públic	
El <i>New Model Army</i> revolucionari: paramilitarisme i militarisme	
El caràcter intrusista i diletant de la justícia revolucionària	
Una nova funció pública local i gens professionalitzada	
42. Les <i>contradiccions</i> de la retòrica antiestatista de la CNT	581
Vincles lerrouxistes i crítiques a la gestió pública del Front d'Esquerres	
Sindicalisme, funció pública i municipalisme-comunalisme: l'herència complexa del Congrés de Saragossa	
43. El redreçament institucional, burocràtic i revolucionari de l'autonomia regional catalana	589
El peculiar noucentisme-civilista llibertari i l'encaix d'ERC en el procés revolucionari	
La formació d'una nova burocràcia revolucionària: l'exemple de la Conselleria d'Economia	
Tecnocràcia i sindicats en l'ordenació de la justícia i l'exèrcit	
"Tots els negociats i dependències treballen normalment"	

44. La intel.lectualitat funcionària: entre les lletres i l'administració pública.....	603
L'estatització de l'alta cultura catalana i catalanista	
El CENU i la funcionarització massiva de l'ensenyament	
XIV. REORGANITZACIÓ AFILIATIVA I SINDICAL DELS FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT (JULIOL-NOVEMBRE DEL 1936).....	613
45. L'orientació sindical dels intel.lectuals-funcionaris.....	615
CNT i UGT: entre la unificació i la rivalitat sindical	
Sindicació i protecció institucional dels escriptors	
La línia ugetista dels mestres	
De la UGT a la CNT: catalanisme i pragmatisme funcional dels dibuixants	
46. La Catalunya sindicalista del separatisme català i l'opció cenetista de Jaume Miravittles	623
La visió sindicalista del separatisme català	
La crida de la "Soli" a l'adhesió de l'AFGC dins de la CNT	
El desig de Miravittles d'incorporar l'AFGC en el sindicalisme cenetista	
La formació de la Secció d'Obrers i Empleats de la Generalitat del Sindicat Únic de Serveis Públics	
47. L'adhesió de l'AFGC a la UGT: l'ugetisme i el sector dels serveis	637
La competència anarcosindicalista en el sector públic municipal	
L'obligada expansió ugetista entre els serveis i el factor POUM	
La UGT de Catalunya: ¿espanyolista, catalanista o simplement caballerista?	
La necessària i pragmàtica unificació política i sindical de socialistes i comunistes	
La disputa entre socialistes unificats i pumistes pel control sindical de mercantils i funcionaris	
48. Els funcionaris i les unificacions proletàries i separatistes.....	653
Jaume Miravittles: de la presidència de l'AFGC a Comissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya	
Daniel Domingo Montserrat: contra Miravittles i els cenetistes	
Narcís Molins i Fàbrega: un periodista del POUM primer president de l'AFGC-UGT	
XV. LA DIFÍCIL ADEQUACIÓ POLÍTICA I CORPORATIVA DELS FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT AL PROCÉS REVOLUCIONARI (NOVEMBRE 1936-MAIG 1937)...	667
49. El paper del funcionari de la Generalitat en el procés revolucionari segons l'AFGC-UGT	669
La impossible constitucionalitat de la sindicació obligatòria dels funcionaris de la Generalitat	
La reparació pública de l'AFGC reconvertida en AFGC-UGT	
L'"obrer de l'administració pública" també col.laborà en l'esforç bèl.lic	
El continuat creixement de la funció pública de la Generalitat	
50. El Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) i les reivindicacions laborals dels empleats de la Generalitat	681
La constitució del Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) i la marginació sindical dels pumistes	
Els objectius corporatius del Comitè d'Enllaç: augment de sous i reforma de l'alta burocràcia	
Els sindicats de funcionaris: salvaguardes de la <i>dignitat</i> revolucionària de la funció pública republicana	
51. La legislació sobre funcionaris de la Generalitat i la trajectòria orgànica de l'AFGC-UGT	691

La difícil convivència dels sindicats del Comitè d'Enllaç
Sous, horaris i plantilles: la insatisfacció corporativa de l'AFGC-UGT
Trajectòria i estructura de l'AFGC-UGT: de la teòrica federació a l'efectiva centralització
Estatges, afiliació, mutualisme i cooperativisme: adhesió no volia dir militància

52. La crisi de maig del 1937 i els seus efectes a l'AFGC-UGT i la CNT	705
Petita burgesia, meritocràcia i tecnocràcia en el discurs d'una CNT governamentalista	
L'anarcosindicalisme: entre el governamentalisme i l'"antiburocratisme radical"	
El POUM: entre la destrucció de l'estat republicà-burgès i la defensa dels seus funcionaris	
La rivalitat entre particularistes i antiparticularistes debilita la unitat sindical	
La marginació governamental de la CNT i la fi de la presidència de Molins i Fàbrega al capdavant de l'AFGC-UGT	
XVI. FUNCIÓ PÚBLICA I NEGRINISME: EL MIRATGE DE L'EFICÀCIA ESTATAL (MAIG 1937-MARÇ 1938)	723
53. Intel.lectuals, dones i funció pública: un espai laboral en expansió.....	725
Intel.lectuals-funcionaris catalans davant dels Fets de Maig i el govern Negrín	
La incorporació de la dona a la funció pública: Federica Montseny i l'assistència social	
Realitat i propaganda sobre el treball femení: l'opinió del Secretariat de la UGT de Catalunya	
L'ensenyament i la biblioteconomia	
54. L'AFGC-UGT i la contradictòria adaptació de l'autonomia regional catalana a la retòrica negrinista	741
La Generalitat: un particularisme més pel govern de València	
Intervencionisme estatal i ficció legisladora de la Generalitat	
Els funcionaris de justícia: ¿tecnocràcia o carnet polític?	
L'AFGC-UGT i el PSUC per la victòria militar i contra els "emboscats"	
Funcionaris en peu de guerra...des de la reraguarda	
55. La fallida proposta de conversió de l'AFGC-UGT en Federació de Funcionaris de la Generalitat-UGT i la seva orientació socialista unificada.....	757
L'AFGC-UGT sota l'òrbita del PSUC	
Felip Barjau: "Catalunya és UGT"	
De l'Assemblea General Ordinària de l'AFGC-UGT al III Congrés de la UGT de Catalunya	
XVII. L'AFGC-UGT I EL COMITÈ DE RELACIONS D'OBRERS I ENPLEATS DE LA GENERALITAT-CNT AL SERVEI DEL "GOVERN DE LA VICTÒRIA" (MARÇ 1938-ABRIL1939)	767
56. De l'oficina al front de guerra: el discurs bel·licista de l'AFGC-UGT.....	769
Refugiats, proveïments i atur: el punt de vista de l'AFGC-UGT	
L'AFGC-UGT i la militarització de la societat catalana: l'esperit de la Gran Guerra	
57. La <i>negrinització</i> de la CNT i el restabliment del Comitè d'enllaç AFGC (UGT)-Comitè de Relacions d'Obrers i Empleats de la Generalitat (CNT)	779
La reorganització filonegrinista de la CNT	
La reactivació del Comitè d'enllaç de funcionaris de la Generalitat	
58. La definitiva conversió de l'AFGC-UGT en Federació de Treballadors de la Generalitat de Catalunya-UGT	787
De l'AFGC-UGT a la FETG-UGT	
Pau Balsells i la soviètzació sindical de la FETG-UGT	

Assegurances i protecció social i sanitària
Meritocràcia, formació professional i antifeixisme: els pilars corporatius de la
FETG-UGT

59. El Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya: antítesi corporativa i política de l'AFGC-UGT i FETG-UGT	799
El COSALC contra el dilettantisme i la revolució particularista La difícil reordenació corporativa del COSALC i del secretariat d'Ajuntament El feble esperit antifeixista del COSALC i la seva evaporació pública	
EPÍLEG I CONCLUSIÓ	809
Aspectes de continuïtat i militarització en la reconstrucció franquista de l'administració local de Catalunya La restauració del poder provincial i la reorientació castellanitzada dels funcionaris i intel·lectuals noucentistes La depuració de funcionaris de la Diputació de Barcelona La depuració funcional en els Departaments de la Generalitat no procedents de la Diputació de Barcelona La crisi de l'estat republicà i la politització de la funció pública L'associacionisme funcional o la dificultat d'un discurs estrictament tecnocràtic	
APÈNDIXS.....	829
Apèndix 1: Socis de la Secció de Mutualisme de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya	831
Apèndix 2: <i>Socis actius</i> de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya entre 1933 i 1936	837
Apèndix 3: Projecte d'Incompatibilitats dels Funcionaris amb càrrecs públics, presentat per la Comissió de Presidència a les Corts Espanyoles el 4 d'octubre del 1932	881
Apèndix 4: Avantprojecte d'Estatut de Funcionaris Civils redactat per la Comissió Interministerial del Govern republicà-socialista (setembre 1932)	883
Apèndix 5: Projecte d'Estatut de Funcionaris Civils redactat per la Unió Nacional de Funcionarios Civiles (1933)	887
Apèndix 6: Llei d'Incompatibilitats de desembre del 1934	893
Apèndix 7: Avantprojecte d'Estatut de Funcionaris redactat i proposat per l'AFGC a l'abril del 1935	895
Apèndix 8: Projecte de Reglament de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (Març 1936)	913
Apèndix 9: Categories i sous dels funcionaris de l'Administració de Justícia de Catalunya segons el Decret de 15-IX-1936.....	921
Apèndix 10: Composició de la plantilla de professors de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya dependent de la Conselleria de Defensa de la Generalitat (2 Novembre 1936)..	923
Apèndix 11: Reordenació de la plantilla de professors de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya dependent de la Conselleria de Defensa de la Generalitat (29 Novembre 1936).....	925
Apèndix 12: Reconeixement d'antiguitat del personal fidel a la República dins de la Secció d'Ensenyament Tècnic de la Generalitat (2 d'octubre del 1936) i de l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània (20 d'octubre del 1936).....	927

Apèndix 13: Plantilles, matèries i sous de l'Escola Industrial de Barcelona segons la reordenació pedagògica efectuada pel Consell de l'Escola Nova Unificada a l'octubre del 1936	929
Apèndix 14: Mestres interins contractats per la Conselleria de Cultura de la Generalitat l'octubre del 1936	931
Apèndix 15: Funcions del Comissariat de Propaganda de la Generalitat segons el Decret de 5 d'octubre de 1936.....	953
Apèndix 16: Dades de la situació administrativa de l'AFGC-UGT corresponents a l'exercici del 1936	955
Apèndix 17: Comptes de l'exercici corresponent a l'any 1936 de la Secció de Mutualisme de l'AFGC-UGT.....	959
Apèndix 18: Ordre de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de 30 de maig del 1937, a través de la qual es publicà un llistat de mestres substituïts que suplien a d'altres incorporats als fronts.....	961
Apèndix 19: Decret que disposa el compliment estricte de la incorporació a files dels funcionaris compresos en les llesves de 1932, 1933, 1934, 1935 i 1936.....	963
Apèndix 20: Manifest de l'AFGC-UGT a tots els seus afiliats (1938).....	965
Apèndix 21: Ordre dels Departaments de Treball i Obres Públiques contra els empleats que defugissin incorporar-se a files (tardor 1937).....	967
Apèndix 22: Drets dels funcionaris de la Generalitat segons la FETG-UGT (Desembre 1938).....	969
Apèndix 23: Decret del 5 d'abril del 1938 pel qual es reservava el 30% dels empleus públics als combatents mutilats del bàndol nacional.....	971
BIBLIOGRAFIA.....	973

INTRODUCCIÓ

Les planes que ocupen tot aquest llarg estudi analitzen els projectes de sindicació i associació corporativa dels funcionaris de la Generalitat de Catalunya durant els anys 1931-1939. Tanmateix, no se'ls analitza com a subjectes passius a remolc dels esdeveniments polítics, sinó com a elements actius de la política catalana dels anys trenta. Per tant, es parteix de la idea motor que la major part de la classe política catalana del període republicà formava part de la funció pública, tant local com regional, com de l'administració central de l'estat. Això implicà un enorme protagonisme del funcionariat en tots els processos de canvi i de transformació política, social, econòmica i cultural que s'esdevingueren a Catalunya durant la II República. Així, les planes d'aquest treball intentaran posar de manifest que el clàssic discurs regeneracionista del catalanisme, fonamentat en la necessitat de reformar l'estat, era, entre altres raons, una proposta d'adequar l'estructura de l'estat espanyol a les necessitats de promoció professional de les classes mitjanes catalanistes a través de l'administració pública. En rigor, l'aspiració de l'autonomia, en termes pragmàtics, suposava la voluntat de crear un espai de promoció socioprofessional per a aquestes noves classes mitjanes emergents que havien derivat cap el catalanisme polític com a contrapès a unes classes mitjanes de signe republicà lerrouxista o militar que primaren les vies de l'administració municipal o central com a vies de promoció.

La concreció de l'autonomia regional, a partir de l'any 1931 amb la Generalitat provisional i del 1932 amb l'estatut d'autonomia, desfermà entre les classes mitjanes republicanes i catalanistes una veritable fam de conquesta de llocs de treball públics. I aquesta situació definí bona part del joc de rivalitats polítiques dels anys trenta a Catalunya. Fou per aquesta raó que es configuraren tota una sèrie d'associacions corporatives de l'anomenada "classe funcional" de la Generalitat i que tingueren per objectiu la defensa dels interessos professionals d'uns empleats públics que sentiren una enorme inseguretat laboral dins d'una administració tot just acabada de crear. Per això, es pot parlar que, a Catalunya, la "revolució republicana" del 1931 fou una revolució de funcionaris i d'aspirants a funcionaris que veieren en l'autonomia regional la seva gran finestra d'oportunitats. Tanmateix, seria erroni creure que la revolució del 1936 posà fi a tot aquest procés de creixement de la funció pública autònoma, sinó tot el contrari. La gran rivalitat entre catalanistes radicals i anarcosindicalistes durant el 1931-1936 no fou estrictament una rivalitat entre els oficinistes, funcionaris i dependents del sector dels serveis contra els obrers manuals. Pel contrari, fou una confrontació entre aquells que van voler conservar els seus llocs de treball públics i aquells que els volien destruir perquè no hi podien disposar d'ells (i en aquesta línia hi tingué un pes fonamental el tradicional discurs antiestatista dels llibertaris). Ara bé, quan va esclatar la febre revolucionària de l'estiu del 1936, la CNT no va dubtar a renunciar (almenys els seus dirigents) al comunisme llibertari per tal de conquerir el màxim espai de poder públic que es

concretà en una nova revolució d'aspirants a funcionaris, aquesta vegada procedents del sector dels obrers manuals. I, per aquesta raó, la mateixa CNT va acabar, malgrat el seu teòric i mitificat antiestatisme, creant el corresponent Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat. En rigor, bona part del joc polític dels anys trenta a Catalunya va girar a l'entorn de la lluita pel control dels llocs de treball públics i de l'administració, fet que contradiu els discursos tradicionals de les formacions polítiques catalanistes i obreristes que sempre negaren la legitimitat de l'estat fos espanyol o de qualsevol mena: uns, pel seu caràcter uniformista, i, els altres, per la seva dificultat d'accedir-hi per mèrits acadèmics als llocs de feina públics. Certament, un cop catalanistes i llibertaris pogueren aspirar a formar part de la funció pública donaren a conèixer un discurs i unes actituds allunyades del clàssic regeneracionisme antiestatalista.

Societat civil i estat

L'estudi de l'associacionisme i el sindicalisme dels funcionaris de les administracions central, local i regional a la Catalunya contemporània ha estat de sempre un tema d'escassa atenció per part de la historiografia catalana. Darrera d'aquesta manca d'interès ha pogut influir el secular menyspreu de la societat civil catalana i, especialment, catalanista per l'aparell de l'estat espanyol i les seves institucions. Fins i tot, podria plantejar-se que aquest *menyspreu* ha estat extensible, de forma més matisada, a la mateixa administració regional o d'autogovern de Catalunya en la mesura que representava, no una estructura d'opressió política, però sí una realitat institucional de caire burocràtic. Dit d'una altra forma, malgrat les aspiracions d'autogovern formulades pels catalanistes des de la segona meitat del segle XIX, l'autogovern no sempre es va identificar com l'aspiració a gaudir d'un estat propi amb els seus corresponents funcionaris. Pel contrari, semblava que l'autogovern dissenyat pels catalanistes hauria de tenir una mínima burocràcia, mentre que el pes de la gestió dels serveis públics de Catalunya hauria de recaure en les institucions i entitats que conformaven l'anomenada societat civil ¹. Certament, en l'imaginari catalanista, com en la major part dels moviments regeneracionistes de l'Espanya de la fi del segle XIX, buròcrata i burocràcia era sinònim d'ineficàcia, irresponsabilitat i parasitisme. Per això, els escriptors catalanistes, i foren molts els que van treballar de funcionaris en qualsevol de les administracions públiques, sempre maldaren a ocultar o a restar importància a aquesta realitat i preferiren, òbviament, ser reconeguts com a intel·lectuals. En conseqüència, com assenyalà l'historiador Joan B. Culla, foren molts els joves catalans de classe mitjana els que, si podien, intentaven defugir l'opció

¹ Enrique UCÉLAY-DAL, *The Shadow of a doubt: fascist and communist in catalan separatism, 1919-1939*, Barcelona, ICPS, 2002; i del mateix autor, "The Shadow of a doubt: fascist and communist in catalan separatism, 1919-1939", a *BCN Political Science Debates*, nº 2, 2003, pp. 123-189.

d'empleat públic com a mecanisme de promoció socio-professional dins del sector dels serveis: "En una sociedad -la catalana- donde la función pública era escasa y poco prestigiosa, entrar en La Caixa sustituía con ventaja a la carrera funcionarial"².

La cultura catalanista de finals del vuitcents i d'inicis del noucents identificà sistemàticament el concepte d'estat amb els grans estats, i aquests eren per definició la representació d'imperis opressors de petites nacionalitats com la catalana. Per tant, el catalanisme sempre presentà el *gran* estat espanyol, imperialista i corrupte per definició, com una entitat opressora de la petita nacionalitat catalana, la qual defensava la seva societat civil que, també per definició, no era corrupte ja que precisament no era estat. La paradoxa estava servida donat que qualsevol alternativa d'autogovern de Catalunya es definia com una peça més de l'administració regional i local de l'estat espanyol i, per tant, devia explicitar l'existència d'una funció pública que gestionés els serveis del corresponent autogovern. Ara bé, les diferents expressions de l'autogovern català del primer terç del segle XX, la Mancomunitat i la Generalitat, en especial la primera, empraren la xarxa d'entitats que conformaven la societat civil catalanista per tal d'ampliar l'àmbit de gestió dels serveis públics de Catalunya, fins el punt de crear una notable confusió entre el que era l'àmbit de la gestió pública i el de l'estrictament privada. Per exemple, l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) va actuar sempre amb una fesomia institucional de caràcter aparentment estatista, però en realitat no formava part directa de l'administració mancomunatària ni de la Generalitat. D'altra banda, cal matisar també que el protagonisme de la societat civil catalanista en la gestió dels serveis públics fou conseqüència, en part, de les insuficiències pressupostàries que patiren les institucions d'autogovern. En rigor, allà on no arribaven els diners que l'estat derivava a la Mancomunitat o a la Generalitat podia arribar el capital privat de la societat civil.

Nogensmenys, els anys de la Gran Guerra introduïren a través del nacionalisme radical les aspiracions de reconvertir la societat civil catalanista en el propi estat. Però aquesta perspectiva no va ser plenament assumida ni pel conjunt del catalanisme, inclosos els separatistes promotors de la idea, ni pels sectors llibertaris catalans contraris, teòricament, a qualsevol forma d'estat. De fet, la gran paradoxa del catalanisme dels anys trenta fou la permanent invocació per dotar a Catalunya d'un estat propi (bé en clau d'Estat lliure associat o com un estat més d'una República federal espanyola), però sense renunciar als beneficis polítics de sostenir la seva societat civil amb diners de l'estat (o de l'administració autònoma). Aquesta tendència s'accentuà en tots els sentits durant la Guerra Civil. Així, cal matisar la tesi tradicional que assenyala que, el juliol-agost del 1936, l'estat republicà i les seves diferents administracions (inclosa la de la Generalitat) es col.lapsaren en benefici dels comitès i els

² Joan B. CULLA I CLARÀ, "Empleado de La Caixa", *El País*, 7-X-2005, p. 3 (secció "Cataluña").

poders locals revolucionaris. La realitat ens mostra un panorama molt diferent: mentre els comitès locals revolucionaris assumiren un enorme i inqüestionable poder que feia pensar en la imminent destrucció de l'estat republicà, el cert fou que, per contrarestar-los, l'administració de la Generalitat i de l'estat central respongueren amb una més que notable oferta de treball en la funció pública. I l'enorme estol de funcionaris que s'anà configurant apostà cada cop més per la legitimitat institucional republicana perquè era la forma més evident de defensar els seu lloc de feina. Fou el creixement notable de la funció pública civil i de l'administració militar republicana, durant el 1936-1937, la que va permetre, entre d'altres raons, la supervivència i la legitimació dels governs de la República i de la Generalitat, fins i tot amb el suport de la direcció de la Confederació Nacional del Treball (CNT), front als poders locals revolucionaris o particularistes.

En resum, la societat civil catalana, en totes les seves vessants ideològiques, inclosa la llibertària, sempre menyspreà l'estat i qualsevol forma de representació d'aquest, però alhora el va necessitar per configurar una oferta de treball que resitués tots els fidels que havien lluitat durament per la causa corresponent. Així, durant els anys trenta, hom trobarà que la major part dels homes que als anys vint s'arregleraren amb "Avi" Macià esdevingueren funcionaris de la Generalitat i, fins i tot, configuraren o participaren en entitats corporatives, com l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC) o l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC), que tenien per objectiu defensar llurs interessos professionals. Fins i tot la mateixa antiestatista CNT tingué els seus Sindicats Únics de Funcionaris, tant Municipals com de la Generalitat.

Un buit historiogràfic: la funció pública de la Generalitat republicana

Existint com van existir nombroses associacions i sindicats de funcionaris a la Catalunya dels anys trenta, ¿per què la historiografia catalana ha negligit el seu estudi de forma majoritària?. Una primera resposta la trobem en l'anàlisi dels interessos temàtics dels historiadors dels anys setanta i vuitanta del segle XX. Certament, els anys de la Transició Democràtica van ser testimoni d'una eclosió d'estudis que tenien per objectiu primordial recuperar la memòria, des d'un punt de vista d'esquerres i catalanista, dels anys de la República i de la Guerra Civil. En aquest sentit, per a molts historiadors, que alhora també eren simpatitzants, militants o dirigents d'organitzacions polítiques i sindicals antifranquistes, recuperar la memòria històrica suposava cercar l'origen de la seva identitat ideològica i aquesta es trobava en els cercles polítics pro-republicans i catalanistes dels anys trenta³. Per

³ A l'inici del tercer mil·lenni, aquesta tendència historiogràfica encara es mantenia activa i força estesa. En rigor, els anys de govern del Partit Popular (1996-2004) foren identificats per diferents sectors esquerrans de tota Espanya com un retorn al franquisme. Certament, també a Catalunya, historiadors d'esquerres i catalanistes assumiren els anys finals del període aznarista i els primers del govern socialista de Rodríguez Zapatero, amb reformes estatutàries incloses, com anys de "segona transició". D'aquesta forma, recuperaren acríticament tots els mites positius que la historiografia esquerrana i catalanista sempre havia

tant, els anys de la Transició a Catalunya van estar marcats historiogràficament per una allau d'estudis centrats en l'anàlisi estasiològic i cultural d'aquelles organitzacions polítiques i sindicals que, com la CNT, el PSUC, el POUM, el BOC, l'ERC, Acció Catalana, la USC o la Lliga Regionalista/Lliga Catalana, tingueren un visible protagonisme en els anys trenta⁴.

D'aquesta forma, es va menystenir l'anàlisi de les organitzacions i agrupacions de dreta i extrema dreta espanyolista, així com el període conegut com "règim transitori de la Generalitat", que es va estendre oficialment del gener del 1935 fins el febrer del 1936. Fruit d'això fou la consolidació d'una línia interpretativa que Enric Ucelay-Da Cal definí com "frontpopulista", la qual simplificà extraordinàriament la visió de la vida política, cultural i socioprofessional dels anys trenta a Catalunya⁵. El "frontpopulisme" historiogràfic concentrà tots els seus esforços analítics en els períodes hegemònics de l'ERC (1931-1934 i 1936) i va ignorar per il·legítim el "règim transitori" (1935-1936). D'altra banda, el "frontpopulisme" historiogràfic definí la Guerra Civil com un conflicte importat pels espanyols i en el qual els catalans van haver de lluitar per la seva supervivència nacional. Així, es denuncià tant al govern de la República presidit pel socialista Juan Negrín per haver sostret a la Generalitat, el 1937, les competències d'ordre públic i defensa, com, òbviament, al govern del bàndol "nacional" per posar fi legal a l'"autonomia regional" catalana, nom oficial amb el qual era conegut l'autogovern de Catalunya durant la Segona República⁶.

Curiosament, ni la historiografia "frontpopulista" ni la catalana en el seu conjunt, van considerar oportú o simplement no van manifestar cap interès per esbrinar quins foren els entrelligats de l'administració pública de la Generalitat; és a dir, tot l'aparell burocràtic que suposadament va donar consistència positiva o negativa a la gestió de l'autogovern regional de Catalunya. Semblava com si l'exclusiva existència de la Generalitat republicana hagués

conservat escrupolosament sobre la Segona República. Així, continuaren identificant aquest període com una etapa històrica de constant "dinamització social"; per contra, ressaltaren que la inestabilitat política dels anys 1931-1936 fou més un producte propagandístic de la premsa i la publicística conservadora i dretana, que no pas una realitat verificable. Finalment, s'exigia continuar investigant la repressió franquista per tal de passar els comptes pendents que la primera Transició havia negligit. Il·lustratiu d'aquesta tendència historiogràfica fou el dossier editat per *El País. Quadern* el setembre del 2005 compostat pels següents articles: Ricard VINYES, "Una memòria crítica. El passat republicà i la repressió franquista han esdevingut temes d'investigació cabdals de la historiografia més recent"; Ramon ARNABAT, "I vosaltres, ¿què vau fer?"; Carme MOLINERO, "Memòries de la II República"; Montserrat INIESTA, "Memòria dels silencis, patrimonis dissonants"; i Josep Cruanyes, "Símbols memorials com a símbols de mobilització", a *El País. Quadern*, 15-IX-2005, pp. 1-5.

⁴ Il·lustratius poden ser per ordre cronològic: Isidre MOLAS, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, 2 vols., Barcelona, Edicions 62, 1973; Joan B. CULLA I CLARÀ, *El catalanisme d'esquerra. Del Grup de "L'Opinió" al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, Barcelona, Curial, 1977; i del mateix autor, *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona, Curial, 1986; Montserrat BARAS I GÓMEZ, *Acció Catalana (1922-1936)*, Barcelona, Curial, 1984; Ricard ALCARAZ i GONZÁLEZ, *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*, Barcelona, La Magrana-IMHB, 1987; M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, 2 vols., Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989; Andrew Charles DURGAN, *BOC 1930-1936. El Bloque Obrero y Campesino*, Barcelona, Laertes, 1996; i Anna MONJO, *Militants. Democràcia i participació a la CNT als anys trenta*, Barcelona, Laertes, 2003.

⁵ Enric UCELAY-DA CAL, "Pròleg", a David MARTÍNEZ FIOU, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, pp. 7-11.

⁶ Paradigmàtic és Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA, *L'ocupació militar de Catalunya. Març 1938-febrer 1939*, Barcelona, L'Avenç, 1987.

donat un sentit a la vida de tots els catalans; fins i tot, resultava igual que funcionés bé o malament, ja que la percepció que es va tenir de la Generalitat dels anys trenta era la de la seva existència i només pel fet d'existir ja resultava important i calia recordar-la amb enyorança. Com a molt, la societat catalana de la Transició podia aspirar a imitar-la amb una mica més de seny i d'experiència. I aquesta fou la clau de volta de la Transició a Catalunya: recuperar el temps i les institucions pèrdues però amb un xic més de criteri. Per tant, la recuperació i la reorientació de la Generalitat en el marc de la nova monarquia constitucional no es podia acompanyar d'una visió crítica de la seva actuació durant els anys 1931-1939, ja que sinó, ¿quin sentit hauria tingut recuperar una institució de funcionament defectuós?. Així, la restauració de la Generalitat el 1977 i la implantació de l'Estatut d'Autonomia el 1979 van potenciar entre els cercles intel·lectuals i historiogràfics catalans una notable *autocensura* contra qualsevol imatge negativa de l'autonomia catalana dels anys trenta⁷. Si, a més a més, tenim present que la cultura política del catalanisme i de les mateixes esquerres antifranquistes de tota Espanya, inclosa Catalunya, es farcí del clàssic discurs regeneracionista que assenyalava l'oligarquia, l'exèrcit i...la burocràcia com els grans enemics de la democratització d'Espanya i de l'autogovern català, resultava obvi que per als historiadors esquerrans i catalanistes l'anàlisi de la funció pública no constituïa una prioritat ni historiogràfica ni política, encara que fos la funció pública de la Generalitat.

Així, durant el darrer terç del segle XX i els primers anys del XXI, l'estudi de la Generalitat s'ha limitat a enumerar-ne els governs, bandejant qualsevol anàlisi que expliqués el funcionament intern dels seus departaments, conselleries, oficines, institucions sanitàries o d'ensenyament⁸. Òbviament, les planes següents tindran present aquest aspecte de la funció pública de l'autonomia regional catalana dels anys trenta, però sempre en funció de la temàtica principal d'aquesta tesi que és l'anàlisi de l'associacionisme dels empleats de la Generalitat durant els anys de la Segona República i la Guerra Civil.

Una bibliografia corporativa: els funcionaris analitzen els funcionaris

Tot i que de forma molt minoritària, durant els anys de la Transició Democràtica van aparèixer els primers treballs amb la voluntat de donar a conèixer una interpretació de conjunt sobre l'associacionisme i la sindicació professional dels empleats públics a Espanya. Simptomàticament, aquests esforços interpretatius sorgiren de cercles acadèmics públics i funcionaris. Aquest va ser el cas del llibre d'Albert Calderó, *El sindicalismo de los*

⁷ Eva ALGARRE, Pilar BLASCO i Jesús CONTE, *Cap a la Generalitat. De la mort de Franco al Consell Executiu*, Barcelona, Dopesa, 1978.

⁸ Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I. Els Governos*, Barcelona, Undàrius, 1976. Sortí de la norma l'estudi de José ARIAS VELASCO, *La hacienda de la Generalidad 1931-1938*, Barcelona, Ariel, 1977.

funcionarios públicos o l'article de Pasqual i Ernest Maragall, "Els treballadors de l'Administració pública a Catalunya", publicats el 1977⁹. Cal destacar que tant Calderó com els germans Maragall eren membres del progressista Sindicat de Treballadors de l'Administració Pública (STAC), que havia estat fundat aquell mateix any 1977. Ambdós estudis pretenien destacar el paper dels funcionaris com a sector professional i com a grup de pressió dins de l'Administració de l'Estat. Des del punt de vista professional, volien marcar distàncies amb la imatge tradicionalment negativa de l'empleat públic que el presentava com un treballador mandrós, poc predisposat a la feina i singularment ineficaç. Pel contrari, els tres autors insistiren a ressaltar que existien molts funcionaris professionalment ben preparats i amatents del seu treball. I, segons el seu punt de vista, fou precisament d'aquest selecte grup d'empleats públics d'on sorgí, durant els anys finals del Franquisme, la voluntat de vertebrar associacions de funcionaris dedicades a compatibilitzar la tasca reivindicativa laboral i salarial amb la lluita opositora antifranquista.

Certament, un dels objectius que van perseguir els segments funcionaris antifranquistes va ser el d'estructurar sindicats d'empleats públics al marge del Sindicat Vertical i fruit d'aquesta pretensió resultà la creació de l'STAC el 1977. En conseqüència, s'editaren treballs, com el de Luís Ortega, *Los derechos sindicales de los funcionarios públicos*, que van intentar explicar la Història de l'anomenat sindicalisme funcional o, millor dit, la lluita que, al llarg dels segles XIX i XX, van mantenir les associacions d'empleats públics de tota Europa i Espanya per tal que se'ls reconegués el dret de sindicació com a qualsevol altre sector del món laboral¹⁰. El dret a la sindicació funcional no es va reconèixer en molts països d'Europa fins ben acabada la Segona Guerra Mundial. Se'ls denegava aquest dret per la por que es polititzés la funció pública i lesdevingués ingovernable. En el cas d'Espanya, durant el segle XIX i primer terç del XX, l'excessiu intervencionisme de l'Exèrcit i de l'administració militar en els afers polítics va permetre els governants de l'Estat liberal espanyol posar pals a la roda a qualsevol possibilitat que obrís el camí al dret de sindicació dels funcionaris. La raó era ben simple: si els governs no controlaven l'administració militar, almenys volien tenir el domini efectiu de l'administració civil de l'Estat. Ara bé, els empleats públics no es conformaren i a mesura que, en el tombant del segle XIX al XX, l'administració pública espanyola va créixer i es va fer més complexa, la reclamació del dret associatiu i sindical va començar a estendre's i a resultar més insistent. I aquesta fou la base temàtica del

⁹ Albert CALDERÓ, *El sindicalismo de los funcionarios públicos*, Barcelona, Editorial Avance, 1977; i Pasqual MARAGALL i Ernest MARAGALL, "Els treballadors de l'Administració pública a Catalunya (Antecedents associatius, lleis i reglaments, cens i retribucions)", *Taula de Canvi*, nº 5, Barcelona, maig-juny 1977, pp. 80-97. Per a la legislació de la funció pública de la Generalitat, Marta CARRERA BONADONA, "La II República. La funció pública de la Generalitat i la depuració de funcionaris en els primers anys del franquisme", *Funció Pública* (Revista trimestral de comunicació interna/Secretaria d'Administració Pública), nº 49, primavera del 2006, pp. 22-25.

¹⁰ Luís ORTEGA, *Los derechos sindicales de los funcionarios públicos*, Madrid, Tecnos, 1983.

que fins ara és el gran estudi sobre l'associacionisme corporatiu dels empleats públics a Espanya durant el període de la Restauració Alfonsina, el llibre realitzat per Francisco Villacorta Baños amb el títol de *Profesionales y burócratas. Estado y poder corporativo en la España del siglo XIX, 1890-1923*¹¹.

L'anàlisi de Villacorta Baños resultà renovador en la mesura que situava les aspiracions sindicals i laborals dels funcionaris, no com una qüestió d'estrictes reivindicacions salarials i professionals, sinó també com una conseqüència dels canvis i transformacions que havia experimentat l'Estat liberal espanyol durant tot el període de la Restauració Alfonsina. En aquest sentit, Villacorta Baños va explicar la crisi de l'Estat liberal espanyol i va explicitar el conjunt d'alternatives per reformar-lo a partir de l'anàlisi de la funció pública. En rigor, el sector d'intel.lectuals-professionals, homes amb carrera universitària, vocació política i literària i sovint funcionaris de l'Estat o de l'Administració Local, fou el grup més procliu a elaborar tot tipus de reflexions sobre com havia de ser l'ideal marc estatal espanyol.

En el cas concret de Catalunya, els diferents sectors catalanistes també donaren a conèixer les seves alternatives de reestructuració de l'Estat espanyol. Tots aquests grups coincidiren a manifestar que si l'estructura de l'Estat espanyol resultava decadent calia ofertar una alternativa catalana adient als nous temps moderns. Així, els discursos catalanistes del període 1890-1939 insistiren en la necessitat de reconstruir l'Estat espanyol des d'un punt de vista descentralitzat i que comptés alhora amb un cos d'empleats públics dinàmics i eficients. Tanmateix, durant la crisi final del sistema de la Restauració, bona part dels sectors catalanistes arribaren a la conclusió que la Monarquia d'Alfons XIII no tenia una voluntat massa explícita d'acceptar les propostes de reordenació estatal i administrativa dels diferents sectors catalanistes. Així, les seves propostes van prendre un caràcter més exclusivista i assenyalaren que si a la resta d'Espanya no existia una voluntat decidida de reformar-ne l'administració, a Catalunya, a través d'un règim d'autonomia política dins de l'Estat espanyol, es podria vertebrar una administració pública professionalitzada que servís de model a la funció pública espanyola. Cal tenir present que la imatge que en tenien els catalanistes era la mateixa que retratà Benito Pérez Galdos en la seva obra *Miau* (1888), on a la inoperància dels seus funcionaris, s'afegia la inestabilitat del treball públic davant dels constants canvis de govern, fenomen que havia popularitzat la figura del "cesante"¹².

Pràcticament, bona part de les reflexions sorgides des de Catalunya, entre el 1890 i el 1931, sobre la funció pública partiren dels grups d'intel.lectuals-professionals vinculats a la Lliga o a les diferents opcions esquerranes del catalanisme. Tanmateix, a partir dels anys del

¹¹ Francisco VILLACORTA BAÑOS, *Profesionales y burócratas. Estado y poder corporativo en la España del siglo XIX, 1890-1923*, Madrid, Siglo XXI, 1989.

¹² Citem aquí la versió: Benito PÉREZ GALDOS, *Miau*, Barcelona, Labor, 1984.

règim primoriverista, joves separatistes sense titulacions acadèmiques superiors s'afegiren al debat. Maldaven per formar part d'una administració pública catalana i en català a la qual podien aspirar, al marge de mèrits acadèmics, per mèrits patriòtics. Així, durant els anys deu, vint i trenta es donaren a conèixer a Catalunya diverses reflexions sobre com havia de concretar-se l'accés a la funció pública en un hipotètic règim autonòmic. Aquells que insistiren més en els mèrits professionals foren els intel·lectuals i funcionaris vinculats a la Lliga o a Acció Catalana, posseïdors, majoritàriament, de titulacions universitàries. En canvi, els sectors d'ultrapatriotes juvenils ressaltaven l'amor a la nació i el fet d'haver deixat la pell per ella com a mèrit primordial. Val a dir que, un cop s'establí als anys trenta l'autonomia regional catalana, aquests joves separatistes accediren a la funció pública de la Generalitat i curiosament començaren a parlar dels empleats de l'administració autònoma (i lògicament d'ells mateixos) com un grup professional qualificat. I és que, durant el període de govern de Francesc Macià, s'establiren uns cursets de mínima durada i fàcil obtenció que validaren de forma acadèmica l'accés a la funció pública catalana de bona part d'aquests joves separatistes. I fou precisament entre aquest sector on es concretà la formació el 1933 de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC), destinada a defensar i protegir els seus interessos laborals i corporatius.

De fet, l'objectiu d'aquest treball és l'anàlisi de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC), entitat que existí entre el 1933 i el 1939, i del seu precedent, l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC), que desenvolupà la seva activitat entre el 1930 i el 1933. L'evolució associativa i professional de l'ACE-GC i de l'AFGC esdevindrà el fil conductor d'aquest estudi, el qual pretèn mostrar, a més a més, el paper polític i social que jugaren com a cos professional els funcionaris de la Generalitat de Catalunya en la configuració del marc autonòmic regional dels anys trenta. De fet, la formació del funcionariat de la Generalitat plantejà nombrosos problemes de definició. D'entrada, la Generalitat s'interpretava com la representació governativa de l'Estat a Catalunya. Així, els funcionaris de l'Administració de l'Estat, sempre que ho volguessin, podien passar a formar part de la Generalitat. Però, al mateix temps, i per complicar-ho més, també ingressaren en la Generalitat els empleats públics de les antigues diputacions provincials, i aquestes no formaven part de l'administració general de l'Estat sinó que s'havien definit com a entitats de l'administració local. D'aquesta forma, les planes d'aquest estudi no negligiran les difícils relacions entre les diferents administracions públiques a Catalunya i els seus respectius funcionaris. Per tant, també s'exposaran els interessos corporatius i professionals de grups i entitats funcionaries molt específiques com l'Associació Catalana de Metges Sanitaris d'Assistència Pública (ACMSAP) o d'associacions de funcionaris d'àmbit local com el Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya (COSALC). Lògicament,

l'expansió de l'autonomia regional catalana i dels seus funcionaris obligà a redefinir el paper de la mateixa societat civil catalana i catalanista i com aquesta devia encaixar en la nova realitat marcada pel progressiu triomf de l'estatisme i de la planificació estatal.

Els corporativismes funcionaris

Els anys trenta conegueren una expansió remarcable de la funció pública i del seu personal laboral. I aquesta realitat obligà a definir l'espai d'actuació de totes les administracions (l'estatal, la regional i la local) i la dels seus funcionaris, així com la d'aquests respecte a les mateixes autoritats governatives, ja que la professionalització progressiva de la funció pública introduí la idea de la despolitització dels funcionaris. Així, entre les dretes i les esquerres es va estendre la idea que els empleats de l'administració havien de ser agents imparcials encarregats d'aplicar sense qüestionar-s'ho tot allò que els governs i els Parlaments dictaminessin. Les diferents associacions de funcionaris es definiren sistemàticament com apolítiques i desvinculades de qualsevol partit. Les planes dels butlletins i publicacions de les associacions de funcionaris subratllaven reiteradament que el funcionari no era un instrument al servei del polític. Així, el 1935, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC), a través del seu butlletí de premsa, va resaltar la necessitat de distingir entre el *funcionari administratiu* o professional de la funció pública i el *funcionari governatiu* que ho era pel fet d'ostentar una càrrec de gestió política com era el cas d'un diputat, ministre, regidor o conseller de la Generalitat:

El caràcter pràctic que la idea d'Administració suposa, implica la necessitat de realitzar fets concrets encaminats al compliment dels fins privats de les Corporacions públiques. I tota vegada que aquestes són entitats morals no poden, per tant, obrar directament, sinó per mitjà de persones físiques que les representin, les quals, en quant exerceixen funcions d'interès general s'anomenen *funcionaris públics* i en quant la matèria dels seus actes és l'Administració, s'anomenen *funcionaris administratius*.

El terme de funcionari públic és ampli, ja que segons l'article 140 del Codi Penal vigent, són funcionaris públics, tots els que per disposició immediata de la Llei o per elecció popular o per nomenament d'autoritat competent, participen en l'exercici de funcions públiques.

De manera que segons aquest article, tots els que exerceixen un càrrec públic, com el de Diputat, Conseller de la Generalitat, Conseller municipal, etc., tenen la consideració de funcionaris públics.

Però a nosaltres el que ens interessa particularment, són els funcionaris administratius, que són aquells que posen la seva activitat personal al servei de l'administració pública.

No hi ha dubte que el funcionari és el veritable rodatge que fa caminar la màquina administrativa. Es pot dir que l'administració és bona o no ho és, segons siguin els seus funcionaris. Tots els pobles moderns que sobresurten en la vida política han estat pobles de burocràcia intel·ligent i activa. En canvi, la representació burocràtica dels pobles de tipus secundari, és una cosa dèbil, apagada i plena de defectes¹³.

L'article recollia una definició ben concreta i corporativa del que era estrictament un funcionari públic, establint les distincions pertinents entre aquells que eren denominats com *administratius* i aquells que ho eren com a *governatius*. Però tanta explicitació no feia més que ressaltar l'esforç que existí durant els anys trenta per definir professionalment la funció pública i que es va concretar en l'exigència d'un Estatut de Funcionaris comú per a totes les

¹³ Sebastià ESQUERRÀ, "Consideracions sobre els funcionaris administratius", *Butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya*, nº 17, Barcelona, agost-setembre 1935, pp. 5-6.

administracions de la funció pública d'Espanya. Per la seva banda, els diferents governs de la República van mostrar-se sensibles, a la seva manera, envers les exigències de professionalització i despolitització de la burocràcia espanyola i formularen nombroses disposicions sobre les incompatibilitats d'aquells funcionaris que assoliren la categoria de diputat, ministre, alcalde, regidor o conseller. Cal ressaltar que molts diputats del període republicà, a més de polítics reconeguts, formaven part de l'anomenada carrera funcional. Fou per això que, durant la Restauració Alfonsina, les persistents invocacions de les esquerres i les dretes antidinàstiques en favor d'una reforma de l'administració de l'estat no responien únicament a aspiracions de tipus polític (en síntesi, monarquia o república), sinó a reivindicacions corporatives d'antics empleats públics *administratius* que havien esdevingut, per raons del càrrec polític, funcionaris *governatius*.

Ara bé, tot i que els governs de la República, tant d'esquerres com de dretes, acometeren l'objectiu de professionalitzar la funció pública, el vici de l'"amiguisme funcional" es va mantenir de forma fefaent. Que l'amiguisme es va mantenir ho demostra el persistent discurs tecnocràtic i corporatiu de les publicacions funcionals. Les mateixes esquerres que havien proclamat la República i que s'havien vist a si mateixes com un ventall de virtuts no van escapar ni de bon tros a les pràctiques "enxufistes". És més, durant la Guerra Civil, el bàndol republicà va ser testimoni d'una insusitada contractació de funcionaris, molts d'ells sense cap mena de mèrit acadèmic o professional rigorós. La força de les armes i l'esperit revolucionari constituïen els valors i mèrits idonis per esdevenir funcionari.

En veritat, durant la Segona República, a l'igual que a l'època de la Restauració Alfonsina, els canvis de govern van anar acompanyats de depuracions funcionals dels afectes als governs dimissionaris. Ara bé, amb una salvedat: aquells que havien aprovat les corresponents oposicions oficials van mantenir els seus càrrecs i llocs de treball; en canvi, la massa d'interins o temporals contractats pels governs de torn patiren depuracions. I és que un bon nombre d'ells solien ser contractats per la seva amistat amb algú que pertanyia al partit o partits governants. De vegades consolidaven la plaça a través de cursets, però succeïa que, amb el canvi de majoria parlamentària i governamental, els nous membres de l'executiu derogaven la validesa dels cursets pels quals els interins havien accedit a la funció pública i situaven els seus corresponents amics.

Aquesta tensió entre professionalisme i diletantisme va ser fruit d'una administració espanyola que estava intentant configurar una funció pública capaç de donar els serveis suficients a una societat que, en els primers trenta anys del segle XX, havia crescut demogràficament i havia transformat físicament els seus espais urbans. L'eclosió de les classes mitjanes professionals i urbanes en foren la peça imprescindible i farciren l'administració pública civil. D'altra banda, les expectatives d'un creixement insospitat de la

funció pública civil desvertllà de forma violenta els sentiments d'autodefensa corporativa dels militars que, durant el segle XIX, pràcticament n'havien duplicat el nombre de funcionaris i d'empleats respecte de l'administració civil. En aquest sentit, seria erroni negar que, simpaties ideològiques al marge, allò que aunà les voluntats dels militars sublevats el 18 de juliol del 1936 foren interessos corporatius i professionals¹⁴. Per aquesta raó, les planes d'aquesta tesi tampoc defugiran les tensions existents fins el 1939 entre ambdues administracions, la civil i la militar. Un debat que es mantindrà en el mateix bàndol republicà, durant la Guerra Civil, quan s'hagi d'optar per un determinat model d'exèrcit per fer front a l'anomenda "amença feixista".

Corporativisme no es només feixisme

De forma un tant simplista, la major part dels historiadors dels moviments socials a Catalunya han vinculat sistemàticament l'associacionisme professional i corporatiu amb formulacions polítiques dretanes o ultradretanes. Així, a Espanya, durant bona part del segle XX, s'identificà la classe obrera o les anomenades classes populars amb el món del treball manual. Tots aquells grups no vinculats amb la fàbrica, la mina o el camp eren burgesos o petit burgesos, categoria social i també professional amb la qual s'identificava els empleats de les administracions públiques¹⁵. Tanmateix, aquesta visió del món del treball va transformar-se durant el darrer terç del segle XX, coincidint amb una conjuntura en què la societat espanyola es va terciaritzar espectacularment i, a més a més, es concretà el perill d'una crisi d'afiliació dins dels grans "sindicats de classe", com eren Comissions Obreres (CC.OO) i la Unió General de Treballadors (UGT), en benefici dels sindicats i associacions professionals. Per aquesta raó, els "sindicats de classe" van haver de fer un esforç intel·lectual i organitzatiu per tal d'expandir les seves bases socials a sectors del treball no estrictament manuals per tal de cobrir-ne els importants deficients afiliatius. A partir d'aquell moment, els oficis vinculats a les denominades classes mitjanes van merèixer més consideració dins de l'estructura organitzativa dels "sindicats de classe" i, en conseqüència, van néixer novament esforços intel·lectuals, sovint esterils, que pretenien demostrar que el funcionari públic o l'empleat d'una sucursal bancària eren tant o més obrers que el clàssic treballador manual¹⁶. Un debat que, com demostraran les planes d'aquesta tesi, no era, ni

¹⁴ Enric UCÉLAY-DA CAL, "Los orígenes del fascismo en España: el militarismo", a separata *d'Història i projecte social. Reconeixement a una trajectòria* Barcelona, crítica, 2004, pp. 1380-1410.

¹⁵ Josep Mª FRADERA i Jesús MILLÁN (eds.), *Las burguesías europeas del siglo XIX. Sociedad civil, política y cultura*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2000; i pel cas concret de França Christophe CHARLE, *Les elites de la République 1880-1900*, Fayard, 1987.

¹⁶ Sobre l'adequació de les grans centrals sindicals de Catalunya a un cert discurs corporatiu Pere GABRIEL (coord.), *Comissions Obreres de Catalunya 1964-1989 (una aportació a la història del moviment obrer)*, Barcelona, Empúries-CERES, 1989.

molt menys nou, ja que havia estat present de forma permanent i insistent en la cultura política, associativa i laboral dels anys trenta.

Paral·lelament, la historiografia catalana i espanyola també s'adequà als nous temps de finals del segle XX mostrant el seu interès pel sindicalisme corporatiu i professional, tot i que l'espai dels funcionaris públics no va tenir un tractament tan intens com sí el van tenir arquitectes, cartellistes, mercantils o cineastes. Només quan, en la darrera dècada del segle XX i principis del XXI, molts historiadors i llicenciats d'Història descobriren que la via professional vàlida per a la seva supervivència econòmica era la funció pública, el tema del sindicalisme funcional prengué una certa consideració entre els cercles historiogràfics catalans. En aquesta línia de treball cal situar el llibre coordinat per Pere Ysas, *Treball, treballadors i sindicalisme en l'Administració pública a Catalunya (1939-1996)*¹⁷.

En definitiva, les planes d'aquesta tesi de doctorat ofereixen, a partir de l'anàlisi de l'associacionisme dels empleats públics de la Generalitat dels anys trenta, una imatge polièdrica de la figura del funcionari. Per això, paral·lelament a la trajectòria orgànica de l'ACE-GC i de l'AFGC, també s'exposaran totes aquelles opinions que, sobre la funció pública de la Generalitat i la valoració professional dels seus empleats, donaren a conèixer els diferents partits, sindicats i associacions de tot tipus al llarg del primer terç del segle XX i, lògicament, de forma molt especial durant el període 1930-1939. De la mateixa manera, l'estudi de l'associacionisme dels empleats de la Generalitat ha calgut enmarcar-lo de ple en els múltiples debats que sobre el valor de la tecnocràcia i el corporativisme es realitzaren a Espanya i, en particular, a Catalunya durant els anys vint i trenta. Però també ha estat forçós situar-lo dins del context cultural de l'època, en la mesura que bona part dels dirigents de l'ACE-GC i de l'AFGC van ser, al marge de funcionaris, escriptors, intel·lectuals, periodistes i algun que altre actor que s'adscriviren als diferents corrents culturals de l'època, ja fossin d'avantguarda, de partit o de capelleta.

Finalment, cal dir que l'origen d'aquest treball es troba en la tesi de llicenciatura, *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918): la falsa oportunitat mancada* que, dirigida pel professor Enric Ucelay-Da Cal, vaig presentar i llegir l'any 1987 a la Universitat Autònoma de Barcelona. Entre els "voluntaris catalans", el professor Ucelay-Da Cal va destacar la presència de Daniel Domingo Montserrat i m'animà a finals dels anys vuitanta a resseguir la seva trajectòria política i professional que es traduí en el llibre *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968): entre el marxisme i el nacionalisme radical*¹⁸. Així, resultà que Domingo Montserrat, durant el període d'entreguerres, fou un personatge vinculat al nacionalisme

¹⁷ Pere YSAS (coord.), *Treball, treballadors i sindicalisme en l'Administració Pública a Catalunya (1939-1996)*, Barcelona, Columna-CONC, 1998.

¹⁸ David MARTÍNEZ FIOL, *Daniel Domingo Montserrat...*, op. cit

radical i el marxisme i tingué una evolució professional força característica dins d'aquest sector polític: periodista diletant per vocació, la necessitat de guanyar-se la vida el conduí a treballar, primer, com a dependent, i, finalment, com a funcionari de la Generalitat. En ambdós terrenys professionals, s'implicà en la defensa dels interessos professionals i laborals de mercantils i empleats públics. Això el conduí a assumir càrrecs de responsabilitat directiva en el Sindicat Únic Mercantil i en l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, entitats on els comunistes separatistes varen fer-se especialment forts durant la Segona República.

Lògicament, un cop enllestit el treball de biografar la personalitat de Domingo Montserrat, el pas següent fou investigar l'espai laboral on el nacionalisme radical, i el catalanisme en general, havia conreat els seus més amplis suports: el sector dels serveis, on cal encabir els funcionaris de la Generalitat. En realitat, una línia d'interpretació historiogràfica que, als anys setanta del segle XX, ja havia estat apuntada pel director d'aquesta tesi, el professor Enric Ucelay-Da Cal. En rigor, vull destacar el seu guiatge acadèmic en l'elaboració d'aquestes planes però, sobretot, l'enorme paciència i confiança que ha tingut en la meua persona des que, a mitjans dels anys vuitanta, va decidir que alguna cosa de profit podia treure's de les meves possibles capacitats com a historiador.

No vull oblidar, ni molt menys, a la professora de la Universitat de Barcelona, Susanna Tavera García. Partícep, com jo mateix, de l'equip de treball del professor Enric Ucelay-Da Cal en diversos projectes historiogràfics. Ha esdevingut una notable influència en els meus coneixements sobre el món sindical de la Catalunya del primer terç del segle XX, però també una bona amiga. I com no, a Xavier Casals i Messeguer, tot un expert en "editing" i en com fer presentable físicament un llibre o una mateixa tesi de doctorat. Però, sens dubte, no puc estar d'expressar el meu més sincer agraïment a Joan Palomas i Moncholí, amic des de l'escola primària, i que em va facilitar sobremanera els tràmits per consultar l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona.

Finalment, vull agrair a la meua dona, la professora i historiadora Gemma Ramos Ramos, les seves reflexions sobre l'associacionisme obrer i patronal del sector mercantil, així com sobretot del tema del corporativisme, tant professional com institucional, fruit de les seves investigacions sobre el nacional-sindicalisme a la Catalunya dels anys quaranta i dels seus precedents en els anys vint i trenta. D'altra banda, mereix totes les meves disculpes per haver-la obligat a llegir aquest text alguna que altra vegada. Ara bé, a més de la Gemma, aquesta tesi està dedicada a l'Àlex i el Pol, els quals m'han obligat a redactar-la en aquelles hores del dia en què tots els gats són bruns.

I. LES RIVALITATS CORPORATIVES I PROFESSIONALS EN LA VERTEBRACIÓ
DE L'ESTAT LIBERAL ESPANYOL

1. MÉS ENLLÀ DE LA CONFRONTACIÓ NOBLESA-BURGUESIA: MILITARISME CONTRA CIVILISME I ELITISME CONTRA MERITOCRÀCIA

Els historiadors han delimitat sovint els processos de revolució liberal i de revolució burgesa a la simple confrontació entre una noblesa que es resistia a renunciar als seus privilegis tradicionals enfront d'una burgesia que lluitava per acaparar, a banda del poder econòmic, el poder polític. Aquesta visió reduccionista negligia el paper que els sectors intel·lectuals i professionals de les classes mitjanes havien jugat, al llarg del segle XIX, en la vertebració de l'administració de l'Estat liberal i en les disputes que protagonitzaren per tal de formar part del seu cos de funcionaris. Perquè si bé els sectors burgesos vinculats al món dels negocis es mostraren interessats a controlar l'Estat a fi i efecte de donar via legal prioritària als seus negocis, les classes mitjanes professionals aspiraven a un estat on els mèrits i no el llinatge fossin els bàrrems que reguessin l'accés a la funció pública¹.

La comparació entre l'administració absolutista i la liberal presentava dues formes diferents d'entendre el paper dels funcionaris i de la seva forma d'accedir als càrrecs. D'una banda, estava la caracteritzada per l'Antic Règim on predominava el nomenament reial i l'existència de càrrecs patrimonials i, per una altra, la del liberal que potenciava la necessitat que fossin els millors i amb més mèrits professionals els qui accedissin a l'administració de l'Estat². Tanmateix, la meritocràcia liberal fou més una mera declaració d'intencions que no pas una realitat. Cal tenir present que, durant el segon terç del segle XIX, el nou règim liberal no va vertebrar una sòlida administració de l'Estat en la mesura que moderats i progressistes van mantenir unes formes polítiques que primaren, sense cap mena d'ambigüitat, l'"amiguisme polític" enfront de la meritocràcia professional. És a dir, progressistes i moderats no articularen un cos funcional fix i nombrós que estigués per damunt de les lluites de partit i de faccions. Pel contrari, quan un partit accedia al poder vertebrava una administració farcida de fidels a la formació governant. Quan aquesta entrava en crisi o un pronunciament enderrocava el govern estant, es produïa no tan sols un canvi de govern sinó de funcionaris. Una pràctica que consolidà la mítica figura social i literària del "cesante"³.

¹ Les dificultats per elaborar un discurs sofisticat sobre què va ser el conjunt de la burgesia a Europa durant el segle XIX a Josep Mª FRADERA i Jesús MILLÁN (eds.), *Las burguesías europeas del siglo XIX. Sociedad civil, política y cultura*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2000.

² Un estudi de síntesi, excessivament jurídic, sobre el funcionariat durant la crisi de l'Antic Règim a Francisco TOMÁS Y VALIENTE, "Legislación liberal y legislación absolutista sobre funcionarios y sobre oficios públicos enajenados: 1810-1822", a *Actas del IV Symposium de historia de la administración*, Madrid, Instituto Nacional de Administración Pública, 1983, pp. 703-722.

³ Ha estat sobretot en el terreny de la novel·lística vuitcentista i dels primers anys del noucent, a remolc de les crítiques regeneracionistes al règim de la restauració Alfonsina, on es recolliren de forma més satírica els moviments constants de personal en el funcionariat de l'Estat pels constants canvis de govern i de ministres. L'exemple més emblemàtic és la novel·la de Benito Pérez Galdós, *Miau*, publicada l'any 1882 a "La Guirnalda". Aquí es recull l'edició, Benito PÉREZ GALDÓS, *Miau*, edició crítica de Robert J. Weber, Madrid, Labor, 1973. Una anàlisi breu del perquè del fenomen de les cessanties a Joan Manuel TRAYTER, *El dret disciplinari de la funció pública*, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1992, pp. 30-31.

Lògicament, resultava difícil formar una sòlida administració de l'Estat sense un cos de funcionaris professionalitzats, i més quan la seva manutenció depenia d'una Hisenda en fallida permanent. Al segle XVIII, Carles III ja havia intentat una racionalització del funcionariat, tant a les colònies com a la metròpoli, a través d'un projecte de centralització de l'administració. En aquest sentit, el fracàs de les reformes de l'absolutisme il·lustrat haurien de permetre explicar les raons socio-econòmiques que conduïren a un nombre important de petits i mitjans funcionaris de l'administració virregnal a sumar-se a la secessió de les colònies. Unes causes que es trobarien, entre d'altres, en les retallades de personal i de salari per part de la Monarquia i en l'adaptació d'aquests funcionaris a un mercat de treball i comercial local americà⁴.

Així, les guerres colonials ja havien estat un avís de les deficiències de l'administració de l'Estat absolutista, de les quals els liberals devien haver pres bona nota. Però la Guerra del Francès (1808-1814), els canvis de règim via pronunciament militar del període de Ferran VII (1814-1833), la sublevació de les colònies americanes, la Primera Guerra Carlina i les bullangues de 1835-1837 i 1842-1843 van crear un marc dominat per la sensació de la constant inestabilitat política i social. Davant d'aquesta conjuntura, els militars, de qualsevol signe polític, van autoassumir l'encàrrec d'imposar l'ordre que creguessin més convenient tant a l'agònic Estat absolutista com al nou Estat liberal. De tal forma que aquest darrer s'acabà construint al llarg del període d'Isabel II sota les bases centralitzadores i militaritzadores de l'absolutisme del segle XVIII⁵. En conseqüència, el sistemàtic intervencionisme militar en la política espanyola va tenir un efecte contradictori: si bé, d'una banda, pretenia facilitar el manteniment de l'ordre social; d'altra part, erosionà l'estabilitat de les estructures de l'administració estatal. Aquest fet permet entendre la feblesa de l'Estat espanyol i la ineficàcia de la seva administració, així com el que s'ha definit com la "feble nacionalització d'Espanya"⁶.

Els orígens absolutistes de la burocràcia liberal: el cas de la judicatura

L'intervencionisme militar en la política espanyola del segle XIX cal interpretar-lo com una defensa dels interessos corporatius i professionals dels diferents sectors de l'Exèrcit i una

⁴ L'estructura de l'administració virregnal a Bartolomé BENNASSAR, *La América española y la América portuguesa (siglos XVI-XVIII)*, Madrid, Sarpe, 1985; i la configuració de l'anticolonialisme *criollo* a Manfred KOSSOK, *La colonització espanyola d'Amèrica. Estudis comparatius*, Barcelona, L'Avenç, 1991.

⁵ Al llarg dels segles XIX i XX, es consolidà a Espanya un ultranacionalisme espanyol de tarannà militar fruit d'aquest sempitern intervencionisme polític. En aquest sentit, el franquisme portà a l'extrem la identificació entre nacionalisme espanyol i exèrcit dificultant la definició i la vertebració política de l'Estat espanyol contemporani. Sobre els orígens d'aquest nacionalisme de reminiscències militars: José ÁLVAREZ JUNCO, "El nacionalismo español como mito movilizador. Cuatro guerras", a Rafael CRUZ i Manuel PÉREZ LEDESMA (eds.), *Cultura y movilización en la España contemporánea*, Madrid, Alianza, 1997, pp. 35-67; i del mateix autor, *Mater dolorosa. La idea de España en el siglo XIX*, Madrid, Taurus, 2003.

⁶ Borja de RIQUER I PERMANYER, "La débil nacionalización española del siglo XIX", *Historia Social*, nº20, otoño 1994, pp. 97-114; i del mateix autor "Reflexions entorn de la débil nacionalització espanyola del segle XIX", *L'Avenç*, nº 170, maig 1993, pp. 8-15. Aquestes idees foren incorporades a Borja de RIQUER I PERMANYER, *Identitats contemporànies: Catalunya i Espanya*, Vic, EUMO, 200, pp. 21-43.

reacció contra l'excessiu protagonisme que podien acaparar els juristes en la vertebració d'un Estat liberal estrictament civil. Segons Pere Molas, durant la societat estamental, "muy lejos aún de la división de poderes, fundamento del estado liberal, la administración se identificó durante siglos con la justicia" i, de fet, "en la mentalidad general el primer deber de un monarca era la administración de justicia [...] De esta realidad básica derivaba el papel que desempeñaron en la administración pública, desde el siglo XVIII, los letrados, los juristas, encuadrados en organismos colegiales que respondían a la denominación de consejos, pero también a la de **tribunales**, puesto que sus funciones eran a la vez consultivas, administrativas y judiciales"⁷.

D'aquesta forma, durant l'etapa absolutista, es va configurar una tendència corporativa dels homes de lleis. Aquest tarannà corporatiu es mantingué i es refermà al segle XIX com a conseqüència dels canvis que volia imposar el liberalisme. Així, Molas afirma que "en la base del reclutamiento del personal burocrático se hallaba hasta 1770 la impresionante presencia de los miembros de los seis Colegios Mayores de Salamanca, Valladolid y Alcalá"⁸, fet que havia de permetre un profund sentiment de cos, però també de lligams personals. En definitiva, Molas assenyala que "la burocracia castellana, si bien no dio lugar a una nobleza de toga tan diferenciada como la francesa, gozó de un prestigio y una consideración social extraordinaria. Se formó una verdadera nobleza administrativa de carácter letrado, una nobleza de servicio de procedencia diversa -fundamentalmente de pequeña nobleza- a la cual precisamente daba homogeneidad el servicio del rey"⁹.

Però aquests privilegis es van truncar amb el procés revolucionari liberal entre 1808 i 1837, quan una Reial Ordre del 2 de febrer de 1834 reduí la Chancillería de Valladolid "a los límites judiciales de una Audiencia"¹⁰. Caldria preguntar-se si aquest canvi ordenancista va posar, inicialment, a un nucli notable de juristes i lletrats contra el nou Estat liberal. També s'hauria d'esbrinar quins van ser els que recolzaren el nou ordre de coses i si s'arrengleren al Partit Moderat o al Partit Progressista¹¹. Probablement, es trobarien dins de les files del moderantisme o si, fins i tot, simpatitzaren amb el carlisme. En tot cas, un cop establert l'Estat liberal i formalitzada la divisió de poders, la funció legislativa passà, de forma compartida amb

⁷ Pedro MOLAS RIBALTA, "La Chancillería de Valladolid en el siglo XVIII. Apunte sociológico", a Pedro MOLAS RIBALTA et al., *Historia social de la Administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, CSIC-Institución Milá y Fontanals, 1980, pp. 87-88.

⁸ *Ibid.*, p. 95.

⁹ *Ibid.*, p. 93.

¹⁰ *Ibid.*, p. 107.

¹¹ Aproximacions al paper del poder i l'acció judicial dins l'estat liberal decimonònic són Miguel APARICIO, *El "status" del poder judicial en el constitucionalismo español (1808-1936)*, Barcelona, Publicacions de la universitat de Barcelona, 1995; i Alicia FIESTAS LOSA, "L'administració de Justícia en el segle XIX", *L'Avenç*, nº 97, Barcelona, octubre 1986, pp. 46-49.

el Rei, a les Corts. I aquestes van esdevenir un refugi dels homes de lleis en la mesura que una part important dels diputats havien estudiat Dret. Així, la via parlamentària i la integració a una facció o un partit polític varen ser alguns dels camins d'encaix dels advocats, juristes i lletrats en el pas de l'Antic Règim a l'Estat liberal, factor que els convertí en allò que s'anomenà els "professionals de la política". Aquesta definició s'adeia en bona mesura als advocats ja que, tot i que alguns lletrats i juristes abominaven del liberalisme, entengueren que el parlamentarisme, per la seva missió legislativa, els obria una nova forma de promoció social i de control de l'Estat¹². Jover Zamora ressaltava que "políticos y burócratas suelen proceder de las filas de la clase media acomodada que envía a sus hijos a la Universidad; suelen proceder de las Facultades de Leyes y no escasean, entre ellos, los bufetes prósperos; y hay entre ellos un sentimiento común del "nosotros -distintivo de un grupo en el seno de un estrato- que les contrapone de manera inmediata, tanto directa como reflejamente, al militar, al eclesiástico y al noble" ¹³. Això comportà que aquests sectors polítics s'identifiquessin progressivament amb el que definien com el "poder civil", perquè creien que havia de ser la pràctica parlamentària la que marqués el ritme polític dels esdeveniments. L'objectiu era minvar o limitar el que denominaven "poder militar", poc respectuós amb el joc parlamentari, ja que el qüestionava periòdicament a través dels pronunciaments.

Les bases del corporativisme militar

La rivalitat entre el "poder civil" i el "poder militar" es remuntava al segle XVIII i es féu especialment palès als territoris de la Corona d'Aragó arran del Decret de Nova Planta. Pere Molas afirmava que "la Nueva Planta siempre revistió una fuerte impronta militar" en la mesura que els capitans generals foren les figures que acabaren per presidir les Reials Audiències ¹⁴. Per tant, els militars, en assumir les competències judicials, s'introduïren en el marc professional de juristes i lletrats i, lògicament, obriren les hostilitats entre "poder militar" i "civil" (representat de forma ostentosa pels homes de lleis) per la lluita del control de l'Estat ¹⁵. Una lluita que, en l'imaginari col·lectiu espanyol del vuit-cents destacava els militars com els

¹² La importància dels juristes i advocats en la formació d'un Estat liberal civil es concretà en els debats i tasques parlamentàries en què es discutiren el Codi Penal i el Codi Civil; veure les petites aportacions de Joan ANTON MELLON, "La discussió del codi penal (1821-1822)", *L'Avenç*, nº 42, Barcelona, octubre 1981, pp. 38-42; i Encarna ROCA, "Modernitat i codi civil a l'Espanya del segle XIX", *L'Avenç*, nº 132, Barcelona, desembre 1989, pp. 6-9.

¹³ José Mª JOVER ZAMORA, "Situación social y poder político en la España de Isabel II", en *Política, diplomacia y humanismo popular en la España del siglo XIX*, Madrid, Turner, 1976, p. 267.

¹⁴ Pedro MOLAS RIBALTA, "Militares y togados en la Valencia borbónica", a, Pedro MOLAS RIBALTA et al., *Historia social...*, op. cit., p. 165.

¹⁵ Pedro MOLAS RIBALTA, "Las Audiencias borbónicas en la Corona de Aragón", a, Pedro MOLAS RIBALTA et al., *Historia social...*, op. cit., pp. 117-164.

grans dominadors de l'esfera política. De fet, Molas puntualitza que, ja en el període absolutista, la rivalitat entre civils i militars afavorí "a la jurisdicción militar. En 1800 una disposición general para toda España creaba el cargo de "segundo cabo" o comandante militar substituto "en cada una de las provincias, y reino de Navarra"¹⁶.

El procés de revolució liberal intentà, amb moltes dificultats, delimitar el paper de l'Exèrcit a les funcions estrictament militars i deixar la justícia pública en mans dels civils. Ara bé, les conspiracions, els pronunciaments i les diferents guerres que envoltaren el procés de construcció de l'Estat liberal espanyol donaren un protagonisme ingent a l'Exèrcit. Un protagonisme que es va estendre al llarg del període 1839-1875 i que es plasmà en l'adscripció de molts militars a les diferents opcions polítiques predominants del segon terç del segle XIX com foren el moderantisme, el progressisme i el democratisme; i fins el punt que acabaren esdevenint els seus corresponents líders polítics: Narvèz en el Partit Moderat o Espartero i Prim en el Partit Progressista.

Ara bé, limitar les lluites polítiques del segle XIX a una confrontació estricta entre civils i militars resulta esquemàtic. En realitat, era una disputa que es trobava condicionada per l'existència de partits, formacions i faccions polítiques, on convivien indistintament civils i militars. Així, una visió més acurada mostra com a les lluites entre absolutistes i liberals, entre moderats i progressistes i, fins i tot, entre demòcrates i republicans, caldria afegir les tensions existents, en el si d'un mateix partit o bàndol, entre els elements militars i els civils. Tanmateix, resulta obvi que, als rengles de l'exèrcit espanyol es van produir unes divisions internes que, identificades amb opcions polítiques, reflectiren els diferents interessos corporatius de la milícia. En aquest sentit, els militars que conspiraren contra Ferran VII en el període 1814-1820 es mobilitzaren, en bona part, per l'afany de donar solució a aspiracions corporatives. En primer lloc, es tractava d'una oficialitat sorgida durant la Guerra del Francès i, per tant, carent de títols nobiliars. En alguns casos, eren antics caps guerrillers o de les milícies provincials o urbanes, d'extracció popular, o bé sorgits d'Acadèmies Militars vinculades a les classes mitjanes¹⁷. Tots plegats connectaven amb les reformes de les estructures militars que, a les Corts de Cadis, havien legislat els liberals. Així crearen institucions com els Col·legis i Acadèmies militars, el Cos de l'Estat Major i les Juntes de Generals; d'altra banda, eliminaren el requisit de pertinença a la noblesa per tal de ser oficial; i, finalment, instituïren incentius i milloraren el nivell de vida dels militars a través de l'augment de sous i pensions de jubilació. En definitiva, reivindicaven que primés l'experiència professional i el seu caràcter de tècnics davant dels privilegis de sang dels vells alts comandaments de l'Exèrcit.

¹⁶ Pedro MOLAS RIBALTA, "Militares y togados en la Valencia borbónica", a, Pedro MOLAS RIBALTA et al., *Historia social...*, op. cit., p. 170.

¹⁷ Miguel ALONSO BAQUER, *El ejército español en la sociedad española*, Madrid, Ed. del Movimiento, 1971, p. 86.

Els ministeris d'Eguía, durant la primera fase del regnat de Ferran VII (1814-1820), restauraren els antics privilegis dels militars absolutistes i, en conseqüència, el malestar s'incrementà entre l'oficialitat formada en la Guerra contra Napoleó. Un malestar que s'aguditzà per una deficient administració absolutista, profundament immobiliària i contrària a les innovacions tècniques i organitzatives. El resultat es manifestà en el manteniment d'un armament insatisfactori, en la corrupció i el nepotisme ¹⁸. La resposta fou la conspiració i els pronunciaments amb l'objectiu de restablir la legalitat gaditana i que se'ls reconegués el seu estatus en la mateixa forma que als oficials nobles. Però això no resultava possible si a la societat civil es mantenien les estructures estamentals, i, per tant, calia liquidar-les prèviament. En definitiva, l'adopció del cos doctrinari liberal per part d'un sector de l'Exèrcit estava intimament relacionada a les aspiracions corporatives de l'oficialitat sorgida en la Guerra del Francès. De la mateixa manera que aquells que es mantingueren fidels a l'absolutisme responien a la voluntat de mantenir uns privilegis que consideraven inamovibles ¹⁹.

Així, molts militars decidiren utilitzar els mecanismes i instruments que els liberals civils feien servir per tal de lluitar contra l'absolutisme com, per exemple, les societats secretes. Aquestes organitzacions clandestines resultaren molt pràctiques per a les xarxes i vincles que establiren entre si a escala estatal. Aquest factor explica, en part, l'èxit que entre 1814 i 1820 va tenir la maçoneria entre els militars ²⁰. D'altres raons foren l'atracció que exercia sobre els oficials joves el caràcter ritual, místic i idealista d'aquestes societats i que entroncava amb l'esperit romàntic de l'època. D'altra banda, el retorn de França, el 1814, dels presoners militars, incrementà l'adscripció de soldats a la maçoneria, degut a que aquests presoners havien estat iniciats en les lògies militars franceses durant el seu captiveri ²¹. A Andalusia, l'adscripció esdevingué tan majoritària que les lògies complien, entre els militars, la funció de Societats de Socors Mutu.

El recurs al pronunciament al llarg del període 1814-1833 es va mantenir, si més no, fins el 1875 i donà als militars, sinó el protagonisme en el joc polític, almenys la constatació que eren imprescindibles. I, per tant, es van creure amb el dret d'imposar les seves pròpies

¹⁸ Stanley G. PAYNE, *Los militares y la política en la España contemporánea*, Ruedo Ibérico, 1968, p. 19. Una visió semblant del mateix autor es reproduïda a *Ejército y sociedad en la España liberal 1808-1936*, Madrid, Akal, 1977.

¹⁹ Aquests interessos corporatius de l'exèrcit són analitzats, encara que sense definir-los com a corporatius, a Miguel ALONSO BAQUER, *El modelo español de pronunciamiento*, Madrid, Rialp, 1983. En la mateixa línia s'expressava Juli Busquets en assenyalar que "cuando Fernando VII intentó reconvertir el ejército de acuerdo con la mentalidad anterior, estamental y clasista, empujó a los nuevos militares hacia el liberalismo, al concienciarlos de que para su avance profesional era necesaria la instauración de un régimen que acabase con las diferencias de sangre", a Julio BUSQUETS, *Pronunciamientos y golpes de estado en España*, Barcelona, Planeta, 1982, p. 52.

²⁰ Cal destacar l'obra de Iris M. ZAVALA, *Masones, Comuneros y carbonarios*, Bilbao, Siglo XXI, 1971.

²¹ José A. FERRER BENIMELLI, *Masonería española contemporánea. Vol. I. 1808-1868*, Madrid, Siglo XXI, 1980, pp. 5 i ss. Sobre els presoners de guerra a França durant la Guerra de la Independència, Jean-René AYMES, *Los españoles en Francia (1808-1814). La deportación bajo el Primer Imperio*, Madrid, Siglo XXI, 1987.

regles del joc, que es concretaren en la pràctica del cabdillisme. Així, un cap militar, amb suficient prestigi entre l'opinió pública, es considerava legítimat, un cop prenia el poder, per realitzar un repartiment de càrrecs entre els seus companys d'armes. Aquest fou el cas d'Espartero que, segons E. Christiansen, "su única preocupación era conseguir mejores condiciones para su Ejército y una buena prensa y seguridad de empleo para sí"²². En conseqüència, l'opinió pública vuit-centista batejà els militars com els "espadones" i constatà que no solament la política estava sota el seu disseny, sinó també el manteniment de l'ordre públic i social²³.

La crisi del liberalisme elitista isabelí i el fracàs de la democràcia civil del Sexenni

La militarització impregnà la pràctica política del regnat d'Isabel II i entronitzà una fórmula liberal d'estat caracteritzada pel seu elitisme en el terreny polític i social, amb un marcat to autoritari, militar i agrari. Almenys, així ho van percebre els seus detractors (des de l'obrerisme fins el progressisme) arribant el punt d'identificar la monarquia isabelina amb el mateix absolutisme ferrandí. Regnava la sensació que res no havia canviat amb l'Estat liberal²⁴. Per això, tothom que es va sentir marginat pel sistema de la constitució del 1845, excepte els carlins, tenia la sensació que encara no s'havia realitzat la veritable revolució burgesa i liberal-democràtica. Fins i tot, la Unió Liberal s'afegí a la llista d'agreujats quan el 1863 fou foragitada del govern per la reina. La defenestració de la Unió Liberal resultà especialment dolorosa en la mesura que havia estat una crossa sòlida del règim isabelí per assolir, per exemple, la modernització de la xarxa ferroviària espanyola²⁵. En conseqüència, la desmesurada confiança de la reina vers el Partit Moderat al llarg dels anys seixanta, va ser interpretada per tothom com un fre al progrés polític i econòmic. Així, s'identificava el progrés

²² E. CHRISTIANSEN, *Los orígenes del poder militar en España*, Madrid, Aguilar, 1974, p. 86.

²³ Diego LÓPEZ GARRIDO, *La Guardia Civil y los orígenes del Estado centralista*, Barcelona, Crítica, 1982.

²⁴ La identificació de l'isabelisme borbònic com un continuisme de l'absolutisme instaurat per Felip V a principis del segle XVIII s'establí, per exemple, des del punt de vista republicà a Catalunya, per la pervivència de la Ciutadella de Barcelona i el cos policial dels Mossos d'Esquadra, el qual havia estat creat al 1719-1721 per perseguir, entre d'altres, l'austriacisme derrotat a la Guerra de Successió. En conseqüència, l'enderrocament de la Ciutadella i la dissolució del cos dels Mossos d'Esquadra es convertiren en punts programàtics del republicanisme català fins la revolució de setembre del 1868, a Núria SALES et al., *Els Mossos d'Esquadra*, Barcelona, L'Avenç, 1981, pp. 53-63. Les reivindicacions per tal d'enderrocar la Ciutadella també es feren ressò a la premsa republicana a les jornades setembrines com aquesta notícia que publicà *El Cohete*: "Muchos vecinos de Barcelona se han ofrecido a trabajar gratis en el derribo de la Ciudadela. Los trompeteadores de los rasgos magnánimos y de las falsas virtudes cortesanas, no saben que vueltas dar a noticias como éstas, para que no resalten el patriotismo y la abnegación de los que hasta hoy fueron arrojados de la esfera de los derechos políticos", reproduït a Josep Mª POBLET, *Josep Anselm Clavé i la seva època (1824-1874)*, Barcelona, Dopesa, 1973, p. 227. La Junta Revolucionària de Barcelona del 1868 va recollir ambdues propostes davant de l'entusiasme popular, a Marició JANUÉ I MIRET, *La Junta Revolucionària de Barcelona de l'any 1868*, Vic, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives - Eumo, 1992, pp. 20-24.

²⁵ Per a la Unió Liberal N. DURÁN DE LA RÚA, *La Unión Liberal y la modernización de la España isabelina. Una convivencia frustrada*, Madrid, Akal, 1979. Per a la vertebració de la xarxa ferroviària Miguel ARTOLA et al., *Los ferrocarriles en España 1844-1943*, Madrid, Servicio de Estudios del Banco de España, 1978, vol. I; i A. GÓMEZ MENDOZA, *Ferrocarriles y cambio económico en España 1855-1913. Un enfoque de nueva historia económica*, Madrid, Alianza, 1982.

polític amb la democràtizació del sufragi; i el progrés econòmic amb la industrialització i el desenvolupament capitalista d'Espanya²⁶.

La crisi del sistema isabelí va permetre una àmplia aliança que tenia, entre molts altres objectius, l'entronització del *Poder Civil* en majúscules (jutges, industrials, naviliers i ferrocarrillers), la satisfacció de les aspiracions professionals i corporatives de les classes mitjanes (periodistes, metges, notaris o advocats de segona fila) i la potenciació de l'associacionisme obrer de tarannà reformista enfront d'un internacionalisme revolucionari que començava a despuntar en els anys seixanta. Durant els anys 1865-1868, totes aquestes sensibilitats van col·laborar, amb major o menor intensitat i lleialtat, en diferents conspiracions contra el règim isabelí fins que el setembre del 1868 aconseguí triomfar un moviment d'amplíssim abast dirigit pels generals Joan Prim i Francisco Serrano. El pronunciament del setembre del 1868 va recollir sota el lema "Viva España con honra" tota una declaració d'intencions sobre el que devia ser un veritable Estat liberal nacional i, sobretot, democràtic. Els governants setembrins van pretendre superar la concepció elitista del liberalisme isabelí, en el qual el sufragi havia estat limitat als denominats propietaris i en el qual l'electorat real representava l'u per cent de la població espanyola, i instauraren el sufragi universal masculí²⁷.

Nogensmenys, les oportunitats de promoció i canvis radicals que es van fer evidents al llarg del Sexenni no varen arribar a tots els sectors socials i polítics. O així ho van percebre, almenys, els sectors més intransigents del carlisme i del republicanisme, els quals acabaren per recórrer a la solució insurreccionalista amb l'objectiu de construir l'Estat espanyol que donés satisfacció a les seves aspiracions socio-professionals²⁸. La solució militar, tal i com havia predominat al llarg del període 1808-1868, va planar novament davant de la inestabilitat que oferí la solució dinàstica dels Savoia i de la Primera República. I, certament, el període 1874-1878 va estar dominat pels militars: cops dels generals Pavía, Serrano i, finalment,

²⁶ Industrialització i capitalisme eren entesos pels sectors liberals més progressistes com els signes de la modernitat econòmica procedent del nord d'Europa. La dificultat per tal d'aconseguir aquests objectius van permetre l'arrelament, fins ben entrat el segle XX, d'un discurs pessimista que ressaltava la incapacitat d'Espanya per a pujar-se al tren de la modernitat industrial. La mateixa historiografia econòmica en donà bona mostra amb títols com Jordi NADAL, *El fracaso de la revolución industrial en España (1814-1913)*, Barcelona, Ariel, 1975. Un intent d'anàlisi sobre el sempitern pessimisme espanyol a David R. RINGROSE, *España 1700-1900: el mito del fracaso* Madrid, Alianza, 1996.

²⁷ La Junta Provincial de Girona s'adherí a "La Gloriosa" amb el següent missatge: "Por consiguiante la Junta Revolucionaria de esta provincia se dirige a todos los pueblos exhortándoles a que secunden con prontitud a los bravos emigrados ampurdaneses bajo el grito de ABAJO LO EXISTENTE, CORTES CONSTITUYENTES Y SUFRAGIO UNIVERSAL...", a Josep CLARA i Àngel JIMÉNEZ, *El federal Pere Caimó (1819-1878)*, Barcelona, Pòrtic, 1975, p. 69.

²⁸ Sobre els objectius polítics i socials dels carlins, V. GARMENDIA, *La ideologia carlista (1868-1876)*, San Sebastian, Diputación Foral de Guipuzcoa, 1985. Una anàlisi pormenoritzada del republicanisme espanyol durant el Sexenni, C.A.M. HENNESSY, *La República Federal en España. Pí y Margall y el movimiento republicano federal, 1868-1876*, Madrid, Aguilar, 1976. Sobre la rebel·lió carlina, V. GARMENDIA, *La segunda guerra carlista (1872-1876)*, Madrid, Siglo XXI, 1976. Per a la via insurreccional obrera i republicana, Marie-Alice MEDIONI, *El cantón de Cartagena*, Madrid, Siglo XXI, 1979; I també, Rafael ARACIL i Màrius GARCÍA BONAFÉ, "Clase obrera y revuelta social: la identidad del cantonalismo alcoyano de 1873", *Estudios de Historia Social*, nº7, Madrid, 1978. Referent a les implicacions revolucionàries i insurreccionals en l'àmbit particular andalús, M. RUIZ LAGOS, *Ensayos de la revolución. Andalucía en l lamas (1868-1875)*, Madrid, Editorial Nacional, 1978.

Martínez Campos, que va acabar restablint la monarquia borbònica amb Alfons XII i va posar fi victoriòsament a les guerres contra els carlins el 1876 i contra els independentistes cubans el 1878. D'aquesta forma, la intervenció militar tallà de socarrel aquell nombrós conjunt d'aspiracions polítiques, socials i professionals desfermades el setembre del 1868. Ara bé, per donar pas, a partir dels anys vuitanta, a un sistema de torn de partits que adormiria l'intervencionisme militar durant un parell de dècades²⁹.

Canvis estructurals i nous corporativismes en el marc de la Restauració Alfonsina

La Restauració alfonsina del 1875 va ser una resposta dels sectors liberals conservadors davant del desengany que havia significat l'experiència del Sexenni Democràtic. Com a reacció conservadora, va atacar i escombrar els avenços democràtics del 1868-1869, com el sufragi universal, però no es va recolzar en aquesta nova etapa conservadora en la força dels "espadones"³⁰. Calia rectificar respecte a l'era isabelina i el Sexenni: la Constitució del 1876 va certificar la direcció política d'Espanya a mans d'un nou moderantisme polític però sota la iniciativa civil; res de caps polítics de procedència militar³¹. Progressivament, la transició canovista va permetre obrir el sistema cap a aquells sectors liberals que, com Sagasta, havien de reintroduir pacíficament els aspectes formalment democràtics del programa de "La Gloriosa". D'aquesta manera, amb el patronatge dels liberals fusionistes s'introduí el sufragi universal masculí per als comicis municipals del 1882 i dels generals el 1890, es va portar a terme l'abolició de l'esclavitud el 1886 o la instauració del judici per jurat el 1888³². Però la consolidació del torn de partits entre liberals fusionistes i conservadors va ser el triomf de les aparences. D'una banda, existia un joc democràtic formal basat en el sufragi universal masculí i, al mateix temps, aquest era fruit del falsejament de l'escrutini³³.

²⁹ Una visió de l'època sobre la forma de resoldre els problemes d'ordre social i polític desfermats al llarg del Sexenni és Gil GILPI Y FERRO, *Situación de España y sus posesiones de Ultramar, al principiar el año 1875. Su verdadero peligro y el único medio de conjurarlo*, Madrid, Imprenta de Gil Gelpi y Fero, 1875. Una síntesi dels dèficits del Sxenni a Maricó JANUÉ I MIRET, "El Sexenni Revolucionari a Barcelona (1868-1873): contradiccions internes i acaraments amb l'Estat", *L'Avenç*, nº 203, Barcelona, maig 1996, pp. 10-13.

³⁰ El paper de Cánovas del Castillo en la vertebració de l'Espanya alfonsina a, C. VELASCO, *Cánovas del Castillo y la articulación del Estado Nacional*, Madrid, Cuadernos Económicos de I.C.E., 1978 i E. YILÁN CALDERÓN, *Cánovas del Castillo. Entre la Historia y la Política* Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985. Valoracions ja clàssiques sobre el significat del Sexenni i la rectificació de la Restauració Alfonsina a Josep FONTANA, *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Barcelona, Ariel, 1973; i José M^a. JOVER ZAMORA, "1868. Balance de una revolución", en José M^a. JOVER ZAMORA, *Política, diplomacia y humanismo popular en la España del siglo XIX*, Madrid, Turner, 1976.

³¹ Tanmateix, l'eradicació de l'intervencionisme militar en l'àmbit polític va ser relatiu com ho demostra el cas del pronunciament pro-república del general Villacampa, a Josefina MARTÍNEZ i Julio BUSQUETS, "El último pronunciamiento del siglo XIX", *Historia* 16, nº 128, Madrid, diciembre de 1986, pp. 11-28.

³² Per a l'esclavitud i la seva abolició Rebecca J. SCOTT, "L'abolició de l'esclavitud a Cuba (1868-1886)", *L'Avenç*, nº 75, Barcelona, octubre 1984, pp. 70-72; i Jordi MALUQUER DE MOTES et al., "Dossier: L'abolició de l'esclavitud a les Antilles", *Ibid.*, nº 101, Barcelona, febrer 1987, pp. 5-62.

³³ Una visió general del fenomen caciquil i de la desvirtuació del sufragi universal l'estudi, considerat com un clàssic, de José VARELA ORTEGA, *Los amigos políticos: Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Madrid, Alianza,

Però, en definitiva, va permetre donar una certa imatge d'estabilitat política certificada per tothom en el fet que els militars estaven preocupats per les campanyes colonials del Marroc (1893-1894) i les guerres de les Antilles i les Filipines (1895-1898)³⁴.

L'aparent apertura democràtica dels anys noranta pretenia donar resposta als canvis estructurals que s'estaven produint en la societat espanyola i que es reflectien en el debat sobre si el desenvolupament capitalista espanyol havia de ser dirigit pels sectors agraris (propicis a una major adaptació als constants canvis dels mercats internacionals) o pels interessos industrials (més febles davant de la competència dels centres fabrils i miners tradicionals com els de la Gran Bretanya). La dicotomia agrarisme-industrialisme posava sobre la taula la necessitat de decidir quins sectors havien de dirigir el que en determinats cercles historiogràfics s'ha definit com la modernització d'Espanya, al mateix temps que apuntava una altra disputa corporativa entre els sectors agraris i industrials, la qual s'afegia a la que ja protagonitzaven, des del segle XVIII, juristes i militars³⁵.

Les tensions i les fractures socials que va provocar el pas d'una societat agrària tradicional a una societat agrària capitalista amb uns focus industrials importants va accelerar i incrementar la corporativització de la societat espanyola, entenent el corporativisme com la defensa dels interessos particulars de sectors professionals afins a través de corporacions privades o públiques. Així, la corporativització de la societat espanyola començava a reflectir el grau de desenvolupament i de transformació econòmica que estava patint Espanya a finals del segle XIX i que sobretot hauria de patir en el primer terç del segle XX. En aquest sentit, l'arrelament en el sector secundari d'indústries pròpies de la Segona fase de la revolució industrial (químiques, electricitat, construcció) al costat de la tradicional indústria del teixit, del suro o del paper diversificà les experiències professionals del món del treball i els discursos sindicals: dintre del sector dels treballadors manuals, els obrers del tèxtil i els de la construcció havien de defensar aspiracions a curt termini molt diferents, fins el punt de dificultar una

1977. Una interpretació confrontada exemplificada a País Valencià a Alicia YANINI, *El caciquisme*, València, Alfons el Magnànim, 1984. Sobre l'àmbit galleg, J. A. DURAN, *Historia de caciques, bandos e ideologías en la Galicia no urbana*, Madrid, Siglo XXI, 1976.

³⁴ La política colonial espanyola al Marroc a finals del segle XIX, M. RODRÍGUEZ FERNÁNDEZ, *España y Marruecos en los primeros años de la Restauración (1875-1894)*, Madrid, CSIC-Centro de Estudios Históricos, 1985. Per a les Antilles i les illes Filipines, Carlos SERRANO, *Final del Imperio. España 1895-1898*, Madrid Siglo XXI, 1984; i Philip S. FORNER, *La guerra hispano-cubano-americana y el nacimiento del imperialismo norteamericano*, 2. vols, Madrid, Akal, 1975.

³⁵ Fins els anys vuitanta, els historiadors potenciaren l'anàlisi del desenvolupament capitalista espanyol del segle XIX a partir del debat entre lliurecanvistes i proteccionistes, com per exemple J.M^a. SERRANO SANZ, *El viraje proteccionista en la Restauración, la política comercial española, 1875-1895*, Madrid, Siglo XXI, 1987. També, Joan PALOMAS MONCHOLÍ, *Els parlamentaris catalans i la lluita pel proteccionisme (1881-1885)*, Treball de 9 crèdits, Universitat Autònoma de Barcelona, 1989. Aquesta debat també es traduïa per la confrontació entre bladers i industrials, a Carlos HERMIDA REVILLAS, "Trigueros contra industriales. La crisis del sistema político de la Restauración (1914-1923)", *Historia* 16, n° 70, Madrid, febrero 1982, pp. 35-39. Tanmateix, els anys noranta han estat testimoni del descobriment del concepte "modernització" per tal d'explicar els canvis que s'havien produït en la societat i en l'economia espanyola del tombant del segle XIX, essent il·lustratiu José Luis GARCÍA DELGADO (Ed.), *Las ciudades en la modernización de España. Los decenios interseculares*, Madrid, Siglo XXI, 1992.

entesa en comú per tal d'aconseguir els anomenats objectius a llarg termini i revolucionaris; en l'àmbit de la indústria, les formes de reivindicació sindical podien concretar una via moderada a partir d'una certa comunitat d'interessos entre els treballadors més qualificats i els patrons; o, en canvi, una via radical i, fins i tot, violenta entre els obrers manuals i els patrons de sectors com el metall o la construcció, on semblava que la comunitat d'interessos resultava impossible³⁶.

És més, la complexitat professional del món laboral espanyol s'incrementà amb una major presència del sector dels tècnics, els quals apareixien com els especialistes capaços de fer entendre el funcionament de les noves tecnologies als treballadors. D'aquesta forma, no tan sols existien divergències corporatives entre els mateixos obrers manuals, sinó també entre aquests i els tècnics, i entre aquests i els patrons. Curiosament, durant el primer terç del segle XX, dretes i esquerres van entendre que l'ideal d'una societat nacional cohesionada, tant espanyola com catalana, passava per la compatibilització de tota aquesta munió d'interessos corporatius sota un únic projecte polític que hauria de tenir a tècnics, professionals, intel·lectuals i funcionaris com a elements vertebradors i directors.

La rebel·lió dels nous corporativismes

L'eclosió dels nombrosos corporativismes a finals del segle XIX havien de desestabilitzar, amb el temps, el sistema del torn entre liberals fusionistes i liberals conservadors: ambdós partits, com a formacions de notables, semblaven incapaces d'acollir coherentment en el seu si tot aquest ventall d'interessos corporatius³⁷. Per tant, cada cop es feia més palès que les velles i les noves aspiracions corporatives i professionals necessitaven d'unes organitzacions vertebrades al marge dels partits dinàstics, com, per exemple, el republicanisme, l'obrerisme o el carlisme; però també a partir de la creació de vertaders partits corporatius: un partit industrial, un partit agrari o el tradicional partit militar. Aquests grups intentaren recollir totes aquestes aspiracions a partir de la superació o reestructuració de les

³⁶ La corporativització del món del treball al primer terç del segle XX a Soledad BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya. Tradició i corporativisme entre finals de segle i la dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994. Les formes de sindicació industrial corporativa dels treballadors a Àngel SMITH, "La guerra de las continuas. Cambio tecnológico y estrategias sindicales en la industria algodonera catalana, 1889-1914", *Sociología del trabajo*, nueva época, nº 24, primavera 1995, pp. 121-151; i del mateix autor, "Trabajadores "dignos" en profesiones "honradas": los oficios y la formación de la clase obrera barcelonesa (1899-1914)", *Hispania*, nº 193, 1996, pp. 655-687. Respostes obreres i patronals radicalitzades a Soledad BENGOCHEA, *El locaut de Barcelona (1919-1920)*, Barcelona, Curial, 1998. La sindicació agrària a Andreu MAYAYO I ARTAL, *De pagesos a ciutadans. Cent anys de cooperativisme agrari a Catalunya 1893-1994*, Catarroja, Afers, 1995, pp.19-129; Samuel GARRIDO, *Treballar en comú. El cooperativisme agrari (1900-1936)*, València, Alfons el Magnànim, 1996; o Juan José CASTILLO, *Propietarios muy pobres. Sobre la subordinación del pequeño campesino. La Confederación Nacional Católica 1917-1942*, Madrid, Servicio de Publicaciones Agrarias, 1979, pp. 7-103.

³⁷ Dins del mateix conservadorisme a Catalunya es produïren tensions que conduïren a determinats sectors vers el catalanisme, Borja DE RIQUER, "Els corrents conservadors catalans i la seva evolució cap el catalanisme polític", *L'Avenc*, nº 100, Barcelona, gener 1987, pp. 78-84.

tradicionals formes d'organització política per tal de configurar autèntiques alternatives articuladores de masses. A més a més, compartiren un discurs comú fonamentat en la crítica a un Estat espanyol caracteritzat pel seu enfonsament com a imperi i les mancances del seu desenvolupament capitalista.

La crisi colonial de la fi del segle XIX, amb la pèrdua de Cuba, Puerto Rico i Filipines, va ser el reflex polític de les deficiències econòmiques espanyoles, fins el punt que va posar en qüestió el mateix sistema de la Restauració. Si bé la irrupció dels liberals, com s'ha posat de manifest, certificà la *democratització* i estabilització del joc polític canovista, aquest funcionava, segons els sectors crítics al canovisme, per la perversitat del sistema del torn sustentat en la manipulació del sufragi. Tanmateix, si les eleccions generals configuraven, a través de la corrupció, un Parlament dominat pels partits del torn, no podia amagar-se una realitat local on els partits dinàstics veien seriosament contestada (a través de les eleccions municipals i a les diputacions provincials) la seva hegemonia per partits i forces marginades del joc parlamentari. Certament, va ser en l'àmbit local on es van vertebrar nombroses de les crítiques a l'Estat liberal centralista i d'on sorgiren algunes de les formulacions que proposaven la reforma descentralitzadora de l'Estat. Per exemple, republicans i obreristes ressuscitaren el discurs municipalista a través del qual manifestaven que eren els municipis l'espai on es desenvolupaven les formes democràtiques més perfectes. És més, certificaren la seva aspiració a una República federal o a una Europa vertebrada en una gran federació d'Estats ³⁸. Al mateix temps, van aparèixer els diferents nacionalismes i regionalismes que, com el catalanisme, també exaltaven la necessitat de potenciar els poders locals o d'autogovern a partir d'entitats regionals i supraprovincials, que donessin accés a un funcionariat propi ³⁹.

³⁸ Existiren nombrosos municipis i àrees on la força dels republicans era no tan sols notable, sinó en alguns casos hegemònica. Per exemple, el pes dels castelaristes i els pimargallians a Reus, Àngel DUARTE, *Possibilistes i federals. Política i cultura republicana a Reus (1864-1899)*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1992; dels lerrouxistes a Barcelona, Joaquín ROMERO MAURA, *La rosa de fuego*, Barcelona, Grijalbo, 1975 i Joan B. CULLA I CLARÀ, *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona, Curial, 1986; o de contrajocs caciquils per part de republicans a Castelló, Manuel MARTÍ, *Cossiers i anticossiers. Burguesia i política local (1875-1891)*, Castelló, Diputació Provincial de Castelló, 1985; i, per últim, el clàssic exemple del domini blasquista a València, on destaquen les obres de Ramir REIG, *Obrers i ciutadans. Blasquisme i moviment obrer*, València, Alfons el Magnànim, 1982, i *Blasquistas y clericales*, València, Alfons el Magnànim, 1982.

³⁹ Sobre el tema de la vertebració dels quadres tècnics i funcionaris del catalanisme, Jordi CASASSAS, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*, Barcelona, Curial, 1980; i del mateix autor, *Intel·lectuals, professionals i polítics a la Catalunya contemporània (1850-1920)*, Barcelona, Els llibres de la frontera, 1989.

2. CATALANISTES I MILITARS RIVALITZEN PER LA FUNCIO PÚBLICA A CATALUNYA

Les opcions catalanistes de la fi del segle XIX i principis del XX van presentar-se com alternatives de reforma i reordenació descentralitzada de l'estat espanyol. Totes assenyalaven que la nova estructura estatal havia de dotar a Catalunya d'un règim d'autogovern polític, econòmic i social. La voluntat dels catalanistes d'aconseguir un règim autonòmic es concretà en allò que anomenaren el "fet diferencial" i que es fonamentà en dos components: la cultura i la industrialització. Aquest darrer element ressaltà la superioritat econòmica de Catalunya respecte de la resta d'Espanya. Els catalanistes apuntaren que la "pròspera" i "moderna" indústria catalana estava en perill per la manca d'interès dels governants espanyols, vinculats tots ells a l'"oligarquia agrària". Com a rèplica, els sectors espanyolistes denunciaren els projectes catalanistes com el desig de domini econòmic d'una regió sobre la resta d'Espanya¹.

La reivindicació d'un govern propi per a Catalunya no va desvetllar únicament la rivalitat econòmica entre "industrials catalans" i "agraristes espanyols", sinó també la lluita pel repartiment dels llocs de feina públics a l'administració de l'estat i local a Catalunya. En rigor, les dues propostes més rellevants del catalanisme de la fi del segle XIX, la formulada per Valentí Almirall i la de les Bases de Manresa (1892), abordaren, amb una major o menor ambigüetat, el tema de la reforma de l'Estat, així com la seva redefinició territorial. Però van ser les Bases de Manresa les que per primera vegada aportaren una proposta explícita de com devia organitzar-se la funció pública en una Catalunya autònoma i quines havien de ser les corresponents atribucions i competències laborals dels seus futurs funcionaris. Una proposta que evidenciava les dificultats per encaixar dins d'un mateix territori els funcionaris dependents de l'anomenat Poder Regional i aquells que dependrien de l'administració civil de l'estat o d'altres demarcacions com l'eclesiàstica, la militar o la universitària².

Les Bases de Manresa: una definició de Poder Regional català

Les Bases de Manresa del 1892 donaren a conèixer una proposta d'autogovern que pretenia conjugar la tradició institucional catalana d'origen medieval i la modernitat de la societat industrial. Així, destacaren que el poder legislatiu havia de recaure en unes Corts

¹ Ja als anys vuitantes del segle XIX, l'ex-republicà federal Valentí Almirall es queixava d'un Estat espanyol agrari que pretenia sotmetre la indústria catalana als designis del camp castellà i andalús. Tanmateix, la fórmula proposada per Almirall passava per l'intercanvi de productes industrials i agraris entre Catalunya i la resta d'Espanya, a Valentí ALMIRALL, *España tal como es*, próleg d'Antoni Jutglar, Madrid, Castilla, 1972. Ara bé, el 1908, el francès Edouard Escarra posava de manifest la dependència comercial de Catalunya respecte al conjunt d'Espanya, Edouard ESCARRA, *El desarrollo industrial de Cataluña (1900-1908)*, Barcelona, Grijalbo, 1970.

² Francesc NADAL, *Burgueses, burócratas y territorio. La política territorial en la España del siglo XIX*, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local, 1987.

amb representació de caràcter corporatiu. Aquesta proposta no només havia de permetre harmonitzar les diferències socials i professionals en la convulsa Catalunya industrial, sinó també potenciar en positiu la diversitat professional de la Catalunya sorgida de la crisi de la fil·loxera i que havia de consolidar-se en les dues primeres dècades del segle XX ³.

Així, l'administració de la Catalunya autogovernada hauria de donar sortida a la diversitat professional a través de l'oferta pública de treball. Segons les Bases, el conjunt de l'administració de l'Estat a Catalunya havia de passar a formar part de l'anomenat Poder Regional. A més a més, es destacava l'obligatorietat que tots els funcionaris, civils o militars, que passessin a dependre del Poder Regional fossin catalans de neixement o bé per naturalització. Així, la Base 4 indicava que "sols los catalans, ja ho sían de naixença ja per virtut de naturalisació, podrán desempeñar á Catalunya càrrechs públichs, fins tractantse dels gubernatius y administratius que depenguin del Poder central. També deurán ésser desempeñats per catalans los càrrechs militars que importin jurisdicción" ⁴. La llengua també havia de marcar els camins de promoció professional dins de Catalunya i, no només en l'administració civil de l'estat sinó també en la militar, incloent-hi tots aquells aspectes que fessin referència a l'ordre públic. A la Base 13, s'assenyalava que "la conservació de l'ordre públich y seguretat interiors de Catalunya, estarán confiadas al Somatent, y pera'l servey actiu permanent se creará un cos semblant al de Mossos de la Esquadra ó de la Guardia Civil. Dependrán en absolut totes aquestes forsas del Poder regional" ⁵.

Resultava lògic que entre el funcionariat civil i militar de l'estat anidés un notable i dur anticatalanisme, fins el punt de definir el catalanisme com estricte separatisme i s'intentés menystenir el català com a llengua que havia de competir amb el castellà en l'entrellat de l'administració ⁶. Però el problema, tot i que es definí externament sota expressions de caràcter sentimental, sempre va ser en el fons de raó corporativa: prosperar en la Catalunya que proposaven els catalanistes implicava seguir unes regles del joc alienes als militars i als

³ Ramón CASTERÁS, *Actitudes de los sectores catalanes en la coyuntura de los años 1880*, Barcelona, Anthropos, 1985.

⁴ *Bases per a la Constitució Regional Catalana. Manresa març de 1892*, Vic, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives-EUMO editorial, 1991, p. 229. El paper de l'exèrcit i les competències d'ordre públic dins l'organització regional catalana dissenyada a les Bases de 1892 a Joan Lluís PÉREZ FRANCÉS, "Catalanisme, exèrcit espanyol i ordre públic: les Bases de Manresa", *L'Avenç*, nº 112, Barcelona, febrer 1988, pp. 44-49.

⁵ *Bases per a la Constitució Regional Catalana...*, op. cit., p. 231.

⁶ La premsa militar de tarannà més espanyolista va deixar clares les seves posicions bel·ligerants sobre la llengua catalana a través d'opinions com les següents: "Sigue el alcalde de Barcelona manejando el idioma y el dialecto./ (Digo dialecto, para entendernos; demasiado sabemos que el catalán es idioma y hasta idiota si a mano viene" a *La Correspondencia Militar*, 11-X-1899, p. 1; o "Si el Estado no impusiera el castellano en toda España, los dialectos se impondrían al castellano./ (...) El catalán lleva la impresión del siglo XV, de aquella época de pequeñas repúblicas. Y, pues que tanto hablan de cosmopolitismo o europeísmo, el castellano es la lengua más cosmopolita", *El Ejército Español*, editorial del 2-II-1907. Reproduïts ambdós a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA I FONT, *L'exèrcit i Catalunya (1898-1936). La premsa militar espanyola i el fet català*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1990, pp. 38 i 85-86; i dels mateixos autors "L'exèrcit espanyol i el fet català, 1898-1939", *L'Avenç*, nº 100, Barcelona, gener 1987, pp. 92-95.

funcionaris estatals. Perquè les Bases de Manresa donaven per suposat que les jurisdiccions militars, eclesiàtiques i educatives s'amotllarien al marc territorial d'autogovern proposat pels catalanistes. El que no semblava tan evident era que, a Catalunya, militars, eclesiàstics i docents de l'estat estiguessin disposats a modificar-ne l'estatus, vies de promoció i concursos de trasllats en funció del disseny territorial dels catalanistes.

L'organització territorial proposada per les Bases de Manresa quedava circumscrita a les quatre províncies tradicionals. Tanmateix, això no significava acceptar un dels pilars de ferro de l'estat liberal espanyol: la província. Com a alternativa, les Bases assenyalaven la necessitat de vertebrar Catalunya en comarques i municipis. En contraposició, tot i que els militars destinats a Catalunya s'adaptaren a una regió militar coincident territorialment amb la regió administrativa de les quatre províncies catalanes, l'exèrcit maldà per mantenir separada la influència militar de la civil, i més si cabia la possibilitat de concedir a Catalunya qualsevol mena d'autogovern⁷.

Contra l'exèrcit i amb l'exèrcit: la difícil simbiosi entre civilisme regionalista i militarisme espanyol

Certament, durant el primer terç del segle XX, el catalanisme es va convertir en un dels pitjors enemics de l'exèrcit. Tot i així, la relació entre l'un i l'altre no va ser de permanent confrontació. Arran de la crisi colonial del 1898, els sectors catalanistes conservadors cercaren l'exèrcit no com a eina de repressió sinó de regeneració de la vida política espanyola. Així s'aproparen a la Junta d'Adhesions al General Camilo Polavieja, que va pretendre ser una via descentralitzadora de reforma de l'Estat a través de l'exèrcit. Nogensmenys, els militars no estaven disposats a donar el protagonisme de la regeneració d'Espanya als sectors civils. Així, davant de l'onada regeneracionista del tombant de segle, els

⁷ A banda de l'estructura clàssica de la província, també existien en un pla real aquells marcs jurídic-administratius que vertebraven opcions netament corporatives: les regions militars per a l'exèrcit, els arquebisbats per a l'església o els districtes universitaris per a professors i estudiants d'estudis superiors. Aquests darrers marcs d'administració territorial presentaven, en alguns casos, notables diferències amb les regions clàssiques i amb les mateixes províncies. Així, pel que respecte a Catalunya, la divisió territorial eclesiàstica englobava dins l'arquebisbat de Tarragona el conjunt de Catalunya, la franja oriental de les tres províncies aragoneses i el conjunt de la província de Castelló. En canvi, el districte universitari i la regió militar de Catalunya englobava les quatre províncies tradicionals catalanes. Aquesta disfunció territorial entre l'administració militar, eclesiàstica i universitària també es produïa a d'altres zones: En el cas de la regió valenciana, l'arquebisbat de València es limitava a les províncies de València i Alacant, mentre que el districte universitari i la regió militar valenciana englobaven Castelló, València, Alacant, Albacete i Múrcia. Més complicat esdevenia tot l'entrellat multiadministratiu en el centre-nord d'Espanya, on les regions d'Aragó, Navarra, les Províncies Bascongades i Castella la Vella s'entrecruaven d'innumerables maneres: per exemple, Aragó constituïa districte universitari amb Navarra, Sòria i La Rioja; en canvi, en la demarcació eclesiàstica, La Rioja s'integrava amb les províncies de Burgos, Lleó, Palència, Santander i les tres Províncies Bascongades dins l'arquebisbat de Burgos. Per la seva banda, les Bascongades compartien districte universitari amb Santander, Palència, Burgos i Valladolid, al marge de Lleó o La Rioja amb les que compartien arquebisbat. Curiosament, la regió militar basca solia coincidir amb les propostes més atemperades de demarcació territorial del nacionalisme basc: aquelles que vertebraven l'*idíllic* País Basc en les províncies de Biscaïa, Guipúscoa i Àlaba; tot i que de vegades la regió militar basca, coincidint amb propostes nacionalistes més radicals, podia incloure a Navarra. Les divisions territorials militars a Fernando FERNÁNDEZ BASTARRECHE, *El ejército español en el siglo XIX*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1978, pp. 27-28. Mapes de la divisió eclesiàstica i universitària a Espanya a "Espanña", *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*, tomo XXI, Madrid, Espasa-Calpe S.A., 1923, pp. 400-401 i 769.

militars també van voler, com un regeneracionisme més, mostrar la seva disconformitat enfront del sistema del torn de partits. Els militars van considerar que la pèrdua de les colònies antillanes i de les Filipines el 1898 havia estat conseqüència de la ineficàcia dels polítics dinàstics i pressionaren cada cop més per dominar i influir en la vida pública espanyola. Sobretot, quan varen ser conscients que els mateixos polítics dinàstics i les opcions regeneracionistes civils estaven disposades, per necessitats econòmiques de l'estat, a reduir una oficialitat sobredimensionada respecte al volum real de la tropa i això feia témer la pèrdua de la feina a molts oficials⁸.

En rigor, la proposta catalanista d'establir una administració autònoma per a Catalunya i en català no feia més que posar sal a la ferida d'un exèrcit preocupat per la reducció de la seva plantilla en benefici de l'administració civil. En aquesta lluita pels llocs de treball públics, les primeres víctimes de l'exèrcit foren els catalanistes. I és en aquest context de supervivència socio-professional que cal entendre l'assalt que, el 1905, protagonitzaren els oficials de la guarnició de Barcelona contra la redacció de les publicacions regionalistes del *Cu-Cut!* i *La Veu de Catalunya*. D'aquesta manera els militars respongueren a les burles que la premsa regionalista dedicà a la ineficàcia de l'exèrcit espanyol en les guerres colonials del 1895-1898. La contundència de l'acció dels militars de la guarnició de Barcelona va permetre que l'exèrcit aconseguís del govern liberal presidit per Segismundo Moret l'anomenada Llei de Jurisdiccions Militars, la qual establí que totes les ofenses a l'exèrcit havien de ser instruïdes per la justícia militar⁹.

Els regionalistes replicaren marxant de les Corts i vertebrant, el 1906, d'una coalició electoral denominada Solidaritat Catalana, la qual aplegà regionalistes, carlins, catalanistes d'esquerra, separatistes i republicans. En clau corporativa, aquesta aliança electoral recollia les aspiracions d'industrials, juristes, professionals, tècnics i una nodrida representació de les classes mitjanes catalanes. A tots plegats els unia l'objectiu d'aconseguir la derogació de la Llei de Jurisdiccions. Més enllà d'aquesta fita, tot varen ser problemes d'entesa entre els diferents socis de la coalició. La Setmana Tràgica de juliol del 1909 va fer esclatar la disparitat de sensibilitats polítiques que configuraren la Solidaritat Catalana, posant punt i final a la seva existència. La necessitat de restaurar l'ordre públic i social arrengrerà a regionalistes i carlins al costat de l'exèrcit. Però quan les aigües retornaren al seu curs, els regionalistes trencaren

⁸ L'opció Polavieja i l'apropament al conservadorisme regionalista català a Borja DE RIQUER I PERMANYER, "El govern Silvela-Polavieja i l'opinió pública barcelonina. Crònica d'un distanciament", *L'Avenç*, nº 239, Barcelona, setembre 1999, pp. 46-51. El creixent intervencionisme militar en els anys del primer terç del segle XX a Carolyn P. BOYD, *La política pretoriana en el reinado de Alfonso XIII*, Madrid, Alianza, 1990; i Gabriel CARDONA, *El poder militar en la España contemporánea hasta la guerra civil*, Madrid, Siglo XXI, 1983.

⁹ Carolyn P. BOYD, *La política pretoriana...*, op. cit., pp. 29-33.

la seva entesa amb els militars per tal de reclamar, entre el 1911 i el 1913, allò que s'anomenà Mancomunitat de les quatre províncies catalanes¹⁰.

Els regionalistes volien ampliar el domini que, des del 1907, detentaven a la Diputació de Barcelona a la resta de Diputacions provincials. La Mancomunitat, concedida el desembre del 1913, no es pot definir ni molt menys com un autèntic autogovern. De fet, la seva funció principal va ser la d'administrar els diners que el govern central destinava a les Diputacions¹¹. En conseqüència, la Mancomunitat no va tenir competències fiscals, ni d'ordre públic i ni molt menys de control sobre l'administració general de l'estat a Catalunya. En canvi, sí que va posseir la facultat de controlar l'accés a la funció pública de l'administració local de Catalunya a través de l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local de Catalunya¹².

L'Escola de Funcionaris de l'Administració Local de Catalunya: un invent regionalista

Certament, el domini que la Lliga volia tenir de l'administració local de Catalunya (Mancomunitat, Diputacions i Ajuntaments) devia bastir-se en la creació i en el control d'un funcionariat que assumís plenament els valors i preceptes del projecte regionalista noucentista. Lògicament, el govern regionalista a la Diputació de Barcelona i a la Mancomunitat tingué una cura especial en la preparació i vertebració del seu funcionariat, centrant la base de la seva identitat en la llengua: Prat de la Riba assenyalà que des de la Diputació de Barcelona, entre 1907 i 1914, ja s'havia fet una tasca important en aquest sentit a través de l'Institut d'Estudis Catalans amb l'objectiu de normativitzar la llengua catalana. És a dir, es tractava d'impedir que la manca de normativització del català permetés que qualsevol, fins i tot els monolingüistes castellans, poguessin passar per coneixedors de la grafia catalana¹³. La normativització, un fet real el 1917, va permetre marcar les regles del joc

¹⁰ L'evolució de la Solidaritat Catalana a Joaquim de CAMPS I ARBOIX, *Història de la Solidaritat Catalana*, Barcelona, Destino, 1970.

¹¹ Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona, Proa, 1996.

¹² Els sectors separatistes criticaren com a espanyolista la proposta de Mancomunitat en considerar-la molt allunyada del que havia de ser un mínim i consistent autogovern regional. Sota el pseudònim de Batro, les planes de la publicació de l'entitat nacionalista radical Unió Catalanista *Renaixement* indicaven que "ço que serà el cap d'avall la Mancomunitat és un nou engranatge de la màquina administrativa de l'Estat espanyol", a BATRO, "El R.D. de Mancomunitats", *Renaixement*, nº 167, 12-II-1914, p. 89. Tanmateix, dins de la Unió Catalanista sorgiren veus, entre les quals destacà la del seu president Martí i Julià, que assenyalaren la necessitat de participar en la Mancomunitat, no fos cas que els veritables patriotes quedessin descavalcats de l'autogovern català present i futur. Així, el Dr. Martí i Julià afirmà que "el Concell general fa manifestació de persistir sempre en la seva acció de propaganda nacionalista i acorda convertir en efectivitat els acords de les Assemblees referents a les eleccions per a diputats *provincials* i per a regidors,, amb el fi d'intervenir d'una manera directa per a portar la significació nacionalista i radical de la Unió Catalanista, a la reconstrucció interna de la nostra Catalunya, i especialment a l'actuació de la Mancomunitat de Catalunya", "Al Concell General", *Renaixement*, nº 166, 5-II-1914, p. 83. Així mateix, el mes d'abril s'indicava que els de la Unió Catalanista "tenim el dret, el deure d'intervenir en la vida de la Mancomunitat, despullant-la de tot servilisme", *Íbid.*, nº 176, 16-IV-1914, p. 194.

¹³ Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I 1907-1942*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2002, pp. 13-62.

de l'accés a la funció pública de la Catalunya mancomunitària ¹⁴. En aquest sentit, el reglament de l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local catalana assenyalava que l'objectiu global era tecnificar la societat catalana a través d'un ensenyament que "es donarà en llengua catalana", remarcant que "els cursets especials i les conferències es podran donar en altre idioma" ¹⁵. A més a més, la Base novena assenyalava que "abans de començar aquests cursos sera sotmès l'alumne a un examen d'ingrés per a acreditar els coneixements de cultura elemental necessaris per a poder avançar en l'estudi de les matèries contingudes en el pla d'ensenyances" ¹⁶.

L'Escola de Funcionaris de l'Administració Local de Catalunya era la plasmació del projecte noucentista que Prat havia volgut dissenyar des del 1907. La lluita per la cultura i la tecnificació constituïen sinònims de "civilisme" i s'havia de concretar en el que Antoni Rovira i Virgili va definir com "la nacionalització de Catalunya". En aquest sentit, el Noucentisme exaltà la ciutat com a element de progrés social, polític i econòmic de Catalunya i identificà com a protagonistes d'aquesta empresa política i "urbanística" el sector dels tècnics, professionals i intel·lectuals, els quals havien de configurar un funcionariat de qualitat que havia de dirigir-se i atendre al ciutadà de Catalunya en català ¹⁷. En aquesta línia, la posada en marxa de la Mancomunitat, en un context de crisi de les esquerres, va acabar per atreure a republicans catalanistes i separatistes al projecte noucentista i a l'administració local catalana, fins i tot com a professors de l'Escola de Funcionaris ¹⁸. De fet, va ser una línia d'enfortiment del regionalisme i d'afebliment d'altres sectors catalanistes: la capacitat de generar llocs de treball públics per part de la Mancomunitat va ser una forma de competir amb el republicanisme pel control de les classes mitjanes i professionals catalanes. En conseqüència, la necessitat d'aglutinar el màxim de gent possible forçà al projecte noucentista a acceptar en

¹⁴ Una anàlisi crítica sobre el paper de la llengua catalana i la seva utilització socio-professional i política a Xavier PERICAY i Ferran TOUTAIN, "Els estàndards de la llengua catalana", *L'Avenç*, nº 92, Barcelona, abril 1986, pp. 24-30.

¹⁵ Diputació Provincial de Barcelona, *Memòria de l'actuació i organització de l'Escola de Funcionaris d'Administració Local. Programes de les assignatures*, Barcelona, Imprenta Casa Provincial de Caritat, setembre 1915, p. 18.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Una visió de conjunt del Noucentisme a Oriol BOHIGAS et al., *El Noucentisme 1906-1918*, vol. VII de la "Història de la Cultura Catalana" dirigida per Pere GABRIEL, Barcelona, edicions 62, 1996. Per a la formació dels funcionaris de la Mancomunitat, Josep SARRIÓ I GUALDA, *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (1912-1939)*, Barcelona, Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya, 1982; i sobre el funcionariat pròpiament dit, Francesc ARTAL, "Els funcionaris a l'època de la Mancomunitat", *L'Avenç*, nº 21, Barcelona, novembre 1979, pp. 74-75; i Marta CARRERA BONADONA, "La Mancomunitat de Catalunya (1914-1925). Organització de l'administració i formació dels funcionaris", *Funció. Publicació* (Revista trimestral de comunicació interna/Secretaria d'Administració i Funció Pública), Tardor del 2005, pp. 20-23.

¹⁸ No ha de resultar estrany que elements d'esquerres s'impliquessin en el projecte Noucentista quan en anys precedents, Gabriel Alomar, per exemple, ja havia donat a conèixer conceptes com el de la Catalunya-ciutat: Josep M. COLOMER, "La Catalunya ciutat", *L'Avenç*, nº 71, Barcelona, maig, 1984, pp. 16-19. Durant els anys vuitanta i noranta del segle XX, el Noucentisme va mantenir la seva capacitat d'emmirallament en bona part de la intel·lectualitat i la historiografia catalana a partir de dossiers com Margarida CASACUBERTA (coord.), "Noucentisme, la Catalunya perfecta", *L'Avenç*, nº 194, Barcelona, juliol-agost 1995, pp. 15-64.

l'administració a gent sense titulació adient però fidel al règim: les bases de l'Escola de Funcionaris del 1915 no indicaven quines eren les titulacions necessàries per tal d'accedir-hi com a professor; així, la base desena diu que "els professors seràn proposats pel Patronat [...] Les dites propostes se sotmetràn després a l'aprovació del Cos provincial. La duració de llurs càrrecs serà de tres anys, passats els quals es procedirà de nou a llur provisió. Aquesta podrà recaure en els mateixos Professors que les hagin vingut desempenyant, o en altres persones. Solament en aquest darrer cas la provisió s'haurà de fer de conformitat a ço previngut en la base següent", on es deia que "els professors seràn nomenats en mèrits d'uns exercicis que faràn els aspirants davant del Patronat, els quals consistiràn, almenys, en la presentació d'un programa raonat de l'assignatura i l'explicació d'una de les seves lliçons, treta a la sort" ¹⁹.

El 1915, el claustre de l'Escola d'Administració Local de Catalunya estava compost pels següents professors: Manuel Raventós, Josep Clavería, Isidre Lloret, Josep M. Tallada, Miquel Vidal Guardiola, Ferràn Sans Buigas, Josep M. Gich, Josep M. Pi Sunyer i Guillem Busquets. La direcció requeia en Isidre Lloret i el secretari era Josep M. Pi Sunyer ²⁰. Un claustre i una direcció vinculats al regionalisme i, àdhuc, al pensament catòlic social. Tot i així, Josep M. Pi i Sunyer es vinculà posteriorment al regionalisme republicà d'Acció Catalana. De fet, durant els anys de la Gran Guerra i la immediata postguerra, l'Escola va ampliar el seu claustre a personatges procedents no només del regionalisme sinó també propers al separatisme com Frederic Culí i Verdaguer i Manuel Alcàntara i Gusart.

Nogensmenys, la Mancomunitat, en el seu afany integracionista i nacionalitzador, oblidà els projectes de vertebració territorial propis del catalanisme com el comarcalisme, que havia de ser el factor de superació del provincialisme. Perquè, malgrat tot, la Mancomunitat no va deixar de ser una fórmula que conservava, sota un aparent prisma regionalista, l'estructura provincial de l'Estat. En conseqüència, la campanya per l'estatut del 1918-1919 no era altra cosa que un nou intent de superació del marc provincialista en què estava estructurat l'Estat. Aquesta vegada, però, el context polític i social, tant espanyol com internacional, en què s'emmarcà la reivindicació autonomista resultà als ulls de la Monarquia extremadament perillós per a la seva supervivència.

El fracàs de l'opció estatutària

La fi de la Primera Guerra Mundial el novembre del 1918 obrí l'espita de les reivindicacions nacionalistes arreu d'Europa. Quan acabà el conflicte, semblava que el marc

¹⁹ Diputació Provincial de Barcelona, *Memòria de l'actuació i organització de l'Escola de Funcionaris...*, op. cit., pp. 18-19.

²⁰ *Ibid.*, p. 20.

de les negociacions de pau i de la reformulació del mapa d'Europa anaven a ser els catorze punts que el president nordamericà Woodrow Wilson havia donat a conèixer el gener del 1918. Aquests indicaren que el nou ordre mundial que havia de sorgir de la fi de la Gran Guerra devia fonamentar-se en la democràcia, el dret a l'autodeterminació de les nacions i en la fi dels grans imperis autoritaris i militaristes. Davant d'això, els catalanistes d'esquerres i els separatistes cregueren que havia arribat l'oportunitat de posar fi a la Monarquia, establir un règim republicà i donar satisfacció a les aspiracions d'autogovern de Catalunya ²¹.

Davant de l'agitació nacionalista de republicans i separatistes, el regionalista Francesc Cambó, amb la connivència del rei Alfons XIII, va moure peça, ja que existia en els cercles lligaires i també monàrquics la temença que l'exaltació autonomista d'esquerres i nacionalista radical es confongués amb la mobilització obrera existent des de l'estiu del 1918. Davant de la fallida dels Imperis Tsarista, Alemany i Austro-Hongarés, amb els consegüents processos revolucionaris que s'iniciaren dins de les seves fronteres, la por a una revolució a Espanya semblava més que justificada. En conseqüència, Cambó va aconseguir que els regionalistes capitalitzessin la reivindicació autonomista. El Consell de la Mancomunitat presentà unes Bases per a l'autonomia de Catalunya que van ser aprovades pels municipis i que els diputats catalans a Madrid van presentar al Congrés ²².

El projecte d'Estatut d'Autonomia intentava superar amb escreix el que havia significat la Mancomunitat: ja no es considerava suficient administrar Catalunya a partir dels recursos de l'Estat i a partir de les decisions legislatives del Congrés dels Diputats de Madrid. Ara es reclamava un veritable autogovern que pogués vertebrar una funció pública estrictament catalana i que tingués una capacitat legislativa plena ²³. S'arribà a discutir la necessitat d'estructurar el poder legislatiu català en dues cambres: un congrés escollit per sufragi universal i un senat escollit pels municipis, actuant de veritable cambra territorial com en els EE.UU. En el fons, no s'allunyava massa aquesta fórmula d'elecció de la que en el seu moment havien plantejat les Bases de Manresa: combinació del sufragi directe universal amb un vot corporatiu per al Senat. En tot cas, es decidiren per la fórmula unicameral com a

²¹ Enric UCÉLAY-DA CAL, "Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917", *L'Avenç*, nº 9, Barcelona, octubre 1978, pp. 53-58. Sobre la mobilització aliadòfila catalanista, David MARTÍNEZ FIOL, "Aliadòfils i germanòfils a Catalunya: elements per comprendre la mobilització catalanista durant la Gran Guerra, 1914-1918", dins *El Catalanisme i la Gran Guerra (1914-1918). Antologia*, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1988, pp. V-XLV; i del mateix autor, *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

²² Per a la mobilització autonomista del 1918-1919: Josep M. POBLET, *El moviment autonomista a Catalunya dels anys 1918-1919*, Barcelona, Pòrtic, 1970; Enric UCÉLAY-DA CAL, "La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923", a Borja DE RIQUER (dir.), *Història de la Diputació de Barcelona II*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987, pp. 93-139; i Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya i...*, op. cit., pp. 108-178.

²³ En l'àmbit del funcionariat, l'Estatut semblava una resposta a la Llei de Funcionaris que el Govern Nacional format per liberals, conservadors i regionalistes havia posat en marxa al llarg de l'estiu del 1918.

concessió als sectors republicans. Pel que respecta al marc territorial de l'autonomia aquesta s'havia de circumscriure a les quatre províncies tradicionals amb la possibilitat d'incorporar d'altres províncies²⁴.

Novament, la Lliga va actuar amb bones dosis d'ambigüitat durant la campanya autonomista. Els regionalistes van arribar a veure amb certa condescendència les algarades a les Rambles dels joves separatistes contra els militars de la guarnició de Barcelona²⁵. Ara bé, quan la conflictivitat social, desfermada el 1919 per la vaga de La Canadenca, es reorientà cap el pistolisme, els regionalistes adormiren *sine die* la campanya autonomista. Això sí, s'empararen en l'excusa del boicot sistemàtic que els dinàstics realitzaren dins de la Comissió parlamentària que havia d'estudiar el projecte d'Estatut. Tanmateix, hi era present en l'ambient la certesa que els sectors d'ordre catalans, molts d'ells votants i membres de la Lliga i alguns membres i caps del Sometent, miraven amb simpatia l'exèrcit quan tocava imposar una solució dràstica al problema social. I justament aquell es convertí en un moment propici per a la intervenció dels militars²⁶. A partir d'aquest fet, s'ironitzava sobre les reivindicacions autonomistes dels regionalistes assenyalant que perquè volien una major descentralització administrativa i política si Capitanía General ja actuava autònomament i al marge del govern central com, per exemple, a l'abril del 1919, quan el Capità General Milans del Bosch va fer retornar a Madrid el governador civil nomenat pel govern liberal de Romanones i que va provocar la seva dimissió²⁷.

²⁴ Aquest element era de summa ambigüitat, doncs no estava clar si recollia una aspiració minimalista de recollir els municipis aragonesos de la franja de parla catalana o s'aspirava a una reedició moderna de la Corona d'Aragó pròpia de les tesis pancatalanistes. De fet, durant la Primera Guerra Mundial, de forma molt puntual i aïllada, intel·lectuals com Rovira i Virgili o Alfons Maseras havien reclamat la reinserció dins de Catalunya d'antics territoris de l'antiga Corona d'Aragó com un dret històric inalienable. Tanmateix, el 1919, les esquerres catalanes començaven a jugar amb un cert realisme polític pel que respecta al marc territorial de Catalunya: les quatre províncies i, com a molt, l'annexió voluntària de la franja aragonesa de parla catalana. I de fet, aquest seria el marc territorial amb què jugarien republicans i separatistes catalans en la seva oposició a la Dictadura primoriverista i a la Monarquia Alfonsina, i el qual acabarien acceptant el 1932 en aprovar-se l'Estatut d'Autonomia del període republicà. Sobre el contingut de l'Estatut, Isidre MOLAS, "El projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1919", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 69-79. D'altra banda, el propi Macià prefigurava el 1919 la seva capacitat de maniobra possibilista tot aparentant un to radical com el que adoptà el 1931. Així, adreçant-se al president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, Macià afirmava en plena campanya autonomista que "No estic d'acord amb l'Estatut -afegeix-. Això no vol dir que no puc acceptar el que altres han demanat, o sigui anar al Parlament. Si ho fes, aniria contra els meus ideals. Veuré amb gust que poseu tota la vostra força i la decisió per a conquerir aquest Estatut per a Catalunya. Si no aconseguí fer-lo triomfar, en tornar a la vostra terra sabeu que podeu comptar amb el concurs dels que jo represento per a lluitar per la llibertat i la sobirania de Catalunya", a Josep PUIG I CADAFALCH, *Catalunya i l'Autonomia*, La Novel·la Nova, Any III, nº 88, s.d., p. 36.

²⁵ Enric UCÉLAY-DA CAL, "La iniciació permanent: nacionalismes radicals a Catalunya des de la Restauració", a *Catalunya i la Restauració 1875-1923*, Comunicacions del Congrés Internacional d'Història celebrat a Manresa l'1-2-3 de maig de 1992, Manresa, Centre d'estudis del Bages, 1992, pp. 127-134.

²⁶ La confrontació entre els corporativismes obreristes i els patronals en el marc de la campanya autonomista a Soledad BENGOCHEA, *El locaut de Barcelona (1919-1920). Els precedents de la dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Curial, 1998. L'anticatalanisme d'altres regionalismes, com el castellà, s'apunta a Àngel COMALADA, *Catalunya davant del centralisme*, Barcelona, Sirocco, 1984. També, Enrique ORDUÑA, *El regionalismo en Castilla y León*, Valladolid, Àmbito, 1986.

²⁷ LEÓN-IGNACIO, *Los años del pistolismo. Ensayo para una guerra civil*, Barcelona, Planeta, 1981, pp. 50-63. El paper de la Capitanía General de Catalunya com un poder fàctic a Juan Jacob CALVO, *La Capitanía General de Cataluña de 1875 a 1931. La actuación política de los Capitanes Generales*, Tesi de Doctorat dirigida pel professor Nazario González, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1974, 3 vols., en concret el vol. II.

D'aquesta ambivalència, sorgí la resposta pro-primorriverista de la Lliga el setembre del 1923: si bé el "perill separatista" va ser, entre d'altres, un factor desencadenant del cop del en aquell moment Capità General de Catalunya Miguel Primo de Rivera, en els dies previs al pronunciament el món regionalista va jugar la carta del Capità General com una solució autoritària però autonomista al problema social i catalanista i a la qual van voler implicar, fins i tot, als sectors separatistes ²⁸. Malgrat tot, la solució primorriverista, auspiciada per la Lliga no va passar per la protecció de la Mancomunitat, sinó que, ben al contrari, va permetre protegir als militars africanistes i al propi rei Alfons XIII, que es trobaven, el 1923, en una tesitura política i professional perillosa, en la mesura que l'Expedient del General Picasso sobre les responsabilitats del desastre de la Comandància Militar de Melilla el 1921, els assenyalava com a *culpables* de la desfeta ²⁹. Salvats pel pronunciament, el règim, fins el 1927, va tenir com a política exterior prioritària la pacificació del Marroc, per a la qual va rebre l'inestimable ajut de la República francesa³⁰. En conseqüència, al marge del debat que s'establí als anys vint sobre si el règim primorriverista era o no feixista, la percepció que es va estendre entre els cercles polítics i professionals espanyols va ser que l'exèrcit havia tornat a guanyar la partida en la lluita pel control de l'Estat i de la seva administració.

El primorriverisme i l'escissió en el corporativisme militar

Miguel Primo de Rivera es va presentar davant de l'opinió pública com un militar disposat a regenerar la vida política i econòmica espanyola des d'un punt de vista militar. Entre els objectius que s'imposà el general de Jérez de la Frontera estava, entre d'altres, el de posar fi a les tradicionals xarxes caciquils que havien desvirtuat el joc parlamentari i, fonamentalment, reformar l'administració de l'Estat, tant en la seva vessant militar com civil ³¹. Tanmateix, la voluntat de desfer el caciquisme i el torn de partits dinàstics no va ser interpretat pels seus opositors com un autèntic acte de regeneració política. L'opinió general dels grups polítics marginats del sistema primorriverista assenyalava que l'objectiu del Dictador era desestructurar el poder civil dels monàrquics constitucionalistes per tal de potenciar el sector

²⁸ Les contradiccions i ambigüitats dels regionalistes a Borja de RÍQUER I PERMANYER, "La Lliga Regionalista o els límits del catalanisme conservador", a DD.AA.: *Catalanisme: Història, política i cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1986, pp. 115-128. Les aproximacions regionalistes als separatistes per tal d'acceptar la sortida primorriverista a Abelard TONA I NADALMAI, *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme. Història menuda (1922-1932)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pp. 35-50.

²⁹ Ignacio SIERRA GIL DE LA CUESTA, "El Expediente Picasso", *Historia* 16, nº 107, Madrid, marzo 1985, pp. 43-47.

³⁰ Sobre el procés colpista del 1923, Javier TUSELL, *Radiografía de un golpe de Estado. El ascenso al poder del General Primo de Rivera*, Madrid, Alianza, 1986. Sobre les implicacions colonials en el cop d'Estat del 1923 i en el règim primorriverista, Susana SUEIRO SEOANE, *España en el Mediterráneo. Primo de Rivera y la "Cuestión Marroquí" 1923-1930*, Madrid, UNED, 1993.

³¹ En aquest capítol, s'analitza exclusivament la reforma primorriverista de l'administració militar de l'Estat. Més endavant s'aalitzava la reforma que el règim dictatorial portà a terme dins de l'àmbit de l'administració civil i, especialment, local.

militar i aquells grups polítics conservadors i ultraconservadors disposats a donar-li el seu suport³². Així, una de les primeres mesures que es van prendre va ser una Reial Ordre de 20 d'octubre del 1923 per la qual els caps o capitans de l'exèrcit actuarien com a delegats del governador civil a cada partit judicial. D'aquesta forma, el delegat de partit judicial, un militar, trencaria la cadena de relació entre el governador civil i els notables de la província i del partit judicial. Aquesta política va permetre, d'altra banda, que l'excedent d'oficials s'alleugerís en traslladar-los de l'administració militar a l'administració civil. En aquest sentit, sembla que als anys finals del primoriverisme havien ocupat llocs de l'administració civil un total de 29 generals, 536 caps i oficials i 358 membres de tropa³³.

Aquests trasllats, de fet, no eren suficients per reformar l'administració militar de l'Estat. Així que es prengueren d'altres mesures com l'establiment d'una Junta Classificadora del personal militar que, entre altres línies d'actuació, devia resituar els membres de l'oficialitat en l'organigrama de l'exèrcit. Així, una de les seves funcions era passar a la reserva aquells oficials que en dos anys no es moguessin del seu escalafó. Aquesta mesura va afectar a generals africanistes com Queipo de Llano, López Ochoa o Miguel Cabanellas víctimes de la reforma de Primo de Rivera en el sistema d'ascensos: es primà l'escalafó en detriment dels mèrits en combat, pedra de toc de l'ascens dels africanistes als anys deu. És més, que Primo de Rivera volia posar a ratlla els africanistes, tot i que el seu pronunciament els havia salvat de responsabilitats polítiques i judicials, semblava una idea estesa i assumida per tot l'exèrcit espanyol. Per exemple, Queipo de Llano va denunciar al general Riquelme per covardia i el cas va ser sobreseït. Al marge dels raonaments lògics de procediment judicial que podien legitimar el sobreseïment, tothom va creure que Primo de Rivera havia volgut salvaguardar un home com Riquelme pertanyent al cos protegit pel Dictador, és a dir, l'Arma d'Infanteria³⁴.

A les rivalitats entre africanistes i el cos d'infanteria, calia afegir les queixes dels artillers i el malestar de l'oficialitat i de la tropa per qüestions salarials. Al llarg del període dictatorial, els salaris no es van incrementar i mantingueren el valor del darrer augment de sou que datava del 1920. En aquest sentit, la premsa corporativa militar es feia ressò del que la milícia considerava la seva degradació social i professional: afirmaven que vivien com la resta de la població i que els seus salaris eren inferiors als de professionals civils de la mateixa

³² Les diferents remodelacions de l'administració de l'Estat durant el règim de Primo de Rivera a José Mª GARCÍA MADARIA, *Estructura de la administración central (1808-1931)*, Madrid, Instituto Nacional de Administración Pública, 1982, pp. 244-256 i 277-283. La Dictadura primorriverista com una opció de classes mitjanes rurals en vies de promoció contra l'*oligarquia caciquil* dinàstica a Ana M. CERVERA, "Crisi de la política dinàstica i radicalització de la dreta (1920-1930): la fi d'una època", *L'Avenç*, n° 186, Barcelona, novembre 1994, pp. 18-21.

³³ Carolyn P. BOYD, *La política pretoriana...*, op. cit., pp. 329-331.

³⁴ *Ibid.*; i Eugenio VEGAS LATAPIE, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Planeta, 1983, p. 40.

categoria. És a dir, el ser militar no constituïa, en aquells moments, un signe de distinció social meritòria. La solució residia en compaginar diversos llocs de treball i en aconseguir un matrimoni amb una noia de bona família. Per als artillers el desprestigi social era més sagnant en la mesura que sempre s'havien considerat un cos d'elit amb un cert esperit aristocratitzant³⁵.

La política d'austeritat de Primo de Rivera pretenia, lògicament, aturar el deute públic i una de les vies més senzilles consistia a retallar o congelar els salaris del personal de l'administració, ja fossin militars o civils. Ara bé, si d'una banda els salaris restaven congelats, de l'altra es produïa la paradoxa que un funcionari de l'Estat podia formar part alhora de l'administració civil i de la militar. Un exemple força il·lustratiu era el d'Eugenio Vegas Latapie (monàrquic proper a Maeztu): el 1926 havia aprovat les oposicions al Cos Jurídic Militar i el 1929 aconseguí ingressar al Cos de Lletrats del Consell d'Estat. Fins que la II República no establí el Decret d'Incompatibilitats, Vegas Latapie podia cobrar els salaris d'ambdós llocs treballant només en un d'aquests. Però el cas de Vegas Latapie no va ser el cas d'un militar de carrera incorporat a l'administració civil; en realitat, es tractava d'un llicenciat de Dret que va optar a un càrrec de funcionari de l'administració militar que el permetés ser reconegut com general. En aquest sentit, l'oficialitat de carrera militar havien d'interpretar el cas de Vegas Latapie com una mostra d'intrusisme civil. En bona lògica, Vegas, al llarg de les seves memòries, no arremet en cap moment contra la figura i la Dictadura de Miguel Primo de Rivera i, a través de la Juventud Monàrquica, manté una dura crítica contra els generals i oficials *republicanitzats* entre els quals situa a Queipo de Llano³⁶.

Tanmateix, la primigènia vocació militar del règim anà perdent força ben aviat. Ja el 1924, el que havia estat Capità General de Catalunya intentà vertebrar un règimen de partit únic a través de la Unió Patriòtica, que potenciés, a més de l'estament militar, als sectors professionals i intel·lectuals conservadors, carlins, catòlics, autoritaris o filofeixistes descontents amb el règim constitucional. Aquestes classes mitjanes van veure en la Dictadura una possibilitat de desbancar als antics cacics dinàstics i constitucionalistes; una experiència política que els va servir d'aprenentatge per a la seva futura organització política i opositora al règim republicà i per a nodrir, a partir del 1937, els quadres del règim franquista. Aquests sectors professionals upsetistes, entre els que sobresortien un nombre notable d'advocats, van haver d'afrontar l'oposició dels constitucionalistes, els quals van recórrer a la solució

³⁵ Carlos NAVAJAS ZUBELDÍA, *Ejército, estado y sociedad en España (1923-1930)*, Logroño, Gobierno de La Rioja-Instituto de Estudios Riojanos, 1991, pp. 187-198. D'altra banda, el general Franco resulta un bon exemple de com un militar es promocionava no només als camps de batalla sinó també per la via matrimonial, Paul PRESTON, *Franco "Caudillo de España"*, Barcelona, Grijalbo, 1994, pp. 58-77.

³⁶ Eugenio VEGAS LATAPIE, *Memorias políticas...*, *op. cit.*, pp. 38-39 i 60-61.

conspirativa i insurreccional amb el suport dels sectors republicans i, fins i tot, dels obreristes. Així, la massiva presència d'intel·lectuals i professionals en l'administració primorriverista deixava clara constància que l'oposició a la Dictadura no va ser, per tant, una lluita de civilistes contra militaristes. És més, les diferents conspiracions constitucionalistes, republicanes i catalanistes acolliren un nombre important d'oficials (des de generals fins a capitans i tinents) disposats a acceptar una República que reformés l'administració militar i civil de l'Estat. Tots plegats assenyalaven que Primo de Rivera no havia acabat ni molt menys amb els cacics i que simplement els havia integrat en el règim com a caps dels seu partit únic, la Unión Patriótica, el qual havia copat amb els seus membres i amics l'administració de l'Estat. Tanmateix, aquesta crítica era una mitja veritat. És cert que Primo de Rivera va absorbir cacics i es va fer la il·lusió que els havia convertit a la bona causa, però també és ben cert que els anys vint foren uns anys de fort creixement urbà que potenciaren l'accès a l'Estat de joves professionals catòlics i monàrquics que, com Vegas Latapié, no estaven vinculats al món dels dinàstics constitucionalistes³⁷.

La lluita pels llocs de treball públics estava en la base de les mobilitzacions de l'oposició a Primo de Rivera i a la mateixa Monarquia alfonsina. Durant els anys 1929 i 1930, els opositors més vistosos a la Dictadura van ser els estudiants i les noves fornades de professionals sorgits de la Universitat que volien accedir o conquerir l'Estat per tal de formar part, la majoria, o de vertebrar, els més ambiciosos, un projecte polític que proposés solucions als problemes estructurals d'Espanya i que la Dictadura no havia resolt. En aquest sentit, la rebel·lió dels estudiants dels anys finals del primoriverisme evidencià les exigències d'una joventut universitària que aspirava a ser funcionària d'un nou Estat veritablement reformador, encara que aquest fos republicà³⁸.

³⁷ A falta d'estudis amplis de conjunt sobre la Unión Patriótica, veure Shlomo BEN AMI, *La dictadura de Primo de Rivera 1923-1930*, Barcelona, Planeta, 1983, pp. 91-119; M^a.Teresa GONZÁLEZ CALBET, *La Dictadura de Primo de Rivera. El Directorio Militar*, Madrid, El Arquero, 1987, pp. 130-141; José Luis GÓMEZ NAVARRO, *El régimen de Primo de Rivera*, Madrid, Cátedra, 1991, pp. 207-260; i Julio GIL PECHARROMÁN, " La Unión Patriótica", *Historia* 16, nº 96, Madrid, abril 1984, pp. 28-37. Un exemple sobre la seva implantació local, Leandro ÁLVAREZ REY, *Sevilla durante la Dictadura de Primo de Rivera (La Unión Patriótica sevillana, 1923-1930)*, Sevilla, Diputación Provincial de Sevilla, 1987.

³⁸ Shlomo BEN-AMI, *Los orígenes de la Segunda República española: Anatomía de una transición*, Madrid, Alianza Editorial, 1990, pp. 93-117.

II. L'ASSOCIACIÓ CULTURA I ESPORT-GENERALITAT DE CATALUNYA I
LA FORMACIÓ DE L'ADMINISTRACIÓ AUTÒNOMA CATALANA (1930-
1932)

3. EL TRÀNSIT DE LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA A LA SEGONA REPÚBLICA: LA PUGNA PEL CONTROL DE L'ADMINISTRACIÓ ESTATAL I LOCAL A CATALUNYA

Les expectatives desfermades entre els joves professionals espanyols eren fruit dels canvis econòmics i socials que havia experimentat Espanya durant el primer terç del segle XX. L'expansió econòmica dels anys deu (especialment durant la Gran Guerra) i dels anys vint (amb el miratge de l'Exposició Universal de Barcelona de 1929) va anar acompanyada d'un creixement de les ciutats i de la seva població. La urbanització d'Espanya, però, va estar condicionada per una, en apariència, lenta reacció estatal en la seva oferta de serveis. En aquest sentit, les forces regeneracionistes i reformistes s'adonaren que una forma d'engruixir els rengles de les seves organitzacions o, com a mínim, de gaudir d'una ampli suport polític i social consistia a ofertar una xarxa de serveis alternatius a la del propi Estat, a través d'Ateneus, Cercles, sindicats, cooperatives o Cases del Poble. Educació, obres de teatre, ajut mutu, cooperatives de producció i de consum, borses de treball o assessorament jurídic van ser part dels serveis que oferiren partits i sindicats a través dels seus quadres tècnics i intel·lectuals. Aquesta va ser la base de l'aprenentatge polític i tècnic d'una munió important de joves professionals universitaris o batxillers que, pels seus estudis, aspiraven a quelcom més que a impartir classes o serveis no oficials que no els aportaven seguretat i estabilitat laboral. Però entenien que si el partit o sindicat pel qual treballaven *desinteressadament* aconseguia copar esferes de poder de l'Estat, en el repartiment de llocs de feina i càrrecs ells hi podien tenir una posició de privilegi. Aquestes expectatives de promoció socio-professional a través de l'Estat s'evidenciaren en els anys 1929-1931 a partir de les promeses d'uns sectors republicans que apuntaven la necessitat d'afrontar una definitiva reforma de l'Estat. Així, a partir de la reducció de l'administració militar, es podrien sufragar aquells serveis que havien estat oferts, fins aleshores, per partits i sindicats¹.

L'obrerisme radical descobreix l'Estat i la tecnocràcia

Certament, la pretensió d'estatitzar els serveis no va ser aliena a les experiències comunista, feixista o del mateix "New Deal" i, sens dubte, a les tesis keynesianes en voga en els anys vint i trenta². La mateixa Dictadura de Primo de Rivera havia potenciat el paper intervencionista de l'Estat en l'àmbit social a partir, per exemple, de la integració dels sindicats

¹ Jean-Louis GUERENA i Alejandro TIANA (ed.): *Clases populares, cultura, educación. Siglos XIX-XX*, Coloquio hispano-francés (Casa de Velázquez, Madrid 15-17 de junio de 1987), Madrid, Casa de Velázquez-UNED, 1989. Pel cas concret de Catalunya, Pere SOLÀ, *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)*. *L'Ateneu Enciclopèdic Popular*, Barcelona, La Magrana, 1978.

² Peter TEMIN, *Lecciones de la Gran Depresión*, Madrid, Alianza Editorial, 1995.

en tasques de responsabilitat en l'organització de l'economia i en la configuració dels Comitès Paritaris, com va ser el cas de la UGT. És més, a la UGT i el PSOE, la seva participació en el règim primoriverista, els va comportar un notable increment de l'afiliació ³. I, sens dubte, aquesta experiència estatista li va resultar molt útil al sindicalisme socialista a l'hora de controlar durant el Bienni Reformista el Ministeri de Treball ⁴. Certament els socialistes van prendre la davantera respecte els anarquistes en entendre que l'Estat podia ser una font de poder si es controlava l'oferta de treball ⁵.

Quan el 1929, la Unió de Militants encapçalada per Ángel Pestaña va albirar la possibilitat de participar en els Comitès Paritaris, significava que un sector de la CNT estava reformulant-se el seu propi discurs antiestatista, si més no d'una forma molt tímida⁶. Pestaña es va atrevir fins i tot a manifestar que el seu concepte de sindicalisme era sinònim de corporativisme. Implícitament, el paper que Pestaña i els futurs dirigents trentistes donaren al sindicat era el de vertebrador de la societat llibertària, amb els seus responsables i tècnics ⁷. En essència, el que estaven ofertant els líders anarco-sindicalistes era un projecte d'Estat o de pseudo-Estat sense atrevir-se a dir la cosa pel seu nom. I aquest va ser un dels grans problemes conceptuals de l'anarcosindicalisme espanyol resolt de forma imperfecta per la CNT durant la República i la Guerra Civil ⁸.

En tot cas, en el període de transició de la Dictadura a la República, la CNT no es va desvincular dels processos conspiratius i va trobar punts de contacte amb els sectors separatistes i republicans catalans: aquests no tan sols aspiraven a una República que reconegués l'autonomia de Catalunya, sinó que a més pretenien que la CNT fos l'eix enquadrador del món laboral català ⁹. Es tractava d'una oferta temptadora per als

³ Dos estudis, a nivell local, sobre la participació de la UGT a les institucions primoriveristes són David BALLESTER, *Marginalitats i hegemonies: l'UGT de Catalunya (1888-1936)*, Barcelona-Fundació Comaposada, 1996, pp. 74-98; i Salvador FORNER MUÑOZ, *Industrialización y movimiento obrero. Alicante 1923-1936*, València, Alfons el Magnànim, 1982, pp. 259-278.

⁴ Julio AROSTEGUI, "Largo Caballero, ministro de trabajo", a José Luís GARCÍA DELGADO (ed.): *La II República española. El primer bienio*, Madrid, Siglo XXI, 1987, pp. 59-74.

⁵ La tendència, a partir de la Gran Guerra, a la participació dels sindicats en la política social dels Estats europeus a Ángeles BARRIO ALONSO, *El sueño de la democracia industrial (Sindicalismo y democracia en España. 1917-1923)*, Santander, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cantabria, 1996, especialment pp. 9-50.

⁶ Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona, Curial, 1980, pp. 16-28.

⁷ Ángel PESTAÑA, "Corporativismo y sindicalismo", *La Libertad*, 9VIII-1934, reproduït a Ángel PESTAÑA, *Trayectoria sindicalista*, pròleg d'Antonio Elorza, Madrid, Tebas, 1974, pp. 742-745.

⁸ Pere Gabriel, a la seva tesi doctoral, ja va assenyalar que la pràctica i el cos teòric anarcosindicalista, "tot plegat amagava una forta ambigüitat: fins a quin punt hom rebutjava l'estat espanyol, i en especial la seva intervenció en els conflictes laborals i socials a Catalunya, o fins a quin punt el que passava era que l'estat no ofería una intervenció real, en tot cas eficaç, fora és clar de la repressió?", a Pere GABRIEL, *Classe obrera i sindicats a Catalunya, 1903-1920*, Tesi de Doctorat, Universitat de Barcelona, 1981, p. XV.

⁹ Fins i tot els sectors comunistes consideraven que la CNT era, per damunt de qualsevol adscripció ideològica, la central sindical catalana per antonomàsia. En aquest sentit, els homes del BOC creien que devien conquerir -la de mans dels llibertaris per tal de

anarcosindicalistes, ja que d'aconseguir-ho els permetria arraconar la UGT a Catalunya i controlar els serveis i el món laboral a través de l'administració autonòmica. La concreció d'aquesta connexió entre separatistes, republicans i anarcosindicalistes passava en bona mesura per no acceptar les propostes de la Dictadura del general Berenguer sobre la reordenació administrativa de Catalunya.

Repescar la Mancomunitat o estatutisme?

Les pressions de l'oposició i la manca de confiança d'Alfons XIII i dels sectors econòmics en el Dictador forçaren la dimissió de Primo de Rivera el 28 de gener del 1930. En conseqüència, el rei atorgà la confiança de formar govern al general Dàmaso Berenguer, el qual, ràpidament, va voler demostrar la seva voluntat de desmarcar-se de la Dictadura primorriverista intentant posar remei al cúmul d'aspiracions i greuges corporatius que s'havien acumulat des del 1923. En el Consell de Ministres de l'1 de febrer del 1930, s'aprovaren els estatuts de la FUE (Federació Universitària d'Estudiants), es reintegrà als catedràtics en el seu lloc a la Universitat i es retornà als Col·legis professionals la facultat d'escollir les seves juntes rectores: el maig del 1930, el Col·legi d'Advocats de Madrid escollia a Ossorio y Gallardo i a Melquiades Álvarez com a directors de la seva Junta rectora; i a l'Acadèmia de Jurisprudència, escolliren Alcalà-Zamora com a president davant del neguit i del malestar dels juristes i advocats ultramontans. Aquell mateix mes de febrer de 1930, el govern Berenguer també havia pres mesures per restablir els caps i oficials sancionats del cos d'Artilleria; i, al mateix temps, es féu una relativa depuració d'elements upetistes dins de l'administració de l'Estat. On aquesta depuració sembla que va resultar més notable va ser entre els funcionaris d'Hisenda on el primorriverisme havia incrementat el seu nombre a partir d'elements de la Unión Patriótica. Tanmateix, aquest sector del funcionariat va reaccionar amb una doble crítica: d'una banda, contra el govern del general Berenguer per depurar-los; i d'altra banda, acusaren Primo de Rivera d'haver-los deixat sols amb la seva dimissió. Per aquestes raons, Berenguer afirmava en les seves memòries, que gran part d'aquests funcionaris acabaren per nodrir l'*oposició republicana*¹⁰.

Per tant, la República esdevingué als ulls de molts espanyols una esperança de promoció professional o de redefinició professional a través de l'Estat, on podien cabre des d'ex-upetistes fins a monàrquics passant pels en aparença més extremats separatistes. Però,

donar-li un vertader esperit obrer i català, a Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol: els primers anys (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974, pp. 229-282; i Andrew Charles DURGAN, *BOC. 1930-1936. El Bloque Obrero y Campesino*, Madrid, Laertes, 1996, pp. 154-183.

¹⁰ Dàmaso BERENGUER, *De la Dictadura a la República*, Madrid, Tebas, 1975, p. 77.

per molt que alguns sectors upetistes i monàrquics es redefinissin en un sentit republicà, els joves professionals de tradició republicana intentaren impedir la seva competència, fins i tot per la força. A Catalunya, al gener del 1930 es deferà una reacció violenta contra les seus de la Unió Patriòtica de Barcelona, Sabadell, Mataró i Vic. Per tal de reconduir la situació catalana cap a un clima polític més temperat, el 15 de febrer, el govern Berenguer va reordenar la representació d'Ajuntaments i Diputacions de Catalunya: A les Diputacions s'establí que la meitat dels diputats provincials hauria de correspondre als antics diputats d'elecció popular que, entre 1917 i 1923, haguessin aconseguit més vots; i l'altra meitat devien representar a les corporacions i als col·legis professionals oficials. Per aquesta raó, resultava tremendament important la Reial Ordre del 18 de febrer per la qual es restablí la Junta del Col·legi d'Advocats de Barcelona destituïda el 1925, la qual tenia un marcat caire catalanista ¹¹. Lògicament, aquestes mesures afavorien els regionalistes i els partidaris d'Antoni Rovira i Virgili i Jaume Bofill i Mates, dividits des del gener del 1930 fins el març del 1931 en dos partits: Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya ¹².

S'obria, d'aquesta manera, la cursa política per prendre les millors posicions en una futura administració autònoma catalana. Per als regionalistes l'ideal, inicialment, era restablir la Mancomunitat de les Diputacions Catalanes i recuperar el seu control: afirmaven que era la solució constitucionalment correcta; de fet, partien del supòsit que la veritable legalitat era aquella que havia congelat Primo de Rivera al setembre del 1923 i que al 1925 havia comportat la suspensió de la Mancomunitat. Per tant, segons la lògica dels regionalistes allò que resultava constitucionalment normal era que es restablís la Mancomunitat amb el protagonisme de la Lliga ¹³. Així, el primer pas dels regionalistes va consistir a fer-se amb el control de la Diputació de Barcelona: a partir d'una còmoda majoria, els regionalistes escolliren com a president a l'antic membre de la Federació Monàrquica Autonomista, Joan Maluquer i Viladot. Aquest, ràpidament, s'adreçà a les altres tres Diputacions per tal d'esbrinar si estaven disposades a ressuscitar la Mancomunitat, proposició que ratificaren ¹⁴.

¹¹ Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sempere (1871-1944)*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1987, pp. 139-289; i del mateix autor la síntesi "La dictadura contra el Col·legi d'Advocats", *L'Avenç*, nº 72, Barcelona, juny 1984, pp. 56-61.

¹² Montserrat BARAS, *Acció Catalana (1922-1936)*, Barcelona, Curial, pp. 46-94.

¹³ La posició de la Lliga davant del tema de la legalitat constitucional del 1876 va estar caracteritzada per l'ambigüitat, i un reflex d'aquesta ambigüitat entre la recuperació de la constitució del 1876 i l'apertura d'un procés constituent és el llibre de Francesc CAMBÓ, *Per la concòrdia*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930.

¹⁴ Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya...*, op. cit., pp. 493-497; Enric UCÉLAY-DAL, "De la Dictadura a la Generalitat: 1930-1931", a Borja de RIQUER, (dir.) *Història de la Diputació de Barcelona II*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987, pp. 260-295.

Tanmateix, el raonament legalista de la Lliga era un arma de doble fil. Si bé els regionalistes identificaven la Mancomunitat amb el restabliment de les garanties constitucionals; des del punt de vista dels sectors republicans es plantejava la caducitat de la Constitució del 1876 i de la Monarquia alfonsina. Per tant, la reivindicació de la Mancomunitat es podia interpretar pels republicans i els separatistes catalans com una bombona d'oxigen *democràtic* i *autonomista* que li oferien al desprestigiat Alfons XIII. Així, els homes de Rovira i Virgili i els separatistes no dubtaren a afirmar que era lògica l'ajuda mútua entre els regionalistes i Alfons XIII, ja que els primers sempre salvaren el segon en diferents moments difícils, sense oblidar la conversió de la Lliga en un partit caciquil a principis dels anys vint ¹⁵. Tot i les crítiques als regionalistes, els roviravirgilians i els bofillians feien un descarat doble joc: d'una banda, feien gala d'un llenguatge republicà i rupturista vers la Monarquia, però de l'altra no dubtaven a aprofitar-se dels avantatges que els conferien els càrrecs electes recuperats de l'Ajuntament i de la Diputació.

Més difícil ho tenien els separatistes i els republicans vinculats a Lluís Companys i Marcel·lí Domingo que no gaudien de cap mena de representació política en càrrecs públics d'elecció popular. Aquests sectors jugaven sense ambigüitats la carta republicana i denunciaven el repartiment de càrrecs electes decretat pel govern Berenguer. Eren uns sectors que no els va atemperar ni tan sols l'ordre del 23 de març de 1930 per la qual eren readmesos tots els professors i funcionaris acomiadats i dimitits de la Universitat Industrial¹⁶.

Els esdeveniments s'acceleraren en els mesos següents en perjudici de les posicions regionalistes. En primer lloc, els constitucionalistes liberals s'oposaren al restabliment de la Mancomunitat (com ja havien fet als anys deu) considerant que aquesta operació resultava beneficiosa políticament a la conxorxa de regionalistes i conservadors. En conseqüència, tots els sectors republicans catalans i catalanistes es decidiren més obertament per la solució autonomista dins d'una República, opció que macianistes, roviravirgilians i bofillians acceptaren el mes d'agost del 1930 a Sant Sebastià ¹⁷. La distinció dins del catalanisme entre *monàrquics* i republicans va quallar cada cop més i identificava els primers amb la Lliga i els

¹⁵ Després de l'escissió de les Joventuts Regionalistes i de la fundació d'Acció Catalana el 1922, aquesta es presentà a les eleccions generals del 1923. El Pacte de Sants, com es va conèixer la tupinada electoral orquestrada per regionalistes i lerrouxistes al districte VII de Barcelona, deixà a Rovira i Virgili sense una possible acta de diputat. A partir d'aleshores, la propaganda d'Acció Catalana es centrà en la denúncia de la Lliga com a partit caciquista, a Albert BALCELLS, Joan B. CULLA i Conxita MIR, *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923. Relació dels resultats electorals de 1869 a 1899*, Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, 1982, pp. 360-371.

¹⁶ A la Segona República, la Universitat Industrial i, en concret l'Escola del Treball destacà, entre d'altres raons, per la concentració de professors força actius políticament vinculats al socialisme i al comunisme, com Rafael Campalans, Rafael Ramis, Joan Aleu o Jaume Miravittles. Tanmateix, la figura intel·lectualment més destacada era, sens dubte, Rafael Campalans; veure, Albert BALCELLS, *Ideari de Rafael Campalans*, Barcelona, Curial, 1973.

¹⁷ La participació catalana al Pacte de Sant Sebastià a Jordi CASASSAS, "El Pacte de Sant Sebastià", *L'Avenç*, nº 18, Barcelona, juliol-agost 1979, pp. 70-72.

segons amb els homes de Rovira i Virgili i els de Bofill i Mates que s'havien tornat a reunificar a principis del 1931 dins del Partit Catalanista Republicà PCR). Els macianistes i els separatistes marxistes semblaven destinats a tenir un paper menor en la lluita electoral de les municipals del 12 d'abril del 1931. I tanmateix, l'Esquerra Republicana de Catalunya, constituïda el març del 1931, en coalició amb la Unió Socialista de Catalunya, van donar una aparent gran sorpresa en guanyar a la ciutat de Barcelona ¹⁸.

L'alternativa estatutista s'havia imposat a l'opció mancomunatària. Això significaria una nova ordenació de l'administració de l'Estat a Catalunya en clau catalanista. Tanmateix, les primeres passes dels nous líders de la política catalana, Macià i Companys, van estar marcades per la radicalitat discursiva: van proclamar, respectivament, la República Catalana i la República Federal espanyola. El Govern Provisional de la República va reaccionar enviant una delegació que negociés amb Macià quin havia de ser el paper real de Catalunya dins del nou Estat republicà. Les negociacions entre el 14 i el 17 d'abril del 1931 donaren com a solució l'establiment de la Generalitat Provisional de Catalunya, la qual hauria de recollir les funcions de les quatre diputacions catalanes que, per decret del 21 d'abril del 1931, van desaparèixer per tal de materialitzar l'acord entre Macià i els delegats del Govern Provisional¹⁹.

En definitiva, la derrota electoral a Catalunya de les clàssiques formacions polítiques del primer terç del segle XX s'explica, en part, per la incapacitat manifesta a l'hora de remodelar les seves estratègies i discursos, donant la impressió que la Dictadura de Primo de Rivera només havia significat un parèntesi molest i que res no havia canviat des del setembre del 1923 ²⁰. Però havien canviat moltes coses, tant en l'àmbit espanyol com en l'àmbit europeu. Uns canvis que la coalició ERC-USC van saber aprofitar i explotar en la conjuntura de 1930-1931 i que s'havien anat concretant, per part d'alguns dels seus protagonistes durant els anys del pistolisme i de la Dictadura de Primo de Rivera. Les lluites socials a Espanya, mediatitzades per l'experiència revolucionària russa, no tan sols impactaren entre els

¹⁸ Una descripció del període 1930-1931 a partir d'un testimoni de l'oposició antimonàrquica i catalanista-socialista del moment a Emili GRANIER-BARRERA, "1930: un any d'entusiasme", *L'Avenç*, nº 24, Barcelona, febrer 1980, pp. 14-17.

¹⁹ Una panoràmica sobre la proclamació de la República a Catalunya a Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació de la República a Catalunya*, introducció i recull documental de Pere GABRIEL, Barcelona, Curial edicions catalanes, 1977.

²⁰ Per exemple, Acció Catalana havia patit al llarg dels anys vint l'escissió dels sectors roviravirgilians que constituïren Acció Republicana de Catalunya, Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, op. cit., pp. 41-94. Per la seva banda, la Lliga Regionalista incrementà la seva política d'aproximació a la Corona en la conjuntura de 1930-1931, Isidre MOLAS, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, vol. I, Barcelona, Edicions 62, 1973, pp. 155-175; i Borja de RIQUER, *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la Guerra Civil i el Franquisme*, Vic, Eumo editorial, 1996, pp. 15-18. Finalment, contrasta la davallada del lerrouxisme a Barcelona i Catalunya, en general, amb la conversió del Partit Republicà Radical com la formació més votada durant la II República en l'arc republicà, Nigel TOWNSON, "Una República para todos los españoles": el Partido Republicano Radical en el poder, 1933-1935", a Nigel TOWNSON (ed.), *El republicanismo en España (1830-1977)*, Madrid, Alianza Editorial, 1994, especialment pp. 193-196.

anarcosindicalistes i els marxistes, sinó també dins del republicanisme marcel·linista (existí la temptativa frustrada del Partit Republicà Català -PRC- d'ingressar en la III Internacional). D'altra banda, la independència d'Irlanda i l'aparent resolució del problema nacional a la URSS va enlluernar els cercles nacionalistes macianistes fins el punt que molts joves d'Estat Català abraçaren el marxisme i el leninisme ²¹. Aquesta imatge radicalitzada socialment i políticament del món ultranacionalista català i del republicanisme radical no llerrouxista va permetre la connexió amb cercles obreristes (tant socialistes com sobretot anarcosindicalistes). És a dir, la coalició ERC-USC va saber atreure's el món obrerista que havien menyspreat els sectors propers a Rovira i Virgili i Jaume Bofill i Mates, que havia perdut el llerrouxisme durant els anys de la Setmana Tràgica i que la Lliga sempre definí com a aliens al poble català.

Finalment, quan la coalició ERC-USC va guanyar les eleccions municipals de Barcelona, els caps de la coalició van actuar amb celeritat i van ocupar els centres representatius de poder més propers i simbòlics i que fins aquells moments els havien estat negats: l'Ajuntament de Barcelona i el Palau de la Generalitat. El que s'estava afirmant era la premsa i reconstrucció dels bastions més importants del poder local a Catalunya i que aspiraven a gaudir molts sectors polítics, intel·lectuals i professionals que havien ajudat o deien haver ajudat a proclamar la República a Catalunya.

Contra el protagonisme d'ERC

Els intel·lectuals-professionals filoregionalistes i de les diferents famílies del Partit Catalanista Republicà van arribar a la República preparats per governar; disposats a portar a terme la construcció d'una Catalunya moderna comandada pels més ben preparats, és a dir, per ells mateixos. Tanmateix, no van aconseguir obtenir uns bons resultats electorals ²². Durant la Dictadura de Primo de Rivera s'havien donat a conèixer i havien exterioritzat els seus anhels corporatius i estatalistes a través de mitjans de comunicació intel·lectual i de relació professional com les revistes tècniques ²³. Així, al marge de les nombroses publicacions professionals de caire corporatiu, el mitjà escrit per excel·lència d'aquesta

²¹ El propi Francesc Macià, acompanyat de Ventura Gassol, va cercar ajut econòmic i polític a la URSS per tal de portar a terme les seves aspiracions insurreccionalistes. El viatge, que va tenir lloc el 1925, va comptar amb la col·laboració d'Andreu Nin; Josep CARNER-RIBALTA, *De Balaguer a Nova-York passant per Moscou i Prats de Molló. (Memòries)*, París, Edicions Catalanes de París, 1972, pp. 68-86. El Partit Republicà Català, que el 1931 s'integrà a ERC, també va coquetejar amb la III Internacional a finals dels anys deu, Santiago ALBERTÍ, *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, Albertí editor, 1973, pp. 467-468. Sorprenentment, aquest tema és obviat a Xavier PUJADAS I MARTÍ, *Marcel·lí Domingo i el marcel·linisme*, Barcelona, Ajuntament del Vendrell-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

²² Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, op. cit., pp. 123-133, 144-147 i 153-177.

²³ Francesc-Josep DEÓ, "La premsa científica i tècnica en català", *L'Avenç*, nº 175, Barcelona, novembre 1993, pp. 20-24.

generació van ser dos instruments de divulgació, *La Revista*, fundada el 1915 pel funcionari de la Mancomunitat Josep M. Lòpez-Picó i la *Revista de Catalunya*, creada el 1924 per Antoni Rovira i Virgili. Inicialment, van ser un espai de reflexió i vertebració cultural dels intel·lectuals-professionals regionalistes i de l'esquerra liberal republicana vinculats a Rovira i Virgili i Bofill i Mates. Revistes de qualitat on aquests sectors reflexionaren sobre la Catalunya present i futura amb una clara vocació de gestió d'una futura Catalunya autònoma²⁴. Ara bé, l'hegemonia política d'ERC a partir del 1931 va dinamitar bona part d'aquestes expectatives. Així, poc disposats a adoptar un paper secundari en la nova República i a ésser manats pel que ells consideraven uns intel·lectuals i polítics diletants, s'apressaren a prendre posicions d'influència política i de gestió dins del nou règim, tant en l'administració de l'estat com en la local i autonòmica. Aquesta actitud no implicava la disposició a obeir de forma automàtica les decisions dels governs provisionals de la República i de la Generalitat. Tot el contrari: la seva actitud responia, fins que arribessin temps electoralment millors, a una pràctica política utilitària dels nous instruments de poder instituïts arran del canvi de règim del 14 d'abril del 1931. Així, quan els interessà combatre el poder d'ERC a Catalunya havien d'alinejar-se al costat del govern de la República; i quan va correspondre adoptar una posició de fermesa catalanista per no deixar a ERC com a únic representant de l'autonomia provisional catalana no dubtaren a recolzar les iniciatives de la Generalitat enfront del govern de Madrid.

En conseqüència, el pragmatisme extrem del Partit Catalanista Republicà l'abocà a una pràctica política realment contradictòria amb el seu ideari catalanista. El PCR va actuar com a contrapoder d'ERC a Catalunya acceptant el control d'alguns governs civils provincials, com el de Barcelona o Girona. En el primer es va situar Oriol Anguera de Sojo i en el segon Claudi Ametlla. La paradoxa residia en el fet que els governs civils havien estat sempre blanc sistemàtic de les crítiques catalanistes contra el centralisme espanyol. I és que en la lluita per minimitzar el poder d'ERC, el PCR s'alià amb el feble republicanisme azañista de Catalunya vertebrat en el Partit Català d'Acció Republicana i amb els republicans del tortosí Marcel·lí Domingo, el qual havia fundat el 1929 un partit de disciplina global espanyola denominat Partit Republicà Radical Socialista (PRRS). En aquest sentit, cal ressaltar que Anguera esdevingué governador civil de Barcelona en substitució de Carles Esplà, un dels puntals de l'azañisme català. Això posava de manifest que, en els primers mesos del règim republicà, el PCR no va

²⁴ La creació i trajectòria de la *Revista de Catalunya* durant els anys d'oposició el primoriverisme a Artur BLADÉ I DESUMVILA, *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1984, pp. 211-235. A banda de la *Revista de Catalunya* i *La Revista*, l'organ de premsa característic d'Acció Catalana (o PCR) i dels filoregionalistes va ser *La Publicitat*, a Jaume PASARELL, "*La Publicitat*", *diari català*, Barcelona, Pòrtic, 1971. En aquest sentit, una breu síntesi sobre les diferents publicacions on es foguejaren amb un periodisme polític aquests sectors intel·lectuals i professionals és Lluís SOLÀ I DACHS, "Cent anys de diaris barcelonins en català", *L'Avenç*, n° 18, Barcelona, juliol-agost 1979, pp. 22-27; i també Albert MANENT, "'La Veu de Catalunya'", *L'Avenç*, n° 18, Barcelona, juliol-agost 1979, pp. 46-48.

trobar millor aliat que el republicanisme de disciplina espanyola, el qual mantenia una presència política força marginal a Catalunya ²⁵.

Nogensmenys, el gest més estrident de la política utilitarista del PCR va ser la seva participació, com a partit membre del govern provisional de la República, en la negociació que aquest establí amb Francesc Macià perquè es desdigués de la proclamació de la República Catalana que aquest havia efectuat el 14 d'abril del 1931. Certament, el gest de Macià va provocar molt nerviosisme en el govern provisional de la República, el qual posà el crit en el cel davant del que creia era un incompliment o una interpretació desmesurada del Pacte de Sant Sebastià. La resposta espanyola es va fer evident el dia 17 amb la visita dels membres del Govern provisional espanyol, Lluís Nicolau d'Olwer, Marcel·lí Domingo i Fernando de los Ríos, que anaren a reconvertir la República catalana en Generalitat provisional. Mentre De los Ríos representava el socialisme més polític, Nicolau d'Olwer i Domingo representaven aquells sectors del món polític republicà catalanista i català que els cercles de Madrid definien com més assenyats. En tot cas, la presència de Nicolau d'Olwer palesava l'interès del PCR per mantenir una política de bon veïnatge amb el republicanisme espanyol a l'espera d'una possible i desitjada ensulsiada electoral de l'Esquerra Republicana de Catalunya, a la qual catalogaven de *bluff* polític.

La negociació del govern provisional amb Macià deparà una altra paradoxa. Marcel·lí Domingo no només era el líder d'un partit de disciplina espanyola com el PRRS, sinó que constituïa un membre destacat del directori d'ERC. La intervenció del polític tortosí posà de relleu l'alarma amb què era contemplada dins de l'ERC la hipotètica entronització dels sectors nacionalistes radicals, emparats en Estat Català, i el consegüent detriment d'hommes que procedien de *L'Opinió* i del republicanisme històric. Aquests darrers, entre els quals figurava Lluís Companys, connectaven molt bé amb el disseny d'Estat republicà que tenien els polítics de Madrid ²⁶.

²⁵ De fet, entre l'abril del 1931 i el setembre del 1932, període en què es redactà i negocià l'Estatut d'autonomia regional de Catalunya, els governs civils van servir al govern de la República per contrarestar l'hegemonia del partit de Macià, essent els titulars del càrrec figures destacades de les famílies i partits republicans que, com el Partit Catalanista Republicà (PCR) o el Partit Republicà Radical Socialista (PRRS), s'havien vist derrotats en les eleccions municipals d'abril del 1931 i en les eleccions a Corts Constituents de juny del mateix any davant de la coalició ERC-USC. Durant aquest període, el govern civil de Tarragona recaigué en Ramon Noguera i Cornet, amic personal de Domingo i destacat radical-socialista. Sobre el control dels governs civils per part de personatges vinculats al Partit Catalanista Republicà i el radical socialisme, Claudi AMETLLA, *Memòries polítiques 1918-1936*, Barcelona, Distribucions Catalònia, 1979; i Ramon NOGUER I COMET, *Vint mesos de govern provincial*, Barcelona, Tipografia Cosmos, 1933.

²⁶ Durant els debats sobre l'Estatut que van tenir lloc a les Corts republicanes, Lluís Companys va posar de manifest la seva adhesió al model d'Estat Integral enunciat per la Constitució del 1931, tot i les seves queixes per l'obstruccionisme que patia l'aprovació definitiva de l'Estatut. Així, a l'agost del 1932, Companys manifestà que "es claro que no voy a cometer la injusticia de decir -porque siempre tengo un exquisito cuidado de no desentonar de aquello que sea justo y ecuánime- que estamos como estábamos. No; las posibilidades contenidas en la Constitución aprobada demuestran lo contrario y también lo demuestran algunos de los extremos que han sido ya reconocidos como facultades del Poder regional", a Fèlix CUCURULL, (ed.), *La defensa de l'estatut d'autonomia de Catalunya*, Barcelona, Undarius, 1977, p. 138.

Ara bé, el sector nacionalista radical d'ERC li va fer pagar molt car a Marcel·lí Domingo la seva actitud *anticatalana*. Ministre d'Instrucció Pública durant el període constituent de la II República, esdevingué Ministre d'Agricultura entre desembre de 1931 i 1933, fet que permetia a Domingo atribuir-se el paper de representant d'ERC al govern de l'Estat. Tanmateix, aquesta funció no resultava del tot clara per els sectors nacionalistes radicals en la mesura que Domingo exercia doble militància a l'ERC i al PRRS i, més encara, quan es sospitava que la seva pretensió era la de convertir l'Esquerra en la secció catalana del radical-socialisme espanyol. La direcció de l'Esquerra s'hi oposà, remarcant que en els seus estatuts es contemplava la impossibilitat de la doble militància. Domingo acabà per abandonar l'ERC a principis de 1932 i optà definitivament per la política d'Estat. Com a rèplica contra ERC maldà per convertir la circumscripció tarragonina en un feu inaccessible per a l'hegemonia de l'Esquerra. Així, a Tortosa i a Tarragona, el lideratge de Marcel·lí Domingo va permetre assegurar la influència del radical-socialisme i, a més, i això era l'important pels nous governants republicans i socialistes a Madrid, sostenir la pervivència dels vincles de la política comarcal amb l'estatal sense passar, ineludiblement, per Barcelona²⁷.

Pero no només qüestionaren l'hegemonia d'ERC les diferents famílies republicanes. El moviment obrer també tenia una visió molt particular de com s'havia de gestionar l'autogovern català: comunistes del Bloc Obrer i Camperol i els anarcosindicalistes de la CNT veien en la Generalitat una potencial plataforma revolucionària de transformació no només de la societat catalana, sinó també espanyola. Ara bé, el potencial electoral del BOC es veia seriosament castigat en els diferents comicis del 1931, i tot i que es mantingué com una seriosa força extraparlamentària, no va fer cap mena d'ombra al lideratge polític d'ERC en el marc de les esquerres polítiques. Diferent va ser el cas de la CNT. Aquesta, des de la seva reconstrucció el 1930 i fins la Guerra Civil, va exercir un tuletage cada cop més fictici que real sobre el món dels treballadors manuals catalans. Certament, l'ambivalent actuació de la CNT, navegant sense rumb entre la pràctica sindical reivindicativa i puntual i l'insurreccionalisme, va qüestionar i distorsionar la política d'ERC al capdavant de la Generalitat, fins el punt de

²⁷ Des del radical-socialisme català s'adoptà un discurs regionalista filoespanyolista que reclamava despullar de consignes i simbologia catalanista la Generalitat, a banda d'acusar l'hegemonia d'ERC d'autocràtica: "Y para terminar he de hacer un llamamiento a todos los catalanes. Cese ya tanto "chim-chim" de "Segadores" pues si fué nuestro himno de guerra, también lo fué la Marcha de Cádiz y no evitó la muerte de nuestros hermanos. Cesen nuestros recelos y nuestros gritos de guerra, que si estaban bien para ir contra la derrocada monarquía, nada pueden decir contra la República, y no olvidaros que si Cataluña tuvo hombres como Casanova también Castilla tiene para su gloria el martirio de sus Comuneros./ Y no puedo acabar sin llamar la atención del Gobierno de la Generalidad, para decirle que se fije bien en su actuación pues puede ser que creyendo gobernar con democracia, resulte su gobierno autocrático", *Crisol Republicano*, nº1, Barcelona, 8X-1932, p. 3. Per a la figura política de Marcel·lí Domingo i la vertebració del seu domini polític en les terres del Baix Ebre en els anys precedents a la Segona República: Xavier PUJADES I MARTÍ, *Marcel·lí Domingo i el marcel·linisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Ajuntament del Vendrell, 1996, pp. 11-234; i Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ i Josep SOLÉ I ARNAL, *L'associacionisme polític a Móra d'Ebre (1875-1936)*, Flix, Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, 1996. La lluita amb Macià pel control del poder republicà a Catalunya a Josep SÁNCHEZ I CERVELLÓ, "Marcel·lí Domingo: una figura cristal·lina i polièdrica", a Josep SÁNCHEZ I CERVELLÓ, *Marcel·lí que torna*, Amics de l'Ebre-Autoritat Portuària de Tarragona, 1995, pp. 13-61.

suportar l'Esquerra, per rendiments electoralistes, els xantatges polítics i emocionals de la central anarcosindicalista ²⁸. Amb tot, ni els eixelabraments revolucionaris de la CNT ni l'hegemonia marcel·linista a la regió tortosina, ni les pressions dels leninistes del BOC van poder qüestionar que les proclames de Macià i Companys el 14 d'abril del 1931 havien obert el camí a la creació d'un marc polític autònom a Catalunya, el qual gaudí, a més a més, d'un ampli marge de maniobra en relació a la resta d'Espanya.

²⁸ Julián CASANOVA, *De la calle al frente. El anarcosindicalismo en España (1931-1939)*, Barcelona, Crítica, 1997, pp. 13-131; Jordi IBARTZ GELABERT, "Mobilitzacions al port de Barcelona" a *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1999, pp. 142-149; i Susanna TAVERA GARCÍA, "La FAI, partit polític o plataforma de grups?", *Ibid.*, pp. 150-151.

4. ELS LÍMITS DE L'HEGEMONIA D'ERC: LA MANCA D'UNA BUROCRÀCIA PROFESSIONALITZADA EN EL MARC CONSTITUENT DE L'AUTONOMIA CATALANA

Certament, la revolució republicana de la primavera del 1931 va obrir moltíssimes expectatives de promoció, però no només per als intel·lectuals-professionals, sinó per a tothom. En l'àmbit local, el control dels petits i mitjans municipis podia ser un instrument útil per redefinir el control de l'usdefruit de la terra. En aquest sentit, la Unió de Rabassaires, sota la influència d'ERC, tenia moltes coses a dir: als grans i mitjans propietaris de terra no els havia de fer cap mena de gràcia la presència de regidors de l'Esquerra amb bones relacions amb la Unió de Rabassaires ¹. Dins l'àmbit de la indústria i del comerç, la Conselleria de Treball havia de ser un mecanisme d'integració dels elements dirigents dels sindicats, els quals aspiraven a esdevenir funcionaris del sindicalisme ². Però, sens dubte, aquells que més van delir per integrar-se en l'administració autonòmica foren tots aquells elements republicans i separatistes joveníssims que havien fet les seves primeres armes polítiques amb Francesc Macià des d'Estat Català o amb Lluís Companys des del Partit Republicà Català ³.

La revolució dels aspirants a funcionaris

L'objectiu d'ERC passava per vertebrar un administració autonòmica que oferís una extensa gamma de serveis (sanitat, obres públiques, educació, seguretat pública o transports) per al conjunt dels ciutadans. Certament, per poder fer front a tots aquests serveis calia fer-ho amb condicions: és a dir, amb diners i una àmplia plantilla d'empleats públics, tant fixos com temporals, els quals s'havien de caracteritzar per la seva competència en el terreny professional corresponent ⁴. Aquesta condició d'especialista implicava, d'altra banda, establir categories i remuneracions específiques en funció de la vàlua i el reconeixement professional del funcionari. En aquest sentit, els metges i els advocats de l'administració havien de

¹ El control del camp català exercit per ERC a través de la Unió de Rabassaires a Albert BALCELLS, *El problema agrario en Cataluña. La cuestión rabassaire 1890-1936*, Madrid, Ministerio de Agricultura, 1980, pp. 129-169; del mateix autor, una breu síntesi a "La Unió de Rabassaires: 1922-1939", *L'Avenç*, nº 10, Barcelona, novembre 1978, pp. 26-32; i Andreu MAYAYO I ARTAL, *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya 1893-1994*, Catarroja, Afers, 1995, pp. 131-152. Les pors i incerteses dels espais patronals agraris a Enric SAGUER i Javier TEBAR, "Pelai Negre: un hisendat gironí i la qüestió agrària (1921-1939)", *Revista de Girona*, nº 144, gener-febrer 1991, pp. 67-71.

² Jordi PRADAS I ANDREU, *El Consell de Treball de la Generalitat de Catalunya. Evolució i antecedents*, Treball inèdit, setembre 1988, pp. 154-168; també Just CASAS, *La política de Treball de la Generalitat Republicana (1931-1936)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Departament de Treball, Indústria, Comerç i Turisme, 2003.

³ Il·lustratiu d'aquest estat d'opinió dels joves sectors separatistes tot i que des d'un punt de vista crític amb Macià, Daniel CARDONA, *La batalla i altres textos*, edició a cura d'Enric Ucelay-Da Cal, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1984. Pel que fa als sectors del PRC de Domingo-Companys Josep M. POBLET, *Vida i mort de Lluís Companys*, Barcelona, Pòrtic, 1976, pp. 149-168; i Josep M. LLADÓ I FIGUERAS, *Lluís Companys. Una vida heroica* Lleida, Consell Comarcal d l'Urgell, 1991, pp. 67-96.

⁴ Fins que no es concretaren els traspassos a la Generalitat, les dificultats econòmiques d'aquesta foren ben paleses, especialment cara a fer efectives promeses de millora econòmica dels funcionaris: Josep M. HUGUET i Jaume VILALTA, "Les finances de la Generalitat (1931-1936)", *L'Avenç*, nº 20, Barcelona, octubre 1979, pp. 19-24.

considerar que, pels seus estudis i coneixements, mereixien una major remuneració i reconeixement que un manobre que aixecava la via pública al servei de la Generalitat o d'un Ajuntament.

Perquè una cosa semblava evident: si el cos de funcionaris havia de ser nombrós, era més que probable que aquest es nodrís de diletants sense cap títol oficial; és a dir, de gent fidel a ERC que com a única vàlua professional només podia mostrar la vinculació al partit de Macià. Davant d'aquest allau de nouvinguts a la política i als llocs de treball, els intel·lectuals-professionals, fossin de dretes o d'esquerres i caracteritzats per tenir una carrera universitària, pressionaren perquè s'establissin uns mínims rigorosos en les vies d'accés als llocs de feina de categoria dins de l'administració autonòmica: el títol acadèmic i guanyar unes oposicions més o menys complexes havien de ser condicions imprescindibles. Podia donar-se el cas de tenir el títol i no guanyar l'oposició corresponent. Això no havia de ser impediment per a ser admès en qualitat d'eventual. En tot cas, els intel·lectuals-professionals exigien que als llocs de feina de categoria de l'administració, fixos o no, s'havia d'accedir per mèrits acadèmics i professionals derivats d'aquests. Significava posar una baremació netament classista, tot i que ara amb un criteri de tipus educatiu. I és que a l'educació d'alt nivell universitari seguien tenint accés les classes altes i mitjanes; per contra, dins dels sectors obrers la vida acadèmica seguia sent relativament curta o inexistent⁵.

Nogensmenys, per als dirigents d'ERC això significava hipotecar-se a una administració on els comandaments alts i intermitjos estiguessin en mans de filoregionalistes, roviravirgilians i bofillians. I, de fet, aquest va ser el taló d'Àquiles dels nous governants republicans de l'autonomia regional catalana: com podia fer ERC un vertader Estat català quan es tractava d'un partit novíssim amb un nombre molt escàs d'autèntics intel·lectuals professionals? És més, entre l'abril i el juny del 1931, l'ERC va haver de treure d'on fos el personal necessari per tal de bastir amb unes certes garanties governs municipals o gent disposada a fer de parlamentaris a Madrid o de consellers de la Generalitat. La USC, el seu soci electoral, de trajectòria més antiga però amb una influència política i social infinitament més reduïda, tampoc podia aportar un gran nombre de servidors a l'administració altament qualificats. Tot just, els seus dirigents i poc més. En aquest sentit, l'Esquerra i la Unió Socialista no van tenir un altre remei que confiar en els antics però vertaderament professionals funcionaris i tècnics de la Mancomunitat i de les Diputacions Provincials, molts d'ells adscrits encara al regionalisme, al PCR i, fins i tot, al primoriverisme o l'integrisme. En aquest sentit resultà il·lustratiu el testimoni d'Amadeu Hurtado sobre la forma en què Macià va

⁵ Josep M. COLOMER, "Els estudiants de Barcelona al llarg del temps", a *L'aportació de la Universitat Catalana a la Ciència i a la Cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1981, pp. 168-176.

intentar resoldre els problemes econòmics de la nounata Generalitat provisional i com va organitzar l'aparell legal que l'havia de regir, resultant que els tècnics als quals va recórrer eren personatges propers a Acció Catalana, regionalistes i independents:

Al cap de dos dies de la visita d'Alcalá Zamora [a Catalunya el diumenge 26 d'abril del 1931], jo rebia la invitació d'anar al despatx del president, a la mateixa hora que estaven convocats Jaume Carner i Josep Mª Tallada. El que volia Macià era una orientació a fi de salvar les dificultats d'ordre financer que el canvi sobtat de règim havia creat en l'ordenament de la vida econòmica de les corporacions públiques, i, de manera especial, de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona. Els tres consultats li responíem que era difícil d'improvisar cap solució sense un previ estudi a fons del problema que ens plantejava, però que estàvem disposats a ajudar-lo amb l'aportació d'altres concursos tan aviat com els funcionaris tècnics poguessin exposar les línies principals de la situació de l'afer.

En donar per acabada l'entrevista, Macià va demanar-me que em quedés perquè m'havia de parlar d'altres qüestions. Quan vam estar sols, em va manifestar les seves inquietuds per les responsabilitats de govern que pesaven damunt d'ell en les hores difícils del començament d'un nou règim que havia d'improvisar tantes cose. De moment, l'excitació natural del triomf i del canvi permetia de resoldre amb l'entusiasme dels amics, que omplien constantment totes les dependències del Palau de la Generalitat, els problemes polítics del carrer, una mica complexos per raó de les agitacions obreres del port i del personal de telèfons, que eren les preocupacions principals de l'hora, i pel moviment inquietant dels sense feina que en manifestacions contínues a la plaça de Sant Jaume demanaven la protecció de les noves autoritats; però al costat d'aquestes qüestions hi havia la necessitat d'ordenar el funcionament, en aquells primers dies desballestat, del nou sistema de govern, que era el que motivava de manera especial la consulta de Macià.

Com és natural, li vaig recordar que la base legal de la Generalitat era el decret del Govern de la República de 21 d'abril que reconeixia explícitament aquella institució com a govern de Catalunya, i creia que el més immediat a fer era donar-li una organització provisional que no tenia, per classificar i ordenar l'acció de l'autonomia, que li donaria l'organització definitiva. Tot seguit li vaig oferir preparar un projecte articulat que li sotmetria per a la seva aplicació, i al mateix dia, amb el decret del Govern de la República a la vista, vaig redactar un primer model i vaig demanar als companys Jaume Carner i Anguera de Sojo que volguessin ajudar-me a revisar-lo i en la redacció final. A la tarda del primer de maig ens reuníem els tres advocats juntament amb el company Martí Esteve, invitat per Anguera en representació d'Acció Catalana Republicana, a la Presidència de l'Audiència perquè la Generalitat estava tancada, no solament amb motiu de la festa del treball, sinó a causa d'un greu aldarull que un escamot d'extremistes havia promogut al matí amb l'intent que se'ls atribuïa d'apoderar-se del Palau i instal·lar-s'hi com a Govern revolucionari. El nostre treball ens va ocupar tota la tarda, assistits pel funcionari de la Generalitat i conegut escriptor Lluís Millàs-Raurell i amb la presència durant uns moments del conseller de la Generalitat Joan Casanovas, que jo m'havia permès d'avisar com a representant de l'Esquerra en saber que participaria a la reunió el qui ho era de l'altre partit Martí Esteve

[...] L'endemà vaig lliurar a Macià el nostre projecte, en el qual la Generalitat quedava provisionalment constituïda amb el president, el Consell i una Assemblea elegida pels Ajuntaments de Catalunya, a fi, principalment, d'aprovar l'Estatut d'autonomia i, al mateix temps, es fixaven les atribucions dels consellers, es reunien a la Generalitat totes les matèries de competències de les suprimides Diputacions i s'ordenaven les relacions del Govern de Catalunya amb el de la República i amb les seves autoritats judicials i governatives. Un cop lliurat el projecte, vaig considerar acabada la meva missió fins que el president cregués útil alguna nova consulta ⁶.

En conseqüència, el somni d'una administració autònoma monopolitzada per ERC va ser més un lloc comú de la crítica que feia l'oposició anti-Esquerra que no pas una realitat: des d'un bon principi, la Generalitat provisional va haver d'actuar en el marc conegut de les diputacions provincials reunificades a la manera de la finiquitada Mancomunitat. Per tant, no s'administrava sobre el buit, sinó en un marc on molts intel·lectuals professionals d'adscripció no republicana o republicana no propera a ERC ja eren veterans.

La paradoxa del cas Alfons Maseras: un diletant considerat un intel·lectual-professional

En rigor, el govern provisional de la Generalitat no va dubtar a mantenir en el seu lloc de treball aquells que havien estat incorporats pels regionalistes en els anys deu quan controlaven la Mancomunitat i que ja havien estat readmesos el 1930 a l'època Berenguer ⁷.

⁶ Amadeu HURTADO, *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps*, vol. III, Barcelona, Ariel, 1967, pp. 40-42.

⁷ Sobre la depuració dels funcionaris de les diputacions catalanes per part del govern provisional de la Generalitat: "Dos notas de la Generalidad", *Ahora*, Madrid, martes 18-VIII-1931, p. 21; i Margarida OBIOLS, "El traspàs de competències de la Segona

Va ser el cas del conjunt de professors de l'Escola del Treball (socialistes, regionalistes o catalanistes d'esquerra) i del seu director, Rafael Campalans, els quals, un cop depurats per Primo de Rivera, van crear l'Ateneu Polytechnicum o van participar en l'Ateneu Enciclopèdic Popular amb l'objectiu d'oferir un ensenyament professional al marge d'una Escola del Treball dominada pels funcionaris acceptats per la Dictadura ⁸. Tot aquest personal readmès durant la transició Berenguer constituïa un conjunt heterogeni d'antics funcionaris catalanistes o d'esquerres depurats o simplement dimissionaris, entre els quals es trobaven intel·lectuals i lletraferits sense ofici professional conegut (excepte l'activitat de periodista) i sense cap titulació d'estudis superiors o mitjans, però que tenien com a carta de presentació un passat d'esquerres o catalanista i de lluita contra la Dictadura, a més d'haver estat empleat de la Mancomunitat en els anys de predomini regionalista. Un exemple il·lustratiu fou el d'Alfons Maseras. Iniciat literàriament en la bohèmia modernista, Maseras s'apropà als cercles regionalistes durant els anys de la Gran Guerra i va seguir a Eugeni d'Ors en el Comitè d'Amics de la Unitat Moral d'Europa, comitè que va rebre l'acusació de germanòfil. Tanmateix, l'any 1916, Maseras esdevingué vocal del Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans, de significació netament aliadòfila. La seva proximitat al regionalisme el conduí, durant la dictadura de Primo de Rivera, a la direcció de la publicació patrocinada per Joan Estelrich, *Le Courrier Catalan*. Paral·lelament, Maseras s'apropà a la USC el 1923 i, el 1931, va escriure un panegíric biogràfic d'exaltació de l'Avi Macià ⁹.

És a dir, Maseras maldava per convertir-se en un gran escriptor reconegut a Barcelona i el Món. A començaments de segle, Maseras creia que per ser reconegut primerament a Barcelona calia introduir-se en els cercles intel·lectuals barcelonins i catalanistes. En conseqüència, no era estrany trobar-lo en els àmbits polítics i culturals catalanistes més significatius del primer terç del segle XX: *El Poble Català*, *La Veu de Catalunya*, la UFNR, la Lliga o la USC; com ja s'ha assenyalat, va jugar la carta orsiana, quan prèviament havia estat un fervent modernista. D'aquesta forma, Maseras aconseguí incorporar-se com a professor a l'Escola del Treball de la Mancomunitat, amb la paradoxa d'admetre el 1915 que "no tinc carrera. Tinc coneixements generals de tot, sé escriure un **xic** correctament en català, castellà i francès -fora de quan estic nerviós" ¹⁰. Per la mateixa raó, el

República a la Generalitat", *Taula de Canvi*, Barcelona, nº11, maig-juny-juliol-agost, 1970. pp. 18-19.

⁸ "Ateneu Polytechnicum", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 3, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p.319; i Pere SOLÀ, *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939).op. cit*, pp. 142-150.

⁹ Un estudi exhaustiu d'Alfons Maseras a Montserrat CORRETGER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes-Publicació de l'Abadia de Montserrat, 1995.

¹⁰ Paraules d'Alfons Maseras en una carta d'Alfons Maseras a Albert Bastardas i Sampere (París, 21-XII-1915), reproduïda a Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1987, p. 362.

1930, Maseras també semblava convençut que, pel fet d'haver estat estretament vinculat al món polític catalanista, els seus amics polítics i professionals li obririen el camí al funcionariat de la Generalitat republicana. Com assenyala Alfred Pèrez-Bastardas, en el període en què es va constituir la Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya, el 1930, "es gestionà la incorporació dels elements exiliats en temps de la Dictadura. Un dels casos més imprescindibles perquè justament era un home republicà fou el d'Alfons Maseras, que havia estat molts anys a França i havia lluitat per mantenir-se fidel a la llengua catalana com a escriptor" ¹¹. Sembla ser que, el mateix 1930, va ser Manuel Folguera i Duran qui escriví a Albert Bastardas, diputat a la Diputació Provisional de la Generalitat, indicant-li que "li agrairé que si [sic] interressi, en quant li sia possible, per a la prompte reposició del nostre cooperador a París (a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana), Sr. Alfons Maseras, en els càrrecs que va perdre, amb l'adveniment de la Dictadura, en l'Escola Industrial" ¹². I, certament, Alfons Maseras va ser reintegrat al seu antic lloc de treball docent, que no era pas a l'Escola Industrial sinó a l'Escola del Treball on exercia de professor de Francès. També li van reconèixer el seu lloc com a auxiliar de la secretaria de l'Institut d'Estudis Comercials, a més de nomenar-lo, el febrer de 1931, secretari i cap de propaganda de l'Extensió d'Ensenyaments. Tots aquests càrrecs els va reconèixer i ratificar la Generalitat controlada per ERC ¹³.

En conclusió, el cas Maseras posava en evidència no només les mancances de l'ERC per bastir una administració professionalitzada a partir de tècnics veritablement qualificats, sinó que aquest problema també l'havien patit els mateixos regionalistes, tant els anys deu com el 1930. Per exemple, durant els anys deu, a l'Escola d'Administració Local de Catalunya, entre els requisits per ser admès com a professor, no s'especificava la necessitat d'acreditar cap mena de títol, i, en tot cas, era una comissió de la mateixa Escola qui en decidia l'admissió i la continuïtat. En aquest sentit, el problema per a l'Esquerra era de major calada, doncs semblava que per cobrir els llocs, no de responsabilitat políticoprofessional, sinó estrictament tècnics, havia de comptar amb regionalistes, roviravirgilians, bofillians i, fins i tot,

¹¹ *Íbid.*, p. 361.

¹² Carta de Manuel Folguera i Duran a Albert Bastardas i Sampere (Barcelona, 10-IV-1930), reproduïda a *Íbid.*, p. 363.

¹³ Montserrat CORRETGER, *Intel·lectual d'acció...*, *op. cit.*, pp. 149-150. Informació adicional a *l'Anuari Riera* dels anys 1933 (pp. 33 i 34) i 1936 (pp. 14, 15 i 16). Com Maseras, n'hi havia molts intel·lectuals sense estudis mitjans i superiors i amb una formació cultural autodidacta que volien, per la seva contribució a la cultura catalana com a escriptors en català, que els polítics catalanistes els trobessin un lloc de treball *relaxat* com una oficina, de l'empresa privada o de l'administració pública, i en horari exclusiu de matí. Així, a la tarda, podien dedicar-se a la literatura. Fou el cas de l'escriptor catòlic Agustí Esclasans que, als anys finals de la Dictadura de Primo de Rivera, aspirava a un *status* semblant. Així es planyia dient si "¿No hi haurà per a mi un mecenatge, una protecció intel·ligent, un lloc en algun establiment oficial que resolgués honorablement la meva situació econòmica i que em permetés treballar els matins, i passar-me les tardes llegint i escrivint a l'Ateneu Barcelonès? Aquest és el meu màxim desideratum", a Agustí ESCLASANS, *La meva vida (1920-1945)*, Barcelona, Editorial Selecta, 1957, pp. 77-78.

ex-primoriveristes de tota condició (monàrquics, integristes o catòlics socials). Cal afegir, a més a més, tots aquells empleats, nombrosos, que es caracteritzaven per la seva indefinició política, però que intentaven suplir aquesta *manca* amb un alt grau de professionalisme: eren aquells personatges que aconseguien mantenir els seus llocs de feina fos quin fos el govern o règim imperant.

L'herència primoriverista i regionalista: depuracions i continuisme

Si la Mancomunitat i la Generalitat van tenir problemes per a dotar-se de funcionaris realment professionalitzats que fossin de la corda catalanista, el primoriverisme també hagué de sofrir aquests dèficits a l'hora de situar tècnics fidels al Capità General de Catalunya. Certament, entre el 1923 i 1925, l'administració de l'Estat i provincial a Catalunya va mantenir el funcionariat existent abans del cop d'Estat del setembre del 1923. I és que de professionals qualificats no hi havia tants i, en conseqüència, no es podien portar a terme depuracions àmplies influïdes per la passió política. En realitat, només es produïren destitucions i depuracions en el cas que el funcionariat i els empleats públics de tota condició manifestaven actituds de confrontació extremades i públiques¹⁴.

A tall d'exemple cal citar la protesta que, el 1924, portaren a terme nombrosos professors de l'Escola del Treball, l'Escola d'Estudis Superiors d'Agricultura, l'Escola de Bibliotecàries, l'Escola d'Infermeres, la Universitat Nova o l'Escola d'Alts Estudis Comercials davant de l'actitud hostil de les autoritats primoriveristes de la Mancomunitat envers l'Institut d'Estudis Catalans i el Laboratori de Psicologia Experimental dirigit pel científic belga George Dwelshauvers¹⁵. La protesta va concloure amb l'expulsió de 150 professors entre els quals cal destacar a Rafael Campalans, Pompeu Fabra, Jordi Rubió i Balaguer, Lluís Nicolau d'Olwer o Pau Vila i la dimissió voluntària de figures no caracteritzades per una trajectòria

¹⁴ Sovint, quan s'ha analitzat el tema de les depuracions del primoriverisme i de la República sempre s'han analitzat com si tinguessin les mateixes característiques que les realitzades per l'Estat liberal decimonònic. Així, la literatura popular i regeneracionista presentava les depuracions de l'Estat liberal com el fruit dels canvis de govern i, de vegades, de règim provocats pels pronunciaments militars (fins el 1875) o per les eleccions falsejades (fins el 1923). En aquest sentit, la premsa regeneracionista afirmava que les depuracions radicals dels empleats públics del partit sortint per part del partit entrant reflectien la manca de professionalització de l'administració de l'Estat al segle XIX: eren els amics polítics i no els més aptes qui ocupaven els càrrecs i llocs de feina de l'Estat. Per contra, tant el primoriverisme com la República, adalids de l'estatisme, reclamaren un major protagonisme de l'Estat per tal de fer front als reptes de la modernitat urbana evidenciats en el trànsit del segle XIX al XX. Per aquesta raó, malgrat les corresponents depuracions, en el primoriverisme i la II República primaren aparentment les necessitats professionals dels empleats públics. En part, com s'ha assenyalat, pels dèficits de vertaders professionals, fruit d'un ensenyament superior encara limitat a classes mitjanes i altes. Tanmateix, els anys primoriveristes apuntaren una tendència a l'alça en les matriculacions a la Universitat de Barcelona de tal forma que entre el 1920 i el 1930 el nombre d'estudiants per curs oscil·là al voltant dels 5000, a Josep M. COLOMER, "Els estudiants de Barcelona al llarg del temps", a *L'aportació de la universitat catalana a la ciència i a la cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1981, p. 175. En canvi, el 1930, la xarxa de funcionaris estatal i municipal es concretava en 23.776 empleats: és a dir, l'oferta d'empleu públic qualificat era summament inferior a la d'alumnes universitaris potencialment disposats a esdevenir tècnics de l'administració pública, a Josep M. HUERTAS CLAVERIA, *Obrers a Catalunya. Manual d'història del moviment obrer (1840-1975)*, Barcelona, L'Avenç, 1994, p. 210.

¹⁵ Josep M. ROIG I ROSICH, *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pp. 123-143.

esquerrana com Pere Gual Villalbí ¹⁶. Només aquells elements catalanistes que es caracteritzaren per una actitud poc bel·ligerant contra el general Miguel Primo de Rivera mantingueren els seus llocs de treball als organismes provincials catalans com Lluís Segalà, director de l'Escola de Bibliotecàries ¹⁷.

Ara bé, aquells centres on la depuració va ser massiva acabaren tancats per ordre governativa: fou el cas de l'Escola d'Estudis de Comercials, l'Escola Superior de Bells Oficis, l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art, la Secció d'Ensenyament Domèstic, l'Extensió d'Ensenyament Tècnic o l'Escola d'Infermeres ¹⁸. Tanmateix, aquest tancament cal analitzar-lo des de dues perspectives complementàries: una de política i una altra de professional. Des del primer punt de vista, el tancament d'aquest conjunt d'escoles i centres de la Mancomunitat responien a la voluntat dels sectors ultraespanyolistes del primorriverisme d'anorrear la catalanització de l'administració de l'Estat provincial a Catalunya ¹⁹. Ara bé, des del punt de vista professional el tancament també semblava posar de manifest la manca d'un professorat substituït, fidel al règim primorriverista, que fos suficientment nombrós i competent com per cobrir les places dels destituïts. En conseqüència, les destitucions del primorriverisme també permetien amagar, sota l'aparença d'un problema estrictament polític, un dels problemes de l'Espanya i la Catalunya del primer terç del segle XX: la manca d'una nombrosa tecnocràcia en un país on tothom no parava de parlar de les necessitats imperioses de configurar un societat fonamentada en el professionalisme, la tecnocràcia i el corporativisme ²⁰.

El problema d'una manca de tecnòcrates qualificats al servei de l'Estat va ser heretat per ERC i tenia els seus orígens en la Mancomunitat i en el primorriverisme. Aquest fet explica que molts càrrecs de responsabilitat tècnica no els ocupessin homes de l'Esquerra sinó personatges procedents d'un ventall polític ampli o, simplement, sense cap mena d'adscripció política rellevant. Així, *l'Anuari Riera* del 1933 indicava que la Biblioteca de Catalunya tenia com a director a Jordi Rubió i Balaguer d'Acció Catalana, càrrec que havia sostingut durant el primorriverisme; d'adjunt primer es trobava l'escultor noucentista Ramon d'Alós-Moner; com a inspector hi havia Jaume Massó i Torrents, impulsor de la publicació

¹⁶ Durant el règim franquista, Pere Gual Villalbí esdevingué un dels màxims representants de la patronal catalana profranquista, a Carme MOLINERO i Pere YSAS, *Els industrials catalans durant el franquisme*, Vic, EUMO editorial, 1991, pp. 16, 27, 40-41, 56, 79, 83, 160.

¹⁷ Josep M. ROIG I ROSICH, *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya...*, op. cit., p. 139.

¹⁸ *Ibid.*, p. 138.

¹⁹ La tasca de deconstrucció de la Mancomunitat regionalista durant la presidència del liberal Alfons Sala a Aurelio JOANQUET, *Alfonso Sala Argemí conde de Egara*, Madrid, Espasa-Calpe, 1955, pp. 289-323; i Josep PUY, *Alfonso Sala i Argemí. Industrial i polític 1863-1945*, Terrassa, Arxiu Tobella, 1983, pp. 121-140.

²⁰ Pere GABRIEL, "Reflexions polítiques davant la crisi dels Estats liberals", dins Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, Vol. VIII: "Primeres avantguardes 1918-1930", Barcelona, Edicions 62, 1997, pp. 81-102.

L'*Avenç* als anys noranta del segle XIX ²¹; mentre que de cap del departament de música hi figurava un home d'Església com Mn. H. Anglès i de cap del departament de manuscrits ho era Pere Bohigas.

Pel que respecta a la Casa Provincial de la Caritat es trobava de secretari Lluís Noguera Vila i de dipositari Manuel de Bruguera Balaguer; mentre que d'interventor estava l'antic membre de la Unió Catalanista Manuel Alcántara Gusart. La Casa Provincial de Maternitat també tenia com a secretari Lluís Noguera Vila; com a cap de negociat, José Carceller i Suñé; l'oficial primer de secretaria era Amador Ferrer Luna; el càrrec d'oficial comptador requeria en Emili Abreu i Cens; mentre que el de dipositari l'ocupava Isidoro Molero i Zoppetti. Finalment, i entre molts altres departaments i institucions públiques, cal indicar l'allunyament polític respecte d'ERC del personal de la Comissió Provincial de Monuments Artístics i Històrics, que tenia com a president a Manuel Rodríguez Codolà; de vicepresident a Francesc Carreras Candi; el conservador era Antonio Parera Saurina; i el secretari era l'integrista José de Peray March, personatge que havia estat nomenat degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona després de la destitució i depuració de la seva Junta arran de la polèmica establerta entre aquesta i Miguel Primo de Rivera pel tema de la utilització de la llengua catalana en les publicacions jurídiques del Col·legi ²².

Això implicava, en conseqüència, que ERC havia d'assumir bona part del funcionariat procedent de la Dictadura de Primo de Rivera i de la Dictablanda. D'aquest darrer període ja no es tractava de funcionaris primoriveristes o monàrquics, sinó, com s'ha assenyalat, d'aquells que havien format part de les institucions mancomunatàries i que estaven sent reintegrats als seus llocs de treball després del parèntesi dictatorial. En aquest sentit, parlar de depuracions era quelcom molt relatiu: aquestes es produïren en el terreny dels alts càrrecs, que sempre són de nomenament polític; i fins i tot en aquest terreny resultaren una pràctica més estètica i publicitària cara a una opinió pública que necessitava creure que la proclamació de la República constituïa veritablement una revolució que anava a canviar de socarrel els ciments de la societat espanyola i catalana ²³. Certament, la mateixa Generalitat

²¹ Joan-Lluís MARFANY, "Jaume Massó i Torrents i Jaume Brossa: "L'Avenç" el 1893", *L'Avenç*, nº 125, Barcelona, abril 1989, pp. 22-25.

²² Un estudi d'anàlisi estrictament artístic i gens sociològic sobre la producció escultòrica pública a Barcelona amb una breu reflexió sobre l'activitat assessora de Carreras Candi a Judith SUBIRACHS I BURGAYA, *L'escultura commemorativa a Barcelona fins al 1936*, Barcelona, Els Llibres de la Frontera, 1986, pp. 59-60 i 121. Per a la figura de José de Peray March veure Joan M. THOMAS, *Falange, Guerra Civil, Franquisme. FET y de las JONS de Barcelona en els primers anys de règim franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. 330

²³ La premsa d'ERC no deixava, encara el 1932, de fer públiques les accions de les comissions de responsabilitats: "Com actua la comissió municipal de responsabilitats", *L'Opinió* Barcelona, dijous 21-IV-1932, p. 4. En canvi, la premsa del BOC denuncià des del primer moment d'instaurada la República la lentitud de les noves autoritats republicanes en suprimir antics funcionaris o institucions primoriveristes o considerades simplement com a reaccionàries: "Qué espera la República per destruir tot l'aparell administratiu de la monarquia", *L'hora*, nº 3, Barcelona, 19-IV-1931; "Per què no es desarma d'una vegada el Sometent? Que volen que ho faci el poble?", *Ibid*, nº 17, Barcelona, 23-IV-1931, p. 6; o Daniel D. MONTSERRAT: "Amb República i sense lleis

provisional s'esforçà a justificar alguns acomiadaments de funcionaris produïts durant el canvi de règim a l'abril del 1931 com una simple necessitat de racionalitzar els llocs de treball de la Diputació. Així ho posà de manifest la nota oficial comunicada per la Generalitat provisional a l'agost del 1931 on es deia que

La Generalidad de Cataluña ha quedado sorprendida al ver que por haber despedido a una docena de empleados temporeros de la Diputación que la dictadura tenía a su servicio, y que hasta ahora habían sido respetados por una condescendencia excesiva, una parte de la Prensa de Madrid ha creído en la protesta de los citados empleados, para salir en su defensa como si fueran víctimas de su españolismo. Sería conveniente que se procuraran una mejor información antes de convertir en protesta la defensa de los antiguos defensores de la dictadura²⁴.

En conseqüència, les mateixes conselleries de la Generalitat van haver de nodrir-se de secretaris i personal de solvència tècnica propers al regionalisme o Acció Catalana: així, tornem a trobar Jordi Rubió i Balaguer com a director tècnic de Biblioteques Populars²⁵; i, per exemple, dins del Consell de Cultura, adscrit al govern de la Generalitat, el seu president, Jaume Serra Hunter d'ERC, tenia com a vicepresident a Pompeu Fabra i de secretari a Alexandre Galí, ambdós d'Acció Catalana²⁶.

En definitiva, el teòric neonoucentisme de l'Esquerra no fou exclusivament fruit d'un emmirallament de la tasca pràctica filtrada a través d'un sedàs popularitzador, sinó també conseqüència de la manca d'una tecnocràcia republicana radical catalanista. Aquest fet obligà a Macià a cobrir amb intel·lectuals-professionals d'Acció Catalana i filoregionalistes els càrrecs de responsabilitat polític-tècnica de la nova administració autonòmica. No vol dir això que aquests sectors intel·lectuals-professionals imposessin a ERC una determinada política cultural i institucional que els afavorís plenament, però sí que van representar una espasa de Dàmocles per a l'Esquerra: mentre no comencessin a sortir les primeres promocions de tècnics i buròcrates ja republicanitzats de l'Escola del Treball, de l'Escola Superior d'Agricultura, de l'Escola de l'Administració, de l'Escola Normal de Mestres i de la mateixa Universitat, l'ERC no podria configurar una tecnocràcia veritablement professionalitzada afí als

d'excepció el Bloc Obrer i Camperol és assaltat per la policia borbònica", *Ibid.*, nº 20, Barcelona, 14-V-1931, p. 8.

²⁴ *Ahora*, Madrid, martes 18-VIII-1931, p. 21.

²⁵ Des de la premsa pro-Esquerra es varen retre paraules entusiastes envers la figura de Jordi Rubió i Balaguer. Per exemple, amb motiu de la Diada del Llibre del 23 d'abril del 1932, les planes de *L'Opinió* assenyalaren que "En la celebració de la Diada del Llibre seria, tanmateix, injust deixar en l'oblit l'obra meritíssima que de divuit anys ençà ve realitzant la Biblioteca de Catalunya, un dels organismes més vius i de més eficàcia en el moviment cultural del nostre poble [...] La Biblioteca de Catalunya, malgrat tots els contratemps [en referència als anys primoriveristes], s'ha mantingut com a baluard ferm de la cultura pàtria. Cal consignar, però, que bona part de la seva obra no hauria pogut ésser realitzada, si un home, fervent patriota i devot de les tasques espirituals, no hagués volgut consagrar-hi els seus esforços generosos i no hi hagués incorporat tota la seva selecta preparació i millor afecte. Aquest home, que es diu Jordi Rubió i Balaguer, mereix un homenatge, que cordialment nosaltres li retem des d'aquestes pàgines" a "Les nostres institucions de cultura/LA BIBLIOTECA DE CATALUNYA", *L'Opinió*, dissabte 23-IV-1932, p. 8. Sobre Jordi Rubió i Balaguer les següents semblances apològiques: Lola BADIA, "Jordi Rubió i Balaguer (1887-1982). Per una semblança intel·lectual", *L'Avenç*, nº 62, Barcelona, juliol-agost 1983, pp. 41-45; i el capítol dedicat a la seva persona en el llibre de Josep MIRACLE, *Mestres i amics*, Barcelona, Selecta, 1985, pp. 175-183.

²⁶ Veure l'*Anuari Riera* de l'any 1933, p. 24.

seus pressupòsits polítics. I tot i així, aquestes noves promocions republicànitzades de tècnics i especialistes havien de ser instruïdes, en bona part, pels intel·lectuals professionals procedents o vinculats al regionalisme i Acció Catalana, com va ser el cas de l'Escola Normal de Mestres²⁷.

L'alta cultura en mans de regionalistes i d'Acció Catalana

El propi món universitari va ser un fidel reflex d'aquest estat de coses. Entre el 1931 i el 1933 el rector de la Universitat de Barcelona va ser el membre d'ERC i professor de la Facultat de Lletres Jaume Serra Hunter. Tanmateix, l'adscripció socio-política del professorat resultava poc avantatjosa pels interessos de control intel·lectual que l'ERC pretenia establir dins dels àmbits de l'alta cultura universitària. Per exemple, la Facultat de Dret comptava com a degà amb el dirigent de la USC Josep Xirau i Palau, mentre que de vicedegà es trobava el futur Ministre de la Governació amb Franco, Blás Pérez González²⁸. A la Facultat de Filosofia i Lletres, hi predominaven els elements regionalistes o d'Acció Catalana: Ferran Soldevila, Pere Bohigas, Francesc Nebot, Josep Puig i Cadafalch, Joaquim Folch i Torres, Pompeu Fabra, Manuel de Montoliu, Pere Bosch Gimpera, Lluís Segalà, els germans Joaquim i Tomàs Carreras i Artau. A banda d'aquest allau regionalista, es podia trobar algun element aïllat de la USC com Joaquim Xirau i Palau, germà del degà de la Facultat de Dret. És més, quan el traspàs de competències va permetre, el juny del 1933, convertir la Universitat de Barcelona en Universitat Autònoma de Barcelona, aquesta acollí com a rector a Pere Bosch Gimpera d'Acció Catalana²⁹. En aquest sentit, cal assenyalar que el Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona, tot i que va intentar aplegar les ambicions consensuades de la cultura catalanista (hi havia des de gent d'Acció Catalana com Pompeu Fabra o el socialista Josep Xirau) evidenciava la manca d'intel·lectuals professionals de renom dins de l'òrbita d'ERC³⁰.

El dèficit d'una tecnocràcia funcional republicana afí a ERC va conduir a l'organització liderada per Macià a un atzucat que s'havia de resoldre per la via de l'absorció d'aquells professionals regionalistes, del Partit Catalanista Republicà o no definits al projecte

²⁷ Inicialment l'Escola Normal era dirigida pel Consell de Cultura de la Generalitat, *L'Opinió*, Dissabte 11-VI-1932, p. 7. El 1933, consta com a director Josep Juncal Verdulla, *Anuari Riera* del 1933, p. 22.

²⁸ Ramón GARRIGA, *Los validos de Franco*, Barcelona, Planeta, 1981, pp. 126-213.

²⁹ Sobre Bosch Gimpera, Jordi CASASSAS I YMBERT, "Pere Bosch Gimpera i la seva època", *L'Avenç*, nº 92, Barcelona, abril 1986, pp. 6-8; i la nota commemorativa de Francesc VILANOVA, "El centenari de Pere Bosch i Gimpera i una relectura", *L'Avenç*, nº 150, Barcelona, juliol-agost 1991, p. 6

³⁰ Rosa Maria PIÑOL, *Pompeu Fabra, el meu pare. Records personals de Carola Fabra*, Barcelona, Edicions de La Campana, 1991.

polític-cultural d'ERC. Perquè, malgrat tot, el 1932, el prestigi de l'Esquerra no es trobava ni molt menys afeblit: ni la suposada migradesa de l'Estatut aprovat el setembre d'aquell any, ni l'insurreccionalisme llibertari no van alterar la imatge que la població catalana tenia d'ERC com a partit representatiu de les esquerres i del catalanisme a Catalunya. En aquest sentit, la consecució d'un Estatut va ser més que suficient per a la població: el que comptava no era si aquest oferia un ampli o migrat autogovern, sinó que s'hagués assolit, després de molts anys, l'autonomia promesa pels regionalistes durant les dues primeres dècades del segle XX i a la qual havien *renunciat* durant les lluites socials de finals dels anys deu. Aquesta imatge va cobrar tanta força, que l'ERC aconseguí que la societat catalana identifiqués la lluita per l'Estatut i el mateix Estatut amb el partit de Macià, de tal forma que qualsevol crítica a ambdós esdevenia immediatament sinònim d'antirepublicanisme, antiesquerranisme i anticatalanisme³¹.

En definitiva, els càrrecs de responsabilitat tècnica i l'alt funcionariat de la Generalitat van constituir un condomini dels líders d'ERC, d'Acció Catalana i de filoregionalistes. Per a aquests dos darrers grups resultava molt important consolidar la seva esfera de poder institucional i burocràtic assolit sota l'aixopluc de l'Esquerra. Allò que les urnes no els hi van donar, els hi proporcionaria la seva categoria de tècnics. Per aquesta raó, intensificaren encara més el discurs tecnocràtic i, fins i tot, participaren en la vertebració d'una associació professional de funcionaris, l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC), que, al llarg del 1931 i principis del 1932, va adoptar una posició de fidelitat i no bel.ligerància envers la Generalitat.

³¹ Un xic esquemàticament, Anna Sallés dibuixà aquest estat de coses assenyalant que l'ERC el que realment aconseguí fou portar el proletariat cap al catalanisme polític, a Cristina GATELL, "La formació d'Esquerra Republicana de Catalunya. Conversa amb Anna Sallés", *L'Avenç*, nº 65, Barcelona, novembre 1983, pp. 76-80. En canvi, Enric Ucelay-Da Cal destaca la mítica d'aquest joc d'imatges que exaltava la conversió dels treballadors catalans en catalanistes fervents per obra del carisma de Macià, Ferran MASCARELL, "Macià: un polític sorprenent. Conversa amb Enric Ucelay Da Cal", *Ibid* nº 66, Barcelona, desembre 1983, pp. 24-38; i la construcció de la imatge d'ERC com a símbol de l'esquerranisme català i del catalanisme als anys trenta Enric UCCELAY-DA CAL, "La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya", *Ibid*, nº 4, Barcelona, juliol-agost 1977, pp. 59-67.

5. ELS ORÍGENS DE L'ASSOCIACIÓ CULTURA I ESPORT-GENERALITAT DE CATALUNYA (ACE-GC): CATALANISME, ELITISME CULTURAL I ESPORT

El 1931 i principis del 1932, el control de l'associacionisme funcional de la Generalitat va restar en mans de funcionaris vinculats al món polític, cultural i professional del regionalisme i, en menor grau, del Partit Catalanista Republicà. Aquests empleats públics s'integraren en la denominada Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC), la qual va ser fundada el 1930 com una entitat de caire esportiu i cultural que aplegava sobretot els funcionaris de les categories altes de la Diputació de Barcelona. Lògicament, abans de la proclamació de la República, l'associació fou coneguda exclusivament com Cultura i Esport, nom amb el qual se l'esmentaria fins la seva desaparició el 1933. Certament, a l'abril del 1931, la denominació de l'entitat va canviar quan els seus membres deixaren de ser empleats de la Diputació per integrar-se en la Generalitat Provisional. Així, tot i el seu aparent caràcter corporatiu i professional, l'ACE-GC no va néixer amb una voluntat netament reivindicativa, sinó estrictament lúdica. De fet, una de les formes que els seus membres tenien de referir-se a l'ACE-GC era com a *club*. Així, l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya no va anar, en principi, molt més enllà de fer explícit un discurs regeneracionista clàssic tot limitant-se a teoritzar sobre la condició moral i professional del funcionari i sobre com devia organitzar-se la futura administració autonòmica, que no pas a entrar en conflictes laborals que poguessin desestabilitzar la nounata Generalitat i els seus llocs de treball.

De la noció de *club* a l'esperit *sindical*

Poques dades existeixen sobre l'ACE-GC per a l'espai de temps que va de 1930 al maig del 1932. En aquest lapse de temps, el Consell Directiu de l'ACE-GC sembla que va estar format per un conjunt de funcionaris propers o simpatitzants del regionalisme i poc inclinats a potenciar l'esperit reivindicatiu dels empleats públics. Tanmateix, al llarg d'aquest període, l'ACE-GC va veure com el nombre dels seus adherents va anar augmentant, nodrint-se fonamentalment de funcionaris de les categories inferiors de la Generalitat. Ara bé, l'increment de socis es va produir paral·lelament a una major presència de funcionaris vinculats orgànicament o sentimentalment a formacions polítiques d'esquerreres com ERC, la Unió Socialista de Catalunya (USC), Partit Catalanista Republicà o el Bloc Obrer i Camperol. Així, els funcionaris més polititzats i vinculats a aquestes formacions esquerranes pressionaren sobre el Consell Directiu de Cultura i Esport a fi i efecte que l'associació adoptés una actitud de caire més social i no estrictament lúdica.

Destacà en aquesta feina de pressió exercida sobre el Consell Directiu de l'ACE-GC la persona de Rafael Ramis i Romans. Aquest havia format part d'Estat Català durant la

Dictadura de Primo de Rivera i, posteriorment, durant els anys de la Segona República, es va vincular de forma definitiva a la USC. De manera aïllada i particular, Ramis, amb l'únic suport del doctor Antoni Badia, analitzà els avantatges que podien obtenir els funcionaris de la Generalitat en el cas que Cultura i Esport constituís per al seu usdefruit una mútua i una cooperativa de consum i promoció, alhora, la construcció de cases barates. La voluntat de portar a terme aquestes iniciatives es concretà en la necessitat d'atreure massivament al funcionariat de la Generalitat envers d'una associació que tot i que no pretenia, momentàniament, ser bel.ligerant amb el govern provisional de la Generalitat, podia reconvertir-se a la llarga en una entitat sindical reivindicativa.

Així, les propostes mutualistes i benèfiques de Ramis sembla que van tenir el suficient recolzament com per forçar la convocatòria d'una Assemblea General Extraordinària que havia de celebrar-se el 12 de juliol del 1931. En aquesta assemblea es van redactar i aprovar uns nous estatuts de Cultura i Esport que posaren l'accent en l'establiment de noves seccions com la d'Acció Social. Al mateix temps s'acordà que Cultura i Esport s'adreçaria als funcionaris d'altres comissaries de la Generalitat, al marge de la de Barcelona (on se'n concentraven la major part dels funcionaris) i dels adherents a l'ACE-GC, per tal que els empleats públics d'aquestes entressin a formar part de l'entitat.

Sembla més que probable que la tasca mobilitzadora i propagandística de Ramis anava encaminada a incrementar el nombre d'adherents de l'ACE-GC entre els empleats públics de les categories més baixes de la Generalitat. També es dedueix el convenciment de Ramis en obtenir la direcció de Cultura i Esport sempre i quan aconseguís el suport d'aquests sectors del funcionariat. Nogensmenys, els propòsits de Rafael Ramis de convertir Cultura i Esport en una associació de caire mutualista i sindical no van reeixir plenament. El secretari del Consell Directiu de l'ACE-GC, el pro-regionalista Joaquim Gorgot, ho va justificar amb una redacció molt confusa tot afirmant que

la tasca que el Consell directiu s'imposà per a portar a cap tot el que us acabo d'exposar, pel seu caire de feina d'orientació i preparatòria per a futura actuació, com tots podreu comprendre, no era la més a propòsit perquè us poguessiu donar compte tot seguit pels seus resultats immediats. A més a més, no poguérem actuar amb la intensitat que hauríem desitjat, i veiérem relentida la nostra actuació per causes alienes a la nostra voluntat, quals causes tots ja coneixeu o podeu suposar¹.

Les possibles causes que "tots ja coneixeu o podeu suposar" es concretarien en les pressions exercides per l'oposició creixent de Rafael Ramis i els seus partidaris al Consell Directiu representat per Gorgot. Resulta paradoxal la interpretació de Gorgot: segons el seu punt de vista, la manca de concreció d'un projecte social i mutualista per a Cultura i Esport l'haurien dinamitat els mateixos que l'havien proposat. En tot cas, poden concretar-se diverses

¹ "Memòria del Secretari del Consell Directiu sortint Sr. Joaquim Gorgot", *Butlletí Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya* [d'ara endavant *BCiE-GdC*], nº 1, Barcelona, maig del 1932, p. 3.

hipòtesis. Podria resultar cert que, per deixar en mal lloc al Consell Directiu filoregionalista, els seguidors de Ramis portessin a terme una tasca d'obstrucció que impedís concretar el gir mutualista de l'entitat. D'altra banda, també resulta plausible pensar que homes com Joaquim Gorgot no havien d'estar plenament entusiasmats amb les tesis reivindicatives i mutualistes aprovades en l'Assemblea General de juliol del 1931. De fet, el pro-regionalista Consell Directiu de Cultura i Esport s'havia caracteritzat des de la fundació de l'entitat per la seva fidelitat a les diferents autoritats provincials i regionals establertes entre el 1931 i el 1932: així, abans de la proclamació de la República, l'ACE-GC nomenà com a president honorari de l'entitat al president de la Diputació de Barcelona, Joan Maluquer i Viladot, i amb l'adveniment de la Segona República aquest honor va passar a mans de Francesc Macià:

Recent elegit President de la Generalitat de Catalunya, l'Honorable senyor Francesc Macià, el Consell directiu anà a oferir-li els seus respectes i ensems a comunicar-li que havíem acordat nomenar-lo President Honorari de la nostra Associació. Vàrem ésser rebuts pel senyor Macià, el qual es trobava acompanyat del Conseller de Cultura, senyor Ventura Gassol, i amb aquella amabilitat exquisida que el caracteritza, acceptà el nomenament i poguérem sentir dels seus llavis paraules encoratjadores i de simpatia per a la nostra tasca social².

No ha d'estranyar, doncs, que davant de la incapacitat o manca de voluntat del Consell Directiu d'aplicar el projecte social aprovat en l'Assemblea General de juliol del 1931, les bases de Cultura i Esport forcessin un canvi en la direcció de l'entitat. Aquest es va produir a la primavera del 1932, i situà a Rafael Ramis com a president de l'entitat, de tresorer a Lasierra i de vocals a Reñé, Enric Juvés Manobens, Carles Ferrús Ibáñez i Pilar Roca. Aquest nou Consell es va ratificar en la Reunió General ordinària del 30 d'agost del 1932 amb un únic canvi: Armand d'Arquer Dordal va substituir Lasierra en el càrrec de tresorer³. El nou Consell Directiu es va proposar donar un aire més dinàmic i modernitzador a la tasca d'organització de l'Associació: intentaren estructurar l'ACE-GC com una mena de sindicat amb diferents seccions amb els seus corresponents responsables, com per exemple les seccions de Biblioteca, Mutualisme o la del Butlletí de l'entitat. Aquesta darrera secció havia de ser el mitjà escrit que actués com a corretja de transmissió de les consignes del Consell Directiu envers el conjunt dels adherents i simpatitzants de l'Associació i servir, a més a més, d'instrument conscienciator i ideologitzador del funcionariat de l'autonomia catalana.

El concepte de funcionari de l'ACE-GC: *Mens sana in corpore sano*

El nou Consell Directiu presidit per Rafael Ramis va aplegar nombroses sensibilitats: fonamentalment, la dels funcionaris de baixa categoria a la recerca d'algú que defensés els seus interessos salarials i laborals i la d'aquells, els menys, tècnics de mitjana i alta categoria,

² *Ibid.*

³ "La reunió ordinària", *BCiE-GdC*, nº 5, Barcelona, setembre del 1932, p. 7.

vinculats orgànicament o anímicament a la Unió Socialista de Catalunya i Partit Catalanista Republicà, formacions que es caracteritzaven per ser el cau de notoris intel·lectuals i tècnics que havien aterrat en la nova República sota el signe de la subsidiarietat envers ERC. Formalment, el Consell Directiu va estar monopolitzat per la USC, però va comptar amb el recolzament de gent propera al Partit Catalanista Republicà com Carles Soldevila o Josep M. López-Picó que col·laboraren en la redacció del Butlletí de l'entitat ⁴. En aquest sentit, aquests adherents de l'ACE-GC, propers a la USC i al Partit Catalanista Republicà, pretenien que Cultura i Esport fos l'entitat que aplegués el funcionariat de la Generalitat i regenerés l'administració pública a Catalunya. Perquè això fos possible calia, primer, fer-se imprescindibles al partit hegemònic i, en segon lloc, aprofitar aquesta posició per minar amb el temps la situació privilegiada d'ERC. Aquesta tasca no impedia la vertebració de l'autonomia, tot el contrari: aquests funcionaris eren els primers en mostrar-se interessats a consolidar els seus llocs de treball a través d'un discurs regeneracionista que destacava la necessitat de combatre i eliminar el clàssic funcionari poc eficient, inculte i rutinari, per substituir-lo, finalment, per un nou tipus de funcionari caracteritzat per l'eficiència, el dinamisme i la voluntat de servei a la societat. Aquest nou funcionari (en un llenguatge que recordava els discursos regeneradors de l'època que, tant des de l'esquerra com des de la dreta, anunciaven la vinguda de l'**home nou**) s'havia de gestar i fonamentar a partir de la cultura i de l'esport (*Mens sana in corpore sano*). Segons Alfons Maseras, membre en aquells moments de l'ACE-GC i de la USC,

Cultura i esport: aquest títol, que és ensems una divisa, resumeix totes les categories nobles de l'home: cultura de l'esperit i cultura del cos. Deia J. J. Rousseau en el seu famós *Emile* que si hom vol afinar la intel·ligència, si hom vol vigoritzar-la, ha d'exercitar el cos, que és el seu motor i la seva reserva de forces. Molt han trigat les societats europees a comprendre aquesta veritat del gran escriptor ginebrí i encara més a prendre-la per norma; tant és així que ens cal recordar-la sovint perquè els governs i les institucions públiques i privades hi emmotllin llur capteniment ⁵.

Les paraules de Maseras recollien un estat de coses molt pròpies del primer terç del segle XX que consistia a cercar la regeneració, no només d'Espanya sinó de la societat europea a través de l'esport i de la cultura. Certament, la crueltat i la duresa de la Primera Guerra Mundial, amb nombroses baixes i impeditos, va facilitar la concreció d'un discurs que ressaltava la necessitat de vertebrar una nova Europa a partir de la substitució de la vella classe política liberal per una nova generació sana i apta pel govern de les nacions, a partir de la justícia social i del redreçament cultural. Així, quant més cultivats intel·lectualment fossin els homes, més camí s'obriria per al diàleg entre les persones i els Estats. Una estratègia de

⁴ Carles Soldevila i Josep M. López-Picó havien estat funcionaris de la Mancomunitat i de la Diputació de Barcelona i amb l'inici del règim republicà havien estat reconvertits en funcionaris de la Generalitat, a Carles SOLDEVILA, *Del llum de gas al llum elèctric*, Barcelona, Empúries, 2002, pp. 177-189.

⁵ Alfons MASERAS, "Escull", *BCiEGdC*, nº 3, Barcelona, Juliol de 1932, p. 1.

regeneració cultural que s'havia de completar amb el desenvolupament de la seva forma física. En tot cas, aquest tipus de propostes nodrien tot l'arc polític europeu d'entreguerres: des del catolicisme fins el laïcisme, i del comunisme al feixisme, passant pel republicanisme i el monarquisme. I certament, el resultat d'aquesta operació regeneradora no havia de suposar una via estricta al pacifisme, sinó que la interacció de cultura i gimnàstica també havia de conduir a opcions bel·licistes⁶.

La via de regeneració del funcionariat català proposada per l'ACE-GC connectava amb el discurs de les esquerres republicanes i liberals. En primer lloc, les esquerres espanyoles entenien la cultura com la via principal d'alliberament social i polític del **Poble** (entitat quimèrica que el republicanisme utilitzava indistintament per referir-se tant als sectors populars com per referir-se a tota la nació des d'un punt de vista interclassista). En segon lloc, l'esport representava la lluita contra l'obesitat, símbol característic del **mal burgès**, dels paràsits, de la gent poc emprenedora i menys treballadora⁷. En front d'aquest tipus de funcionari paràsit i poc diligent, Maseras assenyalava que

si una mena de gent ha de prendre a cor aquesta divisa, que podríem resumir en el sol mot de Cultura, car aquesta paraula comprèn ja per ella sola la cultura en totes les seves aplicacions, és el funcionari públic, el qual, reclòs a l'oficina i absorbit massa sovint per tasques d'un abast intel·lectual limitat o si més no especialitzat, és força temptat de romandre estrany als vents culturals que bufen al seu entorn i de desinteressar-se per la cultura física, avesat com està a la vida sedentària. Tant el cos com l'esperit prenen hàbits viciosos amb la repetició dels mateixos moviments i amb la perllongació de les mateixes actituds. I així com el cos tendeix a l'anquilosament i a la inèrcia, l'esperit es limita i s'enfosqueix⁸.

I assenyalava com a conclusió:

Cultivem, doncs, el cos i l'esperit, perquè assoleixin la màxima agilitat i servin el més possible la juvenesa. No negligim massa l'un per a donar més vigoria a l'altre. Tinguem present la recomanació de Rousseau, i si bé l'esperit és la part més noble i més important de nosaltres, recordem que per a donar-li vitalitat, agilitat i frescor, cal que servem com més possible aquestes mateixes qualitats al nostre cos. Els llatins ja ens ho deien amb altres paraules, amb aquell famós paradigma que podria ésser molt bé el lema d'aquesta simpàtica publicació dels socis de "Cultura i Esport": Mens sana in corpore sano⁹.

⁶ Durant la Primera Guerra Mundial, aliadòfils i germanòfils espanyols i catalans s'havien acusat mútuament de bàrbars i incultes, tot presentant-se a si mateixos com els adalids de la modernització cultural i del progrés en general. Al mateix temps, ambdós sectors denunciaren les actituds militaristes i imperialistes del contrari ressaltant la pròpia vocació pacifista. Exemple de discurs antiimperialista aliadòfil a Eugeni XAMMAR, *Contra la idea d'imperi*, Edimburg, Nova York, Londres, París, Thomas Nelson & Son Ltd., (1916); i l'antiimperialisme des d'un punt de vista germanòfil a Àngel RUIZ Y PABLO, *Guerra de Conquesta*, La Guerra actual, XIV-4, Barcelona, s.d.; i del mateix autor, *La codícia de la "Entente" (los pactos secretos)*, La Guerra actual, XXII-12, Barcelona, s.d. En aquest sentit, les esquerres aliadòfiles van defensar la guerra defensiva com una guerra justa enfront de la guerra d'agressió imperialista. Aquest eufemisme amagava en el fons una clara tendència cada cop més acusada de les esquerres espanyoles i europees cap a la paramilitarització i l'exaltació d'una mística militarista en nom de la llibertat dels pobles i de les nacions; a David MARTÍNEZ FIOL, *Els "voluntaris catalans" a la Gran guerra (1914-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991. De forma molt més explícita, a finals del segle XIX, la III República francesa, idealitzada per les esquerres i els catalanistes francòfils com el paradís de la democràcia i de la justícia social, va fomentar les anomenades Societats Gimnàstiques d'Instrucció Militar (SGIM) com una via d'enquadrament paramilitar que havien de servir per potenciar l'esperit republicà i nacionalista francès a partir de l'esperit revanxista que anidà a França després de la derrota a la Guerra Franco-Prussiana el 1870, a Pierre ARNAUD, "La trama i l'ordit. La xarxa de Societats Gimnàstiques d'Instrucció Militar a França (1870-1890)", a *Acàcia*, n° 4, "Esports i canvis socials a l'Europa Contemporània", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1995, pp. 11-46.

⁷ Sobre la introducció a Catalunya d'una pràctica esportiva de caire **pedagògic**, Xavier PUJADAS i Carles SANTACANA, "Reflexions per a un estudi sobre els valors de l'"sportman" en els inicis de l'esport a Catalunya (1870-1910)", *Acàcia*, pp.47-59; i dels mateixos autors "Esport, catalanisme i modernitat. La Mancomunitat de Catalunya i la incorporació de la cultura física en l'esfera pública catalana (1914-1923)", *Acàcia*, pp. 101-121.

⁸ Alfons MASERAS, "Escull", *BCiEGdC*, n° 3, Barcelona, juliol del 1932, p. 1.

⁹ *Ibid.*

Dels jocs esportius de saló a l'exaltació del maquinisme i el risc

L'activitat que materialitzava la síntesi entre esport i cultura era sens dubte el joc d'escacs. Òbviament, l'ACE-GC comptava amb una secció d'escacs que tenia com a responsable a A.F. Argüelles, qui en el número 2 del butlletí de l'entitat en va fer la presentació i també de les activitats que pensava dur a terme:

Amb ajut de publicacions encertadíssimes que avui existeixin pot ésser també organitzada alguna sèrie de vetllades per a fer conèixer als aficionats aquest aspecte del tecnicisme d'Escacs.

No cal dir que esdevindrà també indispensable l'organització dels Campionats respectius dintre de cada categoria de la classificació i la lluita per l'ascens de categoria entre els primers i els darrers. Són de gran interès les lluites per equips amb entitats similars i no poden mancar, puix que la rivalitat excita destres i profans.

També pot dedicar-se alguna atenció a la resolució i plantejament dels problemes d'escacs; branca que si bé difereix de la partida, representa un bon entrenament sobretot per esdevenir apte a descobrir i formar combinacions ocultes que en la partida poden presentar-se sovint.

I en la redacció del nostre butlletí, ultra inserir com és lògic, el noticiari de les activitats de la Secció, caldrà tenir al corrent, als nostres consocis, dels esdeveniments mundials escaquistes que ho mereixin per la seva transcendència o interès ¹⁰.

Certament, l'ACE-GC va informar de totes les activitats "escaquistes" que es produïren, i a més n'estengué la tasca informativa a tot tipus d'activitats esportives, tant de caràcter intern com extern a l'Associació. Així, per exemple, el butlletí de juny del 1932 anunciava les activitats esportives que organitzaria o en les quals prendria part l'entitat durant aquell mes. El 5 de juny estava prevista una "Visita col·lectiva a l'aeròdrom Canudas" i el 19 de juny un "Festival de Cultura física a l'Estadi" en el qual s'esperava la participació de "mil executants, entre asilats de la Casa de Caritat i elements de grups esportius de la Generalitat de Catalunya i Escola del Treball de la Universitat Industrial". Durant el "Festival Esportiu" es preveia la realització de les següents activitats: "Partit de Base-ball.- Gimnàstica educativa i artística.- Atletisme.- Partit de futbol i el Ball de les Gitanes, per trenta dues parelles" ¹¹.

Del conjunt d'aquestes activitats que l'ACE-GC va donar més importància destacà la visita a l'aeròdrom Canudas. Josep Canudas i Busquets era el propietari de l'esmentat aeròdrom situat a El Prat de Llobregat. Havia nascut a Barcelona el 1894 i s'inicià com a periodista esportiu. El 1915 va participar en la fundació de l'Aeroclub de Catalunya i el 1917 va obtenir a l'Escola Catalana d'Aviació el primer títol de pilot atorgat a Catalunya. El 1920 ja era pilot en cap de l'Escola i el 1922 va fundar la Penya de l'Aire, adherida a l'Aeroclub de Catalunya. Des d'aquesta entitat es potencià, el 1923, la Societat Aeròdrom Canudas, que va promoure els vols amb passatgers, en bona mesura gratuïts, per tal de promocionar l'activitat. Els viatges es realitzaven fonamentalment entre Barcelona i les comarques catalanes tot improvisant camps d'aterratge. Cal tenir present que durant els anys vint es posaren de moda els vols de llarga distància amb finalitats d'exhibició o, simplement, d'aconseguir un record

¹⁰ A.F. ARGÜELLES, "La nostra Secció d'Escacs", *BCiE-GdC*, nº 2, Barcelona, juny de 1932, p. 4.

¹¹ *BCiE-GdC*, nº 2, Barcelona, juny de 1932, p. 8.

important. Però aquests vols també resultaven importants per als homes de negocis, ja que havien de certificar cara als anys següents la importància dels vols de llarga distància i intercontinentals de passatgers. D'aquesta època resulten mítics, a Espanya, el vol de Ramon Franco Bahamonde amb l'hidroavió Plus Ultra entre Sevilla i Buenos Aires (1926) i, en l'àmbit internacional, el que va efectuar Charles Lindbergh el 1927 entre Nova York i París. Conseqüència d'aquestes experiències fou la creació de diferents línies aèries comercials: el 1928 s'inaugurà la primera línia regular entre Europa i Amèrica del Sud. En aquest context, Canudas intentà crear una infraestructura que permetés consolidar la Societat Aeròdrom Canudas. Així, el 1927, des de la Penya de l'Aire s'intentà vertebrar una escola de pilotatge que el 1929 esdevingué l'Escola d'Aviació Barcelona. L'aparició de nous pilots amb títol va permetre concretar una xarxa de tècnics aviadors que facilità l'extensió dels vols de passatgers. Així, la Societat Aeròdrom Canudas organitzà la primera línia aèria catalana entre Barcelona i La Seu d'Urgell. Cal dir que l'experiència de Canudas com a pilot s'estenia a la seva condició de cap de la línia aèria Sevilla-Larraix, càrrec que coincidí amb la seva participació en la Guerra del Marroc durant el període 1921-1922 ¹².

Per tant, quan Canudas va pronunciar, el dimarts 24 de maig de 1932, una conferència prèvia a la visita al seu aeròdrom l'objectiu resultava força evident: adreçar-se a un públic que podia ser potencialment client de la seva Societat. El discurs va destacar la importància de l'aviació en el procés de modernització de les societats contemporànies:

Tal com teníem anunciat, el dimarts 24 de maig darrer, Josep Canudas, l'excel·lent pilot aviador, director de la nostra "Escola d'Aviació de Barcelona", donà, en el nostre estatge social, una conferència a l'entorn del tema "Divulgació Aeronàutica".

Canudas ens parlà durant tres quarts d'hora de vulgarització aeronàutica, amb aquella seva veu segura i amb aquell seu to planer, comprensiu per a tothom.

Començà fent un xardorós elogi de l'aviació i demostrant el seu grau de realització actual va anar desfent un per un tots els prejudicis que s'han format entorn de la pràctica de l'aviació i demostrant, amb tota mena de dades estadístiques i raonaments, la seguretat actual de les naus aèries, estenen-se en consideracions i detingudes explicacions damunt l'acurada formació del personal professional i les innombrables garanties que s'exigeixen en la construcció aèria, les proves del material, els càlculs previs i l'execució final dels avions.

Produïren un gros efecte les estadístiques que va llegir demostratives de la intensitat de treball de la nostra Escola d'Aviació en aquests anys darrers: 32 pilots aviadors civils formats; 3000 hores de vols; 20760 passatgers conduïts i 335000 quilòmetres recorreguts pels seus avions per tot Catalunya, per Espanya, França, Anglaterra, pel Marroc i Sahara, sense cap mena d'accident, absolutament cap, ni xic ni gran.

Remarcà el cas excepcional que la nostra organització aeronàutica significa a Europa puix que contrariament a la de tot arreu, ha estat entre nosaltres una cosa única i exclusivament d'iniciativa particular, deguda a un grup reduït d'entusiastes i sense ajut ni estimul oficial de cap mena.

Manifestà que l'optimisme que sempre l'ha guiat no ha estat en va, tot el contrari, i que avui se sent més optimista que mai per a Catalunya i la seva aviació. El plantejament immediat de l'Estatut permetrà que acabi la indiferència oficial i amb el seu poderós ajut es podrà donar l'impuls decisiu que l'aviació catalana espera ja fa temps.

Que amb la base ja creada per la iniciativa particular i l'ajut de la nostra Corporació Directora, es recuperarà ràpidament el temps perdut i molt aviat l'aviació civil catalana serà un dels factors decisius per incorporar la nostra Catalunya a l'Europa moderna i a aquells pobles que van al davant de la civilització.

¹² Per a la figura de Canudas, el seu llibre Josep CANUDAS, *Història de l'aviació catalana: 1898-1936*, Barcelobà, La Magrana, 1983; i també "Canudas i Busquets, Josep", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol.6, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, pp. 189-190. Sobre l'Escola Catalana d'Aviació i l'Escola d'Aviació de Barcelona, Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*, llibre IV: "Ensenyament tècnico-industrial i tècnico-manual o d'arts i oficis", segona part, Barcelona, Fundació Alexandre Galí-Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1981, pp. 121-125.

Abans d'acabar, agrair l'atenció amb què havien estat escoltades les seves paraules i va convidar tots els presents a visitar l'Escola d'Aviació on millor que amb converses es donarien compte de la seguretat i les belleses del vol mecànic.

Després ens passaren una cinquantena de magnífiques diapositives de vistes aèries de diferents contrades de Catalunya entre les que sobresortien una col·lecció de la Costa Brava, les quals obtingueren una formidable ovació.

La concurrència, molt nombrosa, sortí altament complaguda ¹³.

La invitació a l'Escola es produí poc després i fou ressenyada de la següent manera:

El diumenge, dia 5 de juny, al matí, tingué lloc davant un dia tot boirós, preludi de pluja, la visita anunciada a l'Aeròdrom Canudas.

Els assistents, que erem uns 130, ocupàrem sis esplèndids autoòmnibus, que iniciaren la sortida prop d'un quart d'onze, a la Ronda de la Universitat-Balmes.

Durant el camí, que d'ençà que es deixa la Granvia fins l'Aeròdrom és tot un calvari, regnà la més franca companyonia, sobresortint les rialles joves i gràcils de la munió de senyores i senyoretetes que donaven una nota simpàtica a aquesta visita.

Cal reconèixer que la primera sortida oficial que ha organitzat la nostra entitat, ha estat un èxit que estimula a prosseguir el camí emprès.

Encara no eren les onze quan arribàrem al Camp d'aviació, on fórem rebuts pel senyor Canudas, el qual ens prodigà tota mena d'atencions.

Després de fetes les presentacions que eren del cas, es procedí al sorteig de deu vols gratuïts entre tots els nostres associats. Sortiren afavorits, les senyoretetes Miarons i Aquilina, i els senyors Monllor, Beix, Pelaez, Flos, Dagà, Verdú, Camps i Collelldevall, els quals en dues tongades feren llur bateix de l'aire.

En descendir dels aparells, amb el rostre srublers de joia, hom els veia presos d'emoció, experimentada amb aquell vol que tots coincidien en trobar-lo de curta durada.

L'alegria dels "batejats" s'encomanà als concurrents, i de seguida es formà una cua d'uns 35 a 40, els quals, satisfent la quantitat estipulada gaudiren, també, de les delícies de l'aire.

Mentres tant, les senyoretetes poc sortoses, amb la cara de llàstima que és de suposar, demanaren al senyor Canudas, l'atorgació d'un nou sorteig entre elles, a la qual cosa assentí, senyalant un nou tom de sis places gratuïtes.

Realitzat el sorteig entre totes, sortiren elegides les senyoretetes Mirabent, A. Roca, T. Doñate, Baltasar, E. Puig i C. Baró, les quals, amb alegria que no cal descriure, efectuaren llur bateig.

Alguns aficionats a la fotografia s'entretingueren tot el moment, a treure'n algunes de grups i vistes.

A la una s'inicià la tornada a Barcelona, i totes les converses giraven a l'entorn de les emocions experimentades pels afavorits i de les desil·lusions dels poc sortosos.

Cal fer remarcar que el senyor Canudas ens acompanyà, fent algunes acrobàcies amb l'aparell, fins prop del Prat.

En resum, que resultà una festa molt simpàtica en tot moment a fer possible una ferma companyonia entre tots nosaltres ¹⁴.

Realment, la tasca propagandística de Canudas va tenir els seus efectes des del moment que el 1933 se'l va nomenar cap dels Serveis d'Aeronàutica de la Generalitat. De sobte, Canudas esdevenia funcionari de la Generalitat i a més podia potenciar l'aviació comercial catalana amb fons públics, fet fins aquell moment impensable. Tanmateix, la figura de Canudas i la descripció de la visita a l'Aeròdrom d'El Prat posen de manifest una cultura de la modernitat fonamentada en el maquinisme i la velocitat, aspectes que el futurisme ja havia posat de relleu a principis de segle. El mateix Gabrielle d'Annunzio amb els seus vols propagandístics i patriòtics sobre Viena va utilitzar l'aviació com un instrument de desafiament nacionalista a les resolucions de la Societat de Nacions en plena expansió del feixisme italià. En aquest sentit, la creació del Servei d'Aeronàutica de la Generalitat permetia als

¹³ "Una interessantíssima conferència de Josep Canudas", *BCiE-GdC*, nº 2, Barcelona, juny de 1932, pp. 6-7.

¹⁴ J. MUNNÉ I FITÉ, "La visita a l'Aeròdrom Canudas", *BCiE-GdC*, nº 3, Barcelona, juliol de 1932, pp. 67. Si bé, en la demostració aèria de Canudas, les "senyoretetes-funcionàries" assumiren un paper d'admiradores embadalides del propi Canudas, el cert fou que durant els anys de la Segona República a Catalunya destacà el cas de Pepa Colomer que esdevingué la primera dona pilot. Breus apunts biogràfics de Pepa Colomer a "Muere Pepa Colomer, la primera mujer aviadora. Distribuyó propaganda republicana desde el aire durante la guerra civil. El Periódico de Catalunya- 26/05/2004", a <http://www.nodo50.org/foroporamemoria/noticias/2004/colomer...>; "Mari Pepa Colomer, pionera de la aviación española", a <http://www.elmundo.es/elmundo/2004/05/25/obituarios/108548826...>; "Pepa Colomer, primera española que pilotó aviones.El País/Gente", a <http://solidaries.org/igualtat/novetat/pepa.htm>.

propagandistes del catalanisme demostrar el grau de modernitat de la societat catalana i la vàlua del nacionalisme català com a element dinamitzador d'aquesta modernització ¹⁵. A més, la creació del Servei d'Aeronàutica de la Generalitat certificà també la concreció d'un esperit, aparentment contradictori, arrelat entre els associats de Cultura i Esport i de la mateixa administració de la Generalitat: nacionalisme, cosmopolitisme i maquinisme entrelligats amb un amor a la Terra de caire vuitcentista.

Paissatgisme i neonoucentisme: les contradiccions de la cultura urbana

Un punt de ruptura cultural entre el segle XIX i el XX a Catalunya fou el desarrelament rural de la intel.lectualitat catalana en benefici de la ciutat. Lògicament, aquest punt de ruptura del Noucentisme amb el Modernisme i el Romanticisme tingué el seu punt culminant en els anys republicans. Ara bé, sempre existí en el discurs catalanista un retorn als orígens rurals; un retorn a temps parcial, no definitiu. Es tractava d'un discurs propi de la mentalitat urbanita emergent: tothom vivia satisfet a ciutat, però sovint aquesta ofegava i calia retornar al punt de partença per tal de desintoxicar-se i retornar a la vida urbana amb l'esperit renovat. És a dir, el Noucents inicià el clàssic discurs de l'oficinista incapaç de renunciar al món urbà però que mitificava el món rural com a concreció de la pau espiritual i social. Una percepció d'origen regionalista, però de la qual es sentien hereus els mateixos republicans. El 1931, Jaume Bofill i Mates assenyalava, des de la seva adscripció catòlico-republicana d'origen Noucentista, que

entre la ciutat i les nostres comarques hi ha d'haver, no confusió, però sí compenetració. Barcelona, de fet, és de tots els catalans, i ho ha d'ésser. Un hom parla de l'hegemonia de Barcelona i també podria un hom parlar de l'hegemonia de les comarques a Barcelona. En Prat de la Riba feia notar que molts fadrísters de pagès aflüen a ciutat i hi conquerien els primers llocs de la finança, del comerç, de les professions liberals, de la política. Fins en una corporació estrictament local com és l'Ajuntament, solen ésser catalans forasters - i prescindixo dels no-catalans - qui predominen en el Consistori municipal i en les fraccions polítiques que l'integren. Els barcelonins purs solen ésser-hi en minoria, i això que el barcelonisme pur és una de les relíquies més estimables de la catalanitat tradicional ¹⁶.

Una activitat pròpia de l'home urbà que vol gaudir breument de la natura i del paisatge ha estat sempre l'excursionisme. En aquest sentit, l'excursionisme va ser una pràctica esportiva, lúdica i associativa amb enorme tradició dins del catalanisme ¹⁷. Així, des de l'ACE-GC, Artur Herminosilla concretà un discurs pel qual l'excursionisme esdevenia una pràctica de desintoxicació urbana i d'oxigenació intel.lectual:

¹⁵ La mística de la velocitat i les aspiracions nacionalistes a Enric UCÉLAY-DA CAL i Francesc VEIGA, *La fi del segon mil.lenni (un segle de pors apocalíptiques, 1914-1989)*, "Història Universal Planeta", dirigida per Josep Fontana i Enric Ucelay-Da cal, vol. 12, Barcelona, Planeta, 1994, pp. 21-34.

¹⁶ Jaume BOFILL I MATES, "Les comarques i la ciutat de Barcelona", reproduït a J. BOFILL I MATES, A. PLANA i C. SOLDEVILA, *Articles*, selecció a cura de Iolanda Pelegrí, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985, p. 61.

¹⁷ Per a les vinculacions de les pràctiques excursionistes amb el catalanisme, Jaume DE RAMON I VIDAL, *L'excursionisme, un fet social*, Barcelona, Unió Excursionista de Catalunya, 1983; i especialment Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*, llibre X: "Institucions de Cultura Popular", Barcelona, Fundació Alexandre Galí-Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983, en concret el capítol II: "Excursionisme, escoltisme i acampades", pp. 41-164.

El nivell de cultura de l'home està molt en relació amb les seves aficions. Una de les aficions més modestes i que més fa pujar aquest nivell de cultura, és l'excursionisme. Qui el practica, evoluciona d'una manera prodigiosa, ja que al cap de poc temps es va donant compte que se li desprèn el llast que el lliga i dificulta l'enlaitament del seu esperit. Aquest llast vicis són: les conveniències socials, són la hipocresia, són les mesquindats amb què ens hem de bellugar per a viure en societat.

L'home que practica l'excursionisme (el veritable excursionisme, s'entén), no els trota-muntanyes ni els menja-quilòmetres sense solta; jo em refereixo als que van a la muntanya perquè se senten atrets per la força irresistible de la bella Natura¹⁸.

Es tracta d'un discurs enaltidor de la natura i del paisatge contraposat a la ciutat i a l'estrès que provoca. Certament, hom pot pensar que és el clàssic discurs regionalista i pairalista enaltidor de les essències rurals. Aquest punt de vista pren una connotació un xic cursi a la narració curta de Pilar Roca "Una visió camperola":

Tot sovint anava a veure a aquella bona gent camperola que semblava viure d'acord complet amb la Natura. La seva casa petita, petita, feta d'un maó de costat, obra d'ells mateixos, era justament quelcom només per a poder reclou's a les nits. A fora la barraca hi ha un replà que vol ésser amb prou feines un tros de pati, en mig del qual una majestuosa figuera obra ses branques carregades de fruit, per a oferir -nos la benhaurada ombra tan desitjable en aquests dies de calor. Mancat per complet d'estètica hi ha posades algunes gàbies, on, ofegats de calor, dormen impacients i tremolosos uns conills. Més enllà un gos de raça indefinida geu mandrós de panxa al sol. Fa xafogor. Els bancs rústecs i bruts de ta la figuera, junt amb la taula feta de quatre taulons en fan pensar amb la lliberació ansiada d'aquest sol que em crema com un ferro roent. M'alço de la cadira i sec en un dels bancs des del qual es veu al costat mateix de la porta de çó que té impròpiament posat el nom de casa, un fogó de rajoles trencades a la dreta del qual unes grans cistelles de tomàtecs, cebes i patates poden les seves notes de color per a embellir la monotonia aspra de la terra.

[...]

Les notes armonioses de la sardana omplen l'aire pur d'aquest cel català fent ballar les fulles de la figuera. En aquest ambient de silenci artístic, els pits bruns dels dos camperols m'han semblat més nobles i més fermes encara, i elles més gentils, més dones... El cap blanc del músic aficionat sembla la materialització pausada i senyuda de l'esperit de la nostra terra. En el meu pensament, faig comparança d'ambdues vides. Una, feréstega, sincera, amb llibertat d'acció i de pensament, la meua, reclosa amb més comoditats i luxe, però més esclavitzada. Ells amb llibertat de dir tot çó que pensen, jo, amb el fre arrelat de la societat sobre la meua ànima. Nats tots de la mateixa Natura i tan separats de sentiments.

El vell sospira d'emoció; el seu front ample llueix annegat de suor. !Com pica el sol! Sembla talment que ens vulgui encomanar tota la seva força vital perquè cridem, com la vela vella guitarra en ésser ferida pels dits tremolosos: !Som i serem gent catalana, tant si es vol com si no es vol!¹⁹.

En definitiva, el discurs de Cultura i Esport no negava el fet urbà, sinó tot el contrari: de la mateixa manera que els regionalistes als anys deu impregnaren la Mancomunitat i els seus funcionaris de l'esperit de la Catalunya-ciutat, els funcionaris de la Generalitat adherits a l'Associació Cultura i Esport també van tenir clar que la modernització de la societat catalana passava per la Catalunya urbana dels serveis. En tot cas, darrera d'aquesta exaltació idíl·lica del camp hi ha la constatació crítica de la duresa del treball urbà i com a via d'escapament es planteja la pràctica de l'excursionisme. Ara bé, aquest serveix per a desconnectar puntualment del brogit urbà, tot permetent combinar el camp amb la ciutat, i la muntanya amb l'*urbs*. En el fons, la major part d'aquests funcionaris tenen un origen rural o provenen d'un centre urbà menor d'àmbit rural al qual no acostumen a tornar si no és per fer una visita

¹⁸ Artur HERMOSILLA, "L'excursionisme millora la condició moral de l'home", *BCiE-GdC*, nº 6, Barcelona, octubre de 1932, pp. 2-4.

¹⁹ Pilar ROCA, "Una visió camperola", *BCiE-GdC*, nº 7, Barcelona, novembre de 1932, pp. 4-6. Un altre exemple és l'article "El xiprer", que amb un tó d'autèntica cursileria assenyala que un xiprer "és la primera claror que besa el dia; és la darrera tempesta de l'hivern que plana damunt dels camps" i remata dient que "Quan el místic xiprer acabi els dies de llur vida, s'acabarà per a sempre més la somrient primavera; vindrà la posta del sol per a no tornar; les delicades flors, collertes i marcides, hauran donat el seu darrer adéu; la fulla seca al seu torn, i tot, tot quedarà erm i trist", "El xiprer", *BCiE-GdC*, nº 5, Barcelona, setembre de 1932, pp. 4-5.

estiuença o formal de cap de setmana a la família. No tenen cap mena d'intenció de renunciar a la vida de ciutat perquè, en definitiva, encara que en ocasions abominin del ritme frenètic amb què s'està produint la urbanització, no poden negar que en són beneficiaris ²⁰. Al respecte, l'escriptor i funcionari de la Generalitat Carles Soldevila apuntava amb bones dosis d'ironia que

se n'han escrit d'articles i de llibres contra les aglomeracions urbanes! Mentrestant, a despit dels articles, les aglomeracions urbanes han anat creixent. Però ha arribat un dia que les aglomeracions urbanes han deixat de créixer. És que els articles i els llibres havien fet efecte? La nostra vanitat d'escriptors prou voldria adherir-se a aquesta tesi. Però, posats a éssers sincers, haurem de dir que la mateixa exageració del mal ha portat el remei.

Quin ha estat el factor de les aglomeracions urbanes? El carril, la ferrovia, el camí de ferro! Aquest enginyós aparell ha anat a cercar el pagès a casa seva, l'ha dut a ciutat, fent-ne un obrer, un botiguer, un metge, etc.

Davant el fet dels atapeïments humans, la gent temorega va maleir la ferrovia com si fos una invenció diabòlica. Els artistes l'acusaven de fer malbé el paisatge i de substituir les indumentàries típiques i els costums pintorescos per una còpia de les maneres ciutadanes; els historiadors es dolien de veure com esventava les cendres del passat; els higienistes el feien responsable de la decadència de la raça... Cal dir que molts d'aquests senyors, si no fos per la ferrovia, no haurien mai tingut esment d'aquests fenòmens que deploraven ²¹.

²⁰ Enric UCÉLAY-DA CAL, "Llegir a capital: rango urbano, rivalidades interurbanas y la imaginación nacionalista en la España del siglo XX", a Antonio MORALES MOYA (Corr.), *Las claves de la España del siglo XX. Ideologías y movimientos políticos*, Madrid, Sociedad Estatal España Nuevo Milenio, 2001, pp. 221-263.

²¹ Carles SOLDEVILA, "L'excés de mal", reproduït a J. BOFILL I MATES, A. PLANA i C. SOLDEVILA, *Articles*, selecció a cura de Iolanda Pelegrí, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985, pp. 130-131.

6. EFICÀCIA I LLENGUA CATALANA: VALORS PROMOCIONALS DEL FUNCIONARIAT DE L'AUTONOMIA REGIONAL DE CATALUNYA

El món catalanista de la primera meitat del segle XX es nodrí d'un notable contingent de persones procedents de l'àmbit rural català. La Mancomunitat i especialment la Generalitat dels anys trenta contractà de forma fixa o eventual a joves pagesos i fadrísters d'origen rural amb vocacions literàries que havien arribat a Barcelona amb l'objectiu de promocionar-se dins del sector dels serveis o de la cultura ¹. En tot cas, mai dins del sector secundari: aquesta opció, poc atractiva professionalment, es deixà per als immigrants procedents de fora de Catalunya. Això no significava que tots els funcionaris de la Generalitat (i en el seu moment de la Mancomunitat) es corresponguessin a aquestes característiques culturals, professionals i de mentalitat. Però sí que era ben cert, que la major part dels empleats contractats per l'una o per l'altra institució es concentrava a Barcelona ².

En tot cas, l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya sí que fou un reflex de l'entrellat associatiu, professional i cultural característic del catalanisme dels primers trenta anys del segle XX. La seva base social inicial podia identificar-se tant amb el regionalisme com amb l'ampli ventall del catalanisme d'esquerres del moment (ERC, roviravirgilians, bofillians) i àdhuc separatistes de tota mena. Hi confluïen vells funcionaris de les Diputacions i nous funcionaris de la Generalitat, però tots units momentàniament en la defensa del seu espai de treball dins de l'administració de la Generalitat.

En rigor, l'herència discursiva del Noucentisme hi era molt present dins de l'ACE-GC, fins i tot entre els associats propers o simpatitzants de formacions ultraesquerranes o marxistes de l'àmbit catalanista. Tots, com a funcionaris, compartien una visió de Catalunya on el sector dels serveis (especialment intel·lectuals i professionals) devia dirigir l'autogovern de Catalunya i on els treballadors manuals (identificats en la seva globalitat com a forasters de Catalunya) havien d'adoptar un paper subordinat a les directrius catalanistes. I això calia que fos així, perquè el català, per damunt de la resta d'espanyols, era més civilitzat i eficient. A més a més, existia un altre punt que obligava a la majoritària classe obrera immigrant i de parla castellana a sotmetre's a les directrius catalanistes: el seu desconeixement de la llengua catalana. En la mesura que els redactors de l'Estatut de Núria, el 1931, pertanyien a les categories altes i mitjanes del funcionariat de la Generalitat (com l'escriptor Millàs-Raurell o

¹ Il·lustratiu d'aquest fenomen són les memòries de Joan PUIG I FERRATER, *Camins de França*, 2 vols., Barcelona, Edicions 62-La Caixa, 1982. L'obra s'edità originàriament en la seva versió definitiva el 1934.

² També, durant els primers vint anys del segle XX, l'Ajuntament de Barcelona, amb majoria de regionalistes i republicans, va permetre incorporar com a funcionaris a literats de prestigi en una situació econòmica poc galdosa. Fou el cas, per exemple, de Prudència Bertrana que aconseguí una plaça de professor de Dibuix a l'Escola del Bosc a través de l'escriptor i regidor republicà Ignasi Iglésias, a Maribel GÓMEZ, *Aurora Bertrana. Encís pel desconegut*, Barcelona, Pòrtic, 2003, pp. 29-30.

l'enginyer i director de l'Escola del Treball Rafael Campalans), el text estatutari provisional definia la llengua catalana com l'únic vehicle de relació laboral de la Generalitat.

Així, l'expansió administrativa i territorial de la Generalitat als anys trenta, juntament amb la seva capacitat aparent de crear llocs de feina, va ser possible en la mesura que la societat catalana del primer terç del segle XX havia apuntat una voluntat innegable de terciarització. És a dir, de construir un sector de serveis que es pogués nodrir a partir dels excedents de població rural víctima de la crisi agrària de la fi del segle XIX³. Ara bé, això no hauria estat possible sense l'irrefrenable expansionisme territorial i demogràfic de Barcelona, que marcà el discurs de les diferents opcions catalanistes dels anys deu, vint i trenta del segle XX. Fins el punt, que tota construcció administrativa estatal o paraestatal catalanista situava a Barcelona com a centre transformador del conjunt de Catalunya. Tanmateix, a principis dels anys trenta, tota aquesta visió expansiva d'una administració autònoma catalana i en català constituïa encara un projecte i no una realitat. Es tractava d'un projecte fràgil, ja que la presència d'un moviment obrer radicalitzat i fonamentat en una notable base immigrant, el podia fer trontollar sense aparents problemes.

L'ideal catalanista d'una moderna societat de serveis

La tendència a la terciarització va tenir diferents motivacions dins de Catalunya entre els anys 1900 i 1930. Una, comuna a catalanistes i republicans, però també a sectors empresarials, tenia com a objectiu donar respostes a la creixent conflictivitat laboral fruit d'una societat força industrialitzada i que comptava, a més a més, amb un actiu entramat associacionista obrer. Així, els sectors mesocràtics catalans entengueren que la pau social i l'entebeïment de les aspiracions revolucionàries podien tenir lloc si, des de l'administració de l'Estat a Catalunya o des d'una administració catalana paraestatal, es donaven una sèrie de serveis que milloressin la qualitat de vida dels catalans. En aquesta línia s'expressà el catalanista d'esquerres Antoni Rovira i Virgili, el 1908, quan va escriure a *La Campana de Gràcia*, que

Catalunya, mestressa dels seus destins, exterioritzaria esplèndidament la potència de llibertat i civilització que en ses entranyes fecundes porta. Aviat la seva evolució social i política la posaria al nivell de les nacions capdavanteres de la humanitat. ¿I no tindrien aquí un millor ambient per a les seves propagandes i per a les seves lluites els obrers sindicalistes i socialistes, que ara comencen a organitzar-se, després de llargs anys de la funestíssima influència de l'anarquisme negatiu i dissolvent?⁴.

³ Un estudi exemplar sobre la crisi agrària de la fi del segle XIX i la urbanització del món rural a Andreu MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939). De la Crisi Agrària a la Guerra Civil*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986, pp. 19-277.

⁴ Antoni ROVIRA I VIRGILI, "Els obrers catalans i l'autonomia de Catalunya", *La Campana de Gràcia*, 21-XI-1908, reproduït a Antoni ROVIRA I VIRGILI, *Notes obreres*, pròleg i edició a cura de Jaume Sobrequès i Callicó, Barcelona, La Magrana, 1986, p. 72.

Però també existí una segona raó que entenia la promoció del sector dels serveis com un mecanisme d'autoprotecció de la catalanitat. Així, es pretenia aturar la sagnia dels corrents migratoris de pagesos catalans cap a les Amèriques a partir de la següent estratègia: evitar aquesta fugida al *paradís* americà a partir d'una oferta laboral urbana que no impliqués la conversió del pagès en un treballador de fàbrica o de la construcció ⁵. D'aquesta forma, la promesa d'una certa millora professional i social devia impedir la pèrdua de població autòctona, la qual havia d'esdevenir al mateix temps el model ideal de treballador català enfront de l'obrer immigrant no català que ja ocupava un lloc numèricament important en el sector secundari i que començava també a introduir-se en el terciari. Sobre aquest "perill", Eugeni d'Ors va realitzar, el 14 de desembre del 1909, una de les seves gloses a partir d'un discurs etnicista, classista i aristocratitzant on afirmava que

tota veritable Ciutat suposa una Aristocràcia. Tota Aristocràcia suposa una minoria. En la plena població d'una vila, sempre els Ciutadans representen una petita part. Diu que a Atenes eren un terç; el reste de la població se composava d'esclaus, d'afraquits i de metecs.../ Aquests darrers eren els més perillosos, perquè no se'ls exclouia totalment dels drets polítics. Forasters o fills de forasters, desarrelats de vària mena, pervinguts a ciutadania d'origen dubtós, bàrbars palesos o barbaritzants equívocs, formaven en mig de la Ciutat aquest "demos" metec, sense un lligam de cor amb la glòria ancestral d'ella, sense interès pel seu llunyà avenir... I així la guerra entre els Ciutadans i els Metecs era entauladora tothora ⁶.

Simbòlicament, d'Ors distingia entre els Ciutadans-catalans i els Metecs-no catalans, entre els que havien de dirigir la Catalunya moderna i els que s'hi havien de sotmetre. Tanmateix, alertava del perill que els "Metecs" imposessin la dictadura del foraster als *assenyats* i *cívics* catalans. Així, arribava a la següent conclusió:

que mentre el nostre català estén cada dia més son domini com a llengua literària i intel.lectual, i guanya tot jorn províncies espirituals noves, a baix, en la massa popular, sembla anar reculant sempre, disminuir en extensió demogràfica relativa... -Me confesava un amic meu que mai havia trobat tantes porteres, tants empleats de tramvies, no parlant català...- ⁷.

Tot aquest discurs social enaltidor dels serveis es féu especialment recurrent durant els anys de funcionament de la Mancomunitat i dins del difícil context socioeconòmic de la Gran Guerra. Varen ser aquests uns anys en què les expectatives de treball en la indústria del tèxtil i de la construcció varen atreure una allau migratòria d'aragonesos, valencians i murcians cap a Barcelona i les seves rodalies. La seva condició d'immigrants i desplaçats els convertí en mà d'obra barata i hagueren de patir unes dures condicions de vida. Ara bé,

⁵ De fet, els fluxos migratoris cap a Amèrica s'estengueren al llarg del segle XIX com demostra Cesar YÁÑEZ, "L'emigració guixolenc a Amèrica durant el segle XIX", *Plecs d'Història Local*, nº 6, Barcelona, desembre 1986, pp. 82-89.

⁶ Eugeni D'ORS, *La ben plantada/Glosari*, selecció a cura de Josep Murgades, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985, pp. 149-150. La influència de la dreta nacionalista, regionalista i catòlica francesa en el discurs ètnic i biològic d'Eugeni d'Ors i del catalanisme conservador i regionalista a Cristina DUPLÀA, "El nacionalisme biològic de Maurice Barrès i Eugeni d'Ors", *L'Avenç*, nº 105, Barcelona, juny 1987, pp. 40-45; Joaquim COLL I AMARGÓS, *El catalanisme conservador davant l'afer Dreyfus 1894-1906*, Barcelona, Curial, 1994; i del mateix autor "Brunetièrre, Barrès i el catalanisme finisecular", *L'Avenç*, nº 232, Barcelona, gener 1999, pp. 8-12. Finalment, Albert MANENT, *Del Noucentisme a l'Exili. Sobre cultura catalana del nou-cents*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, especialment el capítol "Notes sobre la recepció de Charles Maurras a Catalunya", pp. 205-226.

⁷ Eugeni D'ORS, *La ben plantada/...op. cit.*, pp. 149-150.

aquesta marginalitat social els orientà als rengles d'una cada cop més creixent i activa Confederació Nacional del Treball (CNT)⁸. En tot cas, la propaganda de la Mancomunitat i els discursos de catalanistes i republicans ressaltaren que, a banda de la vessant negativa que implicava la problemàtica social generada per la immigració, l'arribada d'aquesta des d'altres zones d'Espanya reflectia des d'una vessant positiva la potencialitat econòmica de Catalunya. A partir d'aquest fet es conreà la imatge d'una Catalunya que esdevenia diferent de la resta d'Espanya, no només per ser la zona més desenvolupada econòmicament, sinó perquè també s'havia constituït en una societat de serveis al voltant de la indústria i del comerç, en la qual mercantils, contramestres, intel·lectuals i professionals liberals estaven definint el nou i modern estil social català⁹. Aquest fou un discurs sorgit dels sectors intel·lectuals-professionals regionalistes, filo-regionalistes i republicans liberals, que posava de manifest les seves aspiracions polítiques i socials dirigistes de la societat catalana. El 1911, a les planes d'*El Poble Català*, Alexandre Plana afirmava rotundament que

la col·laboració d'obriers i intel·lectuals demana com a qüestió prèvia la de l'educació dels primers pels segons. Lo que cal fer en aquests és el començar l'obra d'educació, de preparació de la futura col·laboració pública. Avui aquesta col·laboració és privada, és treball de gabinet d'estudi o d'acció governamental, d'intel·lectuals allunyats de la vida pública preparant-se a la futura intervenció el dia que les masses arribin per medis polítics o per la via revolucionària a la possessió de la sobirania. És l'endemà de la revolució que, com digué Maeztu, "la democràcia necessita dels intel·lectuals perquè el seu triomf no signifiqui la barbàrie"¹⁰.

I, certament, va ser un plantejament que va fer via en molts joves pagesos, els quals abandonaren les seves llars del camp i marxaren a Barcelona a fer fortuna. L'arribada dels joves pagesos a la metròpoli Comtal xocava, però, amb la dura realitat: no eren tants els treballs existents en el sector dels serveis i aquells als quals podien aspirar, com el de dependent, els conferia un *status* de proletarització del qual volien fugir. Alguns d'aquests pagesos amb ambicions acabarien per nodrir els rengles del separatisme o del comunisme nacionalista amb la voluntat de desbancar els intel·lectuals regionalistes¹¹.

En conseqüència, fins els anys trenta, la terciarització de la societat catalana va ser més una construcció intel·lectual de l'imaginari catalanista i republicà que no pas una realitat. De fet, el que des del segle XIX s'havia acceptat com a veritable element diferencial entre

⁸ El creixement descontrolat de Barcelona arran de la intensa arribada d'immigrants de l'arc mediterrani a Mercè TATJER, "Evolució demogràfica", dins de Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ (Dir.), *Història de Barcelona. 7. El segle XX. I. De les annexions a la fi de la guerra civil*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona-Enciclopèdia Catalana, 1995, pp. 71-122. La conflictivitat social, la sindicalització llibertària i la mobilització laboral en els anys de la Gran Guerra a Josep TERMES i Teresa ABELLÓ, "Conflictivitat social i maneres de viure", *Ibid.*, pp. 123-149; i Josep Lluís MARTÍN RAMOS, "Guerra social i conflictivitat", dins Joan SERRALLONGA I URQUIDI i Josep Lluís MARTÍN RAMOS, *Condicions materials i resposta obrera a la Catalunya contemporània*, Sant Quirze de Besora, Associació Cultural Gombau de Besora i els Autors, 1992, pp. 153-302.

⁹ El cas dels contramestres a Àngel DUARTE, "Mayordomos y contra maestros. Jerarquía fabril en la industria algodonera catalana, 1879-1890", *Historia Social*, nº 4, Valencia, primavera-verano 1989, pp. 3-20.

¹⁰ Alexandre PLANA, "Els intel·lectuals i els obrers", *El Poble Català* 19-III-1911, dins de Jaume BOFILL I MATES, Alexandre PLANA i Carles SOLDEVILA, *Articles*, selecció a cura de Iolanda Pelegrí, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985, p. 79.

¹¹ David MARTÍNEZ FIOL, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, pp. 21-146.

Catalunya i la resta d'Espanya havia estat el particular procés d'industrialització del Principat. I certament, el sector primari a Catalunya va minvar considerablement entre el 1860 i el 1930. Al 1860, el sector primari ocupava el 54,7% de la població activa, mentre que el 1930 s'havia reduït el 26,3%. Per contra, el sector secundari va passar del 29% del 1860 al 51,5% d'ocupació l'any 1930. És a dir, la indústria, durant la Restauració Alfonsina, va capgirar al seu favor el predomini que durant la primera meitat del vuitcents havia mantingut l'agricultura. En canvi, el sector dels serveis, clau de volta del discurs de la modernitat catalanista i republicana, va experimentar un creixement molt lent i, fins i tot, amb constants daltabaixos. Així, entre el 1860 i el 1877, va passar de representar el 16,3% de la població activa catalana a significar el 21,2%, per tal de minvar el 19,4% el 1887 i remuntar el 1900 el 22,9%. És més, els anys d'expansió institucional del catalanisme (1901-1920) a través d'ajuntaments, diputacions i la Mancomunitat van reflectir un increment fins el 23,9-25,5%, mostrant una tendència a la baixa durant els anys primoriveristes: 22,2% el 1930 ¹².

D'altra banda, l'aspiració catalanista i republicana de convertir Barcelona en un model atractiu de desenvolupament urbà a través dels serveis produí sempre unes certes maliances en l'altra gran ciutat d'Espanya, que era Madrid. A diferència de la Ciutat Comtal, Madrid es presentava com una ciutat de serveis forjada a partir de la seva estricta capitalitat estatal. Per tant, la força de Madrid residia en la nombrosa burocràcia generada pels ministeris i les seves oficines. Això tenia un perill: si en algun moment, com durant la Guerra Civil, Madrid deixava de ser la capital d'Espanya (en aquest cas la Republicana), el seu valor intrínsec es reduiria al no res. De fet, allò que va salvar Madrid a partir del 1936, va ser el fet d'esdevenir símbol de la resistència antifeixista. Però com a centre econòmic vital tindria una menor vàlua, ja que, a banda dels serveis, Madrid no es recolzava tan decididament com Barcelona en un sòlid teixit industrial ¹³. No ha d'estranyar, per tant, que els únics moments d'un cert creixement del sector dels serveis a Catalunya es produïssin en els anys del Sexenni i en els de predomini regionalista als anys deu, ja que van ser períodes caracteritzats per la puixança dels sectors mesocràtics i obreristes urbans. Per contra, els primers anys de l'alfonsisme i del primoriverisme coincidiren amb el relatiu estancament del sector dels serveis a Catalunya. Per

¹² Jaime BENAVENTE i Roser NICOLAU I ROS, "La població" a Jordi NADAL I OLLER (Dir.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. 2: "S. XIX. Població i agricultura", Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 55; i *Ibid.*, vol. 4: "S. XX. Una societat plenament industrial", p. 70.

¹³ Sobre la configuració de Madrid com una ciutat de serveis estatals i públics durant el darrer terç del segle XIX i primer del segle XX veure els estudis d'Àngel BAHAMONDE MAGRO, "Pascual Madoz y la modernización de la ciudad de Madrid: La Peninsular, empresa inmobiliaria, 1861-1883", dins José Luís GARCÍA DELGADO (ed.), *Las ciudades en la modernización de España. Los decenios interseculares*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1992, pp. 379-404; José Luís GARCÍA DELGADO, "Madrid en los decenios interseculares: la economía de una naciente capital moderna", *Ibid.*, pp. 405-414; i Santos JULIÀ, "En los orígenes del gran Madrid", *Ibid.*, pp. 415-429.

tant, era en el sector terciari on es trobava el veritable perill per als espanyolistes radicals i no en el desenvolupament industrial català.

D'aquesta forma, la concreció orgànica de l'autonomia catalana dels anys trenta es fonamentà a partir del clàssic discurs que presentava una Catalunya eficient, administrativament i econòmicament, enfront d'un estat burocràtic, encara que aquest fos republicà. Certament, la Generalitat també creà la seva pròpia burocràcia, però com aquesta era catalana això venia a significar, en el discurs esquemàtic dels catalanistes, sinònim d'eficiència: per definició, es presentava al català com a eficient i treballador enfront, per exemple, de l'andalús drogo ¹⁴. Un discurs que, lògicament, va apropiat-se l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya.

El funcionari com a model de l'home nou: eficàcia i antisedentarisme

Certament, la cúpula directiva de l'ACE-GC, presidida per Rafael Ramis, entenia l'autonomia catalana com un mini-Estat modèlic i exemplar per a l'Estat espanyol. Així, el primer número del butlletí, de maig del 1932, recollia un pòrtic de Carles Soldevila on es feia una exaltació del paper de l'Estat i de la figura del funcionari eficient:

Els funcionaris, estimats amics, tenim una situació que és una veritable paradoxa. D'una banda, som un rodatge cada dia més necessari, cada dia més indispensable dins una societat que tendeix a confiar cada dia més afers i més interessos al poder públic. D'una altra banda, som mirats amb recel i fins amb hostilitat per bona part dels nostres conciutadans que ens suposen beneficiaris de qui sap quins privilegis i usurpadors de qui sap quines prerrogatives ¹⁵.

En aquest sentit, les paraules de Carles Soldevila palesaven una sèrie de dubtes i incerteses pròpies del període previ a l'aprovació de l'Estatut. Inicialment, els funcionaris de la Generalitat van ser, en bona mesura, els funcionaris de les antigues diputacions provincials traspassats a la Generalitat provisional. Aquest funcionariat, i especialment els adherents de Cultura i Esport, adoptà una posició favorable a la consolidació del marc autonòmic definit provisionalment a l'abril del 1931 i definitivament el setembre del 1932. Darrera d'aquesta actitud col.laboracionista no existia només una voluntat política, sinó també corporativa: quant més fidels a ERC fossin, menys entrebancs posarien els nous governants a mantenir els llocs

¹⁴ Gabriel Jackson assenyala que el discurs tecnocràtic també va estar farcit de connotacions racistes emparades en les teories del darwinisme social. Així, societats com l'alemanya o l'anglesa elaboraren discursos fonamentats en la superioritat de les races cultes del nord enfront de les races incultes del sud. Uns plantejaments que havien de justificar l'imperialisme, però també el poder polític i social dels tecnòcrates. El mateix procés revolucionari rus deixà constància d'un discurs semblant: els líders bolxevics, intel.lectuals i professionals d'orientació occidental, també van tenir molt clara la seva superioritat racial, moral i cultural envers la massa de camperols rusos analfabets que havien d'administrar, circumstància que va afavorir el discurs leninista sobre la direcció de la revolució a partir d'una minoria conscient i preparada. Així, els discursos racistes van ser presents fins i tot en les revolucions igualitàries. Veure Gabriel JACKSON, *Civilización y barbarie en la Europa del siglo XX*, Barcelona, Planeta, 1997, pp. 993. L'*Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*, en la qual escrigueren catalanistes com Jaume Serra Hunter o Pompeu Fabra, recollia en el mot "España" un apartat d'antropologia en el qual es realitzava una descripció dels trets racials característics de cadascuna de les diferents regions espanyoles. Així, es mostraven mapes d'Espanya on s'indicaven els diversos índex cefalomètrics o alçades relatives dels cranis, els diferents tipus de nas, dents, ulls, cabells o l'alçada així com l'expansió del cutis bru, a *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*, volum XXI, Madrid, Espasa-Calpe, 1975 (reproducció de l'edició de 1923), pp. 404-413.

¹⁵ Carles SOLDEVILA, "Pòrtic ", *BCiEGdC*, nº 1, Barcelona, maig del 1932, p. 1.

de feina ja existents amb els corresponents privilegis. Ara bé, això podia comportar que els administrats arribessin a la conclusió desencisadora que el canvi republicà havia significat la continuació de la corrupció però amb altres governants. Tanmateix, Soldevila realitzà una lectura optimista assenyalant que el funcionariat existent era qualificat perquè tenia un bon nivell cultural:

Tenim dret, sens dubte, a demanar una rectificació d'aquest concepte que no s'adiu gaire amb la realitat. Però al mateix temps ens pertoca l'obligació de fer tot allò que puguem per treure la llegenda del funcionari que no té altra virtut que rosegat el pressupost i complicar l'administració pública, fins la darrera versemblança.

Aquesta tasca, amb sobtada dilatació de funcions que significa l'Estatut és alhora més urgent i més difícil. Més urgent perquè ara més que mai cal que els funcionaris catalans inspirin confiança i simpatia; més difícil perquè la rapidesa amb que serà necessari crear o conjuntar els òrgans administratius nous implicarà probablement un període de vaguetat reglamentària, de provisorietat d'orientacions i un ingrés copiós de buròcrates novells...

No hi fa res. El deure no minva pas perquè creixin les dificultats que s'oposen al seu compliment. En l'hora d'iniciar Catalunya la seva vida autònoma, no hem de plànyer esforços per a crear-hi d'una manera sòlida i duradora un bell concepte del funcionari públic. Certament, tot no depèn de nosaltres; factors d'un altre ordre tindran una grossa responsabilitat. Però nosaltres cal que ens ocupem de la nostra.

La tasca de l'Associació Cultura i Esport indica que un aspecte almenys d'aquesta responsabilitat no us és desconegut. Una intel·ligència cultivada, un organisme sà són coses essencials per servir amb eficàcia un càrrec públic. La imatge clàssica de l'empleat, incompetent, rutinari, supersedentari (de l'oficina al cafè, del cafè a l'oficina) ha passat a la història, com els maneguins i els casquets circulars.

Una empenta més, amics, per destruir fins el record d'aquesta imatge que inclinava a confondre l'administració en una mena de caserna d'invàlids o en una post salvadora de naufragats!¹⁶

En conjunt, eficàcia, esport, cultura i guerra al sedentarisme a partir d'una imatge dinàmica de l'administració. Una obsessió en la qual incidí en el número següent, de juny del 1932, el poeta i funcionari Josep M. Lòpez-Picó ressaltant la voluntat de servei del funcionari per damunt dels corporativismes egoistes i antisolidaris:

Avui, enfront de les facilitats humorístiques que han intentat la deformació del concepte del funcionari com una humanitat a part, presonera del personalisme de casta, monstruosa ampliació del jo, les paraules transcrites ens tornen el sentit de bon servei de la burocràcia catalana -la nostra- a favor d'una obra que continua, a l'esplendor de la qual cada individualitat, com més forta, més s'avé a l'íntima voluntat de creació col·lectiva, joc d'activitats i de realitats entre ahir i demà, articulació de tots els moments acceptats de cara al risc de les superacions i de les minves que són la totalitat vital de la nostra història i del nostre futur.

No altres paraules sabria dir als companys de *funció* ni altra tonalitat no emsemblaria apropiada, sinó aquesta amb la qual intentem associar aquests conceptes tantes vegades dissociats: vida i oficina¹⁷.

En aquest sentit, la referència a una "obra que continua" semblava matisar que, com antic funcionari de la Mancomunitat, calia ressaltar que la Generalitat havia de ser una continuació de la Mancomunitat. Per què?. Perquè era una manera d'exigir els seus mèrits com a antic funcionari d'una administració catalana que ell considerava nostrada. D'aquesta forma, també podia fer ús del seu pedigrí de vell funcionari davant dels novells que anaven a incorporar-se a l'administració catalana autònoma. Finalment, li permetia justificar que la seva aparent adhesió a ERC i a Macià no ho era tant a aquests sinó a l'administració catalana: la lògica venia a dir que qui mana en realitat no és perdurable, però el que si que podia ser perdurable era l'Estat, autònom o no. Aquest joc d'ambigüitats permetia també fer creure a ERC que tenia un funcionariat fidel en la mesura que ho era també a l'autonomia: lògicament, els homes d'ERC jugaven amb la idea que ells encarnaven l'autonomia. En definitiva, era

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ J.M. LÓPEZ-PICÓ, "Vida i oficina", *BCiEGdC*, nº 2, Barcelona, juny del 1932, p. 1.

aquest joc d'ambigüitats a l'entorn de la defensa de l'autonomia el punt de connexió de totes les sensibilitats polítiques i funcionaries. Un punt de connexió corporatiu que trobà en la llengua catalana la clau de volta d'adhesió o de refús a l'autonomia.

La llengua catalana: l'idioma dels funcionaris de la Generalitat

L'ERC tenia en comú amb el Partit Catalanista Republicà, la Unió Socialista de Catalunya i la Lliga Regionalista, l'existència en els seus rengles, en major o menor mesura, d'intel·lectuals, professionals i escriptors a la recerca d'un mercat cultural i laboral en català. En aquest sentit, l'Esquerra es va esforçar per trobar fórmules de consens que integressin a aquesta intel·lectualitat dins de l'administració autònoma. La via fou el foment de la cultura catalana en català i l'exigència dels funcionaris de la Generalitat de conèixer el català com a vehicle de l'administració. En aquest sentit, el món de l'ensenyament va canalitzar aquesta aspiració de forma clara. Per exemple, el juny del 1931, el Govern Provisional de la República establí un decret pel qual creava la càtedra de Llengua Catalana a les Escoles Normals de Catalunya i encomanava a Pompeu Fabra la inspecció d'aquests ensenyaments. El decret a aquest efecte era força concluent:

El Gobierno Provisional de la República, por decreto de 29 de abril, reconoció a Cataluña el derecho a que la enseñanza en las escuelas de párvulos y primarias se hiciese en lengua materna. En el poco tiempo que lleva de aplicación el referido decreto se ha puesto de manifiesto la necesidad de que las Escuelas Normales se preocupen de preparar convenientemente a los futuros maestros de Cataluña para que puedan con la máxima eficacia, realizar sus enseñanzas en lengua materna. Por todo ello, el Gobierno provisional de la República, y a propuesta del ministro de Instrucción, decreta:

Artículo 1º. En cada una de las Escuelas Normales de Maestros y Maestras de Cataluña, se establece una cátedra para el conocimiento y estudio del idioma catalán, en la que habrá de enseñarse, además, la Metodología correspondiente en orden a su aplicación a la enseñanza primaria.

Art. 2º. De estas cátedras se encargarán voluntariamente aquellos profesores que sean designados por los Claustros de sus Normales respectivas.

Art. 3º. Para que el conocimiento del idioma que se profese en dichas cátedras responda siempre a las normas y a los estudios que realizan los organismos oficiales que en Cataluña tienen a su cargo la misión de depurar el idioma catalán, se encomienda al ilustre filólogo don Pompeyo Fabra, miembro del "Institut d'Estudis Catalans", la especial inspección de estas enseñanzas. Así, mismo, y para dar unidad al programa de dichas enseñanzas y a los problemas metodológicos que las mismas planteen los profesores encargados de esas cátedras deberán ponerse de acuerdo con el Seminario de Pedagogía de la Universidad de Barcelona¹⁸.

L'establiment del català en el món de l'ensenyament i del funcionariat a Catalunya va marcar les pautes de promoció professional en l'administració autònoma. En aquest sentit, resultà il·lustratiu el cas de la Universitat Autònoma de Barcelona. L'adopció del català com a primera llengua dins del medi universitari va provocar un apreciable descens de matriculacions: la xifra de 5.617 estudiants matriculats a les velles Facultats el curs 1930-1931, es reduí en el curs 1933-1934 a 2.228 estudiants. Aquesta davallada pot explicar-se per la fugida d'estudiants de fora de l'àrea lingüística catalana. De fet, la realització de classes en català a la Universitat va provocar seriosos enfrontaments a diverses bandes entre alumnes de diferent signe polític i els mateixos professors. Els enfrontaments es remuntaren al mateix

¹⁸ Reproduït a *Ahora*, Madrid, miércoles, 10-VI-1931, p. 6.

1931. Una notícia del mes d'octubre d'aquell any revelava a reacció negativa dels estudiants catòlics contraris al fet que el català esdevingués hegemònic. El blanc de les seves queixes era el catedràtic de Dret i membre de la USC Josep Xirau Palau, germà del diputat d'ERC Antoni Xirau. Els incidents varen ser descrits a *Ahora* indicant que el dijous 15 d'octubre

se promovieron en la Universidad alborotos, debido a varias causas. De un lado, el descontento de los estudiantes que, deseando que se explique en castellano, promovió un incidente desagradable en relación con el catedrático señor Xirau Palau, y de otro, la actitud de los católicos que se unieron a los descontentos. Ello dió motivo a una contramanifestación de la FUE contra aquéllos. Los descontentos por la enseñanza en catalán aconsejaron la huelga, uniéndose a ellos los católicos, y, formando manifestación, se dirigieron, con un cartel al frente que decía "Queremos la libertad de la enseñanza", hacia la Redacción de "La Veu", dando vivas a Cambó. Luego se encaminaron a la de "La Vanguardia", donde repitieron los vivas, y siguieron hasta la plaza de la República, donde profirieron gritos significativos. En este momento se produjo una colisión con un grupo de comunistas que había en la citada plaza y se repartieron bofetadas. Entonces se cerraron las puertas del palacio de la Generalidad. Desde allí se dirigieron finalmente al Gobierno civil, donde solicitaron del gobernador la libertad de la enseñanza.

Hablando del conflicto escolar, dijo el señor Anguera que había recibido a una Comisión de estudiantes que le expresaron sus deseos de libertad en la enseñanza. El gobernador les manifestó que no se podía privar a ningún ciudadano de las condiciones culturales que requiere, pero que ellos debían ser los primeros en facilitararlo por su comportamiento dentro de la Universidad¹⁹.

Els visques a Cambó reflectien una situació peculiar. Els sectors conservadors i espanyolistes catalans cercaven l'aixopluc dels regionalistes en el seu combat contra l'Esquerra i la seva política de nacionalització catalanista a l'ensenyament i a l'administració. Per a la Lliga resultava certament incòmode i paradoxal perquè una part significativa dels seus potencials votants conservadors li exigien arraconar la seva vocació catalanista per tal d'esdevenir l'autèntica i útil opció anti-ERC a Catalunya. En aquest sentit, la Lliga no podia donar l'esquena a aquests sectors i, certament, amb moltes ambigüitats, jugà tant la carta de dreta catalanista com de comprensió envers els sectors espanyolistes²⁰. D'altra banda, les manifestacions contra el catedràtic Josep Xirau tenien sentit en la mesura que es produïren en un context definit pel debat a les Corts dels articles de la Constitució que regulaven l'ensenyament a Catalunya en català. En aquest debat tenia un enorme protagonisme el membre d'ERC i germà de Josep Xirau, Antoni, el qual, juntament amb Gabriel Alomar, integrava la Comissió Parlamentària encarregada de redactar i discutir el projecte de Constitució²¹.

¹⁹ "La pugna entre los estudiantes universitarios de Barcelona origina alborotos y manifestaciones en las calles", *Ahora*, Madrid, viernes 16-X-1931, p. 19. La mobilització estudiantil catalanista entesa com un joc de defensa corporativa d'una via de promoció professional a través de la funció pública i en català a: Arnau FIGUERAS, *Història de la FNEC. La Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya de 1932 a 1986*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, pp. 47-65.

²⁰ Al costat dels sectors espanyolistes i conservadors catalans, el PSOE i l'Agrupación al Servicio de la República també van intentar fer campanya en favor del castellà a Catalunya. Així, a mitjans de gener del 1932, es celebrà a l'Iris Park de Barcelona un míting en què intervingueren els diputats García Valdecasas d'Agrupación al Servicio de la República i els socialistes Ruiz de la Torre i Cordero. El míting va ser boicotejat per membres d'Estat Català, Nosaltres Sols i la USC que llençaren ampolletes de gasos lacrimògens i octavetes, mentre al mateix temps cantaven "Els Segadors". El boicot acabà amb la intervenció de la policia que feu nou detencions de nacionalistes radicals, a "En Barcelona se produjo una colisión en un mitin en pro de la enseñanza en castellano", *Ahora*, Madrid, 12-I-1932, p. 3.

²¹ Les Corts havien aprovat l'article 48 que assenyalaria que "es obligatoria la enseñanza del castellano en todas las escuelas primarias de España", y recalava que "en los casos en que las regiones autónomas organicen la enseñanza en sus lenguas respectivas, el Estado podrá mantener en aquellos centros de instrucción de todos los grados, la lengua oficial de la República", *Ahora*, Madrid, 17-X-1931, p. 5. Cal assenyalar que, el 1935, Antoni Xirau i Palau esdevingué funcionari de la Generalitat com a Cap de Negociat Lletat de la Casa de la Caritat.

Aquesta pressió ambiental existent en el món de l'ensenyament al voltant de l'aprenentatge del català i en català s'estengué el mateix funcionariat, com ho demostren les paraules de l'article de J. Munné i Fité a les planes del butlletí de l'ACE-GC titulat "L'idioma de la Generalitat":

És innegable que els moments que estem vivint són transcendents per Catalunya, i que el canvi que es va operant dintre l'administració del nostre Govern, no deixa lloc a dubtes en quant es refereix a l'esdevenidor de nosaltres els funcionaris.

Hem de reconèixer, i no sense certa melangia, que no tots ens trobem posseïts de les condicions indispensables per afrontar el problema del nostre idioma, davant l'Estatut de Catalunya.

Seria trist, que després de passar-nos una munió d'anys fent campanya a favor de la nostra llengua, ens trobéssim ara amb la possessió de tots els drets per usar-la, i que de dins del nostre Govern en sortissin documents redactats d'una manera imperfecta, que delatessin als quatre vents que no som capaços d'honorar com es mereix la nostra parla.

[...]

Per altra part, el nostre Club fa més d'un any que té establertes unes classes setmanals de perfeccionament, a les quals hom pot concórrer mitjançant ésser soci.

Cal, doncs, que tots els que no donen la importància que es mereix a aquest aspecte de la vida administrativa (el primer de tots els nostres problemes), despertin d'una vegada per sempre del seu son, i procurin per tots els mitjans possibles de posar-se al nivell que els correspon, per tal de no ridiculitzar-nos dintre i fora de Catalunya²².

La potenciació del català en totes les esferes de la vida pública pretenia combatre la influència de l'obrerisme anarcosindicalista i del republicanisme lerrouxista, els quals havien dominat l'àmbit esquerrà durant les dues primeres dècades del segle XX. Tot i que el lerrouxisme havia deixat de ser, momentàniament, una alternativa d'esquerres perillosa per a l'hegemonia d'ERC, no era el cas de la CNT, la qual s'estava convertint en un obstacle per a la voluntat totalitzadora i dirigista de l'Esquerra: certament, el procés catalanista d'integració cultural va trobar un contrapès considerable en l'obrerisme llibertari, que des del tombant de segle i amb poques excepcions, havia adoptat el castellà com a llengua de relació social i de proselitisme a la premsa i a gairebé tota la literatura que produïa²³.

La llengua catalana en el marc de l'Estatut

Els governants de la Generalitat provisional partiren d'un punt de vista erroni i volgudament interessat en la seva consideració de la llengua catalana com a vehicle de promoció professional a Catalunya. D'una banda, entenien que l'Estatut que s'aprovés havia de satisfer el màxim possible de sectors socials i professionals catalans a fi i efecte de mantenir les màximes adhesions de Catalunya a la política d'ERC. Així, es partí de la següent premissa, un xic equivocada, que acceptava que l'obrerisme català era essencialment

²² J. MUNNÉ I FITÉ, "L'idioma de la Generalitat", *BCiEGdC*, nº 2, Barcelona, juny del 1932, p. 5.

²³ En els cercles llibertaris, al llarg dels anys vint i trenta, fou sobretot la família Urales la que va recollir i difondre una novel·lística hereva de la tradició neomodernista, amb un punt d'idealisme desmesurat i cru realisme, caracteritzant-se per una intenció fonamentalment didàctica i apostòlica per als obrers. Aquest tipus de literatura es donà a conèixer a través de col·leccions com "La Novela Social" a Sabadell, "La Novela Roja", "La Novela Nueva", d'existència efímera, on van publicar personatges com Àngel Samblancat i Àngel Pestaña, o "La Novela Libre"(1930-1938). Sobre la literatura revolucionària a Espanya i en castellà, a Gonzalo SANTONJA, *Las obras que si escribieron algunos autores que no existieron (Notas para la historia de la novela revolucionaria de quiosco en España, 1905-1939)*, Madrid, La productora de ediciones, 1993.

anarcosindicalista, antiestatista i castellanoparlant. I es van convèncer que els obrers a Catalunya es conformarien exclusivament amb la seva part corresponent de justícia social i no lluitarien per accedir a llocs de treball de l'administració autonòmica. En canvi, els diferents sectors catalanistes, la major part d'ells vinculats al sector dels serveis, veien en l'autonomia catalana una mena de mini-estat integrat dins de l'Estat espanyol i que havia de ser font de llocs de feina, als quals només podien aspirar els catalans i catalanistes de tota la vida. Aquesta percepció de la realitat social i política catalana va inspirar la redacció de l'Estatut de Núria. Tanmateix, aquesta particular interpretació de la realitat catalana deixava fora del joc a l'obrerisme radical; fins el punt que va ser un factor més dels que, en el primer bienni republicà, conduïren a la CNT a la ruptura i l'enfrontament obert amb la coalició ERC-USC²⁴.

Així, l'article 5 del títol primer de l'Estatut de Núria assenyalava de forma taxativa que "la lengua catalana será la oficial en Cataluña, pero en las relaciones con el Gobierno de la República será oficial la lengua castellana"²⁵. Per tant, la llengua esdevenia el filtre de la promoció social i professional del marc territorial català. Tanmateix, l'article 41 reconeixia que el funcionariat de l'Estat que passés a dependre de la Generalitat "gozará de los mismos derechos que tiene actualmente reconocidos por el Estado"²⁶. En aquest sentit, existia una voluntat pactista notable amb aquells sectors de l'administració susceptibles d'animadversió catalanista, sobretot pel que respectava als cossos de seguretat i l'exèrcit que havien estat els grans rivals del catalanisme en la lluita pel control de l'administració de l'Estat a Catalunya²⁷. I és que l'Estatut de Núria preveia, segons l'article 40, punt h), l'absorció del control de les forces d'ordre públic de l'Estat a mans de la Generalitat²⁸. I no només això, sino que, segons l'article 13, per a problemes d'ordre públic "la Generalidad podrá requerir, para esta finalidad y en la forma legal, el auxilio del ejército de la República"²⁹. D'una banda, es donava un vot de confiança a la professionalitat i utilitat de les forces armades i policials de l'Estat, però de l'altra

²⁴ Dins dels ambients ultracatalanistes era habitual identificar la CNT amb la immigració andalusa i amb posicions espanyolistes. Per exemple, des del Partit Nacionalista Català, Daniel Lòpez afirmava que "vosaltres [la CNT] [...] veniu a Catalunya fugint del *señorito*, únic ésser que té dret a viure a la vostra terra i al que no heu gosat combatre veient-vos impotents, perquè els sentiments dels vostres germans no us inspiraven confiança per revelar-vos./ Ací l'ambient de llibertat aparent que es respira, us despertà al impuls revolucionari, que a la vostra terra us tenia a ratlla el *señorito*, però -oh paradoxa- tot el vostre revolucionarisme l'esmerceu contra aquesta terra liberal defensant els seus seculars tiranitzadors, els *señoritos*, convertits en Estat, monàrquic ahir, republicà avui, i que, malgrat el canvi de collars, són els mateixos gossos famolencs de sempre als que vosaltres feu de suport, tot dient-vos llibertaris", a Daniel LÓPEZ, "CNT i FAI", *La Nació Catalana*, 21-XI-1933.

²⁵ *El Estatuto de autonomía de Cataluña*, introducció de Jaume Sobrequés i Callicó, Barcelona, Undarius, 1977, p. 23.

²⁶ *Ibid.*, p. 39.

²⁷ La crítica de l'exèrcit al catalanisme i a la llengua catalana com a rivals polítics i professionals en la conquesta de l'administració i dels seus llocs de feina queda reflectida a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA I FONT, *L'exèrcit i Catalunya (1898-1936). La premsa militar espanyola i el fet català*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1990, pp. 38 i 85-86; i dels mateixos autors "L'exèrcit espanyol i el fet català, 1898-1939", *L'Avenç*, nº 100, gener 1987, pp. 92-95.

²⁸ *El Estatuto de autonomía...*, *op. cit.*

²⁹ *Ibid.*, p. 27.

es feia tota una declaració política subliminal que revelava la voluntat de sotmetre l'administració policial a la Generalitat.

L'Estatut aprovat el setembre del 1932 matisà totes aquestes propostes. D'entrada, el català no esdevingué per llei l'única llengua oficial a l'autonomia regional catalana, sinó que, segons l'article 2, "el idioma catalán es, como el castellano, lengua oficial en Cataluña"³⁰. D'altra banda, es limitava el nombre de forces policials que havien de restar sota control de la Generalitat: els serveis de caràcter supraregional i la policia de fronteres quedaven a mans del govern de l'Estat. Pel que respecta al funcionariat aquest passava a dependre de la Generalitat des d'un punt de vista administratiu. Ara bé, el català no esdevenia un idioma obligatori com a mecanisme d'accés a l'administració autònoma catalana o de promoció socio-professional, en la mesura que, per exemple, segons l'article 11, els registradors de la propietat serien nomenats per l'Estat mentre que els notaris ho serien per la Generalitat³¹. Aquest dualisme administratiu i idiomàtic havia de molestar els sectors nacionalistes radicals, molts d'ells sense títols acadèmics oficials, en la mesura que els demostrava que la catalanitat no esdevindria per normativa el barem exclusiu a utilitzar en la construcció de l'administració autònoma catalana.

Una de les maneres més pràctiques de combatre la influència del castellà com a llengua cooficial fou la protecció institucional del món editorial català i en català, del qual formaven part una munió considerable d'intel·lectuals-funcionaris propers al Partit Catalanista Republicà o filoregionalistes. Per exemple, Carles Soldevila, funcionari de la Generalitat i col·laborador de l'ACE-GC, dirigia des del 1929 la "Biblioteca Univers", col·lecció d'obres bàsiques de la moderna cultura occidental que formava part de la Llibreria Catalònia creada per Antoni Lòpez el 1924. Paral·lelament, la Conselleria de Cultura de la Generalitat es va fer càrrec, a partir del 1932, del Premi Crexells, que pretenia ser un equivalent del prestigiós Premi Goncourt atorgat a la veïna França. Curiosament, el mateix Carles Soldevila va guanyar l'esmentat premi el 1933³². En aquesta línia, cal indicar que Joan Puig i Ferrater

³⁰ *Íbid.*, p. 45.

³¹ *Íbid.*, p. 53.

³² El mateix 1932, el Premi Crexells es va veure acompanyat del Premi Joaquim Folguera de poesia i de l'Ignasi Iglesias de teatre. Aquesta promoció institucional reflectia la necessitat de donar una importància de caire oficial a la llengua catalana i, per tant, de ser tinguda en compte pel conjunt de la població. L'escriptor Carles Riba, funcionari de la Generalitat i també membre de l'ACE-GC, ja havia assenyalat que "en un altre país, doncs, no basta a l'escriptor, per a prendre posició respecte al seu públic i a l'estil de llenguatge en què ha d'adreçar-se-li, un tacte estrictament professional, un determini de vocació pura; a Catalunya, dins una vocació que no pot deixar d'ésser en alta manera política, necessita, a més del tacte, una tàctica. Que no fem un joc de mots incongruent, cent anys de renaixença literària ens ho confirmen. Cent anys en què tots i cadascun dels nostres escriptors ha estat en lluita, diguem-ho així, civil; no tant contra escomeses o limitacions externes, com, obstinadament, contra la inèrcia i la resistència interiors. Donant a Catalunya les més nobles raons d'ésser, precisament per això han hagut de veure llur obra diversament apreciada o depreciada, en funció de la idea que els diversos sectors socials tenen del destí mateix de Catalunya", reproduït a Carles RIBA, *Clàssics i moderns*, Barcelona, Edicions 62 i "la Caixa", 1979, p. 133.

també el guanyà. I és que, a banda de ser el director de la col·lecció "Biblioteca A tot vent" de l'editorial Proa, Puig i Ferrater també era funcionari de la Generalitat, en concret professor de l'Escola Industrial de Barcelona³³.

En bona lògica, els premis literaris explicitaven la voluntat dels governants catalans que a Catalunya la llengua de promoció social fos el català. Però també era una manera, per part de l'Esquerra, de captar i d'integrar al seu projecte polític els literats, alhora també funcionaris o aspirants a funcionaris que, tot i no pertànyer a la seva corda política, aprofitaven aquestes plataformes de llançament professional que oferia l'administració autonòmica. Així, durant aquest breu període, es consolidà la imatge d'una llengua catalana com a sinònim de prestigi social i professional davant d'un idioma castellà que només semblava útil per promocionar-se a Madrid o per definir els "ghettos" culturals de llibertaris, militars, ultradretans o republicans espanyolistes³⁴.

De forma concloent, semblava obvi que per als funcionaris vinculats al món catalanista i, per tant a l'Associació Cultural i Esport-Generalitat de Catalunya, l'idioma havia de ser una forma de concretar les vies de promoció professional. Però, a més a més, els funcionaris vinculats o propers al Partit Catalanista Republicà havien de mostrar-se *encantats* amb la nova situació: la llengua catalana, malgrat el que posés en la redacció definitiva de l'Estatut, no només posava límits, legals o no, a la promoció administrativa, sinó que també assolí una protecció estatal enorme com a vehicle cultural de divulgació i entreteniment lector. Una política cultural que afectà positivament i directament a escriptors i periodistes-funcionaris com Carles Soldevila o Josep M. López-Picó.

³³ Una descripció de Joan Puig i Ferrater i el seu entorn editorial i intel·lectual en els anys de transició de la Dictadura a la II República a Agustí ESCLASANS, *La meua vida (1920-1945)*, Barcelona, Editorial Selecta, 1957, pp. 70-71.

³⁴ Una visió de conjunt del món literari català als anys trenta a Josep M. BALAGUER, Maria CAMPILLO i Enric GALLÉN, "Literatura, teatre i institucions literàries" a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, vol IX: "República, Autogovern i Guerra 1931-1939", Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 117-164.

III. LA UNIÓ SOCIALISTA DE CATALUNYA I ELS LÍMITS DE L'OPCIÓ
SINDICALISTA EN EL SI DE CULTURA I ESPORT (1932)

7. LA USC I EL DEBAT A LES CORTS SOBRE LA SINDICACIÓ DEL FUNCIONARIS

Durant l'any llarg que es mantingué la Generalitat provisional, l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya mai no va donar mostres d'esdevenir una entitat corporativa de pressió dels interessos dels funcionaris de la Generalitat. Fins a la primavera del 1932, l'ACE-GC, com s'ha assenyalat en les planes precedents, va mantenir un caire de club social lúdic i cultural, on els seus associats es divertien amb les pràctiques esportives més diverses o escrivien nombrosos articles sobre quin havia de ser el perfil del funcionari ideal. Certament, resultava difícil, per no dir impossible, trobar a les planes del butlletí de l'entitat algun article que fes esment a salaris i projectes polítics o sindicals dels funcionaris d'una certa densitat. D'aquesta forma, la presència de literats i intel·lectuals catalanistes de reconegut prestigi i abast popular com Carles Soldevila, autor de moda en els anys trenta, Josep M. López-Picó o Alfons Maseras, semblava donar-li a Cultura i Esport un caire cultural i elitista, allunyat de qualsevol orientació reivindicativa.

La incorporació a la plantilla funcional de la Generalitat, durant el primer any de règim republicà, d'empleats públics a les categories mitjanes i baixes de l'administració autònoma va anar acompanyada d'una major exigència de millores laborals. En aquest context i, en concret a la primavera del 1932, cal situar l'arribada a la presidència de Cultura i Esport del socialista separatista Rafael Ramis, el qual havia promès convertir l'ACE-GC en una mena de sindicat dels funcionaris de la Generalitat on destaqués per damunt de tot l'assistència mutualista. Certament, la presidència de Ramis en l'ACE-GC obeïa, en part, a l'intent de la USC d'ampliar les seves bases polítiques entre el món dels funcionaris. Però per damunt de qualsevol retòrica de signe obrerista, el suport dels adherents de Cultura i Esport a Rafael Ramis cal entendre'l com el recolzament a una alternativa que assegurava defensar els interessos professionals i econòmics dels empleats públics de la Generalitat. Una opció que, d'altra banda, pretenia adaptar Cultura i Esport a les exigències legals plasmades a l'article 41 de la Constitució del 1931 en el qual es posaven les bases per regular la pràctica corporativa i reivindicativa dels funcionaris de l'Administració Central i de la Generalitat.

La Constitució republicana i l'associacionisme dels empleats públics

L'octubre del 1931 es va debatre a les Corts espanyoles l'article constitucional que havia de fer referència a la viabilitat o no de la sindicació dels funcionaris. Aquesta havia estat una de les reivindicacions més importants dels funcionaris des de que, a partir dels anys deu del segle XX, tingués lloc l'eclosió de l'associacionisme professional del funcionariat a Espanya. Durant els anys deu i vint van destacar dues organitzacions en l'objectiu d'enquadrar els empleats de l'administració de l'Estat: la moderada, representada per la Unió

Nacional de Funcionaris Civils (UNFC), i la més radicalitzada, coneguda també com a juntista que, agrupava a les Juntes de Defensa dels funcionaris dels diferents cossos de l'administració, destacant les dels empleats de Correus, Telègrafs i Hisenda. L'empenta del sector juntista, especialment en el marc de la crisi política i social del 1917-1918, arrossegà als seus rengles a bona part del funcionariat, fins el punt que es plantejaren de vertebrar una organització que havia de prendre la forma d'una Federació de Juntes. Àdhuc, la Federació i la Unió Nacional de Funcionaris Civils arribaren a plantejar-se la possibilitat de fusionar-se en una sola organització.

El 1918, davant de la força organitzativa dels funcionaris, el govern de concentració nacional d'Antonio Maura va portar a les Corts un projecte de Bases que havia de donar respostes a les pretensions salarials i corporatives dels funcionaris. El projecte de la Llei de Bases concedia millores salarials immediates, però assenyalava que els ascensos en l'escalafó s'havien de portar a efecte en raó de l'antiguitat en la funció pública i no pas pels mèrits professionals, factor que afavoria els vells funcionaris i no els més joves. A més a més, es negava la sindicació dels funcionaris tot i que la Llei de Bases acceptava que cada ministeri tenia potestat per a crear o acceptar associacions corporatives sota control ministerial. D'aquesta forma, s'impossibilitava als funcionaris adherir-se a sindicats horitzontals com la UGT o la CNT, ja que no eren entitats estrictament professionals sota el control estatal. És a dir, el funcionari civil no podia sindicat-se perquè s'entenia determinada lluita social i professional com a lluita política i l'empleat públic, com a representant de l'Estat, havia de restar al marge de les lluites socials, econòmiques i polítiques per tal de mantenir la imparcialitat de l'Estat i dels seus servidors.

L'aprovació per les Corts, el 1918, de la Llei de Bases del funcionariat evità la creació d'una organització professional unificada dels funcionaris ja que es posaren de manifest les dissensions entre la Federació i la Unió. Mentre la Unió semblava disposada a acceptar la Llei, la Federació es mostrà contrariada pel que considerava una oferta molt minsa per part del govern després del desgast mobilitzador al qual s'havien abocat les Juntes de Defensa dels funcionaris durant l'any 1917. Tot i així, les pressions juntistes continuaren en els anys següents i només el cop d'Estat de Primo de Rivera el 1923 aturà la discussió sobre la viabilitat de la sindicació funcional. Òbviament, la Dictadura primorriverista ni es va plantejar aquesta possibilitat en la mesura que entenia que l'empleat públic havia d'estar sotmès, en nom de la imparcialitat política, al control professional i social de l'Estat¹.

¹ Francisco VILLACORTA, *Profesionales y burócratas...*, op. cit., pp. 349 i ss. A Catalunya, el 1922, les protestes contra la prohibició manifesta de sindicat-se van ser especialment intenses entre els empleats de correus i telègrafs. Ara bé, el malestar d'aquest sector va ser fruit també de la possibilitat de ser traspassats de l'administració general de l'estat a la local de la Mancomunitat. Això fa entendre que els empleats de correus tinguessin, fins proclamada la II República, una certa ascendència en el Partit Radical; a Enric UCÉLAY-DA CAL, "La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923", a Borja de RIQUER I PERMANYER,

Amb l'adveniment de la II República, semblava que el nou règim podia fer seves les aspiracions funcionaries que als anys deu i vint havien defensat les Juntes i la seva Federació. Entre aquestes aspiracions destacava la reformulació de la vigent Llei de Bases del funcionariat d'Antonio Maura del 1918 i la possibilitat dels empleats públics de poder sindicarse com qualsevol altre treballador:

El ministro de Hacienda manifestó que le habían visitado los representantes del Cuerpo administrativo para hablarle de las conclusiones aprobadas en la asamblea celebrada recientemente. Dichas conclusiones serían veintiuna, y se ha llegado al estudio de doce. Entre las peticiones figura la de reforma del reglamento para dar al Cuerpo carácter sindical.

El Gobierno no es contrario a esta petición, pero como en el proyecto de Constitución se reconoce la libertad sindical por respeto a las Cortes se esperará a que se apruebe el artículo correspondiente antes de tratar de resolverlo con el personal del Cuerpo de Hacienda².

La notícia donava a entendre que el Govern provisional estava en la seva totalitat a favor de la sindicació dels funcionaris. Ara bé, això no era del tot cert. A l'inici de la tardor del 1931, els debats sobre la Constitució abordaren el tema del dret d'associació i sindicació dels funcionaris civils. En aquest debat es van posar de relleu les diferents concepcions que sobre l'Estat republicà tenien les diferents formacions que havien ajudat a proclamar-lo i a instaurar-lo. El Partit Republicà Radical-Socialista (PRRS) de Marcel·lí Domingo i el PSOE entenien que els funcionaris civils havien de rebre la mateixa consideració legal que qualsevol altre treballador, manual o no. Segons aquest punt de vista, el funcionari havia de poder sindicarse i, fins i tot, tenir dret de vaga per tal de poder fer força en les seves lluites reivindicatives. El 2 d'octubre del 1931, el radical-socialista Botella Asensi defensà aquesta opció a les Corts, quan assenyalà que el dret de vaga no podia ser perjudicial pels empleats públics. Entenia que "lo contrario, el no dar cauces legales a la huelga, es lo que hace que ésta se produzca de una manera violenta y perturbadora para los servicios públicos"³.

La intervenció de Botella Asensi va comptar amb el vist-i-plau dels socialistes els quals van aplaudir la seva intervenció. Des del PSOE, Trifón Gómez posà de manifest que abans de votar a favor o en contra del dret de sindicació i de vaga dels funcionaris, probablement calia definir la figura professional i jurídica del funcionari civil. Perquè el debat sobre els drets i deures dels empleats públics estava dominat en bona mesura per l'impacte que havia tingut en l'opinió pública espanyola la reforma de l'administració militar de l'Estat i de l'Exèrcit que

Història de la Diputació de..., op. cit., vol. II, pp. 172-173; i Melchor FERNÁNDEZ ALMAGRO, *Historia del reinado de Alfonso XIII*, Barcelona, Muntaner y Simón, pp. 404-405.

² "La organización sindical de los funcionarios", *Ahora*, Madrid, 9-IX-1931, p. 4. L'article 39 de la Constitució assenyalava que "los españoles podrán asociarse o sindicarse libremente para los distintos fines de la vida humana, conforme a las leyes del estado. Los Sindicatos y Asociaciones están obligados a inscribirse en el Registro público correspondiente, con arreglo a ley", reproduït a A. C. MÁRQUEZ TORNERO, *Testimonio de mi tiempo (Memorias de un español republicano)*, Madrid, Editorial Orígenes, 1979, p. 356.

³ "La Cámara discute en amplio debate el derecho de sindicación de los funcionarios y se pronuncia en contra. Los funcionarios tendrán libertad absoluta de opinión política, religiosa o social y podrán constituir asociaciones profesionales que no impliquen injerencia en el servicio público que les esté encomendado", *Ahora*, Madrid, 3-X-1931, pp. 5-6.

pocs mesos abans realitzat Manuel Azaña ⁴. En aquest sentit, Trifón Gómez avalava les reformes decretades per Azaña com a Ministre de la Guerra perquè l'Exèrcit havia estat un problema per a Espanya des del segle XIX: el seu intervencionisme sistemàtic en la política exigien reformular el seu paper professional. Així, Trifón Gómez afirmava que la Guàrdia Civil i l'exèrcit no havien de tenir dret de sindicació ni de vaga, perquè els militars havien de ser un element políticament imparcial que progressivament havia d'entendre que la seva fidelitat envers l'Estat es trobava per damunt de les rivalitats partidistes ⁵. D'altra banda, els funcionaris civils, tal com deia el seu nom, no eren militars i per tant no constituïen un cos armat. En aquest sentit, la seva capacitat de maniobra política violenta resultava inexistent i, per tant, no podien suposar un factor d'elevada inestabilitat per a l'Estat. Finalment, existien les consideracions de tipus professional: un funcionari, a banda de ser un servidor de l'Estat, desenvolupava una tasca com a administratiu, comptable, metge, enginyer, mestre o advocat. Aquestes eren professions que, a diferència de la de soldat, es donaven en la vida civil i no tenien cap mena de restricció associativa de tipus sindical. En conseqüència, Trifón Gómez plantejava a les Corts la següent paradoxa:

Por razón del servicio sería absurdo [negar el dret de sindicació del funcionari] ¿porqué, por ejemplo, no van a poder declararse en huelga los empleados de Comunicaciones del Estado y sí los de Empresas particulares, como la Telefónica? ⁶.

Per contra, el Partit Republicà Radical (PRR) d'Alejandro Lerroux, el Partit d'Acció Republicana (AR) de Manuel Azaña, el Partit Republicà Progressista (PRP) d'Alcalà-Zamora i l'orteguiana Agrupación al Servicio de la República (ASR) van negar el dret de sindicació dels funcionaris amb una argumentació de caràcter jurídic i ètic que equiparava el funcionari civil amb el militar. Així, oferiren imatges apocalíptiques d'un Estat enfonsat per culpa de les vagues dels empleats públics ⁷. El diputat orteguista de l'ASR, Alfonso García Valdecasas, es mostrava contrari a la sindicació dels funcionaris "puesto que sus derechos están suficientemente consignados en las leyes" ⁸. Segons aquesta afirmació, la negativa a la sindicació funcional es fonamentava en la sacralització del sentit de la justícia de l'Estat

⁴ Michael ALPERT, *La reforma militar de Azaña (1931-1933)*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1982.

⁵ D'aquestes consideracions quedaven al marge els cossos de seguretat no militaritzats com la Guàrdia d'Assalt o la Policia Judicial. Aquesta constituí a l'agost del 1933 l'Asociación de Agentes de la Policia Judicial, *Ahora*, 18-VIII-1933, p. 21.

⁶ *Ahora*, 3-X-1931, pp. 5-6.

⁷ Durant el mes de juliol del 1931, dos mesos abans del debat sobre la sindicació dels funcionaris, la CNT posà en vaga als seus treballadors de la Telefónica. La vaga fou un desafiament als ministres socialistes i a la UGT que actuà de sindicat groc en el conflicte. En cert sentit, l'actitud radical dels vaguistes no afavorí als defensors de la sindicació dels funcionaris. Perquè, mentre el socialista Trifón Gómez afirmava que els treballadors de la Telefónica havien de tenir el mateix dret de vaga que els de Correus, els sectors contraris no volien ni pensar en un conflicte laboral dels empleats públics que adoptés formes d'expressió reivindicatives massa eixelabrades. Gabriel JACKSON, *La República española y la guerra civil*, Barcelona, Crítica, 1982, pp. 58-59.

⁸ *Ahora*, 3-X-1931, pp. 5-6.

republicà, ja que aquest suposava la concreció de la democràcia perfecta i de la justícia social. Per tant, els seus funcionaris havien de ser conscients d'aquest fet, perquè en el moment en què es produís una injustícia l'Estat la resoldria sense cap mena de retard, fent innecessari el recurs a la vaga. De fet, l'ASR i Ortega y Gasset aspiraven a un Estat republicà fort i imparcial allunyat dels extremismes⁹.

El republicà progressista, Juan Castrillo, afegí un element de pànic social en cas d'aprovació del dret de sindicació funcional: "sería el anarquismo de las funciones públicas"¹⁰. Prop d'aquesta línia de pensament es trobava el Partit Republicà Radical, i, en concret, la del seu cap Alejandro Lerroux. Per a aquest, la CNT no resultava un perill en la mesura que la Confederació mantenia un discurs antiestatista i antifuncional que limitava els seus efectius enquadradors a l'obrerisme manual. Però si que la UGT podia representar el que Castrillo havia definit a les Corts com el perill anarquista per a la funció pública. Des del punt de vista dels radicals, el PSOE, amb el suport de la UGT, es perfilava, el 1931, com el gran rival polític del PRR en la lluita pel domini dels espais de poder de l'Estat republicà. Així, des de les files del radicalisme es culpava els socialistes d'haver impedit que Lerroux aconseguís la presidència del govern provisional de la República, quedant relegat al secundari Ministeri d'Estat. En conseqüència, des del PRR s'entenia que calia posar en marxa tots els mecanismes possibles per limitar la influència socialista dins de l'Estat. I això podia aconseguir-se, en part, limitant el dret de sindicació dels funcionaris, en la mesura que la UGT podia tenir una certa ascendència entre els empleats de mitjana i baixa categoria.

En la mateixa línia que l'ASR, el Partit Republicà Progressista i el PRR anaren les intervencions dels membres del Partit d'Acció Republicana, Gabriel Franco i Manuel Azaña. El primer, catedràtic d'Universitat, assenyala, en contestació al radical-socialista Botella Asensi, que

[...] El funcionario es un depositario de la confianza de la Administración y no puede faltar a ella. Si se admite el sindicato en estos términos que se pretende, habrá en la Administración dos autoridades diferentes: las autoridades administrativas y las autoridades sindicales.

Si se concede este derecho, también se concederá el de huelga. ¿Y cómo es posible la huelga en ciertos servicios? ¿Cómo se va a producir, por ejemplo, la huelga en los servicios de beneficencia?¹¹.

Lògicament, aquesta intervenció havia d'estar molt lluny del concepte de l'Estat que tenien radical-socialistes i socialistes. Ara bé, Azaña, conscient que volia guanyar la votació sense trencar amb el conjunt dels partits que formaven el seu govern, realitzà una intervenció que pretenia satisfer tothom. Així, li va reconèixer a Botella Asensi i el PRRS que "muchas

⁹ La posició orteguiana sobre la necessitat d'una República "forta" i aliena a les pressions extremistes de la dreta i de l'esquerra a Antonio ELORZA, *La razón y la sombra. Una lectura política de Ortega y Gasset*, Barcelona, Anagrama, 1984, pp. 189-210. Des del punt de vista de la família d'Ortega y Gasset, José ORTEGA SPOTTORNO, *Los Ortega*, Madrid, Taurus, 2002, pp. 345-369.

¹⁰ *Ahora*, 3-X-1931, pp. 5-6. L'ideari polític del Partit Republicà Progressista a la brevíssima aportació de José VALVERDE MADRID, "Comunicación sobre el Partido Progresista Republicano en la II República", *Actas III Coloquio Historia de Andalucía. Córdoba Marzo 1983. Historia Contemporánea*, Tomo 1, Córdoba, Publicaciones del Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Córdoba, 1985, pp. 241-244. El paper del republicanisme progressista i del seu líder, Alcalà-Zamora, en el debat global de la Constitució a Niceto ALCALÀ-ZAMORA, *Memorias*, Barcelona, Planeta, 1977, pp. 170-202.

¹¹ *Ahora*, 3-X-1931, pp. 5-6.

veces la perturbación de un servicio del Estado no implica perturbación social". En tot cas,

la diferencia está en que la relación del funcionario con el Estado, la ley ha previsto todas las posibilidades, y si se ha cometido una injusticia ésta se remedia, no por reclamación ante el Estado, sino que el Estado mismo se preocupa, por principio, de remediarla, cosa que no sucede en las relaciones entre los obreros y patronos.

[...]

Si este voto particular prospera [sindicar als funcionaris civils], habrá en la Constitución, no un poder, sino dos que se disputarán el dominio del Estado ¹².

La votació sobre el dret a la sindicació dels funcionaris va donar el resultat de 135 vots en contra (radicals, azañistas, progressistes, Agrupación al Servicio de la República, federales, agraris i la minoria vasco-navarresa) i 117 a favor (PSOE i PRRS, entre d'altres). Després d'aquesta votació, el radical-socialista Gordón Ordax proposà una esmena que assenyalava que si bé els funcionaris no podien sindicarse, almenys poguessin manifestar públicament opinions polítiques i socials. L'esmena s'aprovà i es concretà l'article 41 de la Constitució de la següent manera:

Los nombramientos, ~~a~~cedencias y jubilaciones de los funcionarios públicos se harán conforme a las leyes. Su inamovilidad se garantiza por la Constitución. La separación del servicio, las suspensiones y los traslados sólo tendrán lugar por causas justificadas previstas en la ley.

No se podrá molestar ni perseguir a ningún funcionario público por sus opiniones políticas, sociales y religiosas.

Si el funcionario público, en el ejercicio de su cargo, infringe sus deberes con perjuicio de tercero, el Estado a la Corporación a quien sirva serán subsidiariamente responsables de los daños y perjuicios consiguientes, conforme determine la ley.

Los funcionarios civiles podrán constituir Asociaciones profesionales que no impliquen injerencias en el servicio público que les estuviere encomendado. Las Asociaciones profesionales de funcionarios se regularán por una ley. Estas Asociaciones podrán recurrir ante los Tribunales contra los acuerdos de la superioridad que vulneren los derechos de los funcionarios ¹³.

En definitiva, el debat parlamentari sobre el dret a la sindicació i a l'exercici de manifestacions polítiques i socials dels funcionaris va donar lloc posteriorment a nombroses paradoxes en el si del govern i en els diferents partits i grups que l'integraven. Per exemple, segons Manuel Azaña

en la votación sobre los sindicatos de funcionarios, Martínez Barrio ha votado en contra del derecho de sindicación, no obstante ser presidente del sindicato de Correos. Lo ha hecho así, me dicen, por no discrepar de su partido ¹⁴.

La paradoxa del cas Martínez Barrio evidencià la multiplicitat d'estratègies assumides pels partits. D'una banda, la posició del PRR contra la sindicació funcional també resultava coherent amb el projecte d'Estat republicà que projectaven els radicals i que el propi Martínez Barrio reflectí en les seves memòries:

La clave de la política que empezamos a realizar consistía en instaurar un orden nuevo con el mayor respeto posible al orden viejo ¹⁵.

¹² *Íbid.* El discurs azañista i d'Acció Republicana en el debat constitucional a Eduardo ESPÍN, *Azaña en el poder. El partido de Acción Republicana*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1980, pp. 73-77. Pel tema dels funcionaris Santos JULIÀ, *Manuel Azaña. Una biografía política. Del Ateneo al Palacio Nacional*, Madrid, Alianza Editorial, 1990, pp. 140-141.

¹³ Reproduït a Enrique TIerno GALVAN (comp.), *Leyes políticas españolas fundamentales (1808-1936)*, Madrid, Tecnos, 1975, p. 191; i A. C. MÁRQUEZ TORNERO, *Testimonio de mi tiempo...*, op. cit., p. 356.

¹⁴ Manuel AZAÑA, *Memorias políticas y de guerra*, vol. I, Barcelona, Crítica, 1981, p. 201.

¹⁵ Diego MARTÍNEZ BARRIO, *Op. cit.*, p. 33.

El respecte al vell ordre residí, entre d'altres aspectes, en votar un article 41 de la Constitució inspirat en la llei de Bases del 1918 d'Antonio Maura, i amb la qual combregaven ex-dinàtics com els republicans progressistes Alcalà-Zamora i Miguel Maura o filodinàtics d'origen reformista com Manuel Azaña. També cal tenir present que el mateix Partit Republicà Radical va aconseguir atreure nombrosos elements dels partits Liberal i Conservador ¹⁶. Certament, el lerrouisme no va neglir cap suport social i polític que li pogués donar una mínima renda de vots. Per això, tot i votar contra el dret de sindicació funcional, el PRR va cercar el recolzament en el camp dels empleats públics, de sindicats i associacions que, com el de Correus, tinguessin un pòsit de radicalisme social i de passat juntista ¹⁷.

En conjunt, estiguessin a favor o en contra de la sindicació dels funcionaris, els partits, sindicats i associacions republicanes i socialistes assumiren una percepció clientelar de l'empleat públic. En el fons, recolliren la tradició política del liberalisme monàrquic fonamentada en favors a canvi de vots. Però no era quelcom nou de les esquerres espanyoles, sinó una pràctica política que venia del segle anterior. De fet, a la Catalunya dels anys deu i vint, regionalistes i lerrouistes van cimentar els seus espais de poder als

¹⁶ La tendència del PRR a absorbir dinàtics de tota mena a Nigel TOWSON, *La República que no pudo ser. La política de centro en España (1931-1936)*, Madrid, Taurus, 2002, pp. 63-70. Ara bé, Lerroux, en temps de la Monarquia, havia mantingut unes bones relacions polítiques amb Santiago Alba i Joan March, les quals van continuar durant la II República. L'orientació dels liberals albistes cap al lerrouisme a Maximiano GARCÍA VENERO, *Santiago Alba monárquico de razón*, Madrid, Aguilar, 1963, pp. 324-346. Per la seva banda, Joan March, a l'inici del règim republicà aglutinà els seus seguidors en el Partit Republicà de Centre, experiència que resultà un fracàs. Així, el marxisme acabà per apropar-se al lerrouisme; a Ramón GARRIGA, *Juan March y su tiempo*, Barcelona, Planeta, 1976, pp. 287-314.

¹⁷ Per això, pocs dies després de la votació a les Corts de l'article 41 de la Constitució, "el señor Martínez Barrios recibió a la Junta del Sindicato de Funcionarios de Telégrafos, que le presentó el proyecto de reglamento, redactado ya, de acuerdo con el precepto constitucional votado./ -Me he quedado con él -dijo el ministro- y lo estudiaré detenidamente. Después resolveré en consecuencia", a "El sindicato de telégrafos y su reglamento", *Ahora*, 19-X-1931, p. 6. També els radical-socialistes portaren a terme un doble joc: com a formació integrant del govern exigiren als funcionaris el màxim respecte a l'article 41 de la Constitució. Tanmateix, no van dubtar, en els ministeris i direccions generals controlades pel PRRS d'animar als seus funcionaris amb promeses de millores salarials i de vertebrar associacions professionals que en la pràctica havien d'actuar com a sindicats. Paradigmàtic d'aquesta actitud fou el paper de Victòria Kent amb la denominada Assembla de Funcionaris del Cos de Presons que es formalitzà el mateix octubre del 1931 i que va ser relatada a les planes d'*Ahora*: "En el salón de actos de la Diputación Provincial se celebró ayer la sesión inaugural de la Assembla de funcionarios del Cuerpo de Prisiones, convocada y autorizada por el Ministerio de Justicia./ Al llegar a la Diputación la directora de Penales, señorita Victoria Kent, una comisión de asambleístas fué a recibirla, entregándola un hermoso ramo de flores./ Seguidamente, el director de la prisión de Mujeres de Madrid, don Luís Guzmán, una vez en el salón, hizo uso de la palabra para dar cuenta de los trabajos preparatorios del programa de la Assembla y reglamento por el que ha de regirse, así como de estar designada la Mesa presidencial./ Forman la Mesa: como presidente, don Félix Artigas; como vicepresidente, don Fernando García Yáñez, y secretario, don Conrado Sabugo. Como vocales, los señores Flort, Monsálvez, De la Fuente y Larruga./ El presidente, señor Artigas, expuso la necesidad de que en lo sucesivo el Cuerpo de Prisiones tenga la relación directa, que hasta ahora no tuvo, con la Dirección y la Escuela de Criminología, para ejercer debidamente su función, de la que fué principal inspirador el señor Salillas, al que dedicó un sentido recuerdo. Defendió que la Dirección del ramo sea el centro científico, que es preciso para la natural satisfacción de los individuos pertenecientes a Prisiones./ La señorita Kent, que fué saludada con grandes aplausos por sus subordinados, les hizo presente su satisfacción honda y vivísima por la Assembla que se celebra; los saludó en nombre del ministro y en el suyo propio, y les expresó el deseo que sean fructíferas las deliberaciones que hoy comienzan, y recordó que hace más de doce años que no se expresaba el sentir del Cuerpo de Prisiones./ Ofreció el restablecimiento de la Escuela de Criminología, norte y guía de la actuación del Cuerpo de Penales, con un espíritu de humanidad, que supieron dar la ilustre pensadora Concepción Arenal y los profesores Salillas, Simarro, Cossio y tantos otros de aquella escuela que fue cerrada porque así convenia a la política de entonces./ Igualmente, la señorita Kent ofreció a los asambleístas mejoras materiales, que no tardarán en llevarse a la práctica, terminando por recomendarles que sepan gozar de la libertad que se les concede para manifestarse y que al exponer su pensamiento lo hagan sin herir a nadie, demostrando serenidad, claridad y la capacidad que ella les reconoce. La señorita Kent fue muy aplaudida", a "Inauguración de la Assembla del Cuerpo de Prisiones", *Ahora*, 10-X-1931, p. 6.

Ajuntaments, Diputacions i la Mancomunitat sobre una xarxa clientelar fonamentada també en la màxima de favors a canvi de suport polític. Una pràctica que fou criticada per les esquerres catalanistes, però que en proclamar-se la Segona República fou adoptada ràpidament per aquestes¹⁸.

La Unió Socialista de Catalunya no va mantenir-se al marge d'aquesta tendència. Com el lerrouxisme, el radical-socialisme o els mateixos socialistes espanyols, l'esquifit catalanisme socialista va entendre que si volia triomfar pels viarans de l'administració autònoma catalana havia de crear els seus propis espais de control polític que els permetés afavorir la seva gent i també captar nous adherents. En rigor, la USC va veure en el sindicalisme funcional una via inèdita per captar adhesions al seu projecte i solidificar la seva posició en la Generalitat provisional. Tanmateix, com gairebé tota l'esquerra espanyola i catalana, la Unió Socialista va mantenir una posició ambivalent davant del dret de sindicació dels empleats públics. D'una banda, no va mostrar la seva conformitat amb l'esperit de l'article 41 de la Constitució però, d'altra banda, va donar el seu recolzament al text constitucional aprovat el desembre del 1931 a les Corts de Madrid.

En rigor, la USC acceptà el marc legal que la Constitució del 1931 establí a l'entorn de l'associacionisme professional dels empleats públics. Ara bé, s'intentaren trobar aquelles esclertes legals que permetessin que una associació professional de funcionaris pogués actuar a la pràctica com un autèntic sindicat d'empleats públics. I aquesta fou el marc d'actuació del socialista catalanista i antic militant de l'Estat Català macianista Rafael Ramis al llarg del 1931-1932. Entre la primavera i l'estiu del 1932, Ramis va pretendre que Cultura i Esport, deixés de ser una mena de club social de funcionaris amb pretensions elitistes per tal d'esdevenir una associació caracteritzada, no només per la defensa i exaltació d'un nou tipus de funcionari professional i eficaç, sinó també preocupada pels interessos laborals, assistencials i mutuels dels empleats públics.

Així, a partir de l'estiu del 1932, Ramis i el Consell Directiu de l'ACE-GC que ell presidia van instar als socis de l'entitat a donar un pas endavant en la labor associativa de Cultura i Esport: superar el mutualisme assistencial per assolir una pràctica mutualista que també fos de caire sindicalista o mínimament reivindicativa. Aquesta proposta s'emmarcà dins d'un context polític, el dels anys trenta, en el qual la USC va portar a terme tota una sèrie de canvis organitzatius, estratègics i culturals que trencaven amb els valors polítics i intel·lectuals

¹⁸ L'estudi clàssic a Espanya sobre el clientelisme polític a la Restauració Alfonso José VARELA ORTEGA, *Los amigos políticos. Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Madrid, Marcial Pons-Junta de Castilla y León, 2001. El clientelisme republicà ha estat força estudiat en el cas valencià a propòsit del blasquisme i del català respecte el lerrouxisme. Pel primer, les obres de Ramir REIG, *Obrers i ciutadans. Blasquisme i moviment obrer. València, 1898-1906*, València, Institució Alfons el Magnànim, 1982, i *Blasquistas i clericales. La lucha por la ciudad en la Valencia de 1900*, València, Institució Alfons el Magnànim-IVEI, 1986. Pel radicalisme a Catalunya Joan B. CULLA I CLARÀ, *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona, Curial, 1986.

del moment de la seva gestació en els primers anys vint. Uns canvis de tarannà que influïren notablement en el propi Rafael Ramis i l'Associació Cultural i Esport-Generalitat de Catalunya, ja que al cap i a la fi, Ramis era alhora soci-president de l'ACE-GC i militant de la Unió Socialista de Catalunya.

Els socialistes catalanistes i la sindicació dels funcionaris

La posició de la USC davant del dret de sindicació dels funcionaris durant el debat constitucional del 1931 fou certament ambivalent. Però aquesta ambivalència no era nova i ja s'havia posat de manifest el 1924 a les planes de *Justícia Social*, òrgan de la USC, quan des d'aquestes es comentà la reivindicació del dret de sindicació dels funcionaris realitzada per part de la Confederation General du Travail (CGT) francesa:

El reconeixement del dret de sindicació dels funcionaris ha sigut des de temps un motiu de campanyes intenses i apassionades. La Confederació General del Treball el té inscrit en el seu programa mínim i la Unió federativa professional de funcionaris va requerir als candidats en les darreres eleccions a declarar-se partidaris de una llei que assegurés als funcionaris els beneficis de la ordenació de 1884, el dret sindical irrestrenyit, l'institució d'un Consell de disciplina i la reintegració de tots els exonerats per delictes d'opinió.

Herriot en 18 de juny va declara davant del Parlament que el Govern, no oposant-se a l'organització professional dels funcionaris, reconeixia llur dret a la sindicació. Malgrat trobar aquestes declaracions satisfactòries, els funcionaris reclamen la promulgació d'una llei que estableixi llur dret sindical. El President, d'acord amb una delegació de la Federació dels funcionaris estudia ara el text legal que sobre aquest extrem serà sotmés oportunament a les Cambres¹⁹.

El to de la notícia resultava veritablement asèptic: semblava que la USC tant podia estar a favor de la proposta de la CGT com de l'actitud d'Herriot quan aquest assenyalava que meditaria la possibilitat d'acceptar la sindicació dels empleats públics. Fins i tot, la *intelligentsia* socialista catalanista hauria acceptat una negativa del mateix Herriot o de l'Assemblea Nacional francesa al dret de sindicació dels funcionaris. Diversos factors poden explicar l'asèpsia aparent de la notícia. En primer lloc, l'orientació filomarxista i obrerista de la USC permetia una bona rebuda a la proposta de la CGT en la mida que el bagatge teòric de la Unió Socialista admetia el dret que tenia tothom a associar-se amb la finalitat defensar els seus interessos polítics i socials. Així, lògicament, si tothom tenia el dret a sindicar-se aquest dret havia de fer-se extensiu als funcionaris de l'Estat, entesos aquests, des del punt de vista de la USC, com a treballadors tot i que de caire intel·lectual. Aquesta consideració resultava important en la mesura que la Unió Socialista de Catalunya defensava un discurs obrerista pel qual professionals i intel·lectuals eren catalogats com obrers en el mateix sentit que ho podien ser els treballadors manuals. Certament, el discurs obrerista de la USC sempre va tenir la voluntat d'identificar intel·lectuals i treballadors manuals com a membres de ple dret i amb les mateixes aspiracions de la classe obrera. Aquest punt de vista tenia la finalitat de convèncer els dirigents de la CNT de Catalunya que entenguessin que l'única manera de portar a terme

¹⁹ "El dret sindical dels funcionaris", *Justícia Social*, 11-X-1924, p. 4.

una autèntica transformació social era a partir d'una aliança efectiva entre el sindicalisme llibertari i el socialisme catalanista. Curiosament, i per a la USC es tractava d'un fet demostratiu de les seves tesis, el marc en què la CGT francesa proposà la sindicació dels funcionaris. Es va produir l'any 1924, caracteritzat per l'èxit de la coalició electoral *Cartel des Gauches*: el Partit Radical d'Herriot i els socialistes francesos aprofitaren la impopularitat del govern del republicà conservador Raymond Poincaré per accedir al poder. Ara bé, aquest èxit electoral es fonamentà en el suport donat per una CGT controlada pels sectors moderats. En certa forma, aquest constituïa l'ideal de la USC en els moments de la proclamació de la II República a Espanya: coalició política amb els republicans i suport d'una CNT en mans de l'ala sindicalista o moderada²⁰.

Tanmateix, l'obrerisme filomarxista de la USC contrastava amb la tradicional francofília i admiració per la III República francesa dels homes que, entre el 1923 i el 1931, dirigiren la USC: consideraven la França republicana l'autèntic model de democràcia política i social. Aquesta visió mítica de França era pròpia de l'esquerra espanyola i catalana i havia tingut el seu moment àlgid durant la Primera Guerra Mundial, període en el qual identificaren la lluita de França contra Alemanya com una confrontació entre la democràcia i la tirania. Aquesta francofília es va mantenir durant els anys vint i trenta, tot i que amb uns to menys radical: en aquest sentit, l'esquerra republicana i socialista catalana va sentir-se molt decebuda per la manca d'interès, el 1918, de la República francesa d'intervenir en una transformació democràtica d'Espanya sota l'empara de les potències guanyadores de l'Entesa, intervenció que es creia havia de comportar la solució del plet nacional català²¹. Així, tot i la indiferència de França el 1918 envers el plet català i els problemes d'Espanya, la USC i el republicanisme català van mantenir la seva tradicional francofília el 1924, en part per la victòria del "Cartel des Gauches", el qual autenticaren com el veritable representant dels ideals de la França democràtica i republicana.

En definitiva, fos quina fos la solució adoptada el 1924 per la III República francesa, la USC hauria admès qualsevol com a correcte. La posició final del govern radical i socialista francès fou la de reconèixer l'existència i l'actuació dels sindicats de funcionaris, però no va donar el pas de legalitzar-los. A França, durant les tres primeres dècades del segle XX, la

²⁰ La pretensió de la USC d'establir vincles amb la CNT pels vols del 1923-1924 a Ricard ALCARAZ GONZÁLEZ, *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*, Barcelona, La Magrana-IMHB, 1987, pp. 53-59. Pel *Cartel des Gauches* a França, Michel SOULIÉ, *La vie politique d'Édouard Herriot*, Armand Colin, 1962, pp. 107-211.

²¹ L'interès comú dels governs francès i espanyol per pacificar els respectius protectorats del Marroc i unes estretes relacions econòmiques entre França i Espanya relegaren les pretensions catalanistes i republicanes d'aconseguir, a través de la intervenció francesa, l'autonomia per Catalunya i la conversió de la Monarquia d'Alfons XIII en una República: Jean-Marc DELAUNAY, "Espanya trabajó por la victoria", *Historia* 16, n.º 63, Madrid, julio 1981, pp. 38-44. Els interessos comuns de França i Espanya al Marroc a Víctor MORALES LEZCANO, *El colonialismo hispanofrancés en Marruecos (1898-1927)*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1976.

classe política i intel·lectual francesa, com l'espanyola i catalana, havia debatut abastament la necessitat de concedir o no el dret de sindicació als funcionaris. Els canvis operats dins de la CGT el 1909, en assolir el control del sindicat una direcció moderada, obren la possibilitat de la legalització sindical. Entenien que una sindicació moderada no posaria en perill la neutralitat i l'eficàcia de l'Estat amb actituds revolucionàries. Però no fou fins la victòria electoral del "Cartel des Gauches" el 1924 que no es van reconèixer oficialment els sindicats de funcionaris o les seccions de funcionaris dels sindicats generals. Ara bé, el reconeixement dels sindicats no va significar la legalització del dret de sindicat-se, el qual no es va produir fins el 1946²².

Així, l'ambivalència del govern Herriot davant la sindicació funcional no va alterar els plantejaments polítics de la USC. De fet, la USC tenia discursos alternatius per a qualsevol de les decisions que hagués adoptat el govern d'esquerres francès. Àdhuc, en cas de negar el govern radical francès el dret de sindicat els funcionaris, aquesta negativa podia interpretar-se perfectament a partir de raonaments conjunturals: és a dir, tot i que es podia acceptar el dret dels funcionaris a sindicat-se, aquest dret podia ser negat en una conjuntura en què, per exemple, la democràcia pogués estar en perill per l'ofensiva tant de les dretes i les extremes dretes, com també per l'extrema esquerra. Per tant, si el govern Herriot el 1924 hagués negat el dret de sindicació dels empleats públics, caldria entendre que aquesta decisió s'hauria pres per evitar una amenaça tant revolucionària com contrarevolucionària contra l'Estat republicà francès. En aquest sentit, des del punt de vista de la USC, l'amenaça dels empleats públics contra el règim republicà a França havia de provenir de la possible aspiració a un Estat sovietitzant dels petits funcionaris i empleats temporers, mentre que, des de les mitjanes i altes jerarquies de la funció pública es podia desitjar l'establiment d'un Estat d'inspiració feixista. Totes aquestes consideracions no reflectien ni de bon tros la realitat francesa. Perquè la USC i l'esquerra catalana en general interpretaven la realitat francesa a partir dels paràmetres de la realitat espanyola i catalana. En el fons, la reflexió ambivalent de la USC envers la necessitat o no de la sindicació funcional a França apuntava els dubtes que sobre el mateix tema tenien els socialistes catalanistes en la conjuntura espanyola i catalana dels anys vint i trenta. Al llarg dels anys vint, com pràcticament tots els partits republicans d'esquerres, la USC tenia una visió del funcionariat molt concreta: els mitjans i alts funcionaris eren addictes a la Monarquia i el primorriverisme, mentre que aquells de categories inferiors i temporers simpatitzaven amb republicans o socialistes. En aquest sentit, la USC arribà a la II República amb la noció ja tradicional de les esquerres que calia una reforma en profunditat de

²² H.S. JONES, *The French State in Question*, Cambridge University Press, 1993, pp. 112 i ss.

l'administració de l'Estat i això implicava, entre d'altres coses, depurar o com a mínim controlar l'alt funcionariat per tal que la seva actuació no l'aboqués a la desestabilització del règim republicà. Rafael Campalans, per exemple, va assenyalar que el Decret d'Incompatibilitats havia estat dissenyat per limitar les traves que els alts funcionaris podien oposar a les reformes republicano-socialistes. Així s'expressà el juliol del 1931 en una entrevista a *El Sol* quan afirmava que la República,

está para cuidarla mucho. Hay que tener en cuenta que la generalidad de los organismos oficiales la vieja máquina burocrática de la Monarquía y de la Dictadura permanece casi intacta. Bajo el gesto servil de quien no tiene sentido heroico necesario para saber abandonar dignamente la muelle placidez de una plantilla o de un escalafón -como tantos hicimos en la "primorriverada"-, se oculta a menudo lo más turbio y ruin de la vieja política. Descuento, claro está, algunos técnicos de indiscutible competencia y moderno espíritu y la sufrida y honesta falange de los proletarios de oficina, que cargan de ordinario con todo el peso de la Administración²³.

Caldria, però, fer algunes puntualitzacions de les declaracions de Campalans. Davant del cop d'Estat del Capità General de Catalunya Miguel Primo de Rivera el 1923, les dimissions dels teòrics opositors al Directori Militar no es produïren de forma immediata. Com ja s'ha apuntat anteriorment, republicans, socialistes i catalanistes de diversa mena van mantenir-se en els seus llocs de treball de la Mancomunitat: podria aduir-se com a justificació per part dels interessats que aquesta era una institució de tarannà catalanista i l'assumien com a pròpia, al marge de tot, fins i tot del devenir polític espanyol, el qual podien considerar aliè a la pràctica política i institucional catalana. Tanmateix, al marge dels persistents somnis d'una Catalunya que, tot i restar dintre d'Espanya, actuava al marge i lliure del jou espanyol, la Mancomunitat havia estat una fórmula organitzativa supraprovincial integrada en l'entrellat administratiu de la Monarquia i assumit, inicialment, per la Dictadura de Primo de Rivera. Així, les primeres dimissions es van fer esperar fins el 1924 quan esclatà l'afer Dwelshauvers, ja explicat en planes precedents. Això sí, a partir d'aquest fet, les dimissions dels empleats públics de la Mancomunitat d'adscripció catalanista, republicana o socialista es realitzaren en cadena i de forma nombrosa. Pot deduir-se, en conseqüència, de les paraules de Campalans a *El Sol* que el dimissionari director de l'Escola del Treball el movia un cert esperit de revenja contra els funcionaris que es van mantenir fidels a Primo de Rivera o que sense ser-ho no van donar el pas endavant de la dimissió.

D'altra banda, Campalans, malgrat les seves recances pels vells funcionaris monàrquics, no dubtà a afirmar que calia mantenir en els seus llocs de treball a "algunos técnicos de indiscutible competencia y moderno espíritu". És a dir, només es podia ser benigne amb aquells que podien ser qualificats de professionals encara que no combreguessin amb el nou règim. Aquesta opinió també era fruit, com s'ha ressaltat en planes precedents, de la manca d'una tecnocràcia funcional eficient de tarannà republicà: la

²³ El Sol, 14-VII-1931, entrevista reproduïda a Albert BALCELLS, *Ideari de Rafael Campalans*, Barcelona, Pòrtic, 1973, pp. 89-90.

nova fornada de funcionaris pro-republicans resultava massa reduïda i inexperta com per abordar grans projectes depuradors massius que deixés l'administració republicana sota mínims. Per tant, no només la Generalitat provisional havia assumit els antics funcionaris de les tradicionals Diputacions provincials, sinó que també el Govern provisional de la República va haver de mantenir a bona part del vell funcionariat monàrquic i primorriverista. Això va provocar la queixa amarga de Campalans manifestant que

Andan por ahí clandestinamente muchas "juntas de defensa" de antiguos Cuerpos, que temen ver lastimados sus intereses de clase y que tratan ahora tan sólo de defender esto: cuerpos y estómagos. Y ésta no es hora de cuerpos, sino de espíritus. Si nuestros amigos del Gobierno provisional hubieran tenido siempre presente la clara verdad que encierran las palabras del evangelio: "no se puede servir a dos señores", y hubieran sabido sanear revolucionariamente la vieja burocracia, se habría evitado la casi totalidad de los conflictos surgidos²⁴.

Aquestes darreres paraules foren molt reveladores del perquè forces republicanes d'esquerres i alguns sectors socialistes havien de mostrar-se reticents a la sindicació dels empleats públics: si bé el juntisme, durant els anys deu, havia evidenciat un punt de vista *radical* de l'associacionisme dels funcionaris, el que no semblaven tenir clar els governants republicans i els grups que els donaven suport era que en el marc de la II República el juntisme persistent no estigués adoptant un tarannà polític antirepublicà. Semblava, tanmateix, que els triomfadors del 14 d'abril no entenguessin que l'èxit d'aquella jornada es fonamentà en el descontent de les classes mitjanes i funcionaries envers el primorriverisme, mostrant-se summament expectants amb la República: il·lustratiu va ser el cas de Correus, el qual, com ja s'ha indicat anteriorment, va ser instrumentalitzat en diferents moments per lerrouxistes i azañistas. En tot cas, les paraules de Campalans posaven de manifest la recança vers el sindicalisme funcional com a prevenció contra el funcionariat antirepublicà situat, des del seu punt de vista, entre els alts funcionaris de l'administració. Ara bé, durant l'estiu i la tardor del 1932, la USC va anar transformant el seu discurs polític i social fins el punt d'insinuar que es podia acceptar una mena d'actuació sindical dels funcionaris sense que això, momentàniament, posés en qüestió l'article 41 de la Constitució i el Decret d'Associacions Professionals de Largo Caballero aprovat el 1932.

L'ambivalència mostrada per la USC davant dels decrets d'associacions professionals dels funcionaris, no suposava cap mena de ruptura aparent amb la tradicional ambigüitat del discurs obrerista dels socialistes catalanistes. La USC es definí sempre com una formació obrerista però allunyada dels maximalismes i els excessos revolucionaris. Per aquesta raó i per la composició humana dels seus rengles, la USC va ser vista pel món anarcosindicalista com una organització d'intel·lectuals, tecnòcrates i funcionaris. En el més esquemàtic discurs cenetista, els homes de la USC se'ls podia considerar uns petits burgesos, els sectors

²⁴ *Ibid.*, p. 90.

il·lustrats de la burgesia catalana; encara que això sí, eren uns assalariats. Ambdues condicions, la de burgesos i assalariats alhora, els deixava en terra de ningú: per als obrers formaven part de la classe explotadora i els veien com uns nens *macos* que jugaven a ser amics dels treballadors; per als grans burgesos industrials, financers i comerciants es tractava d'uns *enfants terribles*, uns nois entremaliats, que jugaven a la rebel·lió social. Tanmateix, al cap i a la fi, la condició d'assalariats de molts dels membres de la USC els permetia assegurar que intel·lectuals, professionals, tècnics i funcionaris també eren obrers com els treballadors manuals. Per això, en els primers anys de la dècada dels trenta, la USC s'esforçà a ressaltar la seva actitud reivindicativa com equivalent i, fins i tot més sincera, que la realitzada per l'obrerisme representatiu dels treballadors manuals. Aquests esforços es remuntaven als anys vint quan la Unió Socialista s'havia constituït com a organització política²⁵.

²⁵ El complex magma social barceloní a partir del qual burgesos i proletaris esquematitzaren quines eren les formes d'acció i de vida de cada grup social a Alejandro SÁNCHEZ (dir.), *Barcelona, 1888-1929. Modernidad, ambición y conflictos de una ciudad soñada*, Madrid, Alianza Editorial, 1994. Aquesta mitificació de la codificació social i política de la Catalunya dels anys deu i vint ha estat recollida per la literatura de finals del segle XX en obres com Eduardo MENDOZA, *La ciudad de los prodigios*, Barcelona, RBA editores, 1986. En aquest sentit, una visió de la incertesa amb que els socialistes catalanistes afrontaren la rudesia de la violència social dels anys deu i vint a R. PLA Y ARMENGOL, *Impresiones de la huelga general de Barcelona del 24 marzo-7 abril 1919/// Artículos (1920-1929)*, Barcelona, Imprenta Victoria, 1930.

8. FUNCIONARIS, TÈCNICS I INTEL·LECTUALS EN EL DISCURS OBRERISTA DE LA USC

Resulta més que probable que els adherents de Cultura i Esport no mostressin cap mena d'interès per la trajectòria política i els debats interns de la USC des de la seva fundació el 1923 fins el mateix 1932. Dins de l'ACE-GC ningú no aconseguí trobar, en aparença, la relació que podia existir entre la proposta de Rafael Ramis de dotar a Cultura i Esport d'un cert discurs reivindicatiu i la pretensió de la Unió Socialista de fer-se amb el control de l'entitat corporativa dels funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Especialment, quan aquesta era una associació numèricament reduïda i amb una capacitat de projecció social i pública també esquifida. Perquè tothom entenia que si la USC volia esdevenir una organització política de prestigi i no satèl·lit de l'Esquerra, calia cercar aquells grups socials on l'Esquerra Republicana i la CNT havien sabut arribar, la primera en nombre de vots i la segona en adherents, que eren els sectors obrers manuals.

Funcionaris preparats per governar

La USC, sense negligir l'expansió entre els treballadors manuals, conreà sobretot una política d'atracció al seu projecte dels sectors intel·lectuals-professionals i tècnics, destacant el dels empleats de l'administració pública a Catalunya. El plantejament sindicalista proposat a Cultura i Esport per Rafael Ramis (i darrera seu, la USC) estava farcit de notòries reminiscències corporatives mixtura de la influència regionalista i del discurs tecnocràtic-obrerista d'origen soviètic dels anys vint. Certament, la Unió Socialista dels primers dos anys de règim republicà tingué entre els seus dirigents principals i secundaris a funcionaris de la Generalitat. Alguns, com Rafael Campalans, havien estat compromesos amb la Mancomunitat i el projecte noucentista. Al seu costat, Manuel Serra i Moret, advocat procedent del PSOE, assumí l'abril del 1931 la Conselleria de Treball de la Generalitat Provisional. Joan Comorera esdevingué secretari de Serra i Moret a la Conselleria de Treball i Rafael Ramis impartia classes d'Aritmètica, Geometria i Trigonometria a l'Escola del Treball. Així, trobem que allò que donà sentit al discurs sindical de la USC en l'àmbit dels empleats públics, fou que dirigents destacats i no tant rellevants del socialisme catalanista van esdevenir funcionaris o càrrecs d'alta categoria de la Generalitat.

La línia sindicalista que Ramis volia instaurar a Cultura i Esport partia d'una premissa ben simple: si els funcionaris de la Generalitat, tant si estaven adherits o no a l'ACE-GC, volien aconseguir millores socials i salarials només havien de confiar en els consellers i alts funcionaris de la Generalitat vinculats a la USC. Ja que aquests, des de la seva posició de poder, donarien satisfacció a les demandes dels empleats públics sense necessitat de

recórrer a la vaga. Segons aquest plantejament, tot problema laboral es resoluria per la bona voluntat de la Generalitat provisional. I en conseqüència, mai es contravindria l'esperit de l'article 41 de la Constitució.

El pragmatisme en el sindicalisme dels funcionaris resultava coherent amb la crítica de la USC contra els eixelebraments maximalistes, revolucionaris i antiestatistes de la Confederació Nacional del Treball (CNT). Així, tot i que existia una voluntat d'atreure's l'anarcosindicalisme català, el tarannà reformista, elitista i tecnocràtic-funcionarial de la USC impedí, durant els anys vint i primers trenta, absorbir la base social i professional (fonamentalment el món del treball manual) que nodria a la CNT. Però, el problema de la Unió Socialista no estava únicament en si aconseguia atreure's o no el món anarcosindicalista, sinó també a convèncer els sectors d'esquerres de la societat catalana que, tot i anar electoralment i governamentalment de la mà del partit de Macià i Companys, la USC podia ser un projecte netament diferent d'ERC. No només no aconseguí transmetre aquesta diferència a l'opinió pública, sinó que, a més a més, es percebia la USC com una organització minoritària que, com el Partit Catalanista Republicà (PCR), s'aprofitava de l'aixopluc de l'Esquerra i de la seva necessitat de quadres tècnics per prosperar, no només en l'administració de la Generalitat, sinó també en la municipal ¹.

En conseqüència, la USC es va trobar, el 1931, amb una doble dificultat: la d'haver de disputar a ERC el món dels treballadors manuals i al PCR la del minoritari espai dels tècnics i dels funcionaris. I en aquest terreny, la USC va ressaltar els mèrits i la categoria dels seus dirigents i adherents com a servidors, primer, de la Mancomunitat, posteriorment, de les Diputacions i, finalment, de la Generalitat. De la mateixa manera que els sectors roviravirgilians i bofillians, la USC evidencià que també havia tingut empleats públics de categoria a la Mancomunitat com Rafael Campalans o el metge Emili Mira ². Però, en essència, tota aquesta demostració de vàlua tecnocràtica posava de relleu el mateix complex de derrota i frustració que patia el PCR. Perquè, tot i que la USC formava part, a Catalunya, de la coalició guanyadora de les eleccions municipals d'abril i a les de Corts constituents de juny del 1931, una part dels seus dirigents i dels quadres mitjans consideraven que la seva recompensa en càrrecs no havia estat molt generosa.

¹ Sol afirmar-se que la presidència de Francesc Macià orientà el predomini d'ERC en la Generalitat. En canvi, tot i que l'alcaldia de Barcelona restà en mans del Dr. Jaume Aiguader, no sol indicar-se que aquesta fos un feu estricte de la USC. Certament, la USC sembla que no va monopolitzar els llocs de treball públics dins l'Ajuntament de Barcelona, però això no va impedir que s'aprofités l'avinentesa per donar feina als militants fidels. En tot cas, si que resulta més factible assenyalar que el binomi Macià-Aiguader certificava la preeminència d'aquells que, tot i tenir punts de vista diferents dins del conglomerat ERC-USC, procedien d'Estat Català. Sobre el Dr. Jaume Aiguader i el seu període d'alcalde de Barcelona Josep M. POBLET, *Jaume Aiguader. Una vida "amb Catalunya i per Catalunya"*, Barcelona, Teide, 1977, pp. 199-211; i Ramon ALQUÉZAR, *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, Barcelona, Columna, 1986, pp. 19-66.

² S. CARRASCO CALVO i M. PORTA SERRA, "Reformismo y organicismo en la socialdemocracia catalana. Posiciones ideológicas del Dr. Emilio Mira López (1924-1925)", *Perspectiva social*, nº19, Barcelona, ICESB, 1983, pp. 99-115.

L'Esquerra, certament, no estava disposada a sobredimensionar més del necessari el pes específic de la USC dins de la Generalitat i de l'administració local catalana. Una cosa era la manca de tècnics i especialistes amb formació universitària i de formació professional a les files d'ERC, i una altra lliurar-se a la voluntat del PCR i de la USC. Per tant, el "cupó" de prebendes que corresponien a la USC es limità a l'elit dirigent del socialisme catalanista i no als adherents i militants de segona fila. Per aquesta raó, entre l'abril del 1931 i la segona meitat del 1932, els quadres mitjans de la USC, pertanyents a la dependència mercantil i al funcionariat de categories baixes, va portar a terme una revolució sorda però persistent que tenia per objectiu desbancar de la direcció de la Unió Socialista els líders tradicionals i liquidar la imatge d'organització de funcionaris, tecnòcrates i intel·lectuals a través d'un discurs en aparença més obrerista.

Els orígens funcionarials, intel·lectuals i tecnocràtics de la USC

Des del moment de la seva fundació, el 1923, la Unió Socialista de Catalunya es va considerar més com un partit republicà, això sí amb un discurs més agosarat per la seva utilització de la terminologia marxista, que no pas com una vertadera organització obrera revolucionària o simplement obrerista. La USC va néixer en un context marcat per la crisi de representativitat i credibilitat de l'esquerra catalana, la qual, des dels anys deu, maldava per trobar aquell partit que recollís veritablement els anhels d'una classe obrera catalana que consideraven desorientada davant de la violenta lluita de classes barcelonina. En aquest sentit, a finals del anys deu i principis dels anys vint, republicans marcel·linistes i socialistes catalans s'esforçaren a concretar un denominat Partit Socialista Català, que pretenia sostenir-se en una CNT controlada pels sectors sindicalistes i d'on s'haguessin bandejat els partidaris de la lluita armada. En aquest empeny es trobaren Salvador Seguí, Francesc Layret, Lluís Companys, Manuel Serra i Moret, Josep Comaposada i Marcel·lí Domingo: és a dir, republicans i catalanistes d'esquerra, PSOE, sindicalistes llibertaris i separatistes catalans³.

La creació d'un partit obrer estrictament català s'emmarcà en el sempitern debat de l'esquerra catalana del primer terç del segle XX sobre com compatibilitzar esquerranisme i catalanisme i originar una alternativa vàlida per derrotar electoralment la Lliga Regionalista. Aquest procés de redefinició política es produí en un context en el qual republicans i socialistes catalans semblaven disposats a reconsiderar positivament la vàlua del nacionalisme com a força motriu de canvis socials i polítics: en concret la creació de l'Estat Lliure d'Irlanda i la presa del poder a Itàlia del mussolinisme el 1922, esdevingueren exemples

³ Àngel DUARTE i Alfred PÉREZ BASTARDES, *Republicanisme i socialisme*, Fundació Rafael Campalans, "V Jornades d'Història del Socialisme", Barcelona, 1 i 2 d'abril de 1992.

de construcció i reconstrucció, respectivament, d'un estat nacional. Finalment, l'impacte del triomf de la revolució bolxevic a l'Imperi Rus l'octubre del 1917 va afegir un ingredient de radicalitat social i política als plantejaments republicans, socialistes i catalanistes. En conseqüència, en el tombant de la dècada dels anys deu a la dels vint, les formacions polítiques republicanes i separatistes catalanes donaren a conèixer les seves propostes d'actuació a l'escalf d'aquests esdeveniments internacionals. És ben sabut que, per exemple, el Partit Republicà Català (PRC), de la mà de Lluís Companys i de Francesc Layret, va estar temptat d'adherir-se a la III Internacional, però la proposta va trobar la total oposició de Marcel·lí Domingo. Després de la Primera Guerra Mundial, Domingo i bona part de l'esquerra catalana encara esgrimien el discurs aliadòfil que acusava els bolxevics d'haver afavorit els Imperis Centrals amb la retirada el 1918 de Rússia de la Gran Guerra. Però també traspuava l'impacte de les tesis wilsonianes sobre l'ordenació democràtica del món i el miratge dels EEUU com a model de federació d'Estats⁴.

D'altra banda, en retrospectiva, una de les paradoxes de l'aliadofília catalana separatista i marcel·linista va ser el pòsit ideològic comú que compartia amb Benito Mussolini en els anys de la Gran Guerra: nacionalisme, intervencionisme i certes simpaties vers el sindicalisme anarquista⁵. Ara bé, mentre Benito Mussolini trobà en els immediats anys de la posguerra un creixent suport de l'exèrcit italià i una notable oposició de les files de l'esquerra obrerista socialista, els separatistes catalans i els republicans marcel·linistes es trobaren enfrontats a l'exèrcit espanyol i s'implicaren en els debats que l'esquerra catalana realitzà en la primera meitat dels anys vint sobre la necessitat d'assumir definitivament el socialisme⁶.

⁴ El discurs wilsonià i antibolxevic de l'aliadofília catalana d'esquerres a Enric UCÉLAY-DA CAL, "Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917", *L'Avenç*, nº 9, Barcelona, octubre 1978, pp. 53-58. Com a contrast, un debat semblant a l'esquerra italiana a Bruno TOBIA, "Il Partito Socialista Italiano e la politica di W. Wilson (1916-1919)", *Storia Contemporanea*, V, nº 2, giugno 1974, pp. 275-303. La frustrada integració del PRC a la III Internacional a Santiago ALBERTÍ, *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, Albertí, Editor, 1973, pp. 467-470. De fet, durant la guerra civil russa, els estats membres de l'Entente Cordiale justificaren el seu suport als exèrcits blancs a partir d'un discurs propi de la Gran Guerra: la defensa de la democràcia contra el nou autoritarisme bolxevic. Així, moviments nacionalistes que havien aconseguit la independència al final de la Gran Guerra amb el suport dels Aliats no es van poder sostreure d'emprar un discurs antibolxevic i, fins i tot, de lluitar al costat dels exèrcits blancs, tal i com va succeir amb txecs i eslovacs, a T. G. MASARYK, *La resurrecció d'un Estat. Souvenirs et réflexions*, Paris, Librairie Plon, 1930; Jaroslav PAPOUSEK, *La lutte pour l'indépendance du peuple tchécoslovaque*, Prague, Orbis, 1928, pp. 52-75.

⁵ Per a l'intervencionisme i participació de Benito Mussolini a la Gran Guerra, les seves obres, *Mi diario de Guerra*, Barcelona, Mentora, 1930; i *Testimonios de la guerra italiana 1915-1918*, prefaci al llibre del General del C. del A. Adriano Alberti, Roma, 1933.

⁶ Les semblances organitzatives i ideològiques entre el món ultracatalanista i el mussolinisme de posguerra a Enric UCÉLAY-DA CAL, "Pròleg" a David MARTÍNEZ FIOL, *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, pp. 7-13. El mateix autor ha tractat les vies de definició esquerrana i no d'extrema dreta de l'ultracatalanisme macianista a "La iniciació permanent: nacionalistes radicals a Catalunya des de la Restauració", *Catalunya i la Restauració 1875-1923*, Congrés Internacional d'Història, Manresa, 1, 2 i 33 de maig de 1992, Comunicacions, Manresa, Centre d'Estudis del Bages, 1992, pp. 127-134; i *Dos intervencionismes, dues guerres: Els orígens creuats del feixisme espanyol i del nacionalisme radical català*, text inèdit. Al llarg dels anys vint i trenta, els àmbits culturals avantgardistes dels cercles feixistes espanyols i nacionalistes radicals catalans sembla que intentaren trobar infructuosament punts de connexió a: Enric UCÉLAY-DA CAL, "Vanguardia, fascismo y la interacción entre nacionalismo español y catalán: el proyecto catalán de Ernesto Giménez Caballero y algunas ideas corrientes en círculos intelectuales de Barcelona, 1927-1933", a Justo G. BERAMENDI i Ramón MÁIZ (comps.), *Los nacionalismos en la España de la II República*, Madrid, Siglo XXI, 1991, pp. 39-95.

Tanmateix, tot i que els debats sobre "catalanisme i socialisme" no constituïen una novetat, el nou marc de discussió no podia deixar de tenir present el triomf bolxevic a la guerra civil russa de 1918-1922 i la creació de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques.

A banda dels aspectes ideològics amb què els nous corrents feixista i comunista impregnaren el discurs de l'esquerra catalana, també resulta important assenyalar que sorgiren dins d'uns cercles socials relativament afins als dels republicans catalans: professionals, intel·lectuals, periodistes bohemis, escriptors i aspirants a artistes mai reconeguts o autodidactes sense estudis amb pretensions professionals. Tot un magma de gent que, tant a Itàlia com als territoris de l'ex-imperi tsarista o com a Catalunya, compartia un projecte social i nacional dirigit a tota una comunitat. També compartien la crítica a l'estat vuit-centista oligàrquic i autocràtic i menyspreaven profundament l'aparell funcional que el sustentava. Fins el punt, que la crítica al funcionariat de l'estat decimonònic esdevenia una condemna de tot tipus d'empleat públic, identificat com l'antítesi de l'intel·lectual: buròcrata gris, sense iniciativa i escrúpols i sempre pendent d'una lectura estricta de la llei escrita. En aquesta línia resulta exemplificador el cas de Benito Mussolini. Abans de la Marxa sobre Roma del 1922, compaginà la tasca periodística i política amb la de professor de províncies de l'ensenyament públic italià. Mussolini sempre es presentà de cara a l'opinió pública com a periodista o escriptor, mai com a professor o funcionari d'ensenyament, feina que, d'altra banda, menyspreava de forma absoluta. La paradoxa mussoliniana residia en el fet que el model d'organització política i econòmica del feixisme es fonamentà en l'intervencionisme de l'Estat i en la necessitat de dotar-lo d'una àmplia i eficient burocràcia ⁷. Aquesta paradoxa també va ser característica de l'esquerra catalana dels anys deu i vint. Inicialment, el perfil socioprofessional dels sectors interessats a constituir el Partit Socialista Català representava els sectors marginals dels cercles intel·lectuals i professionals de l'esquerra catalana, fonamentalment advocats laboralistes i periodistes ⁸. Difícilment pot trobar-se un funcionari entre els seus rengles, excepte Marcel·lí Domingo que tenia plaça de professor de Formació Professional per a la dona. Tanmateix, com Benito Mussolini, Domingo no es prodigà laboralment com a empleat públic d'ensenyament, sinó que primà les seves aspiracions de triomfar en l'alta política de l'Estat espanyol ⁹.

⁷ El paper de tècnics i intel·lectuals a l'Estat feixista italià a Emilio GENTILE, *Il mito dello Stato nuovo. Del radicalismo nazionale al fascismo*, Roma-Bari, Editori Laterza, 1999.

⁸ Un exemple d'aquest sector marginal de l'esquerra catalana de finals dels anys deu del segle XX fou Lluís Companys i Jover. Il·lustratius són els capítols de Josep Lluís MARTÍN RAMOS, "L'advocat del poble", i de Josep M. CADENA "El periodista combatiu: "La Barricada" i "La Lucha"" a Heribert BARRERA et al., *Lluís Companys. Trajectòria d'un president*, Barcelona, L'Avenç, 1990, pp. 81-96 i 97-112 respectivament.

⁹ Les diferents biografies sobre la personalitat de Marcel·lí Domingo ressalten la seva voluntat de fer via en el terreny de l'ensenyament com una tasca complementària a la de la lluita política. Il·lustratives són: Xavier PUJADAS I MARTÍ, *Marcel·lí Domingo i el marcel·linisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996; o Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ (coord.),

Ara bé, tot i que aquest conjunt de periodistes bohemis i intel·lectuals identificaven l'Estat com una entitat opressora, proposaren i recolzaren alhora alternatives d'organització política paraestatal o pseudoestatal de caràcter vertical. Així, el sindicalisme revolucionari anarquista no pretenia una altra cosa que substituir l'Estat pel Sindicat en l'organització de la societat igualitària. Els catalanistes de tota mena oposaven a la ineficàcia de l'Estat la praxis eficient dels organismes i institucions que constituïen la societat civil catalana. Però en darrer terme, tant la societat sindical dels anarcosindicalistes com la societat civil dels catalanistes i republicans no era més que una fórmula retòrica per defugir el concepte d'Estat al qual identificaven, en la seva versió més *maligna*, amb allò que vulgarment coneixien com l'Estat oligàrquic i monàrquic¹⁰.

En rigor, el món llibertari havia de patir al llarg dels anys deu, vint i trenta un gran trasbals intern, en la mesura que el sector radical-insurreccional acusà sistemàticament als sindicalistes d'allò que resultava evident, que volien convertir el Sindicat en un substitut de l'Estat amb les seves estructures jeràrquiques. Per la seva banda, a partir de l'establiment de la Mancomunitat el 1913-1914, els diferents àmbits del catalanisme començaren a trobar la manera de transformar en un sentit nacionalista l'administració local de Catalunya a partir de la integració en aquesta de les institucions de la societat civil catalana o, millor dit, catalanista. Així, la Mancomunitat, interpretada pels catalanistes i els republicans catalans com una mena d'Estat regional alternatiu a l'Estat oligàrquic espanyol va obrir tímidament les vies, dins dels cercles intel·lectuals catalanistes, per a una promoció funcional al marge de l'Estat central. En conseqüència, s'inicià un procés molt lent pel qual molts homes de lletres de la corda catalanista intentaren acceptar com un mèrit i no com una traïció als seus principis intel·lectuals, la categoria de funcionari. Fonamentalment, perquè nombrosos escriptors i periodistes de l'òrbita catalanista esdevingueren funcionaris de la Diputació, de la Mancomunitat o de la Generalitat. Davant de la impossibilitat de viure exclusivament del periodisme, del teatre o de la publicació de llibres, la feina d'empleat públic solucionava les seves necessitats econòmiques.

L'empleat públic escriptor o periodista o professional fou característic d'organitzacions com Acció Catalana (rebatejat posteriorment com Partit Catalanista Republicà) o la Unió Socialista de Catalunya. De fet, foren dues formacions polítiques que nasqueren entre el 1922 i el 1923 com a conseqüència del procés de reorganització i redefinició de l'esquerra liberal,

Marcel·lí que torna, Autoritat Portuària de Tarragona-Amics de l'Ebre, 1995. Ara bé, resulta paradoxal que cap d'aquestes biografies ressalti el fet que Marcel·lí Domingo aconseguí plaça de professor de Formació Professional per a la dona el 1913.

¹⁰ Les confusions conceptuals, de vegades de tipus estratègic, d'anarquistes i catalanistes a l'entorn de l'Estat i la seva significació organitzativa a Enrique UCÉLAY-DA CAL, *The shadow of a doubt: fascist and communist alternatives in catalan separatism, 1919-1939*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2002, pp. 20-28.

republicana i nacionalista de Catalunya ¹¹. Integraren als sectors intel·lectuals professionals i funcionaris del catalanisme crítics amb el pragmatisme polític i intel·lectual del regionalisme. En el cas de la Unió Socialista de Catalunya, formada el juliol del 1923, van confluïr figures del republicanisme i del catalanisme liberal i radical com Jaume Aiguader, Alfons Maseras, Gabriel Alomar, Manuel Alcàntara i Gusart i el Dr. Emili Mira amb membres de la Federació Catalana del PSOE com Rafael Campalans, Manuel Serra i Moret, Ramon Pla i Armengol i Josep Recasens i Mercadé. Més tard, s'afegiren també estudiants de l'Escola del Treball, com Joan Aleu, admiradors del seu director, Rafael Campalans ¹². Seguidament, s'escollí una Junta Directiva formada, per tant, per funcionaris, intel·lectuals, tècnics i professionals en la qual Gabriel Alomar assolí la presidència mentre que Manuel Serra i Moret esdevingué Vicepresident. També hi foren presents Rafael Campalans i el professor temporal de l'Escola del Treball Alfons Maseras com a vocal de la Secció de Relacions. Altres vocals foren també funcionaris de la Mancomunitat com el doctor Emili Mira.

En definitiva, la USC havia de ser interpretada com una organització de funcionaris de categoria mitjana i alta de la Mancomunitat, que tenia per objectiu dissenyar un projecte polític i social fonamentat en la construcció d'un Estat socialista i democràtic dirigit per tècnics i funcionaris especialitzats. Des de l'extrema esquerra, la USC resultava una mixtura del tradicional paternalisme regionalista i catòlic social amb una notable inspiració dels models socialdemòcrates alemany, austríac i francès, així com del laborisme britànic i del bolxevisme rus. De la socialdemocràcia i del laborisme recollia el seu *sentit comú* polític: una via evolutiva cap a la construcció del socialisme ¹³; fins i tot, la capacitat, en moments de crisi o conjunturalment imprescindibles, de forjar o acceptar coalicions electorals i de govern amb els denominats *partits burgesos* ¹⁴. En aquest sentit, l'entrada en el Govern provisional de la

¹¹ Per a Acció Catalana o Partit Catalanista Republicà, Montserrat BARAS, *Acció Catalana (1922-1936)*, Barcelona, Curial, 1984. Pels sectors socialistes, Antoni FABRA I RIBAS i Rafael CAMPALANS, *Catalanisme i socialisme. El debat de 1923*, edició a cura de Jesús M. Rodés, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1985.

¹² Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*, Barcelona, La Magrana-Institut Municipal d'Història (Ajuntament de Barcelona), 1987, pp. 18-21; Josep Lluís MARTÍN RAMOS, "La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)", *Recerques*, nº 4, Barcelona, Ariel, 1974, pp. 155-190 i del mateix autor, *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1930-1936)*, Barcelona, Curial, 1977, pp. 94-107. Per al PSOE, l'escissió de la seva federació catalana constituïa una ruptura més que calia afegir a les que ja s'havien produït en l'àmbit estatal entre 1919 i 1922 i que havien conduït a la creació del Partit Comunista d'Espanya. Tanmateix, va resultar especialment punyent en la mesura que la presència del PSOE a Catalunya era força migrada: Maria Dolors CAPDEVILA i Roser MASGRAU, *La Justícia Social. Organ de la Federació Catalana del PSOE 1910-1916*, Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània-La Gaya Ciència, 1979; i Albert BALCELLS, *Violència social i poder polític. Sis estudis històrics sobre la Catalunya contemporània*, Barcelona, Pòrtic, 2001, especialment el capítol "El socialisme i el laberint català fins l'any 1936", pp. 119-162.

¹³ En els moments fundacionals de la USC es va produir la victòria electoral del Partit Laborista britànic. Aquest fet va servir d'exemple de com podia ser possible que una organització política socialista accedís al poder amb un fort suport sindical, en aquest cas de les Trade Unions, i sense necessitat d'activitats violentes revolucionàries: Juan Carlos PEREIRA, "El partido laborista en el poder: diciembre de 1923", *Historia* 16, nº 76, Madrid, agosto 1982, pp. 81-86.

¹⁴ La percepció d'un socialisme democràtic per damunt d'un socialisme marxista dins de la USC a Pere GABRIEL, "Reflexions polítiques davant la crisi dels Estats liberals", Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, vol. VIII: "Primeres avantguardes 1918-1930", Barcelona, Edicions 62, 1997, pp. 96-100.

Generalitat, a l'abril del 1931, exemplificava aquesta tendència. En el cas concret de la socialdemocràcia austríaca la USC assumí les tesis d'Otto Bauer sobre la vàlua del nacionalisme com a element vertebrador d'una societat plurinacional: en altres paraules, com traslladar, amb una estructura d'Estat democràtica, el model d'Estat de l'antic Imperi Austro-Hungarès a Espanya. I, finalment, del bolxevisme rus s'adoptà, no la seva forma d'accedir al poder, sinó la progressiva tendència de la URSS, al llarg dels anys vint, per convertir-se en una societat dirigida per funcionaris tecnòcrates ¹⁵. En aquesta línia, el setembre del 1931, dirigents de la USC no van desestimar assistir a un dels molts Congressos de Tècnics que es realitzaren a la Unió Soviètica¹⁶.

El pensament intel·lectual de la USC i la renúncia a la CNT

El predomini de funcionaris i tècnics en la direcció de la USC va marcar el discurs polític obrerista de l'organització. S'assenyalava que el guiatge de la lluita política i la vertebració de la societat socialista democràtica havia de restar en mans del sector intel·lectual. Aquest concepte no feia referència exclusiva a escriptors i pensadors, sinó que tenia un abast més ampli. S'entenia que un intel·lectual també era un professional o tècnic amb estudis universitaris o un funcionari contractat pels seus coneixements mèdics, jurídics, d'enginyeria o de mestratge, entre d'altres. Era, en altres termes, el conjunt d'oficis propis de la classe mitjana instruïda. I per aquesta raó, pels seus coneixements superiors, havia de dirigir el procés d'alliberament nacional, social i cultural del poble català. Ara bé, preocupats per no oferir una imatge netament elitista, el discurs de la USC ressaltava que l'intel·lectual no era un ésser superior, sinó un obrer equivalent al treballador manual: mentre l'intel·lectual feia us de la ment en el procés productiu, l'obrer de fàbrica o de la construcció només tenia les mans com argument laboral. Aquesta idea la va elaborar Jaume Aiguader, metge municipal als anys vint de l'Ajuntament de Barcelona, a les planes de la publicació de la USC *Justícia*

¹⁵ Wolfgang ABENDROTH, *Historia social del movimiento obrero europeo*, Barcelona, Ediciones de Cultura Popular, 1968, pp. 48-111. La creació de la USC no va significar en aquells moments la introducció del marxisme soviètic en els cercles catalanistes, encara que el partit es definí com a marxista. Fins la Guerra Civil, amb la creació del Partit Socialista Unificat de Catalunya, els viaranyos sentimentals de la USC envers la URSS van estar marcats per una confusa relació d'admiració i rebuig alhora: Jesús M. RODÉS, "El socialisme català i la revolució soviètica", *L'Avenç*, nº 9, Barcelona, octubre 1978, pp. 62-64. Així, el 1924, Serra i Moret, parlant dels problemes dels socialistes alemanys, assenyalava que aquests procedien d'haver intentat fer la seva revolució sense caure en els excessos dels bolxevics de tal manera que "fos incruenta, intel·ligent i humana", *Justícia Social*, 1-XI-1924, p. 2. No era una crítica estricta a la revolució, sinó al procediment emprat. D'igual forma, un any després, Rafael Campalans afirmava que "la Revolució Russa no és encara la nostra revolució", *Íbid.* 2-XI-1925. Sobre l'evolució del pensament de Serra i Moret, Mercè BARCELÓ i SERRAMALERA, *El pensament polític de Serra i Moret. Nació democràcia i socialisme*, Barcelona, Edicions 62, 1986; i Isidre MOLAS, "Manuel Serra i Moret: socialisme i catalanisme", *L'Avenç*, nº 67, Barcelona, gener 1984, pp. 24-31. Per a Campalans, Albert BALCELLS, *Ideari de Rafael Campalans*, Barcelona, Pòrtic, 1973; del mateix autor, *Rafael Campalans, socialisme català: biografia i textos*, Barcelona, Abadía de Montserrat, 1985; i Isidre MOLAS, "Rafael Campalans. Socialisme, democràcia, Catalunya", *Serra d'Or*, Barcelona, setembre 1978, pp. 17-21; i també Jesús Mª RODÉS, "Socialdemocràcia catalana i qüestió nacional (1910-1934)", *Recerques*, nº 7, Barcelona, Curial, 1978, pp. 125-143.

¹⁶ "R. Campalans, J. Xirau i E. Mira a la URSS", *Justícia Social*, 5-IX-1931, p. 5.

Social, on ressaltava que intel·lectuals, professionals i funcionaris eren també obrers que tenien consciència social i que, fins i tot, podien renunciar a la seva condició de burgès:

I avui ésser obrer no vol dir, solament aquell home que produeix amb les mans o l'intel·lecte, la riquesa del món, sinó que a l'ensembl té consciència de les seves condicions, i oposant-la al règim vigent, activant-la en energies i fent-la expressiva, per mitjà de la lluita de classes, intenta no sols enrunar a la burgesia, sinó també a la civilització burgesa i crear una altra civilització amb propis elements culturals i ètics. Mentre els obrers intel·lectuals, mentre els que exerceixen professions lliberals no tinguin aquesta consciència obrera, mentre no's prometin aquesta cultura i aquesta civilització creades per ells i enfrontades i enemigues de la burgesia, els noms d'*obrers* no'ls escau i ajuntats amb els altres obrers, en lloc de fer-los favor els serien un entrebanc, feixuga càrrega, pés mort que no els deixaria avançar, per la seva pussilanimitat i molts cops per la seva mala fè¹⁷.

Tanmateix, molts funcionaris amb vocació d'escriptor o de periodista, ni se sentien obrers ni tampoc funcionaris. Actitud que també es feia evident entre aquells intel·lectuals i professionals que treballaven en el món de l'empresa privada. Solien considerar-se per damunt de tothom, com si la seva feina i el seu estatus social estigués per damunt de la família obrera tradicional. Així, Aiguader denunciava que,

els homes de les professions lliberals porten vicis d'origen que mentre no se'n alliberin no seràn aprofitables per a la tasca grossa de generar el futur. En primer lloc, desprecien el treball i com a conseqüència lògica, al treballador. El tècnic i el dependent, han cercat sempre una diferenciació amb l'obrer. Vestits de senyorets s'ho han cregut i el seu mimetisme ha arribat a fer-los pensar com a senyorets, -aquest paràsit sense gràcia, ni noblesa.

[...]

Es tasca, doncs, del socialisme canviar-los la seva mentalitat i el seu ideari. Que entenguin que la força del pervindre és el Treball, entès com una civilització i com una organització ordenada que portés noves fonts de cultura i nova justícia [...]

Del món burgès al món obrer no hi ha un camí planer, hi ha un salt; és té de passar a una ideologia completament diferent. Per ésser obrer, cal deixar-se de sentir burgès. Sinó és així no's poden aplegar en una mateixa Federació els obrers manuals i els lliberals¹⁸.

El discurs d'Aiguader no estava dirigit tant als sectors intel·lectuals, com sobretot als sectors obrers manuals. La idea era convèncer a aquests que els dirigents de la USC, tot i ser funcionaris i professionals, també se'ls podia considerar com a obrers perquè també cobraven un salari. Així, allò que unia a empleats públics-professionals i treballadors manuals era la seva condició d'assalariat (cobrar per una feina). En la mateixa línia que Aiguader s'expressà Joaquim Xirau Palau. I, certament, com Aiguader, també era funcionari, però no municipal sinó de l'Estat. Durant els anys vint i trenta, Joaquim Xirau va desplegar la seva activitat funcional en el terreny de l'ensenyament. Inicialment fou catedràtic d'Institut a Vigo i posteriorment catedràtic de la Universitat de Saragossa. L'any 1927 aconseguí la càtedra a la Universitat de Barcelona, on mantingué la plaça fins el 1939¹⁹. Com Aiguader insistia en el fet que tant els intel·lectuals com els obrers manuals formaven part de la classe treballadora i prenia com a exemplificadores d'aquest fet unes paraules de Gabriel Alomar en les quals l'autor de *Catalanisme socialista* assenyala que si bé el mot "intel·lectual" era sinònim de burgès per a l'obrerisme manual més radical, la solució passava per substituir-lo per un terme

¹⁷ COT DE REDDIS (Jaume Aiguader), "Obrers manuals i de professions lliberals", *Íbid.*, 20-XII-1924, p. 1.

¹⁸ *Íbid.*

¹⁹ Jordi MARAGALL, "Xirau i Palau, Joaquim", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 24, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, S.A., 1989, p. 419.

nou. Així, Alomar proposava com a alternativa al concepte d'"intel.lectualitat" el d'"espiritualitat", com a dimensió comuna de treballadors manuals i tècnics de tota condició. Així, l'"espiritualitat" havia de permetre superar les recances classistes de tothom fins el punt d'unir-los en un sol feix:

Intel.lectual no és l'home de superior intel.ligència, que passeja la seva superioritat pel damunt de la vulgaritat que l'entorna. Un mecànic i fins un gandul pot ésser molt més intel.ligent que un intel.lectual. La diferència no està forçosament en un desequilibri de qualitats espirituals, sinó més remillament, en la mena de treball que realitzen. Intel.lectual és simplement l'home que treballa en les coses de l'intel.lecte. I les coses de l'intel.lecte són simplement una part de les coses de l'esperit.

Per això l'eminent Alomar ha proposat agudament substituir una paraula per l'altre; l'esperit és més ample que l'intel.lecte [...]

Així, amb aquest lleuger carvi, tots a una, podem entrar en una nova i ampla categoria. Espirituals serem tots els homes que en les coses de cada dia, en els nostres treballs habituals, hi posem, en fer-los, tot el fervor del nostre esperit²⁰.

Tots aquests esforços conceptuals, òertament vaporosos i gens atractius per a qualsevol treballador manual, no tenien una altra destinació que la Confederació Nacional del Treball (CNT) i els seus teòrics adherents i simpatitzants. La USC, a diferència del finat Dr. Martí i Julià i dels roviravirgilians, però en connexió amb l'esmoreït PRC i el propi Francesc Macià, creia que sense la CNT qualsevol intent d'aconseguir una forta penetració entre els obrers catalans resultava impossible. Entenien que sense la CNT, majoritària entre els obrers manuals urbans davant de la més que feble presència ugetista, la revolució nacional, democràtica i socialista catalana comptava amb poques possibilitat d'èxit²¹. Nogensmenys, la possibilitat d'arribar a una entesa amb els cenetistes es veia dificultada per l'obsessió dels sectors marxistes d'obtenir el control total de la central anarquista: el nucli dirigent de la USC, del PRC i d'Estat Català el formaven intel.lectuals i professionals o aspirants a ambdues coses que entenien que el moviment obrer català s'havia de plegar a la direcció política del grup socio-professional que ells representaven²². En el fons, es tractava d'una pretensió no gaire allunyada de la tesi leninista que assenyalava que la revolució l'havia de conduir una minoria conscient i preparada. Òbviament, els dirigents cenetistes, enaltidors de la vàlua moral de l'obrer manual, no acceptaren aquest punt de vista; és més, tot i que amb matisos, fins l'inici de la Guerra Civil, la Confederació mantingué un discurs netament crític vers els sectors professionals i funcionaris²³.

²⁰ Joaquim XIRAU PALAU, "Treballadors espirituals", *Justícia Social*, 4-X-1924, p. 3.

²¹ Les dificultats de la implantació socialista en el món obrer manual català a David BALLESTER, *Marginalitats i hegemonies: L'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*, Barcelona, Columna-Fundació Comaposada, 1996, pp. 25-111; i Pere GABRIEL, "Sindicalismo y sindicatos socialistas en Cataluña. La UGT, 1888-1938", *Historia Social*, nº 8, Valencia, Instituto de Historia Social UNED Valencia, otoño 1990, pp. 47-71.

²² VILADOM, " El problema de l'organització obrera a Catalunya/Cerqueu el mal; però, posem-hi el remei", *Justícia Social*, 9-I-1926, p. 1.

²³ L'opinió llibertària contra els intel.lectuals era en realitat una crítica al concepte elitista que republicans i marxistes tenien d'aquests sectors. De fet, l'anarcosindicalisme no menyspreava els intel.lectuals. Simplement no els atorgava cap paper dirigent i els donava el mateix protagonisme que als sectors manuals en la vida política i en el procés revolucionari. Il·lustratiu del punt de vista cenetista vers els sectors tècnics i professionals: Isaac PUENTE, "El técnico y la emancipación proletaria", *Solidaridad Obrera*, 11-XI-1932, p. 1.

De fet, el republicanisme, el socialisme i els pocs comunistes catalans que existien als anys vint i trenta albiraren una possibilitat d'aproximació a la CNT quan els sectors sindicalistes es feren amb el control de la Confederació els anys 1930-1931. Aquest suport als sectors sindicalistes es féu més patent amb la publicació de l'anomenat "Manifest dels Trenta" aparegut a finals de l'agost del 1931. Fou en aquest context, i ja com a Conseller d'Economia i Treball, quan Serra i Moret publicà a les planes de *Justícia Social* unes paraules de crítica a l'alternativa del sector insurreccionalista de la CNT alhora que donava la seva confiança als trentistes per haver recomanat una via de prudència revolucionària. Serra i Moret entenia que la revolució republicana havia d'aprofundir encara més en la transformació socialista de la societat espanyola, però advertia dels perills de les presses revolucionàries dels *faistes*, que podien afavorir la contrarevolució, molt activa i bel.ligerant contra el règim republicà:

[...] Dissortadament, des del primer instant va presentar-se en els quadros sindicals els símptomes de la incomprensió que ha provocat el catalanisme. Ja fa algunes setmanes que en aquestes mateixes planes denunciàvem l'abast de la revolució i dèiem que no tenia tot el caràcter social que podia haver tingut i que el poble presentia, perquè si bé el capitalisme havia format el quadro contra el nou estat de coses, el proletariat, atret a un terreny de lluita equívoca s'havia llençat a la tasca derrotista de demanar augment de jornals intentant vanament contrariar les lleis infranquejables de l'economia universal.

[...]

El manifest que hem llegit obre a la CNT un nou període de vida. Avant per aquest camí, que la victòria no pot fallar²⁴.

Durant els anys vint, les planes de *Justícia Social*, a través de les paraules de Jaume Aiguader, ja havien constatat allò que creien que havia estat el gran error estratègic de la CNT, l'abandonament de la lluita política per l'estrictament econòmic:

I és que l'obrer de Catalunya ha encarregat al sindicat una missió econòmica pura i no ha volgut que la política s'hi barrejés de cap de les maneres. Ell podia lluitar per a una democràcia cridanera que era, no una col.laboració de classes, sinó una desconeixença, una ocultació de l'existència de classes, però el sindicat el volia exclusiu per a la lluita de classes, amb tota la seva puresa, sense barrejar-se ni poc ni molt amb llurs enemics, sense acceptar-ne ni el més petit pensament ni la més petita tàctica.

Ha fet del sindicat, el nostre obrer, un arma pura de guerra, d'una guerra aferrissada, constant, paroxística.-Aquest paroxisme ha donat per resultat que no hagi pogut crear un exèrcit regular, eficaç per a la victòria, sinó un sistema de guerrilles que es formen i es disolen amb gran facilitat però d'obra purament negativa.- Ha repudiat sempre tota iniciativa que pogués distreure el sindicat d'aquesta tàctica bèlica. Ni mutualitats, ni cooperatives, però fora del sindicat, lluny del sindicat, no volia res que enterbolís la seva labor immediata de guerra a ultrança a la burgesia²⁵.

Aquesta era una interpretació que magnificava el domini sindical de la CNT, però també el fals apoliticisme de la Confederació, ja que els seus objectius finals no eren estrictament econòmics sinó també polítics. En tot cas, totes les consideracions exposades

²⁴ *Justícia Social*, 5-IX-1931, p. 1.

²⁵ Cot de Reddis (Jaume Aiguader), "L'obrer català i el socialisme", Barcelona, 16-I-1926, p. 1. També "Al marge d'un fullet/ La CNT organisme econòmic. Els que pensen i els que divaguen. L'hora de rectificar", *Ibid.*, 9-I-1926, p. 1. Aquest fet contradiu les paraules d'Emili Gasch quan afirmava que "cuando se ignoran los hechos económicos se está ignorando al marxismo y que cuanto mayor valoración reciben mayor es el acercamiento"; a Emili GASCH, "Marx en Catalunya", *Histora* 16, nº 30, Madrid, octubre 1978, p. 55.

per la USC amb la finalitat d'atreure's la CNT van quedar en nores quan els sectors insurreccionalistes i faistes marginaren dins de la CNT als sectors sindicalistes tallant de socarrel tot intent de convertir la central anarcosindicalista en una organització domesticada per republicans, socialistes o comunistes. D'aquesta forma, la USC es va mostrar cada cop més convençuda que la clàssica obsessió de l'esquerra catalana de reconduir i controlar la CNT es tractava d'una alternativa quimèrica i que, en tot cas, resultava preferible concretar un espai obrer i sindical propi que acabés amb la teòrica hegemonia cenetista. I aquest espai propi havia de trobar-se dins del sector dels serveis i, en concret, dins de l'administració de l'Estat. Així, al discurs antiestatista de la CNT calia contestar-lo amb un discurs netament estatista sense complexos. S'havien de dir les coses pel seu nom i no avergonyir-se del mot funcionari i servidor de l'Estat. El dissenyador i organitzador d'aquesta nova orientació política del socialisme catalanista va ser Joan Comorera, el qual, com molts dirigents de la USC, exercia de funcionari entre el 1931-1932. I, en el seu cas concret, de la Conselleria de Treball de la Generalitat de Catalunya.

El camí de Comorera cap el funcionariat de la Generalitat Provisional

La idea de redissenyar orgànicament la Unió Socialista no partí de Comorera, sinó de Rafael Campalans i Manuel Serra i Moret. Ambdós li encarregaren que dotés la USC d'una estructura orgànica més sòlida per tal de poder fer front a un nou període de política de masses com semblava que podia ser la II República. L'encàrrec tenia sentit atesa l'experiència organitzativa que, al llarg dels anys vint, Comorera adquirí com a militant actiu del Partit Socialista Argentí. A tot això ajudà el seu treball com a eficaç secretari de Manuel Serra i Moret en la Conselleria de Treball de la Generalitat Provisional. Certament, Joan Comorera, com molts intel.lectuals republicans, socialistes o catalanistes, responia al perfil del jove procedent de les zones de l'interior rural de Catalunya que pretenia formar-se i triomfar professionalment i políticament a Barcelona. En el seu cas concret, provenia de la població lleidatana de Cervera i, a l'igual que Marcel·lí Domingo, la seva formació professional i intel.lectual se situà en el terreny de la docència. De fet, compartí amb el tortosí Marcel·lí Domingo militància en el Bloc Republicà Autonomista i el Partit Republicà Català. Prèviament, com Lluís Companys, s'havia forjat en els rengles del republicanisme reformista de Melquiades Álvarez i Gumersindo de Azcárate. Tanmateix, mentre Domingo i Companys es feien un lloc en la política catalana i espanyola a través del PRC, Comorera no deixava de ser un personatge secundari dins del mateix. Per això, en part, va participar, el 1923, en la fundació de la Unió Socialista de Catalunya. Però, novament, no assolí cap lloc d'importància dins la nova organització. A més, el cop militar, el setembre del 1923, del Capità General de

Catalunya Miguel Primo de Rivera va impedir qualsevol temptativa de projecció política dels membres de la USC i de qualsevol membre de l'esquerra catalana en general. Davant d'unes expectatives professionals i polítiques força migrades, si més no truncades del tot, Comorera s'exilià a l'Argentina on es convertí en un especialista de l'organització política de masses a través de la seva militància en el Partit Socialista Argentí ²⁶.

Sembla evident que Comorera, a l'igual que el radical-socialista Marcel·lí Domingo o el socialista pre-feixista Benito Mussolini, no es conformava amb la seva tasca de professor-funcionari de províncies, sinó que aspirava a triomfar en el món de l'alta política. Ara bé, a diferència de Domingo, Comorera es va haver d'acontentar amb l'espai que ofería l'alta política catalana i no l'espanyola. En aquest sentit, la reconversió de Comorera en empleat públic de la Generalitat no va ser fruit d'una vocació funcional intrínseca. Com molts intel·lectuals i professionals dels cercles catalanistes, Comorera esdevingué funcionari com un mecanisme de supervivència econòmica i com una forma de situar-se prop dels cercles de decisió política del nou poder autònom català. Per tant, arran de la caiguda de la Monarquia Alfonsina i de la proclamació de la II República, Joan Comorera tornà a Espanya i es reintegrà a la política catalana dins de la USC. Allunyat des de feia anys de la pràctica docent i professionalitzat en el món de la política, Comorera esdevingué secretari personal de Manuel Serra i Moret dins de la Conselleria d'Economia i Treball. D'aquesta forma, Comorera va convertir-se en funcionari temporal de la Generalitat.

El funcionari en el disseny comorerista de la USC

El càrrec de secretari del Conseller d'Economia i Treball va permetre a Comorera establir-se dins dels espais de poder del nou ordre polític a Catalunya. I, al mateix temps, aprofità l'avinentsa per dissenyar una estratègia que contrarestés des de l'administració el pes de la CNT en el moviment obrer català. Pretenia formalitzar una imatge política i social de la USC més radical que la de la pròpia ERC per tal de substituir-la, amb el temps, dins de l'espai electoral d'esquerres²⁷.

Tanmateix, aquest objectiu ambiciós no es podia dur a terme exclusivament des de la Conselleria d'Economia i Treball, sinó que havia d'anar acompanyat d'un exhaustiu procés de remodelació interna de la USC. Per aquest motiu, des de la direcció de la USC, se li oferiren amplis poders per tal de portar a terme la reorganització i expansió de la formació com un veritable partit de masses. Així, Comorera va enfocar la nova USC dels anys trenta com un

²⁶ Miquel CAMINAL, *Joan Comorera*, Vol. I, "Catalanisme i socialisme (1913-1936)", Barcelona, Empúries, 1984, pp. 17-66.

²⁷ *Íbid.*, pp. 69-107. Just CASAS, *La política de treball de...*, op. cit

partit netament obrerista en el seu discurs i amb uns quadres disciplinats que havien d'obeir les directrius del partit aprovades en els corresponents congressos i executades pels seus dirigents²⁸.

El 10 de juliol del 1931 tingué lloc l'Assemblea General de la USC que en confirmà la conversió en un partit polític i ratificà també a Comorera com a director de *Justícia Social* i a Felip Barjau, funcionari de la Generalitat, com a secretari sindical. Això va implicar que es comencés a dissenyar un discurs més nítidament obrerista que va tenir, inicialment, l'utòpic objectiu de convertir la CNT en un sindicat controlat per la USC, però que finalment, i ja dins d'una perspectiva més realista, va plantejar la creació d'un sindicat afí al partit. Perquè això tingués una certa credibilitat entre els obrers catalans, Comorera entenia que la Unió Socialista de Catalunya havia de deslliurar-se de la imatge de partit d'intel·lectuals amb la qual tothom la identificava i que l'equiparava amb el Partit Catalanista Republicà. I tanmateix, el domini sindical exercit per la CNT entre els obrers manuals obligà la USC, a l'igual que a la UGT i el PSOE a Catalunya, a expandir-se entre els professionals liberals, sectors de serveis i, lògicament, entre els empleats públics²⁹.

El funcionariat posseïa per a Comorera una rellevància especial: es tractava de les persones que s'encarregaven de fer funcionar l'Estat i, per tant, el seu control podia significar la possibilitat de conquerir-lo. Així, la USC i, en concret, Joan Comorera, posaren els cinc sentits a aconseguir la seva total influència entre els empleats de la Generalitat. Però la Unió Socialista de Catalunya va voler jugar una carta molt precisa: l'enquadrament dels empleats de categories inferiors i temporals com Joan Comorera; com a mínim, a aquests grups s'adreçava preferentment el seu discurs.. Això no significava que negligessin d'atreure's els empleats de categories superiors: precisament, en el moment de proclamar-se la II República, la direcció de la USC estava farcida d'intel·lectuals professionals i tècnics que havien ocupat càrrecs i llocs d'alta i mitjana categoria. Ja s'ha assenyalat que Rafael Campalans recuperà la direcció de l'Escola del Treball i esdevingué un dels redactors de l'Estatut de Núria; Manuel Serra i Moret fou Conseller d'Economia i Treball; d'altres com Joaquim Xirau eren professors universitaris; Alfons Maseras treballava com a escriptor amb un cert reconeixement que impartia la docència a l'Escola del Treball; i, finalment, cal ressaltar que Jaume Aiguader esdevingué alcalde de Barcelona.

²⁸ Certament, existí una entesa i uns punts en comú inicials entre Manuel Serra i Moret i Joan Comorera. En aquest sentit, resulta significatiu que el primer, el 1929, i el segon, el 1936, prologuessin diferents edicions del *Manifest del Partit Comunista* de Karl Marx i Friedrich Engels; veure Jesús Mª RODÉS, "Presentació" a Karl Marx i Friedrich Engels, *Manifest del Partit Comunista*, amb pròlegs de Manuel Serra i Moret i Joan Comorera, Barcelona, Undarius, 1976.

²⁹ Miquel CAMINAL, *Joan Comorera, op. cit.*, vol. I, pp. 79-90.

Ara bé, la recerca dels empleats de baixa categoria i temporals per part de la USC implicava també elaborar un discurs obrerista i de signe reivindicatiu que incidís en dos temes claus del funcionariat: l'equiparació salarial i horària de totes les categories de funcionaris i l'estabilitat de les plantilles (és a dir, la conversió dels temporals en fixos). En tot cas, aquest discurs obreritzant que insinuava l'existència d'una lluita de classes dins del funcionariat era, tanmateix, l'expressió d'una confrontació corporativa de la qual Joan Comorera constituïa una part molt interessada i afectada: funcionaris de prestigi contra funcionaris en promoció; o dit d'una altra manera, la vella direcció de la USC contra els aspirants a líders com Comorera.

El retorn de Comorera de l'exili, ja s'ha remarcat, el deixà professionalment al descobert: no era pròpiament un intel·lectual-professional i la docència se li havia quedat com una vocació petita per a les seves ambicions reals de promoció político-professional. El càrrec de secretari de la Conselleria d'Economia i Treball era provisional, ja que depenia en bona mesura de la continuïtat de la USC en el govern de la Generalitat. I, certament, el 1932, aquesta possibilitat resultava complicada perquè ERC s'estava replantejant l'alternativa de fer camí sense la Unió Socialista un cop s'aprovés l'Estatut. I sense la crossa de l'Esquerra, la Unió Socialista podia patir una notable desfeta que descavalqués a molts dels seus membres dels càrrecs públics que ocupaven. Per tant, Comorera semblava tenir clar que el control del funcionariat, almenys el de la Generalitat, resultava bàsic per convertir la USC en un autèntic contrapoder a ERC o, com a mínim, esdevenir un interlocutor seriós i influent dintre de l'administració autònoma catalana. Així, la recerca del funcionariat temporal i de categories inferiors també tenia altres factors estratègics: constituïen majoria dins de l'administració i identificaven els alts funcionaris com uns privilegiats i uns "enxufats" del partit de Macià.

La concreció d'un discurs obrerista enaltidor dels empleats temporals anà parell a una soterrada i no explícita lluita pel control de la USC; una lluita que oposava a una direcció de tecnòcrates de categoria i prestigi enfront dels aspirants a funcionaris i intel·lectuals diletants que volien conquerir el partit. Un pas important en aquesta direcció va tenir lloc durant el Primer Congrés Nacional de la USC celebrat a l'abril del 1932. Al llarg de les sessions es va debatre com un problema seriós el fet que Gabriel Alomar es negués a donar al partit el 10% de les dietes que rebien els parlamentaris de la Unió Socialista a les Corts. Va ser precisament Rafael Ramis, president de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya qui, en nom del Districte VIII, va proposar que s'expulsés a Alomar de la USC perquè "se l'havia de tractar com a qualsevol altre soci. No es pot admetre l'argument de Campalans, car Alomar signa el report dels parlamentaris de la USC" ³⁰. Campalans, com indiquen les

³⁰ Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista..., op. cit.*, p. 107.

paraules de Ramis, sortí en defensa de Gabriel Alomar i argumentà que no se'l podia expulsar perquè no pertanyia a la USC. En realitat, Alomar era membre, en aquells moments, del Partit Republicà Radical-Socialista de Marcel·lí Domingo. La proposta d'expulsió d'Alomar formulada per Ramis la votaren 41 delegats i una altra d'Emili Granier-Barrera la votaren 14. La meitat o més no votaren, demostrant que, malgrat tot, preferien les tesis conciliatòries de Campalans de mantenir a Alomar, sinó com a militant almenys com a home de prestigi intel·lectual dins de la USC. Probablement no explicitaren la seva negativa a la proposta de Ramis per tal de no quedar marcats davant del personatge que havia esdevingut l'arquitecte d'una estructura orgànica disciplinada de la USC: Joan Comorera ³¹.

Alomar, en definitiva, va ser víctima d'una operació semblant a la que havia patit Marcel·lí Domingo en el si d'ERC a principis del 1932: a Domingo se li negà la doble militància dins d'ERC i el PRRS fins el punt que se'l va expulsar de l'Esquerra. A Alomar se li va retreure el mateix però, a més, se li afegí l'acusació d'indisciplinat, de no seguir les directrius marcades pel partit. Aquest argument es reforçà amb l'afirmació que com es tractava d'un intel·lectual la disciplina no podia formar part del seu caràcter. Però el que semblava produir més ràbia als partidaris de la defenestració d'Alomar era que aquest volia tenir l'avantatge de jugar a fer política tant a Madrid com a Barcelona, quan molts membres de la USC patien per fer-se un petit espai a l'administració catalana. El cas Alomar evidencià de forma crua la lluita pels llocs de feina de l'Estat i de l'administració autonòmica a partir d'una idea força clara que també va estar present en el cas de Marcel·lí Domingo amb l'Esquerra: només els que feien política catalana tenien drets en el si del partit i en l'administració catalana. Dit cruament: o a Espanya o a Catalunya, però no als dos llocs i amb les cartes marcades ³².

Finalment, l'afer Alomar va desvetllar una nova paradoxa dins de la USC: la remodelació del discurs obrerista marcat per Comorera incidia en la crítica contra els intel·lectuals, assenyalant el seu caràcter bohemi i indisciplinat enfront del conscient i disciplinat obrer. Aquesta tesi no feia altra cosa que qüestionar als vells dirigents del partit als quals se'ls veia com uns intel·lectuals elitistes, contradient d'aquesta manera el discurs clàssic de la USC que identificava els intel·lectuals i els treballadors manuals com a membres de la

³¹ *Ibid.*, pp. 104-111.

³² El problema del dualisme en la política catalana era persistent al llarg dels segles XIX i XX. En concret, en el primer terç del noucènt, les estratègies de catalanistes i republicans catalans s'havien concretat en aconseguir l'autonomia de Catalunya i l'establiment d'una República federal espanyola. Això havia comportat la vertebració d'aliances amb els sectors republicans i obreristes de la resta d'Espanya. En conseqüència, a partir de l'abril del 1931, els més espabilats o els més hàbils havien acabat per fer-se un forat en el món polític espanyol, visualitzat en la capital de l'Estat, Madrid. En canvi, aquells que es conformaren amb un ampli poder local a Catalunya, ja fos per patriotisme catalanista o perquè no els va quedar més remei en no poder accedir a l'alta política de Madrid, restaren a Barcelona. I van ser aquests darrers els que marcaren el joc polític a Catalunya exigint que no es juguessin les dues cartes de Madrid i Barcelona alhora. En el fons, i des del punt de vista català, era remarcar l'existència de dos pols de poder a Espanya, en aparença, difícilment complementaris. Enric UCÉLAY-DA CAL, "La estratègia dual catalana en la Segunda República", a Xavier VIDAL-FOLCH (dir.), *Los catalanes y el poder*, Madrid, El País-Aguilar, 1994, pp. 113-123.

classe obrera. En conseqüència, el Primer Congrés Nacional de la USC celebrat el 1932 va escollir un nou Comitè Executiu que va prescindir dels tradicionals funcionaris de categoria i amb estudis universitaris, i, en canvi, va donar pas a un seguit d'intel·lectuals dilectants i poc professionalitzats: Joan Comorera, Joan Coloma, Joan Capdevila, Emili Saleta, Joan Forment, Elionor Serrano, Joan Frojosà, Rafael Folch i Capdevila i Josep Sallés. Aquest darrer va dimitir i el va substituir Emili Granier-Barrera que formava part del conjunt de nou suplents, entre els quals s'hi trobava també Rafael Ramis. Així, en aquest procés de canvi en la direcció de la USC, podrien intuir-se objectius complementaris i coincidents de Joan Comorera i Rafael Ramis envers la figura de Rafael Campalans: Per a Comorera, Campalans havia de significar un símbol de l'alta tecnocràcia socialista a depurar; per a Ramis, professor de l'Escola del Treball, podrien deduir-se rivalitats professionals amb el director de l'Escola. En tot cas, la mort sobtada de Campalans, el 1933, sembla que hauria impedit l'existència de discrepàncies més profundes dins de la USC³³.

El control de la USC per part de Comorera es va confirmar arran de les eleccions al Parlament de Catalunya del novembre del 1932, moment en què la USC va formalitzar la seva independència política d'ERC. De la mateixa manera que l'Esquerra s'havia plantejat desfer-se d'una vampírica Unió Socialista, aquesta, un cop va aconseguir una representació de 5 diputats al Parlament de Catalunya, va decidir crear un grup parlamentari propi. Si bé la satel·lització al voltant d'ERC havia donat uns bons rèdits electorals, el mantenir-se indefinidament al costat de l'Esquerra podia acabar identificant la USC com la mateixa cosa que el partit de Macià³⁴. En bona lògica, si la USC aspirava a ser el pal de paller de la construcció nacional i socialista de Catalunya, això resultava impossible sota l'aixopluc de l'Esquerra. Fou també en aquest context que prengué sentit l'orientació obrerista de signe comorerista per distingir la USC com l'autèntic partit d'esquerres català: si Macià es refiava en la seva tasca de govern de personatges vinculats al món dels negocis com Amadeu

³³ El procés de canvi en la direcció de la USC va ser paral·lel en el temps al dels denominats processos de Moscou. Les conseqüències cruentes de la industrialització forçosa del primer pla quinquenal i la massiva depuració de Kulaks va ser criticada a la URSS per sectors intel·lectuals i tècnics. A partir d'aquest fet s'obrí un període de depuracions d'aquests sectors, als quals se'ls vinculà amb raó o sense al desviacionisme menxevic. La càrrega política contra intel·lectuals i tècnics coincidí amb l'estratègia del VI Congrés de la III Internacional que identificava la socialdemocràcia amb el feixisme i com el gran enemic de la classe obrera. Així, també s'identificà de forma simplista socialdemocràcia amb classes mitjanes i intel·lectuals. Semblava, aleshores, que Comorera havia pretès apropar la USC el camí ideològic i estratègic adoptat pel marxisme soviètic però amb matisos: acceptava el discurs de lluita de classe contra classe i de guerra als intel·lectuals com a burgesos. Tanmateix, en la mesura que Comorera formava part dels sectors intel·lectuals, va intentar distingir entre "intel·lectuals burgesos" i "intel·lectuals obrers". Els primers pertanyien al sector intel·lectual-professional i es podia trobar a les altes esferes de l'administració configurant una burocràcia professionalitzada. Els segons pertanyien a la burocràcia inestable i dilectant, a la qual pertanyien Ramis i ell mateix. En definitiva, Comorera semblava que pretenia confeccionar una socialdemocràcia soviètica que potenciés i avalés els homes representats en el nou Comitè Executiu de la USC escollit el 1932, el qual s'havia constituït després de la depuració dels vells intel·lectuals-professionals que havien dirigit la USC des del 1923. Sobre els processos de Moscou i els viaranys internacionals de la política soviètica a Jean ELLEINSTEIN, *Historia del comunismo 1917-1945*, Barcelona, Planeta, 1982, pp. 69-81.

³⁴ De fet, en el moment fundacional d'ERC ja s'havia produït l'intent de que la USC fos part integrant de l'Esquerra: Enric UCÉLAY-DA CAL, "La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya", *L'Avenç*, nº 4, Barcelona, juliol-agst 1977, pp. 59-67.

Hurtado o republicans independents com Pere Coromines o Jaume Carner, la USC, des de la seva "lleial oposició", confiaria en treballadors del sector dels serveis i funcionaris de baixa categoria i temporals. En definitiva, Comorera es proposà demostrar que la USC podia suplir l'Esquerra dins de l'espai polític-electoral, i a la CNT en el terreny sindical. Per això, elaborà un ambigu discurs obrerista que, sense exaltar el treballador manual i sense renunciar a la necessitat del guiatge revolucionari dels intel.lectuals, fos al mateix temps crític amb aquests. El sector que més s'adeia amb aquest discurs contradictori fou el dels empleats públics temporals i de baixa categoria (així com el conjunt del sector dels serveis, especialment els dependents mercantils), i fou en aquest terreny on Comorera, a través de Rafael Ramis i l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya, pretenia que la USC es fes forta en l'objectiu de controlar, conquerir i dominar l'autonomia regional catalana.

9. LA PRESIDÈNCIA DE RAFAEL RAMIS I EL FRACÀS DE LA USC EN LA CONQUESTA DE CULTURA I ESPORT

L'objectiu de Comorera de conquerir les petites organitzacions i associacions professionals, corporatives i obreres vinculades al sector dels serveis havia d'anar acompanyada de l'existència d'un estol d'activistes sindicals obedients a la seva persona, però que també posseïssin un cert carisma i empena organitzativa. Però, segons sembla, aquestes no eren precisament les qualitats més representatives de la personalitat de Rafael Ramis. Es tractava d'un professor de l'Escola del Treball procedent de les comarques gironines amb una bona aptitud per complir les instruccions que li assenyalaven els seus dirigents polítics, però poc capacitat per dirigir amb flexibilitat una entitat humanament tan heterogènia com Cultura i Esport. Especialment, quan els funcionaris associats d'alta i mitjana categoria malhiaven de qualsevol proposta que pretengués convertir Cultura i Esport en una entitat sindical equiparable a la CNT o a la UGT. Fou en aquest context que Rafael Ramis, com a president de Cultura i Esport, explicità a l'estiu del 1932 la necessitat que els adherents de l'ACE-GC fessin més vida associativa amb l'objectiu d'obtenir millores socials i salarials dels empleats públics de la Generalitat.

L'origen de la polèmica: un article de Rafael Ramis

La gènesi de la proposta de Rafael Ramis no va sorgir d'una Assemblea General o Extraordinària de Cultura i Esport. Ni tan sols va ser resultat d'un debat intern previ dins de l'entitat. A través d'un article en el *Butlletí Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya* del juliol del 1932, Ramis va explicitar, com si fos fruit d'un pur estat d'ànim personal, allò que era més conseqüència de les necessitats polítiques de la USC que no pas dels adherents i d'alguns dirigents de l'ACE-GC. En aquest article, Ramis es queixava d'un mal ben habitual en qualsevol partit, sindicat o associació: la manca d'implicació dels socis en les feines quotidianes de l'entitat i en el bregar permanent contra els patrons (en aquest cas, el govern de la Generalitat, del qual, paradoxalment, en aquelles dates encara en formava part la USC) pels drets laborals dels associats. Tanmateix, la crida a un major activisme anava acompanyada d'una crítica als funcionaris en general per no esforçar-se a aprendre català, element que havia de permetre la consolidació d'una administració catalana competent i professionalitzada³⁵. En tot cas, ressaltava Ramis que el problema de Cultura i Esport no es

³⁵ Tot i que contextualitzat en el període de vertebració de l'autonomia catalana de principis dels anys vuitanta del segle XX, resulta útil per comprendre la problemàtica de l'ús i l'aprenentatge del llenguatge administratiu en català als anys trenta l'article de Carles DUARTE I MONTSERRAT, "Els problemes del llenguatge administratiu català", *Serra d'Or*, nº 294, març 1984, pp. 11-12. Més explícit sobre la conjuntura dels anys trenta és Francesc VALLVERDÚ, *Ensayos sobre bilingüismo*, Barcelona, Ariel, 1972, on s'afirma que la defensa de la llengua catalana en el terreny de l'administració pública es patrimoni tant de la dreta com de l'esquerra catalanista. En tot cas, els segons partien del fet que el català era la llengua del poble enfront del castellà que era la parla de les classes altes. Existeix una edició anterior en català i reduïda del mateix llibre titulada *Dues llengües: dues funcions?*.

trobava en el possible desacord dels socis respecte a la línia d'actuació dels dirigents de l'Associació, sinó en el fet que els associats esperaven que tot ho fessin *els de sempre*. Per il·lustrar la manca d'esperit associatiu, Ramis posava com a exemple la feble assistència a un acte de l'Associació destinat a explicar una oferta de cases barates per a funcionaris que havia estat reclamada per molts membres de Cultura i Esport:

Cal parlar clar i dir les veritats, encara que això ens faci perdre amistats, com diu l'adagi.

[...]

Molts, la majoria dels socis de CULTURA I ESPORT, creuen a complerta la missió llur quan han pagat la quota reglamentària, i no es senten disposats a cap altra col·laboració, ni a contribuir a recolzar les iniciatives dels companys directius, o d'altres socis més actius que ells. Esperen i desitgen que tot els ho donin ja fet. I ni tan sols es prenen la molèstia de concórrer als actes que s'organitzen, donant mostres d'una indiferència i d'un menyspreu ben poc recomanables.

Que pensin, aquests companys, que el Consell Directiu té molts projectes i el bon desig d'anar-los fent viables; però que, si li manca l'assistència constant dels associats, la seva força és ben poca. No desitgem una adhesió incondicional, però ens desplaia la fredor. Que es discuteixi tan severament com es vulgui la nostra actuació, però que no se'ns faci la injúria de mirar-la escolar-se sense interès.

És en profit dels mateixos socis que dic tot això. Necessitem ésser assistits per la confiança i la col·laboració de tots, si es vol que la nostra actuació tingui eficàcia.

I que aquest esperit de solidaritat, que nosaltres voldríem veure en tots els components de CULTURA I ESPORT, es troba solament en una minoria ben esquivada, ens ho diuen coses que diàriament constatem i que són les que m'han mogut a escriure aquest article.

Ni esperit de solidaritat, ni tan sols esperit de conservació, veiem en els nostres consocis. I voldríem convèncer-los de la necessitat de què reaccionin i canviïn d'actitud. Que pensin en les moltes coses que podríem fer si tots plegats hi poséssim esforç i entusiasme³⁶.

El que semblava no entendre Ramis o feia veure que no entenia era que el funcionariat de la Generalitat i de les antigues Diputacions no tenien una tradició associativa típica del sindicalisme o de l'activisme polític. Molts dels empleats públics de les antigues Diputacions tenien un concepte socioprofessional d'ells mateixos molt allunyat del concepte clàssic del militant obrerista permanent. Fins i tot, fer vaga o manifestar-se al carrer per una millora salarial o professional els semblava impossible. Per tant, ni la tradició reivindicativa, ni l'associativa formaven part del bagatge cultural del funcionariat de la Generalitat. De fet, ni la capacitat de perfeccionament o de readaptació a noves formes de treball semblava propi d'aquest sector: és a dir, ni tan sols s'havia produït en la mateixa Cultura i Esport, de marcat to catalanista, un interès dels seus adherents per reciclar-se en l'aprenentatge del català. I és que la realitat del cos de funcionaris de la Generalitat resultava més complexa. Encara es tractava d'un cos petit i en procés de formació i ampliació, amb moltes categories amb interessos sovint incompatibles. A més a més, els antics funcionaris de les Diputacions

Per una història lingüística de Catalunya, Barcelona, Edicions 62, 1970. En un altre estudi, Vallverdú ressalta que, entre el 1931 i el 1936, només el 50% dels mestres de Catalunya es van acollir al pla de perfeccionament del català. Així mateix, les escoles municipals i de la Generalitat, poc nombroses, aplicaven estrictament el decret de bilingüisme. En canvi, les públiques de l'Estat central, majoritàries, impartien les classes bàsicament en castellà. En l'àmbit universitari, també es produí una utilització desigual del català i del castellà. A la Facultat de Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona, les classes en català, durant el curs 1933-1934, arribaven al 60%, a Medicina al 50%, a Dret al 30%, a Ciències a l'1% i a Farmàcia al 0%; a Francesc VALLVERDÚ, *L'ús del català: un futur controvertit. Qüestions de normalització lingüística al llindar del segle XXI*, Barcelona, Edicions 62, 1990, pp. 21-22. L'opinió de la Lliga sobre el paper de la llengua catalana en la construcció d'una administració pública catalana a Josep GRAU, *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, pp. 193 i ss.

³⁶ Rafael RAMIS, "No s'hi val a esperar-ho tot de l'esforç aliè", *BCiE-GdC*, nº 3, Barcelona, juliol 1932, pp. 2-3.

aspiraven de manera immediata a mantenir els seus llocs de treball, fet que va certificar l'aprovació de l'Estatut el setembre del 1932. D'altra banda, allò que interessava als tècnics simpatitzants, vinculats o procedents del Partit Catalanista Republicà i de la Lliga era demostrar la seva utilitat als nous governants de la Generalitat.

Curiosament, les primeres reaccions airades contra Ramis no van procedir dels alts i mitjans funcionaris, sinó d'aquells sectors que reclamaven una menor preocupació pels temes del perfeccionament i l'aprenentatge del català i un major interès per solucionar qüestions de tipus laboral i econòmic. I en aquesta línia s'expressà el soci de Cultura i Esport, Joan Alegret, a les planes del *Butlletí* del mes d'agost del 1932:

Confesso que m'he vist retratat en les columnes de l'article que el mes passat publicàreu en aquest Butlletí. Ho confesso públicament, com ja particularment ho han confessat també un gran nombre de companys nostres.

Amb aquella finesa i suavitat que us caracteritza ens ataqueu fortament. Permeteu-me que posi les coses al seu lloc i compredreu que esteu mancat de raó.

Heu enfocat malament la tasca de CULTURA I ESPORT. L'heu començada per on hauria d'acabar.

No per això tot el que teniu en projecte deixa d'ésser lloable, més no m'hi penso gens en dir que per més esforç que hi poseu no en sortireu airosos de la vostra tasca. I serà degut al que vos mateix dieu: a la manca d'ajut moral, al poc esperit de solidaritat, i aquesta solidaritat solament es produeix d'una manera inevitable quan un grup d'homes senten unes mateixes necessitats.

I admetent això, ¿a què pot ésser degut el no trobar aquest esperit de solidaritat dintre de CULTURA I ESPORT? Sobra la resposta.

Quina és la primera necessitat i que és comú a tots els empleats de la Generalitat, millor dit, als empleats que podem considerar que formen part del proletariat de la burocràcia, aquests que precisament li interessin, al seu degut temps, els projectes que fins ara la Junta de la nostra Entitat ha vingut exposant?

Tots la saben quina és aquesta necessitat. Ningú no desconeix la situació precària en la qual vivim, i crec que tots nosaltres ens esforçaríem en procurar-nos un millorament econòmic.

És aquesta la tasca que la nostra societat ha d'iniciar en primer terme i llavors no haureu de pensar un sol moment en la manca d'ajut moral.

Aquest començament de camí, passant després pels projectes que ara teniu, ens menarà al que imprescindiblement hem d'ésser els funcionaris de la Generalitat de Catalunya "un conjunt de gent selecte"³⁷.

Ramis havia rebut una resposta força contundent: s'atribuïa la responsabilitat de la situació no als socis de Cultura i Esport, sinó a un Consell Directiu que havia fet poc per als funcionaris de baixa categoria i per aconseguir millores salarials i horàries. I és que Ramis havia d'afrontar dos problemes. El primer era de tradició política: el seu discurs seguia essent el clàssic de l'esquerra catalana i espanyola que veia en la cultura el camí de la llibertat dels homes i de la justícia social. El segon, més punyent, residia en el fet que la USC, a l'estiu del 1932, encara formava part del govern provisional de la Generalitat: Serra i Moret ocupava el càrrec, precisament, des de l'abril del 1931 de conseller d'Economia i Treball. Per tant, s'entenia que la USC ja hauria d'haver actuat, com a part d'aquest govern i com a titular de la conselleria esmentada, en les millores salarials requerides pels petits funcionaris.

La resposta de Rafael Ramis a la crítica de Joan Alegret es va produir en el mateix número d'agost del 1932 del *Butlletí* de l'entitat. Resultava evident que el Consell Directiu de Cultura i Esport no anava a esperar al proper número del *Butlletí* per respondre. Així, el propi

³⁷ Joan ALEGRET, "Optimista. malgrat tot. Al president de "Cultura i Esport"", *BCiE-GdC*, nº 4, Barcelona, agost del 1932, pp. 2-3.

Ramis va escriure la resposta a les paraules d'Alegret assenyalant que les negociacions laborals corresponents ja s'havien portat a terme i havia rebut la promesa d'alguns consellers de la Generalitat de donar satisfacció a les reivindicacions dels funcionaris de baixa categoria:

El dilectíssim amic Alegret em procura, amb el seu escrit, una ocasió magnífica per ratificar, i ampliar si convé, els intents de la colla de companys que formen el Consell Directiu de CULTURA I ESPORT [...]

Comprenc perfectament l'estat d'ànim que ha mogut la ploma del nostre consoci comunicant. Ço que no comprenc tan bé és que aquest estat d'ànim el convidi a un pessimisme negre i a regatejar-nos, en nom dels pàries de la Generalitat, l'ajut que demanem.

[...] Podria dir-vos, company Alegret, que ja hem posat fil a l'agulla, i que hem escoltat paraules de comprensió i prometes de justícia. Jo puc afegir, i no voldria haver de personalitzar, que vaig aprofitar el primer Congrés Nacional de la "Unió Socialista de Catalunya" per interpel·lar el conseller senyor Serra i Moret -en aquells moments company- respecte a la subsistència de manifestes injustícies en el personal i el senyor Serra i Moret -company en aquells moments- reconegué la certesa de l'acusació, féu saber al Congrés que hi havia molts empleats a la Generalitat que no guanyaven ni el mínim necessari per viure, i acabà amb un arronçament d'espatlles. Aquest arronçament, com les paraules poc concretes, encara que siguin falagueres, amb les quals han estat contestades gestions oficials i oficioses prop del President i d'algun Conseller de la Generalitat, han d'interpretar-se -i nosaltres les interpretem així com una manifestació de què ara és impossible una solució, però que cal confiar en què la justícia s'obrirà camí.

Cal fer-se càrrec, amic i company Alegret, que la Generalitat viu i actua amb el pressupost de l'extingida Diputació de Barcelona, i que les mans que podrien sentir-se disposades a tallar i a desfer, s'han vist lligades per la inminència de l'aprovació de l'Estatut, que fa molts mesos exerceix una coacció damunt el Govern incipient de Catalunya.

Sí, amic Alegret i companys tots. La comprenem i la sentim fonament l'angúnia dels que no guanyen el necessari i la dels que no han assolit encara una situació sòlida. Però, no compreneu vosaltres que tenim raó quan diem que els moments actuals no són a propòsit per a una acció en aquest sentit?

Sentat això, ens calia creuar-nos de braços i anar esperant?

Hem cregut que era preferible començar a actuar amb proa al millorament de situació de l'associat per la canalització de l'esforç individual, i a la capacitació i perfeccionament del company funcionari per a fer-lo més i més mereixedor d'assolir la situació que ha de tenir tot ciutadà digne i treballador³⁸.

Ramis es limità a justificar l'ambivalent política que la USC va exercir durant el període de participació en el govern provisional de la Generalitat: línia obrerista però, lògicament, defensant alhora la tasca del govern de la Generalitat. Aquesta contradicció es va poder desfer quan, el novembre del 1932, la USC va constituir un grup parlamentari propi i del qual es va fer càrrec Joan Comorera.

L'ombra de Comorera dins de Cultura i Esport: mutualisme també és sindicalisme

Inicialment, el lideratge de la Minoria Socialista al Parlament de Catalunya havia de recaure en Manuel Serra i Moret, però els seus continus viatges a Madrid donaren el control del grup parlamentari de la USC a Joan Comorera. Això significava que, definitivament, la USC havia estat conquerida per la nova fornada de dirigents procedents del sector dels serveis i de funcionaris de categories baixes o temporals de l'administració, mentre els vells dirigents intel·lectuals-professionals i *elitistes* havien estat expulsats del partit, bandejats a Madrid o totes dues coses alhora. En aquesta nova conjuntura, Ramis sempre va tenir com a punt de referència a Joan Comorera, tant en les tasques organitzatives com en les discursives

³⁸ BCiE-GdC, nº 4, Barcelona, agost del 1932, pp. 3-4.

dins de Cultura i Esport. De fet, durant la primavera i l'estiu del 1932, Rafael Ramis s'entrevistà de forma freqüent amb Joan Comorera al seu despatx de la secretaria de la Conselleria d'Economia i Treball. Ara bé, les directrius marcades per Comorera incidiren fonamentalment en la potenciació del mutualisme i el cooperativisme, entenent aquestes opcions com a complementàries de l'activitat sindical. En conseqüència, en el llenguatge polític de la USC ni mutualisme ni cooperativisme devien ser sinònims de reformisme, però sindicalisme tampoc havia d'equivaler a radicalitat i maximalisme. Per tant, sindicalisme, mutualisme i cooperativisme esdevingueren conceptes complementaris en el bagatge semàntic de la USC i formaren part de l'organització social i laboral dels obrers.

En tot cas, Comorera no estava inventant un discurs nou. Es tractava del mateix discurs de sempre de la USC, però explicitat per uns protagonistes diferents que aparentaven de cara a l'opinió pública una major agressivitat política. Aquesta línia de pensament ja hi era present, i de forma molt viva, en els primers mesos del règim republicà, sobretot perquè Manuel Serra i Moret potencià el cooperativisme des de la Conselleria d'Economia i Treball de la Generalitat. Així ho expressava la USC a través de les paraules de B. Farré a *Justícia Social* en el mes de juliol del 1931:

Tenint en compte que la cooperació no és més que una de les branques del socialisme, és un deure de tots els que vivim d'un salari, que ens fixem bé que, per a combatre el capital, se li han de minvar els fabulosos guanys que obté, i una de les claus o aixetes que el socialisme ha d'utilitzar, per a tancar les canyeries per on vas passant els milions de gotes d'aigua - pessetes- que diàriament van a parar al mar immens de les caixes del capitalisme, i que nosaltres hem de desviar cap al nostre camp, que no és altre que el de la cooperació.

Ja que el socialisme és una tendència de la voluntat cap a un ordre social equitatiu, fem ús d'aquesta "voluntat" cercant l'"equitat" on sia. Els socialistes, omplint els quadros de la cooperació catalana -malgrat les seves deficiències hi porten llurs iniciatives. Els cooperativistes entren en els rengles del socialisme, per a treballar tots junts ambdós camps en pro d'una intel·ligència comuna i benefactors de tots els assalariats³⁹.

És més, les planes de *Justícia Social* informaren en el mateix número de juliol del 1931 de l'ajut organitzatiu de Joan Comorera en la realització d'un curs d'estiu sobre cooperativisme en el marc de l'Escola del Treball:

Tot just arribat de la República Argentina el company Joan Comorera, els companys de l'Escola del Treball li han demanat la seva col·laboració per a organitzar un curs d'estiu, cosa a la qual ell no s'ha sabut negar, i els ha promès encarregar-se d'una sèrie de conferències que donarà sota el títol general de Cooperació. No ens podem estar de felicitar efusivament el company Comorera per l'elecció d'aquest tema, d'un interès tan viu en els presents moments.

Aquest curs serà inaugurat el dia 10 i es decabellarà d'acord amb el següent programa: "La inesgotable il·lusió", "La universalitat de la terra i de l'home", "Els primers passos", "Cooperatives de producció", "Rochdale", "Teoria del consumidor", "Cooperació lliure", "Principis cooperatistes", "La gran trajectòria", "El cooperativisme anglès, alemany, francès i rus", "El cooperativisme a Espanya", "El cooperativisme a Catalunya", "Conclusions"⁴⁰

La participació activa de Comorera en el curs de cooperativisme no ha d'estranyar en la mesura que feia de secretari de Serra i Moret a la Conselleria d'Economia i Treball. Per tant, un cop Comorera es va fer amb el control de la USC el 1932, mantigué l'interès de la

³⁹ B. FARRÉ, "Cooperació i socialisme", *Justícia Social*, 11-VII-1931, p. 6.

⁴⁰ "Curs de cooperació a l'Escola del Treball", *Justícia Social*, 11-VII-1931, p. 6.

Unió Socialista pel cooperativisme sense que es produís cap canvi substancial en el discurs tradicional. Resultava evident que la línia obrerista-cooperativista de la USC es va potenciar fins a la tardor del 1932 a través de la utilització partidista de les institucions públiques catalanes com, per exemple, l'Escola del Treball de la qual n'era en aquells moments director el també membre de la USC Rafael Campalans. Certament, el centre neuràlgic de tota aquesta activitat partia de la Conselleria d'Economia i Treball, des de la qual Serra i Moret elaborà el Decret de la Generalitat d'11 d'agost del 1932 pel qual s'establí l'ajut a les cooperatives de producció i que s'adeia a l'anterior Llei de Cooperatives del 4 de juliol del 1931.

La insistència de la USC en el tema cooperativista i mutualista tenia un objectiu de signe enquadrador: si els llibertaris havien renunciat al cooperativisme i al mutualisme, els socialistes catalanistes incidirien en aquest terreny. Com assenyala Margarida Colomer, la CNT desconfiava "de les cooperatives pel fet [...] que s'inhibien de la lluita per fer la seva barraqueta. Un criteri que en aquell moment dominava en les seves alternatives és que s'havia d'anar a la vaga, que era la seva arma de lluita, però la cooperativa no en veia l'eficàcia"⁴¹. Ara bé, aquesta afirmació no s'ajusta del tot a la realitat imperant als anys vint i trenta del segle XX. De fet, els sectors sindicalistes de la CNT sí que n'eren partidaris de les cooperatives i creien que havien de formar part de l'organització sindical, nucli vertebrador de la societat revolucionària. Per aquesta raó, els socialistes catalanistes es van esforçar a desenvolupar un discurs que calés en la clientela treballadora i professional del sector dels serveis i del funcionariat i que potenciés dins i fora d'aquests sectors la vàlua del cooperativisme i del mutualisme. Amb aquesta estratègia entraven de ple en el terreny discursiu dels Sindicats d'Oposició a la CNT.

Per tant, cooperativisme i mutualisme formaven part, dins del bagatge ideològic de la USC, de la pràctica i de l'organització sindical. I així ho va entendre Rafael Ramis, a partir de les instruccions de Joan Comorera, quan manifestà al llarg del 1932 la necessitat d'organitzar una acció mutualista dins de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya. Així, a proposta de Ramis es va crear una Secció de Mutualisme dins de l'ACE-GC. L'Assemblea General de Socis, celebrada el 26 de juny del 1932, va aprovar el Reglament de la Secció de Mutualisme de Cultura i Esport. També s'acordà en la mateixa Assemblea que, abans que fos escollit el Consell Directiu de la Secció de Mutualisme, els socis de l'entitat i els seus familiars es podien inscriure provisionalment encara que aquests no fossin socis ni funcionaris⁴².

⁴¹ Margarida COLOMER I ROVIRA, *Cooperativisme i moviment obrer. L'exemple de la cooperativa del Vidre de Mataró (1920-1944)*, Barcelona, Alta Fulla, 1986, p. 50. Una visió clàssica del cooperativisme com a fet allunyat de l'anarcosindicalisme Albert PÉREZ BARÓ, *Història de les cooperatives a Catalunya*, Barcelona, Crítica, 1989.

⁴² "La nostra "Mutualitat"", *BCiEGdC*, nº 3, Barcelona, juliol del 1932, p. 7.

L'esdeveniment va provocar un notable moviment d'adhesió a Ramis i el Consell Directiu que presidia, tal i com posà de manifest l'article del soci Eduard López-Ayllón el setembre del 1932:

Formosa paraula que desterra les de caritat, almoïna...
El mutualisme socorre i no humilia, perquè tal socors neix d'un dret adquirit per obligacions concretes per l'individu amb anterioritat a exercitar el seu dret.
L'almoïna és una acció noble, la millor de totes les virtuts; però sempre humilia, avergonyeix i crea deutes que moltes vegades pugnen amb la consciència del socorregut.
Per tal d'evitar aquestes humiliacions, nasqueren les societats de socors mutus, que tants beneficis han proporcionat al proletariat, i qui sap si la que més ha contribuït a la seva emancipació.
Però aquests beneficis no havien arribat al proletariat d'americana i coll emmidonat.
El Consell Directiu de "Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya" ha creat la Secció de Mutualisme, donant-se compte que vivim en un règim democràtic i de l'obligació que tenim tots els ciutadans de cooperar en el govern de la nació, si hem d'arribar a un règim social més just. Lloances i agraïment etern dels funcionaris de la Generalitat mereixen aquests senyors, que amb la Secció de Mutualisme, tanquen el pas al fantasma negre, que es passeja sobre el funcionari quan la desgràcia l'aplana al llit i no guanya el suficient per a fer front a la pesada lluita per l'existència, que la humanitat en general està sostenint.
A tan lloable iniciativa correspondran els funcionaris de la Generalitat inscrivint-se a la Secció de Mutualisme amb el lema: "Dóna, que per a tu dones", ja que és una petita quantitat la que mensualment ha d'aportar, i de la que tants beneficis pot obtenir-ne⁴³.

Aquest article permetia enaltir un Consell Directiu de Cultura i Esport que es va ratificar en Reunió General Extraordinària celebrada el 30 d'agost del 1932. Per tant, semblava que els membres de l'ACE-GC no només reconeixien al Consell Directiu presidit per Ramis l'esforç per vertebrar la nova Secció de Mutualisme, sinó que també acceptaren les crítiques que Ramis havia fet sobre la manca de participació dels socis de Cultura i Esport en les diferents activitats de l'entitat. Així, el Consell Directiu informà en aquesta mateixa reunió de finals d'agost del 1932 i davant de vuitanta associats,

de ço que ha estat la vida de "C. i E." amb el pla traçat, impulsar l'actuació cultural i esportiva, però per damunt de tot, encarrilar-la cap a l'acció social i el millorament de situació del funcionari, d'acord amb l'article segon del Reglament. Explicà que s'han fet gestions oficioses per a obtenir l'acabament de les diferències que existeixen entre els empleats de la Generalitat i fer desaparèixer les plantilles especials, gestions que no han reeixit fins a la data, però han merescut un cordial acolliment per part dels homes que avui regeixen la Generalitat, i és d'esperrar que, bon punt l'Estatut es posi en marxa, s'estabilitzarà i es millorarà la situació dels empleats que constitueixen una categoria inferior. Parlà també de que s'ha tramès una comunicació al Consell de la Generalitat per tal de demanar que es doni intervenció a "C. i E." en la Ponència que té l'encàrrec de redactar un projecte de Reglament d'empleats, i que s'espera serà escoltada la petició. Repetint manifestacions altres vegades fetes, explicà el company Ramis la conveniència de que els socis recolzin l'actuació del Consell i pensin que no tot han d'esperar-ho de l'acció de les autoritats i de l'actuació dels dirigents⁴⁴.

La caiguda del Consell Directiu de l'ACE-GC presidit per Rafael Ramis

En el breu lapse de temps d'un mes, és a dir, després de l'Assemblea General d'agost, es van produir canvis significatius en el si de Cultura i Esport. El 9 d'octubre del 1932, una Assemblea General extraordinària escollí un nou president i un nou Consell Directiu. Aquest estava format per Vicenç Munné com a president, a més de Joan Via, Enric Juvés, Carles Ferrús, Josep Serra, Avelí Perla, Armand d'Arquer, Amadeu Grau i Marina Mir. Respecte del Consell presidit per Ramis es mantenien tres membres: Enric Juvés, Carles Ferrús i Armand d'Arquer. Aquest darrer s'havia incorporat a l'anterior Consell Directiu en la Reunió General

⁴³ Eduard LÓPEZ -AYLLÓN, "Mutualisme", *BCiEGdC*, nº 5, Barcelona, setembre 1932, pp. 5-6.

⁴⁴ "La Reunió Ordinària", *BCiE-GdC*, nº 5, Barcelona, setembre del 1932, p. 7.

del 30 d'agost i havia substituït a Lasiera com a tresorer ⁴⁵. En tot cas el que Juvés, Ferrús i d'Arquer compartien amb els seus nous companys de Consell era la seva condició de funcionaris de despatx. En aquest sentit cal destacar que Armand d'Arquer esdevingué amb el temps director de la Caixa d'Estalvis de la Generalitat de Catalunya-Caixa General de Catalunya; i que Enric Juvés treballava com a funcionari del Departament de Sanitat. Més significatiu d'aquesta tendència resultava el president del nou Consell, Vicenç Munné, que arribà a ser Cap de Negociat i director del *Butlletí Oficial de la Generalitat*. El seu germà Jaume també treballà com a Cap de Negociat de 2a de la Secció d'Intervenció del Departament d'Hisenda ⁴⁶.

Aparentment, el canvi de Consell Directiu va ser conseqüència de la dimissió de Rafael Ramis com a president de Cultura i Esport per raons de salut. En realitat, l'actuació immediatament posterior de Ramis fa pensar que la seva dimissió va obeir a causes més complexes. D'entrada, sembla més que probable que existissin divergències en el si del Consell Directiu presidit per Ramis i que els elements dissidents amb la seva gestió fossin els tres membres que s'incorporaren a la constituïda per Vicenç Munné ⁴⁷. En aquest sentit, podria deduir-se una certa oposició a la política d'atracció de l'ACE-GC a l'òrbita de la USC i mantenir dins de Cultura i Esport, per part dels sectors oficinistes i de categories superiors, una actitud de fidelitat als governants de l'autonomia regional catalana i, en concret, a la figura de Francesc Macià com a element moderador. Un punt a favor d'aquesta fidelitat a Macià va ser la confiança, per damunt de disciplines de partits, que l'"Avi" va dipositar en els tècnics i professionals de vàlua. En aquesta línia es va expressar a les planes de *La Rambla*, el 12 de setembre del 1932, el nou president de l'ACE-GC, Vicenç Munné:

L'opinió d'un funcionari.- Tots els catalans tenim el deure de contribuir amb el nostre esforç a demostrar que aquells que ens negaren -i ens neguen encara- la capacitat per a regir -nos no tenen raó. N'ha uns, però, de ciutadans, damunt dels quals pesa una responsabilitat més greu: els funcionaris catalans. No n'hi ha prou de tenir l'Estatut; no n'hi ha prou que persones de clara intel·ligència i ferma voluntat patriòtica aportin llurs iniciatives al Govern de Catalunya per a la grandesa de la nostra Pàtria. Cal que els funcionaris que per un atzar feliç de la nostra vida haurem de col·laborar a la tasca de dignificació i d'engrandiment de la nostra terra ho fem amb tot l'entusiasme i fins amb sacrifici, si cal, per tal de fer-nos dignes dels nostres conciutadans i de la confiança que ens té posada el Govern de Catalunya.

⁴⁵ "La Reunió General Extraordinària", *BCiE-GdC*, nº 7, Barcelona, novembre del 1932, p. 6.

⁴⁶ Vicenç Munné i Fité havia estat empleat de la Diputació de Barcelona des del 1923-1924 amb el càrrec d'Oficial segon i amb un sou de 5 mil pessetes anuals, essent ascendit posteriorment a Oficial primer. Amb aquest càrrec fou adaptat de la Diputació de Barcelona a la Generalitat de Catalunya i, el gener del 1932, se li va reconèixer a efectes de nòmina "el primer quinquenni d'antiguitat, amb el corresponent augment de sou, a partir del dia d'avui [12 de gener del 1932], el qual percebrà des d'aquesta data, l'haver anual de 8.166 ptes., o sigui, el sou inicial de 7.000 ptes, assenyalat en plantilla a l'esmentat càrrec, més 1.166,66 ptes, import d'un quinquenni a raó de la sisena part del referit sou inicial". La resta d'anys d'antiguitat quedaven afegits per a l'obtenció del segon quinquenni. Informació reproduïda a "(2 gener-31 des) 1932. Generalitat Intervenció. Diligències relatives al personal dels serveis administratius i div. departaments i oficines (presses de possessió, nomenaments, augment de sou, ascensos, etc.), Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, nº: 424 (6), Caixa: 006 (02-03), 238/006.03, Arxiu Nacional de Catalunya.

⁴⁷ El febrer del 1933, esdevingué vicepresident del Consell Directiu de l'ACE-GC Francesc Bonastre i s'incorporà com a vocal Josep M. Sanllehy, *BCiE-GdC*, nº 9, Barcelona, febrer 1933, p. 11.

Dissabte ho deia l'honorable President Francesc Macià a la representació de funcionaris de la Generalitat que anà a felicitar-lo i a ratificar-li llur adhesió: "Ara hem d'organitzar un Estat. El Govern de Catalunya té la sort de no haver d'organitzar els funcionaris, puix que els té bons i addictes. Així la tasca que s'apropa no ens espanta, car comptem amb vosaltres"⁴⁸.

Així, semblava que dins de l'ACE-GC s'havia de reproduir també la ruptura política que a la tardor del 1932 anaven a escenificar ERC i USC. El Consell Directiu es posicionaria al costat d'ERC i del seu govern constituït a finals del 1932. Per contra, Ramis havia d'aglutinar una oposició a Munné al voltant de funcionaris de baixa categoria i empleats temporals que s'havien d'ubicar políticament al costat de la USC i del Bloc Obrer i Camperol (BOC). Es tractava del mateix escenari que Comorera havia plantejat en el si de la USC ara traslladat a l'ACE-GC: la lluita de classes entre el sector intel·lectual i funcional d'alta categoria contra el dels dilettants de baixa categoria. Ara bé, amb una diferència: mentre dins de la USC, s'havia produït el triomf de l'intel·lectual dilettant i obrer envers del professional i tècnic, dins de la USC la possible imperícia organitzativa de Ramis havia portat, momentàniament, a tot el contrari.

D'altra banda, la progressiva conxorxa entre els socialistes catalanistes i els bloquistes es tractava d'una aspiració que Rafael Ramis ja havia explicat durant el Primer Congrés Nacional de la USC a l'abril del 1932. Segons Ricard Alcaraz, Ramis "va arribar a proposar l'alternativa d'un pacte entre els socialistes i els comunistes per formar un bloc de partits obrers a fi de vèncer el bloc burgès i assegurar una representació obrera en el Parlament"⁴⁹. En aquest sentit, la proposta connectava perfectament amb els plantejaments heterodoxos de Comorera d'una socialdemocràcia filobolxevitzada. I tanmateix, Comorera li contestà a Ramis, a l'abril del 1932, que la idea resultava ideològicament correcta però que encara no havia arribat la conjuntura oportuna, ja que a la primavera del 1932, la USC formava govern amb ERC i no va ser fins a la tardor que la USC en va certificar la ruptura amb l'Esquerra. Fou en aquell moment que la Unió Socialista es va permetre estendre ponts envers el BOC. Així, dins de Cultura i Esport, bloquistes i socialistes catalanistes van aglutinar esforços al voltant de Ramis per tal de recuperar el control de l'ACE-GC envers posicions obreristes més radicals. La divisió entre els seguidors de Munné i els de Ramis es va concretar en la confrontació de dues seccions de l'entitat: la de Mutualisme, fidel a Munné i a paràmetres pro-ERC, i fins i tot pro-Partit Catalanista Republicà i Lliga Regionalista, i la Comissió d'Acció Social, controlada per funcionaris afins a la USC i el BOC.

⁴⁸ "Noticiari", *BCIEGdC*, n° 6, Barcelona, octubre del 1932, p. 9.

⁴⁹ Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista...*, op. cit., p. 110.

IV. LA RUPTURA DE L'ACE-GC I LA FORMACIÓ DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (1932-1933)

10. MUTUALISTES CONTRA SINDICALISTES: UNA FALSA DICOTOMIA EN EL RERAFONS DE LA LLUITA PEL CONTROL DE CULTURA I ESPORT

L'aproximació entre funcionaris de la USC i del BOC es va concretar entre la tardor del 1932 i la primavera del 1933. El moment inicial d'aquesta connexió coincidí amb les eleccions al Parlament de Catalunya del novembre del 1932. En aquell moment, la USC interpretà l'elecció i posada en marxa del nou Parlament de Catalunya com un signe de consolidació i normalització de la vida política de la República i de l'autonomia regional catalana. Per tant, va decidir entendre que l'època de les Unions Sagrades per a la consecució de l'Estatut havia finalitzat. Si bé encara quedava pendent el tema dels traspassos no realitzats pel govern central, això no havia d'impedir als socialistes catalanistes presentar-se a l'opinió pública com un projecte polític diferenciat del de l'Esquerra. Així, segons la Unió Socialista, havia arribat el moment de la lluita pel control de l'administració catalana, de la qual calia depurar definitivament els "espanyolistes" i minimitzar la influència de republicans com els del Partit Catalanista Republicà i dels regionalistes. És a dir, aquells que podien rivalitzar més obertament amb la USC en la lluita pels llocs de treball. De fet, aquest factor havia estat un dels mòbils comuns en tots els partits i organitzacions catalanes alhora de defensar i obtenir l'Estatut, tal i com constataren clarament les planes de *Justícia Social* el maig del 1932:

Una cosa amenaça de mort l'Estatut: la concepció "colonial que converteix les "províncies" riques en dot dels fills de papà, ja es tracti d'un papà de levita o un papà de brusa [...] En tot l'adarull de l'estatut no hi ha altra cosa que això: la defensa aferrissada "de situacions creades", del dret a ésser "funcionario" per designació libèrrima de la Divina Providència en aquesta Catalunya que ha comès el gravíssim delictes de crear riquesa i treballadors entusiastes¹.

Si la lluita per l'Estatut amagava una lluita pels llocs de feina i, sobretot, pels millors, els homes de la USC no es trobaven el novembre del 1932 en una posició òptima. De fet, per la seva col.laboració amb ERC havien aconseguit uns rèdits polítics molt superiors als del Partit Catalanista Republicà. Ara bé, un cop fora del govern de la Generalitat, la USC també havia de témer la competència del PCR i d'altres famílies republicanes disposades a suplir en el paper de crossa governamental d'ERC a una USC embarcada per Comorera en l'aventura obrerista. De produir-se i consolidar-se aquesta reubicació de les formacions polítiques catalanes, la USC podria elaborar un discurs que identifiqués ERC i PCR com a membres integrants, a l'igual que la Lliga Regionalista, del bloc de representants polítics de la burgesia i dels grans interessos econòmics catalans enfront d'una Unió Socialista avaladora dels interessos i drets dels obrers catalans. Aquesta interpretació de la vida política catalana, l'havia traslladat la USC al si de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya, en la qual, el seu president, Rafael Ramis, havia manifestat a l'estiu del 1932 que calia una major

¹ "Estatuto bien entendido", *Justícia Social*, nº 45, 14-V-1932, p. 1, citat a Ricard ALCARAZ GONZÀLEZ, *La Unió Socialista...*, op. cit., p. 126.

implicació i participació dels membres de Cultura i Esport en la vida associativa de l'entitat i això significava lluitar pels interessos dels funcionaris de la Generalitat. La proposta de Ramis semblava en aparença que havia tingut una bona acollida entre els associats de l'entitat. Tanmateix les expectatives de Ramis (i de Comorera) es van quedar en no-res. Al novembre del 1932, quan la USC decidí emprendre el vol polític al marge d'ERC, Ramis dimití com a president de Cultura i Esport.

D'aquesta forma, es complicava la intenció de Comorera d'atreure a l'òrbita de la USC a l'ACE-GC. El nou president de Cultura i Esport, Vicenç Munné, establí una política de fidelitat a les autoritats de l'administració autònoma. I certament, l'ERC potencià un Consell Directiu que, si bé, no combregava políticament amb l'Esquerra, tampoc hi tenia una voluntat de confrontació oberta. En aquest sentit, el nou Consell Directiu de l'ACE-GC va comptar amb el suport dels empleats públics d'alta i mitjana categoria així com el d'aquells intel·lectuals-funcionaris que sempre havien gaudit del mecenatge econòmic i cultural del regionalisme.

Ramon Tor i la Secció de Mutualisme: els referents estelars del Consell Directiu presidit per Vicenç Munné

Amb l'establiment del nou Consell Directiu, a finals de l'any 1932, es van concretar en el si de l'ACE-GC dos sectors confrontats, no només per raons ideològiques, sinó sobretot estratègiques. El primer, afí als nous dirigents de Cultura i Esport, tenia especial i gairebé única preocupació pel bon funcionament de la Secció de Mutualisme; i el segon, proper a Ramis, considerava necessari que el desenvolupament de la Secció de Mutualisme havia d'anar acompanyat d'una major activitat reivindicativa o sindical. Entre els dos grups no va trigar a aparèixer una situació de tibantor, afavorida per malentesos sorgits en les relacions quotidianes dels associats o per petits detalls d'aparent descortesia interpretats malèvolament pels interessats. Per exemple, Ramis havia estat un dels màxims valedors perquè Cultura i Esport vertebrés la Secció de Mutualisme, i no només això, sinó que ell en va ser un dels primers socis juntament amb tota la seva família. Ara bé, la constitució definitiva de la Secció de Mutualisme i de la seva mútua es va produir un cop escollit el Consell Directiu presidit per Vicenç Munné, fet que va enfosquir el protagonisme i els esforços de Ramis en la fundació de la Secció.

Per a més escarni de Ramis, la seva dimissió com a president de Cultura i Esport comportà, lògicament, l'elecció entre l'octubre i el novembre del 1932 d'una Junta Directiva de la Secció de Mutualisme, afí a Vicenç Munné, i constituïda pels següents associats: president, Ramon Tor i Camp; secretari, Lluís Salafranca i Ribera; tresorer, Miquel A. Montalban i Sanz; comptador, Sebastià Reixach; vocals, Gabriel Campo i Cunchillos, Francesc Camps i Jaén i

Joan Juanola i Gayols; i metge inspector, Dr. Antoni Badia i Pérez, el qual havia estat amb Rafael Ramis l'impulsor de la Secció de Mutualisme².

A partir d'aleshores, la figura que dominà absolutament la trajectòria de la Secció de Mutualisme de Cultura i Esport va ser el seu president, l'actor i membre de la Lliga Regionalista, Ramon Tor i Camp. Nascut el 1880 a Gombrèn o Campdevàrol en el si d'una família de pastors, a la mort del seu pare es traslladà a Barcelona on va fer d'aprenent d'escultor i de dependent dels magatzems "El Siglo". Segons el poeta i funcionari de l'Ajuntament de Barcelona, Agustí Esclasans, Tor "debutà al teatre de les grutes de la "Sala Mercè" fent-hi el paper de dimoni, un dimoni alt, prim, saltador bellugadís, d'una mímica inversemblant, que causava el terror de la mainada. Després passà al gran teatre seriós. Les seves creacions de Johakanan, de la *Salomé* d'Oscar Wilde, i de l'Home de l'Aigua, de *La campana submergida* de Gerhart Hauptmann, eren i són memorables. Intentà crear companyia pròpia diverses vegades, però l'Adrià Gual fou prou hàbil per a evitar-ho i fer-se'l seu. Treballà en el "Teatre Íntim"³. No només era un dels actors predilectes d'Adrià Gual sinó que, segons Francesc Curet, el propi Eugeni d'Ors "el classificava com un dels membres predilectes de l'Escola Noucentista que es ventava d'haver creat"⁴.

Elitisme intel·lectual i un terrible mal caràcter definiren la personalitat de Ramon Tor.

Segons Esclasans

era un demoniac [...]. Barreja de catalanisme i d'anarquisme, fill artístic del modernisme del final de segle, rectificat per les essències clàssiques més pures del noucentisme, Ramon Tor era un diabòlic, però també un elegant; un anàrquic, però també un aristòcrata; un satíric, però també un franciscà. Es barallava amb tothom, i gairebé sempre tenia raó ell. Els nostres filisteus, els nostres pedants, els nostres grotescos burgesos, l'irritaven fins el sarcasme, fins a la invectiva dura, fins al fueteg indignant. L'íntima poca-solta, xarona, hipòcrita i avara, dels catalans d'avui li feia perdre els estreps. Tenia dels aristòcrates, dels burgesos, dels menestrals i dels mals obrers, com jo mateix, un concepte molieresca i perogrullesc⁵.

La definició de Ramon Tor realitzada per Esclasans resulta força il·lustrativa d'un segment de la intel·lectualitat catalanista i d'orsiana del primer terç del segle XX. Crítics amb tothom i autoelevats per damunt de qualsevol grup social i polític als quals castigaven amb ironies verbals i escrites. Nogensmenys, eren els primers que reclamaven que un burgès o un aristòcrata de nom els oferís un mecenatge de per vida. Al mateix temps, renegaven dels menestrals i dels obrers, als quals consideraven éssers culturalment inferiors, però la seva situació econòmica els obligava a viure amb les penúries pròpies dels sectors populars. Però,

² *BCiE-GdC*, nº 6, Barcelona, octubre del 1932, p. 8; i *BCiE-GdC*, nº 7, Barcelona, novembre del 1932, p. 4.

³ Agustí ESCLASANS, *La meva vida...*, op. cit., pp. 50-51.

⁴ Francesc CURET, *Història del Teatre Català*, Barcelona, Aedos, 1967, p. 515. Per contra, Antoni Closas, a les seves memòries, assenyala que Tor era un "actor discret que arribà molt amunt en alguns papers en el teatre català", a Antoni CLOSAS, *Vells amics i hores passades*, Barcelona, Pòrtic, 1976, p. 360.

⁵ Agustí ESCLASANS, *La meva vida...*, op. cit., p. 51.

a la fi, Ramon Tor, com Agustí Esclasans, com Carles Soldevila, com molts altres intel·lectuals catalans i catalanistes, va aconseguir una via per sobreviure i mantenir la seva família: treballar d'empleat públic de la Diputació de Barcelona i després de la Generalitat de Catalunya. Aquesta feina, tot i que la detestava profundament, li comportava uns ingressos fixos. A més a més, Tor patia de tuberculosi, malaltia que, als anys vint, l'obligà a retirar-se del teatre i el conduí al terreny de la poesia, on se'l definí com un poeta d'inspiració maragalliana. D'altra banda, el seu mal i la seva condició de funcionari l'orientaren a l'àmbit del periodisme social, publicant el 1933 el llibre *Panorames socials*, prologat pel regionalista Octavi Saltor, el qual també va esdevenir editor de les obres de l'escriptor i funcionari de la Generalitat Josep M. López-Picó⁶.

Als ulls de Ramis, dels socialistes catalanistes i dels bloquistes, Ramon Tor constituïa el paradigma d'intel·lectual elitista, ja fos d'esquerra o de dreta, en aquest cas de dreta, característic de les dues primeres dècades del segle XX: poeta de l'esperit, preocupat amb teòriques bones intencions pels problemes socials, però amb un concepte submís de l'obrer, en aquest cas del funcionari. S'entén així que socialistes i bloquistes sentissin una notable animadversió respecte a aquest personatge, la qual va anar en augment quan es va atorgar el paper de veu crítica de la tasca realitzada pel dimitit Consell Directiu de Ramis. Ja s'ha assenyalat, a més a més, el mal caràcter i la mala bava irònica que traspuava Ramon Tor. Fins i tot, la permanent presència de Tor a les planes del *Butlletí*, molt per damunt de la del propi president de l'ACE-GC, Vicenç Munné, feia pensar que Ramon Tor exercia com el veritable home fort de l'entitat. Aquest factor permetia deduir que l'ACE-GC s'havia decantat definitivament pel suport a la Lliga i per l'actuació com a grup de pressió corporatiu filoregionalista contra una administració gestionada per l'ERC. Aquesta sensació es començà a respirar des del novembre del 1932 quan Tor va fer la presentació del *Butlletí* d'aquell mes:

El primer pas de CULTURA I ESPORT-GENERALITAT DE CATALUNYA, amb mires d'ordre social, ha estat l'establiment de la Secció de Mutualisme, pròxima a inaugurar-se. Dels diversos aspectes iniciats per la Junta Directiva anterior, en aquest sentit, està a punt de convertir-se en realitat la creació de la nostra Secció Mutual, per al cas de malaltia.

Estem convençuts que tothom es farà càrrec de la importància d'enfortir aquesta Secció, per tal d'entendre amb amplitud la nostra acció d'una manera ben generosa i d'un abast que arribi a totes les necessitats, dintre l'ordre del mutualisme.

Penseu que les innombrables contingències que governen la nostra vida econòmica ens obliga a no desentendre'ns d'aquesta forma humana i democràtica de superar-les, amb les armes poderoses del Mutualisme. Aquell que se'n desentengui no sap el que menysprea i nosaltres considerem un deure nostre d'advertir-lo que hi mediti serenament.

⁶ Ramon Tor formà part de l'estol de funcionaris que combinà la professió d'empleat públic amb la d'escriptor. En aquest sentit, Ramon Tor era conegut en els cercles intel·lectuals com actor i escriptor de versos tradicionals i d'influències maragallianes. De la seva obra destaquen: *La companyia* (1925), *Ruta* (1930), *Novenari líric*, *L'hereu Riera*, *Cants de guerra i de pau* i *Pastoral* (1938), *Cants d'amor* (1939), *Cant a Gombren* (1949), *La llum, la nit i el dia* (1950). La seva trajectòria com a funcionari va estar marcada per la seva vocació de dirigent de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Així, a la tardor del 1932, esdevingué president de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC, de la qual era soci. També estava adherida a la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC la seva germana Dolores. Per raons de salut, ja que era tuberculós, va dimitir a la primavera del 1933 com a president de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC, tot i que la raó més plausible fou la pressió exercida pels sectors bloquistes i socialistes de l'entitat contra la seva gestió. En tot cas, Tor va continuar com a adherent de l'AFGC un cop aquesta va substituir nominalment a l'ACE-GC. Tor també s'acredità com assagista de temes laborals: el 1933 va publicar el llibre *Panorames socials*, que era un recull d'articles publicats prèviament en el *Butlletí* de l'ACE-GC. Va morir el 1951. "Tor i Desheures, Ramon", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 22, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 423. També Ramon TOR, *Panorames socials. Recull d'articles*, pròleg d'August Turlupine, Barcelona, Llibreria Verdager, 1933.

A qui estigui a cobert de les seves necessitats econòmiques, no ha de costar-li gaire de col·laborar a la nostra obra, sense comptar per afegidura amb l'íntima satisfacció que produeix sempre la pròpia contribució, per tal de consolidar una obra bona.

I per als qui estem obligats, ni que ens calgui una mica més del sacrifici quotidià i constant, serà la major alegria, quan haurem el fruit del nostre esforç, si un dia la malatia ens abat, i veiem que no ens manca el menester.

A tots: a uns i altres dels que no ho heu fet encara, us demanem que no espereu més per inscriure-us a la nostra Secció.

CULTURA I ESPORT tenia 510 socis el dia primer del present octubre. Els inscrits a la Secció de Mutualisme, entre els socis i els seus familiars, tot just arriben a 160. Ja sabem que som al començament, però cal que les nostres llistes augmentin amb rapidesa, per tal d'estimular els vostres companys de Junta a portar endavant els seus propòsits, per al bé de tots. No tingueu rezels. No feu el sord a la nostra crida. Inscriviu-vos ara mateix i que cada nou inscrit sigui un adepte que en faci d'altres.

Amics i companys, salut! ⁷.

Per la forma en què Ramon Tor va exposar la informació referent a l'estat de coses existent en Cultura i Esport, semblava que tot el mèrit d'haver assolit 510 socis havia estat fruit del treball del Consell Directiu presidit per Vicenç Munné. Ara bé, en els darrers mesos de la presidència de Rafael Ramis, la progressió numèrica dels associats a l'ACE-GC havia estat notable: el maig del 1932, l'entitat comptava amb 427 socis i al llarg d'aquell mes es donaren de baixa 6, fet que computava un total de 421 socis; entre maig i juny es produïren 41 altes que augmentaren el nombre de membres a 463 ⁸. Al llarg del mes de juny es certificaren 9 baixes (2 per falta de pagaments i 7 de forma voluntària) que es van contrarestar amb 26 altes incrementant els associats a 480 ⁹. El procés de creixement es va mantenir en els mesos de juliol i agost: el juliol es produïren 6 baixes i 17 altes oferint un còmput de 491 socis ¹⁰; i a l'agost només es produí 1 baixa enfront de 16 altes assolint Cultura i Esport els 506 socis ¹¹. La tendència alcista continuà al setembre quan 3 baixes es van compensar amb 7 altes configurant la xifra total de 510 socis exposada per Ramon Tor ¹².

En conjunt, el període de presidència de Ramis dins de Cultura i Esport havia estat positiu en el terreny de la captació d'associats. De fet, amb el Consell Directiu de Munné el balanç d'associats va ser per primer cop deficitari: a l'octubre del 1932 es constataren 7 baixes i 5 altes que reduí els socis de l'ACE-GC de 510 a només 508. A partir d'aquest moment, l'evolució tornà a ser positiva, però no de forma espectacular: a principis de desembre, la xifra de socis era de 520 mentre que el gener del 1933 s'incrementà als 525 ¹³. A principis de febrer només s'arribà als 528, mentre que el març es va donar un petit impuls amb

⁷ Ramon TOR, "Salutació", *BCiE-GdC*, nº 7, Barcelona, novembre del 1932, pp. 1-2.

⁸ *BCiE-GdC*, nº 2, Barcelona, juny 1932, p. 9.

⁹ *BCiE-GdC*, nº 3, Barcelona, juliol 1932, p. 9.

¹⁰ *BCiE-GdC*, nº 4, Barcelona, agost 1932, p. 8.

¹¹ *BCiE-GdC*, nº 5, Barcelona, setembre 1932, p. 9.

¹² *BCiE-GdC*, nº 6, Barcelona, octubre 1932, p. 10.

¹³ *BCiE-GdC*, nº 8, Barcelona, desembre 1932-gener 1933, p. 14.

537 socis ¹⁴. El lent creixement de socis de Cultura i Esport en els inicis de la presidència de Munné, d'altra banda lògic després de la febre associativa inicial, contrastava amb el de la novella Secció de Mutualisme: entre la tardor del 1932 i el març del 1933 el seu nombre de socis passà dels 160 als 386 ¹⁵. Aquest espectacular creixement permet entendre perquè el Consell Directiu de l'ACE-GC va potenciar de forma més que ostensible la figura de Ramon Tor i la Secció de Mutualisme com a vaixells insígnia de l'entitat enfront de Rafael Ramis i la Comissió d'Acció Social, constituïda el desembre del 1932.

La Secció de Mutualisme contra la Comissió d'Acció Social: Ramon Tor contra Rafael Ramis

Certament, tots els números del *Butlletí Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya* apareguts a l'hivern del 1932-1933 es caracteritzaren per un sobrepès informatiu de la Secció de Mutualisme. Lluís Salafranca, secretari de la Secció, va escriure un article pel número de desembre del 1932-gener del 1933 amb el títol força eloqüent d'"Esport? Cultura? Mutualisme". L'article carregava subtilment, sense esmentar cap nom, contra el sector representat per Rafael Ramis, del qual criticava que es presentés a les assemblees i reunions de l'entitat amb una clara actitud rebentista i fent propostes que, en cas d'aprovar-se, després no tenien la participació i la col.laboració dels partidaris de l'ex-president de Cultura i Esport:

Ja fa més de dos anys i mig que una cinquantena de companys de l'extingida Diputació ens reunirem per a fundar la nostra Entitat; van ésser molts els que es feren socis perquè es portés a terme la creació de les seccions d'Acció Social i de Mutualisme, a fi que els funcionaris tinguéssim qui vetllés per tots i ens ajudés en els casos de malaltia i traspàs.

Avui, però, funcionen ambdues seccions i malgrat d'ésser un nombre crescut els inscrits a les mateixes, ens veiem privats de les col.laboracions dels qui abans s'havien ofert d'ajudar-nos.

Així veiérem que el dia de l'Assemblea General Extraordinària, per l'aprovació dels Estatuts, hi acudiren companys de tota la solvència moral i material, que prengueren part en els debats de l'articulat, i presentaren esmenes i proposicions.

Però veieu quina paradoxa. Els que confiàvem més i presentaren esmenes al projecte de l'Estatut, els que amb interès debatien els articles i proposicions, *han fet el buit*, i si en el terreny del companyerisme i de l'amistat, se'ls hi ha preguntat si volien ésser socis, han respost *que no els interessava*.

Quan després dels treballs i sacrificis s'arriba a aquest extrem, hom no sap què fer. Els que criticaven, perquè només es feia esport i demanaven es fés quelcom més, avui en comptes d'aportar el seu gra de sorra a l'obra humanitària i altruista que neix, li neguen el seu ajut.

Per sort de tots els mutualistes hem trobat en els companys que sortiren elegits per a formar la Junta Directiva, homes treballadors i decidits a portar a terme aquesta gran obra.

Tots sabem que els començaments són dificultosos i que no pot posar-se en pràctica tot el que hom voldria. Hi ha en estudi projectes que estic segur que hauran de satisfer totes les ambicions i que els farà possibles la bona voluntat de tots.

¹⁴ *BCiE-GdC*, nº 9, Barcelona, febrer 1933, p. 10 i *BCiE-GdC*, nº 10, Barcelona, març del 1933, p. 16.

¹⁵ *BCiE-GdC*, nº 7, Barcelona, novembre 1932, pp. 2-3; nº 8, Barcelona, desembre 1932-gener 1933, p. 6; nº 9, Barcelona, febrer 1933, p. 5; nº 10, Barcelona, març 1933, pp. 13-14. Totes aquestes dates afiliatives de la Secció de Mutualisme a l'Apèndix 1: "Socis de la Secció de Mutualisme de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya". En aquest apèndix s'ha mantingut la numeració atorgada a cada mutualista per la Secció de Mutualisme de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya. Això implica que el nombre total real de cotitzants i de socis de la Secció de Mutualisme no correspongui amb el nombre que s'ofereix en aquest Apèndix. Per tant, cal interpretar el nombre de cada soci-cotitzant com un nombre d'identificació posat per la Secció de Mutualisme.

Companyans: Els que encara no sou socis de la Secció de Mutualisme, *feu-vos-en*, no espereu el dia de demà i propagueu aquest mitjà humanitari als vostres companyans. La vida és dura i ens havem de donar les mans, per ajudar-nos els uns als altres¹⁶.

Les paraules de Salafranca destacaven, en primer lloc, la seva condició d'antic funcionari de la Diputació de Barcelona i de soci fundador de Cultura i Esport. Sense renunciar als orígens de l'entitat, fonamentats en la idea de club social i cultural, Salafranca indicava que havien estat aquests antics funcionaris els que, amb l'adveniment de la II República, havien acceptat convertir l'ACE-GC en una associació professional amb inquietuds socials centrades en una pràctica mutualista, tot i que allunyada de les pràctiques sindicals. En definitiva, Salafranca pretenia menystenir les pretensions obreristes del sector de Rafael Ramis.

D'altra banda, l'Assemblea General Extraordinària a la qual fa referència Salafranca es va celebrar el 22 de desembre del 1932 al Casal Barcelonista a petició d'un nombre no especificat de socis, i probablement contraris al Consell Directiu de Cultura i Esport i a la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme. Sembla ser que en aquesta Assemblea, els socis Llano i Ferran Manresa, aquest darrer membre del Bloc Obrer i Camperol, van demanar la paraula per manifestar que discrepaven sobre el mecanisme de votació que en la Reunió general anterior va permetre escollir Vicenç Munné com a president de l'ACE-GC. Després de les queixes de Llano i de Manresa, va intervenir Rafael Ramis exigint que es canviés l'ordre del dia i es parlés estrictament sobre quina era la missió real de Cultura i Esport. Els membres de la presidència de l'Assemblea Extraordinària li van contestar que no estaven d'acord amb la proposta, però que, en tot cas, la posarien a votació: només vuit socis van recolzar canviar l'ordre del dia. Tanmateix, quan per fi s'arribà al punt específic que havia de debatre sobre la missió social, cultural i política de Cultura i Esport, les espurnes van provocar un encès debat.

D'entrada, Ramis va exposar les "autèntiques" raons que l'obligaren a dimitir, motius que el Butlletí no va recollir ni reproduir. En tot cas, Ramis sembla que va finalitzar la seva intervenció declarant-se favorable a una línia d'actuació de Cultura i Esport fonamentada en la reivindicació laboral i sindical, afirmant que l'ACE-GC "no ha de preocupar-se de res més que del millorament moral i material del funcionari". Com a complement de les paraules de Ramis, el soci Josep Cases reclamà la redacció d'un Estatut de Funcionaris, que regulés la vida laboral i corporativa dels empleats públics de la Generalitat i que els diferents governs de l'Estat i de l'autonomia regional catalana encara no havien elaborat. Així, davant de la proposta de Cases, el Consell Directiu de l'ACE-GC contestà que els estatuts de l'entitat no contemplaven aquesta possibilitat i, per tant, simplement calia assumir la legislació azañista

¹⁶ Lluís SALAFRANCA, "Esport? Cultura? Mutualisme", *BCiEGdC*, nº 8, Barcelona, desembre 1932-gener 1933, p. 4.

sobre la funció pública. Tanmateix, l'Assemblea va acabar acceptant la constitució d'una Comissió d'Acció Social que redactés uns estatuts nous per a Cultura i Esport que permetessin l'elaboració d'un projecte d'Estatut de Funcionaris. La nova Comissió d'Acció Social va estar capitalitzada pels obreristes de la USC i del BOC: Rafael Ramis, Ferran Manresa, Josep Rovira, Josep Cases, Joan Blanch Torres, Lluís Boixader. Entre tots ells també hi va figurar Ramon Tor com a element supervisor o delegat del Consell Directiu presidit per Vicenç Munné ¹⁷.

L'ofensiva dels bloquistes i dels socialistes catalanistes contra el sector de Vicenç Munné i Ramon Tor es va contrarestar relativament a través del control que exercia el sector oficial del Butlletí de l'entitat. En efecte, el número de febrer del 1933 es va dedicar gairebé de manera exclusiva a la Secció de Mutualisme. Així, el primer article recollia la memòria que va llegir el secretari interí, Joan Juanola, en l'Assemblea General Ordinària del 8 de gener del 1933 on informava que la Secció de Mutualisme s'havia adherit en data de 10 de desembre del 1932 a la Federació de Mútues de Catalunya. Per aquesta raó, Juanola feia una crida als socis de Cultura i Esport perquè s'apuntessin massivament a la Secció de Mutualisme:

Permeteu-me encara unes paraules: en parlar dels socis i usar el mot, tots, no volgueu veure en les mesves paraules una ironia ni cap desconfiança. Jo estic cert que vindrà l'hora que hi serem tots, perquè hi ha coses que la raó les imposa i en nosaltres, malauradament ens hi obliga la raó i la necessitat. El dia que TOTS els companys de salari modest ens fem càrrec mentalment, (car pràcticament és dolorós), del que representa una malaltia, pels que no arribem a poder atendre les necessitats de cada dia tenint salut, llavors, i ho dic pels no socis de Mutualisme, i també pels que no ho són d'enlloc, vindreu a formar, i ben adictes, a les nostres fileres.

[...]

Tots i cada un de nosaltres tenim l'ineludible deure d'augmentar les nostres fileres amb l'exemple obstinat i constant de la més generosa propaganda. El fruit que n'hauem serà l'essència que estimularà els que ens seguiran.

I no oblideu que la unió fa la força ¹⁸.

Malgrat tot, les coses no anaven prou bé per al sector oficialista. Lluís Salafranca havia dimitit com a secretari de la Secció de Mutualisme i l'havia substituït interinament Joan Juanola. Ara bé, en l'esmentada Assemblea General Ordinària del 8 de gener del 1933 no només es ratificà a Juanola com a secretari de la Secció de Mutualisme, sinó que es va escollir a Rafael Ramis com a vocal tercer de la Secció, substituint Juanola en la vocalia que havia abandonat per convertir-se en secretari ¹⁹.

¹⁷ "La Reunió General Extraordinària", *BCiE-GdC*, nº 8, Barcelona, desembre 1932-gener 1933, pp. 7-9.

¹⁸ *BCiE-GdC*, nº 8, Barcelona, desembre 1932-gener 1933, pp. 7-9.

¹⁹ "Memòria", *BCiE-GdC*, nº9, Barcelona, febrer 1933, p. 1.

11. LA CONTRAOFENSIVA DELS SOCIALISTES CATALANISTES I DELS BLOQUISTES

Des dels inicis del 1933, les crítiques de bloquistes i socialistes catalanistes contra la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme i el seu president, Ramon Tor, s'incrementaren tot qüestionant les directrius establertes i el seu reglament intern. Ara bé, les grans tensions internes dins de Cultura i Esport no es traduïren en una confrontació oberta entre el Consell Directiu de l'entitat i l'oposició a aquest. De fet, totes les crítiques efectuades es dirigiren sistemàticament contra Ramon Tor i la seva gestió dins de la Secció de Mutualisme. L'explicació més plausible cal trobar-la en el caràcter impulsiu i protagonista de Ramon Tor, així com en la seva adscripció política a la Lliga. Tor atorgà una rellevància desmesurada a la Secció de Mutualisme, fins el punt d'oferir la imatge que aquesta era la única secció important de l'ACE-GC. I és que Tor sempre va concebre l'ACE-GC com una mútua, més que com un sindicat de funcionaris. Per tant, segons el seu punt de vista, la Secció de Mutualisme resultava en sí mateixa la matriu de Cultura i Esport i la seva Junta Directiva els vertaders homes forts. Aquest desmesurat protagonisme de Tor tampoc no havia d'agradar al Consell Directiu de l'ACE-GC que decidí, en aparença, mantenir-se en un discret segon pla i deixar que la polititzada oposició de socialistes i bloquistes concentrés totes les seves forces a arremetre contra l'antic actor de la companyia "Teatre Íntim". En tot cas, el Consell Directiu de Vicenç Munné no va sortir indemne de les crítiques de l'oposició contra Tor, sinó que es va veure arrossegat per aquestes fins el punt d'haver d'arribar a un acord amb Ramis i els seus seguidors per tal de reestructurar i reorganitzar Cultura i Esport.

Ramon Tor i la defensa numantina de la pràctica mutualista

A principis del 1933, el soci Lluís Vilaplana, proper al sector de Ramis, va arremetre amb un article que, de forma irònica, tenia el mateix títol que l'escrit per l'antic secretari de la Secció de Mutualisme Lluís Salafranca: "Esport? Cultura? Mutualisme". Ara bé, darrera d'aquest títol idèntic, Vilaplana donava un concepte de mutualisme diferent al de Salafranca. Denunciava que el concepte de mutualisme de la Secció presidida per Tor resultava molt restrictiu: en aquells moments es tractava d'una mútua que permetia associar als familiars del funcionari, però l'únic beneficiari era l'empleat públic. Això li permetia fer un discurs molt en voga entre les esquerres republicanes, marxistes i llibertàries sobre la defensa del col·lectivisme com a forma d'organitzar econòmicament la societat. De fet, s'entenia col·lectivisme com un sinònim de sindicalisme i cooperativisme, però també de democràcia. Així, Vilaplana afirmava que el mutualisme de la Junta presidida per Ramon Tor era individualista mentre que el defensat pels seus opositors es podia qualificar com a

col·lectivista. En realitat, individualisme i col·lectivisme tenien poc a veure en aquesta polèmica amb el seu veritable significat polític. Per a Vilafranca, l'individualisme es donava amb una mútua que només permetia l'afiliació a títol individual d'un únic membre d'una família, mentre que el col·lectivisme es produïa amb una mútua que permetia afiliar col·lectivament a tots els membres d'una família:

Amb aquest títol ["Esport? Cultura? Mutualisme"] aparegué en el nostre Butlletí del mes de gener, un article signat per l'amic Salafranca, en el qual remarca l'actitud d'alguns socis que en la sessió de constitució de la nostra Mútua feren ús de la paraula i àdhuc presentaren i defensaren esmenes al reglament que s'estava debatent i ara, diu, fan el buit a la mateixa.

En primer lloc m'és grat fer avinent que totes les meves simpaties són per a aquesta benivolguda institució que acaba de néixer, i a la qual desitjo una llarga i ferma vitalitat. I tenint resent els elements que la regeixen, no dubto que serà així.

Creient-me al·ludit pel company Salafranca, he de manifestar que si jo no m'he allistat com a soci, podrà causar-li estranyesa, però jo prego, amic meu, que tingueu en compte que si per a vós i per a d'altres companys és una solució pertànyer a la Mútua, no ho és per a mi. Tinc constituïda una família i les necessitats que pugui tenir cada un dels meus familiars, m'atanyen directament i sóc l'encarregat de solucionar-les moralment i materialment; si el meu fill, que ara té vuit anys, es posa malalt, ¿quin ajut em proporcion a mi, com a funcionari, la nostra Mútua? Direu que el Reglament no permet l'ingrés a aquesta edat, i és veritat, però aquí és precisament on he de cridar-vos l'atenció: el Reglament vàrem fer-lo, no pas per cobrir solament totes les necessitats del funcionari, vàrem fer-lo per cobrir-ne tan sols algunes, pròpies d'ell, com si al món visqués tot sol i no tinguéis de pensar amb ningú més.

En la sessió de constitució de la Mútua vaig fer avinent el meu parer que hauria d'ésser Mútua familiar, i no individual. L'empleat, amb una sola bestreta mensual podria subvenir totesles despeses que dintre la família ocasionessin les malalties que ocorreguessin. Així, sense la preocupació consegüent, aniria a l'oficina disposat a complir com cal amb el seu deure.

[...]

Vull creure que el company Salafranca es convencerà que el meu primer propòsit és, per voluntat i per obligació, atendre de la millor manera que em permeten els nostres escassos mitjans, a l'educació i sosteniments de la família, que Déu i els homes m'han confiat²⁰.

L'article de Vilaplana va merèixer una resposta immediata, però no a càrrec de Salafranca. Va ser Ramon Tor, autoescollit protagonista de les contrarèpliques i contraatacs dirigits contra el sector "obrerista esquerrista" de Ramis, qui va respondre a les crítiques de Vilaplana. El president de la Secció de Mutualisme es va limitar a manifestar quei la Mútua de Cultura i Esport no cobria els familiars dels socis de l'ACE-GC inscrits en la Mútua per raons econòmiques i no ideològiques o de manca de sensibilitat social. Tor va contestar amb un llenguatge i amb unes maneres aparentment poc agressives, carregant la responsabilitat de les mancances de la seva gestió en la Secció de Mutualisme sobre els seus crítics. Així, va manifestar que si Vilaplana tenia tan clar quins eren els problemes de la Mútua, doncs no li quedava un altre camí que oferir-ne solucions immediates:

Jo estic totalment d'acord amb les vostres suggestions. No me n'espanten la substància dels termes, ni tampoc crec que no hi poguem arribar. Jo encara ambiciono anar més enllà. Però ens calen els mitjans per a aconseguir-ho. Hem de lligar-nos a la realitat, amb tantes mires de superació com voldreu, i estimular-les tothora, però no podem eludir la realitat, si no volem exposar-nos al fracàs.

La nostra Mútua comença tot just. Jo no m'atreiria a judicar el que és actualment, i encara m'aventuraria menys a donar-ne una visió del que serà en l'esdevenidor. Tot vindrà. Però us asseguro que jo mateix i els amics i companys de Junta, hi som per treballar per a tots, tan bé com sabrem i ben imposats de la nostra responsabilitat. Res ni ningú pot acusar-nos d'especular en la nostra Secció amb finalitats egoistes.

[...]

El que ara us puc dir és que la Junta anterior del nostre Club, ens va donar *cent cinquanta* inscrits a la nostra Mutualitat; que actualment hem arrabassat el *tercer centenar* i que no acabarem el mes de març que no arribem als *cinc cents*.

Nosaltres hem cridat tothom. Ni vos ni ningú no pot inhibir-se. El moviment es demostra caminant. Vós no podeu restar al marge de les nostres inquietuds, ni amb rezels ni desconfiances. Penseu que el major goig en qualsevol mena d'activitat, és el d'intervenir -hi amb la pròpia actuació.

[...]

Jo us invito a allistar-vos a les nostres fileres, des d'on voldríem escoltar sempre la

²⁰ LI. VILAPLANA, "Esport? Cultura? Mutualisme?", *BCiEGdC*, nº 9, Barcelona, febrer 1933, pp. 5-7.

vostra paraula sana i plena d'autoritat.

[...]

Si vós tinguessiu algun projecte de solució immediata que ens escursi el temps que nosaltres demanem d'experiència, us preguem ben sincerament que ens el porteu i l'estudiarem. No ens mancarà pas voluntat per posar-lo en pràctica, ni hi regatejarem l'esforç per a afiançar-lo. Concreteu, si us plau, el que voldreu: enfortiu-ho amb les possibilitats que ho puguin assegurar. Nosaltres estarem contents de la vostra aportació i tothom us en sentirà grat. Vos teniu la paraula²¹.

El discurs de Ramon Tor resultava molt hàbil en la mesura que tornava la pilota al terreny de Vilaplana i del sector d'oposició de Cultura i Esport, tot assenyalant que el que calia fer era donar idees enlloc de criticar. Tanmateix, l'argument de Tor recollia algunes iròniques paradoxes: el president de la Secció de Mutualisme s'enorgullia de l'increment accelerat de socis de la Mútua durant el seu període de gestió; ara bé, l'increment va ser conseqüència de la inscripció notable de familiars de funcionaris, els quals, d'altra banda, i d'això es queixava Vilaplana, no se'n podien beneficiar. En tot cas, el sector oficialista, a través del mateix *Butlletí* de març del 1933 en què Tor va respondre a Vilaplana, informà que qualsevol problema de salut que patís un funcionari de la Generalitat es podia resoldre a L'Aliança, ja que aquesta i la Diputació de Barcelona havien signat un acord el febrer del 1931 que permetia als funcionaris d'aquesta institució gaudir de determinats serveis de forma gratuïta. L'acord, que seguia vigent amb la Generalitat, deia el següent:

En mèrits de les manifestacions fetes per la presentació de la Clínica "L'Aliança" respecte l'alcanc de l'acord adoptat per aquesta Comissió [Provincial de la Diputació de Barcelona] en sessió del 20 del mes que som [febrer del 1931], s'amplia i en el que calgui es modifica el dit acord, en el sentit que la subvenció total que per aquest any es concedeix a la dita Clínica "L'Aliança", és la de 15.000 pessetes; i com a conseqüència de l'esmentada subvenció, la Institució de la qual es tracta, reconeixerà a tots els funcionaris i personal subaltern de la Diputació, de qualsevol ordre que sigui, actius i passius, els drets que s'atorguin i puguin atorgar-se en l'esdevenidor als socis de "L'Aliança"; per tant, tots els funcionaris tindran el dret d'ésser internats en l'esmentada clínica, de conformitat els preceptes del reglament de "L'Aliança" i d'utilitzar gratuïtament tots els serveis i tots els avantatges de tractament, adequat a la malaltia que pateixin, sense estar obligats al pagament de les estades, ni a cap altra mena de despeses que ocasioni la permanència a la Clínica, i el tractament adequat; els familiars dels funcionaris i personal subaltern de la Diputació podran disfrutar reglamentàriament dels mateixos beneficis, pagant una pesseta cada mes per cada un dels beneficiaris; l'augment de subvenció es farà amb càrrec als capítols vuitè, article tercer, partida 186 del Pressupost Provincial vigent; comunicui's aquest acord al President de la Junta de Govern de l'esmentada Institució, a la Intervenció de Cabals Provincial, i que la Secretaria curi de notificar al personal l'acord pres.- Barcelona, 28 de febrer del 1931. El Secretari, J. Vega²².

Tot i assenyalar que l'acord entre l'Aliança i la Diputació de Barcelona seguia vigent, els dubtes es plantejaven sobre els drets d'assistència mèdica dels funcionaris i les seves famílies a les províncies de Tarragona, Lleida i Girona. A banda d'aquesta mancança de cobertura sanitària des de L'Aliança als funcionaris de les comissaries de Tarragona, Lleida i Girona, quedaven palesos els problemes econòmics de la Mútua de Cultura i Esport.

El recurs de la Comissió d'Acció Social a Joan Comorera

El dèficit econòmic de la Secció de Mutualisme devia ser tan remarcable que el propi Tor, a través de les planes del *Butlletí* de l'ACE-GC, va haver de rebaixar-se a reclamar al

²¹ Ramon TOR, "Secció de Mutualisme", *BCiEGdC*, nº 10, Barcelona, març 1933, pp. 8-9.

²² *BCiE-GdC*, nº 10, Barcelona, març 1933, p. 10.

president de la Comissió d'Acció Social, Rafael Ramis, perquè intercedís davant del Consell Directiu de Cultura i Esport i desviés a la Secció de Mutualisme alguns dels diners que la Generalitat havia concedit com a subvenció a l'ACE-GC. Tanmateix ho va fer amb un to que pretenia deixar a Ramis en una posició incòmode, ja que va observar que si no intercedia per la Mútua perillarien els pagaments dels subsidis per malaltia dels mutualistes que estaven de baixa. Es tractava d'una estratègia molt semblant a la que Tor havia utilitzat amb Vilaplana: a través d'un discurs d'humilitat i indefensió apuntava com a culpables dels problemes de la Secció de Mutualisme aquells que la criticaven i no donaven solucions per enfortir-la. Així, molt educadament, Tor començà la seva carta a Ramis amb un

Benvolgut President i company: D'acord amb el que disposa l'article 23 del nostre Reglament, i en nom de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme que m'honora presidir i com a delegat que també en sóc, m'és grat dirigir-me a la vostra digna presidència, perquè volgueu fer les gestions que s'escaiguin dintre el Consell Directiu del nostre estimat Club per tal d'aconseguir per a la nostra Secció de Mutualisme ens sigui destinada la major quantitat de la subvenció que ens ha estat concedida pel Govern de la Generalitat.

Res no podrà justificar millor la inversió de la quantitat a què em refereixo, com el poder dir que ha estat destinada a la nostra Mútua, que tant de bé farà. I penseu que quan sigui hora de procurar que la Generalitat ens augmenti la consignació, farà bo de pledejar-hi per l'eficàcia que tindrà el constatar que la nostra Mutualitat s'enforteix i que la nostra acció s'estén en noves modalitats benefactores.

Encara hi ha una raó més poderosa. El mes entrant la nostra Mútua començarà de pagar subsidis als seus associats i esteu segur que, per poc que les baixes per malaltia es presentin, les nostres possibilitats econòmiques no abastaran. I cal prevenir-nos.

En la nostra primera Assemblea jo deia en dirigir-me als companys que m'escoltaven, que, la raó més poderosa de la nostra existència ha d'ésser l'amor amb totes les seves prerrogatives.

Penseu que ja hi ha qui parla de mercadejar; els fets demostraran a tothom, l'errat que va aquell que ens vulgui penjar una dita tan gratuïta. Nosaltres no farem res que no poguem fer-ho: però estigueu cert que no pararem fins a aconseguir aviat eixamplar la nostra acció.

Un dia d'aquests s'haurà de celebrar l'Assemblea semestral ordinària del nostre Club, i pensem exposar algun dels camins a seguir per tal d'augmentar la nostra economia per tots els mitjans honestos.

Considereu-me, si us plau, el vostre amic més fervent, i entusiasta company²³.

No existeix constatació que Rafael Ramis o algú afí a la seva persona contestés a Ramon Tor d'una forma o altra. En tot cas, del prec realitzat per Tor al president de la Comissió d'Acció Social es pot deduir la progressiva pèrdua d'influència del president de la Secció de Mutualisme i la revifalla de Ramis com a futur home fort de Cultura i Esport. Així,

²³ *BCiE-GdC*, nº 10, Barcelona, març 1933, p. 11. A la plana següent de la carta adreçada per Tor a Ramis, el Butlletí de Cultura i Esport va publicar l'estat de comptes de la Secció de Mutualisme entre el desembre del 1932 i el febrer del 1933 realitzat pel comptador de la Secció Sebastià Reixach. L'objectiu era demostrar que no existia cap mena de frau ni malversació de fons, així com evidenciar que del comput total recaptat, 3.020,35 pessetes, només restaven 58,95 pessetes:

Recaptat per la Rifa de Nadal.....	290
Cobrat per les quotes del desembre.....	797
Cobrat per les quotes del gener.....	969,40
Cobrat per les quotes del febrer.....	931,95
Recaptat per manca d'assistència a l'Assemblea...	32

Total.....	3.020,35 ptes.

Ingressat a la Caixa d'Estalvis de la Generalitat.....	2.818,85
Despeses generals segons comprovants.....	12,75
3 per cent de premi sobre quotes cobrades.....	81,80
Pagar a l'impressor Daniel Cochs, segons factura.....	48
Existència en Caixa.....	58,95

Total.....	3.020,35 ptes.

Rafael Ramis, per demostrar que ell representava la millor opció per tornar a presidir Cultura i Esport i l'únic que podia fer arribar les queixes dels empleats públics a la classe política catalana, s'esforçà a fer palès que, a diferència d'altres membres de l'entitat, ell tenia importants i influents "amics" entre els polítics de la Generalitat i del Parlament de Catalunya. Òbviament, els "amics polítics" de Tor, la Lliga, hi eren fora del govern i dels grans espais de decisió política de l'administració. En canvi, els "amics polítics" de Ramis no eren altres que els de la Minoria de la Unió Socialista al Parlament català. En aquest sentit, Ramis va fer un panegíric de la figura de Comorera com a gran valedor dels interessos dels funcionaris de la Generalitat en el Parlament:

El meu company Joan Comorera, diputat socialista del Parlament Català, ha aprofitat l'avinentesa de discutir-se el pressupost de la Generalitat per a demanar l'establiment d'un règim més just que l'imperant en el cos d'empleats del primer organisme de Catalunya.

Comorera defensà molt bé unes esmenes tendents a humanitzar el projecte elaborat cuita corrents pel senyor Conseller de Finances, i encara que les referides esmenes no prosperaren, les paraules del diputat de la Unió Socialista de Catalunya produïren molta emoció entre els components del Parlament, molts dels quals desconeixen les injustícies de què es féu ressò el meu company²⁴.

Ara bé, Ramis justificava la morositat en la resolució dels problemes laborals, no a la desídia de Comorera i la minoria parlamentaria socialista, sinó a la lentitud del govern de Madrid en el traspàs de competències:

Les presses i la situació d'interinitat que crea i perllonga la tramitació del traspàs de serveis, han dificultat, per aquesta vegada, les solucions propugnades per la representació de la "U. S. de Catalunya". Però tinc el convenciment que no deixaran de desaparèixer les injustícies revoltants denunciades per Comorera, herència dels temps dictatorials, en el vigent pressupost que passarà per la Comissió de Finances del Parlament.

Tinc aquest convenciment perquè crec que els homes que governen Catalunya, els homes de l'Esquerra Republicana, voldran fer honor a les seves campanyes anteriors a l'assoliment del Poder. Estic segur que el senyor Pi i Sunyer -home sincerament d'esquerra- es sentia desplaçat en refutar les objeccions de Comorera i tenia dificultats per a trobar arguments amb els quals combatre la tesi del diputat socialista. Només pensant així, pot disculpar-se que justificués l'existència d'*empleats temporers permanents* i els sous esquifits, amb l'afirmació que l'empleat que se sent assegurat per la plantilla perd el gust per al treball i l'altra que si hom pagués decorosament els empleats de la Generalitat, els catalans s'aficionarien a la burocràcia. No pretinc desfer aquests arguments perquè tinc la certesa que no responen als sentiments del senyor Pi i Sunyer, i són solament uns *lapsus* produïts per la necessitat d'improvisar una contesta o altra. Contràriament, crec que ben aviat tindrem proves que el ciutadà que avui suma els càrrecs de cap del Govern i Conseller de Finances es preocupa del benestar dels empleats de les categories inferiors, fins ara condemnats a la misèria²⁵.

Per sobre de la possible inoperància de Carles Pi i Sunyer, calia subratllar la plena i ferma dedicació de Comorera en assolir les satisfaccions laborals dels funcionaris de la Generalitat:

Comorera propugnà per al salari mínim vital, "¿Com podem diu- exigir-lo a les empreses privades si nosaltres fomentem i consentim l'existència d'empleats que guanyen molt menys del que hom necessitat per a viure? Cal predicar amb l'exemple". Es féu argument, en contra de la demanda dels socialistes, que els empleats que guanyen poc a la Generalitat, tenint les tardes lliures, poden obtenir un guany suplementari en altres feines. El diputat socialista objectà que la gran part dels empleats de sou miserable pertanyen a Contribucions i Cèdules, Negociats en els quals encara no està establert el treball intensiu. A més, no sempre és possible trobar treballs suplementaris, i resulta en la pràctica un mitjà d'envilir les feines i augmentar el nombre dels obrers en atur forçós. Per tots aquests motius, Comorera es declarà partidari, alhora que del salari mínim vital, de distribuir sis hores diàries de treball entre matí i tarda.

"Cal suprimir les gratificacions, que constitueixen una immoralitat", exclamà el diputat socialista. Les gratificacions, quan serveixen per a premiar treballs extraordinaris són tolerables; però tal com estan establertes en la Generalitat, constitueixen una veritable injustícia.

²⁴ Rafael RAMIS, "La qüestió dels funcionaris al Parlament de Catalunya", *BCiE-GdC*, n° 9, Barcelona, febrer del 1933, pp. 7-9.

²⁵ *Ibid.*

[...]

Demana també, el representant de la minoria socialista, una nova política de jubilacions.

[...]

Que cada empleat rendeixi a la Generalitat d'acord amb els seus coneixements i a la tasca que té assignada.

Que la Generalitat asseguri a tots els seus empleats un viure decorós i sense pesombres.

Això és el que han de voler els homes que pensen, més que en el benestar propi, en la desaparició de les injustícies que classifiquen els homes en castes.

Avant, company Comorera!²⁶.

Les paraules de Ramis i la intervenció de Comorera al Parlament de Catalunya reflectien plenament l'estratègia impulsada per la USC sota la direcció comorerista: discurs obrerista destinat al treballador manual però també al treballador intel·lectual i públic de baixa categoria. En aquest sentit, el *Butlletí* de març del 1933 va publicar un article que realitzava una notable lloança a la Comissió d'Acció Social i que portava el significatiu títol de "Vers la unificació de plantilles":

Com corolari a la instància que fa uns mesos havien signat, a primers de febrer una Comissió dels empleats de la Generalitat adscrits a "Cèdules" i "Contribucions" anà a visitar el Conseller Delegat i de Finances senyor Pi i Sunyer.

L'entrevista fou cordialíssima, i deixà els comissionats altament esperançats de veure ben aviat assolit el desig dels empleats de referència de veure's situats al mateix nivell que els seus companys adscrits als altres negociats.

El company Ramis prengué la paraula, en nom de la Comissió, i expressà al senyor Pi i Sunyer la situació d'inferioritat en què els sol·licitants es troben en relació als altres empleats de la Generalitat, el fet de no pertànyer a la plantilla general, ço que els té continuament sotmesos als vaivens de la política o a capricis o males volences, sempre possibles. Per altra part, esmentà el fet que els empleats de "Cèdules" i "Contribucions" no frueixen de la jornada intensiva, sense que els seus sous compensin la diferència d'hores de treball. I expressà el desig de tots que se'ls faci justícia, donant-los l'estabilitat que avui no tenen i el mateix tracte que els altres empleats de la casa.

El senyor Pi i Sunyer contestà que ja tenia esment de tot el que havien exposat els comissionats i que estava estudiant la manera de reparar la injustícia amb tota la urgència possible. Digué que ell es considerava també funcionari, encara que en aquests moments no actui com a tal, i comprenia molt bé la situació d'esperit que produïen les desigualtats i vexacions de què s'ha parlat.

[...]

Respecte l'altre extrem, és a dir la jornada intensiva o compensació de sous, també ho considerarà petició justa i es manifestà disposat a recolzar-la en el moment oportú. (...) Que no volia escudar-se en el pressupost per a demorar la reparació d'una injustícia, i que, s'hi havia possibilitat material, els empleats de "Cèdules" i "Contribucions" podien estar segurs de trobar una satisfacció de les seves aspiracions, car el bon desig del Conseller de Finances hi era ben complet.

Integraven la Comissió, a més del company Ramis, els companys Lluís Verdú, Avelí Perla, Marina Mir, Francesc Brugat, Amadeu Oller i Joan Fontanilles²⁷.

Tor no va baixar la guàrdia i contraatacà a Ramis i a la Comissió d'Acció Social afirmant que la seva tasca resultava insuficient i de focs d'artifici. És més, va carregar dient que, tot i que ell treballava com a funcionari d'oficines, no deixava de ser un interí i, com a tal no veia els seus drets defensats de forma enèrgica per la Comissió d'Acció Social:

Rafael Ramis, el meu bon amic i company, va publicar al "Butlletí" de febrer, un article d'una vibració i d'una sinceritat clpidors, des d'on exposa la seva visió del problema dels funcionaris.

El fet que les paraules del nostre amic les inserís el "Butlletí" de "Cultura i Esport" a mi em va fer pensar que l'intent de Ramis faria adonar a la Comissió Social de la nostra entitat, que era hora de prendre un determini i actuar d'una vegada.

Jo no sé comprendre, ni és concebible, que hi pugui haver una Comissió d'Acció Social, nomenada amb l'objectiu de procurar el millorament moral i material dels seus associats, i que no sàpiga tenir ni l'ombra de la més petita iniciativa per culpa d'un compte excessiu a tocar un assumpte de naturalesa tan delicada per la seva complexitat, com ho és el dels funcionaris²⁸.

²⁶ *Ibid.*

²⁷ "Vers la unificació de les plantilles. Una gestió ben encaminada i un acolliment ben falaguer", *BCiE-GdC*, nº 10, Barcelona, març 1933, pp. 1-2.

²⁸ Ramon TOR, "Perspectives socials", *BCiE-GdC*, nº 10, Barcelona, març 1933, pp. 2-4.

Ramon Tor titllar d'hipòcrites a Ramis i la Comissió d'Acció Social i els va acusar de practicar un *sindicalisme de saló*:

Rafael Ramis clama per l'adveniment de la justícia i de la comprensió. El seu esperit generós li dicta la seva paraula feridora amb l'amargor d'alguna ironia, però tots els sabem noble i bo.

Però vosaltres us amagueu i calleu hipòcritament i aquest és el nostre mal. No sabeu tenir el civisme de posar-vos al davant de la bona causa, per uns temors imaginaris que us priven l'eficàcia de l'acció que us dignificaria. ¿I doncs què espereu?

Jo denuncio als companys de la Comissió d'Acció Social de "Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya", l'existència de fets que ningú no ignora.

El sou mínim del funcionari temporer de 3.000 pessetes, és alguna cosa tan insuficient que, fins l'assignat al cos d'Ordenances del mateix guany, està millorat amb una gratificació de 40 pessetes mensuals per al lloguer del pis, a més del vestir i el calçat que també és amb càrrec a la Generalitat. Però és que els funcioaris temporers no tenim casa, ni ens cal vestir i calçar?

Si això no fos ja molt i massa, encara hi ha més.

[...]

Jo he presenciat com s'acomiadava a un dels funcionaris temporers de la Generalitat, amb el *sobre* fatídic, i amb la següent delicada cerimònia.

El funcionari que al.ludeixo estava assegut, treballant. Un ordenança li lliurà el document de cessació. L'ordenança va esperar que llegís, amb el funcionari nou al seu costat, que el substituïa. L'acomiatat s'alçà i el substituït s'assegué tot seguit a la mateixa cadira, prengué la mateixa ploma, i acabat.

Això és un espectacle repugnant, revoltant. Això és una mena d'escarni a la dignitat humana que s'hauria de punir, per una llei que no es deu haver escrit encara. I això es pot repetir a qualsevol hora. Solament de pensar-hi ens en sentim ferida la sensibilitat. Perquè, amb quin reglament se'ns nomena? Si hi ha drets adquirits, és que hi ha un reglament. Si és que n'hi ha pels funcionaris de plantilla, bé en deu existir pels funcionaris temporers. Hi ha una disposició que diu que al cap de sis mesos el funcionari temporer serà adaptat²⁹.

Així, Ramon Tor s'esforçava a menystenir la capacitat reivindicativa de la Comissió d'Acció Social i del sector proper a Ramis, tornant a destacar que la millor manera de defensar els interessos dels funcionaris era a través del mutualisme:

I bé. Jo dic a la Comissió d'Acció Social de "Cultura i Esport de la Generalitat de Catalunya", què espera a intervenir. Ningú no pot pensar que l'única finalitat de la nostra Entitat pugui ésser l'existència de la Secció de Mutualisme, que avui ja ens mostra la seva vitalitat en l'augment constant de companys inscrits. Aquest, avui per avui, és el vostre únic crèdit que ningú us podrà regatejar. Del bé que aquesta secció farà n'estic tan convençut que asseguro des d'ara, que la seva existència està afiançada i que d'ella vindrà l'inici de noves activitats d'ordre social, que no entén ningú com és que aquesta Comissió encara no s'hagi acarat. El Mutualisme vol dir alguna cosa més que ajudar els malats. No n'hi ha prou que ens previnguem per a les malalties. Cal que pensem que som molts que no guanyem per a cobrir, ni de molt, les obligacions que ens imposa el tenir fills i la casa, el nostre viure social.

[...]

Al Govern de Catalunya, al Parlament Català, hi ha homes que us escoltaran. Tots us escoltaran. Francesc Macià, el nostre President màxim, ja ha estat sensible a la nostra veu. És que aquest fet no us diu res, homes de poca fe? És que no heu escoltat la paraula de Joan Comorera al Parlament? I doncs, què espereu?

Treballeu i la vostra labor fructificarà. Si teniu una mica d'amor, si teniu una engruna de cor, ens haureu d'escoltar. Si teniu una mica d'amor, l'altre us serà donat per efegidura.

Invoquem els símbols de les flors fresques a la taula de treball, i els fruits que s'inicien, amb la frisança de les fulles tendres als camps fecundat, generosos, com una mare³⁰.

Les crítiques de Tor a Ramis i els seus partidaris sempre resultaven retorçades i no s'estava d'acusar la Comissió de no haver pres mesures i accions que sí que havien dut a terme en realitat. Per exemple, Ramis i la Comissió d'Acció Social ja s'havien entrevistat amb Macià, amb el Conseller de Finances i Cap del Govern de la Generalitat, Carles Pi i Sunyer, i, finalment, havien constatat la disposició de Comorera i la Minoria Socialista al Parlament a defensar el dret dels funcionaris interins. Certament, la Comissió va manifestar que havien acceptat donar una treva al govern de la Generalitat fins que no s'acabés de concretar el tema

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *BCiE-GdC*, nº 10, Barcelona, març 1933, pp. 4-5.

dels traspassos. I, lògicament, l'espera constituïa el principal enemic dels treballadors temporals, ja que quan més trigués a solucionar-se el seu problema, s'incrementaven les possibilitats d'un comiat. Ara bé, l'alternativa de Tor no semblava que passes ni per la vaga, no contemplada legalment, ni per accions de tarannà *radical*. Es limitava a oferir el model d'actuació de la Secció de Mutualisme, la qual restava molt lluny de qualsevol forma de lluita reivindicativa. Així, en definitiva, el que revelaven les paraules de Tor era un odi visceral envers Ramis i la Comissió d'Acció Social. En tot cas, la disputa entre Ramis i Tor deixava ben clar que la lluita pel control de Cultura i Esport i de l'associacionisme funcional, en general, passava per l'enquadrament dels empleats temporals i de baixa categoria. Tanmateix, quan Tor va fer efectiva la seva crítica a la Comissió d'Acció Social, ja s'havia produït una reunió, el 9 de febrer del 1933, per tal de reorganitzar el conjunt de les seccions de Cultura i Esport, i semblava probable que la corresponent al *Butlletí* hagués recaigut en mans del sector socialista catalanista i bloquista ³¹. Ara bé, aquest sector no es va fer amb el control efectiu de Cultura i Esport fins l'estiu del 1933 ³². Fruit de les tensions i del procés de reorganització de l'ACE-GC va ser la suspensió, entre març i juny del 1933, de la publicació del Butlletí de l'ACE-GC. Però el número de juny del 1933, quan va tornar a aparèixer el Butlletí, ja va certificar, no només un canvi d'orientació política i social de l'ACE-GC, sinó també de nom: Havia nascut l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC).

³¹ "Reorganització de les seccions", *BCiEGdC*, n° 9, Barcelona, febrer 1933, p. 11.

³² Curiosament, per aquelles dates, la USC es va refondre amb la Federació Catalana del PSOE per tal de fundar la USC (Federació Socialista de Catalunya del PSOE), en un intent de crear el que es volia definir com el partit obrer de la classe obrera catalana. Tanmateix, a la tardor del 1933, aquesta unificació socialista va ser qüestionada i frustrada per la direcció estatal del PSOE, a Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista...*, op. cit., pp. 153-162 i 176-186.

12. EL TRIOMF DELS SINDICALISTES A CULTURA I ESPORT I LA CREACIÓ DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Quan el novembre del 1932, Rafael Ramis va dimitir oficialment com a president de Cultura i Esport, va aduir raons de salut. Ramon Tor, a la primavera del 1933, també va destacar els seus problemes mèdics quan decidí abandonar la presidència de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Certament, quan en un govern, partit, sindicat o qualsevol altra organització de tipus cultural o recreatiu no es té la intenció d'admetre davant de l'opinió pública l'existència de divisions internes, el recurs més senzill és afirmar que les destitucions o dimissions que s'han produït han estat per motius de salut ¹. Val a dir, que si bé Ramis va acabar *confessant* que, a la tardor del 1932, no va existir cap raó mèdica que justificués la seva dimissió, en el cas de Ramon Tor aquest tipus de raons semblaven més que fonamentades.

La dimissió de Ramon Tor: la fi del domini *mutualista* dins l'ACE-GC

Existeixen proves documentals que Ramon Tor, com a mínim des del 1926, era atès a la Clínica "L'Aliança" de tuberculosi ², on rebia un tractament amb "Sanocrycina". Per tant, pot deduir-se que l'estat de salut de Tor constituïa una de les raons fonamentals que expliquen la seva defensa decidida del mutualisme assistencial. Fins i tot, sembla que es tractava d'un malalt crònic que devia agafar la baixa força sovint per tal de sotmetre's a tractaments clínics de cost elevat. En aquest sentit, Tor no va dubtar mai a reclamar els seus drets com a mutualista dins de "L'Aliança". Per exemple, a la tardor del 1926, amb altres pacients de la sala de Toraxoplàstia, va adreçar una carta de queixa a la Junta Directiva de la Clínica "L'Aliança" perquè se'ls havia carregat al seu compte la factura del medicament "Sanocrycina", el qual creien que entrava dins dels serveis que havien contractat com a mutualistes:

Hem estat sorpresos per una notícia que no podem acabar de comprendre que sigui veritat.

Ens han dit que, per un acord de la Junta que vós presidiu tan dignament, els malalts afectats d'aquesta malaltia traïdora, que cada dia sembla que vulgui estendre més la seva acció devastadora i inhumana, d'ara endavant i per culpa d'aquest funest acord, com si no n'hi hagués prou de l'implacable greuge de la malaltia, caldrà que paguem el remei per a guarir-la.

Nosaltres creïem que el mutualisme no era sinó l'ajut col·lectiu entre uns associats que s'havien ajuntat per a aquest fi. Però aquesta disposició ve a crear dintre d'aquesta casa, que fins ara ens havia semblat tan nostra, una categoria d'associats que, per la causa de llur malaltia, seran tractats en un pla pejoratiu d'excepció. Però ¿és que aquesta Junta no sap el que significa la dissort que ve sobre el malalt tuberculós?

¿És que no n'hi ha prou que hom pugui trobar-se impossibilitat de menar una vida activa, gairebé en tots els casos, i que es vegi reduït a la impotència de guanyar-se el pa per sempre més?

[...]

¹ Per exemple, Josep Fontana, amb marcada ironia, indicava que ja en temps de Ferran VII, el controvertit Ministeri d'Hisenda era motiu de nombroses dimissions per raons de salut: Josep FONTANA, *La quiebra de la monarquia absoluta 1814-1820*, Barcelona, Ariel, 1978.

² El tema de les malalties infeccioses era molt present en els estudis mèdics de l'època, i no només com un problema sanitari sinó també social: August PI I SUÑER, *La infecció* Barcelona, Ricard Duran i Alsina: Impressor-Llibreter, 1918; o Gregorio MARAÑÓN, *El problema social de la infección*, Madrid, Compañía Ibero-Americana de Publicaciones, 1929.

Ens dirigim a vós per tal que feu escoltar la nostra veu entre els vostres companys de Junta i els feu adonar de la injustícia que es cometria de portar a la pràctica el vostre acord. Estem convençuts que ens escoltareu i que recolzareu el nostre prec. Si no ho féssiu, nosaltres no ens avindríem al vostre determini.

[...]

Aviat convocarem una reunió de delegats d'entitats adherides a "L'Aliança" per a exposar-los el que ens mou i el nostre pla de combat per tal d'aconseguir el que volem.

Si cal, acudirem a la premsa per a iniciar tot seguit la nostra campanya, contra aquesta injustícia; i res ni ningú no l'aturarà, fins que ens haureu escoltat. Estalvieu-vos les amenaces perquè serien en va. [...]

A vós, senyor President; a la Junta Directiva de "L'Aliança" la nostra salutació noble i amical³.

Si bé aquest manifest de queixa permet ressaltar la convicció mutualista de Ramon Tor, els seus enemics dins del món associatiu del funcionariat de la Generalitat havien d'evidenciar, de forma molt sibilina, que l'obsessió de Tor pel mutualisme tenia quelcom de personal. Així, a l'estiu del 1933, quan Cultura i Esport ja havia passat a mans de socialistes catalanistes i bloquistes i l'entitat i el mateix *Butlletí* havien canviat de nom, es va fer públic l'estat de comptes de la Secció de Mutualisme i s'indicà que un dels dos socis més beneficiats pels subsidis de la Secció havia estat el propi Tor:

Ramon Tor i Deseures.....	270.-
Josep Domínguez i Martí.....	120.-
Didac Salort i Andreu.....	240.-
Sebastià Palau i Florensa.....	130.-
Josep Álvarez i Guerrero.....	65.-
Al mateix per traspàs.....	436.-
Francesc Rabassa i Baynegra.....	40.-
Antònia Vallescà i Soca.....	50.-

Total pessetes.....	1.351.- ⁴ .

Hom podia interpretar aquesta informació de forma perversa i suposar que Tor havia pretès organitzar la Mutualitat dels funcionaris associats a l'ACE-GC en funció del seu propi benestar com a conseqüència dels problemes de salut que patia. En rigor, tot aquest tipus de pressions conduïren a Ramon Tor a presentar la dimissió de la presidència de la Secció de Mutualisme de Cultura i Esport mitjançant una carta adreçada a qui, a la primavera del 1933, exercia com a comptador i membre de la Junta Directiva de la Secció, Sebastià Reixach. En aquesta carta, Tor manifestava la seva retirada momentània de la vida associativa funcional aduint, com ja s'ha indicat, problemes de salut. Ara bé, al mateix temps, proposava una sèrie de fórmules per tal de potenciar la Secció de Mutualisme i l'ACE-GC, a banda de censurar veladament el sector encapçalat per Rafael Ramis:

Tornant al meu determini de declinar la presidència de la Mútua, ja us dic que m'atinc a la carta referida, perquè el metge insisteix que convé així a la meua salut.

³ Carta reproduïda a Ramon TOR, *Panorames...*, op. cit., pp. 95-97.

⁴ "Mutualisme i cooperativa", *Butlletí Associació Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* [a partir d'ara BAFGC], nº 1, Barcelona, juliol 1933, p. 10. En negreta els dos màxims beneficiaris dels subsidis mutuels de Cultura i Esport.

Us prego que ho comuniquéu als companys de Junta en nom meu i els digueu que estimo molt la consideració que tots m'havéu tingut i que sempre recordaré amb goig l'esperit col.laborador que us ha animat i el magnífic premi que n'hem rebut. Diguérem que pel mes de març la nostra Mútua tindria *cinc-cents associats*, i la profecia s'haurà complert. Al.leluia!

[...]

Tinc el propòsit de presentar alguna esmena als nous Estatuts que s'hauran d'aprovar en la propera Assemblea. Per a la defensa d'alguna d'aquestes esmenes ja sabeu que tinc escrita una proposició que també figurarà al meu llibre "Panorames socials", de publicació imminent, i que jo us estimaria molt que algú de vosaltres l'legís en nom meu, perquè jo no hi podré assistir.

I ara, adéu.

Encomaneu sempre als vostres companys l'engruna d'entusiasme que cal si no volem que les nostres empreses se'ns morin a les mans.

Digueu-los que es deixin de censurar mesquineses i d'egoismes mortals i que plantin pit a la lluita, noblement⁵.

Tor manifestava així una voluntat de mantenir l'enfrontament personal contra el sector de Ramis, encara que fos des de casa seva. A l'escrit, demanava a Sebastià Reixach que les seves propostes es llegissin en la propera Assemblea General de Cultura i Esport, la qual havia de tenir una enorme transcendència ja que es preveia discutir els nous estatuts de l'entitat, redactats fonamentalment pels homes de la Comissió d'Acció Social. La carta-proposta estava redactada com si Tor hagués tingut la intenció inicial de presentar-se i participar en l'Assemblea General; sembla evident, en tot cas, que l'havia escrit abans de presentar la dimissió com a president de la Secció de Mutualisme. Entre les propostes de Tor ressaltava la pretensió que la Secció de Mutualisme deixés de ser una secció per transformar-se en la Mútua General de Funcionaris de la Generalitat:

Com a delegat de la S. de M. de "Cultura i Esport Generalitat de Catalunya" m'han encarregat presentar a la consideració de l'Assemblea la proposició següent:

La creació de la nostra Mútua implica l'ajut en cas de malaltia i una quantitat que oscil.larà segons el nombre d'associats que la compondran: la qual quantitat es lliurarà a la persona legal que correspongui, en els casos de traspàs. Aquesta és fins ara la seva finalitat.

Si voleu, tot això encara no és gran cosa i és molt, però la Junta Directiva estarà amatent d'implantar tan aviat com podrà altres aspectes del Mutualisme per tal d'estendre la seva acció. Hi ha, però, altres problemes immediats que preocupen profundament els qui hem treballat poc o molt en promoure l'augment inesperat i constant del nombre d'inscrits a la nostra Secció.

La majoria dels nostres associats la constitueix els funcionaris més humils de la Generalitat. No cal que insistim sobre les possibilitats econòmiques d'aquesta majoria, i les dificultats enormes a que està subjecta llur vida tots ho sabem prou, i molts per la pròpia crua experiència.

Ens havem acostat a molts dels nostres companys que no s'han pogut inscriure a la nostra Mútua per culpa d'una absoluta impossibilitat material, en dir -los que, per a ésser-ho de la nostra Secció, calia que ho fossin també de Cultura i esport.

Permeteu-me que no digui ara què ens han contestat alguns dels companys que al.ludim, però puc assegurar-vos que sense aquesta trava a hores d'ara la Secció de Mutualisme comptaria amb alguns centenars més d'associats⁶.

Per finalitzar, Ramon Tor feia una crida a la direcció de l'ACE-GC perquè no s'imposessin les tesis suposadament antimutualistes del sector de Ramis:

Els dirigents de Cultura i Esport encara hauran de reflexionar més les nostres paraules. És lícit suposar que no voldran afrontar la responsabilitat d'ésser un obstacle a la nostra prosperitat i a què l'acció benefactora de la nostra Mútua pugui arribar als qui interessa únicament la nostra Secció pels motius que sigui i sobre els quals m'hauréu d'excusar novament no insistir.

[...]

La proposició que formulem i oferim a la soberana resolució d'aquesta Assemblea es defineix en les següents conclusions:

1ª. La Secció de Mutualisme de C. i E. G. de C. s'anomenarà d'ara endavant Mútua de Funcionaris de la Generalitat.

2ª. Hi podran ingressar tots els funcionaris i llurs familiars que ho sol.licitin, amb les condicions que preceptua el Reglament, i sense cap més requisit ni altra càrrega.

I ara, amics, digueu-nos quin és el vostre determini⁷.

⁵ Reproduïda a Ramon TOR, *Panorames...*, op. cit., pp. 107-108.

⁶ Reproduïda a *Ibid.*, pp. 103-106.

⁷ Reproduïda a *Ibid.*, pp. 103-106.

Ramon Tor apostava per convertir la Secció de Mutualisme en una entitat amb vida pròpia. Això implicava que podia actuar al marge de l'ACE-GC i del seu Consell Directiu. Significava establir una entitat de predomini regionalista envers una altra de caire esquerrà i socialista. Certament, aquesta idea no havia d'agradar a Ramis i els sindicalistes marxistes en la mesura que podia implicar la pèrdua del control de Cultura i Esport sobre una entitat que controlava molts diners i els subsidis dels funcionaris de la Generalitat afiliats a l'ACE-GC; a més de dividir sindicalment i políticament els funcionaris de la Generalitat d'una forma ben gràfica. Així, quan a la primavera del 1933, es celebrà l'Assemblea General, la proposta de Tor no es va acceptar i la Secció de Mutualisme es va mantenir com una Secció més dins de Cultura i Esport. A la mateixa Assemblea es va escollir un nou Consell Directiu presidit per Rafael Ramis.

En definitiva, interessos personals, polítics i professionals havien estat el motiu real de la discussió entre mutualistes i sindicalistes. Aquests últims pretenien utilitzar l'ACE-GC com un trampolí promocional dins de l'administració autònoma regional catalana d'un sector d'intel·lectuals dilectants i funcionaris temporals i de baixa categoria d'orientació marxista o filomarxista. Tanmateix, quan aquest sector de socialistes i comunistes catalans es va fer amb el control de Cultura i Esport, no va deixar de costat a tot un seguit d'elements que havien donat suport a Vicenç Munné i Ramon Tor.

Canvi de nom i d'orientació estratègica: el camí cap al sindicalisme

Durant la primavera i els inicis de l'estiu del 1933, l'ACE-GC va experimentar un procés de canvi de denominació, orientació estratègica i Consell Directiu, que va tenir com a principals protagonistes i beneficiaris el sector de socis vinculat a la USC i el BOC. D'entrada van imposar un canvi de nom de l'entitat a la qual rebatejaren com Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC). Amb aquesta nova denominació es tancava una trajectòria d'associacionisme funcional marcadament per la potenciació de l'acció mutualista i on la tasca reivindicativa de tipus sindical no havia tingut una importància rellevant. Així ho constata el darrer número del *Butlletí* de l'ACE-GC, datat a juny del 1933, que s'iniciava amb una editorial titulada de forma eloqüent "Noves orientacions":

Amb aquest número del "Butlletí de Cultura i Esport" tanquem tot un període de vida social, iniciant noves orientacions ajustades al nou aspecte pres per la nostra Associació.

El passat gloriós de "Cultura i Esport" ha fet possible que a base d'aquesta societat, i per acord de la Darrera Assemblea General de funcionaris socis d'ella, aquesta acordés prendre unes orientacions noves i denominar-se des d'ara "Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya".

El Reglament aprovat és un programa que senyala en línia general el camí a seguir pels seus afiliats a la vegada que projecta sobre el seu Consell Directiu la responsabilitat de portar a la pràctica tot allò que el Reglament estableix si impediments insuperables no ens ho priven.

Voldríem que la nostra Associació de Funcionaris esdevingués la matriu que unifiqués les aspiracions no tan sols dels funcionaris de la Generalitat, sinó de tots els funcionaris de Catalunya. L'esperit del nostre Reglament és aquest. Esperonar al funcionari per a la seva dignificació econòmica i moral, crear una auto-disciplina, un sentiment de responsabilitat en totes les funcions del seu exercici, però aquesta capacitació crea també uns drets que l'eleven del seu estat precari en el sentit econòmic, i que és precisament millorant aquesta situació com el funcionari pot esdevenir un auxiliar incorruptible del Poder Públic.

[...]

El nostre programa és breu i concís. No podem, en aquests moments, tenir un tracte distint al que tenen els funcionaris del Poder Central i per això hem adaptat el Reglament, moderant-lo, però, als dels funcionaris que, depenen d'ell, ajustant-lo a les nostres possibilitats.

[...]

També el BUTLLETÍ DE CULTURA I ESPORT remercia a tots els seus col.laboradors i espera que el futur BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA serà emprès amb idèntic entusiasme, però atenent-se al caràcter que es desprèn del Reglament aprovat, els seus col.laboradors sabran adaptar-se a fer una obra de capaciació tècnica, de divulgació social, que reflexi les necessitats de millorament material i moral del funcionari i de l'Associació en tots els aspectes de la vida⁸.

Més pistes oferiria el següent article "Ens cal un front més ampli: La federació", escrit per Josep Rovira, funcionari i ex-membre d'Estat Català i d'Estat Català-Partit Proletari i en aquell moment dirigent del BOC. L'article posava de manifest la necessitat que la nova AFGC aplegués el conjunt d'organitzacions i associacions funcionaries per tal de crear un front ampli de lluita laboral. En aquest sentit, l'article de Rovira començava a utilitzar el mot "classe" per a definir el conjunt dels empleats públics. D'una banda, tenia una connotació netament corporativa, però, de l'altra, també pretenia introduir una terminologia de tipus marxista que fins aquell moment no s'havia fet servir dins de la finida Cultura i Esport:

La base d'aquest front ha d'ésser el funcionari que vol conservar la seva consciència de classe i la seva valor d'home. El funcionari que vol conservar uns drets i que propugna per augmentar el seu nivell de vida recolzant-se en la seva eficiència, sense que per obtenir aquestes millores hagi d'usar els procediments humiliants tan comuns a la burocràcia de molts estats, i que amb tanta fortuna han obtingut sempre el menyspreu de tots els pobles.

[...]

La novel·la i el teatre internacional ens han senyalat distints tipus de funcionari que tampoc podem imitar. Ni els funcionaris de les novel·les de Gógol, Checov, Dostoiewski, etc., funcionaris servicials i dèspotes, bruts i viciosos, corruptibles 100 per 100; ni el funcionari de les comèdies franceses que *per a pujar* s'ha de fer francmaçó o marit enganyat, i millor les dues coses alhora.

Hem d'encaminar els nostres esforços a fer possible el complir un treball burocràtic, com qualsevol altre treball, sense fer cap concessió de dignitat.

Ja hem donat el primer pas. Cal ara un front de defensa més ample. Una Associació sola, la nostra o altra, tindrà una força limitada per fer respectar les seves consignes. Hem de tenir en compte que la nostra situació es repeteix dins de totes les Institucions de Catalunya on hi ha burocràcia. El nostre esperit de classe és el mateix dels que, mancats d'una força de cohesió no poden fer-lo entendre.

Per un front més ample!

Una Federació de les organitzacions de funcionaris de tot Catalunya!⁹

Certament, en el reglament aprovat a l'estiu de 1933, l'AFGC es definí finalment com a "continuadora de "Cultura i Esport, Generalitat de Catalunya" [...] i reunirà tots els funcionaris pertanyents a organismes que depenguin directament o indirectament de la Generalitat, sense distinció de categories"¹⁰. En tot cas, els dirigents de l'AFGC van insistir a donar a l'Associació un caire de sindicat reivindicatiu que aglutinés tots els funcionaris de la Generalitat, i això significava tant els alts càrrecs com els de baixa categoria i els treballadors no fixos de l'administració autonòmica. Rafael Ramis va explicitar aquestes intencions el juliol de 1933, en assenyalar que

⁸ "Noves orientacions", *BCiEGdC*, nº 11, Barcelona, juny 1933, pp. 1-2.

⁹ J. ROVIRA: "Ens cal un front més ample: La federació", *BCiEGdC*, nº 11, Barcelona, juny 1933, pp. 2-3.

¹⁰ "Reglament de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya", *BAFGC*, nº2, Barcelona, agost 1933, s.p.

Nosaltres aspirem que tothom compregui la noblesa dels nostres propòsits. Volem que se'n facin càrrec els homes que governen la Generalitat per tal que ens escoltin sense prevenció i satisfacin les nostres justes demandes, sempre que hi hagi possibilitat de fer-ho. I volem que també se'n facin càrrec els empleats tots, per tal que ens ajudin, allistant-se en les nostres rengleres els que encara no ho han fet i cooperant a la tasca social els que tinguin alguna iniciativa que pugui semblar profitosa a la col·lectivitat. No hem de plegar la nostra propaganda fins aconseguir que no hi hagi un sol empleat de la Generalitat que no formi part de la nostra Associació. En el nostre clos no hi ha categories, i cal que hi vingui tothom, que així podrem fer una Entitat sòlida, respectable i respectada. Els que ja tenen una situació esplèndida i estan lliures d'inquietuds, tenen el deure de cooperar a estendre el benestar del qual gaudeixen. I els que no tenen encara resolt el problema de la vida, tampoc han de voler que els altres cerquin la solució¹¹.

Les paraules de Ramis insistien en el fet que el funcionariat, malgrat les diverses categories existents constituïa un sector professional homogeni i amb unes mateixes aspiracions. Aquesta mena de discurs recollia el concepte sindical i obrerista dels dirigents de l'AFGC vinculats a formacions polítiques com la USC, el BOC i, fins i tot, el Partit Català Proletari. En tot cas, no s'ha d'oblidar que tots ells procedien d'un tronc comú que els hi facilitava l'entesa -l'Estat Català macianista dels anys de la Dictadura de Primo de Rivera- i, d'altra banda, recollien el clàssic discurs obrerista marxista basat en la lluita de classes. El propi Ramis no va dubtar en afirmar que l'AFGC tenia com un dels seus objectius

el deure de treballar i lluitar, en primer terme, per tal de dignificar la **classe**, fent-la apta i lliure de preocupacions derivades del seu comès. Això és essencial¹².

Però si bé la utilització del concepte **classe** semblava conduir-los al clàssic discurs sindicalista de caire socialista o anarquista on s'entenia la classe treballadora com la classe obrera, en realitat el terme **classe** s'emprava amb una connotació més aviat corporativa, ja que s'identificava aquest mot únicament amb els professionals del funcionariat català. Així, Ramis insistia a l'agost de 1933 que l'AFGC:

És una associació de classe, diuen alguns, amb una mena d'esporguiment. És un Sindicat, objecten els esperits febles pensant, en pronunciar el mot Sindicat, amb vagues, accions directes, bombes: amb tot el seguici de malvestats que l'actuació suïcida de la majoria dels Sindicats barcelonins han fet endèmiques a casa nostra.

I bé, sí, companys funcionaris. Hem constituït una associació de classe: un Sindicat, encara que no en porti el nom. Ho hem fet perquè hi tenim dret com qualsevol altre estament. No tenen constituït els metges el "Sindicat de Metges de Catalunya"? No hi ha associacions d'arquitectes i d'apotecaris? No estan associats els funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona? Doncs, per quina raó els empleats de la Generalitat havíem de limitar-nos a fer cultura i esport? La nostra Associació, el nostre Sindicat, és de classe, com totes les seves similars: allí, fent cas omís dels ideals polítics de cada un dels components, ens apleguem per tal de treballar per al nostre benestar moral i material i per al nostre perfeccionament professional¹³.

Sindicat de classe i professionalisme. Aquesta duplicitat en el discurs obrerista de l'AFGC pretenia, en darrer terme, oferir un discurs que permetés atreure tant els manobres del Departament d'Obres Públiques (sovint amb més consciència de treballador manual que no pas de funcionari) com els alts càrrecs de l'administració (refractaris a un discurs classista d'orientació obrerista). Però el que havia d'integrar, per damunt d'un discurs obrerista o professional, als funcionaris de la Generalitat dins de l'AFGC era la consciència que tots,

¹¹ Rafael RAMIS, "En començar la bona tasca", *BAFGC*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, p. 4.

¹² *Ibid.* El subratllat en negreta és meu.

¹³ Rafael RAMIS, "Foc nou", *BAFGC*, nº 2, Barcelona, agost 1933, pp. 4-5.

associats o no, estaven construint una administració nova i pròpia per a Catalunya. Així, afirmaven que calia l'existència d'un sindicat de funcionaris:

Creiem que així com hi ha sindicat de metges, de periodistes, etc., pot molt bé haver-hi un sindicat de funcionaris, per tal d'aconseguir que la Generalitat tingui un estol de funcionaris model i que el funcionari estigui convençut que a la Generalitat es troba bé. Nosaltres [...] no som revolucionaris, però sabem defensar sempre els nostres drets, sense apartar-nos de la llei¹⁴.

En definitiva, la construcció d'una administració nacional de Catalunya podia constituir el nexa que facilités la integració en una mateixa associació o sindicat professional de tot el conjunt de funcionaris de la Generalitat. Així, l'AFGC construï un discurs regeneracionista, d'inspiració catalanista, que defensava un funcionari modèlic català enfront del que consideraven el clàssic funcionari espanyol poc treballador i menys servicial. En aquest sentit, l'editorial del butlletí de l'AFGC de juny de 1933 explicitava amb claredat:

Som funcionaris amb un sentit elevadíssim de la nostra responsabilitat. Fem aquest advertiment perquè estíem que el funcionari no ha de regatejar mai el seu ajut a les institucions en les quals presta els seus serveis. És interpretant purament i simplement el nostre Reglament que el funcionari podrà adonar-se que en lloc d'ésser un obstacle vinculem molt més la nostra vida a la del propi aparell de l'Estat.

En realitat l'aspiració de l'Associació és d'aconseguir que el funcionari esdevingui un ésser responsable dels seus actes: llevar-li aquest aspecte d'autòmat que se li ha donat sense que ell hagi fet gairebé res per destruir aquesta dolorosa llegenda. Ans al contrari, sembla que, amb el manteniment d'aquesta aberració, ha fet possible un proteccionisme, base principal de la manca de solidaritat existent entre funcionaris que que, preocupats de la força que representa la influència per damunt de tot, han reduït a la mínima expressió l'esperit de la seva funció i de la seva dignitat personal.

El funcionari modern, tal com el concebem nosaltres, ultra demostrar la seva capacitació professional, ha d'evidenciar un esperit social que expressi les seves necessitats col·lectives. És evident, doncs, que per això cal un aparell potent, un organisme on tots els funcionaris aportin llurs iniciatives a l'objecte de realitzar una obra benèfica per a tots i que garanteixi, en la nova estructuració, llur estabilitat.

Fóra incompreensible voler realitzar una obra com la nostra sense estar d'acord amb els poders dels quals hem de reclamar unes millores, i per això trobem absurdes certes manifestacions de companys extraviats. Nosaltres esperem l'ajut de tots per realitzar l'obra que ha de ser fruit d'una col·laboració, i no l'obra d'un home sol.

*La nostra conducta amb el Govern de la nostra Generalitat serà de franca disciplina i del més lleial acatament a les seves ordres, i sols d'acord amb ell, i dins de la més rigorosa legalitat, nosaltres procurarem que sigui millorada la situació dels funcionaris per tal que llur dignitat no sigui un producte de verborisats, sinó de realitats*¹⁵.

Paradoxalment, els sectors socialistes i comunistes vertebraven un discurs corporatiu i classista a l'hora, en el qual es feia una crida als funcionaris d'alta categoria perquè participessin en la nova Associació, però revestit aquest discurs corporatiu d'una terminologia obrerista força radical. Sens dubte, aquesta amalgama de discursos va permetre que en el Consell Directiu de la nova AFGC, presidit i controlat per marxistes, es poguessin integrar elements de l'antic Consell Directiu, no massa propers i, fins tot, bel·ligerants amb el marxisme.

El Consell Directiu de la nova AFGC: una síntesi precària de marxistes i esportistes

Així, l'AFGC concretà, al juny-juliol de 1933, un Consell Directiu de clar domini de la USC i el BOC, situant els elements de la direcció de ACE-GC en un segon terme:

¹⁴ "Conferència de Joan Comorera: El funcionari en la nova economia", BAFGC, nº 1, Barcelona, juliol 1933, p. 2.

¹⁵ "La nostra conducta", BAFGC, nº 1, Barcelona, juliol 1933, p.1. El subratllat en cursiva és meu.

Consell Directiu

Rafael Ramis i Romans (president)
Josep A. Ricart i Nin (sots-president)
Armand d'Arquer i Dordal (tresorer)
Carles Ferrús i Ibáñez (comptador)
Francesc Tusquellas i Albert (secretari)
Miquel Perramon i Camps (sots-secretari)
Daniel D. Montserrat (bibliotecari)
Carles Riba i Bracons (vocal cultura)
Joan Mata i Codina (vocal Acció Social)
Francesc Brugat i Bonal (vocal festes)
Josep Grau i Augé (vocal esports)
Ferran Manresa i Avià (vocal primer)
Josep Vendrell i Termes (vocal segon)

Comissions

- a) Butlletí: Daniel D. Montserrat, Joan Alegret i Segura, Àngel S. Escó, Francesc Perramon i Camps, Rafael Ramis i Romans, Josep Rovira i Ramon Tor i Deseures.
- Sanllehy b) Festes: Francesc Brugat i Bonal, Sebastià Bauzá, Ramon Montero i Ganyet, Sebastià Reuxach i Tort, Josep i Mercè, Josep Sans i Soldevila, J. Serra i Tubau i Joaquim Surinyach.
- Antònia c) Acció social: Joan Mata i Codina, Joan Aleu, Agustí Forés, Joan Miró, Abelard Tona i Nadalmai i Ricard Ymbert i
- d) Esports i Excursions: Josep Grau i Augé, Francesc Altimis, Joaquim Barba i Buxó, Ramon Campins, Josep Canudes, Daniel de González, Montserrat Jaques, Joan Juanola i Sagols, Joan Pla, Joaquim Rebull i Saldes, Josep Rey i Palau, Jesús Romeva i Romeva, Manuel Romillo i Queralto, Francesc X. Vila i Josep Vila i Miravittles
- Miravittles i e) Cultura: Carles Riba i Bracons, Artur Cortada i Pastells, Domènec Escorsa, Àngel Fernández i Fernández, Jaume i Pilar Roca i Centeno
- f) Estatut de funcionaris: Rafael Ramis i Romans, Daniel D. Montserrat, Joan Mata i Codina, Josep Cases i Pallarès, Joan Aleu, Josep Rovira i Joaquim Terrades¹⁶.

Cal destacar de la composició d'aquest primer Consell Directiu de l'AFGC que la presidència va recaure en mans de Rafael Ramis, de la USC i antic membre d'Estat Català, mentre que va ocupar la sotspresidència r Josep A. Ricart i Nin, germà del gravador i pintor Enric Cristòfor Ricart i Nin. Entre Ramis i Ricart i Nin existia un punt en comú: Ambdós exercien com a professors de l'Escola del Treball; el primer de Nocions d'Aritmètica i Geometria Pràctiques, Aritmètica i Àlgebra Elementals i Geometria i Trigonometria, mentre que el segon feia classes de Dibuix¹⁷. De fet, el nucli important i decisiu de l'AFGC procedia de l'Escola del Treball. En aquest sentit, la vocalia d'Acció Social va recaure en Joan Mata i Codina, professor de Gramàtica (Classes Orals) i Aritmètica i Geometria a l'Escola del Treball. I, d'altra banda, en la vocalia d'Acció Social s'incorporaren Joan Aleu, professor de

¹⁶ BAFGC, nº 1, Barcelona, juliol 1933, p. 7.

¹⁷ La informació sobre el destí de treball com a funcionaris de Rafael Ramis i Josep A. Ricart a l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936. Durant els anys vint Josep A. Ricart i Nin havia treballat com a agent comercial i, per aquesta raó, havia passat estades més o menys llargues a Londres. Al mateix temps, a Vilanova i la Geltrú, d'on era originari, participava en tertúlies estiuenques on assistien artistes i homes de cultura i de la política catalana vinculades a Acció Catalana o el regionalisme: Lluís Massot i Balaguer, Josep Barbey, Martí Esteve o Pelai Vidal de Llobatera. Tot i així, sembla que, segons el seu germà Enric, el nexa de la tertúlia "no hi anava lligat pel nus punxeagut de la política, sinó per l'amistat i coincidència d'alguns d'afeccions d'ordre espiritual o artístic o simplement perquè sempre hi havia a punt una tauleta de poker modestet o una tertúlia femenina sempre agradable". Tanmateix, no seria estrany que Ricart i Nin assumís un cert paper de pont entre els obreristes de l'AFGC i el funcionariat procedent d'Acció Catalana i la Lliga. Veure al respecte, Enric Cristòfor RICART, *Memòries*, Barcelona, Parsifal edicions, 1995, pp. 152-162. Finalment, cal assenyalar, que Josep A. Ricart i Nin exercia de professor de l'Escola del Treball des d'abans de la Proclamació de la II República. Així ho fa constar la diligència interna de 31 de gener del 1931, redactada pel director de la mateixa Escola, Rafael Campalans, fent constar que " D. José Ricart i Nin ha sido adaptado al cargo de Profesor de Dibujo 1º curso, de la Escuela del Trabajo, con el sueldo anual de MIL QUINIENTAS PESETAS que ya venía disfrutando por el empleo que hasta ahora desempeñaba", a "1930/31 (11.8.30-31.12.31), Generalitat intervenció. Personal. Diligències de premsa de possessió, relacions de personal i altres afers relatius a personal (inclou "tomas de posesión" de personal de l'extinta Diputació que va passar a la Generalitat", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, nº 424 (6), Caixa: 006 (02-03), 238/006.02, Arxiu Nacional de Catalunya.

Lampisteria de l'Escola del Treball, Agustí Forés, funcionari de Contribucions i Abelard Tona i Nadalmai, antic dependent mercantil i membre del CADCI, qui va formar part de la Societat d'Estudis Militars (SEM) i d'Estat Català als anys vint, així com de la Unió Socialista de Catalunya¹⁸.

Finalment, el domini dels professors de l'Escola del Treball i dels homes procedents de la USC i del BOC es traduí en la composició de les comissions del Butlletí de l'AFGC i en la d'Estatut de Funcionaris. En la primera, el cap de redacció del butlletí de l'entitat era Daniel Domingo Montserrat (antic voluntari català durant la Gran Guerra, membre d'Estat Català als anys vint, dirigent del Sindicat Únic Mercantil de la CNT fins el 1932 i membre del BOC), i li feien costat Josep Rovira (antic membre d'Estat Català durant els anys vint i redactor, juntament amb Daniel Domingo, de la publicació bloquista *L'hora*) i el president de l'AFGC, Rafael Ramis. I en la comissió d'Estatut de Funcionaris el domini dels bloquistes, socialistes catalanistes i professors de l'Escola del Treball era total: Rafael Ramis, Daniel Domingo Montserrat, Joan Mata i Codina, Joan Aleu i Josep Rovira. Únicament, les comissions d'Esports i Excursions i la de Cultura van restar relativament controlades per personatges procedents destacats de l'antiga ACE-GC com, per exemple, el poeta Carles Riba que, com a vocal de cultura era també membre de la comissió respectiva. Tanmateix, en la comissió de Cultura ja s'havia situat el que en poc menys d'un any esdevindria l'home fort de l'AFGC: Jaume Miravittles, professor, juntament amb Joan Mata i Codina, de Classes Orals a l'Escola del Treball, antic membre d'Estat Català i dirigent del BOC¹⁹.

En definitiva, cal destacar que el Consell Directiu de l'AFGC va estar dominat per professors de l'Escola del Treball i un bon nombre d'antics militants d'Estat Català (participants la majoria en la frustrada operació de Prats de Molló el 1926) que el 1933 havien recalat en la USC, el BOC i, com Josep Rovira, havien tingut una breu experiència en les files del Partit Català Proletari. Així, no és pot oblidar el membre de les JEREC, Francesc Perramon que formà part de la comissió del *Butlletí*. En rigor, la consolidació de l'hegemonia USC-BOC en l'AFGC es reafirmà en l'Assemblea General Extraordinària celebrada el 28 de juliol del 1933, quan es van marginar definitivament del Consell Directiu de l'AFGC els elements que havien dirigit l'ACE-GC i s'integraren personatges com Jaume Miravittles que

¹⁸ Una breu biografia d'Abelard Tona i Nadalmai a *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 22, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 415; i també les seves memòries, Abelard TONA I NADALMAI, *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994. Sobre l'ocupació funcional d'Agustí Forés i Abelard Tona i Nadalmai veure l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936. Per a Tona també, *BAFGC*, Barcelona, nº 10, Juny 1934, pp. 5-6, on s'explicita que treballava al Departament d'Agricultura.

¹⁹ Per a Jaume Miravittles veure els seus llibres de memòries *Gent que he conegut*, Barcelona, Destino, 1980 i *Més gent que he conegut*, Barcelona, Destino, 1981. El 28 de gener del 1932, Jaume Miravittles, Joan Aleu i Joan Mata, entre d'altres, foren confirmats en les seves places de professors de l'Escola del Treball, a "Escola del Treball (1932)", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, nº 426 (8), Caixa: 008/05-13, 238/008.10, Arxiu Nacional de Catalunya.

controlà la significativa vocalia d'Acció Social, així com Joan Mata i Codina, company de feina i assignatura en l'Escola del Treball. De la mateixa forma que es consolidà en la vocalia de Biblioteca, l'amic íntim de Jaume Miravittles, Daniel Domingo Montserrat. En definitiva, el nou **Consell Directiu** va quedar integrat per:

Rafael Ramis i Romans (president)
Josep A. Ricart i Nin (sots-president)
Fancesc Tusquellas i Albert (secretari)
Miquel Perramon i Camps (sots-secretari)
Manuel Pons i Gómez (tresorer)
Ferran Manresa i Avià (comptador)
Daniel D. Montserrat (bibliotecari)
Joan Mata i Codina (vocal cultura)
Jaume Miravittles i Navarra (vocal acció social)
Alexandre Figa i Bigas (vocal festes)
Josep Grau i Augé (vocal esports)
Joan Alegret i Segura (vocal primer)
Josep Vendrell i Termes (vocal segon)²⁰.

El resultat final de la transformació de Cultura i Esport en Associació General de Funcionaris de la Generalitat va evidenciar que la intenció real de socialistes catalanistes i bloquistes consistia a marginar del procés els membres del Consell Directiu anterior, els associats propers a l'estratègia mutualista i a tots aquells que volien mantenir el tradicional esperit de club social de l'entitat. Sembla lògic pensar que, inicialment, van cercar un pacte amb el Consell Directiu de Munné. La solució consensuada hauria estat la marxa de Ramon Tor de la presidència de la Secció de Mutualisme i l'acceptació d'uns Estatuts que, adaptats a la llei, negaven el caràcter sindical de la nova AFGC. A més a més, l'AFGC es definia com una entitat que havia d'aplegar tots els funcionaris de la Generalitat sense distinció de categories. Ara bé, un cop l'Assemblea General de la primavera del 1933 va escollir Ramis com a president, els articles del *Butlletí* de l'Associació començaren a parlar de sindicalisme i de *classe*, tot remarcant una terminologia que navegava entre el corporativisme i el discurs obrerista de tipus classista. Davant d'aquesta realitat, al llarg de l'estiu del 1933, es produí una nova remodelació del Consell Directiu de l'AFGC, en què s'hi incorporaren elements del Bloc Obrer i Camperol, com Jaume Miravittles i Ferran Manresa. Tanmateix, la incorporació de bloquistes en el Consell Directiu tenia el risc d'esdevenir una arma de doble fil: si bé, d'una banda, els bloquistes podien garantir a la USC la configuració d'un front obrerista anti-ERC dins de l'AFGC i de la política catalana en general; per un altre costat, la Unió Socialista corria el perill de quedar desbordada per l'esquerra, per una organització que, com el Bloc Obrer i Camperol, havia conegut des del 1930 una notable implantació no només a Catalunya sinó també a la resta d'Espanya.

²⁰ BAFGC, n°2, Barcelona, agost 1933, p. 12. En negreta es troben les noves incorporacions al Consell Directiu de l'AFGC i aquells que, simplement, han canviat de vocalia o càrrec.

V. L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA
(1933): UN PROJECTE SINDICAL I CULTURAL MARXISTA I CATALANISTA DELS
EMPLEATS PÚBLICS DE LA GENERALITAT

13. ELS COMUNISTES SEPARATISTES I LA RETÒRICA DELS PATRIOTES MARGINATS

Entre el març i el juny del 1933, socialistes catalanistes i bloquistes es varen fer amb el control de l'Associació Cultural i Esport-Generalitat de Catalunya. Inicialment, el canvi de Consell Directiu de l'ACE-GC s'interpretà com una victòria de Rafael Ramis i del seu valedor, Joan Comorera i, en definitiva, de la USC. Ara bé, l'ombra del BOC hauria de planar permanentment sobre Ramis i Comorera, perquè si bé en el procés de lluita contra el Consell Directiu de Vicenç Munné i la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme presidida per Ramon Tor, varen actuar com uns aliats disciplinats, en realitat el BOC tenia uns interessos semblants als de la USC i no estava gens clar que els volguessin compartir a la llarga amb el partit de Comorera. De fet, durant els anys vint, membres de la USC i del BOC havien compartit militància dins de l'Estat Català macianista. Tanmateix, entre el 1928 i el 1933, havien mantingut camins força divergents: mentre els socialistes catalanistes, tot i marcar diferències polítiques amb l'"Avi" a través de la USC, van viure parasitàriament d'ERC i, com a conseqüència, van gaudir de notables esferes de poder; en canvi, la trajectòria dels separatistes del BOC havia estat presidida per un seguit d'actuacions i decisions frustrades i frustrants que els va mantenir allunyats de les esferes de poder de la nova República.

Certament, la conversió, a l'abril del 1931, de la República Catalana en Generalitat de Catalunya exaltà les crítiques del BOC i dels sectors d'Estat Català que es definiren d'extrema esquerra i que, al voltant de Josep Rovira, Jaume Compte i Manuel González Alba, acabaren creant, el 1932, l'Estat Català-Partit Proletari. Gran part dels membres d'ambdues formacions, tot i que resultaven minoritàries dins de l'espai polític català, havien participat en les aventures conspiratives macianistes i van creure que el carismàtic líder de les Borges Blanques s'enrecordaria d'ells en el moment de configurar l'administració de la proclamada República Catalana. Però, no tan sols es reconvertí la República Catalana en Generalitat de Catalunya, sinó que, a més a més, als joves conspiradors separatistes no els van convidar a participar en la revifada Generalitat. Per a major escarni, la Generalitat provisional va quedar integrada, al marge dels representants d'ERC i d'Acció Catalana, per homes de formacions considerades com a espanyolistes, PSOE i Partit Republicà Radical¹. En conseqüència, al llarg del període abril 1931-setembre 1932, els sectors nacionalistes radicals marxistes incidiren en el tema de la *traïció de Macià*². Així, explicitaren quin havia de ser el seu objectiu per a una Catalunya sobirana i fonamentalment *proletària*: pretenien reobtenir la República Catalana proclamada

¹ Per a la composició dels governs provisionals de la Generalitat, *La Generalitat de Catalunya. I. Els Governos. Programes i crisis al Parlament*, edició a cura d'Ismael. E. PITARCH, Barcelona, Undarius, 1976, pp. 207-208.

² Per exemple, Jaume MIRAVITLLES, *Ha traït, Macià?*, Barcelona, Administració C.I.B., 1932.

per Macià i incorporar-la a una quimèrica Unió de Repúbliques Socialistes Ibèriques, redefinició del catalanisme leninista de la també mítica República Federal³. Un discurs que, d'altra banda, s'havia anat remodelant en diverses etapes al llarg dels anys vint, i que tingué dos dels seus puntals fonamentals en Jaume Miravittles i Navarra i Daniel Domingo Montserrat: el primer, vocal d'Acció Social, i, el segon, vocal Bibliotecari del Consell Directiu de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya i en aquells moments també militants i dirigents del Bloc Obrer i Camperol. En un pla menys vistós cal situar Josep Rovira, membre, amb Daniel Domingo Montserrat, de la Comissió del Butlletí de l'AFGC i de la Comissió encarregada de redactar un projecte d'Estatut de funcionaris⁴.

El separatisme: expressió de la marginació de les institucions mancomunàries

L'origen socio-professional de molts separatistes que acabaren abraçant el marxisme tenia, per regla general, un mateix denominador comú: joves de procedència pagesa o de ciutat petita de l'interior que anaven a Barcelona a fer fortuna, de manera molt pretenciosa, com a periodistes, intel·lectuals, artistes o funcionaris, i, de vegades, totes aquestes coses alhora. Ara bé, abans d'aconseguir guanyar-se la vida en l'àmbit desitjat molts van haver de conformar-se amb treballar de dependents en la botiga d'algun familiar o d'un amic d'un familiar. La dura realitat laboral de la dependència radicalitzà les seves conviccions socials i nacionals, catalitzades per la figura de Francesc Macià, el qual, durant els anys vint, va convertir-se amb daltabaixos en el seu nord ideològic i estratègic. Perquè el macianisme, a banda del seu contingut sentimental i ideològic, era l'expressió dels descamisats del catalanisme, dels deheretats de l'ordre polític i cultural noucentista dissenyat pels regionalistes. En la mesura que els nacionalistes radicals es creien els guardians de la puresa catalanista i els escollits per a ser el pal de paller del futur estat català autònom o independent, el seu neguit es va fer cada cop més latent davant la marginació que patien a l'hora d'obtenir llocs de treball a la Mancomunitat.

Certament, els càrrecs de responsabilitat política i intel·lectual es reservaven als rivals socio-professionals dels joves mercantils separatistes: les Joventuts Nacionalistes de la Lliga. Aquestes, en el si de la Lliga, actuaven com un grup nacionalista intransigent de tal forma que aconseguien penetrar amb èxit en l'espai sociològic dels separatistes. Entre el 1919 i el 1922, la marginalitat política dels separatistes macianistes s'incrementà encara més quan les

³ Andrew Charles DURGAN, *BOC. 1930-1936. El Bloque Obrero y Campesino*, Barcelona, Laertes, 1996, pp. 102-119.

⁴ El 1933, Rovira s'incorporà al BOC, en aquella conjuntura formava part d'Estat Català-Partit Proletari (ECP). Sobre l'ECP o Partit Català Proletari, *Jaume Compte i el Partit Català Proletari*, edició a cura d'Imma TUBELLA, Barcelona, La Magrana, 1979; i Enric UCCELAY-DA CAL, "La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)", *Recerques*, nº8, Barcelona, 1978, pp. 159-206.

Joventuts Nacionalistes de la Lliga s'endinsaren en un procés, en principi de crítica constructiva que, finalment, va acabar en ruptura amb el regionalisme. La Conferència Nacional Catalana, convocada pel juny del 1922, va permetre a les Joventuts Nacionalistes de la Lliga recollir bona part de l'espai crític antiregionalista del catalanisme, inclosos els sectors ultracatalanistes. Quan es féu oficial l'expulsió de la major part dels membres de les Joventuts, aquests es van veure abocats a la creació, des de la mateixa Conferència Nacional Catalana, d'una nova organització política, Acció Catalana, que els va permetre canalitzar la seva projecció política i professional a les institucions⁵.

Ara bé, en aquesta nova formació, els joves ex-regionalistes no estaven disposats a atorgar el protagonisme a Macià i els seus mercantils i intel·lectuals de segona fila, en el convenciment que ells havien de ser els vertaders beneficiaris d'una futura Catalunya autònoma pensada en clau neoregionalista. Tanmateix, sí que es van entendre amb figures independents del catalanisme liberal com Antoni Rovira i Virgili, Lluís Nicolau d'Olwer o Josep M. Pi i Sunyer. Amb ells, no només els unien afinitats ideològiques i estratègiques, sinó també la condició de funcionaris públics i la voluntat de defensar els seus càrrecs polítics a les institucions. Cal assenyalar que aquells que havien estat de la Lliga i ostentaven càrrecs polítics a les corporacions públiques no van renunciar-hi; i així, la nova Acció Catalana va conservar de bon començament 5 regidors a l'Ajuntament de Barcelona i 8 diputats a la Mancomunitat⁶. En aquest sentit, resulta lògica la ruptura dels macianistes amb la Conferència Nacional Catalana i la no integració posterior a Acció Catalana. El clar paper institucional d'Acció Catalana i la seva aspiració a convertir-se en el recanvi de la Lliga va radicalitzar el discurs i l'estratègia nacionalista i social dels macianistes. Aquests presentaven els integrants d'Acció Catalana com un grup de petit burgesos que només volien mantenir els seus càrrecs públics i que el màxim que estaven disposats a fer per Catalunya era presentar memoràndums i informes sobre la causa nacional catalana en els despatxos de la Societat de Nacions; en canvi, els macianistes defensaven que la millor manera de fer conèixer al món la problemàtica nacional catalana era a través de demostracions de força militar: així, com a contrapunt al sorgiment d'Acció Catalana, el 1922, Macià propicià la creació de l'entitat patriòtica de caire polític-militar Estat Català⁷.

⁵ Jordi CASASSAS, *Jaume Bofill i Mates...*, op. cit.

⁶ La formació d'Acció Catalana i el manteniment per part dels joves ex-regionalistes dels càrrecs electes aconseguits en les llistes electorals de la Lliga a Montserrat BARAS, *Acció Catalana (1922-1936)*, Barcelona, Curial, 1984, pp. 11-35. La condició de funcionari d'alguns adherits a Acció Catalana procedents de fora del regionalisme s'il·lustra amb l'exemple de Josep M. Pi i Sunyer que era professor de Procediments Administratius a l'Escola d'Administració Pública de Catalunya Josep SARRIÓ I GUALDA, *Història de l'Escola d'Administració...*, op. cit., p. 67.

⁷ Des del final de la Gran Guerra i amb el col·lapse de la campanya autonomista el 1919, les joventuts regionalistes mantingueren una política de presentació del plet nacional català a la Societat de Nacions i en aquesta línia s'expressà la conferència celebrada el 15 de març del 1920 a l'Associació Catalanista de Valls de Joan ESTELRICH, *Per la valoració*

La via separatista cap el comunisme: senyal d'identitat dels aspirants a intel.lectuals i funcionaris

En darrer terme, el naixement d'Estat Català fou conseqüència de l'enrabiada dels patriotes intransigents marginats per enèsima vegada de tota possibilitat d'accedir a les esferes de poder de l'administració catalana o de l'Estat a Catalunya, en aquest cas la Mancomunitat. Per aquesta raó, Estat Català mai va ser una organització monolítica. Sota el guiatge de Macià es van aixoplugar ultranacionalistes socialistes, republicans, comunistes i filofeixistes⁸. Així, al marge de l'aglutinador discurs antisistema propi dels que permanentment s'hi senten marginats, les diferents sensibilitats polítiques que formaven Estat Català conduïren a permanents lluites fraccionals que havien de provocar amb el temps nombroses escissions. Però les lluites internes no només palesaven divergències ideològiques, sinó que també expressaven els diferents grups professionals existents dins de l'organització patriòtica catalanista. Al voltant de Jaume Aiguader, per exemple, es concentraven aquells que també militaven a la Unió Socialista de Catalunya. En aquest sentit, als anys vint, Aiguader era un personatge més proper a la sensibilitat dels intel.lectuals-professionals de la USC i marxistes-humanistes com Campalans, Serra i Moret o Alomar que no a la dels joves mercantils aspirants a intel.lectuals com Josep Rovira i Daniel Domingo Montserrat. En conseqüència, aquests darrers van veure en els intel.lectuals-professionals socialistes uns enemics potencials per a les seves aspiracions de promoció funcional i governamental. I, en bona lògica, van seguir una evolució ideològica que els va conduir més enllà del socialisme humanista i marxitzant de la USC: l'adopció de posicions netament comunistes i sovietitzants.

internacional de Catalunya, Barcelona, Editorial Catalana, 1920; o també, *Butlletí de les Joventuts Nacionalistes de Catalunya*, març 1921, on s'exposava una quimèrica solidaritat catalano-rossellonesa i unes renovades expectatives sobre la capacitat de França per tal de resoldre la qüestió catalana. Ara bé, amb la constitució d'Acció Catalana aquesta també va crear una força militar pròpia rival d'Estat Català, la Societat d'Estudis Militars, a Miquel FERRER, "SEM. Societat d'Estudis Militars (1923-1926)", *L'Avenç*, núm. 10, Barcelona, novembre 1978, pp. 53-57.

⁸ El 1922, la creació de l'Estat Lliure d'Irlanda va esdevenir un factor impulsor, dins dels cercles macianistes, per a la fundació d'Estat Català com a moviment patriòtic partidari de la lluita armada: Enric UCÉLAY-DA CAL, *Estat Català: The Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1933)*, Tesi Doctoral, New York, Columbia University, 1979, en concret el capítol primer: "The Origins of Catalan Radical Nationalism". Al mirall insurreccional irlandès s'afegí la mística garibaldina, políticament correcta en el discurs aliadòfil dels anys de la Gran Guerra. De fet, el model garibaldí sempre havia estat present, des del segle XIX, en l'imaginari dels republicans catalans com a referent de lluita contra la monarquia, però també com a alliberador desinteressat d'altres pobles oprimits. En els anys de la Gran Guerra, separatistes i republicans catalans accentuaren la seva admiració pel garibaldisme quan els néts de Giuseppe Garibaldi s'enrolaren voluntàriament a les files de la Legió Estrangera per a defensar França de l'imperialisme alemany i austrohongarès. L'acció dels voluntaris garibaldins semblava tenir una doble vessant ideològica: d'una banda, de reafirmació republicana en la defensa de França, però, de l'altra, d'exaltació ultranacionalista, ja que lluitar al costat de la Triple Entesa significava combatre contra els ocupants de Trento i Trieste. Il·lustratiu fou l'article de Gabriel ALOMAR, "L'ombra de Garibaldi", *La Campana de Gràcia*, 16-I-1915, p. 2, reproduït més tard al seu llibre, *La guerra a través de un alma*, Madrid, Renacimiento, 1917, pp. 273-274. Nogensmenys, la mística garibaldina es va veure enterbolida dins del macianisme per l'ombra del mussolinisme. La col·laboració dels macianistes amb els germans Ricciotti, Sante i Peppino Garibaldi va tenir com a epíleg el fracàs de Prats de Molló el 1926 i la certesa del paper de Ricciotti Garibaldi com a confident mussoliní. Ramon FABREGAT i Josep CARNER-RIBALTA, *Macià. La seva actuació a l'estranger*, volum I, Barcelona, Lletres Vives, 1978, pp. 80-81.

La via cap el comunisme dels joves separatistes es produí en un context marcat per la recerca de Macià d'ajut polític i econòmic a la Unió Soviètica per a les seves aventures insurreccionals. A l'octubre-novembre del 1925, Francesc Macià i Josep Carner-Ribalta, amb el padrinatge d'Andreu Nin, van visitar la URSS amb l'objectiu d'aconseguir suport polític i econòmic per als projectes insurreccionals macianistes⁹. Tot i que la delegació macianista i els representants bolxevics no acabaren de posar-se d'acord en la forma de col.laboració, cal tenir present que la recerca de l'ajut soviètic no estava carent d'un cert sentit polític: per a determinats sectors d'Estat Català, la revolució bolxevic es podia interpretar en clau, no d'estricta insurrecció obrera, sinó també com una revolució que havia donat solució als diferents plets nacionals existents en l'antic imperi Tsarista. En conseqüència, la constitució de la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques va esdevenir per a alguns dels joves nacionalistes radicals d'Estat Català, com Daniel Domingo Montserrat, Jaume Miravittles, Josep Rovira, Amadeu Bernadó o Domènec Ramon (aquest també va assolir als anys trenta la categoria de funcionari de la Generalitat), un model de vertebració federal útil per tal de ser aplicat a Espanya o al conjunt de la Península Ibèrica. D'aquesta forma, la tradicional aspiració a una República federal s'anà transformant pels cada cop més sovietitzats mercantils i estudiants d'Estat Català en una Unió de Repúbliques Socialistes Ibèriques. El discurs independentista dels primers anys vint donà pas a un discurs igualment ultracatalanista, però ara farcit de referències federatives soviètiques. En tot cas, es mantenia una línia de continuïtat respecte al pensament de Macià quan aquest es definia independentista vers la Monarquia i federalista davant la República¹⁰.

La ruptura dels joves separatistes "sovietitzants" amb Macià es produí quan aquest se n'anà, el 1928, amb Ventura i Gassol per Amèrica del Sud i el Carib a la recerca de més diners per finançar els seus projectes militars d'alliberament nacional. El trencament amb Estat Català va succeir, doncs, en una conjuntura marcada pel fracàs de Prats de Molló, la

⁹ Ramon FABREGAT i Josep CARNER-RIBALTA, *Macià. La seva actuació...*, op. cit., pp. 61-67; i Josep CARNER-RIBALTA, *De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló (Memòries)*, París, Edicions Catalanes de París, 1972, pp. 68-86.

¹⁰ En tot aquest procés d'evolució ideològica, la figura d'Andreu Nin va ser-hi constantment present. I és que aquest no va actuar únicament de mitjancer entre Francesc Macià i els dirigents soviètics en el seu viatge a la URSS el 1925, sinó que també va servir de model d'actuació política i professional per als joves dissidents d'Estat Català marxitzats. Professionalment, per la seva conversió de mestre en funcionari de la Internacional Sindical Roja (ISR). Cal recordar que els separatistes catalans lluitaven per una Catalunya alliberada en la qual esperaven convertir-se en part integrant del seu estat. I, finalment, en l'àmbit teòric, Nin va ser qui va formular de forma més àmplia i continuada la possibilitat de reconvertir la mítica aspiració d'una República Federal espanyola o una Confederació de Pobles Ibèrics en la Unió de Repúbliques Socialistes Ibèriques com a via per solucionar les aspiracions nacionals catalanes, a Andreu NIN, *Socialisme i nacionalisme (1912-1934). Escrits republicans, socialistes i comunistes*, edició a cura de Pelai Pagès, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1985; i, aparegut inicialment el 1935, *Los movimientos de emancipación nacional*, Barcelona, Fontamara, 1977. Sobre el mateix Andreu Nin, Pelai PAGÈS, *Andreu Nin: su evolución política (1911-1937)*, Bilbao, ZYX, 1975; i Francesc BONAMUSA, *Andreu nin y el movimiento comunista en España (1931-1937)*, Barcelona, Anagrama, 1977. En aquesta línia de pensament cal entendre l'obra de Jordi ARQUER, *De Pi i Margall al comunisme*, Barcelona, 1931. És més, el 1929, el propi Arquer i Daniel Domingo Montserrat, ja plenament sovietitzats, col.laboraren en la revista de cultura i pensament *Ideari*, que es definia "sota el punt de vista d'esquerra republicana socialment democràtica, segons el magne programa de l'apostol Pi i Margall", *Ideari*, nº 1, 1-XII-1929, pp. 1-2.

dispersió dels membres d'Estat Català i el distanciament de Daniel Cardona respecte a Macià. Però també en el marc de discussió que va tenir lloc dins d'Estat Català sobre la seva possible reconversió en Partit Separatista Revolucionari de Catalunya (PSRC): mentre Macià, des d'Amèrica, va mostrar-se favorable a aquesta transformació, el directori de Barcelona, dirigit per Jaume Aiguader, defensava el parer contrari. És més, en exercir la doble militància amb la Unió Socialista de Catalunya, el Dr. Aiguader semblava, en tot cas, partidari de reconvertir Estat Català en una organització d'inspiració laborista. El tema es va resoldre deixant les coses tal i com estaven. De fet, el directori barceloní, al marge de Macià, havia seguit una política de pactes de tipus possibilista amb el conjunt de l'oposició antiprimorriverista que no s'adeia amb les temptatives revolucionàries albirades pel cap d'Estat Català. Així, davant del temor a perdre incidència dins de la seva pròpia organització i del conjunt de l'oposició a la Dictadura de Primo de Rivera, Macià decidí no alterar la situació i, per tant, Estat Català no es reconvertí en el PSRC ¹¹.

El possibilisme catalanista, l'orientació laborista del directori de Barcelona d'Estat Català i la renúncia revolucionària de Macià, afavoriren la desvinculació dels joves soviètzants de l'organització macianista. Per a ells, que voltaven entre els vint i els trenta anys, havia arribat el moment de donar el pas de cercar *sense ajut* el seu propi espai personal, professional i polític. Així, ja el 1928, abans de la formulació del PSRC, Jaume Miravittles, Daniel Domingo Montserrat i el conjunt de joves macianistes seduïts per la revolució bolxevic, participaren en la formació del Partit Comunista Català (PCC) ¹². Lògicament, arrel de la dimissió de Primo de Rivera el gener del 1930, les expectatives de canvi polític en un sentit republicà s'havien incrementat i, en conseqüència, la gent del PCC volia aconseguir visibilitat i protagonisme per tal de gaudir dels beneficis polítics i professionals que podia reportar un possible canvi de règim. A tal efecte, l'objectiu era competir per l'espai d'esquerres on rivalitzaven tant les organitzacions *republicanes burgeses* com les estrictament marxistes com la USC. En aquest sentit, el PCC mantingué una actitud ambivalent envers les plataformes unitàries que pretenien integrar al conjunt de forces d'esquerres i republicanes catalanes: si bé, d'una banda, creien en la necessitat d'una unitat d'esquerres per tal d'enfonsar la monarquia, de l'altra, temien que organitzacions més potents

¹¹ L'absència de Macià a causa del seu viatge a Amèrica del Sud i el Carib a Eufemià FORT I COGUL, *Ventura Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*, Barcelona, Edahasa, 1979, pp. 121-148; i Josep CONANGLA-FONTANILLES, *Macià. La seva actuació a l'es tranger*, vol. II, Barcelona, Lletre Viva, 1978. La ruptura amb Macià de Daniel Cardona a Enric UCELAY-DA CAL, "Daniel Cardona i Civit i l'opció armada del nacionalisme radical català (1890-1943)", a Daniel CARDONA, *La Batalla...*, op. cit., pp. XXVIII-XXXI. Les temptatives de reformulació d'Estat Català en el Partit Separatista Revolucionari de Catalunya a Ramon FABREGAT i Josep CARNER-RIBALTA, *Macià. La seva actuació...*, op. cit., pp. 92-119; i, sobretot, Enric UCELAY-DA CAL, *Estat Català: The Strategies of Separation...*, op. cit., pp. 389-397.

¹² El procés de formació del Partit Comunista Català i la vertebració d'un espai intel·lectual propi a Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol: Els primers anys (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974, pp. 52-71; i també Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya. Volum I. Història del BOC*, Barcelona, Pòrtic, 1974, pp. 49-60.

com Acció Catalana, Acció Catalana Republicana o el radical-socialisme marcel·linista es repartissin tot el pastís ¹³. Així, el PCC es va vincular breument a la plataforma d'Intel·ligència Republicana a la primavera de 1930; tanmateix, es va marginar (o el van marginar) a l'agost del mateix any de la *mítica* reunió de Sant Sebastià i, finalment, el novembre-desembre, s'incorporà al Comitè Revolucionari de Catalunya ¹⁴. Aquesta actitud guadianesca vers les plataformes unitàries pro-republicanes i la indecisió a col·laborar amb els partits republicans cal entendre-la tenint en compte l'origen dels joves separatistes marxistes i la concepció marcadament republicana del seu comunisme: en el fons, es definís com a comunista o com a republicà, el PCC aspirava a ocupar un espai polític i social compartit amb la USC i, encara que parcialment, amb les vituperades Acció Catalana i Acció Catalana Republicana: la dels professionals i intel·lectuals aspirants a funcionaris ¹⁵.

Del surrealisme al realisme socialista: les ambivalències culturals del nacionalisme revolucionari

Tret d'algun cas excepcional com el de Jaume Miravittles, el conjunt de separatistes soviets no gaudien ni de formació universitària ni de vistosos padrins polítics i intel·lectuals que els promocionessin en un futur canvi de règim republicà. Aquestes expectatives de promoció influïren en les disputes dialèctiques i de recerca clientelar dels

¹³ La premsa del Partit Comunista Català presentava als marcel·linistes i als diferents seguidors de Rovira i Virgili i Bofill i Mates com a falsos revolucionaris en la lluita, primer, contra la dictadura de Primo de Rivera i, després, contra la *dictablanda*. Segons la publicística dels ultracatalanistes comunistes, tota mena de republicans i, àdhuc, els socialistes eren homes d'ordre que volien la caiguda de la dictadura i la fi de la monarquia alfonsina perquè aquesta no podia controlar un desordre social que podia conduir a una revolució obrera. En aquest sentit, cal tenir present que a la publicació *L'Andreuenc* van fer fora els membres de la USC Serra i Moret i Granier-Barrera. Veure, Jaume MIRAVITLLES, "El partit-republicà-federal-radical-socialista-català, etc., etc." i "Rovira i Virgili confusionista" *Treball*, 10-V-1930, p. 1; J. FUSTER I RIBÓ, "Conferència de Marcel·lí Domingo", *Ibid.*, 9-VIII-1930, p. 1; del mateix "El republicanisme burgès i el proletariat" i "L'esquerrisme del senyor Rovira i Virgili" *Ibid.*, 16-VIII-1930, p. 1; i Jordi ARQUER, "Contra l'esquerra burgesa", *Ibid.*, 27-IX-1930, p. 1.

¹⁴ A Sant Sebastià, l'agost del 1930, van ser-hi presents delegats de formacions polítiques republicanes del conjunt d'Espanya, a excepció feta del PCE. En el cas concret de Catalunya, van assistir-hi representants del separatisme macianista, del socialisme catalanista (bàsicament la Unió Socialista de Catalunya), del republicanisme de Lluís Companys enquadrat en el Partit Republicà Català i de les faccions republicanes catalanistes de l'òrbita d'Antoni Rovira i Virgili i del catòlic Jaume Bofill i Mates. No hi eren, però, els separatistes comunistes, possiblement per seguidisme a les línies directrius emanades del comunisme oficial que considerà la reunió de Sant Sebastià una conxorxa de burgesos liberals. Tanmateix, és probable que els membres del PCC creguessin que es tractava d'un error tàctic i poc després, per compensar-lo i no quedar al marge del procés, s'integressin en el Comitè Revolucionari de Catalunya. No obstant això, tampoc no van deixar de participar en actes conjunts amb d'altres formacions d'esquerres no marxistes, "El míting del diumenge passat a Belles Arts", *Treball*, 20-IX-1930, p. 1. La incidència i actuació dels partits i organitzacions d'esquerres i catalanistes davant de la crisi de la Monarquia i el Pacte de Sant Sebastià a Enric UCÉLAY-DAL CAL, *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Barcelona, La Magrana, 1982, ps. 108-120; i Anna SALLÉS, *Quan Catalunya era d'esquerra*, Barcelona, Edicions 62, 1986, ps. 13-76. Per al paper concret del PCC davant les diferents plataformes unitàries pro-republicanes de l'any 1930 contra la *dictablanda* Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol...op. cit.*, pp. 58-59.

¹⁵ La influència republicana en la configuració del comunisme català a Ricard VINYES, *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*, Barcelona, Edicions 62, 1989. Tot i el trencament amb Estat Català, no tots els membres del PCC van mantenir una actitud bel·ligerant respecte a Macià. Jordi Arquer i Jaume Miravittles, per exemple, van realitzar des de les planes de *Treball* un seguiment vindicatiu de tot el procés d'expulsió de l'Avi fora d'Espanya: "La deportació d'en Macià" i "El que s'ha fet amb Francesc Macià, és una aplicació del dret internacional que usa el concubinat de governs reaccionaris a Ginebra", *Ibid.*, 4-X-1930, p. 1; i "L'alliçonament del cas Macià", *Ibid.*, 11-X-1930, p. 1. Sens dubte, des del PCC encara es confiava que Macià fos el líder carismàtic d'un Estat català vertebrat en una República federal socialista.

homes del PCC i de la USC. Així, mentre que els primers optaren per apropiarse a les avantguardes artístiques dels anys vint, els segons, com ja s'ha vist anteriorment, insistiren en autoafirmar-se com a intel·lectuals-proletaris. Dit d'una altra forma, els dirigents de la USC no havien de demostrar la seva adscripció intel·lectual, ja que ells la tenien plenament assumida. En canvi, els ultranacionalistes del PCC sí que tenien clars els seus orígens *proletaris* per la via de la dependència mercantil. En el seu cas, el complex d'inferioritat residia en la manca de formació intel·lectual. Per això, els joves separatistes del PCC havien de demostrar que eren més intel·lectuals i avantguardistes que ningú adherint-se a moviments artístics *revolucionaris* com el surrealisme ¹⁶.

El PCC entenia que la construcció de l'Estat Català o de la República Socialista Catalana dins de la Unió de Repúbliques Socialistes Ibèriques s'havia de bastir a partir d'un nou edifici cultural que trenqués amb els motlles noucentistes del regionalisme ¹⁷. Així, Jaume Miravittles, Daniel Domingo i d'altres joves separatistes del PCC van descobrir en les avantguardes de la primera postguerra mundial el referent cultural idoni per al seu projecte polític rupturista. Certament, les avantguardes dels anys vint i trenta reflectien el rebuig polític i cultural que els joves intel·lectuals europeus, nascuts en l'immediat tombant de segle, sentien respecte a l'Europa anterior a la Gran Guerra. En aquest sentit, les revolucions soviètica a Rússia i feixista a Itàlia havien esdevingut models de revolucions nacionals regeneradores del món polític *absurd* i *corrupte* dels grans estats europeus, tant autocràtics com liberals de la preguerra. Les invocacions comunistes i feixistes a la construcció d'un home nou, encarnat en la joventut supervivent i crítica amb la immediata experiència bèl·lica, anaven acompanyades d'un discurs cultural que prometia l'accés a l'educació per a tothom, però que també vindicava les avantguardes artístiques com a segell de la vocació revolucionària d'ambdós projectes ¹⁸. Per tant, en el moment de collir entre el futurisme apadrinat pel mussolinisme i el surrealisme d'arrel francesa amb notable incidència dins del Partit Comunista Francès (PCF) i que cobrava una aproximació a la III Internacional, Jaume Miravittles i Daniel Domingo es decantaren, per disciplina i per simpatia, pel segon: també era una forma de desmarcar-se del *santó* intel·lectual de la USC, Gabriel Alomar, que s'havia apropiat al futurisme als anys deu ¹⁹.

¹⁶ El procés d'aproximació dels separatistes comunistes catalans al surrealisme a David MARTÍNEZ FIOL, "Surrealisme i marxisme a Catalunya (1923-1932)", *Locus Amoenus*, nº 4, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona Servei de Publicacions, 1999, pp. 239-248.

¹⁷ Joan FUSTER, *Contra el noucentisme*, Barcelona, Crítica, 1977.

¹⁸ Enric UCÉLAY-DA CAL, "La crisi de la postguerra", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, vol. III: "Primeres avantguardes 1918-1930", Barcelona, Edicions 62, 1997, pp. 31-80. La invocació del PCC a l'educació general obligatòria a "De la Rússia soviètica/ Escoles obligatòries", *Treball*, nº 32, 4-X-1930, p. 1.

¹⁹ L'impacte i rebuda del surrealisme a Espanya: J. GARCÍA GALLEGU, *La recepción del surrealismo en España (1924-1931)*.

Tanmateix el Partit Comunista Català va portar a terme una política cultural tan ambigua com la III Internacional respecte el surrealisme: de fet, el seu projecte cultural donava cabuda al realisme socialista i al surrealisme alhora ²⁰. Jaume Miravittles i Daniel Domingo van ser els membres del PCC que més van acostar-se a l'avantguarda surrealista francesa ²¹. A partir d'aquesta comunió de gustos intel·lectuals (a més d'haver format part tots dos d'Estat Català durant la primera meitat dels anys vint) va fructificar una estreta amistat entre Daniel Domingo i "Met" Miravittles. De fet, sembla que va ser Miravittles qui va facilitar la connexió i introducció de Domingo en els cercles surrealistes. Així, des de finals dels anys vint i durant la primera meitat dels anys trenta, ambdós van compartir projectes polítics i aspiracions professionals comunes, de tal forma que van utilitzar la seva adhesió al surrealisme per tal d'introduir-se en els cercles intel·lectuals catalans i promocionar-se com a escriptors i polítics ²². En aquesta línia s'adheriren a plataformes político-culturals catalanistes que pretenien trencar, com a mínim aparentment, amb les formulacions ideològiques tradicionals d'esquerres i catalanistes. Així, a partir de la fascinació pel model soviètic, s'adheriren primer al PCC i, entre finals del 1930 i principis del 1931, s'integraren en la Federació Comunista Balear (FCCB) del PCE i participaren en la concreció del Bloc Obrer i Camperol (BOC) ²³.

(*La crítica de las revistas literarias en castellano y catalán*), Granada, Antonio Ubago editor, 1984; i C.B. MORRIS, *Surrealism and Spain 1920-1936*, Cambridge, Cambridge University Press, 1972.

²⁰ L'aixopluc cultural que oferí el Partit Comunista Francès al corrent surrealista no significava que aquest fos considerat com el veritable projecte cultural comunista: la literatura realista i l'obra de narradors francesos com Henri Barbusse o Romain Rolland seguien tenint una millor entrada entre els dirigents comunistes francesos i de la mateixa Internacional Comunista. Pel que sembla, la tolerància de la III Internacional vers el surrealisme tenia molt a veure amb la voluntat de captar André Breton i el seu cercle d'intel·lectuals per a les files del PCF; a Edward MORTIMER, *The Rise of the French Communist Party 1920-1947*, London, Faber and Faber, 1984, pp. 182-190.

²¹ Tanmateix, això no significava que Daniel Domingo no mostrés admiració per autors, de vegades denostats pels surrealistes francesos, com André Gide: Daniel D. Montserrat, "André Gide i la influència de la seva obra", *Ideari*, nº 3, 1-XII-1929, pp. 15-18.

²² Jaume MIRAVITLLES, *Gent que he conegut*, Barcelona, Destino, 1980, pp. 207-214; i del mateix autor, *Més gent que he conegut*, Barcelona, Destino, 1981, pp. 155-164.

²³ Personatges com Amadeu Bernadó o Domènec Ramon no s'integraren a la FCCB ja que van considerar que no es tractava d'una verdadera unificació marxista catalana capaç de conduir a la creació del Partit Polític Obrer i Camperol que les planes de *Treball* havien reclamat, sinó d'una simple absorció per part de la FCCB de la gent del PCC, Jesús M. RODÉS i Enric UCELAY-DAL, "Una vida significativa: Amadeu Bernadó", *L'Avenç*, nº 11, Barcelona, desembre 1978, pp. 50-53. Bona part de la gent del PCC s'integrà en la FCCB dirigida per Joaquim Maurín arran de que aquesta hagués estat expulsada del PCE a l'agost del 1930. L'expulsió de la FCCB va ser conseqüència de la disparitat estratègica existent entre l'executiva del PCE i la federació liderada per Maurín: mentre la direcció del PCE defensava una política de Front Únic contra tota mena de partits burgesos, ja fossin de dretes o d'esquerres, la FCCB no rebutjava l'aliança amb els partits republicans per tal d'establir una *república burgesa* com a pas previ a la república socialista; a més, la FCCB també es mostrava més procliu a reconèixer les diferents aspiracions nacionals existents a Espanya: Andrew Charles DURGAN, *BOC 1930-1936. El Bloque Obrero y Campesino*, Barcelona, Laertes, 1996, pp. 36-53; i Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol...*, op. cit., pp. 18-52. Certament, a finals del 1930, Miravittles, Domingo i la major part dels membres del PCC compartien ambdues formulacions: no només creien necessari, com la FCCB, el pacte estratègic amb els partits burgesos d'esquerra espanyols per tal d'assolir l'objectiu comú d'un règim republicà, sinó també la necessitat que aquesta aliança es fes efectiva al Principat per tal que el nou règim tingués present la dinàmica alliberadora nacional de Catalunya. En document del 1932, la FCCB donà a conèixer un escrit on s'assenyalava que era l'única organització marxista a Catalunya sensible als problemes de les nacionalitats ibèriques: *La "Federació Comunista Catalano-Balear" davant el problema de les nacionalitats ibèriques*, Barcelona, Tallers Gràfics Armengol, 1932.

Ara bé, l'adhesió de Miravittles, Domingo i dels joves mercantils separatistes del PCC a la FCCB no va estar mancada d'un cert rezel a causa de la major preparació cultural, experiència política i, sobretot, carisma de Maurín, líder indiscutible de la Federació Comunista Catalano-Balear²⁴. Per aquesta raó, la gent provinent del PCC va exigir la creació d'una organització paral·lela de simpatitzants al projecte estrictament comunista de la FCCB, la qual va rebre el nom de Bloc Obrer i Camperol²⁵. El BOC, en contrast amb la idea netament bolxevic de partit, pretenia agrupar des de comunistes fins a simpatitzants del projecte bloquista sense que haguessin d'assumir el mateix ideari comunista. De fet, la idea dels bloquistes procedents del PCC era la de concretar una organització nacionalista revolucionària que pogués atreure des de sectors catalanistes d'esquerra liberal fins als mateixos anarcosindicalistes²⁶. La popularització de les sigles BOC i del seu projecte nacional revolucionari es va efectuar a través de les publicacions *Front*, dirigida per Jaume Miravittles i, fonamentalment, *L'hora*, conduïda per Daniel Domingo Montserrat. Ambdues revistes pretenien contrarestar d'una forma velada l'òrgan tradicional de la FCCB dirigit per Maurín, *La Batalla*²⁷. Daniel Domingo donà a *L'hora* una marcada tendència cultural i potencià un discurs fortament ultranacionalista on cabien, per exemple, els homenatges a figures del separatisme català, realitzats, a més, per gent no vinculada al BOC, com el membre de la USC i futur president de l'AFGC, Rafael Ramis²⁸. Tanmateix, la línia nacionalista revolucionària d'orientació comunista que Miravittles i Domingo Montserrat volien imprimir el BOC i a la mateixa FCCB es va veure condicionada pel manteniment, fins el juliol del 1931, de la disciplina de la FCCB dins de la Internacional Comunista, fet que implicava haver d'acceptar les consignes que en l'àmbit cultural marquessin els dirigents soviètics²⁹.

²⁴ L'hagiografia clàssica de la personalitat política de Maurín a Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya 1919-1939. Volum IV. Joaquim Maurín*, Barcelona, Pòrtic, 1975.

²⁵ La "Federació Comunista Catalano-Balear" davant el problema..., *op. cit.*

²⁶ En aquesta línia s'expressaren en les planes de *Treball* abans de la confluència de la gent del PCC amb els de la FCCB: "Necessitat del Partit Polític Obrer", *Treball*, nº 17, 21-VI-1930, p. 3; "Per la unificació", *Ibid.*, nº 37, 8-XI-1930, p. 1; i "El partit únic", *Ibid.*, nº 38, 15-XI-1930, p. 1.

²⁷ Una altra publicació de nova creació, però que escapà al control de Domingo Montserrat i Jaume Miravittles va ser *La Nueva Era*, a Víctor ALBA (introducció i selecció), *La Nueva Era. Antología de una revista revolucionaria. 1930-1936*, Madrid, Júcar, 1977.

²⁸ En la mort de Martí Vilanova, les planes de *L'hora* li dedicaren un sentit homenatge patriòtic. L'exaltació de la seva figura com a lluitador pels "ideals redemptors d'emancipació social" anava acompanyada d'una fotografia en què Martí Vilanova vestia robes militars. Les planes de *L'hora* mai no van desfer-se d'un discurs que invocava de forma velada la pràctica d'un insurreccionalisme a mig camí entre l'experiència irlandesa i la bolxevic, a Rafael RAMIS, "El Lenin empordanès", *L'hora*, nº6, 4-II-1931, p. 14.

²⁹ El juliol del 1931, la Komintern va expulsar oficialment Joaquín Maurín. Fins aquell moment, la FCCB havia pretès que la Komintern desautoritzés l'executiva del PCE i donés la raó a Maurín sobre les seves tesis de com organitzar la militància i la *praxis* comunista a Espanya. En conseqüència, els dirigents de la III Internacional es van trobar davant d'una difícil situació: mentre l'executiva del PCE només podia oferir una minva constant d'afiliats i simpatitzants, la secció rebel catalano-balear es mostrava activa i amb un notable increment de membres amb la incorporació del PCC i d'adherents amb la creació del BOC; d'altra banda, decantar-se per la FCCB significava ratificar la seva actitud poc obedient i indisciplinada, quan la base d'actuació de la Komintern

El nacionalisme revolucionari de filiació soviètica de Jaume Miravittles i Daniel Domingo adoptà dins del BOC una certa actitud esquizofrènica perquè si bé assumien una notable heterodòxia enfront de la Komintern i de la mateixa FCCB, no deixaven de mostrar-se receptius a algunes de les línies mestres marcades per la III Internacional i la direcció maurinista de la FCCB. En aquest sentit, quan la Internacional Comunista, el 1930, en el Congrés d'Intel·lectuals de Kharkov, assumí el *realisme socialista* com a cultura proletària institucional i es rebutjà el surrealisme per la seva exaltació de l'individualisme i de les tesis freudianes, els bloquistes renunciaren immediatament a les dèries surrealistes i assumiren sense problemes el *realisme socialista*³⁰.

Si com a via d'aproximació cultural i política a les masses, el surrealisme resultava ineficaç, la victòria de l'Esquerra Republicana de Catalunya a les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931 i a les de Corts constituents del 28 de juny del mateix any accelerà, encara més, el canvi de tendència del Bloc Obrer i Camperol en la seva política cultural. I és que l'ERC, una vegada va controlar les institucions d'autogovern, va assumir un estil polític i cultural de clara inspiració noucentista que, de fet, posteriorment, ha estat batejat com "noucentisme de masses". L'Esquerra va pretendre consolidar l'autonomia catalana a través de l'absorció de les tradicions culturals pre-existents i, alhora, recollint també tots els signes possibles de modernitat³¹. En conseqüència, el Bloc Obrer i Camperol es va trobar que, amb la instauració de la II República, no tan sols no havia aconseguit esdevenir el partit hegemònic de l'esquerra catalana, sinó que, a més, amb l'absorció dels avantguardismes per part de la

era la fèrria disciplina exigida a les seccions nacionals i locals. Momentàniament, la III Internacional va ajornar la resolució del problema fins l'estiu del 1931, de tal forma que durant un temps van coexistir a Espanya dues formacions comunistes adherides a la disciplina soviètica: el PCE i la FCCB dirigida per Maurín. Per tant, durant la primera meitat del 1931, la FCCB actuà en la pelegrina creença que la Komintern apostaria per ells i, fruit de la seva pressió, seria readmesa als rengles del PCE. Sobre el paper de la Internacional Comunista en la crisi del PCE, Antonio ELORZA i Marta BIZCARRONDO, *Queridos camaradas. La Internacional Comunista y España, 1919-1939*, Barcelona, Planeta, 1999, pp. 68-78; i José BULLEJOS, *La Comintern en España. Recuerdos de mi vida*, México, Impresiones Modernas S.A., 1972, pp. 185-188.

³⁰ Daniel Domingo no va dubtar a donar sortida en el primer número de L'Hora a una sèrie d'articles que condemnaven el surrealisme i presentaven el realisme socialista i el cinema com els veritables instruments de difusió de la cultura proletària. Així, Àngel Estivill afirmà que la *revolució burgesa* va voler imposar el Romanticisme però que "finalment intentà l'impressionisme", en canvi "ara, a les seves velleses, quan en el cel roig de l'orient apunta el seu anorreament total, s'esforça i vol aconseguir, febrament, en dos dies, el que després de molts anys li ha estat impossible abastar. Llença el futurisme i el cubisme i ara intenta la darrera prova amb l'art surrealista./ Per endavant podem donar-la així per fracassada. No és més que una de les drogues de post-guerra que s'han servit a l'humanitat per fer-li oblidar, amb paradisos artificials, el crim bestial d'uns monstres de les finances, pops enormes del capitalisme", a Àngel ESTIVILL, "Per un art proletari a Catalunya", *L'hora*, nº6, 4-II-1931, p. 16. D'altra banda, Jordi Arquer, en la seva etapa al PCC, ja havia sostingut parers força ambivalents vers l'avantguarda surrealista. Per exemple, el 1929, manifestà a les planes d'*Ideari* la seva predilecció per Salvador Dalí perquè no agradava als burgesos, donat que no era un artista *clàssic i de bon gust*, però al mateix temps considerava, amb sarcasme, que les seves "excentricitats" i "sortides de to" "en un país normal sols haurien despertat alguna rielleta compassiva", a Jordi ARQUER, "Qualitats i defectes", *Ideari*, nº 2, 16-XI-1929, pp. 5-7. Sobre el Congrés de Kharkov i les seves conseqüències en els cercles intel·lectuals comunistes, David CAUTE, *El comunismo y los intelectuales franceses (1914-1966)*, Barcelona, Oikos-tau, 1967, pp. 116-117. Gérard DUROZOI i Bernard LECHERBONNIER, *André Breton. La escritura surrealista*, Madrid, Guadarrama, 1976, pp. 179-184.

³¹ Sobre el concepte "noucentisme de masses", Enric UCÉLAY-DA CAL, *La Catalunya populista..., op. cit.*, pp. 121-134. La política cultural de la Generalitat republicana a Patrícia GABANCHO, "L'exercici del poder cultural a Catalunya (II). La República i la Guerra", *L'Avenç*, nº 53, Barcelona, octubre 1982, pp. 23-29; i Imma JULIÁN, "Els inicis i la fi d'una il·lusió. De la república a la desfeta", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana. volum IX. República, Autogovern i Guerra 1931-1939*, Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 165-198.

Generalitat i amb l'estil noucentista de fer política i cultura (és a dir, d'inspiració noucentista però, en aquest cas, amb un *glamour* d'esquerres), l'ERC havia tallat el camí que, a finals del 1930 i principis del 1931, els bloquistes havien albirat per tal de concretar un discurs cultural propi i alternatiu als regionalistes i als republicans ³². I és que el projecte cultural del BOC també era, en clau marxista, de marcada inspiració noucentista ³³.

D'aquesta manera, el BOC, en adoptar uns paràmetres sobre el que havia de ser la cultura proletària massa semblants als d'ERC, als dels regionalistes i, fins i tot, als dels anarquistes, es va veure forçat a accentuar les diferències. Amb aquest objectiu, el Bloc Obrer i Camperol va donar a conèixer el que havia de ser el seu text senyera sobre la definició de l'autèntica cultura proletària: el llibre de Jaume Miravittles, *Contra la cultura burgesa*, publicat l'any 1931 ³⁴. En el text, Miravittles feia una crítica ferotge del projecte cultural d'ERC, de la CNT i del surrealisme. Al d'ERC el titllava de *burgès* i posava com a exemple d'aquesta tendència l'existència de l'Orfeó Català, el qual identificava amb el partit de Macià. A la CNT l'acusava d'haver creat una cultura popular que sovint assumia valors burgesos, que s'explicitaven bàsicament en el teatre i en la novel·lística llibertària ³⁵. Finalment, pel que respecta al surrealisme, Miravittles hi constata que malgrat tot, el surrealisme no era "l'arma moral del proletariat" ja que, per exemple, sobrevalorava a través de Salvador Dalí activitats tan burgeses, segons Miravittles, com la masturbació ³⁶. En tot cas, no s'indicava clarament com havia de ser aquesta "cultura proletària". Novament, els models culturals de la URSS,

³² Fèlix FANÉS, "Les cames de les *girls*. Modernitat i avantguarda en la Catalunya dels anys trenta", a Juan José LAHUERTA (ed.), *Le Corbusier y España*, Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 1997, pp. 7-21.

³³ Certament, durant el primer terç del segle XX, les esquerres catalanes marxistes, liberals i socialitzants van prendre, sense admetre-ho, com a model de política cultural a seguir la del noucentisme regionalista. En aquest sentit, els bloquistes de procedència separatista compartien amb els regionalistes catalans i els comunistes francesos i soviètics, punts de vista semblants en el terreny de l'educació obrera com, per exemple, la necessitat de promocionar l'educació tècnica i la potenciació del sentit disciplinari del treballador, ja fos, segons el cas, vers el patró, el Partit o l'Estat. Cal tenir present que els anys trenta van ser els del Primer Pla Quinquenal a la URSS, en què es potencià la figura del tècnic-especialista, Raymond HUTCHINGS, *El desarrollo económico soviético 1917-1970. Historia y planificación*, Madrid, Istmo, 1973. Per al discurs tècnic i l'organització d'una societat dirigida pels tècnics a Catalunya: Ramon ALBERDI, "Política i ensenyament a Barcelona. L'Escola del Treball (1913-1930)", a *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 97-112; Ricard VINYES, "Els marxistes en la cultura nacional", *Ibid.*, pp. 139-164; i del mateix autor, "Algunes consideracions sobre l'univers cultural del marxisme català (1919-1936)", a *Joan Comorera. Un home clau en la política catalana (Cervera, 1894-Burgos, 1958)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, pp. 43-51. Finalment, el llibre de Ricard VINYES, *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*, Barcelona, Edicions 62, 1989.

³⁴ Jaume MIRAVITLLES, *Contra la cultura burgesa*, Barcelona, Edicions de L'Hora, 1931.

³⁵ Gonzalo SANTONJA, *La novela revolucionaria de quiosco (1905-1939)*, Madrid, El Museo Universal, 1993.

³⁶ Miravittles afirmava que Dalí, com a intel·lectual, podia ocupar "a les planes de *L'hora* un lloc preferent", cosa que no podia acceptar del surrealisme. Aquesta afirmació contradictòria pren sentit en la mesura que Miravittles i Dalí eren amics i havien estudiat junts a Figueres: Jaume MIRAVITLLES, *Més gent que he conegut*, Barcelona, Destino, 1981, pp. 155-164. Sobre el coqueteig de Salvador Dalí amb els cercles comunistes francesos i catalans als anys vint i trenta, André BAREY, "La "Posició moral del surrealisme" de Salvador Dalí", *L'Avenç*, nº 84, Barcelona, juliol-agost 1985, pp. 14-22; Ian GIBSON, *La vida excessiva de Salvador Dalí*, Barcelona, Empúries, 1998, especialment, pp. 121 i 403 i ss. Ara bé, tot i la condemna del surrealisme, les planes de L'Hora anunciaren la publicació per part de les Edicions de "L'Hora" de les conferències realitzades per Salvador Dalí i René Crével a la Sala Capcir sota el títol *Contra la moral burgesa*, anunciades com la síntesi entre marxisme i freudisme, *L'hora*, nº 43, 30-X-1931, p. 2.

com el cinema de tesi, perfilaven el camí a seguir; mentre que, en el terreny literari, Breton i Crével i el conjunt dels surrealistes es van substituir per Henri Barbusse, Upton Sinclair, Ernest Toller, Bernard Shaw i Romain Rolland³⁷.

En definitiva, les activitats del BOC per crear la *verdadera* cultura proletària passaven fonamentalment per l'educació de les masses com a arma de lluita revolucionària: l'alfabetització com a sinònim d'alliberament personal i social, igual que els projectes dels partits de l'*esquerra burgesa*³⁸. Tanmateix, el 1932, el BOC es trobava en el mateix lloc que la USC: havia elaborat un projecte cultural i d'estat i una minoria intel·lectual i professionalitzada devia dirigir la revolució social i nacional que hauria de ser seguida i acceptada pel conjunt dels treballadors manuals. Però el problema dels bloquistes era que, a diferència de la USC, la seva presència a les institucions públiques resultava molt feble, tant dins l'àmbit dels càrrecs públics com en el terreny del funcionariat: per exemple, el 1932, Daniel Domingo Montserrat encara treballava com a dependent mercantil i no havia entrat a formar part de l'administració pública autònoma. Això fa entendre que, abans del 1933, el BOC fes públic un discurs marcadament obrerista que destacava la necessitat de conquerir la CNT, els sectors manuals i la dependència mercantil i deixés de costat el grup dels funcionaris de la Generalitat³⁹. Per la seva banda, en les mateixes dates, la USC, sota les directrius de Joan Comorera, ja havia renunciat a la conquesta de la CNT i als sectors manuals en benefici del sector dels serveis i, dins d'aquest, del funcionariat. Ara bé, cal matisar que la importància del funcionariat en l'enquadrament sindical del sector dels serveis no estava en la seva importància numèrica, sinó sobretot en la condició d'empleats públics de nombrosos dirigents marxistes catalanistes.

³⁷ Daniel D. MONTSERRAT, "Un film rus. Deu dies que trontollaren el món", *L'hora*, nº 6, 4-II-1931, pp. 10-11. La recepció del cinema a la Barcelona dels anys vint i trenta a Mª Ángeles, GÓMEZ AYALA, "Asociaciones de cine y cultura obrera en Barcelona (1929-1930)", a Santiago CASTILLO i José Mª ORTIZ ORTUÑO, *Estado, protesta y movimientos sociales* (Actas del III Congreso de Historia Social de España), Bilbao, Universidad del País Vasco, 1998, pp. 435-446.

³⁸ Joan VILA, "Els republicans catalanistes i Catalunya", *L'hora*, nº 11, 11-III-1931, p. 6; i Àngel ESTIVILL, "Republicans", *Íbid.*, nº 3, 19-IV-1931, p. 1. Sobre la política educativa de la II República: Mercedes SAMANIEGO BONEU, *La política educativa de la Segunda República durante el bienio azañista*, Madrid, CSIC, 1977; Antonio MOLERO PRADO, *La reforma educativa de la Segunda República española. Primer bienio*, Madrid, Santillana, 1977; i Claudio LOZANO SEIJAS, *La educación republicana 1931-1939*, Barcelona, Universidad de Barcelona, 1980. Per a Catalunya: Ramon NAVARRO, *L'educació a Catalunya durant la Generalitat 1931-1939*, Barcelona, Edicions 62, 1979. En aquesta línia cal situar la feina dels bloquistes al si de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i de l'Escola Marxista del BOC, de la qual era director Jaume Miravittles: intentar construir una cultura general a l'abast de tothom però de caire marxista i proletària catalanista. Jaume Miravittles, que també exercia com a secretari de la Comissió de Cultura del BOC, s'encarregà a les planes de *L'hora* d'anunciar la creació de l'Escola Marxista "destinada a formar un equip de militants obrers capacitats per a la propaganda, la polèmica i la discussió, fetes al voltant dels problemes fonamentals que interessin a la classe obrera", a Jaume MIRAVITLLES, "Escola Marxista del Bloc Obrer i Camperol", *L'hora*, nº 33, 22-VIII-1931, p. 8. Així, el gener del 1932, a l'Escola Marxista, Jaume Miravittles va impartir classes de Materialisme Històric i Daniel Domingo d'Estadística en un curset on també participaven com a professors Joaquin Maurín (Economia Política), Víctor Colomer (Geografia Econòmica), Jordi Arquer (Història dels Moviments Socials). Per a l'Escola Marxista, Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya 1919-1939. Vol. I: Història del BOC*, Barcelona, Ròtic, 1974, pp. 159-160 i 187-189. Sobre el control que el BOC exercia en l'Ateneu Enciclopèdic Popular: Pere SOLÀ, *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939)*. *L'Ateneu Enciclopèdic Popular*, Barcelona, La Magrana, 1978, pp. 97-122.

³⁹ Cal dir, que en els anys de la dictadura primoriverista, el sector dels serveis i, en concret, dels mercantils, davant de la seva expansió numèrica, va ser objecte de disputa tant per les dretes com per les esquerres. Sobre el creixement de la militància mercantil en l'espai dretà Colin M. WINSTON, *La clase trabajadora y la derecha en España 1900-1936*, Madrid, Cátedra, 1989, pp. 176-179 i 227-236.

La fallida aproximació a la CNT

Malgrat que consideraven la CNT una organització sotmesa a la dictadura dels líders anarquistes, per als separatistes comunistes continuava encarnant el referent organitzatiu sindical a Catalunya ⁴⁰. Tanmateix, això no hagués estat així de no existir una voluntat de la direcció anarcosindicalista d'aproximar-se al món laboral del sector dels serveis i, en concret, dels mercantils. De fet, els líders sindicals anarquistes del període 1917-1919 ja havien advertit els canvis que s'estaven operant en la societat catalana de les dues primeres dècades del segle XX, la qual tendia a un progressiu augment del sector dels serveis. Així, quan el Congrés del 1919 va adoptar els Sindicats Únics com a esquema vertebrador de la CNT, pretenia superar una visió esquemàtica del món obrer que limitava el concepte de treballador al sector dels obrers manuals. L'ampliació del concepte d'obrer a d'altres sectors devia permetre l'aproximació de tècnics, intel·lectuals o el creixent espai dels mercantils, que, fins el 1919, semblaven disputar-se republicans i catalanistes de tota mena ⁴¹. Nogensmenys, el fenomen pistolerista i la dictadura primoriverista van frenar aquest procés d'adaptació de la CNT a la nova societat de serveis catalana ⁴². La *Dictablanda* i la legalització de la CNT obriren novament les expectatives, tant dins com fora de la central anarcosindicalista, de reconstruir l'entitat a partir de les premisses de sindicació única aprovades el 1919 ⁴³.

En aquesta conjuntura, el PCC va creure, amb un exagerat optimisme, que tenia moltes possibilitats d'introduir-se i d'aconseguir una certa influència en els cercles

⁴⁰ La imatge de l'omnipresència cenetista ha estat un lloc comú en la memorialística de l'esquerra i el nacionalisme català: per exemple, Pere FOIX, *Apostols i mercaders. Seixanta anys de lluita social a Catalunya*, Barcelona, Nova Terra, 1976. Des de la perspectiva llibertària, Juan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos*, Barcelona, Ruedo Ibérico-Ibérica de Ediciones y Publicaciones, 1978. Una revisió d'aquesta idea a Pere GABRIEL, "Historiografía reciente sobre el anarquismo y el sindicalismo en España, 1870-1923", *Historia Social*, nº 1, Valencia, UNED, primavera-verano 1988, pp. 45-54. De fet, quan la *Dictablanda* va formalitzar la vida legal de la CNT, la central va recuperar una notable quantitat dels antics afiliats: dels 428.631 afiliats registrats l'any 1919 en el Congrés de la Comèdia es passà als 300.533 del Congrés Extraordinari de Madrid del 1931: Susanna TAVERA i Eulàlia VEGA, "L'afiliació sindical a la CRT de Catalunya: entre l'eufòria revolucionària i l'ensulsiada confederal 1919-1936", a *Col·loqui Internacional "Revolució i Socialisme". Barcelona 14-15 i 16 de desembre de 1989*, Volum II: Comunicacions, Barcelona, Departament d'Història Moderna i Contemporània de la U.A.B., 1989, pp. 343-363.

⁴¹ La vertebració de la CNT en sindicats únics d'ofici a Manuel LLADONOSA, *El Congrés de Sants*, Barcelona, Nova Terra, 1975.

⁴² Sobre el fenomen pistolerista: Manuel CASAL GÓMEZ, *La "Banda Negra". Origen y actuación de los pistoleros en Barcelona (1918-1921)*, Barcelona, Icaria, 1977; Pere FOIX, *Los archivos del terrorismo blanco. El fichero Lasarte 1910-1930*, Madrid, Las Ediciones de la Piqueta, 1978; i LEÓN-IGNACIO, *Los años del pistolero*, Barcelona, Planeta, 1981. D'altra banda, el domini dels Sindicats Lliures a Catalunya en els anys primoriveristes en detriment de la CNT vist des d'una perspectiva anarcosindicalista a: Joan MANENT I PESAS, *Records d'un sindicalista llibertari català 1916-1943*, París, Edicions Catalanes de París, 1976; i Manuel LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, *Sindicalistes i llibertaris. L'experiència de Camil Piñón*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1989.

⁴³ Sobre els Sindicats Únics i el pòsit ideològic llibertari: Susanna TAVERA, *La ideología política del anarcosindicalismo catalán a través de su propaganda (1930-1936)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, 1980; Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona, Curial, 1980. L'evolució de l'anarcosindicalisme durant els anys del primoriverisme i el trànsit a la Segona República: Antonio ELORZA, "El anarcosindicalismo español bajo la Dictadura (1923-1930). La génesis de la Federación Anarquista Ibérica (I)", *Revista de Trabajo*, nº 39-40, Madrid, Revista de Trabajo, 3r i 4º trimestre 1972, pp. 237-477 i, especialment, "La CNT bajo la Dictadura (1923-1930) (II)", *ibid.*, nº 44-45, Madrid, Revista de Trabajo, 1973-1974, pp. 313-617; i, finalment, Eulàlia VEGA, "Anarquismo y sindicalismo durante la Dictadura y la República", *Historia Social*, nº 1, Valencia, UNED, primavera-verano 1988, pp. 55-62.

anarcosindicalistes per tal d'atreure'ls al seu projecte de revolució obrera i nacionalista. Una de les vies que la gent del PCC va utilitzar per a penetrar dins de la CNT, va ser la constitució de Sindicats Únics de sectors que fins aleshores no existien dins de la Confederació com, per exemple, el del grup dels mercantils ⁴⁴. La direcció de la CNT, per la seva banda, tot i els cants de sirena que havia dirigit al sector dels serveis, va posar tota una sèrie de condicions indispensables per tal d'acceptar en el seu si a aquests sectors, com no reconèixer Junes Directives dels Sindicats Únics dominats per comunistes ⁴⁵. A més a més, la constitució del BOC en el trànsit de l'any 1930 el 1931 va augmentar la malfiança dels anarquistes vers els sindicats únics amb predomini o influència dels elements procedents del PCC i de la FCCB com el Sindicat Mercantil i el d'Arts Gràfiques ⁴⁶.

Tanmateix, l'actitud del BOC davant de l'obstruccionalisme i les constants crítiques i acusacions de la majoria anarquista no es dirigí cap el terreny de la confrontació. Els bloquistes no tan sols es van mostrar impertorbables, sinó que, a més, entre maig i setembre del 1931, animaren a la CNT des de les planes de *L'hora* a mantenir la seva actitud bel·ligerant contra la República ⁴⁷. Així, a partir d'un discurs que connectava amb l'antirepublicanisme i la invocació a la *gimnàstica revolucionària* dels llibertaris més radicals, el Bloc denunciava el govern republicà-socialista, sorgit el 1931, com el representant d'un autèntic front burgès, feudal i reaccionari que havia malbaratat la força transformadora de la revolució democràtico-burguesa iniciada amb la proclamació de la II República. Per tant, entenia que un cop exhaurida l'empenta revolucionària-democràtica del 14 d'abril, calia seguir el camí de la revolució proletària i aquesta només es podia realitzar a través de la CNT ⁴⁸.

Ara bé, l'antirepublicanisme i l'insurreccionalisme de molts bloquistes se situà més en l'àmbit verbal que no pràctic i tenia més a veure amb el desencís ocasionat per les successives

⁴⁴ Joaquim FERRER i Manuel LLADONOSA, "Nacionalisme català i reformisme social en els treballadors mercantils a Barcelona entre 1903 i 1939", a *Teoría y práctica del movimiento obrero en España (1900-1936)*, València, Fernando Torres Editor, 1977, pp. 281-330. També, Manuel SANS ORENGA, *Els treballadors mercantils dins el moviment obrer català*, Barcelona, Pòrtic, 1975. Jordi ARQUER, *El proletariat mercantil i la consciència de classe*, Barcelona, Edicions "L'Hora", 1935.

⁴⁵ Jordi ARQUER, "El cas del Sindicat Mercantil", *Treball*, n° 38, 15-XI-1930, p. 4.

⁴⁶ "II Assemblea extraordinària del Sindicat d'Arts Gràfiques", *Treball*, n° 32, 4-X-1930, p. 4. Des de principis dels anys vint, els seguidors de Maurín havien constituït una font de problemes per a la majoria anarquista de la CNT pels seus infructuosos intents d'adherir la central a la III Internacional i per haver creat, a més, uns grups d'oposició comunista a la direcció anarquista denominats, primerament, Comitès Sindicalistes Revolucionaris (CSR) i, un cop constituït el BOC, grups d'Oposició Sindical Revolucionària (OSR). Iés que tant el PCC com la FCCB veien en la CNT l'organització que havia d'agrupar tots els obrers i pagesos catalans i espanyols, però això no significava acceptar el seu bagatge llibertari. Per exemple, "El fracàs de l'anarquisme coma mètode de lluita", *Treball*, n° 27, 30-VIII-1930, p. 1; o "Liquidació de l'anarco-sindicalisme, condició prèvia per la victòria de la "nostra" Revolució", *Treball*, n° 36, 1-XI-1930, p. 1. Sobre els CSR, Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol...*, op. cit..

⁴⁷ Per exemple, Daniel Domingo destacà la vaga de la Telefònica del 1931 com un exemple de conflicte laboral que anava més enllà de la clàssica reivindicació salarial. La presentava com una més de les lluites que a Espanya estaven anunciant la propera i imminent revolució proletària: Daniel D. MONTSERRAT, "Moments de responsabilitat", *L'hora*, n° 29, 25-VII-1931, p. 4.

⁴⁸ *Íbid.*

derrotes electorals de l'abril i del juny del 1931, que no pas amb una vertadera convicció ideològica. Certament, els resultats del BOC a les municipals del 12 d'abril del 1931 van ser força migrats: mentre ERC obtingué entre els 38.938 i els 43.060 vots a la ciutat de Barcelona, els bloquistes van aconseguir entre els 1.127 i els 1.734 vots ⁴⁹. Igual de durs van resultar els escrutinis de les eleccions a Corts constituents del 28 de juny del mateix any: a la circumscripció electoral de Barcelona-ciutat la xifra mínima d'ERC l'obtingué Ramon Franco Bahamonde amb 91.731 mentre que la màxima l'aconseguí Francesc Macià amb 111.808; per contra, els bloquistes van treure en la mateixa circumscripció un mínim electoral de 530 vots a càrrec de Pere Bonet i un màxim de 1.215 a través de Joaquim Maurín. En definitiva, no tan sols es trobava molt lluny d'arravatar l'hegemonia de l'espai d'esquerres a ERC, sinó que, tant el BOC com el Partit Comunista de Catalunya (PC de C del PCE) es van veure notablement superats per d'altres formacions del mateix àmbit polític, com el PSOE (7.082-7.836), el Partit Catalanista Republicà (9.729-35.584), l'Extrema Esquerra Federal (6.681-33.441) i el Partit Republicà Radical (17.219-29.832) ⁵⁰.

Els bloquistes van interpretar els migrats resultats electorals obtinguts com a conseqüència d'una errònia política abstencionista potenciada per la CNT i que només podia afavorir a les *esquerres burgeses* i a la contrarevolució ⁵¹. Així, per atreure a les masses cenetistes cara a properes eleccions, els bloquistes van considerar imprescindible sumar-se a la desenfrenada dinàmica vaguística de l'anarcosindicalisme. En conseqüència, a mesura que les dissensions entre *faistes* i trentistes en el si de la CNT anaren en augment, els bloquistes s'identificaren més amb els postulats dels primers que no pas amb els seguidors de Pestaña (als quals veien de la mà de l'Esquerra Republicana de Catalunya). Miravittles no dubtava, el 1932, a afirmar sense embuts que "la FAI és la llevadura del moviment proletari" i que "la insurrecció de Sallent és a la Revolució Social, el que la insurrecció de Jaca fou a la revolució republicana": un estímul per als insurrectes i un desprestigi per a les autoritats, en aquest cas republicanes, per la seva actitud repressora. D'altra banda, Miravittles s'alegrava que la insurrecció de l'Alt Llobregat, el gener del 1932, hagués conduït a la ruptura de la CNT perquè això significava desfer-se al si de la Confederació dels trentistes ⁵².

⁴⁹ Per a les xifres d'ERC, M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, vol. I, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pp. 83-88. Per als resultats del BOC, Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer...*, op. cit., pp. 303-310.

⁵⁰ Isidre MOLAS, *El sistema de partidos políticos en Cataluña (1931-1936)*, Barcelona, Península, 1974, pp. 127-130.

⁵¹ Daniel D. MONTSERRAT, "La fita perillosa", *L'hora*, nº 33, 22-VIII-1931, pp. 1-2.

⁵² En la lluita política del BOC contra l'Esquerra, Miravittles identificava als homes de Pestaña com a macianistes i filoburgesos, mentre que els bloquistes, com a veritables revolucionaris obrers, es posaven al costat dels Durruti, Ascaso i García Oliver, a Jaume MIRAVITLLES, *De Jaca a Sallent*, Barcelona, CIB, 1932, pp. 200-201. La posició dels trentistes enfront dels "faistes" a través de la figura emblemàtica de Joan Peiró a Susanna MOSCARDINI, "Anarchici e sindacalisti: conflitto interno alla CNT e ruolo di Joan Peiró (1927-1936)", *Spagna Contemporanea*, nº 18, Torí, Edizioni dell'Orso-Istituto d'Studi Storici Gaetano Salvemini, 2000,

Però, al mateix temps, bloquistes com Miravittles i Domingo temien que el constant fracàs de les insurreccions confederals conduïssin al desànim i al fracàs de la revolució proletària en afirmar que "les successives desfetes de la CNT per la palesa incapacitat dels seus dirigents van deixant al proletariat a la darrera guàrdia de l'escena revolucionària"⁵³. La resposta dels *faistes* als bloquistes no es va fer esperar: en el Ple Regional de Catalunya celebrat a l'abril del 1932 a Sabadell es van refusar les delegacions del BOC. Des del mes anterior, el càrrec de secretari del Comitè Nacional de la CNT l'ocupava el faista Manuel Rivas, ja que Pestaña dimití com a secretari del Comitè Nacional a l'igual que tots els seus membres, precisament per haver-se oposat a la insurrecció de l'Alt Llobregat. El cop definitiu contra els bloquistes va tenir lloc en el Ple Regional de Catalunya celebrat a Barcelona el març del 1933, quan una majoria de sindicats pro-faistes decidiren l'expulsió de la trentista Federació Local de Sabadell i dels sindicats de domini bloquista per tal de refundar-los o reordenar-los amb majories llibertàries⁵⁴.

L'expulsió del bloquisme del si de la CNT va dur a personatges com Jordi Arquer o Daniel Domingo a un radical antianarquisme i anticenetisme i a considerar la FAI un impediment per al procés revolucionari social. Aquesta actitud es va encomanar al conjunt del bloquisme que, el 1933, decidí reconvertir la FCCB en Federació Comunista Ibèrica (FCI). El nom de la nova organització resultava tota una declaració de principis: no pretenia esdevenir una organització estatal espanyola sinó que aspirava a estendre's per tota la Península amb l'objectiu d'influir en la construcció de la Unió de Repúbliques Socialistes Ibèriques; però, a més a més, pretenia disputar a la FAI el seu espai geogràfic tradicional. La FCI entenia que el seu objectiu no s'havia de limitar a una pugna amb l'ERC per l'espai d'esquerres a Catalunya i amb el PSOE i les organitzacions republicanes a la resta d'Espanya, sinó que també aspirava a sostreure a la FAI el paper de referent dels sectors conspiratius i revolucionaris en el marc de la Península Ibèrica⁵⁵.

De mercantils a funcionaris

A partir del 1933, Daniel Domingo Montserrat i Jaume Miravittles esdevingueren funcionaris de la Generalitat, el primer en la conselleria de Finances i el segon com a

pp. 73-89.

⁵³ Daniel D. MONTSERRAT, "De la revolució russa a la revolució espanyola", *L'hora*, nº 44, 6-XI-1931, p. 2

⁵⁴ Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya...*, op. cit., p. 153.

⁵⁵ Enric UCÉLAY-DA CAL, "Moderni sogni girondini. Italiani, portoghesi e catalani nella rivoluzione repubblicana spagnola (1923-1938)", a *Quaderni del Circolo Rosselli*, "Carlo Rosselli e la Catalogna antifascista" (a cura di Ariane Landuyt), nº 2, Firenze, Giunti Gruppo Editoriale, 1996, pp. 67-86.

professor de Classes Orals de l'Escola del Treball de Barcelona ⁵⁶. Per fi, tant Domingo com Miravittles aconseguien realitzar un dels seus somnis des dels anys de la Primera Guerra Mundial: formar part i participar en quelcom que fos o semblés una mena d'estat català ⁵⁷. La categoria de funcionaris de la Generalitat aconseguida per Domingo i per Miravittles va anar acompanyada d'una evolució en el seu pensament polític. L'antirepublicanisme i l'insurreccionalisme es transformà en una acceptació crítica de l'ordre republicà i de la Generalitat de Catalunya i determinà un discurs contrari al protagonisme dels obrers manuals, base del faisme, en el procés revolucionari, per a ressaltar, en canvi, la necessitat que els tècnics i intel·lectuals es convertissin en els elements directores de la revolució nacional i proletària a Catalunya.

Aquest canvi d'actitud coincidí no només amb la incorporació, el 1932-1933, com a funcionaris de la Generalitat de nombrosos elements de l'esquerra nacionalista i separatista marxista, sinó també amb una conjuntura (d'octubre de 1932 a febrer de 1933) marcada pel fet que la USC i el BOC començaren a establir contactes per a coordinar una actuació obrerista (tant en l'àmbit sindical com de partit) que, en darrer terme, pretenia qüestionar l'hegemonia d'ERC. Així, el 12 de febrer de 1933, a iniciativa del BOC, es convocà la Conferència Obrera sobre l'Atur Forçós, a la qual s'adherí la USC; una conferència que tenia el seu origen en una sèrie de reunions realitzades a l'octubre de 1932 i que han de ser considerades com l'inici del procés que conduiria a la formació de l'Aliança Obrera ⁵⁸.

La confluència, sempre amb tensions, de la USC i el BOC va venir marcada, no tan sols per la voluntat de desmarcar-se d'una ERC que hegemonitzava l'espai polític d'esquerres, sinó també pel desig de configurar un espai obrerista revolucionari que, en aparença, semblava monopolitzar a Catalunya la CNT. Ara bé, en la mesura que la CNT, arran de l'hegemonia al seu si dels *faïstes*, esdevingué el sindicat dels treballadors manuals, els sectors marxistes catalanistes i catalans van haver de crear un espai sindical propi entre els sectors de serveis i els treballadors de "coll blanc" ⁵⁹. En aquest context es produí l'assalt

⁵⁶ Per la seva banda, Andrew Durgan situa a Daniel Domingo Montserrat com a empleat del govern civil: Andrew DURGAN, *BOC 1930-1936...*, op. cit., p. 561.

⁵⁷ En l'imaginari nacionalista, la Generalitat era percebuda com un *auténtic* estat català amb plenitud de facultats: Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya I. Els governs*, Barcelona, Undarius, 1976; Mercè ROSSELL (ed.), *La Generalitat de Catalunya II. La política cultural*, Barcelona, Undarius, 1977; o Eduard MORENO (ed.), *La Generalitat de Catalunya III. La política urbanística*, Barcelona, Undarius, 1977.

⁵⁸ *Íbid.*, pp. 149-150. Sobre l'origen de les Aliances Obreres, Víctor ALBA, *La Alianza Obrera. Historia y análisis de una táctica de unidad en España*, Madrid, Jucar, 1977, pp. 83-96.

⁵⁹ Expulsats de la CNT el 1932, els treballadors marxistes i catalanistes de "coll blanc", professionals i de serveis tendiren a crear les seves pròpies organitzacions o a apropar-se a la UGT. Per als maurinistes, Andrew DURGAN, "Sindicalismo y marxismo en Cataluña 1931-1936. Hacia la fundación de la Federación Obrera de Unidad Sindical", *Historia Social*, nº 8, Valencia, otoño 1990, pp. 29-45. Les adscripcions sindicals en clau corporativa a David MARTÍNEZ FIOL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Corporativismo y revolución: los límites de las utopías proletarias en Cataluña (1936-1939)", *Historia Social*, nº 32, València, Fundación Instituto Historia Social UNED, 1998, pp. 53-71.

de socialistes catalanistes i bloquistes a la direcció de l'Associació Cultura i Esports-Generalitat de Catalunya i la reconvertiren en Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Una acció que formava part de l'ofensiva del catalanisme marxista per conquerir els pilars socials d'ERC. Així, dins de l'AFGC l'èxit de l'operació es concretà, al juny-juliol de 1933, amb l'elecció d'un Consell Directiu de clar domini de la USC i el BOC i, en menor mesura, d'EC-PP, que situà els elements del Consell Directiu de l'ACE-GC que havia presidit Vicenç Munné en un segon terme ⁶⁰.

⁶⁰ Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, nº1, Juliol 1933, p. 7.

14. ELS DIRIGENTS DE L'AFGC I LA REINTERPRETACIÓ MARXISTA DEL NOUCENTISME (I): FORMACIÓ PROFESSIONAL I ANTI-AVANTGUARDISME

Ni socialistes catalanistes ni bloquistes, malgrat la seva insistència discursiva en la lluita de classes, van pretendre configurar un sindicat de funcionaris en el sentit més purament classista. El terme "classe" es referia a sector professional i no a grup social. Tanmateix, els funcionaris de la USC i del BOC no només eren empleats públics sinó també homes de partit i per aquesta raó havien de jugar amb l'ambivalència del concepte per tal de combinar els interessos purament corporatius dels funcionaris amb el discurs ideològic classista propi de les formacions marxistes.

D'altra banda, com s'ha observat al llarg d'aquestes pàgines, la USC i el BOC tenien, a diferència de la CNT, una visió més àmplia del que havia de considerar-se com un obrer: segons aquestes formacions marxistes, un obrer no només era aquell que es guanyava el pa amb les seves mans, sinó també aquell que se'l guanyava amb l'intel·lecte. Semblant punt de vista tenia la finalitat de no limitar la projecció afiliativa i enquadradora de la USC i del BOC a les classes baixes sinó ampliar-la a les classes mitjanes. Això havia de permetre l'atracció d'intel·lectuals, professionals, tècnics i funcionaris. Lògicament, aquesta percepció del món del treball conduí als sectors marxistes catalanistes a enlairar el paper dels tècnics com la peça cabdal del renaixement polític-econòmic de la Catalunya del segle XX: aquests, al servei de l'Estat protector i socialista, esdevindrien els guies polítics i professionals dels obrers i dels pagesos en l'organització del treball. D'aquesta forma, el tècnic no només es concebia com l'especialista d'un determinat ofici, sinó també com un funcionari al servei de la revolució.

En conseqüència, l'AFGC, controlada per un Consell Directiu on predominaven els professors de l'Escola del Treball vinculats al bloquisme i al socialisme catalanista, va concentrar els seus esforços organitzatius no només en la tasca estrictament sindical, sinó també en la captació de tècnics i contramestres per als seus projectes polítics corresponents. Perquè els dirigents de l'AFGC no es limitaven a ocupar un lloc com a empleats públics, sinó que també eren homes de partit que compartien un projecte polític per a la Catalunya republicana i socialista del futur, on els tècnics i contramestres n'havien de ser els organitzadors i conductors. Per aquesta raó els dirigents de l'AFGC adscrits laboralment a l'Escola del Treball, n'aprofitaren la seva condició de professors per influir en els seus alumnes de Formació Professional i atreure'ls als seus projectes polítics.

En definitiva, la Formació Professional havia de convertir-se en el vaixell ensenya dels projectes culturals del BOC i de la USC. Entenien, com tota l'esquerra catalana i espanyola, que l'educació constituïa el camí vers l'alliberament social de l'home i, en el cas de Catalunya, també de l'alliberament nacional. Tanmateix, posaren un èmfasi més notable, no en

l'ensenyament primari, secundari i universitari, sinó sobretot en l'ensenyament tècnic. D'aquesta forma, recuperaren un element que havia estat fonamental en el projecte noucentista-regionalista dels anys deu: la Formació Professional. En realitat, a partir d'un vocabulari de reminiscències soviètiques, socialistes catalanistes i bloquistes acabaren per fer seu sense explicitar-ho el vocabulari i la visió noucentista-regionalista d'Estat o d'autonomia catalana.

Plans Quinquenals i crisi del capitalisme: el socialisme tecnocràtic contra la *plutocràcia* agrarista i financera

Després de flirtejar amb les avantguardes revolucionàries de les tres primeres dècades del segle XX, com el futurisme o el surrealisme, el marxisme catalanista, en qualsevol de les seves vessants, s'orientà vers el realisme socialista de la URSS stalinista i acceptà el model dels Plans Quinquenals com a gran via de desenvolupament econòmic-estatal. S'entenia, no només des dels cercles socialistes i comunistes sinó també republicans, que tant la URSS com Espanya eren estats plenament agraris que si volien sortir del seu estancament econòmic havien de dur a terme la revolució industrial. Ara bé, aquesta havia d'assolir-se a partir del model soviètic del segle XX i no del britànic capitalista del segle XIX. Certament, la Unió Soviètica ja havia donat el primer pas: la presa del poder de l'Estat per part dels obrers. En conseqüència, als anys trenta, l'Estat socialista soviètic havia de concretar la segona fase a partir de la definitiva industrialització de la URSS, tot sotmetent el món agrari a l'industrial. Tant els marxistes catalanistes com els espanyols, entengueren que el camí de la modernització espanyola havia de seguir la mateixa trajectòria: presa del poder per part del proletariat i planificació industrial de l'economia amb un repartiment col·lectiu de les terres. El model de planificació de l'economia soviètica resultava encara més atractiu en la mesura que va coincidir en el temps amb la crisi econòmica internacional que es va desencadenar després de la fallida de la borsa de Nova York del 1929.

En aquest sentit, entre el 1930 i el 1933, els cercles marxistes catalans no es van estar d'assenyalar que la crisi borsària originada a Nova York desvetllava els grans dèficits del sistema capitalista. Il·lustratius foren els nombrosos comentaris que al respecte va elaborar a les planes de *Treball* i de *L'hora* el dirigent de l'AFGC i del BOC Daniel Domingo Montserrat. A partir d'un punt de vista esquemàtic i senzill, indicava en el llibre *La dictadura del capitalisme* (1932), que el sistema capitalista resultava injust perquè potenciava les diferències socials a partir de la protecció que l'Estat exercia sobre els *capitalistes* i això els permetia imposar a tothom, permanentment, les regles del seu joc social, polític i econòmic¹. A partir d'aquesta

¹ Daniel D. MONTSERRAT, *La dictadura del capitalisme*, Barcelona, CIB, 1932.

idea, Domingo elaborà una anàlisi-denúncia molt esquemàtica dels cercles financers espanyols i de la concentració de capitals i dels mitjans de producció en unes poques famílies de la denominada *aristocràcia feudal* i de la burgesia espanyola. Segons Montserrat, la revolució republicana del 1931 hauria d'haver comportat la fi de les diferències socials i econòmiques existents a Espanya a partir de la nacionalització dels bancs i de les grans empreses monopolístiques. En canvi, l'acció de govern republicana-socialista restava completament allunyada d'aquestes pretensions. L'adveniment de la II República, per a Domingo, va significar la claudicació de la petita burgesia republicana i socialista davant de l'anomenat *gran capital* espanyol o *plutocràcia*. Ara bé, per a Montserrat, la responsabilitat de la claudicació republicana davant de la *plutocràcia* recau en el lamentable estat financer de l'Estat a l'inici de la II República. Afirmava que tant la Monarquia alfonsina com la Dictadura de Primo de Rivera, per tal de superar el dèficit de la Hisenda pública, van demanar préstecs als sectors capitalistes. Així, l'Estat, incapaç de poder generar riquesa per tornar els préstecs, va acabar cedint el govern del Banc d'Espanya als seus creditors, de tal forma que aquests en fer-se amb el seu control el transformaren en una mena de banc privat amb la categoria de públic. Domingo denunciava que

si alguien cree que el Banco de España pertenece al Estado sufre un craso error. El Estado español es un cliente de este Banco que el capitalismo avala.

Es lógico que el que tiene el poder del Estado tenga en sus manos el Banco también. Durante la monarquía fué así, en parte, porque los terratenientes, nobles y gran burguesía, eran monárquicos. La República no ha podido conseguirlo. Es natural. La pequeña burguesía republicana no ha sido nunca clase de grandes aspiraciones y mal podía destruir la organización del Banco de España que es su prestamista².

La solució a aquest estat de coses resultava força previsible per a un intel·lectual comunista de formació autodidacta:

Este panorama limitado de la Dictadura del Capitalismo me recuerda una frase de La Cierva contra las oligarquías ferroviarias que se negaban hacer concesiones. Dijo: "Los capitalistas han creído que España es ellos y no tienen en cuenta que su poder se acabará en el momento que el Estado se incaute de las empresas".

Pues bien, si el proletariado quiere que termine de una vez esta dictadura capitalista es preciso que se integre a la política, pero no en los partidos burgueses, sino en un partido de clase, dirigido por ellos y que responda a sus aspiraciones.

El Bloque Obrero y Campesino dirigido por la Federación Comunista Ibérica es, hoy por hoy, la única fuerza revolucionaria que ha interpretado los intereses de la clase trabajadora. Sólo consiguiendo agigantar esta gran organización podremos tomar el poder del Estado para destruir la dictadura capitalista que monopoliza todas las actividades del Estado burgués sometido a sus caprichos³.

De fet, aquest va ser l'argument habitual entre els intel·lectuals marxistes dels anys trenta. Arran de la crisi borsària del 1929 van concentrar les seves anàlisis crítiques en el paper de la banca dins de la societat capitalista. Certament, com es veu en les planes de *La dictadura del capitalismo*, Domingo considerava la banca com la columna vertebral que sustentava el capitalisme. Així, com ja s'ha indicat, estava convençut que la creació d'un Estat

² *Ibid.*, p. 4.

³ *Ibid.*, pp. 46-47.

proletari comportaria el sotmetiment de la banca a través de la seva nacionalització. Ara bé, per tal d'arribar a aquest Estat proletari devia produir-se la crisi i desaparició del sistema capitalista a través de la fallida del sistema financer per la manca de solvència dels bancs. Un any abans de publicar *La dictadura del capitalisme*, Domingo donà a conèixer aquests plantejaments a través d'una interpretació quimèrica de l'ensulsiada del Banc de Catalunya el 1931. Segons el seu parer, anunciava la crisi dels ciments econòmics capitalistes d'Espanya i de Catalunya i, en conseqüència, s'albirava l'establiment d'un Estat proletari a Espanya. Comparava la fallida del Banc de Catalunya amb la crisi borsària de Nova York i, amb un cert regust pel dramatisme morbós, descrivia fantasioses imatges de banquers i homes de negocis catalans que se suïcidaven d'un tret al cap o de petits propietaris agraris arruïnats que acabaven abraçant la causa revolucionària amb els obrers aturats:

No vull servir -me com un alçaprem del Banc de Catalunya, el Banc de Catalunya no és més que un [sic] anècdota, el cas tell de cartes s'esllavissa allí on precisament hi ha una dossi més forta de megalomania. El Banc de Catalunya serà seguit per altres Bancs, qui sap si per salvar-ne a un altre en pitjor situació ha caigut ell; tampoc vull ni intentar de defensar-lo. Sé perfectament el que representa com a valor representatiu de concentració capitalista. Molts petits propietaris pagesos de Reus i Tortosa hauran sentit al llarg de llur cos una suor freda i anguniosa, molts obrers fixaran la vista a un esdevenidor fatídic i famolenc, alguns burgesos hauran posat llur front el canó fred d'una pistola...però altres magnífics usurers riuran cobejosos d'una futura clientela que s'hagi pogut salvar del naufragi perquè, al fi, un dia facin la fi d'un Eduard Recasens, antic dependent de comerç, la d'un Francesc Recasens, autor dramàtic fracassat o la d'un Pere Coromines que després del cop de "L'Amic del Poble Català" té que passar pel cop del "Banc de Catalunya", i tot això després d'haver escrit "La Vida Austera", austeritat estil burgès que no envejarà mai cap proletari. Contrasts de la vida.

Monopolis, ferrocarrils, tramvies, Crèdits nacionals i internacionals, Cases populars, Emissores, Colonials, petrolis, suros, no tindria cap interès si no fos el factor social que representen. La Tragèdia dels obrers, la misèria. Però això pot ésser salut, pot crear l'odi, pot desvetllar un esperit de classe i en el moment de la batalla seran soldats de primera fila. El "Krach" s'ha iniciat i serà de formidable importància, la devallada econòmic del capitalisme portarà al proletariat i quan l'onada revolucionària es posi en marxa ni la verge de Núria, que ha participat amb la suspensió de pagaments del Banc de Catalunya perquè aquest li va ofrenar un ferrocarril, podran salvar de les responsabilitats a tots els malfactors de l'economia espanyola i catalana⁴.

La interpretació de la crisi del Banc de Catalunya indicava l'enorme desconeixement que Domingo posseïa de la *rebotiga* del món financer català i espanyol. En realitat, magnificava el paper del Banc de Catalunya en els cercles financers espanyols i, en canvi, menystenia la feblesa d'aquests⁵. Nogensmenys, a banda de l'esquematisme de l'explicació sobre la fallida del Banc de Catalunya, Daniel Domingo sí va encertar en parlar de la fragilitat

⁴ Daniel D. MONTSERRAT, "Preliminars d'un gran "Krach"", *L'hora*, nº 27, 11-VII-1931, p. 5. Altres articles de Daniel Domingo sobre els problemes del sistema financer i bancari mundial són: "El balanç del Banc Internacional de Pagaments", *Treball*, nº 34, 18-X-1930, p. 2; "Les fallides bancàries de França", *Íbid*, nº 38, 15-XI-1930, p. 2; "Les crisis econòmiques", *Revista Ateneu*, nº 1, desembre 1931, pp. 14-15; "La crisi del capitalisme", *L'hora*, nº 38, 25-IX-1931, p. 8; "La crisi del capitalisme econòmic/ Cap a una nova guerra mundial?", *Íbid*, nº 39, 2X-1931, pp. 4-5. És possiblement aquest darrer article el que sintetitza totes les seves reflexions crítiques vers el capitalisme. Sobre Daniel Domingo i els cercles de pensament econòmic marxistes i obreristes catalans, en general, Francesc ARTAL, Emili GASCH, Carme MASSANA i Francesc ROCA, *El pensament econòmic català durant la República i la Guerra (1931-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976.

⁵ Les característiques bàsiques del Banc de Catalunya, a Lluís CASTAÑEDA, Pere PASCUAL i Xavier TAFUNELL, "Les finances", a Jordi NADAL, Jordi MALUQUER, Carles SUDRIÀ i Francesc CABANA (dir.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. III, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1991, pp. 337-421. La intervenció de Calvo Sotelo al Banc de Crèdit Local i al Banc Exterior d'Espanya a José CALVO SOTELO, *Mis servicios al estado. Seis años de gestión. Apuntes para la historia*, Madrid, Instituto de estudios de Administración local, 1974, pp. 125-134. Nicholas BELFORD, "El sistema bancario durante la Dictadura de Primo de Rivera", *Cuadernos económicos del ICE*, nº 10, Madrid, Información Comercial Española, 1979, pp. 227-266.

del teixit industrial català, sobredimensionat pels publicistes i panegiristes dels cercles econòmics del Principat:

La suspensió dels pagaments del Banc de Catalunya posa en primer pla de tots els problemes fundamentals el de l'economia espanyola. Hom ha parlat sovint de solucions i remeis sense tenir en compte les causes primordials dels problemes. Espanya pateix d'una malaltia infantil de megalomania. Tothom que sigui una mica observador s'haurà adonat que pels espanyols el nostre país és immensament ric. Els catalans, pel que es refereix a Catalunya, adolim d'aquest defecte en grau superlatiu. Cal que d'una vegada es parli com cal a les masses i se les hi digui que Espanya, com tots els països agrícoles, és un país immensament pobre, i que Catalunya avui, degut al retrocés industrial dels seus instruments de producció, es troba en un pla d'inferioritat respecte als districtes industrials d'Europa. És un deure dels comunistes posar les coses en el seu lloc i jo intentaré fer-ho pels amics de L'HORA, en aquests moments de trascendència econòmica, els més greus de la història d'Espanya⁶.

Les paraules de Domingo qüestionaven un dels referents senyera de la mítica diferencial del catalanisme: la superioritat econòmica catalana respecte a la resta d'Espanya. El discurs catalanista sobre l'hegemonia econòmica del Principat no només exagerava el caràcter de les empreses, sinó la mateixa capacitat financera dels homes de negocis catalans⁷. Com és sabut, la industrialització catalana, a diferència del model anglès, va estar mancada del desenvolupament d'una indústria de béns d'equipament i d'uns autosuficients i destacables recursos miners. En conseqüència, la infraestructura industrial de Catalunya es va configurar a partir de petites i mitjanes empreses de tipus familiar. En molts casos, el capital d'aquestes fàbriques procedia dels guanys aconseguits amb la producció agrícola de cereals i vinyes que, gràcies a acords interns, es reinvertiren en negocis familiars. Per aconseguir beneficis, no calia que aquests petits negocis generessin grans excedents. Així, va resultar inviable la creació d'una gran banca que permetés finançar un xarxa productiva de grans empreses⁸.

Aparentment, el regionalisme i el republicanisme catalanista no semblaven disposats a acceptar aquesta realitat i en els seus mitjans de premsa donaren una interpretació de la feblesa del capital financer català i les diferents crisis bancàries dels anys vint i trenta a Catalunya, com una manifestació de la malvolença centralista davant dels interessos econòmics catalans⁹. Fins i tot els sectors comunistes-separatistes es van fer ressò, en part,

⁶ Daniel D. MONTSERRAT, "Preliminars d'un gran "Krach"", *Art. cit.*

⁷ Al llarg dels anys vint i trenta van ser diversos els estudis, anàlisis i opuscles d'opinió que intentaren oferir un punt de vista sobre quin era l'estat de l'economia catalana en aquella conjuntura de crisi: Carles PI I SUNYER, *L'aptitud econòmica de Catalunya*, 2 vols., Barcelona, Barcino, 1927-1929; Jaume ALZINA, *L'economia de la Catalunya autònoma*, Barcelona, Tip. Empòrium, 1933; Felip FERRER CALBETÓ, *Los factores económicos y el momento político catalán*, Barcelona, Imp. Subirana, 1933; Joan SARDÀ i Lluç BELTRAN, *Els problemes de la Banca Catalana*, pròleg de Josep A. Vandellós, Barcelona, Institut d'Investigacions Econòmiques, 1933; Lluís CREUS I VIDAL, *Visió econòmica de Catalunya*, 2 vols., Barcelona, Llibreria Catalònia, 1934; o Vicenç BERNADES, *Perspectives econòmiques. El moment social a la República i a Catalunya*, pròleg de Carles Pi i Sunyer, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1935.

⁸ Una visió de conjunt de la revolució industrial a Catalunya, Jordi NADAL, Jordi MALUQUER, Carles SUDRIÀ i Francesc CABANA (dir.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, vol. I, Barcelona, Enciclopèdia catalana, 1994. Una anàlisi netament economicista a Albert CARRERAS, "Cataluña, primera región industrial de España", a Jordi NADAL i Albert CARRERAS (dir. i coord.), *Pautas regionales de la industrialización española (siglos XIX y XX)*, Barcelona, Ariel, 1990, ps. 260-295. Sobre la formació de capitals per a la indústria d'origen comercial, Josep Mª FRADERA, *Indústria i mercat. Les bases comercials de la indústria catalana moderna (1815-1845)*, Barcelona, Crítica, 1987.

⁹ La fallida financera del Banc de Catalunya posava de relleu, no tan sols la ineficàcia de l'intervencionisme econòmic català en la

d'aquest discurs. Tanmateix, els catalanistes reconeixien que atribuir la responsabilitat al centralisme, no amagava la necessitat de remodelar les formes de producció industrial i agrícola de Catalunya. A partir de la crisi del 1898, els sectors patronals catalans defensaven que aquesta modernització de l'economia catalana s'havia d'assolir amb la configuració d'un sector tècnic-professional forjat en escoles especialitzades, tant industrials com agrícoles¹⁰.

El recurs de la Formació Professional en un context de creixement urbà

Durant la primera meitat del segle XX, l'obra emblemàtica de la Formació Professional a Catalunya va ser la Universitat Industrial, apel·latiu oficios i pretencions de l'Escola Industrial. Aquesta aplegava un conjunt d'institucions docents de caràcter tècnic-industrial, entre les quals destacà l'Escola del Treball¹¹. Va ser arran de la desfeta colonial del 1898 i de la crisi socio-econòmica posterior que culminà amb la vaga general del 1902 que, des del Foment del Treball Nacional es van alçar veus a favor de la creació d'una escola d'estudis professionals per tal de dotar a la indústria catalana de tècnics necessaris per modernitzar-la. Segons Alexandre Galí "la formació del personal secundari de la indústria era en realitat el nostre problema genuí [...] perquè en la nostra indústria si a penes hi ha lloc per als enginyers n'hi ha molt menys per als investigadors o creadors. En canvi, ens calen tècnics ben preparats per a una realització acurada i econòmica de la nostra producció industrial"¹². Aquest autor destacava que si no havia existit fins aleshores un interès primordial per la Formació Professional era perquè els industrials no l'havien considerat necessària. Estaven contents amb una indústria de diners fàcils: l'existència d'un mercat colonial en exclusiva havia servit, fins la seva pèrdua, per atenuar les crítiques dels industrials catalans als governs del vuit-cents per la seva incapacitat a l'hora de vertebrar un mercat interior cohesionat¹³.

resta de l'Estat, sinó també l'intervencionisme polític del qual els regionalistes n'havien estat els seus màxims valedors durant els anys deu. Havia estat precisament Francesc Cambó qui, en la segona dècada del segle XX, postulà la conveniència que la potència econòmica del Principat es veiés reflectida en l'àmbit financer amb la formació d'una banca comercial capacitada per conquerir i intervenir activament en el conjunt de l'economia espanyola. L'eix d'aquesta estratègia l'havia de constituir el Banc de Barcelona, entitat de la qual Cambó n'era l'advocat i membre del Consell d'Administració. En 1920, amb l'ensulsiada d'aquesta entitat, va prendre el relleu el Banc de Catalunya. Per al sistema bancari i financer català al llarg del segle XIX i primer terç del segle XX, pot consultar-se: Francesc CABANA, *Història del Banc de Barcelona (1844-1920)*, Barcelona, Edicions 62, 1978; Joan R. ROSÉS, "La banca catalana: de la febre d'or a la crisi, 1866-1914", *L'Avenç*, nº 148, Barcelona, maig 1991, pp. 16-22.

¹⁰ Tanmateix, la formació de tècnics no feia referència exclusiva a tècnics de la indústria sinó també a planificadors de l'economia; Francesc ROCA, "La formació de l'economista: teoria i política", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 33-48.

¹¹ Certament, el nom d'Universitat Industrial mai va ser oficial i recollia la pretensió del regionalisme de dues universitats, una de Lletres i una altra d'Industrial i Tècnica; a Ramon ALBERDI, "Política i ensenyament a Barcelona. L'Escola del Treball (1913-1930)" *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 97-112; i Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 i 1936*, Llibre IV: "Ensenyament tècnic-industrial i tècnic-manual o d'arts i oficis I. Catalunya en funció d'Estat. Primera Part. La Universitat Industrial", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1978.

¹² *Ibid.*, p. 21.

¹³ Per al context general de l'economia espanyola de finals del segle XIX, Daniel A. TIRADO FABREGAT, "Protección arancelaria y evolución de la economía española durante la Restauración: un ensayo interpretativo", *Revista de Historia Industrial*, nº 9, Barcelona, Departament d'Història i Institucions Econòmiques (Universitat de Barcelona), 1996, pp. 53-81.

Tanmateix, poc van durar les demandes dels industrials catalans a favor de l'establiment d'un ensenyament professional a Catalunya: el redreçament econòmic a partir de la inversió immobiliària i la recuperació relativa dels mercats americans retornaren als homes de negocis i als industrials catalans a l'àmbit del diner fàcil. Durant les primeres dècades del segle XX, els inversors en propietat urbana s'aprofitaren de l'obsessió dels intel·lectuals professionals per l'expansió de la ciutat de Barcelona: millora de la infraestructura urbana, que devia comportar la contractació i l'oferta de projectes econòmics per part de l'administració pública (clavegueram, metro, enllumenat, reivindicació d'un port autònom -1914-, un recinte firal -1929-connexió ferroviària). Tanmateix, la racionalitat urbanística del projecte noucentista de construcció d'una ciutat moderna i cosmopolita va haver de deixar pas a la filosofia dels guanys ràpids i a l'especulació amb sòl urbà. És més, a Barcelona, regionalistes i lerrouxistes, tot i les grans disputes político-electoral que els enfrontaven, van confluïr, des dels anys deu fins els trenta en l'especulació urbana. Francesc Cambó i Joan Pich i Pon van assumir, per exemple, l'Exposició d'Indústries Elèctriques a Montjuïc l'any 1917, dissenyada arquitectònicament per Puig i Cadafalch ¹⁴. En aquest sentit, foren les anomenades forces regeneradores les que, en vincular-se al món dels negocis i de les noves indústries, havien de potenciar els estudis professionals des del marc de l'Estat, entès a Catalunya com la Mancomunitat¹⁵.

Especialment els regionalistes entengueren que la Formació Professional constituïa el camí per dotar a una Catalunya en redefinida expansió econòmica d'uns tècnics adaptats a les necessitats del mercat laboral existent. I això significava adreçar-se a la petita burgesia i a les noves classes mitjanes professionals necessitades de sortides socio-laborals atractives. Per aquesta raó, les classes mitjanes urbanes, encara que s'orientessin en molts casos cap a l'esquerra, no van posar un èmfasi notable a desactivar el potencial polític regionalista: la paradoxa residia en què mentre criticaven als regionalistes des de plataformes republicanes, per altra banda els donaven suport des de plataformes professionals ¹⁶. D'aquesta forma, tot i

¹⁴ La connexió entre les indústries elèctriques i el món polític català i catalanista, Joseph HARRISON, "El món de la gran indústria i el fracàs del nacionalisme català de dreta", *Recerques*, nº 7, Barcelona, Curial, 1978, pp. 83-98. Una visió general de l'electrificació a tota la conca mediterrània a Àngel CALVO i Jean SAGNES, "Indústria i electricitat" a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 8: "L'època dels nous moviments socials 1900-1930", Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1995, pp. 124-141. També els estudis d'Àngel Calvo sobre Frank Pearson: "Pearson: la realització d'un projecte industrial", *Ibid.*, pp. 130-131; i "Frank Pearson y la Barcelona Traction Light and Power" dins d'Alejandro SÁNCHEZ (dir.), *Barcelona 1888-1929. Modernidad, ambición y conflictos de una ciudad soñada*, Barcelona, Alianza Editorial, 1994, pp. 57-65. Per contrastar el model d'electrificació urbana barceloní amb el model parisenc, Alain BELTRAN, "París y la electrificación de Francia", *Revista de Historia Industrial*, nº 9, 1996, pp. 39-52.

¹⁵ Santiago RIERA I TUÈBOLS, "La Mancomunitat de Catalunya: ciència i ensenyament tècnic", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, Vol. VII: "El Noucentisme 1906-1918", Barcelona, Edicions 62, pp. 215-242.

¹⁶ La lògica d'aquest procés explica que l'enginyer socialista Rafael Campalans acceptés de la Lliga i de Prat de la Riba la direcció de l'Escola del Treball. Tanmateix, el paradigma d'una crítica assenyada i gens estrident contra la corrupció regionalista fou Rovira i Virgili; a Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ, "Barcelona i Catalunya. Progrés i ruralisme en el pensament de Rovira i Virgili", *L'Avenç*, nº 102, Barcelona, març 1987, pp. 20-28.

que l'Escola Industrial s'establí per Reial Decret de març del 1904, van ser els regionalistes els que, a través de la Diputació de Barcelona i de la Mancomunitat, dotaren a aquesta institució acadèmica d'una estructura administrativa i educativa adaptada a les necessitats de la Catalunya-Ciutat¹⁷.

Tot i que el 1910 s'obrí la matrícula de l'Escola d'Indústries Tèxtils en una clara demostració del notable pes del sector del teixit a Catalunya, regionalistes i lerrouixistes no oblidaren que els seus punts de referència econòmics no eren estrictament tèxtils i que se sentien més propers al sector elèctric¹⁸. Així, a banda de l'Escola de Directors d'Indústries Químiques fundada el 1916, trobem el 1917, l'Institut d'Electricitat Aplicada i l'Escola de Directors d'Indústries Elèctriques; i el 1918, l'Institut d'Electricitat Aplicada es convertí en Institut d'Electricitat i Mecànica Aplicades i es creà l'Escola de Directors d'Indústries Mecàniques. Com es pot veure, l'Escola Industrial evolucionà al mateix ritme que els interessos dels sectors econòmics catalans¹⁹. En tot cas, la Mancomunitat regionalista no deixà de costat l'esperit humanista i de serveis amb què D'Ors dissenyà la Catalunya noucentista: al costat dels estudis més mecànics, s'instal.laren aquells estudis més lletrats com l'escola de Bibliotecàries (1915), l'Escola d'Alts Estudis Comercials (1918) i d'Infermeres (1919)²⁰.

¹⁷ De fet, la Catalunya-ciutat era l'adaptació de tota una regió, encara força agrària, als interessos industrials, comercials i de serveis de la metròpoli barcelonina: Jordi MALUQUER DE MOTES, "Les ciutats de la Mediterrània en la història(I). Barcelona: una ciutat, una regió, un Estat", *L'Avenç*, nº 81, Barcelona, abril 1985, pp. 18-22. Una aproximació a les relacions entre ensenyament i necessitats de serveis a la Barcelona dels primers trenta anys del segle XX a Carme MASSANA i Francesc ROCA, "Vicis privats, iniciativa pública: Barcelona, 1901-1939", *L'Avenç*, nº 88, Barcelona, desembre 1985, pp. 38-41.

¹⁸Una visió força global de l'economia catalana als anys de la Gran Guerra és el dossier: Ramon GARRABOU (presentació), "La Gran Guerra i l'economia catalana", *Recerques*, nº 20, Barcelona, Curial, 1988, pp. 5-129, amb articles d'Albert Arnavat, Àngel Calvo, Esteve Deu, Pere Gabriel i Josep Lluís Martín Ramos.

¹⁹ La configuració administrativa i educativa de l'Escola Industrial no només anà parella al desenvolupament econòmic català; també fou necessària una producció escrita de caire tecnològic i científic que recollís els avenços que s'estaven produint en els primers trenta anys del segle XX al món. Així, foren més que nombroses els llibres i les revistes de caràcter tècnic que s'editaren a Catalunya entre el 1900 i el 1936 tal i com s'indica a Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*, Llibre IV: "Ensenyament Tècnic-Industrial i Tècnic-Manual o D'Arts i Oficis. I. Catalunya en funció d'Estat. Segona Secció. Acció fora de Barcelona. II. Acció de l'Ajuntament de Barcelona. III. Acció de l'Estat. IV. Acció Privada. V. L'ambient tècnic-industrial. VI. La tècnica i la indústria catalana. L'any 1936-Balanç", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1981, pp. 129-141. També Antoni ROCA, "Les possibilitats d'una producció científica catalana. Entorn l'acció de la Mancomunitat de Catalunya", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 81-95; i Santiago RIERA I TUÈBOLS, "Inquietud científica i societat", a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 8: "L'època dels nous moviments socials 1900-1930", dirigit per Jordi CASASSAS I YMBERT, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1995, pp. 324-337.

²⁰ Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya...*, op. cit., Llibre IV: "Ensenyament tècnic-industrial i tècnic-manual o d'arts i oficis I. Catalunya en funció d'Estat. Primera Part. La Universitat Industrial", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1978; i Maria C. CUGUERÓ I CONCHELLO, Maroa Teresa BOADA I VICENÇ ALLUÉ I BLANCH, *El Servei de Biblioteques del Front 1936-1939*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1995, pp. 17-38.

La Formació Humanística front la Formació Professional

Les forces republicanes catalanes no lerrouxistes i els nacionalistes radicals van endegar, en el període 1917-1923, un fort discurs moralitzador denunciant la transformació oligàrquica dels regionalistes en posar l'administració mancomunatària al seu servei: en el terreny de l'estudi professional resultava òbvia la connexió existent entre interessos econòmics i plans d'estudi. Quan l'abril del 1931, els republicans es van fer amb el control de l'administració estatal i local, l'hegemonia d'ERC tampoc es va lliurar de les acusacions de corrupció. Per exemple, l'octubre del 1932 es van produir les primeres expulsions de membres d'ERC a l'Ajuntament de Barcelona per vendre càrrecs municipals; o, l'escàndol del 1933, quan homes vinculats a Jaume Vachier van acceptar diners per concedir a la companyia Autobusos Torner vuit línies d'aquest transport ²¹. Tanmateix, aquest dos tèrbols afers evidenciaren com estaven de lluny les noves elits republicanes dels negocis d'alta volada, com les companyies elèctriques, en les quals seguien presents els prohoms regionalistes. En tot cas, la vinculació dels nous dirigents republicans al món econòmic es limitava fonamentalment a l'àmbit del comerç i dels transports. Per tant, la indústria restava majoritàriament allunyada dels seus interessos personals ²². Aquest fet va contribuir, entre d'altres moltes raons, al fet que en el terreny de l'ensenyament els homes d'ERC i d'Acció Catalana Republicana posessin més èmfasi en els estudis humanístics que no pas en els tècnics. Com a fruit d'aquesta línia de pensament es van potenciar i protegir els Instituts-Escola de la Generalitat i les carreres de Lletres a la Universitat Autònoma amb un rector, Pere Bosch-Gimpera, que era historiador i arqueòleg ²³.

Pràcticament tots els sectors polítics i sindicals de Catalunya, tant de dreta com d'esquerra, criticaren als diferents governs d'ERC la feble atenció atorgada als ensenyaments tècnics i professionals. Nacionalistes radicals com Alexander Galí van objectar que els homes

²¹ Els problemes d'ERC en el govern municipal de Barcelona a Ramón ALQUÉZAR, "Els conflictes a l'Ajuntament de Barcelona durant la II República", *L'Avenç*, 116, Barcelona, juny 1988, pp. 16-22.

²² Les candidatures de l'Esquerra per a les eleccions al Parlament de Catalunya del novembre del 1932 demostraven que el component socio-professional dels candidats corresponia al professional de categoria mitjana-baixa. Ara bé, la proporció entre comerciants i industrials resultava favorable als primers per 6 a 1: M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya...*, *op cit*, Vol. I, pp. 252-255.

²³ Per a la humanització de la UAB Albert RIBAS I MASSANA, *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976; i Borja de RIQUER I PERMANYER, "La Universitat Autònoma de Barcelona" a Borja de RIQUER I PERMANYER, *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 199, pp. 182-183. Per l'ensenyament primari i secundari general Salvador DOMENÉCH I DOMÈNECH, *L'Institut-Escola de la Generalitat i el doctor Josep Estalella* Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. En aquest sentit, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC) es presentà com una institució crítica amb la política educativa de la Generalitat. Així, l'APEC, en l'àmbit de l'ensenyament privat, intentà suplir, sense renunciar paradoxalment a les subvencions de la Generalitat, els déficits culturals i de catalanitat de l'ensenyament públic de l'administració autònoma catalana: Lluís DURAN, *Pàtria i escola. L'Associació de l'Ensenyança Catalana*, Catarroja-Barcelona, Editorial Afers, 1997. També els estudiants catalanistes actuaren com a grup de pressió en la mesura que molts d'ells aspiraven a ocupar les places de funcionari que, un cop acabats els seus estudis, creien que havien d'ocupar: Arnau FIGUERAS, *Història de la FNEC. La Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya de 1932 a 1936*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

d'ERC no continuessin la política educativa de la Lliga a la Mancomunitat, caracteritzada per la protecció dels estudis de formació professional. És més, criticà que les competències d'ensenyament atorgades a la Generalitat estiguessin reduïdes a la gestió econòmica dels centres docents. Això implicava que els plans d'estudis venien dictats pel govern central de la República, així com la contractació de les plantilles. En aquest sentit, dintre del marc de la Formació Professional, els gabinets republicans-socialistes no tan sols imposaren el seu propi pla d'estudis sinó que aquest va ser el mateix que havia introduït la Dictadura de Primo de Rivera: en conseqüència, la Generalitat va haver d'organitzar l'Escola Industrial amb els mateixos programes primorriveristes que la República, en un principi, no canvià: en tot cas, el Ministeri d'Instrucció Pública introduí posteriorment una sèrie de reformes que la mateixa Generalitat hi va adaptar.

D'altra banda, el mateix nacionalisme radical criticà que la contractació del personal docent anés a càrrec del Ministeri d'Instrucció Pública. Tanmateix, la contractació es feia en connivència amb el Patronat de la Universitat Industrial; en conseqüència, la imposició del personal docent i rector de l'Escola Industrial per part del Ministeri va ser pràcticament inexistent en els anys 1931-1934. Durant el Bienni republicà-socialista, els Ministres d'Instrucció Pública foren el radical-socialista Marcel·lí Domingo i el socialista Fernando de los Ríos (dos dels homes que havien negociat amb Macià la conversió de la República Catalana en Generalitat de Catalunya l'abril del 1931) i aquests no posaren cap obstacle insalvable al Patronat de la Universitat Industrial en la confecció de la plantilla de l'Escola Industrial. Cal tenir present que el Patronat tenia una notable representació dels homes del Consell de Cultura, on destacaven Ventura Gassol i Josep Carner-Ribalta. Així, per exemple, tant el Ministeri com el Patronat acceptaren sense fisures que Rafael Campalans fos el director de l'Escola del Treball, la institució més emblemàtica de tot el complex de l'Escola Industrial i, com a subdirector, Ramon Casanovas i Degollada, un home ideològicament neutral que provenia de l'equip de direcció de l'època de la Dictadura. De fet, sembla ser que Casanovas i Degollada va actuar com a director efectiu davant de les constants absències de Campalans per la seva condició de diputat a les Corts espanyoles i per la seva participació en la redacció del projecte d'Estatut de Núria ²⁴.

²⁴ Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya...*, op. cit., Llibre IV: "Ensenyament tècnico-industrial i tècnico-manual o d'arts i oficis I. Catalunya en funció d'Estat. Primera Part. La Universitat Industrial", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1978. La presa de possessió de Ramon Degollada en el seu càrrec de l'Escola del Treball, a data de 31 de gener del 1931, va ser complimentada pel seu director, Rafael Campalans, en la qual es feia constar "Que hoy, día de la fecha, D. Ramón Casanovas Degollada, nombrado Profesor-Secretario de la Escuela del Trabajo con la gratificación anual de TRES MIL PESETAS, en virtud de acuerdo de la Comisión Provincial Permanente de 30 del actual, ha tomado posesión del cargo para el que fue nombrado, previa exhibición de la cédula personal de 9ª clase, número 466302 expedida en Barcelona el 1 de octubre de 1930, y habiendo reintegrado seis pesetas en dos pliegos de papel de Pagos al Estado, uno de 5ª clase serie B. número 3.503, 107 y otro de 7ª clase serie B. nº 1.721.843, según la vigente Ley del Timbre", a "1930/31 (11.8.30-31.12.31), Generalitat intervenció. Personal. Diligències de presa de possessió, relacions de personal i altres afers relatius a personal (inclou "tomas de posesión" de personal de l'extinta Diputació que va passar a la Generalitat", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN:

En darrer terme, ultranacionalistes catalans, regionalistes i alguns sectors d'Acció Catalana Republicana denunciaren que la manca d'atenció d'ERC per la Formació Professional, afavorí que aquest sector de l'ensenyament esdevingués un baluard dels sectors socialistes i comunistes. Segons Galí, l'Escola no devia haver menystingut l'empenta dels patricis industrials catalans, que havien estat socis protectors de totes les institucions educatives professionals. Amb la República, la connexió entre els interessos patronals i els dels alumnes i professors-funcionaris de l'Escola Industrial no va ser tan fluït com a l'època de domini regionalista de la Mancomunitat. Aquest canvi semblava conseqüència de l'assalt dels sectors obreristes marxistes al control de les institucions docents tècniques²⁵. En aquest fet, certament, influí la presència dins del professorat de l'Escola del Treball de nombrosos dirigents de l'AFGC vinculats al Bloc Obrer i Camperol i la Unió Socialista de Catalunya.

Bloquistes i socialistes catalanistes monopolitzen els estudis tècnics

El Consell Directiu de l'AFGC que Rafael Ramis presidí a partir de finals del juliol del 1933 estava integrat per un nombre substancial de professors de l'Escola del Treball. Es tractava d'un conjunt de professors que entenien l'educació com un element alliberador de l'home i com una via de perfeccionament professional de l'obrer. En aquest sentit, molts d'ells havien passat per l'experiència docent de l'Ateneu Polytechnicum i de l'Ateneu Enciclopèdic popular²⁶. Molts també eren dilettants sense estudis superiors però amb la voluntat de crear una escola revolucionària i tècnica. Al mateix temps propugnaven la direcció tecnocràtica de la revolució; és a dir, atorgaven el guiatge de les masses revolucionàries a l'obrer intel·lectual o tècnic, encarnat en el funcionaris en la mesura que l'organització del treball requeia totalment en les mans de l'Estat. Per aquesta raó, fossin comunistes stalinistes, comunistes dissidents o socialistes marxistes, la URSS dels Plans Quinquennals s'albirava als seus ulls com el model autèntic d'ordenació política i econòmica de l'Estat. En aquest sentit, també era a la URSS on de manera efectiva, l'Estat havia donat al tècnic, i en concret a l'enginyer, les regnes de l'obra constructiva de la revolució. I en un pla secundari, l'obrer manual es limitava a complir les ordres del tècnic. En definitiva, s'atorgava una major rellevància a les figures de l'intel·lectual tècnic i de l'obrer manual que no pas a la de l'intel·lectual de lletres, al qual se'l veia més rebel i rebecc a interpretar les consignes estatistes: aquesta fou una de les raons esgrimides durant els processos de Moscou de principis dels anys trenta contra els

001.24, nº 424 (6), Caixa: 006 (02-03), 238/006.02, Arxiu Nacional de Catalunya.

²⁵ *Íbid.*

²⁶ Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 1 1936*, Llibre x: "Institucions de Cultura Popular", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1983, pp. 225-226.

intel·lectuals depurats. En definitiva, el tècnic havia de ser l'instrument que dissenyés el somni stalinista de desenvolupament industrial, mentre que l'obrer manual havia de constituir la força de xoc revolucionària que executés i realitzés amb les seves mans la conversió industrial soviètica. Així, els tècnics i els enginyers esdevingueren en la terminologia soviètica els comissaris (sinònim d'organitzador, inspector i controlador polític) de l'obra magna de l'estalinisme anterior a la Segona Guerra Mundial ²⁷.

La visió que es percebia del model d'organització soviètic havia de resultar atractiu i llaminer per als funcionaris de la Generalitat d'orientació socialista catalanista i bloquista. Perquè, certament, tot el model stalinista de desenvolupament econòmic estava pensat per a realitzar-se a través i dins de l'Estat: el tècnic i l'enginyer esdevingueren els funcionaris que complien les ordres de Stalin. En aquest sentit, la ja esmentada i comentada anteriorment conferència de Joan Comorera del 14 de juny del 1933, "El funcionari en la nova economia", incidia plenament en la idea que tota organització social, econòmica i política havia de passar per l'Estat i això es traduïa en el cas català en la necessitat de planificar l'obra política, social i econòmica de la Generalitat, de la qual el funcionariat havia de ser el seu braç executor ²⁸. Un discurs planificador molt en voga en els anys vint i trenta i que va impregnar la mateixa administració autonòmica catalana i la pròpia ERC. De fet, cal tenir present que bona part de la nomenclatura de l'administració catalana tenia força similitud a la de la URSS: per exemple, les delegacions i els delegats de les antigues diputacions provincials van prendre el nom, respectivament, de comissaries i de comissari; així mateix el delegat d'ordre públic de la Generalitat va prendre també el nom de comissari d'ordre públic ²⁹. En rigor, l'ERC, en la confecció de la nova administració autonòmica s'havia avançat als mateixos marxistes catalans, i li havia conferit aquell to de modernitat esquerrana en apropiant-se de conceptes i valors d'influència soviètica. Es podia o no ser comunista, però sempre quedava bé recollir alguna aspecte organitzatiu o nominatiu de la URSS.

Ara bé, socialistes catalanistes i bloquistes denunciaren que sota aquella terminologia sovietitzant s'havien mantingut alts càrrecs de la Dictadura primorriverista i s'havia confiat en excés en homes d'Acció Catalana Republicana, discurs que pretenia mostrar una imatge de moderació política i d'actitud classista per part de la Generalitat de Catalunya. Per això, els homes de la USC i el BOC intentaren fer via dins de l'administració autonòmica a través dels funcionaris de baixa i mitjana categoria i en la formació dels futurs tècnics de la Catalunya

²⁷ David LANE, *El estado socialista industrial. Una sociología política del socialismo de Estado*, Madrid, Ediciones Pirámide S.A., 1981.

²⁸ Joan COMORERA, "El funcionari en la nova economia", *BAFGC*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, pp.2-3.

²⁹ UCELAY-DA CAL, Enric: *La Catalunya populista...*, op. cit pp. 121-123.

socialista que haurien de treballar al servei de l'Estat. Així, s'endinsaren per un terreny en el qual l'ERC no semblava tenir en aparença un interès remarcable, el de la Formació Professional. Tot i que l'Esquerra no va negligir els estudis tècnics de caràcter mitjà, els seus interessos més immediats residien en l'ensenyament primari, secundari i universitari ³⁰. En aquest sentit, la USC i el BOC van intentar deixar la seva empremta dins de l'Escola del Treball a través de professors-funcionaris com Rafael Campalans, Rafael Ramis, Joan Aleu o Jaume Miravittles i donar a l'educació tècnica una orientació sovietitzant que preparés els futurs tècnics i contramestres catalans com a servidors eficients del que hauria de ser l'Estat industrial soviètic català.

Per aquest raó, els professors-funcionaris de L'Escola del Treball vinculats a la USC i el BOC entraren en contacte i influïren, sense cap mena de perjudici, en la Federació d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball (FAEET). En aquest sentit, la FAEET incorporà socis protectors que eren ni més ni menys que professors i personal no docent de l'Escola del Treball: entre aquests hi havia els professors i socis de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat Rafael Campalans, Ramon Casanovas i Joan Mata; a més a més cal assenyalar entre el professorat a Ignaci de Emilio, Pere Font i Puig, Antonio Padró Grané, Lluís Paz, Enric Chinchilla, Francesc Allona, Pau Rodon, Jordi Villamide, Eusebi Bona, Lluís Salas i Lluís Daunis. També s'hi afegiren Joan Baptista Martínez, Josep Latorre, Maria Teresa Brunet, Teresa Font, Paquita Catasús, Neus Catasús i Josefina Ventura³¹.

El control exercit per bloquistes i socialistes catalanistes dins de la FAEET s'evidencià constantment en les planes del Butlletí de la Federació d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball: tot i que mai es definí el tècnic com un funcionari, sí que insistentment s'assenyalava el paper cabdal que havia de jugar l'Estat en l'organització de la producció i en la formació dels seus quadres tècnics. En tot cas, el discurs obrerista-tecnocràtic de la FAEET estava dissenyat a fi i efecte de rivalitzar amb la presència anarco-sindicalista dins de l'Escola. Per això el Butlletí de la FAEET feia ús de tot un conjunt d'eufemismes que evitessin fer esment del concepte Estat, però deixant clar que no es renunciava a aquest: quan indicaven que el tècnic havia d'estar al servei de la Societat, aquesta calia interpretar-la com el

³⁰ Les referències periodístiques i publicitàries del paper d'ERC en el món de la Formació Professional sempre estaven associades als actes d'inauguració del curs corresponent. En aquests actes, el president de la Generalitat, Francesc Macià, o el Conseller de Cultura, Ventura Gassol, feien el tòpic elogi de les Escoles del Treball com el cau de cultura dels obrers que no havien pogut accedir per raons classistes a uns estudis superiors. Així, Macià va afirmar en la inauguració del curs de l'Escola del Treball de Valls a l'octubre del 1932: "Esta Escuela de Trabajo es como deben ser todas las escuelas: la que da cultura a todos aquellos que no pudieron adquirirla por tener que dedicarse prematuramente a los afanes de la lucha por la existencia", a *Ahora*, Madrid, martes 11-XII-1932, p. 29. Amb unes mateixes característiques va participar Ventura Gassol en la inauguració de l'Escola del Treball i d'Estudis Secundaris del Masnou, a Rafael BORI, *L'Escola del Treball i d'Estudis Secundaris del Masnou*, Patronat de Formació Professional, 1933.

³¹ *Butlletí de la Federació d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball* [d'aquí endavant *BFAEET*], n° 3, Barcelona, abril 1931, p. 69.

compendi de l'Estat i el conjunt dels sectors socials i professionals existents. Tot i que a finals del 1933, socialistes catalanistes i bloquistes havien renunciat a la conquesta o absorció de la CNT, encara mantenien la idea que els obrers catalans pensaven en clau llibertària i que, per tant, calia captar-los amb un discurs que, sense defensar l'acràcia, utilitzés els mateixos recursos conceptuals que els cenetistes. El cert era que existia una recança notable envers els conceptes d'Estat i de funcionari i, malgrat tot, els homes de l'AFGC intentaren fer un notable esforç per assenyalar que el futur passava per l'Estat i els funcionaris. La consideració de l'Estat com un concepte tabú era present, fins i tot, en estatistes declarats com Adolf Hitler o Benito Mussolini que, en la seva joventut, defugiren i criticaren la condició professional del funcionari i preferiren dedicar-se a la bohèmia i ser reconeguts com artistes o periodistes. A la Catalunya dels anys trenta aquesta actitud va estar molt arrelada en nombrosos escriptors que eren al mateix temps funcionaris de la Generalitat: preferien adscriure's a entitats corporatives de periodistes o escriptors que no pas a l'AFGC.

El tècnic no és un home de lletres

Alumnes i professors de l'Escola del Treball vinculats a la FAEET coincidiren en la necessitat de definir què era un tècnic, de reconsiderar el treball no com un càstig, sinó com un bé per a la societat. A més a més, s'esforçaren en assenyalar que l'Estat (en aquest cas la Generalitat com a entitat representativa del mateix) havia de ser el principal avalador i protector dels estudis tècnics i professionals. En aquest sentit, les planes del Butlletí de la FAEET incidiren en el fet que la República havia despertat tota una sèrie d'expectatives de regeneració radical de l'organització del treball, interpretades com la possibilitat de formar i crear un cos tècnico-professional que protagonitzés l'impuls industrial a Espanya i a Catalunya que en el segle i mig anterior no s'havia donat. Ara bé, una cosa eren les expectatives albirades pel triomf republicà-socialista i una altra cosa era que els governs reformistes estiguessin realment abocats a donar credibilitat a aquestes percepcions. Així, s'insistí que, sense la protecció de l'Estat en els estudis tècnics, els esforços per crear una tecnocràcia medianament competent havien de resultar inútils:

L'Estat cuida de l'ensenyament primari dels infants; cada dia veiem actuar amb forta emoció l'exèrcit d'ardits eminents, que remouen la massa feixuga dels ideals de redempció humana, arribant a considerar com exemplaritat i excelsa nomenada als que lluiten intensament en aquest sentit.

Tenim, doncs, l'estol d'homes ja especialitzats en aquesta grata labor d'enlairament nacional, cuidant de l'instrucció de l'infant des de tots els caires imaginables; cal, doncs, començar la tasca digna i ennoblidora de l'ensenyament professional, sense la qual no tindria l'eficàcia deguda i es perdria en el buit l'immens esforç que representa per l'erari públic les grans despeses de l'ensenyament primari³².

Fins i tot, es recomanava que l'orientació dels ensenyaments professionals es produís

³² Enric TARRAGÓ, "La República i l'aprenentatge", *BFAEET*, nº 11, Barcelona, febrer 1932, pp. 34-35.

des de la mateixa infantesa. És a dir, es considerava imprescindible per a la configuració d'una societat tecnocràtica i especialitzada que, des de ben joves, els nois catalans tinguessin plenament marcada la seva trajectòria acadèmica:

És urgent intensificar l'ensenyament professional, començant a entrenar des de la infantesa a cultivar l'amor veritable, al treball productiu, al treball de fer coses, de construir, de transformar, doncs la terra dóna productes que, sense elaboració, tenen un valor relatiu i, en canvi, quant s'hi ha esmerçat un esforç personal o mecànic, es transforma en la més positiva efectivitat.

[...]

Aquesta tasca d'enaltiment dels oficis, correspon de fet als mestres de l'ensenyament primari i totes les corporacions han d'imposar paral·lelament als primers ensenyaments les normes convenients per a propagar la més sana de les virtuts de l'home en els moments precisos de la seva formació, i serà més lògic, que no quan el noi ple de prejudicis, el posem en mans del tribunal tutelar, del reformatori forçós o del voluntari.

[...]

Tot aquest procés de la formació de l'individu, és un bon element per a procurar un possible benestar a l'home i a la societat, redueix enormement les conflagracions socials, anul·la en el seu naixement al gandul i de mals instints, elevant a la condició de ciutadà digne a l'home que amb el seu enginy transforma les matèries naturals per al bé de la humanitat³³.

En definitiva, es plantejava una revolució en la forma de pensar del treballador i de l'especialista fonamentada en la consigna "El treball no és un càstig", sinó una via de millorament personal i de servei a la comunitat³⁴. En aquest sentit, els propis dirigents del PSOE, i especialment aquells amb responsabilitat governamental, s'esforçaren a demostrar que el control del poder no implicava una renúncia al treball i la possibilitat d'adquirir uns privilegis que altres havien abandonat. Així, per exemple, es va difondre a la premsa diària que el fill del Ministre de Treball, Largo Caballero i un nebot del general Núñez del Prado havien estat treballant de peons a una fàbrica de conserves d'Irún³⁵.

Per tant, socialistes catalanistes i bloquistes no proposaven la creació de tècnics-funcionaris entesos en el mal concepte del terme (rutinaris, ganduls i poc abocats al treball). Tampoc la missió de l'Escola del Treball havia de ser la de formar tècnics-funcionaris al servei de l'Estat perquè, en tot cas, el concepte de funcionari resultaria irrellevant en la societat

³³ *Ibid.*

³⁴ La disciplina laboral i horària imposada per la industrialització sembla que hauria reduït, en aparença, el temps d'oci dels treballadors i, en conseqüència, entre d'altres factors, hauria ajudat a forjar una cultura del treball on aquest s'interpretaria com un càstig. Aquesta percepció s'hauria fet més intensa a mesura que, en la societat industrial, l'obrer i el tècnic de fàbrica no treballaven per a ells sinó per a un altre. Veure E.P. THOMPSON, "Tiempo, disciplina de trabajo y capitalismo industrial", a E.P. THOMPSON, *Tradición, revuelta y conciencia de clase. Estudios sobre la crisis de la sociedad preindustrial*, Barcelona, Crítica, 1984, pp. 239-293. Per exemple, el dirigent de l'AFGC Daniel Domingo Montserrat no es mostrà contrari a l'establiment de l'organització científica i cronometrada del treball popularitzada per Frederick W. Taylor. Entenia que la racionalització de la feina es fonamentava en l'especialització dels obrers; és a dir, cadascú havia de treballar segons els seus coneixements i les seves aptituds. Lògicament, el científisme laboral argumentat per Domingo a partir de les premisses tayloristes només tenia un sentit positiu per a ell en una societat igualitària on el benefici de la producció havia de recaure en el conjunt de la població: la manca d'obsessió pels beneficis individuals en l'Estat proletari havia de marginar la competència capitalista i, en conseqüència, es produiria per a satisfer les necessitats bàsiques de la gent. En certa forma, l'estajanovisme havia d'esdevenir el model socialista de producció ràpida, eficient i en sèrie adaptada del taylorisme. Per tant, Domingo no rebutjava el maquinisme, sinó el paper pervers que aquest jugava dins de l'engranatge capitalista. Així afirmava que "la tàctica del maquinisme té una importància enorme com a valor intermediari entre el capital i el treball. El capital impulsa els inventors -mecànics, químics, físics, etc.- i els facilita el treball per tots els mitjans per tal que s'enginyin aparells que ultra reduir la força del treball humà, donin un rendiment amb els dispendis mínims, a fi i efecte d'oferir als mercats a preus limitats, gairebé al cost de la matèria prima, les matèries manufacturades"; a Daniel D. MONTSERRAT, "Reducció de la producció", *Treball*, nº 31, 27-IX-1930, p. 2.

³⁵ "DE LA VIDA MODERNA/ Un hijo del ministro de Trabajo y un sobrino del general Núñez del Prado han estado en Irún trabajando de peones en una fábrica de conservas", *Ahora*, 7-IX-1933, p. 2.

socialista doncs tots serien especialistes al servei de l'Estat³⁶. Així, es configuraria un tipus de treballador caracteritzat per tenir iniciativa pròpia, tot i que aquesta s'hauria de desenvolupar i potenciar dins d'una mínima organització estructurada de la producció. Per això, el discurs tecnocràtic atacava la poca disposició dels obrers al treball, de la mateixa manera que l'AFGC ho feia contra la figura del funcionari clàssic. En conseqüència, es considerava que un dels grans mals de la societat espanyola i dels espanyols era la perseverant ganduleria d'aquests a l'hora d'emprendre la feina. Un factor que es percebia com a vital per entendre l'endarreriment de la societat espanyola. Així doncs, calia que la joventut dels anys trenta es forges en la cultura del treball com element de dignificació personal:

El jove poc observador del que passa al seu entorn dins dels treballs haurà pogut observar la inèrcia existent dins de la joventut per aconseguir el seu millorament professional; i fins a cert punt és curiós el que passa amb els companys de treball quan es veu un noi estudiós, que es preocupa en el perfeccionament del seu ofici per mitjà dels estudis de nit, i per manca de temps material es veu obligat a portar els seus útils escolars a la feina o treball, moltes vegades és qüestionat no en sentit informatiu, sinó amb aquell sentit irònic volent-li fer veure que perd el temps.

[...]

S'observa el fet curiós dins del treball que homes molt hàbils dins la feina, per manca d'una preparació d'ordre teòric, s'han de valer del tanteig per arribar a la solució d'un simple problema aritmètic, després d'una gran preocupació i pèrdua de temps.

Aquest assumpte és de tanta trascendència per a l'obrer, tant en l'ordre cultural com intel·lectual, en què per més que es faci per la iniciació de la joventut obrera, al seu millorament professional, iniciant-los a venir a l'Escola del Treball, per més que fem, mai no es farà prou per aconseguir una joventut treballadora suficientment hàbil i pràctica per poder arribar a competir amb la indústria dels països capdavanters.

[...]

Així, crec que l'assumpte té molta transcendència per al futur en què ens incumbeix a tots donar-li el nostre impuls, per fer desaparèixer aquesta inèrcia que s'imposa a l'evolució i progrés d'una joventut treballadora. Així es podrà donar-se el cas que ja no sigui l'Estat o Diputació qui faci una escola més o menys rica; sinó que serem nosaltres, la joventut treballadora, qui devem fer preocupar l'Estat o Diputació de la instal·lació d'Escoles on es forgin els joves obrers o els homes del demà, en què serà la satisfacció de la nostra Escola i l'orgull del nostre poble³⁷.

La influència dels professors socialistes catalanistes i bloquistes de l'AFGC en el discurs obrerista sovietitzant de la FAEET resultava indiscutible. Havien traslladat el discurs de l'eficàcia del funcionari de l'Estat a la de l'obrer manual i el tècnic. En realitat, el discurs de l'eficàcia de l'obrer, del tècnic i del funcionari formaven part consubstancial dels programes

³⁶ De fet, el propi Miguel de Unamuno, a les planes d'*Ahora*, va ironitzar sobre el perill que la República s'estatitzés, fins el punt que la figura del funcionari fos la peça clau de l'organització econòmica i administrativa d'Espanya. Aquesta reflexió la feia a partir d'una redefinició del concepte "Lluita de classes", el qual no s'havia d'entendre com a lluita entre grups socials de diferent riquesa, sinó entre grups professionals amb interessos corporatius diversos: "Y a propósito de esto de la lucha de clases y cuando se habla de formar el frente proletario contra el fajismo, ocurre pensar que hay un fajismo proletario y que lo que se llama fajismo no es ni más ni menos burgués que el comunismo. Hay el capitalista, hay el empresario-colono o rentero en agricultura- y hay el bracero o jornalero. A las veces, el empresario, el cultivador, es el capitalista mismo. Suele suceder que que los obreros, los labriegos, v. gr., renuncien al cultivo colectivo, persuadidos de que no saben llevarlo y de que sacarán menos provecho que el salario; prefieren jornal. Y de tal manera tratan, como es natural, de acrecentárselo, que el empresario no puede con la empresa y tiene que abandonarla. Y tras su ruina sigue la del capitalista. Y entonces es el Estado el que se hace capitalista y resurge el empresario, el intermediario, el burgués, en forma de funcionario. Funcionario de fajo o funcionario de soviét. Y los llamados asentamientos de agricultores empiezan por ser asentamientos de funcionarios, de empleados públicos. Y así resurge otra burguesía, bien triste, por cierto. La lucha de clases se ha resuelto en una cooperación de clases, de trabajadoras de todas clases. Porque el jornalero es trabajador de una clase y el funcionario lo es de otra. Esto empieza en el listero, en el trabajador cuyo oficio es vigilar como trabajan otros.

¿Aristocracia, burguesía y proletariado? ¿Qué cómoda clasificación! Hay no pocos grados intermedios, y siempre habrá que inventar un cuarto estado y un quinto y así sucesivamente. Nada más difícil que clasificar. Y por es o aquella adición: "de todas clases" que se añadió a lo de que la república española lo es de trabajadoras dejó el concepto en el aire, permitiendo que alguien dijera que llegará a ser una república de funcionarios de todas clases, funcionarios de Estado, de fajo o de soviét; a Miguel de UNAMUNO, "Funcionarismo", *Ahora*, 13-V-1933, p. 7.

³⁷ P. IRANZO, "La inèrcia en el millorament professional", *BFAEET*, nº 4, Barcelona, maig 1931, pp. 130-131.

polítics de la USC i del BOC. Lògicament, l'ERC, en veure com la USC i el BOC intentaven atreure per als seus projectes els joves estudiants de l'Escola del Treball, no va dubtar a contraatacar organitzant, el 1932, un Congrés de Federacions d'alumnes d'escoles tècniques i professionals on, entre d'altres temes, s'intentà definir què era un tècnic i un no tècnic. Tanmateix, els esforços d'ERC resultaren infructuosos donat que intentava introduir-se en un terreny abastament treballat per la USC i el BOC. Així, Campalans ja havia estat clar quan el febrer del 1931 assenyala que l'important era enaltir la condició del treball i del treballador; donar-li una consideració digne, però que la dignificació del treballador s'aconseguia a través de l'estudi:

Aquest fet d'atorgar al treball -considerat com el primer deure social de tots els homes- la dignitat màxima, té una trascendència immensa, puix tanca evidentment la més segura promesa de què la humanitat camina vers un pla superior, cap a dies nous, d'una nova estructuració social. L'absurda valoració pejorativa dels temps antics ha estat tan radicalment superada que avui tots acostumen a mesurar la valor d'un home -la valor humana d'home- no pels seus privilegis de naixença o d'herència, sinó, precisament, per la quantitat del *servei* que pot fer, per la suma de treball o d'activitat útil a la societat que és capaç de desrotllar.

[...]
I jo us dic, amics de la "Federació", que l'amor a l'estudi i, sobre tot, el doble amor a la tècnica i a la ciència, al saber pràctic i al saber desinteressat - pel pur goig de saber- és una font inestroncable d'ennobliment i d'elevació humanes³⁸.

El text il·lustrava una mentalitat pròpia de la direcció de la USC on es donaven la mà el socialisme marxista amb el socialisme humanista i utòpic de Louis Blanc. Suposava l'exaltació de les Ciències i de la Tècnica. Un concepte que es trobava summament present en els mateixos alumnes de l'Escola del Treball. Entenien que havien d'estudiar allò que es presentava com a estrictament tècnic o científic, però no comprenien perquè havien d'estudiar altres assignatures, com les de Lletres. Aquí es trencava el somni del tècnic amb cultura general que pretenien els sectors marxistes catalanistes. L'alumnat, preocupat per aprovar amb les màximes facilitats, considerava que els estudis professionals s'havien de limitar a matèries exclusives de la seva especialitat:

Els actuals plans d'ensenyaments responen en general a les necessitats de l'Escola i dels seus alumnes. Hi ha potser, algunes assignatures com Història i Geografia, que no són gaire adients de donar a la nostra Escola, però això és degut (...) a la deficiència de la cultura general dels nostres alumnes³⁹.

Es tractava d'un discurs tradicional dins de l'alumnat d'estudis professionals secundaris: com a estudiants que volen aprovar en funció d'allò que estrictament els interessa, no volien saber res d'idiomes, morts o vius, ni de les assignatures de Lletres en general. És més, plantejaven un discurs elitista sobre la seva condició de treballadors professionals i no de treballadors manuals. En la seva voluntat d'aprovar de la millor manera també criticaven els programes demanant una reducció de les assignatures. És més, afegien que un pla d'estudis excessivament ampli impedia que els alumnes que estudiaven i treballaven alhora poguessin compaginar ambdues activitats. En conseqüència, això conduïa a l'abandonament dels estudis per part de molts alumnes, de tal forma que es perdien uns futurs tècnics que probablement podien haver estat uns grans professionals. En aquest sentit, la FAEET assenyala que:

³⁸ Rafael CAMPALANS, "La crisi de l'època", *BFAEET*, nº 1, Barcelona, febrer 1931, pp. 2-3.

³⁹ Jaume ORELLANA TORRES, "L'ensenyament tècnic per a obrers II. Professors i plans d'ensenyament", *BFAEET*, nº 28, Barcelona, Agost 1933, pp. 118-120.

Diàriament ens assebeitem de molts companys que reben lletres a casa seva de l'escola demanant-los-hi que justifiquin el perquè no assisteixen a les classes.

[...]

Sembla, a primera vista, que d'això en sigui la causa la crisi econòmica, aquesta crisi que fa es quedar el món capitalista, carregant, però, la pitjor part damunt l'esquena dels obrers, que són qui a fi de comptes pateixen les conseqüències. Veritablement això influeix sobre l'ànim del jove obrer... Quan hom al matí, a les vuit, sent el trepidar de les sirenes de les fàbriques que per tot arreu, des de tots els costats de la nostra gran ciutat, criden els obrers al treball, llavors és quan es comprèn amb tota la seva magnitud el sofriment moral del jove que tot just arribat a la lluita per la vida ja es troba faltat del més necessari per a solucionar la seva existència: el treball.

És natural, doncs, que amb aquest estat d'ànim i després d'un dia de vagar a través de la gran ciutat de les sirenes que criden als obrers -però que no el criden a ell- en arribar el vespre, aquell jove obrer no es sent prou fort, no té prou energia per anar a classe, per estudiar en els àrids llibres de text. Si ho fa, quan després d'obrir un llibre i portat del seu afany d'imposar-se damunt la seva crisi moral, intenta estudiar, la seva capacitat d'atenció el traeix

[...]

Per què això? És que no comprenen el molt que ha d'interessar-los el no mancar ni un sol dia a classe per evitar de quedar-se endarrerits respecte als seus companys de classe? Sí que ho comprenen. La prova està en què a determinades classes no manquen ni un sol dia.

Ço que hi ha en aquesta actitud és que, *el programa d'estudis en conjunt no els interessa*⁴⁰.

Així, els alumnes de la FAEET plantejaven com a gran solució reduir matèries, tot unificant-les en unes poques que apleguessin concentradament la major part del coneixements bàsics. I posaven l'exemple del que hauria de ser l'assignatura de Tecnologia:

Aquesta assignatura, a l'ensem base i complement dels estudis, en ella s'han d'explicar (no pretenc donar ara un programa detallat, però sí una orientació general segons el meu punt de vista), primerament, les matèries primes, fonts de subministre de les mateixes, classificacions, particularitats, matèries primes més correntment emprades a Catalunya. Coneixements de l'Arquitectura emprada ací. Aplicacions de les ciències abstractes, com són: Matemàtiques, Geometria, Física, Química dins el nostre ofici. Coneixements d'Art pur (sempre sota el punt de vista de l'aplicació immediata a l'ofici). Organització Industrial. Economia Política, etc., etc.

Tots aquests coneixements recollits en una sola assignatura, Tecnologia, treurien l'enfarfec d'aquell munt d'assignatures que ara patim i obrarien amb molta més eficàcia puix que no erien explicats fredament seguint un programa que determina dia per dia el que ha d'explicar-se i fins i tot les paraules que han de pronunciar-se, sinó que serien explicats en el moment oportú, quan veritablement fa falta aquella explicació⁴¹.

El món dels adults-professors i dels joves-alumnes, tot i compartir les mateixes aspiracions i ideals i polítics, restava molt allunyat l'un de l'altre en l'àmbit de la lluita escolar i professional. Certament, quan s'entrava en el terreny dels plans d'estudis, la rauxa dels adolescents es desmarcava en favor de l'aprobat fàcil prescindint de qualsevol altre factor. En aquest cas, no els interessava la idea de l'intel.lectual total preocupat per les Ciències, les Arts, les Lletres o qualsevol manifestació artística d'avantguarda. La mentalitat tecnocràtica i corporativa es radicalitzava a partir de la idea que el tècnic només havia de saber de la seva especialitat.

Els tècnics contra les avantguardes artístiques

Els plantejaments de l'alumnat de la FAEET no estaven gens allunyats de la mentalitat extraordinàriament utilitarista de molts professors de l'Escola del Treball. Per exemple, els

⁴⁰ Joaquim LLORIA T. (De la Secció d'Estudis Cívics), "Lo que veig al meu voltant", *BFAEET*, nº 25, Barcelona, Maig 1933, pp. 66-68.

⁴¹ *Ibid.*

professors-funcionaris de Dibuix Linial i d'Arts Gràfiques es mostraren totalment oposats a les avantguardes, considerant-les una manifestació expressiva inútil enfront d'allò que resultava realment útil per a la societat i el treball. En aquest sentit s'expressà el professor de Dibuix i Color de l'Escola del Treball i proper a l'anarcosindicalisme, Llorenç Brunet ⁴², que criticà les avantguardes a partir de les premisses soviètiques que definien com a cultura proletària aquella que era entenedora per a tothom i, en concret, per als sectors populars. Així, qüestionava de les avantguardes la seva tendència a la rebel·lió per la rebel·lió, raó que les conduïa a l'individualisme i a la despreocupació per les injustícies socials:

Hi han molts pintors avui, que volen de totes maneres, renovar-se. I aquest desitg o voluntat de renovació no permeten que sigui qualificat d'arbitrari, fruit d'una mania: volen donar a entendre que obeeix a causes fondes i ineludibles.

Les temptatives, algunes meritòries, realitzades fa anys, a fi d'obtenir resultats clamorosos i resonants, fracasaren o en l'esteril amanerament o en les desmasies d'un colorisme pueril.

El futurisme (amb minúscula), el creacionisme, el cubisme, etc., etc., són tendències eixides totes d'un sentiment únic: la rebel·lió envers l'art vell.

La llibertat regnant, la indecisió del públic (que ja no sap ço que és bo i ço que és dolent), donen peu a l'engany dels farsants, encar que s'ha de reconèixer que en moments d'excepció és únicament possible l'avenç.

[...]

Ni tot el passat és dolent ni és bo tot ço actual ⁴³.

Si bé, Brunet parlava d'*art proletari* sense esmentar el concepte, l'alumne de l'Escola del Treball, Ernest Bosch, l'utilitzava com un concepte real, amb unes característiques pròpies que el diferenciava d'un *art burgès*, el qual calia refusar perquè expressava les inquietuds i les qüotidianietats denunciabls i execrables de la vida burgesa:

Molts s'estranyaran que considerem un art burgès i un art proletari: definirem el nostre concepte. Mentre la Burgesia ha estat la classe representativa de la societat, mentre ha estat la classe dominant, és ella la que ha deixat sentir tota la seva influència, la que ha portat uns costums, unes certes relacions socials, la que ha portat una cultura, però tot en benefici de la seva classe, sense tenir en compte els interessos de les altres classes i particularment la Proletària.

[...]

I ara parlarem de l'art proletari. La finalitat que podem trobar amb l'art proletari, no en diferència de l'art burgès; així com l'art burgès és un reflexe de tots els fets que es succeeixen dintre la societat burgesa, l'art proletari és de la mateixa manera un reflexe de les inquietuds de la classe obrera; neix sota la influència del Proletariat, ens demostra d'una manera evident l'explotació a què estan sotmeses les grans masses obreres sota el jou del capitalisme, la persecució del moviment obrer, encara que existeixi la democràcia governamental, les contradiccions que corrompen el règim econòmic actual, és a dir, que sota aquest ambient es crea l'art proletari.

I aquest art nou, jove, forjador de les noves mentalitats, que ressorgeix amb un gran impuls, amb unes ànsies de renovar l'estructura de la societat actual, ens indica que un dia no molt llunyà, tots els explotats d'aquest món retrobaran la seva emancipació propugnada per aquest art amb la revolució econòmica ⁴⁴.

En definitiva, els articles del professor-funcionari Llorenç Brunet i de l'alumne Ernest Bosch semblaven plenament inspirats, tot i les diferents adscripcions ideològiques, en

⁴² Llorenç Brunet havia estat professor de l'Escola del Treball des de l'època de la Diputació de Barcelona, tal i com es despenia de la diligència emesa pel director de l'Escola del Treball, Rafael Campalans, en data de 31 de gener del 1931, per la qual es feia constar que "D. Lorenzo Brunet Forroll ha sido adaptado al cargo de Profesor de Dibujo, Sección de Oficios Artísticos de la Escuela del Trabajo, con el sueldo anual de DOS MIL PESETAS que ya venía disfrutando por el empleo que hasta ahora desempeñaba", a "1930/31 (11.8.30-31.12.31), Generalitat intervenció. Personal. Diligències de premsa de possessió, relacions de personal i altres afers relatius a personal (inclou "tomas de posesión" de personal de l'extinta Diputació que va passar a la Generalitat", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, nº 424 (6), Caixa: 006 (02-03), 238/006.02, Arxiu Nacional de Catalunya.

⁴³ Llorenç BRUNET (Professor de Dibuix i Color de l'Escola del Treball. Oficis Artístics), "Art nou.- Futurisme", *BFAEET*, nº 4, Barcelona, maig 1931, pp. 80-81. En la mateixa línia, Carles RIDAURA (Professor d'Of. Artístics), "ART I ARTISTES. Estils, escoles i modernismes", *BFAEET*, nº 1, Barcelona, febrer 1931, pp. 8-9.

⁴⁴ Ernest BOSCH, "Art burgès i art proletari", *BFAEET*, nº 22, Barcelona, febrer 1933, pp. 19-20.

l'opuscle que Jaume Miravittles publicà el 1932, *Contra la cultura burgesa*. Sens dubte, la seva presència en l'Escola del Treball com a professor-funcionari havia de tenir una influència cabdal en l'orientació política de nombrosos professors i alumnes. En tot cas, cal relativitzar les raons purament estètiques i ideològiques que conduïren als professors de Dibuix i Oficis Artístics a criticar les avantguardes. Cal tenir present que, per damunt de tot, Brunet exercia com a professor de Formació Professional i que, per tant, defensava el seu espai professional tradicional en el terreny de les arts plàstiques i del dibuix lineal. En conseqüència, les avantguardes per aquest sector professional de l'educació tècnica representaven l'antítesi del que ells ensenyaven als seus alumnes.

El corporativisme radicalment antiavantguardista dels professors d'Arts Gràfiques i Dibuix Lineal de l'Escola del Treball només resulta comprensible a partir de la constatació que el context cultural i professional de la Catalunya dels anys trenta, dins del terreny de les Arts Gràfiques, estava dominat per les avantguardes. El poder de la imatge com a element propagandístic va ser decisiu en el terreny de la lluita política. Per exemple, les mancances administratives i de gestió de la Generalitat i dels governs republicano-socialistes es suplien amb constants campanyes publicitàries, tant en mitjans periodístics com radiofònics, com cartellístics, fet que evidenciava que la cultura de la paraula, escrita i oral, tenia un complement o un competidor destacat en la imatge. Per tant, els anys trenta mostraren una notable cultura de la imatge que no estava centrada exclusivament en el cinema. I és que l'accés més obert de les masses al món de la política i del consum, tant cultural com de les primeres matèries, implicà una lluita aferrissada entre els *venedors* polítics, culturals i comercials per imposar la seva alternativa. El triomf d'una o altra oferta depenia, en gran mesura, de la publicística de la imatge. Les imatges (publicitàries, informatives, exhortatives, rememoratives) constituïen, de fet, els principals components del paisatge urbà en forma de cartells, cartelleres, rètols, programes, fulls volants, revistes, que bombardejaven sistemàticament el transeünt amb missatges de tot tipus. A través de les seves composicions, tots els estrats de la societat s'havien avesat a la simplificació de línies i a la geometrització de formes tan pròpia del funcionalisme en voga. Era una de les úniques vies d'aproximació del gran públic a l'estètica d'avantguarda que dominava el panorama artístic dels anys trenta i que quedava confinada a sectors minoritaris ⁴⁵. Les arts gràfiques van experimentar, com a conseqüència, un auge important fins el punt que van condicionar també l'evolució de l'arquitectura i de les arts decoratives cap a un nou concepte de l'espai urbà fonamentat en el

⁴⁵ Per una descripció dels cercles professionals cartellístics Carles FONTSERÈ, *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)*, Barcelona, Edicions Pòrtic, 1995.

racionalisme i la funcionalitat que hom considerava indispensable per al correcte desenvolupament d'una societat moderna⁴⁶.

En definitiva, a Catalunya i Europa, la confrontació entre avantguardisme i antiavantguardisme, solucionada de forma expeditiva per la Internacional Comunista, posava de manifest les dificultats existents entre els cercles d'esquerres i obreristes per definir què era la *cultura popular*, l'*alta cultura* o la cultura en general. De fet, depenia de l'adscripció política, sindical i corporativa dels mateixos intel·lectuals catalans; així, per als sectors marxistes i llibertaris, *cultura popular* podia ser sinònim de *cultura obrera* en la mesura que tot el que es definia com a popular també era obrer i, per tant d'esquerres o d'ultraesquerra. Tanmateix, *alta cultura* també es considerava a tota aquella cultura superadora dels models tradicionals artístics, fet que la convertia en revolucionària i, lògicament, mereixedora segons els sectors ultraesquerrans del qualificatiu de popular o de novíssima cultura popular. I, finalment, en un acte d'impotència notori o d'avorriment al voltant d'un debat inútil, personatges com Josep Mª de Segarra finiquitaren el tema plantejant que tot era cultura. En conseqüència, els diferents sectors de la intel·lectualitat catalanista assumiren que qualsevol forma d'expressió pública i privada es podia utilitzar com a evidència de la vitalitat cultural de l'autonomia catalana.

Així, tot i que als rengles de la USC i del BOC semblava que s'havien superat les dèries avantguardistes un cop se les va definir com formes d'expressió burgeses elitistes i poc populars, en realitat, els dirigents marxistes de l'AFGC mai no van acabar d'entendre del tot perquè Moscou renuncià a les avantguardes. Socialistes catalanistes i bloquistes posseïen un concepte de la cultura molt totalitari. Entenien que l'intel·lectual, el funcionari o el tècnic havia de ser una persona d'àmplia cultura: una altra cosa, però, era acceptar que les avantguardes esdevinguessin el millor camí per tal de mobilitzar les masses. Aquest punt de vista, com s'ha

⁴⁶ Així, les lluites corporatives es van estendre també a d'altres terrenys de l'expressió artística formal com l'arquitectura. Ly 1929 va aparèixer el GATCPAC (Grup d'Artistes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània). Fundat, entre d'altres, per Josep Lluís Sert i Josep Torres Clavé, les seves activitats menaren una política de projecció de les noves modalitats plàstiques en pintura i escultura com a complements de la mateixa arquitectura. Aprofitaren la cinjuntura propiciada per la proclamació de la República de potenciació de projectes arquitectònics amb un cert rerafons social i participaren en la construcció del "Dispensari antituberculós de Barcelona" (1934-1936), o en la planificació de "La Ciutat de Repòs i de Vacances de Barcelona", entre Gavà i Castelldefels, la remodelació de l'Eixample i el Pla Macià. El 1932, com a conseqüència lògica de les activitats del GATCPAC, va aparèixer el grup ADLAN (Amics de l'Art Nou), sota la direcció del mateix Josep Lluís Sert i amb la col·laboració entusiasta de Carles Sindreu, Joan Prats, Joaquim Gomis i amb l'assessorament de Josep Vicent Foix, Sebastià Gasch, Lluís Montanyà, Magí A. Cassanyes i Robert Gerhard. Tots plegats formaven part d'una tertúlia que es reunia a l'Hotel Colon i que va canalitzar les seves crítiques a l'academicisme i a la fossilització de l'art cap a la creació d'un "club" destinat a promoure totes les formes d'art nou, des de Joan Miró o Man Ray. Les "accions" del grup es van caracteritzar per l'extravagància i la ironia: s'organitzaren exposicions d'objectes de mal gust subministrats majoritàriament pel modernisme, una de les bèsties negres dels Amics de l'Art Nou d'acord amb la tendència exacerbada antiodernista pròpia de l'època que va remodelar el paisatge urbà a partir de dràstiques operacions de neteja d'ornaments i, fins i tot, d'edificis (hom es va arribar a plantejar d'enderrocar el Palau de la Música). Veure Oriol BOHIGAS, *Arquitectura i urbanisme durant la República*, Barcelona, Dopesa 2, 1978; i els estudis de Jordi OLIVERAS, "L'arquitectura: entre les peculiaritats vernacles i l'homologació occidental", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la Cultura catalana*, Vol. VIII: "Primeres avantguardes 1918-1930", Barcelona, Edicions 62, 1997, pp. 227-254; i "L'arquitectura racionalista catalana", *Íbid.*, Vol. IX: "República, autogovern i guerra 1931-1939", pp. 199-226. I especialment el volum d'Antonio PIZZA i Joseph M. ROVIRA (ed.), *GATCPAC. Una nueva arquitectura para una nueva ciudad. A new architecture for a new city 1928-1939*, Barcelona, Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 2006.

observat, no es va rebre satisfactòriament entre els sectors més fortament sovietitzats i sovietòfils. És més, com succeïa amb els professors de l'Escola del Treball, com Llorenç Brunet, es podia compartir o no el filocomunisme, però connectar amb els paràmetres culturals stalinistes també resultava una forma d'expressió de neta defensa corporativa. En tot cas, el que posava de manifest tot aquest debat al voltant de conceptes com cultura popular i cultura elitista era la confusió, desorientació o inseguretat de la intel·lectualitat catalana davant de l'accés generalitzat de les masses al món de la cultura i la política.

15. ELS DIRIGENTS DE L'AFGC I LA REINTERPRETACIÓ MARXISTA DEL NOUCENTISME (II): EDUCACIÓ DE L'ESPERIT I CULTURA DEL COS

L'AFGC, com tot el món catalanista, elaborà un discurs cultural fonamentat en la supremacia moral i intel·lectual de Catalunya envers la resta d'Espanya. Això implicava que les classes populars catalanes també havien de ser d'una mena diferent a les de la resta d'Espanya. Certament, es tractava d'un discurs plenament d'orsità i noucentista, que partia de la base que l'arribada desmesurada d'immigrants a Catalunya havia de dificultar la conversió de Catalunya en una societat culta. Als anys trenta, l'ERC com la USC i el BOC pretengueren atreure la immigració *murciana*, com així la definien, al món de la Catalunya intel·lectualment idíl·lica. Però recolliren un fracàs notable: interpretaren que aquest món forani hi era encabit dins de la CNT i s'esforçaren infructuosament per conquerir-lo. Fins i tot, els bloquistes van renunciar a les avantguardes i redefiniren el concepte d'intel·lectual i obrer per tal d'absorbir-lo. Però fou impossible. La CNT els acusà sistemàticament d'hipocresia: els intel·lectuals anarcosindicalistes titllaven els dirigents de les esquerres catalanistes de burgesos disfresats d'obrers.

L'acusació d'aburgesament o de connivència amb la burgesia reflectia els problemes d'ubicació política de l'esquerra republicana i marxista del primer terç del segle XX i que es traduïa en la qüestió "¿com fugir d'aquesta imatge?". L'ERC ho aconseguí, en part, absorbint des de la seva posició governamental totes les formes d'expressió artística que es realitzaven a Catalunya i, al mateix temps, donà feina com a funcionaris a molts dels intel·lectuals catalans i catalanistes, i, fins i tot, algun anarcosindicalista com Sebastià Clara. Tanmateix, socialistes catalanistes i bloquistes no van poder competir amb l'ERC amb les mateixes armes perquè no en disposaven del domini institucional. En la mesura que es trobaven a l'oposició (la USC intermitentment) devien fer equilibris discursius per generar una oferta cultural suficientment atractiva tant per als obrers i tècnics com per als intel·lectuals i funcionaris.

D'aquesta forma, els dirigents de la USC i el BOC exploraren formes diverses d'atracció entre tots aquests sectors del món del treball. En el terreny dels quadres mitjans del sector tècnic, els dirigents de l'AFGC, que eren alhora militants de la USC o del BOC i professors-funcionaris de l'Escola del Treball, redefiniren els conceptes de tècnic i obrer manual fins al punt de considerar-los *intel·lectuals del treball*: entenien que el tècnic i l'obrer manual no només havien de conèixer els aspectes bàsics de la seva feina sinó que també calia que fossin individus lletrats. Però tècnics mitjans i manuals no van mostrar una disposició entusiasta davant la idea d'esdevenir *obrers lletrats*.

En conseqüència, socialistes catalanistes i bloquistes van haver d'acceptar que per atreure les masses obreres no resultava suficient amb desfer-se de l'avantguardisme i proclamar la vàlua intel·lectual dels obrers i els tècnics. Altrament, calia elaborar un discurs cultural més generalista i senzill, amb elements que esdevinguessin veritablement atractius per als treballadors i les classes populars en general. I així, finalment, van veure en el món de l'esport una via d'aproximació a les *classes obreres catalanes*: si les lletres no mobilitzaven les

masses, ho faria l'esport. Ara bé, van descobrir que també dins de l'àmbit de l'esport existia una línia divisòria entre les pràctiques esportives cultes i les populars. Així, els dirigents de l'AFGC van fer mans i mànigues per definir que era una pràctica esportiva popular i culta alhora. La confusió amb què s'abordà el problema va ser la mateixa que nodria d'incerteses el món cultural i de l'espectacle dels anys trenta a Catalunya: ¿quina era la línia divisòria entre l'expressió cultural *culta* i la *popular*? o, simplement, no existia?.

La confusió cultural dels anys trenta: el cinema supleix el teatre

L'eclècticisme cultural o la confusió cultural va ser la nota predominant dels àmbits intel·lectuals, polítics i artístics dels anys trenta a Catalunya i a Espanya. Tothom s'aproximà a la cultura o a les manifestacions culturals com a signe de la modernitat dels nous temps: si la Monarquia i l'Estat liberal en general s'associava, en l'imaginari de les esquerres, a incultura i oligarquia, l'Estat democràtic republicà esdevingué, fins el punt de convertir-se en un dels grans mites intocables de l'esquerra catalana del segle XX, sinònim de cultura i participació popular. Per aquesta raó, s'acceptava i s'assimilava qualsevol manifestació cultural com a pròpia pels governants republicans i socialistes, tant a Madrid com a Barcelona, encara que això impliqués potenciar des dels poders públics formes d'expressió artístiques confrontades entre si i impossibles de compatibilitzar. Un fenomen que va tenir lloc també dins de les formacions esquerranes antigovernamentals o opositores¹.

Les esquerres marxistes van navegar constantment entre les seves passions culturals francòfiles i les seves aspiracions polítiques soviètiques. D'una banda, no deixaren d'admirar, tot i que críticament, les avantguardes; però de l'altra, el realisme socialista s'imposà com l'única via d'educació revolucionària del proletariat. Aquesta dualitat resultava necessària per tal d'atreure els màxims elements possibles a les seves alternatives polítiques: excloure les avantguardes podia implicar deixar de banda a la intel·lectualitat sofisticada i culta; prescindir del realisme socialista suposava perdre la força de xoc de la revolució: els obrers. Així, la USC i el BOC feren equilibris difícils per tal de compatibilitzar ambdós discursos i no sempre amb bons resultats: per exemple, els professors-funcionaris de l'Escola del Treball, com els de Dibuix Lineal o d'Arts Gràfiques, ja s'havien manifestat notòriament antiavantguardistes i antielitistes, una via de pensament que estava totalment present en el mateix alumnat². Des d'aquesta perspectiva s'entenia l'opuscle del 1932 de Jaume Miravittles, *Contra la cultura*

¹ Àngel DUARTE, "República, nació i ciutadania. Pensament polític i social a la Catalunya republicana i autònoma", a Pere GABRIEL (Dir.), *Història de la cultura catalana*, Vol. IX: "República, autogovern i guerra", Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 71-98.

² La recepció de les avantguardes a Catalunya amb les seves contradiccions artístiques i ideològiques al dossier Joaquim MOLAS et al., "Les avantguardes de Catalunya (1914-1936)", *L'Avenç*, nº 19, Barcelona, setembre 1979, pp. 17-48.

burgesa: Per una banda, criticava el surrealisme per considerar-lo poc didàctic en la captació cultural de l'obrer, però al mateix temps recomanava a Salvador Dalí que, sense renunciar al surrealisme, en fes una via d'expressió artística una mica més propera a les percepcions intel·lectuals dels obrers. Finalment, van ser els homes del BOC qui acabaren per descobrir el cinema d'argument i didàctic com a vehicle d'educació de les masses: davant de la incapacitat lectora del públic en general, el cinema s'havia de convertir en un veritable espectacle de masses, perquè a la gent se li explicaven arguments comprensibles, sovint basats en llibres que mai no llegiria. Tanmateix, no foren els bloquistes els primers que a Catalunya van percebre la capacitat del cinema com a via alternativa a la literatura en l'objectiu d'oferir cultura al poble. Alexandre Plana, el 1927, criticant el fenomen havia assenyalat que,

Des que hi ha films per episodis ha minvat la producció fulletonesca. El públic s'entreté millor en la visió directa de les aventures de Rocambole que amb la seva lectura. Les edicions d'Alexandre Dumas pare aviat seran perfectament supèrflues. La glòria literària d'algunes obres, com *Els Miserables*, perdurarà perquè no caldrà llegir-les. La virtut de la simplificació, cada dia més essencial en la vida moderna, és una de les rimeres virtuts de l'art cinematogràfic. Té, altrament, un mitjà de purificar la mala literatura, o una bona part d'ella. Un argument detestable en la seva execució literària, pot tenir en el cinema una interpretació de major bellesa. Així com un gran artista esborra en les taules d'un teatre la mediocritat d'un drama, un film de bona qualitat pot donar el prestigi de l'art a una novel·la feixuga i ensopida³.

D'aquesta manera, es consolidà un cinema mal anomenat "comercial" que defugia el cinema durament avantguardístic. Ara bé, mentre el cinema soviètic esdevingué el punt de referència per a la creació de models ideològics esquerranosos, varen ser les estrelles de Hollywood qui fixaren diverses pautes de conducta quotidiana (pautes de modernitat que servien per exacerbar el discurs tremendista de la gent d'ordre, tant d'esquerres com de dretes)⁴: les pel·lícules de gàngsters podien fascinar als audaços anarcosindicalistes com a inspiració per als atracaments bancaris⁵; les "vampireses" van ajudar a superar el protagonisme de les heroïnes bledes de novel·la i van introduir una pauta de conducta sexual

³ Alexandre PLANA, "EL CINEMA. Del cinema dins el sistema de les Belles Arts". II. De les influències entre la literatura i el cinema", *La Nova Revista*, juliol 1927, article reproduït a J.BOFILL I MATES, A.PLANA i C. SOLDEVILA, *Articles..., op. cit.*, p. 108. La recepció del cinema durant el primer terç del segle XX entre els intel·lectuals catalans al dossier de Palmira GONZÁLEZ, "Els intel·lectuals catalans i el cinema, 1896-1923", *L'Avenç*, nº 79, Barcelona, febrer 1985, pp. 40-68. Sobre la capacitat d'atracció de l'espectacle cinematogràfic als anys trenta: Miquel PORTER, "El cinema, entre esperances i amargors", a Pere GABRIEL (Dir.), *Història de la cultura..., op. cit.*, Vol. IX, pp. 241-258.

⁴ La creació del "star-system" a José Enrique MONTERDE, "Orígenes del "star-system"", dins del dossier "Hollywood en silenci", *Dirigido por...*, nº 111, Barcelona, enero 1984, pp. 8-20. Des dels cercles catòlics s'identificà el cinema amb un art innoble i destructor de les consciències: Joan M. MINGUET I BATLLORI, "Un peoner de l'estètica cinematogràfica catalana: Ramon Rucabado", *L'Avenç*, nº 47, Barcelona, març 1982, pp. 48-51. De fet, els sectors conservadors nordamericans van reaccionar contra la immoralitat de Hollywood a través de la instauració del Codi Hays: Miro TORREIRO, "La censura en Hollywood", dins del dossier "Hollywood en silenci", *Dirigido por...*, nº 113, Barcelona, marzo 1984, pp. 38-47.

⁵ Il·lustratiu d'aquest fenomen fou la sèrie d'articles que Josep M. Planes va publicar a *La Publicitat* al llarg del 1934 i que van ser recollits a Josep M. PLANES, *Els gàngsters de Barcelona*, Barcelona, Proa, 2002. Aquell mateix any, les pàgines d'*Ahora* de Madrid s'havien fet ressò de la presència de gàngsters a Espanya com a conseqüència de la fi de la Llei Seca als EE.UU.: "¿Gàngsters" americanos en España?/Una denuncia según la cual están llegando a nuestro país muchos de los "gàngsters" que se han quedado sin trabajo al abolirse la ley seca/Los bandidos norteamericanos entran en España con pasaportes falsos que les expide una agencia clandestina establecida en un almacén de ropas en una calle de Brooklyn.- Por cincuenta dolares se les entrega un pasaporte de emigrado español.- Quienes amparan este comercio", *Ahora*, Madrid, sábado, 27-I-1934, p. 17.

més alliberadora per a les dones ⁶. A més, la sonorització de les pel·lícules des del 1929 permeté la introducció del jazz o "música negra" (el primer film oficialment sonor va ser *The jazz singer*), música que permetia la pràctica d'uns balls més contorsius i qualificats com a immorals ⁷.

Tanmateix, tota la immoralitat conductual que destil.lava el cinema de Hollywood i tota la immoralitat ideològica procedent de la URSS van topar amb el gènere de més èxit del cinema espanyol dels anys trenta, que era, a més a més, el que amb major receptivitat recollia el públic barceloní: l'*espanyolada*, que tenia en Florian Rey i Imperio Argentina (simpatitzants de l'Alemanya hitleriana) els seus màxims valedors. Aquest gènere, a més a més, va servir de pauta per posar de manifest les limitacions de la política de nacionalització de la Generalitat i dels diversos partits catalanistes: el gran públic preferia el castellà com a vehicle de transmissió en els espectacles més "populars" i el català per a les demostracions més cultes. D'aquesta manera, resultava complicat elaborar un projecte d'autonomia regional que pretenia convertir Barcelona en una capital alternativa a Madrid a partir d'una oferta cultural diversa en un idioma diferent ⁸.

El cinema reflectia un dels greus problemes del món intel.lectual català i, en concret, barceloní: la crisi del teatre en català enfront del teatre parlat en castellà i del cinema. D'entrada, el problema no semblava estrictament lingüístic sinó empresarial: l'*espanyolada* cinematogràfica podia competir sense problemes amb el teatre, el vodevil, el music-hall o qualsevol altre espectacle en viu ⁹. A més a més, el cinema gestava una pel·lícula entre dues setmanes (si era un film de sèrie B) o tres i quatre mesos (si era un film d'envergadura). Els espectacles en viu necessitaven mesos d'assaig i mantenir l'equip tota la temporada augmentant els costos de forma més elevada que el cinema, el qual acabat el producte,

⁶ Un reflex dels "vicis" de la gran pantalla en la quotidianitat catalana a Margarida CASACUBERTA i Enric UCCELAY-DA CAL, "Entre la civilitat i el vici", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la Gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 196-197; i també Dorsey BOATWRIGHT i Enric UCCELAY DA CAL, "La imatge dels baixos fons i la revista "El escándalo". La dona del "Barrio Chino", *L'Avenç*, n° 76, Barcelona, novembre 1984, pp. 26-34. És més, fora de les fronteres espanyoles existia una identificació plena de Barcelona amb el "Barrio Chino", Josep M. LLADÓ, "Escriptors francesos a Barcelona", *Avui diumenge*, Barcelona, diumenge 1 d'agost del 1993.

⁷ La introducció del cinema sonor a José Enrique MONTERDE, "La llegada del sonor", dins del dossier "Hollywood en silenci", *Dirigido por...*, n° 116, Barcelona, junio-julio 1984, pp. 54-67.

⁸ La diversificació idiomàtica i classista dels espectacles a la Barcelona del període 1888-1929 a Joan CASTELLS, "Guía urbana de la diversión", a Alejandro SÁNCHEZ (Dir.), *Barcelona 1888-1929...*, op. cit., pp. 226-240. En aquest sentit, resulten il.lustratius els comentaris de Jordi Castellanos sobre la dificultat d'alguns escriptors catalans per tal d'escriure novel.la eròtica en català en considerar *innoble* aquest gènere: Jordi CASTELLANOS, "Narrativa catalana i erotisme, 1862-1936", *L'Avenç*, n° 123, Barcelona, febrer 1989, pp. 28-33.

⁹ L'organització empresarial d'una productora especialitzada en l'*espanyolada* a Fèlix FANES, *CIFESA. La antorcha de los éxitos*, València, Alfonso el Magnánimo, 1982. La vessant argumental i ideològica de l'*espanyolada* a David MARTÍNEZ FIAL, "Catolicisme, regionalisme i cinema de masses", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura...*, op. cit., vol. 9, Dirigit per Hlari RAGUER, pp. 190-191; i Agustín SÁNCHEZ VIDAL, *El cine de Florian Rey*, Zaragoza, CAI de Aragón, 1991.

l'oferia a les distribuïdores i a les sales d'exhibició mentre continuava la seva producció industrial. En aquest sentit, la producció cinematogràfica constituïa un clar reflex de les formes de producció industrial imposades en la segona fase de la revolució industrial: el taylorisme, clau en l'organització del treball del cinema, i, per això mateix, el concepte d'autor, no era un concepte que obsessionés els directors i els tècnics; el protagonisme requeia en les estrelles de la pantalla, a les quals s'havien d'adaptar tots els membres de l'equip de filmació. De fet, el teatre més comercial també funcionava així, però una ensopegada podia significar la fi d'una companyia ¹⁰.

La crisi del teatre en català i el plany per la protecció de la llengua catalana

Certament, l'espectacle teatral en català havia subsistit dins dels gèneres anomenats "ínfims" del Paral·lel barceloní a través de companyies de teatre amateur. De fet, des de la darrera dècada del segle XIX i fins, aproximadament, els anys vint, els defensors del teatre culte en català van lluitar contra els gèneres que atreïen majoritàriament el públic. S'invocà l'esperit patriòtic per guanyar la partida a la "incultura", però també hi va haver qui, com Santiago Rusiñol, es pujà al carro dels gèneres maleïts amb la intenció d'atreure les capes populars del públic al teatre en català, en definitiva, el seu mitjà de subsistència ¹¹. Alexandre Plana, el 1911, des de les planes d'*El Poble Català*, ja parlava de la crisi del teatre català i apuntava com a raons *de facto*, en primer lloc, la competència del cinema:

Se parla de crisi del Teatre Català quan han funcionat alhora dos teatres amb companyia catalana, no recordant-se que en aquells "gloriosos" temps d'en Pitarra si n'hi havia un era perquè no hi havia gairebé altre teatre a Barcelona, mentre que ara en funcionen normalment deu o dotze, i això que, amb la introducció del cinematògraf amb ses condicions d'economia i rapidesa, s'ha establert una competència ben agra i difícil entre les dues menes d'espectacle ¹².

Doncs bé, abans de la Guerra Civil, es llistaven setze teatres (dels quals tres també programaven sessions cinematogràfiques) i 114 sales de projecció fílmica sonora i 2 de cinema mut ¹³. Però, a banda de la competència del cinema, Plana afegí com a problemes seriosos a resoldre dins del món teatral en català els següents: l'amateurització dels actors i

¹⁰ El funcionament industrial del Hollywood del primer terç del segle XX a Miritó TORREIRO, "La fàbrica en marcha", dins del dossier "Hollywood en silenci", Dirigido por..., nº 101, Barcelona, febrero 1983, pp. 38-53.

¹¹ Ricard SALVAT, "Santiago Rusiñol: autor teatral", *L'Avenç*, nº 39, Barcelona, juny 1981, pp. 37-40. A banda de Rusiñol, el cert és que la manca d'una producció pròpia de vodevils i sainets, afavorí la introducció a Catalunya de traduccions al català d'obres europees que conreaven aquests gèneres: Pep VILA, "L'erotisme en l'escena catalana", *L'Avenç*, nº 123, Barcelona, febrer 1989, pp. 24-27.

¹² Alexandre PLANA, "Sobre la crisi del teatre català", *El Poble Català*, 27-II-1911, reproduït a J. BOFILL I MATES, A. PLANA i C. SOLDEVILA, *Articles...*, op. cit., pp. 73-74. Una visió de conjunt del panorama teatral dels anys vint i trenta a Catalunya a Enric GALLÉN, "Teatre i societat a la Catalunya d'entreguerres", a Pere GABRIEL (Dir.), *Història de la cultura...*, op. cit., Vol. IX, pp. 149-164.

¹³ J.M. CAPARRÓS LERA, *Arte y política en el cine de la República (1931-1939)*, Barcelona, Publicaciones y Ediciones de la Universidad de Barcelona-Editorial 7 1/2 S.A., 1981, p. 351.

de les companyies i l'existència d'un sentit empresarial més propi del negoci de la botigueta que no pas d'una aventura capitalista de gran envergadura, Així assenyala que

si la gent no va a un teatre, on se representa en català, no és pas per crisi teatral, sinó per crisi d'un empresari, d'una companyia. En una paraula: si la crisi existeix és, en tot cas, una crisi externa, no pas interna; de funcionament, no pas d'organisme. [...] No pot ésser més deplorable l'organització del Teatre català, perquè la seva administració té la mitja cana per mesura. L'Ignasi Iglésias assenyala això mateix en un article ple de claredat. Dur al teatre els mètodes administratius de la botiga és no saber què és lo pràctic ni què és l'art. Les nostres companyies teatrals són sempre porugues, i tota activitat està renyida amb la por i no se llancen de ple a la infinita varietat de l'anunci i del reclam, perquè tot lo que no sigui comptar per mitges pessetes els hi fa perdre el món de vista [...].

Si la gent no va al teatre català és perquè no val pas la pena d'anar-hi. S'ha de dir cruament, per patriotisme. Si les obres se fan i presenten sense preparació, sense gust, sense unitat de direcció, per actors que amb prou feines arriben a aficionats, és lògic que la gent hi vagi un dia, però que no hi torni. Tenim bons còmics, però no tenim bones companyies¹⁴.

Al mateix temps, Plana denuncià la solució proteccionista com a remei a la crisi. És a dir, va desestimar que els organismes públics i privats controlats pel catalanisme protegissin el teatre realitzat en català. Entenia que un excés de protecció mai no ajudaria als autors i actors a assumir els riscos econòmics i intel·lectuals necessaris per vertebrar un teatre de gran volada. Lluny de fer cas a les valoracions d'Alexandre Plana, els anys trenta encara testimoniaven l'odi de determinats cercles d'autors teatrals catalans envers tot allò, artístic o no, expressat en llengua castellana¹⁵. Perquè, als anys trenta, amb l'autonomia regional acabada d'estrenar, la pugna entre el català i el castellà en el món de l'espectacle reflectia també la rivalitat corporativa molt viva existent en els cercles funcionaris de Catalunya. De fet, nombrosos autors de teatre en català dels anys vint i trenta, com Carles Soldevila, Pompeu Crehuet o J. Millàs-Raurell treballaven com a funcionaris de la Generalitat¹⁶. Per a molts d'aquests autors i funcionaris, l'autonomia regional es veia com un gran cau protector dels considerats intel·lectuals nostrats. Tanmateix, tot i que la Generalitat no va dubtar a crear diferents premis literaris que tenien com a funció promocionar aquest nucli selecte d'escriptors, la protecció governamental no va resultar suficient a consideració d'aquests cercles intel·lectuals i funcionaris. Per aquesta raó, els autors teatrals en llengua catalana intensificaren un discurs d'autoprotecció consistent a reclamar l'exigència del català com a llengua vehicular de l'autonomia regional catalana. No es limitaven a defensar el català com a llenguatge principal del món de l'espectacle i de la cultura en general, sinó també l'exclusiu, tot i que no ho permetia ni l'Estatut ni la Constitució, de l'administració autònoma de Catalunya¹⁷.

¹⁴ Alexandre PLANA, "Sobre la crisi del teatre català", *El Poble Català*, 27-II-1911, reproduït a J. BOFILL I MATES, A. PLANA i C. SOLDEVILA, *Articles...*, op. cit., p. 75.

¹⁵ Molts d'aquests autors catalans també feien calerons a través de nombroses col·laboracions a la premsa diària en català. En aquest sentit, el periodisme en català esdevingué una trinxera paral·lela a la del teatre on aquests intel·lectuals catalanistes defensaven el seu país lingüístico-professional: Lluís SOLÀ I DACHS, "Cent anys de diaris barcelonins en català", *L'Avenç*, nº 18, Barcelona juliol-agost 1979, pp. 22-27.

¹⁶ Carles Soldevila era el 1933 cap de secció del Departament de Governació a BAFGC, nº 1, Barcelona, juliol 1933, p. 12.

¹⁷ El projecte d'Estatut de Núria, del qual Millàs-Raurell va ser partícep, indicava a l'article 5 del títol Primer que el català havia de

En la mesura que aquests autors teatrals eren intel·lectuals d'un cert prestigi, però també funcionaris de la Generalitat i membres de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, el Consell Directiu de l'AFGC presidit per Rafael Ramis es va fer ressò del seu malestar literari i professional. D'altra banda, els cercles socialistes catalanistes i bloquistes, farcit d'intel·lectuals diletants que també aspiraven a triomfar com a escriptors, havien de coincidir plenament amb les queixes i reivindicacions dels escriptors i autors teatrals filoregionalistes i d'Acció Catalana. En conseqüència, els dirigents de l'AFGC feren seva la idea de protegir l'espai professional del funcionari de la Generalitat a través de la imposició del català com a llengua vehicular de l'administració. Aquesta intransigència idiomàtico-corporativa quedà ben palesa en l'article de Joan Alegret, "El llenguatge", publicat al Butlletí de l'AFGC a l'agost del 1933. En aquest article s'exigia, fins i tot, que abans de llegir un llibre estranger en castellà calia comprovar primer si havia estat traduït al català:

Sembla una paradoxa l'afirmar que, de no arribar al complet domini d'una llengua, es fa poc menys que impossible l'adquisició de coneixements amb profit. I sembla paradoxal perquè hom creu que sempre es fa necessari documentar-se sobre una cosa per poder-ne parlar. Però, com portar a cap aquesta documentació si no es coneix a fons el llenguatge?

[...]

Cal, doncs, que ens preocupem abans de tot de conèixer la nostra llengua, i és aquesta una tasca que hem de portar a cap tots els catalans a fi de fer desaparèixer per complet aquell regust de llengua estrangera que des de fa molts anys envaeix Catalunya.

[...]

Tots estem obligats al cultiu i protecció de la llengua catalana; des del català que encara no ha tingut a les mans un llibre escrit en el seu idioma, fins a l'erudit que no s'ha apartat mai del radi il·luminat pel far cultural de Catalunya, i és una obligació que tenim tots, perquè així mateix tots som responsables, qui més qui menys, del poc respecte i consideració, àdhuc persecució de què ha estat objecte durant tants anys la llengua catalana.

Tinc interès a acabar a aquestes ratlles preguntant als companys que no són fills de Catalunya, que no vulguin veure en aquests paràgrafs que deixo escrits un menyspreu a la seva llengua, sinó tot el contrari; la mateixa dignificació que demana per al català, la desitjo de tot cor per a la seva parla¹⁸.

La paraules d'Alegret constituïen una defensa dels editors i les editorials que publicaven llibres en català, originals o traduïts. I, en aquest sentit, també es reivindicaven els escriptors catalans que traduïen llibres estrangers al català com una via alternativa de prestigi intel·lectual, però també de guany econòmic. Molts funcionaris-escriptors aspiraven a viure només del seu intel·lecte. Ara bé, ni aconseguïen els èxits literaris i teatrals d'un Josep M. de Sagarra ni el sou d'empleat públic resultava suficient. Per aquesta raó havien de realitzar traduccions per completar el sou. Carles Soldevila, escriptor i funcionari, afirmava amb notable cinisme que

Els funcionaris que tenen a llur casa els rodatges més delicats de l'organisme estatal -jutges, magistrats, oficials del Fisc- cobren emoluments que, vist l'*index-number* dels nostres dies, representen una invitació a la venalitat i a la prevaricació. No tots són prou estoics per desoir-la...¹⁹.

ser l'única llengua vehicular de l'administració autònoma catalana: *El Estatuto de Autonomia de Cataluña*, introducció de Jaume Sobrequès i Callicó, Barcelona, Undarius, 1977, p. 23.

¹⁸ Joan ALEGRET, "El llenguatge", *BAFGC*, nº 2, Barcelona, agost 1933, p. 2.

¹⁹ Carles SOLDEVILA, "La remuneració de l'esperit", article publicat a la *Revista de Catalunya* entre el 1924 i el 1931, reproduït a J. BOFILL I MATES, A. PLANA i C. SOLDEVILA, *Articles...*, op. cit., p. 150.

El mateix Carles Soldevila retratà amb lucidesa la posició social i professional de l'intel·lectual arran de la fi de la Gran Guerra. Segons Soldevila, després del conflicte bèl·lic, nombrosos intel·lectuals-professionals i funcionaris van perdre a Europa capacitat adquisitiva. Però no així el món dels escriptors, que podien fer vendes milionàries d'una novel·la d'èxit. El problema va sorgir amb l'aparició d'una gran fornada de nous escriptors que va incrementar la competència i va saturar el mercat. Lògicament, no tots els escriptors podien fer-se milionaris o viure exclusivament de la ploma:

Quant al Teatre, així que la invenció del gas consolida el prestigi dels espectacles nocturns, es converteix en una de les mines que l'obrer intel·lectual pot explotar amb millor rendiment. El nombre d'autors i de músics que des dels temps de Rossini han pogut, amb una mica de seny, arribar a la categoria de milionaris, és importantíssim.

Aquest munt de fets que, sense gaire feina, podríem multiplicar ens autoritza a respondre negativament una de les preguntes que ens hem proposat en encapçal·lar aquest capítol: Els intel·lectuals són més mal pagats avui que en altres èpoques?

En conjunt, no són més mal pagats, i una minoria ho és en forma que no podien somiar els literats i artistes, els metges i juriconsults de l'època feudal o del segle XVII. Aleshores, d'on ve aquesta impressió, esdevinguda universal, d'una crisi en la situació pecuniària de les arts, les ciències i les lletres? El plany del periodista, del novel·lista, del professor, de l'investigador, del magistrat, és expressió d'una avidesa immoderada, que cerca falsos arguments històrics?

[...] Cal subratllar-ho. Per al professor o per l'alt funcionari, la minva és catastròfica. Abans de la guerra, sobretot en països de fina consciència, aquests professionals vivien sense angúnia i àdhuc desvetllaven enveges. Ara, econòmicament, formen part del proletariat. Al costat, però, d'aquests casos dolorosos no és difícil de retreure estaments que han augmentat considerablement el seu poder crematístic. Vegeu, si no, els novel·listes i els autors dramàtics. La hipertensió de la guerra ha deixat en la multitud europea una mena de set de distraccions i de plaers. De la mateixa manera que s'ha popularitzat l'ús de les drogues estupefacients, s'ha difós el gust de la lectura de novel·les i el vici d'assistir als espectacles. Aquestes dues classes que pogueren considerar-se com privilegiades des del dia que l'ensenyament elemental va ésser adjudicat a la multitud, després no han fet sinó argumentar llurs privilegis. Una colla de factors -cap d'ells d'ordre espiritual- han vingut a refermar-los. Les concentracions urbanes, que han donat als espectacles un públic pràcticament il·limitat; l'enriquiment de la menestralia, que li ha permès de dependre en coses supèrflues; l'augment mateix dels salaris dels obrers manuals...tot ha contribuït a acreixer els ingressos dels novel·listes i dels autors dramàtics. De tots?

Ah, no! De tots, no! Per a la majoria dels que adopten aquestes professions, la vida segueix essent dura. El mercat, amb tot i haver-se dilatat, no basta per a nodrir tots els que s'han cregut cridats a divertir o a commoure la humanitat amb llurs invencions escrites o representades. S'esdevé que, seduïts per la història d'un Henri Bataille o d'un Zola, milionaris, hi ha nombre de jovencells que incautamente s'embarquen en una via que no tenen cap condició per a seguir fins al capdamunt. S'esdevé també que els guanys i els honors no van necessàriament als que fan les obres més pures, sinó als que fan l'obra susceptible de satisfer una clientela més extensa.

[...] L'autor d'una breu novel·la fulletinesca podrà confiar legítimament en uns guanys remuneradors. Això ve de què el gros públic té més desig de distracció que no de cultura²⁰.

La reflexió de Carles Soldevila apuntava a la proletarització de l'intel·lectual i del mateix funcionari com a conseqüència de la massificació de *treballadors de la ment*. I assenyalava com a *culpables* a la gent jove que pretenia fer-se un forat en el parnàs de la literatura mundial i, en el cas que amb ell li afectava més directament, de la catalana. Ara bé, la competència d'aquest sector jove, tant en l'àmbit de la novel·la com el teatre, no es féu realment efectiva fins la mateixa Guerra Civil, amb l'aparició, per exemple, d'escriptores com Mercè Rodoreda o Anna Murià, la qual, a l'igual que Carles Soldevila, també exercia com a funcionària de la Generalitat²¹.

Per tant, la crisi cultural i teatral dels anys trenta no només s'explicava per la competència del castellà, sinó també per l'aparició de molts escriptors, de vegades dilettants i

²⁰ *Ibid.*, pp. 152-154.

²¹ Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

de ploma i vocabulari fàcil, assequibles per al gran públic. Finalment, Soldevila qualificava com l'aspecte més dolorós d'aquesta realitat, la proletarització dels escriptors per la massificació del treball intel·lectual. Així, els empresaris teatrals, com Josep Canals, tendiren a la producció de superficials *comèdies burgeses* que tenien com a finalitat atreure el gran públic al teatre parlat en català. Es tractava d'obres escrites per autors que, en molt casos, també exercien una tasca de funcionari com Carles Soldevila, Pompeu Creuher, Josep Pous i Pagès, J. Millàs-Raurell o Avel·lí Artís, i²².

El triomf de l'anomenada *comèdia burgesa* provocà un cert malestar intel·lectual entre els seus conreadors, en la mesura que es consideraven a si mateixos com autors cultes. Això va provocar tot un debat sobre què era o no cultura i si aquesta mereixia l'apellatiu o no de culta. Autors de prestigi com Josep M. de Sagarra van intentar revestir amb el subterfugi de la modernitat els espectacles del Paral·lel. Així, en una entrevista del 1927, Sagarra apuntava la necessitat de participar en espectacles de revista com a forma de dignificar-les i apropar-les al públic culte:

[...] Jo crec que, en aquesta ciutat [Barcelona], els que per sort o per desgràcia hem tastat el teatre, volent ésser conseqüents, hem d'intervenir en tota mena de manifestacions teatrals. La meua intervenció dintre de revistes ja sé que ha estat malmirada per segons qui... Hem de convenir que les revistes són l'espectacle del dia, que atrau públic com cap altre, i si nosaltres hi aportem, segons la mesura de l'esforç de cadascú, alguna cosa que les elevi de tot i les torni assequibles a paladars de bon gust, no veig que facin obra negativa; tot al contrari... Qui s'hagi pogut creure, altrament, que hagi mai volgut desertar del camp de les lletres, que estimo més i per al qual ho sacrificaria tot, s'equivoca²³.

De sobte la "baixa cultura" esdevenia "alta cultura" i aquí s'havia d'acabar la crisi de la cultura i del conjunt de les seves manifestacions als anys trenta: simplement, calia demostrar que Catalunya resultava més moderna que cap altra zona de l'estat; la modernitat revestida d'esnobisme. Així, sense massa convenciment, s'assumí que les comèdies burgeses i les revistes del Paral·lel també es podien considerar obres cultes²⁴.

L'arrelament de l'esnobisme produí fenòmens delirants a mesura que hom s'endinsava en les comarques interiors de Catalunya. Per exemple, la revista *Art* de Lleida, promocionada per Enric Crous i Vidal, pretenia convertir-se en una plataforma dels moderns de la capital del Segre. Defensors de totes les possibles avantguardes del moment, els promotors d'*Art* es plantejaren ambiciosament treure Lleida de la seva carrincloneria per tal que es tractés de tu a tu amb París i Barcelona. Però cal dir que Lleida constituïa un marc operatiu molt reduït (40

²² Ramon BATLLE I GORDÓ, *Quinze anys de teatre català. Els teatres Romea i Novetats de 1917 a 1932*, Barcelona, Publicacions de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona-Edicions 62, 1984, pp. 71-80.

²³ Rossend LLATES, "Conversa amb Josep M. de Sagarra", *La Publicitat*, 20-IX-1927, reproduït a Josep M. DE SAGARRA, *L'ànima de les coses*, edició de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 2001, p. 656.

²⁴ Un cert tractament reverencial del cupletisme a Catalunya a Anna CARBONELL, "El cuplet català", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 8: "L'època dels nous moviments socials", dirigit per Jordi CASASSAS I YMBERT, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1995, pp. 360-361; i Alexandre CUÉLLAR I BASSOLS, "La mare del cuplet. Picardies càndides", *Avui diumenge*, Barcelona, diumenge, 1 d'agost de 1993, pp. 4-5.

mil habitants al costat del milió que tenia Barcelona) i, per tant, la sortida més pragmàtica per a aquest grup consistia a marxar i exposar directament a la Ciutat Comtal. Però excepte una exposició que realitzà a les Galeries Laietanes el 1931, bona part de les activitats de Crous i Vidal tingueren lloc a les terres de Ponent on, els seus apologistes, destacaren la realització dels panegírics de les Festes Majors de Lleida i algunes exposicions al Casino o al Centre Mercantil de la mateixa ciutat. Lògicament, si la màxima promoció social i professional que podia assolir Crous i Vidal com artista eren els contractes de l'Ajuntament de Lleida per fer els cartells de la Festa Major, resulta comprensible que busqués un camí artístic diferent i més segur: així, durant la Guerra Civil, va esdevenir funcionari de la Generalitat destinat a la tasca de salvaguardar el patrimoni artístic²⁵.

En definitiva, tot el debat cultural dels anys trenta sobre si la cultura catalana i catalanista havia de ser o no culta reflectia uns problemes de rivalitats corporatives que afectaven directament el funcionariat de la Generalitat de Catalunya. De fet, tant l'exemple d'Enric Crous com el dels autors teatrals catalans posaven de manifest la capacitat de la Generalitat per absorbir tota la intel·lectualitat catalana com a funcionària de l'administració autònoma regional; factor que, d'altra banda, evidenciava la inviabilitat d'una alta cultura catalanista independent dels poders públics.

De l'avantguarda i l'espanyolada a la pràctica esportiva

Certament, els referents culturals de socialistes catalanistes i de bloquistes procedien d'orígens i influències molt diverses. Per a ells, com per a l'Esquerra Republicana mateixa, qualsevol manifestació cultural resultava digne d'esment. Així, l'ERC, sense cap mena de problema, va encabir en la seva pràctica governamental la protecció de tota expressió artística, ja fos de tall clàssic o avantguardista. L'objectiu primordial consistia a integrar tothom en l'autonomia regional catalana. Si bé no es tractava de la fórmula ideal de vertebració estatal catalana, com a mínim, des d'un punt de vista professional i promocional, resultava atractiva per a tothom. Per aquesta raó, l'Esquerra, des del govern de la Generalitat, va endegar una política cultural que pretenia, a més de construir escoles i escolaritzar els nens catalans, demostrar que l'apertura política del 1931 ho era també cultural i que, per tant, calia donar pas als nous corrents artístics malgrat el seu elitisme.

L'ambigüitat discursiva, comuna a totes les opcions polítiques de centre-esquerra i esquerra, que pretenia barrejar elitisme i formes d'expressió populars també hi va ser present, lògicament, en la definició que els dirigents de l'AFGC formularen del fenomen esportiu.

²⁵ Mònica GILI, "Enric Crous i l'avantguarda dels anys 30 a Lleida", *L'Avenç*, nº 77, Barcelona, desembre 1984, pp. 16-18.

Aquests i aquells que alhora feien de professors de l'Escola del Treball, com Jaume Miravittles, elaboraren un discurs cultural-esportiu farcit de contradiccions. D'una banda, exposaven la necessitat de defugir pràctiques esportives alienants com el futbol, fins el punt de denunciar aquest esport com un espectacle de masses que allunyava la classe obrera de les seves aspiracions revolucionàries. Ara bé, aquest punt de vista havia de topar amb les preferències culturals i esportives més *populars* del professorat i l'alumnat de Formació Professional i del mateix funcionariat de la Generalitat: sens dubte l'esport més arrelat entre tots aquests sectors era el futbol.

Tot i que la realitat apuntava cap a la consolidació definitiva dels espectacles i els esports de masses, l'AFGC reivindicà la pràctica esportiva individual com la via útil per a la concentració intel·lectual: La natació en solitari, per exemple, podia permetre reflexionar sobre la individualitat i la necessitat d'associar-se amb d'altres, ja no per practicar l'esport sinó per participar en la lluita política. Segons aquesta concepció, l'esport, havia de convertir-se en un instrument de formació de la consciència nacional catalana i de combat contra els enemics de la Pàtria. En conseqüència, la proposta cultural-esportiva de l'AFGC, adreçada a funcionaris i tècnics catalans, no s'inspirà exclusivament en els referents culturals avantguardistes de procedència francesa i, fins i tot, alemanya, ni en la retòrica socialista de la URSS; sinó que adoptà també models de formació cívico-esportiva elaborats en determinats estats nacionals del centre i est d'Europa i construïts amb la pau de Versalles el 1918, com era el cas de Txecoslovàquia. Tant del model txecoslovac com del model soviètic, els dirigents marxistes de l'AFGC i els de la pròpia ERC van recollir l'esport, a més de la cultura, com una via d'alliberament personal i social²⁶.

En realitat, els dirigents socialistes i bloquistes de l'AFGC van acabar per assumir molt aviat allò que havien criticat els dirigents filoregionalistes i pro-Acció Catalana de l'ACE-GC: l'esport i la cultura com una via de regeneració professional, social i política, fins i tot amb un punt d'elitisme d'origen regionalista-noucentista. En aquest sentit, entenien que la pràctica esportiva constituïa el complement idoni de la pràctica cultural: el funcionari i el tècnic devien oferir una imatge de pulcritud física i intel·lectual que servís com a model per a tota la societat. Així, els dirigents de l'AFGC recalcaren la importància de l'esport en el perfeccionament professional del funcionari, un discurs que es va fer extensiu a la mateixa Escola del Treball i del qual no fou aliè tampoc l'Esquerra Republicana de Catalunya. És més, en els anys republicans s'introduí l'Educació Física en l'Escola del Treball, decisió que va rebre les crítiques iròniques d'Alexandre Galí: "Cal rendir-se. La invenció més genial d'aquest pla és

²⁶ Sobre l'exemple txecoslovac, Amadeu SERCH, *L'exemple de Txecoslovàquia (La lluita per la independència. Els Sokols)*, Barcelona, Editorial Barcino, 1935, pp. 43-63.

l'esport fet obligatori com la milícia, *bajo la direcció y vigilancia de la Escuela*. Cal ésser força futbolista, nedador, atleta, etc., si no, fora el títol de *maestro obrero electricista!* I això amb homes fets i responsables, molts del quals podien ésser casats i emmainadats"²⁷.

Contra l'esport espectacle

Certament, les directrius bàsiques del discurs cultural i esportiu de la refundada AFGC no van resultar notòriament diferents de les establertes per la finida ACE-GC. S'ha constatat que el gran canvi formal que imposaren socialistes catalanistes i bloquistes va consistir en la definició de la nova Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya com una entitat de tipus sindical reivindicativa. Ara bé, l'AFGC entenia que cap lluita sindical no tenia sentit si els seus adherents i els funcionaris en general no donaven mostres d'una actitud pública honesta i eficaç. Per aquesta raó, l'AFGC no va negligir la seva preocupació per la cultura i l'esport. Ans al contrari, afirmaven que havien d'ésser els instruments que permetessin als funcionaris de la Generalitat esdevenir uns empleats públics modèlics per tal de convertir l'autonomia regional catalana en un exemple a seguir d'administració pública. En aquesta línia s'expressà l'article del soci de l'AFGC F. Altimis:

Vivim en ple segle XX. Avui tot el món gira entorn el contingut d'una sola paraula: *cultura*. Cap llengua no pot sentir-se orgullosa de posseir un mot més expressiu que aquell, i la Humanitat no donaria un sol pas en ferm si no avancés pel camí de la cultura.

Nosaltres, doncs, aquest petit món que formem els funcionaris de la Generalitat de Catalunya, de cap de les maneres ens podem allunyar del radi il·luminat per aquest immens far invisible que s'anomena cultura.

I som precisament els actuals funcionaris catalans els que per un feliç atzar de la vida hem de procurar trobar-nos tots junts el més prop possible del focus principal d'aquell far invisible, perquè Catalunya dintre de poc regirà ella mateixa els seus destins, i nosaltres, els funcionaris que constituïm l'engrenatge de la gran màquina catalana, hem de procurar assolir el nivell de perfecció suficient a fi que si per dissort aquest bell intent de propi govern que ara inicia Catalunya no arribés a donar els resultats esperats, que sigui per negligència dels dirigents, però mai per ineptitud dels funcionaris.

Hem de preocupar-nos en gran manera de l'educació de l'esperit, però tampoc no podem oblidar la cultura del cos; ambdues coses són imprescindibles ja que es complementen. S'ha de procurar portar a cap el perfeccionament de les facultats de l'esperit a la mesura necessària per al degut desenvolupament de la vida individual i social en tots els aspectes²⁸.

En conseqüència, F. Altimis donava a conèixer a les planes del *Butlletí* de l'AFGC que s'havia constituït per a aquesta tasca de regeneració moral i física del funcionari català, la corresponent Secció d'Esports:

L'A. de F. de la G. de C. ha creat una Secció d'Esports. L'esport que captiva el jovent és l'alegria de tots, ja que per ell, gaudim la vida, regenerem el cos i enlairem l'esperit.

Guiats en aquest anhel; l'A. de F. de la G. de C. farà obra sana i bona si sap i pot organitzar com és degut la seva acció d'esports. Ampli marge té, la diversitat esportiva pot complaure les exigències de les més variades aficions mogudes a un ritme convenient als desigs de cada u²⁹.

²⁷ Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya...*, op. cit., Llibre IV: "Ensenyament tècnic-industrial i tècnic-manual o d'arts i oficis I. Catalunya en funció d'Estat. Primera Part. La Universitat Industrial", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1978, p. 187.

²⁸ Joan ALEGRET, "Cultura", *BAFGC*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, p. 8.

²⁹ F. ALTIMIS, "Practiquem l'esport", *BAFGC*, p. 9.

Al mateix temps, l'article de F. Altimis mostrava les línies mestres de la que considerava que veritable pràctica esportiva. Així, destacava l'excursionisme, la natació o el tennis, però renegava del futbol com a espectacle en considerar-lo embrutidor per a les consciències:

És clar que l'esport, a part això que consignem, ha vingut a crear l'acció espectacular d'ell mateix i serveix mantes vegades per moure les multituds apassionades per les lluites i victòries dels seus admiradors o rivals que s'exhibeixen, fins a arribar en casos a l'embrutiment espiritual, contradint-se la base mateixa que té l'esport, que és la Cultura.

I aquest és el perill que s'esdevé, però això mai no pot considerar-se que sigui una falla, ans al contrari, l'esport s'ha de gaudir per una cultura i quan les multituds no es moguin solament per l'espectacle d'una lluita, sinó que aquestes masses individualment practiquin amb perseverància una o dues de les seves predilectes aficions esportives, llavors haurem arribat al cim de la perfecció cobejada del triomf de l'esport.

[...]

No solament futbol ha de fer la nostra Secció, sinó que, ensems que pot organitzar belles excursions que tenen un pla educatiu, pot organitzar el basquet-ball, el tennis, la natació, la náutica i d'altres³⁰.

Per a Altimis i alguns sectors del separatisme i de l'esquerra catalanista de signe obrerista, existia la temença que el futbol-espectacle apartés la població en general del que creien que constituïa l'autèntic objectiu de la societat catalana: la construcció nacional de Catalunya. En aquesta línia, publicacions com *Xut!* ja posaren de manifest en els moments previs al cop d'Estat del capità general de Catalunya Miguel Primo de Rivera, que el futbol havia estat un dels elements que havia apartat la classe mitjana i alta catalana de la lluita pels objectius polítics del catalanisme. Amb el títol significatiu d'"El senyor Esteve s'ha tornat futbolista", les planes de *Xut!* de l'any 1922 feien un descripció mordaç d'aquest fenomen:

Abans, la humanitat es movia a voluntat de les dones.

[...]

Però això era abans, quan en Zamora i en Samitier i l'Alcantara, etcètera, encara estaven sota una fulla de col, en espera que els seus respectius papàs anessin a cercar per convertir-los en porters i mitjos-ales i defenses. Ara, les coses han canviat. Ara el món marxa a guitzes, a guitzes d'*esportmen*, a guitzes de futbol. Ara la pilota del futbol *associació* la pilota del nostre futbol, no és per a nos altres, catalans, una pilota, no és una modesta pilota que rebot, res té a veure amb aquella pilota de la nostra infantesa que trencava els vidres de l'adroguer i esllomava alguna esquena transeünt. Ara, la pilota de futbol, en el firmament, és l'estrella de l'Orient que guia els catalans vers el camí del triomf i de la glòria.

Per això, el nostre senyor Esteve, que està *al tanto*, se'ns ha fet futbolista³¹.

Segons Altimis, el fenomen del futbol-espectacle podia apartar els sectors populars de la tasca de regeneració política i social de Catalunya que es pretenia portar a terme dins del marc de l'autogovern republicà. Així, si ja als anys deu i vint el futbol-espectacle va allunyar la burgesia catalana del senderi nacionalista, els anys trenta, amb la massificació i espectacularització de l'esport, podien fer repetir el mateix procés per a les classes populars catalanes.

³⁰ *Ibid.*

³¹ ÀNSIA, "El senyor Esteve s'ha tornat futbolista", *Xut!*, nº 2, 30-XI-1922, reproduït a Lluís SOLÀ I DACHS, *L'humor català 3. La premsa humorística (II)*, Barcelona, Bruguera, 1979, pp. 293-294.

La realitat inqüestionable: el futbol com a reflex de la política i l'economia

El que no podien negar els dirigents de l'AFGC, i en aquest terreny la batalla la tenien perduda de bon començament, era que el futbol-espectacle posseïa en si mateix una potencial capacitat de mobilització política probablement superior a la de la mateixa pràctica esportiva ³². Sens dubte, una anàlisi dels campionats de la Lliga i del Campionat d'Espanya en els anys vint i trenta certifiquen aquest punt de vista ³³. Els equips de futbol assumiren, més voluntàriament que involuntàriament, el paper d'ambaixadors esportius dels interessos i les potencialitats econòmiques i polítiques de les ciutats o de les regions que representaven. En aquest sentit, durant el primer terç del segle XX, la força política i econòmica del nord i del nord-est quedà reflectida en els títols de Lliga i Campionats d'Espanya aconseguits per l'Athletic Club de Bilbao i el F.C. Barcelona. Entre 1902 i 1923, el F.C. Barcelona va guanyar el campionat d'Espanya en 5 ocasions a l'igual que el Reial Madrid, mentre que els equips bascos ho van aconseguir 14 cops (d'ells, 9 cops l'Athletic Club de Bilbao). Coincidint amb el col.laboracionisme del regionalisme amb la Dictadura de Primo de Rivera, el F.C. Barcelona va aconseguir el campionat d'Espanya en tres ocasions i l'Espanyol en una, mentre els equips bascos ho feien en tres més (dues el Reial Irún i una l'Athletic Club de Bilbao). El Reial Madrid, l'equip emblemàtic de la capital d'Espanya no n'aconseguí cap. El panorama no canvia si prenem atenció al campionat de Lliga creat el 1929, durant la Dictadura de Primo de Rivera. Aquest primer campionat el va guanyar el F.C. Barcelona. Així, 1929, va esdevenir el gran any de la ciutat de Barcelona: campionat de Lliga per al Barça i campionat d'Espanya per a l'Espanyol, coincidint amb els faustes de l'Exposició Universal ³⁴.

Paradoxalment, el gran moment de l'autogovern català, durant la Segona República, va coincidir amb una sequera de títols de l'entitat barcelonista, que s'havia prodigat com la senyera del catalanisme en els anys anteriors a la República. En els anys republicans, el F.C. Barcelona no va obtenir cap títol de Lliga ni cap campionat d'Espanya: les properes Lligues ja serien aconseguides durant el règim franquista. Aquest fet reflecteix un dels enormes límits de l'autonomia regional catalana: la pèrdua d'influència econòmica (encara que no política) que va patir Catalunya i, en concret Barcelona, en el trànsit dels anys vint als trenta. Després d'una trajectòria esportiva notable entre el 1902 i el 1929, la manca d'èxits posterior també

³² Segons Àngel Duarte, l'eclosió del discurs esportiu no va anar acompanyat d'una pràctica generalitzada de l'esport; d'altra banda, sí que es va consolidar l'esport com espectacle: Àngel DUARTE, "República, nació i ciutadania. Pensament polític i social a la Catalunya republicana i autònoma", a Pere GABRIEL (Dir.), *Història de la cultura...*, op. cit., Vol. IX, pp. 71-98.

³³ Al llarg del segle XX, el Campionat d'Espanya va adoptar diferents denominacions fruit dels successius canvis polítics que operà la societat espanyola: així, a partir dels anys quaranta, va passar a denominar-se Copa del Generalísimo, i, a partir de la segona meitat dels anys setanta, Copa del Rey.

³⁴ Les relacions entre futbol i món dels negocis en l'origen dels clubs i de les competicions futbolístiques a Pierre LANFRANCHI, "La gènesi del futbol a les regions de la conca mediterrània occidental", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 12-17.

s'explica per una crisi financera de l'entitat barcelonista que li va impedir realitzar bons fitxatges i, per tant, vertebrar un equip en condicions de guanyar campionats. En aquest sentit, la crisi del Barça també coincidí amb la crisi definitiva del model de desenvolupament econòmic català iniciat al segle XVIII a través del comerç d'aiguardents i de la indústria del teixit ³⁵. I, al mateix temps, coincidia amb els problemes de líquid de l'administració autonòmica, que havia de recórrer permanentment als fons de l'Ajuntament de Barcelona. La paradoxa resultava força eloqüent: l'evidència de la crisi econòmica contrastava amb l'èxit polític que havia significat l'obtenció de l'autonomia regional de Catalunya. Tanmateix, aquesta paradoxa posava de manifest la veritable posició de Catalunya en el marc polític i econòmic espanyol: es tractava d'un colós amb peus de fang. L'obtenció de l'autogovern havia estat conseqüència, en bona part, d'una imatge que per repetida s'havia convertit en una realitat indiscutible: la fortalesa econòmica de Catalunya per damunt d'altres regions espanyoles ³⁶.

El testimoni de Barcelona i de Catalunya el va recollir Bilbao: un exemple gràfic d'aquest fet el trobem en l'ensulsiada del Banc de Catalunya el 1931, una crisi a la qual no va ser aliè el socialista basc Indalecio Prieto. Certament, la percepció de pèrdua d'influència econòmica de Barcelona i Catalunya es va constatar en l'àmbit del futbol, amb l'hegemonia, durant el bienni republicà-socialista de l'Athlètic de Bilbao. Posteriorment, el bienni radical-cedista contestà la prèvia hegemonia de ciutats com Barcelona i Bilbao, adalids de la proclamació republicana, per a donar pas a ciutats aspirants a metròpoli o, simplement, gran ciutat, com Sevilla. Així, el predomini radical dels anys 1933-1935, bastit per polítics com el malagueny Lerroux i el sevillà Martínez Barrios, coincidí curiosament amb l'eclosió del Betis Balompié, que va guanyar el campionat de Lliga el 1935 i que ja havia estat sotscampió de copa el 1931. És més, el Sevilla, l'etern rival del Betis, va guanyar la copa o campionat d'Espanya el mateix 1935 ³⁷.

³⁵ Paradoxalment, a la fi de la Guerra Civil el F.C. Barcelona va restar sota el domini dels industrials del tèxtil: Jaume S. SABARTÉS, "Industrials i polítics al F.C. Barcelona (1939-1969)", *L'Avenç*, nº 53, Barcelona, octubre 1982, pp. 34-42.

³⁶ Els problemes econòmics del F.C. Barcelona durant els anys trenta a Joan Josep ARTELLS, *Barça, Barça, Barça. F.C. Barcelona, esport i ciutadania* Barcelona, Laia, 1972, pp. 165-221.

³⁷ De fet, durant la Segona República, la clàssica hegemonia futbolística de la costa cantàbrica i llewantina va ser contestada pel sud i el centre, contestació que es va estendre als àmbits, econòmic, social i polític. Per exemple, si bé el primer campionat de Lliga (1929) tenia una primera divisió netament del nord i del nord-est (Bilbao, Arenas de Getxo, Reial Societat, Irún, Barça, Espanyol, Racing de Santander i Reial Madrid), durant la Segona República, els equips d'Andalusia i de Castella no només coparen tota la Segona Divisió, sinó que a més a més s'esforçaren a arribar a la Primera Divisió. En el cas del Mediterrani català, aquestes rivalitats urbanes augmentaren la malfiança entre Barcelona i València. A la primera Lliga, el Barça estava a primera divisió i el València a Segona. Als anys republicans, el València ja es situà entre els grans i aconseguí el sotscampionat d'Espanya el 1934, coincidint amb la presidència del radical-blasquista valencià Ricardo Samper. En conseqüència, durant els anys trenta, el futbol es va consolidar com la via més ostentosa i popular de dirimir i ressaltar les gran rivalitats urbanes existents a Espanya. I fins i tot, rivalitats dins d'una mateixa ciutat. L'existència de més d'un club de futbol en una metròpoli indicava l'existència d'un creixement demogràfic i urbà notable que expressava alhora la rivalitat entre diferents alternatives polítiques i econòmiques. Les rivalitats futbolístiques urbanes i intraurbanes a Felipe RODRÍGUEZ, "Sevilla-Betis: algunes claus per anar una mica més enllà del tòpic" i "Real-Atlético: madrilenys i rivals", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 56-60 i 62-65 respectivament.

En conseqüència, el futbol esdevenia un element de mobilització política, de la mateixa forma que ho podien ser les processons de Setmana Santa, les romeries, els enterraments o els espectacles de *varietés*. En tot cas, es podia valorar si la conjuntura dels anys trenta feia aconsellable que des dels cercles catalanistes d'esquerres s'utilitzés el F.C. Barcelona com ariet de les reivindicacions d'autogovern i de la força política i econòmica de Catalunya. Certament, resultava temerari donat l'abisme existent entre la imatge de prepotència econòmica i política que es pretenia oferir de Catalunya i la seva realitat més evident. A més a més, per als polítics i sindicalistes de la USC i del BOC, el F.C. Barcelona, si bé no era espanyolista, sí que havia estat en l'imaginari popular l'equip de la burgesia regionalista. Per tant, s'esqueia trobar un altre model de mobilització político-esportiva que superés els tics del regionalisme i atorgués al projecte marxista-noucentista d'administració autonòmica catalana un segell identitari diferent ³⁸. Fou així, que homes com Altimis s'esforçaren a afirmar que l'associacionisme esportiu i la seva pràctica a través d'esports ja clàssics del món catalanista vuitcentista com l'excursionisme o més propis del segle XX com la natació constituïa la millor manera de crear bons catalans i bons funcionaris catalanistes.

Tanmateix, la negació del futbol com a espectacle es nodrí d'un discurs culturalment elitista propi del noucentisme regionalista: el futbol, a causa de la seva massificació, resultava embrutidor; en canvi, els esports individuals o poc pràcticats tenien aquella aroma de solitud que permetien la reflexió, la interiorització intel·lectual i la concreció d'un esperit cívic. De sempre, el catalanisme havia definit el civilisme com quelcom noble i enaltidor dels esperits, mentre que l'espectacle de masses cridaner i ferotge es considerava propi de pobles salvatges i incivilitzats. Per aquesta raó pot definir-se el model d'autonomia regional de socialistes catalanistes i bloquistes de marxista-noucentista.

La platja i la natació: una via cap al marxisme interclassista

Com ja s'ha explicat, els catalanistes marxistes i socialitzants havien aspirat infructuosament a la massificació de la cultura i de les actituds elitistes; com per exemple, amb l'intent del Bloc d'adoptar el surrealisme com a model cultural proletari. Però aquesta fórmula es va revelar de nul·la efectivitat com a mecanisme d'enquadrament i de mobilització política. Tanmateix, la persistència a generalitzar els models elitistes resultava immanent a qualsevol proposta del catalanisme, fos conservadora, liberal, socialitzant o marxista.

³⁸ Paradoxalment, la tradicional imatge polititzada dels clubs de futbol barcelonins va ser contestada nombroses vegades tant des de la dreta com des de l'esquerra, espanyolista o catalanista. Així, fins i tot, en les interpretacions més modernes es segueix insistint en la força mobilitzadora del caràcter catalanista del F.C. Barcelona i l'espanyolista del R.C.D. Espanyol: Gabriel COLOMÉ, "Futbol i identitat nacional a Catalunya: FC Barcelona i RCD Espanyol", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 32-51; i Xavier PUJADAS i Carles SANTACANA, "De club esportiu a símbol del catalanisme. El Barça (1915-1925)", *L'Avenç*, nº 238, Barcelona, juliol-agost 1999, pp. 33-38.

S'entenia que el fet diferencial català dins d'Espanya es fonamentava, no només en la superioritat econòmica, sinó també en l'existència d'una societat culturalment avançada. Conseqüència d'aquest raonament foren les propostes d'actuació esportiva de l'AFGC a través de F. Altimis qui proposà la natació com a gran alternativa al futbol-espectacle ja que conjugava la pràctica lúdico-esportiva amb una tradició netament aristocràtica o burgesa.

El descobriment de la platja com a centre d'esbarjo i repòs s'havia originat a França i la Gran Bretanya a mitjans del segle XVIII. Aquesta descoberta, associada a l'aristocràcia, va néixer del refús a les ciutats, per antihigièniques, per la mobilitat social que imposaven les maneres burgeses per damunt dels privilegis tradicionals i de sang, però també es recomanava com a remei terapèutic. A més, la platja, allunyada dels centres de relació social formal, permetia a aquests sectors liberalitzar ocasionalment, i amb excuses facultatives, les seves rígides formes de comportament i de moralitat sense que ningú no els pogués veure i els ridiculitzés. Paral·lelament, permetia trasplantar la imatge idíl·lica del món rural a les zones costaneres per oposició a les caòtiques ciutats: els pescadors i pobladors riberencs assoliren una imatge de docilitat i rusticitat semblant a la dels pagesos. Durant la primera meitat del segle XIX, la burgesia començà a assumir les modes lúdiques nobiliàries i es traslladà a les platges els caps de setmana com a mecanisme de desconexió dels seus estressants negocis. A més, la millora de les comunicacions, sobretot l'augment de línies fèrries, va permetre que sectors populars amb un desig creixent d'imitar els rics ocupessin les platges. Aquest fet va implicar, consegüentment, una distribució geogràfica per classes socials en l'ocupació de les costes per tal de marcar les distàncies³⁹.

Nogensmenys, en el cas d'Espanya i de Catalunya, el predomini de la societat rural enfront de la ciutat i l'existència d'una xarxa ferroviària que començà a expandir-se en la segona meitat del segle XIX, va comportar un descobriment de les costes amb unes característiques diferents i molt més tardana. Així, entre els sectors benestants existia el costum d'anar a "reposar" a les zones rurals: era el cas de propietaris rendistes, aclaparats per negocis borsaris, comercials o industrials, que es traslladaven a les seves propietats per tal de gaudir de la natura oberta a més de controlar els seus parcels o arrendataris. En el darrer terç del segle XIX i el primer del segle XX, bona part dels sectors benestants de Barcelona tenien el seu refugi, tant de descans com de protecció enfront de les revoltes obreres, a la serralada de Collserola. En aquests sentit, les "meriendas fraternales" dels republicans radicals ocuparen, a principis del segle XX, aquest mateix àmbit geogràfic com a forma de disputar l'espai d'esbarjo burgès. Probablement, a Espanya, el descobriment de la

³⁹ Alain CORBIN, *El territorio del vacío*, Barcelona, Mondadori-Grijalbo Comercial S.A., 1993.

platja per part dels grups de l'elit econòmica i social no es produí fins el període 1914-1930, en un moment de gran impacte de corrents culturals i modes de divertiment marcades per la frivolitat i coincidents amb l'auge econòmic derivat de la consecució de diners fàcils durant la Primera Guerra Mundial: els diners fàcils donaren pas a l'aparició de nombrosos nous rics d'extracció popular i menestral que imposaren un híbrid de formes elegants i populars de sociabilitat (entre les quals cal incloure els clubs nàutics i de natació)⁴⁰. Aquesta mixtura social podia permetre la permeabilització d'un discurs social-esportiu ambivalent, com el de l'AFGC marxistitzada, de tal forma que un discurs obrerista de caire classista pogués promoure un enquadrament interclassista.

Així, tot i que la natació encarnava l'individualisme en estat pur i, per tant, allò més allunyat del col·lectivisme i la cooperació, F. Altimis, considerat com el teòric de l'esport a l'AFGC, va aconseguir quadrar el cercle en afirmar que la natació és un esport molt complet que servia per demostrar el nedador la soletat de l'home en mig de la immensitat de la mar. Fruit d'aquesta sensació de solitud, el banyista-funcionari havia de descobrir la necessitat d'associar-se:

La joventut corre a la platja. Ple estiu, que el sol, ardent de foc, escalfa l'horitzó. El plaer de l'aigua remou les multituds que arreu la cerquen afanyoses. Els "maillots" cridaners, amb bellugadissa quimera, donen color variant multiforme.

Tots semblen iguals. No es distingeix si l'un és més que l'altre. No hi ha classes. Tots es banyen. L'aigua els obsessiona i amb aquest anhel de felicitat del moment viuen. Joia suprema que solament pot donar la naturalesa. S'han despullat de les disfresses del món i es mostren tal com ha d'ésser l'home: senzill i honest.

[...]

Els funcionaris de la Generalitat, també com a éssers humans, anem a les platges a gaudir dels avantatges que ens ofereix la Naturalesa en el sector marítim, i també a les piscines que l'home s'ha creat per complement d'aquelles⁴¹.

La reflexió d'Altimis recull totes les contradiccions i ambivalències possibles de l'oferta política del socialisme i del comunisme catalanista. En tot cas, evidencia l'aspiració antiindividualista i col·lectivista que nodrí l'AFGC i el món polític de les esquerres catalanes en general. Així, el col·lectivisme dels socialistes catalanistes i dels bloquistes s'il·lustrava a través de la cooperació i l'esforç nacional comú, perquè la col·lectivitat era la nació. Un esforç nacional i esportiu on també s'havia d'implicar la dona:

Una de les atencions que ha de merèixer és el de fomentar l'esport femení amb pràctiques escaients al seu sexe i que tans bons resultats ha donat a altres entitats que l'han organitzat. Elements femenins hi ha a l'A. de F. de la G. de C. perquè també

⁴⁰ Aquests clubs permetien gaudir d'un espai d'esbarjo alternatiu i complementari del casino i, al mateix temps, la pràctica saludable de l'esport a l'aire lliure sense allunyar-se de la ciutat. Il·lustratiu d'aquest fenomen fou el Club Natació Barcelona fundat el 1907. L'objectiu prioritari del Club, vinculat al món associatiu catalanista, no era tant forjar esportistes d'èlit, sinó establir vincles entre els seus membres i forjar homes "cívics" a través de les activitats esportives. D'altra banda, la pràctica esportiva afavoria un tarannà interclassista (es pot mencionar el vell tòpic que a la platja i amb vestit de bany tothom és igual), tot i que tampoc existien diferències socials importants entre els membres de l'entitat. Ara bé, la quota mensual (entre 10 i 15 pessetes durant la II República) suposava un fre per a la inscripció de treballadors manuals. I tanmateix, la voluntat interclassista, pròpia del catalanisme del primer terç del segle XX, es manifestava sovint, com, per exemple, en les relacions paternalistes que els socis mantenien amb els empleats de l'entitat, majoritàriament afiliats al CADCI, sindicat que preconitzava aquest mateix projecte social: Gemma RAMOS RAMOS, *Esport, "civilitat" i interclassisme: el Club Natació Barcelona*, (article inèdit); i Antonio BUJ I BUJ, "75 anys del Club Natació Barcelona. Esport, política i societat", *L'Avenç*, nº 57, Barcelona, febrer 1983, pp. 24-31.

⁴¹ F. ALTIMIS, "De cara al mar", *BAFGC*, nº 2, Barcelona, agost 1933, p. 13.

es pugui portar a cap l'esport dins el feminisme i seria una joia per a nosaltres veure-la organitzada i que prengué el degut relleu⁴².

En definitiva, per a l'AFGC presidida per Rafael Ramis i orientada cap el socialisme marxitzant, l'esport no consistia només en una via d'expressió lúdica sinó que es tractava d'un camí important cap a la consciència de classe social i professional, així com nacional. Així ho va ressaltar també Jaume Miravittles en una memorable invocació a la Roma imperial i clàssica més pròpia del noucentisme d'inicis de segle i del feixisme italià que no pas d'algú vinculat al nacionalisme d'inspiració soviètzant. Tanmateix, el culte al racionalisme, poc proper intel·lectualment al feixisme, matisà el discurs llatí i esportista de Miravittles:

"Mens sana in corpore sano". Aquest era el gran principi de la civilització romana: l'equilibri del cos i de l'esperit; l'harmonia entre les funcions intel·lectuals i les funcions físiques. En efecte, no podrà considerar-se perfecte l'home intel·ligent, erudit, que desconeixi totalment els esports; la maravel·losa de la natació, la virilitat de la boxa, la ferma camaraderia de l'excursionisme, la tivantor nerviosa de la cursa a peu, la disciplina ordenada de l'equip de futbol. Hem de fugir naturalment del "recordman", de l'obsessionat del cronòmetre, però hem de crear un esport popular, en el que hi entrin les noves promocions humanes.

[...]

Assistim ara, arreu del món, a una veritable exaltació esportiva. Els jocs olímpics han renascut, continuament la trajectòria admirable de la civilització romana.

Si tots els estaments socials estan internats a l'esport, els funcionaris hi estan literalment obligats. El sedentarisme de les seves funcions necessita el contrast violent de l'esport. El correr, el saltar, és per l'home que s'asseu tot el dia, la forma més addient del repós. L'esport donarà als múscles la ufana de joventut i d'optimisme sense la qual no es pot emprendre amb èxit cap obra intel·lectual⁴³.

Tota aquesta invocació a l'olimpisme i a l'esport com a valor de regeneració física i moral de les persones, s'acompanyava d'una crida als associats de l'AFGC perquè es fessin membres de la Secció d'Esports. En tot cas, no deixa de sorprendre la fórmula que va emprar Miravittles per reclutar les dones associades a l'AFGC:

No us fan enveja els "espormens" funcionaris que veiem a la fotografia? [apareixen en dues fileres, uns dempeus i d'altres asseguts sobre les seves natges, uns quants funcionaris sense samarretes fent exercicis físics] oi, senyoretes associades, que els atletes tenen molt "ello"?

Tots a l'estadi! Tots a la secció esportiva de l'Associació⁴⁴.

En tot cas, a banda del comentari frívol sobre l'atractiu físic dels funcionaris esportistes com a forma d'atracció de les funcionàries de la Generalitat adherides a l'AFGC, cal destacar el discurs apològic de l'olimpisme que conduí a Miravittles a l'organització, amb l'aixopluc de

⁴² F. ALTIMIS, "Practiquem l'esport", *BAFGC*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, p. 9.

⁴³ Jaume MIRAVITLLES, "La funció humana de l'esport", *BAFGC*, nº 9, Barcelona, maig 1934, p. 6.

⁴⁴ *Ibid.* En aquest article es feia referència a la integració de la dona en l'esport, i així es concretà en la Junta de la Secció d'Esports constituïda a finals de 1935: Josep Vila i Miravittles (president), Joaquim Terrades (sots-president), Josep Guàrdia (caixer), Manuel Tobella (administrador), Daniel E. González (secretari general), Francesc Garcia (sots-secretari), Joaquim Valls (vocal i professor de gimnàs), **Peronella Rués (vocal secció femenina)**, Joaquim Rebull, Jesús Romeva i R. Camps (vocals tècnics), *BAFGC*, Barcelona, nº18, octubre-novembre 1935, p. 13. El subratllat en negreta és meu. Per a la introducció de la dona en el món de l'esport durant els anys vint i trenta: Joana LUNA, "L'esport, ¿un miratge de l'alliberament? El Club Femení d'Esports 1928-1936", *L'Avenç*, nº 112, Barcelona, febrer 1988, pp. 26-29. D'altra banda, la continuïtat de la Secció d'Esports, el 1935, demostra la importància de la pràctica esportiva en la formació política, sindical i laboral del catalanisme: Carles SANTACANA I TORRES, "El teixit social i associatiu", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura...*, op. cit., Vol. 9, dirigit per Hilari RAGUER, pp. 192-206.

la Generalitat, de l'Olimpíada Popular de juliol del 1936⁴⁵. I en aquest sentit, l'Estat (entès a Catalunya com la Generalitat) havia d'assumir el paper d'instrument cohesionador de l'esforç col·lectiu que havia de tenir en l'esport un dels màxims exponents d'educació cívica. Una educació cívica que, com el noucentisme regionalista, també s'estenia a l'àmbit de la Formació Professional dels quadres tècnics de la indústria i de l'economia catalana.

AFGC, esport i Escola del Treball

Certament, la presència de professors-funcionaris en l'Escola del Treball i en la Federació d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball (FAEET) permet entendre que el discurs cultural-esportiu de l'AFGC i de la FAEET tingués unes semblances més que notòries. Així, incidiren en el fet que la cultura física i la mental constituïen aspectes indestrutibles en la formació de les persones. En aquest sentit, abans de la proclamació de la II República ja s'havien posat de relleu una sèrie de punts de vista que connectaven sense problemes amb el concepte *Mens sana in corpore sano*. Cal tenir present, que l'ACE-GC havia fet d'aquesta idea l'element principal del seu ideari associatiu-professional. Per tant, a finals dels anys vint i principis dels trenta, ja fos sota la fórmula administrativa de la Diputació de Barcelona com de la Generalitat de Catalunya, l'ideari esportiu de la FAEET, de l'ACE-GC, de l'AFGC i de l'Escola del Treball era el mateix⁴⁶. Òbviament, els funcionaris de l'Escola del Treball que exercien com a dirigents de l'AFGC coincidiren en la crítica a la cultura dels estats en definir-la com a sinònim de cultura del ramat completament allunyada de la pràctica esportiva. Per això resultava tan important situar l'educació física dins d'un pla d'estudis coherent i amb unes instal·lacions perfectament acondicionades per a la pràctica de l'esport. Tot això resultava summament bàsic, perquè la combinació d'educació tècnica, *espiritual* i esportiva havia de modelar els catalans del futur en la defensa dels seus interessos socials i nacionals. Així, Guerau García, professor-funcionari de Gimnàstica de l'Escola del Treball, sintetitzà el novembre del 1931 aquest punt de vista, ressaltant com a model a seguir per Catalunya el paper dels *sòkols* txecs en la construcció nacional de Txecoslovàquia:

A Catalunya s'ha operat un redreçament a favor de l'educació física; fa poc un regidor del nostre Ajuntament ha presentat un projecte discutible en molts dels seus punts a favor de l'educació física entre els infants de les escoles: S'ha comprès que no n'hi havia prou que la joventut es lliurés a la pràctica esportiva; calia, abans que tot, preparar aquesta joventut des de les escoles primàries, per a després, més tard, practicar el seu esport predilecte. Això, un projecte. Ara ve la realitat, i aquesta es troba a l'Escola del Treball, on en aquest sentit s'ha treballat bastant.

Ço que en el Municipi és un projecte en l'Escola és un fet. Els nois són obligats a agermanar l'educació mental amb l'educació física, tot això controlat per l'Institut d'Orientació Professional.

La gimnàsia, base cabdal per l'educació física, és practicada per tots els infants que assisteixen a l'Escola.

⁴⁵ Carles SANTACANA i Xavier PUJADAS, "L'Olimpíada Popular de Barcelona del 1936: olímpics i antifeixistes", *L'Avenç*, nº 136, Barcelona, abril 1990, pp. 6-12; i Carles SANTACANA i TORRES, "L'Olimpíada Popular, una il·lusió frustrada", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura...*, op. cit., Vol. 9, dirigit per Hilari RAGUER, pp. 202-203.

⁴⁶ Rizal A. ALCALDE, "Cultura moral y cultura física", *BFAEET*, nº 1, Barcelona, febrer 1931, pp. 13-14

No dubtem que és a l'Escola on hi ha una joventut nombrosa, on pot haver-hi l'iniciament del sòkols de Catalunya.

[...]

Cal esperar que el Conseller de Cultura de la Generalitat, ciutadà Gassol, i el director de l'Escola, Rafael Campalans, sabran veure aquest buit que existeix, i d'aquí a poc temps serà un fet la pista atlètica dintre l'Escola. L'atletisme, esport bàsic en l'Olimpíada, deu ésser també l'esport al qual dediquem especial preferència, ja que sols pot copsar les belleses que enclouen les diverses branques de l'esport atlètic aquell que ha trepitjat un Estadi⁴⁷.

Nogensmenys, demostratiu de l'eclecticisme intel·lectual dels anys trenta, el mateix número de novembre del 1931 del butlletí de la FAEET mostrava com formes esportives cultes podien conviure sense aparents problemes amb les denostades pràctiques considerades incultes. D'una banda s'exaltava l'excursionisme com la disciplina, físicament i intel·lectualment, més saludable que existia, ja que permetia, entre d'altres coses, el treball en equip:

Jo voldria, companys, que anéssiu a la muntanya i hi cerquéssiu aquestes emocions de què us parlo, que fruíssiu els paisatges i els exemples que us mostra la natura, i estic segur que quan deixareu enrera aquelles muntanyes, sentiríeu una enyorança que us obligaria a voler reveure-les ben prompte⁴⁸.

Però enfront d'aquest panegíric sobre l'excursionisme, les planes del butlletí de la FAEET es feien ressò de les notícies generades per la secció de futbol de l'Escola del Treball, que resultava la més concorreguda i seguida per tothom; cal dir que, a més a més, la FAEET comptava amb un equip de futbol que participava en el campionat de Catalunya amateur⁴⁹. En conseqüència, el fenomen esportiu s'interpretava d'una forma força semblant per part de tots els àmbits del catalanisme polític, ja fos el regionalisme, Partit Catalanista Republicà-Acció Catalana Republicana, ERC, USC o BOC. Ara bé, existien petites formulacions teòriques a l'entorn del noucentisme cultural-esportiu que permetien diferenciar, per exemple, a regionalistes de socialistes catalanistes i bloquistes. En aquest sentit, aquests entenien la cultura com un fenomen de masses: proposaven una educació general bàsica per a tothom i que convisqués alhora amb una formació professional farcida d'assignatures de Lletres i amb una especial atenció a la Gimnàstica. Tot plegat reflectia un aspecte característic dels anys trenta: la voluntat d'aunar formes d'expressió cultural elitistes amb d'altres que no ho eren gens. Tanmateix, tenia una altra explicació ben senzilla i es resumia en la voluntat, existent en tots els projectes polítics catalanistes, de crear una societat totalitzadora que engolís totes les formes d'expressió política, cultural, social i econòmica.

Dins l'àmbit dels funcionaris de la Generalitat, la voluntat totalitzadora es traduïa en la

⁴⁷ Guerau GARCÍA (professor de Gimnàs), "Escola del Treball, sí; però també escola d'educació física", *BFAEET*, nº 8, Barcelona, novembre 1931, pp. 186-187.

⁴⁸ R.A.S, "EXCURSIONISME/ L'esport espiritual", *BFAEET*, nº 8, Barcelona, novembre 1931, p. 185.

⁴⁹ "FUTBOL", *BFAEET*, nº 8, Barcelona, novembre 1931, p. 187.

pretensió dels dirigents marxistes de l'AFGC d'englobar sota uns objectius polítics, professionals i culturals comuns els empleats públics de les diferents categories de l'administració autònoma regional. Ara bé, el Consell Directiu presidit per Rafael Ramis va trobar nombrosos obstacles alhora de fer realitat una AFGC marxitzada amb una afiliació multiprofessional i interclassista. En primer lloc, perquè va resultar impossible aglutinar sense conflictes la dispersió d'interessos professionals existents dins del funcionariat. Però, en segon lloc, i més dramàtic, fou la recança de molts empleats públics a reconèixer la vàlua professional del concepte de funcionari. Fins el punt, que funcionaris que treballaven com a metges, advocats o enginyers de l'administració autònoma catalana, preferiren enquadrar-se en associacions corporatives de metges, advocats o d'enginyers.

VI. CORPORATIVISMES I ASSOCIACIONISME PROFESSIONAL: ELS LÍMITS DE
L'AFGC COM A *SINDICAT ÚNIC* DEL FUNCIONARIAT CATALÀ

16. L'ASSOCIACIONISME PROFESSIONAL DELS FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DINS DEL MARC CORPORATIU DELS ANYS TRENTA

La confluència, el 1933, del bloquisme i del socialisme catalanista dins de l'AFGC es va veure facilitada per l'existència en el si del BOC i de la USC d'uns dirigents socio-professionalment semblants: intel·lectuals diletants amb vinculacions al món dels mercantils i el conjunt del sector dels serveis. D'altra banda, les figures senyeres d'ambdues formacions, Joaquim Maurin i Joan Comorera, eren mestres o si més no havien exercit com a tals abans de dedicar-se professionalment a la política. Certament, resulta comprensible que la USC, amb un direcció com la dels anys vint i els primers mesos de la República, farcida d'intel·lectuals-professionals i funcionaris com Rafael Campalans, Manuel Serra i Moret o Emili Mira, tingués les seves recances a l'hora d'apropar-se als comunistes separatistes del BOC. Aquestes maliances van minvar en aparença quan la Unió Socialista es va dotar, el 1932, d'una cúpula directiva professionalment menys elitista i encapçalada per Joan Comorera.

En tot cas, les rivalitats entre intel·lectuals-diletants i intel·lectuals-professionals, tant a l'administració pública com al món de l'empresa privada, anaven més enllà de les filiacions partidistes. Així, un funcionari d'alta categoria de la USC podia tenir més punts en comú amb un funcionari d'alta categoria de la Lliga que amb un empleat públic interí pertanyent a la USC. De la mateixa forma, metges i enginyers, per exemple, vinculats o simpatitzants de qualsevol partit veien superades les seves diferents opinions polítiques per la solidaritat corporativo-professional.

En rigor, l'extrema corporativització del món professional i tècnic de la Catalunya dels anys trenta feia notòriament difícil l'existència i supervivència d'associacions o sindicats que aconseguissin aplegar en un de sol a totes les professions liberals. Allò que realment triomfà foren les associacions o sindicats que aglutinaven els professionals d'una especialitat o ofici tècnic. Així, la divisió corporativa de la societat catalana afectà al mateix associacionisme funcional que també patí els efectes de l'egoisme corporatiu. En conseqüència, no es va vertebrar un sindicat unitari de tots els funcionaris de Catalunya, de la mateixa forma que tampoc s'aconseguí que els funcionaris de la Generalitat o dels Ajuntaments superessin el seu rebuig al mateix concepte d'empleat públic. Un enginyer que treballava per a l'administració pública preferia associar-se i ser reconegut socialment com enginyer abans que com a funcionari. Tanmateix, això no impedia que adoptés la doble afiliació com a funcionari i com a professional-enginyer, però sempre destacant la segona vessant per damunt de la primera.

Corporativismes municipals i barcelonacentrisme

En el reglament de l'AFGC aprovat a l'estiu del 1933, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya es definia com a "continuadora de "Cultura i Esport, Generalitat de Catalunya" [...] i reunirà tots els funcionaris pertanyents a organismes que depenguin directament o indirectament de la Generalitat, sense distinció de categories" i ressaltava que "la seva residència serà a Barcelona" ¹. Però l'objectiu immediat de l'AFGC era nomenar "un Comitè encarregat de gestionar la constitució d'una Federació de totes les Associacions de Funcionaris de Catalunya" ². Aquestes paraules donaven a entendre que l'expansió orgànica i afiliativa de l'AFGC no havia de limitar-se necessàriament als funcionaris de la Generalitat sinó que també podia estendre's a d'altres indrets de l'administració pública com per exemple els Ajuntaments. Certament, si el projecte d'autonomia o d'Estat regional de socialistes catalanistes i bloquistes exigia el control del conjunt de l'administració catalana, resultava lògic aconseguir també el domini organitzatiu dels funcionaris municipals.

L'AFGC va ser, inicialment, una organització d'arrelament plenament barceloní. En primer lloc, existia una raó netament econòmica: abans de rebre els traspassos, la Generalitat va aconseguir de l'Ajuntament de Barcelona notables ajuts econòmics. En segon lloc, la major part de l'administració autonòmica es situava a Barcelona ciutat i província, per la simple raó que es tractava de la zona més poblada del Principat amb diferència i que, per aquesta raó, havia d'oferir més serveis; com a mínim, fins que es fessin efectius el conjunt dels traspassos³. D'altra banda, si l'administració autonòmica estava, el 1933, encara per construir fora de Barcelona, quedava, com s'ha assenyalat, una via per incrementar el nombre d'associacions de funcionaris integrades a l'AFGC: les dels Ajuntaments. Tanmateix, les entitats sindicals o professionals de funcionaris municipals creien defensar uns problemes i unes conjuntures laborals i socials relativament diferents a les dels funcionaris de la Generalitat. A més, cal no oblidar que els sindicats de funcionaris municipals, com el de Barcelona, tenien una trajectòria sindical prèvia a la de l'AFGC. Així, entre les associacions de funcionaris municipals havien de sorgir dubtes davant la integració en una associació que s'acabava de refundar i que tenia una trajectòria prèvia més aviat minsa. Finalment, els funcionaris municipals també havien de malfiar-se d'una entitat que es definia com Associació dels Funcionaris de la Generalitat, perquè com el seu nom indicava, resultava lògic que no defensés amb la mateixa intensitat els funcionaris dels Ajuntaments que els de la Generalitat.

¹ "Reglament de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya", *BAFGC*, nº 2, Barcelona, agost 1933, s.p.

² *Íbid.*

³ Anna CABRÉ I PLA i Isabel PUJADAS I RÚBIES, "La població: immigració i explosió demogràfica", *Història econòmica de la Catalunya contemporània* vol. 5: "S.XX. Població, agricultura i energia", Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1989, pp. 11-46.

En definitiva, l'AFGC va voler presentar-se com l'associació dels funcionaris catalans, però en presentar-se com a organització dels funcionaris de la Generalitat no va poder assolir, inicialment, aquesta voluntat hegemònica i aglutinant ⁴.

Tanmateix, la voluntat dirigista i hegemònica de l'AFGC entre els empleats públics de la Generalitat i dels municipis de Catalunya va topar també amb múltiples interessos corporatius de caire professional. Si bé els funcionaris com a tals assumiren i sempre han assumit una actitud corporativa notable, fonamentada en la seva consciència de treballador públic enfront del treballador de l'àmbit privat, el funcionariat mai ha estat un cos professional homogeni. En la mesura que l'administració de l'Estat s'havia vertebrat sempre en ministeris, la divisió ministerial ja constituïa per si mateixa un focus de redefinició corporativa: el funcionari de sanitat no només era funcionari, sinó també metge o infermera; el mestre podia exercir com a funcionari del Ministeri d'Instrucció Pública ,però probablement per damunt de tot es considerava a si mateix un docent. Així, la unió associativa de tota aquesta gamma professional de funcionaris resultava complexa i difícil perquè, al cap i a la fi, les necessitats laborals de metges, infermeres i mestres resultaven força diferents. És més, les rivalitats i diferències corporatives encara havien d'obrir un major abisme entre els grups esmentats i els funcionaris dels ministeris d'àmbit econòmic: no tenia la mateixa consideració social un professor rural que un passant i oficinista d'un Ministeri a Madrid ⁵.

Tot aquest conjunt de consideracions valien exactament el mateix per a l'administració autònoma catalana dels anys trenta, on les diferents Conselleries també propiciaven distincions corporatives i professionals entre els seus respectius funcionaris, fins el punt que molts d'ells, abans de ser membres d'alguna associació d'empleats públics de la Generalitat, s'adherien a l'organització corporativa de la professió per la qual havien estat contractats com a funcionaris com, per exemple, a un sindicat o un col·legi de metges, mestres o enginyers. En alguns casos, assumiren la doble afiliació en l'AFGC i el col·legi professional corresponent. També podia donar-se el cas d'aquells que ingressaven en la Federació Nacional d'Indústria o Sindicat Únic d'algun sindicat general com la UGT o la CNT, que aglutinava els treballadors de la professió corresponent. A Catalunya, a mesura que es van efectuar els traspassos i les diferents Conselleries s'anaren omplint de contingut, les necessitats professionals dels funcionaris respectius també s'anaren distingint. Així, per damunt de l'esperit de cos

⁴ Tanmateix, els secretaris i diversos càrrecs dels Ajuntaments catalans havien de passar, després d'aprovar les seves respectives oposicions municipals, per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, dependent de la Generalitat. Una reproducció dels drets i deures del funcionaris municipals recollits a la Llei Municipal de Catalunya inclosa en l'Estatut Interior de Catalunya a Ismael E. PITARCH, *L'estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques (1932-1939)*, Barcelona, Curial, 1977, pp. 508-517.

⁵ A. C. MÁRQUEZ TORNERO, *Testimonio de mi tiempo (Memorias de un español republicano)*, Madrid, Origenes, 1979, pp. 71-134.

funcionarial, molts empleats públics van optar per ser reconeguts pels serveis que oferien que no pas com a funcionaris. Existia el convenciment que donava més prestigi dir que hom era, per exemple, metge o professor que no pas funcionari, ja que aquest concepte encara es considerava sinònim de gandul i ineficient. Resultava evident que primer els publicistes de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya i després els de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat no se'n van sortir en els seus esforços per indicar que amb la nova administració autònoma havia nascut un nou tipus de funcionari més competent i servicial. En definitiva, amb l'establiment de la Segona República, la corporativització de la societat espanyola i catalana s'accentuà encara més, ja que tothom esperava que el nou règim posés solució als problemes laborals de la seva corresponent professió, dificultant la vertebració d'associacions generals de funcionaris.

Clericalisme i anticlericalisme en la regulació del professionalisme tècnic

Fossin de dretes o d'esquerres, els intel·lectuals i els professionals veieren en el règim republicà una via de promoció dels seus interessos corporatius. Si bé, en el règim primoriverista, els intel·lectuals i tècnics que van prosperar, tant en l'àmbit privat com en el públic, van ser sobretot catòlics i monàrquics, durant la República la promoció es va estendre a les noves fornades de joves d'esquerres de classe mitjana. Així, no havia de resultar estrany que la Segona República es conegués també com la *República dels Intel·lectuals*, acepció que no es referia només, a escriptors i periodistes, sinó també a l'ampli ventall de tècnics amb títol coneguts també com intel·lectuals-professionals⁶. En aquest sentit, la constitució del 1931, marcada pel seu to anticlerical, afavorí els tècnics i professionals d'esquerres. Aquests, emparats en les traves que el text constitucional imposava a l'Església catòlica espanyola, pressionaren per tal de combatre l'intrusisme d'alguns ordres religiosos en el control de determinades professions. L'intrusisme eclesiàstic va contribuir al sentiment anticlerical dels sectors socials dominants en la nova conjuntura republicana. Per exemple, l'ensenyament i la sanitat van esdevenir espais de combat professional, marcats per la dicotomia clericalisme-anticlericalisme. En aquest sentit, les reformes del primer bienni republicà perseguiren també,

⁶ La bibliografia existent sobre la intel·lectualitat espanyola dels anys vint i trenta sempre ha enfocat el tema des del punt de vista estrictament culturalista. Així, l'adveniment de la República ha estat presentat com a fruit de la pressió d'una intel·lectualitat liberal i republicana, que en nom de la cultura i de l'alfabetització dels espanyols, havia decidit posar a fi a la barbàrie cultural monàrquica, eclesiàstica i militar. Tanmateix, aquesta lluita per la cultura dels elements d'esquerra no es relaciona de cap manera amb els seus propis interessos professionals. En essència la historiografia espanyola donà per bo el discurs intel·lectual republicà que negava l'egoisme corporatiu i exaltava la seva bona disposició per educar tot un país. Il·lustratius són: Jean BÉCARUD i Evelyn LÓPEZ CAMPILLO, *Los intelectuales españoles durante la II República*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1978; Genoveva GARCÍA QUEIPO DE LLANO, *Los intelectuales y la dictadura de Primo de Rivera*, Madrid, Alianza Editorial, 1988; o Javier TUSELL i Genoveva GARCÍA QUEIPO DE LLANO, *Los intelectuales y la República*, Madrid, Nerea, 1990. Enfront de la visió culturalista de l'intel·lectual dels anys vint i trenta es troba la de l'intel·lectual entès com a home de lletres però també com un tècnic-professional al dossier Carlos SERRANO (ed.), "El nacimiento de los intelectuales en España", *Ayer*, 40, Madrid, Marcial Pons, 2000, pp. 11-133.

entre d'altres coses, crear un professorat públic que competís amb les escoles privades, d'orientació fonamentalment religiosa ⁷. D'altra banda, moltes monges, sovint amb una preparació cultural molt deficient, feien de mestres o també d'infermeres.

Així doncs, la professió d'infermeria constitueix un bon exemple d'un procés de consolidació professional. El 1917 es creà la primera Escola d'Infermeria de Catalunya, l'Escola de Santa Madrona, de caràcter privat i la segona que s'instal·lava a Espanya. En el mateix any, la Mancomunitat decidí crear una Escola d'Infermeres Auxiliars de Medicina que s'inaugurà el 1919 però es va interrompre el 1924. Ja en el període republicà, el 1932, va sorgir la Unió Catalana de Practicants, el 1933 la Generalitat organitzà l'Escola d'Infermeres de Catalunya i el 1934, per iniciativa del doctor Josep Dencàs, es constituí el Col·legi Oficial de Llevadores de Catalunya. Finalment, el 1935, ja es posà en funcionament el Col·legi Oficial d'Infermeres de Catalunya ⁸.

En un camp paral·lel a la infermeria, la professió farmacèutica també va començar a estendre la producció en sèrie de medicaments fent que les rebotigues de les farmàcies esdevinguessin petits laboratoris. En conseqüència, el 1934, la Generalitat creà la carrera de Practicant de Farmàcia, confirmant el nivell de desenvolupament de la professió farmacèutica que fins feia poc es reduïa a despatxar i preparar productes específics segons fórmules mèdiques. Cal tenir present, a més, que el 1931 s'havia fundat l'Acadèmia de Farmàcia de Catalunya ⁹.

Certament, l'exemple dels mestres, dels practicants i les infermeres posava de manifest la dificultat expansiva de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Aquells que exercien aquestes professions dins de l'administració pública optaren majoritàriament per enquadrar-se en organitzacions de defensa del seu àmbit professional estricte. En el cas dels mestres, només de forma excepcional evidenciaven una opció afiliativa

⁷ El segle XIX, els diferents concordats de l'Estat liberal espanyol amb Roma, com per exemple el de 1845, havien deixat pràcticament en mans de l'Església catòlica, el control sobre l'ensenyament: Ana YETANO, "L'educació com apostolat. A la conquesta de la societat burgesa", *L'Avenç*, nº 96, Barcelona, setembre 1986, pp. 18-25. La disputa professional entre esquerres i església pel control de l'ensenyament a Claudio LOZANO, *La educación republicana 1931-1939*, Barcelona, Universidad de Barcelona, 1980 pp. 205-237. Per a la sindicació socialista del professorat, Antonio MOLERO PINTADO, *La reforma educativa de la Segunda República Española. Primer bienio*, Madrid, Santillana, 1977. En front de la sindicació de socialistes es pot observar la tasca d'apostolat a les escoles religioses, María Jesús MORENO, "Presencia de la Iglesia en la vida cultural del Ciudad Real de la II República", a *I Congreso de Historia de Castilla-La Mancha. Tomo X. Transformaciones burguesas, cambios políticos y evolución social (2)*, Toledo, Servicio de Publicaciones de la Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, 1988, pp. 241-247. En aquest sentit, resultava lògic que els estudiants catalanistes i republicans s'associessin per defensar les seves futures vies de promoció a l'administració pública front de la injerència de l'església tant a l'ensenyament com a la funció pública. Així, es confrontava catalanitat enfront de religiositat: Arnau FIGUERAS, *Història de la FNEC...*, op. cit., pp. 75-83.

⁸ Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya...*, op. cit., pp. 470-478; Oriol CASASSAS, *La medicina catalana del segle XX*, Barcelona, Edicions 62, 1970, pp. 59-60 i 109-110; una reflexió sobre el fet professional de la infermeria, J. CANALS I SALA, *La defeminització de la infermeria (Tecnologia, ideologies i divisió sexual del treball en l'evolució d'una professió)*, Tesi de Llicenciatura, Departament d'Antropologia Social, Facultat de Filosofia i Lletres (Tarragona), Universitat de Barcelona, 1984.

⁹ Francisco VILLACORTA BAÑOS, *Profesionales y burócratas...*, op. cit., pp. 288-293, 304-310 i 465-474; J. DE MIGUEL i J. SALCEDO, *La profesión farmacéutica*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas-Siglo XXI, 1987.

envers l'AFGC i sovint es tractava, lògicament, d'alguns mestres o professors que impartien classes a les Escoles Normals de la Generalitat. Tanmateix, cal ressaltar que, majoritàriament, el sector dels mestres a Catalunya comptava amb un factor clau que l'impedia adherir-se a l'AFGC: la seva vinculació i dependència administrativa del Ministeri d'Instrucció Pública.

En tot cas, 1933-1934 va convertir-se en un període de regulació de professions i carreres tècniques i lletrades per part de la Generalitat, així com també de l'inici de l'expansió real de l'administració autònoma regional catalana un cop es començaren a concretar els traspassos de competències marcats per l'Estatut aprovat el setembre del 1932. En conseqüència, resultava lògic que per aquelles dates primés l'egoisme corporatiu de cada professió obsedides per legalitzar i consolidar el seu *status* professional. En aquest sentit, els enginyers industrials constitueixen un paradigma de grup extraordinàriament corporatiu i fort, amb una llarga tradició associativa i que, a més, comptava en els seus rengles a personatges vinculats a la USC i al món del funcionariat com Rafael Campalans i Estanislau Ruiz i Ponseti.

Tradició i elitisme dels enginyers industrials

Els enginyers intentaren aprofitar la conjuntura del període republicà per resoldre els seus problemes corporatius tradicionals. L'Associació d'Enginyers Industrials de Barcelona s'havia fundat el 1863, però no va aconseguir sobreviure més enllà del 1870, data en què es va dissoldre. El 1872 es va tornar a organitzar i el 1899 es va convertir en una agrupació de l'Associació Nacional Espanyola. L'any 1931 els enginyers decidiren de nou organitzar-se en l'àmbit català i a partir d'aquí exerciren fortes pressions per resoldre dos dels problemes més greus de la professió: la manca de regulació jurídica del seu exercici i la lluita contra l'intrusisme degut a una indefinició sobre la titulació. Tres decrets del Govern de la República de 1933 i 1935 limitaren els àmbits de treball dels enginyers, i el Congrés Internacional d'Ensenyament Tècnic realitzat a Catalunya el 1934 va donar el primer pas cap al Pla General d'Estudis Industrials de la Generalitat de 1936 ¹⁰.

L'empenta associativa dels enginyers industrials cal entendre-la com una resposta defensiva a les crítiques que els analistes polítics i econòmics els van dedicar en el context de la crisi econòmica dels anys trenta, conseqüència del *crack* de la borsa de Nova York del 1929. Certament, la segona fase de la revolució industrial a Nordamèrica i l'embogida tendència al consumisme que s'apoderà dels EE.UU als anys vint s'atribuïren de forma simplista als enginyers industrials. Segons aquest punt de vista, els enginyers industrials, amb

¹⁰ Ramon GARRABOU, *Enginyers industrials, modernització econòmica i burgesia a Catalunya (1850-inicis del segle XX)*, Barcelona, L'Avenç, 1982; i A. DEL CASTILLO i M. RIU, *Historia de la Asociación de Ingenieros Industriales de Barcelona (1863-1963)*, Barcelona, Asociación de Ingenieros Industriales de Barcelona, 1963.

Frederick W. Taylor com a cap intel·lectual visible, van dissenyar un sistema d'organització del treball fonamentat en la producció massiva, que havia d'anar acompanyada d'un consumisme permanent. Només d'aquesta manera podrien aconseguir-se grans beneficis que es tornessin a reinvertir en més producció. La clau de volta d'aquest sistema era l'anomenada per Taylor "organització científica del treball", caracteritzada per la ultramecanització de les formes de treball i la reducció del nombre de treballadors necessaris en la cadena productiva. Tot això havia de conduir a un abaratiment de la producció a partir també d'una menor despesa en salaris. De l'èxit inicial d'aquesta fórmula se'n feren responsables els enginyers industrials, els quals es sentiren els escollits per tal de dirigir una nova era de prosperitat econòmica. És més, enlluernats pel seu èxit socio-professional no dubtaren a afirmar que la nova era de la tecnocràcia havia estat una utopia dels enginyers industrials, fins el punt d'identificar tecnocràcia exclusivament amb enginyeria: ells eren els vertaders i únics intel·lectuals tecnòcrates, menyspreant a la resta de professions com a subordinades als seus dictats professionals. Tanmateix, la crisi dels anys trenta els hi passà factura. Una allau de crítiques denunciaren l'elitisme dels enginyers industrials i les seves desmesurades visions *futuristes* de l'era industrial. Resultava lògic, doncs, que dins dels EE.UU, i en concret des de l'Amèrica rural, s'interpretés la crisi dels anys 30 com un càstig diví contra les idíl·liques comunitats rurals, càstig del qual els enginyers industrials n'havien estat els instruments ¹¹. Des d'Espanya sorgiren també veus que volien advertir del perill d'un govern tecnocràtic inspirat pels enginyers industrials tal i com s'explicità des de les planes d'*Ahora*:

El "Herald Tribune" llama a la tecnocracia "nueva religión que recorre Norteamérica" y también "promesa mística de una nueva vida económica, de un reino de Dios revelado por la ciencia".

¿Qué es la tecnocracia? Es el nombre tomado por un grupo de ingenieros y sabios americanos, a cuya cabeza figura Howard Scott, y que se halla en relación con un grupo de una treintena de ingenieros y con la sección de estudios técnicos de la Universidad de Columbia. Tecnocracia equivale etmológicamente a "Gobierno de los técnicos", y, en efecto, con ello se quiere indicar un sistema económico totalmente distinto de lo que hasta el presente se conocen, en el cual la soberanía la tienen los ingenieros.

[...]

La tecnocracia atribuye todo esto [l'atur i els problemes de producció i consum derivats del *crack* del 1929] al aumento de producción por los progresos técnicos. El perfeccionamiento del maquinismo hace que un número insignificante de obreros realice la misma labor que antes ese mismo número multiplicado por un factor considerable; las industrias van prescindiendo progresivamente de brazos humanos; y así se llega a lo que llaman los tecnócratas el paro tecnológico ¹².

¹¹ Intel·lectuals com Fernández de la Mora assenyalaren que la tecnocràcia va tenir la seva esplendor als anys vint del segle XX, però que entrà en crisi en la dècada següent. La derrota residí en la incapacitat de la tecnocràcia per substituir o marginar a les ideologies polítiques clàssiques. Certament, aquest argument ressaltà que la derrota de la tecnocràcia es ratificà quan les ideologies clàssiques acabaren per incorporar la tecnocràcia en els seus plantejaments polítics. Tanmateix, caldria interpretar aquesta data a l'inrevés: el vernís tecnocràtic de totes les ideologies polítiques reafirmà, en realitat, el triomf de la tecnocràcia. Veure Gonzalo FERNÁNDEZ DE LA MORA, *El crepuscle de les ideologies*, Barcelona, DOPESA, 1972, pp. 149-152. Per comparar el cas espanyol i nordamericà amb el francès, ben proper culturalment i geogràficament a Catalunya, André THÉPOT (ed.), *L'ingénieur dans la société française*, Paris, Les Éditions Ouvrières, 1985; a més a més, la relació de la tecnocràcia amb el món intel·lectual, en una simbiosi que també fou pròpia de la societat catalana, Christophe PROCHASSON, *Les années électriques (1880-1910)*, Paris, Éditions La Découverte, 1991.

¹² M.M., "Tecnocracia", *Ahora*, lunes 23-I-1933, p. 44.

En el fons, es tractava d'una opinió que evidenciava les temences que determinats sectors de la societat espanyola, especialment els vinculats als sectors agraris tradicionals, sentien vers els canvis estructurals que estava operant Espanya des de la Primera Guerra Mundial, uns canvis que es traduïen en l'expansió dels sectors dels serveis i industrial en detriment de l'agrari. Enfront d'aquesta reacció antiindustrialista semblava consegüent que els enginyers industrials defensessin les seves posicions corporatives i reclamessin a l'Estat una major potenciació del desenvolupament industrial, especialment des de Catalunya, on el seu nombre resultava clarament superior¹³.

L'orientació corporativa i tècnica de la Generalitat

A banda dels enginyers industrials, un bon exemple de la capacitat d'influència dels col·lectius professionals barcelonins en els anys trenta el constitueix el d'arquitectes. Ja en el Primer Congrés d'Arquitectes en Llengua Catalana, es plantejà la necessitat que tots els Ajuntaments disposessin d'un arquitecte municipal: es tractava de crear un mercat de treball i d'acotar unes competències professionals de manera inequívoca. El 1931 s'havia creat el Col·legi d'Arquitectes de Barcelona, que el 1933 passaria a cobrir l'àrea de Catalunya i Balears¹⁴. El col·lectiu d'arquitectes va esdevenir especialment actiu en aconseguir aplegar el màxim de competències, com ho demostra la ponència que proposa un Pla de l'Ensenyament de l'Arquitectura en el congrés de 1932¹⁵. Cal, doncs, destacar la societat catalana va assolir un alt grau de "tecnificació" en el període republicà. Aquesta tecnificació va respondre a un procés de consolidació de noves professions que ja venia de lluny i que en el període de la Mancomunitat, primer, i en el de la Generalitat republicana, més tard, cristal·litzà en allò que s'ha anomenat "nacionalisme tècnic", i que va poder consolidar-se gràcies a l'aixopluc de l'administració autonòmica de la Generalitat. En definitiva, es va experimentar un canvi important en l'estratègia de lluita per institucionalitzar les noves professions en encaixar

¹³ Jesús A. MARCOS ALONSO, *Los ingenieros entre el pasado y el futuro. (Un estudio sociológico en torno a la práctica y a la imagen de la profesión entre los ingenieros industriales de Cataluña)*, Barcelona, Laia, 1974. D'altra banda, la força dels enginyers industrials es denota en la ingent quantitat de publicacions que tragueren a la llum pública durant el primer terç del segle XX: Eloy FERNÁNDEZ CLEMENTE, *Las revistas de los ingenieros*, consultable a la pàgina web: www.unizar.es/eheep/elo9.pdf, 21 pp.

¹⁴ Fins i tot l'entitat que pretenia agrupar els estudiants republicans reflectia el mateix impuls ordenador: la Federació Universitària Escolar, fundada el 1928 pel mallorquí Antoni Mª Sbert, dirigent de l'Esquerra Republicana de Catalunya, tot i ser un organisme estatal, reconeixia federalment un espai comú català i illenc: Jordi MONÉS I PUJOL BUSQUETS, "La lluita per l'autonomia universitària (1900-1930)", a *L'aportació de la Universitat Catalana a la Ciència i la Cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1981, p. 41; i per la integració de la Cambra Federal de la FUE dins la FNEC (Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya), Josep M. COLOMER, "Els estudiants de Barcelona al llarg del temps", *Íbid.*, pp. 170-171; i per a la FUE, la FNEC i l'APEFILL (Associació Professional d'Estudiants de Filosofia i Lletres), Jordi MARAGALL, "(1928-1934). Evocació d'uns anys universitaris", *L'Avenç*, n° 34, Barcelona, gener 1981, p. 18. També Arnau FIGUERAS, *Història de la FNEC...*, *op. cit.*

¹⁵ Enric UCELAY-DA CAL, "Le Corbusier i les rivalitats tecnocràtiques a la "Catalunya revolucionària"", a J.J. LAHUERTA (ed.), *Le Corbusier y España*, Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 1997, pp. 121-188; Oriol BOHIGAS, *Arquitectura i urbanisme durant la República* Barcelona, Dopesa, 1978; i la reproducció de les conclusions del Primer Congrés d'Arquitectes en Llengua Catalana, Eduard MORENO (ed.), *La Generalitat de Catalunya. III. La política urbanística*, Barcelona, Undarius, 1977, pp. 119-130.

aquestes aspiracions dins un model d'administració i de sistema de serveis d'àmbit català. De fet, això va constituir una part important del projecte polític de l'esquerra nacionalista que li va permetre adoptar un projecte de "classes mitjanes" al servei dels catalans¹⁶.

En aquest sentit, l'autonomia regional catalana alterà l'estructura de l'administració pública i les relacions amb l'Estat. Durant la República, les pressions corporatives dels tècnics i professionals catalans tendiren a controlar i expandir l'administració, determinant així el mercat de treball, ja fos pel seu exercici directe, com en el cas dels funcionaris, o per la possibilitat de regular-lo en benefici propi¹⁷. Un cas força il·lustratiu d'aquesta tendència el constitueix el dels metges sanitaris dependents dels Ajuntaments, els quals s'esforçaren a compatibilitzar la seva condició de metges amb la de funcionaris. Val a dir que la tradició associativa dels metges sanitaris es remuntava als anys deu del segle XX i que continuà durant els anys republicans. El 1920 es constituí el Sindicat de Metges de Catalunya mentre que Leandre Cervera fundà, l'octubre del 1933, la revista *La Medicina Catalana* amb el subtítol de "Portantveu de l'Occitània Mèdica". Aquell mateix any es constituí la Mutual Mèdica de Catalunya i Balears i el Casal del Metge, establert a la Via Laietana, que eren entitats dirigides a un espai d'associats catalans que incloïa les Illes¹⁸.

¹⁶ E.L. LIORENS, *Qué es la tecnocràcia?*, Madrid, Revista de Derecho Privado, 1933; A. RAYMOND, *Qué es la tecnocràcia?*, Madrid, Revista de Occidente, 1933. La tendència a potenciar el dirigisme dels tècnics i professionals provenia d'Estats Units, principalment, així com de França i Alemanya, W.H.G. ARMYTAGE, *The rise of the Technocrats. A social History*, Londres, Routledge and Kegan Paul, 1965, p. 240. A Espanya, els sociòlegs, a diferència dels historiadors, sempre han mostrat una major preocupació per l'anàlisi de la tecnocràcia, tot i que la seva producció es centra especialment en l'anàlisi dels anys seixanta i setanta, moment en què es produí, després dels anys trenta, una nova eclosió del sector de serveis, per exemple, J.A. MARCOS ALONSO, *El conflicto de las clases técnicas: Un falso problema (La profesión de aparejador y la estructura de clase de las profesiones técnicas en España)*, Barcelona, Estela, 1970; i també Angel ZARAGOZA, "Problemàtica professional actual a Catalunya", *Papers. Revista de sociologia*, nº 12, Barcelona, 1979, pp. 73-81.

¹⁷ Sobre els funcionaris de la Generalitat, Pascual MARAGALL i Ernest MARAGALL, "Els treballadors de l'administració pública a Catalunya (Antecedents associatius, lleis i reglaments, cens i retribucions)", *Taula de canvi*, nº 5, Barcelona, Maig-Juny 1977, pp. 80-97. Lògicament, a la resta d'Espanya, les institucions territorials de l'Estat (la província, el municipi, el partit judicial i les regions administratives militars, navals, forestals, sanitàries, postals o agro-pecuàries) foren les vies que permeteren als tècnics i professionals accedir a la burocràcia. Per exemple, al País Valencià, el model de desenvolupament de l'administració passà per la província. En aquest sentit és especialment il·lustratiu l'exemple de l'organització professional dels arquitectes valencians que s'agruparen en el Col·legi Oficial d'Arquitectes de València i Múrcia el 1930. Veure Trinidad SIMÓ QUEROL, "La renovación de la arquitectura valenciana (1850-1910)", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. IV: Edad Contemporánea, Valencia, Universidad de Valencia, 1975, pp. 97-107; Alberto PEÑIN IBÁÑEZ, "Arquitectura y arquitectos en Valencia de 1865 a 1957", *Ibid.*, pp. 109-123; Vicente Manuel VIDAL VIDAL, "Sobre arquitectura alcoyana en los años 1930-1936", *Ibid.*, pp. 679-689. Sobre la defensa d'un marc polític i econòmic regional valencià, Conrado GARCÍA ALIX, "Los diputados valencianos en las Cortes Constituyentes de la Segunda República", *Ibid.*, pp. 701-709; Ernest LLUCH, *La via valenciana*, València, Eliseu Climent, 1976, pp. 159 i ss; i Ramir REIG, "El caso valenciano: un proceso de modernización involutivo", José Luis GARCÍA DELGADO (ed.), *Las ciudades en la modernización de España. Los decenios inerseculares*, Madrid, Siglo XXI, 1992, pp. 223-243.

¹⁸ Oriol CASASSAS, *La medicina catalana...*, op. cit., pp. 83-85 i 122-123.

17. METGES, PERÒ TAMBÉ FUNCIONARIS: L'EXEMPLE DE L'ASSOCIACIÓ CATALANA DE METGES SANITARIS I D'ASSISTÈNCIA PÚBLICA

Un cas força il·lustratiu de la pervivència durant la Segona República del corporativisme professional per damunt del funcionalista fou el dels metges i, en concret, el dels metges sanitaris dependents dels Ajuntaments. Certament, no negaren la seva condició de funcionaris, però primaren per damunt de tot el seu ofici de metges. Aquesta valoració influí en les seves tendències associatives professionals. Així, els metges sanitaris prioritzaren l'afiliació a una associació de defensa dels interessos dels galens en comptes d'una que aplegués els funcionaris municipals o una altra que, com l'AFGC, representés no només els funcionaris de la Generalitat sinó també el conjunt dels funcionaris de les administracions públiques catalanes. També existia una altra causa que allunyava els metges sanitaris de la incorporació a l'AFGC: als seus ulls, es tractava d'una associació de funcionaris de la Generalitat i ells treballaven per als Ajuntaments. Tanmateix, aquest factor, segons els dirigents de l'AFGC, no havia de constituir cap impediment, ja que aspiraven a l'associació de tots els funcionaris de Catalunya. Una consideració que connectava amb el projecte totalitzador d'administració regional catalana que compartien republicans, socialistes catalanistes i bloquistes. Ara bé, els metges sanitaris, encara que pertanguessin a aquests sectors polítics, no compartien, per raons d'egoisme professional, aquesta visió de l'administració catalana. Per a ells, l'AFGC representava els funcionaris de la Generalitat, és a dir els funcionaris de les antigues Diputacions; i aquestes, per tant, restaven allunyades dels interessos municipals que ells compartien. En conseqüència, aquests van continuar lluitant durant els anys trenta per defensar els seus interessos com a metges i com a funcionaris municipals a partir de plataformes associatives de metges¹.

Radicalització social, remei contra la *proletarització*

Els metges sanitaris sempre van tenir uns interessos corporatius específics i unes necessitats reivindicatives pròpies. Per definició, el metge sanitari depenia a efectes de sou i disciplina laboral dels Ajuntaments i constituïa el precedent del metge de família característic de la sanitat pública espanyola de la segona meitat del segle XX. Els problemes més habituals que havien de superar i combatre eren els salaris baixos i les reduïdes partides pressupostàries que destinaven els municipis per a la sanitat provocant la consegüent manca d'infraestructures. En aquest sentit, es tractava d'una pràctica habitual dels governs municipals no fer públiques les partides de despeses sanitàries. D'aquesta forma, ningú, ni tan

¹ Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN, *El Col·legi de Metges de Barcelona i la societat catalana del seu temps (1894-1994)*, Barcelona, Col·legi de Metges de Barcelona, 1994, pp. 117 i ss.

sols els metges, podien controlar i denunciar legalment la indiferència dels Ajuntaments vers el tema sanitari². Val a dir que aquesta indiferència governativa pretenia afavorir el món de la medicina privada i, fins i tot, de suposats metges sense titulació que en determinats indrets rurals gaudien d'un cert prestigi entre la població³.

L'accés a la Universitat de l'emergent classe mitjana, a finals del segle XIX, va disparar el nombre de titulats en medicina, els quals, en bona lògica, van reclamar el dret de poder treballar en aquella professió que havien estudiat. L'intrusisme de "curandars" i la manca d'oferta laboral pública va conduir en plena crisi finisecular a un esforç reivindicatiu dels nous llicenciats en medicina per tal de donar sortida professional a les noves promocions de metges. Així, el 1902, va aparèixer a Espanya l'anomenada Asociación de Médicos Titulares, que integrà als metges sanitaris i que es plantejà com a màxim objectiu deslliurar-los de la dependència municipal i aconseguir que l'Estat es fes càrrec dels seus honoraris i contractes professionals. Aquesta entitat va aconseguir una notable força entre els metges rurals on l'intrusisme i les pràctiques paramèdiques resultaven més esteses. No resultava estrany, per tant, que el món dels metges sanitaris estigués fornit d'una aurèola regeneracionista que, com succeïa amb molts mestres rurals amb uns problemes més o menys semblants, els apropés al republicanisme⁴.

En l'àmbit d'una metròpoli emergent com Barcelona, el camí associatiu professional dels metges sanitaris també es concretà en el marc de l'Asociación de Médicos Titulares, mentre que en el terreny polític es decantaren principalment vers el republicanisme i el socialisme catalanista. Ara bé, els problemes de Barcelona no s'assemblaven, certament, als de les zones rurals. Els grans plans urbanístics de la segona meitat del segle XIX i principis del segle XX, acompanyats de projectes d'Exposicions i Fires Internacionals, desviaren bona

² El mostrar d'institucions mèdiques catalanes, tant públiques com privades, que alguns historiadors ofereixen en els seus treballs, pretenen demostrar la vitalitat científica i innovadora de la societat catalana de finals del vuit-cents i de principis del segle XX, ressaltant sempre que aquest fenomen coincideix amb l'impuls polític fundacional del catalanisme. Tanmateix, aquesta vitalitat científica cal relativitzar-la, ja que la tasca investigadora, fins i tot dels metges de prestigi, es veia mancada pels esquifits pressupostos que a aquests efectes destinaven totes les corporacions públiques. Riera i Tuebols assenyalen, per exemple, que l'hospital "del Sagrat Cor fou anomenat la meca de la cirurgia catalana, més però pels qui hi van exercir que no pas per la institució mateixa", a Santiago RIERA I TUÉBOLS, "La ciència i la medicina al tombant de segle", *L'Avenç*, nº 239, Barcelona, setembre 1999, pp. 39-45.

³ Ramon Turró, per exemple, per tal de poder investigar el laboratori de la Facultat de Medicina, va haver d'anar a Santiago de Compostel·la a treure's la llicenciatura en veterinària; i això després de ser convençut amb persistència pel catedràtic de la facultat Jaume Pi; a Toni VIDAL, "L'obra filosòfica d'un científic. Ramon Turró", *L'Avenç*, nº 20, Barcelona, octubre 1979, pp. 6-10. D'altra banda, el mítificat Dr. Bartomeu Robert, alcalde de Barcelona el 1899, fou identificat com a protector dels metges de la classe benestant, de la qual ell en formava part: Rosa TORAN i Cèlia CAÑELLAS, "El Dr. Robert a l'Ajuntament de Barcelona", *L'Avenç*, nº 239, Barcelona, setembre 1999, pp. 27-32; i Santiago IZQUIERDO, *El doctor Robert (1842-1902). Medicina i compromís polític*, Barcelona, Proa, 2002.

⁴ La politització de les rivalitats professionals en el món de la medicina a *Íbid.*, pp. 116-142; i també Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN, "Ideologies i actituds professionals. Les interpretacions socials de les malalties: l'anarquista destatuat", *L'Avenç*, nº 212, Barcelona, març 1997, pp. 6-10.

part del pressupost de l'Ajuntament barceloní a interminables obres d'infraestructura urbana ⁵. Si bé, la professió mèdica no cessava d'assenyalar les necessitats de portar a terme aquestes reformes urbanístiques amb l'objectiu d'higienitzar la ciutat, els va quedar una sensació final de veritable fracàs. L'especulació amb el sòl urbà i les noves fortunes sorgides arran de la inversió immobiliària, certificaren la manca de sensibilitat de l'Ajuntament i de les administracions públiques en la despesa sanitària: manca d'oferta laboral pública i, lògicament, d'oposicions a metges sanitaris. És més, quan aquestes es convocaven la polèmica es presentava a causa de les reiterades acusacions de corrupció. Per exemple, el 1908, es van denunciar les oposicions al Cos de Supernumeraris Municipals perquè es va designar un candidat sense mèrits. L'afer va conduir a la constitució d'una Comissió per reformular els camins d'accés a la funció pública dins de l'Ajuntament. Tanmateix, el 1930, encara es tractava d'un tema en vies de debat sense solució ⁶.

Davant d'aquesta situació, es va estendre la por entre els metges d'esdevenir "proletaris" de la medicina. És a dir, uns assalariats que podien tenir la mateixa consideració social que un obrer manual. I en conseqüència, tingué lloc un procés de radicalització políticocorporativa. S'havia generalitzat un sentiment força contradictori entre la professió mèdicosanitària: si bé la por a la *proletarització* havia conduït a la radicalització social, aquesta topava amb la principal reivindicació dels metges, que no era altra cosa que el reconeixement professional com a sinònim de reconeixement social. Per tant, la radicalització socio-política dels metges resultava conjuntural i sense cap mena d'equiparació aparent amb la de l'obrerisme radical i professionalment manual. Aquest cercava la teòrica igualtat econòmica i social de la humanitat, mentre que els intel·lectuals-professionals, sense fer-ho notòriament explícit, es radicalitzaren per tal que se'ls reconegués la seva superioritat moral enfront dels treballadors manuals. Ara bé, republicans i socialistes assajaren elaboracions teòriques que compatibilitzessin proletarització i elitisme socio-professional. De fet, es tractava de reconèixer que l'accés a la Universitat s'estava estenent cada cop més i que amb el temps la proletarització, per massificació, del sector intel·lectual i professional seria una realitat inqüestionable. Fou en aquest marc, certament, en el qual se situaren les reflexions del doctor Jaume Aiguader i de la direcció de la USC a les planes de *Justícia Social* definint l'intel·lectual (com, per exemple, el metge) com un proletari. Però també cal situar en aquesta conjuntura, coincidint amb la crisi social de la primera postguerra mundial, la creació el 1919 del Sindicat

⁵ Carme MASSANA, *Indústria, ciutat i propietat*, Barcelona, Curial, 1985; i Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ (dir.), *Història de Barcelona. 7. El segle XX. I. De les annexions a la fi de la guerra civil*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana-Ajuntament de Barcelona, 1995.

⁶ Cèlia CAÑELLAS I Rosa TORAN, *El Col·legi de Metges de Barcelona...*, op. cit., p. 81.

de Metges de Catalunya (SMC) que, tot i el seu apoliticisme programàtic, integrà a socialistes com Ramon Pla i Armengol i el propi Jaume Aiguader, així com republicans, nacionalistes radicals i d'Acció Catalana. El SMC no va dubtar en fer seves les reivindicacions dels metges sanitaris, tot i que aquests, inicialment, estaven adherits a l'Asociación de Médicos Titulares. De fet, resulta més que probable que molts metges sanitaris estiguessin adherits al mateix temps el Sindicat de Metges de Catalunya, l'Asociación de Médicos Titulares i el Col·legi de Metges de la província en la qual exercien la professió⁷.

L'Associació Catalana de Metges Sanitaris i d'Assistència Pública: limitació al barcelonacentrisme i al dirigisme de la Generalitat

Bona part de la professió mèdica va considerar que la II República els brindaria l'oportunitat d'elaborar una llei sanitària que posés fi a la situació d'indefensió laboral dels metges sanitaris i que, al mateix temps, formulés el concepte d'ajuda sanitària com un bé públic accessible a tots els ciutadans. A partir d'aquestes premisses, el Sindicat de Metges de Catalunya va sol·licitar a la Generalitat una organització sanitària on la nova administració autònoma devia jugar un paper intervencionista com a àrbitre entre els metges i els municipis. Desitjaven que els Ajuntaments mantinguessin, com havia succeït durant la Restauració, el control de la pràctica sanitària als pobles i ciutats. Ara bé, resultava imprescindible l'arbitratge de la Generalitat per evitar els abusos dels Ajuntaments. Es tractava d'una proposta essencialment corporativa, ja que els metges sanitaris aspiraven a que no els controlessin ni els Ajuntaments ni la mateixa Generalitat, de la qual en reclamaven l'ajut simplement perquè fiscalitzés els governs municipals. Ara bé, en la mesura que ERC volia consolidar el seu paper de pal de paller de l'autonomia regional, l'Esquerra, en la qual s'hi trobaven adherits nombrosos metges, va condescendir momentàniament a les propostes del SMC. Fins i tot, Francesc Macià va autoritzar el SMC a redactar el projecte d'organització sanitària de Catalunya, la qual, amb uns certs retocs, es va incorporar a l'Estatut del 1932. Com a conseqüència d'aquest fet es van traspasar a la Generalitat, el 24 de maig del 1933, les competències sanitàries que abans depenien de la Dirección General de Sanidad. Als ulls dels sectors mèdics funcionaris i d'aquells amb una clientela poc elitista semblava que, per primer cop, es podia vertebrar una xarxa assistencial i sanitària pública en condicions, i més quan des del gener del 1933, ocupava un metge el càrrec de Conseller de Sanitat: el dirigent de les Joventuts d'Esquerra Estat Català, doctor Josep Dencàs⁸.

⁷ *Ibid.*, pp. 83-107.

⁸ Tanmateix, la Mancomunitat ja havia intentat establir uns mínims serveis sanitaris i d'assistència mèdicosocial amb l'objectiu d'adaptar la pràctica de la medicina a les necessitats de la moderna societat capitalista. Una adaptació que també tenia com a objectiu desterrar les maliances atàviques de la població envers malalties que, com les d'ordre psíquic, hom podia considerar com

La bona sintonia entre els metges sanitaris, la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona s'havia posat de manifest el 1932 durant l'acte fundacional de l'Associació Catalana de Metges Sanitaris i d'Assistència Pública (ACMSAP), la qual estava vinculada orgànicament en qualitat de filial al Sindicat de Metges de Catalunya. La constitució de l'ACMSAP es formalitzà el juny del 1932, quan les quatre juntes provincials catalanes de l'Asociación de Médicos Titulares van decidir abandonar aquesta i formalitzar la nova entitat vinculada al Sindicat de Metges. L'acte fundacional va tenir lloc en els locals del Col·legi Oficial de Metges, seu, d'altra banda, del SMC i de la nou-nata Associació Catalana de Metges Sanitaris. La Comissió organitzadora de l'ACMSAP la va presidir el doctor Mestres i Miquel i la integraren els doctors Damià Martí i Boix i J. Pujol de Tarragona; Josep Mestre i Puig i Alfred Canal i Comas de Barcelona; Antoni Ros i Batlle de Lleida i R. Ros de Girona. La Comissió s'encarregà, un cop iniciada l'assemblea, de nomenar la mesa presidencial, resultant escollits: president, doctor Alfons Ros, de Falset; vice-presidents, Joan Brusés, de La Bisbal i Àngel Soler Daniel, de Berga; secretaris, Bonaventura Puigcercós, de Granollers i Ramon Iglesias, de Les Borges Blanques⁹.

La formació de la mesa presidencial atenia a una representació descentralitzada dels seus membres. El pes barceloní resultà matisat en la mesura que els metges sanitaris s'estenien professionalment pel conjunt de municipis de Catalunya, amb unes realitats laborals diferents a les de Barcelona. Aquesta descentralització també es concretà en l'elecció de delegats corresponents als diferents partits judicials de cada província. Per a la província de Barcelona: Josep Agustí, de Badalona; Ricard Solà, d'Arenys de Mar; Àngel Soler, de Berga; Bonaventura Puigcercós, de Granollers; J. Soler Aimamí, d'Igualada; Àngel Llatjós, de Manresa; Francesc Spà, de Mataró; Blai Vallribera, de Sabadell, Delfí Santmartí, de Terrassa; Josep Mestre i Puig, de Sant Feliu de Llobregat; Joaquim Maria Rourera, de Vic i Ricard Fortuny, de Vilafranca del Penedès. Per la de Tarragona: Alfons Ros, de Falset; Josep Rius, de Gandesa; Josep Ros, de Montblanc; Damià Martí, de Reus; Josep Mallafré, de Tarragona; Primitiu Sabater, de Tortosa; Josep Riu, de Valls i Josep Pujol, de Vendrell. Per la de Girona: Ricard Ros Simó, de Girona; Narcís Ciurana, de Figueres; Joan Brusés, de La Bisbal; Ramon Moret, d'Olot; Josep Vaquer, de Puigcerdà i Francesc Gorga, de Santa Coloma de Farners. I per la de Lleida: Manuel Sales i Antoni Ros, de Lleida; Ramon Iglesias, de Les Borges Blanques; Ricard Sierra, de La Seu d'Urgell i Francesc Oliva, de Solsona.

un càstig de Déu. Miquel BERNARDO I ARROYO i Rafael CASAS I ESTEVE, "El naixement de la psiquiatria catalana moderna", *L'Avenç*, nº 40, Barcelona, juliol-agost 1981, pp. 58-60.

⁹ La descripció de l'acte fundacional de l'ACMSAP a "La sanitat i l'Estatut de Catalunya", *L'Opinió*, 21-VI-1932, p. 2.

A l'acte hi assistiren, a més, els inspectors provincials de sanitat de Girona i Barcelona, senyors Ibáñez i Ferret, respectivament. I en qualitat d'observadors hi va haver representants de les Associacions de Practicants, Farmacèutics i Llevadores. També van fer acte de presència a la sessió de la tarda, l'alcalde de Barcelona, doctor Jaume Aiguader, el doctor Trabal del Consell de Sanitat de la Generalitat i el diputat d'Acció Catalana Republicana Pere Domingo Sanjuán, germà del Ministre radical-socialista Marcel·lí Domingo. L'assistència d'aquests personatges a l'acte fundacional de l'ACMSAP certificà la inicial bona connexió entre la nova Associació de Metges Sanitaris i les administracions públiques de Catalunya. És més, a partir d'aquell instant es va cedir la presidència de l'acte Jaume Aiguader que es va asseure flanquejat per Trabal i Pere Domingo. En prendre la paraula, exposà com havia de situar-se el metge sanitari en la nova administració autònoma, ressaltant que el punt bàsic el constituïa la descentralització del servei sanitari rural tant respecte de Madrid com de Barcelona. Per la seva banda, Trabal incidí en la necessitat que els metges sanitaris havien d'actuar de forma independent dels municipis. En definitiva, es proposava una situació ideal per als metges sanitaris: formarien part, com sempre, de la plantilla laboral dels Ajuntaments, ara bé, amb un marge d'autonomia ampli, garantit per l'arbitratge de la Generalitat. Dit d'una altra forma, la Generalitat deixava les coses tal i com havien estat sempre però prometent que no permetria els abusos dels municipis envers els metges sanitaris. Aquest intervencionisme de la Generalitat cal entendre'l també com una forma de compensar la manca de control que ERC tenia en molts municipis on les seves candidatures no havien triomfat el 12 d'abril del 1931. En aquest sentit, el parlament d'Aiguader incidí en aquesta línia: "Amb el vostre entusiasme farem una Catalunya sana, i essent sana serà gran, culta i pròspera. No oblideu que la professió del metge és la més alta de la humanitat, i en l'exercici d'aquesta professió vosaltres més que ningú heu de crear una nova Catalunya"¹⁰.

En les conclusions generals de l'assemblea de l'Associació Catalana de Metges Sanitaris afirmava

la nostra absoluta conformitat que la legislació i aplicació de la beneficència i Sanitat siguin pròpies de la Generalitat de Catalunya, i el dret a què tots els Municipis rurals se'ls apliquin tots els ascensos sanitaris possibles, en els quals col·laborarem amb satisfacció tots els metges sanitaris.

[...] Els Ajuntaments consignaran en llurs pressupostos, com a mínim, les actuals consignacions referents a personal i altres atencions sanitàries"¹¹.

En aquest sentit, metges sanitaris i Generalitat coincidiren momentàniament en la necessitat que l'Estat, en el cas català la Generalitat, mantingués un permanent control sobre els Ajuntaments, per tal d'evitar les tradicionals actituds caciquils del període de la Restauració. En rigor, la posició associativa dels metges sanitaris reflectia un corporativisme

¹⁰ *Íbid.*

¹¹ *Íbid.*

professional extrem. No es plantejaren la seva incorporació a cap associació municipal de funcionaris municipal, ni molt menys en una entitat com l'AFGC que aplegava els funcionaris de la Generalitat perquè aquests tenien uns interessos professionals diferents. Tot i així, l'AFGC no va deixar d'invocar la necessitat que tots aquells professionals vinculats a l'assistència pública, àdhuc els que no exercien necessàriament com a metges (oficinistes o infermeres) s'integressin a l'Associació:

Aprofitem la invitació feta des de l'editorial del "Butlletí" per a posar de relleu la forma, no sempre justa, amb que són tractades les persones que intervenen en els serveis d'assistència social.

Argumentant que com més explotat és l'empleat més rendiment hom pot treure per als assistits, disfressada amb el mantell de la caritat, hom arriba a provocar casos de veritable despostisme.

Molt sovint s'invoca l'altruisme, l'amor al proïsme, la generositat del sentiment, etc... del contribuent? del magnat? del governant? Ca!, res d'això. Del treballador, del funcionari, el qual hom sembla que volgués fer treballar vint-i-quatre hores diàries i fer-lo viure de l'aire del cel. Si voleu convèncer-vos d'això, parleu amb els empleats dels hospitals i asils de moltes poblacions catalanes i no catalanes.

Que el funcionari és un element de l'aparell de l'assistència social que no pot ésser d'ocasió si hom vol que rutlli tot bé, és una reflexió molt simple, però que no comprèn pas tothom.

Convé fer entendre a la gent que de la mateixa manera que un metge per a curar i un mestre per a ensenyar han de tenir aptituds i han de viure, en el mateix cas es troben els qui per llurs estudis o pràctica desenrotllen activitats semblants o complementàries. L'atendre malalts, desvalguts, així com les tasques oficinesques de control o recaptació, requereix una especialització que no pot improvisar-se, i el més elemental sentit pràctic aconsella, així mateix, una retribució que sigui garantia de continuïtat i rendiment.

[...]

Fem aquestes consideracions, que ens semblen justes, en veure incontestada una modesta demanda presentada fa mesos pels empleats d'una secció del Patronat d'Assistència Social, la qual no grava el Pressupost ni, en el cas de ser atesa, arribaria a posar els esmentats empleats en les condicions de llurs similars que treballen per a patrons particulars o per a la mateixa Generalitat¹².

La crida de l'AFGC no la van atendre els metges sanitaris. De fet, semblava més una proclama feta als funcionaris dels serveis sanitaris i assistencials que en règims anteriors havien format part de les Diputacions Provincials, com era el cas de les denominades Cases de la Caritat¹³. I és que l'AFGC i, prèviament, Cultura i Esport, tant els funcionaris de l'Estat central com dels Ajuntaments les percebien com a entitats representatives dels funcionaris de les antigues Diputacions. Per a un metge sanitari, els interessos d'un professor de l'Escola del Treball restaven a les antípodes dels seus. I aquest havia de ser el gran *handicap* de totes les formacions polítiques i sindicals catalanes que, com ERC, ACR, USC, BOC, CNT o l'AFGC, aspiraven a un control total de la Catalunya autònoma: el fort esperit corporatiu de molts professionals, que entenien la República i l'administració autònoma com la gran oportunitat de resoldre el seu particular conflicte socio-professional. En aquest sentit, com s'ha pogut observar en les planes precedents, l'Associació Catalana de Metges Sanitaris només cercava l'aixopluc de la Generalitat per tal de fer front els Ajuntaments¹⁴.

¹² Un ex-menor, "El concepte arcaic dels funcionaris de l'assistència pública", *BAFGC*, nº 9, Barcelona, maig 1934, p. 4.

¹³ Una reflexió útil sobre la professió dels assistents socials a Juan ESTRUCH i Antonio M. GÜELL, *Sociología de una profesión. Los asistentes sociales*, Barcelona, Península, 1976.

¹⁴ Tanmateix, des de l'AFGC no existí, ni molt menys, cap mena d'animadversió envers els sindicats corporatius, sempre i quan aquests estiguessin propers a una òrbita ideològica esquerrana i tinguessin alguna mena de connexió amb el món del funcionari. Era el cas del Sindicat de Metges, que englobava l'Associació Catalana de Metges Sanitaris. En aquest sentit, les planes del Butlletí de l'Associació de Funcionaris feien burla d'una *senyoreta* del Departament d'Hisenda de la Generalitat que "ens moteja de

Tanmateix, l'AFGC, dirigida per socialistes catalanistes i bloquistes, es va esforçar a elaborar i portar a la pràctica un discurs que integrés tots els empleats públics, independentment de la seva categoria funcional i professional, en un mateix grup socio-professional. Aquesta idea comprenia diversos objectius: en primer lloc, no limitar l'afiliació a funcionaris de les categories més baixes; en segon lloc, vertebrar una imatge del funcionariat com una gran família unida al servei de tota Catalunya, idea bàsica per tal de fer creïble que el funcionariat havia de ser l'element bàsic de la construcció nacional i social de Catalunya.

sindicalistes descamisats, i fins sent temor que un dia la Mútua "Prat de la Riba", a la qual pertany, pugui fusionar-se amb la nostra, perquè els diners li perillarien.

Pobra senyoreta!

On haurà vist que nosaltres ens anomenem Sindicat? I què deu pensar que és un Sindicat?

El dia que s'assebenti que el metge que la visita quan té *nanai*, pertany al "Sindicat de Metges", tremolarà de por que li robi algun bibelot de la calaixera", a *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, pp. 15-16.

18. L'HETEROGENI ENTRELLAT HUMÀ I SOCIO-PROFESSIONAL DE L'AFGC: ENTRE LA RETÒRICA MARXISTA I L'INTERCLASSISME NACIONALISTA

La victòria a la primavera del 1933, en el si de l'AFGC, dels *sindicalistes* enfront dels *mutualistes* o *esportistes* semblava que havia de comportar, en teoria, l'entronització d'un discurs social més radicalitzat i esquerranós, a més d'una posició summament crítica amb el partit governamental de l'autonomia regional catalana, l'ERC. Paradoxalment, res d'això va acabar succeint: bloquistes i comoreristes adoptaren una visió del paper del funcionariat en la construcció de l'autonomia regional catalana essencialment idèntica a la dels republicans de l'Esquerra o d'Acció Catalana Republicana. En darrer terme, allò que realment va diferenciar *sindicalistes* i *mutualistes* en el si de l'AFGC va ser la voluntat dels primers de convertir l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya en un sindicat de classe que aglutinés tots els funcionaris de l'administració autònoma catalana o, si més no, esdevenir l'entitat principal d'una federació que integrés totes les associacions de funcionaris de Catalunya. I en aquesta aspiració es varen concentrar els esforços organitzatius del nou Consell Directiu presidit per Rafael Ramis.

Classisme social i classisme professional

Els dirigents marxistes de l'AFGC s'adreçaren al conjunt dels funcionaris de la Generalitat amb un discurs igualitarista de la condició social de l'empleat públic, explicitat en el Reglament de l'entitat: tots els funcionaris de la Generalitat formaven part, per damunt, de la seva categoria d'una mateixa *classe*. En rigor, per damunt de categories i titulacions, tots pertanyien a la classe funcional i, en conseqüència, havien d'aspirar a la unificació de sous i d'horaris. L'objectiu consistia a superar els diferents corporativismes existents en la funció pública per així aglutinar a tots els funcionaris per damunt de la seva adscripció professional i de la Conselleria a la qual estigués vinculat. Per tant, el funcionari metge i el funcionari paleta eren, des del punt de vista de socialistes catalanistes i bloquistes dos obrers de l'Estat amb els mateixos drets. Sens dubte, es tractava d'un tipus de discurs que no havia de resultar excessivament atractiu entre els sectors funcionaris d'origen universitari i situats en categories de nivell i sous superiors. Certament, metges, advocats i enginyers havien de sentir-se incòmodes dins d'una associació de funcionaris que reclamava la igualtat de sous i horaris i que estava dirigida per gent amb titulacions menors o sense titulacions. Era un lloc comú insinuar que bloquistes i comoreristes lluitaren pel control de Cultura i Esport, a la qual reconvertiren en l'AFGC, amb l'objectiu d'utilitzar-la com una via de promoció política i professional dels sectors marginals de l'àmbit catalanista. Així, les planes del *Butlletí* de

l'AFGC sovint es feren ressò d'un discurs crític contra els caps de l'administració que assumissin una actitud de menyspreu envers els seus subordinats:

Els Caps que fonamenten la seva autoritat en el terror i que creuen que només així es pot establir i sostenir una disciplina feconda demostren que ells valen molt poc i que tenen un pobre concepte del funcionari. Llargs anys passats en la direcció d'una Escola m'han demostrat que s'aconsegueix molt més resultat amb les paraules carinyoses i persuasives que no prodigant expressions malsonants i represions arbitràries.

[...]

Les altes autoritats de la nostra Generalitat se n'haurien d'ocupar de revisar la moral dels Caps. I separar els que, ja sia per temperament o per vici, es fan incompatibles amb la decència i bona companyonia que hauria de regnar a les dependències de la Casa. Hi ha feina a fer. Per avui, no particularitzem. Tenim una cartera plena de detalls molt eloqüents, els quals no tindrem cap inconvenient a fer públics si no ve l'esmena que de tot cor desitgem ¹.

Òbviament, aquestes paraules no pretenien eliminar l'existència de caps, sinó que es limitaven a criticar aquells que en feien un ús abusiu de la situació de poder professional. Per tant, l'AFGC presidida per Rafael Ramis es va esforçar a realitzar un discurs classista que sonés a interclassisme i on classe també podia ser sinònim de professió: els socialistes catalanistes, a partir d'una terminologia obrerista radical, pretenien apropiarse i atreure tots els sectors del funcionariat català i, en concret, els de les Diputacions provincials, fossin de la categoria que fossin. Aquest discurs ambivalent, va permetre una integració també ambivalent dels nacionalistes radicals antimacianistes, com els bloquistes, en l'administració autonòmica republicana: si bé no van adoptar una posició de submissió absoluta a les consignes d'ERC, tampoc van evidenciar una especial bel.ligerància amb els diferents governs de la Generalitat. En certa forma, van mantenir els *tics* característics del nacionalisme radical dels anys deu: crítics amb el partit catalanista en el govern autonòmic si es desviava de l'ortodòxia nacional, però al mateix temps col.laboracionistes en el projecte comú de *construcció nacional de Catalunya*. Una estratègia o, més aviat, un comportament polític que limità enormement la vida sindical de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. En aquests moments la USC, tot i no formar part del govern de la Generalitat, acceptà el paper de *lleial oposició* dins del Parlament de Catalunya. En aquest sentit, Joan Comorera, diputat autonòmic de la USC, va pronunciar, el 14 de juny de 1933 en l'acte d'inauguració del local de l'AFGC, una conferència força il.lustrativa del paper que havia de jugar el funcionari en la construcció de l'administració nacional de Catalunya. En primer lloc, definia les funcions i les característiques professionals del funcionari i advertia que

cal no confondre [...] el buròcrata amb el funcionari. Buròcrata és aquell tipus de funcionari antic al servei d'un estament, cobrant i no treballant; el funcionari és un treballador que realitza un servei que la col.lectivitat li encomana. El funcionari té un patró, l'Estat, el qual amb les seves relacions amb el funcionari ha d'assenyalar la retribució justa i necessària per al seu sosteniment i el de la seva família ².

¹ R., "Entre la simpatia i el pànic", *BAFGC*, nº 4, Barcelona, octubre del 1933, p. 3.

² "Conferència de Joan Comorera/ El funcionari en la nova economia", *BAFGC*, nº 1 Barcelona, juliol 1933, pp. 2-3.

Cal destacar de les paraules de Comorera les referències a l'Estat com a patró del funcionari, però també la voluntat que l'Estat fos l'organisme rector de la societat i el funcionari el seu servidor. Així, afirmava Comorera que

Els funcionaris han de mostrar als treballadors particulars el camí a seguir en l'avenç social. A França són els sindicats de funcionaris els qui donen la pauta als altres treballadors que segueixen després, però per això diu que cal crear la consciència de classe dintre els funcionaris.

[...]

El funcionari no ha de pensar mai a ésser una classe privilegiada ni un ésser superior als altres treballadors, puix que l'Estat -la Generalitat- és la síntesi de tots els components del seu territori i, per tant, ha de pensar també en els altres treballadors que no són funcionaris³.

Per tant, el funcionari, segons Comorera, havia de ser el transmissor positiu dels projectes socials i polítics de la Generalitat envers la població i el conjunt dels treballadors catalans. En conseqüència, els funcionaris de la Generalitat havien de complir la missió de vertebrar Catalunya socialment i políticament. La vertebració de Catalunya permetria l'arrelament en tota la població catalana d'un sentit de col·lectivitat, donat que

la base de la col·lectivitat funcional és l'home normal. Però aquest ha de tenir el que li calgui per al seu sosteniment. No calen figures amb grans sous i grans talents, sinó un cos d'homes aptes.

Per ésser útil a la nova economia cal que el funcionari es faci el pensament que fora de la Generalitat hi ha molts homes que, com ell, també estan mancats del més precís.

[...] Sense un cos de funcionaris aptes no pot haver-hi vida col·lectivista, i per tant, essent el funcionari indispensable en el servei de la vida col·lectivista, cal que es convenci que des d'ara ha de tenir consciència de classe⁴.

En definitiva, Comorera utilitzava un discurs formalment obrerista, però amb un rerefons netament professional i nacionalista. En primer lloc, el líder de la USC entenia com a *consciència de classe* la capacitat professional i de servei del funcionari envers el conjunt de la societat, per sobre de quina fos la seva categoria i el seu sou dins de l'administració autonòmica. I en segon lloc, la *vida col·lectivista* (de clares reminiscències llibertàries) havia d'entendre's com l'esperit de comunitat de tot els catalans, fins el punt que

amb l'ajut de tots pot fer-se que amb l'Estatut de Catalunya es vagi desenrotllant el col·lectivisme, el qual, un cop assolida la seva implantació, ens permetrà viure com cal, puix que hauran desaparegut les diferències i tots plegats estarem els uns al servei dels altres⁵.

En el fons, el col·lectivisme comorerista constituïa un recurs retòric com a via d'aproximació als funcionaris de baixa categoria, majoritaris en l'administració de la Generalitat, i a l'obrerisme català en general. Tanmateix, Comorera era plenament conscient que l'hegemonia política a Catalunya passava per un discurs que, com el de l'Esquerra, afavorís l'entesa entre els sectors populars i les classes mitjanes progressistes. Aquesta perspectiva teòrica resultava necessària per tal de no provocar la marxa fora de l'AFGC dels funcionaris de categories mitjana i superior que havia integrat Cultura i Esport.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

L'element conservador: advocats regionalistes i filocarlins

L'herència afiliativa de l'època de Cultura i Esport i l'ambivalent discurs polític i professional de la nova AFGC van permetre una afiliació molt variada, tant professionalment com ideològicament i socialment. Així, com s'ha assenyalat en les planes precedents, l'AFGC integrà des d'alts càrrecs de l'administració autonòmica fins obrers de la construcció, passant per una munió remarcable d'advocats i intel·lectuals de tota mena. En primer lloc, el Consell Directiu de l'AFGC presidit per Rafael Ramis i constituït majoritàriament per socialistes catalanistes i bloquistes, no només representava a aquestes dues opcions polítiques, sinó que també era l'expressió dels interessos del professorat de l'Escola del Treball de Barcelona. Tanmateix, allò que beneficiava els funcionaris d'aquesta entitat no necessàriament ho feia amb els empleats públics d'alta i mitjana categoria que treballaven en les oficines de les diferents conselleries de la Generalitat o en el mateix Palau de la Generalitat. En el cas dels caps i subcaps de secció i negociat, gairebé tots compartien la condició d'advocats. Molts procedien de famílies conservadores i se sentien propers a una visió catalanista regionalista o filoregionalista. Entre aquests, es pot destacar Francesc d'Asís Maspons i Anglasell (vocal de la Comissió Jurídica Assesora del Departament de Justícia i Dret), Joan Pelegrí i Nicolau (Cap de la Secció Tècnica Administrativa del Departament d'Hisenda), el seu fill Antoni Nicolau i Partegàs i, en menor grau, Miquel A. Marin.

Francesc d'Asís Maspons i Anglasell va néixer a Barcelona l'any 1872. Fill del conservador Francesc Maspons i Labrós, es va doctorar en Dret i aconseguí, el 1897, la càtedra de Dret Civil a la Universitat d'Oñati a Guipúscoa. Políticament catalanista, Maspons i Anglasell combinà la pràctica jurídica amb les reivindicacions catalanistes. Així, entre el 1895 i el 1913, va publicar un conjunt d'obres amb el tema central del Dret Jurídic català: *Carta al señor Felipe Bertrán y de Amat acerca del régimen jurídico de Cataluña* i *Nostre dret familiar segons els autors clàssics Fontanella, Càrner, Comes, Mieres, Ferrer, etc*, ambdues de 1899, i *Qüestions civils estudiades segons nostre dret per Lluís de Balaguer* del 1913. Entre els anys 1918 i 1923, Maspons i Anglasell va tenir una vida associativa de tipus corporatiu força intensa: va ocupar els càrrecs de president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona (1918-1920), de director de l'Oficina de d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya -des d'on va continuar publicant obres sobre Dret català com, per exemple, *Institucions de dret català* (1921)- i, finalment, de president de la Unió Jurídica de Catalunya. Aquesta última tasca va coincidir amb la mobilització autonomista encetada al final de la Gran Guerra i Maspons hi va contribuir amb una campanya en defensa del Dret català.

Durant la Dictadura de Primo de Rivera, Maspons i Anglasell es va arrel·lenar amb Acció Catalana, des d'on compaginà l'activisme polític, el Dret i l'excursionisme com un

conjunt de tasques patriòtiques complementàries. Entre 1927 i 1931, va presidir el Centre Excursionista de Catalunya. Paral·lelament, va actuar com a membre del Comitè Assessor de les Minories Nacionals de la Societat de Nacions i assolí la vice-presidència del Comitè Executiu del Congrés de Nacionalitats Minoritàries així com la presidència de l'Associació Internacional per a l'Estudi dels Drets de les Minories de l'Haia. Sobre l'experiència d'aquest període va escriure *Les minories nacionals i la Societat de Nacions. Punt de vista català sobre el procediment de protecció de les minories nacionals* (1929). Finalment, participà en la lluita per la democratització del Col·legi d'Advocats de Barcelona, el qual va patir la constant intervenció de les autoritats primorriveristes.

Durant els anys trenta, Maspons i Anglasell s'incorporà a la Comissió Jurídica de la Generalitat de Catalunya: segons l'*Anuari Riera* de 1936 el van nomenar vocal de la Comissió Assessora Jurídica del Departament de Justícia i Dret. En aquest sentit, durant l'any 1932, s'interessà i va escriure sobre els debats i els aspectes jurídics de l'Estatut de Catalunya: *Estatut interior de Catalunya, L'aplicació de l'Estatut de Catalunya i La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola*. En el terreny polític, va passar d'Acció Catalana a la Lliga, i, fins i tot, el 1932, va aventurar-se a esdevenir candidat del Partit Nacionalista Català a les eleccions del Parlament de Catalunya. D'altra banda, va continuar exercint una intensa vida corporativa com advocat i funcionari: va seguir formant part de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona i del Col·legi d'Advocats de Barcelona i, a més a més, s'incorporà a l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. En aquesta línia, el 1936, va formar part de la Comissió Executiva del Congrés Jurídic de Català ⁶. En resum, es pot afirmar que Maspons i Anglasell formà part d'aquell estol d'advocats i professionals que, procedents d'Acció Catalana-Partit Catalanista Republicà o la Lliga, van merèixer la confiança dels presidents Francesc Macià i Lluís Companys per tal d'ocupar alts càrrecs de responsabilitat administrativa dins de l'estructura orgànica de la Generalitat de Catalunya. Lògicament, li havia de resultar impossible connectar amb una direcció de l'AFGC dominada per intel·lectuals dilettants d'orientació socialista, comunista o filoobrerista.

Per la seva banda, Joan Pelegrí i Nicolau es mostrà proper als regionalistes tot i que heretava una tradició familiar de tarannà carlí: el seu pare, Joan Pelegrí de Santserní, havia estat coronel-metge en la darrera carlinada. Joan Pelegrí va néixer a Barcelona l'any 1880 i també va triar la carrera de Dret. El 1912 aprovà les oposicions a secretari de la Diputació de

⁶ En el període franquista va continuar vinculat a l'entrellat corporatiu de la jurisprudència. Així, el 1955-1956, va ser president de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials i membre d'honor de l'Acadèmia de Jurisprudència y Legislación de Madrid. Va morir a Bigues l'any 1966. Josep IGLÉSIES I FORT, "MASPONS i Anglasell, Francesc de Paula", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 14, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, p. 478. Amadeu HURTADO, *Quaranta anys d'advocat...*, op. cit., vol. III, pp. 187, 346, 348 i 393; Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, op. cit., p. 378; i Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sempere (1871-1944)*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1987, pp. 144, 153, 217, 230, 237, 383-385, 387, 389, 398, 402, 405, 407, 412, 418, 420, 423, 425.

Barcelona i al llarg dels anys deu i vint va publicar diverses obres de caràcter jurídic: *Les societats de responsabilitat limitada al nostre país* (1917), *El crèdit i els municipis* (1919) o *La deuda público-local en Europa y en la América del Norte* (1925). Aquest llibre es va redactar inicialment en català; però el cop del Capità General de Catalunya Miguel Primo de Rivera, el setembre del 1923, l'obligà a editar-lo en castellà. Amb la proclamació de la República i l'establiment de la Generalitat, Joan Pelegrí va mantenir la seva plaça de funcionari. Segons l'*Anuari Riera* de 1936 ocupava els càrrecs de cap de secció de la Secció Tècnica Administrativa, advocat cap de l'Advocacia de la Generalitat i vocal del Comitè de Finances del Departament d'Hisenda. De fet, el 1934, va actuar de secretari de Martí Esteve quan aquest assolí la Conselleria de Finances⁷.

Pel que respecta al fill de Joan Pelegrí, Antoni Pelegrí i Partegàs, va esdevenir funcionari de la Generalitat en el moment que en van exercir el domini els regionalistes i els lerrouxistes arran dels fets del 6 d'octubre del 1934. En concret, s'incorporà a la nòmina de la Casa Provincial de la Caritat de Barcelona com a Oficial Lletrat⁸. Resulta força evident la mà del seu pare en l'ingrés d'Antoni Pelegrí en el cos de funcionaris de la Generalitat. Havia nascut a Barcelona el 1907 i es llicencià en Dret seguint la tradició paterna, a més d'assolir el títol de Perit mercantil. També, com el seu pare, es decantà políticament pel regionalisme tot i que va mantenir la simpatia tradicional de la seva família ver el carlisme. Adscrit a l'AFGC, n'esdevingué el març del 1935 membre de la Comissió Jurídica⁹.

En resum, els exemples de Maspons i Anglasesell i de la família Pelegrí reforcen la idea de com l'ERC va haver de mantenir i confiar en els tècnics i advocats regionalistes o del Partit Catalanista Republicà amb l'objectiu de bastir amb condicions l'aparell administratiu de la Generalitat republicana. Al mateix temps, aquests es van adaptar al nou estat de coses imposat per l'establiment de la II República amb l'objectiu de conservar el seu espai socio-professional. Aquesta integració va arribar fins el punt d'adherir-se i col·laborar amb plataformes corporatives d'orientació esquerrana dels funcionaris de la Generalitat com l'AFGC.

⁷ La seva vessant d'escriptor sobre temes jurídics a "PELEGRÍ i Nicolau, Joan", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 17, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 367. Sobre la seva trajectòria vital i política a Antoni PELEGRÍ, *Catalans entre la falç i les fletxes*, Barcelona, Oikos -tau, 1996.

⁸ Cal assenyalar que el nomenament d'Antoni Nicolau i Partegàs es realitzà al mateix temps que el d'Antoni Xirau i Palau, membre d'ERC fins el 1933 i posteriorment del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra; a "Ordre nomenant Cap de Negociat Lletrat i Oficial Lletrat dels serveis administratius de la Casa de Caritat de Barcelona, respectivament, els senyors Antoni Xirau i Palau i Antoni Pelegrí i Partegàs", *BOGC*, n° 96, 6-IV-1935, pp. 194-195. El nomenament d'Antoni Xirau es produí en un moment en què la repressió contra els octubristes del 1934 i les esquerres començava a relaxar-se.

⁹ Fonamentalment el seu llibre de memòries a *Íbid.* Un breu apunt biogràfic a "PELEGRÍ i Partegàs, Antoni", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 17, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, S.A., 1990, p. 367.

Escriptors, autors teatrals, advocats i barcelonins

Els casos de Maspons i Anglès i de Joan i Antoni Pelegrí il·lustren el tipus de funcionari-advocat que desenvolupà la seva tasca intel·lectual en el marc del Dret i les Lleis. En canvi, existí un altre tipus de funcionari vinculat a l'AFGC que, amb la carrera de Dret o amb una formació acadèmica vinculada al món jurídic o al peritatge comercial o industrial, van preferir despuntar o ser reconeguts en el món de les Lletres i les Arts. Es poden mencionar els exemples de Carles Riba i Bracons (professor de la Universitat Autònoma i de l'Escola del Treball), J. Millàs-Raurell (Cap de Negociat de les Oficines Centrals del Departament de Presidència), Joan Alavedra (Director de l'Institut del Teatre), Joan Cumellas, Pompeu Crehuet (Cap de la Secció Administrativa del Departament d'Obres Públiques), Domènec de Bellmunt (de nom real Domènec Pallerola i Munné, que treballava com a Cap de Negociat Primer del Departament de Sanitat i Assistència Social) i Manuel Valldeperes.

El primer d'aquests personatges, Carles Riba, havia nascut a Barcelona l'any 1893. Va estudiar Dret i Lletres, però no es va doctorar fins el 1938, fent-ho amb una tesi doctoral sobre l'obra *Nausica* de Joan Maragall, que ja evidenciava una inclinació natural més acusada vers les Lletres que no pas pel món del Dret i l'advocacia. Així ho demostra també la seva trajectòria intel·lectual i professional. El 1916, es va casar amb Clementina Arderiu i aquell mateix any el van nomenar professor de Literatura General de l'Escola de Bibliotecàries. Amb la Dictadura de Primo de Rivera, va perdre la seva feina de l'Escola de Bibliotecàries. Tanmateix, entre 1925 i 1927, va continuar exercint la docència en la Fundació Bernat Metge com a catedràtic de Grec. A partir del 1927, impartí les classes de Grec a la Universitat de Barcelona. Amb la proclamació de la Segona República, va recuperar la seva plaça de professor de Literatura General de l'Escola de Bibliotecàries, sense deixar les classes de Grec a la rebatejada Universitat Autònoma. Amb l'establiment de l'Estatut d'Autonomia esdevingué funcionari adscrit al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya fins el 1939. Com a funcionari ingressà a l'Associació Cultural i Esport-Generalitat de Catalunya i continuà, posteriorment, en l'AFGC, dins de la qual va ser membre i vocal de Cultura del primer Consell Directiu del juliol de 1933. Val a dir que la trajectòria associativa de Riba dins de l'AFGC no va resultar més àmplia a causa de la seva adscripció a Acció Catalana i la Lliga i, a més, perquè la vida associativa sindical li devia resultar poc interessant¹⁰.

¹⁰ Tanmateix, durant la Guerra Civil, Riba no va poder evitar la pertinença a una central sindical donada l'obligatorietat de la sindicació. Així, s'adherí de bon començament a l'Associació d'Escriptors Catalans -UGT. La seva tasca professional es concentrà en el terreny del desenvolupament de la cultura catalana. De fet, entre el 1923 i el 1932, ja va treballar amb Pompeu Fabra en la realització del *Diccionari general de la llengua catalana* i, el 1932, va ser elegit membre de l'Institut d'Estudis Catalans. Davant d'aquesta trajectòria prèvia a la guerra fou nomenat vice-president de la Institució de les Lletres Catalanes i Comissari de la Fundació Bernat Metge i de l'Editorial Alpha. D'altra banda, continuà sent membre del PEN Club català i s'adherí a l'Associació Intel·lectual per a la Defensa de la Cultura contra la Guerra i el Feixisme. En aquest sentit, Riba, com molts altres escriptors, no va poder defugir la realització del corresponent assaig sobre el compromís polític de l'intel·lectual en la revolució amb un títol prou significatiu *Literatura i grups salvadors*. El 1939, va haver d'exiliar-se a França. Va retornar a Barcelona el 1943 i es va convertir en

J. Millàs-Raurell, íntim amic de Carles Riba, va néixer a Barcelona l'any 1896. Com Carles Soldevila o el propi Carles Riba combinà la professió de funcionari amb la d'escriptor i, com ells, es vinculà a Acció Catalana. Professionalment, durant els anys deu, va treballar com a funcionari de la Mancomunitat. La seva dissolució, la reinstauració de les Diputacions durant la Dictadura de Primo de Rivera, i, posteriorment, als anys trenta, la integració d'aquestes en la Generalitat de Catalunya, no impediren que Millàs-Raurell continués en el seu lloc de funcionari. Així, segons el *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* de juliol del 1933 i l'*Anuari Riera* de 1936, va ocupar el lloc de cap de negociat de les Oficines Centrals del Departament de Presidència, adscrit al Consell Executiu de la Generalitat. D'altra banda, val a dir que l'experiència de Millàs-Raurell com a funcionari de la Mancomunitat i de la Diputació afavorí el fet que formés part de la comissió d'experts que redactaren a Núria el projecte d'Estatut d'Autonomia que el 1932 es va discutir a les Corts de Madrid. Per la seva condició de funcionari es va adscriure, als anys trenta, a l'AFGC. Però les relacions que va mantenir amb el Consell Directiu de Rafael Ramis van estar marcades per les tensions donada la seva adscripció a Acció Catalana-Partit Catalanista Republicà ¹¹.

Vinculat als cercles teatrals catalans com Millàs-Raurell també trobem a Pompeu Crehuet i Joan Cumellas. El primer va néixer a Barcelona el 1881 i es llicencià en Dret el 1904. Precisament, aquell mateix any, el 19 d'abril, s'estrenà al Teatre Romea la seva primera obra, *La morta*. L'èxit sorprenent d'aquella primera obra, realitzada en un acte, n'afavorí l'estrena l'any següent de tres obres més: *Comèdia d'amor*, *Boca d'infern* i *Claror de posta*. A partir d'aquest moment, segons Francesc Curet, Crehuet es dedicà "al gènere intrascendent de la comèdia burgesa, correcta i discretament simpàtica, amb escasses escapades a nivells més alts". De fet, es tractava d'un gènere que van abordar molts funcionaris de la Diputació

director de la Fundació Bernat Metge. El 1950, va ser nomenat president de la Secció Fil·lògica de l'Institut d'Estudis Catalans. Va morir l'any 1959. Enric SULLÀ, "RIBA i Bracons, Carles", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 19, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, pp. 331-332. L'adscripció de Riba a Acció Catalana a Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, op. cit., p. 50. El seu periple com a funcionari-intel·lectual durant els anys de la Guerra Civil a Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes -Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

¹¹ En el terreny literari, als anys deu, Millàs-Raurell va col·laborar en les següents publicacions: *La Revista*, *D'Ací d'allà*, *L'Instant* o *Un enemic del poble*. També va publicar els llibres de poesia *Primers poemes* (1918), *Trenta poemes* (1919) i *Tercer llibre de poemes* (1922). Durant aquest període fou quan establí una bona amistat amb Carles Riba amb qui va viatjar freqüentment per Europa. Entrats a la dècada dels anys vint, Millàs-Raurell es donà a conèixer com autor teatral. Així, el 1926, estrenà al teatre de la societat Foment de Molins de Rei l'obra *Primer, la varietat*. Aquesta era la primera versió de la que dos anys més tard seria el seu primer gran èxit *La Llotja*, que fou estrenada el 1928 al teatre Novetats. Un any després, el 1929 va estrenar *Els fills* i, el 1932, al teatre Romea, *Apta per a senyores*, que el 1931 l'havia estrenat a l'Orfeó de Sants amb el títol, *El collaret de Rosa*. Durant la Guerra Civil, participà en plataformes culturals elitistes o pretesament suprapartidistes com el Pen Club català o la institució de les Lletres Catalanes, de les quals també n'era membre destacat el seu amic Carles Riba. Acabada la Guerra Civil es va mantenir al marge del món literari. Va morir l'any 1971. Per a una visió de conjunt de la seva vida: Xavier FÀBREGAS I SURROCA, "Millàs-Raurell, Josep Maria", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 15, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, p. 195; i del mateix autor: "C. Soldevila, C. Montoriol i J. Millàs-Raurell. Teatre", a Joan Manuel PRADO i Francesc VALLVERDU (dirs.), *Història de la literatura catalana*, vol. IV: "Obres seleccionades (ressenyas)", Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985, pp. 113-114. Pel conjunt de la seva trajectòria teatral Francesc CURET, *Història del Teatre...*, op. cit., pp. 555, 556 i 581-583. L'adscripció de Millàs-Raurell a Acció Catalana a Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, op. cit., pp. 50 i 148. La participació de l'autor de *La Llotja* durant la Guerra Civil, en el Pen Club i la Institució de les Lletres Catalanes a Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís...*, op. cit., pp. 191 i 245.

de Barcelona i de la Generalitat al llarg de les seves vides, com Carles Soldevila o Josep M. Millàs-Raurell. En aquest sentit, Crehuet formava part d'un sector d'empleats públics força reconegut per la seva obra literària i teatral, però que tenia com a vertader mitjà de vida la seva tasca funcional. Segons l'*Anuari Riera* de 1936, Crehuet ocupava el lloc de cap de la Secció Administrativa del Departament d'Obres Públiques. La seva producció teatral es va estendre fins el 1936 estrenant i publicant més d'una vintena d'obres, entre les quals cal destacar *El mestre* (1907), *Bromes i veres* (1926), que va ser premi Fastenrath i *La vall de Josafat* (1927). D'altra banda, dirigí el 1909 *Revista Catalana* i entre el 1908 i el 1913 *De tots Colors*. Com a col.laborador, va escriure amb el pseudònim d'Espill a *Teatre Català* (1932) i *El Nostre Teatre* (1934). Cal ressaltar que, a principis de 1936, el Quadre Escènic de l'AFGC representà la seva obra, *Flors i violes*, a l'Ateneu de Tarragona. Aquesta obra havia estat estrenada prèviament el 12 d'octubre del 1918 al Teatre Romea de Barcelona. Crehuet morí a Sant Feliu de Guixols el 28 d'agost del 1941 ¹².

Pel que fa a Joan Cumellas, aquest va nèixer l'any 1893 a la vila de Gràcia, abans que s'annexionés a Barcelona. Va convertir-se en autor, actor i director de teatre i, el 1924, formà part del Teatre Íntim d'Adrià Gual. Com a dramaturg, s'inicià amb *L'encís del bon amor* del 1934, que va obtenir un premi en el concurs de Teatre Amateur. El títol de l'obra recordava *L'encís dels divuit anys* que Pompeu Crehuet, funcionari a l'igual que Cumellas, havia estrenat al Teatre Novetats el 1927. No hauria d'estranyar una certa influència de Crehuet en l'obra de Cumellas, ja que ambdós van conrear l'anomenada "comèdia burgesa". Durant els anys republicans es va vincular a l'AFGC i, el març del 1935, va organitzar la Comissió de Teatre de l'AFGC. Com a organitzador d'aquesta Comissió, Cumellas assolí també la condició de director del Quadre Escènic de l'AFGC, el qual representà, a principis del 1936, la seva obra, *L'encís del bon amor*, a l'Ateneu Tarragoní. Aquell mateix any va escriure la peça *Ombres del port*, entre 1936 i 1937 va formar part del Teatre Català de la Comèdia i el 1938 esdevingué Comissari del Teatre Català de la Generalitat per la seva vinculació a la UGT ¹³.

El cas de Joan Alavedra, nascut el 1896, resulta paradigmàtic d'un altre barceloní vinculat intel.lectualment al periodisme i la poesia. Va escriure, entre d'altres obres, *El fet del*

¹² "CREHUET i Pardas, Pompeu", *Gran Enciclopèdia Catalana*, Vol. 8, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 312; Francesc CURET, *Història del teatre català* Barcelona, Aedos, 1967, pp. 470-471; i Ramon BATLLE I GORDÓ, *Quinze anys de teatre català. Els teatres Romea i Novetats de 1917 a 1932*, Barcelona, Publicacions de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona-Edicions 62, 1984, p. 201.

¹³ Després de la immediata postguerra, Cumellas va estrenar, el 1946, *El prestigi dels morts* de Josep Mª de Sagarra i el 1954, va escriure *Avui com ahir*. Ja a les postrimeries de la seva vida, el 1964, va organitzar, juntament amb l'actor Màrius Cabré, el Festival de Teatre Català que tenia com a fita celebrar el centenari del Teatre Romea. Dos anys després, el 1966, escrigué el vodevil *Clementina no rellevisquis*, tanmateix, aquell any va morir a Barcelona a l'edat de 73 anys. Sobre la seva persona, "Cumellas i Graells, Joan", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 8, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 405. La referència al paral·lelisme en el títol entre l'obra de Crehuet, *L'encís dels divuit anys*, i la de, Cumellas *L'encís del bon amor*, a Ramon BATLLE I GORDÓ, *Quinze anys de teatre català...*, op. cit., p. 200. Pels darrers anys de la seva vida, Francesc CURET, *Història del teatre...*, op. cit., pp. 640-641.

dia (1935), *Tossa* (1954) i *Poema del pessebre* (1948), de la qual Pau Casals va fer un oratori. En el terreny periodístic, cal ressaltar que el 1931 era membre del Consell de redacció de *L'Opinió* i entre el 1960 i el 1975 va col·laborar a *Tele-Estel*, *Presència*, *Serra d'Or* i *Canigó*. Amb el grup de La Falç s'integrà dins de l'Esquerra Republicana de Catalunya. En l'àmbit de la política, la seva trajectòria inicial, als primers anys vint, se situa en l'òrbita de la Joventut Nacionalista La Falç, on establí amistat amb Josep Tarradellas. Aquest grup, juntament amb el de *L'Opinió*, ingressà el 1931 a l'Esquerra Republicana de Catalunya. Entre 1931 i 1933 va ocupar el càrrec de secretari del President de la Generalitat, Francesc Macià¹⁴. Fruit d'aquesta col·laboració, Alavedra va escriure als anys seixanta la biografia *Francesc Macià. El camí cap a la Presidència de la Generalitat. 1859-1926*¹⁵. Tanmateix, el seu accés definitiu a la funció pública es produí el 1933 quan va guanyar la plaça de cap de premsa de la Generalitat. Tanmateix, Joan Alavedra exercí tota una sèrie de càrrecs més clarament polítics: el 2 d'abril de 1934 el van nomenar director de l'Institut del Teatre en substitució d'Adrià Gual, càrrec que ocupà fins la Guerra Civil; i entre desembre de 1933 i el 6 d'octubre de 1934 va fer de secretari de Lluís Companys. La seva vinculació al món cultural català es traduí en l'obtenció de la vice-secretaria de la Junta Directiva de l'Ateneu Barcelonés el 1935; i ja durant la Guerra Civil esdevingué membre del Consell de l'Escola Nova Unificada¹⁶. La seva consolidació professional i política als anys trenta anà paral·lela a l'estabilitat familiar. El 1928 es va casar amb la pianista Montserrat Moner, i del matrimoni van néixer dos fills: Maria i Macià. Aquest últim esdevingué, entre els anys setanta i noranta, membre de Convergència Democràtica de Catalunya i Conseller de la Generalitat sota la presidència de Jordi Pujol. Per la seva banda, la seva germana Rosa es casà amb Daniel Domingo Montserrat, que esdevindria un dels dirigents de l'AFGC¹⁷.

¹⁴ El 13 de gener del 1932 es redactà una diligència per la qual es decretava, a consideració del president de la Generalitat, Francesc Macià, un augment de sou a benefici de Joan Alavedra. El decret considerava que ni el sou ni la categoria de temporer que gaudia Joan Alavedra feia justícia a la seva "important" tasca de funcionari. Així, la diligència assenyalava que, "estimant convenient la modificació de les retribucions que perceben alguns funcionaris temporers al servei d'aquesta Generalitat, per tal de què estiguin en relació amb la importància dels treballs que tenen encomanats, he resolt: A comptar des del dia 16 del present mes, el senyor Francesc Borrell i Nicolau, percebrà el sou de 3.000 pessetes anuals, i el senyor Joan Alavedra, el de 4.500 pessetes, també anuals", a "1930/31 (11.8.30-31.12.31), Generalitat intervenció. Personal. Diligències de presa de possessió, relacions de personal i altres afers relatius a personal (inclou "tomas de posesión" de personal de l'extinta Diputació que va passar a la Generalitat", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, nº 424 (6), Caixa: 006 (02-03), 238/006.02, Arxiu Nacional de Catalunya.

¹⁵ Joan ALAVEDRA, *Francesc Macià. El camí cap a la presidència de la Generalitat 1859-1926*, Barcelona, Curial, 1993. D'aquesta edició resulta interessant el pròleg de Josep Mª Roig i Rosich on realitza una anàlisi històrica i biogràfica de Joan Alavedra, especialment dels seus inicis periodístics i polítics.

¹⁶ La seva participació a l'Escola Nova Unificada en els anys de la Guerra Civil a Enriqueta FONTQUERNÍ i Mariona RIBALTA, *L'ensenyament a Catalunya durant la Guerra Civil. El CENU*, Barcelona, Barcanova, 1982.

¹⁷ La derrota republicana a la Guerra Civil el conduí a l'exili a finals de gener de 1939, i l'any 1949, juntament amb la seva família, retornà a Barcelona i es dedicà a treballs comercials sense abandonar la seva vocació de periodista. Morí a Barcelona l'any 1981 als vuitanta-cinc anys. Des d'un punt de vista de remembrança familiar, Gemma CHAIX-DURAND, *Joan Alavedra*, Barcelona, Columna, 1999; i també la síntesi "Alavedra i Sedurañas, Joan", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol.1, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 360.

Finalment, es troben dos periodistes i escriptors vinculats a Acció Catalana: Manuel Valldeperes i Domènec de Bellmunt. El primer, com tots els anteriors, va néixer a Barcelona l'any 1902. Adscrit a Acció Catalana, durant 1928-1930 va seguir Rovira i Virgili en la constitució d'Acció Republicana de Catalunya fins que aquesta formació es reintegrà a Acció Catalana per refundar-la com a Partit Catalanista Republicà el 1931 i Acció Catalana Republicana el 1933. Professionalment, als anys trenta, combinà la seva condició de funcionari de la Generalitat amb la d'escriptor de literatura "popular" amb novel·les com *Epistolari d'una dona de món* (1927) i *Una vida* (1934) i obres de teatre com *Comèdia d'amor i de dolor* (1926) i *El ram de Sant Joan* (1933). També va donar a conèixer a través de les planes de *L'Opinió* una proposta, malgrat tot poc original, de com vertebrar la Catalunya-ciutat. Assenyalava que l'única forma de salvar les distàncies econòmiques, socials i culturals entre les comarques i la ciutat de Barcelona consistia a col·locar les primeres al mateix nivell que la Ciutat Comtal. Per assolir aquest propòsit, resultava necessari modernitzar la premsa comarcal i establir una xarxa d'escoles i biblioteques que alfabetitzés la població rural catalana. En definitiva, Valldeperes entenia, com molts intel·lectuals d'esquerres, que la modernització de Catalunya passava per la urbanització de tot el Principat. Lògicament, es tractava d'un plantejament molt barceloní, d'algú que sempre havia viscut a ciutat ¹⁸.

Com a funcionari de la Generalitat, Manuel Valldeperes s'adherí a l'ACE-GC, dins de la qual va esdevenir, a partir de 1932, soci de la Secció de Mutualisme. Posteriorment, el 1933, s'incorporà a l'AFGC on va maldar sense fortuna per formar part del seu Consell Directiu: en la Junta General de l'AFGC celebrada el 27 de maig de 1934, Daniel Domingo Montserrat va derrotar Valldeperes per 230 vots a 87, quan optava a la secretaria del Consell Directiu de l'AFGC. Durant la Guerra Civil, va orientar la seva producció literària al tema de la guerra i la revolució amb obres com *Els perills de la reraguarda*, *La missió de la joventut espanyola* i *La força social del teatre*, totes del 1937. Les dues darreres les presentà amb poc èxit al Premi Valentí Almirall d'aquell mateix any. En tot cas, no va limitar la seva tasca literària als llibres de propaganda, sinó que també va escriure petites peces teatrals i va participar en diferents publicacions de la reraguarda republicana: el desembre del 1936 aparegué la publicació d'orientació socialista *Moments. La revista del nostre temps*, de la qual n'era redactor. *Moments* va sorgir com a resposta a *Mi Revista. Il·lustración de actualidades*, vinculada a la CNT. També participà, el 1938, en el primer consell de redacció de *Meridià*, continuadora de *Mirador*, així com en la proposta editorial "Llibre dels Herois". Ambdues

¹⁸ "La Catalunya-ciutat (I a XII)", *L'Opinió*, 13-IX-1933, p. 11, 15-IX-1933, p. 11, 16-IX-1933, p. 10, 17-IX-1933, p. 13, 19-IX-1933, p. 11, 20-IX-1933, p. 11, 21-IX-1933, p. 12, 22-IX-1933, p. 11, 23-IX-1933, p. 11, 24-IX-1933, p. 13, 26-IX-1933, p. 11 i 27-IX-1933, p. 11. Aquest conjunt d'articles es varen publicar mig any després que la Comissió de la Generalitat encarregada d'estudiar i dissenyar l'organització territorial de Catalunya presentés a l'opinió pública els seus resultats.

iniciatives sorgiren dels cercles polítics i sindicals socialistes. Cal dir que Manuel Valldeperes va ser membre, des de l'agost del 1936, de l'Agrupació d'Escriptors Catalans-UGT ¹⁹.

El cas de Domènec Pallerola contrasta amb tots els anteriors perquè va ser l'únic nascut fora de Barcelona, en concret a Bellmunt, l'Urgell, el 1903. Es llicencià en Dret i, al llarg dels anys trenta, compaginà l'advocacia amb el periodisme: va col.laborar amb *La Publicitat*, *D'Ací d'allà*, *La Nau* i *L'Opinió*. En aquest període va escriure l'obra *L'organització internacional del treball* (1930). Políticament adscrit a Estat Català en els primers anys vint i, posteriorment, a Acció Catalana. A diferència de Manuel Valldeperes, no va seguir, en el si d'Acció Catalana, l'escissió del 1928 protagonitzada per Rovira i Virgili i que va donar lloc a Acció Republicana de Catalunya. Reunificades Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya en el Partit Catalanista Republicà i Acció Catalana Republicana, Pallerola es va presentar com a candidat per Lleida a les eleccions a Corts Constituents del juny del 1931 amb uns resultats força minsos. Fracassat en el seu intent de formar part de la Junta Directiva del partit, Pallerola es convertí en secretari de Lluís Nicolau d'Olwer. Fou en aquests anys que Pallerola ingressà en la funció pública: Segons l'*Anuari Riera* de 1936, va fer de cap de negociat primer dels Serveis Administratius del Departament de Sanitat i Assistència Social. Per la seva condició d'empleat públic s'adherí a l'AFGC, on representava als sectors propers a Acció Catalana Republicana. Tot i que va pretendre aconseguir la direcció de l'AFGC, socialistes catalanistes, membres d'ERC i del PNRE li bloquejaren el camí. Així, en la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, Jaume Miravittles i Navarra el va derrotar per 236 vots a 83, quan optava a la presidència del Consell Directiu de l'AFGC. Durant la Guerra Civil va participar en diferents plataformes periodístiques i culturals. Així formà part de l'Associació Intel.lectual per la Defensa de la Cultura contra la Guerra i el Feixisme, que s'havia fundat el març del 1936, i a l'agost del mateix any s'incorporà a l'Agrupació d'Escriptors Catalans-UGT. Per iniciativa d'aquesta entitat va aparèixer la col.lecció de petits quaderns "Antecedents i Documents", en la qual Pallerola va publicar *La Revolució i l'Assistència Social*. Finalment, el 1938, va formar part de l'equip de redacció del magazine popular *Catalans!* i, el 1939, es va exiliar a Tolosa de Llenguadoc on va dirigir la revista *Foc Nou*. Com a escriptor se'l coneixia amb el pseudònim de Domènec de Bellmunt, adoptat del

¹⁹ El 1939 va marxar a Sudamèrica i, el 1941, va publicar a Buenos Aires la crònica sobre la Guerra Civil i els camps de concentració *Ombres entre tenebres*. Instal·lat posteriorment a la República Dominicana, va realitzar el panegíric *Acción y pensamiento de Trujillo* Va morir a Santo Domingo l'any 1970. En conjunt, sobre Manuel Valldeperes cal veure "VALLDEPERES i Jaquetot, Manuel", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 23, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, p. 401. La vinculació a Acció Catalana a Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, *op. cit.*, p. 50. L'activitat política intel.lectual dels anys de la Guerra Civil a Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís...*, *op. cit.*, pp. 38, 63, 112-115, 120, 235, 281, 295, 300, 348-350 i 358-359.

seu lloc de naixement. Per últim, a l'exili va escriure, entre d'altres obres, *Causes de l'anticlericalisme espanyol* (1967) i *Cinquanta anys de periodisme català* (1975)²⁰.

En resum, tots aquests personatges han estat més coneguts per la seva tasca periodística, literària o teatral que no pas per les seves vessants professionals: és un lloc comú de les clàssiques històries de la literatura catalana presentar-los com a intel·lectuals per la seva vocació periodística i literària sense esmentar la seva feina quotidiana com a funcionaris i professionals. En tot cas, a l'igual que Francesc Maspons i Anglasesell o Joan i Antoni Pelegrí, tenien un altre punt en comú entre tots ells, excepte en el cas de Domènec Pallerola: l'origen barceloní. Aquest fet, aparentment intrascendent, permet explicar també les enormes diferències culturals, professionals i de vegades polítiques existents entre aquesta elit i el conjunt de funcionaris procedents de comarques i que es trobaven adscrits a les categories inferiors del funcionariat de la Generalitat de Catalunya.

Aquest sector d'intel·lectuals-professionals tenien en comú haver assolit estudis universitaris o similars, factor que els permetia optar a llocs dintre de l'administració de les màximes categories. Enfront es trobaven la major part dels dirigents de l'AFGC que, procedents de comarques, es caracteritzaven per no comptar en el seu currículum acadèmic amb estudis superiors. De fet, les titulacions de major categoria eren d'ensenyament mitjà o d'estudis mercantils (un equivalent a la branca administrativa de la Formació Professional), com el cas de Daniel Domingo Montserrat. Ara bé, en el cas de Domingo Montserrat calia tenir present la seva condició de cosí llunyà de Marcel·lí Domingo i cunyat de Joan Alavedra en haver-se casat amb la seva germana, Rosa Alavedra²¹.

L'enxufisme d'esquerres: el cas de Daniel Domingo Montserrat

El 1933, Daniel Domingo Montserrat treballava com a funcionari del departament de Finances i formava part de la Comissió del Butlletí de l'AFGC dins del Consell directiu de l'Associació presidit per Rafael Ramis. Membre també del Bloc Obrer i Camperol, la seva trajectòria professional i política resultava el pol oposat a la dels advocats-funcionaris que s'han descrit en els apartats anteriors. Així, la primera diferència es trobava en el seu lloc d'origen. Daniel Domingo va néixer a la zona del Baix Ebre, al voltant del 1895, en el si d'una família de pescadors i pagesos emparentada amb el repúblicà tortosí Marcel·lí Domingo, del

²⁰ "BELLMUNT, Domènec de", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 4, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 377. Sobre la seva participació política a Acció Catalana i Acció Catalana Republicana a Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, *op. cit.*, pp. 53, 156, 159, 180, 268 i 279. La trajectòria intel·lectual de Pallerola durant 1936-1939 a Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís...*, *op. cit.*, pp. 46, 63, 146 i 358.

²¹ Del matrimoni entre Daniel Domingo Montserrat i Rosa Alavedra va néixer Xavier Domingo Alavedra, que els anys noranta del segle XX va ser director del setmanari *Set dies*, a més de ser reconegut per la seva afició a la cuina (Entrevista amb Xavier Domingo, Barcelona, dissabte 14-I-1989).

qual era cosí llunyà. Entre el 1916 i el 1917 arribà a Barcelona aixoplugat políticament i econòmicament pel seu cosí Marcel·lí. Tanmateix, l'impacte de la Gran Guerra i les vivències en el marc de la bohèmia barcelonina d'esquerres, aliadòfila i catalanista el van empènyer a allistar-se voluntàriament als rengles de la Legió Estrangera Francesa per tal de lluitar contra els Imperis Centrals. Convençut que la lluita de *milers* de catalans al costat de França podia afavorir l'alliberament nacional de Catalunya, va sofrir una enorme decepció quan les potències de l'Entesa van desestimar resoldre, a la fi de la Gran Guerra el 1918, la qüestió nacional catalana per raons d'alta política internacional: la Monarquia d'Alfons XIII no es podia desestabilitzar ja que es tractava d'un instrument útil contra l'expansió del bolxevisme a la Península Ibèrica.

La postguerra mundial radicalitzà els plantejaments socials i nacionalistes de Daniel Domingo. Així, al llarg dels anys vint es vinculà als nuclis macianistes on va conèixer futurs membres de l'AFGC com Jaume Miravittles, Josep Carner-Ribalta, Rafael Ramis o Josep Rovira. El 1928, amb Jaume Miravittles abandonà Estat Català per formar el Partit Comunista Català i el 1930 s'integrà en el Bloc Obrer i Camperol. En definitiva, Domingo Montserrat formà part del nucli de nacionalistes radicals que s'orientà cap al marxisme sovietitzant i el surrealisme durant els anys vint.

En el terreny laboral, Domingo va treballar als anys vint com a dependent del comerç i participà el 1930-1931 en la constitució del Sindicat Únic Mercantil d'on el van expulsar el 1932. El seu matrimoni amb Rosa Alavedra l'apropà a la família de Joan Alavedra, secretari del president de la Generalitat Francesc Macià. Així, el 1933, coincidint amb l'inici del traspàs de competències a l'autonomia regional catalana, Domingo deixà de treballar com a dependent mercantil per convertir-se en funcionari de la Generalitat en el Departament de Finances.

Tot i les seves vinculacions familiars amb Joan Alavedra, Domingo es mostrà crític amb l'Esquerra i el republicanisme catalanista. Així mantingué, fins el 1934, la seva adscripció al BOC. Al mateix temps, s'adherí a l'AFGC des d'on va atacar durament, amb acusacions de malversació de diners públics, als dirigents de l'Esquerra Republicana, la qual cosa va motivar que se l'expedientés. En aquest sentit, la seva vinculació a la cúpula del BOC i el seu radicalisme sindical el conduïren a ocupar diversos càrrecs dins del Consell Directiu de l'AFGC: el juliol del 1933 va ocupar el càrrec de bibliotecari del primer Consell Directiu de l'AFGC, a més de formar part de les comissions del Butlletí de l'AFGC i de l'encarregada de redactar l'Estatut de Funcionaris; en l'Assemblea General Extraordinària del 28 de juliol de 1933 el van ratificar com a Bibliotecari del Consell Directiu de l'AFGC²².

²² David MARTÍNEZ FIOL, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Barcelona,

En rigor, pot afirmar-se que Domingo Montserrat il·lustra la trajectòria característica d'aquells funcionaris de baixa categoria, que, sense ofici i sense estudis, aportaven com a únic mèrit haver lluitat per la causa catalanista i republicana i haver sabut fer-se un espai dins dels cercles d'amistat, familiars i culturals del catalanisme d'esquerres. Certament, la connexió familiar de Daniel Domingo Montserrat amb Joan Alavedra i Marcel·lí Domingo permet apuntar que el funcionariat de la Generalitat es va nodrir, en una part considerable, d'elements fidels a la causa catalanista i republicana i vinculats al món tradicional familiar i polític català del primer terç del segle XX ²³. Per tant, l'administració autonòmica dels anys trenta va servir en part, juntament amb el sector mercantil, per donar sortida laboral als sectors menys privilegiats de l'entrellat de la societat de famílies catalana, base del món polític catalanista dels anys 1900-1939. Aquest podria ser un dels factors que expliqués el peruè, malgrat la vocació sindicalista i reivindicativa del Consell Directiu de l'Associació, l'AFGC mostrés una certa docilitat envers la Generalitat i la mateixa Esquerra.

Interclassisme nacionalista i familiar

En conseqüència, s'evidenciava dins de l'administració autonòmica catalana uns vincles d'amistat, familiars i d'antiga o present companyonia política que feien jugar a tothom amb nombroses ambigüitats. Així, en primer lloc, unia als adherents de l'AFGC, tant els alts càrrecs com els empleats de baixa categoria, la voluntat de consolidar l'autonomia. Però, d'altra banda, els enfrontava el concepte d'aquesta autonomia i la seva ubicació professional dins d'aquesta: mentre els alts càrrecs aspiraven a mantenir una posició privilegiada; per als de baixa categoria, l'objectiu consistia a prosperar dins de l'administració. En segon lloc, els funcionaris marxistes es trobaven en la posició incòmoda de potenciar un discurs obrerista utilitzant expressions com sindicat de classe i, al mateix temps, promoure una organització netament interclassista, l'AFGC, que convertí a Francesc Macià, en el moment de la seva mort, en president honorífic, i que també en tenia a Josep Carner-Ribalta o Antoni Rovira i Virgili com a destacats adherents. Així, il·lustratiu d'aquesta dualitat discursiva classisme-

Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001. També, del mateix autor, "Actituds continuistes en l'exili: Daniel Domingo Montserrat, marxista i nacionalista radical", *L'Avenç*, nº 183, Barcelona, juliol-agost, 1994, pp. 51-57.

²³ L'accés a la funció pública a través del parentiu familiar no va ser aliena a la construcció de l'administració pública autònoma. Criticat l'enxufisme pels cercles republicans i catalanistes com una de les expressions característiques del corrupte Estat liberal i oligàrquic, fins i tot els sectors catalanistes marxistes en van fer ús per acomodar-se dins de l'autonomia regional catalana dels anys trenta. Afavorí aquest fenomen la xarxa de famílies esteses a tot Catalunya: el creixement demogràfic iniciat el segle XVIII fins l'actualitat va permetre la consolidació de la família estesa, de tal forma que una mateixa família podia tenir diverses branques de diferents condicions socials i econòmiques. Especialment el catalanisme, però també el republicanisme, potenciaren l'esperit de la solidaritat familiar com a via de defensa de les formes de promoció social i econòmica dels catalans, entesos aquests com una gran família. D'aquesta forma, les línies familiars que havien triomfat a ciutat devien ajudar els fills de les menys afavorides de les zones rurals a fer el mateix. En darrer terme, el que es pretenia era evitar que els elements *foranis* controllessin els afers de casa. Françoise BRETON i Lorea BARRUTI, *La família i el parentiu*, Barcelona, Dopesa 2, 1978; i Pere CULLELL i Andreu FARRÀS, *L'oasi català*, Barcelona, Planeta, 2001.

interclassisme fou la proposta, a la tardor del 1933, de dotar l'AFGC d'una bandera que servís de reforç dels llaços corporatius dels seus membres. Per aquest fi, es proposà obrir una subscripció que permetés el finançament de la corresponent bandera:

Seria molt simpàtica que aquesta Comissió fos integrada per les companyes associades també, puix que d'aquesta manera veuríem una acitivitat dels socis femenins envers l'Associació.

És de suposar que l'entusiasme de les companyes associades no es refredarà davant del dels funcionaris homes i que immediatament prendran iniciatives que les col.loquin a l'avantguarda dels homes per tal d'assolir un èxit esplendorós i immediat en l'ofrena de la senyera de l'Associació²⁴.

Aquest text no només realitzava una crida a la participació dels associats de l'AFGC en una subscripció econòmica per dotar-se d'una bandera, sinó que també constituïa una declaració de principis sobre el paper de la dona dins del marc organitzatiu de l'entitat. D'una banda, cal constatar que l'afiliació femenina no resultava massa nombrosa en comparació de la dels homes. Nogensmenys, aquest factor té una explicació força eloqüent: el funcionariat femení no resultava massa nombrós en la mesura que les dones van integrar-se a la funció pública de forma efectiva després dels anys de la Primera Guerra Mundial. D'altra banda, per molt d'esquerres que fossin els dirigents i publicistes de l'AFGC, aquests tenien una visió molt concreta del paper polític i social de les dones: ajudar els homes en les tasques polítiques i associatives, però mai amb un paper protagonista. Així, la presència de les dones dins de qualsevol Comissió de l'AFGC obeïa a una estratègia de tipus cosmètic. Es pretenia oferir una falsa imatge moderna de l'Associació, fent veure que permetia la participació associativa femenina en termes d'igualtat amb els homes, una imatge que es va ressaltar notòriament a les planes del *Butlletí* amb motiu de l'organització de la Comissió pro-bandera de l'AFGC:

S'han presentat tres companyes que han sol·licitat formar part de la Comissió de la Senyera.

Les felicitem i ens felicitem, i en publicar llurs noms en les planes d'aquest "Butlletí" creiem que servirà d'esperonament per a les altres.

Les companyes

Montserrat Jaques

Maria Dolors Boixó i

Maria Lluisa Donate.

en formar part de la Comissió esmentada, asseguruen l'èxit i el sentiment que professem per a la nostra Associació²⁵.

Però el paper destinat a les funcionàries associades resultava estrictament logístic. En aquest sentit, la direcció de l'AFGC pretenia essencialment que les afiliades s'encarreguessin de cobrar les aportacions dels socis. Això explica en part, les dificultats que tingué l'AFGC per atreure les funcionaries dins de l'entitat; i si ho aconseguia, existia una recança enorme a participar activament en les seccions de l'AFGC. En tot cas, l'única forma d'integrar plenament la dona dins de les tasques quotidianes de l'AFGC era a partir del discurs coporativista. És a dir, es tractava de destacar que els homes i les dones de l'AFGC compartien la seva condició de funcionaris. El corporativisme constituïa certament la síntesi que podia permetre configurar

²⁴ "Una senyera per a l'Associació", *BAFGC*, n° 4, Barcelona, octubre 1933, p. 10.

²⁵ *Íbid.*

una Associació que a partir d'un discurs aparentment classista-obrerista es dotés d'una afiliació interclassista:

Una colla de companys associats va iniciar una subscripció per a pagar una bandera que pugui presidir les nostres sortides al carrer, *en corporació*²⁶.

En tot cas, la mobilització en favor de la senyera afavorí, sempre segons els comptes de l'AFGC, l'increment espectacular de socis que es produí entre el març del 1933, quan encara s'anomenava Cultura i Esport, i l'inici de l'estiu del 1934: en aquest període es passà dels 537 associats als 1869²⁷. En rigor, aquest creixement afiliatiu no hauria estat possible sense un discurs suficientment ambivalent com per atreure a funcionaris de totes les categories de l'administració de la Generalitat. Ara bé, l'heterogeneïtat afiliativa de l'AFGC resultà una arma de doble fil. Si, d'una banda, un discurs obrerista ambivalent podia atreure funcionaris de diverses categories més o menys convençuts que tots eren destinataris d'unes promeses aparentment compatibles amb la multiplicitat d'interessos i aspiracions existents entre els empleats públics de la Generalitat; d'una altra banda, el magma afiliatiu podia confrontar, en qualsevol moment, la multiplicitat de capelletes professionals, intel·lectuals, polítiques, d'amistat i, fins i tot, territorials que configuraven el component humà de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya.

²⁶ "La bandera de l'Associació de funcionaris de la Generalitat", *BAFGC*, nº 7, Barcelona, abril de 1934, p. 15. El subratllat en cursiva és meu.

²⁷ *BAFGC*, nº 11, Barcelona, agost del 1934, p. 6. A partir del buidatge del *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* entre el 1933 i el 1936, es posa de manifest que d'aquests 1869 associats només 543 es podien constatar com a *membres actius* de l'entitat. I s'entén per *membres actius* el fet de ser esmentats a les planes del *Butlletí* com a integrants d'alguna Comissió o simplement per haver participat en alguna subscripció com la de la "Bandera de l'AFGC". Significatiu fou que d'aquests 543 associats 136 eren dones, xifra que representa una quarta part dels *elements actius* de l'entitat i que constata la participació secundària de la dona funcionària dins de l'AFGC. Tanmateix, tampoc resulta una xifra menyspreable dins del context associatiu de l'època. En tot cas, cal ressaltar que la Secció Femenina de l'AFGC no funcionà com a tal fins el 1935. Per contrastar aquestes xifres veure l'Apèndix 2: "Socis *actius* de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya entre 1933 i 1936".

19. ORGANITZACIÓ TERRITORIAL I CATEGORIES FUNCIONARIALS

L'heterogènia composició afiliativa de l'AFGC també podia explicar-se per la vertebració administrativa i territorial de Catalunya que, des del segle XIX fins l'inici de la Guerra Civil es fonamentà, com en el conjunt d'Espanya, en la demarcació territorial de la província. Fins el 1931, l'organització provincial havia impedit a través de les Diputacions Provincials una ordenació administrativa uniforme per a tot el territori català. Els cercles socialistes catalanistes i bloquistes de l'AFGC consideraven que la província havia potenciat entre els funcionaris de les quatre Diputacions catalanes interessos corporatius de difícil compatibilització. En aquest sentit, entenien que ni la Mancomunitat de les Quatre províncies catalanes va aconseguir resoldre el problema de les diferències salarials i promocionals dels empleats públics de cadascuna de les Diputacions catalanes mancomunades.

Així, per tal de superar la disparitat d'interessos i aspiracions dels funcionaris de les diverses Diputacions provincials, l'AFGC, presidida per Rafael Ramis, defensà la uniformització administrativa (i, en certa forma, territorial) de Catalunya com a pas previ a la unificació salarial i professional de totes les categories d'empleats públics de la Generalitat, fossin de la província de Lleida, Barcelona, Tarragona o Girona. Una aspiració que passava per l'absorció de les Diputacions provincials per part de la Generalitat. Aquesta aspiració es traduí en una fórmula de compromís que no trencava amb el passat, sinó que reformulava la nomenclatura: les províncies i les Diputacions Provincials catalanes passaren a nomenar-se Comissaries. Així, el marc provincial, redefinit com a Comissaria de la Generalitat, continuà essent l'àmbit d'actuació de l'administració autònoma i del govern central a Catalunya i, per tant, dels mateixos funcionaris. Això sí, sempre a l'espera que els diferents governs de la Generalitat es decidissin a replantejar-se de forma efectiva una veritable revolució en l'organització del territori català.

Comarques, províncies i comissaries

La Generalitat de Catalunya, des del 1931, posà de manifest la pretensió de reordenar territorialment Catalunya. Aquest aspecte resultava important per a la vida laboral dels funcionaris de la Generalitat en la mesura que afectava a la seva ubicació geogràfico-professional dins de l'administració autònoma. Les Diputacions provincials havien actuat fins el 1931 com a ens autònoms entre sí, tant a nivell de pressupostos i salaris com de plantilles. L'absorció per part de la Generalitat dels funcionaris de les Diputacions posà de manifest l'existència d'una remarcable diversitat salarial i horària dels empleats públics de les diferents Diputacions catalanes, fins i tot entre aquells que pertanyien a categories similars o iguals.

Les Diputacions provincials, tal i com indica el seu nom, foren institucions d'àmbit provincial, amb un total grau d'autonomia l'una respecte de l'altra. I això significava que cadascuna, en el seu àmbit territorial, que era la província, confeccionava la seva plantilla de funcionaris pròpia amb el vist-i-plau del govern central que en definitiva hi posava els diners. De fet, l'oposició a llocs de treball públic a una Diputació només es convocava per a aquella Diputació. De la mateixa manera que l'oposició a un lloc de feina municipal es realitzava per a un Ajuntament concret. Lògicament, la integració de les Diputacions dins de la Generalitat reformulà radicalment l'àmbit laboral i geogràfic dels funcionaris de les extintes Diputacions. A partir d'aquell moment, els funcionaris de la Generalitat podien demanar trasllat a qualsevol lloc de Catalunya i abandonar l'àmbit provincial en el qual havien desenvolupat les seves tasques d'empleat públic. Ara bé, la incertesa residia en saber si la Generalitat pensava fer al mateix temps una reordenació general de l'administració i del territori i fins a quin punt això podia conduir a una reubicació i redefinició pitjor de les destinacions laborals del conjunt dels empleats públics de la Generalitat.

Inicialment, la transformació, reforma o redisseny del marc territorial català es va limitar a la nomenclatura. Així, el terme Diputació es va substituir pel més soviètzant de Comissaria. Però aquesta no actuà com un ens autònom sinó dependent de la Generalitat. Davant d'aquest primer canvi, les planes del Butlletí de l'AFGC donaren a conèixer escrits i opinions on es posava de manifest la preocupació dels funcionaris sobre el que podia amagar la reconversió de les antigues Diputacions provincials en les noves Comissaries. Així, l'adherent a l'AFGC i funcionari de la Generalitat Jaume Brunet exposava:

Era una conseqüència obligada de la restauració de la gloriosa Generalitat, la desaparició de les províncies catalanes i les Diputacions que les regien i administraven, puix eren circumscripcions intermitges creades d'un mode purament artificial per l'Estat espanyol de la Monarquia, per mitjà de les quals vingué a destruir-se la unitat essencial de la Nació Catalana. El restabliment d'aquesta unitat havia d'ésser absolut, en la totalitat de les institucions i manifestacions actives i funcionals que constituïa la vida político-administrativa de Catalunya, encara que no fos més que d'un mode provisorori, per durant el període transitori en què es formava, plebiscitava i aprovava l'Estatut.

Per tal d'aconseguir aquesta finalitat inajornable, basada en raons jurídiques i patriòtiques, va constituir-se a Catalunya, així que fou proclamada la República, el Govern de la Generalitat i tres Comissaries Delegades a Girona, Lleida i Tarragona. Aquestes Comissaries, els elements dirigits de les quals eren designats pel Govern de la Generalitat, funcionaven, com es desprèn de l'adjectiu que les caracteritza, per delegació del Govern Central resident a Barcelona. De manera que el principi unitari quedava salvat, malgrat la separació de fet que, en quant a les funcions i mitjans econòmics, quedava establerta entre les Comarques de les quatre desaparegudes províncies¹.

Certament, el procés de disseny territorial i administratiu de la Catalunya autònoma es fonamentà en un seguit de propostes i aspiracions contradictòries. D'una banda, com bé assenyala Brunet, el marc de treball de la Generalitat es concretà bàsicament en l'àmbit provincial amb la reconversió nominal d'aquestes en comissaries. Així, el 28 d'abril del 1931 es va crear el Consell Provisional de la Generalitat, el qual estructurà els mecanismes per a

¹ Jaume BRUNET, "Unes idees sobre l'acoblament del personal de la Generalitat i de les Comissaries", *BAFGC*, nº 4, octubre del 1933, pp. 8-10.

l'exercici del poder polític, una "Diputació General de Catalunya" formada per regidors municipals, i uns comissaris a les antigues províncies. Aquesta situació es perllongà fins a la constitució del Parlament de Catalunya el 9 de desembre de 1932, fruit de les eleccions de novembre celebrades en el marc de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya que havia estat aprovat per les Corts Espanyoles el 9 de setembre del 1932. Tanmateix, no es pot parlar de consolidació de les noves comissaries fins el gener del 1934 moment en què es realitzaren els traspassos en matèria d'ordre públic i desaparegueren els Governos Civils.

El redefinit marc de les quatre províncies reconvertides en comissaries no desagradà als interlocutors de l'AFGC, ja que la Generalitat unificà en un únic cos professional, amb les seves diferents categories, al conjunt dels funcionaris de les Diputacions-comissaries. Com a mínim, per als funcionaris de Girona, Lleida i Tarragona podia implicar un incentiu poder posar-se salarialment a l'alçada dels empleats públics de Barcelona. Però allò que semblava correcte als funcionaris de la Generalitat, no resultava acceptable per als nombrosos interessos localistes existents a Catalunya que criticaven el predomini aclaparador de la ciutat de Barcelona com a pal de paller de la reconstrucció nacional.

Certament, des dels inicis del catalanisme polític es desplegà una crítica duríssima contra els diferents models de divisió territorial que s'havien realitzat al país. La província esdevingué l'objecte privilegiat dels odis en considerar-se l'ens territorial centralista i esquarterador de la unitat de la terra. Així, des de la redacció de les Bases de Manresa el 1892 el catalanisme proposava una divisió territorial alternativa per a Catalunya: les comarques "naturals". Amb l'autonomia regional dels anys trenta, es recuperà el tema i, en els discursos polítics, es tendí a presentar la comarca com una aspiració popular, com el nucli natural de convivència i relació per als habitants del país. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya atorgava a la Generalitat la competència exclusiva pel que feia al règim local i a la divisió territorial i, en parlar de les entitats locals bàsiques, només esmentava el municipi, tot i que deixava la porta oberta a la possible creació d'altres organismes².

La iniciativa d'estructurar una nova divisió territorial de Catalunya es plantejà molt aviat: el 16 d'octubre de 1931 es creà la Ponència per a l'estudi de la Divisió Territorial, formada per Antoni Bergós, Pere Blasi, Antoni Esteve, Manuel Galès, Josep Iglésies, Antoni Rovira i Virgili, Miquel Santaló, Felip Solé i Olivé, i Pau Vila. La Comissió havia de fer front a

² L'article 10 del títol II de l'Estatut d'autonomia assenyalava que "corresponderá a la Generalidad la legislación sobre régimen local, que reconocerá a los Ayuntamientos y demás Corporaciones administrativas que cree, plena autonomía para el gobierno y dirección de sus intereses peculiares y les concederá recursos propios para atender a los servicios de su competencia. Esta legislación no podrá reducir la autonomía municipal a límites menores de los que señala la ley general del Estado". I concluïa, i això era l'important, que "para el cumplimiento de sus fines, la Generalidad podrá establecer dentro de Cataluña las demarcaciones territoriales que estime conveniente", a *El Estatuto de Autonomía de Cataluña*, introducció de Jaume Sobrequès i Callicó, Barcelona, Undarius, 1977, pp. 51-52.

un equilibri entre els partidaris d'enfortir les capitals de província i els partidaris d'un estret localisme que podia atomitzar el país fins a fer-lo ingovernable. Es pretenia no ferir les susceptibilitats dels municipis que ja jugaven un paper preeminent com a caps dels partits judicials. Els estudis encarregats per la Ponència van demostrar que la idea de les comarques resultava ben popular, però que cadascú l'entenia a la seva manera. La comissió va realitzar una enquesta molt senzilla als municipis de Catalunya on es preguntava a quina comarca creien que pertanyien. Les respostes van demostrar l'existència d'un llistat ingent de comarques on els diversos municipis abocaven la seva identitat, essent extraordinàriament difícil posar els límits territorials a les comarques sense ferir les diferents sensibilitats locals. Així, el més senzill va consistir a dissenyar-les en funció dels partits judicials existents, beneficiant les urbs que exercien com a capitals de partit judicial³.

Els treballs de la comissió finalitzaren el 12 d'octubre de 1932, i l'estudi i la proposta es publicaren l'abril del 1933. Ara bé, fins ben iniciada la Guerra Civil, aquest projecte de divisió territorial no va posar-se en marxa. Així, fins el 1936-1937, la província i el partit judicial van continuar funcionant com a marcs territorials de l'exercici del poder. Aquesta continuïtat també es va deure al fet que l'administració dels ministeris del govern central que no havien traspassat competències, durant el període 1931-1936 va seguir funcionant dins un marc provincial; altrament, també incidí, el fet que la Generalitat, per raons de pragmatisme, va estructurar els seus serveis en demarcacions que -com les comissaries- coincidien amb les antigues províncies.

En definitiva, les diferents teoritzacions i dissenys d'articulació del territori preocuparen els funcionaris de la Generalitat només en la mesura que poguessin alterar el seu futur salarial i de destinació professional. Un redisseny territorial que beneficiés la província o la comissaria de Barcelona ja li estava bé al conjunt del funcionariat de l'antiga Diputació barcelonina, però això implicava el malestar dels funcionaris de les altres comissaries⁴. En

³ Francesc ARTAL, Emili GASCH, Carme MASSANA i Francesc ROCA, *El pensament econòmic català durant la República i la Guerra (1931-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976, pp. 232-234.

⁴ El perill de convertir Barcelona en l'eix central i privilegiat de l'autonomia regional catalana sempre va ser-hi present entre els dirigents, intel·lectuals i professionals de l'Esquerra Republicana i la Unió Socialista de Catalunya. De fet, el verdader somni de republicans i socialistes catalanistes era el d'"urbanitzar" Catalunya. Així, tot i que l'ERC i la USC havien presentat la comarca com una aspiració popular negada durant segles i com l'estructura vertebradora per naturalesa del territori català, de l'altra banda, volgueren dissenyar una Catalunya-ciutat d'inspiració noucentista que tenia en la metròpoli barcelonina el seu nord orientador. El 1932, paral·lelament a les tasques de la comissió per a la Ponència de la Divisió Territorial, els germans Nicolau M. i Santiago Rubió i Tudurí elaboraren, per encàrrec de la Generalitat, un pla de zonificació del territori de Catalunya conegut com a "Regional Planning". L'objectiu del pla Rubió era zonificar tot definint el caràcter i la funcionalitat dels espais: parcs i boscos, equipaments culturals, de lleure i sanitaris, terrenys per a l'agricultura, la indústria, l'habitatge i els transports, i reserves arqueològiques. Tanmateix, la seva opció recomanava la descentralització per a fer front al pes de Barcelona en la vertebració del país, en aquest cas apel·lant a les "reserves de catalanitat" existents al camp, que se suposava eren l'única garantia per a mantenir els signes d'identitat davant l'augment de la immigració i el cosmopolitisme de la metròpoli. El fet fou que una vegada més la Generalitat havia fet un encàrrec sense la voluntat política d'afrontar els obstacles previstos. Sobre el "Regional Planning": Eduard MORENO (ed.), *La Generalitat de Catalunya. III. La política urbanística*, Barcelona, Undariu, 1977, pp. 19-25 i 55-90. Davant de la moderació tecnòcrata dels Rubió, es presentaren altres projectes de signe més revolucionari, que tampoc foren realitzats, però, això sí, molt comentats i discutits. El més famós fou l'anomenat "Pla Macià" del GATPAC en col·laboració amb Le Corbusier,

rigor, el conjunt del funcionariat de la Generalitat es conformà amb pertànyer a una administració única que superés les desigualtats laborals i salarials que havien existit en els temps pretèrits amb l'existència de les antigues Diputacions.

La inevitable existència de categories funcionaries

Les Diputacions provincials, com a entitats diferenciades entre sí, sempre havien portat aparellada la també diferència pressupostària concedida pel govern de l'Estat. Així, en el repartiment de diners per part de l'administració central, la Diputació de Barcelona sempre s'endua la partida monetària més gran i els seus funcionaris cobraven uns millors sous que els de Girona, Lleida i Tarragona. El marc únic administratiu i la superació provincial sota l'aixopluc de la Generalitat havia d'implicar, segons el parer de Jaume Brunet, la fi d'aquesta injustícia salarial:

Més en quant a l'element burocràtic, no es féu l'englobament necessari per a no contradir aquell principi d'unitat en què la Catalunya autònoma assentava totes les bases del seu funcionament. Els funcionaris de l'extingida Diputació de Barcelona, foren enquadrats en les plantilles del Govern Central, Generalitat pròpiament dita, amb drets i obligacions especials, i estructurats després en Departaments, organització avançada de l'Estatut que havia d'implantar-se, en categories i havers apropiats a aquesta super-organització; mentre que el personal de les altres desaparegudes Diputacions continua dintre de les Comissaries, com formant família a part, amb la condició inalterable de funcionaris provincians.

És innegable que aquesta situació d'inferioritat dels funcionaris de les Comissaries respecte dels de Barcelona, únics que s'atribuïen la qualitat de funcionaris de la Generalitat, no podia fonamentar-se en cap principi racional i jurídic, puix en quant a l'origen era el mateix: tots procedents de les Diputacions provincials de Catalunya, aquelles quatre Diputacions que, en desaparèixer, restabliren automàticament la personalitat total de la Nació Catalana; respecte a la capacitat, uns i altres la tenien acreditada d'una mateixa forma; els seus títols, els cossos oficials de què formaven part alguns d'ells, la manera d'ingressar, oposició o concurs; i en quant al contingut de la funció, era també idèntic a les quatre províncies: unes mateixes lleis, uns serveis iguals, que si superiors en quantitat, no pas en qualitat, ja quedava compensat l'augment de plantilles.

Han transcorregut dos anys, i en plena vigència l'Estatut aprovat pel Parlament Espanyol, segueix encara aquesta separació dels cossos burocràtics de les quatre províncies catalanes. Però sabem que l'actual Govern de la Generalitat té en projecte realitzar ben aviat aquesta obligada unitat de la vida burocràtica, per tal que l'autonomia de Catalunya, en quedar estructurada d'un mode definitiu, desenvolupi una acció plena i totalitzada, com correspon a la seva naturalesa, sense perjudici de les diverses modalitats que les diferenciacions de les comarques puguin justificar en les seves manifestacions espirituals i materials⁵.

Per tal de superar totes aquestes disfuncions i greuges entre els funcionaris de les diferents comissaries, Jaume Brunet assenyalava que el millor referent era el de la professionalització i l'eficàcia:

Més, la qüestió, encara que difícil, no és insoluble, sempre que vulgui emprar-se l'equitat com a guió, que és el major fonament de tota justícia democràtica. Prengui's com a norma, per a fixar les categories, la de la capacitat del funcionari, que és l'única condició subjectiva que, en cada cas, ha de tenir-se en compte per a determinar la justesa de la retribució, puix d'aquella depèn l'eficàcia del treball i, consegüentment, la perfecció de la funció.

L'altre principi d'equitat que ha de presidir la gran solució, dintre un aspecte objectiu, és la funció en si mateixa, això és el servei que presta el funcionari. Tenim, doncs, la fórmula completa per a unificar tot el personal de la Generalitat, fórmula que

també presentat el 1932 i elaborat fins 1934. Aquest projecte presentava un redisseny de l'expansió de Barcelona a partir d'un eix transversal entre Badalona i Castelldefels, racionalitzant les vies de comunicació des del port fins el Vallès sobre els trams paral·lels del Llobregat i el Besos. Preocupats per la insalubritat de la vida barcelonina, el "Pla Macià" dividia la metròpoli en zones per recuperar el verd i descongestionar l'antic projecte de Cerdà, culminant en un àmbit d'equipaments per les vacances populars sobre el mar, tema molt propi de les preocupacions internacionals dels anys trenta. Al respecte Francesc ROCA, *El pla Macià*, Barcelona, La Magrana, 1977, pp. 23-56; i Eduardo MORENO, *La Generalitat de...*, op. cit, pp. 11-19. Pel marc general de les rivalitats professionals i l'aprofitament del territori: Enric UCELAY-DA CAL, "Le Corbusier i les rivalitats tecnocràtiques a la "Catalunya revolucionària", a J.J. LAHUERTA (ed.), *Le Corbusier y España*, Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 1997, pP. 121-188; i Oriol BOHIGAS, *Arquitectura i urbanisme durant la República* Barcelona, Dopesa, 1978.

⁵ Jaume BRUNET, "Unes idees sobre l'acoblament del personal de la Generalitat i de les Comissaries ", *BAFGC*, nº 4, octubre del 1933, pp. 8-10.

està constituïda pel conjunt dels dos elements expressats: el subjectiu de la capacitat del funcionari i l'objectiu de la funció que presta actualment, perquè, abans de determinar això que el funcionari serà, cal, en bona lògica, examinar el que el funcionari és.

Traduïm ara en principi aquesta fórmula: A igual capacitat, una mateixa funció. Una igualtat de funció, requereix idèntica categoria. El sou ha d'ésser paral·lel a la categoria.

Com es podrà determinar la capacitat de cada funcionari? Tingui's ben present que es tracta de funcionaris que ja existeixen, no que deguin ingressar de nou. Però funcionaris que en cada Comissaria tenen distintes denominacions i assignacions diverses. Altres d'aquestes són més ben definits. Per raó dels seus càrrecs especials, no ofereixen més diferència que la de les retribucions. Aquests són tots els tècnics i alguns administratius.

Respecte dels últims no cal analitzar. L'ur capacitat queda prejudicada pel seu títol. El Secretari, l'Interventor, el Dipositari, el Metge, l'Advocat, l'Enginyer, l'Arquitecte, l'Administrador, etc. Però n'hi ha d'altres que la seva denominació pura i simple no resol la seva capacitat veritable: Caps de Secció, Caps de negociat, Oficials, etc. Totes aquestes denominacions figuren en els quadres de funcionaris de les Comissaries, o d'algunes Comissaries. És possible que en els que es diuen Caps de Secció en una Comissaria, en altran es titulin Oficials simplement, i uns i altres regentin els mateixos serveis⁶.

Brunet, com bona part dels associats de l'AFGC, n'era conscient que la igualtat funcional estricta resultava impossible i ineficaç. Així, el lògic consistia a acceptar una organització vertical de l'administració amb uns que manessin i uns altres que obeïssin i sempre dins d'un marc de notori professionalisme i eficàcia indispensable per atenuar el malestar entre les diferents categories funcionaries. En tot cas, sí que es considerava com a democràtic i just l'existència d'unes normes iguals per a tothom sobre els mecanismes d'accés a la funció pública en les diferents categories. Normes que tenien com objectiu superar l'enxufisme i el favoritisme:

Tenim, doncs, que la capacitat, qüestió prèvia per a la definitiva solució de l'englobament, pot resoldre's segons els tres tipus següents: Primer: Automàticament, per raó del càrrec: els tècnics i els administratius especials; segon: Pel contingut del servei: aquells la funció dels quals és corresponent a la denominació; i tercer: Per examen de suficiència: aquells que que el seu estat de dret no correspon al fet del negoci que exerceixen.

Definida la capacitat de cada funcionari i determinada, en virtut d'ella, la funció que exerceix o que li pertocaria servir, queda resolta la qüestió de la categoria en què deurà quedar inclòs, prenent per patró les que figuren en els quadres de les plantilles de la Generalitat.

Ara bé; i l'assignació? També deu ésser la mateixa, dintre de cada categoria, sense distinció de Generalitat i Comissaries? Veiem el que en bons principis filosòfics correspon contestar.

Què és la funció? Una qualitat. El funcionari actua damunt d'un contingut d'afers polític-administratius, i àdhuc jurídics, o tècnics. Segons aquest contingut, és més o menys volum l'aplicació de la seva capacitat, més o menys gran la seva responsabilitat: però, sempre d'una manera essencial, tot junt, inviscerat en la funció mateixa. El lloc i el moment on i quan la funció es presta, no és qualitat, no és substància; és circumstància, accident purament i simple. I en bons principis jurídics, mai no deu posposar-se l'accident a la substància.

Del que s'ha exposat es desprèn ben clarament que, determinada la categoria, quedarà també definida la quantia de la remuneració, devent ésser aquesta proporcionada a la primera, sense distinció de procedències ni de residències. Sostenir el contrari, és invertir els termes i descompondre l'harmonia de l'organització burocràtica; i és ben evident que tot òrgan desharmonitzat, desconcertat, sense estructura equitativa, redunda en perjudici de l'eficiència en la funció administrativa, pressa indispensable de tota acció política fructificant⁷.

Certament, de les paraules de Jaume Brunet sembla acceptar-se la idea que els vells funcionaris amb plaça havien de mantenir els seus llocs de treball i tots els drets d'antiguitat corresponents als anys de servei realitzats. Ara bé, a canvi d'acceptar aquest estat de coses calia generalitzar el mateixos drets per a tots els empleats públics de la Generalitat. I a partir d'aquest punt s'entén la insistència, primer de l'ACE-GC i després de l'AFGC, a reclamar la igualtat en tots els aspectes (horaris, condicions de treball, vacances), excepte el salarial, per a totes les categories funcionaries; proposta que equivalia a exigir una major atenció i

⁶ *Íbid.*

⁷ *Íbid.*

consideració als empleats públics de les categories més baixes.

En aquest sentit, la Generalitat s'esforçà a consolidar les seves plantilles. Així, el juliol del 1933, les planes del Butlletí de l'AFGC donaren a conèixer un extens decret on es ratificaven en els seus llocs de treball a nombrosos funcionaris que havien aconseguit la feina a partir de la instauració de la República, o que, si bé ja abans estaven en la plantilla de la Diputació, els hi era ratificat: en el Departament de Presidència, Josep Millàs-Raurell apareixia com a Cap de negociat segon; Joan Alavedra com a auxiliar primer i Pere Foix com a auxiliar segon. Aquest darrer acabava d'aprovar les oposicions i se'l mantenia en la plaça que havia ocupat durant el seu període d'interinatge; és més, l'objectiu era consolidar-lo com a funcionari en aquella mateixa plaça. En el Departament de Governació, es va nomenar Carles Soldevila com a Cap de Secció, Josep M. Lòpez Picó, com a Cap de negociat segon, així com Vicenç Munné Fité, l'antic president de l'ACE-GC; en el Departament de Finances, apareixien filoregionalistes i filocarlins com Joan Pelegrí i Nicolau (Cap de Secció) i Joaquim Gorgot i Jordà (Cap de Negociat primer), i que havia estat dirigent de l'ACE-GC fundacional a l'època de la presidència de Joan Maluquer a la Diputació de Barcelona. Finalment, cal assenyalar a Domènec Pallerola, ratificat com a Cap de Negociat de la Secció d'Economia en el Departament d'Agricultura i Economia⁸.

En conseqüència, a l'estiu-tardor del 1933, la Generalitat de Catalunya encara s'estava configurant en les seves categories superiors amb empleats vinculats al món catalanista conservador o proper a Acció Catalana-Partit Catalanista Republicà, així com amb professionals solvents amb estudis superiors. Fora d'aquest espai professional se situaven aquells funcionaris que pertanyien o estaven propers a la USC, el BOC i els sectors obreristes d'ERC, a banda, lògicament de tots aquells, la immensa majoria, que dins de les categories inferiors no manifestaven públicament cap inclinació política.

⁸ "Decrets d'interès pels funcionaris", *BAFGC*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, pp. 11-13.

VII. ELS INTENTS DE MORALITZACIÓ POLÍTICA I DIGNIFICACIÓ LABORAL
DE LA FUNCIO PÚBLICA: ELS PROJECTES D'INCOMPATIBILITATS I
D'ESTATUT DELS FUNCIONARIS

20. LA REORGANITZACIÓ LABORAL DE L'ADMINISTRACIÓ AUTÒNOMA REGIONAL DE CATALUNYA SEGONS L'AFGC

L'AFGC presidida per Rafael Ramis va prioritzar, al llarg del 1933, la necessitat de resoldre tota una sèrie de deficiències organitzatives dins de l'administració autònoma regional de Catalunya, que afectaven directament les condicions de treball i salarials dels empleats públics de la Generalitat. Segons el punt de vista de l'AFGC, els problemes que calia solucionar d'una forma més immediata eren la unificació salarial i horària i la configuració d'una plantilla funcional fixa. Ara bé, es va acordar que aquest conjunt de reivindicacions calia plasmar-les en un Estatut de Funcionaris que establís unes regles laborals homogènies i acceptades per tothom. Tanmateix, la política reivindicativa i sindicalista de l'AFGC no adoptà la via de la confrontació amb el govern de la Generalitat i l'ERC, sinó que, pel contrari, s'intentà una estratègia de diàleg fonamentada en la necessitat de consolidar l'autonomia regional catalana. Aquest clima de conxorxa es va fer més evident durant la segona meitat del 1933, conjuntura en la qual el prestigi de les formacions republicanes d'esquerra a tota Espanya i a la mateixa Catalunya es trobava en el seu moment més baix.

Antitarradellisme i antilerrouisme

Tot i estar dominada per socialistes catalanistes i bloquistes, la sindicalista AFGC, paradoxalment, va mantenir un clima de diàleg i de manca d'agressivitat vers el govern de la Generalitat. D'entrada, l'AFGC va continuar amb el discurs regeneracionista que ja havia caracteritzat l'ACE-GC i se seguia plantejant que tota reforma de l'administració pública passava per la configuració d'un funcionariat eficient de la República i de la Generalitat. La diferència respecte a Cultura i Esport consistia a afirmar que aquest funcionariat eficient havia esdevingut ja una realitat, donat que pràcticament tots els buròcrates paràsits procedents de la Monarquia se'ls havia acomiadat. Almenys, aquesta era la imatge que pretenien reflectir les paraules del bloquista Ferran Manresa:

D'aquesta manera, quan el Govern de Catalunya presenti al Parlament Català l'Estatut de Funcionaris, que sigui una cosa elaborada per nosaltres que cobreixi les nostres necessitats i que pugui defensar sense por que sigui rebutjat amb aquelles fatídiques paraules ¡Funcionari! sinònim de ¡Paràsit! la missió del qual no és altra que anar a signar la nòmina, o bé entrar a les 10 del matí i sortir a dos quarts de d'onze de les oficines i, encara, aquesta mitja hora que hi és la inverteix a llegir el periòdic.

Aquesta és la tasca que hem de fer tots, demostrar al maldient que aquests funcionaris existien quan la monarquia, però que ara amb la República, a tots aquests funcionaris rutinaris se'ls ha separat.

La tasca està ja començada. L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, ens obre la porta i ens presta el seu recolzament. Associem-nos-hi per a treballar units¹.

Les idees de Manresa prenen sentit en un context en què la gestió a l'Ajuntament de Barcelona i a la Generalitat es qüestionava tant pel Partit Republicà Radical i la Lliga, com per l'insurreccionalisme sistemàtic de la CNT. L'AFGC temien un canvi polític de les principals

¹ Ferran MANRESA, "Al marge d'una conferència", BAFGC, nº1, Barcelona, juliol 1933, p. 5.

institucions de poder catalanes i de les de caire estatal perquè creien que podia perillar l'estabilitat dels llocs de treball dels funcionaris de baixa categoria i dels temporalsn plantilla. És a dir, encara existia la mentalitat i, en certa manera, la pràctica d'origen vuit-centista de portar a terme cessanties en el moment de realitzar-se un canvi de majoria política. Les crítiques es van accentuar durant el mes de setembre. Les planes de *La Veu de Catalunya* qüestionaren la gestió de l'Esquerra al capdavant de l'Ajuntament de Barcelona, denunciant les sistemàtiques sinecures i componendes que portaren a terme els regidors i empleats vinculats al partit de Macià ². Per la seva banda, la premsa llerrouxista qüestionà sistemàticament l'eficàcia de l'administració autònoma dirigida per l'Esquerra. Per exemple, el setembre del 1933, el diari *La Noche* va iniciar una campanya de crítiques contra la professionalitat dels funcionaris de la Generalitat: se'ls acusava de no fer la seva feina i dedicar-se exclusivament a llegir el diari ³.

El president de l'AFGC, Rafael Ramis, va assumir la defensa contra aquestes acusacions. La resposta, inicialment, es va produir sense atacar el diari *La Noche*, propietat de Pich i Pon i, altrament, va utilitzar la denúncia per apuntar tota una sèrie de reivindicacions laborals de l'AFGC. Així, Ramis va fer notar que resultava injust criticar tots els funcionaris de la Generalitat per les faltes d'uns pocs funcionaris. És més, remarcava que els empleats de categories inferiors (els més nombrosos) eren els que amb més dedicació treballaven per consolidar l'administració autonòmica, fins i tot cobrant un salari insuficient. En realitat, afirmava Ramis, eren alguns alt funcionaris els que cometien les més grans irregularitats i considerava que el primer conseller de la Generalitat, Carles Pi i Sunyer, havia de donar solució a aquest estat de coses ⁴.

Tanmateix, la polèmica oberta entre el llerrouxista *La Noche* i l'AFGC va servir a l'Associació de Funcionaris per situar-se al costat d'una Esquerra que, al llarg del 1933, havia escombrat la influència de Josep Tarradellas i el Grup de l'Opinió per donar pas a una confluència d'interessos on destacaven aquells que procedien d'Estat Català i d'Acció Catalana. Així, Ramis assenyalava Josep Tarradellas com el màxim culpable de la situació de privilegi dels alts funcionaris de la Generalitat. Afirmava que Tarradellas, mentre havia estat conseller de Governació, entre el desembre del 1931 i el gener del 1933

Jo sé que a l'amic Terradellas, en assolir l'alt lloc de Conseller de Governació, l'animaven els millors propòsits. Volia fer bona feina, que hauria estat aplaudida per tots els ciutadans equànimes. Topà, de bon antuvi, amb resistències recolzades de tan amunt que devingueren invencibles. I, decebut ja, es deixà anar encerclant entre una *camarilla* d'empleats de categoria i cometé arbitrarietats i injustícies, sempre en favor dels peixos grossos. Per als empleats humils, el senyor Terradellas actuà com un guàrdia civil, vigilant personalment que no fessin un minut tard, mentre deixava

² "Editorial/L'Ajuntament de Barcelona", *La Veu de Catalunya*, 20-IX-1933, p. 1.

³ Rafael RAMIS, "És clar que cal posar-hi remei", *BAFGC*, nº3, Barcelona, setembre 1933, p. 3.

⁴ *Ibid.*, pp.3-5.

tranquils els que disfruten d'un sou respectable, no tots afanyosos de donar tothora bon exemple als seus subordinats. Augmentà el sou dels Caps de Secció (de 12.000 passaren a 17.000), d'alguns Caps de Negociat (de 9.000 passaren a 12.000) i creà veritables sinecures, mentre deixava subsistents els sous miserables tan abundants en aquella Casa⁵.

La crítica de Ramis contra Tarradellas i els alts càrrecs de l'administració autonòmica serví per donar una interpretació interessada i distorsionada del que havien estat les veritables rivalitats en el si de l'extinta Associació Cultura i Esports-Generalitat de Catalunya (ACE-GC). En realitat, Ramis insinuava que l'extingida ACE-GC no havia estat una entitat al servei exclusiu d'ERC, sinó sobretot al servei de Tarradellas. Ramis denunciava els intents de Tarradellas, durant 1932, d'atreure's els alts càrrecs de l'administració autonòmica en una conjuntura en la qual el conseller de Governació s'havia apropiat, dins d'ERC, a l'influent "Grup de "L'Opinió", encapçalat per Joan Lluhí (aquest es convertí en Cap del Consell Executiu al desembre de 1932). Tanmateix, les aspiracions hegemòniques de Tarradellas i dels Lluhins les va tallar el president de la Generalitat, Francesc Macià, el gener de 1933 quan va destituir Tarradellas i Lluhí com a conseller de Governació i Cap del Consell executiu, respectivament⁶.

Certament, durant la primera meitat de 1933, Ramís, Miravittles, Domingo Montserrat i el conjunt de nacionalistes radicals marxistes de l'ACE-GC aprofitaren l'ofensiva de Macià contra Tarradellas i Lluhí per dinamitar la possible influència del primer en l'Associació de Funcionaris. Curiosament, la victòria del grup de Ramís i la conversió de l'ACE-GC en AFGC coincidí amb la persecució i marxa forçada, el juny-setembre de 1933, dels Lluhins del si de l'Esquerra. En conseqüència, tot i la retòrica marxistitzant de la nova AFGC i d'estar dirigida per dissidents d'Estat Català, l'Associació de Funcionaris esdevingué, en els seus orígens a l'estiu de 1933, una entitat que compartia notables interessos polítics amb Francesc Macià. Certament, la persecució contra Tarradellas i els Lluhins havia permès a macianistes i antimacianistes un cert retrobament.

Per a la USC, per a Comorera i, en conseqüència, per a Ramis, el predomini dels Lluhins dins del govern de la Generalitat i d'ERC constituïa una molèstia important. En un moment, entre novembre del 1932 i fins 1933, en què la USC havia decidit fer via pel seu compte al marge d'ERC, els mateixos Lluhins intentaren dinamitar una possible reunificació socialista dins de la USC apropant ERC a la Federació Catalana del PSOE. La USC va interpretar aquesta maniobra com un intent de l'Esquerra de minimitzar i anul·lar la vida política independent de la Unió Socialista. Per tant, resultava lògic que Ramis ajudés a dinamitar el poder dels Lluhins dins d'Esquerra. Ara bé, això tenia un preu i es traduïa en

⁵ *Ibid.*, p. 4.

⁶ Sobre les tensions entre Macià i Tarradellas-Grup de "L'Opinió", Joan B. CULLA I CLARÀ, *El catalanisme d'esquerra. Del Grup de "L'Opinió" al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, Barcelona, Curial, 1977, pp. 61-190; i Enric UCELAY-DA CAL, *La Catalunya populista...*, op. cit. pp. 182-192.

l'exigència que el govern de la Generalitat, que tenia a Carles Pi i Sunyer com a conseller en cap, es prengués les molèsties de resoldre o fer veure que resolía tots els problemes laborals existents dins del funcionariat de la Generalitat.

Els "regnes de taifes" de l'administració i la lluita per la jornada intensiva

Entre el juny i l'octubre del 1933, l'AFGC s'adreçà al Conseller en Cap Carles Pi i Sunyer perquè aportés solucions als problemes de les desigualtats salarials i de tracte entre les diferents categories de funcionaris de la Generalitat. Les planes de l'AFGC es van fer ressò dels innumerables problemes de tipus salarial i de condicions de treball existents en els diferents departaments i dependències de la Generalitat. Un dels primers temes que es va plantejar consistí en l'establiment de la jornada intensiva (horari estrictament matinal) durant l'estiu, proposta que el govern de la Generalitat no va tenir cap problema a acceptar. Il·lustratives de l'avinentesa entre l'AFGC i el Conseller en Cap i alhora Conseller de Finances, Carles Pi i Sunyer van ser les següents paraules de Rafael Ramis:

De moment, ja hem pogut constatar l'existència d'excel·lents propòsits, i el senyor Carles Pi i Sunyer ha estat molt encoratjador i molt explícit en les converses que ha tingut amb representacions de nuclis de funcionaris i amb una delegació del Consell Directiu de l'"Associació".

Això de la jornada intensiva durant l'estiu, que el senyor Terradelles no va creure pertinent l'any passat, s'ha realitzat enguany, perquè el senyor Pi i Sunyer és un home comprensiu i generós, que veu en l'empleat un col·laborador i no un esclau⁷.

Tanmateix, les planes del butlletí de l'AFGC destacaren l'existència d'una dependència, Cèdules i Contribucions, on no semblava que es poguessin aplicar les millores horàries obtingudes de cara a l'estiu del 1933. En aquesta dependència, el govern de la Generalitat es trobà amb la negativa del cap del servei, senyor Virgili, a aplicar l'horari intensiu durant els mesos de l'estiu. L'actitud del senyor Virgili palesava l'existència dins de l'administració d'una sèrie de funcionaris de plantilla fixa i amb responsabilitats de gestió que consideraven les dependències on estaven destinats com a feus propis, on ni els governs ni les autoritats havien de fiscalitzar la feina que es realitzava. Aquestes pràctiques funcionàries exercides per homes com el senyor Virgili no eren ni molt menys noves, sinó que constituïen una pràctica comuna des de l'existència de les mateixes Diputacions provincials contemporànies.

Així, per a l'AFGC, el govern de la Generalitat havia de demostrar qui era el veritable patró de l'administració autònoma i, en rigor, imposar els sous i els horaris acceptats pel Conseller en Cap:

En altre lloc del present Butlletí es parla de la primera victòria obtinguda per la nostra "Associació", aconseguint l'establiment de la jornada intensiva per al personal de cèdules i contribucions durant els mesos de juliol, agost i setembre.

⁷ Rafael RAMIS, "És clar que cal posar-hi remei", *BAFGC*, n°3, Barcelona, setembre 1933, p. 5.

És sensible, però, que la joia no hagi estat completa. Hi ha una colla d'empleats que, ara els uns, ara els altres, es veuran forçats a anar a oficina a les tardes.

Nosaltres creiem que, amb una mica de bona voluntat, per part del Cap de Serveis de Recaptacions d'Arbitris, s'hauria pogut trobar una solució sense produir aquestes excepcions sempre desagradables. Així ho devien creure, també, els diferents caps dels serveis, que varen signar una comunicació, adreçada al senyor Virgili, en la qual afirmaven que era possible fer rutllar el mecanisme sense treball de tarda i sense augment d'hores. És a dir, fruit el personal de Cèdules i Contribucions del mateix horari que la resta dels empleats de la Generalitat.

El senyor Virgili s'afanya a dir que ell és el primer interessat a què els empleats del seu servei no estiguin en un pla inferior als restants empleats de la casa, i es plany que sovint veu marxar qualche empleat que ha tingut prou influència per a obtenir un trasllat. Sabem que no li plau gens que del Servei de recaptació se'n digui "El Tercio", i que als que treballen a les Oficines instal·lades a la casa David, els diguin que estan destinats a "Bata".

Doncs esperem que interposarà la seva influència per tal d'aconseguir que això que s'ha establert a l'estiu, com un assaig, resti definitiu, amb les millores necessàries per a esborrar les diferències que encara existeixen.

Els empleats de Contribucions i Cèdules han de tenir la plantilla definitiva abans de fi d'any i no han d'ésser menys que els de les altres Seccions.

[...]

Ara manca que el senyor Virgili no s'entesti a trobar difícil una cosa que no ho és gens⁸.

D'aquestes paraules, es desprenen tota una sèrie de problemes inherents a la dinàmica establerta en les antigues Diputacions. D'entrada, resulta obvi que cada dependència o oficina mantenia un règim laboral propi en funció del cap corresponent, fins i tot al marge del règim laboral establert per l'administració de l'Estat. Lògicament, perquè això es pogués produir no devia existir una inspecció mínimament seriosa per part de l'Estat que controlés els diferents usos i abusos que es produïen a cada indret. Així, cada cap de servei o d'oficina disposava de la seva plantilla en funció del treball corresponent o acumulat, obligant al personal a fer hores extraordinàries sense cobrar fins que la feina endarrerida estigués enllestida. Així, l'AFGC ressaltà que

El Cap que es presenta entre els seus subordinats en un perfecte estat d'altaneria i fanfarroneria, que no s'interessa pel benestar i pel millorament de situació de tots els que estan a les seves ordres, que per un motiu fútil o sense motiu, esbronca avui l'un i demà l'altre dels que treballen sota la seva direcció, és un home inferior que ocupa indegudament una situació elevada.

Les altes autoritats de la nostra Generalitat se n'haurien d'ocupar de revisar la moral dels Caps. I separar els que, ja sia per temperament o per vici, es fan incompatibles amb la decència i bona companyonia que hauria de regnar a les dependències de la Casa. Hi ha feina a fer. Per avui, no particularitzem. Tenim una cartera plena de detalls molt eloqüents, els quals no tindrem cap inconvenient a fer públics si no ve l'esmena que de tot cor desitgem⁹.

En conseqüència, el conjunt de dependències de les antigues Diputacions havia acabat estructurat en forma d'autèntics "regnes de taifes" o "enclaus feudals" on els caps de servei i de personal actuaven amb total independència i sense patir cap control sobre el règim laboral aplicat als seus empleats. Davant d'aquesta situació d'indefensió, molts empleats públics no trobaven altra solució que demanar el corresponent trasllat a una altra dependència on fos notori i reconegut que el tracte al funcionari s'adeia a la legalitat laboral o si més no que es caracteritzés per tenir un cap de servei raonable. Per tant, tot i que el problema de Cèdules i Contribucions es va solucionar, es va evidenciar la necessitat de posar fi a la prepotència dels Caps de Servei i d'oficines i que l'autoritat governamental, en aquest cas la Generalitat,

⁸ "NOTULES", *BAFGC*, n° 1, Barcelona, juliol 1933, p. 15.

⁹ R. (Rafael Ramis?), "Entre la simpatia i el pànic", *BAFGC*, n° 4, Barcelona, octubre 1933, pp. 2-3.

actués com a vertadera autoritat intervencionista i imposés el seu criteri enfront dels interessos particulars dels caps dels serveis:

El millorament obtingut pels companys de contribucions i cèdules, palesa plenament un benifet per a la Generalitat.

[...]

Aquesta millora que semblava una reivindicació tan sols de moralitat individual, avui queda a bastament neutralitzada i els Caps d'Algunes Seccions que veien en la concessió del treball intensiu una bèstia estranya, es donaran prou compte del valor representatiu del que han ajudat a obtenir.

D'ara endavant la Generalitat, més que mai, podrà comptar amb funcionaris ensinistrats en els treballs propis de llurs serveis perquè la preocupació que empal·lidia a tothora el bon rendiment, ja no existirà, i el treball esmerçat serà més profitós i també més perfeccionat, ja que serà l'única preocupació d'aquells que tinguin el concepte clar de la responsabilitat.

Voldríem que el senyor cap dels esmentats serveis es donés compte que amb la seva inconscient cooperació ha ajudat a la solució d'un problema força punyent, com era el de la deserció de personal de repetits serveis¹⁰.

En realitat, la reforma que amb més insistència reclamava l'AFGC era la d'exigir que la Generalitat assumís i imposés amb justícia el principi de l'autoritat de l'Estat envers tots els seus empleats, des dels caps fins als funcionaris de baixa categoria. En aquest sentit, l'AFGC tornava a exposar la necessitat de la solidaritat i no de la confrontació entre tots els empleats públics, fins a assolir la desaparició de les diferents categories funcionaries, tot aconseguint una no massa concretada uniformització professional:

Malgrat els obstacles que a darrera hora es van presentar, l'"Associació" ha pogut aconseguir que el personal de cèdules i contribucions pogués fruir dels avantatges de la jornada intensiva. És un èxit si es té en compte que no tots els caps hi estaven d'acord. No acabem de comprendre com hi ha persones sempre disposades a captar-se pel terror la "simpatia" dels seus subordinats.

[...]

Demanam una treva, no per por que no la tenim, sinó perquè l'"Associació" en la seva puixança ascendent reclama totes les nostres activitats i perquè volem que entre funcionaris es lligui una amistat tan gran que res no la pugui rompre. Volem una disciplina en el treball on la superioritat sigui respectada com se mereix, però sense que s'hagi de temer, i també volem que entre funcionaris les categories siguin més morals que disciplinàries¹¹.

En tot cas, l'AFGC va aprofitar el conflicte de Cèdules i Contribucions per tal d'assolir que la jornada intensiva s'apliqués no només a l'estiu sinó també al llarg de tot l'any:

Estem a les acaballes del que podem anomenar jornada d'estiu, i davant d'això el funcionari ve demanant-se amb una certa inquietud si és que altra vegada es veurà obligat a reprendre les tasques matí i tarda. És a dir, si continuarà el règim de desigualtat subsistent entre funcionaris d'un mateix organisme pel qual uns funcionaris es veuen tractats amb una desconsideració poc menys que inconcebible.

Ara el fet, però, es presenta amb un aspecte nou, pel qual els funcionaris afectats poden fer valer llur dret d'igualtat de tracte després de la prova a la qual, podríem dir, han estat sotmesos aquests darrers mesos.

[...]

Sentat el principi de l'èxit en el compliment dels seus serveis, se'ns presenten una sèrie de problemes als quals caldrà donar-hi una solució, i per a obtenir-la podem dir que ha estat creada l'Associació.

Creiem lògic que el funcionari doni un rendiment de treball de trenta-sis hores setmanals, sense excepcions ni categories. I acceptem aquest principi perquè és el que sembla que tendeix a generalitzar-se arreu on són acatades les proposicions de la S.D.N. Ara bé: com que aquest principi està encara lluny d'ésser una realitat general, és necessari que apuntem quelcom a aquest problema¹².

D'altra banda, a més del problema de les hores de treball, existia el dels sous. Tothom sabia que els funcionaris, en la mesura que el seu horari els ho permetés, buscaven una feina suplementària per sufragar les seves necessitats econòmiques. Aquells que treballaven matí i

¹⁰ Valeria LOPEZ, "Realitats", BAFGC, nº 2, Barcelona, agost 1933, p. 5.

¹¹ "S'ha obtingut la jornada intensiva", BAFGC, nº 4, Barcelona, octubre del 1933, p. 10.

¹² "La jornada intensiva", BAFGC, nº 3, Barcelona, setembre del 1933, pp. 1-2.

tarda els hi resultava impossible. No així als caps o a aquells que, amb un cert consentiment, realitzaven la seva segona feina a les mateixes hores en què havien de complir amb el seu horari de funcionari. Tanmateix, els ideòlegs de l'AFGC, impregnats d'un discurs regeneracionista i moralitzador, fonamentat en la idealització quasi religiosa del servei a l'Estat com un servei per a tota la comunitat, advertiren contra el perill que els funcionaris de la Generalitat, un cop aconseguida la jornada intensiva, també optessin a un segon treball. Entenien que la segona feina podia distreure al funcionari de la seva dedicació a l'Estat i als ciutadans. Ara bé, això només es podia evitar, segons el punt de vista de l'AFGC, amb un sou suficientment digne com per evitar la recerca d'una segona feina per part de l'empleat públic:

Urgeix innegablement que el funcionari sigui digne, econòmicament i moralment, del càrrec que ocupa. Amb la misèria que avui es guanya és injust el qualificatiu d'immoral, i és per això que hem de recabar dels alts poders de Catalunya un salari mínim general que no baixi de les quatre mil pessetes anuals i l'estabilitat reglamentada per un Estatut de funcionaris.

És innegeable que si això s'obtingués la Generalitat hauria d'exercir un control perquè els funcionaris no s'excedissin en l'exercici d'altres funcions que no fossin les del clos de l'organisme de Catalunya, és a dir, que vinguessin obligats a no treballar en cap casa de comerç o indústria privada. I això és en realitat el que hem d'aconseguir mitjançant els oficis de la nostra Associació¹³.

En definitiva, l'AFGC acompanyà les seves reivindicacions salarials i laborals amb un component moralitzador a través del qual presentava al funcionari de la Generalitat com un autèntic servidor públic dedicat en exclusiva a la seva feina. Així, en la mesura que havia de representar un exemple d'integritat i dedicació per al bé comú, el lògic era suposar que en un temps de crisi laboral, l'empleat públic no havia de ser un acaparador de feines. Aquest discurs connectà, en part, amb l'esperit de la Llei d'Incompatibilitats que, al llarg del 1931-1932, havien intentat aprovar a les Corts espanyoles el republicanisme d'esquerres i el socialisme espanyol. Aquesta llei tenia per objectiu posar fi als usos i abusos de tots aquells polítics que havien volgut en algun moment compatibilitzar el seu càrrec de diputat o ministre amb el de funcionari o home de negocis. En darrer terme, el que es pretenia era que el ciutadà espanyol recobrés o tingués per primer cop en la història contemporània d'Espanya una autèntica confiança en la capacitat benèfica, moralitzadora i positivament intervencionista de l'Estat.

¹³ *Íbid.*

21. LA CONFIANÇA EN L'ESTAT REPUBLICÀ I EL PROJECTE D'INCOMPATIBILITATS

La Mancomunitat de la Restauració es va diferenciar de la Generalitat Republicana en el fet que aquesta última posseïa una major capacitat d'intervenció en gairebé tots els àmbits de la societat. Una característica que va esdevenir pràctica política comuna dels estats d'entreguerres, ja fossin democràcies republicanes, monarquies parlamentàries o autoritàries, dictadures militars, règims feixistes o el règim comunista soviètic. Certament, alguns "revolucionaris conservadors" pensaven que Mussolini havia trobat la via del progrés a la Itàlia feixista; i els leninistes pretenien que allò que Mussolini presentava com la gran solució ja s'estava realitzant a la Unió Soviètica ¹. En tot cas, les experiències mussoliniana i soviètica il·lustraren que, en un marc de crisi total dels vells estats liberals no intervencionistes, els anys vint i trenta trobaren la clau de volta dels problemes globals de la societat en l'intervencionisme estatal: arbitratge en els problemes obrers i pagesos, inversions en obres públiques com a mecanisme de generar treball des de l'Estat, millores en el règim sanitari a través de reformes urbanístiques o un increment de la caritat des de l'administració ².

Intervencionisme estatal i tecnocràcia

L'enorme incidència d'aquest pensament intervencionista s'evidencià fins i tot en obres d'escriptors com Salvador Espriu que hi dedicaren, no sense certa ironia, unes quantes ratlles a aquest tema. Per exemple, en el conte "El cor del Poble" dins del llibre *Ariadna al laberint grotesc* (1934-1935) un periodista sense èxit i un captaire reflexionaven sobre la necessitat que l'Estat es fes càrrec dels rodamóns i d'altres sectors menystinguts. En els moments previs a la conversa, el captaire s'havia trobat indisposat per manca d'aliments i havia vomitat al

¹ L'impacte del corporativisme mussolinià en els sectors conservadors i ultradretans espanyols en els anys vint a Shlomo BEN-AMI, *La dictadura de Primo de Rivera 1923-1930*, Barcelona, Planeta, 1984, pp. 52-67 i 86-90; i per als anys trenta, Ismael SAZ, *Mussolini contra la II República* València, Alfons el Magnànim, 1986; i Xavier TUSELL i Genoveva GARCÍA QUEIPO DE LLANO, *Franco y Mussolini. La política española durante la Segunda Guerra Mundial*, Barcelona, Planeta, 1985, pp. 9-23. Per contrastar els neguits dels professionals conservadors espanyols amb la realitat mussoliniana, Gabriele TURI, "Le libere professioni nello Stato fascista", *Passato e presente*, nº31, Firenze, Gennaio-Aprile 1994, pp. 61-89. Les percepcions corporatives de la URSS als anys vint-trenta en una visió comparada de la Unió de repúbliques amb el feixisme italià, Andreu NIN, *Les dictadures dels nostres dies*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930. En perspectiva, l'anàlisi dels científics i tècnics a la URSS, Paul R. JOSEPHSON, "Soviet scientists and the State: Politics, ideology, and fundamental research from Stalin to Gorbachev", *Social research. An International quarterly of the social sciences*, vol. 59, nº3, New York, Fall 1992, pp. 589-614; i als anys noranta encara es produïen reflexions al respecte com Adam SCHAFF, "La revolución tecnológica y el futuro del socialismo", *Sistema. Revista de ciencias sociales*, nº 106, Madrid, enero de 1992, pp. 5-11.

² Durant l'Antic Règim, la beneficència es considerava per part dels sectors benestants i eclesiàstics com un acte de caritat i no de *justícia social* envers els sectors humils de la societat urbana: Carlos MARTÍNEZ SHAW et al., "Dossier: La caritat pública a l'Antic Règim", *L'Avenç*, nº91, Barcelona, març 1986, pp. 30-57. En aquest sentit, les Junes Directives de la Casa de la Caritat durant el segle XIX i principis del segle XX explicitaren, a través de la seva composició burgesa, un cert continuïsm respecte de l'Antic Règim de l'esperit benèfic i caritatiu de l'assistència social d'origen nobiliar i religiós: Santiago BOCANEGRA, "Les Junes de Govern de la Casa Provincial de Caritat (1876-1913)", *L'Avenç*, nº 169, Barcelona, abril 1993, pp. 34 i 51-53. La beneficència de l'Estat i privada al llarg del segle XIX en el cas particular de València a Fernando DíEZ RODRÍGUEZ, *La sociedad desasistida. El sistema benéfico-asistencial en la Valencia del siglo XIX*, València, Diputació de València-Centre d'Estudis d'Història Local, 1993. Els déficits urbanístic-sanitaris en una gran ciutat com Barcelona a Jaume DE RA MON I VIDAL, *Subministrament d'aigua i tifus a Barcelona (1914-1915)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1996.

carrer. Uns transeünts, davant del seu llastimós estat, decidien intervenir: li donaven un got de llet aigualit i immediatament se l'enduien davant d'un Comissari. A la comissaria, el captaire li demanava al comissari un habitacle per morir-se, però aquest li responia que més valia que tornés ràpidament al carrer sinó volia que el detingués. Era en aquest moment quan entrava en escena el periodista, de nom Salom, el qual, atansant-se al captaire li preguntava

"On anireu ara?", el va mig compadir. "Sou de la premsa?", demanava el malaurat. "Diuen que la premsa organitza una campanya per als casos com el meu." "Sóc publicista. Ningú, però, no em llegeix", va sospirar Salom. "La-Caritat-hauria-d'esdevenir-un-servei-estatal", va afegir amb presses, per atenuar la declaració poc afalagadora. "Admiro l'originalitat del concepte, però no penso estafar-vos-el, tranquilitzeu-vos", va aconsellar el captaire. "Bé, què voleu que us digui, teoritzava Salom. "La caritat s'ha d'estatitzar, d'estatitzar". I repetia amb aquella innocència el verb avui no acadèmic. "Crec en el cor del poble. La iniciativa privada no arriba tanmateix arreu. L'Estat..."³.

I certament, la confiança en l'Estat o, almenys, la creença de poder convertir l'Estat en un ens benèfic per a tota la nació es va revelar com un denominador comú en el pensament de bona part dels intel·lectuals de la Primera Postguerra Mundial. L'Estat devia esdevenir per a aquesta intel·lectualitat el nord polític d'una vella Europa que volia regenerar-se i superar la crisi econòmica, política, cultural i moral que havia significat la Gran Guerra. Si bé Espanya no va participar militarment a la Gran Guerra, aquest debat també va fer via a partir de la confrontació político-intel·lectual entre germanòfils i francòfils: mentre els primers proposaven una regeneració autoritària d'Espanya, els segons l'albiraven a través d'una República. Aquestes opcions es traduïren en els següents anys en la Dictadura de Primo de Rivera i en la Segona República les quals, com a respostes regeneracionistes del període d'entreguerres, van assumir com a model d'actuació política l'intervencionisme estatal⁴. Davant d'aquest fet, les associacions corporatives esperaven que les cridessin a participar en el disseny de les millores socials que planificava l'Estat. L'exigència de col·laboració es veia amb bons ulls en la mesura que es transcendia el propi interès, l'"egoisme reaccionari", i es presentava com un esforç per a la millora i l'eficàcia de l'edifici burocràtic; calia aportar criteris professionals en aquells terrenys en els quals *ningú no podia fer-ho millor*.

Fins i tot, catedràtics d'universitat tan prestigiosos com l'escriptor Miguel de Unamuno, van reflexionar sobre el corporativisme i les seves implicacions polítiques. Les seves tesis el duïen a connectar, com resultava molt habitual entre els teòrics del corporativisme, amb la visió que sobre aquest fenomen podien tenir el feixisme o l'anarquisme. Del primer, Unamuno recollia la idea que el corporativisme podia esdevenir el mitjà per superar la lluita de classes, mentre que amb el segon coincidia en afirmar que un treballador manual podia ésser també

³ Salvador ESPRIU, *Ariadna al laberint grotesc*, Barcelona, El Observador, 1991, p. 50.

⁴ Sobre les vies de promoció i vertebració dins dels estats liberals: Paul STARR, "Social categories and claims in the Liberal State", *Social research. An International quarterly of the social sciences*, vol. 59, nº 2, New York, Summer 1992, pp. 263-295. Pel context peninsular ibèric: Hipólito DE LA TORRE, "La crisi dels sistemes liberals a la Península (1890-1939)", *L'Avenç*, nº 216, Barcelona, juliol-agost 1997, pp. 22-27.

un intel·lectual en la mesura que tot treball amb les mans requereix un procés de reflexió mental:

¿Hay, en efecto, profesiones y profesionales que por su índole misma entran en una u otra clase? ¿Hay oficios, menesteres, ocupaciones y funciones que pertenecen a una clase y no a otra? Sabida es la distinción que en inglés se establece entre obreros "skilled" y "unskilled", o sea cualificados, con oficio determinado -carteros, albañiles, carpinteros, sastres, cajistas, etc.- y no cualificados, a que llamamos con varios nombres y en ciertos casos braceros, peones, dependientes, etc., etc. Ahora, que ni a los obreros cualificados ni a los incalificados -que no quiere decir, ¡claro está! descalificados - sabemos clasificarlos. Que si es difícil calificar, señalar la calidad, más difícil es clasificar, señalar la clase.

[...]

¿Lucha de clases? Lucha de naciones, y de regiones, y de ciudades, y hasta de barrios; lucha de profesiones y oficios, esto sí que conocemos. Se nos hable, por ejemplo, de obreros y campesinos, de martillo y hoz; pero cuando nos hemos puesto a escudriñar luchas sociales que podíamos observar de cerca y en vivo, hemos visto cómo en el fondo hay muchas veces la lucha entre el obrero de la ciudad o de industria y el campesino, entre el martillo y la hoz. Por algo la leyenda bíblica hace comenzar la lucha, la lucha fratricida, no por el choque entre dos míticas clases, ni entre amo y criado, sino entre dos profesiones, la del pastor y la del agricultor. Y sigue. Como sigue el conflicto entre la industria y la agricultura. Lucha de profesiones. En que entre una cierta lucha entre lo que se llama profesiones liberales y profesiones serviles. Y no decimos intelectuales y manuales porque todo oficio manual es también intelectual, pues sin inteligencia ni buen peón cabe ser. Y si bien se mira hay también lucha entre la política de prole y los de ojo⁵.

Els discursos tecnicistes, doncs, es succeïren a bastament: tot i que el corporativisme professional òbviament havia nascut abans, en els anys trenta s'articulà un discurs tècnic que va tenir com a denominador comú el control del mercat de treball i l'accés als circuits de promoció social. Perquè la primera reforma, no ja de l'Estat sinó de la societat espanyola i catalana, consistia a posar fi a l'enxufisme i eradicar la idea, ben estesa, que l'Estat només es trobava al servei d'uns pocs privilegiats i els seus protegits, sinó que havia de servir al ciutadà. I no només això, sinó que els més ben preparats podien accedir al govern, als càrrecs de responsabilitat i als llocs de feina de l'administració⁶.

Les raons del Projecte d'Incompatibilitats dels funcionaris amb càrrecs públics

La política de reformes de l'Administració de l'Estat va tenir un dels seus moments àlgids en la presentació del projecte d'incompatibilitats a les Corts espanyoles a la fi de l'hivern del 1932. La filosofia del Decret s'imbrincava de ple en les tesis regeneracionistes de la fi del segle XIX. Republicans i socialistes partien de la base teòrica que l'Estat liberal-monàrquic i la dictadura primorriverista havien estat concebuts com règims al servei de les elits governants. Assenyalaven que el problema d'Espanya es sintetitzava en el fet que una oligarquia terratinent, industrial i caciquil havia utilitzat l'aparell burocràtic i polític de l'Estat per tal d'afavorir els seus interessos econòmics. D'aquesta forma, l'Estat no havia actuat en cap moment de manera imparcial i al servei dels ciutadans, sinó que havia estat utilitzat com una

⁵ Miguel de UNAMUNO, "Clases y profesiones", *Ahora*, 21-III-1934, p. 5.

⁶ Plantejaments corporatius havien estat elaborats, abans de la Segona República, per tots els sectors polítics i socials de Catalunya. Per exemple, des de Valentí Almirall a la Unió Catalanista, David MARTÍNEZ FOL, "Valentí Almirall: medievalisme, parlamentarisme i corporativisme", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 6-9; Jordi LLORENS I VILA, *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pp. 133-154. En els àmbits patronals, Soledad BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya. Tradició i corporativisme entre finals de segle i la Dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

empresa privada d'uns pocs mentre la població espanyola, majoritàriament desposseïda, havia actuat al seu servei.

En conseqüència, el discurs regeneracionista clàssic denunciava que l'Estat liberal no havia suposat una veritable ruptura amb l'Estat absolutista: una mateixa família reial, els Borbons, s'havia succeït a si mateixa de règim a règim en el primer terç del segle XIX. Només en un breu període de temps, el del Sexenni Democràtic, s'intentà portar a terme una autèntica revolució democràtico-burguesa. Tanmateix, aquesta revolució es va frustrar per les forces de la reacció borbònica, tant des de la línia familiar alfonsina com des de la carlina-tradicionalista. En tot cas, com a mecanisme d'adaptació als temps, l'Estat liberal decimonònic i l'alfonsí adoptaren l'aparença de règims autènticament liberals i democràtics: eleccions, però falsejades; legalització de partits, però afavorint els dels notables; monarca constitucional, però amb reis netament intervencionistes; o un exèrcit al servei de la nació, però marcant permanentment l'agenda política⁷.

L'establiment del règim republicà el 14 d'abril del 1931 es fonamentà en la crítica als negocis del Monarca i dels seus governants, així com en la denúncia dels beneficiaris econòmics del règim primorriverista. El líder socialista i Ministre del govern Azaña, Indalecio Prieto va donar a conèixer un informe sobre les riqueses d'Alfons XIII i la seva família amb la finalitat de demostrar que mentre el poble espanyol patia dificultats econòmiques, el rei, despreocupat dels seus ciutadans, amassava una extensa fortuna:

En resumen; que la fortuna de la ex familia real con arreglo a las valoraciones de fin de año 1919 representa: en metálico, 3.862.674, 78 pesetas; en inmuebles, 5.516.122,38 pesetas; en valores nacionales y extranjeros, 75.595.385,12 pesetas, o sea un total de 84.974.171,78 pesetas, cifra que, como entes se dice, ha de experimentar un considerable aumento si se valoran debidamente los inmuebles y si se justiprecian con arreglo a la actual cotización los valores representativos de moneda extranjera en que se halla invertida gran parte de la fortuna, y si, además, se tiene presente que en las cuentas no han figurado nunca las alhajas propiedad de los distintos miembros de la familia destronada.

El Gobierno, al publicar estos datos, extraídos de la propia contabilidad de la Intendencia, se abstiene de formular comentarios.

Por las cifras copiadas se podrá apreciar que quien reinó en España hasta el 14 de abril último se halla muy lejos de correr los peligros de indigencia⁸.

La marxa d'Alfons XIII d'Espanya evità contemplar si els nous governants republicano-socialistes haurien fet pujar al monarca a la tribuna dels acusats d'una sala de justícia. En la mesura que aquesta possibilitat va quedar descartada, s'atacà directament, en l'àmbit de les responsabilitats econòmiques, a dues figures de rellevant significació: José Calvo Sotelo, Ministre d'Hisenda durant la Dictadura de Primo de Rivera, i Joan March, considerat el posseïdor d'una de les majors fortunes d'Espanya, i que, durant els anys vint, s'havia

⁷ Per tant, la veritable revolució democràtica s'havia produït l'abril del 1931. I des dels cercles marxistes, s'insistí en el fet que aquesta havia de donar pas després a la revolució socialista. Exemple d'aquesta tesi Joaquín MAURÍN, *La revolución española. De la monarquía absoluta a la revolución socialista*, Madrid, Cénit, 1932.

⁸ Reproduït a Julián CORTÉS-CAVANILLAS, *El Bienio "Santo" de la Segunda República*, Barcelona, Dopesa, 1973, pp. 217-218. Una visió rosa de la vida festiva del monarca a Manuel Maria ARRILLAGA, *Viajes regios y cacerías reales. Memorias de un gentil-hombre ferroviario*, prólogo del Duque de la Torre i epílogo del Conde de Yebes, Madrid, Impreso en Lorenzana, 1962.

beneficiat de negocis petrolífers amb l'aquiescència del govern. En tot cas, el govern d'Azaña va utilitzar José Calvo Sotelo i Joan March com a símbols de la lluita contra l'oligarquia que havia explotat el poble espanyol durant els darrers cent cinquanta anys⁹. Així, presentats com exemples de l'ús i l'abús de l'Estat en benefici propi, el govern azañista-socialista portà a les Corts un projecte d'incompatibilitats que tenia com a finalitat configurar una classe política al servei del ciutadà i allunyada del món dels negocis, tal i com pretenia l'article primer:

Artículo 1º. El cargo de diputado es incompatible:
Primero. Contodo otro cargo de elección popular.
Segundo. Con todo cargo, gratuito o retribuido, de la Administración del Estado, sea o no de libre nombramiento del Gobierno, y cualquiera que sea, en su caso, la forma de la retribución¹⁰.

Aquesta incompatibilitat dels diputats es feia extensiva a qualsevol càrrec de l'administració provincial, autonòmica, municipal, monopolis de l'Estat o companyies vinculades al servei públic. Tanmateix, el Decret d'incompatibilitats, no només pretenia moralitzar les relacions entre la classe política i l'administració de l'Estat, sinó també entre aquesta i el funcionariat. Així, l'article quart indicava que

ningún empleado público podrá percibir más de una remuneración por el desempeño de las funciones propias de su cargo. Ningún funcionario que tuviere asignada en el presupuesto del Estado una retribución anual de siete mil quinientas pesetas o más podrá percibir la segunda remuneración por el desempeño de otro cargo, sea o no de plantilla, ni en el mismo Ministerio a que esté adscrito ni en Ministerio distinto [...] Se exceptúa asimismo el caso del funcionario público que fuese designado para formar parte de un Consejo técnico o consultivo. La remuneración por este segundo servicio no podrá exceder de la mitad de la remuneración asignada a la función principal. este artículo es aplicable a los funcionarios en la Administración provincial, municipal o de las regiones autónomas¹¹.

En definitiva, es pretenia donar la imatge modèlica d'uns polítics d'esquerres que pretenien lluitar contra la corrupció i l'abús; i, sobretot, volien evitar la imatge que suposava que un polític tingués diversos sous en una època de crisi econòmica i social en què la premsa general i diària destacava com a tema estel·lar l'atur¹². La lluita contra l'acapament de feines per part dels funcionaris tenia, en principi, la finalitat moralista de mostrar a l'opinió pública una certa imatge d'austeritat d'un govern preocupat i sensibilitzat pels efectes de la crisi econòmica en els sectors més deprimits de la societat. La pretesa moralització de la vida política i econòmica enaltida pels republicans d'esquerra i el PSOE s'acabà tornant en contra seva: a l'agost de 1932, la Comissió encarregada d'elaborar el text definitiu del projecte d'incompatibilitats assenyala que ministres i subsecretaris no s'havien de veure afectats pel

⁹ La persecució judicial que patí per part de les autoritats azañistas i socialistes faria entendre el camí conspiratiu de Calvo Sotelo contra la II República: J. SORIANO FLORES DE LEMUS, *Calvo Sotelo ante la II República*, Madrid, Editora Nacional, 1975.

¹⁰ Reproduït a "El jefe de del Gobierno leyó a las Cortes el proyecto de ley de Incompatibilidades", *Ahora*, 3-III-1932, pp. 3-4.

¹¹ *Ibid.*

¹² Un estudi local que incideix en l'efecte de l'atur com un dels barems socio-econòmics que explica la conflictiva social dels anys trenta a Espanya: Albert BALCELLS, *Crisis económica y agitación social en Cataluña, 1900-1936*, Barcelona, Ariel, 1971.

Decret ¹³. Les crítiques que això va provocar entre les extremes esquerres i les dretes obligaren a la Comissió a reformular aquesta idea. Així, el 4 d'octubre del 1932, la Comissió que redactava el Projecte d'Incompatibilitats de Diputats i càrrecs públics va presentar a les Corts un text que introduïa algunes referències a les incompatibilitats de ministres i subsecretaris ¹⁴. Aquest dictamen es va aprovar el mateix dia amb l'excepció de l'article 5, el qual havia de redactar-se de bell nou ¹⁵.

Certament, el govern republicà-socialista va haver de patir, des de l'esquerra extraparlamentària i l'opinió pública dretana, les mateixes acusacions d'enxufisme i aprofitament econòmic de l'Estat que ells havien vessat en monàrquics i primorriveristes: cal tenir present que la interpretació regeneracionista de la història d'Espanya del segle XIX fins el 1931 no només va impregnar a republicans i socialistes, sinó també a les extremes esquerres i la dreta no dinàstica. En el cas concret de l'extrema esquerra, la publicística comunista dels anys trenta va denunciar el maridatge entre l'Estat i la nova oligarquia republicana, ressaltant que la II República no havia significat un canvi radical respecte a les pràctiques corruptes de la classe política de la Monarquia i la Dictadura. Així, s'acusà a la república, en majúscules, de lentitud i incapacitat a l'hora de portar a terme les reformes profundes de l'Estat: posaven com a exemple que la reforma agrària o l'Estatut d'autonomia de Catalunya, aprovats al setembre del 1932, ho havien estat únicament per les pressions polítiques que implicà l'assonada militar del general Sanjurjo a l'agost del 1932. I no només això, sinó que, per exemple, la redacció i aprovació d'un Estatut de Funcionaris s'estava ajornant de forma indefinida.

Republicans d'esquerres i socialistes argumentaven en la seva defensa que l'Estat encara estava massa dominat per les forces oligàrquiques tradicionals, les quals impedièn la posada en marxa de la reforma de l'Estat. Els comunistes i fonamentalment els anarquistes consideraren que aquestes justificacions resultaven excessivament pusil.lànimes i evidenciaven la por de republicans i socialistes als poders tradicionals. I no només això, sinó que també la nova classe dirigent republicana podia acabar adoptant els mateixos vicis que els monàrquics i els primorriveristes. Com a exemple d'aquest tipus de crítica des de

¹³ "Las incompatibilidades de diputados y funcionarios/ En el dictamen de la Comisión parlamentaria se exceptúa únicamente de la incompatibilidad con la diputación a Cortes a los ministros y subsecretarios", *Ahora*, 1-VIII-1932, p. 45.

¹⁴ "Dictamen de la Comisión de la Presidencia sobre el Proyecto de Incompatibilidades, que comenzará a discutirse mañana", *Ahora*, 3-X-1932, p. 4. La reproducció completa del dictamen a Apèndix 3: "Projecte d'Incompatibilitats dels Funcionaris amb càrrecs públics, presentat per la Comissió de Presidencia a les Corts Espanyoles el 4 d'octubre del 1932". Sobre el paper dels diputats pertanyents als diferents partits catalans en el debat del projecte d'incompatibilitats, veure Arnau GONZÁLEZ VILALTA, *Els diputats catalans a les Corts Constituents republicanes (1931-1933). Nacionalisme, possibilisme i reformisme social*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, pp. 320-330.

¹⁵ "La Cámara aprobó ayer la ley de Incompatibilidades, excepto el artículo quinto, que quedó para nueva redacción", *Ahora*, 5-X-1932, pp. 3-4.

l'esquerra extraparlamentària es pot mencionar l'opuscle elaborat el 1932 pel funcionari de la Generalitat i dirigent del Bloc Obrer i Camperol (BOC) i de l'AFGC, Daniel Domingo Montserrat, titulat *La dictadura del capitalismo*. A les seves pàgines, Daniel Domingo afirmava que

El partido radical, por ejemplo, ha visto entrar en su seno una pléyade de capitalistas que el proletariado catalán deberá guardar recuerdo grato. Ya en aquella época Lerroux rastreaba entre capitalistas. Otros irán agregándose a los partidos que fueron antes de base plebeya para refinarse en las esferas del poder.

La burguesía tenía sus elementos preparados en el campo republicano para que defendiera sus intereses, pues es indudable que Alcalá Zamora y Maura no eran hombres que hubiesen sentido nunca simpatía por el republicanismo, sino que fué el ambiente que les arrastró a defender los intereses de su clase [...]

[...]

Pero la República necesitaba antes que nada un hombre que le diera prestigio entre la clase capitalista y que al mismo tiempo tuviera cierto prestigio entre los republicanos. Parecía el hombre a propósito Pedro Corominas, pero la situación del Banco de Cataluña impedía tal elección. Entonces se echó mano de Jaime Carner que en tiempos remotos parece que había sido republicano.

[...]

Jaime Carner, aunque por fórmula en la actualidad no ostente ningún cargo, pertenece a los consejos de administración de las empresas siguientes: Crédito y Docks de Barcelona, Alcoholera Agrícola del Pilar, Industrias Agrícolas, Agrícola Industrial de Navarra, Banca Arnús, Barcelonesa de Cerámica junto con su hijo, Unión Metalúrgica, Azucarera Peninsular, Luz y Fuerza de Levante junto con Ventosa y Calvell, La Lechera Montañesa y Crédito Comercial. Los monárquicos conde de Gamazo, César de la Mora y Luís del Valle son sus compañeros en algunos de estos consejos. Forma tronco con José Suñol, padre del diputado y propietario de *La Rambla* y además pertenece al consejo de administración de Preckler, S.A., Magestic-Hotel, Cementos y Cales Freixa, S.A., el que presidía y preside el Barón de Viver, uno de los hombres más vinculados en la Dictadura y causante de los más grandes desastres en las arcas de Barcelona.¹⁶

L'anàlisi de Daniel Domingo Montserrat recollia un tipus d'argument molt entenedor i molt del grat del gran públic: tots els polítics, fossin monàrquics o republicans, es comportaven iguals i només miraven pels seus interessos. Ara bé, aquest tipus de crítica també es va fer extensiu al centre-dreta i la dreta. Per exemple, des de les planes d'*El Imparcial*, el juny del 1932, s'acusava a Prieto d'enxufisme en el Monopoli de Petrolis:

El señor Prieto no ha explicado aún por qué colocó a ciertas personas en el Monopolio de Petróleos.

No hace muchos días publicamos en estas columnas los anatemas que el señor Prieto lanzó en el Ateneo de Madrid por la orgía financiera que los gobernantes de la Dictadura organizaron en el Monopolio; y destacábamos, como lo hacemos ahora, el hecho inconcebible de que el señor Prieto hubiera llevado de delegado del Gobierno en la Campsa al señor Cordero, correligionario del ministro y PRESIDENTE DE LA COMISIÓN DE RESPONSABILIDADES, porque este afortunado socialista, que ocupa en el citado organismo petrolífero un puesto preeminente y productivo, no puede administrar justicia rectamente en las relaciones que existen entre el Monopolio y la Comisión. Pero el señor Prieto ha hecho más: ha llevado amigos y familiares al mismo Monopolio, y a otros destacados puestos, y ha dictado disposiciones perjudiciales para los intereses del Poderpúblico, en beneficio de amigos suyos, en los que concurren particularidades de tal índole que hubieran impedido su elección a cualquier otro ministro menos audaz que el señor Prieto¹⁷.

En definitiva, el Projecte d'Incompatibilitats de càrrecs públics no va poder evitar el malestar general de la funció pública espanyola. És més, va provocar que molts joves opositors que aspiraven a esdevenir la sàvia funcional renovada de la II República s'acostessin a opcions polítiques confrontades amb els governs de Manuel Azaña, com els agraris, els regionalistes conservadors o els lerrouxistes. Aquests sectors polítics es van

¹⁶ Daniel D. MONTSERRAT, *La dictadura del capitalismo*, Barcelona, C.I.B., 1932, pp. 37-46. De fet, la tesi de Domingo havia de donar per conclusió que els governants de la República no eren autèntics republicans. Els de veritat es trobaven el 1931 en els rengles del socialisme i del comunisme. Aquest punt de vista encara era reproduït a principis del segle XXI per l'ex-bloquista i expoumista Pere Pagès a través del seu pseudònim a Víctor ALBA, "Una República sense republicans", *Ateneu*, nº 40, Barcelona, abril-juny 2001, pp. 8-9.

¹⁷ *El Imparcial*, Madrid, 14-VI-1932, reproduït a Julián CORTÉS-CAVANILLAS, *El Bienio "Santo"...*, op. cit., pp. 628-629.

convertir en els defensors, no només de la gran munió de frustrats aspirants a funcionaris, sinó també d'aquells sectors que el 14 d'abril del 1931 havien quedat al marge del nou joc polític i que, a més a més, estaven sota el punt de mira de la Comissió de Responsabilitats. Les autoritats republicanes havien creat aquesta comissió per dilucidar els delictes polítics i financers dels antics governants i elits socio-econòmiques de la Monarquia i de la Dictadura: ex-primoriveristes, catòlics, ex-dinàstics no republicanitzats i republicanitzats, tradicionalistes i alfonsins a la recerca d'un vot útil conservador o simplement antiazañista i antisocialista¹⁸. A tot aquest ventall, calia afegir els petits, mitjans i grans propietaris de terres insatisfets per raons diferents amb el projecte de Reforma Agrària que es discutia a les Corts, sense oblidar el potencial contingent de les classes mitjanes urbanes i rurals temoroses de la inestabilitat social generada per les accions sindicals revolucionàries.

Per contra, a Catalunya, l'Esquerra es vanagloriava d'estar construint un estat autonòmic modèlic on hi cabien tots els catalans. És més, l'AFGC participà d'aquest discurs en una conjuntura on la por a una victòria de les candidatures de centre-dreta a Espanya i Catalunya feia témer a les esquerres la possibilitat de perdre els espais de poder ocupats a Catalunya en els darrers últims anys. Així, des l'Esquerra i des de l'AFGC es dedicaren, durant la segona meitat del 1933, a destacar que els problemes i confrontacions establertes a Espanya no es produïen a Catalunya. Per contra, la societat catalana es presentava com una gran família que, a través de la Generalitat, estava regenerant adequadament l'administració de l'Estat.

¹⁸ Il·lustratiu de la persecució del govern republicà-socialista sobre els funcionaris primoriveristes és "El ministro de Obras Públicas impone graves sanciones al personal facultativo que servía en la Jefatura de Albacete con anterioridad a la Dictadura", *Ahora*, 20-VI-1932, p. 33. En realitat, eren funcionaris que havien de ser expedientats abans del pronunciament de Miguel Primo de Rivera el 1923, però la Dictadura va frenar els expedients.

22. REIVINDICACIONS LABORALS I CONDICIONS DE TREBALL DELS FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT

La propaganda del catalanisme d'esquerres exagerà sistemàticament les excel·lències de la construcció de l'autonomia regional catalana. Fins el punt que alguns membres d'ERC, com el Conseller de Cultura Ventura Gassol, la definiren desmesuradament com l'Estat català. Autonomia regional o Estat català, els problemes laborals quotidians van rebel·lar la difícil convivència existent entre les diferents categories de funcionaris de la Generalitat. Però mentre Ventura Gassol creia que aquestes desavinences es podien resoldre a partir de la bona voluntat i el professionalisme dels empleats públics, l'AFGC va insistir calia la redacció i aprovació d'un Estatut de Funcionaris que establís unes regles de comportament, de treball i de salaris homologables i igualitàries per a tothom.

Ventura Gassol i la moralitat del funcionari

La pertinença de Ventura Gassol a la Lliga de la Mare de Déu de Montserrat dona una idea de la seva profunda religiositat o espiritualitat, com preferien dir alguns intel·lectuals catòlics no dretans que havien de conviure políticament amb nombrosos elements anticlericals. Les conviccions religioses convertiren els discursos de Ventura Gassol en autèntics sermons capellanescos farcits d'unes notables dosis de moralitat¹. Per exemple, a la conferència que el Conseller de Cultura va realitzar el juliol del 1933 a la seu de l'AFGC, va comparar l'empleat públic amb una mena d'apòstol de l'Estat. La conferència portava el significatiu títol de "L'home i el funcionari" i pretenia demostrar que el funcionari no era ni havia de ser un individu insensible que aplicava la normativa de forma sistemàtica i freda, sinó que s'havia de preocupar dels problemes dels ciutadans. Per tal de fer més properes les seves idees a una audiència farcida d'empleats públics, el Conseller de Cultura s'identificà com a funcionari, tot destacant que abans de convertir-se en Conseller, havia estat empleat de l'Ajuntament de Barcelona. Es tractava d'evitar que els assistents no el rebessin d'entrada com un representant de la patronal dels funcionaris, és a dir del Govern de la Generalitat:

Em trobo davant de companys i sento l'emoció no de l'home que parla davant del funcionari, sinó del funcionari que parla als funcionaris. Jo també soc i em sento funcionari i anyoro aquella època que actuava com a tal a l'Ajuntament de Barcelona.

[...]

Jo tinc la seguretat que la temença més anhelada que sento, és que aquest funcionari no pugui arribar un moment que mati o enteli la més petita parcel·la del meu esperit deixant que el poder em pugés al cap. Aquesta és la tragèdia a la qual estem abocats tots els funcionaris².

Ràpidament, però, entrà en matèria tot realitzant un panegíric dels valors morals del

¹ Eufemià FORT I COGUL, *Ventura Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*, Barcelona, EDHASA, 1979.

² Ventura GASSOL, "L'Home i el funcionari. Conferència donada al nostre estatge, per l'Il·ltre Conseller de Cultura el dia 7 de juliol de 1933", *BAFGC*, nº 2, Barcelona, agost 1933, pp. 3-4.

funcionari, arribant a esdevenir embafador a causa de l'adulació excessiva. Assenyala que els polítics governaven o elaboraven lleis, però que aquestes no tenien valor si els funcionaris no les executaven eficaçment. També va assenyalar que per la seva condició, ells resultaven els elements més ben preparats per interpretar i executar la voluntat dels polítics. Tanmateix, admetia que l'opinió pública havia construït una imatge fortament negativa del funcionari públic que l'identificava amb un "dèspota". En contraposició, Gassol destacava l'existència del funcionari com a servidor públic i professional. Ara bé, per exposar la dicotomia entre el funcionari-dèspota i el funcionari-servidor, Gassol es remuntà a la tradició literària russa del vuit-cents, durament crítica amb el funcionariat de l'autocràcia tsarista, i n'advertí dels perills de la deshumanització. Amb unes notables dosis de populisme i demagògia, Gassol ressaltà que el funcionari s'havia de convertir en un instrument imparcial de l'Estat i, en rigor, aplicar les lleis aprovades pels governs i els parlaments, sense que mai això comportés plegar-se als dissenys i a la política del partit governant, fet que allunyaria la funció pública del ciutadà:

Hi ha dos autors que parlen i fan veure la tragèdia que el funcionari hagi perdut aquells records; són Gògol i Dostoiewski. Llegint aquests autors veurieu la culpa que tenien els funcionaris russos que aquell país no anés endavant. Els funcionaris d'aquests dos autors són homes que no són homes. No matem la part d'humanitat en el funcionari. Si cal, lluitem perquè si el funcionari no té el que li cal per estar tranquil pugui assolir-ho per tal que sempre se senti home.

[...]

El funcionari ha d'ésser polític; ha de sentir totes les passions del moment pel seu poble, sense, però, fer aquesta política per un partit determinat abusant del seu càrrec³.

En conseqüència, el Conseller de Cultura es va esforçar a subratllar que els funcionaris de la Generalitat no s'havien de comportar com a instruments de la política d'un partit, en aquest cas l'ERC, sinó com les eines humanitzades de la construcció de la Catalunya autònoma o, com li agradava dir a Gassol, de l'Estat català:

Pensem en el funcionament col·lectiu. Si nosaltres som funcionaris de l'organisme de l'Estat Català, l'Estat Català és un organisme de la humanitat.

Cada poble té un servei a exercir dintre de la humanitat i per tant Catalunya té també un d'aquests serveis a portar a cap; és per això que hem demanat la llibertat. Alliberem-nos, doncs, completament per tal de poder exercir aquest servei dins d'Europa.

[...]

Fuetada, doncs, a l'home perquè no es deixi ofegar pel funcionari. Per vosaltres, per Catalunya i per la humanitat⁴.

La conferència la va presentar Rafael Ramis qui, durant els anys vint, havia compartit militància amb Ventura Gassol dins d'Estat Català. Certament, dona la sensació que el discurs pretenia ratificar una certa política d'avinentsa entre el govern de la Generalitat i l'AFGC, la qual ja s'havia evidenciat amb el tema de la jornada intensiva i els problemes amb el departament de Cèdules i Contribucions. Tanmateix, l'AFGC, sempre des d'una actitud dialogant, va fer notar que les bones intencions no resultaven paràmetres suficients perquè l'autonomia regional funcionés amb uns empleats públics satisfets de la seva feina, sinó que

³ *Íbid.*

⁴ *Íbid.*

calia aplicar moltes més millores en el conjunt dels serveis, dependències i oficines de la Generalitat on hi treballaven.

Contra la discriminació salarial i els abusos dels alts càrrecs de l'administració

L'octubre del 1933, Rafael Ramis, a través de les planes del Butlletí de l'AFGC, va donar complida resposta a Ventura Gassol. Recordava que, el 1931, Josep M. Pi i Sunyer, aleshores secretari de l'Ajuntament de Barcelona, havia donat una conferència en la mateixa línia que la de Ventura Gassol que també enumerava les qualitats del funcionari públic:

Ni cal dir que la conferència fou admirable. El senyor Pi i Sunyer és un mestre, i sabé fer passar davant dels dòcils funcionaris que acudiren a escoltar-lo, amanint la seva disertació amb anècdotes festives, tot un enfilall de deures als quals havia d'estar subjecte el funcionari públic. L'empleat ha d'ésser -digué el senyor Pi i Sunyer- capaç, puntual, correcte, culte, honrat, emotiu, discret, ràpid, adaptable a les innovacions, original, pedagog, equànim, efusiu, optimista...

Tenia raó sobrerera el senyor Pi i Sunyer. I no mereixia el retret que se li feia de no haver parlat altra cosa que de les obligacions que porta aparellades l'accés a un lloc de funcionari públic. El rol de la conferència era ben precís, i el conferenciant el glossà d'una manera impecable.

[...]

Avui, forçat a ajudar els companys que redacten aquest Butlletí, i empès per l'actualitat, vaig a avençar quelcom del que penso dir en la meva projectada conferència, que un dia o altre descabdellaré ⁵.

I seguidament, Rafael Ramis descrivia amb detall les mancances salarials i de condicions higièniques en el treball que patien els funcionaris de la Generalitat:

Cal, doncs, que parli de la necessitat de dotar certes dependències de la "Generalitat" de les condicions higièniques indispensables, i d'habilitar nova instal·lació per a certes altres dependències que la tenen defectuosa. I aquesta necessitat és urgent, perquè la salut dels funcionaris té una valor també. I si ens fos permès ficar-nos en l'aspecte polític, podria afegir que, estant encarregada la Generalitat de l'execució de les lleis de caràcter social, ve obligada a predicar amb l'exemple i així reforçarà l'autoritat de les seves intervencions.

Haurien d'inhabilitar-se la majoria de les oficines instal·lades en la planta baixa posterior del Palau de Sant Jordi, perquè manquen de llum i de ventilació. Quan fou construït el Palau, segurament es pensà destinar aquells baixos a cavallerisses o cosa semblant. Potser a presó. Però és difícil de creure que es pensés magatzemar-hi homes per a treball d'oficina.

A les dependències instal·lades en la casa David, també hi convé alguna millora. Una de les grans sales manca de calefacció, i això ben aviat es farà intolerable. A les acaballes de l'hivern darrer, els malaventurats funcionaris que foren destinats a treballar en aquella sucursal de la Sibèria, anaven posant-se malalts amb una persistència ben desagradable. Hi ha també escassetat de vàters, atès el gran nombre d'empleats. El mateix succeeix, per referències que tenim, en algunes de les Zones que, en aquesta època de l'any, s'habiliten per a la recaptació de cèdules. L'any passat, en la Zona establerta al carrer de Mercaders, varen treballar tot l'hivern en unes condicions deplorables; no solament no tenien calefacció, sinó que fins mancaven de vidres en les finestres.

Possiblement, hi haurà coses per a dir d'altres oficines i dependències de la Generalitat. Esmento les que conec i prego que ho facin també els que en sapiguem d'altres. Hem de creure que els homes del Govern de Catalunya voldran escoltar la nostra veu i així s'evitaran moltes afeccions de la vista i de l'aparell respiratori a què està tant exposat el buròcrata ⁶.

Els problemes i les queixes existien a pràcticament totes les dependències de la Generalitat. La mateixa Escola del Treball, on exercien com a professors Rafael Ramis i alguns dels membres del Consell Directiu de l'AFGC com Jaume Miravittles, presentava anomalies del tipus de les ja comentades. En concret, Jaume Miravittles, membre del BOC i ex-company de Ventura Gassol a Estat Català, exposà també al Conseller de Cultura els eixos fonamentals de les queixes de la major part de la plantilla de l'Escola del Treball i, especialment, les diferències de sous i la manca d'una plantilla fixa:

⁵ R. (Ramis?), "Entre la simpatia i el pànic", *BAFGC*, nº 4, Barcelona, octubre 1933, pp. 2-3.

⁶ *Ibid.*

Cultura i Esport! Molt bé, perfectament. La idea-força de la civilització grega. El nostre ideal per a demà. Cos sà en una ment sana. Però mentrestant: *Pa i seguretat*. Vet ací el nostre ideal, l'objecte immediat de les nostres lluites! Quin programa més mediocre! Més terra a terra! Què hi farem si els somnis de l'home són turmentats per la gana i el neguit?

Pa i seguretat!

A l'Escola del Treball manquen aquestes dues coses! Com, diran alguns, a l'Escola del Treball es passa gana? Al fogar de la cultura obrera hi ha homes que senten la tivantor dolorosa de les privacions?

Sense fer drames, sense polsar les cordes de la sensibilitat i de la grandiloqüència cal respondre simplement que sí.

Que hi ha homes que cobren 13 duros cada mes.

Que n'hi ha d'altres que per les mateixes hores de treball en guanyen 66 (per altra banda merescuts).

Culpa de qui? Dels 13 duros que callen! Dels 66 duros que no comprenen!

Per això ha nascut l'Associació: per a fer parlar als uns i per a fer comprendre als altres!

[...]

L'Escola del Treball, per una fatalitat del seu destí, viu sempre en el neguit de la inseguretat. No sabem per quina dissortada teoria s'ha volgut mantenir penjada al damunt del cap de cada un dels seus components, l'espasa de la manca de garantia. Des de la seva fundació l'Escola del Treball viu al marge del règim de plantilla. Els professors, els empleats, els mestres de taller, els bidells, el director, poden ésser acomiadats amb 24 hores de temps.

Primo de Rivera, el borratxo de mala memòria, va usar d'un dret que li havien donat els mateixos fundadors de l'Escola per a embrutir-la i deshonorar-la.

[...]

Esperem, segurs del resultat, que l'actual Conseller de Cultura, que escoltà des de l'exili, amb indignació, la feta execrable de Primo de Rivera; esperem que l'actual director de l'Escola del Treball i l'actual Conseller Delegat del Govern de la Generalitat, tots dos víctimes del malhumor d'aquell dictador d'opereta, sabran, ara, que ells coneixen el pes de la seguretat, l'estímul que representa per al treball l'obtenció d'una garantia, fer justícia als obrers que ensenyen i ajuden a ensenyar a l'Escola del Treball!⁷

Cal destacar que l'article de Miravittles no només s'adreçava a Ventura Gassol com a Conseller de la Generalitat, sinó també a Rafael Campalans com a director de l'Escola. Aquest fet posava de relleu la percepció real que tenien els funcionaris de l'Escola del Treball respecte a Rafael Campalans: no el consideraven el company director, sinó el representant de la patronal-Generalitat. I això era així perquè el càrrec de director de l'Escola s'aconseguia per nomenament directe del govern de la Generalitat, de la mateixa forma que en temps de la Monarquia amb la Mancomunitat. Ara bé, les crítiques de Miravittles a Campalans també tenien una significació política i electoralista en la mesura que Miravittles formava part de la direcció del BOC, organització rival de la USC en el terreny de les esquerres. D'altra banda, les observacions de Miravittles sobre el funcionament de l'Escola del Treball comptaven, possiblement, amb el consentiment de Rafael Ramis, encara que aquest pertanyia, com Campalans, a la USC. Tanmateix, donada la seva condició de funcionari de l'escola del Treball, Ramis devia considerar a Campalans com un patró i un rival professional. D'altra banda, Ramis i Comorera, dins de la USC, identificaven a Campalans com un representant de la vella guàrdia tecnocràtica i poc obrerista.

En definitiva, el cas de Campalans il·lustra fins a quin punt els caps de secció o els directors de les entitats públiques de l'administració autònoma comptaven amb un ampli marge de maniobra en el terreny de la gestió de sous i la contractació de les plantilles. D'aquesta forma, la configuració de les plantilles d'una entitat podia estar fonamentat sense cap mena de discussió en el més pur i simple amiguisme, amb tots els avantatges però també desavantatges que això podia comportar. Si bé, d'una banda, un cap o un director podia

⁷ Jaume MIRAVITLLES, "Pa i seguretat", *BAFGC*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, pp. 4-5.

vertebrar una plantilla amb la qual podia entendre's a la perfecció, d'altra banda, podia trobar-se amb uns empleats que, contractats per ell, no complissin les seves tasques emparats en la confiança de l'amistat que els hi unia. Així, per exemple, els mateixos alumnes de l'Escola del Treball es van queixar públicament del desori existent en la contractació dels professors. En aquest sentit, es produí el cas peculiar de Joan Puig i Ferrater, professor de Cultura General. Els alumnes es queixaven que Puig mai no assistia i que sempre feia les classes el seu substitut, amb l'agreujant que aquest era un mitiner anarcosindicalista. Els alumnes acceptaven resignadament la presència del suplent filoanarquista, però exigien que hi constés com a professor titular de l'assignatura enloc de Puig i Ferrater:

També dec dir-vos que al calendari-horari, oficial de l'Escola, consta que que l'assignatura de Cultura general serà donada pel senyor Puig i Ferrater, i es dona el cas que des que s'ha començat el curs fins ara no hem tingut el goig de veure aquest senyor; donat la classe, de la qual és objecte aquesta petita crítica, el seu suplent, per tant, crec jo que seria més encertat que constés com a suplent el senyor Ferrater i així almenys quedaríem més ben enganyats⁸.

La paradoxa d'aquestes acusacions residia en el fet que Puig i Ferrater va publicar a l'any següent, 1934, la versió definitiva de les seves memòries de joventut, *Camins de França*, on denunciava els mals professors de la seva infantesa i adolescència que mai anaven a classe i enviaven els seus substituïts⁹. En darrer terme, el problema latent en el conjunt de l'administració autònoma consistia en el manteniment de les diferències de sous i de tracte entre les diferents categories i departaments de la Generalitat. Paradoxalment, el discurs obrerista de l'AFGC no es traduï en una crítica al govern de la Generalitat, sinó contra els alts càrrecs de l'administració. Curiosament, s'assenyalava que els problemes dels funcionaris no els generava el govern, el qual actuava sovint amb justícia, sinó els alts càrrecs que aplicaven erròniament les ordres emanades de l'executiu. Així, Ramis carregà contra els funcionaris d'alta categoria i els va qualificar de

rates egoistes, hipòcrites, que encenen cira a tots els altars, esperits servils, aduldors i rastres, que s'han encimbellat a força de raspallades i d'humiliacions, barrejades amb calúmnies i insídies contra el que temen que pot fer-los ombra. Aquestes animetes vils, que no en manquen, que es dediquen a esporuguir els empleats que jutgen pobres d'esperit, afanyosos de produir esclertes en les nostres fileres, faran bé de restar a casa, on poden dedicar-se a comptar i recomptar les monedes que la seva maldat i el seu servilisme i la seva duplicitat els ha permès d'apilar. Faran bé de no venir o d'anar-se'n si ja hi són. Ens estalviaran la feina de treure'ls.

Tots els altres, els homes sociables, que és com dir els homes de sentiments generosos, han d'afanyar-se a posseir el dret de dir amb el cap ben alt: "Jo pertanyo a l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya"¹⁰.

El propi Ramis s'encarregà, l'agost del 1933, de recalcar la tasca de sabotatge dels alts càrrecs envers els governs:

Els empleats de poca categoria, en general, senten com una barreja d'estupor i admiració. Estan contents de veure que hi ha algú que els defensa i parla clar; però, al mateix temps, senten una mica de temor, perquè pensen que això pot no acabar bé.

Els empleats grossos, amb excepcions també, no troben bé la nostra actuació tot just iniciada. És natural. Com vaig dir, en ocasió de fer la presentació de de l'"Associació" al company Comorera amb motiu de la seva conferència, *nosaltres estem més necessitats que altres estaments de cohesionar-nos en una associació, perquè les incidències de la política fan que canviïn sovint els homes que governen les Corporacions públiques i de fet queden lliurats a mans dels alts empleats, que no sempre es*

⁸ A. CLOSA, "Escola de Treball o de política?", *BFAEET*, n° 24, Barcelona, abril 1933, pp. 46-47.

⁹ Joan PUIG I FERRATER, *Camins de França*, vol. I, Barcelona, Edicions 62-La Caixa, 1982.

¹⁰ Rafael RAMIS, "En començar la bona tasca", *BAFGC*, Barcelona, n° 1, juliol 1933, p. 4.

recorden que són també de la nostra classe. A aqueixos senyors poc acostumats que se'ls discuteixi, els agradaria més que ens dediquéssim, per exemple, a fer l'elogi del xiprer, que no a comentar disposicions i a procurar millores en el treball.

[...]

No tenim, no tinc personalment tampoc cap fòbia. Els caps de negociat, els de Secció són empleats, com ho som nosaltres.

[...]

Fora del clos de l'Oficina, tots som igualment empleats de la Generalitat de Catalunya. Tots som homes igualment¹¹.

En conjunt, es creia que tot aquest desori organitzatiu s'acabaria en el moment que es concretés un Estatut de Funcionaris que delimités les funcions a complir per cada empleat públic, acabant així amb els regnes de taifes dins de l'administració i el "sistema feudal" que, segons el parer dels dirigents de l'AFGC, impedia als governs saber què passava en cada departament.

¹¹ Rafael RAMIS, "Foc nou", *BAFGC*, Barcelona, nº 2, agost 1933, pp. 4-5.

23. LA INCAPACITAT DE LA COALICIÓ DE GOVERN AZAÑISTA-SOCIALISTA PER APROVAR UN ESTATUT DE FUNCIONARIS

Les diferents associacions professionals de funcionaris sempre van destacar com un objectiu fonamental de les seves aspiracions l'aprovació d'un Estatut de Funcionaris que regulés de forma coherent la vida laboral dels empleats públics. La proclamació de la II República obrí moltes expectatives entre els dirigents de les associacions de funcionaris, convençuts que els nous governants farien el possible per reformar la funció pública i l'administració de l'Estat. I, certament, Manuel Azaña, com a cap de govern des del 1931 fins el 1933, va intentar abordar el desafiament que suposava redissenyar l'administració de l'Estat i allunyar-la del vell tòpic que la identificava com un patrimoni de l'oligarquia i del caciquisme. Però les reformes d'Azaña no van provocar l'entusiasme dels funcionaris, ja que es van fonamentar en un decret que tenia com a objectiu la reducció de les plantilles i la congelació del sou dels funcionaris. Era en realitat una via fàcil per tal d'eixugar el dèficit públic de l'Estat heretat de la Dictadura de Primo de Rivera. A banda d'aquestes mesures restrictives, el govern azañista-socialista tampoc no va aprovar al llarg de l'anomenat Bienni Reformista un Estatut de Funcionaris. Amb aquesta política governamental, resultà lògic que el republicanisme d'esquerres i el PSOE tinguessin en contra a bona part de la funció pública d'Espanya. En canvi, qui recollí profitosament el malestar dels empleats públics contra la política reformista d'Azaña fou Alejandro Lerroux i el Partit Republicà Radical, que es traduï en el suport electoral de molts funcionaris al lerrouxisme en les legislatives de novembre del 1933.

El Decret dels Funcionaris: reducció de plantilles i congelació salarial

Durant la tardor del 1931, no només s'aprovà a les Corts l'article 41 de la Constitució que prohibia la sindicació dels funcionaris, sinó que la coalició governamental azañista-socialista decretà la congelació salarial i la reducció de les plantilles de funcionaris mitjançant el que fou conegut com Decret de Funcionaris. El malestar funcional va esdevenir intens en la mesura que es consideraven enganyats per un govern que havia afirmat que la reforma de l'administració no havia de significar un perjudici per als treballadors de l'Estat. De fet, els dies previs a l'aprovació del Decret de Funcionaris, Indalecio Prieto, com a ministre d'Hisenda, i Manuel Azaña, com a cap de govern, es desferen en elogis als empleats públics per haver acceptat sense alarmes l'article constitucional sobre el seu dret d'associacionisme professional. Prieto va explicar a la premsa que el 26 d'octubre del 1931 havia rebut una comissió de representants del Cos de Telègrafs

que fué a abogar por mejoras de sueldo. Hicieron constar que estaban dispuestos a dar un alto ejemplo de sacrificio, como lo habían hecho otras veces, no queriendo colocar al Gobierno en un trance difícil, dada la presente situación, que acusaba verdadera angustia y que sólo pretendían una equiparación a otros servidores del Estado que, con análoga categoría y quizá con menor rendimiento de trabajo, les superaba en retribuciones, y ellos abogaban únicamente por que se corrigiera el estado de miseria en que se encuentran los funcionarios de categorías más humildes, subordinados todos, altos y bajos, a un

critério de estricta equidad, por lo que se contentarían con que no se mejoraran sus sueldos, si no había elevación para otros Cuerpos¹.

Ara bé, aquell mateix dia, el Consell de Ministres s'havia reunit per analitzar l'estat de la Hisenda pública i establir les línies bàsiques del pressupost general de l'Estat per a l'any 1932. Davant de les preguntes dels periodistes sobre aquesta qüestió, Prieto va afirmar que, certament, els pressupostos es perfilarien en funció d'una política d'estalvi i restriccions. Com a conseqüència d'aquestes afirmacions, els periodistes preguntaren si aquestes mesures afectarien també els sous dels funcionaris i Manuel Azaña s'encarregà de contestar que ningú dins del Consell de Ministres havia tractat la qüestió. En tot cas, continuà Azaña, sí que el govern tenia previst aprovar un Estatut de Funcionaris fonamentat en la reducció de plantilles i la intensificació del treball a l'administració pública². Allò que Azaña definí davant dels periodistes com un Estatut de Funcionaris no va suposar en realitat la desitjada carta magna laboral dels empleats públics, reclamada per les associacions professionals de funcionaris. Publicat a la *Gaceta de Madrid* el 29 d'octubre del 1931, el Decret de Funcionaris contenia un paquet de mesures provisionals i d'ampli abast per reduir el dèficit econòmic de l'Estat.

Les preguntes que els periodistes realitzaren a Indalecio Prieto i Manuel Azaña sobre les restriccions salarials dels funcionaris no van sorgir del no-res. De fet, alguns dels ministres del gabinet havien filtrat a la premsa de Madrid les línies mestres de la reforma de l'administració pública: reducció de la plantilla, congelació salarial i increment de les hores de treball dels funcionaris, així com l'establiment d'un estricte servei d'inspecció que controlés el compliment de les jornades laborals. Òbviament, es tractava d'un paquet de mesures impopulars que Azaña volia donar a conèixer amb una certa preparació. Tanmateix, tot i ser conscient que el Decret de Funcionaris li comportaria el refús de tota l'administració, Azaña el creia necessari, no només per raons d'estalvi econòmic, sinó també com a instrument per a la reforma democràtica d'Espanya. Partia d'un convenciment de caire fonamentalista: allò que ell creia bo ho havia de ser per a tothom; i, a més, es tractava d'una qüestió d'educació política que la gent entengués que aquelles reformes resultaven legítimes perquè redundarien en el bé comú. Tanmateix, l'estament funcional i bona part de la classe política es van mostrar irritats perquè, a l'igual que havia succeït amb la Llei de Reforma Militar, el Decret de Funcionaris s'aprovà per la via del decret del govern, sense consulta ni discussió al Congrés.

¹ *Ahora*, 27-X-1931, pp. 3-4.

² *Ibid.*, p. 4. Els dèficits de l'economia espanyola dels anys trenta a Jordi PALAFOX, *Atraso económico y democracia. La Segunda República y la economía española, 1892-1936*, Barcelona, Crítica, 1991; i les obres de J. HERNÁNDEZ ANDREU, *La depresión económica en España (1925-1934)*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 1980 i *España y la crisis de 1929*, Madrid, Espasa-Calpe, 1986.

Les contradictòries reaccions dels partits republicans davant del Decret de Funcionaris

El Decret de Funcionaris i d'amortització de plantilles va tenir la lògica oposició dels partits monàrquics, conservadors i catòlics. Però les reaccions adverses contra el Decret no procediren exclusivament del costat de les dretes. El republicanisme, en general, va mostrar posicions molt diverses davant del que es va definir molt exageradament com una autèntica reforma de l'administració i de la funció pública. El cap del govern, Manuel Azaña, que alhora n'era l'autor, va descriure a les seves memòries les reaccions adverses i contradictòries dels sectors republicans:

Aparición del decreto de funcionarios en la *Gaceta*, y consiguiente escándalo en Madrid, sede del funcionarismo. Me cuentan que la agitación es enorme en los ministerios. Se ha agotado la *Gaceta* [...].

Por la tarde, en los pasillos del Congreso, no se habla más que del decreto. Como aquí todo el mundo es funcionario, la hostilidad es casi general. No todos se atreven a decirme lo, pero lo descubro fácilmente en el tono de las preguntas y de los comentarios que se arman. Me hacen perder mucho tiempo rodeándome para hablar del caso. Algunos diputados me felicitan, como Companys; otros barbarizan a mis espaldas, como Emiliano Iglesias, que ahora resulta defensor de la pureza parlamentaria, y Eduardo Ortega.

[...]

Hay una curiosa coincidencia entre la rutina burocrática alarmada, y los jóvenes más o menos ilusos, encaramados a los puestos superiores de la Administración, y que se figuran que su *centro*, es el mundo³.

Azaña, no es limita a fer notar el malestar dels funcionaris, que ja preveia, sinó que sobretot destaca les diverses reaccions dels partits republicans un cop es va donar a conèixer el Decret de Funcionaris. Azaña comentava la felicitació de Lluís Companys i, per tant, de tota la Minoria Catalana i assenyalava que el seu suport tenia un sentit més interessat del que aparentment semblava: l'Estatut d'Autonomia de Catalunya havia d'entrar a discussió a finals del 1931 en el Congrés i l'ERC i els seus aliats hi desitjaven una aprovació ràpida; de fet, els més optimistes parlaven de tenir enllestit tot el tema abans d'acabar l'any. En definitiva, per a l'Esquerra resultava molt important mantenir una bona sintonia amb el cap del govern⁴.

Per la seva banda, l'Agrupación al Servicio de la República (ASR) adoptà una actitud que, per si mateixa, ajuda a entendre la progressiva pèrdua de presència parlamentària que va patir en els anys següents. Es tractava d'una formació d'intel·lectuals i republicans moderats que en el fons disputaven a Azaña el mateix espai polític. Certament, Alfonso García Valdecasas, diputat per ASR, defensava la proposta azañista, però va tenir l'*honradesa* de recomanar al propi cap de govern que havia d'organitzar un petita comèdia parlamentària per demostrar que existia un petit punt de discrepància, encara que només formal, amb el govern. Lluny de molestar-se, Azaña, amb una certa resignació, semblava

³ Manuel AZAÑA, *Memorias políticas...*, op. cit., pp. 253-256.

⁴ El paper d'ERC en el debat constitucional a Arnau GONZÁLEZ I VILALTA, *Els diputats catalans a les Corts Constituents...*, op. cit., pp. 197-267; M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, vol. 1, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pp. 161-188; i també Josep M. ROIG I ROSICH, *L'Estatut de Catalunya a les Corts constituents (1932)*, Barcelona, Curial, 1978.

mostrar-se aparentment divertit amb l'actitud que ell considerava un xic cretina del representant de l'ASR:

Siendo ya las dos menos cuarto de la madrugada, se levanta a hablar García Valdecasas. No ha estado muy feliz. Dice cosas bien intencionadas, habla de la burocracia prusiana, etcétera, etcétera, y no se mete a fondo en la cuestión.

Le contesto, le trato bien, mi discurso gusta, y es aplaudido por todos, salvo por algunos radicales, que están de monos. García Valdecasas tiene la cortesía de aplaudirme⁵.

Més exasperant li va resultar a Azaña la reacció del PRRS, el qual es va dividir davant del Decret de Funcionaris. Aquest partit havia sorgit com a fruit de la fusió d'una sèrie de personatges procedents majoritàriament del radicalisme republicà desencisats del progressiu moderantisme del cabdill Lerroux. Molts d'ells representaven interessos de tipus locals que mai no acabaren de complementar-se en un programa comú. Conseqüència d'aquest, es mostraren incapaços de trobar un líder que aglutinés tota aquesta munió d'interessos i de petits líders locals en un ampli projecte de partit republicà nacional cohesionat. Aquestes diferències, sovint de tipus personalista, es traduïren en una alarmant manca d'homogeneïtat estratègica dels seus parlamentaris en els debats del Congrés dels Diputats, com així va succeir en les intervencions dels diputats radical-socialistes alhora de comentar el Decret de Funcionaris. Lògicament, aquesta actitud havia de generar una manca de credibilitat del PRRS envers l'opinió pública que, afegit a la mala rebuda del decret aprovat pel govern, havia de conduir a situacions d'histerisme del propi Marcel·lí Domingo, representant del radical-socialisme en el Consell de Ministres⁶.

Ara bé, si l'actitud irresponsable del PRRS envers el govern amb el qual hi col.laboraven obeïa a les seves divisions internes, la del Partit Republicà Radical va ser fruit d'una estratègia força elaborada: Lerroux sempre comunicava a la premsa el seu total recolzament a les mesures legals adoptades per Azaña, però sempre afegia un matís en les seves declaracions pel qual donava a entendre que allò que s'havia aprovat en Consell de Ministres, ell ho hauria fet d'una altra manera més eficaç. En aquest sentit, Lerroux declarà sobre el Decret de Funcionaris

⁵ Manuel AZAÑA, *Memorias políticas...*, op. cit., pp. 253-256. Les dificultats de sintonia entre Azaña i Ortega y Gasset i, per tant, entre Acció Republicana i l'Agrupación al Servicio de la República, es remuntaven als anys deu del segle XX: Juan MARICHAL, "Ortega y Azaña, historia de una incompresión", *Historia* 16, nº 121, Madrid mayo 1986, pp. 41-50. Els precedents intel.lectuals de l'Agrupación al Servicio de la República es poden reseguir a Antonio ELORZA, *La razón y la sombra. Una lectura política de Ortega y Gasset*, Barcelona, Anagrama, 1984. Sobre la mateixa Agrupación Javier TUSELL i Genoveva G. QUEIPO DE LLANO, *Los intelectuales y la República*, Madrid, Nerea, 1990, pp. 103-115 i 175-193; i Andrés ORTEGA KLEIN, "La decepción política de Ortega ¿Fracasó la Agrupación al Servicio de la República?", *Historia* 16, nº 48, Madrid, abril 1980, pp. 67-78. La descripció d'un prototípus d'intel.lectual i professional de caire liberal que s'adscriu a l'Agrupación al Servicio de la República (ASR) Marino GÓMEZ-SANTOS, *Vida de Gregorio Marañón*, Barcelona, Plaza & Janés, 1987. Les relacions entre Ortega y Gasset i Nicolas M. de Urgoiti amb la finalitat de crear una "Partit Nacional" i un vehicle d'expressió que defensés una República liberal a Mercedes CABRERA i Antonio ELORZA, "Urgoiti-Ortega: el "partido nacional" en 1931" a José Luis GARCÍA DELGADO (ed.), *La II República española...*, op. cit., pp. 233-264.

⁶ Les dissensions internes del PRRS a Juan AVILÉS FARRÉ, *La izquierda burguesa en la II República* Madrid, Espasa-Calpe, 1985, pp. 128-132. A banda de l'exemple de Marcel·lí Domingo per a la regió tortosina o de Fernando Valera a Alacant, a Almeria, també el radical-socialisme es vertebrà a l'entorn d'un personatge carismàtic com Miguel Granados Ruiz, agent de comerç i regidor municipal a Almeria, a Fernando MARTÍNEZ LÓPEZ, "El Partido Republicano Radical-Socialista (1930-1934)", *Actas III Coloquio Historia de Andalucía. Córdoba Marzo 1983...*, op. cit., pp. 321-332.

que si se había dado tanta prisa el Gobierno en publicar el decreto era teniendo en cuenta que hay que confeccionar el presupuesto rápidamente y se necesitaba que estuviera aplicado antes de fin de año. Si se hubiera traído al Parlamento exigiría una larga discusión, y acaso no se hubiera aprobado antes del presupuesto.

[...] Cuando se lleve a las Cortes y se discuta, se corregirán las deficiencias que contenga y se harán las excepciones que sean justas. Si todos los funcionarios -añadió- hubieran tenido un patrono como yo, que he logrado salvar a los cuerpos diplomático y consular, seguramente hubieran corrido la misma suerte si era de justicia⁷.

Les paraules de Lerroux, malgrat tot, deixaven una porta oberta al govern per corregir un decret lesiu per als interessos corporatius dels funcionaris. Tanmateix, aquesta porta oberta no tenia la intenció de salvar la cara d'Azaña sinó del mateix Partit Radical que en aquelles dates encara formava part del gabinet ministerial. En realitat, Lerroux pretenia presentar-se com la figura que podia fer rectificar a Azaña un decret summament impopular entre el funcionariat. Així, la proposta de Lerroux connectava íntegrament amb l'editorial del diari filolerrouxista *Ahora* de 30 d'octubre on s'assenyalava que

El decreto sobre funcionarios publicado en la "Gaceta" de ayer ha producido la mayor sorpresa, no sólo en los medios interesados, sino en la opinión general. El principio en que se inspira la medida es acertado. No cabe duda de que había, en general, un número excesivo de funcionarios y de que hacía falta irlos reduciendo. Pero aquí empieza, a nuestro entender, el primer error del decreto. Más que en el exceso de funcionarios, el mal estaba en su desigual repartición; mientras en algunos ramos de la Administración sobra indiscutiblemente personal, en otros, si no falta, tampoco puede decirse que haya exceso. Y aun dentro de un mismo departamento ocurre que mientras unas dependencias cuentan con demasiados empleados, en otras más bien faltan.

[...]

Pero lo que resulta incomprensible es la urgencia con que se ha acometido la reforma [...].

El hecho es que el Estado paga mal a sus servidores y que éstos tienen necesidad de procurarse un suplemento con otros trabajos. Reconocemos que no es ésta una situación ideal; pero el hecho es que miles de familias viven -y no precisamente en la opulencia- gracias a que su jefe añade al modesto sueldo que le da el Estado un ingreso obtenido fuera de la oficina. Esta es una realidad con la que hay que contar y que un simple decreto no puede suprimir⁸.

La contraofensiva de les associacions de funcionaris i les matisacions de Manuel Azaña

Davant de l'acollida negativa del decret, Azaña va anar variant la seva posició intransigent en pocs dies. El 2 de novembre del 1931, tres dies després de publicar-se el decret en la *Gaceta*, Azaña ja afirmava amb més cautela, tot i que sense deixar de presentar-se com el gran demiürg de la regeneració d'Espanya, que

lo que trataba de hacer el Gobierno es ir a la total regeneración de la Administración pública, llevando a cabo para ello cuantas transformaciones estime necesarias.

[...]

El espíritu que ha animado al Gobierno a realizar esta reforma es el convencimiento de que el funcionariado público sea exclusivamente esto, o mejor dicho, que viva exclusivamente de su profesión, por que su remuneración sea la suficiente para poder vivir, dentro de las posibilidades de la Hacienda española.

Es un hecho -que yo he comprobado muchas veces- que el funcionario no tiene lo suficiente para vivir con el sueldo que percibe del Estado. Me refiero, claro está, a los funcionarios de categorías inferiores, y esto le hace dedicar su atención y su entusiasmo a otras actividades, teniendo el sueldo que perciben del Estado como una ayuda para atender a las necesidades de la vida.

[...]

En cuanto a los que dicen que su caso es igual al de los militares, deben convencerse de que no es así, entre otras razones porque el funcionario administrativo puede ser abogado o ingeniero o tener, en general, otra clase de conocimiento que los militares, que principalmente estudiaron cuestiones de guerra. Por esta diferencia siempre tiene el funcionario civil más facilidades de encontrar una colocación que los militares⁹.

⁷ *Ahora*, 30-X-1931, p. 6.

⁸ "Editorial/El nuevo Estatuto de Funcionarios Públicos", *Ahora*, 30-X-1931, p. 3.

⁹ *Ahora*, 2-XI-1931, p. 3.

Aquestes declaracions d'Azaña abordaven d'una forma més matisada les raons del Decret de Funcionaris i posava sobre la taula tota una sèrie de problemes de fons de l'administració. En primer lloc, Azaña afirmava que el Decret de Funcionaris cercava afavorir els empleats de les categories inferiors enfront dels de les superiors: pretenia el recolzament d'aquell sector social i econòmicament més humil del funcionariat, però també més nombrós, enfront de la minoria considerada privilegiada. D'aquesta manera, Azaña cercà el suport de la major part dels funcionaris enfront de la minoria considerada privilegiada. Això ho pretenia aconseguir denunciant els funcionaris d'alta categoria de no complir amb la seva feina perquè en tenien més d'una, sovint incompatible horàriament amb la de funcionari. En tot cas, a finals de desembre del 1931, la Presidència del Consell de Ministres dictà la següent disposició:

Para la más acertada aplicación de los proyectos contenidos en los decretos de 28 de octubre y 23 de noviembre últimos, sobre excedencias y jubilaciones de funcionarios, se crea una Comisión integrada por un representante de cada uno de los Ministerios civiles y presidida por el subsecretario de la Presidencia del Consejo, que se encargará, de acuerdo con los citados preceptos y con las instrucciones que reciba del Gobierno, de proponer a éste la composición de las respectivas plantillas.

Los ministerios civiles comunicarán a la Presidencia del Consejo, con la posible urgencia, los nombres de sus representantes para que pueda constituirse en breve la aludida Comisión¹⁰.

Aquest text recollia també les reivindicacions de la Unión Nacional de Funcionarios Civiles (UNFC), entitat que s'havia caracteritzat al llarg de la seva història per la sortida negociada dels conflictes funcionaris. Així, en data d'1 de desembre del 1931, la UNFC va donar a conèixer un pla d'actuació, aprovat el 28 de novembre, fonamentat en la negociació paritària entre els funcionaris i les autoritats corresponents dels diferents ministeris:

1º Solicitar de los Poderes públicos la suspensión del decreto de 28 de octubre de la Presidencia del Consejo de ministros por considerarla impracticable, perjudicial para el Tesoro, para los servicios y de una vaguedad extrema a los efectos de la situación en que quedarían los funcionarios al no darse normas claratorias sugeridas ya por la Unión Nacional.

[...]

3º Que respetuosamente se solicite un trato de equidad para todos los funcionarios, remediando de antemano las pretericiones injustas, enfocando de una manera global el problema de su futura situación y haciendo públicas previamente las soluciones para que sobre todos caiga por igual el sacrificio posible de la aplicación de los decretos y se dejen sentir igualmente sobre todos los organismos las ventajas que de su aplicación quepa esperar.

4º Designar un representante de cada Asociación adherida y los presidentes de las Secciones de los distintos departamentos ministeriales que integran la Unión Nacional para formar, con su Junta Central, un "Comité de Actuación", dando intervención en esta Asamblea a los funcionarios que no pertenezcan a ninguna Asociación¹¹.

El manifest de la UNFC anava signat per un conjunt d'associacions funcionaris que formaven part de la Unión Nacional de Funcionarios Civiles. Aquestes eren l'Asociación de Ayudantes de Montes, Asociación Nacional de Contadores del Estado, Provincia y Municipio, Agrupación Postal Española, Agrupación de Ayudantes de Minas, Asociación de Delineantes de Obras Públicas, Sociedad General del Cuerpo de Porteros de Ministerios Civiles, Asociación de Delineantes Cartográficos, Asociación de Sobrestantes de Obras Públicas, Asociación de Administrativos Calculadores del Instituto Geográfico Catastral, Asociación de Ingenieros Geógrafos, Asociación de Ayudantes de Obras Públicas, Asociación de

¹⁰ Disposició reproduïda a "La aplicación del decreto de funcionarios", *Ahora*, 30-XII-1931, p. 5.

¹¹ "Conclusiones aprobadas por la Unión Nacional de Funcionarios Civiles", *Ahora*, 1-XII-1931, p. 5.

Geómetras de Obras Públicas, Asociación de Topógrafos Españoles, Asociación General de Ayudantes y Auxiliares de los Cuerpos de Ingenieros Civiles y Arquitectos del Estado y Subsección de Aparejadores, Cuerpo de Delineantes del Catastro Parcelario.

El fet que la proposta de la UNFC anés rubricada per tot aquest conjunt d'associacions funcionaries tenia molt a veure amb la seva estructura orgànica. No es tractava d'una organització professional amb una direcció centralitzada i intervencionista que marcava les pautes d'actuació dels seus associats com en els clàssics sindicats obrers d'esquerra i d'extrema esquerra. De fet, era una federació o, més aviat, confederació d'associacions funcionaries amb independència pròpia que representaven a les més diverses categories i serveis que configuraven l'administració de l'Estat. En aquest sentit, cal destacar que, el 1933, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya es va adherir a la UNFC. Aquesta adhesió es va produir en el moment en què socialistes catalanistes i bloquistes reconvertiren l'Associació Cultural i Esport-Generalitat de Catalunya en AFGC. Així, aquesta, tot i formar part de la UNFC, va actuar sempre amb total independència de l'entitat mare, adherint-se sempre a iniciatives reivindicatives que afectessin al règim general dels funcionaris.

En tot cas, del paquet de reivindicacions presentades pel Comitè d'Actuació de la UNFC, el govern no només assumí la creació d'aquest Comitè, sinó que també va facilitar la convocatòria d'assemblees de funcionaris dels diferents ministeris tal i com proposava el punt 5 del manifest de la Unió Nacional de Funcionarios Civiles. Així, en data de 3 de desembre, amb l'autorització del Ministeri d'Hisenda, es va celebrar a Madrid una Asamblea Nacional de l'Asociación de Funcionarios del Cuerpo General de Hacienda Pública, a la que pertanyien 3800 persones de les 4000 que formen l'escalafó, en la qual es discutí críticament el decret del 29 d'octubre del 1931. L'Asociación va donar a conèixer un contraprojecte que assenyalava la impossibilitat de "reducir personal sin resentimiento de los importantes servicios que le están encomendados, y teniendo en cuenta, además, que desde la publicación de la ley de Bases del 1918 ha sido sometido a sistemáticas amortizaciones". Així, l'Asociación del Cuerpo General de Hacienda Pública proposà l'amortització de només un 12 per cent de la plantilla enfront del teòric 50% proposat pel govern ¹².

En definitiva, els funcionaris van demostrar a la coalició governamental republicana-socialista que podien mobilitzar-se de forma molt ràpida i eficaç, malgrat els diferents interessos corporatius existents en cadascun dels escalafons de la funció pública i entre els funcionaris dels diversos ministeris. D'altra banda, el manifest de l'Asociación del Cuerpo General de Hacienda Pública reflectia una situació paradoxal, però també de tarannà molt

¹² "Los funcionarios de Hacienda toman acuerdos sobre el decreto del 28 de octubre", *Ahora*, 4-XII-1931, p. 7.

corporatiu: els funcionaris civils estaven disposats a acceptar la proposta de jubilació dels militars i es consideraren perjudicats per no haver-se aplicat la mateixa llei a ambdues administracions, tant a la civil com a la militar¹³. En aquest sentit, al govern azañista-socialista no li quedava un altre remei que transigir sense demostrar que es rendia a les pretensions dels funcionaris civils: ja en el cas dels militars, el govern no es va voler donar per assabentat quan alguns oficials es van negar a jurar fidelitat a la República i es mantingueren en les seves destinacions; conseqüència d'aquest fet, i per no trobar-se novament en fals davant de l'opinió pública, el govern decidí que no calia que els funcionaris civils fessin també aquest jurament¹⁴.

Durant els primers mesos del 1932, i de forma transitòria, el Decret de Funcionaris no va tenir una aplicació realment efectiva. Cal tenir present, que el desembre del 1931, i enmig de les protestes funcionaries, les Corts van escollir a Niceto Alcalá-Zamora com a president de la República. El vell dirigent liberal i catòlic va confirmar com a cap de govern a Manuel Azaña, el qual va considerar que resultava imprescindible mantenir un gabinet de republicans i socialistes. Lerroux li va fer saber a Azaña que conjunturalment no es mostrava contrari a un govern de republicans i socialistes. Tanmateix, quan Azaña va formar un govern de republicans amb el PSOE, Lerroux i el Partit Radical no li donaren la seva confiança perquè creien que els socialistes ocupaven massa carteres ministerials. En realitat, va ser una excusa de Lerroux perquè el Partit Radical quedés fora del nou govern i pogués fer via en solitari amb una política d'oposició a azañistas i socialistes. De fet, Lerroux confiava que el remodelat govern d'Azaña, ja sense els radicals, no comptés amb una majoria suficient i es veïés abocat a convocar noves eleccions legislatives, on el PRR aspirava a formar un govern de republicans o simplement de radicals i enlairar a Lerroux com a president del Consell de Ministres¹⁵.

La caiguda dels lerrouxistes del govern facilità l'entrada de personatges vinculats a les esquerres autonomistes i, per tant, Jaume Carner, que sense pertànyer a ERC era ben vist pels seus dirigents, esdevingué Ministre d'Hisenda. En aquesta cartera, Carner optà per prorrogar els pressupostos del 1931 fins, com a mínim, l'abril del 1932, fet que, si bé comportava la suspensió de qualsevol pujada salarial dels funcionaris, d'altra banda implicava

¹³ Les reformes militars del primer Bienni a Michael ALPERT, *La reforma militar de Azaña (1931-1933)*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1982.

¹⁴ La prepotència d'Azaña enfront de la reforma de la funció pública i el malestar del funcionariat és anàlitzat breument a Santos JULIÀ, *Manuel Azaña, una biografia política. Del Ateneo al Palacio Nacional*, Madrid, Alianza Editorial, 1990, pp. 140-141.

¹⁵ Nigel TOWSON, *La República que no pudo ser..., op. cit.*, pp. 124-132.

la paralització momentània de la política d'amortitzacions de plantilles del Decret de Funcionaris ¹⁶.

Demagògia i improvisació governamental: el funcionari com a client polític

Tot i que Azaña es va esforçar per demostrar que tenia molt estudiada la fórmula a aplicar per dur a terme la gran tasca reformadora d'Espanya, el govern azañista-socialista va donar una imatge d'improvisació i manca de previsió. Així mateix, la inflexibilitat d'Azaña en el tema funcional va ser aparent perquè no va poder evitar plegar-se a les exigències dels empleats públics o, com a mínim, d'una part significativa d'aquests. I és que resultava prioritari evitar el màxim d'enemics possibles contra la República encara que això anés contra l'esperit de les mateixes reformes. Ara bé, mesures s'havien de prendre i no totes havien d'anar al gust de tothom. I en el cas dels funcionaris, com en el dels militars, no es podia portar a terme un decret d'organització i reestructuració de plantilles que no comportés un sacrifici per algú. D'aquesta forma, la pròrroga dels pressupostos del 1931 per a l'any 1932 evitava, provisionalment, la tan temuda amortització de plantilles. Però aquesta decisió comportava que els pressupostos s'havien d'equilibrar per una altra banda. En conseqüència, s'acomiadà el personal interí i els empleats que havien aprovat oposicions però que encara no havien aconseguit una destinació definitiva i en propietat. I, finalment, el govern anà desconvocant els diferents concursos-oposicions davant d'un notable malestar dels opositors. En aquest sentit, opositors a places de Foment, van fer arribar a través de la premsa una nota a Indalecio Prieto queixant-se de la desconvocatòria d'oposicions i de la política erràtica del gabinet al respecte¹⁷. Les queixes també es van fer extensibles a cossos professionals que, tot i treballar per a l'Estat, no tenien la categoria de funcionaris com el cas dels carters rurals o dels secretaris judicials. Aquests, en assemblea celebrada el diumenge 17 de gener del 1932, no només van escollir la seva Junta Directiva sinó que van destacar, a través de la figura de Francisco López Goicoechea, la seva voluntat d'esdevenir funcionaris de ple dret¹⁸.

Francisco López Goicoechea era diputat del PRRS per Múrcia i partidari de formar un govern d'unitat republicana amb els lerroxistes i sense el PSOE. López Goicoechea segurament sabia que, davant de la política d'austeritat presupuestària i d'amortització de plantilles que volia establir el govern azañista-socialista, resultava impossible convertir en

¹⁶ *Ahora*, 2-I-1932, p. 5; i 23-I-1932, p. 9. Sobre la participació de Jaume Carner en el govern de Manuel Azaña durant la II República, Josep M. POBLET, *Jaume Carner. Polític, juriconsult, industrial i Ministre de Finances de la II República*, Barcelona, Dopesa, 1977, pp. 185-197.

¹⁷ "Los opositores de Fomento", *Ahora*, 24-XII-1931, p. 5.

¹⁸ "Los oficiales de Secretaría judicial quieren ser funcionarios públicos", *Ahora*, 18-I-1932, p. 38.

funcionaris de ple dret al conjunt d'empleats de cossos com els secretaris judicials o els carters rurals. Tanmateix, es pot entendre l'actitud d'aquest diputat radical-socialista desde diferents perspectives. En primer lloc, la voluntat d'atreure els aspirants a funcionari als rengles del PRRS sota la promesa d'una incorporació per decret a una plaça d'empleat públic. En segon lloc, forçar als ministres radical-socialistes, com Marcel·lí Domingo, partidaris de governar amb el PSOE, a abandonar el gabinet. Per aquest motiu, dins del PRRS es llançava una campanya contrària a les directrius acceptades pels ministres radical-socialistes dins del gabinet Azaña com, per exemple, prometre l'accés a la funció pública plena quan això resultava impossible en aquells moments. Certament, tornava a planar a través del problema funcional la rivalitat entre el govern azañista-socialista i els lerroxistes, on els radicals-socialistes contraris al govern amb el PSOE jugaven de peó del PRR.

Azaña va respondre a les maniobres de lerroxistes i radical-socialistes anti-PSOE colpejant en feus funcionaris de suposada influència del PRR, com els empleats de Correus i Telègrafs. Des del començament del règim republicà, el Ministeri de Comunicacions havia estat un bastió lerroxista a través del control exercit per Martínez Barrio, no només com a ministre sinó també com a president del Sindicat de Correus. Aquesta influència directa del PRR es va congelar quan, el desembre del 1931, els lerroxistes sortiren del govern. Així, Azaña aprofità la situació per tal d'aconseguir el favor d'aquest sector del funcionariat de l'Estat: a finals de gener del 1932, Azaña assistí al lliurament d'una senyera republicana als cossos de Correus i Telègrafs pel seu paper decisiu en l'adveniment de la República el 14 d'abril de l'any anterior. Durant l'acte, Azaña manifestà als funcionaris que

Vosotros, que participáis de uno de los ramos más importantes de la Administración pública, debéis colaborar con el Gobierno de la República a la obra de reorganización del Estado, que no consiste en meterse en la cabeza una ideología particular, sino una disposición de seguridad, que se llama civismo republicano.

[...]

Me explico vuestras reivindicaciones materiales, pero esto no es nada para el bien público si no predomina en vosotros el espíritu que os acabo de predicar¹⁹.

Quinze dies després, a mitjans de febrer del 1932, es publicaren els nous pressupostos que certificaven la congelació de totes les pujades salarials dels funcionaris menys les dels cossos de Correus i Telègrafs, aduint el govern que estaven formats per "personal modesto" i "dotado con mezquina deficiència"²⁰. Lògicament, aquestes mesures favorables als cossos de Correus i Telègrafs no van impedir que la Unión Nacional de Funcionarios Civiles denunciés que existien altres cossos de l'Estat que, sense fer

¹⁹ *Ahora*, 25-I-1932, p. 4.

²⁰ *Ahora*, 15-II-1932, p. 3. Tradicionalment, el cos de Correus havia estat un nucli actiu en les lluites pels drets dels empleats públics i un cos també utilitzat en les confrontacions polítiques partidistes del primer terç del segle XX. Un exemple sobre la instrumentalització de les aspiracions funcionaris per part dels polítics abans de la II República quedà exposada a la conferència d'Antonio HERMOSILLA RODRÍGUEZ, *El funcionalismo en la política*, Madrid, Gráfica Renacimiento, 1923.

manifestacions d'exaltat republicanisme com els de Correus i Telègrafs, també exigien millores salarials i professionals. Així, la UNFC publicà una nota a la premsa que, tot manifestant la seva adhesió al règim republicà, deixava ben clar que el problema dels funcionaris i de la reforma de l'Estat encara estava per solucionar:

Primera. Reiteración de nuestra más absoluta lealtad al régimen constituido, como funcionarios públicos, sin reserva alguna de nuestra actividad y nuestra conciencia profesional.

[...]

Cuarta. Insistir una vez más en la necesidad, como cuestión previa, de llegar antes que nada a la equiparación de sueldos que remedie pretericiones injustas y a la confección de un nuevo Estatuto, con respeto absoluto de todas las mejoras logradas, que tengan por base el justo equilibrio económico entre los funcionarios civiles y los funcionarios militares.

Quinta. Ofrecer nuestro entusiasta apoyo a los compañeros de Correos y Telégrafos para el logro de sus justas aspiraciones²¹.

Tanmateix, el remodelat govern d'Azaña entenia que no podia donar satisfacció a les mesures proposades per la UNFC per raons pressupostàries. I assenyalava que els problemes hisendístics d'Espanya provenien de la mala gestió financera i la corrupció dels governs de la Monarquia i de la Dictadura primorriverista. Per tant, no s'havia de responsabilitzar als partits i les persones que havien proclamat la República de la congelació o reducció salarial dels funcionaris. En aquest marc de constant pressió del funcionariat, en data de 2 de març del 1932, el gabinet d'Azaña va presentar a les Corts el projecte d'incompatibilitats dels funcionaris: s'impedia als diputats o membres del govern que tinguessin qualsevol altre càrrec públic. La funció d'aquest document, en aquella conjuntura, semblava la d'apaivagar l'impacte negatiu del Decret de Funcionaris i de l'amortització de plantilles.

Les propostes d'Estatut de Funcionaris

Al llarg del 1932, la inconcreció va seguir definint l'actuació del govern azañista-socialista en el terreny de la funció pública. D'una banda, es redactaven i s'aprovaven decrets considerats pels empleats públics lesius per als seus interessos. Però, en el darrer moment, per tal d'apaivagar els ànims encrespats dels funcionaris, el govern suspenia de forma cautelar la seva aplicació. Per un altre costat, es prenia mesures populistes que alhora castigaven aquells sectors funcionaris proclius a apropar-se al Partit Radical, com el cos de diplomàtics. Cal recordar que Lerroux havia estat el 1931 Ministre d'Estat (equivalent as Afers Estrangers) i havia intentat atreure's a la seva òrbita política els alts funcionaris d'aquesta ministeri i el cos diplomàtic. Així, el govern d'Azaña intentà depurar aquest espai professional aduint que hi predominaven els funcionaris pro-monàrquics i, per tant, resultava gairebé impossible establir una forta republicanització. A banda, s'assenyalà que el cos diplomàtic el

²¹ *Ahora*, 17-II-1932, p. 21.

formaven individus poc preparats que desconeixien les formes de relació internacional i de cortesia²².

Però els funcionaris no volien mesures populistes de caire polític. Més aviat desitjaven preservar els seus llocs de treball i que els sous no estiguessin congelats perpètuament. A més a més, les diferents associacions funcionaries seguien insistint en la necessitat de redactar i aprovar un Estatut de Funcionaris que regulés de forma coherent les relacions de treball dins de la funció pública. Davant d'aquesta estesa demanda, a finals del setembre del 1932, el govern republicà-socialista presidit per Azaña va presentar un avantprojecte d'Estatut de Funcionaris, el qual, inicialment, va tenir una relativa bona rebuda. No tant perquè es considerés un bon projecte d'Estatut, sinó pel que significava com a punt de partença per tal de negociar un altre de definitiu²³. Així, les planes de la filoradical i progovernamentalista *Ahora* recolliren aquest estat d'opinió generalitzat dins de la funció pública:

El anteproyecto de Estatuto de funcionarios redactado por la Comisión Interministerial designada al efecto viene a satisfacer una necesidad de antiguo surgida. Era, por de pronto, urgente unificar la situación de los diversos ramos de la Administración pública. El sistema seguido de reformas parciales había traído como consecuencia una desigualdad a todas luces injusta entre los funcionarios de los diversos departamentos²⁴.

Així, es constituí una comissió parlamentària encarregada d'elaborar una redacció definitiva de l'Estatut de Funcionaris. La Unión Nacional de Funcionarios Civiles (UNFC) va donar a conèixer al llarg del 1933 una proposta que també va rebre el suport de l'AFGC i que es va publicar al Butlletí de l'entitat a l'agost del 1933²⁵. Al mes següent, aparegueren en el Butlletí de l'AFGC diferents articles que mostraven la satisfacció dels empleats públics de la Generalitat perquè finalment el govern central i les associacions funcionaries haguessin decidit enllestir l'elaboració d'un estatut de Funcionaris:

Actualment la Ponència encarregada de la correcció de l'avant-projecte d'Estatut de Funcionaris està portant a cap el seu comès. Dintre poc temps, doncs, quan l'esmentat avant-projecte es doni a conèixer i més tard es discuteixi en Assembla general, serà el moment en què el benestar moral i material de tots els funcionaris de la Generalitat de Catalunya es trobarà a mans d'ells mateixos.

[...]

Repeteixo que de nosaltres depèn el nostre millorament moral i material. L'Estatut de Funcionaris ens ha de resoldre aquests problemes. Ara bé, per a triomfar es fa necessari l'acoplament de totes les nostres forces sense defallir un sol moment. Però per a poder arribar a bon port aquesta nau de salvació que per a nosaltres ha d'ésser l'Estatut de Funcionaris, cal que fem tot el possible per a vèncer aquesta mena de mala mar que sembla que ens envolta²⁶.

Tanmateix, l'AFGC no va mostrar una confiança excessiva en una aprovació immediata de l'Estatut de Funcionaris i així, a les planes del Butlletí de l'Associació del

²² *Ahora*, 8-IX, 1932, p. 5.

²³ Veure l'Apèndix 4: "Avant-projecte d'Estatut de Funcionaris Civils redactat per la Comissió Interministerial del Govern republicà-socialista (setembre 1932)".

²⁴ "Editorial/El Estatuto de Funcionarios", *Ahora*, 23-IX-1932, p. 3.

²⁵ Veure l'Apèndix 5: "Projecte d'Estatut de Funcionaris Civils redactat per la Unión Nacional de Funcionarios Civiles (1933)".

²⁶ Joan ALEGRET, "Per a assolir el nostre benestar", *BAFGC*, nº 3, Barcelona, setembre 1933, p. 7.

novembre del 1933 es va publicar una Proposta de bases per al millorament de les condicions laborals dels empleats públics de la Generalitat ²⁷. Certament, l'AFGC actuà amb realisme en una conjuntura marcada per la convocatòria d'eleccions generals per al mateix mes de novembre i en les quals semblava difícil que es repetís una victòria dels republicans d'esquerres, màxims valedors del projecte d'Estatut de Funcionaris. En tot cas, la valoració que feien les diferents associacions funcionaries de la gestió dels governs del Bienni reformista no resultava positiva, i havia conduït a nombrosos empleats públics al costat del lerrouxisme i de la CEDA (Confederació Espanyola de Dretes Autònomes) que es presentaren en aquelles eleccions com els vertaders avaladors dels interessos funcionaries i del conjunt de les classes mitjanes i professionals.

El lerrouxisme i la insatisfacció de les classes mitjanes i professionals

El malestar de les classes mitjanes professionals i funcionaries, tant de dretes com d'esquerres, envers el govern azañista-socialista s'evidencià sota la forma de pronunciament militar a l'estiu del 1932. Davant de la llunyania d'unes noves eleccions, el cop militar del general Sanjurjo es presentà com un pronunciament, no antirrepublicà, sinó rectificador de la República ²⁸. En aquest sentit, semblava que existien sospites força fonamentades que el mateix Alejandro Lerroux podia haver estat implicat en l'assonada²⁹. Tanmateix, el fracàs insurreccional de Sanjurjo va palesar momentàniament la incapacitat dels sectors antirepublicans d'assolir el poder no només per la via electoral sinó també per la força de les armes. A més, aquest esdeveniment va legitimar al govern per accelerar les depuracions per responsabilitats polítiques durant la Dictadura primorriverista ³⁰. La inviabilitat momentània de la conquesta del poder per la via armada va afavorir la reorientació i reorganització de les

²⁷ "Projecte de millores que l'AFGC presenta al Consell de Govern", *BAFGC*, nº 5, novembre del 1933, pp. 3-6.

²⁸ Una visió de conjunt de la *Sanjurjada* es troba en el dossier de Gabriel CARDONA, Rafael ABELLA i Eligio DE MATEO, "La sanjurjada", *Historia* 16, nº 76, Madrid, agosto 1982, pp. 43-67. Sobre els preparatius i desenvolupament del pronunciament del general Sanjurjo, Leandro ÁLVAREZ REY, *La derecha en la II República: Sevilla, 1931-1936*, Sevilla, Universidad de Sevilla-Ayuntamiento de Sevilla, 1993, pp. 241-275. La participació de nombrosos albiñanistes desdibuixa un xic la idea d'un cop rectificador, almenys per a tots els implicats en la *Sanjurjada*: Julio GIL PECHARROMÁN, *Conservadores subversivos. La derecha autoritaria alfonsina (1913-1936)*, Madrid, Eudema, 1994, pp. 108-113. El concurs dels militars en el pronunciament de Sanjurjo és també analitzat com una acció en defensa de la supervivència corporativa de l'exèrcit a Richard A. H. ROBINSON, *Los orígenes de la España de Franco. Derecha, República y Revolución 1931-1936*, volum I, Barcelona, Grijalbo, 1973, pp. 146-164.

²⁹ Des del Partit Radical s'assenyalà que, en tot cas, podien haver estat familiars del cabdill radical els que havien participat directament del cop de Sanjurjo i que, lògicament, veus malintencionades ho havien aprofitat per implicar a Lerroux, a Diego MARTÍNEZ BARRIO, *Memorias*, Barcelona, Planeta, 1983, p. 143. També, Octavio RUIZ MANJÓN, *El Partido Republicano Radical 1908-1936*, Madrid, Tebas, 1976, pp. 323-328.

³⁰ Durant el mes de desembre del 1932, quatre mesos després de la *Sanjurjada*, es van donar a conèixer les resolucions sobre les responsabilitats de la Dictadura: "EL TRIBUNAL DE RESPONSABILIDADES POR EL GOLPE DE ESTADO DE 1923 HA DICTADO SENTENCIA/Las sanciones más graves han sido impuestas al general Martínez Anido, condenado a dos penas de doce años de confinamiento y de inhabilitación absoluta, y a don José Calvo Sotelo, condenado a doce años de confinamiento y veinte de inhabilitación", *Ahora*, 7-XII-1932, pp. 11-13. Al mateix temps, la premsa donava a conèixer els nous contingents de Guàrdies d'Assalt que havien d'esdevenir un cos de fidelitat netament republicana: "CINCO MIL HOMBRES SE PREPARAN PARA GUARDIAS DE ASALTO/Estudiantes, labradores, artistas, jóvenes de toda condición, aspiran a formar parte de esta nueva pujante institución de orden", *Ahora*, 21-XII-1932, pp. 18-19.

formacions conservadores de cara a la lluita electoral. Els resultats d'aquesta operació reorganitzativa no van poder ser més eficaços: a les eleccions legislatives de novembre del 1933, la CEDA esdevingué el primer grup de les Corts, seguit del Partit Republicà Radical³¹. Sovint s'accepta que la derrota dels republicans azañistes i radical-socialistes, així com la minva d'escons del PSOE va tenir a veure amb l'aparició d'un vot conservador femení i del malestar del món obrer enfront d'una tèbia actuació reformista dins del món laboral dels governs del primer bienni. Però, d'altra banda, molts historiadors s'obliden de l'increment que, en la societat espanyola del primer terç del segle XX, havien experimentat les classes mitjanes i els sectors professionals als quals s'adscriuen. En aquest sentit, si les classes mitjanes (tant republicanes com conservadores) havien estat protagonistes destacades en la lluita per la regeneració de l'Estat, no estaven disposades a suportar que aquesta reforma de l'Estat els convertís en les primeres víctimes³².

Val a dir que, en les eleccions generals de novembre del 1933, una formació política que va saber recollir la insatisfacció de les classes mitjanes i dels funcionaris va ser, al marge de la CEDA, el Partit Republicà Radical:

Las reuniones que periódicamente viene celebrando el señor Lerroux con los técnicos de su partido significan una saludable novedad en nuestras costumbres políticas. Ingenieros, médicos, profesores han podido exponer ante los diputados radicales la situación de las cosas en la esfera de su especialidad, los problemas en ella planteados, las soluciones que les parecen más oportunas. Aunque sólo fuera por las enseñanzas que los políticos del partido -entendiendo por tales a los diputados - sacan de este contacto con la realidad viva, tales reuniones tendrían ya un gran valor³³.

Encara que les esquerres republicanes presentessin el lerrouxisme com una formació de centre-dreta i, àdhuc, com clarament dretana, el PRR constituïa tanmateix un partit republicà i, en el context dels anys 30, ésser republicà volia dir que alguna tendència o fibra esquerrana existia. I en el cas del partit de Lerroux, l'antiga imatge d'anticlerical i de lluitador antiprimorriverista encara pervivia. Així, si els republicans d'Azaña i els radicals-socialistes no havien satisfet les aspiracions de les classes mitjanes de centre i progressistes, aquestes (entre les quals es poden situar sectors notables del funcionariat) no havien de dubtar pas a l'hora de canviar el seu vot republicà. Cal tenir present, que els lerrouxistes van cuidar moltíssim les seves relacions amb els col.legis professionals davant de les reglamentacions que al respecte van establir els governs d'Azaña³⁴. Enfront de la retòrica radical d'azañistas,

³¹ Jesús Mª ANTELO FRAGA, "La incidencia del pronunciamiento de Sanjurjo sobre la formulación del accidentalismo político de Acción Popular", *Anales de Historia Contemporánea*, 1, Murcia, 1982, pp. 243-268.

³² Una anàlisi de les professions, fonamentalment liberals, dels quadres dels partits republicans a Juan AVILÉS, *La izquierda burguesa...*, op. cit., pp. 340-346.

³³ "Editorial/ La política y los técnicos", *Ahora*, 1-M-1932, p. 3.

³⁴ Sobre les relacions entre els lerrouxistes i els col.legis professionals, "El banquete de los abogados radicales", *Ahora*, 30-V-1932, p. 36. Dos mesos abans de les eleccions legislatives de novembre del 1933, José Calvo Sotelo va ser escollit pels Col.legis d'Advocats de tota Espanya com a membre del Tribunal de Garantías en un clar desafiament a la política de depuracions que havien dut a terme els governs d'Azaña a "Las elecciones para el Tribunal de Garantías/Los Colegios de Abogados eligen a don José Calvo Sotelo y don César Silió, y a don Joaquín del Moral y al señor Martínez Sabater", *Ahora*, 11-IX-1933, p. 8.

PRRS i PSOE, Martínez Barrios afirmà amb contundència que "pese a las apariencias desconcertantes, la clase media española -pequeña burguesía industrial y rural, comerciantes, abogados, médicos, ingenieros, arquitectos, profesores y periodistas- quería seguir una línea de moderación, equidistante de la intolerancia conservadora y de la furia demagógica. Religión sin clericalismo; Ejército sin militarismo; huelgas sin paralización de los servicios públicos; reforma de la propiedad con indemnización a los propietarios expropiados; leyes autonómicas que salvaron el principio intangible de la unidad nacional; paternalismo gubernamental, y orden"³⁵.

En aquest sentit, és força eloqüent la distribució de diputats que van aconseguir el conjunt de les forces republicanes i socialistes: el PRR va obtenir 104 diputats enfront dels 5 d'Acció Republicana d'Azaña, dels 4 del Partit Republicà Radical Socialista Independent i de l'únic que va aconseguir el Partit Republicà Radical Socialista de Marcel·lí Domingo; a banda, cal destacar la caiguda en vots del PSOE que passà de 115 diputats a 59 i de l'ERC que ho va fer de 31 a 18³⁶. Resultava evident que els lerrouxistes s'havien endut, juntament amb el PSOE, un remarcable vot popular, però també era probable que els radicals l'obtinguessin a costa dels socialistes³⁷. Tanmateix, tot i la victòria del centre-dreta a Espanya no es tallà de soca-rel el debat sobre l'Estatut de Funcionaris. Els governs lerrouxistes, amb el suport parlamentari de la CEDA, decidiren reprendre la negociació d'un Estatut de Funcionaris³⁸. Ara bé, durant el 1934, tot i la voluntat dels gabinets lerrouxistes per donar una solució definitiva al tema de l'Estatut de Funcionaris, aquesta quedà més en el terreny de les bones intencions que no pas de les realitats. I així, l'AFGC va optar per mantenir com interlocutor patronal preferent a la Generalitat de Catalunya.

³⁵ Diego MARTÍNEZ BARRIO, *Memorias, op. cit.*, p. 111.

³⁶ Julio GIL PECHARROMÁN, *La Segunda República*, Biblioteca Historia 16, 5, Madrid, Historia 16, 1989, pp. 145-148.

³⁷ A València-ciutat, per exemple, el blasquista Partit d'Unió Republicana Autonomista (PURA) en coalició amb el PRR representaren el vot d'esqueres en el període 1931-1934, a partir d'un respectable suport anarcosindicalista. Només a les eleccions del febrer del 1936, els vots radical-blasquistes es trasvasaren al Front Popular; Vicent FRANCH I FERRER, *El blasquisme: Reorganització i conflictes polítics (1929-1936)*, València, Ajuntament de la Ciutat de Xàtiva, 1984, pp. 105-175. De fet, existí una notable resistència de les bases del Partit Republicà Radical envers el desig de Lerroux de cercar enteses electorals amb determinats grups dretans a les eleccions de novembre del 1933, a Nigel TOWNSON, *La república que no pudo ser...*, op. cit., pp. 230-239.

³⁸ *Ahora*, 24-I-1934, p. 3.

VIII. LA CONFRONTACIÓ DELS DIFERENTS DISCURSOS OBRERISTES DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (1933-1934)

24. UNIÓ SAGRADA REPUBLICANA-SOCIALISTA I PRAGMATISME SINDICAL

A finals del 1933 i principis del 1934, l'AFGC va optar per dedicar-se exclusivament a defensar els interessos laborals estrictes dels funcionaris de la Generalitat. El traspàs de les competències en matèria social afavoriren aquesta decisió. Per als dirigents de l'AFGC, la victòria electoral conservadora del novembre del 1933 i la formació a Madrid de governs de centre-dreta no semblaven augurar una bona relació entre les associacions d'empleats públics i el govern d'Espanya. Així que, per pragmatisme sindical i patriotisme català, optaren per negociar directament amb la Generalitat qualsevol reivindicació o problema dels funcionaris de l'administració autònoma. Aquest fet havia d'ajudar, a tots els efectes, a legitimar la Generalitat com la institució de govern del conjunt dels catalans. Però també va contribuir a atorgar l'Esquerra el paper de garant de l'autonomia catalana. L'ERC patí, al novembre del 1933, una dura derrota electoral a la circumscripció de Barcelona-ciutat, demostrant que la seva hegemonia podia vulnerar-se. Per tal de reduir aquests efectes negatius no hi havia res millor com que les organitzacions sindicals i professionals acceptessin el marc negociador de la Generalitat i reforcessin el paper d'ERC com interlocutor principal. D'altra banda, les principals forces esquerranes, exceptuant el Bloc Obrer i Camperol i la Confederació Nacional del Treball, acceptaren el 1934 recolzar i formar governs definits com a coalició republicana-socialista o d'unitat nacional republicana-socialista a l'entorn de Lluís Companys, president de la Generalitat des del gener del 1934 arran de la mort de Francesc Macià el desembre del 1933.

Coalició republicana-socialista o govern d'unitat nacional esquerrana sense el BOC

Els nefastos resultats d'ERC a les eleccions generals del novembre del 1933 van posar de manifest que l'hegemonia de l'Esquerra es podia qüestionar. El càstig electoral més important el va patir l'Esquerra a les circumscripcions de Barcelona-Ciutat i Barcelona-província, els feus més remarcables del partit de Macià. Tampoc resultà fàcil per a l'Esquerra combatre les escames dels seus rivals polítics a les circumscripcions provincials de Tarragona, Girona i Lleida on l'ERC havia de competir molt durament amb formacions o personalitats polítiques d'implantació tradicional. Per exemple, a l'àrea de Tortosa, li resultà summament complicat fer front a la influència de l'ex-dirigent d'Esquerra Marcel·lí Domingo. Més significatiu encara, fou el cas de Lleida on, ja a les eleccions al Parlament de Catalunya del novembre del 1932, la candidatura anomenada Front Proporcionalista havia aplegat des de regionalistes i republicans fins a socialistes catalanistes¹. En rigor, a Catalunya, durant el

¹ Jaume BARRULL, *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*, Barcelona, L'Avenç, 1986, pp. 341-347.

lapse de temps que anà de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia el setembre del 1932 fins a la mort del president de la Generalitat, Francesc Macià, el desembre del 1933, el conjunt de les formacions polítiques catalanes d'esquerres van tendir a la creació de plataformes polítiques que pretenien deteriorar el poder hegemònic de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Tanmateix, totes les escomeses contra l'ERC, fins i tot les que van protagonitzar la Lliga Catalana i el Partit Republicà Radical a Catalunya no van reeixir de forma contundent. Només la Lliga va demostrar a les eleccions generals de novembre del 1933 que des de la dreta encara hi havia un cert marge per esgarrapar part del malcontentament existent entre les classes mitjanes i populars catalanes contra la política governamental de l'Esquerra al capdavant de la Generalitat ².

Davant d'això, l'ERC va contraatacar afirmant que el veritable enemic de la classe obrera i del poble republicà de Catalunya no era el partit de Macià sinó la fórmula governant a Madrid: la d'un govern del Partit Republicà Radical que rebia el recolzament parlamentari de la CEDA i dels regionalistes ³. I així va adoptar una estratègia que als anys deu ja li havia donat a la Lliga molts bons resultats: la crida a la solidaritat nacional davant del perill exterior anticatalà. Ara bé, amb un contingut notòriament diferent al del partit de Cambó. L'ERC, al llarg del 1934, va primar amb moltes ambigüitats un discurs nacionalista revolucionari, notablement influenciat pels corrents nacionalistes de signe socialista que en el conjunt d'Europa estaven seduït no només a les dretes radicals sinó també a les esquerres obreristes i filoobreristes ⁴. La retòrica de la revolució nacionalista no resultava nova. Ja als anys vint, Estat Català l'havia fet servir com a eix fonamental del seu discurs polític i de la seva pràctica insurreccional. En definitiva, la mística del nacionalisme revolucionari resultà molt adient per tal d'actuar com a oposició enfront d'un enemic polític. I això va ser el que succeí al llarg del 1934: les esquerres catalanes, tant governamentals com al marge de la Generalitat, identificaren el govern de Madrid com el seu enemic nacional. També se'ls considerà com a anticatalans i traïdors a la pàtria a tots aquells que, des de Catalunya, com la Lliga, recolzaren o demanaren ajut als governs lerrouxistes ⁵.

² Isidre MOLAS, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1973, pp. 302-303.

³ La formació del govern radical després de les eleccions legislatives del novembre del 1933 a Nigel TOWSON, *La República que no pudo ser. La política de centro en España (1931-1936)*, Madrid, Taurus, 2002, pp. 237-240.

⁴ Dan S. WHITE, *Lost comrades. Socialists of the Front Generation 1918-1945*, Cambridge, Harvard University Press, 1992. Per contra, Ricard Vinyes creu que el nacionalisme revolucionari només pot tenir una derivació esquerrana perquè era la *via justa*, a Ricard VINYES I RIBES, *La Catalunya internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*, Barcelona, Curial, 1983.

⁵ La mística nacionalista revolucionària d'Estat Català durant els anys vint s'apuntalava en la necessitat de comptar amb el sindicalisme revolucionari de la CNT, Enric UCCELAY DA CAL, *Estat Català: The satrategies of separation and revolution of catalan radical nationalism (1919-1933)*, Tesi de Doctorat, Department of History of Columbia University, 1979, pp. 398 i ss.

Així, l'any 1934 a Catalunya es va caracteritzar per la formació de governs de la Generalitat de coalició centre-esquerrana, on participaren el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerres (PNRE), la Unió Socialista de Catalunya i Acció Catalana Republicana (nom que adoptà el PCR des del 1933). Governos que, lògicament, estigueren sota l'ègida de l'Esquerra Republicana i del nou president de la Generalitat, Lluís Companys. Així, el dijous 4 de gener del 1934 la premsa donava a conèixer la formació del primer govern amb Lluís Companys com a president de la Generalitat: Joan Lluhí (PNRE) a Justícia i Dret, Joan Selvas (ERC) a Governació, Ventura Gassol (JEREC) continuava a Cultura, Martí Barrera (ERC ex-CNT) a Treball, Martí Esteve (Acció Catalana Republicana) a Hisenda, Josep Dencàs (JEREC) a Sanitat i Assistència Social i Joan Comorera (USC) a Agricultura i Economia⁶. D'aquesta gran coalició nacional-esquerrana, restaren exclosos la CNT i el Bloc Obrer i Camperol. Tot i la voluntat d'integrar-los en la dinàmica governamental de la Generalitat a través de la figura de l'ex-cenetista Martí Barrera a Treball, els cenetistes, sota la influència del sector més insurreccionalista, continuaren amb la seva política de desgast de la República. Per la seva part, el Bloc Obrer i Camperol es llançà també a l'aventura de la revolució proletària espanyola a través de les Aliances Obreres. Tot plegat, posà de manifest l'existència d'estratègies polítiques confrontades entre la USC i el BOC, les quals, al llarg de l'any 1934, van col·lapsar la trajectòria sindical de l'AFGC. Bàsicament, perquè l'Associació de Funcionaris de la Generalitat es trobava liderada per un Consell Directiu constituït per elements d'ambdós partits. Tanmateix, abans de la formació del primer govern Companys, el Consell Directiu de l'AFGC adoptà sense fisures una política de confrontació amb els lerrouxistes catalans que es traduí en una defensa de l'administració autònoma catalana i de la mateixa ERC, com a símbol de la seva gestió.

Contra el Partit Republicà Radical

Entre l'estiu del 1933 i el gener del 1934, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, tot i estar controlada per un Consell Directiu de socialistes catalanistes i furibunds anti-ERC del Bloc Obrer i Camperol, va connectar amb el discurs anticentralista i antilerrouxista proposat per l'Esquerra des del govern de la Generalitat. Certament, l'AFGC va prendre com a enemic el Partit Republicà Radical i la seva premsa oficiosa. De fet, a la tardor del 1933, el lerrouxista Diego Martínez Barrio esdevingué president del Consell de Ministres a fi i efecte de preparar les eleccions de novembre del mateix any. Aquesta circumstància anunciava la voluntat del radicalisme de preparar i dissenyar, al més pur estil dels antics

⁶ *Ahora*, 4-I-1934, p. 13.

partits dinàstics, unes eleccions que els donessin la majoria necessària per tal de formar un govern monocolor del PRR. Així, en tot l'àmbit espanyol, el PRR despuntava (al marge dels intents de les dretes per reorganitzar-se) com el gran rival del PSOE i dels partits republicans d'esquerres (Acció Republicana, els radicals socialistes de Marcel·lí Domingo i els radicals socialistes independents).

Tanmateix, dins l'àmbit català, el partit republicà a abatre no era el PRR sinó l'Esquerra. I aquesta havia d'afrontar unes eleccions legislatives tot just haver posat fi, i amb moltes tensions internes, a la crisi generada pel Grup de "L'Opinió". Així, a Catalunya, excepte el PRR, el conjunt de partits i faccions republicans anti-ERC s'aplegaren en la Coalició d'Esquerres per substituir l'hegemonia de l'Esquerra, a la qual acusaren sistemàticament de "feixista". Una acusació que es fonamentà en diversos factors. En primer lloc, en la percepció d'una pràctica totalitària per part d'ERC en la utilització de l'administració pública autònoma. I en segon lloc, en l'actuació paramilitar que, al llarg del 1933, protagonitzaren els escamots de les Joventuts d'Esquerra Republicana Estat Català (JEREC) contra la CNT⁷.

Malgrat tot, la identificació de feixisme amb l'Esquerra no va beneficiar a un conjunt de partits catalanistes republicans força grupusculars que envejaven el predomini de l'ERC. En realitat, aquells que es van mostrar com una autèntica alternativa al partit de Macià van ser els regionalistes que, juntament amb els lerrouxistes, havien realitzat des del 1931-1932 una intensa tasca d'oposició tant a l'Ajuntament de Barcelona com al Parlament de Catalunya, fonamentada en constants denúncies de corrupció institucional d'ERC, convenientment airejades per la premsa lerrouxista.

Des de l'AFGC es va contestar que la corrupció, si existia, no es tractava d'un fenomen exclusiu de la Generalitat i que entre els funcionaris de l'Estat a Catalunya, també existien casos comprovats de corrupció i manca de professionalitat. Des del *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat* es carregà durament contra Màrius Aguilar, director de *La Noche*. L'AFGC acusava a Màrius Aguilar de no trepitjar el seu lloc de treball en la delegació d'Hisenda de Barcelona en benefici de les seves tasques periodístiques en la premsa lerrouxista:

Aquest Cap d'Administració de tercera, que cobra 10.000 pessetes anuals sense donar la menor producció a l'Estat, és un d'aquells que tant perjudica el funcionari, amb justa raó, per tort dels altres ciutadans. La seva tranquil·litat no té límits, va anar ascendint sense mai haver acudit al treball, en el període de la monarquia; continuà ascendint en el període de la dictadura; acaba d'ascendir altra vegada des de la República, però no ha emplenat mai ni un simple estat dels que s'han d'emplenar en els serveis que presta, i a més, encara que en un moment donat, en el qual no podia eximir-se d'anar al treball i estant Màrius Aguilar destinat a la Secció Fiscal d'Intervenció de la Delegació d'Hisenda de Barcelona va, malgrat tot, aconseguir que un funcionari prestés els seus serveis, naturalment, en aquest cas, gratificant-lo. Això no vol dir que el senyor Màrius Aguilar deixés de fer mans i mànagues per tal de crear un servei de premsa d'Hisenda en el qual, sense ell haver mai d'acudir-hi, esdevingués un feu d'aquest personatge⁸.

⁷ Joan B. CULLA I CLARÀ, *El catalanisme d'esquerra...*, op. cit., pp. 147-171.

⁸ "Cloenda d'una polèmica", *BAFGC*, nº 5, Barcelona, novembre 1933, p. 2.

Probablement, aquestes línies farcides d'una notable animositat contra Màrius Aguilar van sorgir de la Comissió de l'AFGC dedicada a l'elaboració i redacció del "Butlletí", dirigit per Daniel Domingo Montserrat. Aquest havia combatut durant els anys de la Gran Guerra als rengles de la Legió Estrangera Francesa, amb l'objectiu que la cooperació militar de catalans en el bàndol aliat es recompensés a la fi del conflicte amb la solució del plet nacional català. La tasca militar dels anomenats "voluntaris catalans", com Daniel Domingo Montserrat, es va complementar amb una tasca política paral·lela de suport a través de l'anomenat Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans. Curiosament, un dels seus membres era Màrius Aguilar que, en els anys de la Primera Guerra Mundial, formava part del Bloc Republicà Autonomista i, posteriorment, del Partit Republicà Català de Marcel·lí Domingo, el qual ja s'ha assenyalat anteriorment era cosí de Daniel Domingo⁹.

Al llarg dels anys vint, les trajectòries de Daniel Domingo i de Màrius Aguilar van prendre camins força diferents. Mentre el primer, com ja s'ha assenyalat evolucionà vers el nacionalisme radical i treballà inicialment com a dependent mercantil, Aguilar, després de viure intensament, durant els anys deu, en el món de la bohèmia del Paral·lel i esdevenir un notori *buscaraons* i un duelista ocasional (fins i tot, en el seriós Ateneu Barcelonés), s'aixoplugà en els braços protectors i financers de Pich i Pon, que el posà al front d'*El Día Gráfico* i *La Noche*. A més, Aguilar va esdevenir un destacat dirigent de l'Associació de la Premsa Barcelonesa. De fet, la seva trajectòria havia finalitzat amb un retorn als orígens, ja que Aguilar havia estat a València un republicà radical que acabà per acollir-se a la disciplina sorianista i que, quan marxà a Barcelona, s'integrà en el republicanisme radical no lerrouxista de Marcel·lí Domingo. Tanmateix, la manca de perspectiva de futur polític del BRA o del PRC i les enormes despeses que havia de fer front van conduir a Aguilar a acceptar la protecció de Pich i Pon i a cercar el sou fix de funcionari de l'Estat¹⁰. En conseqüència, durant la Segona República, Màrius Aguilar, a través de la premsa lerrouxista, va orquestrar campanyes contra el món d'ERC on denunciava la corrupció política del partit de Macià i de Companys com, per exemple, el cas de la concessió de línies d'autobusos de l'Ajuntament de Barcelona a amics polítics de l'alcalde Jaume Aiguader¹¹.

⁹ Una anàlisi general de la participació de catalans en la Gran Guerra al costat de la Triple Entesa a David MARTÍNEZ FIOL, *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

¹⁰ Sobre Màrius Aguilar, David MARTÍNEZ FIOL, "L'actitud francòfila del republicanisme català durant la Primera Guerra Mundial (1914-1918): Una herència de la revolució francesa. L'exemple de Màrius Aguilar", a *Revolució i socialisme*, Col·loqui Internacional "Revolució i Socialisme", vol. II: Comunicacions, Barcelona, Departament d'Història Moderna i Contemporània UAB-Institut Francès de Barcelona-Fundació Caixa de Catalunya, 1989, pp. 203-217. Sobre Daniel Domingo Montserrat, David MARTÍNEZ FIOL, "Actituds continuistes en l'exili: Daniel Domingo Montserrat, marxista i nacionalista radical", *L'Avenç*, nº 183, juliol-agost 1994, pp. 52-57; i del mateix autor *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

¹¹ Ramon ALQUEZAR, *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, op. cit., pp. 55-64.

En darrer terme, la confrontació dialèctica entre Màrius Aguilar i Daniel Domingo Montserrat posava de manifest una evolució professional similar d'ambdós personatges. Bohemis amb vocació literària que trobaren la seguretat econòmica en l'àmbit professional del funcionariat. Ara bé, en administracions confrontades i rivals. Aguilar en l'administració central de l'Estat i Daniel Domingo en la Generalitat. En conseqüència, les batuses dialèctiques entre *La Noche* i el *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* explicitaven la defensa d'espais funcionaris confrontats. D'altra banda, el cas Aguilar subratllava el paper del PRR, per sobre d'altres opcions polítiques, com a defensor i baluard dels funcionaris de l'administració central de l'Estat i d'aquells que, tot i haver format part d'aquesta, havien estat absorbits per traspassos de competències per l'administració autònoma regional.

En rigor, els dirigents de l'AFGC semblava que havien intuït que la supervivència dels seus llocs de treball i de molts dels seus associats dins de la Generalitat depenia de la pervivència d'ERC en el poder. De fet, la mateixa Esquerra havia sabut vendre aquesta imatge: sense ella no hi havia autonomia regional ni places de funcionaris per als fidels a la causa. I si algun dia els derrotaven, el centre-dreta faria les seves corresponents depuracions. Així, al llarg del 1934, l'AFGC s'imbuí d'un notable pragmatisme que la conduí a cercar el consens i la col.laboració en les negociacions laborals amb els diferents governs de la Generalitat.

Col.laboració amb l'Esquerra

La voluntat negociadora de l'AFGC amb el govern de la Generalitat i amb la mateixa ERC va respondre, en bona part, a un innegable pragmatisme sindical. Com ja s'ha posat de manifest, l'AFGC sembla que arribà al convenciment que el govern central, dominat pel Partit Republicà Radical, no anava a donar-se presa, tot i les promeses fetes al conjunt dels empleats públics, per elaborar i aprovar un Estatut de Funcionaris que tingués, a més a més, el vist-i-plau de les associacions de funcionaris. Ben al contrari, dins del conjunt de les associacions corporatives d'empleats públics regnava la sensació que mai no es redactaria ni s'aprovaria l'ansiat Estatut.

Així, des de l'AFGC, com a associació, no només professional, sinó també nacionalista, es va defensar com a via més adient per tal d'aconseguir millores laborals i un Estatut de Funcionaris per als empleats de la Generalitat l'aprofundiment en el marc competencial ofert per l'Estatut d'Autonomia en el terreny social. Aquest raonament coincidí, lògicament, amb el traspàs de les competències d'ordre social el 1934, fet que obrí les esperances de bona part del món sindical de Catalunya de crear un marc estable de relacions laborals negociades que esdevingués un model positiu per a la resta d'Espanya. Tanmateix,

perquè resultés viable, calia eliminar la pràctica insurreccional dels cenetistes o, com a mínim, esmorteir-la o aïllar-la del conjunt de la societat catalana. En aquest sentit, el catalanisme en general atorgava a la Generalitat un paper de mediació en la conflictivitat social que, segons els regionalistes, l'ERC havia defugit. Veritablement, l'Esquerra es trobà en un atzucat de difícil resolució: d'una banda, creia, com havien cregut socialistes catalanistes i bloquistes, que el pal de paller sindical a Catalunya passava per la CNT; però, d'altra, alguns sectors de les JEREC declararen obertament la guerra a la CNT en considerar-la enemiga de la República i de Catalunya ¹².

En tot cas, l'AFGC va deixar clar que no es tractava d'una organització revolucionària, en el sentit negatiu amb què es considerava a la CNT, sinó una associació professional nacionalista disposada a dignificar les condicions laborals dels seus adherents a través de la negociació i aprovació amb la Generalitat d'un Estatut de Funcionaris. Així, l'anunci del president del Parlament de Catalunya, el març del 1933, de la presentació d'un projecte de llei sobre funcionaris va provocar un sentiment contradictori en el si de l'AFGC. En principi, l'AFGC es mostrà satisfeta per la bona disposició de la Generalitat per dotar als seus empleats públics d'un Estatut de Funcionaris. Però per un altre costat, brogí un notable malestar en el si de l'Associació perquè la Generalitat en cap moment l'havia consultat durant el procés de redacció de l'esmentat projecte. Així, a través de les planes del butlletí de l'AFGC del mes d'abril del 1934, l'Associació presidida per Ramis va mostrar al govern de la Generalitat el seu malestar perquè se l'hagués marginat del projecte:

No serà endebades que que recordem que l'Associació té presentades unes bases i de les quals encara no sabem quins són els apartats de les mateixes acceptats, però que en realitat, dia darrera dia, es fa més urgent l'establiment d'elles i és a base de les mateixes que deu establir-se l'Estatut de Funcionaris.

[...] Seria inútil realitzar un Estatut que no s'avingués amb les necessitats econòmiques i morals dels Funcionaris de la Generalitat. Per això ha de tenir interès el Govern de la Generalitat en què entre els assessors de l'Estatut de Funcionaris sigui l'Associació la que tingui una representació més important, puix que representa a la majoria del personal i coneix la situació del mateix perfectament ¹³.

Les darreres paraules destaquen la por a que Companys, a través del conseller de Treball, Martí Barrera, cerqués una entesa amb els reduïts sectors cenetistes que exercien com a funcionaris de la Generalitat en detriment de l'AFGC. En tot cas, situacions com la descrita pel butlletí de l'AFGC a l'abril del 1934 carregaven de raó el bagul dels greuges d'aquells que, dins de l'Associació, creien que la línia pactista i col.laboracionista amb el Govern de la Generalitat no beneficiava als funcionaris de l'administració autònoma ni tampoc a la voluntat revolucionària i hegemònica de l'AFGC entre els funcionaris de la Generalitat. Aquest punt de vista el va defensar bàsicament el sector bloquista de l'Associació, que

¹² Una apologia de les pràctiques paramilitars i parapoliciales de Miquel Badia a Jaume ROS I SERRA, *Miquel Badia. Un defensor oblidat de Catalunya*, Barcelona, Editorial Mediterrània, 1996, pp. 60-81 i 93-104.

¹³ "Editorial/L'Estatut de Funcionaris", *BAFGC*, nº 7, Barcelona, abril 1934, p. 1.

mantingué durant la primera meitat del 1934 una dura campanya contra la suposada corrupció dels consellers del govern de la Generalitat format per Companys al gener del mateix any. Lògicament, aquestes acusacions havien de confrontar als funcionaris del BOC amb els de la USC, en la mesura que el partit de Comorera formava part d'aquest govern de Consellers teòricament corruptes.

25. LA LLUITA DE SOCIALISTES CATALANISTES, BLOQUISTES... I TAMBÉ CENETISTES PER L'ESPAI SINDICAL DELS SERVEIS

Durant la primera meitat del 1934, el sector bloquista de la direcció de l'AFGC no va sentir-se massa còmode amb la política de connivència amb l'ERC i el govern de la Generalitat. Fonamentalment perquè era fruit dels nous interessos de la USC. Durant el parèntesi de setembre de 1932 a octubre del 1933, la Unió Socialista va actuar dins de Catalunya de lleial oposició als governs de coalició formats per ERC i altres partits de republicans catalanistes. Tanmateix, la situació canvià arran de les eleccions generals del 1933, en les quals la USC anà coaligada amb l'Esquerra. Una estratègia que continuà el gener del 1934 quan el partit liderat per Joan Comorera entrà a formar part d'un govern de la Generalitat de coalició republicana-socialista o d'unitat nacional catalana d'esquerres, on el BOC va quedar marginat en haver adoptat una retòrica revolucionària d'aparent confrontació amb la República.

El sindicalisme marxista qüestiona l'hegemonia d'ERC i de la CNT

Lluny d'haver-se assolit la mítica unitat de les forces d'esquerra i d'extrema esquerra, les eleccions generals de novembre del 1933 a Catalunya presentaren un rosari de candidatures d'orientació esquerrana que certificaven la seva total desunió i visceral confrontació. Els mals resultats aconseguits per totes aquestes opcions polítiques i l'ascens de les dretes a Catalunya, forçaren a les formacions republicanes a vertebrar, com s'ha vist en el capítol anterior, un govern de coalició republicana-socialista a la Generalitat. En aquest sentit, la USC va optar per participar en el primer govern Companys de 1934. En canvi, el BOC qüestionà el caràcter democràtic i revolucionari d'aquest govern definint-lo com a defensor dels interessos de la burgesia catalana¹.

Les diferents formes d'interpretar la nova conjuntura política per part de la USC i el BOC desestabilitzaren a l'AFGC i a la continuïtat del Consell Directiu presidit pel socialista catalanista Rafael Ramis. Les dissensions entre socialistes catalanistes i bloquistes al si de l'AFGC es concentraren, entre d'altres aspectes, en l'actitud que calia adoptar davant de l'ERC. Calia considerar-la una aliada enfront dels governs de Madrid, ja fossin de centre-esquerra o de centre-dreta? Era simplement la patronal dels funcionaris de la Generalitat i, lògicament, l'enemic de classe? O es tractava de les dues coses alhora: aliat i patró?. Per a la USC, l'ERC podia arribar a representar-ne les dues. A Madrid havia estat soci parlamentari des del 1931. Per contra, a Barcelona, entre el setembre del 1932 i l'octubre del 1933, l'Esquerra havia estat considerada la patronal dels funcionaris de la Generalitat. Però, en darrer terme, als ulls de la USC, l'ERC, com a força hegemònica de la Generalitat, no es

¹ Andrew Charles DURGAN, *BOC 1930-1936...*, op. cit., pp. 241-242.

comportava com un mal patró ja que sempre acabava acceptant les reivindicacions proposades per l'AFGC².

Tot el contrari, aparentment, de l'opinió dels bloquistes. D'entrada, el BOC no tenia ni havia tingut mai la complicitat governamental de la USC amb l'Esquerra, complicitat que s'estenia a diversos afers de corrupció produïts en la gestió municipal de Barcelona durant l'administració Aiguader. Això permetia al BOC mostrar-se més lliure i directe alhora de denunciar la gestió administrativa i governamental de l'ERC al capdavant de la Generalitat. Per tant, l'Esquerra preferia indubtablement gestionar les negociacions laborals dels funcionaris de la Generalitat amb els representants de la USC que no pas amb els del BOC. És més, l'actitud pactista i conciliadora de la USC feia pensar als dirigents d'ERC que podien gestionar el control de l'AFGC a través dels funcionaris adscrits al partit de Joan Comorera. Però, malgrat tot, ningú es refiava dels maniobrerismes del cap de la USC ja que, des del novembre del 1932 fins l'octubre del 1933, la USC va decidir anar políticament pel seu compte o amb d'altres formacions que no fossin l'Esquerra.

En aquest context polític, i en concret a la primavera del 1933 quan la USC i el BOC van desembarcar en la direcció de l'AFGC, els socialistes catalanistes i els bloquistes van constituir la Conferència sobre l'Atur Forçós (febrer del 1933) i van vertebrar els anomenats Fronts Únics de Treballadors, que pretenien esdevenir plataformes de reivindicació sindical alternatives a la CNT. El Front Únic més dinàmic, el dels mercantils, es va constituir el setembre del 1933 a partir d'un conjunt d'associacions i sindicats dels quals destacaven el Sindicat Mercantil expulsat de la CNT, dirigit per Jordi Arquer, i el CADCI. Ara bé, tot i que i la direcció del CADCI estava en aquells moments vinculada a l'Esquerra, durant la segona meitat del 1933 la realitat interna del Centre Autonomista començà a ser molt diferent. En realitat, fou l'anomenada Minoria d'Oposició Mercantil del CADCI (MOMC), qui va promoure la vinculació del CADCI al Front Únic Mercantil i l'hi qüestionà de forma seriosa la influència de l'ERC dins del Centre Autonomista. La MOMC estava dirigida per Jaume Compte i Pere Aznar, antics membres, com Jordi Arquer, de l'Estat Català macianista, i dirigents en aquells moments d'Estat Català-Partit Proletari. Així, la MOMC recollí un discurs marxista crític amb l'ERC i molt en la línia del Bloc Obrer i Camperol i de tot el conjunt del socialisme i del comunisme separatista dels anys trenta:

EL CENTRE TÉ UNA VITALITAT que cal salvar. Té, a més, un prestigi positiu que dedicat exclusivament a la satisfacció de les veritables necessitats dels seus socis, pot donar els millors resultats en benefici de la classe mercantil. A aquesta vitalitat avassalladora no hi responia, certament, l'actitud dels nostres dirigents. Hi havia (hi ha!) un enorme desnivell ideològic entre els socis i els directius. A tot aquest estat anormal calia una saludable reacció: una reacció de joves que imbuïts del

² La doble imatge que tenia la USC de l'Esquerra fa entendre, entre d'altres consideracions, el perquè la Unió Socialista anà sistemàticament de la mà del partit de Macià i de Companys durant el període 1931-1936, a Miquel CAMINAL, *Joan Comorera...*, op. cit., vol. I, pp. 142-152; i Josep Lluís MARTÍN I RAMOS, *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1930-1936)*, Barcelona, Curial, 1977, pp. 87-129.

concepte del deure i animats d'una forta vitalitat que no reparés en sacrificis; salvessin, és a dir, depuressin l'actuació social i nacional del CADCI, i al mateix temps orientessin la seva eficàcia.

A TOT AIXÒ HA VINGUT LA MINORIA. A integrar el Centre a la palestra de la lluita de classe, a imprimir-li l'energia que realment té, alhora que demostrar un esperit col·lectiu saturat de nobles intencions³.

Les intencions de la MOMC dins del CADCI resultaven exactament les mateixes que les dels funcionaris de la USC i del BOC dins de Cultura i Esport a principis del 1933 i que culminà amb la conversió de l'ACE-GC en la sindicalista i marxistitzada AFGC. Com els dirigents marxistes de l'AFGC, la MOMC creia que l'èxit dels mercantils només podia obtenir-se a partir d'una massiva afiliació de tots els treballadors del sector, ja que existia la convicció era l'única forma de qüestionar l'hegemonia sindical de la CNT fonamentada en el sector dels obrers manuals:

Malgrat la diversitat d'entitats de dependents mercantils que existeixen ja en la nostra ciutat, hi ha un fet evident. I és que d'un cens aproximat de vuitanta mil treballadors mercantils hi ha escassament uns divuit mil associats entre els diversos agrupaments de la nostra classe.

El fet que la dependència mercantil, ens referim naturalment a la majoria, tingui una idiosincràsia particularíssima, no ens prive que nosaltres, des de les columnes de FRONT MERCANTIL, blassem les tàctiques emprades per totes aquestes entitats que no han sabut, amb el transcurs d'un temps, ple de possibilitats, endegar en un sentit eficaç el moviment renovador de la classe. Deixant apart voler-hi treure l'importància formidable que, va tenir el moviment "detallista" portat a terme pel desaparegut Sindicat Mercantil, ben poc s'ha fet de positiu en tots els aspectes pel millorament de la dependència⁴.

La referència a la desaparició del Sindicat Mercantil cal interpretar-la com la depuració que, el 1932, va portar a terme la direcció de la CNT en el si del Sindicat Únic Mercantil. Arran de la seva expulsió de les files de la Confederació, els mercantils nacionalistes-comunistes es reorientaren majoritàriament dins de l'anomenat Sindicat Mercantil sota el guiatge de Jordi Arquer. D'altra banda, cal assenyalar que tant Arquer com Jaume Compte i Pere Aznar, mantenien lligams polítics i laborals amb el dirigent de l'AFGC, Daniel Domingo Montserrat, ja que aquest no només era un membre actiu de la direcció del BOC, sinó que amb el mateix Arquer havia tingut càrrecs de responsabilitat en el Sindicat Únic Mercantil de la CNT. Cal recordar que Domingo, abans d'esdevenir funcionari de la Generalitat el 1933, havia treballat de dependent del comerç⁵.

Per tant, tot aquest magma de petites organitzacions sindicals i professionals com el Sindicat Mercantil, el CADCI o l'AFGC es nodriren d'un discurs nacionalista i revolucionari que destacava el paper de la joventut catalana com autèntic motor de la regeneració política i social de Catalunya. Ara bé, assenyaldaven que la nova República havia fet tot el possible per desmobilitzar-los i convertir-los en obedients serfs de les autoritats establertes:

No negarem pas que són molts i molts els qui, en deixar d'ésser adolescents i en comensar la seva vida de treball en qualche ofici, sigui per influència d'un companya de treball i sogui perquè el seu cap no barrini res més, pensen només, purament en diversions. Veureu que es preocupen, enormement pel "cabaret", futbol, novel·les "rosa" i dir quatre banalitats desvergonyides a les noies que troben a llur pas. No els hi preguntessiu pas quelcom que fare referència amb política, arts i lletres, qüestió d'emancipació, etc, o preguntes cultes i assenyades. Us diran que no els atabaleu, us donaran una mirada de bou i fins seran capaços de mofar-se de vós. I des del punt de vista provincial? Veureu a la millor -això no tant, però- que van als "toros", els

³ "Salutació/ Als amics i als adversaris", *Front Mercantil*, nº 1, Barcelona, 14-X-1933, p. 1.

⁴ A.C., "Canvi de tàctiques", *Front Mercantil*, nº 1, 14-X-1933, p. 2.

⁵ David MARTÍNEZ FIOU, *Daniel Domingo Montserrat...*, op. cit., pp. 147-171.

agraden les tonades flamenques i compren l'"Ahora" cada dia. És a dir, es desentenen dels seus dos deures principals: El social (emancipació de l'obrer) i el nacional (llibertat del seu poble)⁶.

En el fons, es tractava del mateix lament que Rafael Ramis havia elaborat respecte als adherents de Cultura i Esport el 1932: la manca de participació de la gent en la vida associativa catalana. Curiosament, aquesta imatge de desencant i desmobilització associativa contrasta amb la imatge mítica d'una Catalunya activa i compromesa amb la vida política de la Segona República que les esquerres catalanes van difondre durant tota la segona meitat del segle XX. Certament, a l'any 1933, el desencant envers la República podia resultar més que notori. Però també és cert que l'afiliació a una entitat de qualsevol mena no sempre significa el compromís actiu de l'adherent amb l'associació corresponent. Cal entendre que l'adhesió a una organització ha significat per a molta gent un mecanisme de protecció envers una possible eventualitat personal. Així, amb l'afiliació a un sindicat s'aspirava a aconseguir unes prestacions pel fet de pagar les quotes corresponents. Molts sectors de la vida social i política catalana, des dels anarcosindicalistes fins els feixistes passant pels republicans i els comunistes separatistes van maldar perquè se superés aquesta visió utilitarista del sindicalisme. En concret, els comunistes separatistes van intentar a través de la MOMC o de l'AFGC de superar aquest escull adreçant-se sobretot a la joventut:

La Minoria d'Oposició Mercantil del CADCI no vol pas res més que això: Preparar a la jove dependència i fer-la apta per al serve dels deures principals esmentats⁷.

Ara bé, el món dels mercantils es va diferenciar dels funcionaris de la Generalitat per la seva capacitat legal de poder fer vaga i de constituir associacions sindicals. Així, a diferència de l'AFGC, les planes de *Front Mercantil* no paraven de fer esment de la necessitat d'anar a la vaga com a mesura de pressió contra els patrons de la dependència. Finalment, aquesta esclatà durant el mes de novembre del 1933.:

Seria criminal i mereixeria el despreci de tots els treballadors mercantils, els que portats per llur escepticisme, producte del seu esperit aburguesat, intentessin posar obstacles a la lluita que ha de portar-se en el carrer, al·legant que els dependents no ténen prou consciència ni són prou decidits per a anar a la vaga⁸.

El tema de la *consciència de classe* no resultava ni molt menys una qüestió menor. Tanmateix, caldria plantejar-lo amb unes altres paraules no tan dominades per la terminologia marxista. Sí que resultava cert que existien una sèrie d'espais laborals on la tradició vaguística no havia estat present de forma sistemàtica; per exemple, el dels mercantils i els funcionaris. Als anys deu, ambdós sectors havien protagonitzat tota una sèrie de

⁶ Joan SARIOL, "Els deures principals", *Front Mercantil*, nº 1, 14-X-1931, p. 3.

⁷ *Ibid.*

⁸ "La vaga és la victòria", *Front Mercantil*, nº 2, 4-XI-1933, p. 1.

mobilitzacions que no tingueren cap mena de continuïtat fins ben entrada la II República. Però si bé, el 1933, els mercantils donaren el gran pas endavant d'anar a una vaga de notables proporcions i guanyar-la, els funcionaris, sobretot aquells vinculats a l'AFGC, es mantingueren en el terreny de la negociació sistemàtica i sense amenaçar amb cap moviment vaguístic, ja que la normativa vigent considerava la vaga de funcionaris com una acció il·legal⁹. Per contra, els empleats públics adscrits a la CNT no van tenir cap recança a adoptar la vaga com a forma de lluita laboral reivindicativa ni tampoc s'estigueren de definir com a sindicats les que, segons la Constitució del 1931, s'havien d'anomenar associacions professionals de funcionaris.

Funcionaris anarquistes o l'ambigüïtat de l'antiestatisme de la CNT

En contrast amb els comunistes heterodoxos i els socialistes catalanistes, la CNT no va tenir cap temença o escrúpol a definir les seves seccions d'empleats públics com a sindicats. Per tant, els funcionaris de la Generalitat adscrits a la CNT van restar dins de l'anomenat Sindicat de Serveis Públics, mentre que aquells que treballaven en els Ajuntaments ho van fer dins del corresponent Sindicat Únic de Funcionaris Municipals. Així, està certificada l'existència del Sindicat Únic de Funcionaris Municipals de Barcelona i del Sindicat Únic de Funcionaris Municipals de Sabadell. Fins i tot Sebastià Clara, un dels homes forts de *Solidaridad Obrera* el 1930-1931, va treballar durant els anys trenta com a funcionari de la Generalitat a l'Oficina d'Estadística i d'Investigacions Socials. En bona lògica, aquestes dades serveixen per relativitzar o si més no matisar la visió clàssica de la CNT com un sindicat aliè al sector dels serveis i identificat estrictament amb els treballadors manuals¹⁰.

De fet, la CNT no només no negligí l'espai dels serveis, sinó que en cercar l'adhesió i sindicació dels funcionaris, va evidenciar l'ambivalència o les diferents visions existents en el seu si d'un dels principis fonamentals de la retòrica llibertària: l'antiestatisme. Sobre aquest tema, la Confederació va haver de fer equilibris per tal de sostenir i defensar les múltiples sensibilitats que la conformaven. Certament, fins que no es produí el trencament definitiu entre *faistes* i *trentistes* el 1933, la CNT va mantenir, a través de les planes de la *Solidaridad Obrera*, un discurs relativament allunyat de les clàssiques postures antiestatistes de la cultura

⁹ La tradició sindical dels mercantils durant els primers vint anys del segle XX a Manuel LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988. La vaga dels mercantils del 1933 a Martí SANS ORENGA, *Els treballadors mercantils dins el moviment obrer català*, Barcelona, Pòrtic, 1975; i del mateix autor "La vaga dels treballadors mercantils de 1933", *L'Avenç*, nº 65, Barcelona, novembre 1983, pp. 12-13.

¹⁰ L'existència dels Sindicat de Serveis Públics i del Sindicat Únic de Funcionaris Municipals de Sabadell a Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona, Curial, 1980, pp. 140, 194 i 277. La figura de Sebastià Clara en la seva etapa de periodista de la "Soli" abans de passar a la funció pública de l'autonomia regional catalana a Susanna TAVERA, *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarco-sindicalista (1915-1939)*, Barcelona, Diputació de Barcelona-Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1992, pp. 50-56. L'entrada dins de la funció pública de Sebastià Clara a Eulàlia VEGA, *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)*, Lleida, Pagès editors, 2004, p. 300.

llibertària. Per exemple, les planes de la "Soli" mostraren el seu acord amb el Projecte de Funcionaris que, a finals del 1931, va presentar Manuel Azaña a les Corts ¹¹. Segons la publicació cenetista, la iniciativa de l'aleshores cap del govern podia esdevenir un instrument útil per posar ordre dins de la funció pública:

Siempre creimos que generalmente los sufridos "chupatintas" del Estado eran gente sin sensibilidad y sin idiosincrasia; que eran poseedores de una epidermis de elefante y de un espíritu alambicado en las retortas de Loyola. Nos hemos equivocado. Humildemente lo confesamos. Los funcionarios son hombres conscientes que no se dejan pisotear por el estatal autoritarismo. A la más leve insinuación de injusticia que tratan de cometer con ellos, se han puesto que no hay quien los aguante. Es un caso el de estos hombres patológico. Unos individuos que todo lo sufrieron por la patria, que tanto se desvelaron por el bien común, no pueden, de ninguna manera, consentir que un Azaña cualquiera cometa la torpe hazaña de aumentarles las horas de trabajo.

Hacer que tabajen más es un crimen. ¡Que trabaje el nuncio!- dirán ellos-. ¡Que trabajen los que están parados!- repetirán.

El presidente y ministro de la Guerra se ha metido en un berengenal, porque si bien ha salido airoso en su aventura con el ejército, no será lo mismo con estos modestos funcionarios, porque si siempre estuvieron en perpetua genuflexión, desde hoy están dispuestos a no dejar títere con cabeza.

Porque si estos funcionarios -como tuercas de la máquina gubernamental que son- se desprenden del aparato burocrático, ¿cómo, pues, se mantendrá este armatoste?.

Antes que los funcionarios hagan eso, es mejor que venga el diluvio, y no el periodístico, sino el otro, aquel en que hubo que meter en el arca un animal de cada especie ¹².

La reflexió de l'òrgan cenetista resultava força eloqüent: no hi havia una denúncia de l'Estat, sinó de llurs funcionaris per haver actuat com uns paràsits dins de l'administració pública. Fent servir la terminologia de l'època, se'ls criticava per haver actuat com a buròcrates i no com eficients funcionaris o servidors públics. I, lògicament, si el problema no es trobava en el tipus de feina, sinó en com s'exercia, significava que no existia una animadversió radical contra tots els empleats públics, ni, per tant, contra l'entitat per a la qual treballaven, és a dir, l'Estat. D'aquesta forma, hom podia entendre, segons la lògica de l'article de la "Soli", que l'Estat i les seves dependències no suposaven d'entrada cap problema. I, bàsicament, perquè aquells sectors cenetistes més proclius a donar suport als nous governants, podien entendre l'antiestatisme com antiestatisme monàrquic ¹³.

D'altra banda, i en la mesura que la CNT hi acceptà afiliació de funcionaris, va haver de transformar la seva imatge de les dependències de l'administració pública. Per als empleats públics adscrits a la CNT, l'administració de l'Estat representava el mateix que per als treballadors manuals el taller o la fàbrica. En conseqüència, tot i que des dels sectors més radicals de l'anarquisme espanyol s'insistí en la negació de l'Estat com a font d'abusos de poder, en realitat la intel·lectualitat llibertària es va haver d'esforçar al llarg dels anys trenta per descriure la seva societat utòpica sense esmentar la paraula Estat. Així, hi hagué aquells, vinculats al trentisme, que conferiren al Sindicat la mateixa funció organitzativa que l'Estat, o

¹¹ Aquesta postura, en principi, favorable de la CNT vers el Projecte de Funcionaris contrastà amb les dissensions que es produïren dins dels mateix govern de coalició republicana-socialista.

¹² LEIRA: "El caos", *Solidaridad Obrera*, 1-XI-1931, p. 1.

¹³ El trentista Juan López arribà a signar, en els primers dies del règim republicà, un article amb l'eloqüent títol "Macià es un hombre honrado", *Solidaridad Obrera*, 25-IV-1931.

també s'establí la fórmula de síntesi que convertia a la comuna (sinònim de municipi) en l'espai bàsic de govern. I així s'arribà a concretar una visió llibertària d'Espanya vertebrada en una Confederació Ibèrica de Comunes Lliures, on cada comuna o municipi comptaria lògicament amb els seus funcionaris¹⁴.

En veritat, allò que l'any 1931 es desprenia de les planes de la "Soli", era un pòsit intel·lectual heretat del vell discurs regeneracionista de la fi del segle XIX. Un discurs que havia posat l'accent en la reforma de l'Estat i la reorganització de la funció pública, mitjançant la depuració dels buròcrates i els "xupatintes" que havien medrat en benefici propi durant el règim monàrquic. Per tant, només calia substituir-los per una nova fornada d'empleats públics que tinguessin unes aptituds més professionals i estiguessin de veritat al servei del poble. La ruptura de la "lluna de mel" entre la República i la CNT conduí el món confederal a criticar l'Estat republicà per haver adoptat contra ells els mètodes d'actuació repressius propis del règim monàrquic. Per exemple, si bé consideraren oportuna la depuració, fins i tot dins de l'administració pública, de tots aquells elements que havien col·laborat en la Sanjurjada de l'agost del 1932, en canvi no comprenien per què la CNT havia de rebre un tracte repressiu semblant o pitjor als "veritables" enemics de la República. És més, deixaren entreveure, enmig de dobles sentits i ambigüitats, que les insurreccions anarquistes del 1932 no havien d'interpretar-se estrictament com autèntiques assonades contra la República, a l'estil de la Sanjurjada, sinó com advertiments crítics d'allò que feia malament el govern republicà-socialista. De fet, donat els diferents punts de vista existents dins de la CNT, les insurreccions podien significar ambdues coses alhora. Tot depenia del sector al qual pertanyia el militant, el dirigent o el publicista que manifestava la seva opinió¹⁵. En darrer terme, sí que existia un aspecte amb el qual tothom es mostrava d'acord dins de la CNT: l'origen i la significació de la repressió. S'entenia que els republicans autèntics ja haurien d'haver-se adonat del que representava el fenomen insurreccional anarquista. Ara bé, sinó s'havien apercebut i continuaven amb la repressió contra la CNT, la lògica de la publicística confederal els identificava com a republicans reaccionaris i filomonàrquics de mala fe:

Parece ser que los diputados se disponen a hostigar a las autoridades de la república para que lleven a cabo una depuración entre los funcionarios que se hallan a su servicio y que la traicionan en sus concomitancias con los elementos monarquizantes.

¹⁴ L'antiestatisme radical de l'anarquisme espanyol es va veure matisat i redefinit a través de la influència, al llarg dels anys trenta, dels escrits i les idees del sindicalista holandès Christian Cornelissen i del sindicalista francès Pierre Besnard. El primer va manifestar que, en un primer moment, havia de resultar impossible vertebrar la societat comunista llibertària sense cap mena d'autoritat o forma alternativa d'Estat. Per la seva banda, Besnard incidí en el sindicat i en el municipi com entitats reguladores i organitzadores de la vida social, política, cultural i econòmica del règim comunista llibertari, a Xavier PANIAGUA, *La sociedad libertaria. Agrarismo e industrialización en el anarquismo español (1930-1939)*, Barcelona, Crítica, 1982, pp. 117-156.

¹⁵ Enric UCÉLAY-DACAL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Una revolució de otra: la lògica insurreccional en la política espanyola, 1924-1934", *Ayer*, nº 13, Julio AROSTEGUI (ed.), "Violencia y política en España", Madrid, Marcial Pons, 1994, pp. 115-146, especialment pp. 130-137.

Dueños son de hacer tal cosa los gobernantes, pero dueño es, también el pueblo, de pedir que la depuración sea efectiva, que se realice de modo que alcance a todas las esferas, a todos los rincones. Debemos aclarar, por si nuestras frases fueran voluntariamente mal interpretadas, que estamos muy al margen del pleito entablado entre reaccionarios monárquicos y reaccionarios republicanos. Al pueblo sólo le dan unos y otros crueles golpes y puñaladas traperas, cárceles, deportaciones y jarabe de plomo servido en frascos tipo mauser¹⁶.

Les paraules de la "Soli" resultaven prou eloqüents: es va fer palès el malestar a causa de la política repressiva de les autoritats republicanes contra la CNT, però es va mantenir una posició d'ambigüitat respecte el mateix Estat republicà. Certament, una creença netament antiestatista hauria suposat manifestar sense embuts que la solució de tots els problemes passaven, no només per la depuració d'empleats públics monàrquics, sinó per la desaparició de tot tipus de funcionari i d'Estat; i una sentència tan eloqüent resulta difícil de trobar a les planes de l'òrgan cenetista. Tot aquest joc d'imatges ambivalents de la retòrica antiestatista no perseguien un altre objectiu que distingir ideològicament la CNT de socialistes i comunistes: des del segle XIX, el gran punt de ruptura entre anarquistes i marxistes havia estat la diferent percepció que tenien els uns i els altres sobre l'Estat i la política. La renúncia explícita a l'antiestatisme hauria deixat a la CNT buida de contingut polític i probablement l'hauria convertit en una organització sindical més preocupada pels afers estrictament laborals que pels de caire polític. De fet, aquesta era la temença que mostraren els sectors *faïstes* envers els trentistes i els cercles més purament sindicalistes¹⁷.

Ara bé, més enllà de la clàssica retòrica antiestatista i antiautoritària del discurs llibertari, el que realment preocupà els publicistes de la CNT al llarg dels primers anys trenta, va ser la manca de "coratge" dels governs d'Azaña per realitzar a fons una reforma de l'administració pública espanyola. Els retreien que enlloc d'haver fet una autèntica depuració de funcionaris, havien creat un nou tipus d'"enxufisme" on els socialistes esdevenien els màxims beneficiaris, fins el punt que molts càrrecs els ocupaven individus incompetents i sense estudis¹⁸. Tanmateix, darrera d'aquesta denúncia, la "Soli" feia palès la disposició de la CNT a lluitar per l'espai dels serveis, fins i tot dins de l'administració pública, i que aquesta lluita es dugués a terme sense cartes marcades, és a dir, a partir de mèrits tecnocràtics i professionals.

¹⁶ Lluny d'admetre que les insurreccions eren un delictes contra la legalitat establerta, els publicistes de la CNT acusaren a *L'Opinió* d'actuar d'espia del govern de la Generalitat i del governador general de Catalunya contra la central anarcosindicalista: "Queremos que se depuren las "cosas" del Gobierno civil, de "L'Opinió", de las "denuncias" contra SOLIDARIDAD OBRERA y el tinglado real y efectivo que en el centro oficial de referencia determina misterios que para nosotros son más claros que la luz meridiana", a "Libertad de Prensa\DEPURACIÓN DE FUNCIONARIOS", *Solidaridad Obrera*, 7-IX-1932, p. 1.

¹⁷ Per a la FAI, Susanna TAVERA GARCIA, "La FAI, partit polític o plataforma de grups?", a Borja DE RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1999, pp. 150-151; i Juan GÓMEZ CASAS, *Historia de la FAI*, Madrid, ZERO s.a., 1977.

¹⁸ "Los socialistas enchufados", *Solidaridad Obrera*, 20-XI-1931, p. 8.

Tecnocràcia, funció pública i anarquisme

La identificació entre incompetència i manca d'estudis deia molt de la confiança de l'anarcosindicalisme en la tecnocràcia i la professionalitat com a factors imprescindibles de l'organització del treball dins de la societat llibertària. És més, Lorenzo Brunet, funcionari de la Generalitat i professor de l'Escola del Treball, no dubtava a ressaltar a les planes de la "Soli", i molt en la línia dels panegiristes del bloqueig, de la USC i de l'ERC, el gran paper que l'Escola del Treball portava a terme com a centre formador de l'estol de tècnics que havien de modernitzar Espanya:

No cabe duda que en el momento actual se está realizando en España una fecunda labor de formación juvenil y obrera. Nada más necesario en nuestros días que una buena orientación de las inteligencias que han de actuar el día de mañana.

Tiéndese a la formación de hombres inteligentes y prácticos, no de intelectuales soñadores. Al ver esas tendencias para educar a los obreros, no podemos menos que alegrarnos.

[...]

Modelo de modernas instituciones y gran centro de cultura popular es la nuestra Universidad Industrial¹⁹.

Però aquesta imatge idíl·lica de l'Escola del Treball varià en dos anys i, el 1933, les planes de la "Soli" es van fer ressò de la denúncia d'un estudiant en la qual s'afirmava, no sense raó, que l'entitat dirigida en aquells moments per Rafael Campalans s'havia convertit en un instrument d'adoctrinament polític-tècnic republicà-socialista:

Esta dependencia de la Generalidad, donde tantos obreros, haciendo un sacrificio, ya que después de ocho horas de trabajo asisten a las clases nocturnas en busca de capacitarse técnicamente, sufre y ha sufrido siempre una organización dictatorial.

[...]

En la escuela del trabajo se reciben diariamente SOLIDARIDAD OBRERA y "L'Opinió", y semanalmente "La Batalla" y "Justicia Social".

Pues bien: de estos cuatro periódicos en la biblioteca sólo se pueden leer "L'Opinió" y "Justicia Social".

Procuré enterarme de por qué los otros periódicos no llegaban hasta allí, y, según me informó persona que puede estar enterada, es debido a que una miniatura de hombre que hace las funciones de secretario (aunque en las horas que debe estar en Secretaría saque otro sueldo dando clases) tiene prohibido que suban a la biblioteca dichos periódicos, porque dice que son de tendencia.

Esto es indignante. ¿Es que "L'Opinió" no es de tendencia, aunque sea de tendencia gubernamental? ¿Es que este papelucho que editan los mosquitos socialistas no es de tendencia?.

[...]

En otras notas procuraré poner al corriente de la actuación de unos señores socialistas que se han creído que esto es América para explotarla. Solamente mencionaré al doctor Mira, con 9.000 pesetas al año por dos horas al día de tertulia; al doctor Xirau, con 6.000 pesetas por el mismo trabajo, y al gran socialista y "obrero" señor Viladomat, que cobra un sueldo regular de encargado de taller y se saca otro de catorce pesetas diarias haciendo trabajos en las horas que debería trabajar para el taller, y además tiene también enchufado a un hijo suyo en dicho taller²⁰.

Curiosament, l'article formulava una crítica ferotge contra el que seria a partir de la primavera del 1933, un dels baluards de l'AFGC: l'Escola del Treball. La crítica del socialista i metge Emili Mira, que també va esdevenir membre de l'AFGC, connectava amb el punt de vista del teòric llibertari Isaac Puente sobre allò que ell definí com els "médicos-funcionarios". Així, Puente criticà tots aquells metges que aspiraven a convertir-se en funcionaris

¹⁹ Lorenzo BRUNET (profesor de dibujo y color de la Escuela Oficial del Trabajo de Barcelona): "Vida escolar obrera\Universidad Industrial y la Escuela del Trabajo (La Universidad del Pueblo)", *Solidaridad Obrera*, 31-V-1931, p. 3.

²⁰ El estudiante Vigía: "La dictadura y el enchufismo imperan en la Escuela del Trabajo", *Solidaridad Obrera*, 9-IV-1933, p. 6.

simplement per aconseguir una feina fixa i que, un cop obtinguda, oblidaven el deure moral i professional de reciclar-se i atendre el malalt amb vocació de servei a la comunitat ²¹. Per aquesta raó, segons Isaac Puente, resultava lògic que els obrers es malfiessin dels tècnics i els intel·lectuals-professionals, produint-se així el divorci entre aquests i l'anomenada classe obrera. Perquè, per a Puente, el tècnic no era un membre més de la classe obrera, sinó aquell individu que pels seus coneixements i posició social posseïa una mentalitat més burgesa que proletària. Per això, Puente considerava que al tècnic no calia transformar-lo en proletari, ni sostreure-li els seus hàbits burgesos, sinó que simplement calia convertir-lo en un instrument útil per a la revolució:

Por su actuación servil para con la burguesía, el técnico ha adquirido fama de retrógrado y contrarrevolucionario. A cambio de una pitanza, no siempre espléndida, vive sometido en cuerpo y alma al capitalismo, al que sirve, no sólo técnicamente para mejor explotar y estrujar el rendimiento del trabajo, sino que defiende la avaricia del burgués frente a las justísimas reivindicaciones del obrero, desempeñando la gerencia y la dirección administrativa de las Empresas que lo tienen a sueldo.

[...]

Todavía la evolución económica no ha obligado al técnico a ver claro su destino hermanado con el del trabajador.

[...]

La ordenación de la economía en comunismo libertario precisa de la cooperación y del aporte de la técnica, ya que de ella es hijo todo el progreso y complejidad de la vida moderna. La movilización e incremento de la riqueza, el aumento de la producción en todos los órdenes, el triunfo sobre la Naturaleza y la liberación de la necesidad del trabajo, sólo podemos esperarlas de la Ciencia, De la colaboración que la técnica nos preste dependerá en gran medida el éxito del régimen económico que queremos realizar. De aquí las ventajas de ganar a los técnicos para la revolución ²².

Per tant, a diferència d'alguns sectors bloquistes i socialistes catalanistes, el món llibertari no concebia l'intel·lectual i el tècnic com el motor i director de la revolució, sinó com un instrument al seu servei. En conseqüència, les opinions de Brunet i Puente apuntaven cap a un model de tècnic i funcionari que s'apropava més a la sensibilitat de l'adherent tipus de la CNT, l'obrer manual. Aquest, a través dels estudis, es convertiria en l'"obrer-tècnic" conscient de les seves responsabilitats envers el conjunt de la societat i es contraposaria, per mentalitat i actitud, al tècnic o funcionari de categories mitjanes i superiors, preocupat exclusivament pel seu benestar personal i social. En definitiva, el model de funcionari de la Generalitat i d'Ajuntament defensat per la CNT el constituïa aquell que pertanyia a les categories inferiors de qualsevol administració, essent un exemple força eloqüent el Sindicat Únic de Funcionaris Municipals de Barcelona (SUFMB).

El SUFMB es va constituir el 24 de maig del 1931 en una reunió on van assistir 500 persones. La seva primera seu s'establí al carrer d'Escudillers 2, 2n-1^a ²³, per establir-se

²¹ Isaac PUENTE, "Comentarios\EL MÉDICO FUNCIONARIO", *Solidaridad Obrera*, 10-III-1931, p. 2.

²² Isaac Puente: "EL TÉCNICO Y LA EMANCIPACIÓN PROLETARIA", *Solidaridad Obrera*, 11-XI-1932, p. 1. D'altra banda, cal indicar que la forma organitzativa de la societat comunista llibertària d'Isaac Puente era una mixtura de comunalisme i sindicalisme. Així, entenia que l'organització política i econòmica del camp devia concretar-se a través del municipi, mentre que la urbana devia fer-se a través del sindicat, a Xavier PANIAGUA, *La sociedad libertaria...*, op. cit., pp. 104-110.

²³ *Solidaridad Obrera*, 27-V-1931, p. 3.

finalment l'agost del 1931 al carrer Canuda 27 ²⁴. Pel que respecta a la composició humana del sindicat, va aplegar agents d'arbitris, interventors i aforadors, bombers, mossos de mercats i cel.ladors de qualsevol dependència. Segons el punt de vista dels publicistes de la CNT, els membres del SUFMB pertanyien a les categories inferiors del funcionariat de l'Ajuntament de Barcelona. I malgrat aquest fet, els empleats públics del SUFMB mantenien un perfil obrer molt allunyat del tradicional afiliat, el treballador manual, de la CNT.

La "manualització" del sector dels serveis

L'any 1932, la crisi que confrontà en el si de la CNT a *faistes* i trentistes accentuà la imatge de la Confederació com un sindicat d'obrers manuals. L'opinió pública ressaltava que la major part del sindicats expulsats de la CNT pertanyien al sector dels serveis, posant com a exemple característic el Sindicat Mercantil, que havia estat dominat per elements pertanyents el BOC. D'altra banda, l'expulsió dels trentistes va anar acompanyada de l'acusació de "venuts a la política". Els casos de Martí Barrera o Sebastià Clara van permetre a Juan García Oliver realitzar un dels judicis de valor més durs contra aquells trentistes que, en expulsar-los de la CNT, van recalar en les files d'ERC per formar part del seu sector més obrerista. És més, en el terreny sindical o associatiu, Clara va incorporar-se a l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Segons García Oliver

"habían dejado para mí de existir, pues no podía tildar a ninguno de ellos de incapacidad mental; antes al contrario, abusando de su preparación personal, abandonaban la Organización y se incorporaban a la Esquerra para representarla como diputados al Parlamento de Cataluña o al de España por Barcelona y las comarcas catalanas. Para esos, yo no era tolerante. Para mí eran simples traidores, tráfugas del anarcosindicalismo"²⁵.

És a dir, no només existia el problema de la traïció, sinó que l'havien perpetrat elements amb formació intel.lectual, fos acadèmica o autodidacta. Sens dubte, aquest factor va afavorir, enmig de la radicalització insurreccional de la CNT, que el discurs del sindicalisme llibertari destaqués que l'autèntic obrer era aquell que tenia les seves mans com a instrument essencial de treball.

Tanmateix, l'exaltació cenetista de l'obrer manual mai no va negligir, ni molt menys, l'adhesió dels funcionaris i del conjunt dels treballadors dels serveis. En aquest sentit, l'expulsió dels sindicats trentistes o dissidents significà la marxa del Sindicat Únic de Funcionaris Municipals de Sabadell però, en canvi, es van mantenir dins de la Confederació el Sindicat de Serveis Públics i el SUFMB ²⁶. En conseqüència, les formulacions teòriques de la CNT insistiren a equiparar el treballador dels serveis amb el manual, establint fórmules teòriques que, paradoxalment, no s'allunyaven gaire de les plantejades per socialistes

²⁴ *Solidaridad Obrera*, 24-VIII-1931, p. 3.

²⁵ Juan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos*, Barcelona, Ibérica de Ediciones y Publicaciones, 1978, p. 298.

²⁶ El pas del SUFMS als Sindicat d'Oposició (SS.OO) a la CNT a Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya...*, op. cit., p. 277.

catalanistes i bloquistes dins de l'AFGC. Segons els teòrics llibertaris, el treballador dels serveis era un obrer com qualsevol altre perquè, en darrer terme, tenia un patró que l'explotava.. En el cas dels funcionaris, el paper de patró l'assumia l'administració pública, local o l'estatal. I fins i tot, coincidí amb els publicistes de l'AFGC en subratllar que dins de la funció pública existia una mena de lluita classes entre els empleats públics d'alta categoria i els de baixa categoria:

Como observais no hago un llamamiento directo a los de superior categoría, no porque no tengan cabida en nuestras filas, que sí la tienen, sino porque presumo y no hay que dudarlo que los considerados jefes nuestros y los que de hecho lo son, serán los que por todos los medios a su alcance, librarán la batalla a nuestro Sindicato Único, especialmente porque saben que esta denominación quiere decir "liberación de la clase social".

[...]

¿Puede aceptarse que un jefe que cobra 17.000 pesetas de sueldo anual, perciba una gratificación de 500 a 600 pesetas, mientras que el empleado que cobra 3.000 perciba únicamente y por los mismos conceptos 150?²⁷.

Dins d'aquest plantejament dualista, que dividia els funcionaris en dos grups socialment dispars i, fins i tot, confrontats, els funcionaris cenetistes s'identificaven exclusivament amb els de les categories inferiors. I aquí sí que es va establir un lleugera diferència entre el discurs cenetista i el de l'AFGC: mentre la CNT semblava no comptar amb l'adhesió dels funcionaris de categoria superior, l'AFGC cercà l'avinentsa de tots els sectors funcionaris de la Generalitat en ares d'una equiparació i igualació de les categories. Òbviament, això va conduir a la concreció d'unes clienteles sindicals força diferenciades. Mentre la CNT es nodrí d'escalafons baixos de l'administració, l'AFGC obrí les seves portes a totes les categories, destacant els oficinistes i els professors, i, fins i tot, algun que altre alt càrrec de l'administració autònoma.

En rigor, la CNT sempre va potenciar la seva imatge característica de sindicat de treballadors manuals, fins i tot dins del sector dels serveis i dels empleats públics. Això restà exemplificat en els conflictes que s'establiren, durant els primers anys trenta, entre els paletes i manobres contractats per treballar en obres públiques i l'Ajuntament i la Generalitat. Segons les planes de *Solidaridad Obrera* existien un munt de treballadors de la construcció que treballaven en obres finançades per l'Ajuntament i la Generalitat. Ara bé, en el cas de l'Ajuntament, aquests obrers no es podien considerar funcionaris municipals perquè, en realitat, eren empleats de l'empresa privada Fomento de Obras y Construcciones, contractada per l'Ajuntament per tal de realitzar les corresponents obres públiques Tanmateix, bona part d'aquests treballadors, tot i no pertànyer a la categoria de funcionaris, sistemàticament feien obres per a l'administració pública. El problema residia en el moment de cobrar els salaris, ja que sempre s'endarrerien. Així, es creava una situació incòmoda en què l'Ajuntament

²⁷ José GUINJOAN, "Sindicato Único de Funcionarios Municipales", *Solidaridad Obrera*, 24-VIII-1931, p. 3.

derivava tota responsabilitat a l'empresa Fomento de Obras y Construcciones, i aquesta a l'Ajuntament. Davant d'això, els obrers, vinculats al Sindicat de la Construcció, no dubtaren a fer servir el recurs de la vaga, deixant l'obra pública corresponent sense acabar ²⁸. I lògicament, els publicistes de la CNT denunciaren la situació:

El personal afecto a toda clase de servicios urbanos, llamados de prestación, empedradores, servicios públicos, albañiles, peones, listeros, afectos a la CNT, y que dependen de la Empresa Fomento de Obras y Construcciones, sabe de antemano que meterse en los asuntos de esta casa es luchar con el mismo "diablo".

[...]

¿Podrá el Fomento de Obras y Construcciones, ni el mismo Ayuntamiento, evitar que digamos públicamente los embrollos, trucos y martingalas que han hecho los señores empleados municipales Vicente Pascual, Mariano Llorens, Manuel Díaz, José Serra y otros compañeros y jefes?.

[...]

Tenemos razón, y por lo mismo intentaremos por todos los medios el que se municipalicen todos los servicios públicos, Suministros para Ensanche e Interior, Limpieza Pública Domiciliaria y Riegos de Barcelona, Conservación de Empedrados, Limpieza y Reparación de Alcantarillados, etc., administrados hoy por el Fomento de Obras y Construcciones, para que no dependan de ninguna Empresa, teniendo en cuenta que al decir "municipalización" no queremos los obreros ser empleados municipales de plantilla ²⁹.

La paradoxa d'aquest discurs resideix en la frase "no queremos los obreros ser empleados municipales de plantilla", quan resultava que la CNT tenia un Sindicat Únic de Funcionaris Municipals de Barcelona i identificava els seus membres amb la denominada classe obrera. En tot cas, els conflictes per impagament de l'administració pública entre el personal de la construcció es van fer extensius a la mateixa Generalitat i la "Soli" els continuà esbombant sistemàticament, en el que ja s'havia convertit en un enfrontament obert amb les autoritats republicanes de Catalunya:

Nos ha visitado una Comisión de obreros de los que trabajan en el arreglo de la carretera del Prat de Llobregat, los cuales han expuesto las irregularidades que allí han ocurrido con el pago de los salarios y el castigo que se les ha impuesto cuando los han manifestado.

Mientras los empleados de las oficinas cobraron, a más de su mensualidad, una cantidad equivalente a la misma en concepto de gratificación, los obreros manuales, los pobres peones, el sábado pasado aún no habían percibido la mensualidad de diciembre.

En vista de ello el mencionado sábado, 10 del corriente, los trabajadores se declararon en huelga de brazos caídos y sólo entonces se les prometió que se les pagaría el lunes. Efectivamente, dicho día, un cobrador, acompañado de Mozos de Escuadra, hizo efectivos los jornales devengados, acompañando el importe de un inicu atropello, propio de un tiempo que creíamos completamente desaparecido.

Les dijo que por haber reclamado, por haberse rebelado ante la voluntad omnímoda de la Diputación, aquella brigada quedaba disuelta y despedidos los que más se habían distinguido en la protesta, mientras los otros serían repartidos entre otras brigadas ³⁰.

²⁸ La vaga dels treballadors d'obres públiques pretenia provocar la queixa i la crítica dels diferents sectors ciutadans contra l'administració pública municipal o autònoma pels enrenous i dificultats en el trànsit i en les activitats laborals i comercials dels ciutadans. Certament, al llarg dels anys vint, la Cambra Mercantil de Barcelona s'havia queixat sistemàticament dels efectes negatius de les obres públiques de l'Ajuntament en els negocis dels seus associats. Per exemple, a les Rambles, zona de nombroses botigues, les obres del metro provocaren el difícil accés dels clients a les botigues i negocis; a Gemma RAMOS RAMOS, *La Cambra Mercantil (1919-1940). L'esforç d'articulació corporativa d'un sector de la patronal catalana*, treball inèdit, pp. 54-58.

²⁹ "Para el señor Alcalde\ EL AYUNTAMIENTO Y EL FOMENTO DE OBRAS Y CONSTRUCCIONES", *Solidaridad Obrera*, 14-V-1932, p. 2. La situació es va estendre fins el juliol del mateix any, i la crítica llibertària prengué el caire de denúncia de la corrupció del govern municipal d'ERC-USC: "¿Hasta cuándo la ciudad va a pagar dócilmente los impuestos sin exigir que sean útilmente empleados? No hay dinero para pagar a los obreros, pero no falta para viajes a una y otra parte, sin otra misión que la exhibición de tal o cual personajillo y la preparación del terreno para la próxima elección" a "El conflicto de los obreros de Suministros con el Ayuntamiento", *Solidaridad Obrera*, 2-VII-1932, p. 1. Un mes després, la "Soli" abundà en la persistent actitud d'impagament de l'Ajuntament de Barcelona, fins i tot entre els seus empleats públics: "Hemos recibido la visita de la compañera de un obrero que trabaja para el Ayuntamiento en el jardín del palacio de Pedralbes, en calidad de jardinero, quien se queja de que a su compañero y cuantos con él trabajan, hace más de cuarenta días que no se les pagan sus jornales, haciéndosele, por lo tanto, imposible la vida, por depender solamente de la semana por el alquiler de sus brazos", *Solidaridad Obrera*, 5-VIII-1932, p. 2.

³⁰ "La insolvencia de las corporaciones provinciales\ LA DIPUTACIÓN DE BARCELONA NO PAGA A SUS OBREROS", *Solidaridad Obrera*, 21-I-1932, p. 1.

En aquest cas, la resolució del conflicte es concretà amb l'acomiadament dels treballadors de les obres de la carretera del Prat del Llobregat ³¹. D'altra banda, el predomini dels conflictes dels treballadors de la construcció dins del mateix sector públic, potencià encara més la imatge de la CNT com a sindicat de treballadors manuals, perjudicant una possible expansió dins dels àmbits més característics del sector dels serveis com ara els funcionaris i els mercantils. Simptomàtic de la pèrdua d'influència de la CNT en aquests àmbits del treball fou el creixement continuat de l'AFGC, o l'èxit de l'abans esmentada vaga dels mercantils a la tardor del 1933, protagonitzada per aquells sectors allunyats o expulsats de la Confederació.

Els efectes de la vaga dels dependents en la USC

L'exemple dels mercantils va donar lloc a múltiples lliçons i advertiments. En primer lloc per a la CNT, a la qual li van demostrar que fora dels treballadors manuals també existia una força de xoc i reivindicativa que podia qüestionar la seva hegemonia sindical. En segon lloc per a l'ERC, que va veure com perdia influència dins del CADCI en profit d'Estat Català-Partit Proletari de Jaume Compte. D'altra banda, la USC va quedar en un cert segon terme en la vaga dels mercantils. Tot i que havia constituït la Federació d'Empleats i Tècnics, aquest grup no va aconseguir l'hegemonia dins del món dels empleats i dependents. La major part dels seus adherents, empleats de banca o tècnics qualificats, fracassaren el juny del 1933 en l'intent de configurar un Front Únic Mercantil dominat per la USC. En canvi, el discurs i les actituds més radicalitzades del Front Únic Mercantil sí van connectar amb els clàssics dependents de botiga que dormien en el mostrador o en la rebotiga.

Les conclusions extreïdes per la USC de la vaga dels mercantils del novembre del 1933 no van resultar excessivament positives de cara a la seva pretensió d'esdevenir la força hegemònica de les esquerres obreristes catalanes. El Bloc Obrer i Camperol demostrà la seva poderosa força mobilitzadora entre els sectors de coll blanc de baixa categoria, més nombrosos que els de mitjana i alta categoria on la USC podia fer més via. Tot plegat es feia palès que la reorientació obrerista anti-ERC adoptada per la USC el novembre del 1932 no havia donat els rèdits esperats. Perquè, a finals del 1933, l'ERC seguia essent el nord electoral de les esquerres catalanes, mentre que el BOC es perfilava com l'autèntic receptor d'un espai marxista d'esquerres a Catalunya en detriment de la USC.

³¹ "Sobre unos abusos \PARA LA GENERALIDAD", *Solidaridad Obrera*, 20-V-1932, p. 1.

En conseqüència, la USC optà per mantenir una doble via de penetració en els espais polítics i socials d'esquerres. D'una banda, jugà l'aposta electoral segura de coaligar-se amb l'ERC, mentre que, de l'altra banda, acceptà participar el desembre del 1933 en l'Aliança Obrera de Catalunya (AOC) juntament amb els Sindicats d'Oposició a la CNT, la Federació Catalana del PSOE, l'Esquerra Comunista, la UGT, la Unió de Rabassaires i el BOC, autèntica força hegemònica de l'AOC. D'aquesta forma, la USC podia mantenir una certa imatge de fermesa revolucionària que no la limités a interpretar el subsidiari paper d'ala obrerista d'ERC i així poder penetrar dins dels sectors polítics i sindicals marxistes i anticenetistes que el BOC semblava en condicions d'absorbir en detriment, fins i tot, de la mateixa ERC. Il·lustratiu d'aquesta tendència va ser el cas de la Unió de Rabassaires, bastió tradicional de fidelitat a ERC a través de la figura de Lluís Companys, que signà el 10 de desembre del 1933 el manifest d'adhesió a l'Aliança Obrera ³².

Tanmateix, l'entrada de la USC en el primer govern Companys el gener del 1934 significà el principi de la fi de l'aventura dels socialistes catalanistes dins de l'Aliança Obrera, tot i que els dirigents de la USC no consideraren incompatible pertànyer a l'AOC i formar part alhora d'un govern de la Generalitat de coalició republicano-socialista en una Catalunya que veien com el darrer bastió de la II República. En rigor, els dirigents de la USC s'havien atorgat el paper de pont entre el món de les esquerres burgeses i les esquerres obreres ³³. Tot i així, el març de 1934, la USC va decidir abandonar l'Aliança Obrera per no estar d'acord amb la convocatòria de vaga general que l'AO havia realitzat en solidaritat amb els obrers madrilenys. Comorera justificava la nova aproximació de la USC a ERC com una opció de consciència per tal de salvaguardar una República en mans de les *dretes* i acusava especialment els bloquistes d'aventurers polítics equiparables als insurreccionalistes anarquistes. En darrer terme, s'entreveia la rivalitat latent entre la USC i el BOC per cobrir l'espai obrerista català, tant en l'àmbit sindical (que, amb un cert sentiment d'inferioritat o de distorsió de la realitat, BOC i USC creien en mans de la CNT), com en l'electoral (que l'havien de disputar a ERC) ³⁴.

En aquest joc de rivalitats amb els bloquistes, la USC maldà per impedir que l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya caigués també sota l'hegemonia del BOC i esdevingués l'eix d'un Front Únic d'Empleats Públics. Així, la Unió Socialista s'esforçà a mantenir la presidència de l'AFGC amb la figura de Rafael Ramis, tot i que amb el difícil suport dels bloquistes. En aquesta tasca va aconseguir el recolzament de l'Esquerra que considerava políticament útil el suport de la USC, sobretot perquè la Unió Socialista podia

³² Víctor ALBA, *La Alianza Obrera. Historia y análisis de una táctica de unidad en España*, Madrid, Júcar, 1977, pp. 88-103.

³³ Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista de Catalunya...*, op. cit., pp. 165-170; i Andrew Charles DURGAN, *BOC. 1930-1936...*, op. cit., pp. 252-267.

³⁴ *Ibid.*, pp. 170-175.

actuar de parallamps dels elements més radicals de l'AFGC, i així evitar que es produïssin en el mateix cor de l'administració autònoma regional conflictes laborals de les característiques de la vaga dels mercantils del novembre del 1933. A l'abril del 1934, el propi president de l'AFGC, Rafael Ramis, justificà plenament els incompliments del govern de la Generalitat envers els funcionaris aduint raons de patriotisme i de defensa de l'Estat republicà i de l'Estatut d'Autonomia:

He de confessar, amics coassociats, que, en totes les nostres visites i conferències amb les autoritats de la Generalitat, hem trobat el més cordial dels acolliments [...]

Hem trobat molt bones paraules, promeses ben falagueres; però cap realitat fins ara.

Per quin motiu? [...]. Un dels motius, el principal, és que el nostre patró, multipersonal i essencialment polític -el Consell de Govern de la Generalitat-, es veu abassegat per molts problemes greus, certament més interessants per a Catalunya que la situació crítica d'uns centenars de funcionaris. Pensem-hi uns moments i reconeixem que, d'ençà que tenim República, entre les incidències de la discussió de l'Estatut, romanços dels traspassos de serveis, sedicions esclatades i a punt d'esclatar, els homes de Govern de Catalunya han tingut poc lleure per aturar-se el temps necessari i dedicar-lo als nostres problemes.

Jo crec que són sincers quan ens escolten amablement i ens prometen justícia. Són homes d'esquerra i han de fer honor als programes del seu partit, que malden per a esborrar les desigualtats. Però els esdeveniments s'estalonen, noves preocupacions ocupen l'atenció dels dirigents de la cosa pública, i la solució que desitjem resta novament ajornada³⁵.

Però els bloquistes, com el conjunt del nacionalisme radical aliè a l'ERC i a la USC, no van acceptar cap tàctica de moderació sindical de l'AFGC envers el govern de la Generalitat. Sobretot, perquè moltes de les reivindicacions aprovades i acceptades pels consellers Ventura Gassol i Carles Pi i Sunyer al llarg del 1933 no varen entrar en vigor. En veritat, el BOC va entreveure que calia radicalitzar el discurs perquè no només volia marcar distàncies amb la USC i l'ERC, sinó que també volia disputar, des del sector dels serveis, l'espai sindical preeminent de la CNT. Així, el Bloc donà a conèixer un discurs contra les pràctiques corruptes, oligàrquiques i caciquils de les autoritats de l'autonomia regional catalana que tenia molt de prestat del discurs *antiestatista* de la Confederació.

³⁵ Rafael RAMIS, "El moment actual", *BAFGC*, nº 7, abril 1934, p. 4.

26. EL BOC CONTRA L'"OLIGARQUIA I CACIQUISME" DE L'ERC I LA USC

La línia sindical negociadora marcada pel president de l'AFGC Rafael Ramis havia donat els seus fruits al llarg de l'estiu del 1933, quan els consellers de Cultura, Ventura Gassol, i conseller Primer i de Finances, Carles Pi i Sunyer, es varen comprometre a rectificar les discriminacions de tracte laboral que patien els funcionaris de Cèdules i Contribucions, així com a establir la jornada intensiva per al conjunt de l'administració autònoma. Aquest compromís dels dos consellers de la Generalitat es va celebrar com una gran victòria per part del Consell Directiu de l'AFGC. Tanmateix, a principis del 1934, semblava que la precària situació laboral dels funcionaris de Cèdules i Contribucions s'havia mantingut malgrat els pactes establerts. D'altra banda, la jornada intensiva es va limitar al període de l'estiu i no es va fer extensiva a tot l'any. I, finalment, l'aspiració bàsica de la unificació horària i salarial de les diferents categories funcionaries va restar aparcada en el bagul dels records. En conseqüència, durant la primera meitat del 1934, els bloquistes de l'AFGC encetaren pel seu compte, i des de la premsa del BOC, una intensa campanya contra l'Esquerra i els seus aliats governamentals reclamant el compliment de les promeses realitzades el 1933. Una campanya que va traspasar els límits de la simple reivindicació laboral per esdevenir una dura crítica contra la corrupció del govern de la Generalitat, del qual formava part la USC. La duresa de les acusacions va conduir a la ruptura definitiva entre bloquistes i socialistes catalanistes i, lògicament, a la fi del Consell Directiu de l'AFGC presidit per Rafael Ramis.

La unificació salarial dels funcionaris segons el Bloc

Les crítiques bloquistes més sistemàtiques contra els incompliments del govern de la Generalitat les varen realitzar Ferran Manresa i Avià i Daniel Domingo Montserrat, comptador i bibliotecari respectivament del Consell Directiu de l'AFGC. Tot i que Domingo Montserrat era també el director del Butlletí de l'AFGC, les planes del Butlletí no varen copsar les acusacions més fortes contra el govern de la Generalitat. Probablement, Rafael Ramis s'esforçà a evitar, des de la presidència del Consell Directiu de l'AFGC, que el Butlletí de l'Associació s'utilitzés de forma partidista pels bloquistes. Així, les denúncies contra l'incompliment dels acords entre l'AFGC i l'executiu de la Generalitat es realitzaren des de les planes de la premsa del BOC i, en concret, des d'Adelante. Ferran Manresa denuncià que no només no s'havia solucionat el problema d'abús de poder dels caps de la plantilla de Cèdules i Contribucions, sinó que ressaltava que aquesta situació constituïa una herència nefasta del període en què la presidència de la Diputació de Barcelona havia estat en mans dels regionalistes Milà i Camps i Maluquer:

El funcionario de Cédulas y Contribuciones, denominado legionario por su situación de inferioridad respecto de los otros, al verse deposedido de algo que hasta entonces se le había venido concediendo, sintióse plenamente defraudado y no escondió sus sentimientos [...].

[...]

En cuanto a la estabilidad de este departamento, las cosas no han cambiado desde que este servicio fué traspasado a la entonces Diputación provincial de Barcelona. Cuando ésta se hizo cargo del cobro de los impuestos fiscales, los empleados que pertenecían a las oficinas de recaudación pasaron a prestar sus servicios en el organismo oficial. Ésto fué bajo la presidencia de Milá y Camps, que como todo lo que se hacía en aquella época intentó solamente favorecer a sus partidarios, queriéndoles nombrar de plantilla; pero no llegó a pasar esto de un proyecto. Con la caída de la dictadura pareció que las cosas iban a cambiar. El presidente sustituto, Maluquer, creó una plantilla especial, tan especial, que cualquier jefe que se levantara una buena mañana de mal humor podían plantar en la calle al funcionario que estuviera en posesión de dicho nombramiento.

[...]

Por esto esperamos que en breve será llevado a cabo el Estatuto de Funcionarios. Debe adaptarse de una manera inmediata al personal a sus plantillas definitivas, tener los beneficios idénticos, dentro de sus categorías, al personal que ya los posee¹.

Les paraules de Manresa combinaven reivindicacions laborals amb la denúncia de pràctiques de corrupció entre els alts càrrecs del funcionariat de la Generalitat. La queixa més sistemàtica destacava les diferències de sou i tracte existent entre les diferents categories de funcionaris. Un tema que també va analitzar críticament Daniel Domingo Montserrat:

Existen un sinfín de categorías que no responden ni a la realidad, y que su conservación sería un obstáculo perenne para resolver de plano esta unificación [...]

No creo en clases; lo ideal sería poder conseguir un sueldo igual para todas, pero esto sería en la actualidad situarse en un terreno de vaguedades y deba adaptarse a la realidad.

[...] No soy partidario, y eso de una manera absoluta, de las grandes diferencias de salarios entre las categorías.

Por esto, el punto de partida de salario mínimo creo debe ser el aprobado por la Asamblea de la "Associació", o sea, sueldo inicial de 5000 pesetas, y a partir de aquí hasta 7000 pesetas que gana el actual oficial primero. Las diferencias serían de 500 pesetas solamente. Esto sería lo más justo y vendrá día que no quedará más remedio que darle la solución en esta forma. Y esta fórmula puede tener mejor solución todavía².

Però totes aquestes mancances exposades pels bloquistes anaven acompanyades de sistemàtiques i duríssimes acusacions de corrupció contra els alts funcionaris de la Generalitat. Una corrupció que es concretava en el repartiment de diners a partir de *fictícies* pagues extraordinàries que la Generalitat remunerava al llarg de l'any. Així, Domingo Montserrat afirmava que calia posar fi a aquestes quantioses i innecessàries pagues extraordinàries dels alts càrrecs i destinar aquests diners a la unificació i augment de salaris de les categories inferiors d'empleats públics de la Generalitat:

Para mejorar la situación de las tres categorías inferiores de funcionarios es necesario llevar a cabo una cierta política de saneamiento, que no dejará de encontrar sus obstáculos. Van a ser bastantes las lamentaciones en cuanto se intente suprimir las gratificaciones y las horas extraordinarias que sin trabajar perciben muchos jefes, y que ascienden entre ambas partidas a la coqueta suma de 257.000 pesetas³.

Les 257.000 pessetes sorgien, segons Daniel Domingo, de "gratificaciones que perciben los jefes en total anualmente, por horas extraordinarias, 35.000 pesetas" i de les "gratificaciones mensuales que perciben entre 11 empleados, a 18.500 pesetas al mes, total al año, 222.000 pesetas"⁴. A més a més, el director del Butlletí de l'AFGC destacà altres sobresous que ell considerava innecessaris com "Gratificaciones de navidad de 1932,

¹ F.M., "La situación de los funcionarios de Contribuciones y Cédulas", *Adelante*, 26-I-1934.

² Daniel D. MONTSERRAT, "La unificación de salarios", *Adelante*, 2-II-1931.

³ Daniel D. MONTSERRAT, "La unificación de salarios (II)", *Adelante*, 3-II-1934.

⁴ *Ibid.*

422.000 pesetas". En conseqüència, Montserrat constataba que si se sumaven les dues quantitats (257.000 i 422.000 pessetes) sortia una xifra més que respectable de 719.000 pessetes, les quals es podien destinar a bastir els augments de sou dels empleats públics de menor categoria ⁵. Per aquest motiu, Daniel Domingo va fer primer una exposició del nombre total d'empleats públics existents a les categories més baixes de l'administració autònoma (771) i el que cobraven anualment i, a continuació, afegí la quantitat en pessetes que necessitava cada categoria per assolir amb les restants la pujada i paritat salarial:

Personal de la Generalitat a data d'1-X-1933 de les categories inferiors	Salari anuals	Xifra necessària per unificar sou	Salari unificat	
471.....	3.000 ptes.	+ 1.000 ptes.=	4.000 ptes.	
46.....	3.500 ptes.	+ 500 ptes =	4.000 ptes.	
123.....	4.000 ptes.	+ 1.000 ptes.=	5.000 ptes.	
19.....	4.200 ptes.	+ 800 ptes.=	5.000 ptes.	
51.....	4.500 ptes.	+ 500 ptes.=	5.000 ptes.	
61.....	5.000 ptes.	+ 1.000 ptes.=	6.000 ptes.	---
Total: 771 empleats de la Generalitat de les categories inferiors ⁶ .				

Així, a partir d'aquestes operacions matemàtiques, Domingo demostrava que sis suposades categories inferiors podien esdevenir només tres. Essencialment es tractava d'unificar entre sí aquelles categories que, cobrant sous diferents, en realitat realitzaven funcions semblants o iguals. Res més lluny d'una vertadera equiparació salarial entre totes les categories de funcionaris. Per tant, el que proposava el BOC no era la fi de la jerarquia salarial i funcional de l'administració autònoma, sinó una proposta d'augment de sou dels empleats públics dels escalafons més baixos. Finalment, segons Domingo Montserrat, el cost total de la seva proposta (la del Bloc) d'unificació salarial o d'augment de sous s'obtenia de la multiplicació entre el número de funcionaris que pertanyien a cada categoria inferior a l'octubre del 1933 per la xifra en pessetes que necessitava cada una d'aquestes categories per equilibrar els diferents sous i així sortien les següents quantitats:

471 funcionaris x 1000 pessetes=	471.000 pessetes
46 funcionaris x 500 pessetes =	230.000 pessetes
123 funcionaris x 1000 pessetes=	123.000 pessetes
19 funcionaris x 800 pessetes =	15.200 pessetes
51 funcionaris x 500 pessetes =	25.500 pessetes
61 funcionaris x 1000 pessetes =	61.000 pessetes

Total =	718.700 pessetes ⁷ .

La conclusió de Daniel Domingo feia notar que la xifra total necessària per a la unificació de salaris (718.700 pessetes) havia de sortir dels diners destinats als sobresous i pagues extraordinàries dels alts càrrecs i funcionaris de la Generalitat (719.000 pessetes). I

⁵ *Íbid.*

⁶ *Íbid.*

⁷ *Íbid.*

així, assenyalava amb ironia que encara podia quedar un "remanente de 300 pesetas" ⁸. En tot cas, segons el punt de vista dels bloquistes, resultava necessari per tal de portar a terme la unificació salarial acabar amb la corrupció i la sinecura dels alts funcionaris de l'administració autònoma i municipal. En aquest sentit, les planes d'*Adelante* també s'ompliren d'acusacions de corrupció i repartiment de diners entre els alts funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona:

Los altos empleados del consistorio parten y reparten por "exceso de recaudación". Veintiseis funcionarios de un negociado se distribuyen 92.000 pesetas. Los empleados modestos ganan, en cambio, salarios de hambre ⁹.

La campanya bloquista en favor de la unificació i augment de sous dels funcionaris de la Generalitat coincidí amb la formació i consolidació del primer govern de la Generalitat presidit per Lluís Companys. Aquest, tot i definir-se com un govern de coalició esquerrana constituït per lluitar contra el perill de les forces feixistes que estaven conquerint les esferes de poder de la II República, es va interpretar pels bloquistes com un govern burgès i un fre a la revolució proletària. Segons el BOC, resultava inconseqüent que els partits burgesos (tot i que d'esquerres) s'atorguessin el mèrit de presentar-se com els baluards de la lluita contra el feixisme. Els bloquistes denunciaren que l'ERC, la USC, ACR o el PNRE només pretenien defensar la II República proclamada l'abril del 1931. Però per al BOC la defensa dels ideals republicans constituïen un motiu insuficient per aturar el feixisme. El Bloc creia que l'objectiu autèntic del poble català i espanyol per posar fi a l'avenç de les forces feixistes era la revolució proletària. Per aquesta raó, el BOC acusà l'Esquerra i els partits integrants del govern de coalició republicana-socialista de la Generalitat de distreure al proletariat català del seu autèntic objectiu: la revolució obrera. Tot aquest raonament conduí als bloquistes a qualificar la USC i els partits republicans catalanistes d'agents encoberts del feixisme i a destacar el seu suposat tarannà corrupte i oligàrquic ¹⁰.

La corrupció republicana-socialista i la revolució proletària del BOC

Des del mateix moment de la formació del primer govern Companys, el BOC i els funcionaris bloquistes de l'AFGC s'encarregaren de llançar una duríssima campanya de premsa contra els partits d'aquest executiu de coalició (ERC, PNRE, Acció Catalana Republicana i USC). Els temes recurrents van ser la vocació dretana i contrarevolucionària dels partits governants i el desvetllament de casos de corrupció en l'administració autonòmica. Aquestes campanyes tingueren en Daniel Domingo Montserrat un notori protagonista.

Així, sobre les característiques dretanes del govern format el gener de 1934, Domingo afirmava a les planes de la bloquista *Adelante*, de forma crítica, que "el gobierno autónomo

⁸ *Ibid.*

⁹ "Los escándalos en la Administración Municipal", *Adelante*, 4-II-1934.

¹⁰ Andrew Charles DURGAN, *BOC 1930-1936...*, *op. cit.*, pp. 239-305.

de Catalunya té una significació esquerrista per oposició al govern central. Esto equivale precisament a negar el esquerrisme del govern de Catalunya" ¹¹. D'altra banda, Domingo Montserrat apuntava que l'entrada de la USC, el PNRE i ACR havien servit per posar un cert fre a la crisi d'ERC i a les seves rivalitats internes i definia a la USC i Acció Catalana Republicana com "las muletas del gobierno de la Generalidad" ¹². Sobre Acció Catalana afegia amb notables dosis de mala bava que es tractava d'un "partido de fracasados, de deshechos de la "Lliga", de intelectuales bizantinos, partido representativo de una clase media superior atenazada a los altos intereses del capitalismo y hasta opuesto a la pequeña burguesía" ¹³. I, com a funcionari i membre de l'AFGC, acusava al conseller Martí Esteve perquè

seguirà asesorado por la vieja burocracia que ya lo hacía con los hombres de la monarquía y los de la dictadura [...] Martín Esteve se opone a mejorar la situación económica de los pequeños funcionarios, miserablemente pagados; no tolera los avances de las pagas, les condena a una especie de "pacto de hambre".

Mientras tanto Martín Esteve sigue permitiendo que esta burocracia antirrepublicana, que habla con desdén del régimen actual, siga percibiendo además de sus elevados sueldos, una serie de prebendas, gratificaciones, tantos por ciento, dietas, excesos de cobranza, etc; etc; o bien pueda hacer que la Generalidad conceda, en principio, al Patronato Universitario 250.000 pesetas para que allí se desarrolle un plan cultural clasista, antiproletario, enemigo de todo acceso no sólo de la clase trabajadora a la Universidad, sino que hasta se presentan obstáculos para que la clase media pueda servirse de ella ¹⁴.

Aquestes acusacions de corrupció i classisme de l'administració autònoma catalana, Domingo les va fer extensives a la resta d'Espanya. En general, considerava que Espanya estava prospera a la revolució obrera i el BOC, com a líder de l'Aliança Obrera i el proletariat, es convertiria en el seu director i vertebrador. Daniel Domingo i el BOC equiparaven la conjuntura política i social espanyola de la primera meitat de 1934 amb la de la Rússia de 1917: igual que la República de Kerenski, la II República espanyola havia d'enfrontar-se a generals colpistes i contrarevolucionaris; així Kornilov tenia el seu paral·lelisme en el general Sanjurjo. Semblava, que el Bloc Obrer i Camperol donava per exhaurida la fase de revolució democràtica i que calia donar pas a la revolució proletària. Lògicament, segons el Bloc, la suposada immediatesa de la revolució obrera a Espanya i a Catalunya es fonamentava en expandir un discurs alarmista i catastrofista sobre la degeneració i la corrupció del poder i de l'administració estatal i autonòmica de la Segona República. I si la revolució proletària, segons el BOC, havia de començar a Catalunya (en una visió bolxevitzada del lema regionalista "Per Catalunya i l'Espanya Gran"), calia minar la credibilitat del govern de la Generalitat i dels seus integrants. Així va ser com es desencadenà des de les planes d'*Adelante* i del butlletí de l'AFGC una campanya de

¹¹ Daniel D. MONTSERRAT, "Las muletas del Gobierno de la Generalidad", *Adelante*, 15-II-1934.

¹² *Íbid.*

¹³ *Íbid.*

¹⁴ *Íbid.*

constants denúncies de la corrupció i dels sobresous dels consellers i alts càrrecs de l'administració autonòmica. Daniel Domingo descrivia les estretors econòmiques dels funcionaris de l'escala baixa i intermèdia en contrast amb els caps de negociat i de secció de la Generalitat. Segons el parer de Domingo, els funcionaris de l'escalafó baix i intermedi mereixien, si no s'acceptava la seva proposta d'unificació i augment salarial, almenys un avançament de sou, tal i com s'havia fet amb els d'alta categoria. De fet, Domingo informava a Companys que

Estos funcionarios que piden anticipos, señor Companys, creyendo cobrar la paga extraordinaria de fin de año, promesa que había sido hecha por el difunto Presidente señor Macià, no tienen otros recursos que los medios de su trabajo.

El señor consejero de Hacienda autorizó que se dieran anticipos a los funcionarios que lo necesitaran. Sin embargo, los jefes se niegan a avalar los recibos, cumpliendo, según dicen, "órdenes de Caja". ¿Puede ser esto, señor Companys? ¿Puede usted seguir siendo desobedecido por la vieja burocracia?¹⁵.

I a continuació, Domingo desvetllava les xifres dels salaris dels alts càrrecs i la quantitat dels sobresous. I aquesta vegada personalitzà el destí del sobresou. Així va destacar que

Don Juan Pelegrí Nicolau, cobra 22.000 pesetas anuales. Como profesor de la Escuela de Administración Pública, 1.500 pesetas, y 5.000 de gratificación. Además, tiene asignada una gratificación extraordinaria de tarde.

[...]

Don Carlos Soldevila Subiburu, tiene un sueldo de 22.000 pesetas, con una gratificación de 2.640 pesetas. Sueldo en "La Publicitat" y en "D'Aci, d'allà". Como autor teatral y miembro de la Junta de la Sociedad de Autores, el ingreso, que se asegura no es pequeño. Este señor, durante los días en que los funcionarios de la Generalidad expusieron públicamente sus quejas, se atrevió muy frivolamente a escribir un artículo, "Quants més serem, menys riurem", que expone francamente el sentimiento y el miedo de este señor a la demanda de los funcionarios. El ve un peligro a su paga si se hace justicia¹⁶.

No tan sols es tractava d'un atac contra els alts funcionaris, àdhuc llançava dinamita contra alguns dels membres de la pròpia AFGC ja que, paradoxalment, Joan Pelegrí exercia com assessor jurídic de l'Associació. D'altra banda, atacava directament als elements vinculats al regionalisme i Acció Catalana, als quals considerava com a enemics de la República. A més, des de les planes del *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* reivindicà novament la necessitat de la redacció i la instauració d'un Estatut del Funcionari que ratifiqués un dret no considerat per la Constitució i l'Estatut d'Autonomia: el dret de vaga i de sindicació dels funcionaris¹⁷.

Aquest seguit d'acusacions i reivindicacions del BOC a través de Domingo Montserrat li comportaren l'obertura d'un expedient disciplinari que es traduí en la suspensió de feina i

¹⁵ Daniel D. MONTSERRAT, "Los funcionarios de la Generalidad/ PARA LOS FUNCIONARIOS PEQUEÑOS: CUESTAS DE ENERO Y FEBRERO. PARA LOS GRANDES: BAJADAS DE INVIERNO Y PRIMAVERA", *Adelante*, 17-II-1934. La premsa de Madrid ja havia donat a conèixer el tema en el mes de gener del 1934: "Nuevamente fué interrogado el señor Companys sobre la cuestión de los funcionarios, y dijo que se había enterado de que todos los años se les daba el aguinaldo por última vez.

Yo soy partidario de un salario mínimo; pero desde el momento en que salen con literatura heroica, no quiero hablar más de este asunto. Me hago cargo que con 250 pesetas al mes y que contaba con cobrar el aguinaldo, tenga cierta irritación; pero aconsejo que no les dure mucho.

Y basta, porque ahora ustedes, con sus preguntas-terminó sonriendo el señor Companys- me harían hablar en un tono que no deseo expresarme", *Ahora*, 18-I-1934, p. 14.

¹⁶ *Adelante*, 17-II-1934.

¹⁷ Fins i tot assenyalava que al funcionari se li havia de permetre militar en un partit polític: Daniel D. MONTSERRAT, "El funcionari", *BAFGC*, nº 3, setembre 1933, pp. 10-11.

sou. L'expedient l'obrí Martí Esteve, un dels blancs de les crítiques de Domingo, a requeriment d'alguns Caps de Secció ofesos per les denúncies formulades pel director del *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya*. Tanmateix, l'afer s'arxivà ràpidament i se li aixecà la sanció. L'AFGC va exculpar Domingo davant la Generalitat argumentant que la informació utilitzada en les seves denúncies havia resultat falsa i filtrada per algú que pretenia desestabilitzar les relacions entre l'AFGC i el govern autonòmic. Al mateix temps, incidiren en la idea que la Generalitat, en obrir aquest expedient, havia vulnerat la llibertat d'expressió dels funcionaris que, en principi, no havien de ser serfs del partit governant¹⁸. En aquest sentit ja s'havia expressat Daniel Domingo a l'octubre del 1933:

L'article 41 de la carta d'Espanya, en el seu segon paràgraf, diu: "No es podrà molestar ni perseguir cap funcionari públic per les seves opinions polítiques, socials o religioses". Si es remarca el fet de la persecució és perquè es pressuposa que els funcionaris podran tenir un ideari polític o social el qual podran defensar sempre que aquest no vagi contra el règim establert¹⁹.

En conseqüència, Martí Esteve recollí les disculpes de l'AFGC i, des de la seva posició de Conseller de Finances i responsable de l'obertura de l'informe, va deixar clar que l'expedient no s'havia d'interpretar, en cap cas, com un atac a l'AFGC. Per tant, com a mostra de bona voluntat, Martí Esteve va anul·lar la sanció. Sembla evident que l'AFGC i la Conselleria de Finances (en nom de la Generalitat) van arribar a una mena de "pacte de cavallers". Podria suposar-se que Joan Alavedra, com a cunyat de Domingo, hagués actuat com a mitjancer en el conflicte: les circumstàncies polítiques no permetien a ERC implicar-se en una campanya que qüestionés el seu prestigi regeneracionista, sobretot quan s'enfrontava al govern central pel tema dels Contractes de conreu. Però, el fre a l'expedient també semblava tenir a veure amb els reposicionaments que a la mateixa primavera de 1934 van tenir lloc al si de l'AFGC, d'ERC i el BOC. Així, l'aliança de la USC i el BOC en la direcció de l'AFGC van qüestionar-la seriosament funcionaris propers al sector obrerista d'ERC, trentistes i socialistes catalanistes crítics amb la gestió de Rafael Ramis i l'aventurerisme revolucionari del BOC.

¹⁸ Des de l'AFGC es portà a terme una exhaustiva campanya de solidaritat amb Domingo Montserrat. Es plantejava que l'important no era si les seves acusacions resultaven o no autèntiques sinó, sobretot, que amb l'expedient s'havia atacat la llibertat d'expressió d'un funcionari. A més, per aquesta raó, s'assenyalava que la Generalitat havia actuat amb prepotència: "Propines...?", *BAFGC*, nº 7, abril 1934, p. 7; i MIRANIUS, "En Montserrat ha estat expedientat i suspès d'empleu i sou", *Ibid.*, pp. 7-9. Però fonamentalment, l'article de suport del seu amic Miravittles: Jaume MIRAVITLLES, "La Finalitat de l'Assemblea Consultiva", *Ibid.*, pp. 6-7.

¹⁹ Daniel D. MONTSERRAT, "El funcionari i la política", *BAFGC*, nº 4, octubre 1933, pp. 12-13.

27. L'EIX NACIONALISTA REVOLUCIONARI PRO-ERC: "SPARTACUS", "MALL" I SOCIALISTES CATALANISTES CONQUEREIXEN L'AFGC

Les crítiques del BOC al govern de la Generalitat de coalició republicana-socialista presidit per Lluís Companys conduïren, al llarg del període gener-abril del 1934, a la ruptura definitiva entre el Bloc i la USC en el si de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Això significava que el Consell Directiu de l'AFGC presidit per Rafael Ramis arribava a la seva fi donat que resultava totalment impossible que bloquistes i socialistes catalanistes poguessin compartir la direcció de l'Associació. D'aquesta forma, s'arribà a la primavera del 1934, moment en que l'AFGC realitzà eleccions per renovar el Consell Directiu de l'entitat. Sorprenentment, els adherents de l'Associació no varen donar la seva confiança a bloquistes i socialistes catalanistes, sinó a una candidatura pro-Esquerra Republicana de Catalunya que integrava sectors obreristes i nacionalistes revolucionaris de l'ERC, ex-trentistes i empleats públics de la USC, que escolliren com a president de l'AFGC a Jaume Miravittles. Ara bé, quan aquest assolí la presidència de l'Associació a la primavera del 1934, ja no pertanyia al BOC sinó que, juntament amb Daniel Domingo Montserrat, havia protagonitzat una polèmica fugida des del Bloc cap a l'Esquerra.

Rafael Ramis cau en desgràcia

La qüestió que planà al si de l'AFGC, al llarg de la primavera del 1934, era ¿per què Rafael Ramis no continuà com a president de l'Associació si la USC mantenia la seva presència en el Consell Directiu?. La resposta cal trobar-la en la possible incompetència de Ramis en la gestió organitzativa de l'entitat. Ja el 1932, el pas de Ramis per la presidència de l'ACE-GC va resultar efímer i només retornà a la presidència de Cultura i Esport quan bloquistes i socialistes catalanistes endegaren una estratègia de forta pressió contra el Consell Directiu encapçalat per Vicenç Munné. Certament, sembla que Rafael Ramis podia ser un personatge amb moltes idees sobre com organitzar un sindicat o un partit però amb poca capacitat per a executar-les. Per il·lustrar aquesta es pot mencionar el fet que durant tres mesos (des del novembre del 1933 fins el gener del 1934) el Butlletí de l'AFGC va deixar de publicar-se per problemes amb la impremta:

El BUTLLETÍ no ha sortit per manca de compliment en el seu contracte per part dels impressors que en tenien el compromís contret. Creiem que des d'ara podem assegurar una regularitat en la seva sortida.

[...]

De totes passades fem avinent que és en la mida per la qual el Consell vegi correspostos els seus desigs que seguirem la nova modalitat de la publicació del BUTLLETÍ, puix que en cas contrari ens veurem obligats a sortir mensualment¹.

Resulta obvi d'aquestes paraules que el Butlletí de l'AFGC arrossegava un important dèficit. Pocs associats i funcionaris el compraven i, a més a més, només hi col·laboraven

¹ "La irregularitat del Butlletí", *BAFGC*, nº 6, febrer 1934, p. 1.

aquells més implicats en les tasques de gestió de l'AFGC. Per tant, resulta plausible interpretar que la impremta incomplís amb l'Associació per un problema de manca de pagaments². Un cop resolt el problema, la direcció de l'AFGC, en la reparició del Butlletí, realitzà una crida reclamant una major participació dels associats en l'elaboració i compra de l'òrgan d'expressió de l'AFGC. Així, Rafael Ramis va explicar que havien existit problemes econòmics, però s'esforçà a aclarir que, tot i la manca d'edició del butlletí, l'AFGC no havia aturat la seva tasca reivindicativa³. És més, el Consell Directiu de l'AFGC va voler destacar que, tot i l'entrebanc produït per la manca d'aparició del Butlletí, el nombre de socis de l'entitat no havia deixat d'augmentar. S'assenyalà que entre l'agost i el setembre del 1933 es passà de 894 a 1126 membres, i entre el setembre del 1933 i el febrer del 1934 s'arribà als 1233. Certament, el creixement va existir, però no va resultar tan significatiu com en els moments en què si funcionava el Butlletí. Així, l'increment en el breu espai de temps que va de l'agost al setembre del 1933 va donar lloc a 232 adherents, mentre que en l'espai més ampli de sis mesos que anà de setembre del 1933 a febrer del 1934 l'augment es limità a 107 socis⁴.

Tanmateix, la reparició del Butlletí i el relatiu creixement d'afiliats de l'Associació no resultaren un bagatge significatiu per recolzar la tasca de Ramis com a president de l'AFGC. Probablement es necessitava algú amb més empena i capacitat organitzativa per afrontar la direcció de l'AFGC en una conjuntura política difícil marcada per l'enfrontament del govern de la Generalitat amb l'executiu Central per la Llei de Contractes de Conreu. De fet, la percepció de Catalunya com a baluard de la República contra l'ascens de les *forces feixistes* redimensionaren la imatge i el potencial revolucionari de l'Esquerra en detriment d'altres forces polítiques. Així, molts adherents de l'AFGC, que eren nacionalistes revolucionaris separatistes, sindicalistes oposats a la direcció insurreccionalista de la CNT, bloquistes filorepublicans i republicans catalanistes van considerar l'ERC el pal de paller de la lluita d'alliberament nacional i social de Catalunya. En conseqüència, la USC i el BOC hagueren de rendir-se a l'evidència que la revolució proletària a Catalunya no passava, momentàniament, per cap d'aquestes formacions, sinó per l'ERC. Aquest tipus de raonament va provocar que el BOC perdés la seva influència en el Consell Directiu de l'AFGC en benefici de l'ERC; i el que

² Cal tenir present que el Consell Directiu de l'AFGC convocà una Assemblea General Extraordinària pel 19 de febrer del 1934 amb l'objectiu, entre d'altres punts, de ratificar "l'acord pres pel CD [Consell Directiu] d'imposar un recàrrec de 0'25 ptes. en els rebuts corresponents al mes de Gener prop passat per tal de refer-se de les despeses ocasionades per la cooperació de l'Associació a l'homenatge pòstum al Senyor Macià", així com també presentar el "projecte d'emissió de cèdules reintegrables per tal d'agençar i amoblar degudament l'estatge social", a *BAFGC*, nº 6, febrer 1934, p. 1.

³ Rafael RAMIS, "En reprendre la tasca", *BAFGC*, nº 6, febrer 1934, p. 2.

⁴ *BAFGC*, nº 5, novembre 1933, p. 10 i nº 6, febrer 1934, p. 4.

també permet entendre que Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat deixessin el Bloc per passar a l'Esquerra Republicana de Catalunya.

La influència d'Henri de Man en Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat

L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya no va restar aliena al procés de reordenació política de les esquerres catalanes. Bàsicament, perquè el maig del 1934, Jaume Miravittles va esdevenir president del Consell Directiu de l'AFGC, justament en un moment en què ja no pertanyia al BOC sinó a l'Esquerra Republicana. Durant el maig-juny de 1934, Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat van abandonar el Bloc Obrer i Camperol i van formar el Casal Nacionalista Obrer Spartacus del Districte VI adherit a l'Esquerra Republicana i integrat en l'organigrama de les Joventuts d'Esquerra Estat Català. D'aquesta forma, després de l'experiència comunista, Daniel Domingo i Jaume Miravittles retornaven al lloc d'origen, Estat Català, però ara sense la presència de Macià. Segons Miravittles, el nom d'Spartacus es va adoptar en clara referència a "l'esclau romà que dirigí la revolució emancipadora de la seva classe" ⁵.

Les raons ideològiques i formals de la marxa del BOC de Miravittles i Domingo es fonamentaven en la nova percepció que ambdós adoptaren sobre el paper del govern de la Generalitat durant el 1934: interpretaven que Companys s'estava erigint en el punt de referència d'un possible moviment revolucionari de caire nacionalista i obrer a Catalunya que serviria d'exemple a la resta de les forces sindicals i polítiques oposades al govern lerrouxista. En aquest sentit, Miravittles i Domingo entenien que el BOC i l'Aliança Obrera a Catalunya no estaven disposades a donar suport a una revolta localitzada estrictament en l'àmbit català. Així, Spartacus esdevingué un grup de pressió obrerista i nacionalista radical que podia servir a Companys per a establir un pont entre ell i els sectors obreristes i republicans d'ERC amb els dencasistes. Per exemple, segons Miravittles, Spartacus va sortir al carrer en les jornades del 6-7 d'octubre de 1934 amb els germans Badia i els homes d'Estat Català: s'exemplificava, així, la síntesi de la revolució nacional i obrera de Miravittles i Domingo Montserrat ⁶.

Al juny del 1934, Miravittles havia explicat a les planes de *La Rambla* els nous horitzonts ideològics i intel·lectuals que l'havien portat, juntament amb Domingo, als rengles de l'Esquerra. Miravittles interpretava que la pugna, durant la primera meitat del 1934, a l'entorn de la Llei de Contractes de Conreu entre el Parlament de Catalunya i el Tribunal de Garanties Constitucionals de l'Estat era el senyal que indicava que l'ERC estava en el camí d'assolir definitivament els objectius nacionals i socials de Catalunya:

L'Esquerra, objectivament, es troba en una situació immillorable per portar a terme aquesta tasca, si no idènticament, adaptada a les característiques del nostre poble.

⁵ Jaume MIRAVITLLES, *Homes i dones a la meua vida*, Barcelona, Destino, 1982, p. 162.

⁶ *Ibid.*, pp. 162-163.

Una de les raons de la meua separació del partit de classe on fins ara he militat és el fet català. L'obrerisme s'ha despreocupat de totes les coses que no han interessat la classe i ha oblidat aquesta idea força formidable que és el catalanisme. Cal donar també un contingut social i progressiu a aquesta idea.

Negar-la és absurd i combatre-la un error imperdonable de tàctica.

Demés, hi ha el meu convenciment absolut de catalanisme; el catalanisme és un dels fets més importants de la meua formació. Fa un any o un any i mig que s'operava aquest procés en mi. No havia pensat donar-me d'alta a l'Esquerra Republicana fins al mes d'octubre proper; però la situació especial creada pel conflicte de la Llei de Contractes de conreu m'ha fet creure que aquest era el moment més oportú per posar-me al costat dels homes que han plantat cara al Tribunal de Garanties i a la reacció espanyola⁷.

Tanmateix, la marxa del BOC de Jaume Miravittles i Domingo Montserrat no s'entenia exclusivament a partir d'un argument de puresa nacionalista. Per al primer, la incomprensió del BOC per la qüestió nacional anava acompanyada d'una visió sectària de l'ordenació social de Catalunya, ja que limitava la capacitat revolucionària del Principat als obrers manuals. Aquest reduccionisme, segons el parer de Miravittles, menystenia la nombrosa classe mitjana proletaritzada existent a Catalunya, la qual semblava disposada a incorporar-se no tan sols a la lluita nacional sinó també a la social:

A Catalunya el contingent social més important, doncs, són les classes mitjanes populars; gent que, malgrat sofrir de misèria, d'ésser sota l'opressió del capitalisme, no viuen en el règim de salari del proletariat, sinó sota un règim distint.

Estic fent una estadística que demostrarà que el proletariat concentrat a les grans fàbriques d'ací representa, únicament, un 5 per 100 de la població total...

Les classes mitjanes populars de Catalunya són anticapitalistes. L'adversió contra la Lliga ho prova. Ara que aquesta posició anticapitalista no sempre és progressiva; el feixisme és una regressió, és el retorn als sistemes en ús abans de la revolució del capitalisme. Cal, doncs, donar a aquesta inclinació de les classes populars una direcció progressiva.

Entre el present capitalista i el futur col·lectiu hi ha una situació intermitja d'adaptació i de preparació per a aquest futur. El socialisme, ara, és impossible; però hi ha una posició que condueix a la seva possibilitat.

Es tracta, doncs, de posar en marxa les classes mitjanes vers aquest futur⁸.

Les declaracions de Miravittles no deixaven cap dubte: el paper d'avantguarda de la revolució nacional-proletària havia de recaure en les classes mitjanes i, en un lloc destacat, els sectors tècnics. Aquesta constituïa la raó bàsica de l'abandonament del BOC per part de Domingo Montserrat i Miravittles: la perspectiva d'un nou procés revolucionari nacional que els situés en la posició socio-professional i política destacada que ells creien merèixer, com a membres d'aquesta classe mitjana proletaritzada a la qual hi pertanyien per la seva condició de funcionaris de la Generalitat. Estaven convençuts que l'adhesió als rengles de l'ERC suposava apostar per l'opció guanyadora, mentre que creien que la dèria del bloqueig per competir amb la CNT pel mateix espai social i professional l'havia de conduir al fracàs. Només l'obertura a les classes mitjanes permetia, doncs, albirar un mínim èxit nacionalista i obrer. Així, en un joc de paraules on s'identificaven les classes mitjanes com a part integrant de les classes populars, Miravittles concretava que

Les masses obreres s'han d'unir amb les classes populars.

⁷ *La Rambla*, 21-VI-1934, pp. 3-4.

⁸ *Ibid.*

A Bèlgica, Henri de Man realitza aquesta tasca d'orientació vers el futur de les classes populars. Jo m'he proposat fer-la a Catalunya. Però no podia fer-la des d'un partit de classe, degut a l'inconvenient insuperable del sectarisme. Això m'ha portat a passar a l'Esquerra Republicana de Catalunya, que és el Partit representatiu de les forces populars.

El programa de De Man, recolzat per les joventuts socialistes i pels sectors joves de l'esquerra democràtica, és un exemple del que podia fer ací l'Esquerra⁹.

La personalitat d'Henri de Man tenia certes similituds, per exemple, amb la del mateix Daniel Domingo. Per exemple, a l'igual que molts intel·lectuals comunistes francesos, com Henri Barbusse o André Breton, va combatre a la Gran Guerra contra els alemanys com a voluntari dins la infanteria belga. Durant els anys d'entreguerres, De Man desenvolupà la seva tasca intel·lectual i política dins dels cercles socialistes belgues. El seu discurs, concretat en el llibre *Au dela du marxisme*, compartia amb el marxisme clàssic la crítica a la burgesia, entesa com l'autèntic enemic dels treballadors:

La culture prolétarienne n'est as un fait, ce n'est qu'une revendication. Comme telle, elle provient d'une minorité d'intellectuels, socialistes convaincus, qui essaient de réagir contre une situation qui les épouvante, à savoir que les masses trouvent de plus en plus la stisfaction de leurs besoins instinctifs dans la civilisation bougeoise. Il n'est donc guère étonnant que la foi dans la culture prolétarienne soit le produit épécifique d'une mentalité d'intellectuels socialistes. La base de cette croyance est précisément l'hostilité contre la culture bourgeoise qui caractérise le socialisme des intellectuels¹⁰.

Per tant, la revolució obrera i la concreció d'una cultura obrera s'havia de fer al marge de la classe explotadora. Ara bé, la desqualificació de la burgesia no significava una crítica a les classes mitjanes. De Man les distingia dels burgesos perquè la seva vàlua no radicava en els diners sinó en l'intel·lecte. En conseqüència, les classes mitjanes formaven part d'un nou grup social, la *Intelligenz*. Entenia que d'aquest sector havien de sorgir els veritables impulsors de la nova societat revolucionària en construcció. Com que la importància d'aquest grup residia en la seva condició de tècnics, no els havia de preocupar el guany econòmic com als capitalistes, sinó la voluntat de servei al poble:

Or, le mobile de travail de l'intellectuel peut impliquer autre chose encore qu'une simple disposition à servir. Il peut arriver que les serviteur se cherche un meilleur maître pour, en le servant, pouvoir mieux et plus librement déployer et utiliser ses capacités creatrices. Dans la mesure où l'intellectuel est doué du sentiment communautaire, le sohuaît d'un maître meilleur le rapprochera de l'idée du service de la communauté. C'est la qu'il faut chercher la racine psychologique du socialisme des intellectuels¹¹.

A partir dels plantejaments d'Henri De Man, Domingo Montserrat i Miravittles, que es consideraven tècnics per la seva condició de funcionaris, entenien que aquests havien de ser l'epicentre de la reconstrucció nacional i estatal de Catalunya. Segons Domingo "no podem oblidar que el funcionari és un ésser humà, i que pertany a un estat superior de la naturaleza

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Henri de MAN, *Au dela du marxisme*, préface de Michel Brelaz et Ivo Rens, Paris, Éditions du Seuil, 1974, pp. 219-220.

¹¹ *Ibid.*, p. 197. Sobre De Man i els cercles socialistes intel·lectuals del període d'entreguerres: Dan S. WHITE, *Lost Comrades. Socialists of the Front Generation 1918-1945*, Cambridge, Massachussets-London, England, Harvard University Press, 1992, pp. 117-139. La tendència a potenciar el dirigisme dels tècnics i professionals provenia dels Estats Units, principalment, així com de França i Alemanya, W.H.G. ARMYTAGE, *The Rise of the Technocrats. A social History*, London, Routledge and Kegan Paul, 1965, p. 240.

[sic]"¹². En definitiva, la revolució nacional obrera havia de tenir un caire tecnocràtic i corporatiu. Tot i així, les declaracions de Miravittles a *La Rambla* presentaven una certa contradicció. D'una banda, Montserrat i Miravittles entenien que si bé els funcionaris havien de constituir el motor de la societat socialista, això no implicava la defensa d'una posició ultraestatista (en el sentit, que l'Estat havia de totalitzar o globalitzar el conjunt de la societat). La ruptura amb el comunisme, momentània en el cas de Domingo, els havia conduït a plantejar un projecte de planificació i d'ordenació social i econòmica que, tot i dirigida des de l'Estat, no evidenciés els seus trets més estatalitzadors. En conseqüència, els models estatistes autoritaris, com el comunisme i el feixisme, esdevenien la cara fosca del triomf dels ideals socialistes¹³. El mateix Daniel Domingo, el 1932, ja havia formulat una anàlisi heterodoxa de la realitat alemanya en acusar al KPD, el Partit Comunista Alemany, d'haver estat, amb les seves estratègies "sectàries", el principal inductor que les masses obreres i les classes mitjanes es decantessin progressivament pels nacional-socialistes:

El proletariat que no ha tingut una orientació prou clara, que ha estat portat a lluites estèrils, veu que la [sic] Terror s'apropa i es veu instantàniament impotent per a fer cara al seu enemic [...].

El proletariat alemany abans de capitular donarà la batalla a Hitler, però l'exèrcit de reserva creat pel capitalisme alemany per tal de facilitar el poder al feixisme és massa temible. La batalla serà, doncs, desnivellada i els resultats immediats seran d'un probable èxit feixista¹⁴.

En haver fracassat l'intent del KPD de conduir les masses alemanyes al paradís socialista, l'alternativa, segons el parer de Daniel Domingo, podia haver-se trobat en el nacionalsocialisme. Veritablement, reconeixia a aquest moviment una gran capacitat mobilitzadora i revolucionària a partir del seu discurs ultranacionalista i socialista. La valoració *positiva* que del nacionalsocialisme feia Domingo Montserrat s'ha d'entendre des del punt de vista de la retòrica nacionalista del NSDAP. Cal tenir present que els sectors marxistes catalanistes no només atorgaven importància al socialisme o al comunisme com a elements regeneradors o revolucionaris de la societat, sinó també al nacionalisme. De fet, el gran tema que als anys trenta encara entretenia a l'esquerra socialista catalana era el de la possibilitat de vertebrar un partit que fos alhora nacionalista i socialista: per exemple, el 1933, la USC va

¹² Daniel D. MONTSERRAT, "Dues Assemblees", *BAFGC*, nº 9, maig 1934, p. 3. Per exemple, el 1933, Joan Comorera manifestà en una conferència a l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya que els funcionaris de la Generalitat havien de ser una de les peces clau de la modernització de la societat catalana, a Joan COMORERA, "El funcionari en la nova economia", *Ibid.*, nº 1, Barcelona, juliol 1933, pp. 2-3.

¹³ *La Rambla* 21-VI-1934, pp. 3-4. La relació entre els sectors tècnics i l'Estat feixista: Gabriele TURI, "Le libere professioni nello Stato fascista", *Passato e presente*, nº31, Firenze, Gennaio-Aprile 1994, pp. 61-89; i Andrés BILBAO, "Fascismo y tecnocracia. Carisma y desarrollo capitalista en España", *Sistema. Revista de ciencias sociales*, nº 26, Madrid, Septiembre 1978, pp. 73-91. En perspectiva, l'anàlisi dels científics i tècnics a la URSS, Paul R. JOSEPHSON, "Soviet scientists and the State: Politics, ideology, and fundamental research from Stalin to Gorbachev", *Social research. An International quarterly of the social sciences*, vol. 59, nº3, New York, Fall 1992, pp. 589-614. Als anys noranta encara es publicaven reflexions al respecte com Adam SCHAFF, "La revolución tecnológica y el futuro del socialismo", *Sistema. Revista de ciencias sociales*, nº 106, Madrid, enero de 1992, pp. 5-11.

¹⁴ Daniel D. MONTSERRAT, "Alemania", *Revista Ateneu*, nº 2, gener 1932, pp. 12-13.

pretendre fusionar-se novament amb la Federació Catalana del PSOE, però la direcció estatal del PSOE s'oposà enèrgicament. No es tractava d'un debat particularista del Principat, la recerca de la síntesi nacionalista i obrerista va constituir un repte estès arreu d'Europa que, en alguns casos, va comportar l'evolució del marxisme cap al feixisme com en el cas de Jacques Doriot ¹⁵. Tanmateix, l'anàlisi de Domingo Montserrat sobre l'evolució de la política alemanya de l'any 1932 intentava distanciar-se del nacionalsocialisme. Així, assenyalava que el fracàs del KPD havia coincidit amb un gir ideològic conservador del NSDAP ¹⁶. El "perill comunista" havia forçat a Hitler a un pacte amb el *gran capital* alemany i això havia significat, per a Domingo, la desaparició de la imatge revolucionària del hitlerisme:

A la reunió d'Harzburg Hitler despullant-se del seu llenguatge habitual, de la seva característica demagògica revolucionària ha traït d'una manera definitiva el postulat ultranacionalista que fins ara havia defensat. Clàssicament parlant podríem dir que ha passat amb armes i bagatges al camp de l'enemic. Fa bloc amb les dretes. Ha posat el seu partit al servei Schuerindustria, del nacionalisme anodi i de la finança jueva que tants èxits valgueren a Hitler al principi de les seves campanyes antisemites ¹⁷.

En suma, segons Domingo, el KPD havia fracassat com a partit de classe a causa del seu stalinisme rígid i el NSDAP com a partit ultranacionalista i anticapitalista. Tanmateix, considerava que existia encara una alternativa per assolir el triomf de la revolució nacional i socialista a Alemanya: els aturats i els joves armats per Hitler per combatre el *capital*. Així apuntava que,

Des d'ara la joventut alemanya no pot donar-se per enganyada. El seu lloc és a l'avantguarda dels partits dels productors. Pot encara trobar la salut en ella mateixa, amb una unió amb tota la joventut classista d'Europa, amb l'orient magnífic i constructor. És destruint el capitalisme per la seva pròpia base econòmica, política i moral que podrem dir d'Europa el que Maiakovski deia de Rússia:

"Salut!, oh, país meu, joventut del món!"

Encara poden ésser les joventuts armades per Hitler que salvin Alemanya del caos capitalista ¹⁸.

Malgrat que el discurs de Daniel Domingo, el 1932, encara transcorria pels viaranyes del marxisme clàssic, al llarg del 1933-1934 assumí el discurs enunciat per Miravittles en l'entrevista de *La Rambla* del 1934: ni Moscou ni Berlín-Roma, sinó una tercera via que confiava en el sistema democràtic com a estació de pas per a la futura societat revolucionària. Seguint el model del Partit Obrer Belga, la idea es basava a obrir-se, des del marxisme, als cercles republicans i democràtics, prefigurant els futurs fronts populars ¹⁹. Tot i que si

¹⁵ Per a la fallida fusió entre la USC i la F.C. del PSOE, Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista de Catalunya...*, op. cit., pp. 153-186; i Josep Lluís MARTÍN I RAMOS, "La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)", *Recerques*, nº 4, Barcelona, Ariel, 1974, pp. 155-190. Per a Doriot: Enric UCÉLAY-DA CAL, "El cas de Doriot i la seva recepció a Catalunya", a *Profesor Nazario González. Una historia abierta*, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona-Universitat Autònoma de Barcelona, 1998, pp. 466-475.

¹⁶ La política d'aliances a l'Alemanya dels anys 1930-1933 i les indefinicions a dreta i esquerra del NSDAP, a Helmut HEIBER, *The Weimar Republic*, Oxford UK-Cambridge USA, Blackwell, 1996, pp. 171 i ss.

¹⁷ Daniel D. MONTSERRAT, "Alemanya", *Revista Ateneu*, nº 2, gener 1932, pp. 12-13.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ L'alternativa frontpopulista a Ricard VINYES, *La Catalunya internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*, Barcelona,

haguessin hagut de triar entre feixisme i comunisme, l'opció de Miravittles i Domingo hagués estat favorable al segon, la seva alternativa es trobava, parafrasejant a De Man, *més enllà del marxisme*. Ambdós entenien que la síntesi d'ultranacionalisme i socialisme a donava el catalanisme com a element regenerador i vertebrador de la societat.

La crítica de Joaquín Maurín a Jaume Miravittles

La marxa del Bloc de Jaume Miravittles i Daniel Domingo provocà un profund malestar en les files del BOC, sobretot pel que respecta al primer, el qual concentrà totes les crítiques procedents del bloquisme. S'afirmava que tots els raonaments ideològics que Miravittles pogués donar constituïen només jocs de paraules per amagar l'autèntic motiu que l'havia conduït cap a l'ERC: la necessitat de prosperar socialment i políticament a Catalunya. Així, Joaquín Maurín, líder natural del BOC, ironitzà en una entrevista a les planes de *La Rambla* sobre l'origen empordanès de Miravittles:

Començaré per dir-vos que "Met" és un home de l'Empordà. L'Empordà té fama, políticament, de posseir la conseqüència més ferma i la volubilitat més variable.. Els dos extrems. Salvatella, Josep Pla i Jaume Miravittles. Tres empordanesos. Tres personatges brillants exteriorment, però movedissos com la sorra del golf de Roses. Salvatella, infant precoç del republicanisme, acabà un dia essent monàrquic-romanonista. Josep Pla, agil periodista, semi-comunista en els seus començos, s'ha convertit en el panegirista de Cambó. Jaume Miravittles, el tercer empordanès precoç, ha passat pel comunisme per a desembocar a l'Esquerra...²⁰.

Certament, tal i com assenyalava Maurín, Jaume Miravittles havia nascut a Figueres (Alt Empordà) el 1906. La seva trajectòria política cal situar-la entre els heterogenis cercles separatistes, marxistes i republicans obreristes. Als anys vint i trenta va militar, juntament amb Daniel Domingo Montserrat, a Estat Català, Partit Comunista Català i Bloc Obrer i Camperol, per passar finalment a l'ERC l'any 1934. Ara bé, dins dels cercles polítics i intel·lectuals se'l va reconèixer per les tasques periodístiques i propagandístiques que va realitzar a les publicacions bloquistes i d'ERC com a director de *Front* i col·laborador assidu de *L'hora*, *La Batalla* i *L'Opinió*. Com a escriptor polític, va publicar als anys trenta: *Ha traït, Macià?*, *De Jaca a Sallent*, *Los obreros y la política*, *El ritme de la revolució*, *Crítica del 6 d'octubre o Elements per a una campanya d'esquerra*. Amb tot aquest bagatge, Miravittles donava la impressió que aspirarava a ocupar el paper d'Eugeni d'Ors dins dels cercles intel·lectuals catalanistes d'esquerres. Així s'esforçà a deixar clares quines havien de ser les línies mestres de la cultura catalana dels anys trenta. En aquest sentit, les seves inquietuds intel·lectuals el conduïren a flirtejar amb el surrealisme i el realisme socialista. Com a fruit d'aquestes experiències va sorgir el pamflet de 1932 *Contra la cultura burgesa*, on criticava la política

Curial, 1983. El frontopopulisme a Europa: Helen GRAHAM i Paul PRESTON (eds.), *The Popular Front in Europe*, New York, St. Martin's Press, 1987; i Martin S. ALEXANDER i Helen GRAHAM (eds.), *The French and Spanish Popular Fronts: Comparative Perspectives*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.

²⁰ *La Rambla*, 21-VI-1934, pp. 3-4.

cultural d'ERC en el període de la Generalitat Provisional. En tot cas, el moment culminant de les seves aspiracions de dirigent cultural i polític no arribà fins el 1936 en què es convertí en Comissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. Però fins arribar a aquest punt, Miravittles va haver de bregar pels inhòspits camins de l'administració pública catalana. Així, segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 treballà com a professor de "Classes Orals" a l'Escola del Treball. Com a funcionari es vinculà sindicalment a l'AFGC, dins de la qual, el juliol del 1933, formà part de la Comissió de Cultura del primer Consell Directiu i arran de l'Assemblea General Extraordinària del 28 de juliol del 1933, esdevingué vocal d'Acció Social del Consell Directiu de l'AFGC²¹. En rigor, la broma de Maurín sobre la influència del clima empordanès en la volubilitat del caràcter dels seus habitants fins el punt de provocar-los radicals canvis de pensament, portava implícita una denúncia de les ambicions personals de Miravittles al qual considerava capaç de canviar de partit en funció dels seus interessos particulars. A continuació, Maurín qüestionà en un to més seriós, tot i que no exempt de mala intenció, el gir ideològic i estratègic de Miravittles afirmant que

Miravittles diu que ell es proposa de fer a Catalunya el que Henri de Mann a Bèlgica, això és, traçar una nova línia directriu per a la classe treballadora. És possible que "Met" es proposi això i molt més. La seva imaginació és desbordant. Però hi ha una contradicció flagrant entre el que diu i el que es proposa. Primerament afirma que no creu en la classe treballadora com a moviment específic de classe, i després afegeix que tracta d'orientar el moviment obrer en un sentit més ampli...Bé ¿en què quedem? Hauria prèviament de posar-se d'acord ell mateix.

[...]

Henri de Mann tracta, sí, de lligar el moviment obrer -en el qual no hi creu Miravittles- a les classes mitges, però procedint des de dins d'un partit obrer, no des d'un partit burgès. Henri de Mann és un socialista i treballa al Partit Obrer Belga²².

Així, sentenciava Maurín que "si Miravittles tingués realment els propòsits "socialitzants" que assenyala, no era, doncs, a l'Esquerra on havia d'haver anat, sinó a la Unió Socialista de Catalunya"²³. En tot cas, Maurín observava que l'ERC no seria l'estació d'arribada de Miravittles, sinó que els seus coqueteigs amb el nacionalisme i el socialisme només el podien conduir cap el nacionalsocialisme:

Miravittles és "dialèctic", com ell diu. Creu en el moviment, en la variabilitat constant. Dialèctic, doncs, difícilment la seva estada a l'Esquerra serà llarga. Quan veurà que les seves súbites concepcions a l'Henri de Mann no agafen, llavors, probablement, "com a terreny de transició", s'aproparà al nacioanlsocialisme, per anar després més lluny encara...²⁴.

Però darrera de l'afer Miravittles es desvetllava la crua realitat de les esquerres catalanes: el BOC, tot i voler hegemonitzar aquests cercles polítics i socials a través de

²¹ Breus apunts biogràfics, a manca d'una biografia general de Jaume Miravittles, a Josep M. LLADÓ, "Jaume Miravittles, un lluitador exemplar", *Serra d'Or*, nº 351, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, febrer 1989, pp. 15-17; i Albert MANENT, "MIRAVITLLES i Navarra, Jaume", *Gran Enciclopedia Catalana*, vol. 15, Barcelona, Enciclopedia Catalana S.A., 1989, p. 233. A més, cal tenir present els llibres de records autobiogràfics de Miravittles: *Gent que he conegut*, op. cit.; *Més gent que he conegut*, op. cit. i *Homes i dones a la meua...*, op. cit.

²² *La Rambla*, 21-VI-1934, pp. 3-4.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*

l'Aliança Obrera, havia de rendir-se a l'evidència que l'ERC constituïa la formació que tenia la confiança de la major part dels catalans que es definien com esquerranistes. I no només això, sinó que també dipositaren en l'ERC totes les seves esperances en l'objectiu d'aturar l'ascens *feixista* a Espanya. Aquesta percepció també arrelà entre alguns membres del sector trentista de la CNT que, el 1933, optaren per ingressar en l'Esquerra. Entre aquests cal destacar a Simó Piera, Lluís Canyades, Domènec Ramon, Josep M. de Sucre i Sebastià Clara. Durant les sessions del 2n Congrés Ordinari de l'Esquerra, celebrat el 24 i 25 de juny del 1933, aquests ex-cenetistes (també nacionalistes radicals i ex-comunistes com Domènec Ramon) es configuraren com a sector obrerista d'ERC que, segons ells, contribuiria a explicitar la línia nacionalista revolucionària d'ERC. El seu punt de vista s'expressà a través de la publicació *Mall* que aparegué a la llum pública per primer cop a l'octubre del 1933 i mantingué una línia ideològica nacionalista revolucionària propera a les JEREC i de fidelitat a Francesc Macià ²⁵. Els plantejaments polítics del sector obrerista d'ERC coincidiren plenament amb els que conduïren a Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat al si de l'Esquerra. A la presentació del primer número de *Mall* demanaven que calia

demostrar al poble que l'Esquerra Republicana de Catalunya és lo mateix d'abans i de sempre; l'organització endegadora del més formidable moviment d'opinió que mai no s'hagi vist a la nostra terra; l'exponent màxim de l'esperit revolucionari del nostre temps, la plasmació política més fidel i subs tantiva de les aspiracions sindicals dels obrers de Catalunya, i la més sòlida esperança d'un definitiu alliberament del nostre poble ²⁶.

Així, deixaven clar que ingressaven en l'ERC per dur a terme la vertadera revolució proletària que encara no s'havia fet a Catalunya, i que lògicament no es tractava de la mateixa que havien impulsat els sectors insurreccionalistes de la CNT. Perquè, a banda de l'aventurerisme polític amb què s'havia impregnat la "gimnàstica revolucionària" de la Confederació, aquesta no contemplava la potencialitat revolucionària del nacionalisme com a força de mobilització política dels sectors populars catalans. En conseqüència, els homes de *Mall* estaven convençuts, com Miravittles i Domingo Montserrat, que la seva síntesi revolucionària captaria al conjunt del poble català perquè contemplaven una visió de la revolució catalana que havia de ser alhora proletària i nacionalista:

Per a això, els que a Catalunya tenim fè en la revolució naixent, aquesta revolució que ha elevat l'home a la màxima dignitat i ha de realitzar la somniada germanor universal, hem fet l'esforç de redreçar la nostra personalitat; i la sostindrem amb totes les nostres forces [...]

Veieu com ara el poble català, que ja és ell mateix, fa feina bona i eficaç. Quan li parlaven en llengua forastera veus inspirades per esperit foraster, no trobava forces per sortir-se dels sofriments i de l'esclavitud. I és que en llengua forastera podran fer literatura vermella, estil novel·la de fulletó, que dongui a l'ignorant que se l'empassi una delectança morbosa i estèril, però la noble veu de llibertat i de justícia, l'alè viril que infon coratge i dona força al braç, el crit que redreça, i empeny, i guia per camí segur, i fa valents els homes i els dona fè, només pot sortir del propi esperit del poble, només pot ésser la veu i la llengua del mateix poble.

²⁵ En el primer número publicaren "Semblança de Macià", *Mall*, nº 1, 7-X-1933, p. 8. Sobre els orígens del sector obrerista d'ERC: M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya...*, op. cit., vol. I, pp. 244 i 383-385 i vol. II, pp.

²⁶ "El nostre pensament", *Mall*, nº 1, 7-X-1933, p. 1.

El nostre nacionalisme obert, universalista, el nacionalisme català fet tot ell de dignitat humana, és, no en dubteu, el llevat de la revolució²⁷.

La crítica als cercles confederals resultava força eloqüent. Fins i tot, es feia ús d'un to de menyspreu per la pròpia cultura literària dels anarquistes, en la mesura que es ressaltava el contingut demagògic de la novel·lística revolucionària de butxaca conreada abastament pels intel·lectuals llibertaris. Al mateix temps, com a alternativa al *modus operandi* de la CNT, defensaven la necessitat de desterrar els eixelebraments insurreccionals i implantar una vida sindical pacífica i moderna fonamentada en l'arbitratge de l'Estat en la resolució dels conflictes laborals. Ara bé, observaven els homes de *Mall* que per a assolir aquest objectiu calia que tothom tingués el dret de sindicar-se:

És inqüestionable, en conseqüència, que en una concepció moderna del patriotisme que no és més que una transcripció en les lleis i en llur execució, d'una afinada solidaritat social no es pot desentendre la incorporació a les lleis d'un ampli sentit sindicalitzant i més quant en un país, el règim té declarat en la seva carta constitucional que es tracta d'una República de tota mena de treballadors²⁸.

En una Catalunya on els treballadors sempre havien manifestat i evidenciat la seva tendència a sindicar-se, no només en la CNT sinó a través de moltes altres organitzacions de tipus corporatiu o professional, la crida al reconeixement d'aquest dret podia resultar sorprenent a tothom. Tanmateix, la reivindicació del sector obrerista d'ERC perquè es reconegués el dret de sindicació de tots els treballadors tenia ple sentit si es tenia en compte que bona part dels membres del grup *Mall* treballaven com a empleats públics de la Generalitat, d'Ajuntaments i de l'Administració Central de l'Estat. I com ja era sabut, la Constitució del 1931 no havia reconegut als funcionaris el dret a sindicar-se.

"Mall" i "Spartacus": una conxorxa de funcionaris obreristes

Varen ser diversos els punts en comú que apropaven els homes de *Mall* i "Spartacus". Políticament, tots pertanyien a l'ERC. Professionalment, la majoria compartien la condició de funcionaris, principalment de la Generalitat. Dins del Casal Nacionalista "Spartacus", ubicat al Districte VI de Barcelona, Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat tenien la condició d'empleats públics, així com també els germans Josep i Miquel Badia. Aquest, per exemple, feia de comissari d'ordre públic. Però, en darrer terme, a Miravittles, Domingo i els germans Badia els unia la seva adscripció, dins del partit dirigit per Companys, al sector nacionalista radical integrat en les JEREC. Pel que respecta el grup de *Mall*, també integrava a funcionaris de la Generalitat com Sebastià Clara i Domènec Ramon. Aquest darrer, durant els anys vint, havia compartit amb Domingo, Miravittles i els germans Badia la militància en Estat Català. I

²⁷ "La revolució ha de ser nacionalista", *Mall*, nº 1, 7-X-1933, p. 6.

²⁸ "La llibertat i el dret de sindicació", *Mall*, nº 1, 7-X-1933, p. 2.

amb Domingo i Miravittles encetà, entre el 1929 i el 1930, l'aventura marxista-separatista del Partit Comunista Català. Per la seva banda, Clara havia viscut experiències polítiques i sindicals semblants, tot i que no iguals, a les de Miravittles i Domingo Montserrat. D'una banda, Clara havia sostingut l'esperança d'apropar la CNT a l'ERC, de la mateixa manera que Miravittles ho havia intentat infructuosament amb el BOC. Com a conseqüència d'aquest anhel frustrat a Clara el van expulsar de la CNT i Miravittles va marxar del BOC, anant a parar tots dos a l'Esquerra Republicana. En el cas de Sebastià Clara, l'opció col.laboracionista amb ERC es bastí a partir d'una trajectòria socio-professional vinculada, abans d'esdevenir funcionari, a sectors laborals d'escassa influència anarcosindicalista com la indústria surotapera on sí resultava remarcable la incidència del moviment republicà. En aquest sentit, Domingo Montserrat també milità dins de la CNT en un sector menyspreat pels mateixos anarcosindicalistes, el dels dependents mercantils.

Com Jaume Miravittles, Sebastià Clara havia nascut també en terres empordaneses l'any 1894, en concret a Sant Feliu de Guíxols. Als tres mesos va quedar orfe i per aquesta circumstància va anar a viure amb uns oncles que el matricularen a l'Escola Laica La Verdad de Sant Feliu de Guíxols. Als quinze anys, al voltant del 1909, va començar a treballar com a aprenent a la indústria surotapera, però l'inici de la Gran Guerra provocà la crisi d'aquesta indústria i la consegüent marxa de Clara a França on, entre 1915 i 1917, treballà a la indústria surotapera de La Gascunya. En aquest període va esdevenir secretari general de la Federació Llibertària de Llengua Espanyola, fet que li va comportar l'expulsió de França, donat que la Federació es manifestà pacifista davant la Gran Guerra. El maig de 1917, Clara es va establir a Mataró i a l'estiu va participar en la vaga general revolucionària. En aquells anys, Clara ja s'havia convertit en tot un professional de la vertebració i estructuració de sindicats. Així, el 1919, en arribar a Salt, es dedicà a l'organització dels Sindicats Únics de la CNT a la província de Girona i es va convertir en el secretari del Comitè Comarcal de Girona de la CNT. Paral·lelament a la tasca organitzativa, Clara també va desenvolupar una notable activitat periodística d'agitació obrera. Entre el 1919 i el 1922 va col.laborar a les publicacions *Acción Social Obrera* de Sant Feliu de Guixols, *La Lucha* de Bilbao i *Acracia* de Tarragona, i, al llarg del 1930-1931, va dirigir la *Solidaridad Obrera* i s'integrà al Sindicat Únic d'Arts Gràfiques. Per tant, com en el cas de Daniel Domingo Montserrat, ens trobem davant del clàssic exemple del dirigent polític i sindical que, amb pocs estudis, aspirava a convertir-se en un intel·lectual o periodista amb influència entre l'opinió pública, no només obrera, sinó general. Això, l'apropà als cercles intel·lectuals republicans i li comportà la recança dels sectors més manuals i més antiintel·lectuals de la Confederació. En conseqüència, no havia de resultar estrany que, dins dels cercles cenetistes, Clara es mostrés força procliu a l'entesa

amb els sectors més esquerrans i obreristes del republicanisme. Així, el 1931, va participar, a títol personal, a la Conferència d'esquerres d'on sorgí l'Esquerra Republicana de Catalunya. Aquell mateix any va signar el "Manifest dels Trenta" que s'oposava a la política radicalment antirepublicana dels sectors faistes de la CNT i que li comportà l'expulsió de la Confederació. El 1933, va entrar a treballar en el Servei d'Estadística del Departament de Treball de la Generalitat i segons l'*Anuari Riera* de 1936, aquell any continuava vinculat el Departament de Treball a través dels Serveis de Col·locació Obrera, Atur i Estadística ²⁹. Probablement no resultaria agosarat assenyalar que, com Daniel Domingo Montserrat, la conversió de Sebastià Clara en funcionari estigués vinculada, en part, a les seves amistats polítiques i no tan polítiques amb destacats dirigents de l'Esquerra. En definitiva, a la primavera del 1934, Clara, Ramon, Miravittles i Domingo Montserrat acabaren per coincidir, donada la seva condició d'empleats públics de la Generalitat, en l'AFGC en l'objectiu d'orientar l'Associació dins de l'òrbita política de l'Esquerra Republicana.

El triomf dels nacional-obreristes d'ERC i de les JEREC

La pertinença a ERC d' "Spartacus" i de *Mall* va permetre la confluència d'ambdós grups dins de l'AFGC amb l'objectiu de conquerir el Consell Directiu de l'Associació i situar-la sota la influència de l'Esquerra. Aquest fet es va assolir el maig de 1934. Així, en la Junta General, reunida el diumenge 27 de maig de 1934, es va escollir el següent Consell Directiu de l'AFGC:

Jaume Miravittles i Navarra (president)-Escola del Treball
Sebastià Clara i Sardó (vice-president)- Treball
Daniel Domingo Montserrat (secretari)- Finances
Joan Aleu i Buchaca (vice-secretari)- Escola del Treball
Manuel Pons i Gòmez (tresorer)- Arquitectura
Agustí Forés i Mestres (comptador)- Contribucions
Abelard Tona i Nadalmal (bibliotecari)- Agricultura
Xavier Regàs (acció social)- Administració Local
Conrad Portas i Burcet (esports)- Cèdules
Lluís Boixader i Bonet (festes)- Arquitectura
Àngela Nunell i Sayé (cultura)- Presidència
Manuel Grau i Llorca (vocal primer)- Obres Públiques
Gaspar Alcoverro i Vallejo (vocal segon)- Parlament

Ara bé, les eleccions pel nou Consell Directiu no evidenciaren una confrontació radical entre els funcionaris afins a l'Esquerra contra la resta, sinó que posaren de manifest una relació de forces un xic més complexa. D'entrada, cal tenir present que no es votaven candidatures senceres on la guanyadora copava tots els càrrecs del Consell Directiu. Ben al contrari, els membres de l'AFGC votaven càrrec per càrrec. Aquesta modalitat tenia per

²⁹ Susanna TAVERA i Enric UCCELAY-DA CAL, "Conversa amb Sebastià Clara, un líder cenetista català", *L'Avenç*, nº 6, Barcelona, octubre, 1977, pp. 11-18. Per a la seva activitat a *Solidaridad Obrera*, Susanna TAVERA, *Solidaridad Obrera...*, op. cit. Les posicions trentistes de Clara a Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya...*, op. cit. Respecte a la seva condició de funcionari de la Generalitat, Sebastià Clara va arribar a ser Oficial primer, a "1934. Generalitat de Catalunya. Intervenció. Diligències personal diversos departaments. Agost-setembre octubre, novembre i desembre", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari, 1, SIGN: 001.24, nº 424 (6), Caixa: 006 (11-12), 238/006.12, Arxiu Nacional de Catalunya.

objectiu triar persones i no partits o els seus representants. Així, podia resultar difícil que s'escollís un Consell Directiu dominat plenament per una opció política o per funcionaris d'una mateixa categoria o d'un departament de la Generalitat. Tanmateix, ben organitzat, el sistema d'elecció unipersonal, es podia alterar sense problema. I així, un conjunt d'associats vinculats a un grup polític o a una categoria professional de l'administració autonòmica podia decidir presentar candidats a tots els càrrecs i fer campanya electoral perquè tots els seus membres els escollissin alhora. Aquesta idea es desprèn de l'anàlisi dels resultats de les votacions, ja que tots els associats escollits per formar part del Consell Directiu presidit per Jaume Miravittles guanyaren per unes diferències de vots molt semblants. Així, en la lluita per la presidència de l'AFGC, Jaume Miravittles va vèncer a Domènec Pallarola per 236 a 83, mentre que Rafael Ramis (el president sortint) aconseguí només 4 vots. Per la seva part, Domingo Montserrat, amic íntim de Miravittles i com ell trànsfuga del BOC, derrotà en la lluita pel càrrec de secretari de l'AFGC al periodista i escriptor Manuel Valldeperes per 230 a 87 vots. Per a la vice-presidència, Sebastià Clara derrotà Rafael Foch (potser Folch i Capdevila) per 209 a 91 vots, mentre que Joan Aleu guanyà Francesc Duran per 233 a 89 vots per al càrrec de vice-secretari, Abelard Tona aconseguí 235 vots enfront dels 85 de Josep Guix en la lluita pel lloc de bibliotecari; Agustí Forés guanyà a Josep Ortiz per 232 a 91 vots; Xavier Regàs a Francesc Viladomat per 227 a 89 per la vocalia d'Acció Social; Conrad Portas a Ignasi Mestres per 236 a 85 per la vocalia d'esports; Lluís Boixader a Josep M. Bové per 224 a 96 per la vocalia de festes; Àngela Nunell a Felip Hermosilla per 235 a 84 per la vocalia de cultura; i Manuel Grau a Àngel Palau per 234 a 86 per la vocalia primera. Únicament en dos casos es produïren victòries aclaparadores que trencaren els marges de vot anterior: pel lloc de tresorer, Manuel Pons derrotà a Josep Doix 276 a 10, mentre Rafael Ramis aconseguí 5 vots; i per la segona vocalia Gaspar Alcoverro abrumà a Francesc Camps per 322 a 1³⁰. Resultava evident que en aquests dos casos el component personal havia dominat per damunt de les confrontacions partidistes.

Nogensmenys, resultava obvi que les eleccions al Consell Directiu havien enfrontat sensibilitats polítiques diverses. D'entrada, el Consell Directiu l'havien conquerit en els càrrecs més importants homes de l'Esquerra ("Spartacus" i *Mall*) i de la USC, com Joan Aleu i Abelard Tona i Nadalmai³¹. Però la candidatura que presentava a Jaume Miravittles per a president de l'AFGC no constituïa políticament un bloc monolític. Per exemple, tot i que Joan Aleu i Abelard Tona i Nadalmai pertanyien a la USC, la formació presidida per Comorera també presentà

³⁰ "Elecció de la nova junta", *BAFGC*, Barcelona, n°10, juny de 1934, pp. 5-6.

³¹ Abelard Tona i Nadalmai era empleat de l'Oficina de Turisme de Catalunya adscrita al Departament d'Economia i Agricultura, i en la qual percebia, segons un informe de novembre del 1934, a més del seu sou, una gratificació mensual per hores extraordinàries de 150 pessetes; a "1934. Generalitat de Catalunya. Intervenció. Diligències personal diversos departaments. Agost-setembre octubre, novembre i desembre", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari, 1, SIGN: 001.24, n° 424 (6), Caixa: 006 (11-12), 238/006.12, Arxiu Nacional de Catalunya.

candidats que, com Rafael Ramis o Rafael Foch, rivalitzaren amb Miravittles. El primer s'enfrontà a Miravittles per la presidència i només obtingué un vot. Rafael Foch s'enfrontà a Clara per la vice-presidència essent derrotat per un marge de vot més ajustat ³². En tot cas, les eleccions presentaren diverses lectures, una política i una altra de caire corporatiu. La primera facilita una interpretació senzilla i simple: una coalició republicana-socialista favorable a ERC s'imposà dins de l'AFGC en detriment de funcionaris propers al PNRE i Acció Catalana Republicana i alguns elements marginals o marginats de la USC. La interpretació corporativa permet assenyalar que s'enfrontaren també interessos professionals i funcionaris contraposats. D'una banda, aquells que existien a l'Escola del Treball entre Jaume Miravittles i Rafael Ramis. Per exemple, poc després de la mort del director de l'Escola del Treball, Rafael Campalans, Miravittles promocionà a l'Oficina Tècnica de l'Escola, mentre Ramis continuà treballant de professor ³³. Amb el temps, la marginació de Ramis a l'Escola del Treball es va estendre a la USC i a l'AFGC. En aquest sentit, l'home que començà gaudint de tota la confiança de Comorera com a representant de la USC dins de l'Escola del Treball i de l'AFGC semblava ser Joan Aleu.

D'altra banda, la candidatura dels homes de "Spartacus", *Mall* i la USC representava a funcionaris amb un prestigi intel·lectual menor enfront d'escriptors i periodistes més reconeguts, propers a Acció Catalana Republicana o el PNRE com Manuel Valldeperes o Domènec Pallerola (Domènec de Bellmunt). Aquests darrers també treballaven com a funcionaris que, com Carles Soldevila, pertanyien als escalafons superiors de l'administració autònoma, en contraposició al conjunt d'empleats públics que s'arreglaren a l'entorn de Jaume Miravittles. Per tant, en darrer terme, també va ser una confrontació entre funcionaris i intel·lectuals en promoció com el cas de Miravittles o Domingo Montserrat o el propi Joan Aleu, enfront d'intel·lectuals i funcionaris de prestigi reconegut com Valldeperes o Pallerola. En clau sindical, la victòria de Miravittles i Clara en el si de l'AFGC va permetre a Companys demostrar a la USC i al BOC que l'ERC encara podia disputar a les esquerres marxistes l'espai sindical del sector serveis. És en aquest context que cal entendre el perquè la Unió Socialista de Catalunya s'esforçà a constituir ràpidament, el juliol del 1934, la UGSOC (Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya). Però també, i aquest constituïa el sentit de la presència de Clara en el Consell Directiu de l'AFGC, reflectia la persistència de Companys d'atreure la CNT a l'òrbita d'ERC; això sí, una CNT dominada i domesticada per sindicalistes capaços d'entendre's amb l'ERC i amb espais sindicals vinculats als serveis on predominaven personatges que, com Clara i Domingo Montserrat, havien estat expulsats de la Confederació. Per tant, mentre la USC i, posteriorment, al 1935, els maurinistes a través de la FOUS,

³² Sobre Joan Aleu, Abelard Tona i Nadalmai i Rafael Foch o Folch veure l'Apèndix 2.

³³ Jaume MIRAVITLLES, "De l'oficina tècnica. Els concursos escolars", *BFAEET*, nº 30, octubre 1933, pp. 163-164.

cercaren els seus propis espais sindicals al marge de la CNT, els membres d'"Spartacus", *Mall* i el propi Companys seguiren confiant en la possibilitat que ERC reorganitzés i reorientés ideològicament i estratègicament l'espai anarcosindicalista ³⁴. Tanmateix, els fets del 6 d'octubre del 1934 demostraren que, a curt termini, això resultava lleugerament impossible.

³⁴ Enric UCÉLAY-DA CAL, "Le Corbusier i les rivalitats tecnocràtiques a la "Catalunya Revolucionària"", a Juan José LAHUERTA (ed.), *Le Corbusier y ...*, *op. cit.*, pp. 121-188.

IX. REPRESSIÓ I REORDENACIÓ DE LA FUNCIO PÚBLICA A CATALUNYA: LA CONFIGURACIÓ DEL RÈGIM TRANSITORI DE LA GENERALITAT (1934-1936)

28. EL 6 D'OCTUBRE DEL 1934 A CATALUNYA: UNA REVOLTA DE FUNCIONARIS

I MERCANTILS

L'explicació tradicional sobre la revolta del 6 d'octubre a Catalunya ha destacat les causes polítiques per sobre d'altres consideracions. Així, la interpretació clàssica catalanista d'esquerres i frontpopulista assenyala que la Generalitat se sublevà contra el govern de Lerroix per impedir l'avenç del feixisme dins de les institucions republicanes: la CEDA, considerada una formació feixista per les esquerres espanyoles, s'havia incorporat al govern de la República el 4 d'octubre del 1934. Tanmateix, aquesta anàlisi eminentment política resulta insuficient per determinar el veritable abast de la revolta. Perquè, a Catalunya, per exemple, el suport a la rebel·lió de Companys i el seu govern no només va dependre de l'opció política dels interessants, sinó també de l'adscripció professional. Així, mentre els sectors manuals del treball, identificats majoritàriament amb la CNT, no varen sentir-se especialment motivats per una insurrecció que pretenia defensar la República, mercantils i funcionaris d'orientació catalanista no dubtaren a donar-li recolzament. En el cas dels empleats públics de la Generalitat estava en joc, segons el seu punt de vista, la defensa dels llocs de feina en l'administració autònoma.

En conseqüència, es combinaren raons polítiques i corporatives-professionals alhora de refrendar el recolzament o la indiferència vers l'assonada contra el govern d'Alejandro Lerroix. En aquest sentit, a la primavera del 1934, l'AFGC, en paraules de Jaume Miravittles, defensà la capacitat de la Generalitat de Catalunya per crear els màxims llocs de treball a l'administració pública autònoma com un mecanisme útil per crear serveis fins aquell moment denostats per l'Estat. Per aquesta raó, resultà lògic que funcionaris i empleats del conjunt del sector terciari, vinculats al republicanisme, al socialisme i al comunisme catalanista, esdevinguessin a Catalunya protagonistes de la insurrecció. També semblava coherent, des del seu punt de vista antiestatista, l'abstencionisme insurreccional de la CNT en la mesura que la rebel·lió de la Generalitat pretenia la defensa de la forma d'Estat republicà i del *mini-Estat* autònom català, amb els quals s'havia mostrat extraordinàriament bel·ligerant fins a aquella data.

Les contradiccions de la Generalitat i el desinterés dels sectors manuals

La interpretació dels esdeveniments del 6 d'octubre del 1934 a Catalunya ha estat sempre molt mediatitzada per la visió, estrictament política, que sobre els mateixos fets van oferir els intel·lectuals i panegiristes de l'Esquerra propers al president de la Generalitat Lluís Companys. Segons aquests, ni Companys ni nombrosos dirigents d'ERC semblaven inicialment disposats a prendre mesures de força per evitar l'entrada de ministres de la CEDA en el govern de la República. Tanmateix, assenyalaven que la inevitabilitat de la revolta de la Generalitat contra el govern de la República, format per radicals i cedistes, es produí quan el

conseller de Governació, Josep Dencàs, va assegurar al president de la Generalitat, Lluís Companys que, en cas que es volgués enfrontar al govern presidit pel radical Alejandro Lerroux, comptava amb el suport de les forces d'ordre públic de Catalunya ¹. Així, Companys s'hauria vist pressionat per l'ala nacionalista radical del seu partit, estructurada al voltant de les JEREC (Joventuts d'Esquerra Republicana Estat Català), que, a més a més, li insistí en la necessitat que la rebel·lió havia d'anar més enllà de la defensa de l'Estatut i aprofitar l'avinentesa per incrementar l'autogovern de Catalunya ². Un cop Companys assumí la responsabilitat de desafiar l'autoritat del govern de la República, se li varen plantejar tot un seguit de situacions contradictòries. D'una banda, l'acció de Companys i del govern de la Generalitat, proclamant "l'Estat Català dins de la República Federal espanyola", significava un acte de ruptura amb la legalitat vigent, blasmada en la Constitució aprovada amb els vots de la mateixa Esquerra el 1931. De l'altra, s'insistí, contravenint l'afirmació anterior, que la revolta del 6 d'octubre no tenia per objectiu qüestionar aquest marc constitucional, sinó defensar-lo de les anomenades forces *feixistes* que volien destruir-lo.

Paral·lelament, els homes del BOC, a través de l'Aliança Obrera, endegaren un procés revolucionari que devia conduir a l'establiment d'una República socialista catalana, posant en evidència que, a Catalunya a l'octubre del 1934, no existia una única rebel·lió, sinó diverses i amb objectius polítics diferents. Ara bé, malgrat la disparitat d'objectius dels revoltats contra el govern d'Alejandro Lerroux, el que si semblava comú a totes les sensibilitats esquerranes, tant republicanes com socialistes i comunistes de Catalunya i de tota Espanya, era l'apreciació de que l'entrada de la CEDA en el govern central constituïa el primer pas de la conquesta *feixista* de les institucions republicanes ³. Republicans d'esquerreres, socialistes i comunistes, per justificar la seva participació en la revolta, presentaren el Partit Republicà Radical d'Alejandro Lerroux com un lacai de la CEDA i un traïdor als ideals republicans en haver propiciat la incorporació del partit liderat per Gil Robles al govern de la República. Així, allò que en realitat cal considerar com una insurrecció de les esquerres republicanes i obreristes contra la legalitat constitucional, s'acabà interpretant com un acte necessari de justícia política a fi i

¹ La visió oficial de l'ERC, després dels fets d'octubre del 1934, va pretendre exonerar a l'Esquerra i a Lluís Companys de la responsabilitat de la revolta i del seu fracàs. I assenyalava com a culpables de la incompetència organitzativa de la rebel·lió a Dencàs i l'ala nacionalista radical del partit. Coetani amb els fets d'octubre del 1934 fou el llibre de Jaume MIRAVITLLES, *Crítica del 6 d'octubre* (amb un comentari de Lluís Companys), Barcelona, ACER, 1935, que pretenia ser una apologia de Companys i una crítica severa contra Dencàs. Aquest punt de vista fou reproduït en els anys de la Transició Democràtica a Jos ep M. POBLET, *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936*, Barcelona, Dopesa, 1976, pp. 181-224.

² Tot i així, Josep Dencàs insistí en el fet que ell mai havia anat per lliure i que tots els seus plans estaven en coordinació i coneixement del Govern de la Generalitat, Josep DENCÀS, *El 6 d'Octubre des del Palau de Governació*, Barcelona, Mediterrània, 1935.

³ Sobre el paper del BOC, Andrew Charles DURGAN, *BOC 1930-1936...*, *op. cit.*, pp. 283-305; i també *Butlletí de l'Aliança Obrera*, Barcelona, 6 d'octubre del 1934, s.p. on s'assenyalava que eren els nacionalistes d'esquerreres els que mostraven predilecció per adherir-se al moviment revolucionari dirigit pels bloquistes a través de l'Aliança Obrera i no a l'inrevés. Així afirmaven que "les joventuts nacionalistes han observat, enfront de la vaga, una actitud de franca simpatia". Sobre el 6 d'octubre a Catalunya, Enric UCELAY DA CAL, *La Catalunya populista...*, *op. cit.*, pp. 193-219.

efecte de salvaguardar els *veritables* ideals que simbolitzava la II República. Per tot això, a Catalunya, la no participació de la CNT en la revolta es va considerar també una traïció a la República, a ERC i al president Companys. En conseqüència, la manca d'interès de la CNT per la insurrecció d'octubre alimentà la tesi d'ERC que presentava els anarcosindicalistes com uns irresponsables que havien defugit el deure cívic de sumar-se al pronunciament que havia de defensar la República de les forces feixistes⁴.

Tanmateix, la interpretació que molts dirigents de l'ERC van realitzar sobre la conjuntura política de l'estiu-tardor del 1934 resultà errònia o allunyada de la realitat. En primer lloc, van creure que la CNT tenia la mateixa força mobilitzadora i enquadradora dels sectors manuals catalans que el 1931. Al mateix temps, consideraven que el fet d'obtenir el suport dels dirigents llibertaris, implicava aconseguir *de facto* el recolzament dels obrers manuals (considerat el sector majoritari del món del treball a Catalunya)⁵. De fet, ningú qüestionava el teòric bon predicament que Companys deia tenir dins de les files confederals. D'aquesta forma, els cercles polítics afins a l'ERC i a la USC confiaven que un moviment revolucionari republicà, obrerista però també nacionalista, dirigit per Companys tindria el suport de la CNT⁶. Tanmateix, ni les bones relacions de Companys amb els anarcosindicalistes, pogueren esborrar l'odi visceral que els llibertaris professaven per Josep Dencàs i els germans Badia, reconeguts botxins i enemics declarats de la CNT. En aquest sentit, resultava lògic que els dirigents de la Confederació no volguessin participar en el projecte insurreccional de la Generalitat en la mesura que els esmentats líders de les JEREC actuaven com a organitzadors de la logística militar i paramilitar de la rebel·lió.

D'altra banda, l'any 1934, la CNT es trobava immersa en un procés de descomposició accelerada. Les escissions i les baixes afiliatives, fruit del cansament generat per la permanent "gimnàstica revolucionària", havien delmat notablement la Confederació⁷. Així, si els sectors obrers manuals s'havien fartat de l'insurreccionalisme cenetista, no anaven ara a sumar-se a l'insurreccionalisme republicà i separatista, de perspectives encara més incertes⁸.

⁴ Manuel CRUELLS, *El 6 d'octubre a Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1976, pp. 250-254.

⁵ La identificació entre Confederació Nacional del Treball i obrers manuals David MARTÍNEZ FIOL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Corporativismo y revolución: los límites de las utopías proletarias en Cataluña (1936-1939)", *Historia Social*, nº32, Valencia, UNED, 1998, pp. 53-71. L'evolució de la CNT a Catalunya durant la Segona República a Susanna TAVERA GARCÍA, "El món de la Confederació Nacional del Treball (CNT) durant la República i la Guerra Civil", a Jordi CASASSAS I YMBERT (coord.), *Lluís Companys i la seva època*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2002, pp. 79-100.

⁶ La gestació, entre els anys de la Gran Guerra i la instauració de la Dictadura de Primo de Rivera, de les relacions polítiques i sindicals de Lluís Companys amb els cercles llibertaris catalans a Josep M. POBLET, *Vida i mort de Lluís Companys*, Barcelona, Pòrtic, 1976, pp. 101-123; i Josep Lluís MARTÍN RAMOS, "L'advocat del poble", a Heribert BARRERA et al., *Lluís Companys. Trajectòria d'un President*, Barcelona, L'Avenç, 1990, pp. 81-95.

⁷ Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona, Curial, 1980; i de la mateixa autora *Anarquistas y sindicalistas durante la Segunda República. La CNT y los Sindicatos de Oposición en el País Valencià*, Valencia, Alfons el Magnànim-IVEI, 1987.

⁸ Les diferents dinàmiques insurreccionals durant la Dictadura de Primo de Rivera i la II República a Enric UCÉLAY-DA CAL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Una revolución dentro de otra: la lógica insurreccional en la política española, 1924-1934", *Ayer*, nº

A més a més, tampoc semblaven disposats a unir-se al pronunciament de Companys en la mesura que existia un cert desencís vers la República. I és que, en darrer terme, allò que els obrers manuals realment desitjaven era la millora de les condicions de vida i de treball sense necessitat de recórrer sistemàticament a l'esgotadora i fallida via de les armes⁹.

La mancada segona oportunitat de rabassaires, mercantils i funcionaris

Ni Companys ni l'Esquerra pogueren comptar amb la CNT ni amb els obrers manuals en la seva temptativa insurreccional. Així, a Companys i al govern de la Generalitat només els quedava el magmàtic i dispers món del sector dels serveis (notòriament dependents del comerç i funcionaris) i dels rabassaires, on l'ERC s'enfrontava a la dura competència de socialistes i comunistes. Certament, en la conjuntura del 1933-1934, aquests sectors del treball a Catalunya semblaven qüestionar-se el lideratge que, des dels anys vint, havien exercit els republicans d'esquerra. El malestar del sector dels serveis, especialment el de la dependència mercantil d'orientació catalanista, envers l'ERC i la mateixa Generalitat provenia de la sensació que els havien relegar en el repartiment de poder realitzat a Catalunya amb la proclamació de la II República. I aquesta insatisfacció no resolta els decantà cada cop més vers el marxisme, no únicament per convicció ideològica sinó també per confrontació amb l'Esquerra. El 1935, després dels fets d'octubre del 1934, el dirigent del BOC i dels treballadors mercantils, Jordi Arquer seguí afirmant que

Cal fer veure als nostres companys ofuscats, que l'Esquerra, com a partit burgès, és també un enemic de la classe obrera. Que és esquerra, en relació a la Lliga i que ambdues forces polítiques són suport del mateix cos social: el capitalisme. Però que en relació al moviment obrer, l'Esquerra està situada a la nostra dreta¹⁰.

Ara bé, la USC, com a soci governamental d'ERC a la Generalitat, no havia de significar un entrebanc a l'hora de recolzar amb les seves minoritàries bases polítiques i sindicals la iniciativa de confrontació verbal amb el govern central o insurreccional de Lluís Companys. Més ambigua semblava la posició del BOC envers l'ERC, Companys i el seu govern. Com a principal força extraparlamentària d'esquerres a Catalunya, el Bloc tenia un projecte i una visió de Catalunya incompatible amb l'Esquerra i se sentia el suficientment fort, a partir del control de les Aliances Obreres, com per endegar un contracop antifeixista pel seu compte i risc. Tot i així, s'adreçaren a Companys perquè els donés armes en cas de produir-se una temptativa insurreccional "contra el feixisme". La por a que l'ERC no pogués controlar

13, Julio AROSTEGUI (ed.), "Violencia y política en España", Madrid, Marcial Pons, 1994, pp. 115-146.

⁹ Pere Gabriel ha insistit de forma continuada que els obrers catalans, per damunt de qualsevol adscripció o identificació ideològica, aspiraven a enquadrar-se en aquell sindicat o associació disposada a resoldre els seus problemes laborals i quotidians; a Pere GABRIEL "Eren temps de sindicats. Reconsideracions a l'entorn de 1917-1923", *L'Avenç*, nº 192, Barcelona, maig 1995, pp. 14-17; i del mateix autor, "A vueltas y revueltas con la historia social obrera en España. Historia obrera, historia popular e historia contemporánea", *Historia, Social*, nº 22, Valencia, UNED, 1995, pp. 43-53. La mateixa CNT, tot i l'ús i abús de la via insurreccional, no va negligir aquests aspectes reivindicatius referents a la quotidianitat dels obrers catalans. Per exemple, Nick RIDER, "Anarquisme i lluita popular: la vaga de lloguers de 1931", *L'Avenç*, nº 89, Barcelona, gener 1986, pp. 6-17.

¹⁰ Jordi ARQUER, *El proletariat mercantil i la consciència de classe*, Barcelona, L'Hora, 1935, p. 19.

els grups armats del BOC conduí a Companys a negar-se a la proposta bloquista. En conseqüència, l'Aliança Obrera catalana, dominada pel BOC, encetà una vaga general el 5 d'octubre del 1934 que precedí en 24 hores la insurrecció promoguda per Companys des de la Generalitat ¹¹. Més enllà de valorar la inconsistència organitzativa o no de la insurrecció d'octubre a Catalunya, resultava veritablement significatiu comprovar qui s'havia sumat, per vies diferents i fins i tot oposades, a la rebel·lió contra l'entrada de la CEDA al govern de l'Estat. I així sorgien en la "fotografia" de la revolta el sector dels serveis i els rabassaires del sector primari. Òbviament, com ja s'ha destacat, el sector secundari restà al marge dels esdeveniments. Així, es certificava que la força de l'ERC entre els obrers manuals només es feia notar conjunturalment en les eleccions.

En resum, aquells que es rebel·laren de diferents formes contra el que es va considerar com una distorsió de l'esperit republicà del 14 d'abril foren rabassaires i mercantils i funcionaris d'orientació catalanista i d'esquerres. Els primers, per sentir-se com els grans oblidats de la revolució republicana del 1931. Els segons, i no tots, per por a perdre el lloc de treball que havien aconseguit en molts casos per mèrits polítics i no professionals en establir-se la II República. Certament, per a un nombre notable de funcionaris de la Generalitat i d'Ajuntaments governats per les esquerres, l'entrada de la CEDA en el govern de la República podia provocar una involució en els traspassos de competències a l'autonomia regional catalana. Fins i tot, es podia pensar que els llocs de feina aconseguits des de l'abril del 1931 es podien suprimir o redistribuir-se en reconsiderar-se des del govern central la forma en què molts funcionaris havien accedit a la funció pública de la Generalitat i dels Ajuntaments. De fet, els regionalistes qüestionaren permanentment els mecanismes adoptats per ERC a l'hora de nodrir les vacants de feina pública de la Generalitat i de l'Administració Local catalana ¹². Davant de tot això, pot entendre's que un nombre considerable de funcionaris optés per sumar-se a la revolta endegada per Companys el 6 d'octubre del 1934, ja que estava en joc la defensa dels seus llocs de treball aconseguits durant el període 1931-1934.

La crítica regionalista a la política d'ERC d'accés a la funció pública

La por a una contrareforma de l'administració pública de l'Estat i de la mateixa autonomia regional catalana per part de les dretes espanyoles no es tractava d'una temença supèrflua del conjunt del catalanisme polític. Sistemàticament, monàrquics alfonzins, carlins, agraris i els sectors més intransigents i espanyolistes de la CEDA o del lerrouxisme, posaren de manifest la seva voluntat de limitar i, fins i tot, suprimir l'autonomia catalana. Aquest punt

¹¹ Josep Mª LLADÓ I FIGUERAS, *Lluís Companys. Una vida heroica* Lleida, Consell Comarcal de l'Urgell-Diputació de Lleida, 1991, pp. 226-230.

¹² Sebastià CAMPOS I TERRÉ, *El 6 d'octubre a les comarques*, Tortosa, Dertosa, 1987, pp. 32-45.

de vista, dintre dels cercles de centre-dreta i dreta, no el compartien els regionalistes catalans. Tot i la seva agressivitat verbal contra el que definien com a ús partidista de l'administració autònoma per part de l'Esquerra, la Lliga Catalana, com a organització catalanista, aspirava a substituir l'ERC en el govern de la Generalitat. En aquest sentit, la Lliga es trobà sistemàticament en terra de ningú. D'una banda, havia de patir la incomprensió de les dretes espanyoles per la seva defensa de l'autonomia catalana. De l'altra, havia de suportar les acusacions de l'ERC i la USC d'enemiga de l'autonomia catalana cada cop que la premsa i els parlamentaris regionalistes criticaven la gestió de l'Esquerra al capdavant de la Generalitat ¹³.

Tanmateix, fins els fets del 6 d'octubre del 1934, la Lliga Catalana no va aturar les crítiques contra els diferents governs de la Generalitat constituïts per l'ERC. Especialment, la Lliga va denunciar els mecanismes que l'Esquerra elaborà, a partir de la seva majoria absoluta al Parlament de Catalunya, per establir l'ingrés a l'administració Local i autonòmica de Catalunya dels aspirants a funcionari. Segons els parlamentaris regionalistes, els llocs de feina de la Generalitat es proveïen per afinitats polítiques o per recompensar favors. Manifestaren que la majoria governant forçà l'aprovació d'una sèrie de decrets que van tenir per objectiu certificar i justificar tots els nomenaments de funcionaris de la Generalitat que s'havien realitzat des de la proclamació de la República, fins i tot aquells que havien estat fruit del favor personal i no del mèrit professional. De tal forma, que s'arribà a donar cobertura legal a mecanismes d'accés a la funció pública considerats com autèntics despropòsits. Així, el diputat regionalista Tomàs Carreres i Artau, en sessió del Parlament de Catalunya del 7 de desembre del 1933, va fer arribar al Govern de Catalunya una queixa sobre la forma en què s'estaven contractant els professors dels Instituts-Escola de la Generalitat. Afirmava que es contractaven pel sistema de nomenament directe, tot confonent aquest amb el de nomenament extraordinari. Cal assenyalar que el nomenament directe l'exercia fonamentalment el president de la Generalitat per tal de cobrir les vacants d'aquells càrrecs que, com les direccions generals, tenien un caràcter més polític que tècnic. En canvi, el nomenament extraordinari es feia servir quan una vacant es podia cobrir amb una personalitat reconeguda i admirada pel conjunt de la comunitat acadèmica i intel·lectual de Catalunya. Aleshores, un comitè científic establí que una càtedra o una plaça de professor d'un Institut-Escola es podia cobrir sense necessitat de passar per oposicions si hom posseïa reconeguda solvència i prestigi públic. El problema que desvetllava Carreres i Artau era que es realitzaven contractes de docents per als Instituts-Escola pel procediment de nomenament directe a partir de valoracions pròpies de nomenament extraordinari. Això esdevenia gravíssim en la mesura que s'estaven contractant, sense cap mena de control acadèmic, moltíssims professors sense

¹³ Borja DE RIQUER I PERMANYER, *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la Guerra Civil i el Franquisme*, Vic, EUMO, 1996, pp. 15-23.

cap mena de *pedigree* intel·lectual i tècnic. En conseqüència, Carreras i Artau denunciava que resultava vergonyós que Pompeu Fabra, que havia accedit a la funció pública docent per la via extraordinària a través d'un comitè científic, es trobés en una situació laboral i professional equiparable a la dels nombrosos dilettants que havien ocupat els seus llocs de feina a través d'un nomenament directe ¹⁴.

Així mateix, la Lliga va denunciar en el Parlament de Catalunya el poc valor acadèmic que els governs de la Generalitat presidits per l'ERC donaven a l'Escola d'Administració Local. En sessió de l'11 d'abril del 1933, el diputat de la Lliga Miquel Vidal i Guardiola assenyala que es prioritzava com a mèrit l'amistat política per sobre dels estudis realitzats a l'Escola d'Administració Local de la Generalitat. Considerava que es menystenien el pla d'estudis corresponent a la llicenciatura de Funcionari d'Administració Pública i, en canvi, es potenciaven cursos de curta durada i fàcil obtenció que permetien adquirir la condició de funcionaris fixos de la Generalitat als empleats interins. A més a més, Vidal i Guardiola ressaltava que aquests interins que havien fet el corresponent curs d'idoneïtat impediaven l'ascens o l'accés dels funcionaris i aspirants de funcionaris que, llicenciats en l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat, sí es podien considerar com a tècnics i experts en la matèria. En la crítica del diputat regionalista estava implícita la identificació d'interí amb inexpert i "enxufat", mentre que el llicenciat de l'Escola d'Administració Pública restava equivalent a un tècnic i professional ¹⁵.

Tot i les crítiques regionalistes, durant l'estiu del 1933, es va fer un curs de tres mesos per tal d'idoneïtzar la situació laboral i acadèmica de molts funcionaris de la Generalitat contractats provisionalment en aquells moments. És més, el 19 de desembre del 1933 s'aprovà un decret pel qual el personal temporal que tingués un any o més de servei a la Generalitat o a l'antiga Diputació de Barcelona hi accedia *de facto* a la plantilla. En conjunt, el curs de l'estiu i el decret de desembre del 1933 representaven un cop a la utilitat i a la credibilitat acadèmica de l'Escola d'Administració Local de la Generalitat. En realitat, la defensa aferrissada de l'Escola d'Administració Local per part dels regionalistes tenia altres lectures. D'una banda es tractava d'un instrument acadèmic creat per la Lliga el 1912 quan dominava la Diputació de Barcelona a fi i efecte de bastir-se dels seus propis quadres funcionaris. En segon lloc, els regionalistes no feien una altra cosa que defensar a la seva potencial clientela política. És a dir, els regionalistes entenien que els estudiants de l'Escola pretenien convertir-se en secretaris municipals, càrrec al qual es podia aspirar si hom tenia la carrera de Dret i això, per a un "partit d'advocats", era sinònim de personal vinculat a la Lliga

¹⁴ Josep SARRIÓ I GUALDA, *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (1912-1939)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1982, p. 266.

¹⁵ *Ibid.*, pp. 267-269.

¹⁶. Lògicament, constituïen uns sectors amb un perfil professional notòriament contrastat amb el que representaven els mercantils i els funcionaris diletants sublevats en la jornada del 6 d'octubre del 1934 i propers a l'ERC, la USC i el BOC.

La construcció d'un estat nacional català segons Jaume Miravittles

Certament, la dèria del republicanisme i del socialisme catalanista per aprovar decrets que facilitessin l'accés a la funció pública de la Generalitat responia a dues necessitats. Una, criticada pels regionalistes, perseguia afavorir la incorporació d'amics polítics a l'administració autònoma regional. La segona consistia a dotar-se el més ràpidament possible d'una administració autònoma amb un nombre de funcionaris suficients per tal d'oferir els màxims serveis possibles als ciutadans de Catalunya i així deturar les injustícies i la conflictivitat social. Ara bé, la revolució republicana de l'abril del 1931 es nodrí, en part, del suport d'una munió important d'elements catalanistes procedents del sector dels serveis que aspiraven a servir a la Catalunya lliure promesa per Macià. Aquest, fins el moment de la seva mort el 1933, actuà amb els seus amb bones dosis de paternalisme o, almenys, així ho donava a entendre amb referències que assenyalaven als seus seguidors, simpatitzants i fidels com "els nostres". Fins i tot actuà amb un cert paternalisme aparent amb aquells elements díscolts que abandonaren l'Estat Català per abraçar la causa del separatisme comunista. Molts d'aquests varen casar-se i formar famílies en el tombant dels anys vint i trenta i comptaven amb uns migrats ingressos econòmics. Així, fossin o no bel.ligerants amb l'ERC, aconseguiren entrar en la funció pública sempre i quan existissin uns mínims lligams familiars o d'amistat amb respectables militants i dirigents de l'Esquerra. En darrer terme, sempre existia la consideració que l'experiència comunista d'alguns separatistes havia estat més una febrada juvenil que no pas una convicció ideològica ferma. En tot cas, comunista o no, sempre existia la convicció que es tractava d'un patriota que aspirava a una Catalunya lliure. Il·lustratiu d'aquest fenomen foren els exemples de Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat, dirigents del BOC i de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat que, a la primavera del 1934, ingressaren en l'Esquerra Republicana de Catalunya convençuts que l'ERC havia d'esdevenir el pal de paller de la revolució nacionalista catalana sustentada en el dirigisme de les classes mitjanes progressistes. Aquesta convicció va néixer, també, de l'actitud de desafiament del Govern de la Generalitat envers el Govern central en la defensa al llarg del 1934 de la Llei de Contractes de Conreu.

La defensa de la Llei de Contractes de Conreu prengué el valor simbòlic de la resistència de l'autonomia catalana envers el centralisme autoritari que volia anorrear les llibertats catalanes. Per tant, la defensa de l'Estat Català, com alguns es referien a l'autonomia

¹⁶ *Ibid.*, pp. 270-271.

regional catalana, esdevingué prioritari en el discurs dels sectors ultranacionalistes d'ERC i calia preparar-se per mantenir-lo viu. El propi Miravittles, un mes abans de fer-se amb la direcció de l'Associació de Funcionaris, va realitzar una conferència en la seu de l'AFGC titulada "El valor social del funcionari" on subratllava la importància de l'Estat i la necessitat d'augmentar el nombre de funcionaris, no tant per raons polítiques, sinó per necessitats socials i de serveis. Així, el Butlletí de l'AFGC va fer pública la ressenya de la conferència. Aquesta començà, tal i com era característic en les exposicions de Miravittles, amb una exposició de tipus historicista sobre la funció i l'evolució de l'Estat destacant que en temps mitjieval no existia el funcionari pròpiament dit perquè no existien les funcions públiques ni els impostos, existint únicament la gabella. Les revolucions anglesa, americana i francesa enfonsaren el feudalisme que donà pas a la nació, amb els seus elements característics, apareixen els serveis públics, carreteres, ensenyament, servei postal i es perfeccionen els impostos. Apareixen els pressupostos en els quals hi consten les partides des tinades a les necessitats públiques¹⁷.

La interpretació històrica de Miravittles presentava l'Estat com un element fruit de la modernitat, pensat per al servei dels ciutadans i no per l'usdefruit d'uns pocs. Ara bé, assenyalà que la força d'aquesta idea resultava tan universal i inevitable que

Espanya, en aquesta aspecte, malgrat la tradició feudal, ha hagut de seguir la corrent general de la civilització¹⁸.

Certament, la filosofia estatista de Miravittles denotava el seu pas pels cercles comunistes. Ara bé, el dirigent de l'AFGC intentà demostrar que l'intervencionisme estatal no constituïa un patrimoni exclusiu del comunisme i del feixisme, sinó també de les Repúbliques democràtiques parlamentàries i federals com l'Alemanya o els EE.UU. I si bé l'intervencionisme estatal mal aplicat podia conduir a una situació dictatorial, amb sentit comú podia resultar beneficiós per als ciutadans:

cada vegada l'Estat és més absorbent i no com a resultat de teories polítiques, sinó perquè les necessitats públiques són cada vegada més àmplies. L'Estat estableix el control de les funcions econòmiques. A Alemanya es va donar el cas, abans del triomf del feixisme, d'arribar a intervenir la Banca. Per altra part als EE.UU. l'experiència Roosevelt amb l'economia dirigida ens mostra la intervenció directa de l'estat en les funcions econòmiques¹⁹.

En conseqüència, Miravittles presentava l'intervencionisme estatal com el signe dels temps. Així, entenia que l'antiestatisme, tan propi del món llibertari, tenia sentit amb un Estat feudal i oligàrquic, però perdia tot el seu fonament quan l'Estat volia complir funcions de servei al poble que, fins aquells moments, havien assumit ateneus, casals i centres polítics i culturals per negligència del propi Estat. Tot plegat semblava un avís, ple de dobles sentits i velades insinuacions, a la deriva ideològica i estratègica que patien els cercles anarquistes i donava a entendre que el seu antiestatisme radical es tractava d'un vestigi del passat. El discurs de Miravittles prenia lògica en un context en què, al si de l'AFGC, es produïa l'entesa entre les

¹⁷ "Conferència Miravittles", *BAFGC*, nº 8, Barcelona, maig del 1934, p. 5.

¹⁸ *Íbid.*

¹⁹ *Íbid* Cal ressaltar que parla de l'intervencionisme estatal com un remei a la crisi econòmica fruit del crack de la borsa de Nova York del 1929. En aquest sentit, el capítol "Socialismo en muchos países: La recuperación de la Gran Depresión, a Peter TEMIN, *Lecciones de la Gran Depresión*, Madrid, Alianza Universidad, 1995, pp. 95-136.

diferents sensibilitats obreristes d'ERC que, en alguns casos, tenien el seu origen en l'antiga militància cenetista²⁰. En resum, la defensa de l'Estat per part de Miravittles com un ens assistencial constituïa també un cant de sirena per als sectors anarquistes antifaistes que podien veure amb bons ulls una entesa amb l'ERC i que podien ajudar a bastir una Generalitat que donés aixopluc a tots aquells que acceptessin el seu dirigisme polític. D'altra banda, les paraules de Miravittles cal interpretar-les com un avís als sectors manuals del treball, en indicar-los que la força de l'Estat reduiria el sector secundari en benefici dels funcionaris i del sector de serveis, presagiant una de les raons que conduirien a explicar la progressiva pèrdua d'influència política i social de la CNT. Així, la ressenya de la conferència de Miravittles posava de manifest que

En produir-se l'augment considerable de funcions a càrrec de l'Estat es produeix també, per raó natural, l'augment de funcionaris.²¹

L'articulista destacava de les paraules de Miravittles que tot aquest procés de creixement de l'Estat i dels seus empleats

és paral·lel amb l'aparició d'una nova classe mitja. En aquesta nova classe hi inclou també els empleats del comerç que també han augmentat en considerable proporció²².

La referència als sectors mercantil i funcional donava una idea clara de quins eren els grups socio-professionals amb què comptava Miravittles i la direcció de l'AFGC sorgida el maig del 1934 per portar a terme la revolució nacional i proletària catalana. I, certament, mercantils i funcionaris d'orientació catalanista d'esquerres, marxista i separatista van creure que amb la revolta del 6 d'octubre del 1934 tenien més a guanyar que a perdre: entengueren l'autonomia com la llavor d'un veritable Estat per a tots els catalans i en el qual ells havien de jugar un paper destacat pel seu patriotisme incontestable i inqüestionable. Aquesta disposició a l'acció en un sentit nacionalista revolucionari dels dependents i dels empleats públics catalanistes radicals no constituïa un fenomen aïllat de Catalunya, sinó que Miravittles afirmà que a Alemanya aquests sectors havien nodrit els grups d'assalt del nacionalsocialisme:

[...] aquesta nova classe és la que ha donat un major contingent a les milícies feixistes d'Alemanya. La proporció d'empleats i funcionaris que componen les dites milícies, segons estadístiques, és d'un 80 per 100. L'explicació d'aquest fet és en què

²⁰ També coincidia amb l'aparició per aquelles dates del Partit Sindicalista d'Àngel Pestaña i el confusionisme que aquest creà sobre la seva particular visió de l'Estat, ja que si bé negava l'Estat, alhora defensava la validesa del Municipi. Així, per exemple, des de les planes d'*Ahora*, l'antic polític dinàstic, Àngel Ossorio y Gallardo, afirmà que amb el partit creat per Pestaña "las esencias anarquistas del sindicalismo se volatilizan después de esta evolución". I va sustentar aquesta afirmació tot reproduint unes paraules de Pestaña que indicaven que "en cuanto a la parte política, no admitimos más que el Municipio", a les quals Ossorio li contesta que "el Municipio es un Estado reducido. En civilizaciones antiguas, ambos eran la misma cosa. Aceptar un Municipio que urbaniza, que protege la libertad y la seguridad, que cuida de la sanidad pública, que da ens eñanzas, que práctica la Beneficencia, que cobra arbitrios, que dispone de un Cuerpo de funcionarios, que legisla y que coacciona..., es admitir el Estado" Malgrat les afirmacions antiestatistes de Pestaña, la seva negació de l'Estat resultava més una qüestió formal que no pas real, doncs com assenyalava Ossorio y Gallardo, el municipi, encara que en petit, també s'administra i té funció pública com l'Estat (i fins i tot forma part de l'Estat). I, en conseqüència, implica la creació de jerarquies, sempre criticades pels ideòlegs llibertaris. *Ahora*, 2-V-1934, p. 5.

²¹ "Conferència Miravittles", *BAFGC*, nº 8, Barcelona, maig del 1934, p. 5.

²² *Ibid.*

l'empleat i el funcionari com gent assalariada que són es posen en front del capitalisme, però per altra banda, no volen identificar-se amb els obrers, creant-se una situació confusa²³.

Situació confusa que, ni molt menys, les esquerres catalanistes i separatistes aconseguiren solucionar. Perquè, paradoxalment, la consciència proletària d'aquests sectors obeïa en realitat a una reacció de refús a la proletarització. És a dir, reivindicaren els seus drets socio-professionals en clau de consciència de classe, però amb l'objectiu de fugir del seu *status* obrer. D'aquesta forma, mercantils i funcionaris no nodriren la CNT i la central anarquista els menyspreà sistemàticament. Així, la Confederació expulsà el 1932 el Sindicat Mercantil quan aquest es trobava sota el control del BOC; o, d'altra banda, empleats públics, com Sebastià Clara, abandonaren la CNT i recalaren a l'ERC. Però, sobretot, mercantils i funcionaris, en defensa del seu espai laboral, acabaren per integrar les diferents opcions nacionalistes existents a Catalunya, la catalanista i l'espanyolista. En aquest sentit, cal recordar que la gran força dels Sindicats Lliures a Catalunya durant la Dictadura de Primo de Rivera residí en els sectors de la dependència²⁴. Per això, Miravittles advertia en la seva conferència que el nacionalisme revolucionari català (al qual li conferia un contingut de signe esquerrà) devia esforçar-se a evitar que els grans baluards de la lluita nacional catalana acabessin en els rengles del feixisme, com passava, segons ell, a la resta d'Espanya:

[...] a Espanya una bona part de les forces reaccionàries està integrada per funcionaris i empleats de la qual cosa s'aprofiten els aventurers del feixisme²⁵.

En rigor, Miravittles exposà de forma velada en la seva conferència l'adopció que havia realitzat de les tesis del líder del Partit Obrer Belga, Henri de Mann. Aquestes es concretaven en la idea que l'autèntica força revolucionària d'una nació es trobava en les classes mitjanes. Tanmateix, Miravittles va matisar que la seva idea de revolució nacional i socialista havia d'orientar-se cap a l'esquerra i no cap a l'extrema dreta. Tot i això, el dirigent de l'AFGC no semblava negar els punts en comú que existien entre els funcionaris alemanys d'orientació nacionalsocialista i els pròxims a ERC: el rebuig dels obrers manuals i un cert elitisme intel·lectual i tecnocràtic.

En definitiva, sobre la revolta del 6 d'octubre del 1934 a Catalunya va planar de forma implícita el cos doctrinal d'Henri de Mann. Així, quaranta anys després de la rebel·lió de la Generalitat, l'ex-militant d'Estat Català durant la Guerra Civil, Manuel Cruells, no defugí la tesi que assenyalava que els esdeveniments de la tardor del 1934 els va protagonitzar una classe

²³ *Ibid.*

²⁴ Sònia DEL RÍO SANTOS, *Corporativismo y relaciones laborales en Cataluña (1928-1929). Una aproximación desde la prensa obrera*, Bellaterra, UAB, 2002, pp. 22-27.

²⁵ "Conferència Miravittles ", *BAFGC*, nº 8, Barcelona, maig del 1934, p. 5.

mitjana catalanista que volia defensar l'autonomia aconseguida el 1932 ²⁶. De la mateixa forma s'expressà Miravittles en la conclusió de la seva conferència:

[...] A Catalunya en la qüestió de major responsabilitat [dels funcionaris envers el seu treball] coincideixen dues causes. El promès mundial per una banda i el català, amb la creació d'un nou Estat, per l'altra ²⁷.

Per tant, segons Jaume Miravittles, a molts funcionaris de la Generalitat i als associats a l'AFGC els havia d'interessar per patriotisme catalanista i per interès professional defensar l'Estat Català o autonomia regional i aquesta entenien que només podia desenvolupar-se i sobreviure dins del marc d'una República. Segons el punt de vista de molts catalanistes radicals i d'esquerres, l'entrada de la CEDA al govern central constituïa un pas important contra la República i obria la porta a l'establiment d'un règim feixista i centralista. Per aquesta raó, dependents i empleats públics es van mobilitzar, amb més o menys encert, seguint les crides de l'Esquerra, el Bloc, el Partit Català Proletari o Nosaltres Sols, entre d'altres, en defensa de l'"Estat Català dins de la República Federal espanyola" proclamada per Lluís Companys des del balcó de la Generalitat.

Funcionaris represaliats i màrtirs

La rebel·lió catalana de l'octubre del 1934 va suposar un fracàs per molts motius. En primer lloc, per la incapacitat de mobilització insurreccional dels dirigents de l'ERC i de les JEREC dins de l'àmbit polític separatista i professional dels serveis. Per exemple, la major part dels funcionaris adscrits a l'AFGC no sembla que haguessin participat d'una forma activa i directa en els fets d'octubre. D'entrada, el nombre de detinguts a Barcelona resulta significatiu: només 5 del total de 543 empleats públics adherits a l'AFGC ²⁸. Aquests van ser Domènec Pallerola, Josep Carner-Ribalta i Joan Alavedra que van restar empresonats al port de Barcelona en el vaixell "Uruguay", i també Daniel Domingo Montserrat, cunyat d'Alavedra, i Josep Mayoral i Reñé engarjolats en dependències no determinades de la mateixa Ciutat Comtal ²⁹. En sí mateixa, la xifra de 5 socis de l'AFGC detinguts es podria interpretar com un mèrit dels restants 538 membres de l'entitat per no haver-se deixat capturar per les forces

²⁶ Manuel CRUELLES, *El 6 d'octubre a Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1976.

²⁷ "Conferència Miravittles", *BAFGC*, nº 8, Barcelona, maig del 1934, p. 5.

²⁸ Tot i que l'AFGC manifestà que els seus adherents ascendien el nombre de 2500, la consulta del seu butlletí permet certificar l'existència d'uns 543 amb una mínima vida associativa. Veure l'Apèndix 2: "Socis *actius* de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya entre 1933 i 1936".

²⁹ Per a les dades de detinguts pels fets del 6 d'octubre: Vicenç BERNADES, *Estampes de l'Uruguay (la presó flotant)*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1935, pp. 187-222. El llibre contenia un pròleg del Conseller de la Generalitat i funcionari en excedència de l'Ajuntament de Barcelona, Ventura Gassol. Sobre el paper de Domènec Pallerola en la rebel·lió les seves memòries signades amb el pseudònim Domènec DE BELLMUNT, *Cinquanta anys de periodisme català (1923-1975)*, Andorra la Vella, Edicions Mirador del Pirineu, 1975, pp. 149-153. Per a Carner-Ribalta, Josep CARNER-RIBALTA, *De Balaguer a Nova-York passant per Moscou i Prats de Molló (Memòries)*, París, Edicions Catalanes de París, 1972, pp. 155-157. Ambdós van restar la nit del 6 d'octubre dins del Palau de la Generalitat amb el conjunt dels consellers i el president Companys, on foren detinguts i traslladats al vaixell "Uruguay" segons testimoni de Bernades. Tot i així, Carner-Ribalta assenyala que ell fou traslladat al vaixell "Ciudad de Cádiz".

policials i l'exèrcit. Però aquesta hipòtesi només es pot qualificar de plausible si es pogués acceptar que tots els adherents de l'AFGC haguessin estat disposats a secundar per la via de les armes la proclama de Companys o les consignes revolucionàries del Bloc Obrer i Camperol. I aquest no semblava que fos el cas. Més aviat, cal pensar que els associats de l'AFGC van continuar amb la seva pràctica habitual, ja criticada per Rafael Ramis en els seus períodes presidencials a l'ACE-GC i a l'AFGC, de *nedar i guardar la roba*. Perquè l'Associació de Funcionaris resultava un aixopluc còmode per resoldre els problemes laborals i quotidians dels empleats de la Generalitat, ja que, com els obrers manuals, els funcionaris també sentien la necessitat de sindicar-se o associar-se professionalment, però no per dur a terme la revolució proletària o la revolució nacional catalana.

Així, pot establir-se que la mobilització dels funcionaris de la Generalitat durant el 6 d'octubre del 1934 no resultà tan massiva com els panegiristes catalanistes del sector dels serveis van intentar demostrar ³⁰. En rigor, del Consell Directiu de l'AFGC presidit per Jaume Miravittles, només Daniel Domingo Montserrat apareix com a detingut. Això no vol dir que la resta del Consell no participés activament en la revolta o se sentís mínimament implicat de forma sentimental amb la rebel·lió. Però és ben segur que Jaume Miravittles i Sebastià Clara no posseïen el convenciment real que aquell es tractés del moment idoni per realitzar la revolució nacional i socialista catalana. En canvi, sí tenia aquesta certesa Daniel Domingo Montserrat que, després d'ingressar juntament amb Miravittles en l'ERC procedents ambdós del BOC, s'acostà políticament i estratègicament a Josep Dencàs. En tot cas, també existia entre Miravittles i Domingo una distinció de caràcter força acusada. El primer era un home reflexiu, dotat per a la propaganda escrita però no per a l'acció, i sempre optava per aquelles opcions polítiques d'esquerra que podien assolir un cert èxit. Així, s'entén que Miravittles, dintre d'ERC, esdevingués el gran difusor de la tesi que culpabilitzava Dencàs i els seus seguidors d'haver conduït a la Generalitat i a Catalunya a una revolta destinada al fracàs ³¹. En canvi, Domingo Montserrat, un intel·lectual autodidacta i diletant, procliu a l'exaltació verbal i escrita, optà pel radicalisme de Dencàs.

En darrer terme, pot deduir-se que un nombre considerable d'adherents a l'AFGC podia sentir-se identificat amb l'esperit de la revolta del 6 d'octubre, en la mesura que un possible èxit segurament hauria ratificat la política de llocs de feina i contractacions que fins aquell moment havia potenciat l'Esquerra. Però també existia el convenciment que el fracàs podia conduir, com finalment va ser, a una política de repressió laboral indiscriminada. Així,

³⁰ La interpretació apologetica del paper actiu del sector dels serveis a la revolta del 6 d'octubre i la seva repressió va estar fortament recollida a Ricard VINYES I RIBES, *La Catalunya internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*, Barcelona, Curial, 1983, pp. 94-98.

³¹ Jaume MIRAVITLLES, *Crítica del 6 d'octubre*, Barcelona, Publicacions ACER, 1935. Cal resaltar que aquesta edició contenia unes pàgines de comentari de Lluís Companys.

l'aposta dels dirigents catalanistes d'esquerra i obreristes marxistitzats tingué l'efecte contrari: la incapacitat de defensar els llocs de feina públics creats al llarg del 1931-1934. I, certament, les autoritats governatives nomenades pel govern radical-cedista que devien fer-se càrrec de la Generalitat van emprendre represàlies administratives i laborals contra tots aquells funcionaris de la Generalitat que, haguessin o no participat en l'assonada del 6 d'Octubre, estaven adscrits o simpatitzaven amb posicions i organitzacions d'esquerres o republicanes. En aquest sentit, el 15 d'octubre del 1934, el Cap de Negociat del Departament de Presidència, per ordre del President accidental de la Generalitat, ordenà la destitució de les seves places de funcionaris de Joan Alavedra, Carles Sentís, Pere Foix Cases, Joan Piquet, Eduard Roca Micó, Rafael Gubern Puig, Josep Vila Pou, Melcior Font Marsà i Miquel Santacana Vidal ³². D'altra banda, també es produïren decisions de tipus menor com, per exemple, la reducció i, fins i tot, supressió, el gener i febrer del 1935, de les pagues extraordinàries d'empleats com Carme Llaveria, Josep Guix, Josep Mayoral Reñé o Abelard Tona i Nadalmai, que formaven part de l'AFGC³³.

L'abast de la repressió en general, tant al camp com als centres urbans, va afavorir l'elaboració d'un discurs on es podia mostrar que tot Catalunya havia estat agredida pel centralisme espanyolista i militarista. I aquesta percepció va quedar blasmada simbòlicament en la imatge fotogràfica dels membres del govern de la Generalitat darrera dels barrots de la presó amb la figura del president de la Generalitat, Lluís Companys, en un primer pla. En tot cas, aquesta imatge va permetre potenciar la identificació de Companys i l'Esquerra com els autèntics valedors i defensors de l'autonomia catalana, en detriment del BOC i, fins i tot, dels sectors ultranacionalistes vinculats al Conseller de Governació Josep Dencàs i els germans Badia o al Partit Català Proletari, Nosaltres Sols o Partit Nacionalista Català. Des d'aquests grups es ressaltà el martirologi que patiren Jaume Compte i Manuel González Alba. Ambdues persones tenien un alt valor representatiu dels sectors socio-professionals que es deia havien participat massivament en la insurrecció. Compte era dependent mercantil i dirigent del CADCI i del Partit Català Proletari (PCP) ³⁴. En canvi, Manuel González Alba treballava com a funcionari de la Generalitat (en concret, professor de l'Escola del Treball) i simpatitzava amb el BOC i el PCP.

³² "1934. Generalitat de Catalunya. Intervenció. Diligències personal diversos departaments. Agost-setembre, octubre, novembre i desembre", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari, 1, SIGN: 001.24, nº 424 (6), Caixa: 006 (11-12), 238/006.12, Arxiu Nacional de Catalunya.

³³ Per a Carme Llaveria "Diligència" del Departament de Treball de 2 de gener del 1935 i per a Josep Guix, Abelard Tona i Nadalmai i Josep Mayoral Reñé "Diligència" del Cap de negociat de Presidència de 1 de febrer del 1935, a "Generalitat de Catalunya 1935. Personal de tots els Departaments. Diligències", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, nº 425 (7), Caixa: 007 (01), 238/007.01, Arxiu Nacional de Catalunya.

³⁴ Sobre l'ideari de Jaume Compte, Imma TUBELLA (introducció i compilació de textos), *Jaume Compte i el Partit Català Proletari*, Barcelona, La Magrana, 1979.

Manuel González i Alba va néixer a Valls l'any 1896 i cursà a Marsella estudis de perit químic. Però en esclatar la Gran Guerra va establir-se a Barcelona. Als anys vint s'integrà a Estat Català, on col.laborà, des de Barcelona, com a enllaç amb els exiliats a França. Arran del projecte d'invasió de Catalunya des de Prats de Molló el 1926, el van empresonar a la Model de Madrid per col.laboració amb els insurrectes macianistes. Tanmateix, això no el deturà en la seva activitat conspirativa: el desembre de 1930, va participar, amb el mateix Jaume Compte, en la sublevació fracassada dels capitans Galán i García Hernández. La proclamació de la República el 14 d'abril del 1931, el va conduir, amb Jaume Miravittles, al pati dels Tarongers de la Generalitat a l'efecte de constituir una milícia armada de defensa de la República catalana. Els contactes amb Jaume Miravittles i Jaume Compte posen de manifest l'apropament de Manuel G. Alba al separatisme comunista³⁵. Així, el 1931-1932, es vinculà el Bloc Obrer i Camperol i col.laborà, durant el 1932, en la revista *Front* amb Jaume Miravittles. L'any següent va desmarcar-se del BOC i s'apropà el Partit Català Proletari de Jaume Compte: es tractava d'un partit de disciplina i àmbit estrictament català en contraposició amb el Bloc que aspirava a una expansió orgànica i afiliativa de caràcter espanyol. Paral·lelament a la seva trajectòria política, Manuel G. Alba desenvolupà una vocació literària fortament influïda per Pompeu Fabra: a través d'aquest participà en l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Però també s'introduí en l'àmbit editorial en fundar les Edicions de l'Arc de Berà, que publicà, fonamentalment, obres de temàtica socialista³⁶. D'altra banda, en el terreny professional, Manuel G. Alba va aprovar les oposicions a professor de la Generalitat amb el número ú i ingressà a l'AFGC. Tanmateix, la seva vida es truncà arran dels fets del 6 d'octubre del 1934³⁷.

En definitiva, Manuel González Alba com Jaume Compte varen morir, juntament amb Amadeu Bardina, defensant els locals del CADCI, fet que també va prendre un alt contingut simbòlic en la mesura que el Centre Autonomista es considerava a Catalunya el gran sindicat d'orientació catalanista, així com una entitat forjadora, culturalment i políticament, de patriotes

³⁵ Com Daniel Domingo Montserrat que signava els seus articles com Daniel D. Montserrat, Manuel González Alba també va catalanitzar el seu nom en reduir el cognom González a una simple G. Així, ocultà l'origen andalús del seu pare a partir d'un nom més catalanesc com el de Manuel G. Alba.

³⁶ Una visió biogràfica de conjunt del personatge a Víctor CASTELLS, *Manuel González i Alba. Una vida per a la independència*, Barcelona, Pòrtic, 1985.

³⁷ El dirigent de l'antiga Unió Catalanista, Domènec Latorre, adreçà un escrit a les diferents entitats patriòtiques catalanistes per tal de retre homenatge el 14 d'abril del 1935 a Manuel G. Alba, Francesc Macià i el Dr. Domènec Martí i Julià. L'escrit de Latorre aprofundia en el drama de la família de González Alba, que amb la seva mort deixava quatre fills i una esposa. Al mateix temps, enlairava la seva trajectòria com a professor de l'Escola del Treball, assenyalant el difícil buit que havia de deixar en aquesta institució dedicada la formació professional i tècnica. Cal ressaltar que aquest era un homenatge de funcionari a funcionari, ja que Domènec Latorre era, des dels anys vint, empleat públic de l'Ajuntament de Barcelona; Josep BENET, *Domènec Latorre, afusellat per catalanista*, Barcelona, Edicions 62, 2003, pp. 29-31. Finalment, el març del 1936 s'edità el llibre commemoratiu *En memòria de Manuel González i Alba. Mort el 6 d'octubre del 1934*. En aquest llibre, de tonalitat exageradament apològica, com pertoca en aquests casos, escriviren Lluís Aymamí i Baudina, Ramon Fabregat, Joan Sales, Jaume Miravittles, Joaquim Xirau, Ventura Gassol i Pompeu Fabra. La major part d'ells eren funcionaris o alts càrrecs de l'administració autònoma catalana. En tot cas, el llibre d'homenatge posava de manifest la facilitat amb que l'ERC va fer propis els martirs del nacionalisme radical.

catalans. Així, des del nacionalisme català es reforçava encara més la identificació entre sector serveis i catalanisme enfront del binomi obrers manuals -anarcosindicalisme, en el que era un intent de reflectir quins eren els "bons" i els "mals" catalans. Els casos de Jaume Compte i Manuel González Alba també permetien amagar la vergonya que per a alguns sectors del nacionalisme radical va significar el paper del Conseller de Governació i dirigent de les JEREC, Josep Dencàs. Des de l'ERC, ACR, USC i el separatisme antidencasista se'l va acusar d'haver actuat amb una gran irresponsabilitat en haver embarcat al govern de la Generalitat a una revolta mancada de preparació. I finalment se'l va declarar traïdor per haver fugit un cop tot havia fracassat. Sempre se li va retreure que va ser l'únic Conseller de la Generalitat que no van detenir ni empresonar³⁸.

Per contrarestar la mala imatge de Dencàs, de la Conselleria de Governació i dels funcionaris de les forces armades i d'ordre públic que no donaren suport a la revolta, els publicistes d'ERC subratllaren i sobredimensionaren la figura del capità i funcionari dels Mossos d'Esquadra Frederic Escofet. Com Macià, Escofet havia estat un militar que renuncià a l'exèrcit pel seu caràcter espanyolista. Així, sense voler desvincular-se del món de la milícia, s'incorporà als anys vint al cos dels Mossos d'Esquadra. L'abril del 1931 donà suport a la República Catalana, fet que li va permetre tenir la confiança del president Macià que el convertí en el seu guardaespalles. I no només això, sinó que va poder ascendir ràpidament en l'escalafó. Lògicament, el suport d'Escofet a la insurrecció del 6 d'octubre, no només estava farcida de patriotisme catalanista, sinó també de protecció a la promoció socio-professional que la nova administració autonòmica li havia proporcionat en detriment de l'oficialitat pro-monàrquica existent dins del cos dels Mossos d'Esquadra³⁹.

En definitiva, resulta evident que la rebel·lió del 6 d'octubre del 1934 agrupà a rabassaires, mercantils i també a funcionaris de la Generalitat i dels Ajuntaments, ja fossin de caràcter civil o policial. El fracàs de l'assonada va suposar la suspensió temporal de l'autonomia regional i la destitució en ple del govern de la Generalitat i d'un nombre quantios de funcionaris. Així mateix, també se suspengueren sindicats i tota pràctica sindical. D'aquesta forma, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat va veure interrompudes les seves activitats i el seu butlletí. Tot plegat, fins que es revisés el grau de participació que entitats polítiques, culturals, econòmiques i professionals, així com individus particulars, tingueren en la revolta.

³⁸ Manuel CRUELLES, *El 6 d'octubre a...*, op. cit.

³⁹ Sobre Frederic Escofet el llibre d'homenatge que recull les seves memòries, *Homenatge a Frederic Escofet. Comissari General d'Ordre Públic de la Generalitat 1898-1987. Un militar al servei de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1999, en concret la part de les memòries d'Escofet titulada "La desfeta, 6 d'octubre 1934", pp. 51-146; i també, l'apologia realitzada per Josep M. SOLÉ I SABATÉ, "Frederic Escofet: la constant dignitat", *Serra d'Or*, nº 320, Barcelona, maig 1986, p. 33. Enric UCÉLAY-DA CAL, "La trajectòria dels Mossos d'Esquadra a la Catalunya contemporània", a *Mossos d'esquadra. Història i present*, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Departament d'Interior, 2005, pp. 147-150.

29. MILITARITZACIÓ, CIVILITZACIÓ I CORPORATIVITZACIÓ: LA REORIENTACIÓ RADICAL-CEDISTA DE L'AUTONOMIA REGIONAL CATALANA

Entre l'octubre del 1934 i el febrer del 1936, la publicística dels partits, sindicats i entitats culturals d'esquerres destacà i multiplicà tots els aspectes negatius del període: contrareformes polítiques i socials, repressió sistemàtica i abusiva contra les organitzacions i les personalitats representatives de les esquerres, desnonament dels pagesos i retorn de les terres als seus antics propietaris o la instauració de comissions gestores als Ajuntaments i a la Generalitat formades per personalitats i partits del centre-dreta que, sistemàticament se'ls identificava amb el feixisme. A partir del 1936, la propaganda esquerrana derivà cap a una altra visió del període: un cop el Front Popular i el Front d'Esquerres varen guanyar les eleccions del febrer d'aquell any i recuperaren els espais de poder perduts durant la tardor del 1934, s'"ignorà" tot el que havia succeït en aquell any i mig, com si mai no hagués existit. Fins el punt que, a Catalunya, es negà el reconeixement com a presidents de la Generalitat a totes aquelles persones, civils o militars, que, des de l'octubre del 1934 fins el febrer del 1936, havien detestat aquest càrrec. Així, la línia "successòria" que establí la literatura esquerrana i catalanista fins la Transició Democràtica, portava de Francesc Macià a Lluís Companys i d'aquest a Josep Irla i Josep Tarradellas ¹.

Tanmateix, durant l'espai de temps que la Generalitat no es va trobar en mans de l'ERC i dels seus aliats, el règim autonòmic no va deixar de funcionar. Així, tot i que hi havia sectors intransigentment espanyolistes a la CEDA i al PRR que abogaven per la seva eradicació, el govern radical-cedista no va suprimir l'autonomia regional catalana. Ara bé, aquesta no es va mantenir amb la plenitud de competències que havia disposat fins l'octubre del 1934. El govern central va suspendre l'Estatut fins l'abril del 1935 i a partir d'aquesta data les competències van restar força limitades.

En rigor, el Partit Radical, des del govern central, adoptà i imposà una política de sentit comú, potenciada especialment per Alejandro Lerroux, que ressaltà la necessitat de mantenir l'autogovern català, no tant per esperit catalanista, sinó sobretot per pragmatisme polític. Entenia que calia deixar temporalment en suspens l'autonomia regional catalana per tal d'afavorir el desmantellament de les xarxes de poder que l'Esquerra Republicana de Catalunya havia construït durant el 1931-1934 i permetre al PRR reconstruir la seva influència a Catalunya, perduda de forma clamorosa als anys deu i vint. Lògicament, la reconstrucció de les xarxes de poder i d'influència dels lerrouxistes a Catalunya passava,

¹ Un llibre il·lustratiu d'aquesta tendència és Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents 1714-2003*, vol. III de la "Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents", Barcelona, Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2003. La distorsió historiogràfica i política sobre quins eren els "autèntics" presidents de la Generalitat de Catalunya a la Segona República a Enric UCÉLAY DA CAL, "La llegenda dels tres presidents", *L'Avenç*, nº 50, Barcelona, juny 1982, pp. 60-66.

entre d'altres aspectes, pel manteniment de l'autogovern regional i el control dels llocs de feina de l'administració pública catalana.

La militarització de l'autonomia regional: la presidència del coronel Francisco Jiménez Arenas

La repressió de la revolta del 6 d'octubre va convertir l'Exèrcit, entre l'octubre i el desembre del 1934, en el gran dominador de la política catalana. Certament, la detenció de la major part del govern de la Generalitat i l'establiment de l'Estat de Guerra va deixar l'Exèrcit com l'autèntica autoritat política de Catalunya. Tanmateix, les jerarquies militars no posseïen cap mena de potestat per derogar l'Estatut, doncs es tractava d'una prerrogativa legislativa del govern central. I en aquest cas, el pragmatisme i la prudència política de Lerroux conduïren a que el govern central mantingués en peu, tot i que amb limitacions, el règim autonòmic català. Ara bé, davant de l'establiment de l'Estat de Guerra, corresponia al general Batet assolir la presidència accidental de la Generalitat, ja que es tractava de la màxima autoritat militar i, per tant, també política a Catalunya. Tanmateix, Batet, que havia dirigit la repressió contra els sublevats, no esdevingué l'home de confiança, ni de les autoritats militars, ni de les civils, per reconduir l'organització de l'autonomia regional catalana. Des del primer moment, el general Batet s'havia inclinat per una repressió del moviment insurreccional que tingués el mínim cost en vides humanes, actitud que contrastava amb la del conjunt dels sectors conservadors, monàrquics i antirepublicans de l'Exèrcit, que van entendre la repressió del 6 d'octubre com una oportunitat immillorable per desarticular com fos les organitzacions polítiques i sindicals d'esquerres i revolucionàries. En conseqüència, el general Batet, aprofitant la seva condició de màxima autoritat militar i política de Catalunya, va defugir autoproclamar-se president accidental de la Generalitat i descarregà aquesta responsabilitat en el coronel d'Intendència Francisco Jiménez Arenas².

Les primeres disposicions que portà a terme el coronel Jiménez Arenas com a president accidental de la Generalitat afectaren directament l'organigrama de l'administració autònoma regional. Per ordre del 13 d'octubre va suspendre Lluís Companys i el seus

² Segons Hilari Ragner, la modèstia de Batet també va influir en la seva negativa a assumir el càrrec de president accidental de la Generalitat. Sobre el paper del general Batet en la repressió dels Fets d'Octubre del 1934 i els dubtes i malfiances que sobre la seva persona tenien determinats sectors de l'Exèrcit a Hilari RAGUER, *El General Batet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pp. 227-252. Tanmateix, el govern radical-cedista no va voler obrir fisures en la cúpula militar i, en conseqüència, proposà simultàniament per a un ascens a tinent general de divisió als generals Eduardo López Ochoa y Domingo Batet. D'aquesta manera, es reconeixien dues formes diferents d'entendre la repressió del 6 d'Octubre com si fos una de sola. Així, Alcalà-Zamora, des de la seva posició de president de la República, establí un Decret pel qual autoritzava a Lerroux, Ministre de la Guerra i President del Consell de Ministres, a "que presente a las Cortes un proyecto de ley proponiendo la concesión, a título excepcional, del empleo de Teniente general al General de división don Domingo Batet y Mestres, Jefe de la cuarta División orgánica, en recompensa a su comportamiento heroico al frente de las tropas que, también heroicamente, lograron dominar el movimiento de rebelión que la Generalidad de Cataluña realizó contra el Estado español en la noche del 6 al 7 de octubre pasado". En els mateixos termes i el mateix dia, 28 de novembre del 1934, es va signar el decret que proposava a López Ochoa com a Tinent general. El decret fou publicat a la *Gaceta de Madrid*, nº 335, 1-XII, 1934, p. 1788, reproduït a Federico BRAVO MORATA, *La República y el Ejército*, Madrid, Editorial Fenicia, 1978, pp. 236-237.

consellers del càrrecs, així com a comissaris, directors generals i alts càrrecs de l'administració autònoma ³. Seguidament, el 16 d'octubre es nomenaren comissaris provisionals a persones militars i el 17 d'octubre, a través d'una llei publicada al *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya (BOGC)* el 19 d'octubre, es van cessar o suspendre de plaça i sou tots aquells funcionaris de la Generalitat que es trobaven a disposició de l'autoritat judicial o que no s'havien presentat a ocupar les seves places de funcionari ⁴. D'altra banda, reorganitzà l'escalafó salarial dels professors de la Generalitat, de tal forma que, a partir del 20 d'octubre, els professors numeraris de les Escoles Normals de mestres que depenien de la Generalitat i els professors numeraris dels Instituts-Escola deixarien de percebre la gratificació de 7000 pessetes anuals que els va concedir la Generalitat en dates de 26 d'octubre del 1931 i 8 de febrer de 1932. Així, els professors havien de cobrar el sou en funció de l'escalafó de l'Estat. I el mateix 20 d'octubre se suspenia el concurs per a cobrir places interines de funcionaris judicials ⁵.

Les disposicions i decrets del president accidental de la Generalitat posaren de relleu la lluita pels llocs de feina que sistemàticament havia confrontat a militars, catalanistes i republicans. I en aquells moments, l'Exèrcit a Catalunya trobà una conjuntura idònia per a desarticlar la xarxa associativa i laboral generada dins de l'administració autonòmica pels republicans catalanistes i els separatistes. Fins i tot, de forma ostentosa. Així, l'Exèrcit aconseguí que el govern de la República imposés als funcionaris de la Generalitat i dels Ajuntaments la donació de diners en benefici de les famílies dels militars i dels guàrdies civils morts durant la revolta d'octubre. La negativa dels empleats públics a col·laborar-hi podia comportar l'acomiadament o l'empresonament del funcionari. Fins i tot, aquelles persones que anaven a les oficines públiques a reclamar algun servei també se les instava a participar en la col·lecta. Durant tot el mes d'octubre, desfilaron pels carrers de Barcelona les tropes de la Legió Estrangera fent sonar el seu himne fins a la plaça de Catalunya ⁶. A més a més, fins ben entrat el 1935, la publicació del *BOGC* es féu bilingüe i l'ús del català es retirà de totes les corporacions públiques, de tal forma que el castellà esdevingué la llengua oficial a Catalunya ⁷.

³ Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I. Els governs*, Barcelona, Undarius, 1976, p. 211.

⁴ Josep SARRIÓ I GUALBA, *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (1912-1939)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1982, p. 295.

⁵ *Ahora*, 20-X-1934, p. 12. La suspensió de les oposicions era lògica no només per la interinitat política de la situació, sinó perquè en aquells moments la mateixa administració de Justícia restava en mans dels militars, Ramón GARRIGA, *Los validos de Franco*, Barcelona, Planeta, 1981, pp. 132-133.

⁶ El predomini militar en els moments immediatament posteriors a la revolta queden patentitzats en els reculls fotogràfics de l'època, on resultava característic veure desfilant les tropes pels carrers de Barcelona: Damià GRIERA, "Imatges de l'Octubre del 1934", *L'Avenç*, nº9, Barcelona, octubre 1978, pp. 70-73.

⁷ En la guerra dels símbols, es prohibí aixecar la bandera catalana en qualsevol part de les quatre províncies. Només el general Batet s'hi va oposar a aquestes mesures i l'únic que aconseguí fou l'ira de les altes esferes militars i del govern de la República, a

En tot aquest procés de reorganització de l'autonomia regional, els militars també es van fer amb el monopoli, lògicament, de la repressió policial. Això es traduí en la dissolució de la Comissaria d'Ordre Públic i de l'Escola de Policia, acabada de crear per la Generalitat ⁸. Al mateix temps, van arribar, per ordre de l'autoritat militar, un centenar de policies de l'Estat, mentre es declararen en excedència aquells que la Generalitat havia nomenat. D'aquesta forma, el desembre del 1934, el BOGC va publicar una ordre del Ministeri de la Governació de data del 28 de novembre del 1934 que disposava que els funcionaris dels Cossos d'Investigació, Vigilància i Seguretat que es trobaven en situació d'excedència per passar a la Generalitat, es reintegressin als seus respectius cossos de seguretat ⁹.

La política repressiva i de reestructuració de llocs de feina que el coronel Jiménez Arenas va portar a terme dins de l'administració de la Generalitat es va confirmar i impulsar a través del decret de 14 de desembre del 1934 aprovat per les Corts i signat pel president del govern, Alejandro Lerroux. La Llei, que es va promulgar el 2 de gener del 1935, establia les característiques bàsiques del que havia de ser el règim transitori de l'autonomia regional catalana: suspensió de les funcions que atribuïa l'Estatut de Catalunya al Parlament, nomenament d'un governador general que devia fer-se càrrec de les funcions de l'executiu i del president de la Generalitat i, finalment, una reformulació dels serveis traspassats a l'autonomia regional catalana. Tot i que no s'indicava el temps real que podia durar el règim transitori, la rumorologia política del moment assenyalava que es podia allargar com a mínim fins a uns tres mesos, durant els quals la figura d'un Governador General havia d'assumir accidentalment la presidència de la Generalitat ¹⁰. Ara bé, el govern radical-cedista i, en concret, els radicals no semblaven disposats a que el control de l'autonomia recaigués eternament en els militars. El PRR pretenia recuperar posicions a Catalunya a expenses de

Ricard VINYES I RIBES, *La Catalunya internacional...*, op. cit., pp. 129-131.

⁸ Si es fa cas de les consideracions de Jaume Miravittles, resultà lògica la depuració que l'autoritat militar portà a terme dins dels cossos de seguretat a Catalunya, doncs sembla que aquests romangueren relativament fidels a Companys durant el 6 d'octubre. Així, Miravittles interpretà que l'Exèrcit, com a representació dels interessos corporatius espanyolistes, era contrari a l'assonada del president de la Generalitat, Lluís Companys, mentre que els cossos policials semblaven disposats a seguir a l'autoritat de l'autonomia regional catalana en la rebel·lió de la Generalitat. Aquesta fou la correlació de forces que elaborà Miravittles amb posterioritat als Fets del 6 d'Octubre:

"Exèrcit: hostil a Catalunya malgrat els dubtes i les vacil·lacions de Batet.

Guàrdia Civil: Fidel al Conseller de Governació fins a les deu [del 6 d'octubre]. Incondicional del Ministeri de la Guerra, després d'aquesta hora.

Aviació: La del Prat, dubtant. La del Port decidida a bombardejar Barcelona.

Marina: Tota al costat de Madrid.

Guàrdia d'Assalt: la tropa simpatitzant amb la Generalitat; els oficials contraris; els caps supremos naufragant lamentablement enmig de dubtes i contradiccions", a Jaume MIRAVITLLES, *Crítica del 6 d'octubre*, Barcelona, Publicacions ACER, 1935, p. 186. La depuració en els cossos policials fou el suficientment extensiva com per arribar als mateixos serveis mèdics de la Comissaria General d'Ordre Públic. Una descripció del contingut dels metges depurats a l'octubre del 1934 a "Sentències del Tribunal de Cassació", dins del BOGC, nº 305, 1-XI-1935, pp. 13-16.

⁹ *Ahora*, 12-XII-1934, p. 8. Aquesta ordre del Ministeri de la Governació publicada pel BOGC coincidí amb l'alliberament, el diumenge 9 de desembre del 1934, de 139 persones implicades en el moviment revolucionari del 6 d'octubre dels quals 102 eren ex-guardies d'assalt de la Generalitat, *Ahora*, 10-XII-1934, p. 8.

¹⁰ *Ahora*, 19-XI-1934, p. 9.

l'ERC i també de la Lliga. De la primera per tornar a controlar l'espai d'esquerres que havia dominat durant els anys deu. Del regionalistes volien els sectors de llei i ordre que no se sentissin visceralment antirepublicans. En rigor, els radicals no volien anar a remolc dels regionalistes tal i com els havia succeït en temps de la Mancomunitat. Ara, des del punt de vista del PRR, els tocava als seguidors de Cambó seguir les pautes dels radicals.

Els dèficits dels radicals a Catalunya entre el 1931 i el 1934

Certament, des dels esdeveniments revolucionaris de la Setmana Tràgica del juliol del 1909, el PRR arraconà les seves vel.leitats revolucionàries per tal d'adoptar una política de moderació i pragmatisme. Aquest canvi d'orientació, definida com a centrista, va permetre als lerrouxistes, entre el 1909 i el 1923, establir diferents aliances i pactes en les diferents institucions de govern de Catalunya (ajuntaments i Mancomunitat), amb formacions polítiques tan dispars com la Lliga, els liberals, els socialistes i la UFNR ¹¹. Fins i tot, d'una forma quimèrica, no negligiren la possibilitat de retenir una certa ascendència entre els anarcosindicalistes ¹². Tanmateix, el PRR va tenir extraordinàries dificultats per poder esdevenir un partit centrista que recollís adhesions de tots els sectors polítics i socials alhora. I per molt que busqués l'aproximació al món sindical anarcosindicalista aquest començà a identificar el PRR amb els sectors benestants i patronals de Catalunya. Cal observar que, a Catalunya, el líder dels radicals, Joan Pich i Pon, establí amb Francesc Cambó punts de contacte, no només polítics, sinó també econòmics: ambdós coincidiren, durant els anys deu i vint, en la necessitat d'expandir el sector elèctric a Catalunya. Mentre Pich i Pon estava vinculat a la companyia alemanya AEG, Cambó esdevingué president de la CHADE (Compañía Hispano-Americana de Electricidad) ¹³.

L'aproximació als sectors benestants de la societat catalana es reflectiren, entre el 1910 i el 1923, en la successió de resultats electorals negatius del PRR a Catalunya, els quals es repetiren a les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931 que conduïren a la Proclamació

¹¹ El pas d'una política de radicalisme social a una altra de respectabilitat i moderació programàtica a Joan B. CULLA I CLARÀ, *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona, Curial, 1986.

¹² La ruptura, arran dels fets de la Setmana Tràgica, entre lerrouxistes i anarcosindicalistes resta exhaustivament reflectida a Joaquín ROMERO MAURA, "La rosa de fuego". *El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909*, Madrid, Alianza Universidad, 1989, pp. 461-542.

¹³ Des del punt de vista de Francesc Cambó, obres públiques i xarxes ferroviària i elèctrica havien de configurar l'eix de la modernització de l'economia i de la indústria espanyoles. També cal ressaltar que l'AEG va estar en el punt de partença de la CHADE, factor que havia d'apropar encara més a Cambó i Pich i Pon, a Joseph HARRISON, "El món de la gran indústria i el fracàs del nacionalisme català de dretes", *Recerques*, nº 7, Barcelona, Curial, 1978, pp. 83-98, i en concret pp. 93-94; i Alfons ALMENDROS MORCILLO, *Francesc Cambó: la forja d'un policy maker*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pp.84-95 i 170-183. Pel que respecta a Pich i Pon, durant la Primera Guerra Mundial, va adoptar, per contra del criteri francòfil del seu partit, una posició obertament germanòfila. Això fou conseqüència dels seus vincles amb la companyia elèctrica alemanya AEG, a Joan B. CULLA I CLARÀ, *El republicanisme lerrouxista...*, op. cit., p. 313. Les implicacions de l'AEG a Espanya durant la Gran Guerra a Ronnie Melbourne CARDEN, *German policy toward neutral Spain in World War I, 1914-1918*, Dissertation, University of New Mexico, Albuquerque, New Mexico, 1979.

de la República. Així, durant el 1931-1934, el lerrouxisme va haver d'acceptar la seva condició d'actor més que secundari dins de la política catalana. No només havia perdut l'espai d'esquerres en benefici de l'ERC, sinó que també havia de competir amb la Lliga per l'espai de centre-dreta¹⁴.

D'aquesta forma, entre el 1931 i el 1933, Pich i Pon va portar a terme una reestructuració del partit a Catalunya. Ara bé, aquesta no es fonamentà en la recuperació de l'espai d'esquerres sinó en la recerca d'un espai de centre que el situés entre l'ERC i la Lliga. Per a això, Pich creia que el partit havia de dotar-se d'un aire de respectabilitat política i social, que l'allunyés de la imatge incendiària que l'havia perseguit després de la primera dècada del segle. Així, es produïren canvis en la direcció dels comitès provincials, on els vells militants, més radicalitzats en el terreny social, se'ls va arraconar en benefici d'elements nouvinguts que es caracteritzaren per ser antics dinàstics o homes vinculats al món dels negocis como Alfred Sedó Peris-Mencheta, Alexandre Bosch Catarineu o Josep Matheu i Ferrer¹⁵. Això va provocar nombroses tensions entre la militància, fins el punt que el líder radical de Tarragona i diputat a Corts, Jaume Simó i Bofarull, abandonà el PRR i formà el Partit Radical Autònom (PRA). Darrera de la marxa de Bofarull existia també el problema de l'excessiu dirigisme de Barcelona envers les altres províncies. Fins aquell moment, el PRR a Catalunya havia estat organitzat en quatre partits autònoms provincials, estructura que es va suprimir quan, el 1932, el PRR intentà reorganitzar-se en l'àmbit de tota Espanya com un partit orgànicament centralitzat¹⁶.

D'altra banda, a les dificultats estructurals s'hi afegiren les derivades del tema de l'Estatut. Mentre el conjunt del grup parlamentari lerrouxista a les Corts es mostrà notablement bel.ligerant contra l'Estatut, a Catalunya, Casimir Giralt i Jesús Ulled van haver de convèncer Lerroux del perjudici que suposava per a la reorganització del PRR a Catalunya la sistemàtica oposició de la minoria radical enfront de l'Estatut. En conseqüència, per tal de no quedar descavalcats definitivament de la política catalana, els dirigents locals del Partit Radical a Catalunya van haver de fer un manifest assenyalant que ells no es mostraven contraris ni a l'autonomia ni a l'Estatut. Així, destacaren que Casimir Giralt havia participat en el govern de la Generalitat provisional com a Conseller d'Hisenda fins el setembre del 1932. Àdhuc, varen invocar la necessitat d'una certa Unitat Sagrada republicana a Catalunya fins que no s'aprovés l'Estatut¹⁷.

¹⁴ Joan B. CULLA I CLARA, "El Partit Radical i la Proclamació de la República a Barcelona. L'altra cara del 14 d'abril", *L'Avenç*, nº 26, Barcelona, abril 1980, pp. 56-61.

¹⁵ Octavio RUIZ MANJÓN, *El Partido Republicano Radical 1908-1936*, Madrid, Tebas, 1976, p. 625.

¹⁶ Nigel TOWNSON, *La República que no pudo ser...*, op. cit., pp. 153-154.

¹⁷ Octavio RUIZ-MANJÓN, *El Partido Republicano...*, op. cit pp. 314-315. Respecte el tema de l'Estatut, els radicals espanyols estaven completament dividits. A favor estaven els diputats del PURA, organització que també semblava disposada a acceptar un Estatut d'Autonomia valencià, a Vicent FRANCH I FERRER, *El Blasquisme: Reorganització i conflictes polítics (1929-1936)*,

La trajectòria dels lerrouxistes per trobar un espai polític propi i ampli resultà erràtica. D'una banda, destacaren el Partit Catalanista Republicà i la Lliga com els seus vertaders enemics, ja que a causa de la seva posició moderada i centrista els podien treure clientela. Per contra, van ser molt menors els atacs a ERC. Els radicals catalans eren conscients que la confrontació directa amb l'Esquerra (salvaguarda, en l'imaginari dels catalans, de les essències republicanes, obreristes i catalanistes) implicava suïcidar-se políticament i situar-se en un autèntic ostracisme. Així, el PRR va pretendre infructuosament organitzar amb l'ERC una candidatura conjunta d'esquerres de cara a les eleccions del Parlament de Catalunya que s'havien de celebrar el novembre del 1932. La negativa del partit de Macià a una entesa electoral amb el PRR conduí als radicals a presentar-se en solitari o bé en coalicions de centre-dreta amb la Lliga, a la qual havia criticat prèviament ¹⁸.

Els resultats es van saldar amb un fracàs total, ja que el PRR no va obtenir cap escó. El més sagnant fou que Alejandro Lerroux havia portat personalment la campanya electoral del partit. Es palesava així que l'ascendència política de l'"Emperador del Paralelo" a Catalunya havia quedat en el no-res. Per abundar en la ferida, a la nul·la representació parlamentària del PRR, s'oposaven els 4 diputats que obtingué el PRA de Simó Bofarull. Les desavinències i la manca d'espai polític i d'un lideratge clar i carismàtic conduïren al declivi alarmant dels radicals a Catalunya, que van veure com el seu diari emblemàtic, *El Progreso*, s'enfonsava sense remei l'any 1933. El PRR va tocar fons a les generals de novembre del 1933 on van intentar novament de forma infructuosa aliar-se primer amb l'ERC i després amb la Lliga. A la fi, Lerroux imposà la seva llista particular de candidats, dels quals només va resultar escollit un sol diputat ¹⁹.

El declivi del PRR a Catalunya semblava imparable quan, de sobte, es produïren els Fets del 6 d'octubre del 1934. Per a homes com Juan Palau i Rafael Guerra del Río els Fets d'octubre del 1934 constituïren el senyal inequívoc que l'Estatut no només resultava inconstitucional sinó que havia fracassat. En canvi, d'altres veus moderaren els comentaris crítics davant d'una possible opció pragmàtica. El propi Lerroux, a Barcelona, el desembre del

València, Ajuntament de Ciutat de Xàtiva, 1984, pp. 179-189. Una visió crítica de l'època sobre les tensions i contradiccions del PURA a R., "Azaña, Gil Robles i Lerroux a Mestalla. València, estadi polític", *Mirador*, 18-VII-1935, p. 3. En contra de l'Estatut català se situaren els aragonesos i personatges com Salazar Alonso, que seria Ministre de la Governació durant el període previ a la suspensió de l'Estatut. Un tercer sector, majoritari al partit, volia reconciliar els altres dos sectors. Tanmateix, durant la discussió de l'Estatut, els radicals es van posar en contra simplement per desgastar el govern republicà-socialista. Aquest fou el factor que justificà la definitiva posició contrària del PRR contra l'Estatut Nigel TOWNSON, *La República que no pudo ser...*, op. cit. pp. 157-158. Les tensions entre el discurs catalanista del lerrouxisme català i l'espanyolista del conjunt del PRR a Joan B. CULLA I CLARÀ, "Lerrouxismo y nacionalismo catalán, 1901-1923: elementos para una interpretación", a Manuel TUÑÓN DE LARA et al., *España 1898-1936: estructuras y cambio* Madrid, Universidad Complutense, 1984, pp. 427-431.

¹⁸ Donat que l'apropament a la Lliga obligava a oferir una certa imatge de partit d'ordre, els candidats lerrouxistes foren fonamentalment advocats i industrials, a més de caps de centres regionals que pogués coalicions de centre-dreta amb la Lliga, a la qual havia criticat prèviamentuessin atreure el vot de la immigració: Octavio RUIZ MANJÓN, *El Partido Republicano Radical...*, op. cit., pp. 328-332 i 346-351.

¹⁹ Nigel TOWNSON, *La República que no pudo ser...*, op. cit., pp. 153-154 i 231-236.

1934, afirmà que es mostrava favorable a l'Estatut, però que calia aplicar-lo amb sentit comú i responsabilitat. Així, tot i les acusacions de feixistes i espanyolistes que van vessar els catalanistes d'esquerres contra el PRR, el cert fou que la suspensió de l'Estatut va resultar un mal menor que els lerroxistes van pactar amb els catòlics de la CEDA, proclius a la supressió de l'Estatut²⁰.

Així, el PRR, tan crític el 1932 amb l'autogovern català, semblava ara més que mai disposat a defensar-lo. Això sí, amb limitacions i en benefici propi. Perquè el control i la gestió de la Generalitat devia permetre la recuperació i expansió del Partit Radical a Catalunya. En conseqüència, el desembre del 1934, el govern central donà per acabada la presidència accidental de la Generalitat del coronel Jiménez Arenas. S'havia deixat la feina bruta de la repressió per a l'Exèrcit. Ara, els civils republicans i d'ordre anaven a presentar-se com els avaladors de l'autonomia. Tanmateix, el govern de Lerrox no situà de president accidental de la Generalitat a un dirigent radical, sinó a un personatge teòricament independent com l'ex-dinàstic Manuel Portela Valladares. El PRR no desitjava explicitar descaradament la seva intenció de dominar l'autonomia regional catalana. En tot cas, l'esforç de discreció resultà irrellevant, ja que tothom tenia força clar que Portela Valladares era un home proper a Lerrox.

Manuel Portela Valladares i la civilització del règim transitori de la Generalitat

Alejandro Lerrox aconseguí del seu govern que Manuel Portela Valladares substituís al coronel Jiménez Arenas com a president accidental de la Generalitat i Governador General de Catalunya. El 10 de gener del 1935 se'n va fer públic el nomenament²¹. Portela Valladares procedia del liberalisme canalejista i havia estat governador civil de Barcelona durant el 1910-12 i el 1923. En ambdues ocasions intentà posar fi al pistolerisme a partir d'una postura de moderació: és a dir, evitant contestar el terrorisme amb més contraterrorisme. En tot cas, ja fos per mèrit seu o pel reflux de la violència, els anys en què actuà com a governador civil coincidiren amb períodes de retrocés del fenomen terrorista. Així doncs, la societat catalana conservadora guardà una bona imatge de Portela Valladares com a negociador i com a polític hàbil en les situacions difícils²². Per aquest motiu, els sectors socials benestants i les opcions polítiques de centre-dreta van rebre el seu nomenament amb molta satisfacció. Després de la

²⁰ *Ibid.*, pp. 316-321.

²¹ Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I. Els governs*, op. cit., p. 211.

²² Per a la trajectòria de Portela Valladares abans de la II República, José ANTONIO DURÁN, "¿Quién fué en realidad Manuel Portela Valladares?", estudi introductorí a Manuel PORTELA VALLA DARES, *Memorias. Dentro del drama español*, Madrid, Alianza Editorial, 1988, pp. 9-47.

repressió dels fets d'octubre, conduïda exclusivament pels militars, semblava existir el consens que calia suavitzar la persecució contra els insurrectes octubrins²³.

D'altra banda, amb el nomenament de Portela Valladares els radicals situaven a la presidència accidental de la Generalitat un personatge que, sense estar vinculat orgànicament al PRR, els hi era proper políticament. Cal tenir present que el Partit Radical, en els primers moments de la Segona República i aprofitant la descomposició organitzativa dels partits dinàstics, nodrí les seves files de membres del Partit Liberal. Així, per exemple, el Comte de Romanones instà els seus seguidors de Barcelona a entrar dins del PRR català. D'altra banda, tothom sabia que el lerrouxista Emiliano Iglesias exercia com a advocat dels interessos de Joan March a Barcelona. Tanmateix, allò que a la resta d'Espanya va semblar un avantatge per als lerrouxistes per tal d'aconseguir el domini electoral de moltíssims feus ex-dinàstics, a Catalunya esdevingué un desavantatge, doncs la Lliga ja representava amb escreix els sectors d'ordre d'origen dinàstic. I d'altra banda, li va suposar un contratemps en la seva aspiració de conquerir a l'ERC l'espai d'esquerres, ja que l'ingrés de dinàstics liberals als seus rengles va permetre abundar en la descripció del PRR com a cau de monàrquics i residu de l'"Antic Règim" alfonsí²⁴.

Per totes aquestes raons, cal entendre el nomenament de Portela Valladares com l'opció menys dolenta que els radicals podien oferir per al càrrec de Governador General de Catalunya. Des del seu punt de vista, amb una mica de sort, Portela Valladares faria viable la reconstrucció d'un espai de centre català i de catalanitat moderada que creixés a expenses de la Lliga i de les formacions d'esquerres republicanes. Només arribar a Barcelona el 10 de gener del 1935, dia del seu nomenament, Portela, a preguntes dels periodistes sobre si pensava comptar amb els partits polítics catalans, va contestar: "Ya digo que aún no tengo nada pensado, pero yo, siempre que he desempeñado cargos en Cataluña, he tenido la colaboración de los partidos, tanto de derecha como de izquierda, y así lo espero ahora, máxime cuando se den cuenta de que mi único afán será encarrilar la administración y la política de Cataluña hacia la normalidad". I en concordància amb aquesta afirmació destacà

²³ Alejandro Lerroux assenyala a les seves memòries que varen ser les connexions personals de Portela a Catalunya les que l'induíren a nomenar-lo com a Governador General: "Hacía muchos años que no le veía. Le conocí en el Parlamento. Pude juzgar como gobernante y administrador en las dos ocasiones que estuvo al frente del Gobierno Civil de Barcelona. La segunda dejó mejor recuerdo que la primera.

Se había equilibrado: había contraído matrimonio en Barcelona con una dama de ilustre familia y de opulenta situación económica, entrando así en relación con la alta burguesía catalana. Había llegado a ser Ministro con la Monarquía los días precisamente necesarios para ser violentamente despedido por la Dictadura de Primo de Rivera. Por el tiempo pasado, la experiencia adquirida y la posición económica que le ponía a cubierto de malicias, reticencias y juegos de palabras, le consideré en condiciones de reintegrarse a la vida pública para ser utilizado. Le sabía hábil, enérgico, activo, conocedor de los problemas sociales y de los especiales de Cataluña", a Alejandro LERROUX, *La pequeña historia de España 1930-1936*, Barcelona, Mitre, 1985, p. 229. L'evolució de posterior de Portela Valladares a Manuel PORTELA VALLADARES, *Dietario de dos guerras (1936-1950). Notas, polémicas y correspondencia de un centrista español*, edició de José Antonio Durán, A Coruña, Edicions do Castro, 1988.

²⁴ El cas de Joan March i les seves estretes relacions amb els radicals: Ramón GARRIGA, *Juan March y su tiempo*, Barcelona, Planeta, 1976, pp. 287-308.

que "El gobernador general de Cataluña no puede olvidar en ningún momento que, según la ley, asume las funciones del presidente y del Consejo ejecutivo de la Generalidad, y que cuanto de respetable y legítimo existe en las aspiraciones de Cataluña debe merecer su más grande atención, su primera preocupación. [...] La obra que ahora tenemos delante es la de conciliar y establecer la conjunción de las ansias que la Generalidad de Cataluña representa con las funciones esenciales e intransmisibles del Estado español. A más altos poderes corresponde marcar definitivo módulo a lo que haya de ser el futuro Estatuto de Cataluña" ²⁵.

En tot cas, havia de resultar molt difícil per als radicals catalans donar una imatge de catalanitat moderada en la mesura que Portela Valladares assumí el càrrec de Governador General vuit dies després que la Llei de la República del 2 de gener del 1935 deixés en suspens les facultats legislatives del Parlament de Catalunya. Més difícil encara quan un decret del 21 de febrer de 1935 creà una comissió per revisar els traspassos efectuats a la Generalitat ²⁶. Per tot això, s'havia d'identificar el Partit Radical com l'instrument que executava, a través de Portela Valladares, la revisió a la baixa de l'Estatut. Una revisió que es va fer especialment palesa en les competències d'ordre públic. Així, a la depuració notable de Guàrdies d'Assalt que s'havia produït a la tardor del 1934, Portela Valladares va certificar l'arribada de nombroses dotacions policials procedents de fora de Catalunya: "Como saben ustedes, ha llegado a Barcelona el jefe del Departamento de Información y Enlace de la Dirección General de Seguridad, don Vicente Santiago, que trae la misión de reorganizar y dar la eficiencia debida a la Policía de Barcelona. Cuerpo que, sin duda alguna, es el que más ha sufrido en su tránsito de la Generalidad al Estado, no sólo porque gran parte de los elementos con que la Generalidad contaba quedaron fuera, sino porque los sucesos del 6 de octubre se reflejaron en aquel organismo más que otro alguno. Dicho señor, que tiene condiciones singulares de capacidad para el trabajo, ha venido accediendo a requerimientos hechos insistentemente por mi, con objeto de allegar cuantos elementos necesita Barcelona para que su vida sea completamente normal, no sólo en los sucesos que diariamente pueden perturbarla, sino, también, alejando el peligro de que se pueda producir alguna conmoción o trastorno que alterase de una manera más general el orden público" ²⁷.

Com a mal menor, els lerrouxistes podien presentar la presidència de Portela Valladares com un període de transició entre la repressió militar i el desembarcament efectiu dels radicals en les institucions autonòmiques catalanes. Malgrat tot, Portela va fer amb "guants de seda" la feina bruta de reconduir en un sentit "civilista" l'autonomia regional catalana, tot i que mantenint la suspensió del règim estatutari. Hauria de ser obra dels radicals

²⁵ *Ahora*, 10-I-1935, p. 9.

²⁶ Josep SARRIÓ I GUALBA, *Història de l'Escola d'Administració...*, op. cit., p. 293.

²⁷ *Ahora*, 13-II-1935, p. 12.

de tota la vida, com Pich i Pon, el progressiu aixecament de la suspensió de l'Estatut. Per aquesta raó, el 4 d'abril de 1935 es va nomenar a Portela Valladares com a Ministre de la Governació i el mateix dia Pich i Pon assumí la delegació de la presidència accidental de la Generalitat i el càrrec de Governador General de Catalunya ²⁸. El nomenament definitiu es va fer efectiu el 23 d'abril ²⁹. En essència, el PRR va aconseguir el control de les institucions de poder més importants de Catalunya, ja que el mateix Pich i Pon ocupava el càrrec d'alcalde accidental de Barcelona des de l'11 de gener del 1935 ³⁰. Així, el PRR havia assolit per la via del decret, encara que sense la validació de les urnes, desbancar a regionalistes i l'ERC del monopoli del poder a Catalunya. Tanmateix, els radicals eren plenament conscients que si volien mantenir aquest domini haurien de cultivar l'ascendència política entre els ciutadans. Per aquest motiu, el PRR s'esforçà a presentar-se com l'autèntic salvador de l'autonomia regional catalana, a partir d'una imatge de moderació esquerrana i, fins i tot, catalanista ³¹.

La presidència de Joan Pich i Pon i la corporativització de l'autonomia catalana

El nomenament de Pich i Pon com a president accidental de la Generalitat va anar precedit del d'alcalde accidental de Barcelona l'11 de gener del 1935. Portela Valladares va ser qui li va concedir aquest càrrec, ja que el Governador General de Catalunya, en representació del govern de l'Estat, tenia la potestat per fer nomenaments dins de l'autonomia regional. Ara bé, un cop decretat l'alcalde de la població, li corresponia a aquest constituir la comissió gestora que conformaria l'equip de govern municipal. Lògicament, en el cas de l'Ajuntament de Barcelona, Pich i Pon va assumir l'encàrrec de formalitzar la seva comissió gestora. I, certament, aquesta primera plataforma va proporcionar moltes pistes sobre la composició d'un futur govern accidental de la Generalitat.

D'entrada, durant la segona meitat del gener del 1935, Pich concertà entrevistes amb els caps polítics de la Lliga i d'Acció Popular Catalana (nom amb què es denominava la CEDA a terres catalanes) per tal de veure quin grau de col.laboració estaven disposades a oferir en cas de formar part de la comissió gestora de l'Ajuntament. Paral·lelament, mentre van realitzar-se les entrevistes, Pich i Pon va constituir una comissió gestora provisional formada

²⁸ El nomenament s'explicita a "Decret delegant en l'Excel·lentíssim senyor Joan Pich i Pon les funcions de Governador General de Catalunya, President de la Generalitat, salvat les d'Ordre Públic que seran exercides per l'Excel·lentíssim senyor General Cap de la 4ª Divisió Orgànica militar", BOGC, nº 95, 5-IV-1935, p. 163.

²⁹ Ismael E. PITARCH, *La Generalitat de Catalunya. I Els governs*, op. cit., p. 211.

³⁰ *Ahora*, 12-I-1935, p. 9.

³¹ Per exemple, en la seva recerca de l'espai catalanista, la direcció nacional del partit mostrà unes reticències enormes a l'hora de fer seus els tics verbals del catalanisme. Així, el gener-febrer del 1933, un grup de joves radicals del Districte V, amb el suport de la Junta del districte, va fer conèixer un manifest de catalanitat del partit. Lerroux i la direcció del PRR reaccionaren donant de baixa als signats. Tanmateix, el manifest resultava molt oportú en la mida que el Districte V havia estat un districte de notable ascendència catalanista, a Octavio RUIZ MANJÓN, *El Partido Republicano Radical, ...op. cit.*, p. 627.

pels caps de secció de l'Ajuntament ³². Si bé aquesta primera comissió va tenir un caràcter tecnocràtic i, per tant, allunyat del partidisme polític, a la llarga o a la curta, Pich i Pon hauria de constituir una comissió formada per representants de les organitzacions polítiques catalanes no implicades en els fets del 6 d'octubre.

Certament, un tema d'interès per a l'opinió pública catalana residia a saber si la comissió gestora de l'Ajuntament de Barcelona integraria a Acció Popular Catalana. Sobre aquest tema, Pich i Pon va donar llargues als periodistes afirmant que únicament podia assegurar que els partits amb causes judicials pendents no formarien part de la comissió gestora. Respecte a la CEDA, es va limitar a observar que podia aconseguir molta o poca representació a l'Ajuntament en funció de la seva representació parlamentària a les Corts³³. Òbviament, aquesta fórmula permetia justificar que el mateix PRR assumís les batllies més importants de Catalunya i la mateixa presidència de la Generalitat. Perquè resultava evident que si les comissions gestores dels Ajuntaments i de la Generalitat s'havien de configurar en funció de la representativitat a Catalunya dels partits no concurrents en els fets d'octubre, la CEDA i el PRR havien de deixar en mans de la Lliga el control del règim transitori de la Generalitat.

Tanmateix, la comissió gestora formada pels caps de secció de l'Ajuntament de Barcelona va durar fins l'abril del 1935, moment en què Pich i Pon esdevingué oficialment, a més d'alcalde accidental de Barcelona, Governador General de Catalunya i president accidental de la Generalitat. Amb el control d'aquests tres càrrecs, el PRR esdevingué formalment el principal partit de Catalunya. Ara bé, la seva intenció no era gestionar en solitari el conjunt de l'autonomia. Pich va deixar clar que les comissions gestores dels Ajuntaments i de la Generalitat estarien formades per radicals, regionalistes, la CEDA i els agraris³⁴.

Si bé Pich i Pon va accedir als càrrecs de Governador General de Catalunya i president accidental de la Generalitat el simbòlic dia de Sant Jordi, el 23 d'abril del 1935, fins el 29 d'abril no donà a conèixer la llista de consellers del seu govern. Així, de la Lliga Catalana nomenà a Joan Vallès i Pujals, Lluís Duran i Ventosa i Fèlix Escalas i Chamení; i del PRR a Alfred Sedó i Peris-Mencheta i Huguet i Puigderajols³⁵. L'absència de la CEDA i dels agraris s'explica per les disputes internes dins d'aquestes organitzacions sobre quins dels seus membres havia de formar part del govern de la Generalitat. Finalment, al llarg del mes de maig, s'incorporaren els representants de la CEDA i les conselleries quedaren distribuïdes de

³² *Ahora*, 23-I-1935, p. 10.

³³ *Ahora*, 12-I-1935, p. 9

³⁴ *Ahora*, 16-IV-1935, p. 11.

³⁵ Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I. Els governs*, op. cit., p. 211.

la següent manera: presidència i Governador General de Catalunya, Joan Pich i Pon; Cultura, Lluís Duran i Ventosa; Assistència Social, Raul Roviralta i Astoul (Tècnic independent); Obres Públiques, Joan Vallès i Pujals; Finances, Fèlix Escalas i Chamení; Economia i Agricultura, Alfred Sedó i Peris-Mencheta; Governació, Lluís Jover i Nonell (CEDA); Treball, Àngel Torres i Dalmau; Justícia i Dret, Josep Lluís de Prat i de Lezcano (Tècnic vinculat a la CEDA). De la primera llista de consellers va caure finalment el radical Huguet i Puigderajols en benefici del filolerrerrouxista Raul Roviralta ³⁶.

Paral·lelament, el govern presidit per Pich gestionà la manera de vertebrar les comissions gestores dels Ajuntaments i establí a través del Butlletí Oficial de la Generalitat que aquestes es constituïrien respectant en el càrrec de regidor a tota persona que, escollida en les eleccions municipals del 14 de gener del 1934, no hagués estat suspesa o reemplaçada pel general de la 4ª Divisió orgànica. També podien recuperar el seu càrrec aquells que, tot i haver estat suspesos, condemnessin públicament els fets del 6 d'octubre. Lògicament, resultava clar que les comissions gestores es constituïrien amb el mateix element humà i polític que la Generalitat. D'aquesta forma, el 30 d'abril del 1935 l'Ajuntament de Barcelona va quedar integrat, a banda de Pich i Pon pels membres de la Lliga, Josep Maria Blanch Romeu, Andreu Bausili San Romà, Xavier Calderó Coronas, Josep Codolà Gualdo, Lluís Duran i Ventosa, Octavi Saltor i Soler, Frederic Roda Ventura, Ferran de Sagarra i Castellarnau, Joan Soler i Janer i Francesc A. Vendrell Viana. Pel que respecta als radicals, van quedar representats per Pedro Doménech Ceriñana, Francisco Esquerdo Grau, José Barrero Viú, Pedro Farreras Parellada, Federico Frigolá Palau, Fernando Fuster Fabra, José Mateu Ferrer, Luís Matutano Casanovas, Ruperto Roldós Gómez i Jesús Ulled Altemir. Els agraris aportaren a Juan Bautista Viza Caball, Guillermo Leo Royo i Heriberto Durán Calzapeu; mentre que el Partit Federal d'Esquerra a Pablo Bastida Florensa. La CEDA va proporcionar nou regidors que al llarg del mes de maig encara estaven per determinar. I finalment, es va establir una significativa representació tècnico-econòmica formada per Francisco Torras Villa (vocal-secretari de la Caixa de Pensions de la Generalitat i president de la Banca Local de Catalunya), Juan Carandell Marimón (ex-president de la Societat d'Estudis Econòmics), Esteban Sala Canadell (industrial i propietari), juntament amb els representants dels gremis com Alfredo Coll Albert (president de la Federació Gremial), Mariano Blasco Perdiquer (secretari general de la Federació Gremial) i Agustín Culilla Gil (Cambra de la Propietat Urbana) ³⁷.

La composició de la comissió gestora de l'Ajuntament de Barcelona i del Govern de la Generalitat evidencià el desembarcament de les corporacions patronals en el control de

³⁶ *Ibid.*, pp. 211-212.

³⁷ *Ahora*, 30-IV-1935, p. 8.

l'autonomia catalana. Això significava que no existia una voluntat des dels sectors empresarials d'acabar amb l'autonomia regional sinó de reorientar-la envers els seus interessos. D'aquesta forma, es fixà com a objectiu primordial posar fi a la disbauxa política i social que, segons el seu punt de vista, havien orquestrat els diferents governs de l'Esquerra. El traspàs de les competències de treball i ordre públic a la Generalitat havien convertit el govern autonòmic en el nou interlocutor en aquest àmbit, tradicionalment exercit per l'autoritat governativa central. La dialèctica entre les entitats patronals i la Generalitat resultà força difícil fins a l'octubre de 1934. En general, sovintejaren les queixes patronals contra l'absència d'ordre públic i les crides al restabliment del principi d'autoritat. D'altra banda, es va acusar sistemàticament al govern d'ERC de connivència amb els rabassaires, amb els dependents i, el que es considerava més greu, de propiciar pactes amb la CNT, vulnerant d'aquesta manera els acords presos en els Jurats Mixtos enlloc de vetllar pel seu manteniment³⁸.

En conseqüència, les entitats patronals van insistir a cercar un espai d'actuació coordinada per tal de frenar la conflictivitat social. Aquesta inquietud es traduí, el 1932, en la creació de la Junta d'Enllaç d'Entitats Econòmiques (JEEE). Sota la iniciativa del Foment del Treball Nacional, la JEEE va aconseguir aplegar des de les Cambres de Comerç i Navegació i d'Indústria fins a l'IACSI, el Gremi de Fabricants de Sabadell, la Cambra Minera, la Unió Industrial Metal·lúrgica, la Federació de Fabricants i Teixits, l'Institut Industrial de Terrassa, l'Associació de Banquers, la Cambra Nacional d'Indústries Químiques i l'Associació de Naviliers. Des d'aquesta plataforma reclamaren insistentment a la Generalitat que vetllés, sense cap mena de partidisme, pel compliment de l'ordre públic i laboral, sovint vulnerat, des del seu punt de vista, pels anarcosindicalistes³⁹.

Les eleccions de novembre del 1933 i el triomf de la candidatura de dretes en el govern central obrí noves expectatives per a una patronal que òbviament no s'hi sentia representada ni en les institucions autonòmiques ni, en general, en les institucions de govern municipal. A partir de la tardor del 1933, el conjunt de la patronal catalana optà per instrumentalitzar en benefici propi els partits polítics de masses amb representació parlamentària i afins als seus interessos corporatius, com eren la Lliga, Acció Popular Catalana i el Partit Republicà Radical⁴⁰. D'aquesta forma, s'intensificaren els contactes entre

³⁸ La memòria del Foment del Treball nacional del 1933 era prou explícita sobre aquest sentiment d'inseguretat social i pública dels patrons catalans: "Es doloroso reconocer que se ha perdido todo un año, cuando tanto hay que hacer y se reclama con singular apremio; pero es así y no podemos decir otra cosa. Vivimos semanas enteras de intranquilidad ciudadana, con el orden profundamente perturbado y el fenómeno se repitió varias veces. Hubo huelgas inexplicables y pertinaces. La política se mantuvo en el plano de la constante inseguridad, hasta que se disolvieron las Cortes constituyentes y se efectuaron elecciones para otras normales. Ya están elegidas. Su resultado demuestra la gran repulsa del país contra los que han dirigido la cosa pública", Fomento del Trabajo Nacional, *Memoria de la Junta Directiva correspondiente al ejercicio de 1933*, Barcelona, 1934, p. 5. La perspectiva patronal sobre els Jurats Mixtos a Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República. Organizaciones y estrategia 1931-1936*, Madrid, Siglo XXI, 1983, pp. 200-219.

³⁹ Fomento del Trabajo Nacional, *Memoria de la Junta Directiva del ejercicio de 1932*, Barcelona, Imprenta Vda. Tassó, 1933, pp. 18-20.

⁴⁰ Com a cas paradigmàtic pot mencionar-se el canvi de directiva dins de l'IACSI l'agost de 1934: l'elecció de Cirera i Voltà com a

les corporacions econòmiques catalanes i el govern central i es féu ús en diverses ocasions de la presentació de recursos d'inconstitucionalitat per tal d'esquivar el compliment de lleis o acords que no els satisfieien ⁴¹.

La suspensió de l'Estatut després dels Fets d'octubre de 1934 propicià una situació molt favorable per a les corporacions econòmiques. D'una banda, la il·legalització de sindicats i l'empresonament i acomiadament de líders obrers i treballadors conflictius liquidà momentàniament la conflictivitat social: el principi d'autoritat insistentment reclamat havia estat restablert. D'altra banda, les comissions gestores municipals i els successius governs-gestors de la Generalitat d'aquest període suposaren la concentració del poder local i autonòmic en mans del PRR, la Lliga, Acció Popular Catalana i subsidiàriament d'altres formacions com els tradicionalistes i possibilitaren una presència significativa de les corporacions econòmiques en les institucions de govern municipal i d'autogovern regional ⁴².

En conseqüència, les comissions gestores dels Ajuntaments i el govern de la Generalitat varen esdevenir instruments dels interessos corporatius dels sectors patronals, i especialment dels de la construcció. Per exemple, Pich i Pon, va aprofitar la seva posició de president de la Generalitat per deixar en suspens el pagament d'impostos sobre terrenys sense edificar i va oferir una nova alternativa per a potenciar el sector de la construcció: l'exempció d'arbitris sobre les obres realitzades en solars no edificats. De sobte, radicals,

president de l'entitat i com a dirigent alhora d'Acció Popular suposà la ruptura amb una opció política: la Lliga- massa limitada al joc català i facilità als propietaris agraris catalans la solidaritat de la resta de propietaris de l'Estat i la connexió directa amb la CEDA, el partit amb major presència al Parlament espanyol. Al respecte és il·lustratiu el "Manifest de la nova Junta de l'Institut als socis i tots els agricultors de Catalunya", *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, Quadern 8, Barcelona, agost del 1934, pp. 403-407.

⁴¹ Ja a mitjans de 1933, la Cambra de la Propietat Urbana de Barcelona -presidida per Pich i Pon- interposà un recurs davant del Tribunal de Garanties Constitucionals acusant el Parlament català d'infringir l'Estatut municipal en concedir a l'ajuntament de la ciutat comtal l'autorització a cobrar un impost amb un recàrrec del 100 per 100 sobre solars no edificats i amb la finalitat subsidiària de fomentar la construcció, Càmera Oficial de la Propiedad Urbana de Barcelona, *Memoria de la actuación de la Cámara durante el ejercicio de 1933 elevada al Ministerio de Trabajo y Previsión en cumplimiento de lo dispuesto en el Reglamento*, Barcelona, A. Núñez, [1934], pp. 261-268. Al novembre de 1933, la Junta d'Enllaç de les Entitats Econòmiques, fent-se ressò de la patronal mercantil, interposà un recurs d'anticonstitucionalitat amb motiu del laude amb què la Generalitat havia pretès solucionar la vaga mercantil d'aquell mateix any, Gemma RAMOS RAMOS, *La Cambra Mercantil (1919-1940). L'esforç d'articulació corporativa d'un sector de la patronal catalana*, treball inèdit. Al 1934, l'IACSI, amb més èxit que les temptatives precedents, aconseguí a través d'aquest procediment l'anul·lació de la Llei de Contractes de Conreus: "Actuació de l'Institut. Recurs d'incompetència per inconstitucionalitat de la Llei de Contractes de Conreus presentat pel Govern Central davant del Tribunal de Garanties", *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, Quadern 5, Barcelona, Maig de 1934, pp. 269-276; i del president de l'IACSI fins l'estiu del 1934, Jaume de RIBA, "Ha estat anul·lada la llei de Contractes de Conreu", *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, Quadern 6, Barcelona, juny de 1934, pp. 303-304; i Jaume de RIBA, "Després de l'anul·lació de la Llei de Contractes de Conreu", *Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre*, Quadern 7, Barcelona, juliol de 1934, pp. 367-368.

⁴² Així, a banda del cas de Pich i Pon a l'Ajuntament de Barcelona i a la Generalitat, cal assenyalar que l'alcalde-gestor de Lleida fou Josep Pujol i Cercós, que era també el president de la Cambra de Comerç d'aquesta localitat. Finalment, cal ressaltar que les conselleries "econòmiques" de la Generalitat restaren en mans de destacats prohoms de les corporacions econòmiques: Alfred Sedó, Vice-president de Foment i membre del PRR, s'ocupà d'Economia i Agricultura fins al desembre de 1935; Fèlix Escales, president de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona i membre de la Lliga, es féu càrrec de Finances fins a finals de 1935 en què fou nomenat president de la Generalitat; ambdues conselleries foren unificades després del desembre de 1935 i assumides per Antoni Sabatés, Vice-president de la Cambra d'Indústria de Barcelona i també membre de la Lliga. El paper de les Cambres de Comerç a Rafael ARACIL i Josep TERMES, *"El Llibre del Centenari de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona" (1886-1986)*, Barcelona, Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1986; i Cambra Oficial de Comerç Indústria i Navegació de Barcelona, *Memoria de los trabajos realizados durante el año 1935*, Barcelona, [1936], pp. 103-104.

regionalistes, populars i agraris van descobrir la necessitat de recuperar i renegociar les competències estatutàries per tal de donar fe legal a la reorientació corporativa de l'autonomia regional catalana. Certament, en data del 17 d'abril del 1935 es promulgà el decret que permetia a la Generalitat recuperar els serveis prèvia negociació i revisió de l'Estatut, excepte aquells que corresponien a l'ordre públic⁴³. Tanmateix, l'esperit del decret assenyalava que tots aquests serveis es traspassaven al president de la Generalitat i Governador General de Catalunya, ja que en haver estat suspès el Parlament, es tractava de la figura institucional que assumia els poders executiu i legislatiu⁴⁴.

El sector de la construcció: clau de volta de la gestió lerrouxista

La concentració de poder que Pich i Pon, com a Governador General de Catalunya i president accidental de la Generalitat, va recollir en les seves mans li va permetre incidir sense cap mena de complex en la legislació de la propietat urbana i de la construcció. Fins el punt que es convertí en el sector més dinàmic de l'economia catalana en el breu període de la primavera del 1935. Així, el diumenge 2 de juny del 1935, Portela Valladares, després d'entrevistar-se a Barcelona amb Pich i Pon i els consellers de la Generalitat, va afirmar que "Estoy seguro de que las iniciativas que se adopten en Cataluña por parte del Gobierno de la Generalidad y del Ayuntamiento, determinarán un despertar económico, y este fenómeno se producirá también, aunque con menos intensidad en el resto de la Península. Incrementar la construcción urbana ha sido afortunado, y así me lo ha demostrado el gobernador general al enseñarme una estadística que atestigua que en la construcción de muchas casas, que está emprendiéndose en Barcelona, se invierten numerosos millones de pesetas, lo que significa, no sólo un impulso al trabajo y al ensanche de la ciudad, sino un renacer económico de gran importancia. Recuerden lo que dicen los franceses: "Cuando la construcción marcha, todo marcha""⁴⁵.

Tot i que l'anàlisi des del punt de vista econòmic podia resultar plausible, a ningú ben informat se li escapava que el Governador General i Alcalde de Barcelona, Joan Pich i Pon, era el president de la Cambra de la Propietat Urbana de Barcelona i, per tant, un dels

⁴³ Josep SARRIÓ I GUALDA, *Història de l'Escola d'Administració Pública...*, op. cit., p. 298. Per exemple, el febrer del 1935, la milícia Acció Ciutadana va detenir el secretari de Miquel Badia i es destacà insistentment que aquest cos depenia, com tots els cossos d'ordre públic, del general de la 4ª Divisió i no de Generalitat transitòria, *Ahora*, 8-II-1935, p. 11. Aquesta dependència de l'ordre públic respecte de l'autoritat militar es va mantenir durant bona part del règim transitori. Tanmateix, no fou fins el novembre del 1935 que a través d'una ordre de Presidència es creà una Junta de Coordinació dels Serveis d'Ordre Públic a Catalunya; a "Ordre donant publicitat a la del Ministeri de Governació de la República del 18 d'octubre proppassat, en la qual és disposada la constitució d'una Junta de Coordinació dels Serveis d'Ordre Públic a cada territori dels Governos generals i provincials", *BOGC*, nº 305, 1-XI-1935, p. 1002. Sobre la reordenació dels serveis de Governació i Ordre Públic a Enric UCÉLAY-DA CAL, "La trajectòria dels Mossos d'Esquadra a la Catalunya contemporània" a *Mossos d'Esquadra...*, op. cit., pp.148-150.

⁴⁴ *Ahora*, 18-IV-1935, p. 4. Ismael E. PITARCH, "La Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939)", a Miquel TARRADELL et al., *Formes i institucions del Govern de Catalunya*, Barcelona, La Magrana-Institut Municipal d'Història (Ajuntament de Barcelona), 1983, pp. 144-146.

⁴⁵ *Ahora*, 4-VI-1935, p. 9.

promotors immobiliaris més reconeguts. El propi Pich i Pon explicà als periodistes el dia 17 de juny que, com a conseqüència de la disposició que atorgava un termini per a l'execució d'obres sense el pagament dels impostos a què estaven subjectes, s'havia produït un moviment ascendent de les obres en relació a les de l'any anterior: 128 edificis més i 96 reformes més. Tot això significava una inversió de 140 milions de pessetes. A més a més, havia aconseguit el suport dels bancs per finançar un projecte de construcció d'escorxadors de caràcter monumental⁴⁶.

Seguint aquesta línia, a principis del mes de juny del 1935, les principals corporacions patronals de Catalunya, com el Foment del Treball Nacional, les Cambres d'Indústria, Comerç i Propietat Urbana, Unió Gremial o Lliga de Defensa Industrial, van reclamar a Pich i Pon que es reintegressin a la Generalitat els serveis de Contribucions. En conseqüència, a finals de juny, la Generalitat decidí que dos consellers portessin a Madrid un informe sobre el traspàs de Contribucions a la Generalitat. Tot aquest moviment en favor del traspàs de les Contribucions coincidí amb la creació, aquell mateix mes de juny, del Consell d'Economia i Agricultura de la Generalitat del qual havien de formar part tres representants escollits per la Generalitat i la resta per les corporacions econòmiques. A més a més, hi havia d'haver tres seccions de quinze representants cada una⁴⁷.

Allò que els partits i sindicats d'esquerres podien interpretar com un simple repartiment del poder econòmic de Catalunya, els nous governants de la Generalitat el presentaven com un projecte ambiciós de modernització de l'economia catalana que l'ERC no s'havia atrevit a portar a terme, segons el seu punt de vista, perquè estava massa preocupada per riure les "gràcies" insurreccionals dels cenetistes. Radicals i regionalistes posaren com a exemple d'aquest procés de modernització el projecte conjunt entre els Ajuntaments interessats, la Generalitat i la Companyia Telefònica d'instal·lació de telèfons en tots aquells pobles que encara no en tenien⁴⁸. En darrer terme, tot aquest projecte de reorganització econòmica de Catalunya dissenyat pel govern de Pich i Pon es tractava d'un pla de reorientació de l'autonomia catalana que necessitava d'uns funcionaris i d'uns professionals competents preocupats per la feina i no per la política. Darrera d'aquest punt de vista ultratecnocràtic, que els radicals compartien amb la Lliga Catalana, existia el temor a fer-se càrrec d'un estament funcional que consideraven, de forma exagerada, profundament polititzat en favor de les esquerres.

⁴⁶ *Ahora*, 18-VI-1935, p. 4.

⁴⁷ *Ahora*, 6-VI-1935, p. 35; 7-VI-1935, p. 25 i 26-VI-1935, p. 10. El Consell d'Economia de la Generalitat va prendre un caràcter protector per als sectors patronals de la indústria: "El Consejo de Economía i la crisis textil", *El Trabajo Nacional*, Barcelona, septiembre de 1935, p. 207.

⁴⁸ *Ahora*, 17-VI-1935, p. 4.

30. PRAGMATISME SINDICAL I POLÍTIC DE L'AFGC: ACOMODACIÓ EN EL RÈGIM TRANSITORI I APROXIMACIÓ A LA LLIGA CATALANA

La consciència política dels funcionaris sempre ha estat limitada o condicionada pels seus interessos i aspiracions professionals. Tothom sabia que els canvis de govern o de règim afectaven l'estabilitat de les plantilles del personal de l'administració pública i, fonamentalment, la del sector dels interins. En conseqüència, la millor estratègia de l'empleat públic consistia a passar desapercebut i demostrar que, per damunt de qualsevol etiqueta política o associativa, era un tècnic qualificat i imprescindible. Ara bé, tothom reconeixia l'existència de pràctiques "enxufistes" dins de la funció pública espanyola, tant l'estatal com local o regional, a l'hora de contractar el seu personal. Certament, resultava habitual que nombrosos empleats públics s'incorporessin a l'administració pública com a interins a través de la coneixença i la influència d'un amic que alhora podia tenir els contactes necessaris per tal d'aconseguir la feina. Però això no significava que aquell que aconseguia la feina formés part de l'opció política que manava en aquell moment, encara que, òbviament, s'hi podia esperar una certa fidelitat del nou empleat públic per haver obtingut el lloc de treball.

D'una manera semblant i, per tant, gens novedosa, s'havia nodrit l'administració pública de la Generalitat entre el 1931 i el 1934. Aquest fet contrastava amb el discurs tecnocràtic, professional i moralista que havien dissenyat els partits d'esquerres durant el primer terç del segle XX. Per contrarestar les denúncies "d'enxufisme" dirigides contra els dirigents de l'ERC, els governs de la Generalitat del període anterior a octubre del 1934 dissenyaren un conjunt de cursets destinats a acreditar la *vàlua* tecnocràtica i professional dels interins de l'administració autonòmica contractats per la via de les coneixences i les amistats personals. Tanmateix, l'oposició lligaire desacredità aquests cursets per la seva curta durada i la inexistència d'una o diverses proves de control de coneixements pràctics i teòrics que mesuressin les aptituds dels aspirants a funcionaris fixos.

La crisi política i social del 6 d'octubre del 1934 va posar de manifest la mentalitat pragmàtica i acomodaticia de molts funcionaris de la Generalitat. Fins i tot, d'aquells que tenien llocs de responsabilitat dins de l'Esquerra Republicana o aspiraven a tenir-los. En planes anteriors s'ha evidenciat l'escàs esperit revolucionari i insurreccional, no només del conjunt del funcionariat, sinó de tots aquells que, pel fet d'estar adscrits a l'AFGC, haurien d'haver participat, en teoria, en l'assonada promoguda pel president Lluís Companys. La vocació *petit burgesa* i d'ordre de molts empleats públics constatava que allò de l'insurreccionalisme s'adeia més als obrers manuals que no pas a ells que, en molts casos, ni tan sols es consideraven obrers. Per això, la repressió del 6 d'octubre els confirmà en la seva posició de neutralitat política o almenys poc definida: calia mantenir el lloc de treball fos com fos.

Aquest estat d'ànim poruc i acomodaticí també va fer via en la trajectòria de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC). Certament, la repressió contra el món obrerista i d'esquerres pels Fets d'octubre del 1934 va incidir en la immediata evolució de l'AFGC. En primer lloc, fins el febrer del 1936, l'AFGC va reivindicar sistemàticament la readmissió dels funcionaris acomiadats per la seva implicació en els Fets del 6 d'octubre. Ara bé, en cap moment, l'Associació va plantejar cap mesura de força, com una vaga, per tal d'aconseguir l'esmentada readmissió. Tot va quedar en una retòrica declaració de principis. Com també ho va ser la reclamació d'un Estatut dels Funcionaris que regulés la vida laboral i sindical dels empleats públics de la Generalitat.

En realitat, l'AFGC es va adaptar a una administració autònoma capitalitzada inicialment per militars i, posteriorment, per governs de coalició de lerrouxistes, regionalistes i cedistes. En aquest sentit, la direcció de l'AFGC va actuar sempre amb molta prudència i evitant el més mínim enfrontament amb els nous governs. Especialment, va moderar la seva significació obrerista de la mà del mateix president de l'Associació, Jaume Miravittles. Així, per exemple, van desaparèixer del Consell Directiu de l'AFGC els sectors procedents del trentisme i aquells elements que, després del 6 d'octubre, van apostar pel radicalisme nacionalista i social del doctor Josep Dencàs com Domingo Montserrat. La moderació del discurs polític i social de l'AFGC va permetre l'apropament a la Lliga Catalana que, com el Partit Republicà Radical, volia aprofitar la seva participació en el govern de la Generalitat presidit per Pich i Pon per tal de recuperar les posicions polítiques perdudes el 1931. En aquesta línia cal entendre la participació activa de funcionaris i periodistes propers a la Lliga en la tasca de reactivació de l'AFGC després de la repressió dels Fets d'Octubre.

Moderació sindical i creixement afiliatiu: la reaparició pública de l'AFGC

La suspensió generalitzada de la premsa i de les organitzacions socials i polítiques d'esquerres es va estendre fins a principis de l'any 1935. Durant la presidència accidental de la Generalitat de Manuel Portela Valladares començaren a aixecar-se les suspensions de periòdics, butlletins i entitats que es podien considerar tolerables pel règim transitori. D'aquesta forma, l'AFGC va reactivar-se públicament a principis del 1935 i va fer sortir a la llum pública el seu Butlletí el març del mateix any. L'editorial del número de març subratllava, en nom de la Junta Directiva, que

L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya inaugura -amb la publicació d'aquest Butlletí- una nova fase de la seva actuació. Aquesta nova fase ha de caracteritzar-se d'acord amb la necessitat del moment, a mantenir totes les posicions guanyades i a fer-les créixer allà on aquestes posicions acusin feblesa. Per assolir aquesta tasca no cal dir quan necessària és la més estreta i absoluta compenetració de tots els afiliats a l'entorn de la Junta que els representa.

[...]

No ens amaguem la realitat. No és hora de glòria. Però tampoc no és hora de desfeta. Ni optimismes imprudents, ni pessimismes excessius.

I per damunt de tot, una idea que les domini totes:

Els funcionaris de la Generalitat al servei de Catalunya¹.

Per tant, la Junta reclamava als afiliats moderació en els discursos i en l'actuació. Calia abandonar els eixelabraments nacionalistes revolucionaris i centrar-se exclusivament en la reorganització estructural de l'AFGC. En aquesta línia, la Junta Directiva presidida per Jaume Miravittles va decidir que les seccions de l'AFGC corresponents a les Comissaries de Tarragona, Lleida i Girona s'organitzessin provisionalment de forma autònoma i al marge del nucli central i majoritari de Barcelona. Això sí, sense trencar la unitat d'actuació del conjunt de l'AFGC. Per tal de supervisar la reorganització de l'Associació a les comissaries, la Junta Directiva constituí una comissió formada per Jaume Miravittles, Agustí Forés i Gaspar Alcoverro. Els tres visitaren les seus de les diferents comissaries de la Generalitat i exposaren les línies mestres de l'entitat².

Miravittles efectuà un seguit de conferències, totes amb el mateix contingut, a les Comissaries de Lleida i Girona que el Butlletí de l'AFGC va reproduir a les seves planes. Miravittles estructurà les conferències amb el seu estil i esquema habitual. Primer va fer una exposició històrica, que en aquest cas abordà de forma resumida la trajectòria de l'AFGC des del 1930, quan s'anomenava Cultura i Esport, fins els Fets d'Octubre del 1934. Assenyalaria que els nous dirigents de l'Associació havien convertit la intel·lectual i amorfa ACE-GC en la més reivindicativa AFGC. Això sí, destacant la seva vocació civilista i moderada. Destacava que els Fets d'Octubre havien aturat conjunturalment la imparable ascensió social i organitzativa de l'AFGC, tot i que aquest succés creia que no havia suposat un sotrac rellevant per a l'Associació:

[...] Després del colapse, el règim transitori, primer pas cap a la reintegració total de les facultats autonòmiques. Catalunya, en tant que poble, en tant que unitat espiritual, s'aguanta i perdura.

Això vol dir que tot el que era actual abans, torna a ésser-ho ara: Estatut [de Funcionaris] i unificació d'Escalafons.

L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, integrada actualment per 2500 afiliats, jura, mantenint-se neutre en el terreny polític, social i religiós, ésser fidel a aquestes dues consignes cabdals per a la vida i desenvolupament de la nostra entitat³.

El discurs de Miravittles resultà d'allò més optimista. Assenyalaria que l'AFGC estava recuperant associats en les diferents comissaries i, fins i tot, es constata que des de l'estiu del 1934 fins el gener del 1935 el nombre d'associats havia passat de 1869 fins a 2153. És més, la línia afiliativa de l'entitat va continuar en una línia ascendent fins a l'abril del 1935: en el capítol de baixes s'assegurava que entre el gener i l'abril del 1935 només s'havien produït 9, de les quals dues ho eren per defunció, però que havien estat compensades per 26 altes. Això significava que l'AFGC havia crescut fins els 2170 adherents a la primavera del 1935.

¹ "Editorial", *BAFGC*, nº 12, Barcelona, març del 1935, p. 1.

² *BAFGC*, nº 12, Barcelona, març del 1935, p. 5.

³ "La situació a les Comissaries", *BAFGC*, nº 12 [sic], Barcelona, abril 1935, p. 3.

Certament, els 2170 membres de l'AFGC no eren els 2500 que Miravittles, amb gran entusiasme i vocació propagandística, assegurava que comptava l'entitat però, en qualsevol cas, es tractava d'un bon nombre ⁴. Malgrat tot, la xifra de 2.500 afiliats diagnosticada per Miravittles va fer-se més verosímil al desembre del 1935: el butlletí de l'Associació va constatar que el nombre d'adherents va arribar per aquelles dates als 2.441 ⁵.

Resultava sorprenent que en un període de repressió, una entitat corporativa com l'AFGC pogués mantenir i augmentar la seva quota d'afiliats. Acceptant les dosis d'exageració que poguessin tenir les xifres oferides per l'Associació, resulta plausible acceptar la relativa credibilitat d'aquest creixement. En primer lloc, l'AFGC com a tal no es va involucrar directament en els esdeveniments del 6 d'octubre. En segon terme, no es té constància que cap membre de la Junta Directiva de l'Associació hagués participat en l'assonada, excepte el cas de Daniel Domingo Montserrat. En aparença, l'AFGC no havia sortit especialment malmesa de la prova insurreccional de l'octubre del 1934. I s'assenyalava amb gran entusiasme que s'estaven reintegrant funcionaris represaliats en els seus llocs de treball, fins i tot aquells que havien ocupat càrrecs de responsabilitat política en l'administració autònoma, com els republicans Joan Alavedra i Pere Foix o el comunista heterodox Narcís Molins i Fàbregas ⁶. Finalment, el discurs de moderació de l'AFGC afavorí l'aproximació dels funcionaris de la Generalitat envers l'Associació; un acostament que resultava imprescindible en un context de repressió: calia comptar amb l'aixopluc d'una entitat que podia aconsellar i protegir l'empleat públic en una conjuntura d'acomiadaments i reestructuracions de plantilles.

Tanmateix, el discurs i la praxis moderada no expliquen per elles mateixes el creixement afiliatiu de l'AFGC. Així, va resultar determinant l'esforç que, al llarg del 1935, va portar a terme l'AFGC per dotar-se de noves seccions i serveis suficientment atractius com per atreure als seus rengles el major nombre d'empleats públics de la Generalitat.

⁴ BAFGC, n° 12 [sic], Barcelona, abril 1935, p. 7. Si fem cas de les xifres de l'AFGC la seva vida associativa havia patit, comparativament, molts menys trasbalsos que les centrals sindicals generals com la CNT i la UGT. En el tercer trimestre del 1934, el sindicat socialista comptava a Barcelona i Tarragona (focus principals de la seva implantació) sis sindicats amb 285 afiliats que cotitzessin les seves quotes. És a dir, comptava en conjunt menys afiliats que la mateixa AFG; a David BALLESTER, *Marginalitats i hegemonies. L'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*, Barcelona, Columna-Fundació Comaposada, 1996, p. 189; mentre que la CNT va patir durant els anys republicans un degoteig paulatí de socis que va anar dels 300.533 del 1931 als 136.163 el 1936, a Susanna TAVERA i Eulàlia VEGA, "L'afiliació sindical a la CRT de Catalunya: entre l'eufòria revolucionària i l'ensulsiada confederal 1919-1936", a *Col.loqui Internacional "Revolució i socialisme"*, Barcelona, UAB-Institut Francès-Fundació Caixa Catalunya, 1989, p. 358.

⁵ BAFGC, n° 19, Barcelona, desembre 1935, p. 10.

⁶ BAFGC, n° 12, Barcelona, març del 1935, p. 4. En el cas de Joan Alavedra veure "Ordre reposant en llurs càrrecs d'Oficial primer del Servei de Premsa, adscrit a la plantilla del Departament de Presidència, i d'Oficial adscrit als Serveis d'Educació General del Departament de Cultura, els senyors Joan Alavedra i Seguranyes i Melcior Font i Marsà, la cessació dels quals havia estat disposada per Ordre de la Presidència accidental de la Generalitat del 15 d'octubre del 1934", *BOGC*, n° 95, 5-IV-1935, pp. 165-166. Per a l'escriptor, ex-sindicalista llibertari i actual republicà filo-companyes, Pere Foix, veure la diligència signada, el 14 de febrer del 1935, pel Cap de Negociat de Presidència, per la qual era reposat en el seu càrrec d'auxiliar 1r del Departament de Presidència, a "Generalitat de Catalunya 1935. Personal de tots els Departaments. Diligències", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, n° 425 (7), Caixa: 007 (01), 238/007.01, Arxiu Nacional de Catalunya.

Cooperativisme de Consum

Al llarg del règim transitori de la Generalitat, l'AFGC va desenvolupar una important estructura orgànica i participativa a través de les seves seccions, algunes ja existents i d'altres de nova creació. Una de les seccions que desplegà una vastíssima estructura organitzativa fou la Cooperativa de Consum. Segons les planes del butlletí de l'AFGC

La nostra Cooperativa, el magatzem de la qual ja s'està acabant, disposarà de servei de camionatge per al lliurament a domicili dels articles demanats mitjançant comanda dels associats.

La Cooperativa desenvoluparà totes les activitats possibles: queviures, vestir, Calcar, aixovar de casa, etc., et., essent una de les primeres matèries en què començarà a funcionar, la de queviures i vestir. A mesura que la construcció del magatzem ho permeti, anirem introduint les altres activitats que oportunament s'aniran posant a coneixement dels nostres associats⁷.

Per tal de poder gaudir d'aquests serveis calia fer-se soci de la Cooperativa. Ara bé, no era obligatori pertànyer a l'AFGC, encara que constituïa un requisit obligatori treballar a la Generalitat o en alguna dependència o entitat subsidiària. En conseqüència, l'Associació de Funcionaris hi pretenia potenciar una mena d'afiliació o adhesió indirecta. Així, per convertir-se en soci de la Cooperativa devien aportar-se 50 pessetes denominades d'inversió. En compensació, l'empleat públic adscrit a la Cooperativa, en finalitzar l'exercici anual corresponent, podia rebre fins un 50% de beneficis en funció de les despeses efectuades en la compra de productes de la Cooperativa⁸. Els beneficis actuaven com a incentiu de consum del cooperativista, ja que la lògica assenyalava que quan més es consumís més beneficis obtindria al final de l'exercici. En certa forma, la Cooperativa de Consum es limitava a potenciar i posar en pràctica les modes i modismes de la societat de consum pròpies de la segona fase de la revolució industrial: comprar a crèdit, a terminis o amb la possibilitat d'obtenir uns avantatges monetaris o de descompte sobre el que s'havia consumit. Segons Jaume Monllor, comptador de la Junta de la Cooperativa de Consum de l'AFGC, aquest ambiciós projecte tenia el seu origen en la Sastreria creada per l'AFGC el 1934, que havia funcionat amb notable èxit:

Com recordareu, fa prop d'un any, fou iniciada a la nostra Societat una secció de Sastreria, la qual vingué desenvolupant-se amb un èxit creixent, fins que fou legalment constituïda la Cooperativa de Consum⁹.

Donats els bons resultats de la Sastreria, la Junta de l'AFGC va considerar que una

⁷ "Cooperativa de Consum", *BAFGC*, nº 12 [sic], Barcelona, abril 1935, pp. 3-4. La llista de botigues i locals es reproduïda a *BAFGC*, nº 14, nº extraordinari d'abril 1935, pp. 25-30; i nº 18, octubre-novembre 1935, pp. 17-18.

⁸ "Cooperativa de Consum", *BAFGC*, nº 12 [sic], Barcelona, abril 1935, pp. 4.

⁹ Jaume MONLLOR I GRAU, "Secció de Cooperativisme", *BAFGC*, nº 16, Barcelona, juny-juliol 1935, p. 16.

Cooperativa, amb productes alimentaris i de vestir de primera necessitat havia de tenir una major receptivitat, no només entre els funcionaris associats, sinó també entre aquells empleats públics que no estiguessin adscrits a l'AFGC. Perquè, lògicament, entenien els directius de l'Associació que un servei d'aquell estil podia afavorir l'afiliació a l'AFGC. Tanmateix, tants avantatges i tanta modernitat consumista no va ser, d'entrada, ben encaixada pels funcionaris i els membres de l'AFGC. Jaume Monllor enumerà els diferents temors i recances que sorgiren envers la Cooperativa, els quals es resumien en la por que tenien els funcionaris a que els dirigents de l'Associació els ensarronessin:

Ara bé; [...] ¿En dos mesos que portem de funcionament, la Cooperativa, han correspost els companys funcionaris en la forma i en l'entusiasme que mereix el cas? Molt a pesar meu, haig de respondre que no. Si es té en compte que de 2.400 socis amb que compta la nostra Associació, solament un nombre reduït de 180 han acceptat els innegables avantatges que la Cooperativa ofereix, com són el crèdit, com són els beneficis a repartir anualment i una garantia màxima com és el termini.

[...] Jo sé que la majoria de vosaltres, ajorneu la vostra decisió de cooperar fins el dia en què us poguem oferir preus rebaixats, que denoten l'acció directa dels beneficis cooperatius. Altres al·leguen la distància del nostre establiment; la subscripció de 50 pessetes; la circumstància de solteria; la pressió de les vostres mullers, i fins n'hi ha que pensen en el mal efecte que pugui causar el descompte dels rebuts davant el company habilitat encarregat del pagament de la mensualitat¹⁰.

Tanmateix, Monllor anava més lluny i afirmava que el problema fonamental radicava en la manca de credibilitat del cooperativisme entre els funcionaris de la Generalitat. Així Monllor afirmava que

Jo he sentit d'altres [associats] assegurar que les organitzacions cooperatives estan designades al fracàs, i a aquest respecte haig d'objectar que els que tal cosa diguin, és perquè no han prestat atenció a les organitzacions d'aquest caire existents a l'estranger, particularment a França, Alemanya i Àustria, on ariben a tal grau d'importància, que han posat en evident perill el comerç privat¹¹.

En tot cas, la millor manera que va tenir Jaume Monllor d'intentar convèncer als adherents de l'AFGC perquè participessin i gaudissin de la Cooperativa va ser mostrant-ne l'evolució econòmica en els seus diferents serveis fins el juny del 1935, tot destacant uns beneficis de 29.748'18 pessetes¹². Les xifres ofertes per Jaume Monllor ressaltaven que els funcionaris adscrits a la Cooperativa compraven, per damunt de qualsevol altre cosa, productes de primera necessitat com queviures o roba. Ara bé, la llista de seccions mostrades per la Cooperativa reflectia unes línies de consum totalment abocades a la feina del funcionari i que palesaven alhora l'adscripció cultural i social dels empleats públics dins de la categoria de les classes mitjanes. Després de queviures i sastreria, la secció de joieria i rellotges mostrava uns majors beneficis, seguida de les novetats per a senyora i camiseria. En rigor, tots aquells productes que configuraven l'uniforme respectable d'un funcionari amb responsabilitats fonamentalment d'oficina. Probablement, això també podia significar que els primers funcionaris adscrits a la Cooperativa formaven part del grup que posseïa uns majors

¹⁰ *Íbid.*, pp. 16-17.

¹¹ *Íbid.*, p. 17.

¹² *Íbid.*, p. 18.

ingressos econòmics i que, per tant, es podien permetre pagar les 50 pessetes d'inscripció i inversió inicial. En darrer terme, Monllor destacà que els guanys aconseguits per la Cooperativa s'havien assolit amb només 150 adherents. Així, manifestà en to propagandístic: "penseu en el que seria la nostra Cooperativa si tan sols arribéssim a tenir un nombre de 500 socis" ¹³. Al llarg de la segona meitat del 1935, i arran de les reflexions de Jaume Monllor, l'actitud dels membres de l'AFGC i dels empleats públics de la Generalitat va ser més receptiva envers la Cooperativa. Així ho constatava J. Fernández a les planes del butlletí en informar que

Hem pogut constatar, amb satisfacció, l'increment d'inscripció de nous socis en aquest mes que som [...] *Tots els funcionaris, encara que no siguin socis de la Cooperativa, durant els mesos de novembre i desembre poden, en concepte de prova, encomanar llurs comandes* ¹⁴.

El màrqueting havia anidat entre els directius de la Cooperativa i així van establir un període de proves coincidint amb les festes de Nadal, moment en què es realitzen unes despeses superiors a les habituals. Certament, la memòria aprovada per l'Assemblea de la Secció de Cooperativisme el desembre del 1935 feia un balanç relativament positiu, tant en l'àmbit afiliatiu com en l'econòmic. En el primer aspecte assenyalava que

Continuant els treballs per tal que la nostra Cooperativa arribi a assolir el lloc que li correspon, essent com és filial d'un organisme de la importància de l'Associació, hem tingut una sèrie d'entrevistes amb els elements directius de la Caixa de Previsió Energia, per tal d'establir amb ells un lligament orgànic en el que fa referència a les tasques cooperatives.

El resultat d'aquestes entrevistes ha estat, gràcies a l'exquisida amabilitat dels esmentats directius, un èxit complet. Els socis de la Caixa de Previsió, en nombre de tres mil, poden formar part de la nostra Cooperativa en igualtat de condicions que els socis cooperadors de l'Associació.

Fem públic aquest acord perquè ve a complir un dels objectius socials de la nostra entitat, consistents a fer gaudir dels avantatges dels seus organismes totes aquelles categories de treballadors que per la natura del seu treball poden ésser moralment equiparats als funcionaris públics ¹⁵.

Tanmateix, l'èxit de l'aspecte afiliatiu de la Cooperativa de Consum permetia constatar la força econòmica de la mateixa AFGC, fins el punt que l'any 1935 es constituïren noves seccions i es canvià el local antic per un de nou i més gran ¹⁶.

¹³ *Ibid.*, p. 18.

¹⁴ J. FERNÁNDEZ, "Secció de Cooperativisme", *BAFGC*, nº 18, Barcelona, octubre-novembre 1935, pp. 16-17. Tot seguit a l'article s'indicaven tot un conjunt d'establiments on podien fer efectives les seves compres els funcionaris de la Generalitat.

¹⁵ "Secció de Cooperativisme", *BAFGC*, nº 19, Barcelona, desembre 1935, p. 16.

¹⁶ L'estat de comptes de la Cooperativa de Consum de l'AFGC per a l'exercici de 1935 va quedar de la següent manera, expressat sempre en pessetes:

	Ingressos	Despeses	Saldo	Saldo
		positiu	negatiu	
1. Caixa.....	47.340'68	44.382'09	2.958'59	-----
2. Secció de Sastreteria.....	25.545'70	27.302'31	-----	1.756'61
3. Comptes crèdit a socis.....	63.157'46	44.498'38	18.659'08	-----
4. Comptes creditors.....	44.990'10	60.364'35	-----	15.374'25
5. Despeses.....	822'80	-----	822'80	-----
6. Quotes socis Secció Vestir.....	-----	136	-----	136
7. Descomptes.....	104'65	1.224'71	-----	1.120'06
8. Secció de Queviures	5.700'80	26.702'65	-----	1.101'85
9. Secció de Novetats.....	1.492'90	1.696'05	-----	203'15
10. Talonaris socis.....	-----	108	-----	108

Quadre Escènic, Club Femení i esbarjo

El març del 1935 es va constituir la Comissió de Teatre, també coneguda com Quadre Escènic. El seu director va ser el funcionari i reconegut actor Joan Cumellas. L'activitat de Cumellas dins de la Comissió de Teatre va estar marcada per un cert narcisisme i un cert amiguisme, fet que va quedar reflectit en la vetllada teatral celebrada el 30 de novembre del 1935, a la Sala Capsir de Barcelona ¹⁷. Tot i el tarannà d'autoexaltació i autosatisfacció característic d'aquest tipus d'articles, la realitat crua i dura de la vetllada teatral va ser la de poca assistència de públic i des de l'AFGC s'acusà els socis de no haver anat a veure la representació ¹⁸. Lògicament, els adherents de l'AFGC no devien mostrar-se gaire interessats a perdre la nit d'un dissabte en anar a veure a una colla d'actors amateurs interpretant dues comedietes escrites per dos empleats de la Generalitat que aprofitaven qualsevol ocasió per promocionar-se en l'àmbit cultural i artístic català. Tot i això, hi havia quelcom important en la secció de Quadre Escènic: va incorporar a la vida associativa a determinats sectors d'afiliats i de funcionaris, especialment dones, fins aquell moment poc atesos pels cercles polítics i sindicals. En aquest sentit, l'AFGC havia adoptat les pràctiques organitzatives que formacions com l'Esquerra, la Lliga o el BOC havien començat a aplicar de forma recurrent en els seus rengles durant els primers anys trenta. Per tant, la manca d'assistència a la representació havia de resultar irrellevant enfront d'aquest fet ¹⁹.

Així, la secció, també de nova creació, que va facilitar el creixement afiliatiu de l'AFGC, durant el 1935, va ser la Secció Femenina, que es constituí a l'abril d'aquell mateix any sota la peculiar denominació de Club Femení. El Butlletí de l'AFGC afirmava que "l'estructura

11. Secció de Sabateria.....	2.153'25	2.266'50	-----	113'25
12. Secció d'Articles diversos.....	547'95	577'70	-----	29'75
13. Títols de socis.....	20.000	9.100	10.900	-----
14. Socis.....	9.100	2.587	6.513	-----
15. Capital.....	-----	20.000	-----	20.000
16. Secció de Camiseria.....	2.483'60	2.554'15	-----	70'55
17. Mobiliari.....	115	-----	115	-----
18. Secció de Joieria.....	1.062'95	1.132'50	-----	69'55
19. Secció de Ferreteria.....	1.067'65	1.227'35	-----	159'70
20. Propaganda.....	200	30'25	169'75	-----
21. Interessos.....	4'50	-----	4'50	-----
Sumes.....	245.889'99	245.889'99	44.142'72	44.142'72

"Balanz de comprovació de l'exercici del 1935", a *Íbid.*, p. 18.

¹⁷ "La vetllada teatral del dia 30 a la Sala Capsir", *BAFGC*, nº 18, Barcelona, octubre-novembre 1935, p. 15.

¹⁸ *Íbid.*, p. 16.

¹⁹ La creació de la Secció Femenina de l'AFGC va nodrir-se de la tradició associativa femenina que als anys trenta impulsaren els partits polítics de Catalunya. Per exemple, tant l'ERC com la Lliga Catalana vertebraren el 1932 les seves corresponents seccions femenines coincidint amb el dret de sufragi per a les dones recollit en la Constitució aprovada el 1931 i que, en el cas català, havia de fer-se efectiu el novembre del 1932 a les eleccions al Parlament de Catalunya; a M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol. II, pp. 341-366; i Isidre MOLAS, *Lliga Catalana...*, op. cit., vol. II, pp. 106-110. En el cas del Bloc Obrer i Camperol l'aparició de seccions femenines locals va ser més prematura, en concret el 1931, a Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol...*, op. cit., p. 127.

orgànica de la nostra Associació, ha de completar-se. Es necessari que les companyes funcionàries, afiliades a l'Associació, que fins ara s'han mantingut allunyades de les nostres tasques socials, vinguin a col.laborar-hi"²⁰. Així, la Junta de l'AFGC va convocar al voltant d'unes cent funcionàries a una reunió que havia de celebrar-se el 13 d'abril sota la presidència de Jaume Miravittles per tal de donar forma al Club Femení²¹. La Secció es constituí en aquella data de forma definitiva i assolí un paper ben característic dins de l'AFGC: complement i suport de les tasques organitzatives promogudes i executades pel sector majoritari de l'entitat que eren els homes. Il.lustrativa d'aquesta manera de fer i de pensar va ser la notícia amb què s'anunciava la inauguració d'una nova seu de l'AFGC i el paper que havia de jugar el Club Femení en la seva adequació:

Es comunica a totes les associades, que acabades les obres d'instal.lació al nou Estatge, poden passar a ocupar el local destinat per a Secció Femenina, local que esperem cuidaran d'embellir i refinar amb la seva reconeguda elegància i bon gust, fins a convertir-lo en l'espill i millor Secció de la nostra Entitat²².

La Junta de l'AFGC jugà amb l'ambivalència dels conceptes Secció o Club Femení. Lògicament, es tractava d'una secció dins de l'Associació de Funcionaris. Però la insistència en el terme club s'explica perquè es considerava que allò que podia atreure a més funcionàries a l'AFGC era la possibilitat de trobar un lloc de relacions socials, on al marge de parlar de les obsessions professionals de les empleades públiques, també podien fer-ho sobre les coses considerades pròpies del món de la dona. En una associació típicament masculina, sense un espai propi de sociabilitat femenina, i on totes les activitats s'havien de compartir amb els homes, difícilment les empleades de la Generalitat s'haurien inscrit. Ara bé, si dins de l'AFGC se'ls hi trobava un espai propi de reunió, la cosa canviava enormement. Certament, el perfil sociològic de l'empleada pública de la Generalitat corresponia a la de representant de la petita burgesia i de la classe mitjana, tant progressista com conservadora. En aquests cercles, tot i la teòrica modernitat dels costums introduïda als anys trenta, es considerava indecorós que les dones compartissin espais de sociabilitat amb homes que no pertanyien a la pròpia família²³.

D'altra banda, el canvi de seu de l'AFGC va afavorir l'organització de la Secció Femenina, ja que va permetre establir un espai físic propi de reunió. Certament, el trasllat d'estatge no només va constituir un revulsiu per a la Secció Femenina, sinó que també va

²⁰ "Club Femení", *BAFGC*, nº 12 [sic], Barcelona, abril 1935, p. 5.

²¹ *Ibid.*, p. 6.

²² "Club Femení", *BAFGC*, nº 14, nº extraordinari d'abril del 1935, p. 23.

²³ L'impacte de la presència femenina en el món laboral de la funció pública espanyola, en general, a Gloria Ángeles FRANCO RUBIO, *La incorporación de la mujer a la administración del estado, municipios y diputaciones: 1918-1936*, Madrid, Dirección General de Juventud y Promoción Sociocultural. Subdirección General de Estudios e Investigaciones. Subdirección General de la Mujer, 1981.

impulsar altres serveis, tant organitzatius com lúdics. Així, s'establiren una biblioteca i un billar, que permetien abastar les inquietuds més dispars del conjunt dels adherents de l'AFGC ²⁴. Però també s'oferiren classes d'idiomas, un restaurant cooperatiu, una secció de fotografia i, en l'àmbit dels esports, s'organitzaren les seccions de gimnàs i banys ²⁵. Així mateix, es van promoure viatges de plaer, destacant el que s'organitzà a l'illa de Mallorca el juny del 1935 ²⁶.

Pel que respecta a la inauguració del nou local, es va ressenyar al Butlletí de l'Associació amb tot luxe de detalls. Resulta important destacar que van assistir-hi periodistes de pràcticament tots els diaris i publicacions de Catalunya, així com alguns de la premsa general espanyola. Aquesta presència dels mitjans de comunicació en la inauguració de la nova seu es va destacar especialment en les planes del butlletí de l'AFGC. L'articulista que va descriure l'acte d'inauguració va enumerar tots els diaris i publicacions que hi van assistir a l'acte, i ho va fer posant en el primer lloc del llistat als rotatius vinculats al regionalisme i al lerrouxisme, deixant en un segon terme la premsa republicana d'esquerres ²⁷. Resultava clara la voluntat de la Junta de l'AFGC d'estar a bones amb tots els grups polítics que dominaven per aquelles dates la Generalitat. En conseqüència, el Butlletí de l'Associació assenyalà que Miravittles "finalitzà el seu parlament demanant l'ajut dels companys de la Premsa diària, perquè amb la seva força moral permetin aconseguir el que sigui un fet totes les aspiracions del funcionariat, oferint-los-hi a l'ensems l'Associació com a un Casal més de la Premsa diària, i considerant-los ja des d'aquells moment, com a socis honoraris de la nostra Associació" ²⁸. L'educada resposta del periodista filoregionalista, Modest Costa i Deu, va resultar molt significativa ja que, com a president de l'Associació de Periodistes va prometre "en nom dels seus companys i propi, ajudar l'Associació i als Funcionaris de la Generalitat en totes les nostres aspiracions, amb tota la seva força moral d'opinió pública" ²⁹.

En rigor, l'AFGC concretà un discurs de moderació i despolitització que tenia per objectiu la no confrontació amb els nous governants de la Generalitat per tal d'aconseguir els màxims beneficis laborals possibles. Com a fruit d'aquesta voluntat d'avinentsa, es va

²⁴ BAFGC, nº 12, Barcelona, abril 1935, p. 5.

²⁵ L'organització de la secció de Gimnàs a BAFGC, nº 12 [sic], Barcelona, abril 1935, p. 6 i nº 17, Barcelona, agostsetembre 1935, p. 9; s'informà del restaurant cooperatiu i de les classes d'idiomes a BAFGC, nº 14, número extraordinari d'abril 1935, pp. 18-21 i 24. Les seccions de Fotografia i Banys són esmentades a BAFGC, nº 15, Barcelona, maig del 1935, pp. 5 i 14.

²⁶ L'anunci de la secció de Vacances i estiuig es promocionà amb la consigna "Catalunya és teva. Gaudeix-la!" a BAFGC, nº 12 [sic], Barcelona, abril 1935, p. 8. Una llarga descripció del viatge a Mallorca a Gaspar ALCOVERRO, "Excursió a Palma de Mallorca", BAFGC, nº 16, Barcelona, juny-juliol 1935, pp. 6-13.

²⁷ L'ordre en què es citaren els diaris assistents fou el següent: *La Veu de Catalunya*, *La Noche*, *El Día Gráfico*, *L'Instant*, *La Vanguardia*, *El Diluvio*, *La Humanitat*, *La Publicitat*, *El Matí*, *El Noticiero Universal*, *Las Noticias*, *El Sol*, *La Voz* i *El Heraldo de Madrid*, "Inauguració de l'Estatge", BAFGC, nº 14, nº extraordinari d'abril del 1935, p. 20.

²⁸ *Ibid.*, pp. 20-21.

²⁹ *Ibid.*, p. 21.

proposar l'organització d'un cicle de conferències en el qual devien participar tota mena d'intel·lectuals adscrits a les diferents opcions catalanistes: Antoni Rovira i Virgili, Joan Estelrich, Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Pi i Sunyer, Francesc Pujols i Ferran Soldevila³⁰. En resum, tot discurs ultranacionalista i revolucionari restava sobrer. El que calia era recuperar la confiança en la capacitat representativa i negociadora de l'AFGC davant dels poders públics autonòmics i això es traduï en una remodelació de la Junta Directiva de l'AFGC.

Ni ultranacionalistes ni trentistes: la nova Junta Directiva de l'AFGC

La línia de moderació sindical-corporativa marcada per la Junta Directiva de l'AFGC presidida per Jaume Miravittles tenia com a objectiu fonamental que les noves autoritats de la Generalitat aprovessin l'Estatut de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Per aquest motiu, Miravittles pretenia establir un pont amb els regionalistes tot apel·lant la seva catalanitat i patriotisme. L'aproximació de l'AFGC a la Lliga partia de la base de la desestructuració que patia l'ERC des dels Fets d'octubre. Certament, fins l'abril del 1935 no es constituí, sota la presidència de Carles Pi i Sunyer, una Comissió Executiva de l'Esquerra que reorganitzés el partit i depurés responsabilitats sobre l'organització de la revolta octubrina. I malgrat l'existència d'aquesta Comissió, la desorganització estratègica de l'Esquerra resultava palpable. D'una banda, la minoria parlamentària d'ERC a les Corts va fer oïdes sordes a la proposta de Companys d'abandonar-les. D'altra banda, els consellers de l'ERC empresonats mantenien públicament opinions diferents: Companys exigia depuracions radicals envers els dencasistes; en canvi, Ventura Gassol reclamava moderació i deixar tranqui·les a les JEREC de les quals en formava part juntament amb Jaume Miravittles i Domingo Montserrat. Tanmateix, tant Gassol com Miravittles acabarien acceptant la línia dura antidencasista com aposta de fidelitat a Companys³¹. La línia antidencasista havia de permetre a Miravittles portar a terme un doble joc gens incompatible. Per un costat, va apostar per la línia oficial de l'Esquerra i així va mantenir una certa posició solvent dins del partit. Per l'altre costat, l'antidencasisme també calia interpretar-se com una negació dels Fets d'Octubre i això podia aplanar les relacions d'una AFGC identificada des del 1934 amb l'ERC amb la Lliga Catalana. Per tant, sense l'aixopluc institucional de l'ERC Jaume Miravittles va cercar l'avinentesa de l'AFGC amb aquell partit que, amb unes certes parcel·les de poder a la Generalitat, s'acostés més al seu ideari de catalanitat. I aquest era la Lliga Catalana.

La línia associativa impulsada per Miravittles en l'AFGC la van ratificar els seus adherents en escollir, el maig del 1935, una Junta Directiva exempta de nacionalistes

³⁰ "Conferències", *BAFGC*, nº 12, Barcelona, març del 1935, p. 5.

³¹ M. Dolores IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, vol. 2, Barcelona, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 1989, pp. 135-150.

revolucionaris i trentistes. Es va revalidar Miravittles com a president amb 767 vots enfront de Rafael Ramis i Domènec Ramon que obtingueren cadascun un sol vot; és a dir, el que ells mateixos es concediren. La resta de membres escollits s'imposaren per un nombre de vots també aclaparador: Enric Monrós accedí a la vice-presidència amb 765 vots enfront de 5 vots en blanc; Gaspar Alcoverro a la secretaria per 768 vots enfront de Robustés que obtingué 1 vot; Agustí Forés esdevingué tresorer per 764 vots enfront de Samuel Casanova que aconseguí 2 vots; Sebastià Esquerrà aconseguí 755 vots per al càrrec de comptador enfront, un altre cop, de Samuel Casanova que assolí 1 vot; Manuel Baixeries 641 per al lloc de bibliotecari; Joan Aleu 761 per a la vocalia de cultura; Manuel Grau 764 per a la de festes; Joan Pascual 756 per a la d'esports i excursions, enfront de 14 en blanc; Josep Fernández 757 com a vocal primer suplent, enfront de 13 en blanc; i Enric Bertran 645 com a vocal segon suplent, enfront d'Àngel Fernández que va treure un nombre relativament alt de vots: 112³².

Tot i l'aclaparadora derrota del membre de la USC, Rafael Ramis, per al càrrec de president de l'Associació de Funcionaris, la nova Junta Directiva estava formada per gent de l'Esquerra o filo-ERC i de la USC. Es tractava d'una Junta que anunciava allò que esdevindria en el món de l'alta política de les esquerres catalanes en els següents mesos: la depuració i marginació de les JEREC i dels elements nacionalistes revolucionaris propers al doctor Josep Dencás. El notable marge de vots obtinguts va permetre afirmar als guanyadors que,

l'Assemblea celebrada per la nostra entitat el dia 26 del corrent assenyala un moment culminant en el nostre procés de creixença. La participació nombrosíssima dels companys i la serenitat impressionant en que es desenvoluparen els diferents punts assenyalats per l'ordre del dia, demostren un estat de maduresa altament optimista.

La nostra Associació, ha passat ja el moment crític de creixença i es troba en una via de franc desenvolupament³³.

En la Junta Directiva escollida el maig del 1935 ja no hi eren presents els elements procedents del trentisme anarcosindicalista, com Sebastià Clara. Aquests s'havien constituït dins de l'ERC com a sector nacionalista obrerista i havien donat a conèixer els seus punts de vista polítics i socials a través de la publicació *Mall*. La seva desaparició de la Junta Directiva de l'AFGC semblava restar radicalitat obrerista i ultranacionalista a l'Associació. De la mateixa forma, tampoc Daniel Domingo Montserrat, que havia estat director del Butlletí de l'Associació i un dels ponents en la redacció de l'Estatut de Funcionaris de la Generalitat, hi era present en la nova Junta Directiva. Domingo, només figurava en la Junta de la Cooperativa de Consum com a vocal de la comissió revisora de compres, però els càrrecs de gestió i poder de la Cooperativa restaren també en mans de la gent que dominava la Junta Directiva de l'AFGC: Jaume Miravittles (president), Gaspar Alcoverro (vice-president), Josep Fernández (secretari), Francesc Orriols (vice-secretari), Agustí Forés (tresorer), Jaume Monllor (comptador), Joan

³² BAFGC, nº 15, Barcelona, maig 1935, p. 2.

³³ BAFGC, nº 15, Barcelona, maig 1935, p. 1.

Aleu (vocal primer), Sebastià Palau (vocal segon), Emili Roig (vocal tercer), Joan Mascorda, Josep Fàbregas, Daniel D. Montserrat (Comissió revisora de comptes), Ramon Boixader, Josep Puig Gil, Josep Huguet Morera, Joan Sans i Josep Margarit (Comissió de compres)³⁴.

La marginació de Domingo Montserrat, emblemàtica pel fet d'haver estat amic íntim de Jaume Miravittles, de les esferes de direcció de l'Associació resultava molt evident i significativa del gir pragmàtic que l'AFGC estava duent a terme³⁵. D'una banda, Miravittles acomodava l'AFGC als nous vents que corrien dins de l'Esquerra marcats per Companys: l'antidencasisme. D'altra banda, el qüestionament dels Fets d'octubre que comportava l'antidencasisme permetia a Miravittles acostar l'Associació a la Lliga. Per aquest motiu, i fins el moment de la seva baixa el desembre del 1935, Montserrat es mostrà cada cop més apàtic i decepcionat vers les seves responsabilitats dins de l'AFGC³⁶. Una decepció que també es feia palesa en l'àmbit personal. S'inicià així un procés d'allunyament entre Domingo i Miravittles. Aquest, amb una titulació acadèmica superior i amb una formació professional i comunicativa més àmplia, va saber relacionar-se i situar-se amb molta habilitat en els cercles de poder de la reorganitzada ERC del 1935-1936: Miravittles s'acostà a Ventura Gassol i ambdós es convertiren en martell contra els dencasistes dins de les JEREC. Aquest mèrit el conduiria el 1936, amb el final del règim transitori i el retorn de Companys a la presidència de la Generalitat, a convertir-se en el Comissari de Propaganda de la Generalitat. En canvi, Domingo, amb uns estudis i una preparació intel·lectual més feble, només comptava com a carta de presentació amb una capacitat crítica dura i agressiva. Si bé, inicialment, aquesta estratègia li havia proporcionat una certa notorietat, a la llarga també li havia creat nombrosos enemics.

Certament, les acusacions formulades per Domingo Montserrat durant el seu període bloquista contra els alts càrrecs de l'administració d'ERC pel suposat cobrament indegut de sobresous, li van acabar passant factura. Ni el momentani pas a ERC ni la seva condició de cunyat de Joan Alavedra van apaivagar els ressentiments desvetllats: sembla que se'l considerava com un nouvingut que venia a donar lliçons a tothom. Cal recordar que, el 1934, abans de passar a l'ERC, les crítiques de Domingo contra els alts càrrecs de la Generalitat li van comportar l'obertura d'un expedient. Miravittles, com a president de l'Associació de Funcionaris, va realitzar una defensa tèbia de Domingo i poc agressiva envers el poder

³⁴ BAFGC, nº 15, Barcelona, maig 1935, pp. 11-12.

³⁵ Probablement, Miravittles aprofità l'empresonament de Domingo Montserrat i d'altres propers al dencasisme per reestructurar la direcció de l'AFGC. Un empresonament que va anar acompanyat d'una sanció que l'apartà de la funció pública fins l'abril del 1935, a "Ordre deixant sense efecte la suspensió de càrrec i sou que fou imposada al funcionari del Departament de Governació de la Generalitat, senyor Daniel D. Montserrat, pel motiu que s'esmenta", BOGC, nº 118, 28-IV-1935, p. 770.

³⁶ BAFGC, nº 19, Barcelona, desembre 1935, p. 20.

autonòmic establert. De fet, Miravittles va intentar que l'exculpessin argumentant que el seu amic havia estat mal informat sobre el tema dels sobresous dels alts funcionaris de la Generalitat i demanava disculpes per la seva actitud, ja que tothom sabia que era un eixelebrat i que havia utilitzat les planes del Butlletí de l'AFGC i de la premsa bloquista per desfogar-se. Ni tan sols el pas a ERC sembla que va ajudar a minvar les ganes de venjança contra ell. Així doncs, per a les perspectives de promoció política i professional de Miravittles, Domingo Montserrat constituïa, el 1935, una remora. En definitiva, mentre Miravittles dintre de les JEREC es decantà definitivament cap a posicions pro-Companys i, per tant, estava disposat a seguir la reorganització del partit encarrilada per Carles Pi i Sunyer, Domingo Montserrat s'arreglerà al costat dels sectors dencasistes.

En definitiva, el pragmatisme i l'astúcia del supervivent polític demostrada per Jaume Miravittles, va permetre a l'AFGC apropar-se eventualment a la Lliga, sense que això comportés el qüestionament de Miravittles com a home d'esquerres i d'Esquerra. Catalanisme i defensa del règim estatutari constituïen dos punts en comú força remarcables entre ERC, AFGC i Lliga. D'altra banda, en temes de catalanitat i defensa de l'Estatut, l'AFGC i l'ERC se'n refiaven menys dels lerrouxistes que dels regionalistes. Així, en una possible negociació amb Pich i Pon sobre l'Estatut de Funcionaris, Miravittles preferia comptar amb el suport de la Lliga. Fou així com a la Comissió Jurídica de l'AFGC s'integraren il.lustres juristes i funcionaris de la Generalitat propers a la Lliga com Miquel A. Marín, Joan Pelegrí i Nicolau, el seu fill Antoni Pelegrí i Partegàs, Joan Santamaria i Francesc d'Assís Maspons i Anglasell. La trajectòria professional de tots aquests juristes va resultar diversa. Pel que respecta a Miquel A. Marín, durant la Guerra Civil, va ser Cap de Negociat 1r, lletrat, i Cap del Departament de Justícia de la Generalitat. Demanà l'excedència d'aquests càrrecs, el maig del 1937, per tal d'incorporar-se al Ministeri d'Estat del Govern de la República ³⁷. Per la seva banda, Joan Pelegrí i Nicolau i Antoni Pelegrí i Partegàs van optar per una trajectòria diferent. Joan Pelegrí i Nicolau no va deixar de manifestar que l'etapa en què es va sentir professionalment més còmode va ser durant el règim transitori i en concret el breu espai de temps en què els regionalistes detentaren la presidència de la Generalitat. Certament, el 2 d'abril del 1935, una diligència feia constar que se li concedia una gratificació extraordinària, juntament amb d'altres funcionaris de la Generalitat com Joan Oñate, també membre de l'AFGC ³⁸. Tanmateix, trobà decepcionant la col.laboració governamental de la Lliga Catalana amb els lerrouxistes, així com també la seva posterior aliança electoral amb aquests en el Front

³⁷ El seu nomenament derivant-lo a l'administració central de l'estat republicà a *DOGC*, nº 138, 18-V-1937, p. 532.

³⁸ "Generalitat de Catalunya 1935. Personal de tots els Departaments. Diligències", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, nº 425 (7), Caixa: 007 (01), 238/007.01. Arxiu Nacional de Catalunya.

d'Ordre de cara a les eleccions de febrer del 1936, especialment pel seu passat anticlerical. Sembla que hauria vist amb més bons ulls una aliança de totes les forces catalanistes contra el perill revolucionari d'anarquistes i comunistes. Després del cop antirepublicà del 18 de juliol del 1936, abandonà Barcelona davant de les amenaces de les patrulles anarquistes. Marxà a Sevilla via Itàlia i a Sevilla hauria de coincidir amb molts regionalistes fugits de la zona republicana que acceptaren el guiatge de Franco com a mal menor davant del perill revolucionari. Durant la seva estada a la zona "nacional", Pelegrí i Nicolau es va adscriure, per tradició familiar i conviccions ideològiques, als Requetés carlins: creia que l'Espanya de Burgos, sota la influència carlina, podria respectar el tradicional foralisme de Catalunya. En tot cas, l'abril del 1937 acceptà la unificació política i de partits en la Falange Española Tradicionalista y de las JONS. Per la seva avançada edat no es va incorporar als fronts de guerra i, quan el 1939 retornà a Barcelona, el president de la Diputació de Barcelona, Milà i Camps, el va reincorporar al seu lloc tradicional de secretari de la Diputació. Allà es retrobà amb un vell amic seu, Joaquim Gorgot, que havia estat dirigent de l'ACE-GC fins el moment en què, el 1932, Rafael Ramis es féu amb el control de l'entitat. Morí de bronquitis a Barcelona el 1941 i el seu enterrament va ser presidit pel general Orgaz³⁹.

Antoni Pelegrí i Partegàs, fill de Joan Pelegrí, esdevingué funcionari de la Generalitat després dels Fets d'Octubre del 1934, en concret se'l va nomenar, el 30 de març del 1935, Oficial Lletrat dels Serveis Administratiu de la Casa de la Caritat de Barcelona. Curiosament, en la mateixa diligència que disposava el nomenament de Pelegrí també es llegia el de l'ex-fundador d'ERC, i en aquell moment membre del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, Antoni Xirau i Palau, com a Cap de Negociat dels mateixos serveis. Una decisió que hauria d'ajudar a relativitzar l'abast de la repressió i la imatge estrictament repressiva del règim transitori de la Generalitat. És a dir, resulta més que probable que la repressió més dura i indiscriminada a Catalunya tingués lloc entre els sectors pagesos i d'obriers manuals que no pas entre les classes mitjanes professionals, probablement, perquè aquestes resultaven imprescindibles pel seus coneixements per a l'ordenació i gestió administrativa del conjunt del territori català. D'altra banda, no cal oblidar els contactes i nexes d'amistat i familiars existents entre les classes mitjanes progressistes i les conservadores, fossin catalanistes o espanyolistes. Així, es més que probable que els nomenaments d'Antoni Xirau com a Cap de negociat i d'Antoni Pelegrí com a Oficial Lletrat fossin fruit de la lògica establerta per la "societat de famílies" catalana. Així, sembla lògic que el nomenament d'Antoni Pelegrí constituís un premi a la seva posició política conservadora, però davant de la seva

³⁹ La seva vessant d'escriptor sobre temes jurídics a "PELEGRÍ i Nicolau, Joan", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 17, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 367. Sobre la seva trajectòria vital i política a Antoni PELEGRÍ, *Catalans entre la falç i les fletxes*, Barcelona, Oikos -tau, 1996.

inexperiència funcional, els nous rectors de l'autonomia regional catalana li situaren, tot i ser d'esquerres, a Antoni Xirau com a responsable del servei per la seva suposada solvència professional ⁴⁰. Tanmateix, arran de la victòria del Front d'Esquerres a Catalunya, el febrer del 1936, es va depurar Antoni Pelegrí del seu lloc de funcionari. L'esclat revolucionari de juliol del 1936 l'obligà, juntament amb el seu pare, a fugir cap a la zona nacional on s'incorporà als requetés. Tot i tenir l'edat militar mai va trepitjar el front de guerra: així, a Sevilla, va treballar a l'Ajuntament i, a Burgos, en una oficina d'assegurances. Acabada la Guerra Civil retornà a Barcelona on treballà d'advocat en un *bufet* propi on es dedicà, inicialment, a redactar cèdules de fidelitat al règim franquista. Tanmateix, aviat es desencantà del dur anticatalanisme del nou Estat. D'aquesta forma, als anys cinquanta i seixanta es vinculà a plataformes culturals catalanes: per exemple, durant molt de temps es celebraren a casa seva les reunions de l'Institut d'Estudis Catalans. D'altra banda, com a fet peculiar de la seva vida, cal destacar que va fundar el Centre d'Estudis Interplanetaris i va presidir l'Agrupació Austronàutica de Barcelona, on va realitzar treballs sobre el tema de Dret interplanetari⁴¹.

En darrer terme, la col.laboració de tota aquesta plèiade de juristes de línia regionalista posava de manifest la intenció de la Lliga d'aprofitar la desestructuració de l'ERC i la manca de tradició del PRR a Catalunya dins del sector terciari, per tal d'intentar recuperar l'espai dels serveis que durant el 1923-1934 s'havia anat acostant al republicanisme catalanista i al catalanisme revolucionari.

⁴⁰ "Generalitat de Catalunya 1935. Personal de tots els Departaments. Diligències", Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN: 001.24, n° 425 (7), Caixa: 007 (01), 238/007.01. Arxiu Nacional de Catalunya.

⁴¹Fonamentalment el seu llibre de memòries, *Catalans entre la falç...*, op. cit. Un breu apunt biogràfic a "PELEGRÍ i Partegàs, Antoni", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 17, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, S.A., 1990, p. 367.

31. LA REVISITACIÓ DEL NOUCENTISME CONSERVADOR I L'IDEAL REGIONALISTA D'UN FUNCIONARIAT TECNOCRÀTIC

Des del punt de vista dels dirigents i els publicistes de Lliga Catalana, l'aventurerisme d'ERC en la crisi política i social d'octubre del 1934 havia conduït a la suspensió de l'autonomia i gairebé a la supressió definitiva del mateix Estatut. Per aquesta raó, i aduint la teoria del mal menor i com un sacrifici patriòtic, la Lliga acordà el març-abril del 1935 integrar-se en el govern gestor de la Generalitat presidit pel radical Pich i Pon. Al mateix temps, la Lliga va voler aprofitar la seva posició governamental per recuperar l'espai del sector dels serveis, com mercantils i funcionaris, que, fins el 1923, havia estat sota el seu aixopluc polític i social. Certament, la Lliga es planyia que el catalanisme d'esquerres havia destruït en tres anys i mig el que el regionalisme havia construït en trenta. I és que en el fons, allò que corcava la Lliga era que, aquells a qui considerava uns diletants s'haguessin apropiat de la *idea* i de l'ideal catalanista i l'haguessin dilapidat per la via de l'insurreccionalisme com si de "vulgars" anarcosindicalistes es tractessin.

L'ideal regionalista d'un Estat o d'un autogovern català es fonamentava en la creació d'una societat industrial i de serveis urbans conduïda per una munió extensa de professionals i tècnics. Aquesta visió tecnocràtica de la societat s'havia d'estendre, com no, a la mateixa administració pública catalana com a via per evitar qualsevol tipus d'"enxufisme" i clientelisme polític. En rigor, aquests constituïen els trets fonamentals del Noucentisme: civilisme, elitisme i eficàcia. I d'aquest projecte es nodriren abastament les esquerres catalanistes, les quals, sempre des de l'òptica regionalista, vulgaritzaren durant la seva experiència de poder (1931-1934) el projecte dissenyat per Eugeni d'Ors durant els primers anys del segle XX. Segons els regionalistes, l'ERC va cometre l'error de sobredimensionar l'intervencionisme estatal i, per tant, de massificar l'accés a la funció pública. Tot plegat va endeutar encara més la Hisenda de l'autonomia catalana a més de crear una extensa xarxa clientelar i caciquil en benefici de l'Esquerra.

Per tant, la Lliga Catalana insistí en la necessitat de tecnificar el funcionariat de la Generalitat i el conjunt de l'Administració Pública de Catalunya, dotant-lo d'un sentit de la professionalitat que estigués per damunt de les baralles i dels canvis polítics. En aquest sentit, professionalisme i tecnocràcia esdevingueren sinònims d'apoliticisme. O millor dit, de neutralitat política. I aquest professionalisme neutral era la millor manera de servir Catalunya per damunt i al marge de qualsevol banderia política. Per tant, la idea de Catalunya per sobre de tot s'havia de convertir en el far que guiés el funcionari de la Generalitat. Com a exemple d'aquest plantejament, presentaven la gestió de la Lliga al capdavant de la Diputació de Barcelona i de la Mancomunitat en el primer terç del segle XX.

Contra l'intervencionisme estatal: tecnocràcia i ensenyament

Des de la primera dècada del segle XX, la Lliga Regionalista s'havia acostumat a manar a Catalunya. La seva vocació governamental s'havia bastit a partir d'una imatge d'eficàcia fruit de l'estol de professionals i tècnics que nodrien les seves files. Per tant, s'autoconsiderava un partit de govern perquè comptava amb els més capaços i preparats de tot el Principat. Aquesta projecció pública de l'ideal tecnocràtic regionalista tenia el seu origen en els primers anys del segle XX, quan la Lliga assolí el control de la Diputació de Barcelona el 1907 i amb l'establiment, el 1913-1914, de la Mancomunitat de les quatre províncies catalanes. Ara bé, la massiva i sorprenent victòria de l'ERC en les eleccions municipals del 1931 truncà les aspiracions governamentals de la Lliga, arrabassant-li a més a més el monopoli de la catalanitat i de la tecnocràcia catalanista.

Però també, l'Esquerra aconseguí el monopoli del republicanisme a Catalunya, concepte que també es convertí en sinònim de catalanisme. En conseqüència, la Lliga no podia continuar amb el seu clàssic dilema de "Monarquia? República? Catalunya", perquè ara República i Catalunya havien esdevingut sinònims. Així, els regionalistes van haver d'esforçar-se a republicanitzar la seva imatge política. A les eleccions a Corts constituents de juny de 1931, la Lliga presentà a Girona una candidatura conjunta amb la Dreta Liberal Republicana (partit que a Lleida figurà a la llista d'ERC i el PRR); a Tarragona, la coalició de jaumins i lligaires va aparèixer amb el sorprenent apel·latiu de "Candidatura Autonomista Republicana". De cara a les eleccions al Parlament de Catalunya del novembre del 1932 aquesta tendència encara es va accentuar més. Les coalicions on participà la Lliga no tan sols s'obriren a opcions republicanes de centre, sinó que a més van excloure els seus habituals aliats tradicionalistes (excepte en la circumscripció de Tarragona): a Barcelona, la Lliga cercà l'aliança d'Unió Democràtica de Catalunya; a Lleida, la candidatura del Front Proporcionalista Republicà aplegà la Lliga, el Partit Republicà Radical, el Partit Republicà Radical-Socialista i republicans independents (és més, si Joan Comorera no hagués intervingut de forma decidida vetant la proposta, fins i tot la Unió Socialista de Catalunya a Lleida també hagués format part d'aquesta singular coalició anti-Esquerra Republicana)¹.

La definició republicana de la Lliga no cal interpretar-la com una conversió al republicanisme, sinó com una acceptació del marc polític republicà, sempre i quan aquest no es mostrés extraordinàriament agressiu i exclouent amb les ofertes polítiques que no

¹ Les coalicions i candidatures orquestrades per la Lliga Regionalista a les eleccions a Corts constituents de juny del 1931 i a les eleccions al Parlament de Catalunya de novembre del 1932, Isidre MOLAS, *El sistema de partidos políticos en Cataluña (1931-1936)*, Barcelona, Península, 1974, pp. 127-156. La candidatura del "Front Proporcionalista" a Lleida, Jaume BARRULL, *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*, Barcelona, L'Avenç, 1986, pp. 342-245; Conxita MIR CURCÓ, "El catalanisme conservador a Lleida: balanç d'un trajecte", a Pere ANGUERA et al., *El catalanisme conservador*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Locals, 1996, pp. 223-224. En definitiva, fruit d'aquest esforç de "republicanització" moderada, entre d'altres raons més fondes, fou la incorporació a la Lliga al llarg del 1932-1933 de grups reconegudament republicans com el sector de Jaume Bofill i Mates del PCR i la secció catalana de Dreta Liberal Republicana.

havien contribuït a l'establiment de la Segona República. Així, a principis del 1933, la Lliga celebrà una Assemblea General del partit que redefiní la seva estructura (fins i tot canvià el nom de Lliga Regionalista pel de Lliga Catalana) i les directrius polítiques de la seva oposició dins del Parlament de Catalunya a l'Esquerra i els seus governs. Certament, la crítica a la gestió de l'ERC i la manera amb què havia construït l'aparell administratiu de la Generalitat es convertí en el tema estelar de l'Assemblea. Segons el punt de vista dels assembleistes de la Lliga, la política d'ERC s'havia caracteritzat per una

política errada i exagerada d'intervencionisme estatal [que havia conduït a] l'aparició d'una burocràcia essencialment parasitària, que ha causat dos mals: un enorme augment dels pressupostos de despeses, en dèficit crònic de correcció cada dia més difícil, i un creixement progressiu de les intervencions inútils i perjudicials, car la burocràcia parasitària, per justificar, la raó de la pròpia existència, ha d'inventar activitats i actuacions que sempre resulten en perjudici del treball i de la producció².

En conseqüència, els regionalistes denunciaven que la burocràcia de la Generalitat configurada per l'Esquerra es trobava lluny de ser professionalitzada i atenia més a la voluntat política dels governants de l'ERC que no pas a les veritables necessitats dels ciutadans de Catalunya. Això els feia afirmar que

la creixent intervenció de l'Estat ens sembla que no porta ni a la prosperitat ni a la justícia, rebutgem, d'una manera categòrica, les orientacions socialistes, comunistes i anarquistes³.

Tanmateix, el propi projecte estatista dels regionalistes els feia afirmar que l'intervencionisme estatal no resultava dolent si s'aplicava amb seny i moderació. De fet, els regionalistes incidiren en la necessitat de primar l'intervencionisme estatal en el terreny de l'ensenyament. Entenien que la creació de tècnics i professionals solvents afavoriria el desenvolupament racional de l'economia catalana:

La política econòmica catalana ha de cercar per tots els camins, especialment els de l'ensenyament, el manteniment i millorament de la qualitat del treball català i l'adequada preparació cultural i tècnica dels nostres elements productors i mercantils⁴.

És a dir, aquests tècnics esdevindrien tan eficaços i entendrien tan clarament els autèntics interessos de Catalunya que no caldria cap intervenció estatal en les empreses i en la direcció general de l'economia catalana. En rigor, afirmaven que

cal intensificar el prestigi assolit per les nostres institucions d'investigació superior, com l'Institut d'Estudis Catalans; aconseguir la gran Universitat moderna i autònoma a que Catalunya aspira; desenvolupar l'ensenyament tècnic (industrial, agrícola, comercial i artístic) en el qual hi ha un camp extens d'activitats, i un estímul per al foment de la riquesa general i per al millorament dels nostres obrers⁵.

² Assemblea General de la Lliga Regionalista, *Lliga Catalana. Un partit una política*, Barcelona, Tipografia Emporium, febrer 1933, pp. 48-49

³ *Ibid.*, p. 61.

⁴ *Ibid.*, p. 53.

⁵ *Ibid.*, p. 84.

Això implicava, la regeneració permanent i professionalitzada de la tecnocràcia i de la burocràcia a Catalunya. Per això insistiren que s'havia de

resoldre el problema previ de preparació del professorat de Catalunya i creació d'institucions pedagògiques modèliques que són base indispensable per a l'organització adequada de l'escola primària i secundària. I cal, així mateix, realitzar tot un programa per a la cultura de les masses mitjançant el foment de l'edició catalana, les biblioteques populars, els centres de lectura, el cinema educatiu i la ràdio⁶.

Religió i ordre social: complement de la tecnocràcia

Tot aquest procés de regeneració tecnocràtica conduiria, segons el punt de vista de la Lliga, a la resolució del problema social que tants mals de caps comportava:

El servei de la cultura, no com a monopoli sinó com a *funció tutelar del progrés i estabilitat socials*, és obligació d'Estat, en tot el que no sigui degudament atès per altres iniciatives o actuacions públiques i privades⁷.

En conseqüència, i insistint en el mateix ordre de coses, "l'Estat ha d'assegurar a tots els ciutadans un mínim de cultura" i també "ha d'assegurar i exigir la deguda competència a tot el personal docent públic i privat"⁸. Però això no resultava possible en la conjuntura del 1933 perquè, segons els regionalistes

"la Constitució de la República Espanyola limita extraordinàriament la llibertat d'ensenyament. L'article 26 exclou de tota acció docent les Congregacions Religioses. Una llibertat, del gaudi de la qual no poden participar uns certs sectors de ciutadans, no és tal llibertat. De fet, doncs, no hi ha llibertat d'ensenyament a Espanya"⁹.

En definitiva, la politització de l'ensenyament republicà impedia la creació d'una tecnocràcia i una burocràcia professionalitzada, i això conduïa a l'establiment d'un funcionari més preocupat per seguir directrius polítiques que no pas tècniques. En darrer terme, la Lliga se sentia especialment ferida perquè no tan sols els estava vetat el control de l'ensenyament públic, sinó que la Constitució del 1931 tampoc no permetia que els centres privats religiosos (cau educatiu dels professionals de la Lliga) poguessin actuar amb plena llibertat de càtedra. I és que, òbviament, el concepte regionalista de tecnòcrata i funcionari no resultava, en realitat, políticament asèptic, tot i que entenien la religió com un aspecte no estrictament polític. Pel contrari, pensaven que es tractava d'una garantia de neutralitat ideològica. En aquest terreny conceptual, religió i tecnocràcia podien ser equiparables. Per això, un tècnic educat i ensenyat en un centre religiós constituïa una garantia de professionalitat i eficàcia, perquè un bon cristià estava per damunt de les lluites partidistes terrenals. I això resultava indispensable per a un bon tecnòcrata i funcionari. Així, entre el 1933 i el 1934, la defensa de la Religió, com a valor d'ordre social i professional, hauria de tenir un lloc important en el discurs polític de la Lliga¹⁰.

⁶ *Ibid.*, p. 84.

⁷ *Ibid.*, p. 83. El subratllat en cursiva és meu.

⁸ *Ibid.*, p. 83.

⁹ *Ibid.*, p. 75.

¹⁰ L'emfasització de la defensa de l'ordre social i de la propietat constituí un recurs útil que convertí a la Lliga en l'eix de

En rigor, ordre social i religió constituïren els elements vertebradors del projecte de nació catalana que la Lliga plantejava. D'antuvi, la Lliga havia ofert una plataforma interclassista, que atorgava al catalanisme el paper d'integrador i superador de l'enfrontament social. El periodista Manuel Brunet ho explicità sense embuts a les planes de *La Veu de Catalunya* el gener del 1934: "Si la Lliga hagués pogut arribar a la Generalitat, hauria restablert el règim del catalanisme històric dels temps d'En Prat de la Riba, i, com va dir en Cambó, hauríem governat amb la col.laboració de tots els catalans. Ara no ens hi volen. Els esquerrans s'han tancat al baluard, han dividit el poble català en dues parts: els qui formen la host del baluard i els qui, gràcies a Déu, en som fora, ben lluny, molt lluny" ¹¹. D'altra banda, la recuperació del món idíl.lic rural i la seva extrapolació a l'àmbit urbà (el "civilisme" noucentista) només seria possible a partir de la preservació del que, segons la Lliga, constituïen els components tradicionals i genuïns de la nació catalana: la religió, per exemple. La presentació del nacionalisme com a indissolublement unit al concepte d'harmonia social i defensa dels valors religiosos li permetia acusar l'ERC d'anticatalanista i responsabilitzar-la de l'exacerbació de la conflictivitat al camp i de la crisi política que havia conduït als Fets d'octubre del 1934 ¹². La conjuntura sorgida dels Fets d'Octubre de 1934 va col.locar la Lliga en un nou atzucac. La suspensió de l'Estatut provocà la protesta irada dels regionalistes, però, al mateix temps, els va permetre accedir al control de les institucions polítiques catalanes i beneficiar-se de la desaparició del seu rival polític. Se'ls presentava l'oportunitat de rescatar el vell projecte noucentista mitjançant la recuperació i la integració en la Generalitat de sectors intel.lectuals i professionals afins.

candidatures amb noms tan significatius com Concòrdia Ciutadana (Barcelona, 1932), Candidatura Catalanista de Pacificació Social (Girona, 1932), Unió Ciutadana (Tarragona, 1932 i 1933), Defensa Ciutadana (Barcelona província, 1933) i, per suposat, com Front Català d'Ordre (1936). La seva pròpia imatge com a opció d'ordre es completava amb la representació d'ERC com a partit incapaç de mantenir el principi d'autoritat, que suposadament auspiciava l'activisme anarquista i socialista. Estretament vinculada a aquest discurs, la defensa de la religió constituïa un altre element d'integració de les forces conservadores a través de l'existència d'una vasta xarxa d'organitzacions catòliques -Lliga de la Mare de Déu de Montserrat, Juntes d'Acció Catòlica, Acció Social Popular, Acadèmies Catòliques-, a les quals confluen prohoms de la Lliga, del tradicionalisme, d'Unió Democràtica de Catalunya d'Acció Popular Catalana i també d'Acció Catalana, entre d'altres. Tot i no ser una organització explícitament confessional, la Lliga va assumir la defensa dels valors catòlics com a discurs mobilitzador de masses, especialment instrumentalitzat per determinades seccions del partit: la de dones (creada al 1932) o les Joventuts (on bona part dels seus membres estaven integrats en la Federació de Joves Cristians de Catalunya). Les Seccions de Joventuts i Femenina de la Lliga a, Isidre MOLAS, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, vol. II, Barcelona, Edicions 62, 1973, pp. 71-98 i 103-121, respectivament. La importància que Cambó li donà a la Secció Femenina a, Francesc CAMBÓ, *Memòries (1876-1936)*, Barcelona, Alpha, 1981, pp. 455-456. Per a la FEJOC, P. CODINACHS, *La Federació de Joves Cristians de Catalunya (1931-1936)*, Barcelona, Claret, 1990; Pilar GARCIA I JORDAN, *Els catòlics catalans i la Segona República (1931-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, pp. 36-39; Javier TUSELL, *Historia de la Democracia Cristiana en España*, vol. II, Madrid, Sarpe, 1986, pp. 123-127. Pels antecedents de la FEJOC, Jim KELLY, "Els pomells de joventut", *L'Avenç*, nº 14, Barcelona, març 1979, pp. 44-49. Finalment, per a la Unió Democràtica de Catalunya, com rival de la Lliga en la captació de l'element catòlic, Hilari RAGUER I SUÑER, *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976.

¹¹ Manuel BRUNET, "Catalunya, baluard de l'esquerrisme", *La Veu de Catalunya*, 17-I-1934, p. 1.

¹² Manuel BRUNET, "La comèdia i drama dels rabassaires", *La Veu de Catalunya*, 26-IX-1933, p. 1.

La defensa regionalista de l'Estatut

Lliga Catalana confiava, amb una certa actitud patriarcal, que les ovelles desencarrilades del sector mercantil i funcional haurien après la lliçó del 6 d'octubre, ja que no era el mateix fer-se els revolucionaris de cafè i una altra de molt diferent llançar-se a l'aventura sense cap mena d'organització i direcció política fiable. Així, la Lliga destacà dels Fets d'octubre la inconsciència dels homes de govern d'ERC, fins el punt d'haver posat l'autonomia en perill. L'editorial de *La Veu de Catalunya* del 9 d'octubre del 1934 es titulà "Serenitat i seny" i pretenia evidenciar que la revolta l'havia seguit una minoria, essent l'actitud dels "bons catalans" majoritàriament absentista a les crides de Companys la nit del 6 d'octubre:

Heus ací un article frontal que mai no hauriem volgut haver d'escriure.

[...]

La nostra actitud, però sortosament per a Catalunya, ha mantingut una gran part del poble de Catalunya al marge de la catàstrofe. Davant de la situació dolorosament creada per aquella política, no interessa tant discutir el passat, com atendre el present i prevenir el futur [...]

Per aquesta obra esperem comptar amb el concurs de tots els catalans. Cal tornar a les vies del catalanisme històric, a la defensa assenyada de tots els elements de la nostra cultura i de la nostra riquesa, a la política constructiva, ara més necessària que mai per a reparar els estralls que ha causat en la nostra societat una política destructora¹³.

Ara bé, la Lliga no només volia marcar distàncies amb l'eixelebrament revolucionari de Companys i el conjunt de les esquerres, sinó també amb la possible reacció espanyolista de les autoritats de Madrid que, inicialment, apostaren per la supressió definitiva de l'autonomia regional. Per aquesta raó, la Lliga insistí que no s'havia de responsabilitzar tot el catalanisme de la sublevació del 6 d'octubre. La Lliga insistí davant de l'opinió pública de Madrid que suprimir l'autonomia no es tractava d'una bona idea, ja que això podia determinar que les veritables essències de catalanitat, fonamentades en el seny i l'ordre, restessin definitivament adulterades en mans del catalanisme revolucionari i d'esquerres:

La Lliga y sus hombres, siempre al servicio de Cataluña y de la causa de sus libertades colectivas, ha de combatir constantemente todo propósito y toda propaganda separatista por creer, como sigue creyendo, que la prosperidad y la grandeza de nuestra tierra sólo dentro de España y con España han de conseguirse, y recordando esta nuestra historia, que pocos días antes del 6 de octubre fué otra vez ratificada y confirmada oficialmente en nombre de este Consejo por boca de uno de sus miembros, hoy, ante la ofensiva anticatalana -y que por ser tal es esencialmente antiespañola-, afirmamos nuestra fe en el pueblo de Cataluña, proclamamos nuestra convicción de que sólo con un régimen que tenga en cuenta su personalidad puede obtenerse la paz en Cataluña y la normalidad en la política española y reclamamos el respeto a unas instituciones autonómicas que en modo alguno pueden ser responsables de las culpas de unos hombres que circunstancialmente las representaron, como nadie puede hacer responsables a las instituciones republicanas de la política sectaria de los hombres que durante dos años las dirigieron y de los estallidos revolucionarios que desde la república acá ha padecido el país y que han culminado en la revuelta de Asturias¹⁴.

La solució més immediata per part del Govern central de la República va consistir a posar en mans dels militars el control de la Generalitat i dels governs locals. I, certament, les veus públiques de la Lliga van mostrar-se favorables a l'actuació repressiva de l'Exèrcit durant els dies posteriors a la revolta del 6 d'octubre. Tanmateix, no els semblà acceptable que el

¹³ "Editorial/Serenitat i seny", *La Veu de Catalunya*, 9-X-1934, p. 1.

¹⁴"Una declaración política de la "Lliga Catalana", *Ahora*, 30-X-1934, p. 3.

protagonisme dels militars s'allargués excessivament en el temps ¹⁵. Així, el desembre del 1934, van rebre amb moderada satisfacció el decret que establia el règim transitori de la Generalitat, ja que significava el manteniment, encara que limitat, de l'autonomia regional. Fins i tot, el gener del 1935, van mostrar la seva conformitat amb el nomenament de Portela Valladares com a Governador General de Catalunya. La Lliga, com el Partit Republicà Radical, entenia que s'obria una possibilitat de refer la seva potència política aprofitant la desarticulació momentània de l'ERC ¹⁶. Al mateix temps, però, els regionalistes provaren a qüestionar la legalitat del règim transitori, ja que entenien que aquest beneficiava al partit o partits governants a Madrid, en aquest cas el Partit Republicà Radical i la CEDA. En canvi, el manteniment de la legalitat estatutària afavoriria únicament els lligaires. I és que, desarticulats els grups parlamentaris d'ERC i USC, la Lliga quedava com a absoluta dominadora del Parlament de Catalunya i això els obria el camí a la presidència de la Generalitat sense la necessitat de compartir el seu govern amb altres formacions polítiques. Per aquesta raó, els regionalistes presentaren recurs contra la Llei de la República de 2 de gener del 1935 que establia el règim transitori, i suspenia l'Estatut i el Parlament de Catalunya. La base legal del recurs de la Lliga contra el règim transitori es fonamentà en la manca de competències de les Corts espanyoles per derogar l'Estatut. El recurs el va presentar Antoni Martínez Domingo, vicepresident del Parlament de Catalunya i diputat del mateix per la Lliga Catalana. Aquest havia esdevingut president interí del Parlament pel processament de l'antic titular, Joan Casanovas, i la dimissió del vice-president Jaume Serra Hunter. Martínez Domingo afirmà que

así, pues, procesado el señor Casanovas y dimitido el señor Serra hunter, soy yo el presidente accidental del Parlamento de Cataluña y, por tanto, según la ley, el verdadero presidente accidental de la Generalidad ¹⁷.

Resultava tota una declaració d'intencions del que pretenien els regionalistes. Conquerir la Generalitat legalment defensant l'Estatut i aprofitant la desarticulació de l'ERC. Tanmateix, el Tribunal de Garanties Constitucionals desestimà el recurs de Martínez Domingo sobre la suposada inconstitucionalitat del règim transitori de la Generalitat i del tancament del Parlament de Catalunya. En conseqüència, la Lliga havia d'acceptar un segon fracàs en la conquesta de la Generalitat. Ara, el 1935, si volia governar-la havia de fer-ho dins del règim transitori i en col.laboració amb els lerroxistes, tot acceptant un president de la Generalitat que fos afí o militant del Partit Republicà Radical.

¹⁵ "Les etapes de la pacificació", *La Veu de Catalunya*, 12-X-1934, p. 1.

¹⁶ *Ahora*, 28-XII-1934, p. 9 i 29-XII-1934, p. 8.

¹⁷ *Ahora*, 25-I-1935, p. 12, 21-II-1935, p. 12 i 22-II-1935, p. 25. La situació legal del Parlament de Catalunya arran dels Fets d'Octubre del 1836 a Joan CASANOVAS I CUBERTA, *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, pp. 139-143.

Règim transitori, burocràcia professional i comarques naturals: una qüestió de patriotisme

Els dies 16 i 17 de març del 1935 va tenir lloc la primera Assemblea de Lliga Catalana, on es va debatre intensament la participació en el règim transitori. Tot i que van sortir veus discrepants envers aquest, ningú va tenir cap dubte sobre la seva utilitat, i més quan Francesc Cambó va fer una extensa intervenció defensant-hi la participació:

La nostra missió és la de col·laborar, mentre la dignitat i el respecte als nostres ideals ens ho permetin, per tal que de les llibertats catalanes es destrueixi el menys possible, per tal que no es destrueixi res del que és plenament eficaç, i perquè es pugui preparar normalment, primer la rehabilitació, davant els catalans, del principi autonomista, i tornar als catalans la confiança en ells mateixos com a capaços de regir llurs propis destins, i després, per l'actuació assenyada que es tingui dintre de Catalunya, procurar que desapareguin o minvin les resistències per a facilitar, en un demà no massa llunyà, una restauració d'un règim ple d'Autonomia per Catalunya [...] [i sentenciava que] jo, en nom del Consell de Govern, he de dir -vos a vosaltres i perquè ho sàpiga tothom fora d'aquí, que el nostre desig és el de poder col·laborar en el Consell que es formi per a regir el període transitori de l'Autonomia de Catalunya, suspesa la funció legislativa, en plena vigència totes les altres funcions que l'Estatut atribuïa a la Generalitat, excepte les que concretament han estat suspeses per llei¹⁸.

Al mateix temps que s'acceptava la participació en els Consells de Govern de la Generalitat del règim transitori, els regionalistes també donaren a conèixer en l'Assemblea de març el seu projecte de reorganització de l'administració pública de la Generalitat. Rovira Roure i Romà Sol, entre d'altres, elaboraren la proposició titulada "Descentralització de l'organització administrativa de Catalunya". Afirmaren que

en constituir-se la Generalitat en organisme estatal únic de Catalunya, resultà, més que centralitzada, absorbida la vida pública administrativa i governativa de tot el país. Aquesta situació, que és incompatible amb una administració acurada de serveis oficials i funcions públiques, fomenta desconfiances i recels, que cal esvair, en comarques i ciutats de la nostra terra.

Cal, en conseqüència, estructurar i descentralitzar la vida pública de Catalunya, a base de grans comarques naturals encarregades d'elegir o executar determinades funcions públiques, dotades dels oportuns organismes representatius o corporatius, que hauran de residir en les respectives capitals, i de manera indubitable a les ciutats de Girona, Lleida i Tarragona¹⁹.

Roure i Sol entenien que la descentralització administrativa havia d'anar acompanyada d'una reorganització territorial de Catalunya. Així van plantejar allò que ja havia posat de manifest la Ponència "Estudi de la Divisió Territorial de Catalunya", creada per la pròpia Generalitat provisional el 16 d'octubre del 1931 i que presentà les seves conclusions a finals del 1933: vertebrar Catalunya en comarques. Ara bé, la Ponència del 1931-1933 i la de la Lliga, es diferenciaven perquè la primera acabà acceptant que les comarques devien fonamentar-se en l'estructura bàsica dels partits judicials, donat que les comarques naturals podien provocar greus desequilibris administratius i econòmics; en canvi, la ponència regionalista seguia considerant que la comarca natural constituïa el millor camí de nacionalització i vertebració territorial i social de Catalunya. Segons Romà Sol, el problema de la vertebració territorial de Catalunya havia impedit un eficaç desenvolupament de la funció i dels serveis públics, ja que el manteniment de les quatre províncies, tot i que rebatejades en comissaries, havia mantingut la macrocefàlia barcelonina:

¹⁸ *Dos anys d'actuació. Primera Assemblea ordinària de Lliga Catalana*, Barcelona, Imprenta Clarasó, 1935, pp. 291-293.

¹⁹ *Ibid.*, p. 135.

L'autonomia pels catalanistes no és sols una paraula: és un instrument, un mitjà [...] sinó així mateix superació de tots els mitjans que els avenços i el progrés material posen avui a les mans del Poder públic perquè la vida ens sigui més afable, perquè a tots els estaments pugui arribar el que abans era privilegi d'uns quants. I per a arribar a aquest fi, és clar que un dels mitjans indispensables és una acurada organització, no solament dels serveis públics, no solament de les diverses funcions de l'administració pública, sinó fins de la manera com han de servir -les els funcionaris, no sols per a exigir -los el màxim rendiment en el seu treball, sinó perquè sigui garantia també de tots els ciutadans.

Doncs bé, Esquerra Catalana durant aquests tres anys i mig que tingué a les seves mans l'Estatut de l'autonomia i la sort i l'esdevenidor de la nostra terra, no va fer el que calia per a obtenir aquesta realitat; no solament va demostrar no estar preparada per a governar Catalunya, sinó també que no tenia ni una elemental idea de com havia d'estructurar, de com havia d'organitzar, de com havia d'ordenar la vida interna de l'autonomia de Catalunya. I això va portar, com ja es diu en la proposició, un tal desgavell a tots els serveis, que quan vingueren els traspassos des de Madrid a la Generalitat es va produir, precisament per aquella manca de preparació, una absorció total dintre dels centres barcelonins -diguem-ho així perquè ho entengueu bé,- una absorció total de totes les funcions i de tots els serveis que el propi Estat tenia distribuïts per Catalunya, a les distintes comarques, i això desvetllà, naturalment, recels i desconfiances, per aquest desconeixement absolut del sentit que per al catalanisme històric té l'autonomia, recels en certs sectors de la vida forana que Déu sap el temps que ens costarà molts de nosaltres de poder fer desaparèixer²⁰.

S'insistia en la necessitat de configurar una burocràcia catalana professional, però aquesta no es podia organitzar sense una remodelació territorial de l'administració i dels serveis. I, lògicament, culpaven a l'Esquerra de no haver posat el remei necessari. Perquè el cert, com ja s'ha assenyalat en capítols precedents, era que la Ponència de Divisió Territorial de Catalunya dissenyada per a la Generalitat entre el 1931 i el 1933 no va posar-se en funcionament fins entrada la Guerra Civil. En conseqüència, els regionalistes es plantejaven la realització dels objectius que no havia assolit l'Esquerra, a més de reordenar i acomodar territorialment l'autonomia catalana a l'estructura organitzativa de la Lliga Catalana aprovada el 1933, fonamentava en les comarques. Però tot aquest pla calia fer-ho abans que s'aixequés el règim transitori i es convoquessin noves eleccions al Parlament de Catalunya. Perquè una cosa semblava clara: La Lliga volia demostrar que es tractava d'una autèntica alternativa de govern i de gestió a l'Esquerra.

Així, el 25 de març del 1935, la Lliga va celebrar un míting al Teatre Victòria de Barcelona, on Joan Ventosa va destacar que els regionalistes participarien en els governs del règim transitori si servien per restablir l'Estatut, però no ho faria si es plantejaven liquidar-lo, ja que entenia que el problema fonamental residia en com s'havia redactat l'Estatut i com s'havia gestionat l'autonomia²¹. Així, quan el març-abril del 1935, la Lliga va decidir entrar en el govern presidit per Pich i Pon, la formació regionalista va donar a conèixer una nota justificativa on s'afirmava que

los que en nombre de la Lliga Catalana, y obedeciendo los acuerdos de la dirección del partido, entran a formar parte del Consejo de la Generalidad, en las presentes circunstancias, se creen en el caso de hacer pública manifestación de que lo hacen en cumplimiento de lo que consideran un deber patriótico, con la intención y el deseo de aportar su esfuerzo a la obra de la restauración completa de los instrumentos de nuestro gobierno propio, y entendiendo que así facilitan esa obra y sirven a la causa esencial de Cataluña. Consideran, por tanto, esta gestión como una interinidad, si bien sintiéndose representantes auténticos de la gran parte de Cataluña que en las últimas elecciones otorgó sus votos a las candidaturas de Lliga Catalana, y desean que esta interinidad tenga la más corta duración y que, cuando más pronto mejor, quede Cataluña reintegrada a la plenitud de su régimen autonómico²².

²⁰ *Ibid.*, pp. 136-137.

²¹ *Ahora*, 26-III-1935, p. 7.

²² *Ahora*, 4-V-1935, p. 6.

Subsidiaris del lerrouxisme

Tot i tenir una representació social i electoral superior a la dels radicals, els regionalistes no van participar en els governs de la Generalitat, entre l'abril i el novembre del 1935, en qualitat de força hegemònica. El nomenament de Governador General de Catalunya i de president accidental l'efectuava el govern de la República, i, lògicament, Alejandro Lerroux, com a president del Consell de Ministres, hi va escollir homes propers a la seva política (Portela Valladares i Joan Pich i Pon). Per tant, la Lliga va haver d'acceptar el dirigisme dels lerrouxistes en la Generalitat, però també va haver de competir amb els radicals pel patrimoni de la catalanitat. Una lluita, tanmateix, de caràcter desigual, en la qual els radicals van tenir les de perdre en tot moment.

En conseqüència, durant el règim transitori, els lerrouxistes van aprofitar el control del govern central i de la Generalitat per autoproclamar-se com els garants de l'autonomisme, tot destacant que ells havien aturat les ànsies antiestatutàries dels seus aliats governamentals de Madrid. Fins i tot van explicitar la voluntat de restaurar poc a poc l'Estatut fins que es recuperessin totes les competències suspeses. En aquest sentit, i amb total intenció propagandística s'assenyalà, l'agost del 1935, que es retornarien les competències d'ordre públic a la Generalitat ²³. Tanmateix, tot varen ser llums d'encenalls. En realitat, es van limitar a crear Comissions mixtes per tal d'analitzar com es concretaria la devolució dels traspassos de competències ²⁴. I pel que respecta a l'ordre públic, una ordre del *BOGC* de finals de novembre del 1935 va establir la plena reincorporació dels serveis d'Ordre Públic a l'Estat ²⁵. Lògicament, no ha d'estranyar que Guàrdies d'Assalt i Mossos d'Esquadra fossin els sectors de l'administració pública més incòmodes amb la presidència lerrouxista de la Generalitat. De fet, les queixes més sistemàtiques dels empleats públics de l'administració autonòmica contra els nous "amos" de la Generalitat sorgiren dels policies que havien format part de la Generalitat i que els van apartar del servei pels Fets d'Octubre. Reclamaven la reincorporació al treball i els sous endarrerits. Pich i Pon replicà que les reclamacions dels Guàrdies d'Assalt i dels Mossos d'Esquadra no tenien sentit perquè, per part de la Generalitat

de momento se han abonado a esos policias sus sueldos correspondientes, a partir del mes de enero, y la Generalidad ha acordado, previo informe de sus letrados, satisfacerles los de octubre, noviembre y diciembre del año último. Como quiera que ahora el Orden público no está en manos de la Generalidad deberá encaminarse directamente al Estado. Los citados agentes

²³ *Ahora*, 28-VIII-1935, p. 23.

²⁴ Fins els novembre del 1935, el *BOGC* no va publicar les ordres a través de les quals es creaven les Comissions Mixtes que devien tractar el traspàs dels serveis de Belles Arts, Socialització de les riqueses naturals i empreses econòmiques, Beneficència i Administració Local, *BOGC*, nº 323, 19-XI-1935, pp. 1546-1547. La Comissió Mixta relativa al traspàs dels serveis de legislació social a *BOGC*, nº 325, 21-XI-1935, p. 1609.

²⁵ "Ordre donant publicitat al Decret del Govern de la República, del 26 d'octubre del 1935, relatiu a l'organització, en la part que afecta a la supressió de la Junta de Seguretat de Catalunya", *BOGC*, nº 328, 24-XI-1935, pp. 1713-1714.

podrán entrar en la Policía del Estado cumpliendo los trámites señalados acreditando que están en las condiciones exigidas por el Reglamento y por riguroso escalafón²⁶.

Finalment, la pretesa voluntat hegemònica dels lerrouxistes a la Generalitat s'esvaï quan esclatà l'afer de l'"Straperlo" a l'octubre del 1935. El magistrat Ildefonso Bellón hi involucrà als cercles del fill adoptiu de Lerroux, Aurelio Lerroux, i als homes de l'anomenat clan de Barcelona, on destacava la figura de Pich i Pon. Tot plegat provocà la caiguda de Pich i Pon com alcalde de Barcelona i president de la Generalitat. A més a més, significà la ràpida desmembració del partit a Catalunya. En el govern de l'Estat, Lerroux dimití també com a president i el va substituir Joaquin Chapaprieta el qual formà un nou govern amb radicals, cedistes i independents²⁷.

El camí cap el domini regionalista de l'autonomia catalana

Arran de la dimissió de Pich i Pon, el 28 d'octubre de 1935 es va nomenar com a president accidental de la Generalitat el president de l'Audiència Territorial Eduardo Alonso Alonso, qui va confirmar en llurs càrrecs a tots els consellers del govern. Posteriorment, el 19 de novembre del 1935, el nou cap del Govern Central, l'independent Joaquín Chapaprieta, va nomenar com a Governador General de Catalunya, el diputat de la Dreta Regional Valenciana-CEDA, Ignasi Villalonga²⁸. Paradoxalment, Villalonga es va trobar amb l'animadversió dels seus correligionaris d'Acció Popular Catalana, mentre recollia el vist-i-plau de Lliga Catalana. De fet, des del final de la Dictadura de Primo de Rivera, el nou Governador General havia compartit una visió de l'Estat molt semblant a la de Cambó i el 1930-1931 havien participat plegats en la formació del Centre Constitucional. En realitat, la proximitat de Villalonga amb els regionalistes catalans, més aviat perjudicava les seves relacions amb els dirigents de l'APC. Aquestes malfiances entre Villalonga i l'APC esdevingueren un conflicte personal a l'hora de constituir el nou govern de la Generalitat²⁹. Així, el govern de la

²⁶ *Ahora*, 6-VI-1935, p. 9.

²⁷ L'afer de l'"straperlo" accelerà la crisi final del radicalisme a Catalunya. Una crisi que havia estat aturada artificialment pel miratge governamental a la Generalitat de Catalunya. Sense els beneficis legals del règim transitori, la presència i importància del lerrouxisme a Catalunya hauria estat molt menor. Per exemple, la desaparició d'*El Progreso* el 1933 va ser suplida per *Renovación*. I segons Pich i Pon, director de *Renovación*, aquesta publicació va arribar a acumular pèrdues de 200 mil pessetes. Arran del cas de l'"straperlo", Pich es retirà de la direcció de la publicació i del partit. La caiguda de Pich i Pon va satisfer tots aquells sectors que encara creien que es podia medrar en la política catalana a través del PRR i que el domini aclapardor del clan de Pich els hi havia impedit. Aquest fet va motivar les crítiques dels sectors més esquerrans del partit, com l'"anarco-republicà" Àngel Samblancat, contra els trepes que s'estaven aprofitant de la situació de crisi per promocionar-se; a Octavio RUIZ MANJÓN, *El Partido Republicano Radical...*, op. cit., pp. 556-557.

²⁸ Així, es van publicar les següents ordres al BOGC: "Ordre donant publicitat al Decret del Govern de la República, del 19 del mes que som, nomenant el senyor Ignasi Villalonga i Villalba Governador general interí de Catalunya, amb les facultats i atribucions que confereix l'art. 2n. de la Llei del 2 de gener del 1935" i "Ordre donant publicitat al Decret del Govern de la República, del 19 del corrent mes, rectificanc el de la mateixa data, en virtut del qual és nomenat Governador general de Catalunya el senyor Ignasi Villalonga i Villalba", BOGC, nº 326, 22-XI-1935, p. 1642.

²⁹ D'entrada, Villalonga va formar govern només amb radicals i regionalistes, quedant fora Acció Popular Catalana. La raó formal de l'exclusió va ser la negativa de Josep Cirera i Voltà, líder de l'APC, a acceptar el procediment imposat per Villalonga de nomenament dels Consellers. Segons Villalonga, els partits devien donar una llista de possibles consellers i ell escolliria aquells que cregués més convenients. Mentre la Lliga i el PRR van acceptar la fórmula, Cirera va manifestar que el seu partit donaria directament els noms dels que serien definitivament consellers de la Generalitat en representació de l'APC. És a dir, no volia donar

Generalitat va quedar provisionalment constituït el 27 de novembre del 1935 amb Ignasi Villalonga com a president accidental i Conseller de Justícia, Lluís Duran i Ventosa (Lliga Catalana) com a Conseller de Cultura, Fèlix Escalas i Chamení (Lliga Catalana) a la Conselleria de Finances, Joan Vallés i Pujals (Lliga Catalana) a la Conselleria d'Obres Públiques, Ramon Barbat i Miracle (PRR) a Sanitat i Assistència Social i Alfred Sedó i Peris-Mencheta (PRR) a Economia i Agricultura. El 30 de novembre, tres dies després, se solucionà la disparitat de criteris entre Villalonga i APC, i aquesta introduí en el govern de la Generalitat: Lluís Jover i Nonell a Governació i Àngel Torrens i Dalmau a Treball. Aquell mateix dia dimití Fèlix Escalas com a conseller de Finances, i aquesta conselleria es va incorporar a Economia i Agricultura en mans del PRR ³⁰. La dimissió d'Escalas es va tractar d'una concessió de la Lliga al PRR i, sobretot, a APC per tal de configurar un govern de la Generalitat en el qual tots els partits representats tinguessin el mateix nombre de consellers; és a dir, dos ³¹.

El govern de Villalonga es va plantejar com objectius principals el restabliment de les competències estatutàries i la convocatòria de noves eleccions al Parlament de Catalunya. Aquestes fites es fonamentaven en la possibilitat d'un teòric triomf electoral de la Lliga, que deixés la gestió de l'autonomia regional en les seves mans, és a dir, lluny de radicalismes socials i polítics. Certament, els regionalistes catalans es mostraren convençuts de poder arrabassar la majoria parlamentària de Catalunya a l'ERC després dels "èxits" electorals de la Lliga a les eleccions generals de novembre del 1933 i municipals del gener del 1934 ³². Però les intencions governamentals de Villalonga no podien satisfer al PRR i a l'APC, convençudes que la fi del règim transitori i la convocatòria d'unes eleccions al Parlament de Catalunya les retornaria a la seva clàssica marginalitat política. Així, les diferències de criteri entre regionalistes, radicals i APC i la dimissió de Chapaprieta com a cap del govern de la República el 14 de desembre del 1935 posaren fi aquell mateix dia a l'Executiu de la Generalitat presidit per Villalonga.

opció d'escollir a Villalonga. El president accidental va manifestar que ningú l'imposava els consellers i com a resposta desafiant va deixar fora del govern a l'APC Les dificultats d'Ignasi Villalonga per formar govern de la Generalitat a Isidre MOLAS, "El Govern d'Ignasi Villalonga de la Generalitat de Catalunya", *Separata d'Arguments*, 1, 1974, pp. 131-155.

La visió regionalista de l'Estat de la DRV a Rafael VALLS, *La Derecha Regional Valenciana: el catolicismo político valenciano (1930-1936)*, València, Alfons el Magnànim-IVEI, 1992, pp. 198-214. Per a la figura d'Ignasi Villalonga i la seva connexió amb els regionalistes catalans, també Rafael VALLS, "Ignasi Villalonga i el valencianisme", a Borja DE RIQUER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 122-123.

³⁰ Els Decrets de pressa de possessió dels diferents consellers del Govern presidit per Villalonga, així com la dimissió de Fèlix Escalas com a Conseller de Finances a *BOGC*, nº 335, 1-XII-1935, p. 1922.

³¹ Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I...*, op. cit., p. 212.

³² Les suposades bones perspectives electorals de la Lliga després del 1933 a Isidre MOLAS, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, Vol. I, Barcelona, Edicions 62, 1973, pp. 267-294; i també a *Lliga Catalana...*, op. cit., Vol. II, pp. 302-304.

En definitiva, el govern Villalonga només va durar un mes, però va servir per apuntar unes línies d'actuació favorables als interessos de la Lliga. Aquesta línia pro-regionalista s'accentuà amb el nomenament, el 14 de desembre del 1935, de Manuel Portela Valladares com a cap del govern central. L'antic Governador General de Catalunya va nomenar interinament aquell mateix dia com a Governador General i president accidental de la Generalitat a Joan Maluquer i Viladot, membre de la Lliga i ex-president de la Diputació de Barcelona el 1930-1931³³. La decisió de Portela no només era una conseqüència lògica de l'orientació filoregionalista que havia pres el règim transitori durant la presidència de Villalonga, sinó també per agrair el suport de la Lliga al seu nomenament com a cap de l'executiu de la República³⁴. Certament, a Catalunya, s'imposaren els efectes de la dinàmica política general espanyola. Desprestigià el PRR i amb una CEDA contrària a la participació governamental a Madrid, els cedistes catalans començaren a escenificar una política de confrontació amb els regionalistes. Així, els regidors d'APC de l'Ajuntament de Barcelona dimitiren dels seus càrrecs i acusaren d'intrigants i caciquils els regidors de la Lliga. L'APC va denunciar el contracte de neteja que l'Ajuntament tenia amb l'empresa "Fomento de Obras y Construcciones", de la qual era president el nou governador general de Catalunya, Joan Maluquer i Viladot³⁵. En tot cas, lluny de posar remei a les crítiques d'APC, Maluquer va formar govern de la Generalitat, el 16 de desembre del 1935, amb només membres de Lliga Catalana, excloent l'APC i el PRR. Així, confirmà a Cultura a Lluís Duran i Ventosa i a Obres Públiques a Joan Vallès i Pujals; a més a més, establí a Finances, Economia i Agricultura a Antoni de Sabatés i Vila i a Treball a Alexandre Gallart i Folch³⁶. El domini complet dels regionalistes en les institucions de govern de Catalunya es perfilà de forma definitiva el 18 de desembre del 1935, quan Fèlix Escalas i Chamení esdevingué Governador General de Catalunya i president accidental de la Generalitat i confirmà els consellers nomenats per Maluquer i Viladot. A més a més, nomenà com a Conseller de Sanitat i Assistència Social al també regionalista Felip Bertran i Güell³⁷. El 20 de desembre, Escalas va prendre possessió

³³ BOGC, nº 349, 15-XII-1935, p. 2321. Maluquer havia publicat el 1934 un llibre autolaudatori de la seva presidència a la Diputació de Barcelona el 1930-1931. El llibre de Maluquer destacava la catalanitat de la seva gestió al capdavant de la Diputació de Barcelona, donant a entendre que no tenia res a envejar de la tasca dels governs de la Generalitat de Catalunya presidits per Francesc Macià i Lluís Companys en els primers quatre anys d'autonomia regional; Joan MALUQUER I VILADOT, *Una mica d'història. La catalanitat de la darrera Diputació Provincial de Barcelona (24 de febrer del 1930-14 d'abril del 1931)*, Barcelona, Lluís Gili, 1934.

³⁴ Els regionalistes propiciaren l'apropament a Portela Valladares i el seu govern. De fet, auspiaren la pretensió de Portela de vertebrar i protegir des del govern una nova formació política de centre que suplís els desprestigiats lerrouxistes i marqués distàncies amb la CEDA. Òbviament, els regionalistes entenien que aquest nou partit centrista no devia organitzar-se a Catalunya, on la Lliga pretenia atribuir-se semblant espai polític. L'avinentsa al respecte entre Portela i els regionalistes fou total en la mesura que el polític gallec donà la presidència de la Generalitat a la Lliga i aquesta acceptà integrar-se en l'Executiu de l'ex-Governador General de Catalunya, on Pere Rahola actuà de ministre sense cartera; a Isidre MOLAS, *Lliga Catalana...*, op. cit., Vol. II, p. 304.

³⁵ *Ahora*, 16-XII-1935, p. 8 i 18-XII-1935, p. 23.

³⁶ BOGC, nº 351, 17-XII-1935, p. 2370; i Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I...*, op. cit., p. 212.

del càrrec subratllant com a objectiu prioritari, com ja ho havia estat del govern Villalonga, recuperar tots els serveis i competències perduts arran dels Fets del 6 d'octubre, i per aquesta raó, i en una clara crítica a la política "classista" d'ERC, assenyalà que

me place saludar, desde esta elevada magistratura, a todos los catalanes, sin distinción de ideologías, clases sociales ni sectores políticos, porque mientras ocupe este puesto no puedo ni debo sustraerme a la visión totalitaria de Cataluña, que abraza a todos sus hijos, desde el industrial y el propietario al más humilde de los obreros, porque todos constituyen el bienestar y la grandeza de Cataluña, y ante mi no necesitarán invocar, para ser recibidos, otra condición que la de ser catalanes. Esto no ha de privarme de acoger, asimismo, con el mismo afecto a los demás ciudadanos hijos de otras tierras de España que se han establecido en Cataluña, aportando su esfuerzo y su colaboración a la obra colectiva'. [I acabà el seu discurs d'investidura amb la proclama]: "¡Viva la República! ¡Viva España! ¡Viva Cataluña!"³⁸.

La breu oportunitat d'un govern exclusivament regionalista o l'exaltació del funcionariat eficaç

La presidència regionalista de la Generalitat es va caracteritzar per la seva extraordinària brevetat i, sobretot, per la voluntat de presentar-se com un govern continuista dels executius anteriors a l'octubre del 1934, i especialment del període presidencial de Francesc Macià. La Lliga volia inisistir que sempre havia estat en contra de la suspensió de l'Estatut i que havia recolzat els governs gestors per tal de salvar l'autonomia. En aquest sentit, per exemple, Duran i Ventosa demanà disculpes per no posar una corona de flors a la tomba de Macià el dia que es commemorava el segon aniversari de la mort de l'"Avi" el desembre del 1935 i afirmà que tot havia estat un oblit³⁹. Amb anterioritat, i més en concret durant el període del Govern Villalonga, Félix Escalas ja havia manifestat que el Consell de la Generalitat havia arribat a la conclusió que els governs de la Generalitat anteriors al 6 d'octubre del 1934 no havien malversat fons públics⁴⁰. En realitat, la Lliga pretenia oferir des de la Generalitat, en línia amb la voluntat del govern Portela per a la resta d'Espanya, la imatge d'una gestió centrista oberta a tots aquells sectors catalanistes, tant de dretes com d'esquerres, que volguessin estendre el vel sobre els Fets d'Octubre del 1934. D'aquesta forma, es va potenciar un discurs tecnocràtic ja que es tractava del recurs que més s'adeia a una imatge de govern políticament neutral. Els més capacitats formarien l'estol de funcionaris i tècnics de la Generalitat, independentment de la seva posició política.

³⁷ *Ibid.*, p. 213.

³⁸ *Ahora*, 20-XII-1935, p. 24. El procés de control institucional de Catalunya perpetrat pels regionalistes va tenir la seva culminació el 24 de desembre quan Felix Escalas nomenà com a alcalde de Barcelona el regionalista Ramon Coll i Rodés i establí una comissió gestora de l'Ajuntament majoritàriament lligaire i amb una mínima representació de radicals i agraris, que deixà al marge a l'APC. Escalas justificà la pèrdua de representació dels radicals en l'Ajuntament de Barcelona assenyalant que durant tot el règim transitori havien tingut una marcada sobrerepresentació en comparació amb el seu feble pes social i polític; a *Ahora*, 24-XII-1935, p. 24 i 25-XII-1935, p. 10.

³⁹ *Ahora*, 26-XII-1935, p. 6.

⁴⁰ *Ahora*, 19-XI-1935, pp. 9-10.

Resulta il·lustratiu d'aquest estat de coses la narració que el regionalista Felip Bertran i Güell va efectuar el 1936 en el llibre, *Els serveis de sanitat i assistència social de Catalunya. Reports i impressions del meu pas per la Conselleria de la Generalitat encarregada d'aquests serveis* sobre la seva actuació en la conselleria d'Assistència i Sanitat Pública entre el desembre del 1935 i el gener del 1936. En la introducció assenyalà que "ací i fora d'ací, per als alts càrrecs públics de la governació dels pobles, són designats en general homes amb títols acadèmics, preferentment advocats. Solen tenir aquests homes una formació cultural extensa, una facultat ràpida d'assimilació i una facilitat d'expressió que rara vegada es donen en els homes de negoci, en els homes d'empresa". Aquestes paraules pretenien esdevenir un acte de modèstia i a l'hora exculpatori de la seva persona en la mesura que Bertran i Güell era un home de negocis sense estudis, i per tant, sense cap de les característiques que definien a un professional i un tecnòcrata. Per això, destacava que

en escollir-me per al càrrec de Conseller de Sanitat, volgueren assajar en mi, que no tinc títols acadèmics, ni mèrits de cap classe, l'eficiència en el Govern dels homes més o menys acostumats a la direcció i impulsio de negocis d'una certa complicació i d'un cert volum, i que no tenint potser condicions de lluïment personal, les tenen per a impulsar una organització administrativa⁴¹.

Amb aquestes darreres paraules, Bertran i Güell palesava un dels punts més criticats de la gestió de l'Esquerra al capdavant de la Generalitat: la manca d'experiència com a gestors governamentals. Hom podia posseir molts títols acadèmics (que tampoc va resultar la nota més destacada dels dirigents i els militants d'ERC i la USC) però desconèixer la gestió d'una àrea de govern vinculada als estudis realitzats. D'altra banda, la justificació de Bertran i Güell també prenia sentit en la mesura que tothom parlava de tècnics i especialistes i que, a més, es pretenia realitzar una reordenació de l'administració autònoma a partir de l'elecció dels funcionaris idonis per la seva titulació i les seves capacitats. I sense oblidar que els diferents executius del règim transitori havien insistit sempre en la seva condició de governs tècnics, entesos també com a sinònim de neutrals en l'àmbit polític.

En conseqüència, Bertran i Güell va destacar que entre els seus col·laboradors hi havia grans professionals de la Medicina i l'assistència pública vinculats a partits de esquerres i centre-esquerra. Així, del seu pas per la Conselleria, destacà

el meu més pregon agraïment a totes elles [les persones que treballaven en la Conselleria]; i molt especialment al Dr. Pere Domingo i Sanjuan, home de gran intel·ligència i d'extraordinària capacitat de treball⁴².

Resultava que aquest pertanyia a Acció Catalana Republicana (ACR) i al mateix temps era germà de Marcel·lí Domingo, ex-membre de l'ERC, del Partit Republicà Radical Socialista i dirigent d'Izquierda Republicana. També, entre els molts beneficiaris de la seva gratitud es trobava Domènec Pallarola, membre de l'AFGC i també d'ACR. En aquesta línia tecnocràtica i d'apertura a totes les famílies del catalanisme, Bertran i Güell també va destacar

⁴¹ Felip BERTRAN I GÜELL, *Els serveis de sanitat i assistència social de Catalunya. Reports i impressions del meu pas per la Conselleria de la Generalitat encarregada d'aquests serveis*, Barcelona, Llibreria Verdaguier, 1936, pp. 10 i 12.

⁴² *Ibid.*, p. 13.

la constitució del Consell Tècnic de Sanitat de la Generalitat. Aquest tenia com a vicepresident l'esmentat Pere Domingo i comptava entre els seus membres amb Emili Mira (USC), Manuel Corachan (futur militant del PSUC), Miquel A. Baltà (macianista i cunyat de Batista i Roca i Alfons Maseras) i al també citat Domènec Pallarola⁴³.

Com a corolari del discurs tecnocràtic en el qual abundà la Lliga en el seu pas pel govern de la Generalitat, cal destacar l'opinió que Bertran i Güell va destil·lar sobre el paper de la Casa de Maternitat i Expòsits. Bertran i Güell que, abans de Conseller de Sanitat, havia exercit de president de la Junta de Govern de la Casa de Maternitat i Expòsits, assenyala que aquesta

necessita que els elements de la seva Junta de Govern es consagrin a l'obra de modernització i perfeccionament de tots els serveis, amb la qual cosa no faran més que facilitar i endegar el treball que, pel que en tot moment em fou possible constatar, estan disposats a realitzar els metges de la Casa. Aquests metges són persones competents i conscients, dignes del major elogi. [I rematà el seu discurs tecnocràtic afirmant que] cal mantenir en les Cases de Beneficència el criteri, establert en la Maternitat, de no acceptar, sota cap pretext, altres serveis mèdics que els procedents dels titulars que ingressin per concurs o oposició. Així han entrat a la casa els nostres facultatius⁴⁴.

Es tractava d'una crítica velada però directa a l'estès intrusisme dels cercles religiosos en les Cases de Maternitat i Beneficència. La paradoxa resideix en el fet que la Lliga conreava amatentment els sectors catòlics catalans. També el 1936, va defensar la mateixa línia d'exaltació tecnocràtica de Bertran i Güell, el regionalista Joan Vallès i Pujals en el llibre-entrevista dels periodistes Joan Costa i Deu i Joan Rovira titolat *Joan Vallès i Pujals a la Conselleria d'Obres Públiques de la Generalitat. Reportatge de l'obra que ha de transformar Catalunya*⁴⁵. Vallès i Pujals va actuar com a Conseller d'Obres Públiques des del primer govern Pich i Pon, format el maig del 1935. Durant el període maig-desembre del 1935 lluità per aconseguir el traspàs de les competències d'obres públiques a la Generalitat. Així, integrà la primera comissió, juntament amb el radical Alfred Sedó i el cedista Lluís Jover, que va anar a Les Corts a negociar el traspàs de competències. Després de moltes negociacions, s'acordà que les carreteres i els seus serveis passarien a la Generalitat l'1 de desembre del 1935⁴⁶. Segons Vallès i Pujals aquests traspassos havien de servir per generar treball des de l'oferta pública:

Aquests treballs serviran, ensems, per alleugerir el gran problema de l'atur forçós, que pesa ala nostra terra, per la qual cosa seran ocupats preferentment els obrers que es trobin en aquesta situació dels que actualment resideixen a Catalunya, i com que

⁴³ Dintre del Consell Tècnic de Sanitat hi havia diferents comissions: Domènec Pallarola formava part de la d'Higiene mental i de la de Lluita antivenèria, en aquesta última juntament amb Pere Domingo, mentre que Emili Mira integrava la d'Higiene del Treball i Higiene de l'infant, *Ibid.*, pp. 91-92 i 94-96.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 30. D'altra banda, el discurs de modernitat i eficàcia no es van limitar a l'optimització dels funcionaris de sanitat, sinó també a les seves infraestructures: "El nou edifici Conselleria de Sanitat i Assistència Social", *La Veu de Catalunya*, 30-I-1936, p.4.

⁴⁵ Durant els anys de la Mancomunitat, Vallès i Pujals va ser conseller de Política Social, proposà la vertebració d'una xarxa telefònica per a Catalunya. Durant la República fou escollit diputat al Parlament de Catalunya per la circumscripció de Girona Joan COSTA I DEU i Joan ROVIRA, *Joan Vallès i Pujals a la Conselleria d'Obres Públiques de la Generalitat. Reportatge de l'obra que ha de transformar Catalunya*, Barcelona, Llibreria Verdager, 1936, pp.35-41.

⁴⁶ *Ibid.*, pp. 81-105; i "Decret posant en vigor els preceptes continguts en el Decret del 9 de maig del 1935, relatiu al traspàs dels Serveis de Carreteres, Camins i altres obres públiques", *BOGC*, nº 337, 3-XII-1935, pp. 1962-1963.

dissortadament aquests són molts, convé evitar el que ha ocorregut altres vegades, que a l'anunci d'emprendre treballs en aquesta regió afloreixi gent d'altres comarques, a la qual no es podria atendre ⁴⁷.

La importància que Vallès i Pujals donà al tema de les infraestructures el conduí a afirmar que "les obres públiques són l'expressió pràctica i més visible de l'autonomia. Les obres públiques representen la realització, l'aplicació pràctica, beneficiosa, de l'autonomia. Elles representen la construcció d'una Catalunya perfecta, organitzada, sòlida". En conseqüència "és innegable, doncs, que l'autonomia de Catalunya no ha tingut començament fins el dia 1 de desembre de l'any 1935", moment en què es van efectuar els traspassos en dita matèria. Això el conduí a sentenciar que "cal tenir en compte que el dia set d'octubre, l'endemà del dissortat "putsch" de l'Esquerra, les obres públiques de Catalunya es trobaven en el mateix estat de deu anys enrera" ⁴⁸. La política d'obres públiques dissenyada per Vallès i Pujals necessitava d'un intens intervencionisme estatal ja que, segons va declarar, estava inspirada en el *New Deal* de Roosevelt, de Lloyd George a la Gran Bretanya, en el projecte de construcció d'autopistes a Alemanya i en les inversions en carreteres de la Itàlia feixista. Assenyalava que portar a terme una política d'infraestructures com el de la Gran Bretanya tenia el problema del gran pressupost, i la Generalitat no comptava amb diners per a obres faraòniques ⁴⁹. En tot cas, li semblava força interessant la política de carreteres de la Itàlia feixista, que plantejava unes necessitats semblants a les de Catalunya ⁵⁰.

Els projectes de Vallès i Pujals es caracteritzaren per la paradoxa de potenciar l'intervencionisme estatal, que havia estat reiteradament criticat per les diferents assemblees de la Lliga (1933 i 1935). Ara bé, com ja s'ha assenyalat més amunt, la crítica a l'intervencionisme de l'Estat es concentrà fonamentalment en la matèria anomenada social i econòmica. Aspectes com l'ensenyament, la formació professional i les obres públiques constituïen terrenys favorables per a la intervenció de la cosa pública. L'únic problema que suposava tot el projecte d'infraestructures de clares reminiscències mussolinianes era la manca de diners de l'administració autònoma regional catalana. De fet, seguint els

⁴⁷ Joan COSTA I DEU i Joan ROVIRA, *Joan Vallès i Pujals a la Conselleria d'Obres Públiques de la Generalitat...*, op. cit., p. 104.

⁴⁸ *Ibid.*, pp. 19-20.

⁴⁹ *Ibid.*, pp. 110-114.

⁵⁰ Segons Vallès i Pujals, "L'exemple d'Itàlia haurà d'ésser novament retret. En aquest país, ultra a la sistematització de les xarxes, el Govern es dedica a la construcció de camins exclusivament per automòbils, que arriba a l'extrem de matisar aquests camins segons la classe de vehicles que més freqüentment hi circulen". I de la mateixa manera que el govern mussolinià construí carreteres per desaïllar les zones d'alta muntanya, la Generalitat devia fer noves rutes per desaïllar l'Alta Ribagorça i arreglar les velles; *Ibid.*, pp. 114-115. Segons Vallès i Pujals, "Mussolini, en començar el seu treball de reconstrucció d'Itàlia partí d'aquest fet, proposant-se desfer la patent desigualtat observada. Amic com és de fer les frases, va dir: "Ni ulls ni orelles, ni diners per a la Itàlia del Nord. Tot per la meridional: "L'exemple de les terres del sud d'Itàlia podria molt bé comparar-se al de les nostres comarques de muntanya. La realitat és la mateixa, la situació d'ambdues dona idèntics resultats: la desesperació" *Ibid.*, p. 131. Complementària de tot aquest projecte de construcció de carreteres fou la proposta de convertir Catalunya en una zona de turisme internacional. Així, pretenia retransformar tota una sèrie de llocs, com Aigües Tortes i la Costa Brava, en parcs naturals nacionals protegits per la Generalitat. D'aquesta forma, posaria fi a les zones de platges privades que envaïen Catalunya i, al mateix temps, permetria crear un gran nombre d'infraestructures i carreteres a les àrees de costa, *Ibid.*, pp. 139 i ss. El lema auspiciat per Vallès i Pujals per al seu ambiciós projecte d'infraestructures de Catalunya fou: "Cap poble sense camí, sense telèfon, sense llum elèctrica, sense aigua potable" *Ibid.*, p. 48.

plantejaments d'austeritat econòmica, aprovats per les assemblees de la Lliga del 1933 i el 1935, Vallès i Pujals no nomenà cap funcionari, ni amplià la plantilla de la seva conselleria. El pla d'austeritat funcional ja venia avalat per una crítica del propi conseller d'Obres Públiques al traspàs burocràtic: "Si l'autonomia consistia solament a haver tret de Madrid uns quants centres ministerials per a traslladar-los a Barcelona, a haver substituït una burocràcia castellana per una burocràcia catalana, i a haver desglossat del pressupost general de la República uns quants capitals per a incloure'ls al pressupost de Catalunya, sense cap més mira ni finalitat, realment no valia la pena d'haver maldat per espai de més de trenta anys a favor de l'autonomia". Així, només assumí aquells tècnics que considerava com a millor preparats per tal d'endegar el seu programa, confiant especialment en la figura de l'enginyer, del qual afirmava que ha "de recolzar-se en la major feina possible d'estudis geogràfics i estadístics, agrícoles i econòmics, i ha de tenir en compte l'estat de l'opinió pública respecte cadascun dels extrems que en el pla es continguin"⁵¹.

Tot aquest discurs tecnocràtic, però, va quedar en simple discurs. El període que va de maig del 1935 fins el gener del 1936 va suposar un espai de temps massa curt perquè el Partit Republicà Radical de Catalunya i la Lliga Catalana poguessin demostrar les seves capacitats governamentals al capdavant de la Generalitat. De fet, com reflectia el nom del règim establert a Catalunya per les Corts espanyoles a principis del 1935, l'etapa de govern radical-regionalista a la Generalitat es va tractar d'un període estrictament de transició fins el restabliment de les competències estatutàries. Així, el discurs de lerrouxistes i regionalistes favorable a una reordenació tecnocràtica i professional de l'administració de la Generalitat va restar en el terreny de la simple retòrica política, perquè no servia de res si no anava acompanyat de resultats tangibles en l'obra de govern. D'altra banda, la capacitat legislativa de la Generalitat durant el règim transitori va estar sempre mediatitzada per les decisions legals emanades de les Corts de l'Estat i del Govern de la República. En conseqüència, la Generalitat, entre l'octubre del 1934 i el gener del 1936, va haver d'adaptar-se a la política econòmica dissenyada pel govern central caracteritzada per la reducció i l'estalvi de la despesa pública. Això comportà unes enormes limitacions a la línia política i econòmica que lerrouxistes i regionalistes volien aplicar a Catalunya des de la Generalitat ja que creien que la conflictivitat social i l'atur es podien resoldre a partir d'una forta inversió en obres públiques. Lògicament, si l'Estat decidia la via de l'estalvi, no podia haver inversió pública suficient per tallar el creixent atur i el malestar dels *radicalitzats* obrers manuals, destinataris directes de l'oferta de treball en obres públiques.

⁵¹ *Ibid.*, p. 61.

X. EL TRIOMF DE L'EGOISME PROFESSIONAL: RIVALITATS CORPORATIVES ENTRE ELS FUNCIONARIS DE LES DIFERENTS ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES (1934-1936)

32. RESTRICCIONS PRESSUPOSTÀRIES I MALESTAR FUNCIONARIAL DURANT EL BIENNI RADICAL-CEDISTA

Les restriccions pressupostàries dels governs radical-cedistes i de tècnics independents incidiren negativament en la política d'obres públiques de tot l'Estat. Fet paradoxal, doncs tots aquests grups polítics coincidiren a afirmar que el dinamisme econòmic d'un país es reflectia a través de les seves obres públiques i el creixement del sector de la construcció. Òbviament, la manca d'inversió pública no potenciava la creació de treball, i això no ajudava a resoldre el problema de l'atur en els sectors tradicionals del món del treball on dominava l'anomenat obrer manual. Tanmateix, les restriccions pressupostàries no afectaren exclusivament els obrers manuals sinó també, i de forma molt especial, els treballadors de la funció pública de tota Espanya. Les constants amenaces per part dels governs de la República de reducció de sous i plantilles, conduïren a notables divorcis polítics com el que es produí entre el Partit Republicà Radical i els Sindicats de Correus i Comunicacions. A més a més, l'exigència d'un Estatut de Funcionaris que suplís la Llei de Funcionaris d'Antonio Maura de juliol de 1918, no es va satisfer en cap moment i menys quan, el maig del 1935, Joaquin Chapaprieta, com a Ministre d'Hisenda, presentà a les Corts el projecte de Llei de Restriccions Pressupostàries. Davant de tots aquests fets, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya va optar per mantenir la línia "sindical" marcada en temps dels governs de l'Esquerra: negociar directament amb la Generalitat i, al marge de la funció pública de la resta de l'Estat, un Estatut de Funcionaris exclusiu per als empleats de l'administració autònoma de Catalunya. Amb aquesta opció, l'AFGC es feia ressò de les propostes tecnocràtiques de regionalistes i radicals sobre l'ordenació de l'autonomia regional catalana.

Sota el signe de l'estalvi públic

Els governs radical-cedistes i de "tècnics independents" van tenir en comú la voluntat de realitzar una política econòmica fonamentada en l'estalvi i la reducció de les despeses públiques, amb tot el que això significava de reajustaments salarials i de plantilla dels empleats de l'Administració. Abans dels Fets d'Octubre del 1934, el ministre d'Hisenda, el radical Marraco, ja havia indicat que "se está preparando en el Ministerio el Estatuto general de los funcionarios del Estado, y aunque en él se elevarán los descuentos sobre los sueldos, éstos se reabsorberán con la reducción de plantillas". Al mateix temps, Marraco tenia previst cobrir les vacants que es produïssin a la funció pública amb militars retirats que volguessin tornar al servei actiu en el sector civil de l'administració. D'aquesta forma, no es convocaven oposicions i es reduïen les partides de jubilació¹.

¹ *Ahora*, 19-IX-1934, p. 3.

Els Fets del 6 d'Octubre van facilitar la tendència dels governs radical-cedistes per acometre tota una reestructuració de les plantilles d'empleats públics fonamentada en la reducció de despeses. Tanmateix, lerrouxistes i cedistes van cometre l'error polític de deixar que les esquerres identifiquessin reestructuració de plantilles i salaris amb la repressió pels Fets d'octubre. Així, l'elevació de 65 a 70 anys l'edat de jubilació dels funcionaris, excepte la d'aquells que formaven part dels cossos de carter, vigilància i guardes forestals va esdevenir un dels primers projectes que es van donar a conèixer. Les crítiques no es van fer esperar. L'Asociación de Funcionarios del Cuerpo General de Hacienda (AFCGH) va arribar a reunir-se amb la Comissió de Pressupostos del Congrés dels Diputats, per tal que reconsiderés la proposta. L'AFCGH argumentà que el projecte del Ministeri contradeia l'esperit estalviador del govern, ja que augmentar l'edat de jubilació significava incrementar més la despesa pública. En tot cas, el projecte hagués funcionat si, a més a més, el govern hagués tingut la voluntat de convocar oposicions al cos de funcionaris d'Hisenda. Però en els plans de l'Executiu no hi cabia aquesta possibilitat. En realitat, el retard de la jubilació pretenia estalviar a l'Estat la pensió d'aquells empleats que es retiraven i, al mateix temps, evitar la convocatòria de noves oposicions que comportessin un increment de la despesa pública amb nous sous per als nous funcionaris. D'aquesta manera, només calia pagar el sou dels vells funcionaris als quals encara mantindrien en actiu. Finalment, al llarg del mes de desembre del 1934, es va debatre a les Corts el projecte jubilació dels funcionaris als 70 anys, el qual es convertí en llei el 28 del mateix mes².

La Llei de Jubilacions dels empleats públics als 70 anys va anar acompanyada d'un conjunt de mesures de més gran abast com la Llei d'Incompatibilitats que, publicada a la *Gaceta* el 12 de desembre del 1934, establia que el càrrec de diputat a Corts podia compatibilitzar-se amb el de ministre, subsecretari, president del Consell d'Estat, president i fiscal del Tribunal de Comptes o directors generals (un per a cada ministeri) o de categoria superior amb residència a Madrid³. Aquesta Llei modificava la Llei de 1932 del govern azañista-socialista per la qual els únics càrrecs incompatibles amb la condició de diputat eren els de ministre i subsecretari. D'aquesta forma, la nova Llei d'Incompatibilitats polititzava encara més l'administració de l'Estat en la mesura que permetia als diputats assolir càrrecs de gestió dins de l'administració com les direccions generals o controlar la fiscalia de comptes (amb les possibilitats que això oferia en el cas d'una possible acusació de malversació de fons). En definitiva, la nova Llei d'Incompatibilitats permetia pensar que radicals i cedistes pretenien blindar el control de l'estat republicà.

Paral·lelament, a principis de desembre del 1934, Gil Robles també va presentar a la mesa de

² *Ahora*, 31-X-1934, p. 21; 20-XII-1934, p. 7 i 21-XII-1934, p. 4.

³ *Ahora*, 13-XII-1934, p. 6. La Llei està reproduïda a l'Apèndix 6: "Llei d'Incompatibilitats de desembre del 1934".

les Corts la proposició de Llei d'Autoritzacions per tal de reorganitzar els serveis públics amb reducció de despeses. Així, segons aquest projecte de llei, una comissió tècnica-assessora havia de presentar, abans de l'1 de juliol del 1935, les seves propostes de reorganització administrativa, i abans de l'1 de setembre les havia de decretar el govern. Aquesta comissió, segons l'article 4°, tractaria

los siguientes extremos: a) Organos de los servicios y su funcionamiento. b) Articulación en las plantillas de los diversos Cuerpos en armonía con las innovaciones relacionadas con el apartado anterior. c) Sueldo, gratificaciones, dietas y toda clase de emolumentos o retribuciones. d) Gastos de material. e) Soluciones jurídicas para las diversas situaciones de todo el personal afectado, de una u otra manera, por la reorganización que se proyecta. f) Los demás particulares que se relacionen con los enunciados anteriores ⁴.

Joaquin Chapaprieta i la Llei de Restriccions

La formació de la Comissió tècnica-assessora per estudiar la reforma dels serveis públics va tenir certes dificultats per constituir-se. Regionalistes catalans, com Vidal i Guardiola, i alguns cedistes, com Ignasi Villalonga, van mostrar recances envers un equip massa dominat pels lerroxistes. Certament, la Comissió no la formaren les Corts sinó directament el Ministre d'Hisenda Marraco ⁵. Ara bé, una nova crisi governamental aturà les seves tasques i fins el maig-juny del 1935 no arribà a les Corts un projecte de Llei detallat sobre com portar a terme la reorganització i amortització dels serveis públics. I aquesta proposta arribà de la mà de Joaquin Chapaprieta. El maig del 1935 es va constituir el cinquè govern presidit per Alejandro Lerroux, i Chapaprieta s'incorporà com a Ministre d'Hisenda. Aquest havia estat un polític liberal amb experiència en el terreny de l'administració pública i de l'economia. Havia exercit com a Director General de l'Administració el 1913 en el govern liberal del Comte de Romanones, i després va esdevenir ministre el 1922. Ara bé, tota aquesta projecció política la va fer sota la protecció i a l'ombra de Santiago Alba. Per aquesta raó, l'opinió pública dels anys republicans sempre situà Chapaprieta com un independent proper als postulats del lerroxisme ⁶.

El 29 de maig del 1935, Joaquín Chapaprieta va presentar a les Corts l'anomenada "Ley de Autorizaciones al gobierno que permitirían a éste restringir los gastos del Estado", comunment coneguda com Llei de Restriccions. D'entrada, Chapaprieta la presentà com un projecte moralitzador de la funció pública i així afirmà que

⁴ *Ahora*, 1-XII-1934, p. 3. El 4 de desembre del 1934, Gil Robles pronuncià un discurs a les Corts on defensava la proposta de reducció pressupostària de l'administració civil de l'Estat, a José María GIL ROBLES, *Discursos parlamentarios*, estudi preliminar de Carlos Seco Serrano i edició de Pablo Beltrán de Heredia, Madrid, Taurus, 1971, pp. 388-395. Curiosament, les memòries de Gil Robles no fan cap esment d'aquesta proposició de Llei. Sí, en canvi, el cap de la CEDA dedicà nombroses pàgines a explicar els seus plans de reforma per a l'administració militar de l'Estat un cop va ser nomenat, a la primavera del 1935, Ministre de la Guerra, a José María GIL ROBLES, *No fue posible la paz*, Barcelona, Ariel, 1968, pp. 232-264. En la mateixa línia cal situar a José GUTIÉRREZ-RAVÉ, *Gil Robles, caudillo frustrado*, Madrid, E.R.S.A., 1967.

⁵ *Ahora*, 9-II-1935, p. 12.

⁶ Carlos SECO SERRANO, "Chapaprieta: un técnico anterior a la tecnocracia", estudi preliminar a Joaquín CHAPAPRIETA, *La paz fue posible. Memorias de un político*, Barcelona, Ariel, 1971, pp. 19-51.

lo que hay que castigar son las retribuciones extraordinariamente exageradas. Hay funcionarios que han entrado al servicio del Estado con sueldos y sobresueldos de veinte y treinta mil pesetas con la consiguiente desmoralización para el servidor del Estado que a los veinte años de servicio permanece con sueldos de cuatro cinco mil pesetas. Hay Ministerios donde los empleados sólo van por la tarde para tener las mañanas disponibles en otras actividades y cobran, además, gratificaciones por ir a la oficina por la tarde. Contra esto hay que ir, principalmente contra las cajas especiales; pero no contra los funcionarios modestos como estos Cuerpos de auxiliares a extinguir, que no significan cargas de consideración⁷.

Tot i així, ressaltà que no tenia ni la intenció de suprimir les places de funcionaris que quedessin vacants, ni tampoc pretenia separar del servei a funcionaris enquistats ni als temporals. A banda de les seva voluntat moralitzadora, la Llei de Restriccions es presentà com un projecte de reorganització de l'estructura de l'administració de l'Estat fonamentada en la reducció de ministeris, dels departaments, dels càrrecs i de la plantilla de funcionaris. I en aquesta línia va treballar la Comissió de Pressupostos del Projecte de Llei de Restriccions. Aquesta comissió especificà quines havien de ser les línies mestres de la reorganització dels serveis i de la funció pública. D'entrada, autoritzava al govern a agrupar i reduir els serveis dels Departaments ministerials, amb la conseqüència lògica de poder disminuir els Ministeris existents. Lògicament, aquesta reducció ministerial havia de comportar una congelació de les plantilles de funcionaris i l'amortització de les places que sobressin. Al respecte, la base 5 de l'article tercer assenyalava que

a partir de la promulgación de la presente ley se sus pende el ingreso en todos los ramos de la Administración pública. Cuando se trate de vacante de la última categoría, el Gobierno podrá acordar que la provisión se verifique de modo interino con funcionarios que hubiere sobrantes de otros organismos, y en casos excepcionales en que la índole especial de la función a desempeñar no hiciese posible la provisión en esa forma el Gobierno podrá en expediente razonado acordar por excepción la celebración de la oportuna oposición o concurso, debiendo adoptarse tal resolución por decreto acordado en Consejo de ministros. Estos preceptos no son de aplicación a los aspirantes que tengan reconocido su derecho a ingresar en la administración del Estado antes de la publicación de esta ley⁸.

D'altra banda, segons el punt 4 de l'article primer, "para las reducciones del personal a que pueda dar lugar la reorganización de servicios a que se refiere este artículo, se procederá por el siguiente orden: primero, personal temporero; segundo, interino; tercero, personal comprendido en la base segunda del artículo 3º; cuarto, personal perteneciente a los Cuerpos del Estado, dando preferencia a los que voluntariamente soliciten la excedencia". I a la reducció de personal s'afegia la supressió, segons l'article segon, de les caixes especials i

⁷ *Ahora*, 1-VI-1935, p. 35. El manteniment de funcionaris temporals era útil en la mesura que permetia reestructurar les plantilles a conveniència del govern. Si sobraven empleats d'un departament se'ls acomiadava o se'ls enviava a un departament alternatiu fins que es produís la consegüent reformulació de plantilles. Aquest fenomen l'il·lustrà eloqüentment el funcionari de l'Institut de Reforma Agrària, José Ruiz-Castillo. Llicenciat en Dret el 1933, afirmava que, als seus 23 anys, era difícil "obtenir la col·locació en el sector privat al servei de qualsevol empresa, i si era difícil inaugurar el exercici de una professió liberal, nos favoreció el fet de que el nou Estat republicà, al ampliar considerablement les funcions públiques [...], precisava augmentar urgentement la burocràcia, buscant la selecció en el color polític de los aspirants a funcionaris. Con el nuevo régimen republicano, pues, se reanudó la práctica administrativa de crear una burocracia "de partido". Y, dada la premura, casi exclusivamente de una burocracia de carácter eventual. Con tal eventualidad se reiniciaba una época de inseguridad en el empleo de funcionario". Així, va mantenir la condició de temporer entre el 1933 i el 1936, moment en què es convocaren oposicions que aprovà, a José RUIZ-CASTILLO BASALA, *Funcionario republicano de Reforma Agraria y otros testimonios*, Madrid, Biblioteca Nueva, 1983, pp. 10-11.

⁸ *Ahora*, 5-VII-1935, p. 9.

aquelles exaccions legalment establertes. Mentre que els articles tercer i quart detallaven les vies per reduir les despeses de personal i de material⁹.

La Llei s'aprovà el juliol del 1935 establint que no hi hauria contractes temporals ni nomenaments sense oposició. Tanmateix, l'article segon s'aplicà amb matisos. El projecte inicial suprimia totes les gratificacions, mentre que el definitiu eliminava només aquelles "que no se hallen legalmente establecidas"¹⁰. En darrer terme, La Llei de Restriccions cal interpretar-la com una proposta de racionalització de l'administració de l'Estat amb l'objectiu d'aturar la despesa pública sense control, reduir l'autonomia dels departaments ministerials i posar unes bases mínimes per a la contractació del personal de l'Estat, evitant l'"enxufisme" que l'autonomia dels departaments havia afavorit. En realitat, es tractava d'un document influït per les fórmules regeneracionistes del tombant del segle¹¹. La Llei de Restriccions es va començar a aplicar el setembre del 1935, quan Chapaprieta esdevingué cap del govern. Aleshores reduí els ministeris de tretze a nou i suprimí per decret vint-i-cinc direccions generals i subsecretàries¹². Així mateix, Chapaprieta, afirmà que probablement, amb l'ajustament de Ministeris, alguns funcionaris podrien quedar-se sense feina. Ara bé, per evitar despeses majors, s'establí que la reducció de plantilles no afectaria a les categories baixes que cobraven salaris menors, sinó a les altes i a aquells funcionaris a punt de jubilar-se. Així, l'Estat podria estalviar-se enormes indemnitzacions¹³. Certament, Chapaprieta era conscient que la Llei de Restriccions no s'acceptaria de bon grat, ni per la major part dels cercles funcionaris, ni tampoc per tots aquells sectors que aspiraven a formar part de la plantilla laboral de l'Estat. De fet, al llarg de l'any 1935, el conjunt del funcionariat ja havia manifestat les seves recances envers la política de reducció de despeses públiques dels diferents governs de Lerroux i del mateix Chapaprieta¹⁴.

⁹ *Ahora*, 5-VII-1935, p. 9.

¹⁰ *Ahora*, 3-VIII-1935, pp. 11-12.

¹¹ Des de les planes del pro-governamental *Ahora* s'assenyalà en l'editorial que la Llei de Restriccions s'inspirava en el lema anglès "the right man in the right place", *Ahora*, 16-IX-1935, p. 3. Sobre l'impacte de la Llei de Restriccions en la funció pública en comparació amb les mesures de Manuel Azaña envers els funcionaris el 1931-1933 a Francesc Xavier PONS I RÀFOLS, "L'Administració Pública: aproximacions a un intent de reforma", a *Col·loqui Internacional 2ª República Espanyola. Comunicacions presentades a la Ponència III. Manuel Tuñón de Lara "Poder político y aparatos de Estado 1931-1936"*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1981, pp. 120-133.

¹² Joaquín CHAPAPRIETA, *La paz no fue posible...*, op. cit., pp. 60-61; i *Ahora*, 28-IX-1935, p. 3.

¹³ *Ahora*, 9-VIII-1935, pp. 7-8.

¹⁴ Per apaivagar la línia de mesures restrictives sobre la funció pública iniciades el 1934, els governs de radicals, cedistes i de tècnics independents van establir un reduït paquet de mesures compensatòries, com les establertes pel lerrouxista Marraco, al desembre del 1934 i gener del 1935, quan encara era Ministre d'Hisenda. Aquest es va mostrar favorable el restabliment econòmic de les plantilles que el govern i les Corts aprovaren el 1931, sempre i quan els augments salarials no superessin els dos milions de pessetes. Tanmateix, Marraco manifestà que aquestes propostes fossin presentades en la Intervenció General, amb indicació del capítol I del pressupost, a *Ahora*, 28-XII-1934, p. 9 i 1-I-1935, p. 3. D'altra banda, la Unió Nacional de Funcionarios Civiles va decidir realitzar el 16 de febrer del 1935 un homenatge al president de la Comissió de Pressupostos per haver

Les propostes de reorganització dels cossos de seguretat i la rivalitat intragovernamental de radicals i cedistes

Certament, al llarg del 1935, els conflictes i el malestar dels empleats de l'administració de l'Estat van incrementar-se, especialment en els cossos policials, el magisteri i correus. El nucli de les queixes residia en la malfiança que produïen les propostes de reforma de la funció pública dels governs radicals-cedistes. Dins de les forces de seguretat de l'Estat, el sector dels nous policies contractats durant el règim republicà, fonamentalment guàrdies d'assalt i, que tothom identificava com a fidels als republicans azañistas i els socialistes, va esdevenir el més crític. Aquests sectors policials apel·laren a la meritocràcia i reclamaren que els càrrecs no es concedissin per antiguitat sinó per mèrits. Entenien que l'antiguitat només afavoria als funcionaris de seguretat que havien iniciat la seva carrera en temps de la Monarquia i als quals se'ls considerava enemics del règim republicà i fidels als sectors dretans. En realitat, sota aquesta interpretació polititzada, s'amagava una aspiració corporativa dels nous policies d'ascendir en l'escalafó i promocionar-se dins de l'aparell de l'Estat. Però, certament, els Fets d'Octubre del 1934 havien erosionat la confiança del govern radical-cedista envers la Guàrdia d'Assalt per les seves suposades filiacions amb el republicanisme d'esquerres. Una suspicàcia que, com s'ha vist en planes anteriors, també existí respecte als Mossos d'Esquadra i les forces policials a Catalunya, sospitoses d'haver recolzat l'assonada de la Generalitat ¹⁵.

Per totes aquestes raons, els governs radicals-cedistes van ressaltar la necessitat de reformular l'estructura dels cossos policials. Els eixos d'aquesta reforma devien ser dos. En primer lloc, vetllar per la professionalitat i l'eficàcia per damunt de les fidelitats a un partit. I en segon lloc, la necessitat d'unificar totes les plantilles i cossos de seguretat sota un mateix comandament. Amb aquesta darrera proposta es pretenia posar fi a la rivalitat existent entre Guàrdia d'Assalt i Guàrdia Civil. Entenien radicals i cedistes que la creació de la Guàrdia d'Assalt havia complicat el panorama policial en vertebrar-se com un cos de seguretat alternatiu a la Guàrdia Civil. Així, s'havia establert la falsa dicotomia Guàrdia d'Assalt-República, Guàrdia Civil-Monarquia. Tanmateix, els governs lerrouxistes-cedistes consideraren extraordinàriament complicada la unificació policial, ja que els corporativismes existents en cada cos resultaven molt forts i arrelats com per aconseguir de forma efectiva l'acceptació de la proposta ¹⁶.

reestablert les plantilles que estaven en suspens dels Ministeris d'Agricultura, Indústria i Comerç, Instrucció Pública, Obres Públiques, Treball, Justícia i les noves plantilles de Governació. Quan es va celebrar l'homenatge, Lerroux va excusar la seva assistència per no donar la imatge de connivència amb la UNFC; a *Ahora*, 7-II-1935, p. 25 i 25-II-1935, p. 25.

¹⁵ Manuel BALLBÉ, *Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1983)*, Madrid, Alianza, 1983, pp. 317-396.

¹⁶ *Ahora*, 10-I-1935, p. 4.

En conseqüència, els lerroxistes, fidels a les seves pretensions centristes i anivelladores, van intentar trobar el punt mig d'entesa entre els nous i els vells policies, entre la Guàrdia d'Assalt i la Guàrdia Civil. I així, el diari *Ahora*, proper el lerroxisme i el govern, apuntà que

Respetable es, sin duda, el derecho del escalafón; pero mucho más respetable es la defensa de un Estado del año 1935, y es obvio decir que la defensa de un Estado en el que palpitan las inquietudes, que dominan el mundo desde la Gran Guerra, no pueden hacerla con absoluta eficacia los hombres educados con una mentalidad y un concepto del Estado anterior al 1914.

Hombres nuevos para defender el Estado nuevo. Y respeto para los hombres que defendieron con celo y con inteligencia el viejo Estado.

Por eso está bien que se reserve un 50 por 100 de los ascensos a los que ocupan puestos de antigüedad en el escalafón y que el otro 50 por 100 se dedique a los hombres jóvenes que traigan al Cuerpo de Investigación y Vigilancia el dinamismo y la compleja competencia de los problemas de esta hora histórica.

Por nuestra parte, complácenos estimular al ministro de la Gobernación en su anhelo de llevar a la práctica inmediata la proyectada reforma, con la cual habremos dado un paso firme para el eficaz restablecimiento de la disciplina social, que tanto urge al bien de la Patria¹⁷.

La solució aportada per lerroxistes i, àdhuc, cedistes no va comportar la reforma de l'aparell policial espanyol, sinó que únicament apuntà una fórmula de regulació dels escalafons i dels salaris que satisfés els diferents corporativismes existents en els cossos d'ordre públic. Perquè, en darrer terme, allò que impedí la reforma profunda i la unificació orgànica de les forces policials van ser les rivalitats polítiques entre el PRR i la CEDA. Certament, encara que un i altre formessin coalició governamental des de l'octubre del 1934, la col.laboració entre ambdues organitzacions no es va caracteritzar per la lleialtat mútua. Així, la CEDA, amb més diputats que el PRR, va actuar com una força d'oposició dins del govern. L'organització de Gil Robles va fer valer la seva condició de partit amb més representació parlamentària per obtenir un nombre de carteres ministerials superiors a les dels lerroxistes. Tanmateix, aquesta aspiració havia estat sistemàticament frustrada pel constant intervencionisme del president de la República, Niceto Alcalá-Zamora. Com a rèplica, la CEDA amenaçava sistemàticament amb trencar la coalició governamental, fet que deixaria als lerroxistes sense una majoria suficient per governar en solitari. Lògicament, la impossibilitat de formar un govern estable conduiria a Alcalá-Zamora a convocar eleccions legislatives, les quals la CEDA semblava convençuda de guanyar. Al seu favor, la CEDA apuntava la desarticulació organitzativa de les esquerres i el desgast governamental dels lerroxistes¹⁸.

Mentre la crisi definitiva no va tenir lloc, radicals i cedistes mantingueren una important lluita pel control de les Forces Armades i Policials. Tant els líders del PRR com de la CEDA consideraven l'Exèrcit i la policia com la clau de volta del domini de l'aparell de l'Estat. Des de

¹⁷ "Las reformas en la policia", *Ahora*, 9-I-1935, p. 6.

¹⁸ Les males vibracions entre el president Alcalá-Zamora i Gil Robles a Niceto ALCALÁ-ZAMORA, *Memorias*, Barcelona, Planeta, 1977, pp. 334-335; i també a Javier TUSELL, *Historia de la Democracia Cristiana en España*, vol. I., Madrid, Sarpe, 1986, pp. 312-317.

finals del 1933 fins el 1935, el Ministeri de Governació va restar en mans lerrouxistes o d'independents com Portela Valladares, considerats com a filo-lerrouxistes. Per la seva banda, fins el maig del 1935, el Ministeri de la Guerra també va ser un espai de control polític dels radicals. És més, Lerroux blindà al seu favor el control dels cossos policials amb el nomenament del diputat radical, el general Miguel Cabanellas, com a Director de la Guàrdia Civil. Aquest ocupà el càrrec des de finals del 1934 fins al gener del 1936¹⁹. La CEDA, des del govern i les Corts, va voler trencar el control lerrouxista dins de les forces armades i policials. L'interès de la CEDA per controlar el Ministeri de la Guerra es reflectí en una política parlamentària de crítica sistemàtica contra el titular de la cartera de Guerra durant els Fets del 6 d'octubre del 1934, el lerrouxista Diego Hidalgo. La CEDA i altres formacions dretanes acusaren Hidalgo d'incompetència en no haver tingut cura de la protecció eficaç de la fàbrica de municions i armament d'Oviedo, la qual va caure en poder de l'Aliança Obrera asturiana durant la revolta d'octubre del 1934. Hidalgo dimití el novembre, però no el van substituir immediatament per un cedista sinó que d'entrada s'ocupà de la cartera de Guerra el propi Alejandro Lerroux, cap del consell de Ministres. Lerroux sempre havia volgut mantenir una bona sintonia amb l'exèrcit i no pensava cedir fàcilment el Ministeri de la Guerra a l'organització de Gil Robles. Així, Lerroux ocupà el càrrec fins l'abril del 1935. Durant aquest mes ocupà interínament la cartera de Guerra Carlos Masquelet, fins que el maig del 1935 Gil Robles el va nomenar Ministre de la Guerra²⁰.

Un cop al capdavant del Ministeri de la Guerra, Gil Robles va demostrar perquè sempre havia estat més interessat en l'administració militar de l'Estat que no pas en la civil. En aquest sentit, va promocionar aquells militars que van destacar en la repressió dels Fets d'Octubre del 1934 i endegà, al mateix temps, una contrareforma dels canvis realitzats per Manuel Azaña des del mateix Ministeri de la Guerra²¹. De fet, Gil Robles va intentar recollir el desencís que havia provocat la reforma militar azañista en militars de gran anomenada, com Emilio Mola²². Però el pas de Gil Robles pel Ministeri de la Guerra no li va significar el control absolut de les Forces Armades i de Seguretat de l'Estat. Així, per contrarestar les pretensions

¹⁹ Manuel BALLBÉ, *Orden público y militarismo en la España...*, op. cit., Madrid, Alianza, 1983, p. 381.

²⁰ La crisi promuguda per la CEDA entorn al Ministeri de la Guerra a Diego HIDALGO, *¿Por qué fuí lanzado del Ministerio de la Guerra? Diez meses de actuación ministerial*, Madrid, Espasa-Calpe, 1934.

²¹ José María GIL ROBLES, *No fue posible...*, op. cit., pp. 232-264. La tendència a la militarització de l'ordre públic després de l'octubre del 1934 a Gabriel CARDONA, *El poder militar en la España contemporánea hasta la Guerra Civil*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1983, pp. 197-218; i del mateix autor, "Estado y poder militar en la Segunda República", a Josep FONTANA et al., *La II República. Una esperanza frustrada. Actas del Congreso Valencia Capital de la República (Abril 1986)*, Alfons el Magnànim-IVEI, 1987, pp. 62-63.

²² Les crítiques del general Mola a la política militar d'Azaña a Emilio MOLA VIDAL, *Las tragedias de nuestras instituciones militares. El pasado Azaña y el porvenir*, Madrid, Librería Bergua, 1934. Una defensa del pas de Gil Robles pel Ministeri de la Guerra a Julio MERINO, *La tragedia de los generales españoles- 1936*, Barcelona, Plaza & Janés, 1985.

hegemòniques de Gil Robles en l'àmbit militar i policial, Lerroix situà al capdavant de la Direcció General (Inspecció General des del 1933) de Seguretat, el republicà capità Vicente de Santiago Hodson ²³.

Ara bé, tot plegat demostrava l'interès dels governs lerrouxistes-cedistes per aconseguir l'administració militar de l'Estat. Certament, cal assenyalar que, mentre l'administració civil de l'Estat tendí a minvar el seu personal i la Guàrdia d'Assalt va restar fermament controlada, la plantilla de la Guàrdia Civil va incrementar els seus efectius al llarg del 1934-1935 ²⁴. Perquè, en darrer terme, allò que posava de manifest el conflicte del govern radical-cedista amb els Guàrdies d'Assalt era el malestar dels sectors funcionaris que s'havien promocionat de forma més ostensible durant el Bienni "Azañista". I en aquest sentit, destacava, a banda de la Guàrdia d'Assalt, el descens dels sectors de correus i el magisteri nacional.

Els recels de la "petita burgesia" funcional republicana: correus i el magisteri nacional

El sector de Correus havia demostrat des de començaments del segle XX la seva força numèrica i la seva important capacitat de mobilització. En els inicis del règim republicà, aquest sector semblava vinculat al món del lerrouxisme. Ara bé, a mesura que el Partit Republicà Radical moderà la seva projecció política, els empleats de correus decantaren les seves organitzacions professionals envers el socialisme i l'anarcosindicalisme. Fins i tot, la consciència de la seva força va permetre l'existència d'un anomenat Sindicat de Correus, fet que contravenia obertament l'article 41 de la Constitució que prohibia la creació de sindicats de funcionaris. Si bé es tolerà la seva existència al llarg del Bienni Reformista, arran dels Fets d'Octubre del 1934, lerrouxistes i cedistes aprofitaren la conjuntura repressiva per dissoldre'l. La liquidació del Sindicat de Correus l'executà el mateix Ministre de Comunicacions, el lerrouxista Jalón ²⁵. Ara bé, tot i el decret de dissolució, la força associativa dels empleats de correus i comunicacions, en general, sempre va ser-hi latent. Així, quan Chapaprieta va donar a conèixer la Llei de Restriccions pressupostàries, l'aleshores Ministre de Comunicacions, el

²³ Manuel TUÑÓN DE LARA, "Poder político y aparatos de Estado (1931-1936)", a Pierre BROUË et al., *Ponencias presentadas al Coloquio Internacional sobre la II República española* Barcelona, Universitat de Barcelona, 1983, pp. 142-143.

²⁴ L'increment d'efectius de la Guàrdia Civil a Francisco AGUADO SÁNCHEZ, *Historia de la Guardia Civil. Tomo 5. Los agitados años treinta*, Madrid, Cupsa Editorial-Planeta, 1984, pp. 45-66.

²⁵ *Ahora*, 6-II-1935, p. 4. La Llei de dissolució deia:

"Artículo primero. A partir de esta fecha quedan disueltos los Sindicatos de personal técnico de carteros y subalternos del ramo de Comunicaciones. Constituye desobediencia grave el hecho de seguir perteneciendo a los Sindicatos que se disuelven, según establece en la base primera de la ley de Funcionarios, de 28 de julio de 1918.

Art. 2º. De conformidad con lo dispuesto en la misma base, el Gobierno dará cuenta de este decreto a las Cortes"; *Ahora*, 7-II-1935, p. 6.

cedista i líder de la Dreta Regional Valenciana, Luís Lucia, va fer unes manifestacions tot assenyant que les reduccions pressupostàries del seu departament no afectarien al personal de correus²⁶.

Al costat dels empleats de correus i comunicacions es trobaven els mestres nacionals. Els governs del període 1931-1933 havien potenciat considerablement aquest sector. En aquests anys, la plantilla de mestres nacionals es va incrementar de forma considerable. Això va ser conseqüència de l'especial èmfasi que els governants republicans d'esquerres i socialistes posaren en l'ensenyament com a clau de volta de la regeneració d'Espanya, arribant al punt de contractar docents amb titulacions oficialment dubtoses per tal de cobrir la necessitat d'una nombrosa plantilla de mestres per a l'ensenyament general bàsic. La contractació de funcionaris amb titulacions no homologables o sense cap de mena de titulació, tal i com s'ha recollit en planes anteriors, també va constituir una pràctica habitual dels governs de la Generalitat del període 1931-1934. És més, a l'igual que la Generalitat, els governs d'Azaña van recórrer al recurs dels curssets de poca durada per validar mestres sense títol i incrementar la plantilla docent. A més, es contractà personal interí per cobrir les vacants existents mentre es configurava una àmplia plantilla professoral. En conjunt, això es va traduir en un augment considerable de la plantilla de docents: el nombre de mestres ascendí del curs 1931-1932 al 1933-1934 de 40.095 a 52.954²⁷. Paral·lelament, els governs azañistas-socialistes també apostaren per una política d'alça salarial. Per exemple, el sou mitjà dels mestres el 1931 era de 3163 pessetes, i s'incrementà de forma considerable el 1932 fins les 3531,10 pessetes. El 1933, la pujada salarial va resultar més moderada, passant a les 3628 pessetes de salari mitjà²⁸.

En conseqüència, el sector del magisteri nacional i de la docència havia de convertir-se en un sector netament favorable al republicanisme d'esquerres per la seva generosa oferta de treball i salarial a través del Ministeri d'Instrucció Pública. Tanmateix, ni els gabinets d'Azaña ni els governs republicans previs a les eleccions del novembre del 1933 van resoldre la conversió de molts docents temporals en personal fix de l'administració de l'Estat. I aquest problema va resultar especialment intens dins de l'ensenyament secundari, perquè el gran paquet de reformes en matèria educativa del Bienni Azañista-socialista es va concentrar en la

²⁶ *Ahora*, 21-VIII-1935, pp. 4 i 7.

²⁷ Mercedes SAMANIEGO BONEU, *La política educativa de la Segunda República*, Madrid, CSIC, 1977, pp. 182-183 i 224.

²⁸ La contractació i increment de la plantilla de mestres i professors per part del Ministeri d'Instrucció Pública entre el 1931 i el 1934 a Claudio LOZANO, *La educación republicana 1931-1939*, Barcelona, Universidad de Barcelona, 1980, pp. 86-90. Els sous i presupostos del 1931-1933 a Antonio MOLERO PINTADO, *La reforma educativa de la Segunda República Española. Primer Bienio*, Madrid, Santillana, 1977, pp. 235-236 i 343-344.

primària, deixant la secundària un tant a expenses dels resultats que s'obtinguessin en el primer ensenyament.

Tot i que el mateix Manuel Azaña havia reconegut que el sanejament de l'economia espanyola passava per la contenció de la despesa pública, resultava evident que les inversions en ensenyament havien anat en la direcció contrària. Certament, es reduïren les despeses en altres capítols i matèries, però, en realitat, el projecte regeneracionista de l'azañisme i del PSOE era de caràcter moral i, per tant, l'economia, tot i ser important, restava en lloc secundari. De fet, s'entenia que l'economia es sanejava fent-ne un ús correcte i honest. Aquest plantejament idíl·lic contrastava amb el més pragmàtic o economicista de radicals i cedistes. Aquests apostaren per una regeneració d'Espanya fonamentada en el sanejament de l'economia i això s'aconseguia, tal i com s'ha apuntat en planes precedents, a través de la reducció de la despesa pública. I aquest punt de vista es va aplicar de manera especialment estricta en el terreny de l'ensenyament. En conseqüència, durant el Bienni Radical-cedista, no només s'aturaren les construccions d'edificis escolars encetades el 1931-1933, sinó que es va reduir la plantilla i els sous dels mestres nacionals. Així, dels 52.954 mestres del període 1933-1934 es passà als 46.805 del 1935, xifra també inferior als 49.168 del curs 1932-1933, que fou el darrer curs de govern azañista²⁹.

La praxis economicista dels Ministeris d'Instrucció Pública el 1934-1936 tingué molt a veure amb les característiques dels seus titulars. Per exemple, els Ministres d'Instrucció Pública al llarg del 1935 foren liberals melquiadistes o reformistes, els quals, com Joaquín Chapaprieta adoptaren l'etiqueta de tècnic, la qual equivalia al terme d'apolític i evidenciava que el seu gran mèrit consistia a posseir una formació especialitzada. Així, tant Fabriciano Filiberto Villalobos (ministre entre el 28 d'abril i el 29 de desembre del 1934 i el 30 de desembre del 1935 i febrer del 1936), com Joaquín Dualde y Gómez (desembre del 1934 a l'abril del 1935) eren personatges vinculats al món de l'ensenyament per raons professionals. En el cas de Dualde primà la seva condició de funcionari de carrera d'ensenyament com a catedràtic de Dret Civil a la Universitat d'Oviedo. A tots dos els van retreure la manca de preocupació per l'ensenyament primari. Una crítica que no procedí estrictament de les esquerres, sinó també de la CEDA, tot i que per causes diferents. La CEDA recriminà a Villalobos no haver fet res per substituir les escoles religioses clausurades per altres de públiques. Clar, aquí el ressentiment era patent: per què tancar escoles privades religioses si després no hi havia oferta pública per manca de diners?. A Dualde, en canvi, se'l va criticar per preocupar-se exclusivament d'allò que entenia: la Universitat i les Escoles del Treball.

²⁹ Mercedes SAMANIEGO BONEU, *La política educativa...*, op. cit., pp. 182-183 i 224.

Entre Villalobos i Dualde circularen fins a tres ministres de curta durada, sense vinculació amb el món de l'ensenyament i que es dedicaren especialment a gestionar la Instrucció Pública sense sortir-se del pressupost assignat ³⁰.

A les crítiques dels mestres nacionals s'afegí la del professorat públic de secundària, novament marginat i oblidat pel Ministeri d'Instrucció Pública. Per exemple, l'Assemblea de Professors Auxiliars dels Instituts Nacionals d'Ensenyament Secundari van reclamar als Ministres del ram que es reguessin les categories i escalafons dins del cos de manera coherent. D'entrada, es volia establir una plantilla fixa i s'indicà que les vacants es cobrissin per oposició. En segon lloc, es volia eliminar la categoria del professor auxiliar i reconvertir-la en professor especialitzat de la matèria corresponent. D'aquesta manera, un professor no s'havia d'encarregar de fer qualsevol matèria sinó la seva específica. Per això, exigien la clarificació de categories perquè a un auxiliar fins i tot el podien assignar classes que corresponien a un catedràtic, cobrant lògicament com auxiliar. Finalment, es reclamà que la darrera de les categories del professorat cobrés un mínim de tres mil pessetes. Però, lògicament, al Ministeri ja li anava bé la figura del professor auxiliar per tal d'estalviar-se contractes ³¹.

Tot el malestar que acumulà la funció pública espanyola al llarg dels anys 1934 i 1935 no va conduir, ni molt menys, a una unitat d'acció dels funcionaris de l'Estat. Pel contrari, els diferents sectors de l'administració cercaren solucions corporatives i particularistes als seus problemes laborals. Així, van disminuir progressivament les apel·lacions a la redacció i aprovació d'un Estatut de Funcionaris per al conjunt dels empleats de l'Estat. En canvi, sí que augmentaren les demandes d'elaboració d'estatuts professionals per branques concretes de l'administració, com succeí amb els mestres nacionals o amb els funcionaris de la Generalitat. L'any 1935, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya va considerar que si el govern central no estava per la feina de concretar un Estatut general de Funcionaris, almenys la Generalitat, dominada pel Partit Republicà Radical i la Lliga, probablement ho estaria. Aquesta convicció es fonamentà en la creença que regionalistes i radicals catalans volien expandir-se dins de l'espai laboral dels serveis amb la finalitat de captar una clientela política i social afí a ERC i als diferents sectors del nacionalisme radical, tant català com espanyol. Tanmateix, el 1935, l'AFGC va comprovar que, a banda de lerrouxistes i regionalistes, també la CNT semblava més que disposada a competir per l'espai dels serveis i dels funcionaris públics.

³⁰ La reducció de despeses en l'ensenyament per part dels governs radical-cedistes a *Íbid.*, pp. 368-374; i Claudio LOZANO SEIJAS, *La educación republicana...*, op. cit., pp. 49-53.

³¹ Les queixes dels professors-auxiliars a *Ahora*, 8-I-1935, p. 27.

33. EL RENOVAT DISCURS TECNOCRÀTIC DE LA CNT I EL FRACÀS DE LA VIA CATALANA PER OBTENIR UN ESTATUT DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT

El desig de l'AFGC per obtenir un Estatut de Funcionaris de la Generalitat va tenir una primera concreció formal l'abril del 1935. En aquesta data, el govern de la Generalitat, format per lerrouxistes i regionalistes, i presidit per Joan Pich i Pon, va decretar la creació d'una Ponència que havia d'encarregar-se de l'elaboració d'un projecte d'estatut de Funcionaris de la Generalitat. El Decret evidenciava l'interès que el PRR i la Lliga Catalana tenien per atreure's aquells elements del sector dels serveis i de la funció pública afins a l'Esquerra Republicana i, fins i tot, al nacionalisme radical marxista. Segurament, lerrouxistes i lligaires interpretaren l'actitud dialogant de l'AFGC com un possible primer pas de l'Associació de Funcionaris per abandonar la tutela de l'ERC i cercar, com havien fet tradicionalment les organitzacions de signe catalanista-obrerista del sector dels serveis, l'aixopluc dels partits governants. Aquesta percepció deuria fer-se més intensa quan, el mes de maig, l'elecció de la Junta Directiva de l'AFGC ratificà en la presidència a Jaume Miravittles, però suprimí la presència d'elements dencasistes com Daniel Domingo Montserrat o d'ex-trentistes d'ERC com Sebastià Clara.

Ara bé, Jaume Miravittles continuava sent en aquells moments un home de l'Esquerra i, en aparença, força compromès amb la reorganització que del partit estaven portant a terme Lluís Companys (des de la presó) i Carles Pi i Sunyer. Però tothom coneixia les enormes ganes de promoció social i professional de Jaume Miravittles. Els seus antics companys del BOC, amb Maurin al capdavant, sempre estigueren convençuts que Miravittles no va deixar el Bloc per raons ideològiques, sinó per la promesa d'algun càrrec important feta des de la mateixa Esquerra. Així, amb aquests precedents, lerrouxistes i regionalistes només devien esperar que el "Met" fes el canvi d'orientació ideològica i estratègica corresponent i situés l'AFGC en l'òrbita del PRR o més previsiblement de la Lliga. Tanmateix, Miravittles no estava en aquells moments disposat a lliurar l'AFGC a la Lliga. Aprofitant la marginació del dencasisme i la desorganització del partit, Miravittles havia aconseguit situar-se dins dels espais d'influència i decisió de l'ERC. Per contra, si es passava a la Lliga es limitaria a ocupar un càrrec intermedi, allunyat de la direcció del partit.

En aquesta tesitura, el problema de Miravittles com a president de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, residia en com elaborar una pràctica associativa o sindical que compaginés a un mateix temps el reconeixement del règim transitori com un autèntic marc legal en el qual negociar l'Estatut de Funcionaris i un discurs obrerista que l'opinió pública pogués reconèixer com a mínimament esquerrà. Aquest darrer aspecte resultava important ja que, al llarg del 1935, la CNT va entrar en escena amb un renovat discurs tecnocràtic que, a l'igual que regionalistes i lerrouxistes, pretenia disputar a ERC el control de les organitzacions del sectors dels serveis que, com l'AFGC, estaven sota la influència del partit de Companys.

Després dels fracassos insurreccionals del 1931-1933 i de la repressió pels Fets d'Octubre del 1934, la CNT havia vist com delmaven de forma alarmant els seus efectius humans. El fracàs de la "Gimnàstica revolucionària" afavorí aquesta renovada tendència cap a la tecnocràcia i obrí el camí vers la reconciliació de tots els sectors de la Confederació i la possibilitat de retornar a aquells que l'havien abandonat. I, lògicament, va permetre el retorn des de l'ERC i de l'AFGC de Sebastià Clara, que s'acabà convertint, el 1936, en el dirigent del Sindicat Únic d'Empleats Públics de la Generalitat. I és que en el si de la CNT, alguns dels seus intel·lectuals vislumbraren que, únicament amb els obrers manuals sense cap formació cultural, havia de resultar impossible organitzar i realitzar la revolució. D'aquesta forma, la CNT va recuperar el discurs tecnocràtic, ja elaborat el 1930-1933, però afegint nombrosos matisos. Un dels més notoris va consistir en l'acceptació, a l'igual que regionalistes, republicans i marxistes, de la Formació Professional com a via d'instrucció de l'obrer i també com a forma de configurar quadres tècnics, en aquest cas d'orientació llibertària. En darrer terme, significava acceptar el marc institucional de l'autonomia regional (en concret el de l'àmbit educatiu) que tant havien denostat. En definitiva, la nova orientació tecnocràtica de la CNT apuntava la necessitat que els obrers aprenguessin un ofici a les escoles oficials de Formació Professional de la Generalitat on, a més a més, s'aconseguia un títol, en detriment de l'aprenentatge diletant dels Ateneus llibertaris.

Però la tendència de la CNT cap a la tecnocràcia no va permetre a la Confederació deslliurar-se de la tradicional imatge de sindicat representatiu dels obrers manuals de Catalunya. Certament, la resta del món polític català insistí a definir-la com a tal. Així, la política social de lerrouxistes i regionalistes al capdavant de la Generalitat, plantejà entre els seus objectius prioritaris el foment de les obres públiques com a via per frenar l'atur, el qual creien que resultava especialment lesiu entre els adherents i la militància anarquista. Una política social de radicals i lligaires que, per la seva part, es complementà amb l'apropament al sector funcional a través de l'intent de concretar el Reglament o Reglaments dels diferents sectors de la funció pública de Catalunya.

La crisi de la CNT i l'enèsim redescobriments llibertari de la tecnocràcia

La política d'obres públiques que, a finals del 1935, anuncià el conseller regionalista Vallès i Pujals, tenia, entre d'altres objectius, restar raons al radicalisme de la CNT i als sectors que, com la Construcció i el Metall, havien estat més propers a la "gimnàstica revolucionària". Al mateix temps, aquesta política de reforma social volia aprofitar la il·legalització dels partits i sindicats d'esquerres per tal d'allunyar l'obrer manual de l'anarcosindicalisme i del vot útil de l'ERC i així cortocircuitar qualsevol intent de reorganització efectiva d'aquestes organitzacions. Certament, al llarg del període 1918-1935, domesticar la CNT havia estat un dels objectius de tots els partits catalans, tant d'esquerres com de dretes.

Si això s'aconseguia, a efectes electorals podia resultar, segons la lògica de l'època, un gran èxit per a la Lliga i pel Partit Republicà Radical, doncs podia neutralitzar una enorme base de votants d'ERC. De fet, als anys trenta, tothom estava convençut que el gruix dels electors de l'Esquerra sortia dels *milers d'obers anarquistes* vinculats o simpatitzants de la CNT; imatge que partia d'una altra creença força estesa i notablement errònia que assenyalava que pràcticament tots els obrers catalans eren potencialment comunistes llibertaris. Aquest tipus de raonament no va deixar de prendre consistència amb els Fets d'Octubre del 1934. Pel contrari, la llegenda de la solidesa organitzativa de la CNT encara va assolir més força per a neguit de tothom. L'ERC, o aquells que dins de l'Esquerra s'implicaren en l'assonada de Companys i del seu govern, no van deixar de responsabilitzar, a banda de Dencàs, a la CNT del fracàs del cop revolucionari-republicà del 1934 per no haver participat amb el seu gran estol de militants i adherents. També ho varen fer els del BOC, ressaltant la inconseqüència de l'abstencionisme insurreccional de la Confederació ¹. Però a ningú se li acudí pensar que la CNT no estava per a massa aventures revolucionàries i que les diferents escissions i ruptures l'havien afeblit internament. Per sort per a la CNT, la situació de suspensió estatutària i d'il·legalització de partits i sindicats l'ajudà a amagar les seves misèries afiliatives. La realitat apuntava el 1934 a un progressiu declivi de la Confederació que es va fer especialment sagnant el 1935. Per tal de pal·liar aquests fet, la CNT intentà recuperar tots aquells elements que havia perdut, fins i tot dins de l'àmbit dels obrers no manuals, o que no havia mimat el suficient, com ara els tècnics i els funcionaris de tota mena ².

Així, com en el període 1931-1933 tornaren a sorgir a les planes de la "Soli" referències al món dels tècnics i al paper que haurien de jugar en la construcció de la societat llibertària. I com ja resultava habitual en la retòrica anarquista, el tècnic no es percebia com el dirigent del procés revolucionari, sinó com un element participatiu més. Seguien entenent el tècnic com un obrer especialitzat i amb més coneixements que un treballador manual, però un obrer al cap i a la fi. És més, els escrits de la "Soli" assenyalaven que la seva adscripció a la classe obrera era conseqüència de la proletarització soferta pels tècnics durant el període

¹ Amb bones dosis d'oportunisme polític, la CNT ressaltà la inconsistència de l'esperit revolucionari de l'ERC i denunciava que l'organitzador de la sublevació contra el govern de la República, Josep Dencàs, era precisament un dels botxins de la política repressiva anticonfederal. D'altra banda, existien raons estratègiques que aconsellaven mantenir-se al marge de la revolució d'octubre. Certament, van ser el Bloc i el sector caballerista de la UGT i del PSOE aquells que, a tota Espanya, van apostar més obertament, al llarg del 1934, per una resposta contundent contra l'entrada de la CEDA al govern de la República; veure Andrew DURGAN, *BOC. 1930-1936...*, op. cit., pp. 239-305; i Marta BIZCARRONDO, *Araquistain y la crisis socialista en la II República. Leviatan (1934-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1975, pp. 379-383. És a dir, formacions marxistes clarament rivals de la CNT en el terreny de l'obrerisme revolucionari. Per tant, la CNT no va veure on estaven els avantatges d'implicar-se en un complot on no tenia un paper director i en el qual podia fer més evidents les seves mancances afiliatives i organitzatives. Una reflexió sobre els déficits de la CNT a Julián CASANOVA, *De la calle al frente. El anarcosindicalismo en España (1931-1939)*, Barcelona, Crítica, 1997, pp. 132-148.

² A les seves memòries, Diego Abad de Santillán assenyalava, respecte a l'any 1935, que la CNT devia deixar el dogmatisme per cercar noves vies d'actuació política i sindical més obertes a d'altres tendències polítiques i socio-professionals; Diego ABAD DE SANTILLÁN, *Memorias 1897-1936*, Barcelona, Planeta, 1977, pp. 213-234.

d'entreguerres:

¿Es igual la mentalidad del técnico ruso a la del nuestro? Hay diferencia y favorable a nuestros fines. Aquél era mimado por la aristocracia y por el imperialismo. Desconocía las privaciones y tenía campo abierto para satisfacer sus deseos. El español no. Hay aquí, sin negar la existencia de reaccionarios "de sangre azul", que reconocer una mayoría alejada de la política, enfrascada en estudios y... también de hambrientos... Entre la situación económica de 1918 y la del 1935, media un abismo. Hoy se encuentran a centenares, a miles, los técnicos, los intelectuales que para nada les sirven ni la carrera ni los estudios. La desocupación les veda vivir con la holgura que sus estudios e inteligencia debía proporcionarles. En total: que está más cerca de nosotros que de la reacción. [...]

Reconociendo la existencia entre los técnicos, de corrientes de simpatía, hay necesidad de aprovechar la circunstancia, recogiénola y encauzándola hacia nuestra finalidad. Eso se logrará por el mismo camino: con la exposición clara de la sociedad preconizada³.

Aquest text esdevenia significatiu dins del món anarcosindicalista perquè estava escrit per Mariano Rodríguez Vázquez "Marianet", aleshores secretari del Comitè Regional de Catalunya de la CNT ⁴. I resultava significatiu per la seva valoració crítica, no de la tecnocràcia, sinó dels diferents discursos tecnocràtics que, des de finals del segle XIX, havien inundat les planes de la premsa espanyola. Així, les paraules de "Marianet" resultaven una sibilina burla a tots els regeneracionismes de classe mitjana sorgits en el tombant del segle XIX al XX, que havien destacat el protagonisme dels tècnics i dels intel·lectuals professionals en el procés de reforma de la Monarquia Alfonsina. També apuntava, en forma d'el·lipse crítica, el fracàs de la construcció d'una tecnocràcia republicana, tant d'esquerres com de dretes. Entenien que el règim del 14 d'abril del 1931 no havia trobat respostes al progressiu deteriorament socio-professional dels tècnics i funcionaris, dos dels sectors que més influïren en la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera i de la mateixa Monarquia. Les planes de la "Soli", sense massa aprofundiment, consideraven que entre la fi de la Primera Guerra Mundial i el 1935, les classes mitjanes professionals s'havien proletaritzat. I si bé aquest fenomen les havia predisposat en contra de la República, o com a mínim contra la coalició de republicans d'esquerres i socialistes, els intel·lectuals llibertaris apuntaven a la necessitat de fer-les seves abans que les captés la denominada reacció. En resum, s'afirmava que la captació de tècnics, funcionaris i professionals de tota mena era possible perquè el món de la tecnocràcia, en proletaritzar-se, havia descobert la consciència de pertànyer a la classe obrera.

Així, els intel·lectuals anarquistes arribaren a la conclusió que la societat comunista llibertària necessitaria dels tècnics per fer-la funcionar. Que no bastava amb la simple alfabetització de tots els obrers del món per crear un paradís igualitari fonamentat en la bona voluntat de les persones. Calia estar preparat tècnicament per fer la revolució i això només es podia aconseguir amb una formació professional àmplia, encara que això signifiqués participar

³ M.R. VÁZQUEZ, "Atracción de técnicos", *Solidaridad Obrera*, 10-III-1935, p. 1.

⁴ Mariano Rodríguez Vázquez va substituir a Francisco Ascaso en un congrés celebrat al Tibidabo, a la muntanya de Collçerola, el 1935. La dimissió d'Ascaso es produí davant les crítiques que va rebre la seva posició abstencionista davant la revolució de l'octubre del 1934; a Susanna TAVERA, *Federica Montseny. La indomable (1905-1994)*, Madrid, Temas de Hoy, 2005, pp. 197.

de les instal·lacions i dels programes acadèmics dissenyats i establerts per l'Estat i l'escola burgesa. Però aquest sacrifici resultava necessari per tal d'acabar amb el diletantisme que afectava a la major part, no només dels dirigents llibertaris, sinó també dels cercles socialistes i comunistes. En rigor, calia anar a la síntesi entre el tècnic que prenia consciència d'obrer i l'obrer que, sense deixar de ser-ho, esdevenia tècnic. Això implicava admetre, tot i que boirosament, que els tècnics no necessàriament devien ser elements procedents de les classes mitjanes, sinó també de les files obreres manuals amb voluntat de superació.

Els anarcosindicalistes i la formació professional i tècnica

El procés de promoció i formació professional dels treballadors tenia, segons els teòrics llibertaris, el perill del possible aburguesament cultural dels obrers i per combatre'l, calien moltes dosis de puresa ideològica. És a dir, a l'igual que els cristians devien defugir les temptacions del diable, els treballadors, pel bé de la causa llibertària, devien enfrontar-se amb coratge i força de voluntat als valors culturals de la burgesia i el capitalisme. Així, les planes de *Solidaridad Obrera* apuntaren la necessitat que els obrers catalans s'inscrivissin en la *burguesa* Escola del Treball; però, d'altra banda, la "Soli" matisà que ho havien de fer perquè no existien més escoles d'aquest tipus i resultava necessari que l'obrer estigués preparat tècnicament per al moment que es posés en marxa l'organització del treball de la futura societat llibertària. I el que constituïa un advertiment pel que significava l'Escola del Treball com a institució formadora d'obrers obedients i submisos, era alhora una crítica a l'escassetat de centres de Formació Professional:

En un mañana mejor, serán la mayoría productores especializados, porque a nadie se le negarán los medios de avance: porque el trabajo entrará en franca simplificación. A esa superación en un mañana libre, se llegará casi sin esfuerzo. Hoy, por el contrario, no. Con escasez de escuelas de aprendizaje y perfeccionamiento, podemos afirmar que para nosotros están casi cerradas las fuentes del saber; pero si con la voluntad de todos emprendemos una obra buena y que puede ser un arma para nuestra clase, habremos avanzado sin darnos casi cuenta por un nuevo sendero que a la corta o a la larga nos acerque a la transformación social, pues nos creará ambiente, responsabilidad y simpatías entre los grupos de trabajadores⁵.

En definitiva, el redescobriment de la tecnocràcia per part de la CNT no havia de comportar l'aburguesament d'un petit sector d'obrers selectes, sinó que havia d'esdevenir una via d'alliberament moral, social i professional del conjunt de la classe obrera. Així, la veritable revolució seria aquella on el conjunt dels proletaris accedissin als privilegis laborals de les classes mitjanes, però sense formar part de les mateixes, perquè un cop feta la revolució no existiria cap mena de classes.

El novembre del 1935, els panegiristes de la "Soli" assenyalaren que els "burgesos" i les autoritats republicanes del moment havien de veure la pretensió dels obrers d'accedir a la

⁵ Viplagis: "Opiniones\La capacitación técnica, como factor de superación individual y colectiva", *Solidaridad Obrera*, 8-IX-1935, p. 3.

cultura i a la tecnocràcia com un desafiament a l'existent ordenació de classes. Així, denunciaren els suposats impediments, econòmics i horaris, que l'administració posava als obrers per tal que no poguessin realitzar els estudis professionals a l'Escola del Treball. D'altra banda, també, es van queixar del retard amb què començaven les classes del curs (en novembre enlloc del setembre) així com que els programes no s'acabaven mai, raó per la qual trobaven reprovable que es concedissin títols sense que els estudiants haguessin après tota la matèria. En definitiva, entenien que els tècnics sorgits de l'Escola del Treball no estaven ben preparats. La moralina de l'argumentació llibertària semblava apuntar a una sinistra maquinació dels poders burgesos i estatals per tal d'oferir un ensenyament tècnic de baixa qualitat que impedís als obrers estar perfectament preparats per a la revolució. És a dir, si res no funcionava en la societat comunista llibertària sempre es podria dir que la culpa havia estat dels deficients plans d'estudis de l'ensenyament burgès⁶.

Curiosament, per les mateixes dates del novembre del 1935, la Federació d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball (FAEET), d'orientació socialista catalanista i pro-ERC, realitzà unes crítiques molt semblants a les de la CNT sobre la tècnica deficient organització de l'Escola del Treball:

El problema que ja altres anys s'iniciava a la nostra Escola, de què bona part dels xicotets amb delit d'entra-hi com a alumnes s'havien de quedar al carrer per manca de places, aquest any ha tingut un agreujament, car ha estat bastant considerable el nombre de treballadors, amb tant dret com el qui més, que s'han vist privats d'assolir un perfeccionament en llur professió que només a l'Escola del Treball els pot ésser donat.

[...] I aquí la clau està en el restrenyiment econòmic que sofreix, a través de tots els Governos, la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Tothom hauria de comprendre que per a cultura s'ha d'esmerçar quelcom més que promeses, puix que sense un ajut moral i econòmic ben efectiu no es podrà mai portar a terme el veritable engrandiment que la nostra Escola necessita⁷.

Les denúncies coincidents de la FAEET i la CNT contra l'organització acadèmica de l'Escola del Treball reflectien també la cada cop més estreta coincidència dels discursos obreristes del socialisme i l'esquerra catalanista amb el dels sectors llibertaris. La coincidència s'establia també en el recurs a la tecnocràcia com un factor imprescindible en el desenvolupament del procés revolucionari. En rigor, diversos van ser els factors que propiciaren la voluntat dels anarquistes per disputar l'espai tecnocràtic i professional a socialistes i republicans, però també al catalanisme conservador. En primer lloc, respondre a la intenció dels cercles polítics i sindicals socialistes de Catalunya de conquerir els espais fabrils d'influència cenetista. Però també cal subratllar les estratègies pragmàtiques que la Confederació havia assumit per pal·liar la seva davallada orgànica, com l'apropament al món

⁶ "Federación Estudiantil de Conciencias Libres \PARA EL DIRECTOR DE LA "ESCUELA SUPERIOR DE ARQUITECTURA" (Enseñanza de Aparejadores)", *Solidaridad Obrera*, 22-XI-1935, p. 2; i "Federación Estudiantil de Conciencias Libres \PARA EL DIRECTOR DE LA "ESCUELA SUPERIOR DE ARQUITECTURA" (Enseñanza de Aparejadores)", *Solidaridad Obrera*, 27-XI-1935, p. 2.

⁷ "Cercant una solució", *BFAEET*, nº 53, Barcelona, novembre 1935, p. 1.

dels tècnics i de les classes mitjanes "empobrides". Això significava entrar en espais sindicals i associatius que fins llavors havien estat domini de socialistes, comunistes, republicans i fins i tot ultradretans. I entre aquests espais sindicals que mai o poc havia conreat la Confederació es trobava el dels empleats públics.

L'objectiu confederal no es limitava a disputar a altres opcions polítiques i sindicals els seus àmbits d'adhesió obrera i professional, sinó que també aspirava a compartir-los encara amb puntuals o estables aliances revolucionàries. Després de la crisi afiliativa dels anys 1934-1935, la CNT no semblava capacitada per continuar tota sola la "gimnàstica revolucionària". I, així, per exemple, va cercar l'aliança amb la UGT, sense reconèixer que això podia significar més una mostra de la debilitat de la Confederació que no pas una vertadera voluntat d'unitat obrera. En aquesta línia, el gener del 1936, i sense renunciar a la conquesta violenta del poder, el Sindicat Únic de Serveis Públics de la CNT, seguint l'exemple d'altres sindicats únics, s'adreçà a la UGT per tal de crear un front obrer disposat a realitzar la revolució:

Reconociendo lo difícil, por no decir imposible que se hace por hoy el triunfo del proletariado en España, si previamente no se unifica, proponemos a la UGT, ir al establecimiento de una franca determinación revolucionaria que cdoque al proletariado en condiciones ventajosas para que tan pronto las circunstancias lo impongan, vayamos a la subversión violenta, cuyo desenlace tendrá que concretarse en los siguientes puntos básicos:

1. Abolición del capital y su amparador el Estado.
2. Socialización de los medios de producción y consumo, que pasarán a ser del pueblo.

[...]

4. Ambas organizaciones se comprometen, sin segundas intenciones, a apoyarse para la consolidación de la nueva estructura social⁸.

De la proposta d'acció revolucionària publicada per la "Soli" s'entén que la CNT aspirava, a principis de 1936, a establir una organització sindicalista revolucionària de la societat. És a dir, l'eliminació de l'Estat devia generar una nova forma d'Estat que, sense definir-la com a tal, seria assumida per l'estructura orgànica del sindicat. En realitat, es proposava crear una gran coalició sindical que permetria la UGT i la CNT esdevenir els amos d'una nova societat revolucionària.

Per a l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, vinculada a l'ERC, la proposta del Sindicat de Serveis Públics no representava una bona notícia. En el cas que la UGT acceptés l'oferiment cenetista significava posar en escena un nou tipus de rivalitat político-corporativa: la dels sindicats contra els partits, encara que formessin, fins i tot, part de la mateixa família ideològica, com podia ser el cas de la UGT i el PSOE. Però allò que resultava més preocupant per a l'AFGC era que la visió totalitària d'una societat dominada pels dos grans sindicats nacionals d'esquerres no deixava espai als sindicats i associacions estrictament corporatius i professionals, els quals podien veure's forçats a la llarga a integrar-se en un o

⁸ El Comité: "El Sindicato Único de Servicios Públicos acuerda también emplazar a la UGT en el terreno revolucionario", *Solidaridad Obrera*, 29-I-1936, p. 6.

altre sindicat. En conseqüència, davant de l'ofensiva cenetista entre els cercles professionals i funcionaris, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat no va tenir un altre remei, momentàniament, que combinar la seva pràctica de moderació sindical, necessària en les seves negociacions laborals amb els governs del règim transitori de la Generalitat, amb una certa retòrica obrerista possiblement afí als empleats públics pertanyents a les categories inferiors, perquè era entre aquests sectors de la funció pública on la CNT i també la UGT podien arribar a fer mal a l'AFGC.

L'AFGC i els peons de la funció pública

Durant el règim transitori, i malgrat la repressió, l'AFGC, a diferència de grans centrals sindicals com la CNT, no va veure minvar la seva capacitat d'adhesió i afiliació entre els empleats públics de la Generalitat. Ara bé, davant de les darreres pretensions totalitzadores de la CNT i, possiblement, de la UGT, l'AFGC decidí no confiar-s'hi i, així, va optar per moure peça. En tot cas, una peça que es movia en terreny conegut i que el conjunt de la funció pública podia veure amb bons ulls: la demanda d'un Estatut de Funcionaris que abordés les aspiracions i necessitats, no d'un sector, sinó de tots els sectors i categories del funcionariat; des de l'alt càrrec de l'administració fins els peons- paletes que treballaven a temporades per a l'administració pública i que l'AFGC veia com potencials afiliats o adherents de la CNT. L'AFGC sabia que aquests sectors havien estat notòriament crítics amb la gestió d'ERC en la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona. Per tant, resultava difícil aconseguir el seu suport o sostreure'l de la CNT. En tot cas, una cosa semblava evident, la CNT sempre s'havia definit com a defensora de les capes més baixes de l'administració i allà va ser on a finals del 1935 i principis del 1936 va intentar l'AFGC defensar el seu espai d'expansió afiliativa. Sense mostrar un to clarament bel.ligerant amb els governs radical-regionalistes, els propagandistes de l'AFGC denunciaren les pèssimes condicions de treball dels funcionaris d'obres públiques:

El personal d'Obres Públiques -ens referim especialment als obrers i peons d'aquest Departament- es troben, de sempre, en una palesa condició d'inferioritat [...]

[...] Aquests companys tenen un contracte de treball que dura un dia. Darrerament, en renovar els nomenaments, hi havia ocasió de subsanar aquesta irregularitat, i no s'ha aprofitat. Els companys esmentats, que són els que perceben els sous més baixos de l'administració, no tenen, en cas de malaltia, més que 8 dies pagats. Passats aquests 8 dies, són abandonats pel nostre primer organisme a la misèria més absoluta⁹.

L'AFGC no només pretenia mostrar-se solidària amb els peons de la Generalitat, també volia destacar les deficiències de la política d'obres públiques dels governs radical-regionalistes de la Generalitat. En tot cas, les denúncies contra la situació laboral dels treballadors de la Conselleria d'Obres Públiques tampoc no va significar un gran vessament de tinta per part de l'AFGC, perquè tenien clar que tampoc suposava un nucli d'afiliació

⁹ "Obres Públiques", *BAFGC*, nº 20, gener-febrer 1936, pp. 3-4.

important. Nogensmenys, l'Associació va mostrar una renovada energia reivindicativa en l'àmbit dels funcionaris de categoria inferior i mitjana que treballaven d'oficinistes. I entre aquests, l'AFGC va tornar a denunciar, com ja havia fet en el període governamental d'ERC, els tradicionals problemes de Cèdules i Contribucions:

Els companys de Cèdules i Contribucions pertanyen també a una categoria d'empleats sistemàticament oblidats per l'Administració Pública. [...] Però passa amb els companys de Cèdules i Contribucions, el mateix que abans hem manifestat dels companys d'Obres Públiques. Les bones disposicions no cristal·litzen mai en un fet concret¹⁰.

En realitat, dins de les categories inferiors de l'administració autònoma, el nucli afiliatiu de l'AFGC sempre va concentrar-se entre els oficinistes que es "pelaven de fred" en les diferents dependències de la Generalitat, però mai entre els obrers manuals que treballaven temporalment per a una empresa constructora contractada per la Generalitat per tal de, per exemple, pavimentar el carrer. A més a més, resultava molt difícil incorporar a l'AFGC els obrers manuals, perquè aquests abans preferien formar part del corresponent sindicat cenetista o ugetista de la Construcció o del Metall abans que en un sindicat de funcionaris, del qual se sentien culturalment i professionalment molt allunyats.

En definitiva, la pretensió cenetista del 1935 d'iniciar una aproximació als cercles tecnocràtics i funcionaris cal valorar-los fonamentalment com una declaració d'intencions i com una reflexió intel·lectual portada endins de la Confederació. Una reflexió que, certament, pretenia mostrar quins devien ser els nous viaranyos organitzatius i estratègics de la CNT un cop es posés fi al règim transitori de la Generalitat i al domini del centre-dreta en el govern de la República. Mentrestant, l'AFGC seguí imposant el seu domini afiliatiu entre la pràctica totalitat de la funció pública de la Generalitat. Certament, malgrat les pèssimes condicions de treball en què s'havien de moure els funcionaris d'oficines, aquests no sentien cap vincle social i laboral amb el món dels treballadors manuals o amb els paletes que treballaven a temps parcial per a l'administració. Allò que realment interessava als empleats d'oficina era la millora immediata de la seva situació socio-professional, i aquesta passava per la concreció definitiva d'un Estatut de Funcionaris que regulés l'ordre laboral i professional de la funció pública de la Generalitat.

La ponència de l'Estatut de Funcionaris

Al llarg del 1935, la línia de treball "sindical" de l'AFGC es va concentrar en la clàssica demanda d'un Reglament de Funcionaris de la Generalitat. Tot i que havia estat una reivindicació sistemàtica de l'Associació des dels inicis del règim autonòmic, entre el 1932-1934 no s'havia concretat en cap proposta d'avantprojecte per part dels diferents governs

¹⁰ BAFGC, nº 20, gener-febrer 1936, pp. 3-4.

presidits per l'Esquerra. Ara bé, el 9 d'abril del 1935, el governador general de Catalunya i president accidental de la Generalitat, Joan Pich i Pon, es va desmarcar amb unes declaracions a la premsa on afirmava que havia resolt, en data de 8 d'abril, crear una ponència que s'encarregués d'elaborar un Estatut de Funcionaris de la Generalitat¹¹.

Les paraules de Pich i Pon resultaven significatives en molts aspectes. Primerament, constataren la indeterminació legal que regia entre el funcionariat de la Generalitat. Segons el president accidental, la normativa existent corresponia a la de les antigues Diputacions. En canvi, tots aquells serveis i empleats que l'administració central havia transferit a la Generalitat no havien deixat de perdre els beneficis i normes laborals aconseguits dins l'àmbit de l'administració general de l'Estat. En conseqüència, existien unes enormes disfuncions en el conjunt de la funció pública de la Generalitat, fins el punt que empleats de la mateixa categoria en serveis semblants podien tenir horaris i sous ben diversos. Però, més greu encara resultava la indefinició i indeterminació sobre quina mena d'administració representava la Generalitat. Era part integrant de l'administració local com hereva de la Diputació de Barcelona? Formava part de l'administració general de l'Estat de la qual havia rebut competències? O es tractava de quelcom encara per determinar i per això el món catalanista radical gosava definir-la exaltadament com l'Estat Català?

En tot cas, les declaracions del 9 d'abril fetes a la premsa per Pich i Pon es van ratificar l'endemà amb la publicació al *BOGC* d'un ordre que constituïa una ponència dedicada a la redacció d'un Estatut o Reglament de Funcionaris de la Generalitat. Aquesta començava fent un balanç de totes les contradiccions administratives, laborals i legals que afectaven el quefer quotidià dels empleats públics de la Generalitat:

Els diversos períodes pels quals han passat els organismes administratius de Catalunya, determinaren una sèrie de canvis i reformes de llur organització burocràtica. Aquestes variacions motivaren sovint disposicions contradictòries i han originat una confusió que és la característica de la situació actual de la nostra organització burocràtica. Els funcionaris de la Generalitat no es troben, per a poder desenvolupar la seva vida administrativa, recolzats per una reglamentació que els hauria de donar normes generals que condicionessin els seus deures i els seus drets. Mentre no existeixi un conjunt de disposicions legals que fixin aquestes condicions, no serà possible obtenir del funcionari el rendiment que té dret a exigir-li l'Organisme al qual serveix¹².

A continuació, el text de l'ordre carregava contra la incapacitat dels governs previs als Fets d'Octubre del 1934 per no haver elaborat un Reglament de funcionaris:

Anteriorment ja s'havia iniciat la redacció d'un projecte de Reglament de Funcionaris, però els treballs es realitzen amb excessiva lentitud i com aquesta Presidència opina que la qüestió és de primordial importància perquè va en ella involucrada la disciplina del funcionari que és indispensable per al bon funcionament dels serveis que li són confiats, creu necessari nomenar una Ponència que es dediqui amb urgència a la redacció d'un avant-projecte de Reglament de Funcionaris que ha d'ésser la base de l'organització burocràtica de la Generalitat¹³.

¹¹ *Ahora*, 9-IV-1935, p. 8.

¹² "Ordre encarregant a una Ponència de funcionaris la redacció d'un anteprojecte de Reglament de Funcionaris de la Generalitat", *BOGC*, nº 100, 10-IV-1935, p. 329.

¹³ *Ibid.*

Finalment, l'ordre recollia en tres articles qui havia de formar part de la ponència i quins n'havien de ser els components:

Article 1r. És encarregada la redacció d'un anteprojete de Reglament de Funcionaris de la Generalitat, a una Ponència que estarà composta pels funcionaris més antics de cada categoria, i un representant que designarà l'Escola d'Administració Pública entre els seus professors. Actuarà de Secretari, el Cap de Negociat primer de Presidència.

Art. 2n. Per a la redacció del seu anteprojete, la Ponència tindrà en compte el Reglament de la Diputació de Barcelona que fins ara ha estat aplicat a les Oficines de la Generalitat, i les disposicions actualment vigents de caràcter general, que afecten els funcionaris, per tal que el nou Reglament les compendii, les unifiqui i les completi en allò que calgui.

Art. 3r. Aquesta ponència començarà la seva tasca dintre els tres dies següents a la data de publicació d'aquesta Ordre al BUTLLETÍ OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, i la reaïtizarà en el termini màxim d'un mes¹⁴.

Ara bé, per a l'AFGC, l'ordre de la Generalitat del 10 d'abril del 1935 no podia resultar del tot satisfactòria. De l'article segon es desprenia que l'objectiu de la ponència no consistia en l'elaboració d'un Reglament de funcionaris completament nou, sinó la realització d'un que barrejés les normatives existents sobre empleats públics de l'administració general de l'Estat, de l'antiga Diputació de Barcelona i tot allò que hagués decretat la Generalitat des del 1931. Per altra banda, l'article primer només permetia formar part de la ponència als funcionaris més antics de cada categoria i això implicava el predomini dels empleats públics que ja ho eren en temps de les Diputacions, i que se solien caracteritzar pel seu tarannà polític i social conservador. Això significava, lògicament, imposar els seus criteris corporatius i d'antiguitat en perjudici dels funcionaris contractats durant el període 1931-1934, als quals la Lliga i el PRR iels atribuïen diletantisme professional i "amiguisme" envers l'ERC i la USC. Finalment, i per afavorir als funcionaris més antics, el mateix article primer exclouïa de la ponència a les associacions de funcionaris de la Generalitat, factor que implicava la incapacitat de l'AFGC per a defensar els interessos dels seus adherents en front dels vells funcionaris de la Diputació de Barcelona. Per totes aquestes raons, l'AFGC va elaborar i presentar, per tal de que fos tingut en compte per la ponència, una proposta particular d'Estatut o Reglament de Funcionaris de la Generalitat.

L'alternativa estatutària de l'AFGC

Amb més dosis de propaganda que no pas de realitat, l'AFGC va voler atorgar-se, inicialment, l'èxit de la constitució de la ponència encarregada d'elaborar l'avantprojecte de Reglament de Funcionaris:

L'actuació de la nostra entitat no ha estat inútil. Les campanyes de l'estiu [sic] passat, a favor de l'Estatut, donaren com a resultat la invitació feta a l'Associació de participar a la Comissió redactora d'un Avant-Projecte d'Estatut, Comissió integrada pels Srs. Consellers de Finances, Treball i Governació. Aquest anys, i després de les Assemblees memorables celebrades a Girona, Tarragona i Lleida, on per unanimitat s'acordà presentar a l'Honorable Governador General, les reivindicacions fonamentals de la nostra Entitat: Estatut de Funcionaris, Unificació d'Escalafons, han cristallitzat finalment en el Decret de 8 d'abril d'aquest any, ordenant la constitució d'una Comissió encarregada de redactar l'avant-projecte d'Estatut¹⁵.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ "Editorial", *BAFGC*, nº 14 extraordinari d'abril del 1935, p. 1.

Tanmateix, si l'ordre del 8 d'abril, publicada pel BOGC el dia 10, hagués estat conseqüència de les fortes pressions de l'AFGC sobre els governs de la Generalitat del règim transitori, el lògic hauria estat probablement incorporar a l'Associació de Funcionaris com a membre de la ponència o comissió. En canvi, la realitat apuntava cap a una direcció diferent: Lerrouxistes i regionalistes desitjaven elaborar un Estatut de Funcionaris que afavorís la seva clientela política dins de la Generalitat; és a dir, els antics funcionaris de la Diputació barcelonina. Però això no significava oblidar altres sectors de la funció pública catalana, doncs el PRR i la Lliga n'eren conscients, sobretot els lligaires, que part de la seva pèrdua d'influència política havia estat conseqüència de l'aproximació lenta i progressiva del sector dels serveis cap a l'òrbita de les esquerres, dels ultracatalanistes i de l'extrema dreta espanyolista¹⁶.

Com ja s'ha apuntat en planes precedents, el PRR i la Lliga Catalana, com prèviament, l'ERC i la USC, volgueren justificar les seves maniobres favoritistes dins de la reordenació de la funció pública catalana un aire marcadament tecnocràtic. Certament, en el context de repressió i suspensió de llibertats del 1935, el món polític i sindical de Catalunya descobrí en la tecnocràcia el recurs adient que havia de substituir momentàniament a la retòrica ideològica partidista. Així, davant l'aparent desprestigi de les idees polítiques (argument propi dels diferents sectors més extremistes de la societat espanyola: feixistes i llibertaris), l'eficàcia professional i tècnica havia de convertir-se en el barem que donés la raó de les seves idees a la força política i sindical amb els quadres millors preparats. Si hom governava amb tècnics i professionals poc preparats això només podia significar que les urnes o la força de les armes i del poble s'havia equivocat en concedir el premi del poder. I, sens dubte, la CNT també entrà de ple en la retòrica professional, en la mesura que semblava necessitar un rentat d'imatge tecnocràtic que l'ajudés a expiar els pecats de l'insurreccionalisme i les pràctiques "gangsterils" (o almenys així ho entengueren una part dels dels dirigents i de la militància anarcosindicalista). Dit d'una altra manera, ser un bon professional donava bona imatge.

Però, d'altra banda, no controlar els espais de poder i de decisió impedia demostrar la capacitació tècnica i professional dels quadres d'una formació política i sindical. I aquest constituïa el problema més significatiu de l'AFGC: haver quedat marginada de la ponència que havia d'elaborar l'Estatut de Funcionaris, i, en conseqüència, no poder imposar a través de la negociació els seus criteris tècnico-professionals sobre com remodelar o, de fet, modelar

¹⁶ Colin WINSTON, *La clase trabajadora y la derecha en España 1900-1936*, Madrid, Cátedra, 1989, pp. 281 i ss; i Enric Ucelay DA CAL, *La Catalunya populista...op. cit.*, pp. 265-274.

de bell nou la funció pública de la Generalitat. Per tant, l'Associació de Funcionaris va reclamar la seva admissió dins la ponència:

L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya ha tramès a l'Honorable Governador General un document en el qual demana la seva participació oficial en l'esmentada Comissió. No dubtem que aquesta petició serà resposta favorablement al nostre voler. El Poder Públic es donarà compte que una obra de tan gran envergadura com és la redacció d'un Estatut, no pot ésser portada a cap sense escoltar la veu d'aquells a qui més directament interessa¹⁷.

Com a mostra, però, de la poca confiança que l'AFGC tenia en aconseguir que l'admetessin en la ponència, el butlletí de l'Associació va publicar la seva proposta d'Estatut de Funcionaris amb l'objectiu de donar-la a conèixer a l'opinió pública, a les autoritats del règim transitori i, òbviament, als membres de la ponència:

Esperant, doncs, la resposta favorable [del Governador General per tal d'admetre l'AFGC en la ponència del Reglament de Funcionaris], publiquem el nostre Avant-Projecte, fill de les Assemblees de l'estiu [sic] passat i dels estudis fets posteriorment per adaptar-lo i esmenar-lo¹⁸.

Marginació de l'AFGC i esmorteïment de la ponència

L'AFGC constatarà ràpidament a través del seu butlletí les migrades o, més aviat, nul·les possibilitats que tenia d'incorporar-se a la ponència d'Estatut de Funcionaris. Primer, perquè no es modificà l'ordre publicada el 10 d'abril pel *BOGC*, per la qual se'n deixava l'AFGC fora de la ponència. En segon lloc, per la manca de voluntat i d'interès del govern de la Generalitat per incorporar-la:

El Reglament de Funcionaris que ha de fixar els nostres drets i obligacions ca oficialment endavant. [...] El fet és que no ha estat admès en la Comissió cap representant de l'Associació. I aquesta decisió d'aquell que podia decidir la nostra col·laboració, ens sorprèn i ens dol més, quant poc temps després de la nostra petició i en ocasió de nomenar una Comissió que ha de fer un estudi sobre la reglamentació dels funcionaris municipals, dona entrada en aquesta Comissió, a representants de totes les Entitats constituïdes i que tenen relació amb els funcionaris i llurs funcionaris.

Ha estat inútil insistir que no volíem tenir vot en la Comissió, que solament demanàvem veu¹⁹.

Passat l'estiu del 1935, l'AFGC va constatar quelcom més cruel que el fet de no poder participar a la ponència: la manca definitiva d'interès per part del govern de la Generalitat de tirar endavant els treballs de la ponència:

[...] el projecte [d'Estatut de Funcionaris] vegeta en la taula trista d'un despatx, sota la pols de la indiferència.

La nostra acció, continuarà fins a fer-lo sortir de l'estat actual d'estancament. El projecte, una vegada eixit a la llum del dia, tindrà, n'estem segurs, els defectes que han presidit a la seva formació. És a dir, reflectirà, malgrat la bona voluntat de certs redactors, l'esperit parcial, fragmentari, que informà la composició de la Ponència nomenada²⁰.

El desencís de l'AFGC resultava palpable, i més si es tenia en compte que l'ordre de constitució de la ponència establia que els treballs d'elaboració del projecte de Reglament de Funcionaris devien estar acabats en el termini d'un mes a partir de la publicació de l'ordre. I

¹⁷ "Editorial", *BAFGC*, nº 14 extraordinari d'abril del 1935, p. 1.

¹⁸ Íbid., pp. 1-2. Veure Apèndix 7: "Avant-projecte d'Estatut de Funcionaris redactat i proposat per l'AFGC a l'abril del 1935".

¹⁹ "Editorial", *BAFGC*, nº 16, juny-juliol 1935, p. 1.

²⁰ "Editorial", *BAFGC*, nº 17, agost i setembre 1935, p. 1.

des de l'abril fins el setembre, ambdós inclosos, havien passat sis mesos. Per acabar d'entorpir els treballs de la ponència, la tardor del 1935 es va produir l'esclat de l'afer de l'"Straperlo", que provocà una forta crisi interna dins del Partit Republicà Radical. Però l'efecte més immediat van ser les dimissions de Lerroux com a cap del govern de la República i de Pich i Pon com a governador general de Catalunya i president accidental de la Generalitat. En el lloc de Pich i Pon, es nomenà el cedista valencià Ignasi Villalonga. Davant d'aquesta nova conjuntura, els dirigents de l'AFGC, Jaume Miravittles i Gaspar Alcoverro, van voler provar fortuna i exposaren al nou president de la Generalitat l'"estat de salut" de la ponència i les expectatives que l'Associació de Funcionaris hi havia dipositat:

L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, en nom dels seus dos mil cinc-cents afiliats, saluda l'honorable senyor Ignasi Villalonga, i aprofita l'avinentesa per a formular les seves modestes reivindicacions.

[...]

L'Estatut de Funcionaris, sentit com una necessitat per tots els homes de Govern que han ocupat l'elevada magistratura de la Generalitat, no ha pogut, per una sèrie de circumstàncies alienes a la seva natura íntima, conèixer una cristallització definitiva [...]

L'Associació de Funcionaris de la Generalitat fa vots perquè l'Honorable Governador General senyor Ignasi Villalonga es faci ressò d'aquest desig, i perquè ben aviat sigui una realitat aquest Estatut que, en regularitzar les funcions orgàniques de la Generalitat, vingui a portar justícia i estabilitat als components d'aquella²¹.

Al mateix temps que l'AFGC adreçà aquesta carta el Governador General Ignasi Villalonga, l'Associació va fer arribar una altra al Conseller d'Economia i Agricultura, el lerrouxista Alfred Sedó, en la qual també es reclamava en un to un xic més irat la resolució definitiva del tema del Reglament de Funcionaris:

L'Associació de Funcionaris aprofita aquesta avinentesa per a obtenir de la vostra reconeguda benevolència una solució que vingui a disminuir l'angoixa moral i material en què es troba la categoria més modesta de funcionaris, presa entre les tenalles d'un sou netament insuficient i la mancança total d'un Estatut que garanteixi el seu treball, la seva maltaia, la seva inutilitat i la seva mort.

Esperant una resposta favorable a aquesta expressió d'un sentiment de justícia, rebeu l'assegurança de la nostra consideració i respecte²².

Certament, l'exposició dels fets resultava molt més contundent en la carta adreçada al Conseller d'Economia, Alfred Sedó, que no pas en la que va rebre el Governador General de Catalunya, Ignasi Villalonga. Probablement, existia dins de l'AFGC un malestar i una malfiança notòria contra els lerrouxistes i filolerrouxistes, com Portela Valladares, que havien dominat, des de gener del 1935, el govern de la Generalitat. Durant tot el 1935, primer Portela i després Pich i Pon havien donat esperances de resoldre el tema del Reglament de Funcionaris. Però les diferents disposicions governatives i les comissions o ponències constituïdes a tal efecte havien demostrat la seva inoperativitat i la manca absoluta de voluntat i ganes de posar remei al problema. Així, en front de l'animadversió que per a la Junta de l'AFGC despertaven els lerrouxistes i els seus amics polítics, Ignasi Villalonga se'l

²¹ "Editorial", *BAFGC*, nº 18, octubre i novembre 1935, pp. 1-2.

²² *BAFGC*, nº 18, octubre i novembre 1935, pp. 2-3.

veia, amb molta cautela, com una personatge que podia prendre's seriosament l'afer del Reglament de Funcionaris. Especialment, perquè Villalonga resultava un cedista atípic, com ho podien ser els dirigents de la Dreta Regional Valenciana. En aquest sentit, Villalonga es podia definir com un home molt proper a la Lliga Catalana, i aquesta estava molt interessada a reconstruir l'autonomia regional de Catalunya amb totes les seves competències, tant executives com legislatives. Per aquesta raó, no semblava del tot agosarat creure que un Govern gestor de la Generalitat, presidit per Villalonga i amb una notable influència regionalista, pogués dotar als funcionaris de la Generalitat amb un Estatut o Reglament laboral. Tanmateix, les expectatives de l'AFGC no es van complir, i en el govern Villalonga es mantingueren els lerrouxistes. I, en conseqüència, el Conseller d'economia i Agricultura, Alfred Sedó, va respondre la carta de l'AFGC amb una missiva curta i diplomàtica, dirigida personalment a Jaume Miravittles, on apuntava que tindria en compte els suggeriments dels directius de l'Associació de Funcionaris:

He rebut la seva comunicació acompanya del BUTLLETÍ mensual en el qual es manifesten els anhels i les activitats dels funcionaris de l'organisme que presideix.

Resto assabentat dels termes del seu escrit, així com també de les aspiracions que els components de l'Associació persegueixen, respecte de les quals em serà molt agradable de parlar-ne amb els meus companys del Consell, en un sentit que pugui afavorir-les²³.

Tanmateix, allò que Sedó definí com "en un sentit que pugui afavorir-les" no va tenir una plasmació real i efectiva. Fins i tot, expressions com "em serà molt agradable de parlar-ne amb els meus companys del Consell" resultava fins i tot burlesca, doncs resulta un xic exagerat considerar "agradable" el parlar d'un tema tan espès com el del Reglament de Funcionaris. En tot cas, el règim transitori va finalitzar sense que la ponència donés a conèixer cap resultat dels seus treballs. El fracàs viscut per l'AFGC en la consecució d'un Estatut de funcionaris de la Generalitat va contrastar amb l'èxit de l'associacionisme municipal català que, el setembre del 1935, sí que va veure com el BOGC publicava un Reglament dels empleats públics dels Ajuntaments. Dues raons constataren aquesta divergent realitat. En primer lloc, la major tradició i força associativa dels funcionaris municipals davant de la feble i històricament curtíssima dels empleats de la Generalitat. I, en segon lloc, la utilització que el lerrouxisme, des del govern de la República, va fer del municipalisme com a instrument per a afeblir i contrarestar, tot i la suspensió estatutària, el poder polític i administratiu de la Generalitat. Estratègia política que situà a regionalistes i radicals catalans en una posició certament incòmoda i que dificultava els intents d'aproximació de la Lliga i del PRR català als sectors funcionaris de la Generalitat.

²³ BAFGC, nº 18, octubre i novembre 1935, p. 3.

34. EL PES DE LA FUNCIO PÚBLICA MUNICIPAL EN EL FRACÀS DE L'ESTATUT DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT I DE L'ESTAT: EL CAS DELS SECRETARIS D'AJUNTAMENT

Entre el 1931 i el 1935, els diferents governs de la República, fossin de centre-esquerra o de centre-dreta, van reforçar les administracions municipals i provincials d'Espanya com a via per contrarestar el valor polític, tant simbòlic com real, de la Generalitat i l'autonomia regional catalana, arribant al punt de fomentar la rivalitat corporativa entre els empleats dels Ajuntaments i els de la Generalitat. Aquesta rivalitat es manifestà a través de la crítica, la negació o la indiferència vers els funcionaris de l'administració "rival", però també en la competència per veure quin sector de l'administració pública a Catalunya aconseguiria abans el seu anhelat estatut funcional.

Al llarg del període 1931-1935, una cosa va quedar clarament de manifest: ni els diferents governs de la República, ni els de la Generalitat, independentment del seu color polític, van mostrar-se excessivament disposats a concretar un Estatut de Funcionaris únic per al conjunt de la Funció Pública. Allò que interessava més a qualsevol instància de govern era dotar a cada administració d'un Estatut de Funcionaris particular. Aquesta visió partia de dos supòsits. El primer consistia en la por de la nova classe política dels anys trenta a que la Funció Pública aconseguís un instrument polític tan poderós com el que havia emprat l'Exèrcit a través dels pronunciaments que pogués desestabilitzar contínuament l'Estat. El segon supòsit partia de la necessitat de fer servir els diferents cossos de l'administració com a instruments de lluita política; és a dir, el domini d'ERC a la Generalitat es podia relativitzar per un possible pes municipalista de regionalistes, radicals, cedistes i, àdhuc, marcel·linistes, una opció que es va fer patent a Catalunya durant el règim transitori del 1934-1936. Certament, durant el període anterior, en els anys 1931-1934, l'ERC s'havia esforçat a potenciar l'administració local catalana a través de la promesa de concedir l'autonomia municipal als Ajuntaments. Podia semblar una opció contraposada a la pretensió d'Esquerra de convertir en Estat a la societat civil catalana a través de l'aixopluc institucional de la Generalitat. També podia semblar l'autonomisme municipal d'ERC encara més contradictori enfront de les tesis comarcalistes que, a l'abril del 1933, havia donat a conèixer la Ponència de la Generalitat per a la Divisió Territorial de Catalunya. Tanmateix, el pes del tarannà municipalista de molts dirigents locals d'ERC i la por d'aquests a una política administrativament "totalitària" de la Generalitat, conduïren els governants de l'Esquerra a expandir l'administració autònoma regional sense minvar el pes polític dels municipis. De fet, entre el 1933 i el 1934, el Parlament de Catalunya va desenvolupar l'anomenada "Llei Municipal de Catalunya" basada, aparentment, en els preceptes de l'autonomia municipal. I és que, els propis líders de l'Esquerra eren conscients que, com a administració relativament nova, la Generalitat estava

mancada de la força i la tradició política que sí tenien les diferents branques de l'administració local com la municipal i la provincial¹.

La lluita larvada i sistemàtica dels partits polítics pel domini de les diferents administracions va evidenciar la incapacitat de l'AFGC per esdevenir el sindicat o associació que aglutinés a les seves files els funcionaris de totes les administracions públiques de Catalunya. I també va posar de relleu, durant els anys 1934-1936, la manca de capacitat dels dirigents de l'AFGC per obtenir de cap govern de la Generalitat el corresponent Estatut de Funcionaris de la Generalitat. Aquest fet va contrastar amb l'èxit que sí van obtenir, el 1935, els empleats dels Ajuntaments de Catalunya quan el govern de la Generalitat, presidit pel lerrouxista Pich i Pon, va aprovar l'Estatut de Funcionaris Municipals. Aquell mateix any també s'aprovà la "Llei Municipal de la República Espanyola" que incorporava les bases reguladores mínimes per a desenvolupar un Estatut de Funcionaris Municipals per al conjunt d'Espanya.

L'aprovació, el 1935, d'un Estatut de la Funció Pública Municipal a Catalunya i d'una "Llei Municipal de la República Espanyola" va tenir molt a veure amb la força associativa i mobilitzadora que van demostrar els Col·legis Oficials del Secretariat de l'Administració Local, formats pels anomenats secretaris d'Ajuntament. A Catalunya, gairebé tothom odiava aquest cos. Els batlles de les localitats menors de 10 mil habitants els consideraven la corretja de transmissió del caciquisme i del centralisme estatal. I també i, d'altra banda, També patiren l'animadversió dels funcionaris de la Generalitat, acomplexats pel seu diletantisme enfront d'un cos funcional més professionalitzat i farcit de llicenciats en Dret i administració pública. En canvi, durant el Bienni radical-cedista, el lerrouxisme descobrí en els secretaris d'Ajuntament un conjuntural "aliat" útil que havia de servir per contrarestar els governs municipals de republicans d'esquerres i socialistes del conjunt d'Espanya. I, en el cas concret de Catalunya, lerrouxistes i regionalistes també s'aproparen a aquest cos funcional per tal d'afeblir el poder local d'ERC.

Alcaldes d'Esquerra contra els secretaris d'Ajuntament

A Catalunya, la proclamació de la República es va caracteritzar per un fet força paradoxal. D'una banda, la població va percebre que les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931, guanyades per les candidatures republicano-socialistes a les principals capitals de província, va permetre la caiguda immediata de la Monarquia. Des de l'òptica de la tradició liberal-republicana, podia legitimar-se l'establiment revolucionari de la República adduint que

¹ Certament, el nom no feia la cosa. Cal insistir que el concepte "Generalitat" és un terme institucional útil que, a l'abril del 1931, adopten els membres del Govern Provisional de la República i Francesc Macià per substituir el més subversiu de "República Catalana"; a Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació...*, op. cit., pp. 8-23. La confusió sobre la falsa continuïtat històrica entre la Generalitat d'origen medieval i la del segle XX es manté sota un vernís de seriositat historiogràfica a Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents*, Barcelona, Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2003, 3 vols.

la força i l'esperit democràtic del municipalisme s'havia imposat al centralisme autoritari i monàrquic. Tanmateix, el triomf electoral d'ERC a Barcelona, centre visible de la revolució republicana a Catalunya, es va celebrar de forma més ostensible des del Palau de la Generalitat que no pas des de l'Ajuntament. Des del Palau de la Generalitat, Francesc Macià va proclamar la República Catalana i amb el seu gest eclipsà la proclamació de la República Federal espanyola que Lluís Companys va efectuar des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona. L'acció simbòlica de Macià semblava anunciar la importància que per a la direcció central de l'ERC hauria de tenir la Generalitat com a entitat coordinadora de totes les administracions públiques catalanes dins d'un Estat Català o d'una entitat autònoma. I, certament, un primer pas en aquesta línia va consistir en el traspàs progressiu del personal i dependències de l'administració provincial (les tradicionals Diputacions) a mans de la Generalitat. Des del punt de vista de la resta de les poblacions catalanes i, especialment, de les mitjanes i petites, això semblava anunciar la possible voluntat totalitzadora i absorbent de l'administració autònoma regional sobre l'administració local.

Semblava lògic, doncs, que els Ajuntaments catalans, a través dels seus mandataris i responsables, s'organitzessin per tal de frenar la política presumiblement intervencionista de la Generalitat en els afers locals. Per aquesta raó, el 29 d'octubre i el 10 de desembre del 1931 es van celebrar al Palau de la Generalitat assemblees de batlles pertanyents a poblacions amb un pressupost situat entre cent i tres-centes mil pessetes i amb una població inferior als deu mil habitants. Aquestes assemblees donaren per resultat la constitució de la Secció Segona de la Federació de Municipis Catalans (FMC), dominada, entre el 1931 i el 1934, per batlles vinculats a l'Esquerra. L'objectiu principal de la Federació fou sempre l'autonomia municipal, la qual es considerava imprescindible per anul·lar la potestat de l'Estat central en el nomenament de funcionaris i càrrecs dels Ajuntaments. El nou règim republicà va fer un primer pas en aquesta línia, en establir que mai més l'elecció d'alcalde es realitzaria a través de nomenament governatiu, sinó sempre per elecció popular. Amb aquesta decisió, els nous governants republicans volien mostrar la voluntat rupturista de la II República respecte a les polítiques intervencionistes dels règims precedents en els afers locals².

La FMC concentrà les crítiques contra l'intervencionisme de l'Estat en matèria local en la Monarquia Alfonsina i, especialment, en la Dictadura primoriverista. Els problemes, segons la Federació, no es limitaven al tema estricte de l'elecció governativa de l'alcalde, sinó que s'estenien a la mateixa configuració de les plantilles de funcionaris municipals. Certament, els càrrecs de secretari, interventor o dipositari d'Ajuntament s'obtenien per nomenament o per

² El període 1917-1923, els alcaldes de Barcelona van ser nomenats per primer cop pels regidors del consistori, Albert BALCELLS, "Vida i institucions polítiques", a Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *Història de Barcelona*, vol. VII: "El segle XX", Barcelona, Enciclopèdia Catalana-Ajuntament de Barcelona, 1995, pp. 259-323; i també Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN, *El personal polític de l'Ajuntament de Barcelona (1877-1923)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, pp. 76-84.

oposició convocada pel govern de l'Estat. Per contra, la FMC entenia que els ajuntaments, i no el govern, havien de posseir la potestat de nomenar o convocar oposicions per cobrir les places de secretari, dipositari i interventor. Així, la FMC reivindicà que "el secretariat ha d'estar format per un cos d'homes aptes i competents. La norma frontrispícia de llur conducta ha d'ésser la moralitat i l'honor" i entenien que havia de percebre un sou digne i que la seva selecció havia de recaure en els Ajuntaments interessats:

L'Ajuntament és lliure en absolut de triar-se el secretari que millor li convingui i té el dret, que és ensems un deure, d'ésser exigent en l'hora de l'elecció per assegurar-se la competència i les aptituds del funcionari acceptat. La garantia provatòria ha d'efectuar-se per mitjà de concurs i les qualitats i els antecedents morals han d'ésser-hi vinculats³.

Ara bé, la voluntat dels ajuntaments de controlar el nomenament d'aquests càrrecs, i sobretot el de secretari, tenia unes implicacions polítiques extraordinàries, ja que el secretari participava, juntament amb l'alcalde, de la gestió política i econòmica del govern municipal. I és que els secretaris, per la seva formació cultural i professional (sovintejaven els llicenciats en Dret), podien acabar fent-se amb el control efectiu dels ajuntaments, especialment els de menys de deu mil habitants, on el grau d'educació bàsica dels càrrecs de gestió o de participació municipal podia resultar més deficient.

Així, per totes aquestes raons, a l'inici del règim republicà, secretaris, dipositaris i interventors van ser denunciats com representants del centralisme i de la mateixa Dictadura primoriverista, i, en conseqüència, depurats per les autoritats locals escollides a les eleccions municipals del 12 d'abril del 1931⁴. En aquesta línia s'expressà el president de la FMC, F. Arnau i Cortina, batlle de Malgrat i membre d'ERC:

³ FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS (Secció Segona), *Origen i procés de la seva formació amb les les Assembles de Batlles celebrades en el Palau de la Generalitat de Catalunya els dies 29 d'octubre i 10 de desembre de 1931*, Badalona, Tipografia J.Casas, s.d., p. 13.

⁴ Paradoxalment, els secretaris d'Ajuntament no van ser, a l'inici del règim primoriverista, funcionaris de la major consideració per part de les autoritats de la Dictadura. És més, aquestes, a l'igual que les esquerres, identificaren el secretari d'Ajuntament amb les pràctiques caciquils i amb la corrupció administrativa. Aquesta acusació se sustentava en la malfiança de molts alcaldes i regidors de poblacions petites, sovint amb una dèbil cultura bàsica, envers un cos d'empleats públics amb una formació acadèmica cultural notable, de la qual l'important no era únicament saber llegir i escriure, sinó també poder fer números. I això significava controlar les finances del municipi. En conseqüència, en no poder controlar de forma exclusiva la gestió econòmica del municipi, el recurs de les autoritats locals fou acusar als secretaris de falsificar en benefici propi els comptes de l'Ajuntament. Inicialment, la gestió del primoriverisme es construï sobre la base d'acceptar com a certes les acusacions de corrupció vessades sobre aquest cos de funcionaris i, en conseqüència, s'inicià una política de depuracions del mateix. Ara bé, la denúncia i depuració contra un secretari sovint anava acompanyada de la del propi alcalde. S'entenia que aquest, nomenat a l'igual que el secretari per les autoritats governatives de la Monarquia Alfonsina, podia haver actuat com a còmplice de les malversacions i corruptes dels secretaris; i, també, a l'inrevés, que el secretari fos còmplice dels afers poc clars dels batlles. Il·lustratiu del procés de depuració de l'administració local fou el cas de la província de Girona. Així, per exemple, l'alcalde i el secretari de Santa Pau foren apartats del seus càrrecs, mentre que els secretaris d'Amer, Rupió, La Bisbal i el de Cassà de la Selva varen ser empresonats. El problema sorgí quan, la voluntat de venjança política i d'adaptació al nou règim, conduí a un sobreexcés de denúncies i, per tant, a la inverosimilitud de les mateixes. Per exemple, a Santa Pau, a finals del 1924, l'alcalde i el secretari van haver de ser restituïts perquè la denúncia havia estat falsa. Els excessos en les denúncies i en els càstics foren fruit de l'exemplaritat amb la que el primoriverisme va voler reprimir i depurar l'administració local en considerar-la, per damunt de l'administració general de l'Estat, l'epicentre de la corrupció i el caciquisme. En aquest sentit, la Dictadura va intentar donar mostrés d'exemplaritat i de virtuosisme suprimint teòrics privilegis i vicis dels empleats públics. Així, es van eliminar els passis de favor que tenien els funcionaris en determinats serveis com els transports. També s'establí, en teoria, un estricte control sobre les tasques laborals dels funcionaris. Un Reial Decret de 18 de setembre del 1923 establí l'horari dels empleats públics de 9 a 14 hores sense descans i amb l'obligació de signar abans d'entrar a l'oficina; sancions de suspensió de sou i feina en cas d'absències continuades i injustificades, fins el punt de poder concloure el procés amb l'expulsió de la carrera de funcionari. Una interpretació general sobre el per què de les depuracions exemplars del primoriverisme en l'administració local d'Espanya a M. Teresa GONZÁLEZ CALBET, *La Dictadura de Primo de Rivera. El Directorio Militar*, Madrid, Ediciones El Arquero, 1987, pp. 237. Pel context gironí Lluís COSTA I FERNÁNDEZ, "La reforma de l'Administració durant la Dictadura de Primo de Rivera", *Actes del I Congrés Internacional d'Història Local de*

Estimats companys: Totes aquestes ànsies de renovació que es manifesten en tots i cada un de nosaltres bé podem dir que són l'executòria d'una condemna de l'obra nefasta de la Dictadura. I no podria ésser d'altra manera: ells [els secretaris d'Ajuntament] eren producte de les conxorxes de tota la trama dictatorial; nosaltres som fills de la voluntat del poble que va voler blasmar amb el vot tot l'estat putrefacte anterior. Ells representaven la policia dels dèspotes per a oprimir els pobles i el pensament de tots els ciutadans; nosaltres som els mandatariis del poble per a defensar els seus drets per damunt de tots els obstacles. La distància és astronòmica⁵.

En conseqüència, si bé insistien que "hem de considerar el Secretari com el funcionari més vinculat a la vida municipal. Ve a representar l'assessor de l'Ajuntament", de l'altra volien posar les coses al seu lloc i remarcaven que "el Secretari ha de fer només que de Secretari"⁶. I, per tant, no actuar com un representant polític i fiscal del govern central. Tanmateix, el problema dels Ajuntaments petits i mitjans amb els secretaris no resultava estrictament polític, sinó també econòmic. Abans de les assemblees del 29 d'octubre i del 10 de desembre del 1931 a Barcelona, va tenir lloc una altra, a Madrid, de la Unió de Municipios, on els representants catalans proposaren que els dipositaris i interventors, només s'haguessin d'exigir en municipis de més de 300.000 pessetes de pressupost. Cal tenir present que tot i que secretaris, dipositaris i interventors constituïen càrrecs de nomenament estatal, els seus sous els abonaven els Ajuntaments. A més a més, tots aquests càrrecs els cobrien normalment llicenciats que, sempre segons els municipis adscrits a la FMC, cobraven uns sous considerats elevats. Així, la FMC recalçà que aquest tipus de funcionari tenia la seva lògica en un municipi de molts habitants, però no en un de petit on tenien molt poca feina i, per tant, es produïa una enorme desproporció entre l'elevat sou que cobraven i el minso treball que realitzaven⁷.

En la següent assemblea de la Federació de Municipis Catalans, celebrada el 1932, el batlle de Malgrat i militant d'Esquerra, Francesc Arnau, insistí en l'argument econòmic i

explicà amb tot detall la gènesi de la Federació, recordant com els Ajuntaments hagueren de defensar-se contra les invasions del Poder Central, que obligava als Ajuntaments a prendre funcionaris per força i exigia dels Municipis esforços desproporcionats a les possibilitats econòmiques llurs [i] negà que fos cert el que un alcalde els deia fa poc, quan, parlant dels Secretaris municipals, creia que eren aquests els que havien de manar. El comandament dels Ajuntaments pertany de manera exclusiva als designats per sufragi, únic sistema d'entendre veritable la sobirania popular"⁸.

Catalunya. Barcelona 12-13 de novembre de 1993, Barcelona, L'Avenç, 1995, pp. 239-249; i *La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Comunicació i propaganda a les comarques gironines*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1995, pp. 73-148; així com també Enric UCCELAY DA CAL, "Provincialistes contra dualistes: la Dictadura de Primo de Rivera a través de la província de Girona", a E. U. DA CAL et al., *La Dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992, pp. 5-45.

⁵ FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS (Secció Segona), *Origen i procés de la seva formació amb les les Assemblees de Batlles...*, op. cit., p. 10.

⁶ *Ibid.*, pp. 12-13.

⁷ *Ibid.*, p. 4.

⁸ FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS, *Acta de l'Assemblea General celebrada el di 8 de maig en el Saló de Cent de la Casa de la Ciutat de Barcelona*, Barcelona, Ramon Tobella, 1932, pp. 7-8.

En definitiva, el 1931, el mar de fons existent entre els secretaris municipals i els batlles d'elecció popular amagava el debat sobre quina mena de règim havia de vertebrar la vida política local en el nou Estat republicà: ¿sobre la base del sistema municipal tradicional i centralista, dissenyat per l'Estat liberal i reformulat per la Dictadura de Primo de Rivera amb aparents bases descentralitzadores, o establir un sistema nou fonamentat en el principi de l'autonomia municipal? L'aprovació, el setembre del 1932, de l'Estatut d'autonomia regional dotà a Catalunya de l'instrument legal a través del qual devia concretar la seva vida municipal i la dels seus funcionaris de l'administració local. D'aquesta forma, entre el 1933 i el 1934, el Parlament de Catalunya s'esforçà a tirar endavant una anomenada "Llei Municipal de Catalunya" basada, amb més o menys rigor, en les aspiracions d'autonomia municipal proposada per la Federació de Municipis Catalans (FMC)⁹.

Autonomia regional i autonomia municipal: el difícil encaix dels secretaris d'Ajuntament

Paradoxalment, l'exigència dels batlles vinculats a la FMC de concretar una "Llei Municipal de Catalunya" que substituís l'Estatut Municipal del 1924, no va anar acompanyada d'una ferma voluntat d'elaborar un Reglament de funcionaris municipals que regulés, com a mínim, les difícils relacions entre els secretaris i els Ajuntaments¹⁰. En aquest sentit, en el Primer Congrés Municipalista Català, celebrat el febrer del 1933 sota el patrocini de la FMC, s'abordaren temes d'urbanisme, higiene i sanitat i s'explicitaren tots aquells serveis amb els quals devien dotar-se els municipis per esdevenir viles modernes. Es volia evitar, també, la progressiva desruralització de Catalunya i que Barcelona es convertís en una megaciutat

⁹ FEDERACIÓ DE MUNICIPIES CATALANS (Secció Segona), *Origen i procés de la seva formació amb les les Assemblees de Batlles...*, op. cit., p. 24. Sobre el debat que el Parlament de Catalunya establí al voltant de la Llei Municipal, José Luís DE LA TORRE DIAZ, "Municipalismo y debate parlamentario sobre la división territorial de catalunya durante 1933", a *Poder político y aparatos del Estado 1931-1936. Comunicaciones presentadas a la ponencia III*, Universitat de Barcelona, s.d., pp. 357-367.

¹⁰ El 1923-1924, es va constituir una comissió que havia d'elaborar un Estatut Municipal i que va presidir el Director General d'Administració Local José Calvo Sotelo. Els seus col·laboradors més significatius foren José Mª Gil Robles, en aquells moments membre del Partit Social Popular, el tècnic militar Luís Jordana de Pozas, l'economista Flores de Lemus, Josep M^a Pi i Sunyer d'Acció Catalana i Miquel Vidal i Guardiola de la Lliga. En conjunt, es tractava d'una comissió formada per elements representatius del món polític de les classes mitjanes i de la tecnocràcia professional universitària sorgida arran de la crisi colonial del 1898, la qual majoritàriament havia destacat sempre la reforma de l'estat i de la seva administració local com a clau de volta de la solució dels problemes de la vertebració social, política i econòmica d'Espanya. Aquesta comissió va establir el precepte de l'autonomia municipal com a factor imprescindible. Tanmateix, les autoritats primoriveristes, temeroses que una excessiva autonomia municipal generés un nou caciquisme alternatiu el dinàstic, van desatendre els diferents consells de la comissió i aprovaren, el març del 1924, un Estatut Municipal, que establia la figura dels delegats governatius com a vigilants i fiscals de la tasca governativa dels Ajuntaments; i, a més a més, donada la suspensió de les garanties constitucionals establertes per la Dictadura, dotava els governadors civils de la capacitat d'escollir alcaldes i regidors. Així, l'autonomia municipal proposada per la comissió va quedar complementament sotmesa a la capacitat intervencionista de l'administració central de l'Estat. Política que va quedar reforçada amb l'Estatut provincial aprovat el març del 1925; a M. Teresa GONZÁLEZ CALBET, *La Dictadura de Primo de Rivera. El Directorio Militar*, Madrid, Ediciones El Arquero, 1987, pp. 240-242. A més a més, la reforma de l'administració local va estar marcada per la mateixa característica militar del règim ja que entre els governadors civils existiren nombrosos funcionaris de l'administració militar i civil: 60 en total. De la primera n'hi havia coronels (19), generals de brigada (9) i tinents coronels (7). Els sectors més nombrosos procedia dels cossos d'infanteria i cavalleria, que havien estat els que havien promocionat les Junes de Defensa. Respecte el sector civil, la majoria eren jutges i magistrats (7), seguits de professors d'Universitat i d'Institut (2) i de secretaris del govern civil (2). Tots plegats es caracteritzaven per compartir un pensament conservador de caire reformista i no tenir cap vinculació amb els partits dinàstics José Luís GÓMEZ NAVARRO, *El régimen de Primo de Rivera. Reyes, dictadura y dictadores*, Madrid, Cátedra, 1991, p. 190. Una visió coetània de tot el procés d'elaboració dels Estatuts Municipal i Provincial la donà el propi Director de l'Administració Local en temps de la Dictadura a, José CALVO SOTELO, *Mis servicios al Estado. Seis años de gestión. Apuntes para la historia*, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local, 1974, pp. 13-73.

envoltada de reduïdes viles aïllades. Aquestes idees van quedar recollides en una ponència de la FMC titulada "Projecte de Bases per a una nova Llei Municipal". Ara bé, d'aquesta ponència es retirà l'apartat que feia referència explícita a la condició laboral i professional dels empleats públics municipals¹¹.

Ara bé, una cosa sí que era segura: ni els empleats ni les autoritats municipals pretenien que es redactés un únic Reglament de funcionaris per a totes les institucions i entitats administratives de l'autonomia regional catalana. Semblava millor que els funcionaris municipals tinguessin un reglament particular i, fins i tot, existien veus que plantejaven la possibilitat que cada ajuntament elaborés i adoptés un Reglament propi en funció de les seves característiques i necessitats locals. En aquesta línia s'expressà la ponència presentada per l'Associació de Llicenciats en Administració Local (ALLAL) amb el títol "Preparació tècnica professional" on s'assenyalava que

Per a aspirar a ocupar un càrrec de funcionari administratiu en els organismes públics de Catalunya, ha d'ésser requisit indispensable la possessió del títol de Llicenciat en Administració o altre títol acadèmic o facultatiu, o bé exercir per temps no inferior a dos anys, funcions similars al càrrec de què es tracti, sense les quals coses no es podrà prendre part en cap concurs ni oposicions per a ocupar places d'entrada, salvant sempre el que estigui disposat en *els Reglaments que els Ajuntaments tinguin aprovats*¹².

La darrera frase resultava força explícita: "Els Reglaments que els Ajuntaments tinguin aprovats". Però el conjunt del paràgraf també pretenia exposar part de la realitat laboral del secretariat local de Catalunya el 1933. Cal tenir present que, el 1931, molts Ajuntaments on havien triomfat les coalicions d'esquerres es portaren a terme depuracions de secretaris municipals nomenats a l'època de la Dictadura. En conseqüència, les noves autoritats locals nomenaren altres secretaris afins ideològicament o personalment. Tanmateix, el "legalisme" polític dels governs del període 1931-1933 va permetre mantenir provisionalment l'Estatut Municipal del 1924 fins que s'aprovés un de nou. Això va provocar un enorme enrenou legal i administratiu perquè certificava la il·legalitat de les depuracions i dels nous nomenaments de secretaris. Aleshores, els secretaris depurats el 1931 reclamaren la reincorporació al servei i, en bastants casos, els tribunals resolgueren en favor seu. Però aquestes decisions trobaren la lògica oposició dels Ajuntaments republicano-socialistes i dels secretaris que hi havia nomenat. Així, enfront dels secretaris depurats el 1931, els escollits per les autoritats d'esquerres proposaren fórmules legals o paralegals que els garantissin consolidar la seva

¹¹ FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS, *Conclusions de les ponències aprovades en les sessions del Primer Congrés Municipalista Català celebrat durant els dies 2, 3, 4 i 5 de febrer de 1933, en el Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona*, Barcelona, Segimon Rovira Impressor, [1933]. La ponència retirada l'havia realitzat el president de la FMC, Francesc Arnau i Cortina, el qual, paradoxalment, havia explicat que el tema dels funcionaris no es podia "defugir" i "era un nostre compromís solemne contret en les Assemblees d'Alcaldes celebrades a finals de 1931, les quals portaven el germen de la formació de la nostra entitat i evidenciaren la necessitat de veure-la plasmada en la realitat del nostre viure social", a Francesc ARNAU I CORTINA, *Determinació del títol i del concepte de funcionari municipal. Límit de les necessitats del municipi en referència als funcionaris*, Barcelona, S. Rovira, impressor, gener 1933, p. 3.

¹² *Ibid.*, p. 25. El subratllat en cursiva és meu.

plaça de funcionari. Per exemple, una d'aquestes fórmules, es va plantejar en el Congrés Municipalista del 1933 dins de la ponència de l'ALLAL titulada "Preparació tècnica professional". Es tractava de consolidar en la plaça de funcionari municipal a tots aquells empleats que hi portessin un mínim de dos anys. Sens dubte, dos anys era el temps que, entre el 1931 i el Congrés Municipalista del 1933, portaven treballant els secretaris nomenats des de la Proclamació de la República ¹³.

Per contra, els Col·legis professionals del Secretariat de l'Administració Local denunciaren que, arran de les depuracions del 1931, s'havia incrementat l'intrusisme de funcionaris poc qualificats. En el cas concret de Catalunya, entre el 1931 i el 1935, el Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya (COSALC) denuncià l'amiguisme polític en el nomenament de funcionaris municipals i el perill d'un diletantisme professional entre el secretariat dels Ajuntaments:

De sempre, el Secretari d'Ajuntament, ha estat víctima de totes les petiteses de la política local. La lluita -salvatge moltes vegades- que el casinet de dalt i el de baix sostenen a cada poble per apoderar-se del govern municipal, sol tenir una víctima: el Secretari. A ell s'el fa responsable de totes les malvestats, i un canvi de política és fatal; s'el conceptua com un criat al qual es pot despedir sense més ni més.

[...]

L'Estatut municipal promulgat l'any 1924, obrí una nova era per el Secretariat d'Administració Local. Exigint uns coneixements i reconeguent una inamovilitat, donava les bases fonamentals per a que el Secretari assolís aquella independència i, com a conseqüència, pogués sentir aquell amor que és necessari posar en el treball per les coses de tothom.

Després del 14 d'abril del 1931, i com a conseqüència de l'enderrocament del règim borbònic, molts foren els Ajuntaments que encara feren pagar les culpes d'una política corrompuda al Secretari. Els Tribunals de Justícia, però, han anat restablint les coses en son lloc.

Amb tot i ésser greu el cas de les destitucions a què ens referim, hi ha una cosa, més greu encara a judici nostre, que és una conseqüència d'aquestes destitucions: és obrir les portes de les Secretaries d'Ajuntament a bon nombre d'intrusos. I és més greu això, perquè el Secretariat d'Administració Local, en camí de regeneració, amb la invasió de l'intrusisme ha fet una reculada de molts anys ¹⁴.

Tanmateix, les autoritats autonòmiques no van atendre les queixes del COSALC, ja que l'ERC, des del govern de la Generalitat, va prendre part per la FMC i els secretaris nomenats a partir de l'abril del 1931. En aquesta línia, el govern de la Generalitat va convocar,

¹³ En la darrera sessió del Congrés Municipalista del 1933, els participants reclamaren la consolidació de les depuracions efectuades pels Ajuntaments republicans. Així, s'aprovà "Adreçar-se al Parlament de Catalunya per tal que, mentre no sigui promulgada la llei municipal, s'avanci en aquest particular amb una llei que declari d'una manera absoluta la inaplicació a Catalunya d'aquelles disposicions d l'Estat referents a destins públics, o en el cas que es consideri que tals disposicions estan ja virtualment derogades per virtut del traspàs de serveis d'administració local aprovat per decret del 14 de gener prop-passat, que per decret del Departament respectiu de la Generalitat s'estatueixi tal cosa per tal que arribi en coneixement de totes les Corporacions interessades". I en el punt 12è:

"a) Demanar al Govern de la república, presenti un projecte de llei a les Corts de revisió dels decrets lleis i reglaments de la Dictadura pertocant al nomenament i separació dels funcionaris municipals.

b) Demanar també al Govern de la República, presenti un projecte de llei a les Corts deixant en suspens els falls de les sentències dictades pels Tribunals Contenciosos i àdhuc pel Suprem a favor de funcionaris municipals destituïts o corregits pels Ajuntaments posteriors a la primera Dictadura o en relació amb la mateixa els quals casos concrets siguin prèviament sotmesos i informats favorablement per un Consell format per tres Alcaldes de pobles afectats i dos delegats de la federació de Municipis, la qual farà públic aquest acord per a coneixement dels Ajuntaments catalans. La Comissió formada podrà prendre els assessoraments que cregui necessaris.

c) Interessar del Govern de la Generalitat de Catalunya i del Parlament Català recolzin els acords anteriors", a FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS, *Conclusions de les ponències aprovades en les sessions del Primer Congrés Municipalista Català celebrat durant els dies 2, 3, 4 i 5 de febrer de 1933, en el Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona*, Barcelona, Segimon Rovira Impressor, [1933], pp. 29-31.

¹⁴ "Problemes fonamentals del Secretariat d'Administració Local", *Butlletí del Col·legi Oficial del Secretariat d'Administració Local de Catalunya*, [a partir d'aquest moment BCOSALC], nº 4, Barcelona, Maig del 1935, pp. 6-7.

en data de 6 de juliol del 1933, oposicions a secretari municipal, tot subratllant que l'oposició es restringia a Llicenciats en Administració Pública o a secretaris accidentals que haguessin prestat servei a partir del 14 d'abril del 1931 per un termini únicament de sis mesos. Finalment, la Llei Municipal elaborada el 1933-1934 pel Parlament de Catalunya certificà, a través dels articles 217, 218, 219 i 220, la competència dels Ajuntaments en el nomenaments dels secretaris:

Art. 217. Cada Ajuntament nomenarà el seu Secretari, amb plena facultat, per mitjà de concurs o concurs-oposició, segons el mateix Ajuntament acordi.

L'acord de nomenament s'haurà de prendre per majoria absoluta del nombre legal de Consellers. Si en dues sessions consecutives no assolís el quòrum indicat, serà vàlid l'acord pres per majoria de vots dels assistents a la tercera sessió.

[...]

Art. 220. Tot els nomenaments de Secretari interins hauran de recaure forçosament en persones que posseeixin les condicions que per a exercir-les en propietat exigeix aquesta Llei. Mentrestant no es trobi persona en les condicions establertes, podrà nomenar-se, pel temps que fixa aquesta Llei, amb caràcter interí, una persona competent¹⁵.

Una interpretació prou generosa de la lectura d'aquests articles, com la que van fer molts alcaldes d'ERC, permetia ratificar amb caràcter retroactiu el nomenament de tots aquells secretaris que havien aconseguit la seva plaça arran de la Proclamació de la República. D'altra banda, la Llei Municipal també pretenia posar fi a les pràctiques intrusistes. Ara bé, contra l'intrusisme que es produís a partir del 1933 i no contra el que havia tingut lloc entre el 1931 i el 1933. En tot cas, s'establí com a requisit imprescindible per optar a una plaça de secretari titular o interí posseir una titulació de Llicenciat en Dret o en l'Escola d'Administració Pública. En el cas dels secretaris de primera calia comptar, a més a més, amb una experiència funcional de deu anys, mentre que per als secretaris de segona es va haver de crear un títol especial. Quant als Llicenciats en l'Escola d'Administració Pública de Catalunya sense cap més altra titulació, només podien accedir a les secretaries de tercera categoria. Finalment, les places d'interventors i sots-interventors només es reservaven als Professors Mercantils amb títol de Llicenciat de l'Escola¹⁶.

Tanmateix, el Col·legi Oficial del Secretariat d'Administració Local de Catalunya (COSALC) va criticar severament aquestes disposicions, ja que considerava que la Llei Municipal no només no solucionava el problema de l'intrusisme sinó que el camuflava sota un vernís tecnocràtic i de titulacions acadèmiques poc rigorós:

Una falta molt sèria de la Llei Municipal de Catalunya és la manca d'objectivitat dels preceptes que regulen la provisió de les Secretaries d'Administració Local. Per a solucionar casos particulars, s'ha donat una tal amplitud a aquests preceptes, que no poden pas fer-nos la il·lusió de poder bastir un cos de funcionaris d'una competència tant seriosa com requereix la funció que els està encomanada.

Seran, ben aviat, en número tant extraordinari les persones que poden desempeñar Secretaries municipals que, per força, s'ha d'entaular una lluita innoble per assolir-les. I la conseqüència, com sempre, és la desmoralització, és l'apartament dels millors per a donar pas als pitjors, és, tornem-ho a dir, la immoralitat en l'administració, el retràs en el progrés dels pobles.

¹⁵ Lluís MARQUÈS I CARBÓ, *La Llei Municipal de Catalunya (1933-1934)*, Barcelona, Editorial "El Secretariat Català", 1935, pp. 353-357.

¹⁶ Josep SARRIOL I GUALDA, *Història de l'Escola...op. cit.*, pp. 83, 121-122 i 134-135.

Perjudicis que no poden pas mesurar-se ni preveure's, ha de portar l'aplicació dels preceptes de la Llei Municipal, si no s'és amatent, ben aviat, a promulgar un Estatut de funcionaris municipals que, tot i respectant allò legislat, restringeixi el dret a aspirar a Secretaris d'Ajuntament i estableixi de manera seriosa el Cos de Secretaris d'Administració Local¹⁷.

Les queixes del Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya responien als interessos corporatius d'aquells secretaris aparentment més professionals, amb molts anys d'experiència a la funció pública i amb el títol d'advocat. Aquest sector del secretariat denunciava que la Llei Municipal havia estat dissenyada per la majoria parlamentària ERC-USC amb l'objectiu d'afavorir els empleats municipals partidaris, propers o beneficiaris d'alguna prebenda dels partits de Macià i Comorera. Així, el COSALC no dubtava a identificar tot aquest conjunt d'empleats amb el diletantisme funcional i amb la manca de professionalitat. En canvi, el Col·legi Oficial del Secretariat associava els seus adherents amb la professionalitat i la tecnocràcia, les quals, entenia el COSALC, es trobaven per damunt i al marge de qualsevol tendència política. Aquesta mena de discurs tecnocràtic també el van conrear, de forma especial, en els anys 1934-1935, regionalistes, cedistes i lerrouxistes, permetent l'apropament d'aquests grups al COSALC.

En realitat, durant el règim transitori de la Generalitat, la propaganda institucional i dels partits governamentals establí una dicotomia que identificava "enxufisme" i diletantisme professional amb l'Esquerra i els seus aliats polítics, mentre que tecnocràcia i rigor professional esdevingueren valors propis del centre-dreta català. Aquesta mena de discurs no es va limitar al marc estricte de Catalunya, sinó que, durant el Bienni radical-cedista, es va estendre al conjunt de la geografia espanyola. Fins el punt, que la sintonia entre lerrouxistes, cedistes i els diferents Col·legis del Secretariat conduïren, el 1935, a l'elaboració i aprovació d'una "Llei Municipal de la República Espanyola", que el centre-esquerra i l'obrerisme radical va interpretar com un mecanisme útil d'expansió i creixement social i polític de la CEDA i, especialment, del Partit Republicà Radical a través del control dels poders locals.

L'esforç municipalista del lerrouxisme

En el complex joc del lerrouxisme per aconseguir el control de la vida política local, el PRR va entendre que resultava fonamental el suport de la funció pública municipal. I així, el 1934-1935, el radicalisme apostà fermament per l'elaboració d'una Llei Municipal i d'Estatut de Funcionaris Municipals. Aquesta aposta va ser molt més ferma i decidida que la que va realitzar en el terreny dels funcionaris de l'Estat o de la mateixa Generalitat. Lògicament, el PRR s'inclinà per aquells sectors de la funció pública municipal més castigats per la gestió governamental del republicanisme d'esquerres i del PSOE: els empleats depurats l'abril del 1931 i el cos dels secretaris d'Ajuntament. Certament, entre els funcionaris municipals, i especialment entre els secretaris, regnava el sentiment generalitzat que calia establir un

¹⁷ "Problemes fonamentals del Secretariat d'Administració Local", BCOSALC, nº 4, Maig del 1935, p. 7.

Reglament suficientment clar per tal de consolidar els valors tecnocràtics i professionals com a via per superar l'amiguisme polític dels nomenaments¹⁸.

Després dels Fets d'Octubre del 1934, les diferents associacions d'empleats municipals celebraren reunions i assemblees on van mostrar reiteradament uns punts programàtics coincidents amb els del govern, ara ja format també per cedistes. I és que cal no oblidar que Gil Robles havia format part de la Ponència o comissió que havia redactat l'Estatut Municipal del 1924. Així, va tenir lloc, durant els dies 11 al 13 de desembre del 1934, el Congrés Extraordinari de la Federación Nacional de Obreros y Empleados Municipales (FNOEM), que tenia com a únic objectiu debatre i estudiar el projecte d'Estatut de Funcionaris de l'Administració Local, ja dictaminat per la Comissió de Governació de les Corts¹⁹. El Congrés, sota l'auspici de personalitats vinculades al Partit Radical, s'inicià l'11 de desembre del 1934 al Saló d'actes del Círculo de la Unión Mercantil de Madrid. En primer terme, es va constituir la Mesa provisional sota la presidència de Rafael Asquerino (Sanlúcar de Barrameda), vice-president Enrique Fernández (Sanlúcar de Barrameda) i secretari Jesús Dieste (Calataiud). Un cop constituïda la Mesa provisional es procedí a l'elecció per aclamació de la Mesa definitiva, formada per Bernabé de Fiestas (Màlaga) com a president, Francisco Díaz Serrano (Salamanca) vice-president primer, Luís San Segundo (Àvila) com a vice-president segon, Rafael Mollinedo (Úbeda), i, finalment, com a secretaris, Rafael Orozco (Ceuta), Enrique Farfán (Cadis) i Saturnino P. Llamas (Samora). A continuació es van establir les ponències de treball que tractaren els temes següents, tots de tipus laboral: Classificació de funcionaris, ingressos, retribucions i ascensos; Llicències, excedències i correccions disciplinàries; Drets passius; i Base de la Llei Municipal dedicada als funcionaris. A més a més, s'aprovà designar una comissió que durant els dies que durés el Congrés visités els caps de les minories parlamentàries a fi d'interessar-se per la propera discussió a les Corts de l'Estatut dels Funcionaris Municipals.

La sintonia que es va voler establir entre la Federación i el govern (sobretot amb els lerrouxistes) va resultar força eloqüent. Així, un cop finida la sessió preparatòria, Bragado, secretari general del Comitè Central de la Federación, saludà a la representació del govern en el Congrés i dirigí una especial salutació al lerrouxista i, en aquells moments, ex-ministre de la Governació, Rafael Salazar Alonso, iniciador i patrocinador de l'Estatut de Funcionaris Municipals²⁰. A les 11.30 del matí del 13 de desembre del 1934 es va celebrar, al Cercle de

¹⁸ *Ahora*, 11-IV-1934, p. 6.

¹⁹ *Ahora*, 5-XII-1934, p. 24.

²⁰ *Ahora*, 11-XII-1934, p. 25.

Belles Arts de Madrid, la sessió de clausura del Congrés de la Federación Nacional d'Obreros y Empleados Municipales. Aquest cop l'acte el va presidir el director d'Administración Local, Tom s L pez Hermida, i amb ell van seure Salazar Alonso, el també lerrouxiista i diputat per Melilla Carlos Echeguren, i el president de la Mesa, Bernabé de Fiestas ²¹. El secretari de la Federación va llegir les conclusions de l'Assemblea que feien referència a la reorganització de la guàrdies municipals, la creació d'un Mont de Peitat, d'una Escola de Funcionaris i d'un col.legi d'orfes, aix  com una proposta sobre interinitats que indicava que no havien de durar més de sis mesos. Per acabar la seva intervenció, va llegir també algunes bases addicionals que pretenien complementar el text del projecte de Llei Municipal. Després va intervenir Echeguren que, en un to marcadament populista, va assenyalar que no parlava com a diputat sinó com a funcionari municipal i que, per aquesta raó, estava disposat a defensar els interessos dels empleats públics a les Corts. La intervenció d'Echeguren recordava les promeses que Joan Comorera havia efectuat, el 1932-1933, a l'Associació Cultural i Esport- Generalitat de Catalunya. El líder de la USC havia manifestat, donada la seva condició de parlamentari, portar al Parlament de Catalunya les reivindicacions dels funcionaris de la Generalitat.

En darrer terme, va parlar Salazar Alonso, el qual va dir que, tot i que en aquells moments estava apartat de la vida parlamentària, quan arribés el cas no dubtaria a fer el mateix que havia prom s Echeguren. Ressaltà que va patir molts entrebancs morals quan ell, partidari de l'autonomia municipal, va haver de suspendre molts ajuntaments per culpa del moviment revolucionari de l'octubre del 1934. Ara bé, entenia que l'autonomia municipal devia tenir uns límits. Per exemple, l'ordre públic el considerava matèria d'estat i no municipal; aix  entenia que els guàrdies municipals havien de sotsmetre's a l'Estat en els afers corresponents a temes estrictament policials i a l'Ajuntament en els aspectes merament administratius. Per finalitzar el seu parlament, Salazar Alonso destacà que estava a punt d'entrar en funcionament l'Escola de Funcionaris. L'acte acabà amb "vives" a Salazar Alonso, a la República i a Espanya ²². En definitiva, l'assemblea de la FNOEM resultà il.ustrativa de la importància que els lerrouxiistes donaren al control dels municipis com a via d'enfortiment del partit. I, per aquesta raó, tenien molt clar que havien d'aconseguir el suport dels funcionaris municipals. I entre aquests, els secretaris dels Ajuntaments constituïren el sector que va manifestar el màxim suport possible als projectes municipalistes del lerrouxiisme i dels seus aliats cedistes.

²¹ Tom s L pez Hermida esdevingué Director General d'Administración Local al juny del 1934 en substitució de Josep Puig d'Asprer, pel fet que aquest va abandonar el Partit Republicà Radical, *Ahora*, 7-VI-1934, p. 6. Sobre Carlos Echeguren veure Octavio RUIZ MANJÓN, *El Partido Republicano...*, op. cit, p. 407.

²² *Ahora*, 14-XII-1934, p. 25.

La sintonia dels secretaris municipals amb radicals, cedistes i regionalistes

Al llarg dels anys 1934 i 1935, el cos de secretaris d'Ajuntament va mantenir una actitud clarament amistosa amb els governs lerroxistes i radical-cedistes. La raó cal trobar-la en les promeses, fonamentalment del PRR, de restitució dels funcionaris municipals depurats pels consistoris sorgits de les eleccions del 12 d'abril del 1931 i per la voluntat força arrelada dels radicals de confeccionar una Llei Municipal que substituís l'Estatut Municipal del 1924 i un Reglament de Funcionaris municipals a partir de criteris professionals i tecnocràtics²³.

L'any 1935 les Corts aprovaren l'anomenada "Llei Municipal de la República Espanyola", la qual recollí en el capítol VII del títol III tots els aspectes corresponents a la funció pública municipal²⁴. Així, classificava els funcionaris municipals en quatre categories: administratius, facultatius i tècnics, de serveis especials i subalterns i guàrdia municipal. A més a més, establia, a través de l'article 159, que

el nombramiento de todos los funcionarios compete a las respectivas corporaciones. Se efectuará siempre por oposición o concurso, juzgados por Tribunales o Comisiones exclusivamente técnicos, presididos por un representante de la Corporación interesada²⁵.

Per contrarestar l'intrusisme, sovint consolidat a través de la figura de l'interí, s'establí que "ninguna plaza de funcionario municipal podrá estar provista interinamente por más de seis meses" i, en tot cas, "las interinidades de cualquier clase que hayan de cubrirse en los Ayuntamientos lo serán por funcionarios que figuren en los Escalafones y se encuentren en expectación de destino mientras los hubiere"²⁶. És a dir, no només es pretenia resoldre el problema de l'intrusisme sinó el de la desmesurada despesa pública, doncs sovint es proveïa un càrrec municipal a través d'un interí quan ja existia un funcionari en expectativa de destinació. Pel que respectava als secretaris d'Ajuntament, se'ls va dotar d'"un Cuerpo de carácter nacional" que restava dividit en tres categories: els de primera i segona ingressaven a la funció pública per la via del concurs-oposició i calia, en el cas dels dels de primera categoria, posseir el títol d'advocat, mentre que les secretaries de tercera categoria les podien cobrir interins i opositors lliures²⁷.

²³ Les bones vies d'entesa entre els diferents governs lerroxistes i els secretaris d'Ajuntament es van fer evidents durant tot l'any 1934. Així, el febrer del 1934, el Col·legi Central del Secretariat Espanyol havia celebrat una assemblea sota la presidència del seu cap Mariano Berdejo, *Ahora* 28-II-1934, p. 27. Aquesta sintonia amb el govern radical continuà durant l'estiu del mateix 1934, quan el Col·legi Central del Secretariat i el govern van negociar amb resultats positius les condicions d'accès a la funció pública municipal dels interins, *Ahora*, 7-IX-1934, p. 21.

²⁴ Plutarco DE AMAYA i Basilio MARTÍ Y BALLESTE, *Ley municipal de la República Española año 1935*, Madrid, Librería General de Victoriano Suárez, [1935].

²⁵ *Ibid.*, pp. 510-511.

²⁶ *Ibid.*, pp. 511-512.

²⁷ *Ibid.*, pp. 514-516.

En conjunt, els articles de la "Llei Municipal de la República Espanyola" corresponents a la funció pública local no presentaven unes diferències notables amb els de la "Llei Municipal de Catalunya". La diferència cal trobar-la en el signe polític dels partits que aprovaren cadascuna de les lleis, la forma en què posteriorment les presentaren a l'opinió pública i la manera com interpretaren els respectius articulats. En el cas de la legislació municipal catalana, el Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració local de Catalunya (COSALC) denuncià l'ambigüitat de molts dels seus articles. En conseqüència, durant el règim transitori de la Generalitat, el COSALC va reclamar dels diferents governadors generals i dels seus governs que reformulessin i reinterpretessin aquells aspectes de la "Llei municipal Catalana" que encara permetien l'intrusisme en el cos de secretaris de l'administració local. Així, el 8 de juny del 1935, una representació del COSALC visità el conseller de Governació, Lluís Jover Nonell, al qual

Li parlaren també de l'intrusisme dintre del secretariat i de l'examen que preveu l'article transitori primer de la Llei municipal de Catalunya del 16 de juliol del 1934 per tal de declarar els secretaris de segona categoria amb suficiència per a ocupar places en Municipis de fins a deu mil habitants. El Sr. Conseller prometé ocupar-se d'aquests afers i donar-los una resolució satisfactòria en quan sigui possible²⁸.

I, certament, el 21 de juny del 1935, el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* (BOGC) recollí les demandes corporatives del COSALC, segons les quals els exàmens per cobrir places de secretari de segona categoria només podien realitzar-los aquells que portaven més de deu anys en la funció pública municipal²⁹. La sintonia entre el COSALC i les autoritats del règim transitori es refermà quan el govern de la Generalitat, presidit pel lerrouxista Pich i Pon, es mostrà disposat a dotar als empleats municipals d'un Reglament de Funcionaris. Així, mentre que, a l'abril del 1935, es constituí la Ponència per dissenyar un Estatut de Funcionaris de la Generalitat, el juny s'establí una altra per a l'estudi de l'avantprojecte del Reglament de Funcionaris de l'Administració Local de Catalunya. Aquesta estava formada per l'Associació de Llicenciats en Administració Pública, el Col·legi del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya, el Col·legi d'Interventors de Cabals Públics a Catalunya, la Federació de Municipis Catalans i la Federació Catalana d'Empleats i Obrers de Municipis Catalans³⁰. El Butlletí del COSALC va afirmar:

Aquesta Ponència va constituir-se el divendres 19 del mes que som, i de la seva tasca cal esperar-ne la reivindicació total dels drets del funcionarisme municipal de Catalunya, creient que els homes que la formen, coneixedors tots de la importància de l'afer que els ha estat encomanat, voldran abocar en l'obra que realitzen, tota llur bona fe traduïda, exclusivament, en fer justícia a les aspiracions dels funcionaris municipals de Catalunya³¹.

²⁸ "Casa nostra. Junta de Govern", *BCOSALC*, nº 5, juny del 1935, p. 2.

²⁹ "El procés d'un precepte legal. Els exàmens especials per a Secretaris", *BCOSALC*, nº 6, juliol del 1935, p. 5.

³⁰ "El Reglament de Funcionaris Municipals de Catalunya", *BCOSALC*, nº 5, juliol del 1935, pp. 4-5.

³¹ *Ibid.*, p. 5.

Ara bé, mentre a la Ponència de l'Estatut de Funcionaris de la Generalitat no es van incloure les associacions d'empleats públics com l'AFGC, a la Ponència del Reglament d'empleats municipals sí que hi van ser presents. Pot trobar-se una explicació en la poca tradició històrica de les associacions o seccions sindicals de funcionaris de la Generalitat, fet que no es produïa en el terreny de l'associacionisme municipal. Però també cal tenir en compte el tarannà polític de les mateixes associacions. Així, tot i que l'AFGC portà a terme una estratègia "sindical" moderada i d'una certa avinentesa amb la Lliga, els seus dirigents, com Miravittles, seguien sent gent pròxima a l'Esquerra. En canvi, en l'àmbit de l'administració local, entitats com la Federació de Municipis Catalans (FMC) ja no es mantenien sota control de l'ERC sinó de partits que formaven part dels governs del règim transitori de la Generalitat. Així, el 1935, la FMC ja no estava presidida per Francesc Arnau i Cortina, sinó pel regionalista Ramon Coll i Rodés³².

En definitiva, al setembre del 1935, el govern de la Generalitat presidit per Joan Pich i Pon va aprovar un Reglament de Funcionaris municipals, que mai no van tenir els empleats de la Generalitat. El Reglament de Funcionaris recollia una de les aspiracions dels Col·legis de Secretaris: l'obligatorietat de cobrir tots els llocs de feina municipals per la via del concurs-oposició com a via per evitar l'intrusisme professional. Però no només això, sinó que s'assenyalava l'obligatorietat de posseir els títols de Llicenciat en Administració Local i en Dret per poder accedir a la funció pública municipal³³. La validesa del títol de Llicenciat en l'Escola d'Administració Pública de Catalunya permetia refrendar el Decret del 30 d'agost del 1935, publicat en el BOGC el 5 de setembre, pel qual el conseller de Governació, Lluís Jover i Nonell, exigí la revisió de les oposicions restringides al secretariat d'Ajuntaments convocades el 1933 pel govern d'ERC. L'anul·lació d'aquestes oposicions es fonamentà en el gran nombre de reclamacions que els opositors van realitzar davant de les irregularitats que es produïren en la presentació de la documentació³⁴.

Per tant, tot i que hi havia alguns punts del Reglament que no acabaven de convèncer als dirigents del Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya, el COSALC va donar pública i fervent acceptació de l'Estatut de Funcionaris Municipals aprovat per la Generalitat:

El nostre judici personal, en conjunt, és que el Reglament ens satisfà, sense que això vulgui dir que, en l'avenir, no pugui millorar-se en algun dels seus aspectes.

La nova reglamentació és superior a la que substitueix. Aquells casos tràgics de Secretaris que no cobraven el sou, de jubilats que no cobraven els drets passius i que costava remoure tots els ressorts per a obtenir que es complissin aquestes sagrades obligacions -quan s'obtenia- no podran donar-se amb el nou Reglament. S'estatueixen unes normes ràpides i concretes

³² *Ibid.*, p. 5.

³³ El Decret del Reglament de Funcionaris municipals aprovat per la Generalitat a *BOGC*, nº 272, 29-IX-1935, pp. 2329-2349.

³⁴ Joan SARRIOL I GUALDA, *Història de l'Escola...*, op. cit., pp. 102-103.

per a portar a efectivitat aquestes obligacions, i s'estableix d'una manera precisa i definida la responsabilitat dels Ordenadors del pagament que negligeixen aquest deure primordial³⁵.

Una única veu dins del COSALC va discrepar de la satisfacció general mostrada pel Col·legi Oficial del Secretariat pel Reglament de Funcionaris Municipals. Va ser la d'Enric Corbella, secretari de l'Ajuntament de Lleida, que defensava la redacció d'un Reglament de Funcionaris únic per a totes les administracions de Catalunya. L'aprovació de l'Estatut de Funcionaris Municipals certificava, segons el seu punt de vista, el triomf de la classe política en l'objectiu de mantenir desunits i enfrontats corporativament a tots els sectors de la funció pública de Catalunya i de tota Espanya, en general:

En aquestes poques paraules ["Els funcionaris d'Administració Local", títol de l'article] està inclòs tot el problema de la burocràcia municipal i regional. Mentrestant diguem empleats municipals, Secretaris municipals, empleats de les Comissaries i funcionaris de la Generalitat, serem tots uns pàries de l'Administració. Quan, sense fer distinció entre uns i altres, poguem dir funcionaris d'Administració local, comprenent-los a tots ells, aleshores serà quan s'haurà produït el miracle de la nostra dignificació i redempció.³⁶

Certament, la proposta de fusionar els funcionaris municipals i de la Generalitat en un sol cos d'administració local de Catalunya no havia de resultar satisfactori per a gairebé ningú. Per als partits d'àmbit general espanyol, el plantejament del secretari de Lleida constituïa el camí per a la nacionalització catalanista de Catalunya. Certament, un cop s'aixequés la suspensió de l'Estatut, donar a la Generalitat la possibilitat de vertebrar l'autonomia regional catalana en una administració única significava donar un extraordinari poder d'actuació al partit o coalició de partits que governessin l'entitat autònoma. I és que cal tenir molt present que la Generalitat a través dels traspassos de competències efectuats el 1932-1934, també tenia la possibilitat de gestionar diferents cossos funcionaris de l'Estat. Per la seva banda, els Ajuntaments també havien de veure amb recança la proposta d'Enric Corbella, doncs assenyalava el camí que conduïa als Municipis a sotmetre's totalment a l'autoritat de la Generalitat. I, finalment, tampoc no havia de satisfer conceptualment al conjunt del catalanisme, doncs Corbella parlava d'administració local catalana i no nacional.

Per totes aquestes raons, els governs radical-cedistes de la República i els de la mateixa Generalitat transitòria apostaren més obertament per satisfer les demandes del funcionaris municipals que no pas els de la Generalitat. I és que el municipalisme i el localisme encara seguien tenint una força i un pes polític suficientment útil com per aturar les aspiracions del catalanisme. Tanmateix, en el cas català, lerrouxistes i regionalistes no varen fer ús del municipalisme per desmuntar l'autonomia regional de Catalunya, sinó per a reorientar-la en benefici propi. I per aquest motiu cercaren el suport dels empleats municipals,

³⁵ "El Reglament de Funcionaris Municipals de Catalunya.- El Nostre judici", *BCOSALC*, nº 9, octubre del 1935, p. 7.

³⁶ Enric CORBELLA, "Col·laboració espontànea/Els funcionaris d'Administració Local", *BCOSALC*, nº 8, setembre del 1935, pp. 6-7. Certament, mentre a Espanya resulta gairebé impossible trobar una associació funcional que aglutini als funcionaris de totes les administracions públiques, als EE.UU aquest fenomen no es produeix. Un exemple d'associació funcional que pretenia organitzar a tots els treballadors o empleats de la funció pública nordamericana va ser l'American Federation of State, County and Municipal Employees (AFSCME), creada el 1932 a partir d'un grup d'empleats públics de Wisconsin; a Leo KRAMER, *Labor's paradox. The American Federation of State, County, and Municipal Employees, AFL-CIO*, New York and London, John Wiley and Sons, Inc., 1962.

però no a través d'un discurs polític, sinó d'interès laboral i professional. En veritat, el discurs tecnocràtic va facilitar la connexió entre els funcionaris municipals, especialment els secretaris, i els radicals, cedistes i regionalistes. A Catalunya, lerrouxistes i sobretot regionalistes representaven a les classes mitjanes universitàries de centre-dreta orientades a carreres com la de Dret. Aquesta característica constituïa una de les diferències entre la Lliga i l'ERC, en la mesura que molts dels seus membres eren nouvinguts en la política i dipositaris d'un notable diletantisme cultural i una formació acadèmica irregular. Segons el punt de vista del regionalisme, es tractava del noucentisme conservador revisitat per la Lliga als anys trenta, oposat a la versió "popular" del noucentisme representada per l'Esquerra; la tecnocràcia elitista enfront de la tecnocràcia vulgaritzada i intrusista.

Si bé les pretensions tecnocràtiques de les esquerres, especialment les socialistes i comunistes, s'inspiraven en el model soviètic, les de regionalistes i radicals tenien molt a veure amb la reforma de l'administració i del funcionariat que s'estava portant a terme als EE.UU., on, el 1935, s'intentà establir l'anomenat sistema de carrera en el servei i que tenia per objectiu vertebrar un cos de funcionaris professionalitzat a partir del concepte de "carrera funcional". En aquest sentit, als anys trenta i quaranta s'introduí de forma molt lenta la necessitat d'instruir el funcionari abans i després d'incorporar-lo a la funció pública. El 1937, es va crear l'*Institute of Local and State Government*, dependent de la Universitat de Pennsylvania. A l'*Institute* anaven tant aquells que volien presentar-se a oposicions com els funcionaris que volien perfeccionar-se. El curset, a l'igual que el de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, durava dos anys i, en finalitzar-lo, devia presentar-se una tesi. Els estudiants combinaven la teòrica de les aules amb feines pràctiques a l'administració a través d'un horari de nou a dotze del matí durant cinc dies a la setmana. El dissabte el dedicaven a redactar la tesi. Aquest sistema pretenia superar o substituir el sistema tradicional d'elecció de càrrecs públics i funcionaris de la tradició política nordamericana des de la independència que considerava a tothom responsable i capaç de participar de l'organització política i econòmica dels seus veïns. Tradicionalment, aquesta premissa havia provocat una malfiança important vers el tècnic dins de l'administració pública nordamericana impeding la creació, durant el segle XIX, d'un cos nacional de funcionaris professionalitzat. Ara bé, a finals del segle XIX, en plena irrupció del progressisme (fenomen més o menys equivalent al regeneracionisme espanyol), i en els estats del nord-est, es començaren a questionar aquests plantejaments i donaren pas al nomenament de funcionaris a través d'una Comissió del Servei Social. Es pretenia evitar la destitució d'empleats públics per raons polítiques, visió que inspirà la reforma de la funció pública nordamericana i també l'espanyola dels anys trenta³⁷.

³⁷ Luís G. MARQUÉS, *Gobierno y administración local en Estados Unidos*, pròleg de Luís Jordana de Pozas, Barcelona, "Informaciones Municipales", 1957, pp. 6-198. El prologuista Jordana de Pozas formà part de la comissió que elaborà el projecte d'Estatut Municipal del 1924. També Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Democracia, jueces y control de la administración*, Madrid, Editorial Civitas, 1997, p. 117. El referent nordamericà dels regionalistes ja es posà de manifest als anys deu amb la Mancomunitat; Francesc ROCA, "La Mancomunitat de Catalunya: una solució "americana"", *L'Avenç*, nº 3, Barcelona, juny 1977,

Des de la mateixa AFGC, el 1935, s'exposaren punts de vista crítics envers la tradicional forma d'accés a la funció pública nordamericana fonamentada en el sistema d'elecció, conegut amb el nom d'"spoil sistem". Sebastià Esquerrà, membre de la Junta Directiva de l'AFGC i professor de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, comparà l'"spoil sistem" amb l'anomenat "torn de cessants", fenomen provocat pels canvis de majoria governant i parlamentària característics del "torn de partits" del sistema canovista. Segons Esquerrà

Com s'entra a ser funcionari?

Fins a les darreries del segle passat, els governants nomenaven qui volien, sense exigir cap mena de prova justificativa de la capacitat dels nomenants. Hi va haver pobles que varen portar a la pràctica aquest sistema amb veritable furor, com exemple, els Estats Units, on cada vegada que hi havia canvi de situació política, s'acudia al sistema que en deien de la pirateria, *spoil sistem*, en que el partit nou treia tots els funcionaris posats per l'altre partit.

Això recordava l'antic sistema espanyol del torn de cessants, que quan pujaven els conservadors tots els del Govern liberal anaven al carrer o vice-versa.

Mentre això va imperar no hi va poder haver funcionaris zelosos dels seus deures, perquè aquests feien política de balanç i a voltes venien favors als que creien que pujarien el dia de demà.

Hi ha hagut sistemes pitjors, com el de la venda de càrrecs, però això avui és impossible³⁸.

En conseqüència, Esquerrà entenia que per a contractar empleats públics en qualsevol administració "el millor sistema és atendre al mèrit". Per això, segons aquest professor de l'Escola d'Administració Pública, la meritocràcia, no només complementava la professionalitat, sinó que a més resultava virtuosa "en primer lloc com a norma de justícia i en segon lloc perquè assegura una funció acurada en benefici del poble en definitiva". I apuntava, a continuació, els mecanismes idonis d'accés a la funció pública i les vies de perfeccionament professional del funcionari:

La Generalitat de Catalunya ha comprès, però, la necessitat de realitzar una tasca prèvia de preparació i formació de tots aquells que aspirin a ésser funcionaris, per tal que puguin presentar-se a l'oposició o concurs després d'haver realitzat uns estudis d'especialització de la vida administrativa. I aquesta tasca ha estat encomanada a l'Escola d'Administració Pública, la qual, integrada per un selecte nombre de professors, prepara amb dos anys, els futurs funcionaris de les Corporacions Públiques de Catalunya.

Totes aquestes exigències de l'Administració al seleccionar els seus funcionaris, han comportat la necessitat d'establir garanties a favor dels mateixos.

I bona prova d'això, és que la mateixa Constitució espanyola de 9 de desembre del 1931, en parlar dels drets i deures dels espanyols després d'establir en l'art. 40 que tots els espanyols, sense distinció de sexe, seran admissibles als empleus i càrrecs públics segons el seu mèrit i capacitat, salvant les incompatibilitats que les lleis assenyalin, en el seu art. 41 determina, que els nomenaments, excedències i jubilacions dels funcionaris públics es faran conforma a les lleis, que la seva inamovibilitat queda garantida per la Constitució; i que la separació del servei, les suspensions i els trasllats sols tindran lloc per a causes justificades previstes en la llei. També declara que no es podrà molestar ni perseguir a cap funcionari públic per les seves opinions polítiques, socials i religioses, i que si el funcionari públic en l'exercici del seu càrrec infringeix els seus deures amb perjudici de tercer, l'Estat o la Corporació a qui serveix, serà subsidiàriament responsable dels danys i perjudicis consegüents³⁹.

La invocació a la Constitució del 1931, com a text sagrat garantidor de la imparcialitat i professionalitat dels funcionaris, tenia sentit en un context en què les esquerres temien que la majoria parlamentària del centre-dreta portés a efecte la seva reforma. En aquest sentit, les paraules d'Esquerrà semblava que pretenien denunciar qualsevol intent de canvi de la

pp. 41-47.

³⁸ Sebastià ESQUERRÀ, "Consideracions sobre els funcionaris administratius", *BAFGC*, nº 17, agostsetembre 1935, p. 6.

³⁹ *Íbid.*, pp. 6-7.

Constitució com un intent del centre-dreta i les dretes espanyoles de reinstaurar el "torn de cessants" propi del periclitat sistema canovista. Podria desprendre's del text escrit per Esquerrà que per contrarestar el discurs tecnocràtic del centre-dreta català, la Junta de l'AFGC, inclinada políticament en favor d'ERC, necessités fer una declaració de principis que evidenciés que la Constitució del 1931, aprovada majoritàriament per les esquerres, ja era un càntic al professionalisme, la tecnocràcia i la meritocràcia. Ara bé, les paraules d'Esquerrà contrastaren amb el que fou l'actuació de les esquerres un cop recuperaren el poder després de les eleccions de febrer del 1936. Certament, a Espanya, durant la primavera del 1936, es tornà a produir una nova reordenació de la funció pública que no va estar inspirada ni molt menys en criteris professionals sinó, com era el costum, en criteris polítics. La victòria de les candidatures del Front Popular i del Front d'Esquerres obrí el camí a una nova depuració funcional com les de l'abril del 1931, novembre del 1933 i l'octubre del 1934. És més, disposicions aprovades pels governs lerrouxistes i radical-cedistes les van ignorar o reformular els nous governs de centre-esquerra a fi i efecte de legalitzar la corresponent depuració. En definitiva, entre el 1931 i el 1936, tots els projectes de reforma de la funció pública catalana i espanyola, fossin de dretes o d'esquerres, no van poder superar les fortes tendències partidistes que, a la curta, relativitzaven i negaven tots els discursos tecnocràtics. Perquè, en rigor, fins i tot els plantejaments tecnocràtics naixien d'una neta inspiració partidista.

XI. CONTRA LES DEPURACIONS FUNCIONARIALS, CORPORATIVISME I
MUTUALISME (DESEMBRE 1935-MAIG 1936)

35. LA REVENJA DEL FRONT D'ESQUERRES: NOVES DEPURACIONS I VELLES READMISSIONS

La política funcional dels governs anomenats de Front Popular es va fonamentar en la depuració de tots aquells funcionaris que havien aconseguit el corresponent lloc de feina com un favor polític dels governs radical-cedistes; i, al mateix temps, es procedí a la reincorporació, en els seus llocs de treball, de tots els empleats públics depurats per raons polítiques i socials arran dels Fets del 6 d'octubre del 1934. No només això, sinó que a l'empar d'una retòrica regeneracionista, els governs republicans d'esquerres van aturar la reforma de l'administració (sobretot la de l'àmbit local) que els governs radical-cedistes havien efectuat durant els dos anys anteriors. Una política semblant es va adoptar a Catalunya sota els governs de la Generalitat presidits per Lluís Companys i tots els Ajuntaments dominats, a partir de febrer del 1936, per coalicions d'esquerres. Òbviament, l'esperit de revenja de les esquerres en la depuració de la funció pública va contradir les afirmacions que assenyalaven l'existència d'un anomenat "oasi català"¹.

La funció pública en el programa del Bloc o Front Popular Antifeixista

Entre finals del 1935 i principis del 1936, l'experiència del Bienni radical-cedista, període identificat per les esquerres com un assaig de govern contrarrevolucionari i "feixista", va condicionar l'elaboració del programa electoral del Bloc o Front Popular². Així, tant al Partit Republicà Radical com la CEDA o la mateixa Lliga Catalana se'ls va qualificar d'instruments governamentals del feixisme. La duresa de la repressió durant la revolució d'octubre del 1934 i la consegüent "usurpació" a les esquerres de governs municipals i el de la Generalitat esdevingueren, als ulls de les esquerres republicanes i obreristes, proves inqüestionables de la culpabilitat reaccionària de lerrouxistes, catòlics, agraris i regionalistes. Com a conseqüència, tota la tasca legislativa realitzada pels governs lerrouxistes-cedistes a Madrid i la dels governs del PRR-Lliga-Acció Popular de Catalunya des de la Generalitat, es va interpretar com una pura legislació feixista i autoritària que calia suprimir, inclosa la reforma de

¹ Paradoxalment, foren els sectors regionalistes, víctimes ells mateixos de la depuració política de les esquerres republicanes, aquells que encunyaren el mot "oasi català". En concret, s'apuntà la paternitat del concepte a Manuel Brunet, redactor de *La Veu de Catalunya*. Des de l'òptica de la intel·lectualitat regionalista existí, entre el març i el maig del 1936, una "lluna de mel" entre l'ERC i la Lliga produïda per l'interès mutu per restablir completament l'administració autònoma regional. En darrer terme, la raó d'aquesta visió "idíl·lica" i irreal de la Catalunya del 1936 es basava en la prioritat de la Lliga Catalana per trobar els màxims punts de connexió amb els republicans catalanistes amb la finalitat d'aïllar la ultraesquerra obrerista; a Ricard VINYES, "1936. L'"oasi català", un miratge conservador", *Serra d'Or*, Barcelona, Publicacions Abadia de Montserrat, febrer, 1982, pp. 27-30.

² El Front Popular va ser, en realitat, una reedició de la Conjunció republicano-socialista, a la qual s'hi van afegir els comunistes del PCE i del POUM. En realitat, la propaganda electoral de les esquerres durant el gener i el febrer del 1936 parlà sempre de coalicions o blocs populars antifeixistes. La por dels sectors governamentals del Bienni radical-cedista a una més que previsible revenja política de les esquerres, va afavorir que la propaganda electoral del centre-dreta i de la dreta, transformés una remodelació de l'antiga Conjunció republicano-socialista en quelcom semblant a un "revolucionari" Front Popular, a Santos JULIÀ, *Orígenes del Frente Popular en España (1934-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1979, p. 11. El procés de formació de les candidatures del Front Popular també està explicat a Javier TUSELL, *Las elecciones del Frente Popular en España*, vol. 1, Madrid, Cuadernos para el Diálogo, 1971.

la funció pública local cimentada en el professionalisme i la tecnocràcia, la depuració d'empleats públics vinculats a les esquerres i els nomenaments de funcionaris adscrits als partits governants a Madrid o als governs de la Generalitat del règim transitori.

Per contrarestar la reorganització de la funció pública efectuada pel centre-dreta entre el 1934 i el 1935, les formacions polítiques que van acabar integrant les candidatures de Bloc o Front Popular Antifeixista donaren a conèixer les seves particulars propostes de reorganització de l'administració de l'Estat. Per exemple, el PSOE va plantejar sobre el tema els següents aspectes:

7ª. Transformación profunda y radical de todos los institutos armados, modificando la composición, funcionamiento y atribuciones de los mismos. Designando para el mando a los hombres civiles o militares que mejor puedan interpretar la función que les esté encomendada.

8ª. Creación de una milicia civil armada, integrada por republicanos y socialistas seleccionados y propuestos por los respectivos partidos.

9ª. Reforma de la organización judicial y de su funcionamiento. El ciudadano que fuere detenido será inmediatamente entregado al juez correspondiente, prohibiéndose a los funcionarios de policía o de fuerza pública someterlos a interrogatorio que en ningún caso habrá de tener validez. Tampoco podrán permanecer en las comisarías, cuartelillos o dependencias de la Dirección General de Seguridad en calidad de detenidos. Transformación total del régimen de prisiones en todos sus grados y abolición inmediata de la pena de muerte.

10. Reforma de la Administración Pública en todas sus esferas³.

Resulta destacable del projecte electoral del PSOE la seva inconcreció sobre com calia organitzar l'administració pública en general; aspecte que quedava apuntat però no elaborat en la simple frase "reforma de la Administración Pública en todas sus esferas". Aquesta inconcreció amagava probablement un projecte de reforma que en realitat es tractava d'una simple i vulgar depuració de funcionaris i alts càrrecs de centre-dreta per situar funcionaris d'adscripció esquerrana. On sí posà el PSOE un major èmfasi fou en el terreny de l'administració pública militar. Entenia que aquesta havia de dependre del poder civil i per aquesta raó defensà la creació d'una milícia civil formada per republicans i socialistes, com si d'un sometent d'esquerres es tractés. Tal proposta constituïa un intent explícit de polititzar l'organització de l'ordre públic i, en rigor, queia en allò que els socialistes i totes les esquerres havien criticat durament a les dretes durant els Fets d'Octubre del 1934: la utilització partidista de les forces armades i policials.

En una mateixa línia que la del PSOE, però de forma més explícita, s'expressava la proposta de programa polític del PCE de cara a vertebrar un Bloc o Front Popular Antifeixista:

12. Transformación profunda y radical de todos los institutos armados, modificando la composición, funcionamiento y atribuciones de los mismos. Disolviendo aquellos que por su actuación son odiados por el pueblo. Depuración del ejército y de todas las instituciones armadas de los oficiales monárquicos y fascistas. Designación para el mando a los hombres civiles y militares fieles a la República y a la causa popular y que mejor interpreten la función que les esté encomendada.

13. Creación de una milicia popular armada formada por obreros y campesinos.

14. Reforma de la organización judicial y de su funcionamiento. Elección de los Jueces y Justicia por Jurado popular. El ciudadano que fuere detenido será entregado inmediatamente al juez correspondiente, prohibiéndose a los funcionarios de policía o de la fuerza pública, someterlo a interrogatorios, que en ningún caso habrán de tener validez. Tampoco podrá permanecer en las comisarías, cuartelillos o dependencias de la Dirección General de Seguridad en calidad de detenido. Transformación total del régimen de prisiones en todos sus grados y prohibición de todo castigo a los detenidos. Abolición inmediata de la pena de muerte. Limitación jurisdiccional del código de justicia castrense a los delitos netamente militares.

15. Reforma de la administración pública en todas sus esferas. Depuración de la administración de todos los elementos monárquicos, fascistas y enemigos del pueblo⁴.

³ Reproduït a Víctor ALBA, *El Frente Popular*, Barcelona, Planeta, 1976, p. 345.

Existien diferències de matís entre la proposta del PSOE i la del PCE. Per exemple, el PSOE plantejava que la milícia civil armada o popular només devia estar formada per socialistes i republicans, deixant fora els comunistes. Per contra, el PCE assenyalava que aquesta milícia de defensa contra el "feixisme" l'havien de constituir obrers i pagesos. Des del punt de vista del PCE, les classes mitjanes d'esquerra, tot i ser potencials aliats electorals, seguien formant part de la burgesia i, per tant, mantenien la seva condició d'enemics de la classe obrera ⁵. D'altra banda, en el tema de la reforma de l'administració de l'Estat, el PCE defensava sense ambigüitats que calia portar a terme la depuració dels funcionaris identificats amb la dreta i l'extrema dreta. Ara bé, com en el cas del PSOE, el PCE no va desenvolupar en el paper com havia d'efectuar-se la reforma de l'administració pública. Probablement, perquè comunistes i també socialistes entenien que un cop feta la depuració d'empleats "contrarevolucionaris", la funció pública esdevindria per si mateixa una entitat eficient, ja que en la seva lògica maniqueista els empleats d'esquerra eren els millors professionals per definició.

Socialistes i comunistes explicitaven en les seves propostes de coalició electoral antifeixista la seva visió més esquemàtica sobre el món de la funció pública i la tecnocràcia; és a dir, aquella que negava la tecnocràcia fonamentada en els mèrits professionals i, en canvi, enlairava els valors polítics com a via de promoció. Curiosament, a finals del 1935 i principis del 1936, la meritocràcia política de socialistes i comunistes contrastava amb el redescobriment de la tecnocràcia per part dels llibertaris. En tot cas, la simplicitat del discurs socialista i comunista en el tema de la funció pública era fruit del valor subsidiari que tenia aquest tema en contrast amb el problema de la terra: les esquerres marxistes entenien que l'autèntica transformació social i política d'Espanya es produiria quan tingués lloc la reforma agrària. Aquesta punt de vista cobrava especial importància en el socialisme espanyol donada la força que el sector caballerista del PSOE tenia entre els sectors pagesos espanyols a través de la potent Federació Nacional de Treballadors de la Terra (FNTT)-UGT ⁶. Ara bé, per a les classes mitjanes urbanes d'orientació republicana la reforma de l'Estat resultava igual d'important que la reforma agrària, perquè aquesta no reeixiria sense la intervenció dels

⁴ Reproduït a *Íbid.*, p. 348.

⁵ Allò que caracteritzà als comunistes espanyols fou la seva relativa dificultat per adaptar-se al canvi d'orientació estratègica que el VII Congrés de la Komintern (1935) va imposar a tots els Partits Comunistes; un canvi d'orientació que es traduí en la fi de la política de confrontació amb els socialistes per tal d'esdevenir els seus aliats electorals juntament amb els republicans. En tot cas, els comunistes entenien el Bloc Popular Antifeixista com el pas previ a la formació d'un govern comunista; a Stanley G. PAYNE, *Unión Soviética, comunismo y revolución en España (1931-1939)*, Barcelona, Plaza y Janés, 2003, pp. 102-109; Antonio ELORZA i Marta BIZCARRONDO, *Queridos Camaradas. La Internacional Comunista y España 1919-1939*, Barcelona, Planeta, 1999, pp. 260-269; i Rafael CRUZ, *El Partido Comunista de España en la Segunda República*, Madrid, Alianza, 1987, pp. 236 i ss.

⁶ Paloma BIGLINO CAMPOS, *El socialismo español y la cuestión agraria (1890-1936)*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1986, pp. 313 i ss.

funcionaris de l'administració que l'havien d'executar. Així, el concurs dels republicans d'esquerra resultava fonamental per al naixent frontpopulisme espanyol, perquè a través de Manuel Azaña, símbol de les emergents i noves classes mitjanes intel·lectuals i urbanes, podia recuperar-se el vot de les ciutats no estrictament obrer que el republicanisme d'esquerres havia perdut a les eleccions del novembre del 1933 en benefici del Partit Republicà Radical i de la mateixa CEDA ⁷.

El programa definitiu del Bloc Popular Antifeixista va resultar una amalgama de propostes genèriques que havien de satisfer tant als electors urbans com rurals d'esquerres, àdhuc aquells que havien donat el seu vot el lerroxisme el novembre del 1933. Així, es va desestimar la creació d'una milícia popular armada que es podia interpretar no només com un perill potencial per a les classes mitjanes urbanes i rurals d'esquerres i de centre-esquerra, sinó també com una amenaça a la seguretat dels sectors dretans i ultradretans, que tindrien així una bona excusa per activar les temptatives de rebel·lió contra la mateixa República. Si més no, en el programa frontpopulista sí que es va mantenir la voluntat de depurar i reorientar políticament els organismes policials existents. En aquesta línia, la reforma de l'administració es va limitar a una simple revisió professional dels empleats públics nomenats pels governs radical-cedistes i a restaurar en els seus llocs de treball a tots aquells funcionaris apartats de les seves destinacions per raons polítiques i socials:

2º. Los funcionarios y empleados públicos que hayan sido objeto de suspensión, traslado o separación, acordado sin garantía de expediente o por motivos de persecución política, serán repuestos en sus destinos.

[...]

5º. Los casos de violencia de los agentes de la fuerza pública, acaecidos bajo el mando de los Gobiernos reaccionarios, aconsejan llevar a cabo la investigación de responsabilidades concretas hasta el esclarecimiento de la culpa individual y su castigo. Se procederá a encuadrar las funciones de cada instituto dentro de los fines de su respectivo reglamento; serán seleccionados sus mandos y se sancionará con la separación del servicio a todo agente que haya incurrido en malos tratos o parcialidad política. El Cuerpo de Vigilancia se reorganizará con funcionarios aptos y de cumplida lealtad al régimen ⁸.

Finalment, pel que respecta al Front d'Esquerres, va adoptar el programa del Front Popular, però afegint aquelles puntualitzacions pròpies d'un territori amb un règim de govern especial:

Restabliment de l'organització política de la Catalunya autònoma, derogació de la Llei de règim transitori de 2 de gener de 1935 i totes les disposicions que s'hi refereixin, vigència íntegra de l'Estatut de Catalunya amb tots els seus òrgans i corporacions, i acabament dels traspasos de serveis, respectant els acords anteriorment presos de conformitat amb el dret estatutari ⁹.

Resultava lògic que amb aquests programes electorals de les esquerres catalanes i de tota Espanya, els funcionaris civils, els militars identificats amb les dretes o qualsevol militar

⁷ El perfil de classe mitjana del republicanisme espanyol i les seves bases militants professionals a Santos JULIÀ, *Manuel Azaña. Una biografía política. Del Ateneo al Palacio Nacional*, Madrid, Alianza Editorial, 1990, pp. 387 i ss.; i Juan AVILÉS FARRÉ, *La izquierda burguesa en la II República*, Madrid, Espasa-Calpe, 1985, pp. 229 i ss. azaña i tota la bibliografia sobre Azaña.

⁸ Reproduït a Santos JULIÀ, *Orígenes del Frente Popular en España (1934-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1979, pp. 216-223.

⁹ Reproduït a Víctor ALBA, *El Front...*, op. cit., p. 371. Una reflexió sobre el programa del Front d'Esquerres a Helena POSA, "El Front d'Esquerres de Catalunya", *L'Avenç*, nº 1, abril 1977, pp. 48-54.

preocupat pel suposat "antimilitarisme" de les esquerres es malfiessin d'un triomf electoral del Bloc o Front Popular Antifeixista. La depuració de funcionaris que van portar a terme els governs de Front Popular a Madrid i de Front d'Esquerres a Barcelona va activar, en clau corporativa, la disposició de nombrosos oficials de l'exèrcit a conspirar contra la República ¹⁰.

El triomf del Front Popular: nou recanvi de càrrecs polítics i alts funcionaris

La literatura memorialística dels polítics i intel·lectuals de l'esquerra espanyola sempre ha incidit en la idea que els rebels, tant militars com civils, del 18 de juliol del 1936 ho foren des del mateix moment en què es produí la victòria electoral del Front Popular el 16 febrer del 1936. Segons el membre d'Izquierda Republicana, el navarrès Mariano Ansó, immediatament després que es coneguessin els resultats de les eleccions es creà una enorme confusió a l'aparell de l'estat espanyol: a la major part de les capitals de província, alcaldes i regidors de les comissions gestores municipals i nombrosos governadors civils abandonaren els seus càrrecs per por a les represàlies d'un possible moviment popular revolucionari. Alguns, fins i tot, es prepararen per donar suport immediat a qualsevol pronunciament contra la República. El propi Azaña, segons Ansó, va dir en sessió de Corts a l'abril del 1936: "Nosotros nos encontramos el día 19 de febrero con un país abandonado por las autoridades; cuando llamamos desde Gobernación no había ni gobernadores, ni funcionarios subalternos en los gobiernos, ni nadie que pudiese responder ante el nuevo gobierno de la autoridad provincial y local". Així, va generar-se entre les esquerres la temença que "generales levantiscos" volguessin ocupar el buit de poder que s'havia produït en els moments més immediats al triomf electoral del Bloc Popular ¹¹. Per aquest motiu, els governs republicans, per tal de contrarestar la força que havien adquirit les dretes en el si de les administracions civil i militar, insistiren en la necessitat de fer una notable depuració política de funcionaris.

Per la seva banda, les dretes denunciaren la irresponsabilitat política de les esquerres per haver depurat de l'administració de l'Estat als funcionaris vinculats o simpatitzants de les organitzacions que havien dominat la vida política governamental del Bienni radical-cedista. Aquesta visió la va fer seva l'historiador franquista Ricardo de la Cierva, el qual qüestionà en els seus llibres la professionalitat dels alts càrrecs de l'administració republicana nomenats pel Front Popular. Amb molta mala idea, de la Cierva recollí unes impressions de Manuel Azaña

¹⁰ Resulta il·lustrativa la composició bàsicament militar de les persones que havien d'ocupar els càrrecs públics un cop triomfés l'aixecament antirepublicà a Barcelona el juliol del 1936: Governador Civil: tinent coronel d'Infanteria Emeterio Saz Álvarez; President de la Diputació Provincial, coronel d'intendència, retirat, Emilio Pujol Rodríguez; Rector de la Universitat, Dr. Gonzalo del Castillo Alonso; Cap Superior de Policia: capità d'infanteria Luís López Varela; Cap dels Mossos d'Esquadra, capità d'infanteria Fernando Lizcano de la Rosa; Cap d'Administració de Correus, comandant d'artilleria Eduardo González Feijoo; Alcalde, tinent coronel Francisco Isarre Bescós; President de l'Audiència Territorial, Buenaventura Sánchez Cañete; Cap de la Unión Cívica (organització armada): comandant d'artilleria Félix Negrete. Només el càrrec de rector de la Universitat havia estat assignat a un civil, a Joan SARIOL BADIA, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, Dopesa, 1978, p. 333.

¹¹ Mariano ANSÓ, *Yo fui ministro de Negrín*, Barcelona, Planeta, 1976, p. 89; i també, Manuel AZAÑA, *Memorias políticas y de guerra*, vol. II, Barcelona, Crítica, 1981, pp. 9-21.

segons les quals aquest hauria afirmat que no existia ni un centenar de persones aptes dins dels cercles republicans per ocupar els alts càrrecs de l'administració. Això permet afirmar a de la Cierva que els governs del Front Popular actuaren amb un notable afany de revenja, concretat en el decret d'1 de març del 1936: aquest assenyalava que es devien restituir els treballadors acomiadats per raons polítiques des del 6 d'octubre del 1934. Prèviament, la política governamental d'Azaña s'havia encarregat de derogar la Llei de Restriccions Presupostàries de Joaquín Chapaprieta a través d'un decret emès el 20 de febrer que permetia al govern finançar la recontractació dels funcionaris depurats en els mesos anteriors¹². En definitiva, tant la depuració de funcionaris dretans com la supressió de la Llei de Restriccions Pressupostàries van estar condicionades per la voluntat de les esquerres republicanes de recuperar un sector social i professional, el del funcionariat, que creien que els havia abandonat en benefici dels lerrouxistes i la CEDA a les eleccions del novembre del 1933.

La fi del règim transitori i l'"expulsió" dels regionalistes del govern de la Generalitat i dels municipis gestors

A Catalunya, la dinàmica depuradora dels governs del Front d'Esquerres va seguir unes línies semblants a les mantingudes pels governs de republicans d'esquerres de Madrid. El 17 de febrer del 1936, el dia després de les eleccions generals, el regionalista Fèlix Escalas abandonà la presidència de la Generalitat i el càrrec de Governador General de Catalunya. Ambdós càrrecs anaren a parar de forma interina a Joan Moles i Ormella, pròxim a ERC. La precipitada dimissió d'Escalas i de tots els alts càrrecs de la Generalitat vinculats a la Lliga es va deure, segons el punt de vista dels mateixos regionalistes, a les dures pressions rebudes des de l'entorn d'ERC. La mateixa cerimònia de traspàs del càrrec de president accidental de la Generalitat va estar farcida d'incidents: segons la Lliga, elements vinculats a l'Esquerra xiularen i empenyeren Fèlix Escalas quan anà a trobar-se amb Joan Moles en el Palau de la Generalitat; malgrat tot, els regionalistes van reconèixer que la trobada entre Escalas i Moles va transcórrer cordialment donat que eren vells amics¹³.

Davant d'aquest panorama, de res li havia servit a la Lliga Catalana haver insistit durant tota la campanya electoral en la seva voluntat de concòrdia, tant si guanyaven com si perdien. La direcció regionalista volia abandonar el discurs extremista que determinats sectors de les dretes i de les esquerres havien adoptat durant el Bienni radical-cedista. L'objectiu

¹² Ricardo DE LA CIERVA, *El Frente Popular. Triunfo y radicalización*, Madrid, EUEDEMA -FÉNIX, 1997, pp. 59-67.

¹³ Sobre el canvi de govern, Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I. Els governs*, Barcelona, Undarius, 1976, p. 213; i la visió regionalista del traspàs de poders el febrer del 1936 a Joan SARIOL BADIA, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, Dopesa, 1978, pp. 36-44.

consistia a recuperar l'espai centrista que Acció Catalana creien que havia abandonat en haver-se incorporat a les candidatures del Front d'Esquerres. El propi Francesc Cambó, en un discurs de la campanya electoral el gener-febrer del 1936, va afirmar que "Victòria, primer; conciliació, després. Els homes de Lliga Catalana votarem l'amnistia quan amb l'amnistia es posi fi al procés revolucionari. L'endemà de la victòria, no cal pensar en l'acorralament de l'adversari sinó en la convivència que hi ha d'haver entre tots els ciutadans d'un país" ¹⁴. Ara bé, la Lliga trobà enormes dificultats per donar-li una orientació centrista a la seva actuació. En primer lloc, perquè la Lliga Catalana havia estat el pal de paller de la candidatura Front Català d'Ordre en la qual s'aplegaren agraris, populars, tradicionalistes i lerrouxistes, forces considerades per les esquerres catalanes com a espanyolistes i antirepublicanes ¹⁵. Per aquesta raó, les paraules de Cambó es van contestar amb titulars com el de *La Humanitat*, "Octubre reivindicat i la República reconquistada", al costat d'una editorial que sentenciava: "la triple afirmació ha fet caure la Generalitat de la Lliga -no pas la Generalitat de Catalunya- i ha fet caure, també, els Ajuntaments governatius. Els intrusos han hagut de deixar de pressa els llocs mal adquirits" ¹⁶.

Certament, els homes de l'Esquerra i els seus aliats governamentals recuperaren la Generalitat amb l'ànim d'escombrar qualsevol vestigi del règim transitori. El 18 de febrer del 1936, les planes d'*Ahora* assenyalaven que el president de l'AFGC i membre destacat d'ERC, Jaume Miravittles, juntament amb una comissió de funcionaris sol·licità a Joan Moles la instauració immediata d'una comissió depuradora i la reposició de tots els funcionaris acomiadats. I, no només això, també demanaven una revisió minuciosa de totes les contractacions fetes arran del 6 d'octubre del 1934 en el conjunt de l'administració regional i local de Catalunya ¹⁷. Al mateix temps que Miravittles clamava per restablir tots els funcionaris depurats, els dirigents de l'Esquerra i els seus aliats maldaren per recuperar els espais de govern que havien ocupat regionalistes, radicals i cedistes des de la tardor del 1934. El 21 de febrer del 1936, un decret del govern central promovia una llei d'amnistia per

¹⁴ *Ibid.*, pp. 25 i 39.

¹⁵ Ara bé, des de sectors ultranacionalistes s'albirava i es desitjava una quimèrica "Solidaritat Catalana" que, pactada per Companys i Cambó, podia entrar en vigor el setembre del 1936 i així convertir Catalunya en l'"oasi" allunyat de les rivalitats polítiques i classistes de la resta d'Espanya, a Raimon GALÍ, *Signe de contradicció. (2) La Catalunya d'en Macià. (3) L'avantguerra*, Barcelona, Barcelonessa d'Edicions, 2001, pp. 284-287.

¹⁶ Joan SARIOL BADIA, *La IV Guerra...*, op. cit., p. 44. Segons l'Esquerra, la Lliga havia volgut devaluar el règim autònom de Catalunya i l'acusaren d'anticatalanista per anar de la mà de cedistes i radicals. Lògicament, les crítiques de l'ERC no afavoriren l'intent sistemàtic de gir cap el centre que va voler imprimir la cúpula regionalista durant el període febrer-juliol del 1936. Però el fracàs centrista també es va forjar a l'interior de la Lliga: les bases i alguns notables dirigents sempre apostaren per un discurs dur contra el que consideraven extremisme de les esquerres, a Borja DE RIQUER, *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la guerra civil i el franquisme*, Vic, EUMO, 1996, pp. 24-38.

¹⁷ *Ahora*, 18-II-1936, p. 10.

als implicats i encausats en els Fets del 6 d'Octubre del 1934. Aquest decret obria a Companys i els seus consellers el camí per a poder recuperar els seus càrrecs. Aquesta via es va materialitzar del tot quan, el 26 de febrer, la Diputació Permanent de les Corts votà l'aprovació d'un decret-llei que restablí el Parlament de Catalunya. Publicat a la *Gaceta* del 27 de febrer, aquest document autoritzava explícitament al Parlament de Catalunya a reiniciar la seva tasca legislativa, fet que permetia alhora designar un nou executiu. Companys es reintegrà a la presidència de la Generalitat el 14 de març¹⁸.

El seguit de nomenaments de personal afecte a ERC, Acció Catalana Republicana o la USC va ser constant i provocà les queixes sistemàtiques de la Lliga. Un exemple clar d'aquesta pràctica el trobem en la constitució de les Juntes de les Cases de Maternitat o els diferents Consells de Sanitat. A la Casa de Caritat se situà als membres d'ACR August Pi i Sunyer i Albert Bastardes com a president i vicepresident, respectivament, i amb Maria Macià com a vocal-secretari; mentre que a la Casa de Maternitat, el també membre d'ACR Lluís Nicolau d'Olwer esdevingué president amb Eugènia Lamarca, vídua de Francesc Macià, com a primera vocal. En vista d'aquests nomenaments, l'ex-conseller regionalista de Sanitat, Felip Bertran i Güell va manifestar que "és lamentable el fet que es destitueixi una part de les Juntes sense ni tan sols haver consultat les persones que en formen part, algunes, potser, amics polítics i particulars dels qui els destitueixen"¹⁹. En les paraules crítiques de Bertran i Güell s'amagava també la malfiança que molts regionalistes mantenien vers Acció Catalana Republicana per no haver volgut participar en els governs gestors de la Generalitat del règim transitori. Segons els dirigents de la Lliga, la participació governamental d'ACR li hauria donat al règim transitori una imatge en teoria més liberal. Per contra, als ulls de l'opinió pública liberal i d'esquerres, el règim transitori havia encarnat la contrarevolució i l'antirepublicanisme. Fruit d'aquesta visió, el Tribunal de Garanties Constitucionals va decidir, a mitjans d'abril del 1936, declarar anticonstitucional la Llei de l'1 de gener del 1935 que havia establert el règim transitori de la Generalitat²⁰.

L'anticonstitucionalitat de la Llei d'1 de gener del 1935 va tenir com a efecte donar validesa legal al discurs propagandístic de les esquerres, el qual insistia en la il·legimitat tant dels governs gestors de la Generalitat com dels municipals. Des d'aquest punt de vista, les forces que integraren el Bloc Popular Antifeixista i el Front d'Esquerres podien parlar, no de

¹⁸ Joan SARIOL BADIA, *La IV Guerra...*, op. cit., pp. 65-67.

¹⁹ Felip BERTRAN I GÜELL, *Els serveis de sanitat i assistència social de Catalunya. Reports i impressions del meu pas per la Conselleria de la Generalitat encarregada d'aquests serveis*, Barcelona, Llibreria Verdager, 1936, pp. 50-53.

²⁰ Les ambivalències d'Acció Catalana sobre la seva possible adhesió al règim transitori sempre han estat un xic obviades per la historiografia catalana. Il·lustratiu d'aquest punt de vista és Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, op. cit.

depuració sinó de restabliment de l'autèntica legalitat. I és des d'aquest punt de vista com cal entendre el sentit de la Llei d'II.legitimitat dels Acords o Organismes de Nomenament governatiu que regiren la vida municipal catalana entre el 6 d'octubre del 1934 i el 19 de febrer del 1936, que va aprovar el Parlament de Catalunya el juny del 1936. El projecte de Llei d'II.legitimitat declarava nuls tots els decrets, resolucions i acords dels alcaldes i comissions gestores municipals, així com aquells efectuats per l'autoritat militar, que afectessin o tinguessin a veure amb matèria de personal funcionarial. En rigor, la Llei d'II.legitimitat donava cobertura legal al procés de depuració político-administrativa que s'havia iniciat en els Ajuntaments catalans des de les eleccions de febrer del 1936. Així, la Llei permetia als funcionaris represaliats pels Fets del 6 d'octubre demanar indemnitzacions i reclamar la seva rehabilitació en el seu lloc de treball. Ara bé, el caràcter més grollerament polític de la Llei es posà de manifest en considerar que podien ser depurats i represaliats de la seva plaça de funcionari tots aquells que haguessin delatat a algú pels esdeveniments del 6 d'octubre del 1934. I en aquesta línia s'emmarcava també l'article setè que declarava incapacitats per ocupar qualsevol càrrec d'elecció pública durant un espai de cinc anys a tots aquells que havien exercit i acceptat qualsevol càrrec de nomenament governatiu durant el règim transitori²¹.

Tanmateix, lleis com la d'II.legitimitat van provocar en tota la funció pública, tant la depurada com la rehabilitada, una sensació profunda d'inquietud. Per a les associacions i entitats funcionaries de qualsevol tendència ideològica, les depuracions polítiques de l'administració, legals o no legals, posaven en evidència la inseguretad de qualsevol funcionari públic davant dels diferents canvis governamentals o de règim; i això, malauradament per a tots els funcionaris, ressaltava la poca consideració que els polítics i el conjunt de la societat tenien per la professionalitat dels empleats públics.

²¹ Ricard VINYES I RIBES, *La Catalunya internacional...*, op. cit., pp. 310-314. L'impacte de la depuració i de l'aplicació de la Llei d'II.legitimitat a l'Ajuntament de Barcelona a Ramon ALQUÉZAR, *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, Barcelona, Columna, 1986, pp. 167-178.

36. LA IMPOSSIBLE UNIFICACIÓ ASSOCIATIVA DE TOTA LA FUNCIÓ PÚBLICA DE CATALUNYA

Les depuracions dels governs del Front Popular i del Front d'Esquerres no varen satisfer plenament als diferents sectors de la funció pública, ni de dretes ni d'esquerres ni simplement "neutrals". Perquè, en definitiva, aquestes pràctiques demostraven als empleats públics que la seva feina estava marcada per la inestabilitat laboral i el perill que els acomiadessin cada cop que hi havia un canvi de govern o de règim. I, certament, el que començaven a desitjar la major part dels empleats públics, interins o amb plaça fixa, era la vertebració d'una funció pública estable, apolítica i professional. Així, enmig d'un marcat procés de politització de la vida pública, els funcionaris (o, millor dit, els dirigents de les associacions funcionaries) intentaren arraconar les seves fílies i fòbies polítiques i respongueren amb discursos i propostes netament corporatives. Aquestes es concretaren en l'exigència de vertebrar una única associació funcional que aglutinés tots els empleats públics de l'administració a Catalunya: des de la local fins a l'estatal passant per la regional de la Generalitat. Però va resultar impossible deslliurar-se de la intensa politització del moment, la qual actuà contra els intents de constitució d'aquesta macroassociació funcional que mai va arribar a esdevenir una realitat. Entre d'altres raons, perquè les diferents organitzacions polítiques intentaren orientar-la cap el seu terreny. Per a determinats sectors marxistitzats, la característica primordial d'aquesta associació havia de ser la d'un Front Únic Funcional, mentre que per a d'altres (amb un notable respecte per l'esperit de la Constitució del 1931) havia de ser una simple associació professional. En tot cas, la sola existència d'una proposta que reclamava la creació d'una única associació funcional, vingués del cantó polític que vingués, palesava el fort arrelament de la consciència corporativa dels empleats públics.

En aquest context, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya també va fer-se ressò de la proposta corporativa de vertebració d'una única associació funcional de tots els empleats públics de Catalunya. Ara bé, sota la direcció de Jaume Miravittles, l'AFGC va deixar constància de la seva orientació política pro-ERC: exigí la depuració de tots els funcionaris nomenats pels governs radical-cedista-regionalistes de la Generalitat i la readmissió d'aquells que havien apartat dels seus llocs de treball per la seva suposada participació en els Fets d'Octubre del 1934. En aquest sentit, l'AFGC va constituir un clar exemple de com la politització de bona part de les associacions funcionaries impediren la consolidació d'una entitat corporativa unitària al marge de qualsevol adscripció política. El mateix Col·legi Oficial del Secretariat d'Administració Local de Catalunya (COSALC) va esdevenir un bon exemple de totes aquestes contradiccions. En tot moment assenyalà que l'obligació del funcionari havia de ser la imparcialitat política i la voluntat de servei a la

comunitat. Així, per demostrar, el seu suprapartidisme, el COSALC va donar suport a la proposta d'unificació associativa dels funcionaris, fet que significava fusionar-se o federar-se amb organitzacions pro-esquerranes com l'AFGC. No només això, sinó que, durant la primavera del 1936, el COSALC reclamà la conversió dels secretaris d'Ajuntament en funcionaris de la Generalitat, amb tot el que significava per a aquests integrar-se en una administració pública totalment polititzada per les esquerres i el centre-esquerra. Però per demostrar la seva independència política, la COSALC també va denunciar la depuració sense expedient previ d'aquells secretaris d'ajuntament identificats amb ideologies dretanes o que havien col·laborat amb el règim transitori. És més, el COSALC es va mostrar disposat a defensar-los: entenia el Col·legi del Secretariat que molts dels depurats, per molt de dretes que fossin, tenien una plaça de funcionari en propietat i, en teoria, no havien incomplert cap normativa sobre la funció pública.

Les exigències depuradores de l'AFGC

Després de l'experiència del règim transitori resultà enormement complicat compatibilitzar en una sola associació funcional tota les propostes i exigències de les organitzacions professionals d'empleats públics. Fonamentalment, perquè la seva actuació durant el període octubre del 1934-febrer del 1936 havia estat també molt diferent. Així, per exemple, mentre el funcionariat de la Generalitat va estar, com a conseqüència de la suspensió de l'Estatut, relativament marginat pels anomenats "Poders públics", no succeí el mateix amb determinats sectors de l'administració municipal, com el secretariat, que van tenir una notable consideració professional per part dels governs del règim transitori. Aquest tracte diferent va conduir, arran del canvi de majoria política que provocaren les eleccions de febrer del 1936, a una resposta també diferent de les associacions funcionaries. Mentre el Col·legi del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya (COSALC) reclamà seny judicial i esperit de concòrdia política a les noves autoritats d'esquerres, l'AFGC, dominada per l'ERC, reclamà un retorn a la situació anterior al 6 d'octubre del 1934 i, en conseqüència, que es depuressin i sancionessin tots aquells funcionaris que havien nomenat els governs i autoritats del règim transitori. En aquest sentit, s'expressà, el març del 1936, l'editorial del Butlletí de l'AFGC:

El dia 16 de febrer la voluntat popular es manifestava lliurement. El resultat d'aquesta intervenció del poble era, en el que afecta a casa nostra, el retorn al Govern de la Generalitat dels homes que l'ocupaven el 6 d'octubre. L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, sense opinar sobre l'abast polític d'aquest canvi, ha d'afirmar la satisfacció que li produeix el fet que ocupin el Govern de la Generalitat uns homes elegits pel sufragi universal, disposats a moure's dins de la legalitat constitucional i l'Estatut. S'ha acabat aquest règim d'interinitat que des del 6 d'octubre havia imperat en el país. Ara, els fets polítics i socials, poden desenvolupar-se amb la perspectiva d'una estabilitat indispensable per a portar-los a bon terme. És per això que en aquest primer document, ens dirigim al Govern de la Generalitat demanant-li que el retorn a la Constitució, a la República i a l'Autonomia, es faci sensible a tots els funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Una vegada portada a cap l'obra de sanejament administratiu indispensable, és necessari entrar immediatament en l'estructuració definitiva de les funcions administratives, l'assenyalament de plantilles i l'estabilitat dels funcionaris que l'ocupin.¹

¹ "Editorial", *BAFGC*, nº 21, Barcelona, març 1936, p. 1.

L'editorial del Butlletí resultava força eloqüent i no deixava cap dubte interpretatiu: calia restaurar tots els empleats de la Generalitat acomiadats i convertir-los en membres fixos de la plantilla; i, finalment, elaborar d'una vegada per totes un Estatut de Funcionaris que ratifiqués l'estabilitat de tots els empleats de la Generalitat perquè mai més poguessin ser víctimes d'un procés depurador. Interpretació un xic ingènua la dels dirigents de l'AFGC, en la mesura que resultava notori i obvi que cada canvi de govern anava aparellat a una reformulació de tota la legislació referent a la funció pública.

D'altra banda, de l'editorial del Butlletí de l'AFGC cal destacar les referències a la professionalitat dels "autèntics" funcionaris de la Generalitat. Per als dirigents de l'AFGC no existia cap mena de dubte sobre qui era o no un veritable tècnic de la funció pública: tots els empleats nomenats per les dretes se'ls podia considerar uns diletants que devien els seus càrrecs a l'"enxufisme" de lerrouxistes, regionalistes i cedistes, mentre que els funcionaris d'esquerres que havien estat depurats constituïen sense cap mena de dubte uns extraordinaris professionals. No existia en les esquerres una diferència respecte a les dretes sobre la concepció de tècnic o professional: es tractava d'aquell que feia bé la seva feina sempre i quan fos del propi bàndol polític. Aquest discurs justificava, en darrer terme, tota actuació depuradora: al rival polític se l'acomiadava, no perquè fos el rival, sinó perquè havia accedit a la feina per mèrits no professionals i, per tant, no només es tractava d'un "enxufat" sinó també d'un incompetent.

La justícia social i professional defensada per l'AFGC consistia en aquella que afavoria políticament i professionalment els seus i, en aquesta línia, s'expressaren les planes del Butlletí de l'Associació del mes de març. Així, es van celebrar tota una sèrie de nomenaments que reposaven o simplement situaven de bell nou a funcionaris o alts càrrecs de l'administració autònoma vinculats al Front d'Esquerres i a la mateixa AFGC: per exemple, Josep Vidal Ruiz, que durant el règim transitori havia estat vice-president de l'AFGC de Lleida actuant com "el company amatent a totes les inquietuts, l'esperit vigilant que en cada hora i en cada moment, estava a la disposició dels funcionaris", ara havia accedit al càrrec de Comissari de la Generalitat de Catalunya a Lleida ². Les exigències, per part de l'AFGC, de restitució de funcionaris represaliats es van fer constar de forma molt explícita l'endemà de les eleccions. El 17 de febrer, Jaume Miravittles i Gaspar Alcoverro com a president i vice-president respectivament de la Junta Directiva de l'AFGC, enviaren un comunicat força expeditiu a Joan Moles, l'aleshores Governador General interí de Catalunya, en el qual exigien la immediata restitució i indemnització dels empleats acomiadats durant el règim transitori:

² "Un nomenament ben rebut", *BAFGC*, nº 21, Barcelona, març 1936, p. 2.

Una vegada restablerta, després del 16 de febrer, la normalitat constitucional, l'Associació creu que ha arribat el moment de que aquesta normalitat es faci efectiva en el sí de l'Administració. A aquest efecte demana, del reconegut esperit de justícia que us anima, volgueu portar a cap el més ràpidament possible una sèrie de disposicions inspirades en un esperit objectiu i raonat:

Primer. *Revisió de tots els nomenaments i ascensos portats a cap des del 6 d'octubre fins a la data.*

Segon. *Reingrés a la Generalitat de tot el personal inamovible i temporer acomiadat.*

Tercer. *Indemnització a tots els funcionaris inamovibles dels perjudicis soferts en virtut de comiats il·legals*³.

Allò que resultava més frapant era la declaració d'apoliticisme que animava a l'AFGC. Aquesta declaració pretenia dotar de caràcter tecnocràtic i no polític a la depuració que l'ERC o els governs pro-ERC haurien de portar a terme en els mesos següents. Certament, com en el pensament tecnocràtic de les dretes, el de les esquerres també entenia que el professionalisme no tenia ideologia. Una altra aspecte a constatar consistia en la coincidència involuntària que es produïa entre eficàcia professional i ser d'esquerres. Perquè les esquerres acceptaven com una veritat inqüestionable la incapacitat professional dels homes de dretes: pràcticament, per definició, el tècnic de dretes no existia perquè els burgesos, els militars i els eclesiàstics (perfil simplista del personal vinculat a la dreta) constituïen un grupat de vividors i ganduls sense ofici ni benefici que s'aprofitaven del treball dels obrers.

Com a resposta de Joan Moles a la carta de Jaume Miravittles i Gaspar Alcoverro es va constituir una comissió revisora dels nomenaments, ascensos i comiats portats a terme des del 6 d'octubre del 1934 fins el març del 1936. Aquesta plataforma va tenir un aclaparador to polític de centre-esquerra, ja que estava formada per J. Millàs-Raurell membre d'Acció Catalana i de l'AFGC, Frederic Turell i el mateix president de l'AFGC, Jaume Miravittles, mà dreta en aquells moment de Lluís Companys. Després de diverses reunions, Jaume Miravittles, en nom de la comissió, va adreçar al Govern de la Generalitat els següents acords:

Primer. *Qüestió temporers: els nomenaments i comiats d'aquest personal, són, com indica el seu nom, de la lliure incumbència del Govern.*

Segon. *Nomenaments de personal subaltern: aquests nomenaments efectuats sense cap classe de concurs, per altra part no previstos en les normes vigents, poden equiparar-se als nomenaments de temporers.*

Tercer. *Nomenaments per Ordre, de personal administratiu.- Han estat fets vulnerant les normes vigents actualment. Poden, per tant, ésser revocats.*

Quart. *Trasllat: No hi ha normes que els regulin, la lliure voluntat del Govern, doncs, pot exercir-se.*

Cinquè. *Concursos: Concursos referents a places que existeixen en presupost i vacants. Són legals però hi cap una revisió de procediment.*

*Concursos de places creades en les pròrrogues de presupost: Són il·legals les que el concurs sigui anterior a la creació de la plaça. En les que el concurs és posterior, escau al Parlament decidir la legalitat de la reforma del presupost feta a través de la pròrroga*⁴.

L'informe de la comissió reproduïa fil per randa totes les exigències laborals i polítiques de l'AFGC: acomiadament dels temporals contractats durant el règim transitori i anul·lació de totes les oposicions convocades des de l'octubre del 1934. I en clara sintonia política amb l'informe de la comissió i amb l'AFGC, el govern de la Generalitat va decidir el 14

³ "Acció Social", BAFGC, nº 21, març 1936, pp. 2-3.

⁴ BAFGC, nº 21, març 1936, pp. 3-4.

de març del 1936 publicar un Decret al *BOGC* del 17 de març que donava via a la reforma o depuració de l'administració autonòma:

Article 1.- Són suprimits des d'ara tots els serveis i funcions de nova creació, a partir del 6 d'octubre del 1934, amb la sola excepció dels que hagin vingut imposats per haver-se fet efectius, entretant, traspessos de serveis de l'Estat a la Generalitat.

Art. 2.- Els funcionaris afectats per la supressió dels dits serveis o funcions als quals estaven vinculats, seran reposats en el lloc que tenien abans d'ocupar, per trasllats o ascens la plaça que era més amortitzada, amb el mateix sou i categoria que aleshores tenien, sense que puguin al·legar drets ni sol·licitar indemnitzacions de cap mena per l'esmentat concepte.

[...]

Art. 3.- Els funcionaris inamovibles afectats per acomiadament de personal, són reposats en el seu càrrec, si llur acomiadament no hagués estat precedit, en el seu dia, de l'oportú expedient administratiu, amb totes les garanties i formalitats legals.

[...]

Art. 4.- Queda nul i sense efecte tot ingrés de personal que, amb caràcter d'inamovible s'hagués produït durant el termini de temps comprés entre el 6 d'octubre del 1934 i l'1 de març del 1936.

Art. 5.- Cessa de prestar servei a la Generalitat de Catalunya tot el personal temporer interí nomenat a partir del dia 6 d'octubre del 1934 fins a l'1 del mes que som⁵.

Aquest decret carregava de raó a lerrouxistes, cedistes i regionalistes sobre l'esperit revenja que animava l'ERC i altres formacions esquerranes contra tot allò que simbolitzés o fos fruit de les tasques de govern de la Generalitat durant l'any 1935. En conseqüència, la depuració es va estendre contra tots aquells sectors de la funció pública de Catalunya que, com el dels secretaris d'Ajuntament, havien tingut una bona entesa professional i també política amb els governs de radicals, regionalistes i cedistes.

Contra qualsevol tipus de "camisa": el plany del secretariat local

Arran de la victòria electoral del Bloc o Front Popular i del Front d'Esquerres, molts Ajuntaments gestors els van reocupar, sense l'existència d'una llei o decret que ho certifiqués, amb els alcaldes i regidors d'esquerres acomiadats pels fets del 6 d'octubre del 1934. I una de les primeres mesures que van prendre fou la destitució dels Secretaris municipals, haguessin estat o no nomenats pels governs radical-cedistes de Madrid o pels governs de la Generalitat del règim transitori. Per aquesta raó, el Comitè Central de la Federació Nacional d'Obrers i Empleats Públics va adreçar al Ministre de la Governació el següent comunicat:

Llegan a conocimiento de este Comité el sinnúmero de cesantías de funcionarios municipales que vienen produciéndose como consecuencia de la reposición de los Ayuntamientos elegidos el 12 de abril de 1931.

Dichas cesantías, que afectan a funcionarios que ejercen sus cargos en propiedad con antigüedad de varios años, han sido decretadas o acordadas contraviniendo la Ley Municipal y demás disposiciones vigentes que regulan los derechos de los funcionarios municipales de todas clases y establecen normas procesales para la imposición de correcciones disciplinarias.

Ante hechos tan arbitrarios este Comité se ve obligado a acudir a VE para llamar su atención acerca de la gravedad de los mismos y de sus consecuencias para ciudadanos de acrisolada honorabilidad que en el ejercicio de una función pública, elevada o modesta, han procedido en todo momento con sujeción a normas de disciplina y lealtad ejemplares.⁶

⁵ "La decisió del Govern referent a acomiadaments, ascensos i nomenaments efectuats des del 6 d'octubre del 1934", *BAFGC*, nº 21, març 1936, pp. 4-5.

⁶ *Ahora*, 27-II-1936, p. 31.

El Col·legi Oficial del Secretariat d'Administració Local de Catalunya (COSALC) expressà les seves queixes en el mateix sentit:

El primer acte d'alguns Ajuntaments, tant punt reposats, ha estat decretar el cessament del Secretari. Arriben al Col·legi denúncies diverses de separació, per aquest procediment tant expeditiu, que, francament, ens han sorprès. I encara que, immediatament, s'han fet prop de les Autoritats superiors, les gestions precises per tal que s'evitessin atropells, i tot continuant-les, no podem per menys de fixar la nostra posició clara i categòrica davant l'arbitrarietat.

[...]

Esperem que després de les nerviositats del primer moment i normalitzada la vida pública, serà restaurat l'imperi del dret. El nostre comportament, almenys, ens fa mereixedors de tracte que demanem⁷.

És més, ja el 19 de febrer del 1936, el president de la COSALC, Miquel Roure, adreçà una carta el Governador General Joan Moles aportant les proves de depuracions indiscriminades de secretaris municipals a les poblacions de Sant Sadurní d'Anoia, Cornellà, Altafulla, Mora la Nova i Sant Pere de Ribes⁸. Posteriorment, una altra carta de les mateixes característiques es va adreçar a Lluís Companys, un cop aquest havia recuperat la presidència de la Generalitat; però aquesta vegada la carta la va signar, no només Miquel Roure, president del COSALC, sinó també J. Ducet, del Col·legi d'Interventors i J. Llorens de la Federació d'Obrers i Empleats Municipals⁹. És a dir, el gruix bàsic de l'associacionisme de la funció pública municipal catalana s'havia unit contra les pràctiques depuratives dels Ajuntaments i de la Generalitat d'esquerres; una actitud que les identificava, malgrat no ser la seva intenció, amb la política del règim transitori. Aquesta imatge es va refermar amb una altra carta de la COSALC de caràcter més punyent i signada el 6 de març del 1936, on es defensava el Reglament de Funcionaris Municipals aprovat el setembre del 1935.

Tot i que la defensa del Reglament de Funcionaris Municipals de setembre del 1935 es podia interpretar definitivament com un suport a la tasca legislativa de la Generalitat transitòria, per a la COSALC resultava evident que aquell Reglament, fins que no es suspengués o derogués, era llei i devia fer-se complir. Perquè, a més a més, el COSALC entenia que el Reglament recollia una visió de la funció pública fonamentada en valors professionals i en l'obligatorietat de posseir els títols de Dret i de Llicenciat en l'Escola d'Administració Pública per tal de poder exercir determinats càrrecs i treballs públics. Per aquesta raó, tot allò que significués un incompliment de les pautes del Reglament de Funcionaris municipals constituïa, als ulls del COSALC, obrir les vies a l'intrusisme en la funció pública municipal. Tanmateix, resultava previsible que el govern de la Generalitat acabaria derogant el Reglament de Funcionaris Municipals. Davant d'aquesta possibilitat, el

⁷ "La mateixa víctima", *BCOSALC*, nº 13, febrer del 1936, p. 1.

⁸ *BCOSALC*, nº 14, març del 1936, p. 8.

⁹ *BCOSALC*, nº 14, març del 1936, p. 9.

COSALC va adreçar una altra carta al president de la Generalitat, Lluís Companys, demanant que no es suprimís el Reglament, argumentant el perill de desprofessionalització de la funció pública municipal:

De l'encert d'aquest Reglament, així com del seu contingut de justícia i de previsió, se n'han fet ressó totes les Revistes municipalistes de la nostra terra i d'Espanya, que sense excepció, han dedicat sengles comentaris elogiosos al nostre Reglament [...]

[...] Amb l'aplicació del reglament, tenim la garantia que no podrà corrompre les nostres funcions la plaga de l'intrussisme; amb la inamobilitat que no és impunitat sinó estreta responsabilitat tenim assegurada una independència i una dignificació de la nostra professió, que ens posen a cobert, relativament, de tota coacció perjudicial a les Administracions municipals, que volém justes, honrades i progressives¹⁰.

La carta va tenir com a resposta un Decret de la Generalitat de 14 de març del 1936 pel qual se suspenia el Reglament de Funcionaris Municipals. Amb aquest Decret s'evidenciava la voluntat d'ERC d'afavorir els seus empleats públics en detriment d'aquells sectors de la funció pública que, com el COSALC, se sentien estretament vinculats a les dretes i sobretot amb el regionalisme. Davant d'aquest joc d'imatges, el COSALC va insistir durant tot el període de desembre del 1935 fins el juny del 1936 en la seva imparcialitat política, entenent que els bons funcionaris eren per damunt de tot tècnics de l'administració i no instruments polítics del partit governamental de torn. En aquest sentit, a finals del 1935, el COSALC ja havia fet notar que, malgrat les bones vibracions existents entre el Secretariat Local i els governs del règim transitori arran de l'aprovació del Reglament de Funcionaris municipals del setembre del 1935, la "lluna de mel" no havia de ser necessàriament eterna. I això es palesà quan el desembre del 1935, el govern monocolor de la Lliga publicà un Decret que reformulava en negatiu per als funcionaris municipals la política de salaris i d'ascensos establerta en el Reglament de funcionaris municipals. Així, el COSALC reaccionà manifestant:

El Col·legi de Secretaris és apolític i en tantes avinenteses com s'han presentat ha recomanat hi ha exigit l'abstenció absoluta en tota activitat política. El nostre desig actual és el de *poder-nos* mantenir en la mateixa actitud perquè el de la política no és pas el nostre camp.

En períodes com aquest, i dintre el criteri expressat és lògic que el Col·legi faci determinades recomanacions i orienti els col·legiats, però avui no ho farem pas. No ho farem perquè les circumstàncies no ho aconsellen i perquè convocada per al dia 1 de febrer assemblea general extraordinària, preferim que sigui aquesta, que sigui l'opinió fresca de tots els companys de Catalunya la que fixi la posició del Secretariat en els moments actuals, encarada a aconseguir immediatament, que per part d'uns o d'altres es derogui el Decret del 18 de desembre¹¹.

Les crítiques del COSALC al govern de Fèlix Escalas també podien interpretar-se com una manera de cobrir-se les esquenes davant d'una possible depuració de les esquerres un cop aquestes tornessin al poder. I, certament, el COSALC no va mostrar cap mena d'entusiasme pel triomf del Front d'Esquerres; només va destacar la seva satisfacció pel fet que la jornada electoral del 16 de febrer estigués marcada per la tranquil·litat ("El poble de Catalunya ha parlat a les urnes; i en una imponent manifestació ciutadana, ha dit qui havia de

¹⁰ BCOSALC, nº 14, març del 1936, pp. 9-10.

¹¹ "Moments delicats", BCOSALC, nº 12, gener del 1936, p. 2. En la mateixa línia s'expressà, "El Decret del 18 de desembre", BCOSALC, nº 12, gener del 1936, p. 7.

regir-nos") i posava de manifest que:

No tenim pas queixa del comportament dels Secretaris, la qual cosa significa que han guardat una plena neutralitat en la lluita política, sens perjudici de llurs drets de ciutadania.

Aquest comportament haurà acabat amb aquella mala fama d'electorer i de cacic que es venia atribuint a molts Secretaris municipals.

Hem d'esperar, ara, que els qui la voluntat popular torna novament al Govern de Catalunya reconeixeran l'absoluta correcció dels Secretaris de l'Administració local, atent sempre a complir amb els seus deures. Oberta una nova etapa de normalitat política, desitgem i esperem que aquesta sigui complerta en tots els ordres, i que poguem dir que s'han acabat per a sempre les venjances de les quals sempre -fins ara- ha estat víctima, únicament, el Secretari municipal¹².

Com ja s'ha ressaltat en aquest capítol, les observacions del COSALC sobre la imparcialitat política dels Secretaris municipals no es varen tenir presents i el retorn de les esquerres al poder es va caracteritzar per la depuració funcional a la Generalitat i els Ajuntaments. És més, la premsa d'ERC i, en concret *La Humanitat*, va carregar contra el COSALC i els Secretaris d'Ajuntament als quals considerava vinculats amb les dretes i sobretot amb els regionalistes. Contra aquestes afirmacions, el COSALC va respondre acusant l'Esquerra de no fer complir la llei:

Hi ha un altre precepte de la llei municipal que diu que per exercir Secretaries d'Ajuntament, ja sigui en propietat, ja sigui interinament, s'han de reunir uns determinats requisits. Demanem ara, com hem demanat en tantes ocasions, que es compleixi la llei en aquest aspecte i d'una manera rigorosa, i per tant que no es permeti que exerceixin Secretaries, el sastrer, el sabater, el fuster, el pagès o el mestre d'estudi.

No creiem que això sigui pecat, ni signifiqui oposició a cap política determinada menys a la que actualment regeix el Govern de Catalunya. Entenem nosaltres, precisament, que una política democràtica i d'esquerra, hauria de tenir com a tret primordial, allò que deia molt bé l'Honorable President de la Generalitat: el compliment inexorable de la llei¹³.

La situació dels Secretaris d'Ajuntament de Catalunya no resultava diferent de la resta d'Espanya. Les declaracions dels Col·legis de Secretaris destacaren que el govern del Front Popular no estava complint els preceptes legals de la Llei Municipal espanyola aprovada el 1935: no es vetllava pel manteniment dels funcionaris amb plaça en propietat i es situaven en els càrrecs de Secretari, dipositaris o interventors, a persones sense la titulació corresponent. Factor que potenciava l'amiguisme polític a l'administració i el lògic intrusisme. Així, el juny del 1936, la presidència del Col·legi Central del Secretariat Local d'Espanya, integrada per secretaris, interventors i dipositaris d'Ajuntaments i Diputacions, elevà un escrit al Ministre de la Governació, Joan Moles, curiosament l'home proper a ERC, que havia estat el febrer d'aquell any Governador General de Catalunya, amb l'objectiu de normalitzar la situació professional d'aquests funcionaris. L'escrit acabava amb aquestes paraules:

Que cesen automáticamente cuantos funcionarios ocupan cargos sin pertenecer a los Cuerpos respectivos y pasen a ocuparlos los que perteneciendo a ellos se encuentran cesantes.

Que se apruebe el Reglamento de funcionarios municipales, ya redactado por la Sección correspondiente del Ministerio.

Que se fije con urgencia las normas que han de sujetarse en su actuación los Tribunales de disciplina creados por la ley Municipal vigente¹⁴.

¹² "Després de les eleccions", *BCOSALC*, nº 13, febrer del 1936, p. 2.

¹³ "Contestant a "La Humanitat"", *BCOSALC*, nº 15, abril del 1936, pp. 1-2.

¹⁴ *Ahora*, 2-VI-1936, p. 27.

El Col·legi del Secretariat de València organitzà una reunió dels seu funcionaris per criticar la política de cesanties que el Front Popular estava permetent i que estava provocant acomiadaments improcedents i injustos. Sembla que a l'Assemblea n'hi havia funcionaris municipals de tots els colors i de totes les categories socials i polítiques. L'assemblea reclamà als governadors civils que sancionessin als Ajuntaments que no complissin la Llei municipal i que els paguessin els endarreriments que els devien. Luís Larrea, president del Col·legi del Secretariat Local de València afirmà:

Venimos a pedir que que cese la vida de persecución del funcionario español. Hoy estamos aquí todos para ir contra las separaciones de los funcionarios y contra las destituciones. Combatir al Gobierno no es serio, aunque mereciera muchos entusiasmos. En los tiempos que vivimos, ya desaparecido el recuerdo de aquellos funcionarios que quedaban cesantes al arbitrio del cacique de turno. Hoy no debemos caer en el pecado de queremos unirse en un partido político. No podemos ser ni camisas rojas, ni azules, ni amarillas, ni negras. Sólo debemos aceptar la camisa morada, símbolo de trabajo y sacrificio¹⁵.

Les queixes del Col·legi Central del Secretariat i del Col·legi del Secretariat Local de València tenien ple sentit, ja que els processos de depuració contra els secretaris d'Ajuntament encara continuaven al final de la primavera. En el cas de Catalunya, en el mes de maig, el Butlletí del COSALC seguia constatant les reiterades denúncies que havien interposat molts secretaris amb plaça de funcionari consolidada, per haver estat destituïts sense ni tan sols produir-se l'apertura d'un expedient disciplinari. Així, el Butlletí del COSALC publicà una llista de secretaris apartats dels seus llocs de treball i que havien interposat una denúncia contra el corresponent Ajuntament per acomiadament il·legal. Els secretaris eren els següents: Lluís Serra i Manent (Lliçà d'Avall), Camil Yañez i Cancio (El Papiol), Carles Andreu i Figueres (Sant Sadurn d'Anoia), Josep Oncís i Mauri (Altafulla), Joan Masset i Casademont (Ventalló), Lluís Solé i Massip ((Anyà), Diomís Cardona i Mestre ((Pobla de Massaluça), Francesc Bayó i Lanolda (Castellví de la Marca), Josep Bailina i Sivila (Sant Pau de Segúries), Ramon Pons i Parereda (Sant Feliu de Sasserra), Joan Mas i Cavallé (Santa Coloma de Gramanet), Carles Bertral i Baella (Artesa de Segre), Joan Pardo i Werlhe (Vilafranca del Penedès) i Felicià Baratech i Alfaro (Borges Blanques)¹⁶. A tots aquest secretaris municipals els unia la seva adscripció al món de la dreta i fins i tot de l'extrema dreta catalana. Així, de tots ells caldria destacar la figura de Felicià Baratech i Alfaro, reconegut autor de llibres sobre els Sindicats Lliures i proper al món del tradicionalisme¹⁷.

¹⁵ *Ahora*, 8-VI-1936, p. 14.

¹⁶ "Els Secretaris davant els Tribunals", *BCOSALC*, nº 16, maig del 1936, p. 3.

¹⁷ la seva vinculació al món dels Sindicats Lliures com a panegirista a Colin M. WINSTON, *La clase trabajadora y la derecha en España 1900-1936*, Madrid, Cátedra, 1989, pp. 168 i ss; i la seva vinculació al món tradicionalista i la participació en el "Alzamiento" de juliol del 1936 a Joan M. THOMAS, *Falange, Guerra Civil, Franquisme. FET y de las JONS en els primers anys de règim franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pp. 438-439.

En definitiva, el COSALC va tenir difícil, si no impossible, deslliurar-se de la imatge dretana que li havia atorgat el món de les esquerres catalanes. El Col·legi del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya va albirar dues possibilitats per sortir d'aquest atzucat: reclamar la conversió dels secretaris en funcionaris de la Generalitat i participar en la constitució d'una Federació d'organitzacions de funcionaris, juntament amb l'AFGC. Així, en col·laborar orgànicament amb una associació de funcionaris d'orientació pro-ERC com era l'AFGC i integrar-se en una administració autònoma dominada per les esquerres, el COSALC podria "netejar" definitivament la seva imatge dretana.

Proposta i no realitat: la Federació de Funcionaris de Catalunya

El 18 d'abril del 1936, el COSALC va celebrar una Assemblea general ordinària, i, entre els molts acords que es varen prendre, es va decidir "demanar dels Poders públics, a iniciativa de la Secció de Lleida, que els Secretaris municipals de Catalunya siguin declarats funcionaris de la Generalitat i que aquesta prengui al seu càrrec tot allò que faci referència a drets i deures d'aquests funcionaris municipals, per tal de sostrau-reu-ls a la política dels pobles". Aquesta proposta venia avalada pel desencís del Secretariat de l'Administració Local davant la persistent depuració que aquest cos funcional seguia suportant en els Ajuntaments governats per les esquerres. Així, a la mateixa Assemblea,

el President [Miquel Roure] manifestà que la Junta de Govern es considerava fracassada en les seves gestions perquè no havia pogut aconseguir dels Poders públics que es fessin complir les lleis relatives a suspensions i destitucions de Secretaris, i que per aquest motiu, l'expressada Junta posava els càrrecs a disposició de l'Assemblea perquè aquesta els substituís per altres companys que poguessin tenir més sort en l'obtenció del compliment de la Llei¹⁸.

Tanmateix, l'Assemblea refusà la dimissió i avalà la gestió de la Junta. Com a complement de la proposta de reconvertir els secretaris en funcionaris de la Generalitat, la mateixa Assemblea acordà de participar en el conjunt de reunions que, des del mes de març, s'estaven celebrant per tal de configurar una Federació de Funcionaris de totes les administracions públiques. Així, el Butlletí del COSALC donà a conèixer les raons per les quals el Col·legi del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya donava suport a aquesta iniciativa:

Els funcionaris públics tots de la nostra terra senten la necessitat d'unir-se per a formar un front compacte que pugui atényer, amb tota eficàcia, la defensa dels drets de la burocràcia catalana.

Per això s'han iniciat diverses gestions amb elements de l'Associació d'Empleats de la Generalitat, Associació d'Empleats de l'Ajuntament de Barcelona, Federació d'Obrers i Empleats municipals de Catalunya, i el nostre Col·legi.

S'albira un resultat positiu relativament pròxim i cal que tots hi posem el nostre esforç (...).

Tots per a tots, aquest és el lema. Dintre dels Ajuntaments han de conservar-se, naturalment les jerarquies per al bon funcionament de l'Administració pública, però fora de l'Ajuntament, en l'Associació, el Secretari com el peó de la brigada, són solament un número amb iguals drets i amb els mateixos deures¹⁹.

¹⁸ "Casa nostra/ Assemblea general", BCOSALC, N° 15, abril del 1936, p. 2.

¹⁹ "Vers una Federació de Funcionaris Públics", BCOSALC, n° 15, abril del 1936, p. 9.

Resulta extraordinàriament revelador el discurs del COSALC en la mesura que recull tots els trets de la retòrica d'esquerres, pròpia de l'AFGC de Miravittles, en assenyalar la igualtat de tots els funcionaris com a treballadors, tot i que ressaltant que calia mantenir les categories professionals corresponents. Certament, cal entendre aquesta renovat discurs esquerrà del COSALC com una via de supervivència laboral i organitzativa del secretariat local enfront de les depuracions indiscriminades o no realitzades des del febrer del 1936 i, per tant, com una adaptació als nous aires governamentals de la Generalitat. Amb tot, cal tenir present que les gestions per constituir una Federació dels funcionaris catalans recollia, no només motivacions polítiques, sinó també el pes del pensament i de la tradició corporativa existent entre els funcionaris de Catalunya. Per aquesta raó, cal interpretar la nova retòrica esquerrana del COSALC com un mecanisme de supervivència associativa i professional. Allò que realment interessava més al Col·legi del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya, i havia defensat al llarg de la seva trajectòria, eren els interessos corporatius dels funcionaris municipals i dels funcionaris, en general, com a tècnics i professionals al servei de l'administració. Resultava lògic creure que un cop es constituís la Federació, aquesta, per l'amalgama de gent i cossos que la podien integrar, es convertís en una entitat dedicada exclusivament a la defensa dels interessos corporatius funcionaris, i no en un instrument d'enquadrament polític d'un determinat partit.

I, certament, existia un punt en comú entre el COSALC i l'AFGC: la voluntat de crear una forta associació o Federació d'associacions d'empleats públics que tingués com a objectiu defensar els interessos laborals dels funcionaris. Perquè, al marge de discrepàncies ideològiques, l'AFGC i el COSALC tenien en comú la inseguretats laboral que significava qualsevol canvi de govern o de règim. L'existència d'una sola organització suprapartidista i estrictament corporativa per a tota la funció pública de Catalunya creien que ajudaria a limitar o a frenar les intencions depuradores dels governs corresponents, doncs el component ideològic dels empleats restaria, en teoria, soterrat o adormit pels aspectes netament professionals. En aquest sentit, tant l'AFGC, vinculada a l'ERC, com el COSALC, identificat amb els sectors conservadors, sempre es van caracteritzar per les seves manifestacions de suposat apoliticisme.

D'altra banda, la voluntat de reunir en una Federació a totes les associacions i col·legis de funcionaris de Catalunya, recollia una de les idees motrius del món de la política i del treball molt de moda en aquella primavera del 1936: la tendència cap a la unificació, ja fos ideològica o corporativa. Perquè la Federació d'associacions funcionaris pretenia superar els petits corporativismes existents dins de la mateixa funció pública, com aquell que corresponia a cada administració o a sectors concrets d'aquesta, com els jutges, els metges o els mestres, entre d'altres. Així, la primera constatació del procés vertebrador d'una Federació associativa general d'empleats públics es produí en les planes del Butlletí de l'AFGC el març del 1936, on

s'explicaven les gestions i reunions que la Junta Directiva de l'AFGC estava portant al respecte:

Un dels projectes de la Junta actual de l'Associació, és arribar a una Federació de Funcionaris Públics de Catalunya. La realització d'aquest projecte podria organitzar a Catalunya de trenta a quaranta mil funcionaris. La força social i econòmica que això representa, permetria satisfer les reivindicacions mínimes que constitueixen el programa comú. A aquest efecte, s'han celebrat ja diverses visites entre el President de l'Associació de Funcionaris de l'Ajuntament i el President de la nostra Entitat. La coincidència en els punts de vista dels dos esmentats presidents, ens permet augurar la pròxima realització de la Federació tan desitjada²⁰.

Aquesta informació posava de manifest que s'havien produït els primers contactes entre l'AFGC i l'Associació de Funcionaris Municipals. El COSALC, per la seva banda, no s'afegí a les converses fins el mes següent, l'abril. En tot cas, a partir del maig, no existeix cap constància escrita sobre possibles gestions o reunions que conduïssin a la creació definitiva d'una Federació de Funcionaris de Catalunya. Sembla plausible pensar que existiren nombroses dificultats per compatibilitzar els diferents corporativismes de la funció pública de Catalunya. A més a més, la Llei d'II.legitimitat de juny del 1936, lluny de cauteritzar ferides, va aprofundir-les encara més. En conseqüència, la persistència dels processos depuradors afavorí la inviabilitat d'una unió o federació dels empleats de la Generalitat i de les diferents categories del funcionariat municipal.

²⁰ "Cap a la Federació de Funcionaris Públics de Catalunya", BAFGC, nº 21, març 1936, p. 7.

37. LA PRÀCTICA MUTUALISTA DE L'AFGC I EL COSALC

La necessitat de protecció sindical o associativa dels funcionaris va suposar un dels factors principals que animà els dirigents de les entitats d'empleats públics a negociar la possibilitat de constituir-ne una Federació d'associacions. Tot i l'aparent fracàs de la iniciativa, aquesta havia estat una resposta corporativa a la manca d'interès que, al llarg dels anys 1931-1936, els anomenats poders públics havien mostrat a l'hora d'elaborar un Estatut de Funcionaris consensuat entre totes les forces polítiques i socials d'Espanya. En realitat, es creia que l'aprovació consensuada d'un Estatut o Reglament de Funcionaris per a totes les administracions permetria posar les mínimes bases reglades i estables per accedir a la funció pública, establir barems salarials, regular la composició i estabilitat de les plantilles o per assegurar l'assistència sanitària, els subsidis d'atur, les pensions o la jubilació dels empleats públics.

Tanmateix, la perspectiva del pacte d'Estat sobre la funció pública resultava, a la primavera del 1936, una possibilitat quimèrica, sobretot per la resposta depuradora dels governs d'Azaña a Madrid, de Companys a Barcelona i dels alcaldes d'esquerres en els municipis que governaven a tota la geografia espanyola. És més, els governs de l'Estat i de la Generalitat vinculats al Bloc Popular Antifeixista havien suspès o derogat tots els reglaments i disposicions sobre el funcionariat elaborats entre novembre del 1933 i febrer del 1936, ressaltant la voluntat de negar qualsevol legitimitat a la tasca legislativa dels governs radical-cedistes del període precedent. Davant d'aquesta conjuntura, les organitzacions corporatives de la funció pública podien aspirar, com a màxim, a l'establiment de mesures que milloressin relativament la situació legal i salarial dels funcionaris respecte dels anys anteriors. En tot cas, res que s'assemblés a l'elaboració ferma i pactada d'un Estatut de Funcionaris tal i com reclamaven les associacions d'empleats públics.

Malgrat les crides a la unitat corporativa de les associacions funcionaries, aquestes continuaren actuant separatament i defensant els interessos corresponents del cos de l'Estat que representaven, fossin jutges, metges, mestres, oficinistes o conserges. Aquest era el sentit de la nota reivindicativa que, el febrer del 1936, va donar a conèixer la Comissió Executiva de l'Asociación del Cuerpo General de Administración de la Hacienda Pública reclamant "la adopció de medidas que tiendan a satisfacer aquellas aspiraciones de índole moral, cuales son la regularización en el régimen de traslados, cesación de las agregaciones y derogación de la ley de 28 de diciembre de 1934 que estableció la edad de la jubilación forzosa a los setenta años" ¹. Tot i que podia tractar-se d'una exigència compartida per tota la funció pública, procedia exclusivament de l'Asociación del Cuerpo General de Administración de la Hacienda Pública.

¹ *Ahora*, 28-II-1936, p. 7.

Davant de les dificultats per constituir una federació d'entitats funcionaris i la manca d'una política coherent sobre la funció pública per part de les autoritats governatives i legislatives, les associacions d'empleats públics resposgueren particularment amb un increment de la pràctica mutualista. Ara bé, el mutualisme en sí mateix no constituïa la solució, sinó una via més en la protecció social dels funcionaris. Perquè la pràctica mutualista resultava complicada sense un suport més o menys compromès de les administracions públiques. En aquest sentit, cal assenyalar que, mentre la Mútua de l'AFGC va mantenir una trajectòria organitzativa positiva i creixent, el projecte de Mútua de la COSALC va recollir un fracàs més que notable. Aquest fracàs va permetre constatar als dirigents del Col·legi del Secretariat que sense el suport dels poders públics els resultaria impossible endegar la seva pròpia Mútua i per això reclamaren que un nou Reglament de Funcionaris Municipals havia de recollir i regular la protecció de l'Estat en les pràctiques mutuels.

La reorganització de la Junta de la Secció de Mutualisme de l'AFGC

Quan a la primavera del 1933, l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC) va reconvertir-se en l'AFGC, ho va fer amb la voluntat d'esdevenir més una plataforma sindical dels funcionaris de la Generalitat que no pas un club d'esbarjo amb característiques mutuels com així havia estat entre el 1930 i el 1933. Ara bé, aquesta voluntat estrictament sindical mai havia estat del tot real. La presidència de Rafael Ramis al capdavant de l'AFGC va estar marcada per la combinació de la pràctica sindical amb una més que important activitat mutualista. És més, la Secció de Mutualisme va esdevenir una de les més importants i dinàmiques de totes les seccions de l'AFGC.

Al llarg del règim transitori, la Secció de Mutualisme o Mutuàlitat de l'AFGC va mantenir l'activitat protectora envers els seus afiliats, sobretot arran dels Fets del 6 d'octubre del 1934. Més que mai, l'acomiadament o la separació provisional del servei públic d'alguns dels seus socis va fer imprescindible l'actuació mutualista de l'AFGC. Tanmateix, cal no mitificar l'esperit "caritatiu" de la mútua de l'Associació. Els seus Reglaments constituïen carta de llei i aquells funcionaris adscrits a l'AFGC i la seva Mútua que no pagaven les quotes se'ls donava de baixa als tres avisos i perdien els drets assistencials. Aquest va ser el cas de Daniel D. Montserrat, Manuel Roca i Centeno i Josep Colomines que, el desembre del 1935, els van donar de baixa de la Secció de Mutualisme per impagament².

Aquestes baixes resultaren particularment impactants per la significació social que, en el seu moment, havien tingut dos dels personatges esmentats. Daniel D. Montserrat havia estat un íntim amic i col·laborador polític i sindical del president de l'AFGC, Jaume Miravittles. Per la seva banda, Manuel Roca i Centeno era germà de Pilar Roca i Centeno, la qual, a

² BAFGC, nº 19, desembre del 1935, p. 20.

l'agost del 1932, havia exercit com a vocal del Consell Directiu de l'ACE-GC presidit per Rafael Ramis i membre, el juliol del 1933, de la Comissió de Cultura del primer Consell Directiu de l'AFGC. Ara bé, sembla que les bones relacions i coneixences de Montserrat i Roca i Centeno durant el període 1931-1933 no resultaven prou vàlides entre 1934-1935. Probablement, l'impagament de quotes d'ambdós personatges podia trobar-se en la seva manca d'implicació i identificació amb la presidència del propi Miravittles. Certament, i arran dels Fets d'Octubre del 1934, Daniel D. Montserrat i Jaume Miravittles es trobaven confrontats dins de les JEREC i del Casal Nacionalista d'ERC "Spartacus": mentre Montserrat havia anat prenent posicions favorables al doctor Josep Dencàs, Miravittles es va anar decantant per les tesis oficialistes de Companys.

En el cas de Manuel Roca i Centeno, cal pensar en problemes derivats de l'actuació associativa de la seva germana. Des de la segona meitat del 1933, Pilar Roca havia estat bandejada de qualsevol càrrec d'importància dins de l'AFGC; aquest ostracisme podia tenir com a causa la seva identificació amb Rafael Ramis, etern rival de Miravittles en la lluita pel control de l'Associació. En aquest sentit, sembla plausible creure que Manuel Roca es podia haver adherit a l'AFGC únicament per la "pressió" o el consell de la seva germana. Indubtablement, la trajectòria de Manuel dins de l'AFGC no va anar en la línia de cercar càrrecs i presència pública dins de l'Associació, sinó més aviat tot el contrari. Per això, resulta factible creure que, a partir del moment en què la seva germana Pilar va perdre visibilitat social dins de l'AFGC, Manuel va restar mancat de tot interès per continuar adscrit a la Mútua i a l'Associació ³.

Certament, la depuració de personatges que no simpatitzaven gaire amb Miravittles es va produir dins de la mateixa Junta de la Secció de Mutualisme. El 5 de maig del 1935, en Assemblea General, la Secció de Mutualisme de l'AFGC va escollir nova Junta Directiva de la Secció amb Joan Oñate i Soler com a president; Joan Juanola i Sàgols, vice-president, Enric Juvés i Manobens, secretari; Agustí Vilajoana i Carbonell, vicesecretari; Carles Casabó i Suñer, tresorer; Josep Fàbrega i Payret, comptador; Josep M. Massagué i Pallarès i Salvador Beneït i Nadal com a vocals primer i segon respectivament; i Climent Ruiz i Gómez com a suplent ⁴. D'aquesta Junta cal destacar la presència de Joan Juanola que ja havia estat membre, el 1933, de la Junta de la Secció de Mutualisme presidida per Ramon Tor. Aquesta s'havia identificat com una Junta vinculada al regionalisme i a Acció Catalana i s'havia caracteritzat pel seu esperit de confrontació envers el sector anomenat *sindicalista*, en el qual s'hi trobava Jaume Miravittles. En el context del 1935, la presència de Juanola pot interpretar-

³ Veure a l'Apèndix 2: "Socis *actius* de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya entre 1933 i 1936", els breus apunts biogràfics de Pilar i Manuel Roca i Centeno.

⁴ "Secció de Mutualisme", *BAFGC*, nº 16, juny-juliol 1935, p. 20.

se com a part del procés d'apropament estratègic a la Lliga que l'AFGC va experimentar durant el règim transitori. En tot cas, el febrer del 1936, s'escollí en assemblea una nova Junta de la Secció de Mutualisme, de la qual Joan Juanola ja ni hi formava part. La nova Junta va estar formada per Joan Oñate i Mayoral que revalidava com a president; Josep Mayoral i Reñé, vicepresident; Enric Juvés i Manobens, secretari; Cecília Miarons i Trota, vicesecretària; Josep Fàbrega i Payret, comptador; Ramon Abizanda i Batllori, tresorer; i Josep M Massagué i Pallarés; Josep Sans i Soldevila i Ricard Dolcet i Molins com a vocals primer, segon i tercer respectivament. Tots els seus membres representaven a sectors de l'administració de la Generalitat molt propers a la direcció de l'AFGC. Josep Sans i Soldevila pertanyia a l'Escola del Treball; Cecília Miarons a l'Escola Superior d'Agricultura, i també fou la primera dona que va entrar a formar part de la Junta de la Mútua. A més, cal destacar la presència de Ramon Abizanda com a representant d'una de les seccions laboralment més maltractades per la Generalitat i més defensades per l'AFGC: la de Cèdules. D'altres seccions i departaments representats foren els de Finances, Sanitat, Justícia i Dret, Contribucions, Executiva i Servei Cartogràfic⁵.

La Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat

Les activitats assistencials de l'AFGC no es limitaven únicament a la Secció de Mutualisme, sinó que s'estenien també a d'altres entitats adherides o federades a l'Associació de Funcionaris de la Generalitat. Aquest era el cas de la Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat (UOCC). La posició orgànica i organitzativa de la UOCC dins de l'AFGC només s'entén si es té present que l'Associació es definia com una federació d'entitats d'empleats públics. Aquesta definició fa entendre, en part, el perquè va resultar impossible una federació d'associacions funcionaries: perquè l'AFGC ja es considerava a si mateixa, des de la seva fundació, el pal de paller de qualsevol unificació associativa dels funcionaris de Catalunya. És a dir, l'AFGC pretenia que les altres organitzacions es federessin a l'empara de les seves sigles. Per aquesta raó, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat havia mantingut un sistema d'adhesió i d'afiliació múltiple. D'una banda, comptava amb els adherents directes i a títol individual, que configuraven la major part dels seus membres. I, per un altre costat, es trobaven seccions o institucions de la mateixa Generalitat, com la Casa de la Caritat, que havien constituït la seva pròpia organització corporativa amb la seva corresponent mútua. Aquesta opció quedava exemplificada pel cas de la Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat. Ara bé, donat el seu feble pes afiliatiu, la UOCC s'adherí de forma federada a l'AFGC,

⁵ BAFGC, nº 21, març 1936, p. 27.

adoptant un estatut semblant al que mantenien les seccions de l'AFGC corresponents a les comissaries de Lleida, Girona i Tarragona.

Així, el desembre del 1935, les planes del butlletí de l'AFGC van donar constància de les activitats de la Mutualitat Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat. La notícia informava de la convocatòria d'una assemblea general que devia realitzar-se el 26 de gener del 1936 i destacava l'obligatorietat de l'assistència de tots els associats. Aquest recordatori cobrava ple sentit si es té en compte que la UOCC devia tenir pocs afiliats i, a més a més, poc participatius en tasques organitzatives, fenomen que, com ja s'ha destacat, compartien totes les entitats corporatives. La gent volia protecció laboral sense haver de participar directament en les activitats de l'organització a la qual s'havia adherit⁶. L'Assemblea es va celebrar el 26 de gener tal i com estava previst i es varen acordar els següents punts. En primer lloc, l'elecció de la Junta directiva de la Mutualitat de la UOCC però, sobretot, resultaven importants els aspectes que feien referència als drets dels mutualistes de la UOCC. Així, cal destacar aquells punts que detallaven els avantatges econòmics que disposaven els mutualistes en matèria de cirurgia i de medicines, de la mateixa forma que el punt tercer assenyalava la readmissió en la Mutualitat de tots els jubilats que n'havien format part quan encara estaven en situació laboral activa. Ara bé, en matèria de defunció, els acords de l'Assemblea de la Mútua de la UOCC plantejaven que l'augment substancial de les bonificacions econòmiques al mutualista es percebrien a partir del segon any i següents. Aquest aspecte resultava important per una raó de tipus afiliatiu: es podia entendre que la pertinença a la Mutualitat de la UOCC era rendible si hom cotitzava més de dos anys, ja que un cop passaven els dos anys primers anys de cotització el mutualista veia com s'incrementaven considerablement els beneficis de les bonificacions. En conseqüència, les prestacions mutualistes actuaven com un mecanisme d'afiliació que s'aprofitava de les necessitats d'assistència sanitària que reclamava el conjunt de la població (i no només els funcionaris) i que l'Estat no acabava d'oferir⁷.

I en aquesta línia també va actuar l'AFGC. En primer lloc, la Secció de Mutualisme de l'AFGC aprovà, en Assemblea general Extraordinària celebrada el 22 de desembre del 1935, uns estatuts en els quals l'article 57 posava de manifest que "en el cas de que l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya fos dissolta, la Secció de Socors Mutus continuarà la seva comesa normal. En aquest cas, la J.D. de la Secció convocarà una Assemblea General Extraordinària, en la qual serà acordada la manera en què funcionarà la Secció"⁸.

⁶ BAFGC, nº 19, desembre del 1935, p. 20.

⁷ "Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa Caritat", BAFGC, nº 20, gener-febrer 1936, p. 15.

⁸ AFGC-Secció de Mutualisme, *Reglament de la Secció de Socors Mutus de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de*

Per tant, l'oferta mutual de l'AFGC anava més enllà de l'existència de la pròpia Associació i constituïa la via per aconseguir un flux notable d'afiliats. I amb aquestes pretensions d'expansió afiliativa que la Junta Directiva de l'AFGC va donar a conèixer el seu projecte de clínica per als funcionaris coneguda com la "Llar Blanca".

"Llar Blanca" el projecte de clínica dels funcionaris

A la tardor del 1935, la Mútua o Secció de Mutualisme de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat ja havia incrementat els seus serveis d'assistència sanitària establint, "amb la col.laboració de diversos consocis de bona voluntat, un règim especial amb diverses farmàcies, que permet que els associats, mitjançant la presentació d'una tarja, puguin adquirir específics i medicines a tarifes reduïdes" ⁹. Al mateix temps, es redefiní el Reglament de la Mutualitat per tal de reforçar encara més la pràctica assistencial a través d'"un servei mèdic complet" que estava a càrrec dels doctors Quintana i R. Grau Mates ¹⁰. Ara bé, aquest servei d'assistència farmacològica i mèdica general s'havien de veure reforçats, a la primavera del 1936, amb el projecte d'una clínica per als funcionaris de la Generalitat adherits a l'AFGC i que havia de rebre el simbòlic nom de "Llar Blanca". Certament, el concepte de clínica resultava massa fred i tècnic. Per contra, es concebia la clínica com una continuació de la llar familiar, on la família no era només la sanguínia sinó també la funcional. I, d'altra banda, el concepte de "blanca" feia referència, no només a la indumentària dels metges i infermeres, sinó també a la sensació de puresa d'esperit i netedat del complex arquitectònic hospitalari. El president de l'AFGC, Jaume Miravittles, va presentar el projecte a les planes del número monogràfic i especial d'abril-maig del 1936 del butlletí de l'Associació, en un to triomfalista,:

La clínica de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, és ja un fet. (...) En els articles que publiquen en aquesta edició extraordinària es pos a en evidència la importància de la Clínica, i la seva complexitat orgànica. Totes les especialitats hi són representades. Barcelona dividida en quatre zones, permet la relació ràpida dels malalts amb els seus metges respectius. Un règim semblant estableix el lligam amb els companys residents fora de Barcelona.

[...]

Companys, en nom dels interessos altíssims de la nostra Entitat, us demanem l'ingrés en massa a la Clínica de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya¹¹.

En el terreny del discurs polític, l'exposició de Miravittles adoptava un seguit de referents ideològics, especialment el col.lectivisme, molt de moda dins de l'esquerra europea i espanyola dels anys trenta. Així, destacava que la propietat de la clínica no era privada sinó col.lectiva. Ara bé, matisava que es tractava d'una propietat col.lectiva de l'AFGC, i no dels mutualistes. Tanmateix, aquest matís resultava insuficient per esbrinar quin seria

Catalunya, [1935?], p. 13.

⁹ "Serveis d'Assistència", *BAFGC*, nº 18, octubre-novembre 1935, p. 4.

¹⁰ "Serveis d'Assistència", *BAFGC*, nº 18, octubre-novembre 1935, p. 4.

¹¹ Jaume MIRAVITLLES, "Llar Blanca", *BAFGC*, nº 22, abril-maig 1936, p. 3.

veritablement el règim de propietat que acabaria establint-se en l'organització de la clínica. Pot suposar-se per les paraules de Miravittles que els mutualistes de l'AFGC esdevindrien membres de la clínica a través del pagament d'unes quotes que, no necessàriament, havien de cobrar-se de manera uniforme, sinó segons la capacitat adquisitiva de cada funcionari. En tot cas, no es tractaria d'un règim cooperativista o col·lectivista pur, fonamentat en la igualtat de drets assistencials i econòmics de tots els membres de la col·lectivitat.

Certament, el discurs de Miravittles feia ús de la retòrica esquerrana revolucionària, però cal assenyalar que l'organització de la clínica semblava que havia d'adoptar més la forma regimental d'una clínica de tipus privat. En primer lloc, i per les característiques del que havia de ser la "Llar Blanca", aquesta no podria mantenir-se només amb les quotes dels mutualistes, sinó que requeriria de grans inversions, fins i tot públiques. Això condueix a la constatació que l'AFGC es tractava d'una entitat econòmicament forta capacitada per a construir un important complex clínic.

L'exposició històrica del procés de gestació de la "Llar Blanca" efectuada a les planes del butlletí de l'AFGC, realitzada pel Dr. R. Grau Matas, posava de manifest tot aquest conjunt d'ambivalències i dubtes sobre el teòric règim col·lectivista exposat per Miravittles:

Des de que existeix la humanitat, existeix l'esforç humà i l'ajuda mútua. El camp d'acció del mutualisme, és il·limitat; té per lema la frase, tan coneguda, però poc compresa, de "Tots per un i un per tots", que traduïda a la moral universal, vol dir: "Estima i ajuda al proïsme, amb el mateix afecte i esforç que ho voldries per a tu mateix". El mantell protector del mutualisme pot estendre's, doncs, en mil aspectes de la vida: degut a això s'han fet diversos assaigs d'assegurances, com per exemple, el subsidi maternal, que en teoria és una cosa ideal, justa, però que en la pràctica no és tot el perfecte que desitjariem. També les necessitats mutualistes han fet que es creessin organismes al marge de les corporacions estatals, que si bé en un principi els procediments eren excel·lents, després, degut a l'evolució d'ells mateixos es maleen per moltes causes que no escapen a ningú¹².

D'entrada, el Dr. Grau Matas insistí sobretot en el caràcter mutualista de la clínica i de cap de les maneres en el suposat règim col·lectivista que, segons Miravittles, hi hauria d'imperar. De les paraules del Dr. Grau i Matas es despenia que mutualisme no implicava necessàriament col·lectivisme, sinó una forma d'organitzar privadament la sanitat davant de la manca d'un servei mutual o assistencial general i de caire estatal. És més, el propi doctor de l'AFGC destacava els beneficis d'un sistema mutual controlat per la pròpia Associació, sense que intervingués per a res l'Estat. En realitat, el Dr. Grau i Matas entenia que la "Llar Blanca" havia de constituir una alternativa a la xarxa de clíniques i hospitals existents, caracteritzats per la seva insalubritat i fosc i per l'atenció de professionals de la infermeria poc qualificats ja que, en molts casos, es tractava de personal eclesiàstic i, en concret, de monges. Per tant, la clínica dels funcionaris es presentava com la gran alternativa sanitària progressista formada per autèntics professionals:

¹² Dr. R. GRAU MATAS, "Algunes consideracions sobre el Projecte de Clínica dels Funcionaris de la Generalitat", *BAFGC*, nº 22, abril-maig 1936, pp. 4-5.

Jo voldria que entre tots fundéssim una clínica exclusivament vostra, de la qual només us demanàriem una veritable autonomia en el que respecta a la part tècnica, ja que l'administració serà controlada per vosaltres mateixos, amb l'ajut dels nostres esforços que us garantitzem com a sincers i no reparant en sacrificis de cap mena, fins arribar a realitzar el que tots desitgem: Que quan el dolor truqués a la vostra porta, sapiguéssiu que no solament teniu un lloc bònic, alegre, amb material quirúrgic moderníssim i amb homes capacitats que us guaririen els vostros cossos malalts, sinó també un lloc on trovaríeu aquella espiritualitat, aquella estimació que falta a tothom quan es troba malalt i fora de casa; aquella comprensió moral i fins una mica de manyagueria que a tots ens plau quan ens veiem impossibilitats en un llit: trobaríeu un lloc que seria com una continuació de la vostra llar.

Entra també en el nostre projecte una lluita crua contra les plagues socials de la tuberculosi, sífilis, càncer; amb la creació de dispensaris proveïts de tot utilatge modern; anant també a la creació d'un servei cooperatiu de Farmàcia en el que, respecte a fórmules i específics, al desaparèixer l'intermediari, fa que es pugui donar en el seu estricte valor de cost.¹³

Així, el següent article del número especial del butlletí de l'AFGC d'abril-maig del 1936, escrit pel Dr. Ros Solà, incidia en la descripció física de la clínica, la qual recordava molt els projectes de ciutat-jardí que s'havien elaborat al llarg dels anys trenta per remodelar la ciutat de Barcelona i la xarxa urbana de Catalunya en el seu conjunt:

Al meditar com podria ésser la clínica, amb una instal·lació ideal capaç de funcionar a la perfecció, hom recorda les més perfectes, les més riques i les més grans del món. No cal dir, que ens referim a les grans clíniques dels Estats Units d'Amèrica.

[...]

De totes les edificacions, sobretot la nova clínica Mayo, que s'aixeca al centre de la ciutat [Rochester, Minnesota]. És un magnífic gratacels, d'arquitectura molt sòbria. Una magnífica porta de bronze, dona entrada a un gran hall de marbre brunyit i bronze cisellat, de la més gran formosura. El primer que es troba en entrar, és l'oficina d'informació, en comunicació per tots els mitjans imaginables amb les dependències de la casa i amb tota la resta de la ciutat-clínica.

[...]

Crida sobretot l'atenció, el nombre de personal dispost per assistir els malalts; en termes generals es pot comptar amb un assistent per malalt. A voltes, el nombre d'aquells depassa el de malalts.

[...]

A Barcelona [...] Aquestes necessitats obliguen l'emplaçament [de la clínica] als voltants de la ciutat, en lloc de fàcil comunicació i aïllada de tota influència fabril¹⁴.

Ara bé, Gaspar Alcoverro, vicepresident de l'AFGC, va destacar que les obres no es posarien en marxa fins que el nombre de mutualistes no arribés al miler de persones¹⁵. Per tant, mentre la clínica es limités a un projecte en construcció, l'AFGC va establir un servei d'assistència mèdica dissenyat únicament per a la ciutat de Barcelona. Perquè, això sí, la proposta de la "Llar Blanca" estava pensada exclusivament per a la Ciutat Comtal, on es concentraven la major part dels afiliats de l'AFGC i dels funcionaris de la Generalitat. Per tant, la clínica dels funcionaris palesava novament el pes del barcelonacentrisme en qualsevol disseny polític, social i econòmic a Catalunya. El servei mèdic de l'AFGC per a Barcelona establí l'existència de quatre zones, cadascuna de les quals tenia assignada un metge de medicina general i una llevadora. La zona 1 ocupava tot Sant Martí de Provençals, Barceloneta, Poble Nou, part de l'Eixample sud i La Ribera. El metge de medicina general era Pere Devesa i la llevadora Mercè Mestre de Ferran. La zona 2 abarcava l'Eixample (Sagrada Família i Passeig de Sant Joan) fins el Camp de l'Arpa i el metge de medicina general era Cándid Dencàs i la llevadora Maria Pont. La zona 3 s'estenia des del Passeig de Sant Joan fins a Collblanch, Les Corts, la Torrassa i Hostafranchs i el metge de medicina general era

¹³ *Ibid.*, pp. 5-6.

¹⁴ Dr. ROS SOLÀ, "Com ha d'ésser la clínica", *BAFGC*, nº 22, abril-maig 1936, pp. 7-12.

¹⁵ "Antecedents. Organització i instruccions", *BAFGC*, nº 22, abril-maig 1936, p. 15.

Ferran Nonell i la llevadora Federació Martínez. Finalment, la zona 4 corresponia al Raval, Paral·lel i Montjuïc i el metge de medicina general era Joaquim Comas i la llevadora Teresa Palau Ferran ¹⁶.

Tanmateix, l'esclat de la Guerra Civil i el procés revolucionari iniciat al juliol del 1936 tallaren de socarrel tot el projecte de la "Llar Blanca". En tot cas, la possibilitat d'enunciar un projecte com el de la clínica dels funcionaris, denotava la confiança de l'Associació en les seves possibilitats econòmiques, fonamentades en una notable afiliació i en el possible suport crematístic de la Generalitat i d'algunes entitats privades. Ara bé, la força enquadradora de l'AFGC no la va mostrar també el Col·legi Oficial del Secretariat Local de Catalunya i aquest va esdevenir una de les causes principals del fracàs de l'opció mutualista del COSALC.

El fracàs de l'alternativa mutualista del COSALC

Al llarg del 1935, el COSALC va posar en marxa una Mútua que pretenia oferir assistència social i mèdica al conjunt del secretaris d'Ajuntament de Catalunya. La iniciativa mutual del Col·legi es va produir en un context de queixes constants dels secretaris perquè es consideraven sistemàticament sotmesos a persecució per les diferents autoritats governatives en els períodes d'inestabilitat política. Tanmateix, les planes del butlletí del COSALC de gener del 1936 posaren de manifest els dubtes de la Junta del Govern del Col·legi per tal de poder sostenir econòmicament la Mútua:

La nostra Mutualitat, el Reglament de la qual fou aprovat en l'Assemblea general celebrada el dia 23 de febrer del 1935, ha mort.

Els entusiasmes i l'interès dels jorns de la creació de la Mutualitat s'han esfumat inexplicablement, i allò que semblava tan necessari als Secretaris de Catalunya i que aspiràvem a implantar-ho entre tots els funcionaris municipals de la nostra terra, ja no és necessari ni tan sols convenient, segons sembla.

[...]

Com a conseqüència de la fallida de la Mutualitat, i tenint en compte que el Pressupost del Col·legi per a l'any actual, no hi figura pas cap consignació per a pagar els subsidis per les defuncions que es produeixin enguany, car es deixà aquesta atenció per a la Mutualitat, la Junta de Govern acordà que quedin en suspens de concessió els subsidis per defunció dels companys que morin a partir del dia 1 de gener de l'any corrent, fins que l'Assemblea general acordi el que procedeixi ¹⁷.

El problema del COSALC, a diferència de l'AFGC, es trobava en la composició numèrica i professional dels secretaris d'Ajuntaments: es tractava d'un cos numèricament molt inferior al dels funcionaris de la Generalitat i molt difícil d'organitzar i d'enquadrar. Mentre els empleats de la Generalitat resultaven quantitativament superiors i solien treballar en grup en diferents dependències, els secretaris d'Ajuntament ho havien de fer en solitari en el seu corresponent municipi i sense cap possibilitat de comunicació continuada amb els altres secretaris. Aquest factor impedia, per tant, que els secretaris poguessin parlar de forma sistemàtica sobre els seus problemes laborals, cosa que no succeïa amb els funcionaris de la Generalitat que mantenien entre ells un contacte permanent. A més, s'afegia un altre

¹⁶ Joaquim COMAS, "Estructuració actual", *BAFGC*, nº 22, abril-maig 1936, pp. 12-14.

¹⁷ "Mutualitat de Funcionaris municipals de Catalunya", *BCOSALC*, nº 12, gener del 1936, pp. 7-8.

problema per als secretaris d'Ajuntament: sembla ser que no tenien una bona relació corporativa amb la resta de funcionaris municipals, que els veien com un cos elitista i privilegiat.

El COSALC va haver d'organitzar la mútua comptant només amb els seus afiliats i això representava un dèficit important perquè el Col·legi Oficial del Secretariat constituïa una entitat amb pocs adherents, la qual cosa significava pocs diners per a sostenir-la. Tanmateix, sorgiren veus dins del COSALC contràries a tancar la mútua. Consideraven que, tot i que la seva supervivència resultés difícil, la mútua suposava l'únic instrument de protecció social i sanitària amb què comptaven els secretaris de l'Administració local de Catalunya. Aquest punt de vista ja s'havia expressat en l'Assemblea del COSALC celebrada el 28 de setembre del 1935:

El senyor Avila, d'Alforja, diu que és una equivocació el deixar de banda la Mutualitat. Creu que és l'únic mitjà pel qual el funcionarisme municipal pot lliurar-se de molts trasbalsos i necessitats, i demana que tots els companys intensifiquin la propaganda de la nostra Mutualitat, arribant, si cal, a anar pels pobles a donar-ne conferències i referències entre les persones que poden acollir-s'hi. La Mutualitat, diu, ha d'anar endavant perquè cobreix una necessitat constant dels funcionaris locals¹⁸.

Ara bé, diferents membres del COSALC van apuntar que només una mutualitat que agrupés tots els funcionaris municipals, inclosos els secretaris, podria tenir la suficient capacitat per a sostenir-se econòmicament i organitzativament. I aquesta possibilitat es va començar a albirar durant la primavera del 1936, tot just després que el govern de la Generalitat suspengués, pel Decret de 14 de març, el Reglament de Funcionaris municipals del setembre del 1935. Arran de la suspensió del Reglament de funcionaris municipals, es va publicar una ordre del 25 de març per la qual es constituïa una comissió assessora que havia de redactar un avantprojecte d'Estatut de Funcionaris municipals. Aquesta comissió la integrà, com a president, el diputat d'ERC Manuel Galés i Marquina i, com a vocals, hi van participar: l'alcalde de Malgrat i membre d'ERC Francesc Arnau i Cortina representant a la Federació de Municipis Catalans; el també membre d'ERC i ex-dirigent de la Unió Catalanista Frederic Culi i Verdaguer, en nom de l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat; el secretari de l'Ajuntament de Barcelona, Josep M. Pi i Sunyer que representava el COSALC, el Col·legi d'Interventors i la Federació d'Obrers i Empleats Municipals de Catalunya; i Josep M. Trabal i Benessat com a portantveu de l'Associació de Funcionaris Municipals de Catalunya. Finalment, actuà com a secretari de la comissió, Lluís Marquès i Carbó, un dels pares intel·lectuals de la Llei Municipal de Catalunya del 1933-1934. El COSALC va mostrar-se optimista per la composició de la comissió assessora i afirmà que

Nosaltres hem de declarar que tenim confiança en la tasca que pugui fer aqueixa Ponència, molt especialment en la del nostre representant senyor Josep M^a. Pi i Sunyer de la intel·ligència i personalitat del qual els funcionaris municipals de Catalunya esperen una labor profitosa¹⁹.

¹⁸ BCOSALC, nº 12, gener del 1936, p. 10.

¹⁹ "El Reglament de Funcionaris Municipals", BCOSALC, nº 15, abril 1936, p. 10.

Un dels aspectes que més interessava al COSALC del treball de la comissió assessora era aquell que feia referència al mutualisme. El Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya aspirava a que el nou Reglament o Estatut posés les bases per a la constitució d'una Mutualitat de funcionaris municipals supervisada per la Generalitat. Una proposta que complementava la voluntat del COSALC de convertir els funcionaris municipals en empleats dependents de la Generalitat. És més, una altra ordre del mateix 25 de març constituí una altra comissió assessora per tal de redactar un avantprojecte de Mutualitat de Funcionaris Municipals de Catalunya. Per ordre del 18 d'abril s'assenyalà que la comissió la formaven Manuel Galés i Marquina com a president, el qual també figurava en la comissió del Reglament de funcionaris municipals. I com a vocals, es van nomenar: Francesc Fornés i Rubió per l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat, Josep Porta i Peralta en representació del COSALC, del Col·legi d'Interventors i de la Federació d'Obrers i Empleats Municipals de Catalunya, Frederic Blanco i Tries per la Caixa de Pensions, i el membre de la USC Joan Coloma i Chalmeta pel Departament d'Economia i Agricultura de la Generalitat. La secretaria de la comissió va recaure en Claudi de Boet i Bigues. I tal i com ja havia succeït amb la composició de la comissió assessora del Reglament de Funcionaris municipals, aquesta nova plataforma també es va rebre amb satisfacció pel COSALC²⁰.

A l'igual que les iniciatives per constituir una Federació d'associacions funcionaries, tots aquests projectes de reorganització laboral i assistencial de la funció pública municipal van quedar en no-res per l'esclat de la Guerra Civil. Després de sis anys de règim republicà, els diferents governs de l'Estat i de la Generalitat, no van aconseguir convertir en realitat duradora cap Reglament o Estatut de funcionaris. De la mateixa manera, tampoc es va acabar de concretar un paquet de lleis, mínimament acceptades per tota la funció pública, que reguessin la protecció assistencial dels empleats públics. Tanmateix, una part de la responsabilitat d'aquestes insuficiències reglamentistes i reguladores de l'organització laboral de la funció pública espanyola també requeia en els mateixos empleats públics i en les associacions que els representaven. Les divisions i rivalitats corporatives i professionals existents en tots els sectors de la funció pública impediren, no només concretar una única Federació d'associacions funcionaries, sinó també donar una resposta unitària i efectiva a l'ensulsiada de l'Estat republicà davant del pronunciament antirepublicà del 17-18 de juliol del 1936 i l'inici del procés revolucionari consegüent. En tot cas, dins de la zona republicana s'abordà, durant la segona meitat del 1936, un nou procés d'unificació i reorganització corporativa i associativa de tota la funció pública; però dins del marc de les grans centrals sindicals, CNT i UGT.

²⁰ "La Mutualitat de Funcionaris Municipals", BCOSALC, nº 15, abril 1936, p. 10.

XII. L'AFGC I LA RUPTURA DE LES JEREC (MAIG-JULIOL DEL 1936)

38. JAUME MIRAVITLLES I L'OLIMPIADA POPULAR: UN EXEMPLE DE LA POLITITZACIÓ DE L'AFGC

Durant el trànsit de la primavera a l'estiu del 1936 es van accentuar les crides de la CNT i la UGT a la unitat i enquadrament sindical de la que anomenaven "tota" la classe obrera. Aquesta opció anava acompanyada de dues premisses bàsiques. En primer lloc, limitava i relativitzava el procés o processos d'unificació obrera o proletària en un sol partit polític en benefici d'aquell que concebia la unificació proletària en el marc estricte d'una única central sindical. En aquest sentit, prefigurava un dels conflictes que més tensions havia de produir durant tota la Guerra Civil en el bàndol republicà: l'enfrontament entre sindicats i partits per veure quin d'aquests dos sectors havia d'assolir la direcció política i econòmica de la revolució i del govern. En segon lloc, la tendència a la unitat sindical dins de la UGT o la CNT comportava la minimització i l'ofec de les múltiples associacions i organitzacions de caire estrictament professional existents a tota Espanya. Certament, anarcosindicalistes i ugetistes aspiraven a absorbir i enquadrar tot aquest munt d'entitats, així com els seus adherents dins dels corresponents Sindicats Únics o Federacions Nacionals d'Indústria. Així, per exemple, mercantils, mestres o funcionaris de totes les administracions haurien de dissoldre les seves associacions i integrar-les dins de la CNT o la UGT. Aquest procés es contraposava al projecte d'unificació corporativa de tota la funció pública que els funcionaris havien estat intentant assolir durant tota la primavera del 1936.

En conseqüència, el 1936, tingueren lloc nombrosos processos d'unitat o d'unificació, diguem-ne proletària tot seguint la terminologia marxista d'aquella conjuntura, però amb unes característiques notablement diferents. En el cas de la funció pública tampoc es podria parlar lògicament i estrictament d'una unificació proletària, doncs no tots els empleats públics s'autoconsideraven a sí mateixos com a proletaris o obrers. Les categories intermèdies i superiors de les administracions estaven formades per tècnics i professionals de classe mitjana que abominaven de qualsevol veleïtat obrerista. Sens dubte, aquesta tensió entre obrerisme polititzat i professionalisme apolític no va resultar aliena a les planes dels butlletins de l'AFGC i de la COSALC. Mentre l'Associació de Funcionaris de la Generalitat no dubtava a recórrer a una terminologia pròpia de l'obrerisme d'esquerres i revolucionari, el Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya, en canvi, insistia en el seu tarannà apolític i estrictament professional. I, tanmateix, ambdues entitats havien estat negociant la creació d'una Federació d'associacions funcionaries que, a la fi, no es va convertir en realitat.

Ara bé, les discrepàncies i problemes sorgits en la concreció d'una Federació d'entitats d'empleats públics no abocà, d'entrada, a cap organització de funcionaris a integrar-se dins de la CNT o la UGT. Fins i tot, tampoc no es produí una entrada massiva en sindicats de dreta o extrema dreta com la Confederación Española de Sindicatos Obreros (CESO) o la Confederación de Obreros Nacional Sindicalistas (CONS) o, en el marc estrictament català,

dins de la Federació d'Obrers Catalans (FOC) o la Unión Gremial Obrera (UGO)¹. Per tant, a la vetlla de la Guerra Civil, i al marge de les simpaties polítiques que podien manifestar els seus adherents, les associacions d'empleats públics van seguir donant als seus problemes professionals una resposta i una actitud fortament corporativa.

Tanmateix, aquesta opció més corporativa i suposadament apolítica es va veure trasbalsada per la radicalització del moment i no impedí la politització, ja latent i molt present, de totes les entitats funcionaries. En el cas de l'AFGC, la presidència de Miravittles va orientar a l'Associació cada cop més a l'òrbita de l'Esquerra Republicana de Catalunya. L'AFGC i l'ERC van compartir una retòrica de tipus obrerista en la qual destacaven conceptes com col·lectivisme, socialisme o revolució. De fet, malgrat el fracàs de l'assonada del 6 d'octubre del 1934, ni l'ERC ni Miravittles havien abandonat el 1936 les tesis d'Henri de Man que sostenien la necessitat d'una revolució nacional i proletària dirigida per la classe mitjana. Ara bé, dins de l'Esquerra i, especialment, dins de les JEREC s'obrí una forta discussió sobre l'oportunitat d'haver intentat aquesta revolució nacional-proletària a l'octubre del 1934: d'una banda, es trobava el sector pro-Companys, encapçalat per Jaume Miravittles i Ventura Gassol, molt crítics amb Dencàs i la seva organització de la revolta; de l'altra part, els anomenats dencasistes, entre els quals destacava el membre de l'AFGC Daniel D. Montserrat, que defensaven i justificaven l'actuació de Josep Dencàs durant els Fets d'Octubre del 1934. En el si de l'AFGC, el sector pro-Companys resultava l'absolut dominador de l'entitat a través de la persona de Jaume Miravittles, el qual assolí un protagonisme especial en la vida pública catalana del moment en convertir-se en un dels promotors i organitzadors de l'Olimpiada Popular que havia de celebrar-se a Barcelona el juliol del 1936. Curiosament, bona part dels membres de l'organització de l'Olimpiada Popular eren o havien estat funcionaris de la Generalitat, així com membres de l'AFGC. Això explica, en certa forma, les diferents referències a la pràctica esportiva dins del butlletí de l'AFGC i la possibilitat de mobilitzar a les funcionaries de la Generalitat a través de la Secció d'Esports de l'AFGC.

El nou projecte de Reglament de l'AFGC

L'orientació pro-Esquerra que Jaume Miravittles li va conferir a l'AFGC, no va negligir la defensa dels interessos professionals dels seus associats. Certament, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat va actuar sempre amb una intenció profundament corporativa, i demostratiu d'aquesta tendència fou l'interès que manifestà en la vertebració d'una Federació de funcionaris de tot Catalunya al marge, en teoria, de qualsevol posicionament polític. En aquest sentit, cal assenyalar que, entre el desembre del 1935 i el maig del 1936, una comissió

¹ Les dificultats per a la unitat sindical entre els cercles obrers i professionals de la dreta i l'extrema dreta a Colin M. WINSTON, *La clase trabajadora y la derecha...*, op. cit., pp. 281 i ss.

tècnica de membres de l'AFGC va donar a conèixer una sèrie de propostes sobre el futur Reglament de l'Associació. Així, el desembre del 1935, es presentà a les planes del Butlletí un primer avantprojecte de Reglament de l'AFGC, que es modificaria al llarg de l'hivern del 1935-1936 i de la primavera del 1936 ². El darrer esborrany del Reglament, que s'havia d'aprovar en assemblea convocada pel diumenge 19 d'abril del 1936, apuntava en el capítol primer punt f) que l'AFGC es comprometia a

mantenir relacions cordials i estrènyer els llaços de companyonia amb les altres Associacions similars de Catalunya. A aquest efecte, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, propugnarà per la constitució d'una Federació de totes les Associacions de Funcionaris Públics de Catalunya ³.

A més, l'article 55 permetia la possibilitat de readaptar els seus articles si s'aconseguia vertebrar la Federació d'associacions funcionaries:

Aquest Reglament es modificarà en el cas de que l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya entri a formar part de la Federació de Funcionaris Públics de Catalunya, per tal d'adaptar-se al seu Reglament ⁴.

Ara bé, com ja s'ha apuntat en capítols precedents, la Federació no va esdevenir una realitat. I entre les raons esmentades cal destacar com a molt probable la voluntat de l'AFGC de convertir-se en el pal de paller d'aquesta nonata Federació. En aparença, l'estructura organitzativa de l'AFGC sempre havia estat de caràcter federatiu. Per exemple, davant del notable pes afiliatiu de la província de Barcelona, les comissaries de Tarragona, Lleida i Girona posseïen la seva pròpia Junta Directiva amb plena autonomia per resoldre els problemes dels seus associats. Això, lògicament, sempre i quan no trenquessin la línia d'actuació marcada per la Junta Directiva de Barcelona que constituïa alhora la de tota l'Associació. En aquest sentit, el gener del 1936 es va renovar el Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida que escollí a Francesc Bordalba com a president i a Lluís Neve, Alfons Serrano, Antoni Virgili, Antoni Florensa, Agustí Bragulat, Enric Trillas, Josep Mª Tarruella i Josep Llobet com a vocals ⁵. Igualment, existien organitzacions, com la Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat (UOCC), que actuaven dins del marc de l'AFGC i que calia considerar a tots els efectes com a entitats federades a l'Associació.

En darrer terme, el nou projecte de Reglament pretenia activar la participació dels funcionaris en la vida pública catalana i convertir-los en un autèntic poder professionalitzat dins de l'Estat. I per això calia mantenir uns nivells d'afiliació en permanent creixement com havia succeït des de la seva fundació, fins i tot minimitzant entrebancs greus, com els Fets

² "Editorial", *BAFGC*, nº 19, desembre del 1935, p. 1.

³ "Projecte de Reglament de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya", *BAFGC*, nº 21, març 1936, p. 9. Aquest document es troba reproduït íntegrament a l'Apèndix 8: "Projecte de Reglament de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (Març 1936)".

⁴ *Ibid.*, p. 14.

⁵ *BAFGC*, nº 20, gener-febrer 1936, p. 5.

d'octubre del 1934, que d'altres organitzacions s'havien vist incapacitades de superar. Nogensmenys, el nombre d'afiliats de l'AFGC havia crescut notablement al llarg dels anys 1934-1935; un creixement que no s'havia aturat durant els primers tres mesos del 1936: l'1 de febrer es comptabilitzaven 2.537 socis i en data de l'1 de març del 1936 la xifra d'adherents s'havia incrementat als 2607⁶.

La mort de Rafael Ramis

L'elaboració del nou Reglament intern i el creixement afiliatiu de l'AFGC van anar parells al desenvolupament de l'activitat de les diferents seccions de l'Associació. Sens dubte, la secció amb un pes social i econòmic més remarcable era la de Mutualitat, sobretot perquè es tractava de la secció que atenia de forma més directa les necessitats bàsiques i quotidianes dels empleats públics de la Generalitat. Per aquesta mateixa raó va resultar necessari, entre d'altres motius, establir un nou Reglament de l'entitat: l'augment dels serveis mutualistes o de la Cooperativa de Consum implicà un notable moviment de diners i inversions per part de l'AFGC; així, aquells que volguessin fer ús d'aquests serveis mutuels i cooperativístics devien estar al corrent del pagament de les quotes d'afiliació a l'AFGC, a la Mútua i a la Cooperativa. En cas contrari, es podien perdre tots els drets assistencials o de consum del soci impagador, com els hi havia succeït a Daniel D. Montserrat i Manuel Roca i Centeno.

D'altra banda, els directius de l'AFGC confiaven que tot aquest munt de serveis afavorissin una major participació associativa dels membres de l'Associació. Aquest havia estat un dels cavalls de batalla sistemàtics de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC) i de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Ni quan Rafael Ramis esdevingué president de la primera al 1932, ni quan Miravittles se'n féu càrrec el 1934, l'ACE-GC i l'AFGC van aconseguir mobilitzar massivament els seus adherents en les activitats internes de les respectives entitats. Curiosament, i com sempre passa quan hom mor, les planes del butlletí de l'Associació corresponents a gener-febrer del 1936, recolliren la notícia de l'òbit del dia 3 de gener del 1936 de Rafael Ramis i destacaren la seva capacitat mobilitzadora entre els adherents de l'ACE-GC i l'AFGC:

Les simpaties que el finat gaudia entre nos altres i la importància de l'obra realitzada per ell, fan que el buit deixat en la nostra Associació sigui difícilment omplert. Rafael Ramis era d'aquests homes tot cor, tot energia, que posava en la defensa dels seus ideals la noblesa dels seus sentiments i la lucidesa de la seva intel·ligència. Fou ell qui transformà la nostra Entitat i, recollint l'esforç considerable dels companys de "Cultura i Esport", sabé inculcar-l'hi un sentiment de dignitat que havia de brillar esplendorosament a través de la seva actuació com a President de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya⁷.

Com és habitual amb aquest tipus de recordatoris necrològics, es destacà tot allò que de positiu o de suposadament positiu tenia el personatge traspasat. Tanmateix, a ningú se li

⁶ BAFGC, n° 21, març 1936, p. 16.

⁷ "Rafael Ramis ha mort!", BAFGC, n° 20, gener-febrer 1936, p. 1.

podia escapar que, entre el 1934 i el 1936, les relacions entre Ramis i Miravittles no havien resultat gaire cordials. Ramis va conduir la transformació de l'ACE-GC en AFGC, però Miravittles va ser qui finalment es va fer amb el control de la renovada entitat. Probablement, la seva llarga malaltia hauria abocat Ramis a una menor participació en els afers interns de l'AFGC, però el cert era que, entre 1933 i 1935, sempre s'havia presentat sense èxit com a rival de Miravittles en la lluita per la presidència de l'Associació. Ramis no havia pogut competir amb el carisma de venedor de grans idees de Jaume Miravittles. Perquè, tant l'un com l'altre, compartien el mateix objectiu: incrementar la participació dels membres de l'AFGC en la seva vida associativa. Però mentre Ramis havia fet mans i mànigues perquè els adherents fessin seva la lluita sindical, Miravittles, un xic més avispat, va entendre que els empleats públics de la Generalitat, com qualsevol mena de treballador o professional, s'afiliaven a l'AFGC, no per crear-se problemes, sinó perquè l'Associació els hi solucionés. En conseqüència, des del punt de vista de Miravittles, si calia reclamar la participació activa dels membres de l'AFGC en la vida associativa de l'entitat, calia fer-ho des d'un terreny més atractiu i lúdic, com l'esport. Ara bé, aquesta concepció de la cultura popular i associativa quedava extraordinàriament lluny de la defensa que, el 1930-1932, havia fet Miravittles, juntament amb Daniel D. Montserrat, del surrealisme com a paradigma de la cultura obrera.

Funció pública i Olimpíada Popular

El gener-febrier del 1936, va ser la Secció Femenina, a través de la ploma de Petronila Rues, qui va prendre la iniciativa d'exhortar les funcionàries de la Generalitat a fer ús del gimnàs de l'AFGC:

A les companyes funcionàries i especialment a les associades, els dirigeixo aquestes modestes ratlles amb l'esperança de contribuir a augmentar l'afició del nostre gimnàs.

No cal pas que digui jo, ara, l'importància que té pel desenrotllament físic i moral la pràctica metòdica de la cultura física; el que vertaderament m'interessa, i d'una manera molt especial a la nostra associació, és que del gran nombre d'associades que paguen un suplement de la secció de gimnàs, són molt poques les que hi assisteixen [...].

Potser això és degut [...] al no tenir una sala on podem reunir-nos i comunicar-nos les nostres coses. Però jo recordo que a finals de l'any passat, el President de l'Associació ens va comunicar que se'ns destinaria una sala per a nosaltres, però també em fa por que si persisteix la manca d'assistència, aquell propòsit caigui en el buit⁸.

L'article insistia en un vell tema dins del discurs cultural- esportiu de l'AFGC: la necessitat de la pràctica esportiva del funcionari com una via més per al seu alliberament moral i professional. Curiosament, l'article de Rues va precedir tot el procés organitzador de l'Olimpíada Popular, que s'havia previst celebrar a Barcelona el juliol del 1936. Així mateix, cal destacar que l'organització de l'Olimpíada Popular hi havien de tenir un paper protagonista destacats dirigents i adherents de l'AFGC vinculats alhora a l'ERC i el nacionalisme radical.

El març del 1936 va néixer el Comitè Català pro Esport Popular (CCEP), amb el suport, entre d'altres entitats, del CADCI, l'Ateneu Enciclopèdic Popular, el Centre Gimnàstic

⁸ Petronila RUES, "Gimnàs", BAFGC, nº 20, gener-febrier 1936, p. 12.

Barcelonès, el Club Femení d'Esports i el Casal Nacionalista Obrer del Districte VI "Spartacus", adherit a ERC, i del qual en formaven part els membres de l'AFGC i de les JEREC Jaume Miravittles i Daniel D. Montserrat. De fet, va ser "Spartacus", a través de Miravittles, qui animà els dirigents de l'Esquerra a no perdre l'oportunitat d'apuntar-se i dirigir un esdeveniment esportiu de calada internacional, que podria ajudar a l'ERC a dotar-se d'una imatge més esquerrana i revolucionària en un context marcat pels processos unificadors de marxistes i anarcosindicalistes. En aquesta competència per l'espai polític i sindical d'esquerres, el Casal "Spartacus" participà en l'organització de la Copa Thaelmann de Futbol, en homenatge al líder del Partit Comunista Alemany (KPD), represaliat i perseguit per les autoritats nacionalsocialistes. A més, l'abril del 1936, "Spartacus" va organitzar en solitari la I Xallenge República, que consistia en la primera cursa a peu per la ciutat de Barcelona, i de la qual va exercir com a jutge-àrbitre el dirigent de l'AFGC, Jaume Miravittles. L'èxit de participació d'aquestes proves animaren els seus organitzadors a iniciar les gestions per dur a terme l'Olimpíada Popular⁹.

El Comitè Executiu de l'Olimpíada Popular va escollir entre els seus membres a Jaume Miravittles i Francesc Perramon i Camps. Si bé el primer es tractava de tot un personatge públic reconegut, el segon també estava vinculat com Miravittles a les JEREC i a l'AFGC. Dins de l'Associació, Francesc Perramon havia format part, el juliol del 1933, de la Comissió del Butlletí de l'AFGC juntament amb Daniel D. Montserrat. Alhora també pertanyia al Club Gimnàstic Barcelonès, entitat participant i fundadora del Comitè Català pro Esport Popular (CCEP). A més a més, el seu germà Miquel Perramon, també membre de les JEREC, havia estat sots-secretari del primer Consell Directiu de l'AFGC constituït el juliol del 1933 i ratificat en el càrrec en l'Assemblea General extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933¹⁰. Dins del CCEP, Jaume Miravittles, identificat com un home de món i de cert do de gents, va encarregar-se de les gestions d'àmbit internacional. Per exemple, cal destacar l'esforç esmerçat a evitar que la Federació Internacional Atlètica Amateur sancionés, com pretenia la Confederación Española de Atletismo, els atletes que participessin en l'Olimpíada Popular. A més a més, Miravittles preveia realitzar el discurs de presentació de l'Olimpíada, mentre que un altre membre de l'AFGC, l'aviador Josep Canudes, feia una exhibició de vol. Per la seva banda, Francesc Perramon s'encarregà de dirigir la Comissió d'Allotjaments i Informació, que instal·là la seva seu a la Plaça Catalunya¹¹.

⁹ Carles SANTACANA i Xavier PUJADAS, *L'altra olimpíada. Barcelona'36. Esport, societat i política a Catalunya (1900-1936)*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1990, pp. 125-126 i 136.

¹⁰ *Ibid.*, p. 128.

¹¹ Carles SANTACANA i Xavier PUJADAS, *L'altra olimpíada....., op. cit.*, pp. 157 i 175-177.

Juntament amb Jaume Miravittles i Francesc Perramon també s'hi podien trobar en el Comitè Executiu del CCEC a personatges dels cercles comunistes prosoviètics com Ramon Mercader. De fet, tot el moviment a l'entorn de l'Olimpíada Popular es definí per l'antifeixisme i, en conseqüència, es tractava d'una continuació de l'esperit del Front d'Esquerres. Publicacions vinculades al procés de formació de l'anomenat Partit Únic del Proletariat (posterior PSUC), com *Justícia Social-Octubre*, van ressaltar a la primera meitat de juliol del 1936 el caràcter antifeixista i unitari de l'Olimpíada, amb encapçalaments de pàgina com "L'Olimpíada Popular de Barcelona és una tasca immediata i de ressonància mundial" o, més explícitament, "OLIMPÍADA POPULAR. El Govern de la República, el de la Generalitat, i les Corporacions municipals, han de prestar la màxima atenció i donar tot l'ajut necessari a les activitats esportives de les masses populars"¹².

L'Olimpíada Popular havia de començar el 19 de juliol, però la sublevació antirepublicana del dia abans va impedir-ne la celebració. Tanmateix, durant la Guerra Civil, l'esport esdevingué com tantes altres coses una qüestió d'estat i, a Catalunya, de la Generalitat. Així, per ordre del BOGC del 28 d'agost del 1936 es va crear el Comissariat d'Educació Física i Esports, presidit per Joan Soler i Damians, mentre que el 23 d'octubre del 1937 es configurà el Comitè Executiu de la Delegació d'Esports de Catalunya (CEDEC) integrat per Joan Soler i Bru, l'omnipresent Jaume Miravittles en nom de la Generalitat, Francesc Perramon i el també membre de l'AFGC i, en aquells moments, del PSUC, Joan Aleu, en representació de l'Escola Nova Unificada¹³. En definitiva, per al Consell Directiu de l'AFGC, l'esport va significar un mecanisme de mobilització política i associativa dels empleats públics; això sí, en clau esquerrana. En aquest sentit, resulta remarcable l'important participació en l'organització de l'Olimpíada Popular de funcionaris de la Generalitat i membres de l'AFGC, vinculats bona part d'ells als cercles nacionalistes radicals de les JEREC. Tanmateix, aquesta activitat en les tasques organitzatives de l'Olimpíada Popular es va veure trasbalsada pel procés de ruptura de les JEREC, on jugaren un paper remarcable Jaume Miravittles, Daniel D. Montserrat, Francesc i Miquel Perramon i Ventura Gassol, tots ells funcionaris de la Generalitat, excepte Gassol que era funcionari de l'Ajuntament de Barcelona en excedència per la seva condició de conseller de la Generalitat.

¹² Els dos titulars, per ordre de citació, a *Justícia Social-Octubre*, nº 1, Barcelona, 3-VII-1936, p. 4 i nº 2, Barcelona, 17-VII-1936, p. 8.

¹³ Carles SANTACANA i Xavier PUJADAS, *L'altra olimpíada....*, op. cit., pp. 219-220.

39. CONFRONTACIÓ DE FUNCIONARIS EN EL SI DE LES JEREC: LA LÍNIA DENCASISTA DE DANIEL D. MONTSERRAT

Al llarg dels anys vint, l'imaginari dels sectors més joves del macianisme s'havia nodrit dels referents insurreccionals de la Pasqua irlandesa del 1916 a Dublín i de la presa del Palau d'Hivern de Sant Petersburg per part dels bolxevics a la tardor del 1917. Ambdues experiències alimentaren una mística ultranacionalista i revolucionària de tall marxista poc afí a "l'Avi". Per aquesta raó, del primigeni Estat Català s'escindiren elements que van plantejar propostes minoritàries com el Partit Comunista Català i Estat Català-Partit Proletari, redefinit posteriorment com a Partit Català Proletari. Una altra opció no tan minoritària que també va fer ús de la retòrica ultranacionalista catalana, tot i que com un aspecte subsidiari, va ser el Bloc Obrer i Camperol. Sense oblidar que, des d'una òptica allunyada del marxisme, també es confeccionaren propostes separatistes antimacianistes com Nosaltres Sols! o el Partit Nacionalista Català.

En darrer terme, tot allò que compartien les anteriors organitzacions ultranacionalistes catalanes consistia en la crítica a Macià per haver renunciat, l'abril del 1931, a la República Catalana en detriment d'un "fantasma històric" com la Generalitat. Com a conseqüència, el nacionalisme radical català assistí, a la primavera del 1931, a una ruptura semblant a la que havia dividit el nacionalisme radical irlandès entre els partidaris de la República i els de l'Estat Lliure. Però mentre els irlandesos es van veure immersos en una Guerra Civil el 1922-1923, a Catalunya això va resultar impossible donat l'escàs pes dels separatistes dins de la societat catalana.

En definitiva, la marginalitat de bona part d'aquests grupuscles separatistes d'orientació marxista i no marxista (alguns, fins i tot, propers a la retòrica filofeixista) conduí a un nombre indeterminat dels seus membres a integrar-se a l'Esquerra Republicana de Catalunya, convençuts que la veritable revolució nacional catalana la duria a terme el partit de Macià i Companys. No només això, el retorn al costat de Macià va anar acompanyat, en alguns casos, de la incorporació a la funció pública de la Generalitat. Lògicament, als retornats a la disciplina macianista se'ls va acusar de traïdors a la causa patriòtica catalana per pidolar un lloc de feina o un càrrec dins de l'administració autònoma regional.

Ara bé, la major part dels incorporats a l'ERC tingueren en comú la seva adscripció a les JEREC (Joventuts d'Esquerra Republicana Estat Català), reducte dins de l'Esquerra del que havia estat l'organització política macianista Estat Català. I, de fet, va ser des de les JEREC que, entre el 1933 i el 1934, es va fer més palesa la voluntat de portar a terme l'anhelada revolució nacional que restablís la República Catalana proclamada per Macià el 1931. Però, dins de les JEREC i de la mateixa Esquerra existien moltes maneres d'entendre l'objectiu final de la revolució nacional. De forma sintètica podien establir-se dues posicions. Una, representada pel Dr. Josep Dencàs i els germans Miquel i Josep Badia, i a la qual s'hi

afegí el membre de l'AFGC, Daniel D. Montserrat, que insistia en el fet de proclamar la República Catalana en els termes, més o menys aproximats, de Macià el 1931. Aquesta via jugava amb unes dosis remarcables d'indeterminació conceptual sobre la possible integració o no de Catalunya en una federació espanyola o de pobles hispànics ¹. Enfront, una segona alternativa, identificada amb Companys i més elaborada per Jaume Miravittles, entenia la revolució nacionalista com una via per reformular i reorientar la Segona República. Companys i Miravittles van pretendre fusionar la terminologia clàssica del republicanisme federal amb les aspiracions separatistes: l'Estat Català dins de la República Federal espanyola que Companys proclamà el 6 d'octubre del 1934 constituïa l'exemple més clar d'aquesta síntesi conceptual de federalisme i ultranacionalisme.

El fracàs del 6 d'octubre del 1934 obrí dins de l'ERC i de les JEREC un debat amarg sobre qui havia traït realment la revolució nacional i proletària catalana. Ambdós sectors se sentien enganyats. Els dencasistes destacaren la manca de fermesa nacionalista de Companys en establir l'Estat Català federat dins d'una República espanyola i no haver proclamat la República Catalana de clara inspiració irlandesa. Els companyistes, per la seva banda, acusaren Dencàs d'haver instigat una revolta mal preparada i pitjor executada i d'haver fugit per les clavegueres de la Conselleria d'Ordre Públic un cop va veure que les coses venien maldades.

La batalla propagandística i política en el si d'ERC i de la societat catalana la va guanyar clarament Lluís Companys. La imatge del president de la Generalitat empresonat per la defensa dels seus ideals republicans va resultar infinitament superior i molt més impactant que la d'un Dencàs exiliat. De l'ex-Conseller d'Ordre Públic i dels germans Badia es va dir a la premsa oficial d'ERC que vivien còmodament a França, tot i que la realitat sembla que va estar marcada per les penalitats econòmiques i legals: l'amenaça d'extradició a Espanya va ser-hi sempre present ². En conseqüència, el retorn a la legalitat anterior al 6 d'octubre del 1934 es va nodrir d'un discurs dins d'ERC que reclamava la depuració dels dencasistes, no només del partit, sinó també de l'administració autònoma regional, tant o més com els propis regionalistes, lerrouxistes o cedistes.

Dins de l'AFGC, la rivalitat entre companyistes i dencasistes es va traduir en el binomi Miravittles-Montserrat. Tanmateix, la competència entre ambdós no es va materialitzar dins de l'AFGC, netament controlada per Miravittles i els sectors oficialistes d'ERC, sinó en el marc de les JEREC. Ara bé, entre l'octubre del 1934 i el febrer del 1936, Miravittles i Montserrat

¹ L'opció dencasista no era totalment aliena als esdeveniments polítics que s'estaven produint a l'Estat Lliure d'Irlanda. El 1932, el Fianna Fáil d'Edmon de Valera va arribar al poder i suprimí el jurament de fidelitat a la Corona i el rei britànic. Fou l'inici d'un procés que culminà parcialment, el 1937, amb la redacció d'una constitució de tall republicà que obrí el camí de l'establiment formal d'una República d'Irlanda el 1949; a Brian FEENEY, *Sinn Féin. Un siglo de historia irlandesa*, Barcelona, EDHASA, 2005, pp. 205-250; i Xosé M. NÚÑEZ SEIXAS, *Movimientos nacionalistas en Europa. Siglo XX*, Madrid, Síntesis, 1998, pp. 155-156.

² Jaume ROS I SERRA, *Miquel Badia. Un defensor olvidat de Catalunya*, Barcelona, Mediterrània, 1996, pp. 201-204.

oferiren unes trajectòries personals que poc tenien a veure amb la dels seus respectius líders. Mentre Miravittles no va patir represàlies pels esdeveniments octubristes i reforçà el lideratge a l'AFGC, Montserrat va patir presó, el van sancionar de feina i sou i, fins i tot, el van donar de baixa de la Mutualitat de l'AFGC per impagament de quotes. Entre febrer i juliol del 1936, i un cop finit el règim transitori, Montserrat denuncià la depuració de funcionaris fidels a Dencàs, així com la corrupció de caire "lerrouxista" que havia imposat l'ERC en el conjunt de la restablerta administració autònoma.

¿Més enllà d'Henri de Man?: la revista *Ara* i la ¿nova? retòrica nacional-marxista

Al llarg del 1935-1936, Daniel Domingo Montserrat va deixar de creure, progressivament, en les possibilitats revolucionàries de l'Esquerra, tant en l'aspecte nacionalista com en el social. Tanmateix, abans d'optar per la ruptura, Daniel Domingo s'esforçà des de les Joventuts d'Esquerra Republicana Estat Català (JEREC) per imposar un discurs nacionalista d'inspiració bolxevic que superés la visió pro-Henri de Man de l'ERC i de la qual Miravittles constituïa un clar paradigma. Tanmateix, ambdós discursos mantenien una retòrica molt semblant. El propi Miravittles, en l'organització dels esdeveniments esportius previs a la celebració de l'Olimpíada Popular, va esforçar-se per introduir els màxims referents propagandístics de significació comunista com l'anomenada Copa Thaelmann de futbol.

La rivalitat entre Montserrat i Miravittles provocà la marxa del primer del Casal Nacionalista Obrer "Spartacus" (netament pro-Companyns) per tal d'ingressar en el Casal d'Estat Català del districte IV del carrer Girona, seu, juntament amb el Casal de Sant Andreu, del dencasisme militant. Coincidint amb la ruptura amb "Spartacus", Domingo s'erigí en el director de la publicació *Ara!!*, que es definí com a òrgan de les Joventuts d'Esquerra Estat Català, tot i que reflectia l'opinió estricta dels partidaris de Dencàs dins de les JEREC. Per a fer més palpable l'enfrontament ideològic i personal en el si de les JEREC, la publicació dirigida per Domingo copià, precisament, el títol del portantveu periodístic del Casal Nacionalista Obrer "Spartacus".

El primer número d'*Ara!!* va sortir el 5 de febrer del 1936, pocs dies abans de les eleccions que donaren la victòria al Front d'Esquerres i, l'últim, el 15 de maig del 1936, és a dir, en els dies previs al congrés que ratificà la marxa dels dencasistes d'ERC. En aquest lapse de temps, l'orientació d'*Ara!!* va nodrir-se d'una sistemàtica retòrica marxista que paulatinament s'orientà vers l'insurreccionalisme leninista. Una tendència de la qual era netament responsable Daniel Domingo. Per contra, *Ara!!* va mantenir, inicialment, una formal obediència a la direcció d'ERC:

Les Joventuts d'Esquerra Estat Català d'acord amb totes les joventuts proletàries de Catalunya, retrans homenatge amb la seva disciplina als seguidors de l'obra immortal de Francesc Macià, Companyns, Gassol i altres consellers³.

³ *Ara!!*, nº 4, 25-II-1936, p. 1.

Però els continguts d'*Ara!!* contradecien la línia oficial de l'ERC que es caracteritzà pel respecte a la legalitat institucional de la Segona República. Per tant, titulars d'*Ara!!* de l'estil de "Visca la República Catalana" o "Visca la Confederació de Repúbliques Ibèriques" resultaven una provocació per al Directori pro-Companyns que regia dins de l'Esquerra ⁴. Certament, el sector dencasista de les JEREC estava forçant notablement la màquina amb consignes que desbordaven l'acceptació formal que el govern de la Generalitat, fonamentalment de gent de l'Esquerra, havia fet de la legalitat republicana i del marc de l'Estatut. És més, davant de la radicalització política imperant en la primera meitat del 1936, l'ERC cercà, fins el maig del 1936, una actitud de fidelitat institucional de la Lliga vers la República i l'autonomia de Catalunya. Tanmateix, la recerca de la fidelitat institucional dels regionalistes s'esquinçà definitivament quan el Parlament de Catalunya aprova al juny la Llei d'II.legitimitat dels Acords o Organismes de Nomenament governatiu que regiren la vida municipal catalana entre el 6 d'octubre del 1934 i el 19 de febrer del 1936.

Des del punt de vista dels dencasistes, com Domingo Montserrat, l'aprovació de la Llei d'II.legitimitat es produí massa tard, doncs el maig ja havia tingut lloc la ruptura oficial i orgànica dels sectors dencasistes amb l'Esquerra. En tot cas, en l'imaginari polític de Montserrat durant la primavera del 1936 va anar guanyant terreny una interpretació poc generosa de l'"oasi català". Segons Montserrat, aquest "oasi" no es tractava de res més que el fruit de la connivència entre la Lliga i la direcció companyista d'ERC per repartir-se els càrrecs i els llocs de treball de l'administració pública de Catalunya, fet que Domingo va ressaltar des de les planes d'*Ara!!*: "L'Ajuntament a mans de la Lliga/ Centenars i centenars de nomenaments i d'ascensos sense reglament, sense concurs, sense publicitat i sense vergonya" ⁵. Alguns articles, fins i tot, recordaven les crides a la depuració de funcionaris primoriveristes que Domingo Montserrat havia invocat des de les planes de la bloquista *L'hora* en els primers moments d'establir-se el règim republicà a l'abril-maig del 1931. Tot i així aparegueren articles que dipositaven una certa confiança en el president Companyns i la possibilitat que animés una depuració radical de funcionaris dretans. Amb referències sovietitzants, les planes d'*Ara!!* assenyalaven que,

es nomeni una Comissió *depuradora*, un "soviet" si convé. Que no faci por el nom, perquè si se sap fer serà la millor arma que el Govern de Catalunya podria esgrimir, el dia de demà, quan es presenti altra vegada, davant del poble explicant la seva tasca i demanant els seus vots per a continuar-la. Sí, cal nomenar un "soviet". Però, un "soviet" que sigui secret, *absolutament secret*

[...]

Hem dit que no creiem es faci res de tot això. Cal però, fer constar que a la Generalitat ja ha funcionat per uns dies un estil de "soviet" o comissió depuradora. I, en els pocs dies que va actuar va complir amb el seu deure i va fer, sense violències, agafar la por a tots aquells que no tenien gaire neta la seva actuació ⁶.

⁴ *Ara!!*, nº 5, 3-III-1936, p. 1.

⁵ *Ara!!*, nº 8, 29-III-1936, p. 2.

⁶ Pere MORA, "Depuració", *Ara!!*, nº 6, 10-III-1936, p. 2.

Així, a la crida per la depuració de funcionaris dretans, els continguts d'*Ara!!* encara van evidenciar més la seva projecció marxitzant i la possibilitat que Companys l'assumís. A la primera plana del número 7 de març del 1936 sortia una fotografia del president Companys amb el puny aixecat i l'acompanyava el títol "El puny enlaire". L'article deia que per un motiu i per l'altre, les Joventuts d'Esquerra *Estat Català*, saluden, coincidint amb el gest de Lluís Companys, com ell, a tota la massa proletària amb el puny clos i enlaire!⁷.

A partir d'aquell moment, *Ara!!* intensificà la seva mística comunitzant i l'acompanyà, però, de crítiques a la direcció d'ERC. Així, es deia que no se sabia a qui calia obeir perquè no es tenia clar quin era el directori de l'Esquerra. I al mateix temps, es denunciava que es portessin a terme depuracions en els Casals de les JEREC⁸. Montserrat i els dencasistes s'adonaven de la minva de poder que estaven patint dins de l'estructura orgànica de l'ERC; factor que, des del seu punt de vista, els conduiria a la llarga a perdre posicions per conservar o accedir als llocs de treball o de gestió política de l'administració pública de Catalunya. És més, els dencasistes interioritzaren aquest procés assenyalant que la prioritat depuradora de l'ERC no s'havia concentrat ni en la Lliga, ni en el Partit Radical, ni en Acció Popular de Catalunya, sino en els "bons patriotes" de les JEREC.

La situació dels dencasistes dins les JEREC es va fer més insostenible l'abril del 1936. Les planes d'*Ara!!* denunciaren l'expulsió dels Casals d'ERC de membres de les Joventuts d'Esquerra Estat Català: "Expulsions en massa dels casals d'Esquerra" o "A molts centres d'Esquerra hi ha la consigna: Estat Català combatre'l a mort"⁹. Fonamentalment, era a Barcelona on els dencasistes constituïen una minoria i patien la persecució dels sectors vinculats a Miravittles i Ventura Gassol. En aquest sentit, el Casal d'Estat Català del Carrer Girona, en el qual militava Daniel Domingo, es convertí en el reducte barceloní del dencasisme, perquè el suport majoritari d'aquest sector es trobava en les federacions comarcals¹⁰. En conseqüència, el sector dencasista de les JEREC convocà un congrés de les mateixes pels dies 21 al 24 de maig, amb l'objectiu d'aclarir i, si calia, reformular el seu paper dins d'ERC. El desenvolupament del Congrés ratificà la voluntat de gran part dels membres de les Joventuts d'abandonar la disciplina d'ERC per formar el Partit d'Estat Català. Tanmateix, la militància dencasista del nou partit tampoc no va permetre configurar un bloc homogeni, de tal forma que es va fer difícil per a Domingo Montserrat imposar la seva línia nacionalista-comunista.

⁷ "El puny enlaire", *Ara!!*, n° 7, 19-III-1936, p. 1.

⁸ Pere MORA, "Depuració i responsabilitats", *Ara!!*, n° 7, 19-III-1936, p. 2.

⁹ *Ibid.*, n° 10, 17-IV-1936, p. 3 i n° 11, 24-IV-1936, p. 2.

¹⁰ M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol. 2, pp. 318-336.

Montserrat instigà la dissidència de les JEREC

El congrés del sector dencasista de les Joventuts d'Esquerra Republicana Estat Català es va organitzar des del Casal del Districte IV del carrer Girona de Barcelona, al qual pertanyia Daniel Domingo Montserrat. Sembla més que probable que Daniel D. Montserrat participés en l'organització de l'acte, fet que vindria avalat per la seva experiència com a propagandista en *L'hora*, el *Butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* o *Ara!!*. Cal tenir present que els cercles separatistes on es movia Domingo comptaven amb escassa experiència dins de l'àmbit de la publicitat i del periodisme i això el convertia en un candidat idoni per a dur a terme aquesta tasca ¹¹. El congrés es va celebrar en els locals del CADCI els dies 21-24 de maig del 1936. Durant les sessions que se celebraren s'aprovà el trencament amb ERC, la rehabilitació de Dencàs i la convocatòria per a la primera quinzena d'agost del 1936 d'una nova reunió per a la formació d'un Partit d'Estat Català.

La ruptura amb ERC es començà a certificar amb l'expulsió dels homes fidels a la línia de Companys, com Miravittles i Gassol. Però també es produí l'exclusió de personatges filomarxistes com Jaume Vachier el qual es mantingué als rengles d'ERC fins l'estiu del 1936. La marxa de Vachier va estar condicionada, en part, per la rivalitat que va sostenir amb Domingo Montserrat pel control de les federacions comarcals cara a l'organització del mateix

Congrés:

Montserrat fa referència a l'acusació llançada contra ell de mantenir correspondència amb les comarques sense donar-ne compte a Vachier i companyia que ho desconeixia, i no mantenia cap contacte amb les comarques. És així com aquests senyors es preocupaven de l'organització? És que en desconèixer tot el que deien les comarcals foranes no hi ha responsabilitat?. Tot el que hi havia fet de ponències, s'ho endugué un bon dia Perramon per a estudiar-les i, sobtadament, es posà malalt ¹².

Certament, s'evidenciava que els dencasistes resultaven forts a comarques. Per aquesta raó, els partidaris de la línia oficialista de l'Esquerra intentaren aïllar de tot el debat rupturista les federacions comarcals de les JEREC; sobretot, perquè a les zones rurals, tant urbanes com agràries, la influència d'ERC i dels seguidors de Companys estava minvant força ¹³. Des de la perspectiva dels dencasistes, els sectors oficialistes van fer servir qualsevol

¹¹ El dilettantisme revestit de professionalisme periodístic per part dels nacionalistes radicals, contrasta amb la professionalització del periodisme operat a l'Espanya dels anys 1900-1939: J.M. DESVOIS, *La prensa en España (1900-1931)*, Madrid, Siglo XXI, 1977; Antonio CHECA GODOY, *Prensa y partidos políticos durante la II República*, Salamanca, Universidad de Salamanca, 1989; i Mercedes CABRERA, *La industria, la prensa y la política. Nicolás María de Urgoiti (1869-1951)*, Madrid, Alianza, 1994. En concret a Catalunya, Maria CAMPILLO i Esther CENTELLES, *La premsa a Barcelona 1936-1939*, Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània-La Gaya Ciencia, 1979; J. B. CULLA i Àngel DUARTE, *La premsa republicana*, Barcelona, Diputació de Barcelona-Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1990; i Susanna TAVERA GARCÍA, *Solidaridad Obrera....*, op. cit.

¹² "2n. Congrés Nacional d'Estat Català", *Estat Català*, òrgan del partit, nº 1, 30-V-1936, p. 3. Una descripció de la crisi de les JEREC a Fermí RUBIRALTA, *Una història de l'independentisme polític català. De Francesc Macià a Josep Lluís Carod Rovira*, Lleida, Pàges editors, 2004, pp. 84-88.

¹³ Per exemple, l'Esquerra estava perdent el control de la Unió de Rabassaires la qual, de la mateixa manera que alguns membres de les JEREC, es mostrava interessada pels diferents processos d'unificació marxista que s'estaven produint entre 1935 i 1936; a Albert BALCELLS, *El problema agrario en Cataluña. La cuestión rabassaire (1890-1936)*, Madrid, Ministerio de Agricultura, 1980; i Andreu MAYAYO I ARTAL, *De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya 1893-1994*, Catarroja-Barcelona, Afers, 1995, pp. 131-179.

mètode per evitar la celebració del congrés com, per exemple, *segrestar* les ponències ja escrites. Segons Domingo Montserrat, aquesta actitud obstructionista des de la direcció de l'Esquerra havia estat la nota dominant al llarg del 1936. En el curs del congrés, Daniel Domingo va afirmar que per no haver seguit la línia política d'ERC i per haver donat a la revista *Ara!!* una orientació filomarxista, se li havia negat, com a director de la mateixa, formar part del Consell Nacional de les JEREC. Segons la crònica d' *Estat Català*,

Daniel D. Montserrat demana la paraula i, en ser-li concedida, diu que va a seguir l'exposició feta pel company Coll. Fa públiques certes actuacions que més que anar contra ell eren atacs als ideals d'ESTAT CATALÀ. Parla de tot el referent a ARA!! Quan Josep Badia va morir, ell dimití el càrrec de director d'ARA!! que li pertocava, però va ésser-li ratificada la confiança. Del fet que ningú no li demanés comptes de la seva actuació al front d'ARA!! se'n desprén que ell interpretà l'esperit i l'opinió d'ESTAT CATALÀ. A l'endemà mateix d'aquesta ratificació, el company Tugues de Badalona el proposà per a ocupar la vacant produïda per la mort de Miquel Badia en el sí del Consell Nacional. Els altres, per boca de Perramon, li digueren que no calia doncs pel fet d'ésser director d'ARA!! ja se'l podia considerar membre. Ara s'ha vist que la seva intenció era, però, no acceptar cap representant del Casal del Carrer de Girona¹⁴.

En darrer terme, la descripció que la publicació *Estat Català* va fer del paper de Domingo Montserrat en la direcció d'*Ara!!* permet copsar les raons profundes de la seva bel.ligerància vers ERC: aspirava a tenir un càrrec dins de les JEREC, però aquest li havia estat negat pels "enganys" del sector pro-companys dins del Consell de les Joventuts. En conseqüència, va adoptar un posició intransigent com a defensor de la ruptura amb l'Esquerra. Però també, semblava deixar clar que volia esdevenir un dels protagonistes en la configuració del nou Partit d'Estat Català. Així, Domingo, amb l'objectiu de tenir un lloc de privilegi en la direcció del partit, es va mostrar més dencasista que ningú i un dels més enfervorits defensors de la memòria dels germans Badia. Fins el punt que, no tan sols va reclamar l'aclariment del seu assassinat, sinó que va secundar propostes que recordessin als que havien estat col.laboradors estrets de Domingo en el Casal del Carrer Girona:

El Comitè organitzador del Congrés proposa que l'Assemblea acordi sol.licitar que sigui col.locat el nom dels germans Badia en el lloc on caigueren, o sigui, al carrer de Muntaner. Amb una breu intervenció de Montserrat, s'acorda que, respectant el que ja han fet uns ciutadans anònims i considerant la personalitat del gran català Muntaner, es sol.liciti la retolació amb aquests noms de la que fins ara havia estat plaça d'Alcalá-Zamora¹⁵.

Les referències a l'assassinat dels germans Miquel i Josep Badia estaven carregades de tota mena de sobreentesos vers Companys i la seva gent. Tot i que l'autoria semblava apuntar a dos pistolers de la CNT, existia el rumor que aquests havien pogut fugir ràpidament d'Espanya gràcies als passaports que se'ls havia proporcionat des del Palau de la Generalitat¹⁶. Amb deutes de sang pel mig, resultava impossible la negociació entre els dos sectors de les JEREC. Per tant, tots aquells que es van depurar en el Congrés filodencasista esdevingueren, a partir d'un altre Congrés celebrat els dies 27 i 28 de maig del 1936, el nucli reorganitzador de les JEREC lleials a l'Esquerra¹⁷. La paradoxa d'aquest procés de ruptura

¹⁴ "2n. Congrés Nacional d'Estat Català", *Estat Català*, organ del partit, nº 1, 30-V-1936, p. 3.

¹⁵ "2n. Congrés Nacional d'Estat Català", *Estat Català*, organ del partit, nº 1, 30-V-1936, p. 3.

¹⁶ Entrevistes amb Josep M. Xicota, Barcelona-Sitges, 1991.

¹⁷ Els sectors oficialistes de les JEREC també elaboraren la seva versió dels fets del 6 d'octubre del 1934, ressaltant el martirilogi del president Companys i dels consellers empresonats enfront del conseller de Governació, Dencàs, fugit pel clavegueram cap a França: Jaume MIRAVITLLES, *Crítica del 6 d'octubre*, Barcelona, Acer, 1935; i Vicenç BERNADES, *Estampes de l'Uruguay*,

dels dencasistes amb ERC va residir en el fet que van convocar un congrés sota les sigles de les JEREC, quan en realitat tenien previst de no continuar dins d'ERC i vertebrar una nova plataforma de tarannà ultranacionalista i revolucionari.

La "falsa" via de la unificació marxista-separatista

Formalitzada la ruptura dels sectors dencasistes respecte de les JEREC, Dencàs i Montserrat s'esforçaren a construir un nou partit, anomenat provisionalment Estat Català, que es convertís en l'aixopluc o el pal de paller de tots aquells individus i organitzacions interessats a dur a terme una revolució nacionalista i obrera de caire bolxevitzant. I així ho constatà el seu òrgan d'expressió, *Estat Català*, quan, en el número del 6 de juny, va aparèixer un article amb el significatiu títol "La revolució nacional i la revolució social", en el qual s'assenyalava que

ESTAT CATALÀ com organització política ha d'adoptar una posició francament revolucionària en l'aspecte nacional i, en quant al contingut social, ha d'ésser avançadíssim, sense aplicar fórmules adjectives, però que la classe treballadora, que viu de realitats es vegi totalment interpretada per aquest contingut. El feixisme és anticatalà, anti-social. ESTAT CATALÀ és el ferment més antifeixista per la mateixa raó.

ESTAT CATALÀ ha de viure en un pla de Revolució Nacional, però no bandejar en cap moment la Revolució Social. [...] Els antics braços de l'Estat segueixen dominant: noblesa, clerecia i militars. La banca, en mans de la noblesa i la clerecia, i els militars, monàrquics en gran majoria, formen els rengles del feixisme, són anti. Anti-catalans. Anti-republicans. Anti-proletaris¹⁸.

Aquestes paraules, tanmateix, no diferien de les reproduïdes a la premsa socialista i comunista, però tampoc de les de la premsa republicana, per exemple, de la mateixa Esquerra. Dins de publicacions com *Pamflet*, vinculada a ERC i dirigida per Jaume Aiguader, apareixien nombrosos articles amb crítiques explícites al capitalisme agressiu i, fins i tot, amb un cert to anticapitalista¹⁹. Per aquesta raó, l'embrí del que al juliol devia convertir-se en el nou Partit d'Estat Català havia d'anar una mica més enllà en el seu discurs anticapitalista si volia desmarcar-se d'ERC. El recurs més senzill consistia a criticar la dictadura republicana de l'Esquerra a partir d'explícites referències insurreccionals leninistes. Per tant, en el mateix article, "La Revolució Nacional i la Revolució Social", s'afirmava que

Ni els treballadors, ni els nacionalistes poden acceptar aquest estat de fet que s'intenta realitzar des de dalt. I encara podem adduir raons de més pes. Aquesta dictadura republicana, anti-proletària i anti-nacionalista, facilitaria el pas al feixisme com a dictadura de tipus feudal.

[...] El nostre objectiu final és assolir la llibertat nacional totalitàriament i donar als efectes del moviment social tots els avantatges que imposin les aspiracions de la classe treballadora. En aquest aspecte ESTAT CATALÀ és, doncs, doblement revolucionari i no podem oblidar una frase de Marx adreçada als treballadors en la qual deia que "l'emancipació dels treballadors ha de ser obra dels mateixos treballadors". Dins de la mateixa dialèctica i fent l'oració activa, diem que la llibertat de Catalunya només pot ser obra dels propis catalans i com la totalitat dels militants d'ESTAT CATALÀ som treballadors no cal dir que la llibertat de Catalunya va lligada amb l'emancipació d'aquests²⁰.

La persistent temàtica comunista que Daniel Domingo va aportar a la publicació *Ara!!* va facilitar que, en el mateix congrés fundacional del 21-24 de maig del 1936, assistissin

Barcelona, Catalònia, 1935.

¹⁸ "La Revolució Nacional i la Revolució Social", *Estat Català*, òrgan del partit, nº 2, 6-VI-1936, p. 1.

¹⁹ Josep M. POBLET, *Jaume Aiguader..., op. cit.*, pp. 213-223.

²⁰ "La Revolució Nacional i la Revolució Social", *Estat Català*, òrgan del partit, nº 2, art. cit., p. 1.

representants del Partit Català Proletari (PCP) com Artur Cussó, del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) com Josep Rovira i de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC) en la persona d'Àngel Estivill. Tots ells van participar en els debats celebrats durant la primera jornada i la característica comuna de les seves intervencions²¹. La característica comuna de les tres intervencions va ser el seu tarannà anti-ERC, sempre des de la posició que implicava haver format part dels nuclis d'Estat Català en els anys de la dictadura primoriverista. Josep Rovira i Artur Cussó havien participat en les conspiracions dels anys vint. Però també el mateix Rovira, així com Àngel Estivill, havien coincidit amb Daniel Domingo als rengles del Bloc Obrer i Camperol. A més, existia un darrer nexa en comú entre Josep Rovira i Daniel D. Montserrat: la seva condició de funcionaris de la Generalitat i membres de l'AFGC, així com haver format part del primer Consell Directiu de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Curiosament, Rovira i Montserrat esdevingueren empleats de la Generalitat quan ambdós havien entrat a formar part de l'antimacianista Bloc Obrer i Camperol. Tanmateix, l'antimacianisme s'havia reconvertit en anticcompanyisme i recuperaren tots plegats la figura de Macià anterior el 1931.

La presència en el congrés d'aquests personatges del món separatista i marxista català semblava tenir com a única funció donar suport a una nova plataforma anti-Esquerra, perquè l'ERC no només representava l'enemic burgès sinó també nacional. Tanmateix, la seva assistència responia més a la necessitat d'avaluar fins a quin punt els dencasistes estaven disposats a participar en els diferents processos d'unificació marxista i no a crear un partit nou. Així, Cussó va realitzar una intervenció força sentimental en fer palès els estrets lligams entre els dencasistes i el PCP a partir de la mística dels màrtirs compartits, mentre Rovira va donar a entendre que l'Estat Català dencasista havia de mantenir una estructura, no de partit sinó d'organització revolucionària nacionalista suprapartidista a imatge de l'antiga Unió Catalanista. En altres paraules, Cussó volia atreure els dencasistes cap el procés d'unificació marxista que dos mesos després havia de donar lloc al PSUC. En canvi, Rovira, un cop format el POUM el 1935, preferia que no proliferessin nous competidors, com a mínim a Catalunya: per això insistia a la gent de Dencàs i Domingo Montserrat que es limitessin a mantenir les essències nacionalistes i a preparar-se per a la propera revolució, que ja els cridarien quan aquesta hagués de produir-se.

Les intervencions de Cussó i Rovira reflectien les diferents sensibilitats i els nombrosos dubtes de la militància dencasista. D'una banda, es trobaven aquells que volien mantenir la nova formació com una organització estrictament ultracatalanista al marge de qualsevol tendència ideològica, una mica a imatge del que havia estat a principis de segle la Unió Catalanista. De l'altra, hi havia aquells que estaven disposats a fer el pas, ja no tan sols

²¹ *Estat Català*, organ del partit, nº 1, 30-V-1936, p. 3.

cap a la marxistització, sinó fins i tot a la participació en el procés d'unió de socialistes i comunistes catalans. Dencàs i Domingo Montserrat sembla que acabaren per concretar una tercera via de síntesi: proporcionar al futur Partit d'Estat Català una orientació marxista sense definir explícitament el partit com a tal, perquè, d'aquesta forma, hi pogués tenir cabuda qualsevol patriota no marxista. Tanmateix, el pes d'una militància de comarques no massa convençuda de la "lluita de classes" conduí al provisional Estat Català a una posició en la qual havia d'exercir com a pol d'atracció d'un altre tipus de procés unificador: el de les forces ultranacionalistes. Marginades del Front d'Esquerres en les candidatures de les eleccions de febrer del 1936, i poc motivades amb socialistes i comunistes, intentaren constituir per enèsima vegada el seu propi espai definit ara per la síntesi "ni ERC, ni marxisme, ni feixisme, sinó més aviat nacionalisme".

Per tal de conduir a bon port aquest projecte, el nou Estat Català (EC) de Dencàs tenia com a principal rival en l'usdrefruit de la retòrica nacionalista a la mateixa Esquerra. Per tant, calia demostrar a l'opinió pública que l'ERC no constituïa una èfica salvaguarda de les essències nacionals de Catalunya. I no ho era perquè, segons el punt de vista d'EC, estava fardada de funcionaris i alts càrrecs corruptes. Des del triomf del Front d'Esquerres, els elements dencasistes, amb Domingo al capdavant, s'havien esmerçat a denunciar la persistent persecució de militants dencasistes de les JEREC per part del Directori d'ERC, tant dins del partit com dins de l'administració pública de Catalunya. Amb la marxa de la disciplina de l'Esquerra, els dencasistes es trobaren amb les mans lliures per criticar el que creien que ees tractava d'ús incorrecte i corrupte de l'administració autònoma regional per part de l'ERC i els seus socis governamentals. I així concentraren tota la seva ira propagandística contra l'organització de l'administració pública catalana i, en concret, contra un dels serveis de la Generalitat del qual feia més ostentació l'ERC i la mateixa AFGC: l'assistència social i sanitària.

40. CONTRA L'"ESTRAPERLO" DE L'ERC: LA CRÍTICA D'ESTAT CATALÀ AL GOVERN DEL FRONT D'ESQUERRES

Bandejats dels espais efectius de poder i reorganitzats en el refundat Estat Català (EC), els nacionalistes dencasistes concentraren tota la seva força propagandística en la denúncia a la "mala gestió" de la Generalitat efectuada pels governs del Front d'Esquerres. Entenien per "mala gestió" la incapacitat dels Consellers de la Generalitat per controlar de forma efectiva cadascun dels Departaments que estaven al seu càrrec. Això significava que la Generalitat, en la mesura que encara no s'havia transformat en República Catalana, continuava sent un cau de funcionaris espanyolistes i clericals que desobeïen sistemàticament les ordres i disposicions emanades del govern autònom regional. Però pitjor que això, segons els panegiristes d'EC, consistia en la tebiesa o inexistència sancionadora amb què els Consellers i Caps de Departament afrontaven les "reiterades" indisciplines d'aquests empleats públics poc identificats amb la causa nacional catalana.

Tanmateix, els homes d'Estat Català van furgar més en la ferida, o almenys això creien, i assenyalaren que, probablement, no existia por a l'enfrontament sinó connivència amb els funcionaris "rebels". I aquesta complicitat s'interpretava com una conseqüència de l'entrada massiva de lerrouxistes dins d'ERC un cop finí el règim transitori i les eleccions de febrer del 1936 certificaren la caiguda representativa i de poder del Partit Republicà Radical a Catalunya. Per aquesta raó, aquells funcionaris vinculats al lerrouxisme, però afins en la nova conjuntura frontpopulista a ERC, haurien aconseguit mantenir els seus llocs de treball a la funció pública de Catalunya. Però, òbviament, segons els pamfletistes d'EC, això contradeïa les ordres i disposicions del Govern de la Generalitat que assenyalaven que tot funcionari nomenat durant el règim transitori hauria d'haver deixat el seu lloc de treball públic en benefici dels funcionaris depurats arran del 6 d'octubre del 1934.

Lògicament, els patriotes d'Estat Català condemnaren la traïció de l'ERC en confiar els destins de la nació catalana a homes vinculats a la corrupció espanyolista. Però això mateix va permetre a EC establir el continuisme existent entre el règim transitori i els governs del Front d'Esquerres, períodes que es van definir des del dencasisme radical pel seu notori retrocés catalanista. Així, la suposada "lerrouxistització" governamental d'ERC va animar a Estat Català a denunciar allò que anomenaren com a casos nostrats d'"estraperlo".

El Grup Benèfic de Protecció a la Infància: entre l'"estraperlo" i *Nuestra Natacha*

La major part de les crítiques d'Estat Català a l'administració autònoma de Catalunya es van concentrar en l'àrea de Sanitat i Assistència Social. Precisament, aquest havia estat un dels àmbits de gestió pública més valorats pels homes d'ERC, però també pels seus socis actuals de govern com Acció Catalana i USC. Totes tres formacions integraven dins dels seus rengles un bon nombre de metges i funcionaris que havien treballat i treballaven en el

Departament de Sanitat. Aquest era el cas d'Emili Mira, Josep Irla, Pere Domingo Sanjuán (germà de Marcel·lí Domingo Sanjuan), Miquel A. Baltà, Joan Puig i Ferrater, Nicolau Battestini, Manuel Alcàntara i Gusart o Felip Barjau. A més a més, tots aquests personatges compartien, juntament amb els seus partits, un discurs que destacava la lluita de la Generalitat amb èxit contra el domini clerical de la beneficència; una lluita que estava significat el triomf del professionalisme i el laïcisme en l'organització de la sanitat a Catalunya. Àdhuc, el propi Josep Dencàs, metge i cap d'Estat Català, havia participat d'aquesta idea quan, el 1933, abans que el nomenessin Conseller de Governació, havia exercit com a Conseller de Sanitat.

En el trànsit de la primavera a l'estiu del 1936, Dencàs i els articulistes d'Estat Català no reflectiren una visió massa optimista de la sanitat i l'assistència social a Catalunya. Pel contrari, Estat Català denunciava que es tractava d'un dels sectors més corruptes de l'administració pública catalana. I això es devia al manteniment de gran nombre de funcionaris de dretes i incompetents que els governs del Front d'Esquerres no s'havien atrevit a depurar després de febrer del 1936. Sens dubte, la incidència crítica en el terreny de la sanitat tenia més a veure amb l'enorme coneixement que posseïa Dencàs sobre aquest espai de l'administració autònoma. Resultava lògic que el cap d'Estat Català encara mantingués contactes amb metges i funcionaris del Departament de Sanitat, alguns afins a les posicions d'EC i d'altres dolguts amb els partits del Front d'Esquerres per no haver aconseguit un millor lloc de treball dins de la funció pública.

Totes aquestes circumstàncies van afavorir que, el juny del 1936, el setmanari *Estat Català* publicés una sèrie d'articles signats amb el nom de Bartomeu Catxassa que portaven el significatiu títol d'"Un estraperlo al grup benèfic de Protecció a la Infància de Catalunya". En aquests articles es qüestionava la gestió econòmica i pedagògica que es portava a terme en el Grup Benèfic de Protecció a la Infància (GBPI), entitat situada al carrer de Wad-Ras, 89, i que aixoplugava un nombre aproximat de 500 nois i noies de 3 a 18 anys. Josep M. Andreu, director del Grup Benèfic, va rebre gairebé totes les crítiques d'*Estat Català*. La publicació nacionalista radical va fer un xic d'història de l'entitat i dels seus diferents directors per ressaltar comparativament la mala gestió d'Andreu:

Aquesta Institució, fins a l'adveniment de la República estigué sota la Direcció d'En Lluís Folch i Torres, persona d'una gran solvència pedagògica, encara que forçosament adaptat a les circumstàncies, excessivament interessat i absolut.

A l'adveniment de la República i per circumstàncies que no tenien res a veure amb la política, però degut a la influència d'aquesta, aquest senyor es veu obligat a deixar el càrrec de Director del grup Benèfic [...].

El càrrec de Director no es cobreix, i interinament se n'encarrega l'Administrador, persona des de tots els punts de mira incompetent per exercir un càrrec d'aquesta naturalesa, encara que només sigui interinament. Aquesta interinitat va durar fins a l'octubre de 1935 que la Junta gestora de Protecció a la Infància de Catalunya va fer cobrir la plaça mitjançant concurs-oposició i que fou adjudicada definitivament en propietat.

Durant aquests quatre anys i mig d'interinitat han passat coses al Grup Benèfic que, comparades amb allò que passa a "Nuestra Natacha" són molt més vergonyoses encara, i això agreujat per ésser fet per una persona d'"esquerra" (segons ell) com és l'Administrador del Grup Benèfic [...].

A l'adveniment de la República (esgarrifeu-vos) la qualitat del menjar que es donava als asilats va minvar considerablement i junt amb això augmentà el cost de la vida de cada asilat. [...] Ultra això, la manutenció dels asilats ha estat agreujada per la deficient capacitat del servei de cuina, que sols es preocupava d'escollir els queviures del Director.

A més d'això s'han maltractat asilats de paraula i obra i, precisament, pel mateix Director; i aquests mals tractes i aquesta deficiència en la manutenció van continuar fins que fou proveïda, en propietat, la plaça de Director¹.

L'article conté un error fonamental: Lluís Folch i Torres no va fer de director del Grup Benèfic per a la Infància "fins l'adveniment de la II República" perquè va morir el 1928². A banda d'aquesta errada, cal insistir en les referències explícites a *Nuestra Natacha*. Aquestes cobraven ple sentit divulgador i il·lustratiu en la mesura que es tractava del títol d'una obra de teatre d'Alejandro Casona estrenada amb gran èxit el 1936. Relatava la història d'una noia, Natacha, a qui contractaven per dirigir el reformatori de les "Damas Azules", on ella havia passat bona part de la seva infantesa, fins que el doctor Santiago, dean de la Universitat, l'adoptava i la convencia perquè estudiés una carrera (element ja prou insòlit en el moment). Natacha acabava aconseguint el doctorat en Ciències Educatives per la Universitat Central de Madrid. El nus central de l'argument, a banda d'una romàntica història d'amor, es concentrava en els esforços de Natacha per suprimir les normes autoritàries del reformatori i establir un règim pedagògicament més obert i menys repressiu. La conseqüència final d'aquests esforços comportaven el seu acomiadament com a directora del centre.

Lògicament, la comparació del reformatori de las "Damas Azules" amb el Grup Benèfic de Protecció a la Infància de Catalunya no es trobava en la difícil situació dels respectius interns, sinó sobretot en les diferents actituds que mostraren davant d'aquest fet el personatge femení de ficció, Natacha, i el director del GBPI Josep M. Andreu. Mentre aquest, tot i definir-se com a "esquerrà", va mantenir una actitud passiva envers les penúries dels nois i noies del Grup Benèfic, Natacha, pel contrari, intentà en la ficció de l'obra de teatre dotar al reformatori d'una organització menys autoritària i corrupta. Així, Natacha esdevingué per a l'articulista d'*Estat Català* el model d'una funcionària exemplar, professional i amb els estudis adequats a la seva feina, afegint el fet de tractar-se d'una dona i jove; tot un conjunt de característiques que encarnaven el model de dona alliberada i treballadora propi de l'imaginari cultural de les esquerres del moment³. Per contra, a Andreu se'l descrivia com un hipòcrita i un corrupte.

Ara bé, l'article d'*Estat Català* indicava que Andreu havia perdut la seva condició de director del Grup Benèfic durant el règim transitori, ja que es convocà un concurs de mèrits que guanyà Jaume Bertran i Orfila. Certament, la informació oferta per *Estat Català* destacava les dificultats del nou director per canviar les orientacions del seu predecessor:

¹ Bartomeu CATXASSA, "Un estraperlo al grup benèfic de Protecció a la Infància de Catalunya", *Estat Català*, organ del partit, nº 3, 12-VI-1936, p. 4.

² "Folch i Torres, Lluís", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 11, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 211.

³ Mary NASH, *Rojas. Las mujeres republicanas en la Guerra Civil*, Madrid, Taurus-Santillana, 1999; i de la mateixa autora, "La dona moderna del segle XX: la "nova dona" a Catalunya", *L'Avenç*, nº 112, febrer 1988, pp. 7-10.

Però no s'acaba tot aquí, i cal! Un cop el nou Director s'hagué fet càrrec de la Direcció procurà tot seguit millorar la manutenció, el vestit, el tracte, etc., dels asilats; millor dit, que va fer una veritable revolució total del règim pedagògic del Grup Benèfic, impregnada de les essències modernes de la pedagogia i dels drets dels infants.

I quina ha estat la reacció de l'Administrador enfront d'aquesta innovació? Doncs, secillament: ajudat del personal addicte a la seva persona, dificultar la tasca del Director fins a l'extrem que, aprofitant l'avinentsa del triomf de les esquerres en les eleccions del 16 de Febrer i l'ostentació que ha fet des de la República d'aquesta ideologia (tothom se'l creu), presentà una denúncia contra el Director per mals tractes als asilats.

Aquesta denúncia ha fet els seus efectes, i ara els asilats del grup Benèfic es troben amenaçats que el denunciant torni a ocupar la Direcció (el que pot la influència política) després d'aquell vergonyós assaig que durà quatre anys i mig⁴.

I aquestes proves concretes es van donar a conèixer de forma fefaent en el número de 19 de juny:

S'han malversat molts diners al Grup Benèfic de Protecció a la Infància. Això amb el règim oprobios i onàquic d'abans no era gens estrany que passessin aquestes coses; però en un règim republicà i democràtic, que sembla que amb aquests dos títols s'estigui immunitzat contra tots els adjectius més deshonestos, és una cosa que deixa tan aclaparat, tan abatut, que tots els sentiments més nobles de justícia social que els homes d'avui portem arrelats al fons de l'ànima queden paralitzats talment com si la societat humana retrocedís a aquell estat salvatge on predominava l'astúcia rèptil i la força bruta⁵.

I a continuació es deallaven totes les malversacions de fons que havia realitzat Josep

M. Andreu:

A l'adveniment de la República, el Grup Benèfic comprava la carn d'olla el preu de 3'00 ptes. quilo. Immediatament que el senyor administrador es féu càrrec conjuntament de la direcció, aquesta carn augmentà de 0'50 ptes per quilo. No creieu que aquest augment fos motivat per la millor qualitat, no; al contrari, la qualitat anà desapareixent per donar lloc a l'entrada de greixos i ossos [...]

Aquest augment de 0'50 ptes. quilo s'ha mantingut durant els quatre anys i mig que aquest administrador, que respon al nom de Josep Mª Andreu, ha exercit la direcció i l'administració. Ara bé; per l'octubre de 1935, la Junta gestora de Protecció a la Infància féu cobrir la plaça de director mitjançant concurs-oposició, i fou adjudicada en propietat al senyor Jaume Bertran i Orfila.

Aquest senyor procurà tot seguit millorar la manutenció dels asilats i junt amb això una minva en les despeses, cosa que aconseguí plenament.

[...]

Aquesta carn "per l'olla" era pot, falda, cap de costelles, cua, pont i braços de moltó, puix cinc dies a la setmana es feia bullit, i el preu fixat per l'Ajuntament, per aquesta classe de carn, era de 2'25 ptes. Quilo⁶.

El conjunt de notícies ofertes per *Estat Català* al llarg del mes de juny presentava un reguitzell de paradoxes. La primera i fonamental destacava que tot el procés de corrupció del Director-administrador havia succeït entre el 1931 i el 1935. En primer lloc, entre el 1931 i el 1934 els homes d'Estat Català encara es trobaven dins de l'ERC i se sentien responsables de la tasca dels governs presidits per Macià i Companys. És més, Josep Dencàs, com ja s'ha indicat va exercir durant aquest període de conseller d'Assistència Social i, per tant, havia de conèixer o, si més no, havia de ser responsable polític de la tasca directiva de Josep M. Andreu al capdavant del Grup Benèfic. D'altra banda, la segona peculiaritat de l'article d'*Estat Català* consistia en el fet de destacar el període de govern de la Lliga durant el règim transitori com el moment en què es reorientà en positiu l'administració del GBPI. Especialment, se'ls atribuïa com a mèrit més important la convocatòria d'unes oposicions que guanyà Jaume Bertran, el qual va intentar racionalitzar l'organització del grup Benèfic en la línia de *Nuestra Natacha*. Tanmateix, la direcció de Bertran va resultar breu perquè el Front d'Esquerres reimposà a Andreu. Amb aquesta argumentació, *Estat Català* feia seu el discurs tecnocràtic

⁴ Bartomeu CATXASSA, "Un estraperlo al grup benèfic de Protecció a la Infància de Catalunya", *Estat Català*, organ del partit, nº 3, 12-VI-1936, p. 4.

⁵ Bartomeu CATXASSA, "Un estraperlo al grup benèfic de Protecció a la Infància de Catalunya", *Estat Català*, organ del partit, nº 4, 19-VI-1936, p. 3.

⁶ *Ibid.*

que la Lliga havia esgrimit durant el règim transitori per criticar la política de contractació laboral pública d'ERC abans d'octubre del 1934. I, per suposat, Estat Català acusava a l'ERC de no fer servir criteris professionals i meritocràtics en la configuració de la plantilla de funcionaris de la Generalitat.

Això implicava afirmar que la corrupció del GBPI s'havia produït en temps de l'ERC i de les presidències transitòries dels militars, de Portela Valladares i dels lerrouxistes. D'aquesta forma, Estat Català semblava fer un tall notable entre el que calia identificar com organitzacions patriotes i honrades (EC i la Lliga) i formacions anticatalanistes i corruptes (ERC, Partit Radical i els amics de Lerroux com Portela Valladares). I és que, a la primavera del 1936, tal i com s'ha constatat en capítols anteriors, havien sorgit veus des del nacionalisme radical català que incidiren en la conveniència de crear una Solidaritat Catalana amb "autèntics" partits catalanistes que superessin el Front d'Esquerres i el Front d'Ordre i que treballessin per una regeneració de l'administració autònoma catalana. Per això, *Estat Català* denuncià la depuració hipòcrita de funcionaris realitzada pels governs del Front d'Esquerres, ja que havien mantingut empleats contractats durant l'època portelista del règim transitori i, en canvi, no havien readmès tots els funcionaris depurats arran del 6 d'Octubre.

"Els amics protegits de Portela"

La continuïtat a la primavera del 1936 de funcionaris contractats en el període presidencial de Manuel Portela Valladares va permetre a Estat Català denunciar la suposada aproximació de l'ERC al lerrouxisme. Cal recordar que Portela era un home procedent del liberalisme dinàstic i que, durant la II República, s'havia apropiat amb caràcter d'independent al món polític lerrouxista. El mateix Lerroux havia propiciat, el 1935, el nomenament de Portela Valladares com a Governador General de Catalunya i president accidental de la Generalitat. Un nomenament inspirat en les bones relacions que Portela semblava mantenir amb els cercles regionalistes de Catalunya. Ara bé, als ulls dels dencasistes, Portela encarnava simplement un home de l'antic Emperador del Paral·lel i, en conseqüència, qualsevol tracte de favor a la seva persona o acòlits es tractava d'un acte de connivència amb el lerrouxisme i l'espanyolisme. Ara bé, l'anàlisi d'Estat Català no tenia present o no volia tenir en compte el progressiu procés de descomposició del Partit Republicà Radical a tota Espanya. Una desmembració que estava implicant la reubicació de molts dels seus membres i entitats en formacions polítiques republicanes del conjunt de l'Estat. A Catalunya, la recol·locació del lerrouxisme s'estava produint dins de l'ERC i, en menor grau, dins del Partit d'Esquerra Republicana de Marcel·lí Domingo.

Les crítiques d'Estat Català contra el continuïsm laboral de funcionaris d'extracció portelista continuaren concentrant-se en la Conselleria de Sanitat i Assistència Social. Segons

les planes d'*Estat Català* l'exemple més evident d'aquest fenomen l'estava protagonitzant el funcionari Antoni Verdeny i Cases, del qual s'explicava que

Al "Butlletí Oficial" del 22 del prop-passat mes de maig hi apareix una Ordre del Conseller d'Assistència Social i Sanitària en la qual i "d'acord amb la proposta del Tribunal qualificador i en atenció als mèrits i suficiència demostrada pels concursants senyors Antoni Verdeny i Cases i altres dos, són nomenats Auxiliar de Plantilla dels Serveis de Sanitat... etc."

Per a que els nostres lectors es facin ben bé càrrec de les anomalies ocorregudes des de fa molt de temps a la Conselleria de Sanitat i d'Assistència Social, serà bó d'exposar aquests cas com a exemple de favoritisme super-polític i burocràtic.

Antoni Verdeny, entrà a la Generalitat en el període que Portela era Governador General o sigui després del 6 d'Octubre. No sabem si fou el propi Portela qui el protegia o si era un personatge del Partit Radical. El que sí que tothom s'adonà fou de l'amistat que ben aviat uní al nou funcionari i el Cap del Departament senyor Pallerola. Una altra de les coses que tots sabien era que el tal senyor Verdeny, vivia de renda i que no necessitava per a res treballar. Però com que l'home s'aburría i 270 pessetes al mes no venen mai malament, s'aprofità de l'amistat dels gestors i entrà a Sanitat.

Vingueren, però, les eleccions del 16 de febrer d'enguany i pocs dies després aparegué al "Butlletí" una ordre deixant sense efecte tots nomenaments de funcionaris fets fets [sic] del 6 d'octubre d'ençà. Tots els afectats per aquesta darrera Ordre rebien dos o tres dies després un ofici comunicant-los efecte tots els nomenaments de funcionaris el "cese". Hem dit tots, i no fou així. Hi [...] que no el rebé, i que a diferència dels altres, continuà anant a treballar.

Aquesta excepció causà, naturalment, sorpresa entre els empleats i va haver-hi algú que s'atreví a preguntar al Cap del Departament que passava amb el tal Verdeny, i Pallerola, a qui no li era gaire plaent la pregunta, contestà arronçant les espatlles, que no en sabia res i que no li fessin preguntes d'aquella naturalesa.

El final ja el sabem: ens l'a donat l'Ordre en virtut de la qual, Antoni Verdeny és ja de plantilla ⁷.

L'article, tot i les greus errades d'impressió que provoquen que la lectura resulti incompreensible en alguns paràgrafs, recollia aspectes comuns amb l'afer del Grup Benèfic per a la Protecció de la Infància. En primer lloc, s'esmentava de forma el·líptica que el nomenament d'Antoni Verdeny s'havia produït en una fase del règim transitori on no existia encara un protagonisme explícit de la Lliga Catalana. Certament, l'article d'*Estat Català* no denunciava en cap instant que els regionalistes mantinguessin en el seu lloc de funcionari temporal a Antoni Verdeny. En segon lloc, l'article d'*Estat Català* destacava l'amistat entre Verdeny i Domènec Pallerola, reconegut periodista membre d'Acció Catalana i de l'AFGC. Dins de l'Associació de Funcionaris, però, no es va caracteritzar mai per la seva proximitat a Jaume Miravittles. Ben al contrari, en la lluita pels càrrecs de responsabilitat dins de l'AFGC, sempre va presentar-se dins de candidatures confrontades a la de Miravittles. En tot cas, la presència de Pallerola en tot l'afer va permetre als publicistes d'EC enlairar la idea de com es podien haver forjat futurs nexes de comprensió política i funcional entre portelistes, lerrouxistes i els socis del Front d'Esquerres. I, finalment, l'Esquerra Republicana també va entrar dins del paquet de crítiques a través de la figura de Pere Mestres, conseller d'Obres Públiques i Sanitat i Assistència Social entre el març i el maig del 1936, moment en què la Conselleria es desdoblà i Mestres mantingué Obres Públiques mentre que el metge Manuel Corachan assolí, com a independent, Sanitat i Assistència Social ⁸. Les acusacions contra Pere Mestres es fonamentaren en el fet d'haver ratificat a Antoni Verdeny com a funcionari de plantilla de la Generalitat, fent ulls clucs a les diferents ordres efectuades per la mateixa autoritat autònoma regional contra la continuïtat dels empleats públics contractats durant el règim transitori.

⁷ "Els amics dels protegits de Portela", *Estat Català*, organ del partit, n° 7, 10-VII, 1936, p. 3.

⁸ Ismael E. PITARCH, *La Generalitat de Catalunya. I. Els Governos*, op. cit., pp. 213-214.

La Casa de la Caritat: l'estel contra la creu

Les crítiques sobre el funcionament de les dependències adscrites a la Conselleria de Sanitat i Assistència Social no es van aturar amb els casos del Grup Benèfic de Protecció a la Infància i del funcionari "portelista" Antoni Verdeny. La següent institució a la qual dissecionaren les planes d'*Estat Català* fou la Casa de la Caritat. Aquesta tenia com a responsables a Manuel Alcàntara i Gusart i Manuel de Bruguera Balaguer. El primer actuava com a interventor i el segon com a dipositari, però Manuel Alcàntara exercia de responsable principal de la gestió de la Casa de la Caritat. Aquest havia estat soci de la Unió Catalanista durant els anys deu i a partir de la II República derivà cap a l'òrbita d'Esquerra Republicana de Catalunya. Així, en l'imaginari d'Estat Català, Manuel Alcàntara formava part del conjunt de separatistes que, per un bon càrrec a la funció pública autònoma, havien oblidat o atemperat el seu fervor patriòtic.

Inicialment, les crítiques d'Estat Català sobre la gestió de la Casa de la Caritat es van dirigir contra Manuel Corachan, metge i Conseller de Sanitat i Assistència Social, i Josep Irla, Director General del Departament de Sanitat i Assistència Social. Se'ls criticava a ambdós la seva actitud permissiva i consentidora amb el personal eclesiàstic de la Casa de la Caritat. En concret, les planes d'*Estat Català* denunciaven les teòriques pressions que, amb notable èxit, havien efectuat un bon nombre de mossens vinculats a la Casa de la Caritat per tal que no readmetessin un conjunt d'empleats acomiadats arran dels Fets del 6 d'Octubre del 1934:

Sr. Irla. ¿És que els homes d'esquerra que treballaven a la Casa de Caritat, Secció d'Infermeries, i que foren acomiadats durant el bienni negre, no poden reingressar novament als llocs on estaven, perquè llegeixen la "Soli", "El Diluvio" i "L Humanitat"??...

Hi ha el cas palès d'uns minyons joves que per desacatament potser a ordres religioses, potser per poca supeditació a l'ambient eclesiàstic que es respira al Patronat de la Casa de Caritat, d'on és Director General el Sr. Irla, i membre el Conseller de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, Dr. Corachan, foren llançats d'una manera indecent a engroixir l'atur forçós a causa de prescindir de la premsa de dreta i per manifestar-se, alguna que altra vegada, contraris a les manipulacions dels futurs Mossens⁹.

A continuació, el setmanari *Estat Català* descrivia als mossens de la Casa de la Caritat com uns aprofitats que donaven una imatge força distorsionada de la *caritat cristiana*. I, en conseqüència, resultaven un mal exemple per als mateixos assilats de la Casa de la Caritat:

Els Mossens, que viuen allunyats de Barcelona, quan pels seus afers particulars, venen ací, i és molt sovint, en lloc d'anar a la fonda pública (i això ans d'augmentar els serveis), van directament al Patronat per absorbir sense escrúpols el pressupost de l'Infermeria de nens, amb el ben entès, però, que la minestra que als Mossens se'ls serveix no és la mateixa que serveixen a les criatures, car és especial, amb cafè i puro i...etc.

[...]

Sense demanar massa, fóra convenient, potser, que l'honorable Patronat de la Casa de la Caritat, tingués una mica de cura en disciplinar les extralimitacions i posar les coses al lloc que pel seu bon nom correspon. Fóra aquest un mitjà per evitar una campanya poc agradable pels dirigents de vàlua prou coneguda, del Patronat de la Casa de la Caritat, que ho són mercè de l'elecció demòcrata popular¹⁰.

Ara bé, de la notícia crítica d'*Estat Català* surava la persistent rivalitat entre poder civil i eclesiàstic pel control dels llocs de treball de l'administració pública. A més a més, aquesta lluita es lliurava, lògicament, en aquells àmbits professionals on tradicionalment l'Església havia actuat sense cap mena d'oposició efectiva, com la sanitat i l'assistència social.

⁹ Jaume BRUGAT, "Qui mana a la Casa de Caritat?", *Estat Català*, organ del partit, nº 6, 3-VII-1936, p. 4.

¹⁰ *Ibid.*

Certament, la pràctica de la infermeria s'havia reservat tradicionalment a monges sense cap mena de titulació acadèmica oficial. Per exemple, un seguiment de la plantilla de la Casa Provincial de Maternitat i Expòsits de l'any 1935 ens ofereix com a mostra que la pràctica totalitat del personal auxiliar estava format per cinquanta monges de les Germanes de la Caritat¹¹. En conseqüència, les crítiques d'Estat Català van prendre un notori to anticlerical a través del qual s'identificà clericalisme amb espanyolisme. Per embolicar més la situació, l'articulista d'*Estat Català*, Jaume Brugat, ressaltà que el personal eclesiàstic de la Casa de la Caritat en connivència amb el mateix Manuel Alcàntara i Gusart, havia desobeït reiteradament les ordres emanades del Director General de Sanitat i Assistència Social, Josep Irla:

La prova ben palesa és que dies enrera, després del nostre primer article, el senyor Irla donà ordre disposant que reingressés novament un dels infermers acomiadats durant el bienni negre, i, naturalment, el senyor Irla, ja no s'ha ocupat més d'aquest afer, i no sab, segurament, que la superiora d'acord amb el senyor Alcàntara, han fet una contra ordre i el xicot infermer no ha ingressat. Aquest és el cas més primordial de la pregunta, -QUI MANA A LA CASA DE CARITAT?...

[...]

La força d'un Decret de readmissió d'acomiadats, etc., és burlada per l'actitud rebel d'una monja que diu que no perquè el senyor Irla diu que sí. No volem veure, amb això, un matx que fóra d'una lluita que es basa amb la indecorositat, però el que sab més greu és que el perjudicat d'aquesta final sigui un obrer que degut a la poca energia dels de dalt per a corregir com es mereix aquesta desobediència, l'obrer tingui que utllar fent el paràsit pels carrers, tot i tenint de la seva part tots els drets de la llei de la "República de Trabajadores de todas clases"¹².

En definitiva, tot aquest conjunt de crítiques contra la Conselleria i el Departament de Sanitat i Assistència Social publicades al setmanari *Estat Català* també constataren la rancúnia existent en els cercles dencasistes per la seva marginació de les esferes de poder autònomes. Entenien que el seu bandejament estava permetent l'espanyolització de l'autonomia. I aquesta espanyolització s'havia accelerat davant la manca de decisió dels governs del Front d'Esquerres a l'hora de depurar la totalitat de funcionaris vinculats al lerrouxisme i a l'Església. Aquest fet, segons el punt de vista d'Estat Català, demostrava el poc interès patriòtic que caracteritzava a molts homes del Front d'Esquerres en la construcció d'una autèntica administració nacional catalana, ja que, en el fons, només aspiraven a satisfer les seves pròpies ànsies de poder i a millorar el seu "status" social. Aquesta dualitat entre funcionaris patriotes i grimpadors es va exemplificar amb els casos dels germans Badia envers Ventura Gassol i Jaume Miravittles.

¹¹ El conjunt d'empleades -monges de la Casa Provincial de Maternitat i Expòsits el formava: Ampar Vera (germana superiora), María Más, Faustina Lòpez, Assumpció Artigas, Carme Lletjós, Trinitat Gillé, Concepció Roig, Mercè Obrador, Primitiva Domeño, María Peyró, Adelaida Juliol, Montserrat Carreras, Isabel Pastor, Carme Rocasalvas, María Olesti, Leonor Bestard, Teresa Callau, Miracle Fabra, Mª Mercè Mujal, Anna Margenet, Mª Concepció Muntaner, María Folch, Pilar Falguera, Josepa Palà, Dolors Conill, Dolors Felip, María Inglada, Antonia Cots, Manuela de Val, Gertrudis Beartegui, Carme Culleré, Rosa Ponsà, Toamasa Andrés, María Arbonés, María Murrua, Rosa Fumaya, Julia Celaya, Mª Dolors Martínez, Remei Lleonat, Joaquima Dellunder, Filomena García, Ramona Borrut, María Borrut, Josepa Zabala, Concepció Clariana, Francesca de Veiga, Roser Montalvo, Dolors Sanvicens, Felissa Nuin i Marguerida Azacona. Cadascuna cobrava de la Conselleria de Sanitat 35 pessetes mensuals i certificava aquest pagament la germana superiora, Ampar Vega, amb la fórmula escrita "He presenciado el pagament". Reproduït a "Casa Maternitat. Institut d'Assistència Social de Barcelona. Relació de Data (Relac. Gen. n° 2) Acompanyat de lliuraments. Any 1935 Generalitat de Catalunya", Fons. Generalitat de Catalunya, Inventari: 1, SIGN.: 001.24, n° 426 (I), Caixa: 008 (15), 238/008.15, Arxiu Nacional de Catalunya.

¹² Jaume BRUGAT, "Qui mana a la Casa de Caritat", *Estat Català*, organ del partit, n° 8, 17-VII-1936, p. 3.

Grimpadors versus màrtirs: Gassol i Miravittles davant els germans Badia

Al juny del 1936, Joan Cornudella, amb el pseudònim de Josep Urgell, va explicar des de les planes d'*Estat Català* que l'expulsió dels dencasistes d'ERC i de les JEREC havia convertit, definitivament, l'Esquerra en un partit espanyolista, corrupte i dedicat a gaudir parasitàriament del poder¹³. Les pàgines del setmanari separatista resultaren especialment iròniques i agressives amb aquells consellers de la Generalitat que havien format part de les JEREC, com era el cas de Ventura Gassol. Sobre aquest asseguraven que, es produïssin els canvis que es produïssin al govern, ell mantindria sempre el seu càrrec de Conseller de la Generalitat. Aquesta opinió es fonamentava en la forma en què s'havia resolt la crisi del govern autònom de finals de maig del 1936, crisi que, en tot cas, caldria definir més com una remodelació destinada a ampliar la base política dels sectors catalanistes i republicans més moderats. En tot cas, *Estat Català* destacava el fet que, Ventura Gassol, com sempre que governava l'ERC, havia aconseguit mantenir la Conselleria de Cultura com si es tractés d'un càrrec patrimonial o d'una plaça de funcionari en propietat:

¿És que hom ignora que hi ha consellers de plantilla, i que sols un expedient pot treure'ls? Veritat senyor Gassol?

Doncs la realitat és aquesta.

De Consellers, com de funcionaris, n'hi ha de dues categories: "De plantilla i temporers" [...]

A nosaltres, però, que ja coneixem aquest assumpte no ens ve dou, que quan hi ha crisi [de govern de la Generalitat] quedin els mateixos [...]

Creiem, però, que hi ha una solució per als homes representatius quan hi hagi una altra crisi motivada per un trasllat a Madrid o una "jubilació"; fóra molt més pràctic posar un anunci a *La Vanguardia* redactat en aquests termes: "Falta Consejero con buenos informes, plaza estable y de porvenir si práctica la Conllevancia"¹⁴.

Si a Ventura Gassol els dencasistes el van caricaturitzar com un exemplar de *conseller vitalici*, a Jaume Miravittles el van caracteritzar com a prototipus de grimpador de la política i de l'administració pública. Així, Jaume Brugat va analitzar críticament la figura del president de l'AFGC en un article publicat a *Estat Català* amb l'irònic títol d'"Ha traït Miravittles":

Amb aquest mateix títol, canviat el nom de Miravittles pel de Macià, apareixia fa quatre anys un llibre que per la seva subversivilitat d'encapsalament, feia tenir una ressonància extraordinària dins dels mitjans polítics bastant orginal dins de la massa popular. Tothom es feia la mateixa pregunta. Arreu es parlava del que s'havia atrevit a fer el "Met", i era jutjat erròniament per totes les boques que en parlaven.

No passava, però, d'ésser un punt de vista comercial, el fet que Miravittles hagués triat aquell precís moment d'idolatria vers la figura venerable de Francesc Macià, per a millor comerciar el sentiment d'un poble.

Miravittles llavors era un líder comunista del B.O.C., però, per a tenir una millor orientació vers el punt de vista de l'encapsalament, cerquem el començament de la història¹⁵.

L'article de Jaume Brugat pretenia fer una exposició històrica més o menys aproximada de l'evolució política del president de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat. D'entrada, l'articulista destacava com Miravittles, abans d'esdevenir un *abrandat*

¹³ Josep URGELL [Joan Cornudella], "Els intel.lectuals", *Estat Català*, organ del partit, nº 3, 12-VI-1936, p. 1. El pseudònim de Joan Cornudella, "Josep Urgell", a Fermí RUBIRALTA, *Una història de l'independentisme polític català...*, op. cit., p. 84.

¹⁴ V. MUXI, "A l'entorn d'una crisi", *Estat Català* (organ del partit), nº 2, Barcelona, 6-VI-1936, p. 6.

¹⁵ Jaume BRUGAT, "Ha trait Miravittles?", *Estat Català* organ del partit, nº 3, 12-VI-1936, p. 2.

líder marxista al Partit Comunista Català (PCC) i el BOC, havia estat "angelet d'Església" en la seva infantesa a la seva vila natal de Figueres:

Miravittles durant la seva infantesa, mentre encara segurament no pensava en altra cosa que en no moure's de la falda de la seva mare feia d'angelet. -Aclarim-. A Figueres, la seva ciutat nadiua, hi havia el costum catòlic de fer cantar l'àngel al mig de la Plaça per la diada de Pasqua. Es munta un entarimat en forma de trona, es vesteix una sèrie de nens amb vestits blancs de puntes, estil enterrament de potentat, i el home va vestit d'angelet; unes ales, una corona de flors, una perruca blanca i una palma a la mà dreta. Aquest puja i canta l'Al·leluia un cant místic d'ultratomba, que a les beates que l'escolten els fa caure les llàgrimes cara avall. L'angelet en aqüestió era Jaume Miravittles. Més tard, però, aquest angelet havia d'ésser comunista¹⁶.

A continuació, Jaume Brugat esmentava les primeres passes del "Met" dins dels cercles macianistes i com dins d'aquests s'havia configurat una mena de *lobby* figuerenc on també destacava el primer president de l'AFGC, Rafael Ramis. Miravittles i Ramis compartien el fet d'haver abandonat l'Estat Català de Macià per tal d'incorporar-se a una opció catalanista marxista. Però a diferència del "Met", Ramis no va adscriure's ni al PCC ni al BOC, sinó a la USC. A tots dos *Estat Català* els va qualificar d'hipòcrites per haver criticat Macià per haver acceptat, a l'abril del 1931, la conversió de la República Catalana en Generalitat de Catalunya; sobretot, perquè Ramis i Miravittles esdevingueren funcionaris de la denostada Generalitat. En aquest mateix article s'informava que també havia nascut a Figueres i havia format part d'Estat Català el que fou xofer de Macià quan aquest assolí la presidència de la Generalitat als anys trenta. En conseqüència, l'article de Jaume Brugat pretenia demostrar la generositat de "l'Avi" amb tots aquells, crítics o lleials, que havien col·laborat amb ell en la lluita contra la Monarquia i la Dictadura, una generositat que es va fer efectiva amb l'oferiment de places de funcionaris a la Generalitat. L'article informava que Miravittles, un cop va aconseguir feina a la Generalitat, abandonà el BOC per ingressar el 1934 a les JEREC, organització juvenil de l'Esquerra i hereva d'Estat Català. Tanmateix, els publicistes del dencasisme van trobar la part negativa de la renovada conversió al separatisme de Miravittles: les ambicions grimpadores del president de l'AFGC. Així, Brugat explicava que,

Un dia, en una reunió [del BOC], la muller de Maurin va dir que Miravittles era un arribista, i que no faria molt de temps al partit, si no veia la possibilitat d'ésser diputat¹⁷.

Si bé l'articulista d'*Estat Català* va ressaltar l'esperit patriòtic de Miravittles durant les jornades del 6 i el 7 d'octubre del 1934, tampoc oblidà esmentar el seu reposicionament pro-Companys i antidencasista (equivalent en la terminologia d'Estat Català a traïció patriòtica):

Passà tot el temps de règim transitori i vingué el període electoral. Miravittles es llençà a una campanya en pro d'E.R. de C.; passen les eleccions, retorna la gent de les presons, de l'exili, es forma de nou ESTAT CATALÀ [...] i als dos mesos i mig assassinen els germans Badia, surten les discrepàncies; per aquest temps, Miravittles fundava un Centre anomenat "SPARTACUS" adherit a E.R. de C., es parla del Congrés Nacional d'ESTAT CATALÀ, individus poc escrupulosos, aprofitant la mort dels germans Badia, miren de captar-se les joventuts; aquest individus eren els mateixos que feien que sorgissin discrepàncies i discordessin de la trajectòria marcada, eren els mateixos que formaven la Nacional del Partit i, per tant, eren els que havien de portar a cap el Congrés. Es comença amb ajornaments per a poder celebrar-lo, Miravittles en formava part i era un dels que més obstacles posava a la celebració. Malgrat tot el Congrés es portà a cap.

Pocs dies després, Miravittles i les seves Joventuts, feien un "segon" Congrés, i parlaven dels mateixos temes del primer, però ho aprovaven tot al contrari. La maniobra és ben palesa.

[...] Si Miravittles ha estat angelet, ha estat Separatista (1), ha estat Comunista, ha estat Separatista (2), ha estat de l'Esquerra R. de C. i ara amb unes altres joventuts, "Spartaquistes" vol tornar a ésser separatista, em permeto preguntar, HA TRAIT MIRAVITLLES?...¹⁸.

¹⁶ *Íbid.*

¹⁷ *Íbid.*

¹⁸ *Íbid.*

Tota aquesta llarga exposició sobre la postura antidencasista de Miravittles estava farcida d'imprecisions. En primer lloc, el grup "Spartacus" es va constituir abans i no després dels Fets d'Octubre del 1934. En segon terme, Brugat afirmava que Miravittles es distancià de les JEREC per tal d'incorporar-se a l'ERC quan, en realitat, les primeres eren les Joventuts de l'Esquerra, i, per tant, una mateixa cosa. En realitat, des del 1934, Miravittles mai no va deixar de pertànyer a les JEREC orgànicament vinculades a l'ERC. Una altra cosa era que els dencasistes mai concedissin cap mena de legitimitat política a les JEREC pro-Esquerra.

En definitiva, les acusacions de grimpadors, "enxufistes" i poc patriotes que *Estat Català* va vessar sobre Ventura Gassol i Jaume Miravittles no pretenien una altra cosa que presentar l'ERC com una repartidora de càrrecs públics i de treballs funcionaris. Per contra, aquells "autèntics" patriotes, com ara els germans Badia, havien estat víctimes, no tan sols de les bales dels seus assassins, sinó també de la publicística "hipòcrita" de l'ERC que els havia presentat com a botxins de llibertaris i representants d'una mena de feixisme català. Per això, al llarg del juny-juliol del 1936, les planes d'*Estat Català* s'esforçaren a demostrar que a Josep i Miquel Badia els havien mort per haver defensat Catalunya dels antipatriotes de la CNT, la FAI i l'ERC. I no només això, sinó que creien que els jutges estaven fent tot el possible per encobrir els culpables del crim:

[...] no volem parlar del jutge senyor Vilalta, el qual el sabem prou interessat per a posar les coses al seu lloc i que no manca d'entusiasme per a realitzar tots els treballs necessaris.

Ens referim concretament al senyor Márquez Caballero que no creiem el jutge més adequat per a portar a terme aquest sumari. La seva actuació anticatalana durent el període de la Dictadura ens evitarà tot comentari¹⁹.

La lògica de l'article es farcia de la simplicitat i esquematisme de la retòrica ultranacionalista: aquells funcionaris que es preocupaven per resoldre el cas, caigués qui caigués, s'identificaven amb el bon patriotisme, mentre que aquells que obstruïen l'acció de la justícia (segons els dencasistes, fins i tot els propis jutges) representaven un grapat d'empleats públics de significació espanyolista. Segons l'opinió de la premsa d'*Estat Català*, això evidenciava la feblesa institucional de la Generalitat enfront de l'administració central de l'Estat. I no només això, sinó que subratllaven la manca de sensibilitat dels governants del Front d'Esquerres envers uns "servidors de Catalunya" que, com Josep i Miquel Badia, havien donat la vida per defensar la Generalitat. Així, el setmanari *Estat Català* denunciava que la mare dels germans Badia només havia cobrat els endarreriments que li pertocaven al seu fill Miquel com a funcionari del Departament de Governació de la Generalitat. Per aquesta raó, la publicació dencasista plantejava que a ningú se li havia acudit concedir una pensió a la mare dels dos germans assassinats:

El Govern de la Generalitat, en el Consell celebrat el 6 del mes que som, acordà lliurar a la mare dels malaguanyats

¹⁹ "Ni el Conseller de justícia, ni el jutge Márquez Caballero, no han contestat encara les greus denúncies fetes a "La Rambla" amb motiu de l'alliberament dels detinguts per l'assassinat dels germans Badia", *Estat Català*, organ del partit, nº 7, 10-VII-1936, p. 1.

germans Badia, els havers que tenia dret a percebre el seu fill Miquel, com a funcionari del Departament de Governació.
¿Creu el Govern que és una solució aquesta?
¿No seria més propi que, pel Parlament, es concedís a l'esmentada senyora una pensió?
No deuria oblidar el Govern que Miquel Badia morí violentament, i com a conseqüència d'haver exercit el càrrec de Cap Superior del Servei d'Ordre Públic de Catalunya ²⁰.

De les crítiques d'*Estat Català* surava la rancúnia gens continguda dels dencasistes enfront de les injustícies que l'ERC i els governs del Front d'Esquerres havien comès contra ells, i les explicitaven en el cas dels germans Badia. Així, no entenien com a la mare de Josep i Miquel Badia no se li havia concedit una pensió per la mort dels seus fills i, en canvi, "falsos patriotes" com Ventura Gassol i Jaume Miravittles havien esdevingut personatges reconeguts de la vida política i social catalana, el primer com a Conseller de Cultura i el segon com a organitzador de l'Olimpíada Popular.

El Partit d'Estat Català: un nou refugi de patriotes marginats

La trajectòria política i discursiva d'Estat Català, entre juny i juliol del 1936, es va caracteritzar per l'ambició d'aixoplugar totes les forces i sensibilitats ultranacionalistes i marxistes de Catalunya. Tanmateix, els esforços més o menys exitosos de la USC per esdevenir el pal de paller d'allò que s'anomenà, inicialment, el Partit Únic del Proletariat i, finalment, Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), es concretà en un congrés celebrat el 21 de juliol del 1936 i obligà a Estat Català a limitar el seu projecte d'unificació orgànica a l'àmbit dels partits estrictament nacionalistes radicals, els quals, a més a més, se sentien força allunyats de la retòrica leninista apuntada per Daniel Domingo Montserrat. Així, el 24 de juliol del 1936, Estat Català va orquestrar un congrés d'unificació ultranacionalista que va finalitzar amb la integració de Nosaltres Sols! i el Partit Nacionalista Català (PNC) dins de l'organització dencasista, la qual va passar a denominar-se oficialment Partit d'Estat Català.

La manca de convicció amb què s'abordà la unificació ultranacionalista s'evidencià amb el fet que tant el Partit Nacionalista Català com Nosaltres Sols van mantenir, al marge del Partit d'Estat Català, la seva pròpia estructura organitzativa i les seves respectives seus. Així, quan el 24 de juliol del 1936, es constituí el nou Consell Revolucionari del Partit d'Estat Català, només el va integrar gent procedent de les antigues JEREC: Josep Dencàs, Armisen, Talens, Josep Coll i Daniel Domingo Montserrat ²¹.

El Partit d'Estat Català pretenia recollir la mística ultranacionalista dels primers temps de l'Estat Català de Macià, amanida amb un llenguatge de tipus leninista. Amb aquest bagatge pretenia desbancar en els primers dies de la Guerra Civil a l'Esquerra Republicana de la posició hegemònica que havia gaudit entre 1931 i 1936 com a força integradora, no només de les sensibilitats esquerranes, sinó també nacionalistes. I, tanmateix, ho volia fer a

²⁰ *Estat Català*, organ del partit, nº 7, 10-VII-1936, p. 3.

²¹ Manuel CRUELLES, *El separatisme català durant la guerra civil*, Barcelona, Dopesa, 1975, pp. 75-82; i del mateix autor, *La societat catalana durant la guerra civil*, Barcelona, Edhasa, 1978, p. 102.

partir de l'adhesió de dues formacions summament minoritàries com el Partit Nacionalista Català i Nosaltres Sols, les quals, d'altra banda, no es refiaven massa de les dèries marxistitzants de Josep Dencàs i Daniel Domingo. Però, al marge d'aquestes consideracions, el problema bàsic de la unificació ultranacionalista era que es concretava a partir d'unes forces amb una projecció política i social ínfima. La pròpia ERC els sostreia aquest terreny amb unes refundades JEREC, sota el control, inicialment, de Miravittles i Gassol. I per aquesta raó, al llarg de la Guerra Civil, el Partit d'Estat Català evolucionà des de posicions radicalment i violentament anti-ERC fins a l'apropament progressiu a l'Esquerra²².

Certament, durant la Guerra Civil, una via notòria de promoció funcional i d'accés a la funció pública de la Generalitat dels sectors separatistes anti-ERC es va canalitzar a través de la mateixa Esquerra Republicana de Catalunya. Per a més paradoxa, fou la denostada figura de Jaume Miravittles qui facilità aquest accés laboral a l'administració pública catalana i, en concret, a les dependències del Comissariat de Propaganda. Cal assenyalar que Miravittles exercia com a comissari d'aquest organisme de la Generalitat que es va constituir per decret el 5 d'octubre del 1936 i que tenia per objectiu publicitar arreu d'Espanya i del món la lluita del govern de la República i de la Generalitat contra els exèrcits nacionals i feixistes. Per aquesta raó, treballaven en el Comissariat de Propaganda des de periodistes, dibuixants i publicitaris fins a qualsevol ultrapatriota català convençut que la Guerra Civil havia de conduir a l'alliberament total de Catalunya. Per tant, Jaume Miravittles no dubtà a envoltar-se de separatistes anti-ERC amb la pretensió d'atreure'ls al món de l'Esquerra abans que molts decidissin orientar-se cap al PSUC, el qual també estava farcit d'antics companys de viatge del macianisme. Així, entre el nucli de funcionaris separatistes que treballaven en el Comissariat de Propaganda es trobaven Batista i Roca i els seus seguidors, els quals consideraven la institució dirigida per Miravittles com una mena de Ministeri d'Afers exteriors de la Generalitat²³.

Nogensmenys, en els primers mesos de la guerra, el nucli dur del Partit d'Estat Català no es trobava aparentment disposat a claudicar en la seva ortodòxia nacionalista davant de l'Esquerra i la seva oferta temptadora de treballs en la funció pública. Des del punt de vista del PEC aquella no era ni la seva guerra ni la seva revolució. Entenia que els catalans s'havien trobat amb un procés revolucionari descatalanitzador de tendència llibertària i consentit per l'ERC. Participar obertament en les institucions que el recolzaven (Comitè de Milícies i Generalitat, però especialment el primer) suposava treballar per la desnacionalització de Catalunya. Per aquesta raó, els sectors separatistes anti-ERC o, millor dit, anti-Companys, s'esforçaren a sotstreure a la CNT i l'ERC el domini institucional de Catalunya, un punt de

²² Manuel CRUELLES, *El separatisme català...*, op. cit., p. 82.

²³ Víctor CASTELLS, *Nacionalisme català i Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2002, pp. 89-92.

vista que els apropà provisionalment al nou estat i encara marginal PSUC. En aquest context es produí, a la tardor del 1936, el complot separatista per assassinar Companys. La neutralització del complot va aguditzar el procés de marginació política i funcional del sector anti-Companys i anti-llibertari del Partit d'Estat Català ²⁴. El fracàs del complot contra Companys provocà una nova reorientació de les consignes i les estratègies del PEC, fins el punt que el seu òrgan d'expressió, el *Diari de Barcelona*, va començar a adoptar el llenguatge oficial revolucionari i una certa actitud filocenetista ²⁵. Un clar exemple l'oferiren els germans Anna i Josep Murià, escriptors i funcionaris de la Generalitat, els quals evolucionaren des de posicions radicalment antilibertàries i filo-ugetistes fins a ingressar en el Sindicat de Professions Liberals de la CNT.

Els germans Anna i Josep Murià: de l'AFGC a la CNT

Anna Murià havia nascut a Barcelona el 1904 i era filla del director de cinema Magí Murià. Escriptora, periodista i, com el seu germà Josep M., funcionària de la Generalitat. Les seves biografies indiquen sovint que, des del 1933, treballava com a professora de correspondència de l'Extensió d'Ensenyament Tècnic de la Generalitat de Catalunya. Ara bé, una ordre de l'octubre del 1936 li reconeixia només un any, un mes i onze dies d'antiguitat en la mateixa Extensió d'Ensenyament Tècnic com a mecanògrafa i no com a professora ²⁶. Segurament, la vinculació professional als centres públics d'ensenyament professional i la participació política dins de les JEREC la degueren posar en contacte amb Miravittles i els professors de l'Escola del Treball que dominaven l'AFGC. D'aquesta forma, sembla lògic que s'adscriuís a l'AFGC formant part, el 1935, de la Secció Femenina de l'Associació. En aquest sentit, durant els anys republicans es va implicar en diverses entitats que potenciaven el paper de la dona en la nova societat de masses: Lyceum Club o el Club Femení d'Esports, del qual en fou secretària. En el terreny polític, s'adherí a Acció Catalana Republicana i Esquerra

²⁴ Enric UCÉLAY DA-CAL, "El "complot nacionalista" contra Companys. Novembre-desembre del 1936", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 205-209 i 212-214; i també Daniel DÍAZ ESCULIES, "Objectiu: matar Companys (el report de Josep Maria Xammar)", *L'Avenç*, nº 225, maig 1998, pp. 6-12. Sobre la participació dels germans Xammar en el "complot" i les implicacions diversos del món nacionalista radical a Josep GELONCH I SOLÉ et al., "Dossier: els germans Xammar catalanistes radicals", *Fonoll*, 103, març-abril 2004, pp. 49-83.

²⁵ De fet, a l'agost del 1936, les planes del *Diari de Barcelona* ja havien donat a conèixer posicionaments no tan rupturistes amb la legalitat republicana: "No hi ha cap dubte que, un cop acabada la guerra, amb el triomf dels exèrcits i de les milícies que defensen la legalitat, aquestes noves llibertats assolides pels catalans amb llur sang i llur esforç, li seran reconegudes per tothom. És ben cert que el triomf de les armes lleials només pot reforçar el règim autònom de Catalunya [...] I cal preguntar-se ¿una guerra d'alliberament no seria encara molt més perillosa que una guerra civil per a la pau internacional", a Alfons MASERAS, "Catalunya, baluart de la llibertat". Un article d'Alfons Maseras a "La Tribune des Nations" de París", *Diari de Barcelona*, portanveu d'Estat Català, nº 199, 25-VIII-1936, p. 4. Maseras no era, ni molt menys, un membre destacat del Partit d'Estat Català, donat que la seva característica primordial havia estat sempre la d'anar per lliure. Ara bé, Maseras fou un col·laborador permanent i constant del *Diari de Barcelona* amb notícies de crítica i informació cultural. Certament, si les seves opinions no haguessin estat properes al pensar de molts membres del PEC, aquestes no haurien estat publicades i probablement no hagués continuat publicant articles a les seves pàgines.

²⁶ DOGC, nº 276, 2-X-1936, p. 20.

Republicana de Catalunya. Arran de la lluita entre companyistes i dencasistes, Anna Murià optà pels darrers i s'integrà en Estat Català. Després del fracassat complot contra Companys de la tardor del 1936, formà part del Comitè Central del Partit d'Estat Català²⁷.

Durant la Guerra Civil, s'incorporà inicialment a l'Agrupació d'Escriptors Catalans (ACE), vinculada a la UGT. Com molts nacionalistes radicals, Anna Murià refusà el procés revolucionari en considerar-lo un producte *faiero-espanyolista*. Per aquesta raó, es vinculà sindicalment a la central socialista. Ara bé, el desembre del 1936, juntament amb el seu germà Josep M., abandonà l'ACE i participà en la constitució del Grup Sindical d'Escriptors Catalans, que s'adherí a la CNT. L'adscripció a la CNT era conseqüència de l'anticomunisme de Murià i de la renovada consideració del PEC que reinterpretà a la CNT, enfront de la UGT, com un sindicat autènticament català. Certament, dins del Partit d'Estat Català s'anà concretant una visió dicotòmica de la revolució per la qual el binomi CNT-ERC representava la defensa institucional de l'autonomia regional mentre que PSUC-UGT simbolitzaven l'espanyolització de la guerra. Aquest canvi d'opinió coincidí amb la decisió del anarquistes d'acceptar la supervivència de la Generalitat entrant en el seu govern. Aquest fet conduí a alguns sectors del separatisme català i del PEC a considerar que la revolució obrera i nacional de Catalunya només podia anar de la mà de la CNT i l'ERC, malgrat l'animadversió que ambdues organitzacions els podien provocar.

D'altra banda, tot i que durant la guerra sempre va estar vinculada a l'administració pública catalana, Anna Murià va preferir adherir-se al sindicalisme professional dels escriptors enlloc dels funcionaris. En primer lloc, perquè l'AFGC havia caigut sota el control de la UGT, però, per un altre costat, suposava una major consideració social i professional la categoria d'escriptora que no pas la de funcionària. Tanmateix, ambdues activitats acabaren per fondre's en una de sola quan, el desembre del 1936, assolí un càrrec de responsabilitat en el Comitè d'Edicions Catalanes, el qual s'integrà, el 1938, dins del secretariat de la Institució de les Lletres Catalanes: com a conseqüència, Anna Murià va esdevenir secretària d'Arxius i Registres de la Institució²⁸.

²⁷ La trajectòria associativa i política d'Anna Murià fins la Guerra civil a Montserrat BACARDÍ, *Anna Murià. El vicí d'escriure*, Barcelona, Pòrtic, 2004, pp. 25-57.

²⁸ Finalitzada la guerra Anna Murià s'exilià a Mèxic via França i la República Dominicana. En els primers anys de l'exili es casà amb l'escriptor Agustí Bartrà, amb el qual tingué dos fills. Entre les seves obres destaca *La peixera*, escrita durant la Guerra Civil, així com *El meravellós viatge de Nico Tuehuelt a través de Mèxic* (premi J.M. Folch i Torres del 1973) o *Res no és veritat, Alicia* (1984). El 1990 li fou concedida la Creu de Sant Jordi. Un petit esbós biogràfic de la seva trajectòria política i professional a Juli CUELLAR, "Anna Murià Romani", dins Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 244-245. Des del vessant literari, Zeneida SARDÀ, "Anna Murià. Una vida arrodonida", *Serra d'Or*, nº 368, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, setembre 1990, pp. 21-25. Sobre les activitats intel·lectuals i funcionaris d'Anna Murià durant la Guerra Civil, Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Curial Edicions Catalanes, 1994. Un breu relat autobiogràfic del període de la Guerra Civil a Anna MURIÀ, "Una mujer en la guerra", dins Josep M. SOLÉ I SABATÉ (Coord.), *Cataluña en la Guerra Civil espanyola*, Biblioteca de "La Vanguardia", Barcelona, s.d. [198?], pp. 149-156.

Una trajectòria més o menys similar va efectuar el germà d'Anna Murià, Josep M. Aquest, poc abans de l'inici de la Guerra Civil, va ingressar com a funcionari de la Generalitat a la Conselleria d'Economia i Agricultura amb la categoria d'auxiliar segon temporal que era la més baixa de totes. La plaça l'havia obtingut a través del seu cunyat, Martí Rouret, el qual, durant el 1936-1939, va exercir de secretari de la presidència de la Generalitat. Arran de la sublevació militar, a Murià el van traslladar en contra de la seva voluntat al Comitè de Milícies Antifeixistes i recalçà a les seves memòries que va ser "amb la simple condició d'empleat que vaig intervenir en aquell cau de felins de totes les espècies"²⁹. Assenyala Murià que amb ell s'incorporaren un altre funcionari de la Conselleria d'Economia i Agricultura i una funcionària de Governació que es deia Piquet. Aquest fet evidenciava la voluntat de l'Esquerra d'identificar el Comitè de Milícies Antifeixistes, no com un contrapoder revolucionari alternatiu a la Generalitat, sinó com una dependència més de la Generalitat. I, segons els comentaris de Murià, el control burocràtic, que no polític, del Comitè per part dels funcionaris designats per la Generalitat es va fer efectiu per raons de nivell cultural: aquests sabien escriure, mentre que molts dels llibertaris (obriers manuals molts d'ells, no en sabien). En la seva tasca d'empleat públic del Comitè de Milícies Antifeixistes, Josep M. Murià redactà tots els seus escrits en català, tot i que els caps anarquistes dictaven les ordres, disposicions i missatges en castellà. L'estreta relació funcional entre els empleats de la Generalitat i els buròcrates i caps anarquistes del Comitè conduí a Murià a afirmar que "en molts moments amb aquells "faiets" ens consideràvem companys de feina"³⁰.

Un cop dissolt el Comitè de Milícies, Murià es va reincorporar a la Conselleria d'Agricultura. I per tal d'accedir-ne a la plantilla fixa, es dedicà a estudiar el temari d'oposicions constituït per temes de cooperativisme agrari. Així, l'abril del 1937, guanyà les oposicions per al lloc d'oficial segon del Servei de Cooperació Agrícola i, poc després, la d'oficial primer³¹. En aquests destins, Murià començà a tenir problemes de convivència laboral amb la gent del PSUC, donat que aquests s'esforçaren a resituar els seus homes malgrat no tinguessin cap mena de preparació sobre els temes del camp. Així, Murià va arribar a tenir com a cap a Daniel Jufresa i Roca, del PSUC, amb el qual s'encarregaven de donar les corresponents certificacions per a legalitzar l'actuació i activitats dels sindicats i cooperatives agràries³². Murià explicava que sempre discutia amb Jufresa perquè aquest sempre intentava legalitzar

²⁹ Josep M. MURIÀ, *Vivències d'un separatista*, Barcelona, El llamp, 1985, p. 56.

³⁰ *Ibid.*, p. 57.

³¹ DOGC, n° 97, 7-IV-1937, p. 62.

³² Cal assenyalar que un dels homesforts de l'AFGC-UGT i membre del PSUC durant la Guerra Civil, Joan Coloma i Chalmeta, fou, a partir de març del 1937, director del Servei de Cooperació Agrícola del Departament d'Agricultura.

sindicats "fantasmes" afins a la UGT i al PSUC amb l'objectiu de barrar el pas associatiu a la Unió de Rabassaires, que s'havia negat a adherir-se a la UGT ³³.

L'experiència funcional de Josep M. Murià entre el 1936 i el 1938 permet contemplar una trajectòria força significativa del que fou el món del Partit d'Estat Català durant els anys de la Guerra Civil. Murià passà de l'*antifaisme* (com a sinònim d'antianarquisme radical) a l'afiliació conscient en el Sindicat de Professions Liberals de la CNT, després d'un primer pas per la UGT. L'adhesió a la CNT de Josep M. va anar acompanyada, a l'igual que la seva germana, d'una participació directa en la constitució del Grup Sindical d'Escriptors Catalans, adscrit lògicament a la Confederació. Segons Josep M. Murià s'afilià a la CNT perquè "allí, hi havia menys obediència a les consignes; més llibertat d'acció i d'opinió; més noblesa i més humanitat, però el que m'anava més bé era que no depenia tant d'una disciplina espanyola"; i rematava dient que el secretari general del Grup Sindical d'Escriptors Catalans, Joan Puig Elias, "també era separatista" ³⁴. Certament, els separatistes del PEC iniciaren la guerra amb un rabiós antianarquisme que els conduí a comparar la FAI amb la Falange, insinuant que existia una certa conxorxa entre ambdues organitzacions per tal de potenciar la rebel·lió antirepublicana del 17-18 de juliol del 1936 ³⁵. Això permetia afirmar al Partit d'Estat Català que la revolució que es produí a Catalunya era tan espanyola com la rebel·lió militar. La creació del Comitè de Milícies i la connivència de la Generalitat amb aquest va permetre als panegiristes del PEC criticar ERC per la seva permissivitat amb els "murcianos", nom despectiu amb què els nacionalistes radicals identificaven les bases sindicals cenetistes. I és que molts separatistes van tenir la sensació, a l'estiu del 1936, que els llibertaris estaven destruint l'autonomia regional i, per tant, qualsevol possibilitat que aquesta evolucionés cap a l'anhelada República Catalana. I, en darrer terme, això implicava la desaparició de la via de promoció social i professional que representava l'oferta de treball públic de la Generalitat.

En definitiva, la por a la pèrdua de l'autonomia regional i dels seus llocs de treball determinà la reorganització i resituació dels sindicats i associacions funcionaris durant la segona meitat del 1936. Com exemplificava el cas dels germans Murià, l'*antifaisme* i la posició anti-ERC no va resultar una actitud tan radical i permanent dins del Partit d'Estat Català durant la Guerra Civil. De la mateixa manera que els llibertaris tampoc no es mostraren tan estrictament antiestatistes com la seva premsa volia significar; i ni molt menys, el PSUC va

³³ *Íbid.*, pp. 65-67.

³⁴ *Íbid.*, p. 69.

³⁵ Les planes d'*Estat Català* havien arribat a afirmar que "i no és sols d'una manera escadussera que poden comprovar-se aquestes relacions. Sovintegen les detencions d'elements d'aquests grups i les reunions a Barcelona d'elements de la F.A.I. i de F.E. són contínues i fins creiem que d'aquestes relacions en tenen coneixement les autoritats tolerant-les amb passivitat", a "Crisi d'autoritat i de dignitat. F.A.I. i F.E. d'acord.- Estranyes concomitàncies dels faistes i feixistes.- Els apologistes de l'atemptat personal van d'acord.- La causa dels germans Badia arxivada.- No hi ha autors de l'assassinat", *Estat Català*, organ del partit, nº 8, 17-VII-1936, p. 1.

representar una opció de disciplina espanyola. De fet, el PSUC adoptà exageradament la tradicional estratègia dual del catalanisme: estatista espanyol a Madrid (i, durant la guerra, també a València i Barcelona) i alhora alternativa d'enquadrament dels nacionalistes radicals catalans. Per totes aquestes raons, l'afiliació, adhesió i simpatia sindical de la funció pública a Catalunya va resultar extraordinàriament complexa i canviant entre el 1936 i el 1939. Aquest fet evidencià un altre aspecte: la pervivència del sindicalisme i l'associacionisme funcional en els anys de la guerra evidencià que l'estat republicà va sobreviure als atacs i a la retòrica antiestatista i antiburocràtica de les bases llibertàries i, de vegades, no llibertàries. Però també apuntava un fet fonamental i, sovint, menystingut del procés revolucionari del bàndol republicà: la continuïtat i l'enfortiment dels valors tècnics, professionals i corporatius de l'organització del treball i de l'administració pública.

XIII. REVOLUCIÓ POPULAR CONTRA TECNOCRÀCIA I BUROCRÀCIA (JULIOL-
SETEMBRE DEL 1936)

41. NI MILITARS, NI JUTGES, NI SECRETARIS D'ADMINISTRACIÓ LOCAL: ¿UNA REVOLUCIÓ CONTRA L'ESTAT?

Un dels aspectes que més va criticar l'Estat Català de Dencàs durant la primavera del 1936 fou l'anticatalanisme de l'administració de justícia a Catalunya. Des del seu punt de vista, el jutge que instruïa el cas de l'assassinat dels germans Badia no semblava tenir cap motivació per capturar els autors del crim. És més, les planes d'*Estat Català* havien manifestat una certa indignació i malestar quan el jutge va posar en llibertat als teòrics implicats en l'atemptat. En darrer terme, el plany d'Estat Català revelava el clàssic discurs de les esquerres i dels moviments nacionalistes segons el qual els poderosos (oligarques, burgesos, militars, cacics, eclesiàstics) sempre estaven protegits per la justícia, a diferència dels sectors menys afavorits políticament i econòmicament.

En tot cas, aplicar aquest esquema victimista al cas de l'assassinat dels germans Badia conduïa a una situació paradoxal, però lògica. No semblava que els assassins de Miquel i Josep Badia haguessin estat pistolers d'extrema dreta. Pel contrari, s'apuntava a una revenja de la CNT contra dos puntals de la Conselleria de Governació que en els anys 1933-1934, havien destacat per la persecució parapolicial contra militants anarcosindicalistes. És més, s'insinuava que el propi president Companys podia haver consentit l'atemptat per tal d'afeblir els sectors dencasistes en la crisi interna de les JEREC durant la primavera del 1936.

Tanmateix, tot i que l'opinió pública de l'època no identificava, ni molt menys, a la CNT i a Companys amb l'oligarquia tradicional, l'Estat Català s'encarregà a través de la seva retòrica d'ultranacionalisme marxista de referir-se a l'ERC com un representant polític de la burgesia i identificar la CNT com a còmplice de la Falange Española en els preparatius del cop d'estat del 18 de juliol del 1936. I d'aquesta forma, aconseguiren els publicistes d'Estat Català reconvertir l'assassinat dels germans Badia en un episodi més de la lluita de classes contra els oprimits socials i nacionals. Per contra, els cenetistes identificaren els homes d'Estat Català amb el feixisme, encara que fos de tall catalanista i situaren els dencasistes al mateix nivell que l'oligarquia de tota la vida.

En definitiva, tot l'espectre de l'esquerra espanyola i catalana assenyalava a l'"oligarquia" com la causa dels seus mals socials i polítics i apuntava a la judicatura com el baluard legal de les seves accions expoliadores i delictives. Per aquesta raó, la coalició governamental de republicans i socialistes del 1931-1933 va voler presentar-se com la gran oportunitat de canvi en el repartiment de la justícia. I així convertiren el cas Joan March en un episodi mediàtic que havia de servir d'exemple de la voluntat d'aplicar l'autèntica justícia del poble sobre els "oligarques explotadors". La fugida de la presó per part de Joan March féu més explícit el discurs esquerrà que calia depurar encara més el funcionariat d'ordre públic, encara massa viciat d'elements i actituds monàrquiques.

Però per a les dretes, el nou poder republicà havia conduït a l'anarquia judicial i això resultava intolerable. Tot i la repressió que els governs republicano-socialistes exerciren contra l'insurreccionalisme i les pràctiques mafioses de la CNT, les dretes (i també alguns sectors d'esquerres) denunciaren que l'acció judicial contra la Confederació resultava insuficient³⁶. Així, la repressió dels Fets d'Octubre del 1934 adoptà, des del punt de vista dels sectors antirepublicans, un cert aire de revenja judicial i extrajudicial contra el descontrol revolucionari que havia consentit la República. Però també destacà un element que havia d'esdevenir important el juliol del 1936: l'aplicació de la justícia immediata a càrrec dels militars rebels. D'aquesta forma, un notable sector de l'exèrcit tornava a recuperar el protagonisme polític i judicial que li havia atorgat la Llei de Jurisdiccions militars del 1906 i que la República li havia denegat el 1931³⁷.

En els plans dels militars revoltats contra la II República a l'estiu del 1936, no només existia la voluntat de restablir determinats drets corporatius, sinó també dur a terme una autèntica acció judicial i extrajudicial contra els partits i sindicats identificats amb el Front Popular³⁸. D'aquesta forma, no ha d'estranyar que en les zones on es va derrotar la rebel·lió, el "poble" reaccionés aplicant també la seva pròpia justícia particular. Perquè, lògicament, no es confiaven d'un cos funcional com el dels jutges, que consideraven netament conservador, dretà i colpista. I la conseqüència de tot plegat, el juliol-agost del 1936, va ser el col·lapse momentani dels aparells judicials i militars de l'Estat republicà, provocant la sensació que s'havia aniquilat per sempre més l'Estat, tal i com posava de manifest la publicística llibertària.

El miratge de l'hegemonia cenetista i la difícil supervivència de l'estat

Des del punt de vista de la CNT, el fracàs de la rebel·lió militar a Catalunya es va atribuir a l'acció del poble, caracteritzat per la seva força numèrica i armada i identificat amb l'anarcosindicalisme. Així, la CNT es va considerar validada per autoerigir-se en el portaestendard i guia d'un nou ordre revolucionari que havia de tenir com a fi últim la descomposició de qualsevol mena d'estat. Certament, per als sectors més radicals i tradicionalment més insurreccionalistes de la Confederació, la revolució havia actuat com un autèntic plebiscit, el qual havia deixat obsolets els resultats electorals de febrer del 1936: és a

³⁶ Un exemple paradigmàtic fou el conjunt d'articles que Josep M. Planes va publicar a *La Publicitat* al llarg del 1934 denunciant la violència mafiosa de la CNT i la FAI, reproduïts a Josep M. PLANES, *Els gangsters de Barcelona*, Barcelona, Proa, 2002.

³⁷ La construcció i reconstrucció del corporativisme militar, africanista i antirepublicà a Sebastian BALFOUR, *Abrax o mortal. De la guerra colonial a la Guerra Civil en España y Marruecos (1909-1939)*, Barcelona, Península, 2002 i Gustau NERÍN, *La guerra que vino de África*, Barcelona, Crítica, 2005. Els preparatius militars de la sublevació del 18 de juliol del 1936 a Gabriel CARDONA, "De l'aixecament militar a la guerra", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, pp. 212-227.

³⁸ L'acció dels militars sublevats durant els primers dies de la revolta és pomenoritzadament explicada a Guillermo CABANELLAS, *La Guerra de los Mil días. Nacimiento, vida y muerte de la II República*, vol. I, Mèxic, Buenos Aires, Barcelona, Grijalbo, 1973, pp. 373-514 i 569-580.

dir, en aparença, la CNT semblava disposada a substituir, almenys a Catalunya, a les autoritats del Front d'Esquerres³⁹.

Tanmateix, l'actuació revolucionària de les teòriques masses cenetistes no va destruir completament l'estat republicà a Catalunya. En primer lloc, perquè la CNT va tenir un gran protagonisme a Barcelona, però no a tota Catalunya, on el POUM li disputava la direcció de la revolució en llocs com Lleida o Girona⁴⁰. En segon lloc, les accions revolucionàries, com per exemple les col·lectivitzacions de fàbriques o de propietats agràries, es van realitzar amb una voluntat netament localista, privada o atomitzada. És a dir, en nom de la retòrica revolucionària que s'havia posat de moda, els treballadors fabrils i els pagesos consideraven que simplement estaven recuperant allò que creien que els havia de pertànyer per l'esforç laboral que al llarg de la seva vida havien esmerçat. Una altra cosa diferent era creure de veritat que, a partir d'aquell moment, tot el treball que poguessin realitzar a les corresponents col·lectivitzacions havia d'estar al servei d'una causa d'àmbit més general. De fet, molts activistes convertiren les noves col·lectivitzacions en mons aïllats dins de la realitat global revolucionària. I aquest particularisme egoista va acabar per crear molts problemes als mateixos dirigents cenetistes, que es van mostrar permanentment incapaços de donar coherència i coordinació a tot l'esforç productiu col·lectivista d'arreu de Catalunya⁴¹.

³⁹ La visió de l'insurreccionalisme com una pràctica plebiscitària a Enric UCÉLAY-DA CAL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Una revolució dentro de otra: la lógica insurreccional en la política española, 1924-1934", *Ayer*, nº 13, "Violencia y política en España", Madrid, Marcial Pons, 1994, pp. 115-146; i també Anna MONJO, "La calle como complemento del sindicato en Barcelona de 1930 a 1939", *Historia y fuente oral*, nº 7, "Analfabetismo y política", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1992, pp. 85-99.

⁴⁰ Per al cas de la ciutat de Lleida el breu estudi de Joan SAGUÉS SAN JOSÉ, "Lleida la Roja. El poder obrer a la capital de la Terra Ferma", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 174-179. En contrast amb la capital del Segre, cal veure els estudis locals de localitats i comarques significatives de la província o comissaria lleidatana com M. GIMENO, *Revolució, guerra i repressió al Pallars (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987; Joan POUS I PORTA i Josep M. SOLÉ I SABATÉ, *Anarquia i República a la Cerdanya (1936-1939). El "Cojo de Málaga" i els Fets de Bellver*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988; i també F. PRATS I ARMENGOL, *La ciutat de Tremp durant la Segona República i la Guerra Civil (1931-1938)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1990. Per a la província o comissaria de Girona, Antònia ADROHER et al., *La Guerra Civil a les comarques gironines (1936-1939)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1986. Una síntesi dels esdeveniments revolucionaris en els primers compassos de la revolució a la ciutat de Girona a Josep CLARA, "La revolució a Girona. "Ara més que mai, visca la República!"" a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 192-193. A la resta de l'Espanya republicana el protagonisme polític de la revolució tampoc va ser capitalitzat completament pels anarquistes. En el cas del País Valencià, ugetistes i anarquistes compartiren d'igual a igual diferents espais de poder: Aurora BOSCH SÁNCHEZ, *Ugetistas y libertarios. Guerra Civil y revolución en el País Valenciano, 1936-1939*, València, Institutio Alfons el Magnànim, 1983; i Albert GIRONA, *Guerra i revolució al País Valencià, 1936-1939*, València, Tres i Quatre, 1986.

⁴¹ Una visió de conjunt sobre el procés col·lectivitzador durant la Guerra Civil a tota l'Espanya republicana a Walter L. BERNECKER, *Colectividades y revolución social. El anarquismo en la guerra civil española 1936-1939*, Barcelona, Crítica, 1982. Una breu síntesi sobre l'economia revolucionària a Catalunya a Anna MONJO, "L'economia, entre revolució i guerra", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, pp. 230-248. Una anàlisi sobre les actituds egoistes de les diferents col·lectivitzacions a Michael SEIDMAN, *A ras de suelo. Historia social de la República durante la Guerra Civil*, Madrid, Alianza, 2002. D'altra banda, una visió crítica sobre la dispersió del poder a la Catalunya revolucionària a Manuel CRUELLES, *La societat catalana durant la guerra civil. Crònica d'un periodista polític*, Barcelona, EDHASA, 1978. La visió enaltidora del procés revolucionari a Gastón LEVAL, Agustín SOUCHY i B. CANO RUIZ, *La obra constructiva de la revolución española*, México, Editorial Ideas i Editores Mexicanos Unidos, 1982.

Així, el juliol del 1936, a la CNT li va succeir el mateix que a l'Esquerra Republicana de Catalunya a l'abril del 1931. Una victòria a Barcelona, aquest cop per les armes i no per les urnes, va servir de mirall expansiu per a tot Catalunya. L'acció armada de Barcelona, capitalitzada per la Confederació, va semblar que havia estat igual a tot el territori català⁴². Però en realitat la CNT va haver de compartir protagonisme revolucionari amb el sindicalisme socialista de la UGT i el marxisme heterodox del POUM. Ara bé, mentre l'ERC, entre el 1931 i el 1933, va assolir la incorporació i absorció de molts casals i centres republicans d'Acció Catalana i del Partit Republicà Radical, fet que li va permetre convertir-se en un autèntic partit de poder que gaudia d'una majoria absoluta indiscutible al Parlament de Catalunya, la CNT no ho va aconseguir en cap moment de la Guerra Civil. Només la sindicació obligatòria va afavorir un dubtós renaixement de la Confederació durant la guerra. Amb tot, el protagonisme sindical el va haver de compartir amb la UGT i el polític amb l'ERC, el PSUC i el POUM. I aquestes organitzacions no van estar per la feina de destruir, ni l'estat republicà i ni molt menys l'autonomia regional catalana⁴³.

En conseqüència, tant el govern de la República com el de la Generalitat van seguir actuant amb moltes dificultats, però com si el procés revolucionari no hagués qüestionat en cap moment la seva supervivència. En tot cas, en aquells primers dies de la revolució, van actuar com un més dels múltiples poders locals existents al llarg de la geografia republicana. En el seu cas, l'àmbit d'actuació fou el de l'administració pública, tant civil com militar, i el control dels seus empleats. Per tant, la primera tasca va consistir a gestionar la depuració dels seus efectius laborals a l'espera de poder dominar tots els poders i contrapoders sorgits de l'exaltació revolucionària. Així, d'entrada, el govern de la República, a través d'un decret publicat el 22 de juliol del 1936 a la *Gaceta de Madrid*, sancionava i acomiadava a tots els funcionaris que haguessin participat en la insurrecció antirepublicana i mantenia en actiu a la resta:

Artículo 1º. El Gobierno, por Decreto acordado en Consejo de Ministros, dispondrá la cesantía de todos los empleados que hubieran tenido participación en el movimiento de subversión o fueran notoriamente enemigos del régimen, cualquiera que sea el Cuerpo a que pertenezcan, la forma de un ingreso y la función que desempeñen, ya se trate de funcionarios del Estado o de empleados de Organismos o Empresas administradores de Monopolios o Servicios públicos⁴⁴.

⁴² La imatge característica del 18 de juliol del 1936 a Barcelona i Catalunya i que va passar a la història com una veritat inqüestionable fou la del poble armat al carrer intentant aturar als sublevats contra el govern republicà. Il·lustratives són les memòries de l'anarcosindicalista igualadí Joan Ferrer sobre les jornades de juliol del 1936 a Igualada, a Baltasar PORCEL, *La revuelta permanente*, Barcelona, Planeta, 1978, pp. 186-188. La nostalgia llibertària-poumista sobre les capacitats revolucionàries de Barcelona durant tota la contemporaneïtat i la Guerra Civil encara es reflectí a Abel PAZ et al., *La Barcelona rebelde. Guía de una ciudad silenciada*, Barcelona, Octaedro, 2003, pp. 30-37.

⁴³ David MARTÍNEZ FIOL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Corporativismo y revolución: los límites de las utopías proletarias en Cataluña (1936-1939)", *Historia Social*, nº 32, UNED, Valencia, 1998 (III), pp. 53-71.

⁴⁴ *Gaceta de Madrid*, nº 205, 22-VII-1936, p. 765, reproduïda a Fernando DÍAZ-PLAJA, *La guerra de España en sus documentos*, Madrid, SARPE, 1986, p. 22.

L'essència d'aquest decret es trobava en la possibilitat de demostrar que l'estat republicà encara mantenia intacta la capacitat de gestió sobre els seus empleats i això significava que podia imposar-se sobre els múltiples poders locals revolucionaris que havien sorgit al llarg de tota la geografia fidel a la República. D'aquesta manera, durant els mesos de juliol i agost del 1936, es va crear una situació política marcada per la disputa entre les institucions de l'estat i els diferents comitès revolucionaris per veure qui aconseguia de forma definitiva l'autèntic control governamental. L'existència d'aquesta mateixa rivalitat posava de manifest la capacitat de supervivència que l'estat havia demostrat davant de les escomeses dels sectors més radicalment antiestatistes⁴⁵.

Estatisme, antiestatisme i paraestatisme: el Comitè de Milícies Antifeixistes i el control de l'ordre públic

A Catalunya, com a altres àrees fidels a la República, l'anomenat protagonisme popular de la revolució no va comportar, en definitiva, la destrucció completa de l'Estat, tot i que sí va marginar provisionalment els canals tradicionals de gestió institucional, com a mínim fins el setembre del 1936. A partir d'aquest moment, la febrada de justícia social improvisada dels dos mesos anteriors va començar a recular davant de les necessitats d'una gestió més planificada de la revolució i de la guerra. Per exemple, en l'espai de temps que cobrí pràcticament tot l'estiu del 1936, l'administració militar i la gestió de l'ordre públic a Catalunya la va absorbir el Comitè de Milícies Antifeixistes, constituït el 21 de juliol, que comptava amb la participació dels partits del Front d'Esquerres i les organitzacions sindicals. El Comitè pretenia plasmar un nou govern alternatiu al de la Generalitat i, per tant, dirigir la guerra i la revolució. Tanmateix, la no dissolució de la Generalitat abocà el Comitè de Milícies a convertir-se en una institució tolerada per la Generalitat. És més, la Generalitat decretà que el Comitè esdevingués una institució amb una remarcable capacitat de gestió dins de l'estructura administrativa i funcionarial de la Generalitat. En conseqüència, això va dur al govern de la Generalitat a sancionar per mitjà de decrets-llei les decisions preses pel Comitè de Milícies. Però també va servir per reconduir institucionalment tot el descontrol revolucionari dels primers moments de la guerra⁴⁶.

⁴⁵ Les interpretacions historiogràfiques filorevolucionàries resalten positivament els comitès locals i regionals com autèntiques fonts de poder polític governamental i alhora ningunejen l'actuació del govern de la República; per exemple a Pierre BROUÉ, "La dualité de pouvoirs en Espagne Republicaine au debut de la Guerre Civile", *Actas del Congreso Internacional sobre la Guerra Civil española. 1977. Historia y literatura*, Madrid, Universidad de Montreal-Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid, 1988, pp. 103-116.

⁴⁶ La dualitat de poder entre la Generalitat i el Comitè de Milícies Antifeixistes a Ramon BRUSCO, *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya (1936-1937)*, Barcelona, Edicions El Junc, 2003, pp. 37-53. Una breu síntesi a José Antonio POZO, "La formació del poder revolucionari. Els Comitès de Milícies Antifeixistes de Catalunya", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 93-99, 103-107, 112-113 i 115.

Certament, en un principi, la sensació que es va percebre dins de la societat catalana era que el Comitè de Milícies podia arribar a esdevenir l'autèntica font de poder institucional a Catalunya. Per exemple, a la seva seu es decidien les llistes de "feixistes" que s'havien d'afusellar o empresonar. I les patrulles de control formades per milicians obeïen les seves instruccions, que molt sovint reinterpretaben o n'improvisaven el sentit: per exemple, una ordre de trasllat d'un detingut podia reconvertir-se sense problemes en una reedició en versió ultraesquerrana de la "Llei de Fugues" aplicada als cenetistes durant els anys del pistolisme⁴⁷. En aquest context, els funcionaris de la Guàrdia Civil, la Guàrdia d'Assalt i dels Mossos d'Esquadra van mantenir amb vida institucional, tot i que precària, els seus corresponents cossos policials. Fonamentalment, perquè van jugar un protagonisme més destacat del que la premsa dels partits i sindicats revolucionaris els van voler reconèixer en la lluita contra la rebel·lió militar antirepublicana. Així, els cossos de seguretat a Catalunya es van veure obligats a compartir les funcions d'ordre públic amb les nombroses patrulles de control existents i concentraren bona part dels seus esforços a limitar la justícia paralegal que els milicians efectuaven al carrer i a les carreteres al marge de les sales dels Tribunals⁴⁸.

Per tant, el continuisme institucional de les forces de seguretat de l'estat republicà ressaltava la dualitat de poders que havia generat la revolució a Catalunya: d'una banda, aquell que emanava dels governs de l'estat i de la Generalitat, i de l'altra, el del Comitè de Milícies Antifeixistes. De fet, el Comitè de Milícies no va donar el pas de no reconèixer cap dels dos governs. Pel contrari, els acabà tolerant a contracor com a companys de viatge, tot creant-se una ambigua simbiosi. Com ja s'ha apuntat, el Comitè de Milícies estava adscrit en la forma a la Generalitat i, fins i tot, tenia destinats funcionaris de la Generalitat a les seves dependències. Per aquesta raó, resultava evident que la revolució no havia derivat cap a l'antiestatisme radical, sinó tot el contrari: el propi Comitè de Milícies va actuar alhora en clau d'estat paral·lel (segons la visió més generosa dels cenetistes que es volien autoenganyar sobre la vertadera orientació de la revolució iniciada) i dins de l'estat (segons van denunciar els sectors més crítics i antiestatistes de la Confederació).

⁴⁷ Les mateixes patrulles de control vinculades a la CNT obeïen més, quan volien obeir, al Comitè de Milícies o als seus líders sindicals, que a la mateixa Generalitat. Un exemple d'aquest fet, narrat en primera persona, a Joan CASANOVAS, "La Guerra Civil a Barcelona: les patrulles de control de Sants vistes per un dels seus membres", *Historia, y fuente oral*, nº 11, "Identidad y memoria", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1994, pp. 53-66.

⁴⁸ La pervivència de la Guàrdia Civil i d'altres cossos de seguretat arran de la rebel·lió i revolució de l'estiu del 1936 a Manel RISQUES i Carles BARRACHINA, *Procés a la Guàrdia Civil. Barcelona (1939)*, Barcelona, Pòrtic, 2001, pp. 19-68. Per al desferment de la violència del comitès, de les patrulles i dels "incontrolats" cal veure el clàssic, Josep Maria SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA, *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)*, 2 vols., Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, especialment el vol. I. Una breu síntesi sobre els primers dies de la revolució de juliol a Giovanni C. CATTINI: "La violència revolucionària. Terror i repressió a la reraguarda", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 144-153. I sobre el mateix Hilari RAGUER, "Les víctimes: persecució i repressió", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, pp. 252-269.

El New Model Army revolucionari: paramilitarisme i militarisme

Ara bé, allò que va fer creure que l'estat estava en perill d'extinció o ja completament destruït fou el traspàs al "poble" del monopoli de les armes. En els mesos de l'estiu, la formació de les columnes de milicians i l'organització de la Guerra a Catalunya va recaure en el Comitè de Milícies Antifeixistes, relegant a un paper secundari a l'exèrcit professional. Als ulls de la població fidel a la República, l'exèrcit apareixia com el culpable d'aquella situació i, per tant, no se li podia tenir cap mena de confiança. D'aquesta manera, no es va tenir en consideració la fidelitat republicana que, des dels anys de lluita opositora contra la Dictadura de Primo de Rivera, havien manifestat i demostrat alguns sectors de l'exèrcit de Terra i de l'Aire. Fins i tot, alguns dels militars que destacaren en l'esforç bèl·lic contra els "nacionals", com José Miaja, José Asensio o Vicente Rojo, no es van poder sotstreure l'etiqueta de ser més simpatitzants de la Unión Militar Española (UME), propera a la conspiració del 18 de juliol, que no pas a la Unión Militar Republicana Antifascista (UMRA)⁴⁹.

D'aquesta forma, les columnes de milicians es van definir com una alternativa militar "civilista" enfront de la que consideraven cultura oficial del militarisme agressiu espanyol. Tanmateix, aquesta interpretació amagava les arrels profundes d'un nou militarisme d'esquerres nascut de la cultura paramilitar que havia niat dins les organitzacions d'esquerra, ultraesquerra i nacionalistes entre els anys deu i trenta. En el cas dels llibertaris, la seva experiència insurreccional i terrorista els ajudà a constituir amb un major grau d'eficàcia les primeres columnes de milicians. En tot cas, cada partit i cada sindicat va formar les seves pròpies columnes de voluntaris per anar a lluitar al front contra el "feixisme"⁵⁰. La propaganda revolucionària i republicana exaltà la valentia dels catalans que en gran nombre s'havien allistat voluntàriament a les corresponents columnes i recordaven que aquesta febre de voluntarisme resultava comparable a la que s'havia produït durant la Primera Guerra Mundial. Cal ressaltar, en tot cas, que la mítica catalanista, entre el 1918 i el 1936, va transformar els 1.000 "voluntaris catalans" que havien lluitat a la Legió Estrangera Francesa durant la Gran Guerra en 10.000. Finalment, també es va destacar que el "poble treballador" no només era valent sinó també eficient en l'art de la guerra i per tal de demostrar-ho es difongueren nombroses filmacions que mostraven llargues files de camions portant milicians al front⁵¹.

⁴⁹ Un intent d'establir diferències entre militars fidels i rebels a la República a Gabriel CARDONA, "Militars fidels a la República", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilarí RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, p. 222.

⁵⁰ El líder cenetista i cap polític indiscutible del Comitè de Milícies Antifeixistes, Joan García Oliver, confrontà a les seves memòries l'eficàcia i ràpid professionalisme de les columnes llibertàries enfront de les més ineficaces dels altres partits o sindicats; a Juan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos*, Barcelona, Ruedo Ibérico-Ibérica de Ediciones y Publicaciones, pp. 231-232. La formació de les columnes de milicians a Manuel Cruells, *De les Milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya*, Barcelona, Dopesa, 1974, pp. 23-65; i amb una notable ordenació cronològica Ramon BRUSCO, *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya...*, op. cit., pp. 65-98.

⁵¹ El caràcter idealista i voluntari dels membres de les columnes de milicians com una característica tradicional de la societat catalana a Joan VILLARROYA, "Les primeres columnes cap al front. Un exèrcit de voluntaris per aturar el feixisme", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona,

Així, es va convertir en una realitat inqüestionable la imatge del poble en armes contra el feixisme, disciplinat i obediènt amb els seus caps. I si la columna la dirigien els llibertaris, s'explicava que les assemblees de milicians, democràticament, havien adoptat les decisions més assenyades per tal d'entrar en combat. Res més lluny de la realitat. Cada columna feia el que volia i no es coordinava amb les altres. Les assemblees de milicians constituïen una olla de grills i cadascú atacava com volia i com podia. I ni a la Generalitat ni al mateix Comitè Central de Milícies Antifeixistes se'ls escoltava perquè un cop al front cada columna afirmava que la revolució havia suprimit les autoritats. D'aquesta forma, a cada ofensiva que es perpetrava, les columnes patien un gran nombre de baixes, fet que havia de provocar un descens considerable de la moral de la tropa. En definitiva, tot plegat ajudava a afirmar, en aquells primers moments de la guerra, que s'havia posat fi a la vetusta burocràcia militar i als seus funcionaris. Ara bé, ningú esmentava, o no es volia esmentar, o simplement no es volia reconèixer, que s'estava intentant substituir el vell exèrcit per un altre igual d'ineficac fonamentalment pel menyspreu de la tropa a qualsevol jerarquia.

El caràcter intrusista i diletant de la justícia revolucionària

Si notable va resultar la manca de professionalitat de les columnes de milicians a l'hora de fer la guerra, no menys ho va ser la dels improvisats "jutges" que, durant el juliol i l'agost del 1936, s'atorgaren el dret d'impartir la justícia revolucionària en el bàndol republicà. D'entrada, cal destacar que el col.lapse de la justícia ordinària va resultar el tret més remarcable de l'estiu del 1936 i aquesta es va substituir per la justícia particular o privada dels comitès o de les patrulles de control. Així, a Catalunya, més del 50% dels 8.352 assassinats que es van realitzar durant la guerra es van produir abans del setembre del 1936⁵². I això es va produir en la mesura que es van bandejar, foragitar o eliminar la majoria dels juristes de carrera per líders i militants sindicals i polítics d'esquerra i extrema esquerra, amb un baix nivell cultural i professional. D'altra banda, aquests juristes improvisats per la revolució actuaren sota la protecció que els oferia la força de les armes del corresponent comitè local i aplicaren la seva llei revolucionària a partir d'una premissa molt senzilla que esdevingué llei no escrita però d'estricta compliment: declarar culpable a tot aquell individu sospitós, no només d'haver participat directament en la rebel·lió contra la República, sinó de ser simpatitzant de les dretes o catòlic, perquè això el convertia immediatament en culpable d'haver recolzat la revolta dels militars⁵³.

Edicions 62, 2004, pp. 118-125, 128-131 i 135-139.

⁵² Santos JULIÀ (coord.), *Víctimas de la Guerra Civil*, Madrid, Temas de Hoy, 1999, p. 73.

⁵³ Juli CUÉLLAR, "La justícia revolucionària. Els tribunals populars de Catalunya", a Josep Maria SOLÉ ISABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 165-169 i 172-173. Al marge del seu tó de denúncia política, la configuració d'una burocràcia o paraburocràcia repressiva i judicial poc professionalitzada i molt polititzada es troba explicitada a César VIDAL, *Checas de Madrid. Las carceles republicanas al*

Un exemple il·lustratiu dels canvis que s'operaren en la funció pública judicial de la República l'oferí la ciutat de Lleida. Inicialment, a l'igual que en molts altres indrets, la justícia popular descontrolada dels comitès portà a terme una notable depuració física d'homes d'Església i de membres de l'administració civil i militar implicats o suposadament implicats en la revolta. El 25 de juliol es van afusellar 26 caps i oficials de la Guàrdia Civil juntament amb un sacerdot claretià i 14 seminaristes. El 5 d'agost van córrer la mateixa sort, el bisbe de Lleida, Salvio Huix Miralpeix, i el tinent coronel Lluís Josa de Gomar, comissari de la Generalitat a Lleida, per la seva implicació en l'aixecament. I al seu costat també es van ajusticiar diferents membres de la CEDA, regidors de l'Ajuntament i tècnics professionals vinculats al sector de l'Enginyeria ⁵⁴.

Ara bé, entre el juliol i l'agost del 1936, la justícia revolucionària a Lleida la va canalitzar la via més o menys paraestatal que representava l'anomenada Assemblée General de Sindicats o Assemblée General de Juntas Directives de tots els sindicats de la ciutat (CNT, UGT i Unió Local de Sindicats). Aquesta Assemblée delegà funcions executives en un denominat Comitè de Salut Pública o Popular, que es va fer càrrec de les funcions i serveis públics que fins aquells moments havien estat competència de la Generalitat, de l'Ajuntament i de les administracions civil i militar de l'estat. En data de 18 d'agost del 1936, l'Assemblée General de Sindicats va crear el Tribunal de Justícia Popular i el Comitè d'Informació o Investigació Popular (CIP), que havia de dependre del Comitè de Salut Pública. Ambdues institucions revolucionàries tenien com a objectiu "racionalitzar" la gestió de la justícia i l'ordre públic. Així, el CIP el va comandar el cenetista Francesc Tomás Facundo, el qual va professionalitzar les patrulles de control tot oferint als seus membres un sou pagat per la nova administració revolucionària. Com a conseqüència, el CIP es va nodrir de milicians i d'antics policies que aspiraven a mantenir o reacomodar el seu treball de funcionari d'ordre públic dins del nou context revolucionari ⁵⁵.

Pel que respecta al Tribunal de Justícia Popular, aquest estava format pel ferroviari de la CNT Josep Larroca com a president, més cinc o sis vocals en representació de la CNT, UGT i Unió de Sindicats Locals. El fiscal era Francesc Pelegrí Garriga i el seu substitut Agustí Martín. Tots dos pertanyien al POUM i, a l'igual que el president del Tribunal, Josep Larroca, eren ferroviaris de professió. Certament, la composició del Tribunal de Justícia Popular posava de manifest com el procés revolucionari va menystenir de forma radical qualsevol

descubierto, Barcelona, DeBolsillo, 2004.

⁵⁴ Santos JULIÀ (coord.), *Víctimas de...*, op. cit., p. 128.

⁵⁵ Jaume BARRULL PELEGRÍ, "El primer Tribunal Popular de Lleida (agost-octubre 1936)", a Jaume BARRULL PELEGRÍ i Conxita MIR CURCÓ (coor.), *Violència política i ruptura social a Espanya, 1936-1945*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 1994, pp. 67-68; i del mateix autor, "El Tribunal Popular de Lleida", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 170-172.

consideració professional o tecnocràtica en la forma d'accedir als nous espais de poder i de gestió de la nova funció pública revolucionària. En circumstàncies de normalitat política hagués resultat impensable que tres ferroviaris i uns quants sindicalistes sense cap mena de formació universitària i jurídica haguessin arribat a posicions tan elevades dins de la magistratura. Hauria estat un més que ridícul, sinó escandalós, afer d'intrusisme professional. Però la força de les armes havia trastocat la lògica del discurs tecnocràtic basada en l'acreditació professional que representaven els títols acadèmics. De fet, des del punt de vista dels improvisats homes de lleis, la justícia popular no s'aprenia en les universitats sinó en l'escola de la lluita de classes, és a dir, el carrer i la fàbrica⁵⁶.

L'ascens professional de tot aquest conjunt d'improvisats jutges i policies va provocar la denúncia irada de tècnics i professionals de carrera, fidels a la República, els quals reclamaren que l'estat recuperés les seves funcions de gestor de la cosa pública en tots els seus apartats, inclòs el de la justícia. Una d'aquestes veus crítiques fou la de Marià Rubió i Tudurí, germà de l'arquitecte i urbanista, Nicolau Mª Rubió i Tudurí. Marià publicà el 1937 (moment en què ja no resultava tan perillós denunciar els excessos parajudicials de l'estiu del 1936) un opuscle titulat *La justícia a Catalunya 19 juliol 1936 - 19 febrer 1937. Relació de les mesures provisionals adoptades pel Govern de la Generalitat per evitar l'enfonsament dels Tribunals de Justícia a Catalunya*⁵⁷. Aquest opuscle denunciava el descontrol i la manca de professionalitat dels nous funcionaris i jutges que s'havien incorporat a l'administració de justícia reorganitzada després de la revolució del juliol del 1936. Des del punt de vista de Marià Rubió i Tudurí, l'acció revolucionària havia confós revolució amb destrucció, però podia entendre que els canvis operats en la judicatura havien estat provocats per la mala imatge que tenia l'administració de justícia entre els sectors populars, els quals consideraven que els jutges sempre actuaven o dictaven sentència en favor dels sectors benestants de la societat:

La parcialitat dels magistrats en matèria de delinqüència social. Unes vegades per sentiment anticatalà; altres vegades per por d'un o altre bàndol; altres vegades, per un instint persecutori, la mateixa justícia que absolia els estafadors més coneguts, condemnava els reus de delictes socials. I quan no condemnava, es sabia tan públicament el perquè de l'absolució, que el prestigi de la toga en sortia malparat. Potser la paraula parcialitat no és prou justa. En realitat es titllava els jutges d'esser un tribunal de classe.

[...]

⁵⁶ Des del punt de vista d'Enrique Martín, un militant de la CNT, les patrulles de control podien tenir fins i tot una funció educativa i moralitzadora. Així explica el cas d'una patrulla que va anar a un Saló de ball de Barcelona i va manifestar la seva reprovació als homes i dones que gaudien d'una estona de diversió "su mala conducta, en aquellos momentos de lucha, cosa que suponía un insulto y un menosprecio hacia quienes estaban luchando en el frente de batalla. A continuación, a las mujeres se las retuvo en el salón de baile. A los hombres se les condujo al puerto, donde había dos barcos con carbón por descargar, obligándoles a trabajar hasta la dos de la mañana. Después, se les sirvió un "sandwich" y una cerveza. Y se les retornó al salón de baile donde la música volvió a sonar. Se les invitó a buscar de nuevo a las mujeres y a seguir bailando, pero con el rostro, los trajes y las camisas tiznados de polvo carbonífero, ninguno de ellos se decidió a hacerlo". La "pedagógica lliçó revolucionària" de la patrulla de control pretenia demostrar als homes del saló de ball, probables treballadors de "coll blanc", quant dur podia ser el treball manual al port o a la fàbrica; a Enrique MARTÍN, *Recuerdos de un militante de la CNT*, Barcelona, VICSAN s.a, 1979, p. 113.

⁵⁷ Marian RUBIÓ I TUDURÍ, *La justícia a Catalunya 19 juliol 1936 - 19 febrer 1937. Relació de les mesures provisionals adoptades pel Govern de la Generalitat per evitar l'enfonsament dels Tribunals de Justícia a Catalunya*, Barcelona, Antecedents i Documents, 1937

Es va entrar, doncs, en el període de revolta, el 19 de juliol de 1936, sense aspiracions concretes en l'ordre de la legislació substantiva. I amb veritable set de justícia que es traduïa en animositat contra els funcionaris i contra les normes processals que havien creat una munió de creditors insatsifets⁵⁸.

Però per molta fam de justícia que existís en els sectors obrers i pagesos, Marià Rubió no podia justificar, des de la seva posició d'intel.lectual-professional de classe mitjana, que les masses llibertàries assaltessin els edificis emblemàtics de la judicatura com el Palau de Justícia o els Col.legis d'Advocats o el de Notaris. Davant del segrest de la justícia per part del "poble", Rubió defensà com a mal menor que la Generalitat donés carta de legalitat a tot aquest procés de transformació de la funció pública judicial a través del decret del 17 d'agost del 1936, pel qual es creava una Oficina Jurídica

encarregada de resoldre gratuïtament les consultes que formulin, verbalment o per escrit, les organitzacions obreres i els particulars interessats, relatives a la interpretació i aplicació del nou Dret.

[...]

En la pràctica l'*Oficina Jurídica* no actuà dins del marc del Decret, cosa fonamentalment impossible perquè el nou Dret a què es refereix el Decret no existia en aquell moment ni existeix ara, parlant amb propietat i en bona tècnica jurídica. Erigits els lletrats que en nom de la CNT ocuparen el Palau de Justícia en *Tribunal Revolucionari*, del Decret de 17 d'agost n'utilitzaren el nom d'*Oficina Jurídica* i les atribucions que se li atorgaren, refusant allò que en el Dret suposava limitació⁵⁹.

Així, l'*Oficina Jurídica* va constituir més un eufemisme que validà la justícia revolucionària, encara per escriure en forma de lleis, enfront de la justícia ordinària que havia actuat fins a la primavera del 1936⁶⁰. Per tant, la Generalitat contraatacà amb un altre decret, del 18 de setembre del 1936, pel qual s'establí que les instàncies judicials pròpies de l'estat republicà constituït el 1931 (Audiències Territorials, Audiències Provincials i els Tribunals Ordinaris) continuessin realitzant les seves feines habituals, sempre i quan s'avinguessin a la nova situació revolucionària. Amb aquesta lògica i davant de la inexistència escrita de les "lleis revolucionàries", els juriconsults de tota la vida seguiren impartint justícia en funció dels codis legals vigents durant els anys anteriors a la Guerra Civil.

En definitva, durant els dos primers mesos de la guerra, van conviure, més malament que bé, les diferents administracions de l'estat republicà amb els comitès revolucionaris locals, els quals mai van acabar d'aclarir si el seu tarannà era estatista o paraestatista. En tot cas, les "masses" i líders sindicals van protagonitzar un constant assalt als llocs de treball de les diferents administracions públiques i dels nous organismes de poder revolucionari. Un acaparament de feines públiques que es va traduir en repressió revolucionària i que no només va adquirir un caràcter ideològic, sinó també corporatiu i professional.

⁵⁸ *Ibid.*, pp. 6-11.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 14.

⁶⁰ Les irregularitats de l'*Oficina Jurídica* varen ser constants i consentides pel seu màxim responsable, l'ex-lerrouxista i filocenetista Àngel Samblancat. Aquest va servir-se de l'*Oficina Jurídica* per promocionar-se políticament, professionalment i socialment dins del nou ordre revolucionari. Així, no va dubtar a augmentar-se el sou, a l'igual que als seus "amics polítics", dins de l'*Oficina Jurídica*. La prevaricació de Samblancat resultà tan exagerada que els mateixos cenetistes, que l'havien recolzat, li retiraren la seva confiança; a Juli CUÉLLAR, "Àngel Samblancat, l'arbitrarietat de l'*Oficina Jurídica*", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, p. 168.

Una nova funció pública local i gens professionalitzada

L'eliminació de Guàrdies Civils i d'altres membres dels cossos de seguretat va resultar una clara constatació de la voluntat dels comitès locals revolucionaris que l'ordre públic passés de mans professionals a les patrulles de control. D'altra banda, l'afusellament d'enginyers i qualsevol mena de tècnics posava de manifest la desconfiança de la població en la gent que posseïa estudis superiors. Excepte els mestres, que es van identificar com a fidels a la República, la resta de tècnics i professionals es van considerar sospitosos de conservadorisme i reaccionarisme. No només això, sinó que també es malhiava de les seves qualitats morals i es tendia a pensar que s'aprofitaven dels seus coneixements per enganyar el poble analfabet. I aquesta mateixa consideració es podia extrapolar al conjunt de funcionaris públics.

Del conjunt d'administracions que integraven l'estat el juliol del 1936, la que més trasbalsament va patir fou la local. La substitució dels governs municipals per nous comitès revolucionaris provocà un seguit de canvis de personal i, fins i tot, la repressió violenta contra alguns sectors del funcionariat municipal. El grup dels secretaris d'Ajuntament va esdevenir un dels grups que més va sofrir la nova transformació revolucionària de l'administració local. Aquest sector tradicionalment s'havia considerat com persones alienes a la població on exercien el seu treball. Nomenats per l'estat, se'ls identificava com a fiscalitzadors dels afers locals en benefici de l'autoritat governativa central. Per aquesta raó, la persecució que s'establí contra els secretaris de l'administració local no resultà novedosa, ja que, com ja s'ha analitzat en planes precedents, els alcaldes d'esquerres vinculats a la Federació de Municipis Catalans ja l'havien portat a terme de forma intensiva durant el període 1931-1936. És més, des de la primavera del 1936 i arran de la victòria del Front Popular i d'Esquerres a les eleccions generals de febrer, els governs de la República i de la Generalitat van intensificar la depuració del cos de secretaris de tots aquells que havien estat nomenats durant el període octubre 1934-febrer 1936. Tanmateix, la depuració administrativa de la primavera esdevingué física durant l'estiu i va proporcionar als comitès municipals la clau de volta per controlar el poder municipal sense la ingerència de l'autoritat estatal o de l'autonomia regional. A Catalunya, el Col·legi de Secretaris de l'Administració Local (COSALC) va quedar tan desarticulat que no es reorganitzà ni tornà a publicar el seu butlletí fins el 1937⁶¹.

La reestructuració revolucionària de l'administració local va permetre afirmar als sectors més entusiastes de la CNT i la FAI, que els comitès locals havien assolit l'utòpic objectiu llibertari del comunalisme, entès aquest com una Confederació ibèrica de municipis autogestionats. Però aquesta utopia comunalista no va esdevenir en realitat completa, perquè no es va fer el pas definitiu de suprimir l'estat. De fet, mentre l'estat no interferís en els afers

⁶¹ "Salut, companys", BCOSALC, nº 17, octubre del 1937, p. 1.

dels comitès locals i comarcals, els tolerar l'existència de l'estat sense massa problemes. Així, cal pensar que l'esclat revolucionari de juliol va suposar, en bona part, una revolució del camp contra la ciutat. En aquest sentit, la repressió contra els secretaris municipals cal entendre-la també des d'aquest punt vista: el secretari era un intrús urbà dins del tancat món rural⁶².

En definitiva, un cop depurats els militars, els cossos d'ordre públic, els jutges, els tècnics, els funcionaris sospitosos de simpaties conservadores i els secretaris de l'administració local, els diferents comitès van posar mans a la feina en la construcció d'un nou funcionariat, tot i que, des dels sectors llibertaris, mai no s'atreviren a definir-lo com a tal. Certament, la cohabitació dels poders revolucionaris amb les diferents administracions de l'estat animà les contradiccions ideològiques, ja existents abans de la guerra, dins la mateixa CNT. Aquesta tenia adherents i militants que treballaven com a empleats de les administracions públiques. I aquests sectors van veure amb una certa temença com el seu lloc de treball podia perillar davant d'un procés revolucionari que semblava, en aparença, col.lapsar o destruir l'aparell de l'estat.

⁶² Manuel ORTIZ HERAS, *Violencia política en la II República y el primer franquismo. Albacete, 1936-1950*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1996, p. 86.

42. LES CONTRADICCIONS DE LA RETÒRICA ANTIESTATISTA DE LA CNT

L'inici de la Guerra Civil va suposar per a la CNT una oportunitat, en aparença, magnífica per tal de posar en pràctica la seva alternativa d'un ordre revolucionari sense estat. Tanmateix, els cercles directius cenetistes, secundats pels de la FAI, no van agafar el brau per les banyes i renunciaren a un enfrontament obert contra els poders institucionals de la II República. Aquesta renúncia va tenir molt a veure amb els canvis estratègics i conceptuals que, des dels Fets del 6 d'Octubre del 1934, s'havien operat en el si de la direcció i de bona part de la intel·lectualitat llibertària i que cristallitzaren en el Congrés de Saragossa de maig del 1936. Aquest Congrés va suposar, a més a més, la reunificació del món anarcosindicalista ja que retornaren a la Confederació els anomenats Sindicats d'Oposició (SS.OO) a la CNT constituïts el 1933 després de l'escissió protagonitzada pels trentistes. I fou aquesta reunificació la que, en part, havia de neutralitzar el juliol del 1936 les pretensions més antiestatistes de les bases llibertàries.

Vincles lerrouxistes i crítiques a les gestió pública del Front d'Esquerres

En planes anteriors s'ha explicat com, al llarg del 1935, la CNT va portar a terme tot un esforç periodístic per incorporar en el seu bagatge ideològic el concepte de tecnocràcia. S'acceptà que els tècnics i els intel·lectuals participessin de forma molt activa en l'organització de l'economia i el treball revolucionari. Ara bé, també es va remarcar que un tècnic i un intel·lectual mai devien ser burgesos disfressats d'obers o obrers reconvertits en burgesos; més aviat, havien de ser obrers il·lustrats que haurien après en escoles de Formació Professional les noves i modernes formes de producció industrial. En definitiva, la tecnocràcia llibertària havia de diferenciar-se de les altres pel seu esperit no classista. En tot cas, i a banda de les filigranes conceptuals pròpies de l'anarquisme espanyol, resultava evident l'acceptació de la tecnocràcia com una realitat indiscutible i necessària de l'ordenació del treball industrial. Això significava l'inici de la ruptura amb el clàssic discurs d'exaltació de l'obrer manual. D'altra banda, caldria ressaltar que la nova orientació tecnocràtica de la CNT es va produir en un context marcat per la necessitat imperiosa de sobreviure orgànicament davant la repressió patida des del 1931 per les constants insurreccions fracassades. Però també suposava una manera de sortir de l'aïllament polític al qual l'estaven sotmetent la major part d'organitzacions polítiques i sindicals de Catalunya i d'arreu d'Espanya. Certament, els republicans d'esquerres, comunistes i socialistes van acusar interessadament a la CNT d'haver instigat l'abstenció en les eleccions generals de novembre del 1933 i amb aquesta actitud haver facilitat la victòria de les candidatures del centre-dreta. I no només això, sinó que es denunciava a la CNT d'haver col·laborat de forma encoberta en la crisi dels governs d'Azaña i d'haver rebut possiblement suport econòmic des de sectors de la dreta per tal de mantenir una premsa llibertària bel·ligerant amb la República. Una animadversió que

compartien tant els sectors més antirepublicans de les dretes com els llibertaris més insurreccionalistes ¹.

Altrament, des del socialisme i les esquerres republicanes es van denunciar alguns tractes de favor a la CNT per part dels governs radical-cedistes i, especialment, dels sectors lerrouxistes. Això podia resultar molt palpable en el cas valencià on els bons resultats del PURA a les eleccions del 1933 podien atribuir-se, no tant a l'abstencionisme cenetista, sinó al manteniment del vot blasquista per part de les mateixes bases i simpatitzants anarquistes ². D'altra banda, el canvi d'orientació del vot a Catalunya no va passar de l'ERC al PRR, sinó a l'abstenció. En tot cas, allò que s'insinuà que podia haver beneficiat més a la CNT en el marc territorial de Catalunya no fou tan l'abstencionisme de les eleccions de novembre del 1933, sinó l'abstenció a participar en la revolució d'octubre del 1934. Semblava negar-se li a la CNT els efectes d'una repressió semblant a la de les altres formacions esquerranes i obreristes, quan un dels problemes fonamentals de la Confederació, en el període 1934-1935, va consistir en el tancament de molts dels seus sindicats, agreujant la minva de militants i adherents que ja havia començat a partir el 1933. Però la repressió contra la CNT de Catalunya quedà eclipsada pel monopoli del martirilogi que efectuaren els partits vinculats al govern empresonat de la Generalitat. Per primer cop, entre el 1931 i el 1936, l'ERC li arrabassava a la CNT el discurs del patiment sofert per la repressió institucional en defensa de la llibertat i de la revolució.

Així, la CNT va començar a sofrir els efectes de la minimització del seu martirilogi i, fins i tot, es va considerar que s'ho tenia merescut per la seva obsessiva política insurreccional contra els governs de centre-esquerra del 1931-1933. Per a més escarni, sembla que es va escampar la notícia de l'existència d'alguns tractes de favor envers a la CNT alhora d'obtenir llocs de treball públics per part dels governs radical-cedistes o del règim

¹ Narcís Molins i Fàbrega, membre d'Esquerra Comunista i futur dirigent de l'AFGC durant els primers mesos de la Guerra Civil, deia el 1933, i en referència a la política sistemàtica de "gimnàstica revolucionària" de la CNT, que "en pocas ocasiones como en la presente, los anarquistas, de una manera inconsciente, habrán jugado mejor el papel que le interesa a la burguesía. Colocados en el camino del exclusivismo revolucionario, no titubean en lanzar a los obreros que dirigen contra los obreros que no se sienten representados por ellos. Contra estos obreros, la lucha a muerte, dicen. Primero la reacción que el predominio de los comunistas o los socialistas", a Narcís MOLÍNS I FÀBREGA, "La actividad negativa del anarcosindicalismo", *Comunismo*, nº 30, novembre-desembre de 1933, reproduït a Juan ANDRADE et al., *Revista Comunismo (1931-1934). La herencia teórica del marxismo español*, Barcelona, Fontamara, 1978, p. 438. Per la seva banda, la publicació socialista *Leviatan*, dirigida pel caballerista Luís Araquistain, assenyala el 1935 que "si a un anarquista se le dice que con su actuación han estado sirviendo de auxiliares a las derechas, lorechazará indignado, porque esta colaboración no se debe considerar voluntaria. Si -de otra forma- se le dice que con tal o cual acto que intenten no van a conseguir nada para sí, sino que va a revertir en beneficio del enemigo peor, los anarquistas se encogen de hombros", a L. FERSEN, "La bancarrota del anarquismo español", *Leviatan*, nº 16, agost del 1936, reproduït a Paul PRESTON (sel.lecció i pròleg), *Leviatan. Antología*, Madrid, Turner, 1976, p. 216.

² Si bé, a Catalunya, a les eleccions de novembre del 1933, l'abstencionisme cenetista va poder influir mínimament en la davallada electoral de l'ERC, el cert era que, en altres zones d'Espanya, la CNT havia recolzat a candidats lerrouxistes amb els quals mantenien un fluïda relació política, a Nigel TOWNSON, *La República que no pudo ser...*, op. cit., pp. 235-236. Certament, aquesta confluència entre el PRR i la CNT es devia a l'animadversió que radicals i anarcosindicalistes compartien contra el PSOE i la UGT. En el cas valencià fou especialment explícita la posició antisocialista de blasquistes i cenetistes i que es traduí en una victòria aplastant del PURA -PRR a la ciutat i a la província de València a les eleccions de novembre del 1933, a Vicent FRANCH I FERRER, *El blasquisme: reorganització i conflictes polítics (1929-1936)*, València, Ajuntament de la Ciutat de Xàtiva, 1983, pp. 118-126 i 274-275.

transitori de la Generalitat. Fossin o no reals les denúncies d'un tracte de favor del republicanisme radical a la CNT, els rumors van servir d'argument més o menys encobert als governs del Front Popular i del Front d'Esquerres sorgits de les eleccions de febrer del 1936, per dur a terme unes mínimes depuracions de funcionaris adscrits a la Confederació Nacional del Treball. Un exemple d'aquests comiats, sense que això representés la norma, el va patir Llorenç Brunet, professor de Dibuix de l'Escola del Treball de Barcelona i membre de la CNT.

En diversos articles publicats a *Solidaridad Obrera*, el març del 1936, Llorenç Brunet explicà la seva trajectòria laboral a l'Escola del Treball des del 1931 fins el 1936³. Assenyalà que el van destituir com a professor de Dibuix el 3 de desembre del 1931 i substituït per un empleado, oficial primero de intervención de la Generalidad, con sus 7000 pesetas de sueldo anual, más 4000 pesetas que percibe como profesor de la Escuela del Trabajo y otras 2000 pesetas que cobra por realizaciones (partida 175). Cobra también como profesor de la Escuela de Verano⁴.

Després d'aquest primer acomiadament, Brunet ja no es va ser reincorporar a la plantilla de l'Escola fins el 15 de novembre del 1934, en ple període de depuracions del funcionariat sospitós d'haver participat en la revolta del 6 d'Octubre del 1934. Posteriorment, el tornaren a acomiadar amb el govern del Front d'Esquerres constituït el març del 1936 i presidit per Lluís Companys. Davant d'aquest darrer comiat, Brunet manifestà a les planes de *Solidaridad Obrera*

¿Qué harían, cómo se comportarían los señores que componen el Gobierno de Cataluña, los jueces, etc, si habiendo conservado toda su vida una conducta honrada se les quitase el pan que honradamente les pertenece?.

[...]

Al advenimiento de la república y al tomar posesión de sus cargos los nuevos dirigentes de la Escuela del Trabajo, categóricamente anunciaron no caerían en el vicio del favoritismo ni llevarían a cabo persecución alguna. Esto es lo que se dijo; pero, desgraciadamente, se ha hecho todo lo contrario⁵.

En el cas Brunet es van conjuminar diversos temes que tant el depurat professor de Dibuix com la mateixa Confederació Nacional del Treball van preferir obviar. D'entrada, a Brunet el van acomiadar a la primavera del 1936 perquè el van reincorporar com a empleat públic de la Generalitat dins de l'Escola del Treball durant els governs del règim transitori. En conseqüència, a Brunet se'l va identificar com un funcionari vinculat als partits i organitzacions que dominaren la política institucional de Catalunya durant el període de suspensió estatutària. I, legalment, la depuració va resultar correcta donat que els governs del Front d'Esquerres legislaren l'acomiadament de tots els funcionaris nomenats entre octubre del 1934 i març del 1936.

Ara bé, Brunet, la "Soli" i els cercles anarcosindicalistes presentaren el cas com una mostra més de l'esperit caciquil i contrarevolucionari del govern de Companys. Per tant, per a la CNT, l'afer Brunet confirmava que l'Esquerra Republicana de Catalunya i els seus socis de govern seguien essent partits burgesos contraris a la classe obrera. Una visió de la

³ Brunet signà les seves col.laboracions periodístiques indistintament com a Llorenç o Lorenzo.

⁴ Lorenzo BRUNET, "Escuela Oficial del Trabajo/El caso Brunet, atropello incalificable", *Solidaridad Obrera*, 19-III-1936, p. 2.

⁵ Lorenzo BRUNET, "Escuela Oficial del Trabajo de Barcelona/A las asociaciones y agrupaciones profesionales de periodistas", *Solidaridad Obrera*, 15-III-1936, p. 6.

Generalitat que coincidia plenament amb la de l'Estat Català dencasista. És més, la coincidència s'establí en la crítica que la CNT, a l'igual que Estat Català, efectuà sobre el funcionament de la Casa de la Caritat de Barcelona. La CNT, a l'igual que els separatistes de Dencàs, denunciaven el persistent control del personal eclesiàstic sobre la gestió de la Casa de la Caritat en detriment del personal civil. Així, a finals de juliol del 1936, un cop iniciada la Guerra Civil i la revolució, la "Soli" informà que el conseller de Sanitat, Manuel Corachán, havia nomenat la cenetista Rosa Giralt Ribé com a administradora de la Casa de la Caritat. *Solidaridad Obrera* apuntava que la feina de Rosa Giralt resultava força complicada perquè encara seguia treballant el personal eclesiàstic femení, però ara com a infermeres:

Ahora bien; como quiera que dichas hermanas continúan adscritas a la Casa de Caridad, a título de enfermeras, es muy posible que las antiguas artimañas y vicios pretendan continuar, malogrando el nuevo espíritu que debe prevalecer en estas instituciones populares. Ponemos en guardia a la compañera Giralt Ribé para que procure que cada cual cumpla inexorablemente su deber. Las ex hermanas de la Caridad han de saber que ahora están al servicio del pueblo y no al de Dios⁶.

Tanmateix, per contrarestar l'intrusisme religiós en la feina d'infermeres, el Conseller de Sanitat, Manuel Corachan, va publicar, en data de 25 de juliol, una ordre en el *Butlletí Oficial de la Generalitat* a través de la qual s'assenyalava la voluntat de contractar personal especialitzat per treballar en la Casa de la Caritat:

Amb l'objecte que, amb motiu de les circumstàncies actuals, puguin ésser atesos com cal, per personal civil, els serveis d'assistència social a Catalunya,

He resultat:

Art. 1r. És oberta a les oficines centrals de l'Institut d'Assistència Social de Barcelona -Casa de Caritat- la inscripció de ciutadanes que, per llur professió, estudis o vocació, es considerin amb aptitud suficient per a actuar amb eficiència en els diversos serveis interiors dels Establiments d'Assistència Social de Catalunya⁷.

D'altra banda, la notícia publicada per la "Soli" sobre la Casa de la Caritat posava de manifest la implicació directa de la CNT en càrrecs de gestió institucional i funcional de la Generalitat a l'inici de la Guerra Civil, i molt abans que la cúpula cenetista apostés per incorporar-se al govern de la Generalitat i acceptessin la dissolució del Comitè de Milícies Antifeixistes.

Sindicalisme, funció pública i municipalisme-comunalisme: l'herència complexa del Congrés de Saragossa

Certament, la CNT no va negligir en cap moment tenir presència sindical dins del funcionariat. Durant la primavera del 1936, la lluita sindical cenetista es va estendre al terreny de la funció pública o, com li agradava definir a l'anarcosindicalisme, dels serveis públics. Aquest concepte no semblava tan estatista com el de funcionari o funció pública. En tot cas, cal destacar que el Sindicat Únic de Serveis Públics va tenir una activitat força intensa al llarg del mes de juny del 1936. Així, el 4 de juny, *Solidaridad Obrera* ressenyà la vaga dels "obreros de la Limpieza Pública"⁸; i l'11 de juny donà a conèixer el triomf de la Secció

⁶ "El nuevo régimen de la Casa de Caridad", *Solidaridad Obrera*, 30-VII-1936, p. 6.

⁷ BOGC, nº 208, 26-VII-1936, p. 737.

⁸ "LOS CONFLICTOS DEL TRABAJO/Se han declarado en huelga los obreros de la Limpieza Pública. - Sigue en pie el conflicto de los harineros, que puede llevar como consecuencia la falta de pan en Barcelona. - Solución del conflicto ferroviario de Pueblo

d'Obrers del Port del Sindicat de Serveis Públics juntament amb la Federació d'Obrers i Empleats de les Juntes d'Obrers de Ports d'Espanya (Secció de Barcelona) de la UGT. Ambdues centrals sindicals havien aconseguit la possibilitat d'establir l'edat de jubilació als 60 anys i amb un 80% del sou sempre i quan els obrers poguessin acreditar que havien treballat un mínim de 25 anys. A més a més, també havien aconseguit que es reconegués la incorporació automàtica a la plantilla fixa després de dos anys de treball continuat, així com la possibilitat de gaudir d'un mes de vacances⁹. Finalment, el 28 de juny, la "Soli" informà que la Secció de Jardins del Sindicat Únic de Serveis Públics havia iniciat una vaga contra l'Ajuntament de Barcelona per tal de millorar la seva situació laboral i salarial. La premsa anarcosindicalista denuncià que aquesta vaga va comptar amb la competència deslleial de la UGT. Segons el punt de vista dels publicistes cenetistes, la central socialista no només s'havia mostrat favorable a les propostes salarials ofertades per l'Ajuntament, sinó que aquest havia contractat els serveis d'una empresa farcida d'adherents a la UGT amb l'objectiu de fer d'esquirols i rebotar la vaga dels jardineros anarcosindicalistes¹⁰.

Tots els conflictes laborals ressenyats per la "Soli" al juny del 1936 coincidien en representar el tipus d'empleat públic adscrit a la CNT com un treballador que pertanyia a les categories més baixes de l'administració i que ocupava feines de característica manual: port, jardins o neteja. Però res que s'assemblés al treball d'oficina o negociat. Aquest constreyniment afiliatiu deixava poc marge de maniobra al reciclat discurs tecnocràtic de la CNT. Davant de la manca d'adhesió de la petita burgesia i de la classe mitjana intel·lectual a la proposta llibertària durant la República i la Guerra Civil, la retòrica tecnocràtica de l'anarcosindicalisme apuntà als obrers manuals com a futurs tècnics de la revolució, sempre i quan estudiessin en escoles oficials i reglades de l'administració¹¹.

El reconeixement de la tecnocràcia quedà certificat implícitament en el Congrés de Saragossa de maig del 1936 on es va confirmar la figura orgànica del sindicat com l'autèntic organitzador de la nova societat igualitària dins d'una Confederació de Comunes Lliures. Una resolució que consistia en una síntesi confusa de totes les propostes presentades per les diferents famílies del món llibertari espanyol. Una voluntat de consens necessària davant de la

Nuevo", *Solidaridad Obrera*, 4-VI-1936, p. 2.

⁹ "Sindicato de Servicios Públicos/Triunfo obtenido por la Sección de Obras del Puerto de Barcelona. Contrato de trabajo", *Solidaridad Obrera*, 11-VI-1936, p. 3.

¹⁰ "Sindicato Único de Servicios Públicos (Sección Jardines)", *Solidaridad Obrera*, 28-VI-1936, p. 4.

¹¹ En el Congrés de Saragossa de maig del 1936, els sindicats representatius de la Regional catalana foren: Serveis Públics amb 1500 adherents, el SU del Metall -15000-, Construcció -15000-, Fabril i textil -14500-, Alimentació -6000-, transport -8000-. Certament, Serveis Públics no podia competir numèricament amb els sindicats netament manuals. Sintomàtic del constreyniment conceptual que arrossegava la CNT era la definició com a Sindicat Únic d'Obrers de l'Estat de l'entitat confederal que representava als funcionaris cenetistes de la província de Sevilla; a "Los Sindicatos representados en el Segundo Congreso Nacional Extraordinario de la CNT", *Solidaridad Obrera*, 6-V-1936, pp. 2-3; i "Los Sindicatos representados en el Segundo Congreso Nacional Extraordinario de la CNT", *Solidaridad Obrera*, 8-V-1936, p. 3.

crisi d'afiliació i de representativitat sindical que patí la CNT entre el 1933 i el 1936. Per aquesta raó, en el Congrés de Saragossa els sectors més radicals de la CNT van haver de flexibilitzar el seu discurs revolucionari per tal d'obrir el camí a la reincorporació dins de la CNT del sector trentista i dels Sindicats d'Oposició (SS.OO). De fet, en el Congrés de Saragossa s'aprovà la reorganització de la CNT en Federacions Nacionals d'Indústria, que potenciaven extraordinàriament el paper del sindicat en la vertebració de l'organització revolucionària de la societat, mentre que quedà en suspens qualsevol proposta sobre la teòrica organització comunalista de la revolució. Els més optimistes dels comunalistes preferiren creure que la suspensió deixava implícit el reconeixement de la Confederació de comunes ¹².

Ara bé, tot aquest aiguabarreig de tecnocràcia, sindicalisme i comunalisme (sinònim per als més moderats de municipalisme) va permetre, en part, que durant el juliol-agost del 1936, els adherents de la CNT creguessin que cadascun estava fent la revolució en funció d'allò que s'havia aprovat a Saragossa. Els tecnòcrates i els sindicalistes creien que era el moment del sindicat per conquerir el poder obrer, mentre que els comunalistes o aprenents de comunalistes consideraren que cada localitat i col·lectivització devia actuar en solitari i en funció de les seves necessitats particulars sense cap mena d'intervenció estatal. Així, tot i que el Congrés de Saragossa apostà per les Federacions Nacionals d'Indústria i un règim de sindicat únic, el triomf dels localisme obligà als dirigents anarquistes a ajornar la decisió de sotmetre els poders locals. Aquesta espera va permetre a Companys, l'ERC i els seus aliats governamentals a preservar la Generalitat com a alternativa de gestió. Una alternativa que la CNT va veure factible com a mecanisme de reordenació de tot el procés revolucionari, però amb la condició de ser dominada per la Confederació. Així, la incorporació de la CNT al govern de la Generalitat no només es va tractar d'una solució pragmàtica dels dirigents llibertaris davant de la incapacitat del Comitè de Milícies Antifeixistes per controlar la infinitat de comitès locals i consells diversos existents (i no ho van voler fer per les armes degut el caràcter profundament impopular de la mesura), sinó sobretot com una opció que no creien que lesionés els principis inalterables (entre ells l'antiestatisme) de l'anarquisme.

En definitiva, el governamentalisme anarquista va resultar el camí lògic que marcaven des del 1935 les orientacions tecnocràtiques de la CNT i que recuperaven la proposta de República sindical que ja havia ofert la Confederació Nacional del Treball a l'Esquerra Republicana de Catalunya el 1931 ¹³. Però ara suposava també la manera de contrarestar el comunalisme espontani i insolidari que representava l'incontrolable independentisme

¹² Miguel GONZÁLEZ URIEN i Fidel REVILLA GONZÁLEZ, *La CNT a través de sus Congresos*, México, Editores Mexicanos Unidos, s.a., 1981, pp. 175-193.

¹³ Susanna TAVERA, *Federica Montseny. La indomable (1905-1994)*, Madrid, Temas de Hoy, 2005, pp. 153-163.

municipal que havia niat a tota Catalunya. Així, la CNT, des de les planes de la "Soli", va presentar l'Ajuntament de Barcelona com un model d'institució pública obedient al poder estatal, representat a Catalunya per la Generalitat:

[...] Considero que la Administración del Ayuntamiento de Barcelona debe ir a parar a las manos de los hombres de las organizaciones obreras como base, admitiendo, desde luego, la colaboración de significados partidos políticos de los momentos de la lucha más aguda. Con todos los mejores elementos de las dichas organizaciones obreras y políticas, formar un Comité revolucionario que organice, depure y ponga todas las cosas públicas en su sentado medio.

El pararse a discutir si es o no es prudente realizar ese trabajo administrativo que el pueblo exige, no lo considero viable, puesto que la labor a hacer, además de ser una aclamación muda que nos hace el pueblo, el hecho en sí no denigra nuestras tácticas sindicales ni nuestra ideología de hombres libres. La anarquía no es precisamente una concepción sectaria ni exclusivista, sino todo lo contrario. Capacidad e inteligencia no nos falta; arrojo tampoco. Pongamos, pues, en marcha la administración del Ayuntamiento de Barcelona. El pueblo lo pide y lo desea. El deber de los anarquistas es servir al pueblo con la nobleza y la lealtad que les caracteriza siempre¹⁴.

I per això les planes de la "Soli" demanaren l'adhesió dels funcionaris municipals de Barcelona a la CNT com una opció d'ordre revolucionari:

Como funcionarios municipales y militantes de la CNT, a todos los compañeros de clase les recomendamos que reflexionen y constaten que es indispensable mantener la unidad del movimiento municipalista. Unidos seremos útiles al servicio del pueblo de Barcelona, cuya misión es la que tenemos encomendada y al cual nos debemos por encima de todas las ideologías¹⁵.

I la responsabilitat dels anarcosindicalistes passà per incorporar-se al govern de la Generalitat i reordenar l'administració municipal tot centralitzant-la. Tanmateix, en aquesta tasca la CNT es va haver d'enfrontar a una seriosa competència dels altres partits i sindicats i a l'oposició fèrria de nombrosos sectors de la mateixa Confederació. Però els líders anarcosindicalistes tenien molt clar que no s'havia d'abandonar el poder, bàsicament perquè no caigués en mans d'altres. Així, el secretari i home fort de la CRT de Catalunya, Mariano Rodríguez Vázquez, més conegut com "Marianet", imposà el discurs governamentalista i disciplinari a través d'una intensa propaganda dirigida per Jacinto Toryho des de les planes de la "Soli". La paradoxa de l'opció governamentalista residí en el fet que no es presentava a si mateixa com a tal, sinó tot el contrari, tot anomenant el govern de la Generalitat amb el terme eufemístic de Consell de la Generalitat. En tot cas, el setembre del 1936, la CNT comptava amb les Conselleries d'Economia, Abastiments i Sanitat i Assistència Social, ocupades respectivament per Joan P. Fàbregas, José J. Doménech i Antonio García Birlán. Per la seva banda, García Oliver esdevingué secretari de la Conselleria de Defensa, mentre que Aurelio Fernández i Dionisio Eroles ocuparen càrrecs destacats dins de la direcció de la policia i l'ordre públic¹⁶.

¹⁴ Adrián CORREA, "Del momento/Hay que poner en marcha la administración del Ayuntamiento de Barcelona", *Solidaridad Obrera*, 12-VIII-1936, p. 4.

¹⁵ J.R. MAGUÍA, Adrián CORREA i Bernardo BES, "A todos los empleados y funcionarios municipales", *Solidaridad Obrera*, 6-VIII-1936, p. 6.

¹⁶ Julián CASANOVA, *De la calle al frente...*, op. cit., pp. 179-182.

43. EL REDREÇAMENT INSTITUCIONAL, BUROCRÀTIC I REVOLUCIONARI DE L'AUTONOMIA REGIONAL CATALANA

L'aposta governamental de la CNT va constatar fins a quin punt el discurs civilista i noucentista del catalanisme de principis de segle havia arribat a impregnar totes les opcions polítiques i sindicals a Catalunya. Així, l'acceptació de les Federacions Nacionals d'Indústria com a element vertebrador del Sindicat i el paper d'aquest com a pal de paller de l'organització revolucionària significava arraconar la visió d'una societat igualitària basada en les petites comunitats o col·lectivitats agràries tancades en si mateixes. En el seu lloc, aquestes haurien de donar pas a una societat revolucionària oberta, industrial, tecnificada i urbana. Tot plegat no feia més que adaptar l'estructura orgànica de la Confederació a la base real del sindicat, formada per treballadors manuals de fàbrica i pel sector dels serveis ubicats a les zones urbanes clàssiques com Barcelona, però també ens els nuclis urbans de predomini rural.

El peculiar *noucentisme-civilista* llibertari i l'encaix d'ERC en el procés revolucionari

El 1936, la CNT tendí a una visió de l'ordenació política i econòmica de Catalunya que no diferia excessivament, en els seus punts més fonamentals, de la plantejada pel noucentisme regionalista, el "noucentisme de masses" de l'ERC o el marxisme noucentista de la USC, el BOC o el mateix PSUC. Tothom havia arribat al mateix lloc: si el problema d'Espanya era la terra, el de Catalunya, fos o no veritat, es tractava de la ciutat. Així, a la primavera-estiu del 1936, l'anarcosindicalisme tenia com a horitzó polític dissenyar una Catalunya civilista de tall llibertari en la qual Barcelona havia d'assumir el paper rector de l'ordenació revolucionària del territori. Tanmateix, l'esclat revolucionari del juliol del 1936 va impedir posar immediatament en marxa aquest objectiu polític i econòmic. L'eclosió dels particularismes i el protagonisme de les col·lectivitzacions agràries evidenciaren que el mite de la Catalunya industrial es tractava només d'un mite. El pes de Barcelona i de la seva indústria havia fet oblidar que existia un sector primari força notable a Catalunya i que aquest havia estat un dels sectors que més havia patit la repressió per la revolució del 6 d'octubre del 1934. Per tant, per a molts pagesos, rabassaires i parcers desnonats, juliol del 1936 va suposar el moment de la seva revenja i anaven a efectuar-la independentment del que diguessin des de Barcelona les autoritats i les directives de partits i sindicats.

Davant d'aquesta circumstància, els líders anarcosindicalistes no van voler enfrontar-se a la realitat dels particularismes per una raó de prestigi i de pes afiliatiu. El teòric protagonisme de la Confederació durant els dies 18 a 20 de juliol va permetre a la CNT recuperar bona part del prestigi polític perdut entre els sectors obrers catalans i començar a superar la crisi afiliativa amb la qual es presentà al Congrés de Saragossa de maig del 1936. Tanmateix, la recuperació política i sindical de la CNT es bastí en una aparent contradicció. El

Congrés de Saragossa aclamà les Federacions Nacionals d'Indústria i el paper protagonista del sindicalisme en l'àmbit de la lluita reivindicativa obrera. És més, s'havia fet una certa autocrítica sobre el desmesurat recurs a l'insurreccionalisme com a via de combat polític i sindical permanent. En tot cas, es deixà la porta oberta a una intervenció armada llibertària de caràcter defensiu si el "feixisme" i la "reacció" intentaven capgirar la legalitat republicana. La rebel·lió antirepublicana activà en la CNT aquesta darrera opció i així la Confederació es mostrà als ulls dels sectors d'esquerres de Catalunya com l'"autèntic" salvador de la República, malgrat la temptació cenetista de tirar pel dret i instaurar una organització llibertària.

En tot cas, les armes, causa primordial de la crisi anarcosindicalista del 1931-1936, retornaren a la CNT el protagonisme polític perdut. Però aquesta vegada els obrers catalans no refusaren el militarisme llibertari perquè consideraren que havia estat per salvar la República o allò que quedava d'aquesta. Ara bé, un cop aturat el cop cívic-militar dretà, la CNT de Catalunya afrontà una situació ambivalent i políticament perillosa: combinar alhora les Federacions Nacionals d'Indústria i l'organització sindical-burocràtica de la Catalunya revolucionària amb el descontrol de les "patrulles de control" que recordaven les accions mafioses dels pistolers cenetistes. Aquesta dualitat estratègica de la CNT començà a esquerdar-se en el moment en què la Confederació decidí formar part del govern de la Generalitat. A partir d'aquell instant, la CNT devia demostrar que estava disposada a sotmetre els particularismes indisciplinats, els quals no entenien la revolució com un procés jeràrquic i planificat. I certament, aquesta va ser el repte que assumí Josep Tarradellas, com a conseller en Cap, al final de l'estiu del 1936: la incorporació de la CNT al govern de la Generalitat com a mecanisme per a domesticar els impulsos revolucionaris de les bases anarquistes i pumistes. Però, al mateix temps, per reorientar l'hegemonia política d'ERC oferint protagonisme sindical a la CNT¹.

Durant l'estiu del 1936, l'ERC va transitar sobre dues formes d'encaixar-se dins del procés revolucionari. La primera la va protagonitzar Joan Casanovas com a conseller en Cap de la Generalitat i es plantejava el redreçament de la Generalitat com a poder institucional únic a partir de la defenestració i eliminació política dels cenetistes. Aquesta posició connectava plenament amb la dels sectors separatistes integrats dins del Partit d'Estat Català (PEC) i podia, a la llarga, afavorir el retorn o incorporació de totes les famílies nacionalistes radicals dins de l'Esquerra. Tanmateix, l'opció Casanovas es va bloquejar per la por a provocar una guerra interna entre la CNT i la Generalitat. D'aquesta forma, Tarradellas va

¹ Segons Ucelay-Da Cal, el govern Tarradellas pretenia posar fi a la màxima que assenyalava que el poder real estava allà on hi havia un mauser i no l'autoritat de l'estat; a Enric UCELAY-DA CAL, "El concepte de "vida quotidiana" i l'estudi de la Guerra Civil", *Acàcia*, "La Guerra i la Revolució a Catalunya (1936-1939)", Barcelona, Promociones y Publicaciones Universitarias, 1990, pp. 51-74; i François GODICHEAU, *La Guerre d'Espagne. République et révolution en Catalogne (1936-1939)*, Paris, Odile Jacob, 2004, pp. 126-223.

substituir Casanovas com a conseller en cap, i aquest optà per formar govern amb els anarcosindicalistes el setembre del 1936. Aquesta opció no només permetia reconduir el desordre dels particularismes, sinó també redissenar la base social de la pròpia ERC. El PSUC, en constituir-se el 20-21 de juliol com un partit alternatiu a l'Esquerra, va sostreure-li una nombrosa base afiliativa que sindicalment s'incorporà a la UGT ². Per tant, la competència del PSUC, la UGT i el Partit d'Estat Català, es va intentar compensar des de l'ERC mitjançant una aliança amb la CNT. De fet, en el món dels funcionaris de la Generalitat, l'aposta organitzativa de l'AFGC dissenyada pel seu president Jaume Miravittles, passava per incorporar l'Associació de Funcionaris a la CNT.

En definitiva, el setembre del 1936, la CNT semblava disposada a participar en el redreçament de la Generalitat com a institució de govern i de gestió pública. I això va implicar la centralització i unificació de tot l'esforç laboral, econòmic, polític, administratiu i judicial dels comitès locals, fàbriques, col·lectivitats agràries i industrials, cossos de seguretat i tribunals de justícia sota l'aixopluc de la Generalitat. A més, va suposar, en darrera instància, multiplicar l'aparell funcional de la Generalitat com no s'havia produït en els anys precedents. De tal forma que la revolució a Catalunya acabà orientant-se vers allò que els anarquistes més radicals van definir peserosos com la "burocratització de la revolució".

La formació d'una nova burocràcia revolucionària: l'exemple de la Conselleria d'Economia

L'octubre del 1936, la Conselleria d'Economia va publicar el primer número del seu butlletí trimestral. L'article de presentació, escrit pel conseller d'Economia, l'anarcosindicalista Joan P. Fàbregas, tenia el significatiu títol "Sobre el nou ordre econòmic-social" i assenyalava

la gran satisfacció que m'ha produït l'alt esperit de comprensió i de disciplina moral de què ha donat proves el proletariat català ³.

Les paraules del Conseller d'Economia pretenien destacar el teòric esperit cívic de la revolució. Però sobretot, intentava demostrar que aquest esperit cívic o civilitzat s'havia produït a partir del moment en què les institucions governamentals i de gestió de l'administració estatal i autonòmica havien recuperat la seva capacitat d'intervenció pública. Abans, reconeixia Fàbregas indirectament, el desordre havia estat la norma general:

Fins aquest moment, les realitzacions dutes a terme al carrer per les masses enfuriades i assedegades de justícia i reivindicació social, es trobaven suspeses en l'aire i mancades de la base jurídica que havia de constituir la raó d'ésser de llur perduració a través del temps ⁴.

² Enric UCÉLAY-DA CAL, "Documents (1936). Els nacionalistes catalans al PSUC", *Arreu*, nº 1, 25-31 octubre 1976, pp. 26-31.

³ Joan P. FÀBREGAS, "Sobre el nou ordre econòmic-social", *Conselleria d'Economia* (butlletí trimestral), nº 1, octubre 1936, p. 5.

⁴ *Ibid.*

La certificació d'una voluntat legalista i estatalista del procés revolucionari quedava evidenciada en les planes següents del mateix primer número del butlletí trimestral de la Conselleria d'Economia. A la plana 8 es reproduïa un esquema que representava gràficament l'estructura burocràtica de la Conselleria d'Economia. D'aquesta sorgien quatre instàncies o departaments: el Consell d'Economia, la Junta de Control Sindical Econòmic de Catalunya, el Director General d'Indústria i Comerç i el Departament tècnic d'Indústria i Comerç. Al seu torn, cadascun d'aquests departaments incloïa una sèrie de dependències amb les seves funcions i els seus empleats públics i tècnics, en teoria especialitzats. Així, del Director General d'Indústria i Comerç depenien la Comissaria dels Serveis Elèctrics, la Comissaria de Combustibles, la Comissaria de les fibres tèxtils, l'Institut d'Investigacions Econòmiques, l'Oficina de Propaganda Econòmico-Social i la Comissaria de la Pell. Per la seva banda, el Departament Tècnic d'Indústria i Comerç aglutinava l'Assessoria tècnica de la indústria, l'Assessoria tècnica del comerç exterior, l'Assessoria tècnica de mines, Seguretat i higiene industrials, Inspecció i investigació tècnico-industrial, Regulació d'indústries, Cens, mapa i estadística econòmica, Primeres matèries, Fonts d'energia, Electrificació integral de Catalunya, Control dels centres productors i consumidors, Control tècnic de mètodes de treball i cost de fabricació, Indústria de la construcció, Control del comerç exterior, Règim aranzelari i Règim de les indústries mineres i minero-metal·lúrgiques. I la Junta del Control Sindical subdividia funcions en Col·lectivitzacions, Incautacions, Control Obrer, Control de resultats de col·lectivitzacions, Oficina Reguladora del pagament de salaris i Cooperatives i Mutualitats. I, finalment, totes aquestes instàncies administratives centralitzades pel Director General d'Indústria i de Comerç en representació del Conseller d'Economia. Només el Consell d'Economia el presidia directament i sense cap delegació o representació delegada el Conseller d'Economia⁵.

Els trets bàsics d'aquest organigrama consistien en la centralització de la gestió econòmica i la concreció d'una extensa xarxa burocràtica que feia efectiva aquesta centralització. Es tractava de la certificació definitiva de l'adopció per part del món llibertari del discurs tecnocràtico-industrialista que, durant el primer terç del segle XX, havien posat de moda els enginyers nordamericans arreu del món. A banda d'això, hi havia també una notable confiança en la justícia i en la Llei escrita com a forma de mantenir la disciplina laboral i social de la població. I això es traduí també en la reburocratització de la justícia, la qual també es va intentar racionalitzar des de les instàncies del Consell o govern de la Generalitat de Catalunya a través d'un cos funcional que combinés els tradicionals sectors de la judicatura amb la representació polític-sindical.

⁵ *Ibid.*, pp. 8-10. Una descripció pomenoritzada de l'estructura orgànica del Consell d'Economia a Ignasi CENDRA I BERTRAN, *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939). Revolució i contrarevolució en una economia col·lectivitzada*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

Tecnocràcia i sindicats en l'ordenació de la justícia i l'exèrcit

El 26 de setembre es formà el govern d'unitat política i sindical de Josep Tarradellas i es dissolgué el Comitè de Milícies Antifeixistes. Quatre dies després, el 30 de setembre, el conseller en Cap, acompanyat del president de l'Audiència Territorial, Joan Andreu Abelló, del Conseller de Justícia, el poumista Andreu Nin i del Conseller de Proveïments, el cenetista Joan J. Domènech, escenificaren a Lleida el sentir del nou govern de la Generalitat i de l'orientació legalista i burocràtica del procés revolucionari. Així, obligaren a l'Assemblea General de Sindicats a readequar i adaptar totes les institucions policials i judicials que havia configurat durant l'estiu al marc polític dissenyat pel nou govern de la Generalitat. Així, els líders locals acceptaren de mala gana dissoldre l'Assemblea General de Sindicats i recuperar la institució de l'Ajuntament. No només això, sinó que aquest es va haver de formar seguint les directrius en el repartiment de càrrecs que havia servit per constituir el govern de la Generalitat presidit per Tarradellas. Ara bé, això no significava que totes les instàncies administratives revolucionàries constituïdes a l'estiu s'haguessin de liquidar per restablir les pròpies de l'administració republicana de pre-guerra. Al contrari, el Tribunal de Justícia Popular de Lleida no es va dissoldre sinó que va veure certificada la seva continuïtat a través de la Llei del 13 d'octubre del 1936 que establia la concreció legal definitiva dels Tribunals de Justícia Popular. Ara bé, aquests van quedar constituïts a partir d'una barreja de diletants nousvinguts a l'advocacia i la judicatura i lletrats professionals. Així, Acció Catalana, partit d'advocats i metges professionals, no va anar a l'acte d'inauguració del nou Tribunal de Justícia Popular de Lleida com a resposta a la legalització de l'intrusisme polític i sindical i per haver patit la persecució de cenetistes i poumistes⁶.

En tot cas, per a una persona poc sospitosa d'ansies revolucionàries com Marià Rubió i Tudurí, el decret del 13 d'octubre del 1936 es va tractar d'una mena de transacció entre el món de la jurisprudència tradicional pro-republicana i els nous valedors obreristes radicals de la revolució. Segons Rubió, aquest decret pretenia que els Tribunals de Justícia Popular perseguissin a tot aquell que es considerés contrarevolucionari i que lluités de paraula, per escrit o per acció contra les institucions revolucionàries o republicanes. Estaven formats per membres de les diferents formacions del Front Popular o d'Esquerres. Ara bé, la presidència d'aquests Tribunals havia de recaure en mans de Llicenciats en Dret i designats pel govern de

⁶ Jaume BARRULL PELEGRÍ, "El primer Tribunal Popular de Lleida (agost-octubre 1936)", a Jaume BARRULL PELEGRÍ i Conxita MIR CURCÓ (coord.), *Violència política i ruptura social...*, op. cit., pp. 78-79. A partir de la primavera del 1937, un cop depurats i condemnats de diverses formes els participants i partidaris de la rebel·lió militar, els Tribunals de Justícia Popular normalitzaren les seves tasques judicials amb delictes de tipus comú, tot i que en els darrers mesos de la guerra tomaren a jutjar-se delictes considerats de tipus polític com el derrotisme, l'acapament de proveïments o l'espionatge, a Glicerio SÁNCHEZ RECIO, "Justicia popular en la España Republicana: caracterización y resultados", a Jaume BARRULL PELEGRÍ i Conxita MIR CURCÓ (Coord.), *Violència política i ruptura social...*, op. cit., pp. 88-91. També François GODICHEAU, *La Guerre d'Espagne...*, op. cit., pp. 224-255.

la Generalitat a proposta del Conseller de Justícia ⁷. Tot i que resultava evident que el nomenament dels presidents dels Tribunals respondria sistemàticament a consideracions polítiques, Rubió va considerar que la canalització estatalista de la justícia dotaria a aquesta d'una major consistència:

Lentament, aquestes mesures van produint resultat. El poble mira amb més confiança les autoritats judicials. Entrar en els llocs on s'administra justícia, ja no inspira repugnància. És llarg el procés de recuperació del prestigi; però cal constatar que el procés està iniciat⁸.

Ara bé, l'ordenació professional de l'administració de justícia no va quedar limitada als escalafons superiors. Lògicament, el manteniment de la justícia tradicional reorientada en un sentit revolucionari implicava mantenir l'estructura burocràtica pre-existent i confirmar la continuació o depuració dels vells funcionaris de justícia encarregats de tasques administratives o auxiliars. I al mateix temps, concretar les categories salarials dels funcionaris de justícia. Així, per exemple, el 22 d'octubre del 1936, el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* va publicar una ordre del Conseller de Justícia Andreu Nin, per la qual s'establí que

En compliment del que és disposat en l'art. 5è del Decret de 15 de setembre darrer (DIARI OFICIAL del dia 24), en el qual són establertes les categories i sous dels funcionaris de l'Administració de Justícia.

He resultat:

Els uxiers i Agutzils que integraran les plantilles establertes pel referit Decret, corresponents al Tribunal de Cassació, Audiència Territorial, Jutjats de Primera Instància i Justícia Popular Local de Barcelona, seran els que s'expressen en l'annex adjunt, i percebran els sous que s'hi assenyalen⁹.

L'annex del decret deixava explicitats els sous en cadascuna de les dependències de l'administració de justícia i certificava el manteniment formal de l'administració autònoma regional de Catalunya i la capacitat i potestat de la Generalitat per establir barems salarials ¹⁰. En realitat, aquest decret constituïa una mostra evident de fins a quin punt l'estatalització de la revolució pretenia convertir-se en un fet. L'objectiu de planificar l'economia, la justícia i la guerra obligava a crear un important aparell funcional que posava en qüestió una de les màximes de la societat catalana i del pensament catalanista: el predomini de la societat civil envers l'estat. Nogensmenys, en aquells moments resultava obvi que l'estat, representat per

⁷ Marian RUBIÓ I TUDURÍ, *La justícia a Catalunya 19 juliol 1936 - 19 febrer 1937. Relació de les mesures provisionals adoptades pel Govern de la Generalitat per evitar l'enfonsament dels Tribunals de Justícia a Catalunya*, Barcelona, Antecedents i Documents, 1937, pp. 30-36.

⁸ *Ibid.*, p. 22. Certament, la despoliticació dels Tribunals de Justícia resultà impossible. Per exemple, a finals d'agost del 1936, la Generalitat va nomenar com a magistrats de l'Audiència Provincial de Tarragona, els lletrats Jaume Simó i Bofarull del Partit Republicà Radical Autònom, escissió del PRR, i Ramon Nogué i Biset d'Izquierda Republicana. Aquests dos magistrats havien de constituir, juntament amb el president de l'Audiència, Dionís Terrer i Fernández, el Tribunal Popular Especial de Tarragona. Amb la reorganització de la Justícia realitzada pel govern d'unitat del setembre de 1936 i amb Nin com a conseller de justícia, es ratificà a Simó Bofarull com a president de l'Audiència de Tarragona i es nomenà a Ramon Aguiló com a magistrat de la mateixa. El Tribunal Popular de Tarragona quedà constituït definitivament per Andreu Massó i López (lletrat i del POUM) com a president, Salvador Grau i Fernández com a president suplent, Miquel Oliver Domènech com a fiscal i Lluís García i Fernández, fiscal suplent; a Francesc BONAMUSA, *Política i finances republicanes (1931-1939)*. *Lluís Mestres i Capdevila. Comissari conseller a Tarragona (1936-37) i Director General de Finances de la Generalitat de Catalunya (1937-39)*, Tarragona, El Mèdol, 1997, pp. 137-140.

⁹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 22-X-1936, p. 208.

¹⁰ *Ibid.* Veure l'Apèndix 9: "Categories i sous dels funcionaris de l'administració de justícia de Catalunya segons el Decret de 15-IX-1936".

la Generalitat de Catalunya, havia absorbit o estava en procés d'absorbir a la societat civil. El fenomen més palpable d'aquesta supeditació el representaren els mateixos sindicats en establir una peculiar simbiosi entre les seves xarxes privades de socors mutu i l'intervencionisme estatal que en aquell moment defensaven, fins i tot en aspectes tan allunyats del sindicalisme com l'organització de la guerra. Així, el 2 de novembre del 1936, el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* va publicar una ordre del Conseller de Defensa, Felip Díaz i Sandino, que assenyalava que

Són confirmats, amb caràcter definitiu, els nomenaments provisionals que oportunament foren fets dels Professors i del personal auxiliar indispensable, els quals constitueixen la plantilla actual de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya, que és publicada com a anex a la present ordre¹¹.

D'aquesta ordre es podien treure diverses conclusions. En primer lloc, relativitzar la versió que García Oliver donà a les seves memòries sobre el paper fonamental que ell tingué en la concreció del pla d'estudis de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya. Segons la seva particular versió, García Oliver hauria tingut la idea de la seva gestació i, fins i tot, d'haver dissenyat pràcticament el pla d'estudis. Un pla d'estudis que s'hauria fonamentat en la legalització acadèmica de la "gimnàstica revolucionària" practicada pels llibertaris en els anys precedents. Segons García Oliver, la disciplina militar dels llibertaris resultava més bàsica i adequada que la dels militars professionals. El punt de vista del líder anarquista pretenia obviar la disfunció existent entre el plantejament tecnocràtic de la revolució i la guerra i l'intervencionisme polític i sindical executat sovint per dilettants en la matèria pertinent. Òbviament, García Oliver no era un expert en temes militars, però devia justificar la seva presència a l'escola com a professor honorari, juntament amb Abad de Santillan, en representació de la CNT. Juntament amb els dos líders cenetistes tenien també la condició de professors honoraris els socialistes unificats Rossend Cabré i Pallàs i J. Duran i Rosell, a més del comandant de la Guàrdia Nacional Republicana Emili Escobar¹². Dues ordres posteriors del DOGC del 29 de novembre afegiren com a professors numeraris a delegats d'ERC, POUM, Unió de Rabassaires i Acció Catalana, a més de reordenar la plantilla de professors com a conseqüència de les pertinents jubilacions¹³.

Per tant, l'intervencionisme sindical i polític era una constant en el disseny de l'administració autonòmica regional de Catalunya. El professor honorari constituïa quelcom semblant a un comissari polític que intentava controlar la lleialtat a la República dels funcionaris militars. En tot cas, per sota de l'escalafó del professorat honorari es trobava l'autèntica estructura professional i tècnica de l'Escola amb un director d'estudis (el tinent

¹¹ DOGC, nº 307, 2-XI-1936, p. 441.

¹² Joan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos...*, op.cit., pp. 344-345. La composició de la plantilla de professors de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya a l'Apèndix 10.

¹³ DOGC, nº 334, 29-XI-1936, pp. 789-790. Veure l'Apèndix 11: "Reordenació de la plantilla de professors de l'Escola Popular de Guerra (29 Novembre 1936)"

coronel d'enginyers Màrius Giménez i Ruiz), un cap d'estudis (el comandant d'artilleria Josep Fons Jofre de Villegas), un administrador (el comandant d'intendència Francesc Antolín i Gutiérrez) i un equip de professors que anava des del grau d'alferes d'intendència fins el de comandant d'Infanteria ¹⁴.

Finalment, cal destacar un aspecte importantíssim d'aquesta ordre: la conversió de les places provisionals de professor en places definitives. Cal tenir present que l'estabilitat de les plantilles sempre ha estat un aspecte summament valorat i reivindicat per tot funcionari públic i això només podia aconseguir-se amb la creació de places definitives de l'administració. En convertir-se en definitives totes les places de professor de l'Escola Popular de Guerra això implicava que els beneficiaris no havien d'anar al front de guerra momentàniament, ja que havien de cobrir permanentment la seva plaça de l'administració pública militar i, d'altra banda, s'asseguraven un sou mínim fix a càrrec de la despesa pública.

La voluntat de la Generalitat d'actuar com a estat es manifestà de forma radical amb el Decret del 6 de desembre del 1936 pel qual el govern de la Generalitat pretenia crear un Exèrcit de Catalunya format per les clàssiques lleves. Una opció que topava amb el projecte del govern de Largo Caballero de centralitzar totes les milícies i l'exèrcit regular en un anomenat Exèrcit Popular, tal i com es va publicar en la *Gaceta de Madrid* de 30 de setembre del 1936 ¹⁵. Mentre a la zona centre no hi va haver cap problema per aplicar aquest Decret, a la zona catalano-aragonesa, en canvi, s'establí tardanament a causa de la pressió de les columnes anarquistes dirigides per homes de tendència llibertària antigovernamental. Però també, per la pretensió no assolida de la Generalitat de vertebrar un exèrcit sobirà propi; opció que comptava amb el suport de la direcció de la CNT i l'ERC, però no del PSUC ¹⁶.

Igualment, la Guàrdia Civil va patir una remodelació administrativa i funcional dràstica. Durant les jornades del 18 i 19 de juliol, la Guàrdia Civil a Barcelona restà fidel a la Generalitat, fonamentalment perquè el govern de la República va mantenir uns caps de marcat to institucional pro-republicà. El 20 d'abril del 1936, es va nomenar al coronel Antonio Escobar cap del 19è tercio a Barcelona, i el 6 de juny al coronel Francisco Brotons del 3r tercio. En conseqüència, cap dels oficials de la Guàrdia Civil de Barcelona, excepte el coronel Moreno Suero es trobaven al corrent dels moviments conspiratius. Ara bé, un cop derrotada la sublevació a Barcelona i a tot Catalunya, els guàrdies de seguretat i d'assalt constituïren, a l'agost del 1936, els anomenats Consells d'Obrers i soldats que introduïren pràctiques

¹⁴ DOGC, nº 307, 2-XI-1936, pp. 441-442

¹⁵ Prèviament, el 5 de setembre del 1936, el govern Largo Caballero va prendre les primeres mesures de reorganització de l'Exèrcit republicà. Nomenà al general Assensio Torrado com a cap d'operacions de la Zona Centre i creà un Estat Major Central encapçalat pel comandant Manuel Estrada. El 16 establí un comandament únic per coordinar les operacions de tots els fronts i el 29 de setembre s'establí un decret, publicat a la *Gaceta de Madrid* el 30, de militarització de totes les milícies; a Ricardo MIRALLES, *Juan Negrín. La República en guerra*, Madrid, Temas de Hoy, 2003, pp. 82-85.

¹⁶ Ramon BRUSCO, *Les milícies antifeixistes i l'Exèrcit Popular...*, op. cit., pp. 106-123.

assembleàries en la Guàrdia Civil i els obligaren a sindicar-se, tot trencant la prohibició existent per la seva condició de cos armat. Aquestes comitès no es van dissoldre fins l'abril-maig del 1937. En aquesta línia de reorganització revolucionària de la seguretat pública, el 16 d'agost del 1936, es va suprimir la Direcció General de la Guàrdia Civil, la qual es reorganitzà com Inspecció General sota la dependència exclusiva del Ministeri de la Governació. Tot i això, no va convertir-se en un òrgan estricte de l'administració civil de l'estat perquè no hi va perdre el caràcter militar: la direcció de la Inspecció General va continuar sota comandament d'un militar. Tanmateix, el 30 d'agost del 1936 es va promulgar un Decret pel qual la Guàrdia Civil es convertia en la Guàrdia Nacional Republicana (GNR), amb clares reminiscències de la Revolució Francesa. Poc després, la GNR es va liquidar per formar un cos policial nou i unificat anomenat Cos de Seguretat Interior, que aplegà totes les policies de la zona republicana. Estava format per un grup no uniformat i per un altre uniformat: els de la GNR es constituïren en el grup uniformat. Aquest Cos es va constituir legalment a Catalunya mitjançant el decret de 4 de març del 1937 que formava el Cos de Seguretat Interior de Catalunya (CSIC): la GNR de Catalunya deixava de dependre del Ministeri de la Governació i ho feia exclusivament de la Generalitat. Ara bé, es tractava de la mateixa estructura que a la resta de la zona republicana (uniformats i no uniformats). En tot cas, fins el desembre del 1937 no es produí la integració total de la GNR en el CSIC, ni se suprimiren les pràctiques assembleàries dins dels cossos de seguretat ¹⁷. En darrer terme, la reorganització de les forces policials posà de manifest l'esforç de sindicats, partits i institucions públiques per dotar a les diferents administracions de l'estat d'una estructura, reeixida o no, que superés els inicials buits de poder que provocaren la sublevació i els descontrols revolucionaris.

"Tots els negociats i dependències treballen normalment"

La frase que encapçala aquest subapartat formava part del titular d'un article del 28 de juliol del 1936 publicat a les planes interiors del portantveu del PSUC, *Treball*. El contingut de l'article destacava que l'inici de la guerra i l'eclosió de la febre revolucionària no havia socavat els ciments de la Generalitat i que l'administració continuava treballant amb total normalitat:

Absoluta tranquil·litat, en el dia d'ahir, al Palau de la Generalitat. Tots els negociats i dependències treballen normalment. Molta animació i comentaris, naturalment, favorables a l'ordre revolucionari.

[...]

Cap altra notícia no poguérem arrencar als periodistes del senyor Moles, el qual acabà dient que se sentia optimista quant a la situació en què estava Catalunya ¹⁸.

Òbviament, l'article de *Treball* no pretenia fer altra cosa que menysprear l'inicial protagonisme cenetista en el procés revolucionari i invalidar el teòric, que no pràctic, discurs

¹⁷ Manel RISQUES i Carles BARRACHINA, *Procés a la Guàrdia Civil. Barcelona (1939)*, Barcelona, Pòrtic, 2001, pp. 19-68.

¹⁸ "GENERALITAT DE CATALUNYA. Absoluta tranquil·litat, en el dia d'ahir, al Palau de la Generalitat.- Tots els negociats i dependències treballen normalment.- Molta animació i comentaris, naturalment, favorables a l'ordre revolucionari", *Treball*, 28-VII-1936, p. 2.

antiestatista dels llibertaris. Així, el nou PSUC optà per l'estatisme com a remei del suposat antiestatisme llibertari. Una opció que resultava lògica si tenim en compte la tradició governamental i funcional de la USC, de la qual havia sorgit el nucli majoritari del socialisme unificat. Ara bé, l'opció hegemònica del PSUC com l'autèntica alternativa estatista i progovernamental quedà parcialment i provisionalment contrarestada el setembre del 1936 quan la CNT s'incorporà al govern de la Generalitat. En tot cas, cal destacar que la CNT s'acomodà al procés d'estatització de la revolució perquè la Generalitat i el govern de la República es van mantenir davant de l'opinió pública pro-republicana com els punts de referència bàsics de la cultura progressista capaços de canalitzar d'una forma relativament *racional* l'odi contra els sublevats. Així, en el conjunt de l'Espanya republicana, llibertaris i socialistes caballeristes podien haver qüestionat en diferents conjuntures del 1931-1936 la mateixa República. Però, el juliol del 1936, cenetistes i caballeristes acabaren per identificar-la com el símbol agredit de les llibertats polítiques i socials. Per tant, a caballeristes i llibertaris els resultà relativament fàcil adequar-se a un discurs que defensava el manteniment institucional i burocràtic de la República perquè el propi procés revolucionari no feia més que millorar-la.

En realitat, la Generalitat així com molts dels consells revolucionaris d'àmbit regional que es constituïren per tota la geografia republicana s'adequaren amb més o menys intensitat a la nova situació política i social i reforçaren el seu paper institucional i representatiu a partir de l'acatament de l'autoritat del govern central. I aquest acatament implicava reconèixer la capacitat planificadora i centralitzadora dels esforços de guerra per part del govern de la República. Ara bé, la força dels consells revolucionaris regionals i de la mateixa autonomia catalana creà la imatge fictícia que l'Espanya republicana havia adoptat una mena d'estructura confederal, en la qual els governs locals o autònoms tenien una notable capacitat legislativa i de gestió¹⁹. Així, quan la Generalitat constituí la Conselleria de Defensa ho va fer per sobre de les veritables atribucions que li conferia l'Estatut del 1932. Però aquestes extralimitacions quedaven justificades per la sistemàtica apel·lació a la defensa de la República. És més, l'article de *Treball* del 28 de juliol del 1936 citat anteriorment exposava clarament que la Generalitat justificava la seva capacitat de gestió política i, fins i tot, d'extralimitació en la seva gestió econòmica a partir de decrets emanats del mateix govern de la República:

El "Butlletí Oficial" de la Generalitat publica, en la seva edició d'ahir un decret del departament de Presidència en el qual es dona publicitat al del Govern de la República, del 6 de juny proppassat, pel qual es aprova la valoració dels recursos dels Pressupostos de l'Estat que són cedits a la Generalitat de Catalunya²⁰.

¹⁹ Juan María GÓMEZ ORTIZ, *Los gobiernos republicanos. España 1936-1939*, Barcelona, Bruguera, 1977, pp. 62 i ss.

²⁰ *Ibid.*

D'aquesta manera, la Generalitat va poder argumentar la seva supervivència a partir de la teòrica capacitat per gestionar recursos econòmics que servissin per mantenir dempeus tota la seva carcassa administrativa. Certament, cal assenyalar que la imatge d'una Barcelona dominada pels anarquistes i les seves patrulles no era extrapolable al cent per cent a la resta de Catalunya. A Tarragona, per exemple, durant les jornades revolucionàries, el control polític i administratiu de la Generalitat va resultar més fàcil que a Barcelona per la feblesa de les organitzacions obreristes. En canvi, la força d'ERC i, sobretot, d'Izquierda Republicana va permetre que el nucli de prohoms republicans tarraconins copesin els llocs de responsabilitat política que a Barcelona estaven acaparant els sectors obreristes més extremistes. Així, a Tarragona, amb els rebels detinguts i les forces obreres sense armar, va resultar relativament factible mantenir l'ordre legal republicà. És més, el Comitè Antifeixista de Tarragona, constituït per adaptació mimètica als nous temps revolucionaris, va tenir al capdavant al mateix comissari de la Generalitat de Tarragona, Lluís Mestres, vinculat a l'ERC. En aquest cas, havia de resultar fàcil dominar i desmantellar el comitè el setembre del 1936 ja que sempre va estar controlat per alts càrrecs de la Generalitat a Tarragona. En conseqüència, la recuperació del control de l'administració autònoma i de part de la de l'estat no resultà tan traumàtica. Fins i tot, el Govern de la Generalitat conservà la major part dels mecanismes de gestió de les finances. A l'agost del 1937, la Generalitat assumí les delegacions a Catalunya del Banc d'Espanya, nomenant els corresponents delegats del Comissari del Banc d'Espanya, que en el cas de la comissaria-província de Tarragona foren Rafael Mestres Llovat a Reus, Joan Llevadot Estrader a Tarragona i Domènec Pinyana a Tortosa. Així mateix, s'ordenà traslladar les existències d'or de Tarragona a Barcelona, on es va centralitzar la gestió del Banc d'Espanya a Catalunya. Totes aquestes mesures havien anat precedides de la consegüent depuració de funcionaris d'Hisenda: el 3 de setembre del 1936 Julià Arenas Gargantiel, administrador de Rendes Públiques, i Josep Merelo els van substituir per Lluís Baena i Francesc J. Rendé; i el 7 de setembre 1936, es van depurar els funcionaris d'Hisenda de la delegació de Tarragona, Albert Díaz de Brito i Santiago Gramunt, advocats de l'estat, Francesc Melià, oficial segon, i Enric Parra, del cos de comptabilitat²¹.

Per tant, la importància que adquirí la Generalitat durant els primers mesos de la guerra es bastí en la seva teòrica capacitat per gestionar l'economia de la Catalunya revolucionària. I aquesta imatge es va intentar potenciar a partir d'opuscles com el de J.O. BARÇA, *L'obra financera de la Generalitat en els sis primers mesos de la revolta. 19 de juliol del 1936-18 de gener del 1937*, publicat el 1937, i en el qual s'indicava que la Generalitat va crear l'Oficina Reguladora de Pagaments de Salari amb l'objectiu de controlar que durant tot

²¹ Francesc BONAMUSA, Francesc BONAMUSA, *Política i finances republicanes...*, op. cit., pp. 22-23, 84-87, 103 i 226.

el període que durés la Guerra es paguessin tots els sous ²². I això implicava satisfer els emoluments dels funcionaris de la Generalitat, que, al llarg del conflicte es convertí en un sector de la població activa en constant i accelerat creixement ²³. En conseqüència, un decret llei del 21 de juliol amplià la partida d'imprevistos en un milió de pessetes; i un altre decret llei del mateix dia autoritzà una ampliació fins a tres milions per satisfer una paga extraordinària als cossos armats. Es tractava d'una manera pràctica de comprar la lleialtat a la República de les forces armades i de seguretat. És més, dos decrets llei del 28 d'agost augmentaven la el pressupost a sis milions de pessetes per a diferents departaments i un milió corresponia al de Defensa. Ara bé, la potenciació dels drets dels funcionaris tingué la seva contrapartida, no massa ben rebuda pels empleats públics, en l'anomenada disponibilitat de les plantilles per raons de guerra. Així, el 20 de novembre del 1936 s'aprovà un Decret pel qual el Conseller Primer estava "autoritzat per prendre les disposicions que cregui necessàries en ordre a l'acoblament del personal i a la separació dels funcionaris convenients per al millor ordre i organització de tots els serveis del Departament de Finances, i proposar totes aquelles modificacions que per a la bona marxa financera de la Generalitat pugui creure necessàries d'introduir en els altres Departaments". I, per suposat, mentre subsistís aquest decret, quedaven anul·lades totes les ordres administratives realitzades fins aquell moment. És a dir, se situava als funcionaris en una condició laboral d'excepcionalitat per la qual el govern de la Generalitat podia disposar de manera discrecional en matèria de trasllats i organització de plantilles ²⁴.

I aquesta mateixa discrecionalitat provocà, el novembre del 1936, greus problemes entre el govern de la República i els empleats públics de l'administració de l'estat residents a Madrid. La raó del malestar funcional tingué el seu origen en el trasllat del govern de la República des de Madrid a València; un trasllat que implicava la marxa dels ministres del govern juntament amb tot el seu aparell burocràtic. 72 empleats públics del sector de les comunicacions es van negar a abandonar Madrid. La direcció del servei va justificar la necessitat del trasllat dels funcionaris argumentant que els nacionals havien tallat les línies de telèfon i telègraf en direcció a la capital, mentre que a les províncies havien augmentat les

²² J.O. BARÇA, *L'obra financera de la Generalitat en els sis primers mesos de la revolta. 19 de juliol del 1936-18 de gener del 1937*, Barcelona, Lletres Vives: Antecedents i Documents, nº 9, 1937, p. 7.

²³ Mentre al llarg de la guerra va augmentar l'oferta de treball públic de la Generalitat, altres sectors laborals, fonamentalment del secundari, van veure com els seus índexs d'atur aconseguien índexs preocupants. Tanmateix, la Generalitat, preocupada per mantenir l'elevat cost d'una xarxa burocràtica en ràpid creixement, derivà la responsabilitat de determinades despeses cap a l'administració local. Així, per exemple, la càrrega econòmica de la desocupació recaigué en els Ajuntaments i a tal efecte la Generalitat creà l'Oficina Reguladora de l'Atur. Una mesura que no va satisfer als diferents governs municipals. En tot cas, a finals del 1936, la Generalitat, per paliar provisionalment l'atur en el sector secundari, va adoptar una política d'obres públiques en la mateixa línia que havien proposat els governs de radicals, regionalistes i cedistes del 1935; a Josep Maria BRICALL, *Política econòmica de la Generalitat (1936-1939). Volum primer: Evolució i formes de la producció industrial*, Barcelona, Edicions 62, 1970, pp. 89-91.

²⁴ J.O. BARÇA, *L'obra financera de la Generalitat en els sis primers mesos de la revolta.... op. cit.*, pp. 7-31.

comunicacions. En conseqüència, abandonar Madrid es convertia no només en un deure patriòtic, sinó també professional. Fins i tot, el govern havia animat a molts empleats a deixar Madrid per tal de relativitzar i minimitzar l'escassetat de menjar. D'altra banda, la major part dels 72 empleats contraris a deixar la capital d'Espanya s'havien afiliat, després de juliol del 1936, a la UGT. I arran d'aquest afer es van canviar a la CNT perquè aquesta manifestà la seva teòrica disposició de mantenir-se a Madrid: curiosament, cinc dels 72 funcionaris havien estat membres d'Acció Popular i un de Falange²⁵.

En definitiva, allò que cal tenir present no és si la Generalitat va esdevenir una plataforma de gestió econòmica i política veritablement autosuficient, sinó la imatge d'autèntica administració gestora i governamental que va oferir davant del conjunt de la societat catalana. L'èxit d'aquesta imatge publicitària va ser obra del Comissariat de Propaganda de la Generalitat, el qual va aconseguir que la població catalana assumís com una realitat allò que es tractava d'una relativa ficció. No s'ha d'oblidar que la Generalitat va tenir seriosos problemes per sotmetre els poders locals i que aquests finalment es vincuessin als esforços planificadors de Barcelona. Tanmateix, la propaganda planificadora de la Generalitat va resultar tan efectiva que els mateixos particularismes i els sectors radicals de l'anarquisme i del pumisme s'acabaren creient que la revolució es trobava seriosament amenaçada i per aquesta raó denunciaren sistemàticament la burocratització de la revolució. Però aquesta burocratització resultà imparabile i es féu notablement evident en la conselleria i el departament de cultura a partir de la contractació de nombrosíssims professors i l'estatització de les més rellevants institucions culturals catalanes i catalanistes de finals del segle XIX i principis del XX.

²⁵ Michael SEIDMAN, *A ras de suelo. Historia social de la República durante la Guerra Civil*, Madrid, Alianza, 2003, pp. 91-92.

44. LA INTEL·LECTUALITAT FUNCIONÀRIA: ENTRE LES LLETRES I L'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA

La pretensió de la Generalitat de fer valer la seva capacitat administrativa i governativa davant dels diferents comitès i poders locals de Catalunya s'evidencià també dins del govern de Largo Caballero respecte de la munió de governs o consells semiindependents o autònoms de caire regional apareguts per tota la geografia republicana. Certament, durant la segona meitat del 1936, la Generalitat va mantenir un doble paper institucional. D'una banda, adoptà l'estil d'una administració que semblava gestionar un estat independent. La creació, de forma anticonstitucional (perque la Constitució del 1931 seguia vigent), de la Conselleria de Defensa i l'organització de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya es convertiren en els símbols més inquietants per al govern de la República de fins a quin punt la Generalitat i les forces polítiques i sindicals que li donaren suport governamental estaven disposades a jugar amb l'ambivalència que representava la dicotomia independència-autonomia. Perquè una cosa resultava evident: la gestió que la Generalitat feia de la conducció de la guerra i de l'exèrcit popular de Catalunya, augmentava la temença dins del govern de la República a una futura independència de Catalunya; una possibilitat que albiraven, certament, els reduïts sectors separatistes catalans. Tanmateix, per l'altre costat, la Generalitat no va deixar de donar en cap moment manifestacions públiques d'adhesió a la República. En realitat, la Generalitat interpretava el seu encaix dins de l'estat republicà resorgit del 18 de juliol com si aquest s'hagués reconverit *de facto* en una Confederació.

De fet, la intel·lectualitat catalanista va considerar, en la seva immensa majoria, que la guerra civil havia estat un conflicte sobrevingut des de la resta d'Espanya, trencant la pau interna dels catalans. Ara bé, això no significava que Catalunya (o la Generalitat, com la seva representació institucional) hagués de deixar a la República sola davant dels "nacionals". Pel contrari, existia la ferma convicció de col·laborar mancomunadament en la lluita contra el "feixisme" i la "reacció" i renegociar a la fi de la guerra la ubicació de Catalunya dins de la República. Lògicament, per a la intel·lectualitat catalanista, la força moral de Catalunya no es trobava únicament en les armes sinó sobretot en les lletres i la cultura en general. De sempre, el catalanisme havia ressaltat la força moral de Catalunya respecte de la resta d'Espanya en el terreny cultural: la cívica i lletrada Catalunya enfront de la bàrbara i analfabeta Espanya. En aquesta línia, el govern de la Generalitat va redefinir el panorama institucional de la cultura i de l'ensenyament a Catalunya, i ho va fer a partir de l'estatització de les institucions tradicionals de la cultura catalana i catalanista de finals del segle XIX i del primer terç del segle XX (Ateneu Barcelonès, Institut d'Estudis Catalans, Teatre del Liceu); però també a través de la configuració d'una xarxa educativa pròpia vertebrada i coordinada pel CENU (Consell de l'Escola Nova Unificada). Ambdós aspectes van permetre la continuïtat com a

funcionaris de la Generalitat de la classe intel·lectual catalanista de la preguerra dins de la xarxa d'institucions culturals públiques.

L'estatització de l'alta cultura catalana i catalanista

Durant les jornades revolucionàries de juliol del 1936, la major part dels partits i sindicats obreristes d'esquerra o d'extrema esquerra donaren una importància vital al control de les armes com a element de reafirmació del seu renovat poder polític. Així, la CNT i el POUM sobresortiren amb escreix en aquest terreny. En canvi, l'ERC va tenir seriosos problemes per fer valer els seus punts de vista polítics en la mesura que la seva base "militar" es trobava esmicolada. Les JEREC, punt de referència del paramilitarisme esquerrà, s'havien escindit definitivament el maig del 1936 amb la fugida dels sectors més proclius a la utilització de les armes. D'altra banda, els cossos de seguretat dependents de la Generalitat havien quedat relegats a un segon terme en benefici de les patrulles de milicians dominades per anarcosindicalistes i poumistes. Per tant, sense la força de les armes, a l'ERC no li quedà altre remei que arribar a un consens amb el nou poder milicià a través del qual s'acceptà la vertebració d'una xarxa militar i d'ordre públic de caire mixt. Això volia dir que professionals i dilettants nouvinguts haurien de compartir els càrrecs de comandament de la policia i l'exèrcit.

Ara bé, existí un terreny menyspreat inicialment per les forces més manifestament revolucionàries: el de les institucions culturals. Els primers dies del conflicte civil, les masses revolucionàries es llançaren a una orgia destructiva de tot referent cultural i artístic de tipus religiós. Esglésies, convents i monestirs patiren la fúria anticlerical dels revolucionaris, tant dels professionals com dels ocasionals. Tanmateix, els laics dirigents de l'ERC i la intel·lectualitat catalanista pro-republicana es van neguitejar davant de la destrucció del que consideraven com patrimoni artístic de Catalunya. Perquè, tot i ser anticlericals, els intel·lectuals i polítics catalanistes d'esquerra reconeixien en el romànic i el gòtic els orígens culturals de la nació catalana¹. I aquest neguit va augmentar quan les turbes revolucionàries assaltaren els centres d'alta cultura, tradicionalment identificats amb els cercles burgesos de Barcelona. Per exemple, l'Ateneu Barcelonès va patir l'assalt d'un escamot de les Joventuts Llibertàries que només va acceptar retirar-se quan Tarradellas els va prometre que la Generalitat se'n faria càrrec de la institució. La intervenció definitiva de la Generalitat sobre l'Ateneu Barcelonès es produí el 22 de juliol del 1936. Aquesta actuació es concretà amb la designació de Joaquim Borralleras, destacat membre de les tertúlies ateneístiques com a Delegat Provisional de la Generalitat. Al mateix temps, la Junta presidida per Amadeu Hurtado

¹ El paper de la Conselleria de Cultura en la protecció del patrimoni artístic religiós de Catalunya a Eufemià FORT I COGUL, *Ventura Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*, Barcelona, EDHASA, 1979, pp. 225-267; i sobre el cas concret del Monestir de Montserrat Josep MASSOT I MUNTANER, *La Guerra Civil a Montserrat*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

i escollida a principis de juliol del 1936, es va mantenir amb caràcter testimonial fins l'agost del 1936, moment en què l'Ateneu passà sota control definitiu de la Generalitat. Així, el 26 d'octubre es va ratificar a Borralleras com a Delegat provisional de la Generalitat, càrrec que va ocupar fins el febrer del 1937. Paral·lelament, el desembre del 1936, la Generalitat constituí el Patronat de la Biblioteca de l'Ateneu, que exercí el control efectiu i organitzatiu de l'entitat. El Patronat el va presidir des del gener del 1937 Josep Quero Molares (conseller de Justícia durant l'estiu del 1936) i tingué com a vocals, sempre escollits per la Conselleria de Cultura, a Pere Coromines, Antoni Trias Pujol, Rafael Closas i Carles Gerhard i de vice-president, a partir del 17 d'abril del 1937, a Josep Pous i Pagès². El desembre del 1938, la Junta d'Ateneistes de Barcelona recuperà la direcció de l'Ateneu: Andreu i Abelló com a president, Pompeu Fabra vicepresident i Alfons Maseras secretari. En tot cas, fos el Patronat o la Junta d'Ateneistes, resultava clar el control intervencionista de la Generalitat en la gestió de l'Ateneu. Però també, la reestructuració organitzativa de l'Ateneu va palesar el paper de la intel·lectualitat catalanista com a preservadors funcionaris del que es considerava patrimoni cultural de Catalunya. Certament, els intel·lectuals de lletres o els escriptors en general no se sentien identificats, ni de bon tros, amb les tasques organitzatives de la guerra. A més a més, menyspreaven l'eclosió funcional i intel·lectual provinent dels sectors manuals, als quals consideraven la quinta essència de l'intrusisme cultural i professional. Així, en el marc caòtic de la revolució, la defensa del patrimoni i de la cultura els donà als intel·lectuals-funcionaris catalanistes una missió i un sentit polític i professional³.

L'intervencionisme de la Generalitat i el patronatge polític que l'ERC (i el PSUC) van voler imprimir en les institucions de cultura catalanes a fi de deslliurar-les del vernís regionalista, s'evidencià de forma explícita en el cas de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). Creat el juny del 1917 per la Diputació de Barcelona, l'IEC va tenir un tarannà netament públic tot i la voluntat efectiva del regionalisme de dotar-lo del caràcter propi d'una entitat privada. Dit en llenguatge dels catalanistes, l'IEC va actuar més com una institució integrada en la "societat civil" catalanista que no pas com una entitat pública. Certament, un dels problemes amb què es va haver d'enfrontar la gestió de l'IEC va consistir en el de les constants denúncies de caciquisme i nepotisme: no es convocaven oposicions i els nomenaments es feien directament a dit. Així, durant el període transitori del 1930 al 1931, la Diputació de Barcelona, controlada pels regionalistes, es va plantejar convertir l'IEC en una institució plenament privada i, fins i tot, que actués al marge dels requisits de la llei d'associacions. Tanmateix, la idea no prosperà davant de les dificultats de mantenir l'IEC amb capital

² DOGC, nº 107, 17-IV-1937, p. 179.

³ Jordi CASASSAS I YMBERT, *L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona, La Magrana-Institut Municipal d'Història (Ajuntament de Barcelona), 1986, pp. 136-140; i Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista...*, op. cit., pp. 31-33.

exclusivament privat. Ara bé, durant els anys republicans, l'ERC, des del govern de la Generalitat, es va plantejar una política de desregionalització de l'entitat. Per a l'ERC, l'IEC constituïa una institució cultural que servia com a cau d'intel·lectuals regionalistes i d'Acció Catalana, marginats el 1931 de les noves esferes de poder autonòmiques. Per tant, l'estratègia de l'Esquerra va consistir a reduir la inversió pública en l'IEC de tal forma que la migradesa econòmica provoqués la languidesa de l'Institut i, finalment, la seva mort natural. D'altra banda, l'ERC es va plantejar sostreure a l'IEC les màximes seccions possible i distribuir-les pels diferents departaments de la Generalitat. Aquest fou el cas dels Serveis de Meteorologia, de Fisiologia, d'Excavacions o de Conservació de Monuments. Aquests dos últims varen abandonar l'IEC el juliol del 1936 amb la corresponent funcionarització dels seus membres. De fet, en el context de la revolució de l'estiu del 1936 i davant de la fuga forçosa i massiva de prohoms i simpatitzants regionalistes, la Generalitat s'atreu a arremetre contra l'IEC. Certament, molts dels membres i empleats de l'IEC havien abandonat els seus llocs de treball i càrrecs de gestió per por a les represàlies dels revolucionaris a causa de la seva adscripció política conservadora. Així, la marxa d'aquests empleats i gestors facilità a l'ERC la conversió de l'IEC en una institució merament testimonial, desposseïda de moltes de les seves funcions tradicionals que van acabar absorbint els diferents Departaments de la Generalitat. En darrer terme, l'IEC es va incorporar a la Junta de Relacions Culturals, creada el març del 1937, amb un paper netament secundari i amb la intenció de fer ús dels seus contactes en els cercles culturals internacionals⁴.

En definitiva, l'ERC pretenia substituir l'Institut d'Estudis Catalans per una nova entitat de caire literari que, durant la Guerra Civil, es va concretar en la Institució de les Lletres Catalanes (ILC). Aquesta devia organitzar les publicacions del Departament de Cultura i donar feina, a través d'encàrrecs literaris, a tots aquells escriptors que es trobaven en una situació econòmica no massa falaguera⁵. La fundació de l'ILC es va decretar el setembre del 1937 i esdevingué òrgan assessor del Departament de Cultura en els temes literaris. Els encarregats d'organitzar-lo foren Pompeu Fabra, Pere Coromines, Josep Pous i Pagès, Josep Carner, Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili i Jordi Rubió i Balaguer, tots ells alts funcionaris de la Generalitat⁶.

Però no només la producció literària es va estatitzar, sinó també la teatral. Així, el 26 de juliol del 1936 la Generalitat va crear la Comissaria d'Espectacles dirigida per Josep

⁴ Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I. 1907-1942*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2002, pp. 230-231 i 304-308.

⁵ La intenció d'estatitzar la producció literària ja s'havia manifestat el 12 d'agost del 1936 quan la Conselleria de Cultura dictà un Decret pel qual la Generalitat s'apropiava de la Fundació Bernat Metge i de l'editorial Alpha i nomenava Comissari d'aquesta al membre de l'AFGC Carles Riba; a Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís...*, op. cit., pp. 28-29.

⁶ Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I...*, op. cit., p. 307; i Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista...*, op. cit., pp. 243-262.

Carner-Ribalta. Tanmateix, aquest va haver de dimitir com a Comissari d'Espectacles davant de les pressions de la CNT. En tot cas, fos o no per pressions cenetistes, la Generalitat va iniciar una política de nacionalització dels teatres més importants de Catalunya. Així, el mateix juliol del 1936, la Generalitat va nacionalitzar el Gran Teatre del Liceu i el convertí en el Teatre Nacional de Catalunya. La mateixa Generalitat s'encarregà de nomenar els professors del Teatre Nacional de Catalunya i del conservatori del Liceu i de validar les seves programacions acadèmiques. Posteriorment, el Teatre Poliorama va convertir-se en Teatre Català de la Comèdia, gestionat intel·lectualment per la CNT fins l'inici del 1938. A partir del novembre del 1937, Joan Cumellas, vinculat a l'AFGC durant el 1933-1936, fou nomenat Delegat del Departament de Cultura en el Teatre Català de la Comèdia per a la temporada 1937-1938⁷.

En definitiva, la revolució va significar l'estatalització o nacionalització d'institucions culturals que fins el juliol del 1936 havien mantingut un caràcter privat o semi-públic. Però a partir d'aquesta data, tot aquest conjunt d'institucions culturals es va integrar en l'administració autònoma regional de Catalunya i es nodriren d'intel·lectuals fidels a la República que assoliren la categoria d'empleats públics de la Generalitat. De fet, molts d'ells ja exercien com a funcionaris abans de la guerra i la major part ja acumulaven i continuaven acumulant més d'un lloc de treball en l'administració, tot fent una interpretació molt generosa dels diferents decrets de compatibilitats i incompatibilitats. Però si el món de l'alta cultura catalanista va assolir una intensa funcionarització, aquesta no va superar ni de bon tros la que va adoptar el món de l'ensenyament des de la primària fins a la Universitat.

El CENU i la funcionarització massiva de l'ensenyament

Un decret del *DOGC* del 29 de juliol del 1936 certificava la constitució del Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU), disposant, al mateix temps, que la Generalitat devia de fer-se càrrec de totes les institucions i etapes educatives de Catalunya, des de l'ensenyament primari fins l'universitari. Així, dins de l'àmbit universitari, es van suprimir, l'11 d'agost del 1936, el Patronat de la Universitat Autònoma i, el 12 d'agost, el Consell de Cultura. En el seu lloc, el CENU assumí la gestió, coordinació i control dels estudis universitaris fins el 16 de setembre del 1937, moment en què es va tornar a restablir el Patronat de la Universitat Autònoma sota la presidència de Pompeu Fabra⁸. De bon principi, el Comitè de Professors que regí la Universitat Autònoma en nom del CENU es va encarregar de dissenyar la plantilla docent, i això significava decidir qui es depurava i qui no es depurava de la seva plaça universitària. Així, el 12 d'agost del 1937, la Generalitat va separar, d'acord amb el Ministeri d'Instrucció

⁷ Jordi COCA, Enric GALLÉN i Anna VÀZQUEZ, *La Generalitat Republicana i el Teatre (1931-1939)*. *Legislació*, Barcelona, Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona-Edicions 62, [197?], pp. 102 i 110-130.

⁸ Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans...*, *op. cit.*

Pública, els següents catedràtics: Benito Fernández Riofrío, Tomás Carreras Artau, Antonio de la Torre y del Cerro, Gonzalo del Castillo y Alonso, Ángel A. Ferrer Cagigal, Salvador Gil Vernet, Martiniano Martínez Ramírez, Francisco Gómez del Campillo, Eduardo Pérez Agudo, Blas Pérez González, José María Trías de Bes y Giró, Luís García de Valdeavellano, Eusebio Díaz González, Manuel Taure Gómez, Cándido Torres González i Enrique Soler Batlle. Entre tots aquests funcionaris-docents depurats es trobà el personal que, amb la victòria dels "nacionals", hauria de formar l'equip rector de la rebatejada per Franco Universitat de Barcelona⁹.

La reordenació funcional i acadèmica també es va produir en el terreny de la Formació Professional. El DOGC del 2 d'octubre del 1936 va publicar una ordre que reconeixia a tots els funcionaris fidels a la República o, si més no, contraris a la rebel·lió, la corresponent antiguitat per tal de cobrar els quinquennis pertinents. Així, dins de la llista, i pel que fa referència a la Secció d'Ensenyament Tècnic de la Generalitat, es poden reconèixer entre els beneficiaris a intel·lectuals i escriptors ja consagrats com Alfons Maseras o C.A. Jordana o nous valors vinculats al separatisme català com Joan Sales o Anna Murià¹⁰. El reconeixement d'antiguitat a funcionaris pro-republicans es va fer extensiu a l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània, on trobem personatges del món catalanista i republicà com el pedagog Eladi Homs i el geògraf Gonçal de Reparaz¹¹. Acompanyava a aquesta ordre un conjunt d'articles entre els quals cal destacar l'article 3r. pel qual s'assenyalava que "com a conseqüència de l'acoblament del personal queden excedents forçosos els Professors Emili Solà, Josep Lluís Gàrate, Josep Esteve i Botey, i els Ordenances Joan Bueno i Castañeda, Germà Lòpez i Martínez i Joan González i Martínez"¹². D'altra banda, l'Escola Industrial va veure com es reformaven els seus plans d'estudis i com els professors s'assignaven a la

⁹ D'altra banda, cal assenyalar que la Universitat Autònoma i la Universitat de València varen ser els dos únics centres d'estudis superiors que funcionaren durant tota la guerra en el bàndol republicà. Per contra les universitats de Madrid i Múrcia foren inutilitzades en convertir-se la primera en front de guerra i la segona en instal·lació militar; a Jaume CLARET MIRANDA, *La repressió franquista a la Universitat Catalana. La Universitat de Barcelona autònoma, de la Segona República al primer franquisme*, Vic, EUMO-Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 2003, pp. 17, 44-45 i 97; i també l'apologètic llibre sobre la UAB republicana d'Albert RIBAS I MASSANA, *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976.

¹⁰ DOGC, nº 276, 2-X-1936, pp. 19-21. Veure Apèndix 12: "Reconeixement d'antiguitat del personal fidel a la República dins de la Secció d'Ensenyament Tècnic de la Generalitat (2 d'octubre del 1936) i de l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània (20 d'octubre del 1936)".

¹¹ DOGC, nº 294, 20-X-1936, pp. 267-268. Veure Apèndix 12: "Reconeixement d'antiguitat del personal fidel a la República dins de la Secció d'Ensenyament Tècnic de la Generalitat (2 d'octubre del 1936) i de l'Escola de la Marina Mercant de la Mediterrània (20 d'octubre del 1936)". Pel que respecta a Reparaz aquest va néixer a Sevrès el 1901 i era fill de Gonzalo de Reparaz Rodrigues, polític, geògraf i escriptor que defensà la intervenció pacífica no armada d'Espanya al Marroc. Gonçal de Reparaz va residir a Barcelona fins el 1939, moment en què es va haver d'exiliar. A Barcelona, va ser professor de l'Escola de Ciències Socials entre 1928 i 1938 i de l'Escola Superior de Nàutica entre el 1934 i el 1938. Un esboç biogràfic de la seva personalitat política, professional i intel·lectual a Joan REBAGLIATO I FONT i Antoni LLUC FERRER I MORRU, "Reparaz i Ruiz, Gonçal de", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 19, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 248.

¹² *Ibid.*, p. 268.

corresponent assignatura, matèria o categoria docent per una ordre del DOGC del 17 d'octubre del 1936 ¹³. Aquesta reordenació acadèmica havia estat conseqüència dels esdeveniments succeïts en l'àmbit intern de les Escoles Industrial i del Treball durant les jornades revolucionàries de juliol. En aquells dies, un Comitè es va fer càrrec de la direcció i gestió d'ambdues escoles, funció que va ratificar el Decret de la Conselleria de Cultura de la Generalitat. Al capdavant d'aquest Comitè es trobava el dirigent de l'AFGC Joan Aleu i Butxaca, el qual havia estat vinculat a la USC i ara el PSUC. De fet, Aleu prendria una enorme importància en convertir-se en el delegat de la Generalitat en el Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU). Juntament amb Joan Aleu, formaven part com a vocals d'aquest Comitè Director: Antidi Layret, Ferran Paladella i Folqué, Antoni Oriol i Anguera, el membre de l'AFGC i del PSUC el Dr. Emili Mira i López, Josep Pinyol i Miranda, Antoni Guitérrez i Caro, Enric Fernández i Aldavert, Marcel·lí Butxaca i Alsina, Jaume Alfons i Pla, un delegat de la Unió de Rabassaires, un delegat del Sindicat d'Intel·lectuals de la CNT, un delegat de la Secció Cultural de l'Ateneu Enciclopèdic Popular i un delegat de la Federació Estudiantil de Conciències Llibres ¹⁴.

En la composició del Comitè Directiu es va fer palesa, com ja resultava pràcticament reglamentari, la presència i intervenció dels sindicats en l'ordenació i fiscalització de totes les entitats públiques. Lògicament, la presència de la Unió de Rabassaires s'explica pels estudis tècnics d'agricultura que s'impartien en el complex de la també anomenada Universitat Industrial. D'altra banda, la Federació d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball (FAEET) no es va integrar dins del Comitè Director, fet que va motivar la seva protesta davant del Conseller de Cultura, Ventura Gassol. Aquest respongué que en la pròxima i més que immediata reorientació gestora de les Escoles Industrial i del Treball es tindria en compte la presència de la FAEET. I, certament, la Conselleria de Cultura va suprimir el Comitè Directiu presidit per Joan Aleu, i nomenà un director per a cadascuna de les escoles. Així, Estanislau Ruíz i Ponsetí va ser nomenat director de l'Escola Industrial, mentre que Antidi Layret ho fou de l'Escola del Treball ¹⁵.

L'ensenyament primari i secundari també patí una notable reestructuració acadèmica i funcional. En primer lloc, es va sotmetre l'escola privada a la intervenció completa de l'estat. A Catalunya, el CENU, com a organisme representatiu de la Generalitat, s'encarregà de gestionar l'ordenació i organització acadèmica de totes les escoles. Certament, les escoles religioses perderen el seu caràcter plenament privat, bé perquè passaren al control directe de

¹³ DOGC, nº 291, 17-X-1936, pp. 230-231. Aquest ordre es troba reproduït a l'Apèndix 13, "Plantilles, matèries i sous de l'Escola Industrial de Barcelona segons la reordenació pedagògica efectuada pel Consell de l'Escola Nova Unificada a l'octubre del 1936".

¹⁴ BFAEET, nº 62, agost 1936, p. 13.

¹⁵ *Ibid.*, p. 14. Els estudiants van maldar per ser representats en les diferents institucions de poder durant la Guerra Civil: Arnau FIGUERAS I SABATER, *Història de la FNEC...*, op. cit., pp. 150 i ss.

la Generalitat, bé perquè el conjunt de mestres, professors i treballadors del centre corresponent decidiren col·lectivitzar-lo i autogestionar-lo donant-li una orientació pedagògica-ideològica determinada. Tanmateix, aquesta aposta col·lectivista o d'autogestió suposava uns costos econòmics difícils de superar en el context de la guerra. Per exemple, les escoles racionalistes d'inspiració ferreriana (en referència al pedagog Francesc Ferrer i Guàrdia) i vinculades majoritàriament a l'anarquisme van haver de plantejar-se seriosament si mantenien el seu caràcter privat o si s'incorporaven a la xarxa estatal vertebrada pel CENU. Majoritàriament decidiren integrar-se en l'estructura estatista del CENU per por a quedar fora del repartiment de subvencions i ajuts econòmics dissenyat per la Generalitat. Ara bé, la conversió de les escoles racionalistes en escoles públiques es va fer amb la promesa de la Generalitat que podrien mantenir el seu ideari educatiu i pedagògic particular. Així, per tal de protegir-se ideològicament de l'intervencionisme estatal (la gran paranoia de molts sectors llibertaris durant la Guerra Civil) les escoles ferrerianes, tant les col·lectivitzades privadament com les públiques, constituïren la Federació d'Escoles Racionalistes de Catalunya. A l'agost del 1937 es van comptabilitzar un total de 100 escoles racionalistes però, segons els llibertaris, patiren el greu problema de la manca de professors disposats a oferir un ensenyament actiu i revolucionari. Nogensmenys, l'autèntic problema amb què s'enfrontaren les escoles racionalistes va consistir en la inseguretats laboral. Molts professors o aspirants a professors preferien formar part de la xarxa pública del CENU que, en teoria, assegurava el sou i el lloc de treball als empleats de la Generalitat encara que fossin interins; en canvi, les escoles privades col·lectivitzades d'esquerres no podien assegurar el pagament continuat dels salaris i, per tant, la supervivència econòmica del centre. I si l'escola tancava això implicava que els professors o mestres de sexe masculí tenien tots els números per anar el front ¹⁶.

La competència per la contractació de professors i mestres entre la Generalitat i, per exemple, les escoles racionalistes gestionades pels cercles llibertaris va resultar molt desigual. Així, dues ordres del DOGC dels dies 13 i 15 d'octubre del 1936 anunciaven la contractació per part de la Generalitat de 2.045 mestres amb caràcter interí, els quals, el 1937, veurien reconeguda la seva condició de mestres amb plaça de funcionaris en propietat. La distribució geogràfica dels interins contractats a l'octubre evidenciava el predomini demogràfic de la ciutat de Barcelona i de les comarques més urbanes: l'àrea urbana de Barcelona-ciutat ofertà 694 places de mestres, seguida de les comarques del Maresme i Gironés-La Selva amb 106 mestres cadascuna, Vallès Central (Sabadell) amb 90, Bages amb 84 i Baix Ebre (Tortosa) amb 80. Ben allunyada quedava l'altra capital de província o comissaria, Lleida, ja que les xifres de la comarca del Segrià apuntaven un total de 44

¹⁶ Ramon SAFON, *La educación en la España revolucionaria (1936-1939)*, Madrid, Las Ediciones de La Piqueta, 1978, pp. 151-156.

mestres interins contractats. Lògicament, les comarques més muntanyenques, com la Vall d'Aran, els dos Pallars, l'Alt Urgell, la Noguera i la Cerdanya, presentaven una oferta de 2 a 14 mestres. Tanmateix, les llistes contenien notoris errors de transcripció i administratius. D'entrada, molts dels mestres nomenats hi figuraven a les llistes només amb el nom i el primer cognom, enlloc d'emprar la fórmula habitual i correcta de fer públic el nom (compost o no) i els dos cognoms de les persones nomenades per a un càrrec o treball públic. Així mateix, també es produïren duplicacions de noms. Per exemple, a la llista de mestres destinats a l'Alt Empordà, publicada pel DOGC el 15 d'octubre del 1936, es pot constatar l'errada d'haver inscrit dos cops a dos professors diferents: fou el cas de Francesc Illa i Sobrequer que aparegué també com a Francesc Illa i Sobregas; i el de Pere Bruguera i Pellicer. I el mateix succeí en la llista del Baix Ebre on es va anotar dos cops Lluís Pagès i Cardellach. També es produí el cas de dos professors nomenats per a ocupar dues places diferents alhora. Va ser el cas de Salvador Mercader i Nin i Maria Virgili i Rovira. El primer havia d'ocupar la plaça al Baix Llobregat i al Baix Penedès; i la segona va ser nomenada per exercir de docent al Baix Ebre i al Baix Penedès. Resulta més que probable que Salvador Mercader i Maria Virgili presentessin una sol·licitud per a les dues demarcacions i el comitè d'assignació de places no s'adonés de la duplicitat. En conseqüència, considerant aquestes cinc errades, la llista total de mestres interins contractats per la Generalitat passaria de 2.045 a 2.040. Finalment, cal destacar entre aquests mestres contractats al jove i futur historiador Joan Reglà i Campistol, que havia estat destinat a la comarca del Baix Empordà¹⁷.

Sens dubte, cal ressaltar novament que la contractació de professors i mestres sorgia sempre de l'hipotètic consens establert entre els sindicats i el CENU a l'hora de dissenyar les plantilles dels centres. Els sindicats van imposar la condició que tots els mestres havien de comptar amb la titulació de Magisteri i que, en cas de no aportar cap titulació, els aspirants a mestre públic havien de realitzar un curs d'adaptació pedagògica o bé acreditar dos anys d'experiència acadèmica. Val a dir que en aquells anys el títol de batxiller també permetia impartir classes a l'ensenyament primari. I, finalment, els sindicats obligaren a la Generalitat a pagar sempre els sous dels mestres, tant dels que estaven a la reraguarda com dels que havien hagut de marxar forçosament al front. Novament, resultava palès el sistemàtic intervencionisme sindical, comú a tots els àmbits de l'administració autònoma. El control de les entitats sindicals dins de l'educació es va reflectir en la mateixa direcció del CENU. Durant la primera fase de la guerra, la presidència del CENU la va ocupar el dirigent del Sindicat Únic de Professions Liberals, el cenetista Josep Puig i Elies. Però el sistemàtic intervencionisme

¹⁷ DOGC, nº 287, 13-X-1936, pp. 261-267 i nº 289, 15-X-1936, pp. 197-202. Veure l'Apèndix 14: "Mestres interins contractats per la Conselleria de Cultura de la Generalitat l'octubre del 1936". Sobre els mecanismes de contractació de mestres, sous i inversions públiques del Ministeri d'Instrucció Pública i de la Conselleria de Cultura de la Generalitat en infraestructures d'ensenyament durant la II República i la Guerra Civil, Francisco MORENTE VALERO, *La escuela y el Estado Nuevo. La depuración del Magisterio Nacional (1936-1943)*, Valladolid, Ámbito Ediciones, 1997, pp. 68-80.

sindical va provocar la gernació massiva de diletants en tots els àmbits laborals. Perquè, sota el vernís del professionalisme i la tecnocràcia, els sindicats van intentar situar en els llocs de feina públics a tots aquells que pertanyien a la seva òrbita política. Per exemple, a l'hora de concretar-se els nomenaments dels directors de les escoles, la CNT va insistir que es mantinguessin tots aquells que havien aconseguit el càrrec durant l'estiu del 1936. Els cenetistes estaven convençuts que durant l'inici de la revolució havien ocupat tots els llocs de responsabilitat en el marc de la gestió educativa. Una imatge que creien extensiva a tots els àmbits de la vida pública catalana. Per contra, la UGT va defensar la necessitat d'establir concursos de mèrits convençuda que la major dels directors de tendència anarquista eren uns diletants de l'ensenyament ¹⁸. En definitiva, l'intervencionisme dels sindicats durant el primer any de la guerra va resultar decisiu en l'organització del treball i de l'estat republicà. Un factor que s'intensificà, a l'agost del 1936, quan un decret de la Generalitat obligà a tothom, inclosos intel·lectuals i funcionaris de qualsevol dependència i departament de la Generalitat i Ministeri de l'administració central de l'estat, a sindicar-se obligatòriament ¹⁹.

¹⁸ Enriqueta FONTQUERNÍ i Mariona RIBALTA, *L'ensenyament a Catalunya durant la Guerra Civil: el CENU*, Barcelona, Barcanova, 1982.

¹⁹ David MARTÍNEZ FIOL i Susanna TAVERA GARCÍA: "Corporativismo y revolución: los límites de las utopías proletarias en Cataluña (1936-1939)", *Historia Social*, nº 32, València, 1998, p. 70.

XIV. REORGANITZACIÓ AFILIATIVA I SINDICAL DELS FUNCIONARIS DE LA
GENERALITAT (JULIOL-NOVEMBRE DEL 1936)

45. L'ORIENTACIÓ SINDICAL DELS INTEL·LECTUALS-FUNCIONARIS

Com a conseqüència de l'aparent predomini polític que els sindicats majoritaris, UGT i CNT, van assolir durant l'estiu de 1936, va sorgir el Decret d'afiliació sindical obligatòria de l'agost d'aquell mateix any. Certament, entre el juliol del 1936 i el juny del 1937, existí la sensació en la zona republicana que els sindicats posseïen el control real de la situació. Un exemple força evident d'aquesta percepció la donava la mateixa composició del govern de la República: presidit pel secretari general de la UGT, Francisco Largo Caballero, va comptar des del novembre del 1936 amb la presència de quatre ministres de la CNT. A més a més, molts dels governs o consells de govern de les diferents regions o zones fidels a la República van constituir-se amb majories sindicals i, fins i tot, amb predomini estricte de l'anarcosindicalisme com el cas del Consell d'Aragó¹.

CNT i UGT: entre la unificació i la rivalitat sindical

Tanmateix, la realitat no resultava tan favorable als sindicats i la seva hegemonia política es fonamentà en un precari equilibri consentit relativament pels partits republicans i obreristes. Conscients d'aquesta precarietat, la UGT i la CNT bastiren un discurs que sistemàticament insistia en la gran i voluntariosa unitat d'acció existent entre ambdues centrals. Àdhuc, ugetistes i cenetistes anunciaren la seva intenció d'assolir la unitat orgànica dels dos sindicats en un de sol. Ara bé, el projecte d'unificació orgànica evidenciava la incapacitat d'ambdues centrals per esdevenir cadascuna en solitari la força hegemònica i totalitària del bàndol republicà. Certament, ni la CNT va tenir l'atreviment d'efectuar la seva revolució anarquista a tota la geografia republicana, ni la UGT va poder escombrar a la central llibertària malgrat l'oportunitat que se li va presentar per fer-ho arran dels Fets de Maig del 1937. D'altra banda, cal no oblidar la fiscalització permanent que, durant tot el primer any de la guerra, van efectuar els partits polítics republicans i marxistes de la gestió política i econòmica dels sindicats.

En realitat, la idea de la unificació orgànica de la CNT i la UGT va actuar més com un advertiment dirigit als partits perquè no s'atrevisin a sostreure als sindicats el control de l'organització econòmica de la República. La realitat demostrà que la unificació de la CNT i la UGT es tractava més d'una *boutade* retòrica que no pas d'un desig o una possibilitat factible.

¹ Durant el primer any de la guerra, els sindicats van actuar amb una notable independència política respecte dels partits i, lògicament, van actuar com si fossin organitzacions polítiques equiparables a les dels mateixos partits. I això es reflectí en la seva participació en els governs de la República i de la Generalitat, en les quals els ugetistes es negaven a ser considerats representants del PSOE a Madrid o del PSUC i POUM al Palau de la Generalitat. En el cas concret de Catalunya, durant la tardor i ja constituït el govern Tarradellas, la CNT va fer públic un pacte signat per UGT, CNT, PSUC i FAI on es reflectia aquesta condició d'igualtat entre sindicats i partits i organitzacions polítiques; veure "Las organizaciones obreras y políticas de Cataluña rubrican un pacto que estructura y afianza el triunfo de la revolución y de la guerra en España. Pacto acordado por las organizaciones firmantes, sobre el que ha de basarse una acción de conjunto inmediata", *Solidaridad Obrera*, 23-X-1936, p. 1; i "El pacto CNT-FAI-UGT-PSUC, a través de la Prensa barcelonesa", *Solidaridad Obrera*, 25-X-1936, p. 11. Ja a l'agost del 1936, el portantveu del PSUC, *Treball*, va donar a conèixer els precedents d'aquest pacte a "La unitat d'acció sindical i política ja és un fet consumat. UGT i CNT -PSUC i FAI", *Treball*, 13-VIII-1936, p. 7.

Perquè, si veritablement s'assolia la unificació orgànica, immediatament calia plantejar-se el seriós dubte de com es repartirien els càrrecs de la nova central sindical: Predominarien els ugetistes o els cenetistes? Es distribuïrien equitativament els càrrecs entre ugetistes i llibertaris?. Els dubtes resultaven raonables en la mesura que les relacions entre ugetistes i cenetistes no eren tan fraternals com pretenia la propaganda d'ambdós sindicats². Altrament, la desconfiança entre les dues centrals arribà, en determinats moments, a l'agressió física i l'assassinat. De fet, la rivalitat entre la CNT i la UGT per assolir cadascuna per separat l'impossible objectiu d'aglutinar el global de l'afiliació sindical va resultar una constant durant tota la guerra³.

A Catalunya, enmig d'aquesta lluita afiliativa entre les dues grans centrals obreres, es trobaven les petites organitzacions i associacions professionals i sindicals que, com l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, la Unió de Rabassaires, el CADCI o el Sindicat de Dibuxants, havien emergit amb notable força durant el primer terç del segle XX. Totes elles van ensopegar amb notables dificultats per sobreviure al marge de la CNT i la UGT. Així que, majoritàriament, van optar per incorporar-se a la central anarquista o a la socialista. Tanmateix, l'opció per un o altre sindicat no va fonamentar-se en raons estrictament ideològiques. També van tenir molt de pes els motius personals, els professionals i la tradicional cultura obrera d'anarquistes i socialistes. Així, la CNT va continuar incorporant sectors del treball manual de la indústria, però també obrí via, a través de les col·lectivitats agràries, entre la pagesia catalana. En canvi, la major part del sector dels serveis s'afilià, inicialment, a la UGT. Funcionaris, mestres, dibuixants, advocats i intel·lectuals, entre d'altres, s'adheriren majoritàriament al sindicat socialista. Això no significava que la CNT estigués absent d'aquests sectors, però la seva presència no va començar a ser important fins a finals del 1936 i principis del 1937. És a dir, quan la direcció de la CNT ja havia imposat als seus militants i adherents la praxis definitiva del governamentalisme i la necessitat de l'intervencionisme estatal en l'organització política, econòmica i, fins i tot, cultural de la revolució.

En conseqüència, tot i la sistemàtica malfiança de la societat civil catalana envers l'estat, tothom va veure en aquest l'instrument imprescindible per posar fre als revolucionaris descontrolats i per crear oferta de treball públic. En aquest darrer aspecte, cal destacar que els escassos representants del món de l'alta cultura catalana que varen romandre a la

² Certament, quan *Treball* va donar a conèixer, a l'agost del 1936, la constitució del Comitè d'Enllaç de les organitzacions obreres de Catalunya, va assenyalar que "un altre dels acords importants és el de ratificar el comportament d'aquests darrers dies, que consisteix a renunciar a tota mena d'atacs i crítiques de tipus violent entre les organitzacions que formen el Comitè d'Enllaç", *Treball*, 13-VIII-1936, p. 7.

³ A la primavera del 1937, les planes de la "Soli" evidenciaven el fracàs a Catalunya de la unitat d'acció i de la fusió orgànica de les dues centrals majoritàries: "La alianza UGT-CNT ¿Por qué en Cataluña no mantienen las dos sindicales relaciones fraternas?", *Solidaridad Obrera*, 6-IV-1937, p. 12.

Catalunya republicana, van sobreviure gràcies a que la Generalitat substituï com a mecenes a les fundacions culturals privades controlades de sempre pels regionalistes. La protecció institucional dels intel·lectuals derivà ràpidament en la seva conversió en funcionaris i en un apropament polític i sindical a l'ERC, el PSUC i la UGT. I és que a l'inici de la guerra, aquestes tres organitzacions esdevingueren, als ulls dels cercles intel·lectuals, una garantia de supervivència dels tradicionals cercles culturals de Catalunya.

Sindicació i protecció institucional dels escriptors

La major part dels serveis es van nacionalitzar o municipalitzar. Ambdós termes venien a significar el mateix; és a dir, que les administracions de l'estat, regionals o autònomes i la local havien absorbit la pràctica totalitat dels serveis ubicats a la zona republicana. I això havia convertit a molts treballadors d'empreses privades del sector dels serveis en funcionaris o, si més no, en empleats que, sense assolir la categoria de funcionari, rebien el sou, o bé a través dels sindicats, o bé mitjançant l'administració pública corresponent⁴. Exemples d'aquesta tendència nacionalitzadora o municipalitzadora foren les institucions culturals privades de Catalunya que, com l'Ateneu Barcelonès o el Teatre del Liceu, es van incorporar a la gestió de la Generalitat. Així, inicialment, els treballadors d'aquestes entitats esdevingueren empleats públics interins a l'espera que se'ls reconegués el caràcter definitiu del seu lloc de treball. D'altra banda, la Generalitat també nomenà tota una sèrie d'intel·lectuals de renom amb l'objectiu de gestionar l'activitat cultural i econòmica d'aquestes institucions. Aquest sector d'intel·lectuals es caracteritzà per la seva negativa a considerar-se empleats públics o funcionaris d'alta categoria de la Generalitat. Sempre apostaren per considerar-se, per damunt de tot, escriptors o músics abans que funcionaris. I és que entre els sectors intel·lectuals existia una certa cultura de l'animadversió envers l'estat i la seva administració, per les seves connotacions com instruments contraris a la llibertat creativa dels escriptors i els artistes en general. Així, la lògica *antiestatista* dels intel·lectuals podia fer pensar, en una conjuntura d'afiliació sindical obligatòria, que aquests "treballadors de la ment", com els havia definit d'Ors, podrien orientar la seva adhesió sindical envers la CNT, en la mesura que coincidien amb els confederals en la visió opressora de l'estat. Però l'anarcosindicalisme no va esdevenir la línia majoritària d'afiliació sindical que adoptaren en un primer moment tots els sectors intel·lectuals de Catalunya. Ben al contrari, en els instants inicials de la guerra, es varen decantar per la UGT.

Així, molts escriptors van triar la UGT a través de la denominada Agrupació d'Escriptors Catalans (ACE). Aquesta sorgí, curiosament, arran de la publicació a la "Soli" d'un article de Fèlix Martí Ibàñez que reclamava la participació dels intel·lectuals en la lluita contra

⁴ J. GRIJALBO i F. FÀBREGAS, *Municipalització de la propietat urbana*, Barcelona, Edicions UGT, [1937].

el "feixisme". Un conjunt d'intel.lectuals catalans es va fer ressò de la proposta i constituïren l'AEC amb una voluntat inicial netament suprapartidista. Ara bé, de forma molt ràpida, l'AEC derivà cap a la UGT i escollí un Comitè Directiu format per Carles August Jordana com a president, i Ramon Xuriguera, Lluís Montanyà, Joan Oliver, Jeroni Moragues, Jaume Terrades i Joan Santamaria com a vocals. Per la seva banda, la secretaria de l'entitat estava integrada pel mateix Lluís Montanyà, Mercè Rodoreda i J. Roure-Torrent. D'altra banda, Alfons Maseras i Josep Pous i Pagès pertanyien a la comissió de Relacions Exteriors, mentre que, sense càrrecs rellevants, podien trobar-se escriptors de nomenada com Carles Riba, Carles Soldevila, Domènec Pallerola o Manuel Valldeperes. La major part de tots aquests escriptors i intel.lectuals compartien la seva condició de funcionari i, fins i tot, alguns d'ells havien format part de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya durant els anys 1933-1936. Val a dir que la majoria d'aquest grup d'intel.lectuals estaven vinculats políticament a l'Esquerra Republicana de Catalunya i al nou Partit Socialista Unificat de Catalunya. Això significava que, malgrat la visió opressora que podien tenir de l'estat, no combregaven amb una CNT que, segons el seu punt de vista, es caracteritzava per l'antiintel.lectualisme, el recurs fàcil a les armes, la destrucció del patrimoni cultural català i una massa d'afiliats inculta i descontrolada.

Per contra, una minoria de personatges vinculats al nacionalisme radical com Manuel Cruells i els germans Josep M. i Anna Murià o l'ex-separatista i periodista llibertari Jaume Badius van constituir el Grup Sindical d'Escriptors Catalans-CNT (GSEC-CNT). Posteriorment, s'acabà adherint el vell escriptor modernista Pous i Pages després d'abandonar l'ACE-UGT. El seu punt en comú consistí en la crítica a la burocratització de la revolució, adduint que encara estava per fer-se l'autèntica revolució, que per uns havia de ser nacional-proletària i per als altres estrictament social. Certament, la crítica dels intel.lectuals separatista-libertaris a la burocratització revolucionària tenia molt a veure amb el control monopolístic que establí l'ACE-UGT en l'organització de la producció editorial institucional. Així, davant de la promoció literària que gaudí la "ugetista" Mercè Rodoreda durant els anys de la guerra, resultava lògic que la seva rival literària, Anna Murià, es vinculés a l'anarcosindicalisme⁵.

La línia ugetista dels mestres

Si la funcionarització dels escriptors resultà important, no menys ho va ser la del món de l'ensenyament, on el predomini sindical també va recaure en la UGT. I, com en el cas dels escriptors, els mestres no s'adheriren a un sindicat estrictament de funcionaris, sinó al corresponent d'ensenyament. Així, l'orientació sindical dels mestres va concretar-se majoritàriament en la Federació de Treballadors de l'Ensenyament-UGT (FETE-UGT).

⁵ Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista...*, op. cit., pp. 13-14, 35-105 i 146-147.

Certament, en el conjunt de l'Espanya republicana, la FETE hegemonitzà la sindicació dels mestres i professors amb uns 30 mil afiliats, dels quals uns 12 mil corresponien a la Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyament (FCTE-UGT). Aquesta xifra contrastava amb la del Sindicat Únic de l'Ensenyament adscrit al Sindicat de Professionals Liberals de la CNT que tingué uns 22 mil arreu de la zona republicana. El creixement de la FETE tingué a veure amb la incorporació de les diferents associacions professionals de l'ensenyament que no combregaven amb la CNT: l'Asociación Nacional del Magisterio Primario (ANMP), la Confederación Nacional de Maestros, l'Asociación del Grado Profesional del Magisterio, el Sindicat Nacional de Formació Professional, el Sindicat Nacional d'Inspectors i Professors d'Escoles Normals i el Sindicat d'Ensenyament Mitjà i Superior ⁶.

Ara bé, en el cas català, la FCTE-UGT va viure una notable paradoxa. Tot i la seva força sindical, van ser els anarcosindicalistes qui dominaren inicialment el CENU i imposaren els seus punts de vista pedagògics. Això no significa que la FETE no fos present en el Consell de l'Escola Nova Unificada. Ben al contrari, el CENU comptava amb Josefa Uriz Pi, secretària general de la FCTE i antiga professora de l'Escola Normal de Mestres de Lleida, com a presidenta de la Ponència d'Ensenyament Artístic des de l'agost del 1936. Després del 1937, a Josefa Uriz la van nomenar Directora General d'Evaquació i la van substituir en el CENU per Abelard Fàbregas Esteve. Cal assenyalar que Josefa era germana de la secretària administrativa de la FCTE, Elisa Uriz Pi, que estava casada amb el secretari general de la UGT de Catalunya, Antoni Sesé ⁷.

La paradoxa d'una Federació d'Ensenyament ugetista forta però desplaçada dels àmbits de poder també es produí en el conjunt de l'Espanya republicana. Així, a l'abril del 1938, al cenetista Segundo Blanco, paleta de professió, el van nomenar Ministre d'Instrucció Pública. Blanco es recolzà en Esther Antich com a Directora General de Primer Ensenyament i en Josep Puig i Elías, president del CENU a Catalunya durant el primer any de la guerra, com a Subsecretari d'Instrucció Pública. La triada Blanco-Antich-Puig i Elías desmembrà l'organigrama educatiu construït pels ugetistes en els anys precedents. Amb aquest objectiu, el Ministeri de Blanco decretà que el sous ja no els donarien els sindicats sinó les delegacions provincials d'ensenyament. D'aquesta forma, els diners dels sous restaven sota el control exclusiu de l'administració educativa de l'estat, la qual es trobava farcida de funcionaris cenetistes. Amb aquesta nova distribució dels salaris, la CNT va pretendre evitar que la majoritària FETE-UGT controlés les grans partides de diner que representaven els sous. En realitat, aquest control anarcosindicalista de la Instrucció Pública i dels seus pressupostos no

⁶ Francisco de LUÍS MARTÍN, *La FETE en la Guerra Civil española (1936-1939)*, Barcelona, Ariel, 2002, pp. 45-90.

⁷ David BALLESTER, *Els anys de la guerra. La UGT de Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Columna-Fundació Josep Comaposada, 1998, p. 112.

hauria estat factible sense l'aposta governamentalista del 1936. Dit d'una altra forma, l'estatisme de la CNT va esdevenir un mecanisme per controlar els recursos econòmics de l'estat en benefici del sindicat. I, en el cas concret de l'ensenyament, va implicar la gestió dels salaris, el nomenament dels mestres i els professors⁸.

De la UGT a la CNT: catalanisme i pragmatisme funcional dels dibuixants

Per la seva banda, el sector dels dibuixants va seguir una orientació afiliativa força semblant a la dels escriptors i els mestres. Així, segons la versió del cartellista Carles Fontseré, el Sindicat de Dibuixants, per influència d'Helios Gómez, s'adherí a la UGT i se situà políticament en l'òrbita del PSUC. A més a més, Helios Gómez, líder carismàtic del Sindicat, proposà que el Comitè Revolucionari del Sindicat de Dibuixants Professionals (SDP) aprovés l'ingrés en les Milícies Antifeixistes:

Els dibuixants, que fins fa poc temps no havien vibrat tan intensament com els altres obrers per a la consecució dels seus interessos de classe a partir de la constitució del Sindicat de Dibuixants Professionals venen a desenvolupar la consciència de classe i la seva veritable posició dintre de l'actual estructura social.

Naturalment, aquest Sindicat, davant la criminal insurrecció feixista, s'ha posat immediatament al servei del poble.

Alguns dels seus destacats afiliats, amb les armes a la mà, altres portant a cap una intensa labor sindical i tots contribuint amb el seu art i treball a la propaganda antifeixista, veuen amb joia el falaguer resultat del seu sacrifici i del seu esforç a mantenir sempre viva la flama sagrada de la revolució triomfant.

Obrers i camperols. Intel·lectuals i artistes. Treballadors. Tots units per aixafar el feixisme⁹.

La proposta es va acceptar i això comportà la funcionarització-militarització de tots els membres del sindicat, donant-los-hi el dret a cobrar deu pessetes diàries com qualsevol milicià, així com a fer ús dels menjadors del PSUC. Prèviament, el 28 de juliol del 1936, el Sindicat d'Artistes, Pintors i Escultors de Catalunya (SAPE) s'adherí a la UGT i assignà un sou de 50 pessetes setmanals als artistes afiliats. Segons Fontseré, "hi van haver artistes que s'afiliaren a un sindicat o altre més per qüestions personals que per motivacions d'ordre professional"¹⁰. En aquest sentit, els dirigents del Sindicat de Dibuixants Professionals negaren el carnet del Sindicat als que havien col·laborat en El Bé Negre, entre ells a "Tísner", el qual va haver de constituir com alternativa la Cèl·lula de Dibuixants del PSUC. En canvi, sí que acceptaren a Junceda, tot i ser d'orientació regionalista. En tot cas, sembla que pocs artistes i dibuixants s'adheriren al Sindicat Únic de Professions Liberals de la CNT. Així cal esmentar els exemples d'Enric Moneñy o dels pintors Joaquim Cadena i Carles Nadal. Paradoxalment, Fontseré simpatitzava més amb els anarcosindicalistes que amb els socialistes unificats, però ell es mantingué en el SAPE perquè la vinculació al sindicat socialista li resultava econòmicament i professionalment més profitosa¹¹.

⁸ *Ibid.*, pp. 107-108 i 202-205.

⁹ "Els artistes i la Revolució. El Sindicat de Dibuixants Professionals es posa al servei de la Revolució", *Treball*, 6-VIII-1936, p.4.

¹⁰ Carles FONTSERÈ, *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)*, Barcelona, Pòrtic, 1995, p. 234.

¹¹ Rafael Tona substituï a Helios Gómez en la direcció del SAPE. Així, segons Fontseré, Rafael Tona, pro-Le Corbusier i anti-

Ara bé, un dels clients més importants del SDP fou, a banda del PSUC, el Comissariat de Propaganda de la Generalitat, que tenia com a comissari a Jaume Miravittles, personatge que durant la guerra va esdevenir ferm partidari de cercar una conxorxa sistemàtica entre l'ERC i la CNT enfront del PSUC i la UGT. Aquesta dicotomia sembla que volia reflectir el teòric enfrontament entre els anomenats sectors catalanistes (representats per ERC i CNT) i els espanyolistes (identificats amb PSUC i UGT). Carles Fontseré connectà amb aquest discurs, nascut en els cercles separatistes anti-PSUC i pro-CNT, ja que es queixava, per exemple, de l'espanyolització de la UGT catalana que s'evidenciava en aspectes com la impressió dels carnets d'afiliat en castellà. Aquests detalls van permetre que dins del SAPE sorgís progressivament la voluntat de donar un gir ideològic al sindicat i comptar amb d'altres clients a banda del PSUC, com el POUM i la CNT. Així, a principis de 1937, van fer fora del Sindicat als elements més destacables del sector pro-PSUC com Rafael Tona i això va comportar perdre el PSUC com a client. Tanmateix, aquest pas anti-PSUC del SDP no s'hauria produït sense la cobertura del Comissariat de Propaganda. Certament, el mateix Fontseré va gaudir fins el final de la guerra de la protecció de Miravittles. Així, Fontseré va anar al front, va resultar ferit i, com a conseqüència de les ferides, li donaren un certificat de baixa militar per passar a prestar servei en el Comissariat de Propaganda al costat de Jaume Miravittles com a responsable de la producció gràfica. Posteriorment, per recomanació d'un germà seu, el destinaren com a dibuixant a la Secció Bibliogràfica dels Serveis d'Informació de la Defensa Contra Aeronaves (DCA). Finalment, durant la fugida dels republicans cap a la frontera francesa, novament Jaume Miravittles assignà Fontseré a la Direcció General de Propaganda que ja depenia propagandísticament del govern central i no de la Generalitat ¹².

Certament, es pot constatar que la trajectòria afiliativa global dels sindicats i associacions d'escriptors, mestres i dibuixants es va orientar inicialment vers l'opció política i sindical del socialisme unificat i la UGT. Per a molts, la central socialista representava l'estabilitat funcional en la seva feina, tot i que després reneguessin del concepte de funcionari, preferint que se'ls reconegués com a intel·lectuals o professionals de la cultura i de l'ensenyament. Ara bé, cap al 1937, s'inicià en aquests sectors, vinculats també a les diferents famílies del catalanisme, un gir cap a la CNT en considerar aquesta més catalana que la UGT. Una visió que ja havien formulat les JEREC entre el 1935 i el 1936 i que Jaume Miravittles va sostenir durant l'estiu del 1936 amb la finalitat d'atreure cap a la CNT a les

Gaudí, com tota la intel·lectualitat esquerrana, creia que calia acabar amb els edificis monumentalistes i simbòlics de l'alta burgesia barcelonina. Cal ressaltar que Rafael Tona era germà del membre de l'AFGC, marxista i nacionalista radical Abelard Tona. A partir d'aquestes dades resulta obvi destacar que la profunda influència del PSUC dins del SAPE. Però també cal destacar la manca de monolitisme polític dins del món sindical vinculat al socialisme unificat; a *Ibid.*, pp. 271-283.

¹² *Ibid.*, pp. 325 i ss.

organitzacions sindicals del sector serveis i d'orientació catalanista, com l'AFGC que presidia.

46. LA CATALUNYA SINDICALISTA DEL SEPARATISME CATALÀ I L'OPCIÓ CENETISTA DE JAUME MIRAVITLLES

La disputa entre la CNT i la UGT per absorbir l'afiliació obligatòria del sector dels serveis va tenir com a clar guanyador, durant l'estiu i la tardor del 1936, el sindicat socialista. Una de les raons que sempre s'han destacat per explicar el predomini ugetista ha estat la manca de tradició afiliativa de la CNT en el sector terciari. Tanmateix, cal no oblidar que la central anarcosindicalista s'havia esforçat, especialment entre el 1933 i el 1936, a apropar-se a un àmbit que fins aquella data havia menyspreat en considerar-lo com a petit burgès. En realitat, si la CNT no aconseguí el suport majoritari del sector dels serveis fou perquè el gruix de la intel·lectualitat que no havia fugit de Catalunya durant la revolució i estava vinculada a Acció Catalana i Lliga Catalana, sempre s'havia mostrat declaradament antianarquista i veia en la CNT un actiu específic del desordre social. En canvi, la UGT, només pel fet d'esdevenir rival de la CNT, encarnà la imatge de la defensa d'un mínim ordre social i polític, contrari al "campi qui pugui" dels anarcosindicalistes. D'altra banda, l'afiliació dels serveis vinculada als Lliures va haver de fugir o bé es reconvertí a la UGT. I, finalment, tant els mercantils separatistes vinculats al lideratge de l'anticenetista Dencàs com els sindicats pumistes optaren per la UGT com a rèplica al binomi ERC-CNT que s'havia restablert implícitament durant la primavera del 1936. Julián Casanova assenyala que, entre el març i el juny del 1936, la CNT no va assumir un especial protagonisme en el moviment vaguístic de Catalunya. Indica que els nuclis més actius haurien estat Madrid, Màlaga i Saragossa, però no els vells feus confederals de Sevilla o Barcelona, on l'afiliació s'havia reduït. Així, una via de recuperació afiliativa i de prestigi popular passà per l'entesa amb l'ERC i amb un president Companys en el moment més alt de la seva popularitat¹.

En conseqüència, a l'estiu i la tardor del 1936, la CNT, als ulls de pumistes, psuquistes, Acció Catalana, Lliga Catalana i els dencasistes, se la continuava identificant amb el sindicat dels anticatalanistes, dels mafiosos que atracaven bancs i segrestaven persones o, fins i tot, les assassinaven. Però, sobretot, seguia representant als "murcianos" (o els de "La Torrassa"); és a dir, als no catalans, als immigrants procedents d'altres parts d'Espanya i que havien ajudat a trencar la pau social dels catalans de tota la vida, fossin obrers o burgesos. I en aquesta crítica arrossegaven a l'ERC, en la mesura que el president Companys i Tarradellas havien certificat la incorporació de la CNT a la legalitat republicana. Però això que es podia interpretar com una via per a la domesticació dels cenetistes, també es podia llegir com l'acceptació i legalització del descontrol per part de les institucions de govern i gestió administrativa de l'autonomia regional.

¹ Julián CASANOVA, *De la calle al frente. El anarcosindicalismo en España (1931-1939)*, Barcelona, Crítica, 1997, pp. 147-148.

Ara bé, aquesta visió d'una CNT anticatalana i anticatalanista resultava, com totes les opinions de caire propagandístic, netament subjectiva. Així, tot i que existia una part important de veritat en aquesta percepció sobre la CNT, resulta incompleta per entendre perquè, a partir de la tardor del 1936 i l'inici del 1937, la Confederació va començar a fer via dins del sector dels serveis i entre elements propers al nacionalisme radical i, fins i tot, alguns considerats de sempre com militantment anticenetistes. Certament, la CNT va fracassar a l'inici de la Guerra Civil en l'objectiu de fer seu el sector terciari. Però existia, des del 1935, un pòsit ideològic notable dins del nacionalisme radical que preconitzava l'afiliació sindical dins de la CNT. Curiosament, en una data en què teòricament l'anticenetisme dels separatistes, sobretot dels dencasistes, hauria d'haver estat més notori segons totes les interpretacions tradicionals i clàssiques. Aquest discurs filocenetista va esdevenir molt intens dins de les JEREC i el van assumir especialment els sectors antidencasistes, entre els quals s'hi encabia el president de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC), Jaume Miravittles.

El discurs filocenetista de les JEREC recollí la tradició trentista i apostava per la configuració d'un sindicat únic que aglutinés tota l'afiliació obrera de Catalunya. S'indicava que no calia fundar-ne un de nou, simplement es tractava de recuperar la CNT de mans dels insurreccionalistes i tornar-la a convertir en la central obrera catalana dels Seguí i Layret. En realitat, es tractava de la mateixa aspiració que havien defensat Daniel Domingo Montserrat i Jaume Miravittles quan militaven en el BOC. La victòria del Front d'Esquerres, el retorn de Dencàs, la persecució dels dencasistes dins de l'ERC i la ruptura de les JEREC avortaren momentàniament aquesta tendència filocenetista en el si del separatisme dencasista, però no en les JEREC fidels a Companys. Així, a l'inici de la Guerra Civil, Miravittles apostà per incorporar a la CNT totes les petites organitzacions i associacions dels serveis i, en concret l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (AFGC). Cal tenir en compte, que el màxim dirigent del Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat era en aquells moments Sebastià Clara, que havia compartit amb Miravittles afiliació i responsabilitat directiva dins de l'AFGC. Suposava, en darrer terme, d'una nova via per assolir la revolució nacional i proletària, la qual, al juliol-agost del 1936, ja no passava per Henri de Mann, sinó per la sindicació de la societat catalana.

La visió sindicalista del separatisme català

Els pèssims resultats electorals de les generals del novembre del 1933 i el fracàs de la rebel·lió nacionalista-proletària del 6 d'octubre del 1934, van fer reflexionar als sectors obreristes de l'ERC en una direcció molt clara: sense el suport de la CNT, qualsevol acció o mobilització política de pes a Catalunya estava condemnada al fracàs, fins i tot el repte de mantenir-se en el poder. Així, s'evidencià encara més l'enorme error de Dencàs i dels germans Badia d'haver utilitzat, entre el 1933 i el 1934, la Comissaria d'Ordre Públic per fer

front a la CNT a través de mitjans paralegals. Aquestes tàctiques van permetre a la Confederació bastir un discurs victimista que equiparava les pràctiques policials del binomi Arlegui-Martínez Anido i les de l'Esquerra. En conseqüència, abans dels Fets d'Octubre del 1934, ja havien sorgit veus dins de l'ERC que denunciaven la feixistització de les JEREC, nucli des d'on s'executà la política de persecució cenetista, i la necessitat de renovar el seu personal dirigent. Aquestes crítiques endegaren un procés a partir de l'octubre del 1934 que culminà amb la ruptura de les JEREC a la primavera del 1936.

L'intent, des del si de les JEREC, de restablir ponts i punts de contacte entre l'Esquerra i la CNT es va fer palès a partir del 1935. L'actitud filocenetista es veié afavorida per l'empresonament i exili, arran dels Fets d'octubre del 1934, de la major part dels dirigents i militants del sector dencasista de les JEREC, com el mateix Dr. Dencàs, els germans Badia o Daniel Domingo Montserrat. Així, resulta plausible apuntar que, probablement, Jaume Miravittles i Sebastià Clara, que acabà retornant a la CNT però mantenint la seva adscripció a l'ERC, participessin activament en aquest procés d'apropament a la Confederació, el qual es caracteritzà per la defensa del següent principi: calia vertebrar una única central sindical a Catalunya que tingués com a nucli fonamental, un cop depurada dels sectors faistes, la Confederació Nacional del Treball. En el primer número d'*Estat Català* de finals de març del 1935², s'assenyalava que

Fins ara les Joventuts d'Esquerra "Estat Català" s'han desentès de les qüestions sindicals i si alguna obra han realitzat ha estat - conjuntament amb certs elements aliats de la nostra política -, de disgregació dels sindicats ajudant a crear una nova central sindical. Actualment, i ja llavors, alguns dels nostres militants hu [sic] indicaren que aquella política era nefasta per a la classe treballadora. La nostra organització no havia ni ha de crear nous sindicats, tampoc ens podem desentendre de les lluites sindicals perquè la base de les nostres Joventuts, i àdhuc l'Esquerra Republicana, està formada en sa major part d'obrers. Seria una traïció a la massa dels nostres militants i a la del mateix proletariat separar tant gros sector de les seves lluites reivindicadores.

La nostra organització no ha de crear nous sindicats, tot el contrari devem lluitar per a la *unificació sindical*, a la formació d'una *central sindical única*, sigui quina sigui, però que per la seva tradició i per el seu historial, per ara, es insostenible la Confederació Nacional del Treball³.

Però la recança envers la CNT com a pal de paller del moviment sindical a Catalunya es fonamentava en el fet que

Avui dia la CNT està en mans de la FAI que l'ha transformada en un organisme específicament anarquista per l'abandó de les minories. Creiem que aquest abandó dels opositoristes és perjudicial a l'organització obrera, la qual se la mena a un convulsionisme que la fatiga i que a més decepciona al militant. Els vells anarquistes diran que la CNT havia declarat en els seus congressos la fe llibertària. Però això era una declaració de quatre líders que en res comprometia als militants. I si nosaltres abandonem la CNT per a crear nous sindicats que segueixin els nostres principis ideològics, no podem pas acusar a la FAI de fer anarquisme dins de la Confederació⁴.

Aleshores, per reconduir la CNT vers el camí d'un autèntic apoliticisme calia apartar-la de l'anarquisme. Segons el punt de vista dels homes de l'ERC i dels altres grups polítics esquerrans de Catalunya, la fe llibertària no era sinònim d'un autèntic apoliticisme. Pel

² Cal distingir entre aquest *Estat Català*, netament antidencasista, i el que s'edità amb la mateixa capçalera durant la primavera-estiu del 1936 que sí estava sota control de Dencàs i el Partit d'Estat Català sorgit de l'escissió de les JEREC.

³ "Opinions/ Qüestions Sindicals", *Estat Català*, por-tantveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català, nº 1, 28-III-1935, p. 4.

⁴ *Ibid.*

contrari, es tractava d'una ideologia, amb molts matisos i corrents, que disfressava de neutralitat política allò que en realitat constituïa una crítica, molt en la línia de la realitzada pels moviments feixistes, contra l'existència de partits polítics. En el fons, el sindicalisme llibertari pretenia substituir el domini polític del partit pel del sindicat. Per aquesta raó, l'articulista d'*Estat Català* tornava a ressaltar que

No hem de fer sindicats polítics. La tradició catalana, tradició que segueix fidel l'obrer català, vol que els sindicats siguin solament una força econòmica; és a dir el *sindicat ha d'ésser sindicalista* i propugnar per esdevenir l'únic endegador de la producció.

[...]
Per l'Unificació Sindical; per la no intromissió dels sindicats a la política, per que no serveixin de carn a cap grup ni partit polític.

Per la sindicalització dels sindicats i els sindicats per al Sindicalisme ⁵.

Tanmateix, l'apoliticisme i el sindicalisme pur no suposaven més que entelèquies retòriques. Un mite bastit pels mateixos catalanistes de totes les tendències per destacar que la causa nacional de Catalunya i la dels seus obrers es trobava per damunt de qualsevol ideologia política. En el número següent d'*Estat Català*, les tesis del sindicalisme apolític esdevingueren una defensa força explícita del trentisme cenetista i una crítica al sindicalisme ugetista:

Catalunya és un fet innegable i irrefutable que el seu proletariat és totalment sindicalista. Mireu, s'han fet assaigs més o menys importants d'ençà uns quants anys enrera, en sentit completament oposat a aquell i tots ells han fracassat o estan fracassant. La UGT n'és un exemple patent. Les fraccions sindicals de la Unió Socialista de Catalunya i les del Bloc Obrer i Camperol (Aliança Obrera) en són una altra prova ben palesa. L'esperit que infiltra les organitzacions suara esmentades és la de conquerir la voluntat de la massa proletària per a servir el respectiu partit polític. El sindicalista català no admet tutelatges de ningú i menys encara d'un ordre polític⁶.

A banda del paper important que hauria de desenvolupar la CNT i especialment els trentistes en la reorganització del sindicalisme a Catalunya, l'articulista d'*Estat Català* subratllava la necessitat de comptar amb les petites associacions i sindicats professionals de caire corporatiu, com el CADCI o l'AFGC, per acabar de bastir la refundada central sindical única de Catalunya:

A Catalunya, existeixen avui infinitat de Sindicats eminentment sindicalistes, amb aquell esperit clàssic d'antuvi. Això pot servir -nos de base per a la nostra campanya pro-unificació sindical. Tots aquests sindicats, cada dia més nombrosos i importants, podrien convocar una "conferència sindical" general de tot Catalunya. Recordem alguns d'ells per a copsar la seva importància, trentistes, sindicats d'oposició CNT, Mercantil, Comunicacions, etc. Aquests, alehores, caldria que fessin una crida a la massa integrant de la CNT per tal d'anar a una acció conjunta sindical, establint una central sindical única⁷.

En definitiva, sense explicitar-ho pel seu nom, les JEREC reclamaven el 1935 una mena de refundació de la CNT en la mateixa línia del 1910-1911: un sindicat per damunt de les idees polítiques i que pogués integrar tots els segments socials i polítics de Catalunya. Tot i que aquesta idea no arribà mai a concretar-se en el terreny de la pràctica, sí que l'Esquerra va fer notables esforços, entre el 1935 i el 1939 i especialment durant la Guerra Civil, per apropar-se a la CNT i aconseguir que les petites associacions professionals i corporatives

⁵ *Ibid.*

⁶ "Opinions-Qüestions Socials/ Cal unificar els sindicats", *Estat Català*, por-tantveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català, nº 2, 14-IV-1935, p. 2.

⁷ *Ibid.*

d'obriers s'adherissin a la Confederació. Això sí, amb la contrapartida que la CNT adoptés o sostingués una posició filo-ERC i netament contrària al PSUC, al POUM i a la UGT. Per a l'Esquerra, els socialistes unificats i els comunistes heterodoxos constituïen els seus rivals polítics més immediats, els quals, a l'estiu del 1936, varen créixer numèricament per l'absorció de dissidents de l'ERC i per l'augment d'adherents a la UGT. Lògicament, aturar l'ascens afiliatiu de la UGT suposava, per a la CNT, un motiu de pes per acostar-se políticament al partit de Companys.

La crida de la "Soli" a l'adhesió de l'AFGC dins de la CNT

La pretensió de l'ERC per apropar les petites associacions professionals i corporatives a l'òrbita de la CNT tenia el seu origen en la pèrdua d'influència que, des del 1933, havia patit l'Esquerra dins d'entitats com la Unió de Rabassaires i el CADCI. Els beneficiaris del declivi de l'ERC havien estat sobretot els socialistes catalanistes i els comunistes heterodoxos. Ara bé, abans de la Guerra Civil, l'única associació on la USC i el BOC-POUM no havien aconseguit desplaçar el predomini de l'ERC havia estat l'AFGC, on la presidència de Jaume Miravittles havia actuat de fre a la irrupció de socialistes i comunistes. Tanmateix, tant l'AFGC com la Unió de Rabassaires o el CADCI podien, a l'inici de la guerra, haver-se mantingut com a entitats independents al marge de les grans centrals sindicals. Però el decret de sindicació obligatòria potencià l'ambició de la CNT i la UGT per dominar la totalitat de l'afiliació sindical i així pressionaren a les petites entitats corporatives a adherir-se a una de les dues. L'inconvenient de no fer-ho consistia a romandre al marge de les subvencions estatals i de les borses de treball oficials. Davant d'aquesta tesitura, no els quedava altre remei a les petites associacions corporatives que integrar-se en la UGT o la CNT. I enfront d'aquest dilema, l'ERC maldà perquè l'orientació sindical de la Unió de Rabassaires, del CADCI o de l'AFGC es dirimís en un sentit cenetista.

Certament, els plantejaments sindicalistes de l'ERC coincidiren amb els de la CNT en un aspecte fonamental: la voluntat de convertir la CNT en la central sindical única de tot Catalunya. I és que per a l'Esquerra, la CNT constituïa la salvaguarda de la tradició afiliativa i sindical *catalana* enfront de la cultura socialista i comunista, identificada amb valors *no catalans*. Tot i aquests punts de trobada ideològics amb el sindicalisme llibertari, l'ERC hagué de renunciar a la pretensió d'una CNT al marge d'idees polítiques i assumí que el nord ideològic de la Confederació seguiria sent l'anarquisme. La contrapartida de l'aposta de l'Esquerra en favor del sindicat llibertari implicava no interferir en l'organització interna de la CNT. Però això suposava un mal menor davant de la necessitat de l'ERC de frenar el creixement afiliatiu del PSUC i el POUM, el qual s'estava produint de forma efectiva a través de l'adhesió sindical a la UGT. Lògicament, aquells que pel decret de sindicació obligatòria

s'apuntaren a la UGT acabaren dins l'òrbita dels dos partits marxistes. I aquest fet també perjudicava directament a la CNT.

Per tots aquests motius, la CNT no va dubtar a seguir el joc a l'ERC i s'esforçà en aconseguir l'adhesió d'aquestes associacions corporatives a l'anarcosindicalisme. Ara bé, per assolir aquest objectiu la CNT havia de procurar oferir una imatge de certa moderació revolucionària i mantenir el discurs tecnocràtic que havia adoptat des del 1935. En aquest sentit, i enmig del procés revolucionari, el primer que havia de demostrar la Confederació era la seva voluntat de no trencar l'ordre polític establert per la Constitució del 1931 i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1932. Això significava respectar l'existència de l'estat republicà, de les seves institucions i dels seus funcionaris⁸.

La certificació d'aquest respecte institucional tingué un dels seus primers avisos el 21 d'agost del 1936, quan *Solidaridad Obrera* va publicar un article on es demanava la integració dels funcionaris de la Generalitat i dels membres de l'AFGC en la CNT. Òbviament, reclamar l'adhesió dels empleats de la Generalitat a la central anarcosindicalista indicava que es pretenia mantenir l'existència de les institucions de l'autonomia regional catalana. Així, l'article de la "Soli" del 21 d'agost del 1936 criticava el servilisme dels funcionaris envers l'estat i assenyalava que el funcionari era un treballador com qualsevol altre amb els seus corresponents drets laborals, i entre aquests calia incloure el dret a la sindicació:

Muchas veces hemos observado, por cierto con mucha extrañeza, que funcionarios de los municipios, Generalidad y demás corporaciones oficiales, a pesar de percibir en su inmensa mayoría sueldos inferiores al de los trabajadores peor retribuidos de cualquier profesión manual, han pretendido significarse como una clase social privilegiada, despreciando el contacto con los demás trabajadores, rehusando incluso la relación normal que debe existir entre todos los que viven de su salario.

Esta especial y particularísima manera de ser de los funcionarios [...] le ha tenido sojuzgado al capricho del político de turno, y ha preferido buscar un hipotético mejoramiento, mendigando el favor, en lugar de reivindicar el derecho que como trabajador debe corresponderle⁹.

En conseqüència, l'articulista de la "Soli" manifestava que no resultava estrany que els funcionaris haguessin mantingut una capacitat adquisitiva molt per sota a la d'altres treballadors del mateix sector de serveis com els mercantils:

Es en estas condiciones como se hacen posibles ciertos "olvidos" por parte del patrono del Estado. Por ejemplo: mientras los dependientes de escritorio perciben como mínimo, a partir de determinada edad, sueldos de 400 pesetas mensuales, hay en la Generalidad más de dos mil empleados, la inmensa mayoría de ellos con la responsabilidad de sostener una familia, que perciben la irrisoria cantidad de doscientas pesetas mensuales¹⁰.

Paradoxalment, la crítica al servilisme laboral i associatiu dels funcionaris de la Generalitat suposava també un atac a la mateixa ERC donat que, en els seus anys de govern a la Generalitat, l'Esquerra no havia aconseguit ofertar ni sortir-se'n amb la gran demanda de

⁸ Segons Julián Casanova, el juliol del 1936, la CNT no es dedicà a preparar la societat revolucionària, sinó a combatre la contrarrevolució. Potenciaren la persecució de feixistes que no pas dissenyaren un proposta d'organització revolucionària. Així, enlloc de vertebrar una alternativa pròpia, s'incorporaren als organismes unitaris de poder, com el Comitè de Milícies Antifeixistes o al govern de la Generalitat. A més a més, la CNT va haver d'afegir-se a les iniciatives de tècnics i treballadors de l'administració, identificats pels sectors més puristes de l'anarquisme amb l'enemic burgès. Però resultà que la fi de l'enemic burgès no podia ser total, ja que la CNT va comprovar que en la lluita contra la "reacció" no estava sola: hi eren els republicans d'esquerra de l'ERC, que als anys deu i vint havien estat advocats seus; a Julián CASANOVA, *De la calle al frente...*, op. cit., pp. 162-165 i 176.

⁹ Un militante de Servicios Públicos, "A los funcionarios de la Generalidad", *Solidaridad Obrera*, 21-VIII-1936, p. 13.

¹⁰ *Ibid.*

l'AFGC: un Estatut de Funcionaris. Així, l'article de la "Soli" considerava l'AFGC una entitat poc adequada pel seu caràcter "pairalista" i submís al poder instituït per tal de reclamar millores laborals i salarials per als funcionaris de la Generalitat. Per això, *Solidaridad Obrera* ressaltava la necessitat d'aprofitar els avantatges del decret de sindicació obligatòria per integrar els funcionaris dins d'un autèntic sindicat reivindicatiu, és a dir, la CNT:

Precisa, [l'AFGC] para estimular la acción de mejoramiento económico que los funcionarios se sientan trabajadores, que se confundan con ellos, que sientan y vivan sus inquietudes, que cumpliendo, en el trabajo, con su deber, como lo cumple el albañil, el carpintero, el oficinista y el técnico, reivindique la independencia moral y social que le corresponde como trabajador y como hombre.

Pero para ello es preciso que empiece a producirse en el orden sindical como tal trabajador, organizándose de manera que tenga derecho a reivindicar su mejoramiento económico. Que no le asuste el calificativo de obreros ni la actuación que le corresponda como tal en las filas del proletariado militante. Y que no le preocupen las supuestas exageraciones en la actuación sindical al organizarse en Sindicato en el seno de la organización confederal, ya que con la independencia intersindical de las organizaciones de la CNT, todas las secciones son autónomas y respetadas en sus características profesionales¹¹.

En definitiva, les planes de la "Soli" reclamaren l'adhesió de l'AFGC i dels seus membres a la CNT com a via per superar l'"amarillisme" que havia imperat en la trajectòria associativa de l'entitat presidida per Jaume Miravittles. Ara bé, cal destacar una altra extraordinària paradoxa que representava aquesta crida a la incorporació de l'AFGC dins de la CNT: foren els mateixos homes d'ERC, com el propi Jaume Miravittles, acusats pels llibertaris de convertir l'Associació de Funcionaris en una entitat "grogà", els que també reclamaren insistentment l'ingrés de l'AFGC en la CNT.

El desig de Miravittles d'incorporar l'AFGC en el sindicalisme cenetista

El 22 d'agost del 1936, un dia després de publicar-se a les planes de *Solidaridad Obrera* l'article comentat a l'apartat anterior, el mateix diari anarcosindicalista edità una entrevista a Jaume Miravittles, on apostava per l'adhesió de l'AFGC a la CNT. L'entrevista es plantejava com un instrument propagandístic en favor de la Confederació, ja que l'endemà, 23 d'agost, l'AFGC havia convocat una assemblea en el Teatre Olympia per decidir el pas a la CNT o a la UGT. L'entrevista, certament minimalista, constava d'una sola i elemental pregunta: "¿Qué orientación ha de tomar la Asociación de Funcionarios?". La resposta de Miravittles va resultar molt més extensa i certificà el seu desig de situar l'AFGC dins de la CNT pel caràcter català i revolucionari de la Confederació:

Mi posición en estos históricos y trascendentales momentos, es evitar que la entidad se subdividea en dos pedazos, y por eso propugno por la unidad sindical. Ahora bien, si la orriente de la asamblea se manifiesta de una manera decidida, usando del derecho que tengo para exponer mi criterio, señalaría se inclinara a ingresar en la Confederación Nacional del Trabajo. Aunque en diferentes momentos y a raíz de los hechos gloriosos del 19 de julio, haya podido discrepar de los compañeros de la Confederación, yo, estando dentro de la "Esquerra Republicana de Catalunya", junto con Aiguadé, Casanovas, Companys, etc., soy de los que he propugnado siempre el ingreso en la CNT. No por ningún deseo incontrolable, sino porque tengo el convencimiento de que es el organismo auténticamente catalán nacido de lo más profundo de las realidades catalanas¹².

¹¹ *Ibid.*

¹² "La Asociación de Funcionarios de la Generalidad y el presente momento social que vivimos.- Declaraciones interesantísimas de Jaime Miravittles", *Solidaridad Obrera*, 22-VIII-1936, p. 1.

L'anàlisi de Miravittles sobre el contingut humà de l'AFGC es pot qualificar certament de realista: la major part dels associats a l'AFGC s'havien de considerar "masa neutral" ja que només cercaven un aixopluc mutual i laboral per damunt de qualsevol adscripció política. La lluita pel control de l'entitat s'havia concentrat sempre en una minoria vinculada als diferents partits catalanistes. Només cal recordar els poquíssims associats que empresonaren pels Fets del 6 d'Octubre del 1934. Òbviament, d'altres, sense que es demostrés mai la seva participació real en l'assonada, patiren sancions administratives de caire provisional fins el moment en què el mateix règim transitori de la Generalitat els reincorporà als seus llocs de treball. Per aquesta raó, el mateix dia que devia realitzar-se l'assemblea de l'AFGC al Teatre Olympia, diumenge 23 d'agost del 1936, *Solidaridad Obrera* va publicar dos articles on s'insistia, no en els valors ideològics de la CNT, sinó en la capacitat d'aquesta per aconseguir les màximes millores laborals i salarials per als funcionaris, sobretot els de les categories més baixes:

Una de las primeras cuestiones que hay que resolver rápidamente en esta nueva actividad que desde hoy deben desplegar los funcionarios, es el Estatuto o bases de trabajo de los servicios públicos y oficiales, y es preciso que en ellas se establezca la revisión de salarios y categorías. Deben desaparecer los salarios bajos y en compensación si se quiere pueden reducirse los sueldos excesivos¹³.

El fet realment interessant de l'article consistia en l'acceptació, malgrat l'establiment d'un procés revolucionari aparentment igualitari, de les diferents categories de l'administració pública de Catalunya. És a dir, la CNT aprovava formalment l'estructura laboral de l'administració autònoma prèvia a la revolució iniciada el juliol del 1936 i l'únic matís es centrava en la possibilitat de reequilibrar les diferències salarials. D'aquesta forma, en un altre article de la "Soli" del mateix 23 d'agost es proposava la supressió del treball temporal i l'establiment de quatre categories de funcionaris amb els sous corresponents: auxiliars, 6.000 pessetes anuals; oficials, 8.000 pessetes anuals; cap de negociat 10.000 ptes anuals i cap de secció, 12.000 pessetes anuals. Ressaltava l'article que aquells funcionaris que cobressin més de 12.000 pessetes anuals havien d'acceptar cobrar les 12 mil o renunciar al càrrec o plaça de funcionari¹⁴. La proposta de la CNT contrastava amb l'avantprojecte d'Estatut de Funcionaris de l'AFGC elaborat el 1935, en el qual es plantejaven fins a set categories on l'auxiliar segon, la categoria més inferior, es preveia que cobrés 5.000 pessetes mentre que el cap de negociat primer i el cap de secció, les categories més altes, haurien de rebre 13.000 i 16.000 pessetes respectivament. Per tant, la proposta cenetista augmentava en mil pessetes l'assignació de la categoria més baixa i reduïa fins a 4 mil pessetes el sou proposat per l'AFGC per a les categories més altes¹⁵.

¹³ "Insistiendo a los funcionarios de la Generalidad", *Solidaridad Obrera*, 23-VIII-1936, p. 11.

¹⁴ "Las aspiraciones de los funcionarios de la Generalidad", *Solidaridad Obrera*, 23-VIII-1936, p. 13.

¹⁵ Veure l'Apèndix 7: "Avant-projecte d'Estatut de Funcionaris redactat i proposat per l'AFGC a l'abril del 1935". Les propostes salarials de la CNT respecte als funcionaris contrasten amb l'afirmació d'Anna Monjo, la qual assenyala que, durant la Guerra Civil,

Sens dubte, tot i la reducció salarial proposada per a les categories superiors de l'administració autònoma de Catalunya, la proposta salarial de la CNT per als funcionaris de la Generalitat s'allunyava de l'igualitarisme i l'antiestatisme clàssic dels cercles llibertaris. En primer lloc, implicava acceptar l'existència de múltiples titulacions acadèmiques oficials com a requisit indispensable per a accedir a una plaça de funcionari. Paral·lelament, s'assumia la pervivència de diferents categories de tècnics de l'administració i, lògicament, de la tecnocràcia. I, finalment, posava de manifest que el governamentalisme de la CNT no es va tractar d'una opció sorgida de forma sobtada i forçada per la proposta de Josep Tarradellas d'incorporar als anarcosindicalistes al govern de la Generalitat en setembre del 1936. En realitat, la CNT havia efectuat un gir ideològic notable des dels Fets d'Octubre del 1934, apostant per la recuperació de les tesis sindicalistes, corporatives i tecnocràtiques apuntades per la direcció cenetista dels anys 1930-1931. En definitiva, la incorporació de la CNT al govern de la Generalitat el setembre del 1936 seguí la línia apuntada per Miravittles respecte a l'AFGC i l'ERC de mantenir una línia d'actuació filocenetista per tal de contrarestar el bloc marxista PSUC-POUM-UGT.

La formació de la Secció d'Obrers i Empleats de la Generalitat del Sindicat Únic de Serveis Públics

Tot i la convicció que semblaven tenir els dirigents del Sindicat de Serveis Públics de la CNT sobre la incorporació de l'AFGC a la Confederació Nacional del Treball, l'assemblea del Teatre Olympia del diumenge 23 d'agost del 1936 no solucionà el problema de l'adhesió de l'AFGC a la UGT o a la CNT. Segons el cronista de la "Soli", l'assemblea s'inicià molt favorablement per als interessos de la central anarcosindicalista quan la funcionària de la Generalitat i membre de l'AFGC, Pilar Roca, va realitzar un discurs en favor de la incorporació a la CNT de l'Associació de Funcionaris:

Desde el primer momento, y particularmente, después de las sencillas, pero elocuentes palabras de la simpática compañera Pilar Roca, se pudo apreciar bien claramente que la inmensa mayoría de los funcionarios son decididamente partidarios de ingresar en la Confederación Nacional del Trabajo¹⁶.

Cal recordar que Pilar Roca havia estat, a l'agost del 1932, vocal del Consell Directiu de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC) presidit per Rafael Ramis; posteriorment, el 1933, es va fer sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC; i, finalment, el juliol d'aquell mateix any, s'incorporà a la Comissió de Cultura del primer Consell Directiu de l'AFGC presidit per Rafael Ramis. Així, el cas de Pilar Roca evidenciava que l'adhesió dels membres de l'AFGC a la UGT o a la CNT no venia motivada, exclusivament, per coherents

la CNT s'oblidà de les funcions reivindicatives per esdevenir una organització centrada en l'organització del treball i de la guerra, a Anna MONJO, *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*, Barcelona, Laertes, 2003, pp. 152-153.

¹⁶ Un militante de Servicios Públicos: "El problema de los funcionarios \Después de la Asamblea", *Solidaridad Obrera*, 26-VIII-1936, p. 10.

implicacions ideològiques. Si se segueix la trajectòria associativa de Pilar Roca, explicitada en planes precedents, es pot comprovar que els seus moments de màxim protagonisme dins de l'ACE-GC i l'AFGC es van produir durant la presidència de Rafael Ramis, el qual actuà com a instrument del líder de la USC Joan Comorera. És més, Pilar Roca, durant la presidència de Miravittles a l'AFGC, no va ocupar un sol càrrec de rellevància. Per tant, la lògica apuntava al fet que Pilar Roca es decantés per la UGT i no per la CNT; i, tanmateix, esdevingué una decidida partidària de la central anarcosindicalista.

Ara bé, mentre Pilar Roca apostà per la CNT, Jaume Miravittles sorprengué als observadors del Sindicat de Serveis Públics de la CNT desplaçats a l'assemblea del Teatre Olympia amb una manifestació de neutralitat sindical. Miravittles puntualitzà que, com a president de l'AFGC, no devia opinar ni orientar el vot dels adherents de l'AFGC. Probablement, els sectors filocenetistes de la direcció de l'ERC li haurien aconsellat prudència i que no fes tan explícita la seva postura favorable a la CNT. Cal tenir present que, a finals d'agost i principis de setembre del 1936, s'estava gestant la crisi del govern de Joan Casanovas, el qual tenia com una de les característiques principals el seu anticenetisme. En conseqüència, la direcció de l'ERC devia témer que un excessiu filocenetisme de Miravittles afavorís noves tendències rupturistes dins de l'Esquerra ¹⁷.

Així, la "imparcialitat" sobtada de Miravittles ajornà la votació i conduí a la constitució d'un Comitè paritari de filocenetistes, filougetistes i independents per resoldre el problema de l'adhesió i refundació sindical de l'AFGC:

Y precisamente, porque esto quedó clara y patentemente constatado [el suport dels membres de l'AFGC a la CNT] con los entusiastas aplausos tributados a las palabras de la citada compañera, cuando ésta declaraba su simpatía por la CNT, es por lo que no pudimos comprender, por lo que todavía no comprendemos, la actitud adoptada por Miravittles, el cual después de haber manifestado su deseo favorable al ingreso en la CNT en el momento en que la Asamblea iba a satisfacer este deseo, se disculpa con una propuesta de neutralidad, extemporánea y sospechosa.

La asamblea aceptó, como solución más fácil, el nombramiento de un Comité organizador de un sindicato que, de momento, hasta su definitiva organización, ha de mantenerse autónomo, eligiendo para ello a seis compañeros de la CNT, seis de la UGT y tres de criterio independiente ¹⁸.

Tanmateix, la "Soli" denuncià intents de manipulació del Comitè en benefici de la UGT. Així, apuntaren possibles favors laborals i salarials entre els funcionaris perquè aquests adoptessin una orientació sindical favorable a la central socialista:

En algunos Departamentos, se están realizando maniobras mal disimuladas, en beneficio no sabemos de qué ni de quién, las cuales deben evitarse a toda costa. Hay que acabar con la pretensión de algunos altos empleados y quizás de algún titular del Departamento, de considerar que éste es como una cosa de propiedad particular, sobre todo, en lo que hace referencia a las cuestiones que afectan al personal.

[...]

Veremos si el Comité Revolucionario elegido en la samblea del domingo sabe cumplir con su deber ¹⁹.

¹⁷ L'anticenetisme i antisindicalisme, en general, del govern Casanovas i d'algun dels seus consellers, com el de Governació, Josep Mª Espanya, a Joan CASANOVAS I CUBERTA, Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, pp. 187-197; i Albert MANENT, *Josep Maria Espanya. Conseller de la Mancomunitat i de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1998, pp. 57-67.

¹⁸ *Íbid.*

¹⁹ *Íbid.*

En resum, la sensació de frustració dins dels cercles cenetistes sobre el tema de l'adhesió sindical de l'AFGC començava a resultar molt notable:

Se nos defraudó en nuestros deseos e ilusiones. Debiendo hacer constar, no obstante, a renglón seguido, que de ello no tuvieron la culpa los asambleístas, sobre todo si se tiene en cuenta que la mayoría están poco acostumbrados a soportar las incidencias que se producen en esta clase de debates²⁰.

Poc convençuts de les possibilitats d'adhesió de l'AFGC a la CNT, el dijous 27 d'agost del 1936, les planes de la "Soli" constataven que un grup de funcionaris de la Generalitat havien optat per constituir el Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (SUGFC):

Camaradas: Un grupo de funcionarios de la Generalidad de Cataluña, creyendo un deber y una necesidad moral ingresar en las filas de la CNT se ha constituido con fecha 25 de los corrientes en Sindicato Único de Funcionarios de la Generalidad de Cataluña (CNT):

Ha sido elegido, interinamente, en espera de la convocatoria de una asamblea que decida, un Comité integrado por los compañeros siguientes: José Garbi, presidente; Pelayo Barrera, secretario; Juan Torruella, contador; Francisco Tió, tesorero; vocales: Antonio Cinca, Vicente Pena, Alejo Orteu y Ramón Navarro.

Hacemos un llamamiento a todos los funcionarios que sienten al igual nuestro la inquietud del momento, invitándoles al ingreso en la Confederación Nacional del Trabajo²¹.

El diumenge 30 d'agost, la "Soli" certificava la creació del Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (SUGFC), també conegut com la Secció d'Empleats i Obrers de la Generalitat del Sindicat de Serveis Públics de la CNT. Les planes de *Solidaridad Obrera* assenyalaven que el SUGFC apostava per la desaparició del funcionari com a buròcrata per convertir-se en un treballador públic. Aquest matís pretenia conciliar el clàssic discurs antiestatista de la Confederació amb l'acceptació de la realitat estatal com a ordenadora de la revolució²². El 6 de setembre del 1936, una segona assemblea de l'AFGC en el Teatre Español donà com a resultat 530 vots a favor de l'adhesió a la UGT per 509 en benefici de la CNT²³. Com a conseqüència, aquells que es mostraren contraris a la Unió General de Treballadors s'incorporaren al SUGFC. Ràpidament, la direcció del Sindicat de Serveis Públics manifestà que, davant d'un marge de vots tan escàs, els membres de l'AFGC partidaris de l'adhesió a la CNT no estaven obligats a acceptar la decisió de l'assemblea i, per tant, podien donar-se de baixa de la nova AFGC-UGT i passar-se al SUGFC:

Por esta razón, nosotros recomendamos a todos los funcionarios el ingreso inmediato al Sindicato de Servicios Públicos, Sección de Obreros y Empleados de la Generalidad afectos a la CNT para establecer por medio de los acuerdos de la próxima asamblea general las bases que habrán de servir de norma y orientación para lo sucesivo.

Los representantes de la tendencia CNT en el Comité de la Asociación tenemos al mismo tiempo la satisfacción de comunicar a los funcionarios que la representación "independiente" al citado Comité, formada por los compañeros: José Clopés, Juan Rico y Enrique Saperas, firman este llamamiento, recomendado a los funcionarios "neutros" que ingresen todos en la Confederación Nacional del Trabajo.

!Trabajadores, funcionarios de la Generalidad, todos a la CNT.

²⁰ *Ibid.*

²¹ "Un grupo de funcionarios de la Generalidad de Cataluña, ingresan en la CNT", *Solidaridad Obrera*, 27-VIII-1936, p. 13.

²² "A los funcionarios de la Generalidad", *Solidaridad Obrera*, 30-VIII-1936, p. 2.

²³ *Solidaridad Obrera*, 10-X-1936, p. 12.

Pilar Clara, José Guix, Eduardo Lorenzo, Manuel Grau, José Barceló, José Clopés, Juan Rico y Enrique Saperas.

En representación de todos:

Sebastià Clara²⁴.

Els noms dels signats corresponien a funcionaris de la Generalitat que havien estat vinculats amb major o menor grau d'implicació associativa a l'AFGC entre el 1933 i el 1936. Així, a banda de Pilar Roca i Sebastià Clara, personatges ja comentats al llarg d'aquestes planes, cal apuntar que Manuel Grau i Llorca havia estat soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i segons el Butlletí de l'AFGC de juny de 1934, ocupava plaça de funcionari en el Departament d'Obres Públiques. També va tenir càrrecs de responsabilitat dins de l'AFGC: va ser vocal primer del Consell Directiu escollit en la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934 i que situà a Miravittles com a president de l'entitat; vocal de festes del Consell Directiu de l'AFGC escollit en l'Assemblea General celebrada el 26 de maig de 1935; i, a finals del 1935, esdevingué president de la Secció d'Esbarjo de l'AFGC.

Quant a Josep Guix no ocupà càrrecs de gestió en l'AFGC ja que, en la Junta General de l'Associació celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, el va derrotar Abelard Tona i Nadalmai per 235 vots a 85, quan optava a la vocalia de Bibliotecari del Consell Directiu de l'AFGC. Finalment, Joan Rico i Garriga era funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona i president, des de l'octubre del 1935, de la secció de l'AFGC, Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat. Així mateix, també havia fet dé vocal president de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el 16 de novembre de 1935. Per tant, el nou Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya inicià la seva trajectòria a partir d'una sèrie de personatges provinents de l'AFGC, essent el seu líder indiscutible Sebastià Clara.

La constitució del SUFGC es fonamentà en destacar la il·legimitat de l'assemblea del Teatre Español i, per tant, en assenyalar la nova AFGC-UGT com un sindicat poc representatiu dels funcionaris de la Generalitat. Certament, la "Soli" va descriure l'assemblea del Teatre Español com una escenificació de les arts manipuladores del sindicalisme socialista:

Como meros espectadores, entramos en el local del Teatro Español a desvanecer nuestras dudas, que, desgraciadamente, no pudieron desvanecerse, pues de antemano sabíamos tenía que ser saboteada la verdad, pues en todas las votaciones de tipo político, los socialistas se pintan solos y no nos sorprendió ver en la puerta, donde hábilmente se colocaron las urnas, negar el derecho de voto a los funcionarios no asociados a la llamada Asociación de Funcionarios (que son en número considerable), ni dejar usar tampoco el mismo derecho a los llamados funcionarios despedidos, del que nos consta, muchos de ellos son por rencillas políticas.

[...]

También fue pintoresco, después de la votación, el traslado de las urnas al local de la Asociación de Funcionarios, para verificar en casa propia el escrutinio, y dejamos el comentario a quien corresponda²⁵.

Tanmateix, cal desestimar la queixa cenetista sobre la negativa de l'assemblea a

²⁴ "A los funcionarios de la Generalidad", *Solidaridad Obrera*, 12-IX-1936, p. 4.

²⁵ "La asamblea de funcionarios de la Generalidad en el Teatro Español", *Solidaridad Obrera*, 8-IX-1936, p. 4.

permetre el vot dels funcionaris no adscrits a l'AFGC, perquè, lògicament, no es tractava d'una assemblea de funcionaris de la Generalitat sinó de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Però, contradictòriament, un altre article de la "Soli" apuntava que finalment el comitè organitzador de l'assemblea va permetre el vot de tots els funcionaris de la Generalitat assistents a l'assemblea encara que no formessin part de l'AFGC. I tot i així, es va produir la derrota de l'opció cenetista. En conseqüència, segons el punt de vista dels anarcosindicalistes, la victòria dels pro-ugetistes només es pot entendre en la mesura que es va manipular l'assemblea del Teatre Español:

Todos sabemos, compañeros, que la asamblea efectuada el pasado domingo, día 6, no refleja el espíritu de los funcionarios. Sabemos, por noticias que nos merecen crédito, que las delegaciones de Tarragona y Gerona no presentaron el acta de su votación, sea por lo que sea, el caso es que dominando terreno, el ambiente confederal decidió la votación el acta de Lérida. Y bien, compañeros, si el resultado de veintiún votos de diferencia es el verdadero sentir de los obreros de Servicios Públicos, nosotros decimos que no.

[...]

Camaradas de Servicios Públicos de la Generalidad de Cataluña: ¡Viva la CNT!
Por los confederales: Manuel Píera, Pedro Gabá, A. Gallofré, V. Jiménez²⁶.

D'aquesta forma, es va consolidar la ruptura de l'AFGC entre aquells que es mantingueren en el seu si i l'orientaren vers la UGT i aquells que l'abandonaren i decidiren integrar-se en el SUFGC. En conseqüència, el 27 de setembre del 1936, el Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya celebrà un assemblea al Teatre Nou de Barcelona i escollí la seva Junta Directiva definitiva, amb Sebastià Clara al capdavant ²⁷. Segons la publicística dels anarcosindicalistes, el SUFGC s'estava constituint a partir de l'adhesió dels empleats públics de baixa categoria (considerats majoritaris en la funció pública) enfront d'aquells privilegiats i "burgesos" que havien derivat a l'AFGC-UGT:

De algunos días a esta parte se viene observando una efervescencia nada común entre los funcionarios de la Generalidad, a causa sin duda, de haber pasado a primer plano la sindicación del personal.

Esto a nosotros se nos antoja muy alentador, da lugar, no obstante, a comentarios de toda índole, mayormente en aquellos sectores en que existen todavía capas sociales influenciadas por el prejuicio de clase. Porque no hemos de olvidar que entre los funcionarios de la Generalidad existen todavía, aunque en exiguo número, los que alardean de mayor cultura para imponer su criterio, sin advertir la profunda transformación que se está operando en todos los órdenes de la vida social.

Las indicaciones que estos señores hacen, la campaña que realizan, las actividades que desarrollan en estos críticos momentos, parece sean tendentes a crear un estado de opinión en las distintas secciones de la Generalidad, con el deliberado propósito de asegurar una corriente favorable hacia determinada sindical, que aun cuando para nosotros es digna de que se le guarden todos los respetos, no se aviene con las tácticas y procedimientos que informan la gloriosa Confederación Nacional del Trabajo²⁸.

En definitiva, cal destacar que fins el setembre del 1936 la CNT no es va dotar d'una secció sindical o d'un sindicat que aglutinés els funcionaris de la Generalitat. Un cop constituït, el SUFGC va insistir en la seva voluntat d'adherir els funcionaris de les categories inferiors de la Generalitat, tot qualificant la base afiliativa de la UGT com a "burguesa". Tanmateix, com s'ha pogut observar anteriorment en l'anàlisi de l'afiliació dels funcionaris -escriptors, la CNT no es nodrí únicament d'obriers manuals, sinó que va absorbir un bon grapat de professionals i

²⁶ "A los funcionarios de la Generalidad de Cataluña", *Solidaridad Obrera*, 8-IX-1936, p. 14.

²⁷ "A los empleados de la Generalidad. Aviso urgente", *Solidaridad Obrera*, 23-IX-1936, p. 11.

²⁸ "Para los empleados de la Generalidad atisbos", *Solidaridad Obrera*, 17-IX-1936, p. 12.

tècnics que en pocs mesos s'havien desenganyat del PSUC i del Partit d'Estat Català. Per la seva banda, la UGT va aplegar, no només intel·lectuals-professionals, sinó també treballadors manuals del sector secundari i funcionaris de la Generalitat pertanyents a les categories inferiors de l'administració.

47. L'ADHESIÓ DE L'AFGC A LA UGT: L'UGETISME I EL SECTOR DELS SERVEIS

L'adhesió de l'AFGC a la UGT de Catalunya no va simbolitzar ni va indicar, ni molt menys, la tendència del sindicalisme socialista català a imposar-se dins del sector dels serveis. Pel contrari, l'ugetisme va tenir notòries dificultats per hegemonitzar la sindicació del sector terciari durant la Guerra Civil, de tal forma que va haver de patir la decidida competència de la CNT i dels sindicats pòmistes de la FOUS. Aquesta, a més a més, va decidir ingressar, el setembre del 1936, a la UGT amb l'objectiu de sostreure-la al domini del PSUC.

La competència anarcosindicalista en el sector públic municipal

A l'igual que l'AFGC, l'Associació de Funcionaris Municipals de l'Ajuntament de Barcelona (AFMAB) va optar per adscriure's a la UGT i no a la CNT per una majoria no massa àmplia de vots: 992 contra 772 ¹. Per contra, la "Soli" donà una versió notablement diferent sobre quina havia estat la veritable tendència del vot dels membres de l'AFMAB. Segons *Solidaridad Obrera*, a finals de setembre del 1936, una assemblea celebrada al Teatre Olympia de Barcelona va decidir la dissolució de l'entitat per tal d'ingressar a la CNT. Tanmateix, el cronista de la "Soli" ressaltà les dificultats que posaren alguns dels assembleistes per tal de no fer efectiva la decisió d'adherir els empleats municipals de Barcelona a la Confederació Nacional del Treball:

Después de unas previas palabras del compañero J.R Magriñá, se pasa al nombramiento de la Mesa de discusión, cuyos cargos recaen en los compañeros R. Viñas, presidente; J. Arbós, secretario, y Faustino Marco, secretario de palabras.

Abierta la asamblea, se presenta en la Mesa una proposición de Jaime Durán i Ballera, en el sentido de que continúe la actual "Associació" y que se nombre un delegado de la CNT y otro de la UGT, y que los afiliados de la "Associació" queden en libertad de ingresar en la central que más les acomode.

La proposición no podía ser absurda ni extemporánea, y estuvo a punto de dar al traste con la asamblea.

En primer lugar, la "Associació", en su asamblea anterior, había acordado ya, por mayoría de votos, el ingreso en la CNT, y, posteriormente, las Secciones, reunidas por separado, habían ratificado dicho acuerdo, así como la disolución de la "Associació" y la constitución del Sindicato Único de Funcionarios. Por consiguiente, en esta asamblea no procedía otra cosa, del como indicaba la orden del día, que revalidar lo acordado por las Secciones y nombrar el delegado a la Federación Local (CNT).

[...]

Después de varias intervenciones, unas en pro y otras en contra, la asamblea acuerda dar por terminado el debate y proseguir la discusión del orden del día².

Dos dels protagonistes de la reunió, Jaume Rosquillas Magriñà i Jaime Duran i Ballera (en realitat Jaume Durany i Bellera) se'ls coneixia més per altres tasques professionals que no pas la de funcionaris. Famós membre de la FAI i oposat als sectors trentistes, Magriñà havia ocupat el càrrec de secretari del Comitè de la Confederació Regional del Treball l'any 1930 i, durant els anys següents, també actuà com a representant del sindicat de la Construcció de Mataró. Per tant, la seva orientació professional no era pas la d'empleat públic i, en

¹ David BALLESTER, *Els anys de la guerra. La UGT de Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Columna-Fundació Josep Comaposada, 1998, pp. 31-39.

² "Una Asamblea en el Olympia. En medio de un gran entusiasmo, la "Associació de Funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona" acuerda disolverse para constituir el Sindicato Único de Funcionarios del Ayuntamiento de Barcelona e ingresar en la CNT", *Solidaridad Obrera*, 25-IX-1936, p. 12.

conseqüència, resulta més que probable que la seva presència a l'assemblea del Teatre Olympia fos en nom del Comitè Regional de la CNT per tal de controlar el procés d'adhesió sindical de l'AFMAB ³. Per la seva banda, Jaume Durany i Bellera va treballar com a mestre i es va situar durant tot el primer terç del segle XX en l'òrbita del lerroxisme. Entre el 1904 i el 1923 va dirigir l'escola laica de la Casa del Pueblo o Fraternidad Republicana de Gironella, l'Escuela Cervantista del Círculo Republicano Fraternal del carrer Assaonadors de Barcelona i l'Escuela Cervantina del Centro Radical Instructivo de Caçà de la Selva. Així, Durany i Bellera va ser un militant del lerroxisme preocupat per la renovació pedagògica i, com a tal, conscient que la supervivència d'aquestes escoles, especialment les de Barcelona, depenia de les subvencions que pogués oferir l'Ajuntament de la ciutat. Com que es sentia vinculat al sector més obrerista del Partit Republicà Radical, quan el lerroxisme va experimentar un gir cap al centre-dreta durant els anys de la Segona República, Durany va acabar inscrivint-se el 1936 al Partit Republicà d'Esquerra de Marcel·lí Domingo ⁴. Resulta més que probable que, al setembre del 1936, Durany i Bellera, a l'igual que Àngel Samblancat, un altre lerroxista filocenetista, estigués vinculat o adscrit a la CNT.

En conseqüència, la discussió entre Rosquillas Magriñà i Durany i Bellera no es va produir perquè el primer defensés l'adhesió a la CNT i el mestre ex-lerroxista a la UGT. Més aviat sembla un debat sobre el mètode i la manera com s'havia de conduir l'assemblea del Teatre Olympia: Magriñà, des de la mesa presidencial, i escarmentats per l'adhesió de l'AFGC a la UGT, sembla que més aviat volia dirigir i orientar de forma partidista el sentit de la votació de l'AFMAB. Per contra, Durany sembla que podia haver reclamat dels caps cenetistes una major netedat en la celebració de l'assemblea. En tot cas, segons la premsa anarcosindicalista, la decisió final de la reunió comportà l'ingrés a la CNT de les seccions d'Arbitris, Tècnics, Brigades, Higiene i Sanitat, Proveïments, Administratius, Subalterns, Arts i Oficis, Cultura, Cementiris, Facultatius i Policia Urbana. Resulta curiós que una central d'orientació llibertària acabés acceptant la secció de Policia Urbana. Tanmateix, cal entendre aquesta adhesió (com la de la secció de Tècnics) com una mostra de la renovada orientació tecnocràtica i governamentalista que s'havia operat dins de la CNT des del 1935. I, en conjunt, totes aquestes seccions acabaren constituint el Sindicat Únic de Funcionaris Municipals de l'Ajuntament de Barcelona (SUFMAB). Per contra, aquells que es mostraren contraris a l'opció cenetista mantingueren les sigles de l'AFMAB i la refundaren com AFMAB-UGT ⁵.

³ Sobre Jaume Rosquillas Magriñà, veure Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya...*, op. cit., pp. 20, 31, 45, 55, 61, 82, 98, 181-184; i de la mateixa autora, *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)*, Lleida, Pagès editors, 2004, pp. 333-338.

⁴ Sobre Durany i Bellera, Joan B. CULLA I CLARÀ, *El republicanisme lerroxista a Catalunya...*, op. cit., pp. 185, 273, 302, 392, 411, 418, 430, 435, 439, 442, 449 i 459.

⁵ "Sindicato Único de Funcionarios del Ayuntamiento de Barcelona", *Solidaridad Obrera*, 30-IX-1936, p. 12.

S'adherís o no l'AFMAB a la UGT o a la CNT, el cert era que, dins de la funció pública, l'anarcosindicalisme comptava amb una meritòria representació sindical que es certificà amb l'ingrés de l'Associació de Funcionaris de l'Ajuntament de Santa Coloma de Queralt a la Confederació Nacional del Treball ⁶. Per contra, la CNT també va perdre afiliats i sindicats dins del sector del funcionariat, fet que constatava l'existència d'empleats públics en els anys precedents al gir governamentalista i tecnocràtic. Així, els funcionaris municipals de l'Ajuntament de Sabadell que havien militat en la CNT es passaren a la UGT. Ara bé, es va tractar del cas d'una Federació Local decididament trentista que, malgrat el Congrés unificador i suposadament reconciliador de Saragossa, va voler trencar definitivament amb el món de la CNT ⁷. En definitiva, tots aquests exemples relativitzaven la imatge clàssica que l'opinió pública havia atorgat a la CNT com a sindicat representatiu dels sectors manuals del sector secundari i, en menor grau, primari de Catalunya.

Certament, la realitat interna de la CNT resultava molt més complexa. En capítols anteriors, ja s'ha posat de manifest que, al llarg de l'estiu i l'inici de la tardor del 1936, l'anarcosindicalisme no va intentar absorbir militants i adherents només de l'àmbit manual sinó també de l'espai dels serveis. Tanmateix, dues foren les dificultats amb les quals va haver d'enfrontar-se la Confederació alhora d'aconseguir el suport dels treballadors dels serveis i, sobretot, dels funcionaris de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona. En primer lloc, el feble interès que l'anarcosindicalisme havia demostrat per ells durant els anys 1931-1936. I, en segon lloc, la més que possible desconfiança de molts empleats de l'administració autònoma regional i municipal envers el gir governamentalista, estatista i tecnocràtic de la Confederació Nacional del Treball. Tot i així, la CNT aconseguí, a l'estiu del 1936, penetrar amb força en el sector dels serveis i dels funcionaris, frenant l'impuls afiliatiu de vocació hegemònica que la UGT pretenia assolir entre els treballadors terciaris.

L'obligada expansió ugetista entre els serveis i el factor POUM

La tradicional i forta presència anarcosindicalista entre els treballadors manuals de Catalunya, gairebé obligaren a la UGT, durant el període previ a la Guerra Civil, a expandir-se entre els treballadors i empleats del sector dels serveis. Aquesta aposta afiliativa va ser més fruit de la necessitat que no pas de la convicció ideològica. Cal tenir present que la UGT va néixer el 1888 no com un sindicat de serveis sinó com una central obrera que pretenia unir tots els treballadors d'Espanya. Per tant, allò que cal ressaltar són les dificultats que el sindicalisme ugetista va trobar per fer-se un espai en el sector secundari de Catalunya, on la

⁶ "Desde Santa Coloma de Queralt. Los empleados municipales del Ayuntamiento de Santa Coloma de Queralt ingresan en nuestra organización", *Solidaridad Obrera*, 2-IX-1936, p. 6.

⁷ Albert BALCELLS, *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña contemporánea (1900-1936)*, Barcelona, Laia, 1974, pp. 181 i ss.

CNT exercia un domini indiscutible; i com, en conseqüència, la UGT va veure's obligada a créixer en el sector serveis. És més, cal matisar que l'expansió real de l'ugetisme dins del món laboral terciari no es produí fins l'inici de la Guerra Civil. Prèviament, durant el 1933-1936, tot el socialisme catalanista i el comunisme heterodox van aconseguir crear les seves pròpies plataformes sindicals, com la UGSOC (Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya) adscrita a la USC o la FOUS (Federació Obrera d'Unitat Sindical) vinculada al POUM. I foren aquestes plataformes sindicals les que hegemonitzaren el món dels serveis.

La conjuntura repressiva sorgida arran dels Fets d'Octubre del 1934 i l'inici de la Guerra Civil activaren les tendències d'unificació sindical de la UGSOC i de la FOUS en el si de la UGT de Catalunya. Ara bé, aquesta línia unificadora va convertir la UGT catalana en una Federació Regional amb una personalitat política i sindical pròpia molt acusada respecte d'altres Federacions Regionals. Mentre el conjunt de Federacions regionals ugetistes estaven clarament vinculades al PSOE, tot i mantenir una notable presència de comunistes stalinistes, en canvi, a Catalunya, els processos d'unificació socialista i comunista havien diluït la presència de la Federació Catalana del PSOE dins del PSUC. I això es traduí en un major predomini dins de la UGT de Catalunya dels socialistes catalanistes i dels diferents sectors comunistes, tant ortodoxos com heterodoxos. Certament, el POUM a Catalunya comptava amb una presència política superior a la del PSOE i i dels stalinistes del PC de C, i així els pumistes s'arribaren a plantejar substituir el partit fundat per Pablo Iglesias com a formació representativa de l'esquerra obrera, no només a Catalunya sinó a tota Espanya. I això passava per absorbir el PSOE dins del POUM o per unificar ambdues organitzacions en una de sola i mantenir la UGT com una central sindical adscrita al nou partit unificat. Si bé en el conjunt d'Espanya aquesta pretensió resultà quimèrica, sí que, a Catalunya, el POUM va albirar la possibilitat de fer-se amb el control de l'espai socialista i marxista en detriment del nou PSUC. I això passava òbviament per fer-se amb el control de la Federació Regional catalana de la UGT.

Per tant, en els primers mesos de la Guerra Civil, la UGT de Catalunya esdevingué un dels camps de batalla en què socialistes unificats i pumistes lluitaren per hegemonitzar la representació global del món marxista català. En aquest sentit, el POUM va obtenir destacades victòries parcials en perjudici del PSUC. Així, per exemple, cal destacar que l'adhesió de l'AFGC a la UGT no es va fer en benefici del socialisme unificat sinó del POUM, ja que el primer president de l'AFGC-UGT va ser el pumista i ex-membre de l'Organització Comunista d'Esquerra (OCE), Narcís Molins i Fàbrega.

En definitiva, les raons que van permetre l'adhesió de l'AFGC a la UGT van ser molt complexes i diverses. D'entrada, resulta poc convincent assenyalar que la major catalanitat del sindicat socialista va sostreure a la CNT l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Aquesta afirmació pressuposava, en primer lloc, que tots els funcionaris de la

Generalitat se sentien catalanistes; i, en segon terme, passava per alt que Jaume Miravittles, representant de l'ala separatista pro-Companys dins de l'ERC, es mostrava favorable a l'adhesió a la CNT. A més a més, cal destacar que la imatge *catalanesca* de la UGT era més aviat inexistent. En canvi, la CNT, malgrat l'animadversió de minoritaris sectors ultranacionalistes o lletraferits catalanistes que se sentien amenaçats pels anarcosindicalistes, sí que podia presumir i li era reconeguda la seva tradició de sindicat català, tot i definir-se com una Confederació Nacional del Treball de tota Espanya ⁸.

La UGT de Catalunya: ¿espanyolista, catalanista o simplement caballerista?

Alguns historiadors han apuntat l'adhesió de l'AFGC i dels sindicats dels serveis a la UGT com una resposta dels sectors intel·lectuals i professionals (amb el mot de "classes mitjanes d'ordre") al desordre revolucionari que suposadament representava i protagonitzava en exclusiva la CNT. Aquesta interpretació parteix de la visió maniquea que presenta a la UGT i el PSUC com organitzacions assenyades i responsables que estaven summament decidides a respectar la legalitat i l'estat republicà. Per contra, la CNT apareix com un compendi de l'antiestatisme, l'antigovernamentalisme i, per tant, contrària a la funció pública a la qual calia destruir com a símbol de la corrupció de l'estat ⁹. En rigor, aquesta visió dualista d'ambdues centrals sindicals es va gestar en els llibres de memòries dels oponents antifranquistes, especialment vinculats al PSUC. En aquests llibres memorialístics s'acusava a la CNT d'haver promogut el desordre revolucionari i el caos administratiu, restant-li efectivitat a la maquinària estatal i a la productivitat econòmica republicana ¹⁰. Aquesta interpretació hauria estat acceptada pels joves militants i dirigents del PSUC dels anys seixanta i setanta que, procedents de les classes mitjanes urbanes catalanes, necessitaven subratllar tant la seva pròpia catalanitat com la del socialisme i el comunisme. Certament, aquests sectors marxistitzats de les classes mitjanes intel·lectuals van sobredimensionar, en el que també era un intent de justificar o destacar la seva pròpia adscripció social i professional, la força del sector dels serveis com a motor transformador de la societat catalana ¹¹. Una idea que connectava amb la tradició catalanista de la Lliga i amb el seu projecte cultural, el Noucentisme, el qual, durant els anys trenta ja l'havien volgut adaptar a la retòrica de la "lluita

⁸ David BALLESTER, *Els anys de la guerra...*, op. cit., p. 42.

⁹ Per exemple, Joan POUS I PORTA i Josep M. SOLÉ I SABATÉ, *Anarquia i república a la Cerdanya (1936-1939). El "Cojo de Málaga" i els Fets de Bellver*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

¹⁰ Manuel D. BENAVIDES, *Guerra y revolución en Cataluña*, Mèxic, Ediciones Roca, 1978.

¹¹ Il·lustratiu d'aquest punt de vista i que tingué continuació fins els anys finals del segle XX són, entre molts altres exemples, Francesc ARTAL et al., *El pensament econòmic català durant la República i la Guerra (1931-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976; el dossier "Intel·lectuals, tècnics i polítics", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial d'Edicions Catalanes, 1983, pp. 6164; Jordi CASASSAS (coord.), *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)*, Barcelona, Pòrtic, 1999; i Francesc ROCA, *Teories de Catalunya. Guia de la societat catalana contemporània*, Barcelona, Pòrtic, 2000.

de classes", amb un ínfim èxit, els minoritaris sectors marxistes catalanistes vinculats al sector dels serveis. El noucentisme marxitzat formava part del procés que, durant el primer terç del segle XX, havia volgut concretar la síntesi entre catalanisme i socialisme, i que tenia per objectiu demostrar que les veritables essències del socialisme a Catalunya no eren espanyolistes, sinó majoritàriament catalanes o catalanistes.

Nogensmenys, el juliol del 1936, la tradició catalanista de la UGT distava molt de ser una realitat factible. Certament, durant els anys 1920-1936, la trajectòria de la UGT de Catalunya i de la Federació Catalana del PSOE havia estat marcada pels constants rebuigs i indecisions davant de qualsevol unificació orgànica amb les formacions socialistes de Catalunya. La creació de la Unió Socialista de Catalunya (USC), el 1923, va esdevenir una de les primeres manifestacions de la voluntat unitària del socialisme català. Tanmateix, la direcció central del PSOE deslegitimà a tots aquells que, procedents de la F.C. del PSOE, s'integraren en la USC ¹². La línia d'hostilitat del PSOE i la UGT a les pretensions autonomistes del catalanisme continuà durant la Segona República. La formació del primer govern provisional de la Generalitat a l'abril del 1931 va comptar amb la presència inicial de l'uetista Salvador Vilar Rossell, el qual va ocupar la Conselleria de Treballs Públics. Ara bé, la direcció de la UGT de Catalunya, va acusar Vilar Rossell de vanitós per haver acceptat una Conselleria, ja que la línia marcada per l'uetisme consistia a negar el Govern de la Generalitat pel seu caràcter "burgès" i perquè es considerava l'ERC un partit excessivament nacionalista i, en conseqüència, poc esquerrà. La pressió que la direcció uetista exercí sobre Vilar Rossell provocaren la seva dimissió com a conseller de la Generalitat. En aquesta conjuntura es va celebrar, el 1931, el Congrés Regional de la UGT de Catalunya, que va certificar l'ascens dels caballeristes a la direcció del sindicat: Josep Vila Cuenca esdevingué secretari general i Antonio Olarte president. Ambdós representaven també la línia més espanyolista del sindicalisme socialista a Catalunya. L'orientació anticatalanista de la UGT conduí, a la tardor del 1931, a l'expulsió de Jové Surroca per haver acceptat sense permís de la direcció del sindicat la Conselleria de Foment. Les mateixes planes d'*El Socialista* reflectiren la marcada animadversió del PSOE i la UGT contra el caràcter catalanista de l'autonomia regional catalana amb frases com: "la Generalidad de Cataluña despide en masa a los funcionarios que manifiestan un sentimiento españolista" ¹³.

Tanmateix, resulta excessiu sobredimensionar el caràcter "espanyolista" de la UGT de Catalunya com el factor primordial de la seva estratègia sindical. En realitat, resulta més rigorós destacar el seu caràcter caballerista caracteritzat per un discurs obrerista radical

¹² Antoni FABRA I RIBAS i Rafael CAMPALAN, *Catalanisme i socialisme. El debat de 1923*, edició a cura de Jesús M. Rodès, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1985.

¹³ David BALLESTER, *Marginalitats i hegemonies: L'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*, Barcelona, Columna-Fundació Comaposada, 1996, pp. 118-119 i 142.

disposat a competir d'igual a igual amb la CNT. Perquè a l'igual que la Confederació, la Unió General de Treballadors no volia una altra cosa que esdevenir l'únic sindicat representatiu del conjunt de l'anomenada classe obrera espanyola. I per assolir aquesta fita calia demostrar una trajectòria i una tradició revolucionària superior a la de la CNT i això s'assolia obtenint millors salaris i condicions de vida per al "proletariat espanyol". I aquestes eren, segons el punt de vista dels dirigents ugetistes i socialistes, les autèntiques necessitats dels obrers catalans i no pas les reivindicacions autonomistes, a les quals consideraven com a aspiracions burgeses. A partir d'aquesta lògica, la UGT mantingué una interpretació de la societat catalana semblant a la que sostingueren cenetistes i lerrouixistes durant els anys de quan identificaven tot el moviment catalanista amb la burgesia i la conservadora Lliga Regionalista ¹⁴.

A diferència del PSOE i la UGT, durant els anys vint i trenta, la CNT ja s'havia obert a aliances amb els catalanistes radicals i propicià a l'ERC, la USC, el BOC i el PCC, el miratge d'una possible conxorxa estable dels partits catalanistes amb la Confederació Nacional del Treball. Fins i tot, van arribar a creure que podien conquerir o transformar la CNT en un sindicat afí. Aquest miratge es va esvaïr el 1931-1932 amb l'ascens dels sectors insurreccionalistes dins de la CNT, produint-se l'expulsió dels trentistes, dels comunistes stalinistes i heterodoxos i d'aquells favorables a una entesa permanent amb l'ERC. Certament, aquest seguit d'expulsions podia fer pensar que havia arribat l'oportunitat per a la UGT d'absorbir uns sectors polítics, socials i professionals que s'havien mostrat remisos a ingressar fins aleshores en el sindicalisme ugetista. Però a la UGT li va faltar cintura política per a obrir-se a uns grups polítics laboralment ubicats majoritàriament en el sector dels serveis. I és que la UGT caballerista va seguir mantenint un discurs obrerista tant o més monolític que el de la CNT. Així, com la direcció "faista" de la CNT, s'identificava l'autèntic proletari amb l'obrer manual. I, en conseqüència, la UGT no volia disputar les escuralles (en aquest cas, els treballadors "contrarevolucionaris" dels serveis) desestimades per la CNT, sinó que volien penetrar en el nucli de l'afiliació anarcosindicalista: els obrers manuals del sector secundari. En aquesta lluita afiliativa, la UGT va tenir la partida perduda perquè, per exemple, els obrers manuals d'orientació trentista es van adherir als Sindicats d'Oposició a la CNT. D'altra banda, els treballadors dels serveis expulsats de la CNT es van reubicar en

¹⁴ El 1914, Fabra i Ribas explicità de forma contundent la visió que, fins els anys trenta, es mantingué en el si de la UGT de Catalunya i de la F.C. del PSOE sobre el catalanisme i el "problema nacional": "Ciertamente, ciertísimo que el principio de la lucha de clases no resuelve todos los problemas y que el Socialismo no es una mera cuestión de estómago; pero es igualmente cierto que esa cuestión de estómago domina a todas las demás y que la lucha de clases es la lucha suprema, una lucha al lado de la cual todas las otras parecen pequeñas escaramuzas"; i conclou: "Lo que, so pretexto de regionalismos o localismos, no podemos hacer en ningún caso es relegar a segundo término el principio de la lucha de clases y de solidaridad proletaria para dejarnos arrastrar por los fabricantes de teorías que, al introducirse en el campo obrero, pueden sembrar en él el equívoco y la confusión", *La Justicia Social*, nº 191, 14-I-1914, reproduït a Maria Dolors CAPDEVILA i Roser MASGRAU, *La Justicia Social. Organ de la Federació Catalana del PSOE 1910-1916*, Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània-La Gaya Ciència S.A., 1979, p. 274.

associacions professionals i laborals de tall catalanista com l'AFGC o el CADCI. En definitiva, la UGT va prendre allò que s'ha definit com una posició marginal dins de l'obrerisme català.

La necessària i pragmàtica unificació política i sindical de socialistes i comunistes

El límit afiliatiu de la UGT catalana durant el període 1931-1936 es va situar en els 17.000 adherents, xifra netament inferior a la mínima que assolí la CNT durant el mateix període: 136.163 afiliats en el Congrés reunificador de Saragossa de maig del 1936 ¹⁵. La realitat d'aquestes xifres constataren la inoperància de l'estratègia caballerista a Catalunya. Certament, el caballerisme aconseguí una afiliació força important en l'Espanya agrària i jornalera, però no va aconseguir seduir a la Catalunya industrial i de serveis. En conseqüència, entre el 1933 i el 1936, la USC, la Federació Catalana del PSOE i la UGT van moure les peces pertinents per tal de trobar una fórmula que aconseguís harmonitzar les diferents sensibilitats socialistes de Catalunya; i tot això tenint molt present que dins del PSOE s'estava produint una fractura considerable entre caballeristes, prietistes i besteiristes ¹⁶.

El factor que va facilitar una primera entesa entre les organitzacions socialistes de Catalunya va ser la pretensió, el 1932, de la USC de trencar la seva aliança amb l'ERC i adoptar una política i un grup parlamentari propi al Parlament de Catalunya: és a dir, allò que plantejaven els sectors més obreristes del socialisme espanyol. Així, arran de les eleccions al Parlament de Catalunya, el novembre del 1932, la USC conformà un grup parlamentari propi i adoptà, fins i tot, una actitud crítica envers l'Esquerra. Paral·lelament, la USC intentà assolir un espai sindical propi a través del terreny dels serveis. En conseqüència, un dels primers èxits d'aquesta ofensiva sindical del socialisme catalanista consistí a situar a Rafael Ramis com a president de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC), el qual sempre va restar aconsellat i orientat per Joan Comorera. Malgrat tot, aquest èxit sindical va resultar efímer, ja que, el 1933, durant el procés de refundació de l'ACE-GC en Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, l'AFGC passà primer a mans del BOC i després de l'ERC i els trentistes.

L'intent d'absorció de l'ACE-GC i l'AFGC, entre d'altres, va mostrar a Comorera que aquell no havia de ser el camí idoni per afavorir el creixement polític i sindical del socialisme català. En realitat, Comorera s'esforçà per reconvertir la USC en un partit de masses amb uns quadres dirigents i intermedis disciplinats, jerarquitzats i tècnics, a més de vertebrar una central sindical pròpia que integrés a tots els sectors del món treball. Per tant, l'objectiu de la

¹⁵ David BALLESTER, *Marginalitats i hegemonies...*, op. cit pp. 125-132; i Susanna TAVERA i Eulàlia VEGA, "L'afiliació sindical a la CRT de Catalunya: entre l'eufòria revolucionària i l'ensulsiada confederal", a *Revolució i socialisme*, "Col·loqui Internacional 14-15-16 desembre 1989. Barcelona", Vol. II: "Comunicacions", Universitat Autònoma de Barcelona, 1989, pp. 343-363.

¹⁶ Les divisions en el PSOE a Ricard VIÑAS, *La formación de las Juventudes Socialistas Unificadas (1934-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1978.

USC no havia de ser, com fins aquell moment feia la mateixa ERC o els comunistes de totes les tendències, buscar el suport de grans sindicats i petites associacions i integrar-los a la seva causa, sinó constituir un sindicat propi afí a les directrius del partit. El primer pas va consistir en la unificació amb la F.C. del PSOE i la constitució el 1933-1934 de la USC-PSOE que havia d'actuar com a Federació Catalana del PSOE, però amb una notable llibertat de moviments. Al mateix temps, la UGT continuaria essent l'entitat sindical que aglutinés els obrers i tècnics afins a la causa de les diferents famílies socialistes de Catalunya. Tanmateix, la proposta unificadora no va quallar per la negativa rotunda de la direcció central del PSOE i, en conseqüència, es va dissoldre la USC-PSOE. Ara bé, Joan Comorera no va renunciar a l'objectiu de convertir la USC en l'únic partit socialista de Catalunya amb un sindicat propi alternatiu a la CNT i també a la mateixa UGT. Finalment, el 1934, es constituí, sota el patrocini de la USC, la Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya (UGSOC)¹⁷.

Entre el 1934 i la primavera-estiu del 1936, la divisió política i sindical del socialisme i del comunisme català es tractava d'un fet inqüestionable. I, evidentment, l'ERC i la CNT resultaren els màxims beneficiaris de la divisió de les famílies marxistes de Catalunya. L'ERC, malgrat la repressió patida per la participació en els Fets d'Octubre del 1934 i la crisi interna de les JEREC, continuà sent en el terreny electoral el partit representatiu de les esquerres. Per la seva banda, la CNT dissimulà la seva paulatina descomposició afiliativa emparant-se en el victimisme que li oferí la repressió exercida per les autoritats governamentals del Bienni conservador. Però, entre l'octubre del 1934 i la primavera del 1936, socialistes i comunistes de Catalunya, davant l'anomenat perill "feixista" iniciaren un procés d'unificació orgànic de notable complexitat. El desig global de totes les famílies marxistes consistia a vertebrar un únic partit polític del proletariat amb una única central sindical que posés fi a l'hegemonia en declivi de l'anarcosindicalisme català. Tanmateix, el BOC i l'Organització d'Esquerra Comunista (OCE) d'Andreu Nin formalitzaren, el 1935, la constitució del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM), i, el 1936, el sindicat Federació Obrera d'Unitat Sindical (FOUS). El POUM, i això el diferenciava notablement del PSUC, aspirava a esdevenir un partit d'àmbit global espanyol, com ja havien pretès anteriorment les dues organitzacions fusionades. Per la seva banda, el PSUC formalitzà el seu naixement el juliol del 1936, un cop iniciada la Guerra Civil. La seva constitució sorgí de la fusió orgànica de la USC, el Partit Català Proletari, el Partit Comunista de Catalunya i la Federació Catalana del PSOE. L'àmbit geogràfic del socialisme unificat es restringí a Catalunya, tot i que, durant la Guerra Civil, acabà actuant com una mena de secció catalana del PCE. En el terreny sindical, els socialistes unificats tingueren com a punt de referència la UGT de Catalunya, en la qual es

¹⁷ Ricard ALCARAZ, *La Unió Socialista de Catalunya...*, op. cit., pp. 184-186.

produí un altre procés d'unificació: a la primavera del 1936, els sindicats de la UGSOC es van dissoldre dins de la UGT ¹⁸.

En definitiva, a finals de juliol del 1936, el món marxista a Catalunya va quedar dividit pels binomis PSUC-UGT i POUM-FOUS. Tanmateix, aquesta suposada simplicitat s'esvaí quan els sindicats de la FOUS s'integraren en la UGT, provocant l'inici d'un enfrontament obert entre el PSUC i el POUM per hegemonitzar la sindicació marxista. I un dels terrenys on la confrontació va resultar més intensa fou el dels serveis on, com ja s'ha apuntat, el POUM va guanyar parcialment i inicialment la partida al PSUC en aconseguir el domini de la FETE de Catalunya i la presidència de la refundada AFGC-UGT ¹⁹.

La disputa entre socialistes unificats i pumistes pel control sindical de mercantils i funcionaris

Un tòpic força recurrent assenyala que les classes mitjanes professionals i tècniques s'adheriren sindicalment a la UGT i políticament al PSUC perquè aquestes organitzacions representaven l'alternativa d'ordre social dins de la Catalunya republicana ²⁰. Aquesta afirmació planteja una dicotomia ordre-desordre dins del bàndol republicà segons la qual tota aquella organització que no fos el PSUC representava el desordre. Certament, l'ERC, per exemple, no va tractar-se ni molt menys d'un partit actiu en la tasca de desorganitzar l'administració pública o en la persecució i execució paralegal de sospitosos "feixistes". En canvi, la CNT i el POUM van esdevenir organitzacions que participaren intensament en la recerca i execució de "feixistes" i aplicaren la seva particular visió de la justícia revolucionària. Tanmateix, la propaganda psuquista va anar fent via en un discurs on només el POUM simbolitzava el desordre revolucionari. Per tant, en la mesura que els pumistes es negaven a seguir les consignes del Consell de la Generalitat, no estaven fent una altra cosa que seguir el joc a la contrarevolució. Durant la crisi del govern de la Generalitat de novembre-desembre del 1936, que significà l'expulsió del POUM de l'executiu autònom, la premsa del PSUC s'encarregà de distingir clarament que en la seva lluita contra el desordre revolucionari, el PSUC constituïa el seu enemic prioritari i únic. En conseqüència, el pas següent consistia a identificar als pumistes amb la mateixa contrarevolució i el feixisme i fer-los fora del Consell o govern de la Generalitat, com així va succeir el novembre-desembre del 1936:

¹⁸ David BALLESTER, *Marginalitats i hegemonies...*, op. cit., pp. 187-210.

¹⁹ David BALLESTER, *Els anys de la guerra...*, op. cit., pp. 219-239.

²⁰ Sobre sectors catòlics o regionalistes que, sense ser comunistes, s'aixoplugaren en el PSUC o confiaren en la vocació d'ordre del PSUC és il·lustratiu Albert MANENT, *Marià Manent. Biografia íntima i literària* Barcelona, Planeta, 1985.

Es la dirección del POUM la que después de participar en la elaboración de los decretos del Gobierno, ataca sistemáticamente el contenido de esos decretos; es la dirección del POUM la que hace remarcar las diferencias de tipo doctrinal entre la UGT y la CNT con la intención de provocar entre las dos centrales una guerra civil²¹.

I, certament, les diferències polítiques i estratègiques entre el PSUC i el POUM van aflorar de forma més intensa en el terreny sindical, sobretot quan, a partir de l'agost-setembre del 1936, la direcció del POUM va donar la consigna d'ingressar tots els sindicats i adherents de la FOUS dins de la UGT. Aquesta decisió tenia una doble vessant que a la curta provocà nombroses friccions entre els ugetistes del PSUC i els del POUM. D'una banda, l'ingrés de la FOUS a la UGT tenia l'avantatge d'incorporar dins del sindicat socialista a una representació important del món laboral dels serveis. D'una altra part, existí la constatació que aquests sindicats, especialment els mercantils, no seguirien les consignes del PSUC.

Des del 1935, la pugna pel control del sector mercantil s'havia fet especialment intensa en els diferents sectors marxistes de Catalunya. Amb motiu de la celebració del Primer de Maig del 1935, Jordi Arquer, militant en aquells moments del Bloc i poc després membre de l'Executiu del POUM, i que estava detingut governativament arran dels Fets d'Octubre del 1934, va explicitar els desitjos de situar el CADCI en l'òrbita dels comunistes heterodoxos. Segons Arquer, els treballadors o proletaris mercantils, com ell els anomenava, havien patit una injusta incomprensió i marginació per part de la CNT:

La CNT no féu cap tasca seriosa per incorporar la massa del proletariat mercantil al moviment obrer[...] [i va] provocar l'expulsió de la CNT del Sindicat mercantil i a maniobrar, quan la grandiosa vaga mercantil del novembre del 1933, per a apropiarse-la o destruir-la i fer-la fracassar; no podien tolerar un gran moviment al marge d'ells i preferien destruir-lo²².

El paràgraf resultava força revelador sobre les intencions d'Arquer. La tímida aposta tecnocràtica que la CNT estava operant des del 1935 incloïa, lògicament, la recuperació dels mercantils dins de la mateixa Confederació. Per tant, el bloqueig i, posteriorment, el poumisme van haver de contraatacar amb un discurs que sentenciés que l'anarcosindicalisme seguia i seguiria essent l'espai obrer exclusiu dels treballadors manuals. Així, un cop plantejat el perquè els mercantils no podien retornar o ingressar en la CNT, Arquer carregà contra l'Esquerra Republicana de Catalunya per haver convertit el CADCI i "els seus associats" en una entitat

amb una mentalitat aburguesada i reformista, excel·lent per a fornir a la patronal mercantil, empleats sense consciència de classe, submissos, obedients, bons nois, mesells a totes les injustícies, soferts a totes les vexacions, dòcils a totes les imposicions, remat gregari emmetzinat de mutualisme lenitiu, de catalanisme xiroi, bo per a les grans apoteòsiques a profit dels polítics burgesos i aprofitable en les èpoques electorals²³.

En definitiva, segons Jordi Arquer, no només calia apartar sindicalment els mercantils de l'òrbita de la CNT, sinó també políticament de mans de l'ERC. I entenia que aquest procés de deslliurament s'havia començat a operar a partir de la vaga del 1933, dirigida, des del punt

²¹ *Las Noticias*, 10-XII-1936, p. 4.

²² Jordi ARQUER, *El proletariat mercantil i la consciència de classe*, Barcelona, Edicions de "L'Hora", 1935, p. 9.

²³ *Ibid.*, p. 10.

de vista d'Arquer, pel Front Únic de Treballadors Mercantils (FUTM) dominat pels bloquistes i que, amb la creació de la FOUS el 1936, s'incorporà el sindicat poumista. Tanmateix, la interpretació d'Arquer sobre la trajectòria sindical de la dependència mercantil obviava que dins del Centre Autonomista havia estat actuant l'anomenada Minoria d'Oposició Mercantil del CADCI (MOMC) vinculada al Partit Català Proletari. El MOMC també va tenir una importància rellevant en la vaga del 1933 i en la posterior posició crítica del CADCI envers la direcció pro-Esquerra Republicana de Catalunya. Cal assenyalar que una de les raons que conduí a les tensions dins del CADCI sorgí de la constatació que els dirigents filo-ERC, com Manuel Juliachs o Domènec Ramon, no treballaven de dependents sinó de funcionaris de la Generalitat. De tal forma, que els sectors marxistes-catalanistes de la dependència del comerç i de la indústria s'esforçaren a presentar-se com els autèntics proletaris del sector dels serveis en contraposició amb els aristòcrates obrers del funcionariat. A més a més, dins del terreny sindical, la dependència mercantil tenia una avantatge notable respecte dels funcionaris: eren molt més nombrosos i, per tant, posseïen una base social més desitjable per a qualsevol partit i sindicat.

La constatació d'aquesta força numèrica de la dependència mercantil va actuar, sobretot a la primavera del 1936, com a detonant perquè tot l'espai socialista i comunista de Catalunya es llencés a la seva conquesta afiliativa. La FOUS i la UGT llançaren càntics de sirena al CADCI per tal d'absorbir-lo en els seus rengles. Així, la premsa del Comitè d'Enllaç de les formacions que engendrarien el PSUC va reclamar la participació en el procés d'unificació proletària dels anomenats sindicats autònoms i dels seus militants, i això incloïa el propi CADCI ²⁴. Aquesta crida als sindicats autònoms va anar acompanyada de dos articles de Luís Luque publicats a les planes de *Justícia Social-Octubre*, que matisaven la història del CADCI que havia ofert Jordi Arquer al maig del 1935. El primer dels articles de Luque, no només felicitava el CADCI per haver-se transformat en un "sindicat de classe", sinó que també explicitava la particular visió del futur PSUC sobre què era la "classe tècnica", a la qual incorporava els mercantils, dins del món del treball:

Tardà ha estat el procés evolutiu de la nostra classe i per lo tardà havia constituït un perill de greus proporcions. Arreu del món la nostra classe mercantil i tècnica no ha sabut esbrinar el per què del seu divorci amb les demés forces de la producció; ha servit incoscientment d'embrió al feixisme, la forma més reaccionària del capitalisme financer [...]

Avui, però, la classe mercantil quan té unes experiència [sic] pròpies tan properes en temps com en distàncies, Itàlia, Alemanya, Polònia i la mateixa URSS on la nostra classe es desvià fins a constituir una força contrarevolucionària, quan el moviment obrer de Catalunya i Espanya es prepara a realitzar la seva gran gesta, anunciada el 6 d'octubre del 34, és quina [sic] els dependents s'orienten vers el vertader camí, i s'incorporen sincerament al seu únic exèrcit, el del proletariat conscient ²⁵.

²⁴ "A tots els militants sindicals actius, dels quatre partits del Comitè d'Enllaç. Als sindicats de la UGT, UGSO i Autònoms", *Justícia Social-Octubre*, nº 1, 3-VII-1936, p. 2.

²⁵ Lluís LUQUE, "Amb el CADCI al davant, 100.000 treballadors mercantils cerquen un lloc en les avançades del gloriós moviment proletari", *Justícia Social-Octubre*, nº 1, 3-VII-1936, p. 7.

L'exposició de Luís Luque evidenciava un fenomen força present a l'època: la sindicació dels dependents del comerç en entitats ultranacionalistes d'orientació catalanista com el CADCI o de significació feixista i espanyolista com els Sindicats Lliures i les Unions Mercantils²⁶. Així, Luque coincidí amb el pòmista Arquer en assenyalar que la vaga del 1933 va esdevenir el punt d'inflexió dels mercantils en la seva conversió de "treballadors dòcils" en autèntics "proletaris conscienciats":

Així, lentament, però oportunament encara, els treballadors mercantils lliuraven la seva primera batalla, emmarcada en la lluita de classes el novembre de l'any 1933. En aquella primera vaga assolí un triomf que superava en molt els càlculs previstos [...] Lluitava a ple pit, amb el seu sol esforç i concurs, contra una patronal extremadament reaccionària. La mateixa que s'oferia a Primo de Rivera, que donava el darrer suport a la monarquia, que mai es va sentir disposada a acceptar els nous horitzons que prometia el 14 d'abril. La mateixa que s'aliava amb els enemics del règim per a fer trontollar la República el novembre del 33, i que s'enfortia en aquelles noves posicions per a minar i enderrocar les possibilitats de llibertat i democràcia de la República i de l'Estatut provocant el 6 d'octubre [...]

Els treballadors mercantils havien de sofrir també i molt particularment aqueques [sic] conseqüències. Així foren llençats del treball milers de mercantils, perseguits i portats a la presó, i anul·lades les seves condicions de treball. Els treballadors mercantils, que tenien clausurat el seu autèntic baluard, el CADCI, lluitaven el possible per aminorar tanta d'injustícia i vexació [...]

El triomf del 16 de febrer va posar a la classe treballadora en condicions d'exigir justícia. La classe mercantil podia gaudir del mateix benefici. El CADCI reobert, tornava a reorganitzar tota la seva vida sindical amb una vitalitat extraordinària²⁷.

El primer article de Lluís Luque finalitzà amb la victòria electoral del Front d'Esquerres. Però, en realitat, serví de presentació al segon article, on s'exposaven les causes i el desenvolupament d'un intens conflicte laboral que mantingué la dependència mercantil catalana durant la primavera del 1936. Però, sobretot, allò que resultà més interessant de la narració de Luque, no fou l'exaltació mítica d'uns treballadors mercantils en lluita contra una patronal opressora, sinó les irreconciliables divergències que s'establiren entre el CADCI i la Minoria d'Oposició Mercantil enfront del FUTM (Front Únic de Treballadors Mercantils). Dit en termes polítics, entre els sectors propers al Comitè d'Enllaç que donaria pas a la creació del PSUC i el pòmistes. Lògicament, Lluís Luque apuntà en les planes de *Justícia Social- Octubre* que el mèrit de la conversió del CADCI en un "sindicat de classe" corresponia a la MOMC:

No endebades, la dependència mercantil té fixada la seva atenció a cada gest del CADCI. No endebades el CADCI, sota la intel·ligent direcció de la MOMC s'ha situat en el lloc preminent de director responsable del moviment mercantil de Catalunya. No endebades el CADCI és una garantia incontrovertible en la defensa **honest**a i **sincera** dels interessos de la nostra classe. Si no fos prou la seva actuació en aquesta vaga, ho seria el fet que el CADCI va crear el FUTM l'any 33 i fou el factor més important d'aquella victòria [...] No endebades el CADCI s'ha guanyat el respecte i la consideració de tot el món mercantil i particularment dels germans d'Astúries, quan va saber ésser l'únic baluard heroic del 6 d'octubre, i finalment, no endebades tampoc el CADCI ha arribat a constituir el pesombre de la nostra patronal, que ens té dedicats els seus millors i més expressius efectes d'odi²⁸.

Així, Luque plantejava com la MOMC havia estat l'ànima del Front Únic de Treballadors Mercantils fins que es va reconvertir en un sindicat alternatiu al CADCI, al qual

²⁶ Colin M. WINSTON, *La clase trabajadora...*, op. cit. Jon Juaristi assenyala que un dels símils entre el nacionalisme basc i el nacionalisme radical irlandès del primer terç del segle XX fou el component dels mercantils desclassats o aspirants a promocionar-se socialment i professionalment, a Jon JUARISTI, *El bucle melancòlic. Historias de nacionalistas vascos*, Madrid, Espasa Calpe, 1997, pp. 207-208.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Lluís LUQUE, "DE LA VAGA MERCANTIL. 100.000 dependents del comerç i de la indústria de Barcelona i la seva extensió a la província han aconseguit unes noves bases de treball que constitueixen un triomf i una encoratjadora afirmació de lluita", *Justícia Social- Octubre*, nº 2, 17-VII-1936, p. 2.

volia absorbir. Tant el CADCI com el FUTM estaven dirigits a la primavera del 1936 per elements de procedència ideològica marxista. Ara bé, l'orientació del Centre Autonomista era propera al Partit Català Proletari (formació que participà en la vertebració del PSUC), mentre que el Front Únic es tractava d'un sindicat del POUM al capdavant del qual s'hi trobava Jordi Arquer. Lògicament, a través de l'article reproduït, quedava clar que Luque defensava les posicions de la MOMC i dels homes del PCP que la controlaven. Però també mantingué una dura crítica contra la FUTM per voler absorbir el CADCI²⁹. A continuació, Luque explicava que tot plegat consistia en una maniobra dels poumistes per controlar sindicalment tot l'àmbit de la dependència mercantil:

El FUTM per apetències polítiques del POUM intentava embolcallar-nos en una maniobra que atemptava contra els interessos del moviment obrer. ¿Qui no coneix el POUM? Enemic de la III Internacional, enemic de la URSS encara que dirigeix els seus atacs a Stalin i als dirigents del gran país on s'edifica el Socialisme. Enemic de la unitat obrera; la seva maniobra de convertir el FUTM en una central sindical més, dividint més encara el moviment de casa nostra. Enemic del Front Popular. Enemic de totes, absolutament totes les forces obreres, la CNT, la UGT, el PCC, el PSOE, la USC, etc., etc., i enemic del CADCI; les proves estan a l'abast de tots avui³⁰.

D'aquestes darreres paraules de Lluís Luque cal apuntar dos aspectes. En primer lloc, resultava evident que el discurs antipoumista del PSUC, durant la Guerra Civil, no va aparèixer durant el conflicte, sinó que havia sorgit anteriorment i tenia com a objectiu deslegitimar el POUM com a referent unificador del marxisme català i espanyol. I, en segon lloc, la crítica al FUTM i al POUM cal emmarcar-la en un context en què la unificació orgànica de la USC-PCP-PC de C-FC del PSOE també pretenia materialitzar-se en l'àmbit sindical. I així, aspiraven a convertir la UGT de Catalunya en el referent sindical dels socialistes unificats. Ara bé, aquesta unificació sindical dins de l'ugetisme català no s'hauria començat a operar sense els canvis esdevinguts, el juny del 1936, dins de la UGT. Per aquestes dates, la direcció caballerista (massa preocupada per l'obrerisme manual) i els mateixos homes de la UGSOC els van desplaçar per una nova direcció de clar predomini comunista stalinista, però professionalment vinculada al sector dels serveis: Antoni Sesé era treballador de banca i mercantil; Tomás Molinero, comptable; Miquel Ferrer, mercantil, Emili Vilaseca, militant del PCP, cambrer i president de la FOSIG; Joan Vilar Vitoria, com Sesé, empleat de banca, Antoni Lòpez Raimundo, responsable de la publicació *Iskra*, i Josep del Barrio, l'únic manual, que pertanyia al sector del metall³¹. Així, *Iskra*, que treballava per la unificació política de

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.* Per contra, la premsa del POUM donà una versió més prosaica del per què el CADCI apostà per la UGT i no per la FUTM-FOUS: "los discursos pesados y larguísimos, repitiendo continuamente conceptos ya vertidos de los dirigentes Aznar y Gutiérrez, causaron a los asambleístas un cansancio tal que para terminar decidieron ingresar en la UGT para así dar por terminada esta incansable reunión", *La Batalla*, 4-VIII-1936, p. 2. E. Losada afirmava, des del seu punt de vista de mercantil i poumista que "nadie tiene, en estos momentos, suficiente autoridad ni motivos para decir que el CADCI ha ingresado por unanimidad en la UGT. Antes de mepezar la asamblea del domingo la consideraba, por motivos bien notorios, irregular y completamente inoportuna. Pero des pués de celebrada incluso la considero irregular legalmente", *La Batalla*, 6-VIII-1936, p. 2.

³¹ David BALLESTER, *Els anys de la guerra...*, op. cit., pp. 92-103.

USC-PCP-PCdeC-FC del PSOE i sindical dins de la UGT, assenyalava la voluntat dels militants comunistes en adherir-se a l'ugetisme³².

Però ja s'ha observat que no només hi hagué una bona disposició dels comunistes del PC de C i del PCP a integrar-se en la UGT catalana, sinó també per a controlar-la i això va fer més intens el discurs antipoumista del socialisme unificat. Però també va facilitar la possibilitat d'expandir la UGT de Catalunya al conjunt del sector dels serveis. Així, les planes de *Justícia Social-Octubre* destacaren els triomfs sindicals de l'Associació de Funcionaris Municipals de l'Ajuntament de Barcelona (AFMAB) durant la primera quinzena de juliol del 1936:

L'Associació de Funcionaris Municipals ha assolit millores d'índole moral tan importants com són les adaptacions dels companys temporers i eventuais, reivindicant amb això el dret de tots els que treballen per al Municipi a gaudir dels beneficis que els funcionaris de plantilla tenen.

La defensa de les millores econòmiques lliurades a l'Ajuntament per l'Associació de Funcionaris Municipals, cal que sigui, doncs, ara objecte del major escalf per part dels funcionaris públics en general, pel seu contingut democràtic i just³³.

Aquesta crida general a tots els funcionaris de totes les administracions pot permetre explicar, en part, l'adhesió a la UGT no només de l'AFGC sinó també de la AFMAB, encara que, en ambdós casos, per un estret marge de vots. Ara bé, les victòries afiliatives de l'estiu-tardor del 1936 de la UGT enfront de la CNT dins del sector dels serveis demostraren dues coses: En primer lloc, la polarització del sector dels serveis i dels funcionaris, en concret, entre la CNT i la UGT; i, en segon lloc, la constatació que aquesta polarització provenia del recent intervencionisme de les dues grans centrals sindicals en els anomenats sindicats autònoms com el CADCI, l'AFMAB o l'AFGC. En definitiva, l'adscripció a la CNT o a la UGT dels sindicats autònoms vinculats als serveis, no depenia exclusivament d'una major o menor catalanitat de l'anarcosindicalisme o de l'ugetisme, sinó també del grau de compromís de la CNT i de la UGT amb les reivindicacions laborals dels obrers i tècnics del sector terciari. Tanmateix, això no va significar que el factor nacionalista no constituís un ingredient més en els processos de creixement sindical i d'unificació proletària.

³² "Els comunistes i la UGT", *Iskra*, nº 11, 1936, p. 2

³³ "L'Associació de Funcionaris Municipals a tots els companys", *Justícia Social-Octubre*, nº 1, 3-VII-1936, p. 6.

48. ELS FUNCIONARIS I LES UNIFICACIONS PROLETÀRIES I SEPARATISTES

El factor nacionalista va mediatitzar les unificacions proletàries o marxistes del PSUC i del POUM i el creixement afiliatiu i sindical de la CNT i de la UGT. De fet, la concreció unificadora del PSUC i del POUM va arreplegar nombrosos elements del separatisme català que perjudicaren la unificació estrictament ultranacionalista que volgué portar a terme el Partit d'Estat Català (PEC). Certament, el PSUC i el POUM, i especialment el primer, no només havien dut a terme una unificació proletària parcial, sinó també nacionalista, perquè tant els socialistes unificats com els poumistes es presentaren com alternatives revolucionàries de signe proletari i nacionalista. En el terreny de la teorització catalanista, el PSUC, el POUM i el PEC van aparèixer com a forts competidors de la ja existent Esquerra Republicana de Catalunya. Aquesta, en el context de la guerra, va haver de blindar un discurs revolucionari d'inspiració obrerista i nacionalista, hereu de les tesis d'Henri de Mann, que resultés suficientment creïble i suggerent per tal d'evitar la fugida de militants i afiliats cap el PSUC, el POUM o el PEC. Així, les dificultats que tingueren totes aquestes formacions polítiques per tal d'esdevenir hegemòniques en els àmbits obrerista i nacionalista van quedar reflectides en la trajectòria política i professional dels funcionaris de la Generalitat i membres i ex-membres de l'AFGC, Jaume Miravittles, Daniel Domingo Montserrat i Narcís Molins i Fàbrega durant el període juliol del 1936-juny del 1937.

Jaume Miravittles: de la presidència de l'AFGC a Comissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya

L'assemblea del Teatre Olympia del setembre del 1936 va determinar l'adhesió de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya a la UGT, fet que implicà la fi de la presidència de Jaume Miravittles al capdavant de l'AFGC. Certament, el resultat favorable a l'ingrés de l'AFGC dins de la UGT deslegitimà Jaume Miravittles, el qual havia pres posicions obertament cenetistes durant el mes d'agost. En conseqüència, el "Met" deixà de pertànyer a l'AFGC i, òbviament, tothom esperava que fes el pas d'ingressar dins del Sindcat Únic de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (SUGFC), on hauria de retrobar-se en la seva direcció amb Sebastià Clara. I és que amb l'antic líder trentista i militant del sector obrerista de l'ERC, Miravittles ja havia compartit el lideratge de l'AFGC el 1934. Ara, a l'inici de la tardor del 1936, semblava que es podria repetir el mateix binomi directiu al front del SUGFC-CNT.

Tanmateix, totes aquestes suposicions van quedar en no-res. Miravittles abandonà completament la militància sindical i optà, de forma definitiva, per l'alta política. Ara bé, això no va significar abandonar l'ERC, ni renunciar a les posicions filocenetistes. Ben al contrari, el "Met" Miravittles defensà la coalició governamental ERC-CNT com a mecanisme de fre a les

aspiracions hegemòniques de les organitzacions polítiques i sindicals marxistes. Simplement, en l'àmbit personal, l'home nascut a Figueres volia triomfar definitivament a Barcelona en el món de la política. Un primer pas important va consistir en la seva implicació en la gestió institucional de la frustrada Olimpíada Popular, en la qual demostrà abastament les seves virtuts com a propagandista i la seva capacitat de comunicació i relacions públiques. Com a conseqüència, i davant de la seva fidelitat al president Lluís Companys enfront del dencasistes i dels moviments anticenetistes de Joan Casanovas, Miravittles va aconseguir el càrrec, el 3 d'octubre del 1936, de Comissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya¹. Les competències estrictes del Comissariat de Propaganda van quedar clarament establertes en el Decret publicat en el DOGC del 5 d'octubre del 1936, les quals posaven en evidència l'enorme poder polític que prenia Jaume Miravittles en l'aparell de govern i institucional de la Generalitat, ja que d'ell depenia pràcticament tota l'orientació propagandística del bàndol republicà dins de l'autonomia regional catalana. El Decret no assenyalava en cap moment ni la mediació dels sindicats ni dels partits polítics i deixava ben clar en l'article primer, que el Comissariat i el Comissari de Propaganda depenien directament de la Presidència de la Generalitat. I no només això, sinó que totes les seves activitats prenen un caràcter totalitari, fet que significava la voluntat d'adoctrinar en uns mateixos paràmetres al conjunt de la població. En definitiva, el Comissariat de Propaganda i Jaume Miravittles havien de confeccionar un joc d'imatges ideal de tot el procés revolucionari i del desenvolupament de la guerra². Un joc d'imatges que demostrés la "perfecta" planificació i organització del treball i de la guerra a través de qualsevol mitjà de comunicació. Així, resulta curiós observar com fins i tot es parla de discoteques i de la televisió, quan a la societat catalana i espanyola no sembla que existissin aquests mitjans d'expressió i comunicació. Tenint present que el Comissariat de Propaganda podia establir delegacions a l'estranger i, en conseqüència, es podia adaptar als vehicles d'expressió de masses de cada país, es parlava d'aquests mitjans més propis de la cultura nordamericana, .

Tanmateix, com s'ha assenyalat en planes precedents, les funcions del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya es van interpretar de forma desigual pels diferents

¹ DOGC, nº 279, 5-X-1936, p. 65. La tasca de Jaume Miravittles com a Comissari de Propaganda de la Generalitat de Catalunya a Josep M. LLADÓ, "Jaume Miravittles, un lluitador exemplar", *Serra d'Or*, nº 351, febrer 1989, pp. 15-17. Cal assenyalat, que Miravittles no va perdre mai la seva plaça de funcionari de l'Escola del Treball donat que el Comissariat de Propaganda era un càrrec funcional de nomenament polític. Així, una ordre del Conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer, del 27 d'octubre del 1937, ratificà a Jaume Miravittles com a "professor substituït de classes orals" amb "l'haver anual de 2.500 ptes.", a DOGC, nº 300, 27-X-1937, p. 405.

² DOGC, nº 279, 5-X-1936, p. 65. Veure Apèndix 15: "Funcions del Comissariat de Propaganda de la Generalitat segons el Decret de 5 d'octubre de 1936". Des de la Comissaria de Propaganda s'edità un llibre de proverbis que idealitzà el procés revolucionari a Catalunya: Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (il·lustració i traducció al català, francès i anglès), *26 proverbios castellanos en acción* (Barcelona, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937). Sobre el paper de Miravittles com "agit-prop" de la revolució a Catalunya, Enric UCÉLAY-DA CAL, "Renau, Miravittles i Ors: tres propagandistes", a Borja DE RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol IX: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1999, pp. 354-355.

partits, sindicats i sensibilitats polítiques. Per als sectors separatistes, la possibilitat de crear delegacions a l'estranger convertia al Comissariat de Propaganda en el Ministeri d'Afers Estrangers de la Generalitat de Catalunya i aquest havia d'esdevenir l'instrument que mostrés al món la qüestió nacional de Catalunya. Novament, es recuperava per part dels nacionalistes radicals la visió i l'estratègia que havia dominat durant la Gran Guerra i els anys de la Dictadura de Primo de Rivera: la internacionalització de la "causa nacional catalana" com a via per consolidar l'autonomia regional o aconseguir un major grau d'autogovern. Certament, des de l'òptica separatista, aquests propòsits no es van aconseguir i acusaren a Miravittles d'haver identificat la causa nacional de Catalunya i de la Generalitat amb la del govern de la República, perquè això havia significat l'espanyolització de la lluita de Catalunya contra els "nacionals". En conseqüència, les crítiques contra la gestió de Miravittles al capdavant del Comissariat de Propaganda no trigaren a aparèixer i se l'acusà de *bon vivant* i d'aprofitar-se del seu càrrec públic per obtenir i fer-ne ostentació de les millors viandes i luxes del mercat en un moment de crisi política i de subsistències. Així, Miravittles es va fer creditor de les crítiques clàssiques que tot alt funcionari de l'administració rebia d'aquells que no havien assolit una mateixa promoció pública i envejaven el seu càrrec.

En tot cas, la crítica a Miravittles no resultava nova. Per tots els partits i associacions per on havia militat al llarg dels anys vint i trenta, ningú va deixar de comentar l'utilitarisme pragmàtic que Miravittles feia de la política per tal de promocionar-se en les altes esferes culturals i de l'administració. Cal assenyar que la infantesa de Miravittles a Figueres no havia estat mancada de les mínimes necessitats d'un minyó de classe mitjana. Però el pas a Barcelona i al món conspiratiu del macianisme als anys vint, li demostraren que, com ell, n'hi havia molts més que volien triomfar al cap i casal de Catalunya però ell es podia valer dels seus estudis d'enginyeria i de les capacitats intel·lectuals, que no eren comunes entre les bases del separatisme català. Aquestes dots tecnocràtiques i culturals el van habilitar com un bon propagandista a les files del PCC, del BOC, de l'ERC i de l'AFGC i en la direcció de diferents plataformes periodístiques de partit.

Però si d'una banda se'l criticava pel seu aprofitament particular del càrrec de Comissari de Propaganda, també cal constatar com Miravittles va contractar com a funcionaris del Comissariat de Propaganda a molts dels separatistes que no dubtaven a menysprear-lo sistemàticament. Certament, moltes d'aquestes contractacions no obeïen estrictament a raons d'amistat, sinó que també tenien un sentit polític: afavorir, per la via de l'agraïment laboral, el retorn del conjunt del separatisme català (i, en concret, del dencasisme) a l'òrbita de l'Esquerra. Més difícil ho tenia amb aquells separatistes que havien aterrat al POUM i al PSUC, com Josep Rovira i Daniel Domingo Montserrat. Aquest, que havia compartit militància dins del PCC, el BOC, l'ERC i l'AFGC amb Miravittles, es trobava a l'estiu del 1936 dins del Partit d'Estat Català. Aviat descobrí, però, que el PEC no seria aquell partit

hegemònic que havia de liderar la revolució nacional i proletària de Catalunya i això el decidí a cercar una altra formació amb majors garanties d'èxit polític. Aquesta formació, però, no fou l'ERC. Daniel D. Montserrat no volgué escoltar els càntics de sirena de Miravittles i l'Esquerra a fi d'atreure els "fills díscols" del dencasisme. Per a Domingo, el filocenetisme de l'ERC suposava per si mateix un motiu suficient per orientar les seves simpaties vers el PSUC i la UGT. A més a més, l'ERC no podia compensar-lo amb un lloc de funcionari ja que Domingo ja treballava en la Generalitat dins de la Conselleria de Governació, tot i que cal recordar que abans de la guerra era empleat de la Conselleria de Finances.

Daniel Domingo Montserrat: contra Miravittles i els cenetistes

Daniel Domingo Montserrat tingué evidència del nul pes polític del Partit d'Estat Català (PEC), quan va quedar marginat del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya, on sí que obtingué representació, per exemple, Acció Catalana. La sensació d'haver quedat fora del nou joc polític va conduir a alguns membres del sector marxista del Partit d'Estat Català, entre ells Daniel Domingo, a marxar al PSUC a principis d'agost del 1936. Primer de tot, els dencasistes marxistes s'havien quedat sense el seu líder carismàtic i màxim valedor, Josep Dencàs. Aquest va haver de fugir davant dels intents d'assassinar-lo per part de la CNT. Seguidament, el *Diari de Barcelona*, que s'havia convertit en l'òrgan d'expressió del Partit d'Estat Català, anuncià l'expulsió del doctor Dencàs acusant-lo de desertor. Era la manera que tenia el partit de netejar la cara i d'aconseguir que els anarcosindicalistes els deixessin en pau. De fet, la fugida de Dencàs i el pas al PSUC d'una part dels dencasistes filomarxistes, va permetre que un remarcable nombre de militants joves com Josep i Anna Murià, aliens a la confrontació que protagonitzaren Dencàs i els germans Badia al 1932-1933 amb els anarquistes, manifestés el seu desig d'integrar-se sindicalment a la CNT. Així, s'imposà una nova direcció dins del Partit d'Estat Català que suprimí el Consell Nacional Revolucionari presidit per Dencàs. En conseqüència, Daniel Domingo Montserrat restava al marge: la solució fou el pas al PSUC.

Per a Daniel Domingo, el PSUC podia significar la definitiva plasmació, de forma sintètica, de les diferents aspiracions polítiques que l'havien obsessionat des de finals dels anys vint: la vertebració d'una alternativa obrerista i nacionalista radical que es concretava en una real unificació de socialistes i comunistes catalans. Certament, aquesta idea ja havia estat present quan el 1928-1930, el Partit Comunista Català defensà la necessitat de la creació d'un "Partit Polític Obrer i Camperol". A més, el PSUC recollia el nom de la publicació de l'antic PCC, *Treball*. D'altra banda, el refús al POUM s'entenia a partir de les mateixes raons per les quals abandonà el BOC: la projecció estatal predominava sobre la revolució i l'alliberament nacional, factors agreujats per la presència d'Andreu Nin i el seu grup trotskista

³ Entrevista amb Xavier Domingo, Barcelona, 14-I-1989. Segons Maria Manonelles, companya de Josep Rovira, la unificació del

primera meitat del 1936. A través de les planes d'*Ara!!*, de la qual, com s'ha assenyalat, Domingo Montserrat n'era el director, es va realitzar en el número de 24 d'abril del 1936 un sentit homenatge a Ernst Thaelmann, líder del Partit Comunista Alemany ⁴. Aquest article resultava paradoxal en la mesura que exaltava un partit, el KPD que, el 1932-1933, Domingo havia acusat de sectarisme stalinista i que, per aquesta raó, estava facilitant l'ascens dels nacionalsocialistes. Ara bé, el renovat *sovietisme moscovita* de Daniel Domingo més aviat tenia els seus orígens en l'aperturisme polític de Moscou, en la mesura que el 1935 va beneir l'aliança de comunistes amb socialistes, així com la formació dels Front Populars. En definitiva, Domingo Montserrat connectà novament amb elements del BOC que no ingressaren al 1935 al POUM i que al juliol del 1936 eren al PSUC com Víctor Colomer, Àngel Estivill, Llibert Estartús o Miquel Ferrer i, àdhuc, l'home que es negà a entrar en la FCCB i el BOC, és a dir, Amadeu Bernadó ⁵.

El retrobament amb els vells companys del PCC, la FCCB o el BOC certificava allò que va caracteritzar al món marxista i filomarxista català: el canvi constant de partit i sindicat a la recerca de l'organització adient per portar a terme la revolució nacional i socialista catalana. Si bé, Domingo Montserrat havia seguit un viarany particular que el conduí del PCC al BOC i d'aquest a l'Esquerra per arribar al PSUC després d'una breu estada al Partit d'Estat Català, el cas de Víctor Colomer no resultava gaire diferent. Del PCC passà a la FCCB i al BOC, però després s'integrà en la Federació Catalana del PSOE per entrar, finalment, com Domingo, al PSUC. En definitiva, tots havien passat per organitzacions minoritàries que s'havien mostrat incapaces de convertir-se en el partit força de l'obrerisme català marxistitzant. A més, aquest conjunt de formacions s'havien barallat entre si i havien protagonitzat unes duríssimes crisis internes, fruit d'unes remarcables enveges personals. A la fi, el PSUC semblava que, en la conjuntura revolucionària, podia resultar el partit que reordenés i promocionés política i professionalment a la major part d'aquests sectors socialistes marxistes.

Durant els anys de la Guerra Civil, la militància de Daniel Domingo Montserrat al PSUC no es va caracteritzar per la rellevància pública que en el seu moment sí que va tenir el pas pel Partit Comunista Català, el Bloc Obrer i Camperol o, en certa forma, el Partit d'Estat

BOC i l'Organització d'Esquerra Comunista perjudicà el primer. Josep Rovira, com bona part de la gent procedent del bloquisme, sembla ser que considerava massa dogmàtics als *trotskistes* (Entrevista amb Maria Manonelles, Barcelona, 23-II-1989). Sobre l'Esquerra Comunista, Pelayo PAGÉS I BLANCH, *Dissidències comunistes al si de la III Internacional: L'Esquerra Comunista d'Espanya*, Resum de la Tesi Doctoral, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1978; i del mateix autor, *El movimiento trotskista en España 1930-1935*, Barcelona, Península, 1977.

⁴ "Abaix el feixisme", *Ara!!*, nº 11, 24-IV-1936, p. 4.

⁵ Durant els primers mesos de l'any 1934, encara al si del BOC, Daniel Domingo Montserrat, Víctor Colomer i Llibert Estartús van fer campanya per les comarques tarragonines contra la Llei de Contractes de Conreu i contra els propietaris de l'IACSI. Fins al punt que la seva activitat política els conduí a judici a l'Audiència de Tarragona acusats d'incitar a la sedició, a "Montserrat, Colomer y Estartús, en el banquillo", *Adelante*, Jueves, 8-II-1934. Així, al marge de treballar com a funcionari de la Generalitat i d'opinar sobre la crisi econòmica dels anys trenta i del paper dels bancs, Daniel Domingo també va opinar sobre els problemes del camp català. Així a les planes d'*Adelante* va escriure, entre d'altres, els articles "El agro catalán. Frente Único de los trabajadores de la Tierra", *Adelante*, Jueves, 19-X-1933; i "En torno a la Ley de Contratos de Cultivo", *Ibid.*, Viernes 2-III-1934.

Català. Aquestes constituïen organitzacions menors, amb un estol de dirigents no excessivament brillants i, entre els quals, una persona amb una certa patina intel·lectual com Daniel Domingo, podia destacar amb facilitat. Diferent havia de ser la situació dins de l'Esquerra quan Domingo s'integrà el 1934 a través del Casal Nacionalista Obrer Espartacus: un partit de govern, amb una direcció consolidada i uns dirigents amb estudis universitaris i un notable prestigi professional i intel·lectual. El retorn al si de l'Esquerra, el 1936, dels lluhins va ser il·lustratiu d'aquest estat de coses. Amb la victòria del Front d'Esquerres, Lluhí i Vallescà va entrar com a ministre en el govern de la República. Les planes d'*Ara!!* no trigaren a criticar l'acció i més quan "ha estat per indicació expressa de l'Honorable President" ⁶.

El ressentiment que en aquells moments sentien els dencasistes de les Joventuts d'Esquerra Estat Català resultava comprensible. El 1933, les actuacions parapolicials de la gent dels germans Badia havien estat un dels factors que conduïren a l'enfrontament de les JEREC amb el "grup de *L'Opinió*", que es va resoldre amb l'escissió dels homes de Lluhí i Vallescà per a configurar el Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra. En canvi, el maig del 1936, els germans Badia havien estat assassinats i els dencasistes foragitats de les esferes de poder de l'Esquerra i de la Generalitat. Per tant, resultava lògica la posició de Domingo Montserrat reclamant la ruptura amb l'Esquerra: calia constituir un partit on ell pogués fer valer les seves aspiracions des d'una posició dirigent. Perquè, lògicament, la gent del Partit d'Estat Català no hi tenia cabuda en un partit on Companys preferia la solvència política i intel·lectual de Lluhí i Vallescà ⁷.

Les il·lusòries aspiracions de Domingo Montserrat que el Partit d'Estat Català esdevingués el pal de paller de la política catalana es desmuntaren durant la conjuntura revolucionària de l'estiu del 1936. El nul pes social i polític del Partit d'Estat Català el dugueren, a banda de raons ideològiques, cap el PSUC. Nogensmenys, la seva incorporació va ser massa tardana, per la qual cosa va quedar al marge del repartiment dels càrrecs de direcció. A més a més, dins del PSUC succeïa quelcom semblant que dins d'ERC: l'estol humà del partit, sobretot el grup procedent de la Unió Socialista de Catalunya, es nodria de tècnics, intel·lectuals i professionals d'una certa nomenada, com Manuel Serra i Moret, Estanislau Ruíz Ponseti o Joan Comorera entre d'altres. Aquests també posseïen experiència política d'envergadura com a diputats al Parlament de Catalunya o com a membres dels governs de la Generalitat.

El PSUC, en definitiva, va demostrar que no havia nascut amb vocació d'oposició cridanera sinó amb una voluntat de governar. No es tractava tampoc d'una formació dirigida

⁶ *Ara!!*, nº 14, 15-V-1936, p. 2.

⁷ Joan B. CULLA I CLARÀ, *El catalanisme d'esquerra. Del Grup de "L'Opinió" al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, Barcelona, Curial, 1977; i del mateix autor "Joan Lluhí i Vallescà o la frustració d'un laborisme", *Serra d'Or*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, març 1978, pp. 13-17.

per una colla d'amics que gaudia d'anar al cinema a les tardes com en el cas del Bloc Obrer i Camperol. L'*aixopluc* de la III Internacional i dels representants de la URSS potencià la professionalització dels seus dirigents i adherents a partir d'una progressiva tasca de bolxevització. La concreció d'una pràctica política disciplinada va ajudar a diluir, no sense tensions, les diversíssimes sensibilitats, penyes, colles i grups polítics que integraren el PSUC⁸. Aquest també recollia en el plànol ideològic totes aquelles aspiracions que havien conformat l'imaginari polític i professional de Daniel Domingo Montserrat. D'una banda, assumia la síntesi nacionalisme-socialisme que les esquerres catalanes havien intentat concretar de múltiples formes al llarg dels primers trenta anys del segle XX. En segon lloc, la direcció política del Partit estava formada fonamentalment per tècnics o aspirants a tècnics. Així, el PSUC plasmava allò que l'ERC no havia sabut concretar el 1934: mostrar la suficient decisió per encarar un procés revolucionari en mans de les classes mitjanes professionals i intel·lectuals. En certa forma, les idees de De Man sobre el protagonisme dels intel·lectuals tornaven a ser-hi presents en la decisió de Domingo d'integrar-se en el PSUC. Tanmateix, a diferència del socialista belga que a la fi va abraçar el nacionalsocialisme alemany com a síntesi de les seves aspiracions de planificació econòmica de la revolució, el PSUC recollí aquests objectius a través de la via de la marxistització i del sovièticisme⁹.

La planificació de la revolució pretenia ser un dels punts que diferenciés el PSUC de les altres formacions polítiques i sindicals i, concretament, de la CNT. I és que a diferència dels líders de la CNT, les bases i els dirigents locals de la Confederació entenien la revolució com una manera de passar comptes amb el passat. Totes aquelles propietats que els havien estat negades esdevenien, en nom de la revolució, part integrant del seu nou patrimoni: terres, indústries, comerços o cases. A vegades, en forma de propietat privada revolucionària; les més, en forma de col·lectivització. Tota aquesta activitat incautadora i expropiadora no responia a un pla organitzat. Les diferents col·lectivitzacions planificaren la seva organització del treball prescindint del marc general de la revolució. En general, es produí un refús notable vers tot allò que significués obeir ordres d'un poder central instituït, ja fos a Madrid o a Barcelona. La revolució llibertària no volia entendre ni volia tenir líders polítics, encara que fossin anarquistes¹⁰.

⁸ L'impacte bolxevitzador a Miquel CAMINAL BADIA, "El caràcter fundacional del PSUC i la seva bolxevització", *L'Avenç*, nº 95, Barcelona, juliol-agost 1986, pp. 14-19. L'origen social i professional dels membres del partit a Andreu MAYAYO I ARTAL, "Els militants: els senyals lluminosos de l'organització", *L'Avenç*, nº 95, Barcelona, juliol-agost 1986, pp. 40-49.

⁹ Ricard VINYES, "La nostra cultura socialista", *L'Avenç*, nº 95, Barcelona, juliol-agost 1986, pp. 6-8.

¹⁰ La visió pro-llibertària de la revolució i del procés col·lectivitzador: Gaston LEVAL, *Colectividades libertarias en España*, Madrid, R. Aguilera, 1977; Frank MINTZ, *La autogestión en la España revolucionaria*, Madrid, Ediciones de La Piqueta, 1977; i també Gaston LEVAL, Agustín SOUCHY i B. CANO RUIZ, *La obra constructiva de la revolución española*, México D.F., Editorial Ideas-Editores Mexicanos Unidos, 1982. El procés col·lectivitzador el camp: Julian CASANOVA (comp.), *El sueño igualitario. Campesinado y colectivizaciones en la España republicana 1936-1939*, Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 1988. Les col·lectivitzacions industrials a Antoni CASTELLS I DURAN, *Les col·lectivitzacions a Barcelona 1936-1939*, Barcelona, Hacer, 1993. Tanmateix, la imatge idíl·lica anarquista d'una revolució sense caps ni patrons conduí, certament, a una notable indisciplina en el treball: Michael SEIDMAN, *Workers against work. Labor in Paris and Barcelona during the Popular Fronts*, Berkeley,

Així, aquest desordre revolucionari, fonamentalment al camp, havia de generar una certa inquietud en Daniel Domingo, en la mesura que creia que posava en perill la supervivència de la República i de la revolució. Lògicament, el seu visceral anticenetisme, es va traduir en la idea de sostreure a les masses la direcció descontrolada de l'economia revolucionària i passar-se-la als tècnics¹¹. Tanmateix, Domingo Montserrat va haver de veure com el seu ex-amic, Jaume Miravittles, des del Comissariat de Propaganda de la Generalitat, humanitzava i revestia de conceptes planificadors el descontrol que significaven les col·lectivitzacions industrials i agràries¹². El mateix decret de col·lectivitzacions del 24 d'octubre del 1936 ratificava aquesta tendència. La lògica del poder havia conduït als líders pragmàtics de l'Esquerra, com Josep Tarradellas, o filoobreristes, com Miravittles, a oferir a la CNT una cobertura institucional a compartir amb ERC. Així, s'entén la dissolució del Comitè Central de Milícies Antifeixistes i l'entrada de la CNT en el govern de la Generalitat el 26 de setembre del 1936. L'aproximació a la CNT va tenir lloc en una conjuntura en què els mateixos dirigents de l'Esquerra creien que obrers i pagesos catalans pensaven i actuaven sota consignes llibertàries¹³. Així és com també pren lògica que, en els mesos d'estiu del 1936, Jaume Miravittles, encara membre i dirigent de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, manifestava a les planes de *Solidaridad Obrera* que l'AFGC s'adheriria a la CNT sense problemes¹⁴.

Tanmateix, l'Associació de Funcionaris acabà per incorporar-se a la UGT i, així, amb l'obligatorietat d'afiliació sindical, el destí de Daniel Domingo sembla que es vehiculà vers la UGT. La dicotomia UGT-CNT, tot i les múltiples invocacions a la unitat sindical i obrera que es van realitzar al llarg de la Guerra, es palesava també en la dicotomia Miravittles-Domingo

University of California Press, 1991; i del mateix autor, "Resistencia proletaria al trabajo: París y Barcelona durante el Frente Popular", *Historia Social*, nº3, Valencia, UNED, Invierno 1989, pp. 33-60.

¹¹ Dues perspectives anticenetistes i filopsuquistes del procés revolucionari són: Teresa PÀMIES, *Cuando éramos capitanes. Memorias de aquella guerra*, Barcelona, Dopesa, 1975; i Montserrat ROIG, *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució*, Barcelona, Laia, 1976.

¹² Les trajectòries de Domingo Montserrat i de Jaume Miravittles van estar marcades fins la Guerra Civil per un notable paral·lelisme. Ara bé, el plànol en el qual es movia Daniel Domingo era notablement secundari respecte al que es desempellava Miravittles. Així, mentre Miravittles esdevingué Comissari de Propaganda de la Generalitat, Domingo Montserrat s'hagué de conformar, durant l'estiu del 1936, en ser només el vocal de la secció de propaganda del Casal del Partit d'Estat Català del Carrer Girona de Barcelona, a *Estat Català*, òrgan del Partit, 26-VI-1936, p. 3.

¹³ El paper de Josep Tarradellas en la incorporació dels cenetistes en el govern de la Generalitat a Frederic RAHOLA I D'ESPONA, "Josep Tarradellas i la guerra nostra", *Serra d'Or*, nº 345, juliol-agost 1988, pp. 13-16. La participació de la CNT-FAI en les tasques de govern durant la Guerra Civil: C. M. LORENZO, *Les anarquistes spagnols et le pouvoir, 1868-1969*, París, Ruedo Ibérico, 1969; José PEIRATS, *La CNT en la revolución española*, vol. I, París, Ruedo Ibérico, 1971, pp. 197 i ss.; i Burnett BOLLOTTEN I G. ESENWEIN, "Anarchists in government: A paradox of the Spanish Civil War, 1936-1939" en Frances LANNON i Paul PRESTON (ed.): *Elites and power in Twentieth-Century Spain: Essays in honour of Sir Raymond Carr*, Clarendon Press, Oxford, 1990, pp. 153-177.

¹⁴ "La Asociación de Funcionarios de la Generalidad y el presente momento social que vivimos.- Declaraciones interesantísimas de Jaime Miravittles", *Solidaridad Obrera*, 22-VIII-1936, p. 1.

Montserrat. El primer es refermava en la idea clàssica de l'esquerra catalana dels anys deu i vint que plantejava que sense la CNT no es podia consolidar una Catalunya lliure i revolucionària, ja que la Confederació seguia sent el sindicat que, des dels anys deu, enquadrava tradicionalment l'obrer català. En canvi, Domingo no només refermà el seu anticonetisme en adherir-se al PSUC i la UGT, sinó que participava d'una proposta que pretenia superar l'anterior: la revolució i l'alliberament nacional català es podia fer sense la CNT ¹⁵. Tanmateix, entre el juliol del 1936 i el maig del 1937, el binomi PSUC-UGT no va funcionar de forma perfecta i simbiòtica perquè determinats sindicats ugetistes, com l'AFGC, s'aproparen més al POUM que no pas al Partit Socialista Unificat de Catalunya. Il·lustratiu d'aquest fet fou la presidència del poumista Narcís Molins i Fàbrega al capdavant de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya.

Narcís Molins i Fàbrega: un periodista del POUM primer president de l'AFGC-UGT

Narcís Molins i Fàbrega va néixer a Tortella al voltant del tombant del segle XIX al XX. Com Daniel Domingo Montserrat i altres joves separatistes procedia d'un medi social i econòmic pagès. I com molts d'ells, el seu objectiu principal era triomfar a Barcelona com a periodista i escriptor ¹⁶. Tanmateix, la dificultat per medrar en els elitistes cercles culturals catalans del primer terç del segle XX, empenyeren a joves com Molins o Montserrat a adoptar una posició crítica amb la "societat burgesa" que no reconeixia els seus valors literaris. En conseqüència, van acabar adoptant posicions polítiques de caire radical força de moda entre el jovent com el separatisme o el comunisme. Molins, en aquest sentit, va esdevenir més marxista que catalanista, tot i que no menystenia el segon corrent. I així, als anys vint va militar en la Federació Comunista Catalano-Balear (FCCB) del PCE, de la qual era líder indiscutible el mestre nacional Joaquim Maurín. El 1930, Molins seguí a Maurín en la ruptura de la FCCB i ingressà en el BOC on es trobà amb els futurs empleats públics de la Generalitat, Daniel Domingo Montserrat i Jaume Miravittles. De fet, Molins ja els coneixia a ambdós en haver participat al seu costat, durant el 1926-1927, en les activitats polítiques i culturals de l'Ateneu Enciclopèdic Popular ¹⁷. Tots tres formaren part de la redacció de *L'hora*, publicació bloquista dirigida per Daniel Domingo Montserrat, i significà per a Molins la introducció definitiva en el món del periodisme polític. Certament, com a Montserrat i

¹⁵ Certament, les invocacions a la unitat o a la col·laboració sindical estaven farcides de recriminacions d'una sindical a l'altra. Així, les crides a la unitat sindical que, des del PSUC, es realitzaren després dels Fets de Maig del 1937, tenien la clara intenció que la CNT acceptés un paper secundari en la gestió de la revolució: Víctor COLOMER, *Urgeix la unitat proletària i antifeixista*, pròleg de Joan Comorera, secretari general del PSU, Barcelona, Departament d'Agitació i Propaganda del PSU, s.d. Des dels rengles llibertaris, la voluntat unificadora també estava carregada d'acritud: "La alianza UGT-CNT ¿Por qué en Cataluña no mantienen las dos sindicales relaciones fraternas?", *Solidaridad Obrera*, martes 6-IV-1937, p. 12.

¹⁶ Un breu esboç biogràfic sobre els orígens socials i geogràfics de Molins i Fàbrega a *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 15, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1989, p. 293.

¹⁷ Andrew DURGAN, *BOC...*, op. cit., pp. 47 i 64.

Miravittles, els cercles marxistes heterodoxos li serviren de plataforma de promoció política i professional. Així, posteriorment, Molins treballà com a periodista i redactor en publicacions de major tirada com podia ser *La Humanitat*, òrgan de l'Esquerra Republicana de Catalunya. I com Miravittles i Domingo Montserrat, Molins també accedí a la funció pública de la Generalitat ¹⁸.

Podria resultar aparentment paradoxal que Molins i Fàbrega acabés com a funcionari de la Generalitat i en la nòmina de *La Humanitat*, quan des del 14 d'abril del 1931 va adoptar posicions força crítiques contra el règim republicà i la mateixa ERC. Certament, el desembre del 1930, havia estat detingut, juntament amb Joaquim Maurín i el capità José García Miranda, per la seva possible implicació en la insurrecció de Jaca. Durant el 14 d'abril del 1931, Molins assumí plenament les consignes del BOC i exigir armar el "poble" de forma immediata, destruir tot l'aparell burocràtic, policial, judicial i militar heretat de la Monarquia i constituir Junes i Comitès revolucionaris, proposta que recollia alhora la tradició juntista espanyola del segle XIX i la formació dels soviets pròpia del procés revolucionari rus. Però la nova República no va adoptar mesures tan radicals, raó per la qual el BOC connectà amb la CNT en la crítica a la Generalitat provisional i l'ERC. En rigor, l'aposta del BOC consistí a assenyalar la CNT com el marc de referència sindical en el qual devien confluïr comunistes, socialistes i anarquistes per tal de transformar la nova "República burgesa" en una "República obrera" ¹⁹.

A diferència de Montserrat o Miravittles, Molins i Fàbrega es mostrà contrari a ingressar en el sindicat anarquista i defensà que la revolució l'havien de canalitzar organitzacions polítiques i sindicals netament socialistes. Una idea que va compartir amb futurs socialistes unificats i ugetistes com Hilari Arlandís o Antoni Sesé. Aquest darrer seria, durant els primers mesos de la Guerra Civil, secretari general de la UGT de Catalunya. Ara bé, mentre Arlandís i Sesé, entre el 1931 i el 1932, evolucionaren vers el PCE, Molins connectà amb l'Organització d'Esquerra Comunista (OCE) liderada per Andreu Nin, també procedent del Bloc. En realitat, Molins i Fàbrega va ser expulsat del BOC el novembre del 1931 perquè ja feia un parell de mesos que militava en l'OCE. Juntament amb ell, van expulsar del BOC, Carlota Duran (secretària d'Andreu Nin), Josep Metge (antic membre del Comitè Regional de la FCCB) i Francesc de Cabo ²⁰.

¹⁸ De fet, va ser una característica molt comuna de tots aquests sectors intel·lectuals a cavall del socialisme i el nacionalisme esdevenir funcionaris públics, i entre aquests predominà el mestre nacional, com Comorera, Maurín o Víctor Colomer: Ferran AISA, *El laberint roig. Víctor Colomer i Joaquim Maurín, mestres i revolucionaris*, Lleida, Pagès editors, 2005.

¹⁹ Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer...*, op. cit., pp. 51-52 i 105.

²⁰ Andrew DURGAN, *BOC...*, op. cit., p. 66; i Pelai PAGÈS, *Andreu Nin: su evolución política (1911-1937)*, Bilbao, ZERO, 1975, pp. 147-148.

La connexió ideològica i estratègica de Molins amb Nin tenia a veure amb la influència que sobre ambdós exerciren les teories de Leon Trotski sobre el "procés revolucionari" espanyol. Segons Trotski, la CNT constituïa l'instrument encobert de radicalitat revolucionària de la "pau social", ja que havia pactat amb el "nacionalisme català" (identificat amb l'ERC) la consolidació del règim burgès republicà. En conseqüència, la Generalitat es qualificava de govern contrarevolucionari i petit burgès; però també al BOC li esqueien tots aquests qualificatius per voler fer de la CNT l'instrument de la revolució espanyola. Així, Andreu Nin acusà d'estalinista al Bloc a les planes d'*El Soviet* i li va retreure estar en contra de la unitat de tots els comunistes. Tota aquesta visió trotskista de la que devia ser l'autèntica "revolució espanyola" conduí a Molins i Fàbrega a explicitar qui encarnava l'autèntic obrer revolucionari i, curiosament, acabà fent una definició del proletariat gairebé idèntica a la defensada per la CNT durant el període 1931-1934, segons la qual els obrers manuals constituïen l'essència del proletariat. Això facilità que Molins definís el BOC com una formació política que només atreia a "una capa de la clase obrera que se cree por encima del proletariado en general y más cerca de la pequeña burguesía" ²¹. Per tant, Molins i Fàbrega i l'OCE plantejaven que, mentre el BOC era una organització d'"aristòcrates obrers" que aspiraven a convertir-se en petits burgesos, en canvi, els membres de l'Esquerra Comunista, tot i ser una colla d'intel.lectuals o aspirants a intel.lectuals, se sentien, pels seus sous i les seves situacions professionals, més a prop de l'anomenada classe obrera que no pas de la petita burgesia. Per aquesta raó els trotskistes s'autoconsideraven com els autèntics valedors de les aspiracions socials i polítiques del proletariat espanyol, sempre per damunt dels bloquistes, dels stalinistes i dels mateixos anarcosindicalistes.

La línia obrerista de l'OCE es complementava amb la interpretació del "problema nacional català". Segons Molins i Fàbrega "el problema nacional catalán significa un impulso hacia adelante en la revolución democrática", per a la qual no creia que estiguessin preparats els dirigents de l'ERC, del BOC i de la CNT ²². Segons l'OCE, tant l'ERC com el BOC insistien en el protagonisme rector de la petita burgesia en la revolució catalanista i proletària, factor que explica l'evolució de Miravittles i Montserrat cap a les posicions de Henri de Mann. Per contra, Molins ressaltà que el protagonisme revolucionari obrer i catalanista havia de recaure en les masses:

Ahora bien; el problema de Cataluña es un problema de carácter progresivo y revolucionario. Los comunistas, como revolucionarios, tenemos el deber de reconocer a Cataluña el derecho a su independencia, si ésta es la voluntad de las masas de Cataluña; pero debemos al mismo tiempo advertir al proletariado catalán que la liberación nacional de Cataluña no significa su

²¹ "La posición política y las fuerzas del Bloque Obrero y Campesino", *Comunismo*, XII-1931, reproduït a Andrew DURGAN, *BOC...*, *op. cit.*, p. 517. La posició anticenetista de Molins a Narcís MOLINS I FÀBREGA, "La actividad negativa del anarcosindicalismo", a Juan ANDRADE et al., *Revista "Comunismo" (1931-1934)*, Barcelona, Fontamara, 1978, pp. 435-441.

²² Narcís MOLINS I FÀBREGA, "Tesis sobre las nacionalidades", *Comunismo*, nº 11, abril 1932. Tesi presentada a la 3ª Conferència de l'OCE el 27 de març del 1932 i reproduïda a Juan ANDRADE et al., *Revista "Comunismo"...*, *op. cit.*, p. 79.

emancipación, y que solo la revolución del proletariado catalán con la del resto de España concederá este derecho de la revolución democrática. Los comunistas no debemos tender a escindir al proletariado, sino a conseguir su unión²³.

Tanmateix, tot aquest discurs ultrarevolucionari contrastava amb la seva realitat professional. Molins, a l'igual que molts altres empleats públics, sembla que compaginava la seva tasca de funcionari de la Generalitat amb la de periodista. Sovint els intel·lectuals-funcionaris mantenien dues feines perquè consideraven insuficient el sou de la funció pública, però també perquè els gratificava molt més personalment treballar de periodistes i escriptors. Així, a l'octubre del 1934, Molins i Fàbrega era redactor de *La Humanitat* juntament amb Joan Pagès, més conegut pel seu pseudònim literari de Víctor Alba. El 9 d'octubre del 1934, tres dies després dels fets insurreccionals d'Astúries i de Catalunya, Molins i Alba van anar a la redacció del diari de l'Esquerra i el primer va escriure l'editorial i el segon un reportatge sobre els Fets dels dies 6 i 7. Josep M. Massip, que era el director i estava empresonat, volia acomiadar Molins per publicar el diari sense esperar les ordres. Ara bé, Molins avisà a Companys del fet, i Companys, des de "Uruguay" indicà a Massip que el que caldria seria felicitar a Molins i escridassar als redactors de *La Humanitat* que no s'havien atrevit a presentar-se a la redacció²⁴. L'actitud de Companys per un costat i la de Molins i Alba per un altre posava de manifest la distància existent entre els discursos i la retòrica de les diferents formacions polítiques i la realitat dels espais de sociabilitat professional de Catalunya. Així, la confrontació política no semblava estar pas renyida amb la col·laboració professional entre intel·lectuals de diferents òrbites polítiques.

En tot cas, i com va succeir en totes les organitzacions d'esquerres, obreristes i no obreristes, la repressió dels Fets d'Octubre i la percepció d'un teòric perill feixista activà, coincidint amb les tesis dels comunistes stalinistes, els impulsos d'unificació proletària de l'OCE i la participació en els anomenats Fronts Populars. Així, entre el 1934 i el 1935, l'OCE va trencar amb el trotskisme i amb Trotski, ja que aquest no resultava favorable a la unificació proletària sinó a la trotskistització del PSOE per part de l'OCE. Andreu Nin i Molins i Fàbrega esdevingueren els màxims valedors de la ruptura amb Trotski i els impulsors de la participació de l'OCE en els processos d'unificació marxista que es portaren a terme entre el 1935 i el 1936. Tanmateix, l'OCE concretà la seva visió de la unificació marxista a la fusió amb el BOC, donant pas el setembre del 1935 al Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) de tall leninista. El congrés de fusió es realitzà a Les Planes i situà com a secretari general a Joaquim Maurín i a Narcís Molins i Fàbrega com a membre del Comitè Executiu juntament amb Andreu Nin,

²³ *Ibid.*

²⁴ Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya 1919-1939. Vol. I. Història del BOC*, Barcelona, Pòrtic, 1974, p. 289.

Jordi Arquer, Josep Coll, Tomàs Tusso i Pere Bonet entre d'altres. És a dir, una combinació de funcionaris, periodistes i mercantils²⁵.

La unificació proletària del POUM es diferencia de la del PSUC en un factor força important: mentre la unificació del PSUC es fonamentà en la integració sindical de la UGSOC i la CGTU dins de la UGT, la unificació pumista es negà inicialment a demanar als seus afiliats que ingressessin en la UGT. Per contra, el POUM tendí a crear la seva pròpia central sindical, la qual hauria d'actuar com a punt de trobada entre la UGT i la CNT, les quals utòpicament es dissoldrien per tal de fusionar-se dins del sindicat pumista. Així, el 2 i el 3 de maig del 1936 es celebrà a Barcelona la Conferència d'Unitat Sindical per la qual el POUM va crear la Federació Obrera d'Unitat Sindical (FOUS). El seu secretari general va ser Andreu Nin i a Barcelona controlava el Front Únic d'Arts Gràfiques i el Front Únic de Treballadors Mercantils (FUTM), dirigit per Jordi Arquer. És a dir, la FOUS esdevenia el sindicat de caire general amb un major pes en el sector dels serveis abans d'iniciar-se la Guerra Civil. Per això, abans de la tardor del 1936, havia de resultar complicat per a la UGT fer-se un espai sindical en el sector terciari. I quan ho aconseguí fou perquè els sindicats pumistes dels serveis s'integraren en la Unió General de Treballadors²⁶.

Tanmateix, la dissolució de la FOUS per integrar els seus sindicats dins de la UGT va constatar la incapacitat del sindicalisme pumista per trencar l'hegemonia de la CNT i la UGT. En aquest sentit, iniciada la Guerra Civil, Molins i Fàbrega, juntament amb Julián Gorkín i Jordi Arquer, van crear una efímera Agrupació d'Escriptors i Artistes Socials (AEAS), que rebé el suport de "Shum", vinculat a la CNT i del socialista unificat Roca i Roca. Paupèrrim suport dels cercles cenetistes i socialistes unificats que treballaren els seus propis espais d'afiliació sindical en el terreny dels intel·lectuals. A més a més, els cenetistes i psuquistes adherits a l'AEAS els van amonestar per implicar-se en la iniciativa pumista i els van reclamar per ingressar en el Sindicat de Professions Liberals de la CNT o en l'Agrupació d'Escriptors Catalans-UGT. Ara bé, davant de la disjuntiva d'apropar-se a la CNT o a la UGT, els homes del POUM procedents de l'OCE, com Nin i Molins i Fàbrega, es mostraren disposats a apropar-se a l'anarcosindicalisme. Tanmateix, els dirigents llibertaris vetaren aquesta opció en la mesura que estaven disposats a cercar la unitat sindical amb la UGT. Però, a més a més, a Girona i a Lleida, el POUM constituïa un rival seriós de la CNT en l'hegemonia de l'anomenat poder revolucionari. Així, els llibertaris percebien el possible ingrés dels sindicats pumistes en la CNT com una irrupció desestabilitzadora per a la central anarquista. El propi Nin,

²⁵ Pelai PAGÈS, *Andreu Nin...*, op. cit., pp. 190-191; Andrew DURGAN, *BOC...*, op. cit., pp. 418 i 490; i Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya 1919-1939. Vol. I...*, op. cit., pp. 348-352. D'aquest període fou la publicació de Narcís MOLINS I FÀBREGA, *UHP. La revolució proletària d'Astúries*, Barcelona, Atena, 1935, en el qual es feia una descripció mítica de la lluita i de la unitat proletària contra el "feixisme" que es produí a Astúries durant la revolució d'octubre del 1934.

²⁶ Sobre la formació de la FOUS, Andrew DURGAN, "Sindicalismo y marxismo en Cataluña 1931-1936. Hacia la fundación de la Federación Obrera d'Unidad Sindical", *Historia Social*, nº 8, otoño 1990, pp. 29-45.

conscient de la impossibilitat d'integrar la FOUS dins de la CNT, va reclamar, malgrat la seva oposició al PSOE i als socialistes espanyols, l'adhesió de la FOUS a la UGT ²⁷. En conseqüència, a *La Batalla* del 23 de setembre del 1936 Nin afirmà que "hay que convertir a la UGT en una organización combativa y revolucionaria, con lo cual facilitaremos enormemente la unificación de todos los trabajadores en una sola central y crearemos una fuerza formidable tanto por su importancia numérica como por su espíritu revolucionario" ²⁸. A partir d'aquest moment es van posar les bases de l'enfrontament PSUC-POUM, que havia de dirimir qui dels dos partits marxistes a Catalunya hauria de conquerir la Unió General de Treballadors.

I va ser en aquesta conjuntura que Narcís Molins i Fàbrega esdevingué el primer president de l'AFGC-UGT, tot i que cal ressaltar que la seva primera intenció va consistir a sindicar-se com a escriptor dins de l'Agrupació d'Escriptors i Artistes Socials, fet característic de tot el sector intel·lectual-funcionarial de Catalunya. Ara bé, la necessitat de situar algun membre rellevant del POUM al capdavant de l'AFGC-UGT en detriment del PSUC obligà a Molins a renunciar a qualsevol veïtat d'afiliació en l'àmbit dels intel·lectuals. Cal tenir present que Molins era membre del Comitè Executiu del POUM i cap de redacció de *La Batalla*, l'òrgan de premsa del partit.

²⁷ Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya 1919-1939. Vol. II. Història del POUM*, Barcelona, Pòrtic, 1974, pp. 25-32.

²⁸ Pelai PAGÈS, *Andreu Nin...*, op. cit., p. 233.

XV. LA DIFÍCIL ADEQUACIÓ POLÍTICA I CORPORATIVA DELS
FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT AL PROCÉS REVOLUCIONARI (NOVEMBRE
1936-MAIG 1937)

49. EL PAPER DEL FUNCIONARI DE LA GENERALITAT EN EL PROCÉS REVOLUCIONARI SEGONS L'AFGC-UGT

El seguiment exhaustiu de les planes del butlletí de l'AFGC, entre el gener i el març del 1937, sembla indicar que la vida interna de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat es va caracteritzar en aquelles dates per la manca aparent de conflictes interns. Certament, els nombrosos articles i documents (signats per poumistes i psuquistes) reflectien més aviat una notable cohesió en els aspectes referents a les reivindicacions bàsiques de la funció pública. Tanmateix, la premsa i les publicacions partidistes del POUM i del PSUC donaven a entendre la situació contrària; és a dir, l'existència d'una intensa rivalitat política entre les dues principals famílies marxistes de Catalunya que, lògicament, havia d'anar minvant la cohesió interna de l'AFGC-UGT. Tot i les discrepàncies entre els unificats marxistes i els socialistes unificats, el cert fou que l'AFGC, un cop reconvertida en AFGC-UGT, restablí la seva vida orgànica amb més o menys normalitat i concentrà tots els seus esforços organitzatius i propagandístics en dos temes: l'adequació política i laboral del funcionari de la Generalitat en el procés revolucionari i, en segon lloc, la millora laboral i d'imatge dels empleats públics en el nou ordre polític i social. I en l'assoliment d'aquests objectius, l'AFGC-UGT col·laborà estretament amb el Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (SUFGC)-CNT, amb el qual acabaria constituint un Comitè d'Enllaç.

La impossible constitucionalitat de la sindicació obligatòria dels funcionaris de la Generalitat

Els esdeveniments revolucionaris de l'estiu del 1936 no provocaren la desaparició orgànica de l'AFGC. Pel contrari, aquesta patí, com el 1933 l'ACE-GC en refundar-se com AFGC, un procés de readequació, redefinició i reorganització dins del nou context revolucionari i de guerra. D'entrada, durant el mes de setembre del 1936, l'AFGC deixà de ser una associació estrictament corporativa dels funcionaris de la Generalitat, per convertir-se en una entitat adherida a un sindicat d'àmbit general com la UGT. Aparentment, mantenia la seva suposada independència organitzativa però, a efectes pràctics, l'Associació es va veure immersa en un procés pel qual acabaria convertint-se en un sindicat o secció sindical més de la Unió General de Treballadors.

D'altra banda, l'adhesió de l'AFGC a la UGT certificava una de les grans aspiracions reclamades per les diferents Juntes o Consells directius de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat al llarg del període 1933-1936: el dret dels funcionaris a sindicar-se i, per tant, a manifestar-se políticament i anar a la vaga per reclamar millores laborals i socials. Aquests drets s'aconseguien arran del Decret de sindicació obligatòria d'agost del 1936 aprovat pel

govern de la Generalitat. Aquest Decret reconeixia l'enorme poder que havien assolit els sindicats després del juliol revolucionari i deixava aparentment en les seves mans el control de l'organització del treball a la zona republicana de Catalunya. Certament, un decret d'aquelles característiques tenia notables punts en comú amb les formulacions del sindicalisme revolucionari feixista. Ara bé, a ningú se li hagués acudit en aquella conjuntura definir el decret de sindicació obligatòria com a feixista, i més quan, en teoria, semblava beneficiar als llibertaris i la seva suposada hegemonia. Criticar-lo hauria significat enfrontar-se a la CNT i ser víctima d'algun passeig per part de les patrulles de control cenetistes. I és que en aquella conjuntura, el govern de la Generalitat i els dirigents de l'ERC cregueren que els amos de la situació eren els llibertaris i aquests, tot i que sense voler acceptar-ho, sí que tenien punts de coincidència amb els plantejaments sindicals del feixisme revolucionari¹.

Ara bé, el decret de sindicació obligatòria plantejà una seriosa contradicció en el terreny legislatiu. Certament, durant tota la Guerra Civil, i sobretot a partir del setembre del 1936, el bàndol republicà acceptà la continuïtat formal de la II República. Això significava la continuïtat de l'aparell institucional establert l'abril del 1931: el poder executiu a través del govern, el poder judicial mitjançant els Tribunals de Justícia i el poder legislatiu a través de les Corts (aquestes, òbviament, sense els partits de dretes o aquells considerats adscrits a la rebel·lió). I si, en teoria, pervivien els tres poders tal i com s'establiren el 1931, també pervivia la Constitució que regulava les seves funcions. Perquè, certament, el procés revolucionari no va anar acompanyat d'un procés de derogació, revisió o reforma de la Constitució, sinó que apostà per la seva continuïtat. I tanmateix, allò que fou característic, durant tot el període 1936-1939, va ser l'elaboració de decrets i ordres que, tant des del govern central com des dels poders locals i regionals, filaven molt poc prim sobre la seva possible anticonstitucionalitat. En aquest sentit, el decret de sindicació obligatòria de la Generalitat vulnerava l'article 41 de de la Constitució de 1931 que prohibia explícitament l'afiliació sindical o política dels empleats de l'estat i de la Generalitat.

Cal assenyalar que el decret de sindicació obligatòria formulat per la Generalitat es va publicar a l'agost del 1931, un moment en el qual encara existien dubtes, més o menys significatius, sobre la continuïtat legal i institucional de la República proclamada el 1931, i quan encara molts creien que podia ser possible transformar-la en una República socialista o una República sindical. En tot cas, un cop constituïts, el setembre del 1936, els governs de Largo Caballero a Madrid i de Tarradellas a Barcelona, es certificà políticament la continuïtat constitucional de la II República. I aquesta decisió no impedí les sistemàtiques contradiccions

¹ Zeev STERNHELL, Mario SZNAJDER i Maia ASHERI, *El nacimiento de la ideología fascista*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1994, pp. 195 i ss.

que s'anaren establint entre la pràctica legislativa dels governs central, regionals i locals i el marc legislatiu constitucional. Perquè, explicitat en el llenguatge de l'època, resultava que s'estava legislant revolucionàriament en el marc d'un sistema polític burgès. No havia de resultar estrany, doncs, que resultés materialment impossible fer cas de l'autoritat o autoritats governatives perquè el mateix marc legal republicà estava sent vulnerat sistemàticament per elles mateixes. I això era així perquè, malgrat les fortes discrepàncies existents entre les forces polítiques i sindicals fidels a la República, calia consensuar legislativament els diferents i particulars punts de vista que totes elles tenien sobre com calia organitzar o reorganitzar l'autodenominada zona lleial.

Així, enmig d'un marc legislatiu extraordinàriament confús i contradictori, l'AFGC deixà de ser exclusivament una associació professional o corporativa per esdevenir formalment un sindicat. De la mateixa manera, la CNT constituí també de bell nou, a partir del setembre del 1936, la seva pròpia secció d'empleats de la Generalitat. Perquè, tot i l'insurreccionalisme antirepublicà i antiburgès del període 1931-1934, l'anarcosindicalisme s'adequà orgànicament a les exigències legals del marc legislatiu republicà. Sens dubte, podria afirmar-se que la CNT, el 1931-1936, no enquadra els funcionaris de la Generalitat per rigorós antiestatisme, però com explicar l'existència de nombrosos sindicats de funcionaris municipals existents en els seus rengles?. Òbviament, podria argumentar-se el persistent pes de la tradició municipalista (o comunalista) dels llibertaris, però resultava poc convincent davant del gir governamentalista i tecnocràtic que efectuà la CNT en els anys 1935-1936.

La reparació pública de l'AFGC reconvertida en AFGC-UGT

Pel que respecta a la refundada AFGC-UGT, la nova adequació orgànica no va estar exempta de dificultats. D'entrada, la marxa del sector filocenetista sembla que va minvar els efectius humans de l'Associació, però el decret de sindicació obligatòria atenuà aquesta pèrdua en absorbir d'altres funcionaris que mai havien estat adscrits a cap associació professional de la funció pública. Així, el butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de desembre del 1936 indicava que l'AFGC-UGT havia assolit els 5.800 adherents, xifra que superava els nivells d'afiliació del 1935-1936 que vorejaven els 2 mil adherents ². Això no volia dir que la vida orgànica de l'entitat no hagués estat farcida de complicacions. Una mostra evident fou la suspensió de la publicació del butlletí de l'AFGC entre la primavera i el desembre del 1936. Aquest aparegué novament el gener del 1937, un

² BAFGC, nº 1, gener 1937, p. 4. A partir d'aquest número, el butlletí indicava que s'iniciava la seva 4ª època i que, per tant, reiniciava la publicació a partir del número 1. Cal assenyalar també que, per exemple, l'organ d'expressió pumista *La Batalla* animà insistentment als funcionaris de la Generalitat a afiliar-se a l'AFGC-UGT, a "Asociación de Funcionarios de la Generalidad de Cataluña (UGT)", *La Batalla*, 27-IX-1936, p. 3.

cop consolidada, en aparença, la nova direcció de l'entitat amb narcís Molins i Fàbrega com a president, Josep Patau com a secretari general, Joan Coloma i Chalmeta com a vicepresident, Bonaventura Armengol com a comptador i Josep Doix com a tresorer. Ara bé, tot i que la presidència requeia en un destacat dirigent pumista, el conjunt de la Junta, i especialment Josep Patau i Joan Coloma, era propera al PSUC. Coloma, per exemple, estava destinat al Departament d'Economia i, a partir del 6 de març del 1937, va ser traslladat al Departament d'Agricultura com a Cap del Servei de Cooperació Agrícola ³. Certament, la seva tradició política s'havia concentrat en el món del cooperativisme i havia estat, el 1914, membre de la Junta de l'Escola Cooperatista, secció de la Federació Comarcal de Barcelona, així com director, als anys vint i trenta, d'*Acción Cooperatista*, òrgan de la Federació de Cooperatives de Catalunya. Finalment, des del 5 de març del 1934, havia estat secretari del Consell Superior de Cooperació, d'acord amb la Llei de Bases de Cooperació del 17 de febrer del 1934. En el terreny polític, Coloma i Chalmeta havia estat militant de la USC i havia format part dels Comitès Executius el 1931 i el 1932, en aquest últim en qualitat de secretari de relacions exteriors. En aquest Comitè executiu també n'havien format part d'altres funcionaris de la Generalitat i membres de l'AFGC-UGT i del PSUC com Rafael Folch i Capdevila, Emili Saleta i Felip Barjau, aquest darrer, com a membre suplent ⁴.

En tot cas, pumistes i psuquistes concidiren en els punts bàsics que havien de definir el paper dels funcionaris de la Generalitat en el marc revolucionari i bèl·lic, i així ho va constatar, el gener del 1937, l'article de presentació de la nova etapa del butlletí de l'AFGC-UGT:

La divisió que entre els funcionaris s'ha produït per qüestió de tendència sindical no pot ésser més que un accident sense abast fonamental. La causa que ens mou, tots plegats sabrem posar-la per damunt de les coses accidentals.

Com a treballadors, reivindiquem els drets i l'ordenació adequats a la naturalesa de les nostres activitats [...].

L'honor dels que exerceixen funció pública ha d'ésser, en aquesta hora, fer efectiva llur col·laboració a crear un nou estat social que sigui genuïna expressió del poble organitzat, sense classes, atès que de classes sols deu haver-ni una: la dels que esmercen llurs activitats i llur saber en fecundar tots els progressos útils a la vida col·lectiva.

Rebutgem el migrat i despectiu concepte en què el funcionari ha estat tingut per alguns que es diuen revolucionaris, que sols han vist al subjecte egoista, poltró i parasitari, que desprestigia la funció, sense veure a l'estudiós, honest i acurat obrer de l'administració pública ⁵.

L'"editorial" de presentació de la nova etapa del butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat definí a l'empleat públic com un treballador o un proletari més, conseqüència,

³ El trasllat de Coloma i Chalmeta des del Departament d'Economia al d'Agricultura i el seu nomenament com a Cap del Servei de Cooperació Agrícola a *DOG*, n° 65, 6-III-1937, pp. 1003-1004.

⁴ Cal ressaltar que en aquell Comitè Executiu de la USC també hi formava part, com a membre suplent, l'ex-president de l'ACEGC i l'AFGC, Rafael Ramis i Romans. Sobre el pas de Joan Coloma per la USC, Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista...*, op. cit., pp. 30-31 i 109.

⁵ "Editorial", *BAFGC*, n° 1, gener 1937, p. 1. L'organ del PSUC, *Treball*, va donar constància d'aquest editorial a *Treball*, 6-III-1937, p. 2. Cal ressaltar, tanmateix, l'enorme retard, gairebé dos mesos després, amb què la publicació oficial dels socialistes unificats va donar a conèixer la reaparició del *BAFGC*.

d'altra banda, de la teòrica que no pas real desaparició de les classes socials i la també suposada pertinença de tothom a una de sola. Però malgrat l'esforç propagandístic per equiparar el funcionari amb el conjunt del "proletariat", l'"editorial" es queixava d'aquells "revolucionaris radicals" que seguien criticant els empleats com a paràsits de la societat. Sens dubte, els elements més crítics contra el funcionariat es concentraren en els sectors més extremistes de les bases anarcosindicalistes, però també en el si de les organitzacions republicanes, socialistes i comunistes.

Per exemple, l'escriptora Teresa Pàmies, jove militant i dirigent de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC) en els anys de la guerra, treballava en les oficines de l'Aliança Nacional de la Dona Jove de Catalunya (ANDJC) situades a la Ronda Universitat. La seva feina consistia a organitzar el suport material i espiritual dels combatents republicans, així com recolzar tasques d'atenció social i propagandística dins de la mateixa reraguarda. Tota aquesta feina tenia el suport econòmic i polític de la Generalitat i comportava, en conseqüència, una enorme tasca burocràtica consistent a portar la comptabilitat i l'organització de totes les activitats que es realitzaven. Ara bé, les empleades de les oficines de l'ANDJC, com Teresa Pàmies, tot i estar sota l'aixopluc de la Generalitat, no es podien considerar funcionàries de la Generalitat de ple dret, perquè l'Aliança Nacional de la Dona Jove de Catalunya no era un Departament de la Generalitat, sinó una organització que col·laborava amb l'administració autònoma regional. Però, davant de l'opinió pública, persones com Teresa Pàmies i totes les empleades de l'ANDJC tenien la mateixa consideració de buròcrates de la revolució a l'igual que el conjunt dels funcionaris de totes les administracions públiques. Així, la pròpia Teresa Pàmies explicà a les seves memòries de guerra com patí el menyspreu de ser considerada una "buròcrata de la revolució" i ho il·lustrà a través del cas de Lena Imbert, també militant de les JSUC. Narrà Pàmies que, en una reunió de l'Aliança Nacional de la Dona Jove de Catalunya, Lena Imbert acusà al conjunt de militants de l'Aliança de no implicar-se sincerament en el conflicte bèl·lic perquè el combat de veritat es lliurava als fronts de guerra i no a la reraguarda. Entenia que tota la feina de reraguarda resultava netament burocràtica i prescindible i, per tant, de segona categoria enfront de l'"admirable" tasca dels milicians i dels soldats de la República⁶. La dicotomia Pàmies-Imbert il·lustrava clarament un fenomen comú a totes les organitzacions polítiques i sindicals del moment: les diferències existents entre els que treballaven a la reraguarda i els que lluitaven al front. Dit d'una forma més crua, durant el primer any de la guerra, la crítica més intensa contra la "burocràcia" va sorgir d'aquells que havien restat marginats dels càrrecs

⁶ Teresa PÀMIES, *Cuando éramos capitanes. Memorias de aquella guerra*, Barcelona, Dopesa, 1975, pp. 41-50.

polítics rellevants dins de l'administració o dins de les seves pròpies organitzacions. Però també, lògicament, entre els homes que, voluntàriament o forçosament, s'havien vist abocats a lluitar en els camps de batalla. En rigor, buròcrates estatals i paraestatals foren percebuts per la resta de la població com uns "enxufats". D'aquesta manera, entre el novembre del 1936 i el maig del 1937, es van confondre com una mateixa cosa els sentiments antiestatistes de les bases radicals llibertàries amb la tradicional crítica contra el parasitisme dels funcionaris pròpia de totes les cultures polítiques d'Espanya, fins i tot de la catòlica. I fou per això que l'AFGC-UGT va esforçar-se en el terreny propagandístic per demostrar que els funcionaris de la Generalitat eren tan proletaris com els obrers manuals i tan revolucionaris com els soldats del front.

L'"obrer de l'administració pública" també col.laborà en l'esforç bèl.líc

La Junta Directiva de l'AFGC-UGT va orientar la seva estratègia política i sindical en la consecució de millores laborals i socials pels funcionaris de la Generalitat, però també en el reconeixement i dignificació de la figura de l'empleat públic. Certament, la crítica, en un context de guerra, dels no funcionaris contra els funcionaris podia entendre's com la crítica dels que no tenen facilitats o coneixements o contactes per accedir fàcilment als serveis més indispensables contra aquells que sí podien accedir o conèixer, i de vegades "ocultar", aquest conjunt de serveis. Ara bé, tot i la crítica contra la burocràcia, existia una realitat inqüestionable: les necessitats d'una societat o societats en guerra exigien a l'Estat i als governs o consells regionals i locals incrementar el nombre dels seus funcionaris. Per tant, la propaganda de l'AFGC-UGT insistí en la profunda implicació dels empleats públics en el procés revolucionari i bèl.líc, malgrat no treballar en fàbriques, en la terra o no lluitar en els fronts de guerra. Per aquesta raó, la Junta de Govern de l'Associació de Funcionaris va voler deixar clar a les planes del butlletí que la funció pública de la Generalitat estava totalment implicada en un procés polític en el qual el "proletariat" havia de substituir a la burgesia com a "classe dominant". Ara bé, deixava clar que aquest procés havia de ser lent i farcit de sacrificis que no només afectarien als treballadors manuals, sinó també als dels serveis i els mateixos funcionaris:

[...] La classe treballadora és la més interessada -si ella ha d'ésser la classe dirigent- en que aquesta nova societat sigui estructurada de la manera més sòlida possible, i, per tant, és lògic que estigui disposada a tota mena de sacrificis. Amb tot, doncs, mantenint o no la totalitat de les reivindicacions obtingudes després del 19 de juliol, segons quines siguin les necessitats de la lluita de la reconstrucció del país, si això ha de significar avançar cap a la total conquesta del poder pel proletariat, sempre representa un progrés. Aquest progrés no depen tant de la millor o pitjor situació econòmica de cada un dels treballadors, o fins de la classe en general, com de la part que la classe treballadora tingui en la direcció i govern del país fins arribar a la total obtenció del poder per a ella sola amb l'exclusió completa de tota participació de les altres classes socials⁷.

El text era un aiguabarreig de consignes pousistes i psuquistes. Dels primers i també

⁷ "Els funcionaris i el moment actual", BAFGC, nº 1, gener 1937, p. 2.

dels segons es recollia l'aspiració del proletariat a conquerir tot el poder en les seves mans ("arribar a la total obtenció del poder per a ella sola"), mentre que dels segons eren pròpies totes aquelles frases que plantejaven la necessitat d'ajornar qualsevol conquesta revolucionària en benefici de la victòria bèl·lica ("Amb tot, doncs, mantenint o no la totalitat de les reivindicacions obtingudes després del 19 de juliol, segons quines siguin les necessitats de la lluita de la reconstrucció del país, si això ha de significar avançar cap a la total conquesta del poder pel proletariat, sempre representa un progrés"). En tot cas, la publicació d'aquest text posava de manifest una certa voluntat de consens, no exempt de les tensions lògiques entre pòmistes i socialistes unificats. Però el consens també destacava que, per damunt de les discrepàncies ideològiques, existia l'esperit corporatiu dels funcionaris de la Generalitat. I com a funcionaris de la Generalitat i "revolucionaris" calia oferir un discurs que primés la capacitat de sacrifici dels empleats públics. Així, la Junta de l'AFGC-UGT insistí a definir el funcionari de la Generalitat com un obrer més implicat en la revolució i en la guerra contra el "feixisme", que havia estat marginat injustament dels beneficis revolucionaris:

No és pas casual que a Catalunya només una part de la classe treballadora -com a tal volem classificar la burocràcia de les categories inferiors- hagi estat exclosa, primer de les conquestes obtingudes per a tot el proletariat -i a Barcelona àdhuc per una part de la burocràcia, la municipal- i, després, en certa manera visqui per complet a part de la lluita que mena la classe treballadora en general per tal d'arribar a la total obtenció del poder⁸.

A banda del plany de la Junta de l'AFGC-UGT per la marginació dels funcionaris en el procés revolucionari, el paràgraf apuntava dos aspectes laborals i associatius preexistents en els anys 1931-1936. En primer lloc, la precària situació laboral dels funcionaris de les categories inferiors de la Generalitat. L'ACE-GC i l'AFGC sempre ressaltaren les importants diferències salarials i laborals existents entre les categories inferiors i els alts funcionaris. Tradicionalment, i sobretot l'AFGC, les associacions de funcionaris de la Generalitat cercaren el millorament laboral de les categories inferiors, tot i que amb èxits molt escassos. De fet, el gran objectiu de l'AFGC sempre fou la redacció i aprovació d'un Estatut de Funcionaris que tingués per objectiu equiparar els salaris més baixos de l'administració amb els més elevats. Ara bé, tot i la preocupació de l'AFGC pels empleats públics de les categories inferiors, mai marginà als de les categories altes. Fins i tot, crítiques molt dures contra alts funcionaris de l'Esquerra Republicana, com la que efectuà Daniel Domingo Montserrat contra el seu cunyat Joan Alavedra, es tallaren de soca-rel per la mateixa Junta de l'Associació. En canvi, amb la reconversió de l'AFGC en AFGC-UGT, el discurs obrerista de l'entitat intentà aportar uns matisos un xic diferents. Segons el punt de vista de la nova Junta, no tots els funcionaris formaven part de la classe treballadora o del proletariat, sinó exclusivament els de les

⁸ *Ibid.*, pp. 2-3.

categories inferiors. Lògicament, l'AFGC s'havia adaptat a la fraseologia pròpia del moment amb l'objectiu de demostrar que els empleats públics també participaven entusiàsticament de la revolució. Però no ocultava un continuisme programàtic respecte a la Junta Directiva presidida per Jaume Miravittles: aconseguir l'equiparació de sous entre els funcionaris de totes les categories de l'administració. Ara bé, un cop assolit aquest objectiu resultava obvi que, conceptualment, l'AFGC-UGT podria manifestar que tots els funcionaris de totes les categories havien esdevingut membres de les classe treballadora sense cap mena de distinció. En rigor, pot afirmar-se que l'AFGC-UGT no havia canviat excessivament el discurs i els objectius sindicals de juntes anteriors, sinó que simplement els havia adaptat a la nova retòrica revolucionària.

En segon terme, la Junta de l'AFGC-UGT també va destacar el menyspreu dels empleats municipals de Barcelona envers els de la Generalitat. Des del punt de vista dels funcionaris de l'Ajuntament, els de la Generalitat no només eren uns enxufats sinó també uns "obriers" públics poc actius sindicalment. Certament, la tradició associativa municipal resultava molt més àmplia que la de la Generalitat i, a més a més, els sindicats de funcionaris municipals tenien clar que, durant els anys que existiren les Diputacions provincials, els seus empleats només organitzaren entitats que, com l'ACE-GC, actuaren més aviat com a clubs socials que no pas com a entitats reivindicatives. I, d'altra banda, una part important dels funcionaris de la Generalitat, tot i ser d'esquerres, mai es van considerar membres de l'anomenada "classe obrera". Per aquestes raons, la Junta de l'AFGC-UGT entenia el perquè el conjunt del món del treball manual i dels serveis menystingués i no considerés com a obrers als funcionaris de la Generalitat:

En el nostre cas la raó existeix, i no escapa a la percepció de ningú. És que la burocràcia, en la seva gran majoria, s'ha sentit sempre desolidaritzada de la classe treballadora en general, i fins s'ha cregut menystinguda quan algú li ha parlat d'equiparar les seves reivindicacions amb les d'aquesta classe. És aquest l'eix del problema que ara tots sentim pesar damunt nostre⁹.

Tanmateix, una cosa era assumir autocríticament, per part de la Junta de l'AFGC-UGT, la inexistència d'un "autèntic" passat reivindicatiu per part dels funcionaris de la Generalitat, i una altra qüestió suposava no reconèixer la implicació de la funció pública de la Generalitat en la causa republicana i revolucionària. En realitat, tot i el plany autocrític de la Junta de l'AFGC-UGT, existia una certa malfiança entre els dirigents sindicals dels funcionaris de la Generalitat contra l'obrer manual, al qual acusaven d'haver segrestat en benefici propi el procés revolucionari. Per exemple, els funcionaris apuntaven que el Decret de col·lectivitzacions estava pensat exclusivament per afavorir als obrers manuals d'indústria i als

⁹ *Ibid.*, p. 3.

jornalers, els quals només havien d'ocupar la fàbrica o les terres corresponents i ja tenien solucionat el problema del control de la producció i dels beneficis a mans dels treballadors. En canvi, es preguntaven els dirigents funcionaris, ¿com es podia col·lectivitzar la funció pública si totes les organitzacions fidels a la República havien desestimat la destrucció de l'estat republicà i, no només això, sinó que també la cúpula anarquista s'esforçava a sostenir-lo? A més a més, el propi estat republicà va augmentar considerablement doncs, a banda de les institucions ja existents el 1931-1936, se li havien afegit tots aquells comitès locals, consells regionals i organismes d'ordre públic sorgits de bell nou a partir de l'estiu del 1936 ¹⁰. En veritat, l'estat republicà no va desaparèixer sinó que va tendir a créixer més i, en conseqüència, també ho va fer el nombre de serveis i de funcionaris, fent realitat l'aspiració "oculta" de moltes persones, sobretot joves, de convertir-se en empleats públics. Perquè s'interpretava la funció pública com una via d'aconseguir un treball fix.

El continuat creixement de la funció pública de la Generalitat

En veritat, l'oferta laboral de la Generalitat continuà incrementant-se durant els darrers mesos del 1936 i la primera meitat del 1937. Així, el desembre del 1936 es va ratificar el nomenament dels gairebé 2.045 mestres interins contractats a l'octubre ¹¹. També s'aprovà la relació de professors auxiliars que havien de constituir les plantilles dels Instituts-escola d'ensenyament secundari. I entre els seus membres es podien trobar a futures personalitats de l'alta cultura de Catalunya com Lluís Solé i Sabarís destinat a l'Institut-Escola del Parc com a professor de Geografia, o a Jaume Vicens i Vives, Eduard Valentí i Fiol i la posterior fundadora de l'Escola Isabel de Villena, Carme Serrallonga Calafell, destinats a l'Institut-Escola Ausias-March com a professors, respectivament, de Geografia i Història, Llatí i Literatura ¹². Seguidament, i també dins de l'àmbit de l'ensenyament, es concretaren els salaris i les plantilles de l'Escola del Treball de Vilanova i la Geltrú, de l'anomenada Universitat

¹⁰ Així s'afirmava per part del Comitè d'Enllaç UGT-CNT de la funció pública que "la revolució que vivim ha de portar, segurament, el nostre país a noves concepcions socials. Aquesta és, almenys, la nostra esperança que, en desaparèixer la diferenciació de classes, acabi també amb aquest tòpic que el funcionari és diferent de la resta dels treballadors", a "La situació dels treballadors de la Generalitat", *BAFGC*, nº 1, gener 1937, pp. 5-6.

¹¹ *DOGC*, nº 366, 31-XII-1936, pp. 1270-1281.

¹² *DOGC*, nº 336, 1-XII-1936, p. 803. Sobre la trajectòria professional de Vicens i Vives, Josep M. MUÑOZ, *Jaume Vicens i Vives (1910-1960). Una biografia intel·lectual*, Barcelona, Edicions 62, 1997, i del mateix autor, "Vicens Vives i el "redreç" burgès: l'exemple d'Itàlia", *L'Avenç*, nº 218, octubre 1997, pp. 67-72. També Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ et al., "Editorial", "Notícia de Jaume Vicens Vives", "La projecció social" i "La vigència d'una obra", dossier sobre Jaume Vicens i Vives a *L'Avenç*, nº 83, juny 1985, pp. 5-74. Per a Valentí i Fiol, Joan BASTARDAS I PARERA, "Valentí i Fiol, Eduard", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 23, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1989, p. 372. Finalment, sobre Carme Serrallonga, "Serrallonga i Calafell, Carme", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 21, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a, 1990, p. 107 i Mariona FERRAN I PERMANYER, *L'Escola Isabel de Villena i la seva gent (1939-1989). Mig segle d'acció escolar catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

de Catalunya i de l'Escola professional per a la dona ¹³. I al costat de l'ensenyament, un altre departament de la Generalitat que també va experimentar un considerable creixement funcional fou el de Seguretat Interior, que el desembre del 1936 efectuà el nomenament de 145 agents-conductors del Parc Mòbil de la Comissaria General d'Ordre Públic¹⁴. Sens dubte, l'augment del personal del Departament de Seguretat Interior també responia a la necessitat de contrarestar l'indefinit món de les patrulles de control.

Si bé l'oferta de treball públic de la Generalitat va resultar més que notable, la proposta salarial de la institució autònoma regional no va satisfer plenament a l'AFGC-UGT. Els sous dels funcionaris nomenats i ratificats durant els primers mesos de la guerra oscil·laven entre les 500 i les 5.000 pessetes anuals. Aquest fet contrarià als dirigents de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, ja que creien que els sous dels empleats públics no devien explicitar tan obertament, i menys en un context on es proclamava propagandísticament la fi de la "classe burgesa", les diferències de nivell tècnic, professional i monetari entre les diferents categories de l'administració. Segons el punt de vista de l'AFGC-UGT, l'autèntica equiparació social i salarial entre les diverses categories funcionaries s'havia d'establir amb una oferta de 6.000 pessetes anuals per a les categories inferiors i de 10.000 pessetes per a les més altes. Mentre els sous més baixos havien de patir un espectacular increment, els més baixos, fins i tot, patien un descens de fins a sis mil pessetes, ratificant, lògicament, la decidida opció de l'AFGC-UGT per als funcionaris (majoritaris dins l'entitat) de les categories inferiors.

En tot cas, l'AFGC-UGT assenyala que aquestes reivindicacions salarials podien replantejar-se a la baixa si les exigències de la guerra així ho reclamaven:

La nostra guerra civil i la nostra reducció, exigeixen sacrificis a tots i poden portar-nos a situacions en què calgui supeditar-ho tot a la lluita, sigui a la lluita armada contra el feixisme, sigui a la lluita contra possibles intents de resorgiment de les classes que han estat derrotades en la primera etapa de la lluita. En aquesta lluita, en cada un dels aspectes que pugui presentar, per cruentos que siguin, la classe treballadora ha de sentir en ella mateixa la seguretat de que no ha de mancar-li l'ajut d'aquesta part de la mateixa -la petita burocràcia- que fins ara se n'havia allunyat.

Si no és així, podem per nosaltres mateixos aconseguir les reivindicacions que les mateixes necessitats del moment imposen, però mai no aconseguirem que com a treballadors seguim el ritme mateix de la nostra classe, i que, com a tals, se'ns vulgui reconèixer el dret que com a part integrant del proletariat ens pertoca en l'estructuració de la nova societat que ha de sorgir de la Revolució. Podem arribar a obtenir les millors condicions més justes, però, a la fi, no passarem d'ésser considerats pels treballadors com uns paràsits de la nova societat, com ens ho consideraven de la que ara anem destruint ¹⁵.

Des del punt de vista de la Junta de l'AFGC-UGT es creia que no existia en aquells primers mesos de la guerra cap impediment polític, social o militar que pogués ajornar la concreció de les aspiracions salarials dels anomenats membres de la "petita burocràcia" de la

¹³ DOGC, nº 358, 23-XII-1936, pp. 1130-1132; nº 366, 31-XII-1936, pp. 1268-1269; i nº 20, 20-I-1937, pp. 298-299.

¹⁴ DOGC, nº 336, 1-XII-1936, pp. 805-806.

¹⁵ "Els funcionaris i el moment actual", BAFGC, nº 1, gener 1937, p. 4.

Generalitat. Tanmateix, l'opinió del Consell de govern de la Generalitat era força diferent. L'increment del funcionariat no podia anar acompanyat d'un increment salarial com el proposat per l'AFGC-UGT. L'augment del sou de les categories inferiors de la funció pública de l'autonomia regional catalana només podia haver estat possible en cas de congelació de l'oferta de treball públic i, pel contrari, aquesta s'havia disparat considerablement. Així, davant de la perspectiva d'una política de congelació salarial i de la impossible equiparació de sous entre totes les categories funcionaries de la Generalitat, l'AFGC-UGT i el SUFGC-CNT van constituir un Comitè d'Enllaç que tenia per objectiu assolir les reivindicacions laborals bàsiques dels empleats públics de la Generalitat.

50. EL COMITÈ D'ENLLAÇ AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) I LES REIVINDICACIONS LABORALS DELS EMPLEATS DE LA GENERALITAT

Des de l'inici de la Guerra Civil, els sindicats generals i majoritaris, UGT i CNT, apostaren insistentment per la unitat d'acció entre ambdues organitzacions. Com ja s'ha exposat en planes precedents, la unitat d'acció sindical es valorava en dos àmbits: El primer establia la simple col.laboració dels dos sindicats en matèria reivindicativa i en l'organització del treball de l'"economia revolucionària". El segon nivell, molt més agosarat i quimèric, apostava per la unitat orgànica de les centrals socialista i llibertària. Certament, les rivalitats existents entre ugetistes i anarcosindicalistes feren totalment impossible la seva unificació en una sola entitat. En canvi, els dirigents d'ambdós sindicats sí van considerar factible la possibilitat de mantenir una permanent unitat d'actuació sempre i quan cada sindicat mantingués la seva independència orgànica.

D'aquesta forma, CNT i UGT concretaren nombrosíssims comitès d'enllaç en tots els sectors del món laboral. L'objectiu d'aquests comitès era racionalitzar i fiscalitzar l'organització del treball en la zona republicana i, fins i tot, concretar reivindicacions laborals que beneficiessin als obrers i empleats de cadascun dels sectors de la producció. Uns acords que devien estar consensuats per les dues centrals sindicals.. Com era lògic, el món dels empleats públics de la Generalitat de Catalunya no va ser aliè a aquesta tendència i constituí el seu propi comitè d'enllaç amb la participació de l'AFGC-UGT i del SUFGC-CNT. I com tots els comitès d'enllaç, la trajectòria del dels funcionaris de la Generalitat no va estar exempta de friccions i discrepàncies entre ambdós sindicats. Fonamentalment, per les diferents tradicions associatives que representaven, però també pel diferent joc d'aliances polítiques que mantenien dins i fora del mateix govern de la Generalitat.

La tasca reivindicativa del Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) posà de manifest que les teòriques conquestes revolucionàries dels sectors primari i secundari, així com d'alguns àmbits del terciari, no s'havien fet extensibles a la funció pública de la Generalitat. A principis del 1937 seguia vigent el règim laboral de les Diputacions provincials anterior el 1931. Certament, la manca d'un renovat Estatut de Funcionaris havia permès la seva supervivència. No només això, sinó que no semblava proper l'establiment d'un Estatut de Funcionaris que regulés definitivament tota la funció pública: no només la de la Generalitat, sinó també la local o municipal i la del conjunt de l'administració central de l'estat. Aquest aspecte posava de manifest que la revolució no havia alterat la capacitat de supervivència de l'estat amb els mateixos vicis i virtuts de tapes històriques precedents. De la mateixa forma, els funcionaris continuaren existint, ara amb l'apel.latiu de "revolucionaris", però, també com sempre, no van aconseguir difuminar la negativa consideració social i professional que els professava l'opinió pública.

La constitució del Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) i la marginació sindical dels poumistes

El Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) es va constituir durant el darrer trimestre del 1936 i estava format per Sebastià Clara, Enric Saperas i Lluís Botifoll en representació de la central anarcosindicalista, i per Joan Coloma Josep Doix i Josep Patau en nom de l'ugetisme. Cal destacar l'absència de Molins i Fàbrega al capdavant de la representació de l'AFGC-UGT i més quan els cenetistes sí que van posar al front de la seva delegació el seu líder indiscutible, Sebastià Clara, encara membre de l'ERC. Cal plantejar dues hipòtesis al respecte. La primera s'inscriuria en l'àmbit netament personal i apostaria per un progressiu desinterès de Molins i Fàbrega respecte les tasques funcionaries i tot allò, reivindicatiu o no, que tingués a veure amb la funció pública. Cal no oblidar que Molins i Fàbrega aspirava, com molts intel·lectuals-funcionaris, a viure de les lletres i no de la funció pública. En aquest sentit, caldria deduir que el Comitè Executiu del POUM hauria forçat la seva presidència dins de l'AFGC-UGT per tal de contrarestar el pes dels elements del PSUC i del nacionalisme radical. En conseqüència, la presidència de Molins i Fàbrega hauria estat menys efectiva que real. De fet, la signatura de Molins aparegué en tots els documents oficials de l'Associació fins el desembre del 1936 i, a partir d'aquesta data, començà a esvair-se de forma ràpida en benefici del secretari, Josep Patau, i del vice-president, Joan Coloma.

La segona hipòtesi, complementària de l'anterior, afegiria el notable pes dels esdeveniments polítics del darrer trimestre del 1936 per explicar la marginació de Molins i Fàbrega en la direcció de l'AFGC-UGT. En aquest sentit, cal apuntar l'ofensiva psuquista de finals del 1936 per tal de marginar els elements poumistes de la direcció de tots els sindicats ugetistes i del mateix govern de la Generalitat. Operació que tingué el seu punt àlgid el desembre del 1936 amb la dimissió d'Andreu Nin com a Conseller de Justícia de la Generalitat i que denuncià el mateix Molins i Fàbrega a les planes de *La Batalla* el 16 de desembre del 1936:

La crisis del Gobierno de la Generalidad ha puesto en claro, como nada, los verdaderos móviles de la política llevada por la sección de la Tercera Internacional en Cataluña, el PSUC, paralela en todo a la llevada por los partidos comunista y socialista en el resto de España. Han creído llegado el momento de dar el golpe definitivo inicial contra la revolución proletaria¹.

Tres dies després, el 19 de desembre, les planes de *La Batalla* donaven a conèixer l'expulsió dels poumistes de la FOSIG-UGT:

Sabíamos que la FOSIG había dejado de ser un Sindicato para convertirse en una especie de centro de propaganda psuquista.

La coacción para ingresar al PSUC; la maniobra de convocar Asambleas de dependientes de mostrador, jóvenes en su mayoría, y salir luego un joven unificado, cuando hacía una hora que los trabajadores esperaban la Asamblea, y decir que se retirasen todos los que no fuesen o simpatizaban con la Juventudes Unificadas, son cosas que suceden a menudo. Lo que es más nuevo y ocurrió ayer, es que se expulse a los afiliados por su significación política. Ayer fue comunicada a nuestro camarada

¹ N. MOLINS Y FÀBREGA, "El PSUC pone las cartas boca arriba", *La Batalla* 16-XII-1936, p. 1.

José López, de historia sindical limpia y consecuente, su expulsión del Sindicato. ¿El motivo? Por ser un militante del POUM, o tal vez, por haber ido al frente con una de nuestras columnas².

Per contra, els socialistes unificats plantejaren la dimissió d'Andreu Nin com a Conseller de la Generalitat com un acte positiu que havia permès arraconar un enemic contrarevolucionari, el qual havia pretès dinamitar la "bona" sintonia existent entre la CNT i una UGT dominada pels homes del PSUC. I aquesta fou, certament, la interpretació que donà l'òrgan oficial de la UGT de Catalunya, *Las Noticias*, el 16 de desembre:

[...] es la dirección del POUM la que hace remarcar diferencias de tipo doctrinal entre la UGT y la CNT con la intención de provocar entre las dos centrales una guerra civil [...]; es la dirección del POUM que, valiéndose de los afiliados a la UGT incita al rompimiento del pacto con la CNT y propugna medidas de violencia para arreglar los conflictos que surjan entre los obreros de las dos centrales sindicales, al mismo tiempo que hace el chantaje con la CNT haciéndole creer que los fantásticos 60.000 afiliados que tenía la FOUS pasarían en masa a la central sindical cenetista³.

L'article de *Las Noticias* posava de manifest també, que no només el PSUC, sinó també la CNT sortiria beneficiat del bandejament institucional del POUM. I, en veritat, la CNT no s'esforçà per evitar-la, fet que provocà unes paraules d'advertiment, però també de crítica implícita de Molins i Fàbrega contra la passivitat de la central anarcosindicalista davant la dura política antipoumista del PSUC. Així, Molins denuncià que per acabar amb la "revolució proletària", els dirigents del PSUC

buscan ocultar sus intenciones tras una campaña sistemática que dirigen públicamente contra nuestro Partido, pero que en el fondo, nadie se deja engañar, va dirigida contra todas las fuerzas de la revolución en España. Después, una vez fuéramos vencidos nosotros, les sería más fácil destruir o si no, neutralizar el resto. Esto lo ven claro y lo saben los camaradas de la CNT y de la FAI⁴.

Òbviament, crisis com les del govern de la Generalitat de desembre del 1936 desmentien la suposada sintonia que podia existir entre cenetistes i poumistes. Pel contrari, ja s'ha assenyalat que els anarcosindicalistes veien més en el POUM a un rival que no pas un aliat. Per contra, el PSUC, un partit tot acabat d'estrenar, no es percebia com un autèntic rival a abatre. Així, el PSUC s'aprofità de la rivalitat entre CNT i POUM i apostà, des d'un primer moment, pels anarcosindicalistes com a socis exclusius en qualsevol plataforma unitària de signe revolucionari i obrerista, com així va succeir a l'agost del 1936 amb la proposta psuquista de formació d'un Comitè d'Enllaç de les forces obreres de Catalunya format per la CNT, la FAI, la UGT i el PSUC. En aquest Comitè d'Enllaç ja es plantejava la marginació política i representativa del POUM en benefici de socialistes unificats i llibertaris. Així, les planes de *Treball* sentenciaven que

La unitat d'acció revolucionària que començà a Astúries quan els fets d'octubre del 1934, ja és un fet a Catalunya. No cal fer remarcar la transcendència històrica de la constitució del Comitè d'Enllaç que actuarà en nom de la UGT, de la CNT, del PSU i de la FAI⁵.

² "La burocracia ugetista en la FOSIG expulsa a nuestros camaradas", *La Batalla*, 19-XII-1936, p. 2.

³ "El PSU y la UGT ante la crisis de Gobierno de Cataluña", *Las Noticias*, 16-XII-1936, p. 4.

⁴ N. MOLINS Y FÀBREGA, "El PSUC pone las cartas boca arriba", *La Batalla* 16-XII-1936, p. 1.

⁵ "La unitat d'acció sindical i política ja és un fet consumat. UGT i CNT-PSU i FAI", *Treball*, 13-VIII-1936, p. 7.

El Comitè d'Enllaç constituïa, sens dubte, una alternativa seriosa i contundent a la proposta pumista de continuar les Aliances Obreres d'antic predomini bloquista. I, certament, tal i com plantejava l'acord fundacional del Comitè d'Enllaç de les forces obreres de Catalunya, els pumistes restaven condemnats a no tenir cap tipus de representació sinó era a través de la UGT, però la direcció de la mateixa estava en mans de membres del PSUC procedents de la secció catalana del PCE. D'aquesta forma, es pot entendre que Molins i Fàbrega, tot i ser el president formal de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, restés al marge del Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT), evidenciant el progressiu control que establí el PSUC sobre l'AFGC-UGT.

Els objectius corporatius del Comitè d'Enllaç: augment de sous i reforma de l'alta burocràcia

Durant el final de l'estiu i la tardor del 1936, tant l'AFGC-UGT com el SUFGC-CNT van defensar per separat unes bases de treball de la funció pública de la Generalitat que se sintetitzaven en la demanda d'un sou mínim anual de 6.000 pessetes per a les categories més baixes i de 12.000 per a les més altes. Aquesta reordenació salarial devia anar acompanyada d'una reestructuració de l'horari laboral fonamentat en la implantació de la jornada intensiva. Certament, es tractava de propostes que no diferien pràcticament de les realitzades entre 1934 i 1936 per les Juntes de l'AFGC presidides per Jaume Miravittles i un cop constituït el Comitè d'Enllaç es van seguir mantenint fil per randa per ambdues centrals sindicals. Així, el Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) va enviar, el 14 de novembre del 1936, un comunicat al Conseller primer, Josep Tarradellas, en el qual es feien oficialment públiques les reivindicacions dels empleats de la Generalitat. D'entrada, el comunicat del Comitè d'Enllaç assenyalava que els funcionaris tenien uns privilegis i aspiracions (inamobilitat, revisió a l'alta de les jubilacions i dels escalafons) que no es devien perdre, sinó que, pel contrari, devien fer-se extensius a la resta dels treballadors:

Certament que les hores que viu Catalunya no són les propícies per a plantejar problemes als homes que en els llocs de Govern regenten la nostra terra, però esperem que no escaparà a la vostra clarividència que no pot persistir el fet que els funcionaris siguin considerats uns treballadors de segona categoria, als quals no se'ls reconeix, en una gran majoria, el dret mínim de tot treballador [sic] a menar una vida normal.

Aquest Comitè reconeix que el problema de la burocràcia no és un problema que pugui ésser emprès, en la seva totalitat, en les circumstàncies que travessem⁶.

En veritat, els treballadors manuals, en considerar el funcionari com a burgès, ràpidament apostaven per suprimir els privilegis dels empleats públics. Per contra, l'AFGC-UGT i el SUFGC-CNT responien que manuals i funcionaris eren alhora membres de la classe

⁶ "La situació dels treballadors de la Generalitat", *BAFGC*, nº 1, gener 1937, pp. 5-6.

treballadora i que, per tant devien gaudir dels mateixos avantatges socials i laborals. Ara bé, el Comitè d'Enllaç entenia que la resta de població tingués una certa animadversió envers els funcionaris. D'entrada, en una època en la qual l'atur havia esdevingut un greu problema, n'hi havia empleats públics que tenien fins a dos treballs. Per exemple, en el sector dels intel·lectuals-funcionaris es compaginava la funció pública amb el periodisme, mentre en d'altres sectors (com el dels oficinistes d'un negociat) la segona feina se situava en un bufet d'advocats o d'una empresa en tasques de classificació i ordenació de papers. Ara bé, el Comitè d'Enllaç apuntava que aquest fenomen de la doble feina no s'hauria produït si el sou dels funcionaris hagués estat més elevat ⁷. En conseqüència, segons el Comitè d'Enllaç, un sou just per als funcionaris eliminaria l'existència de la doble feina i podria establir-se la dedicació completa de l'empleat públic a la seva tasca administrativa. Ara bé, aquesta remodelació dels sous havia d'anar acompanyada d'una reforma de l'anomenada "alta burocràcia" i dels seus privilegis:

[...] Aquest problema de l'alta burocràcia no acaba amb llur desaparició de l'escalafó, quan un d'aquests éssers privilegiats, per raó dels anys de servei o per comoditat personal, cessa com a funcionari en actiu, marxa a casa seva a disfrutar d'una renda que pesa enormement sobre el país. La Generalitat paga jubilacions que oscil·len entre les deu mil i vint-i-set mil pessetes. És aquesta una partida del Pressupost que considerem imprescindible reduir, doncs resulta immoral que persones que generalment disfruten de bona posició econòmica, percebin pensions d'aquesta quantia ⁸.

Així, el Comitè d'Enllaç es planyia de la situació paradoxal que havia generat el procés revolucionari de la reraguarda. Mentre a les fàbriques i el camp es col·lectivitzava la propietat i els obrers i els pagesos es feien els amos de l'organització productiva, a la funció pública se seguien mantenint les diferències socials i de privilegis existents entre les altes i les baixes categories de funcionaris. Aquesta dualitat professional, envernissada d'una simplista aplicació de la "lluita de classes" marxista, permetia identificar, segons el Comitè d'Enllaç, a les categories inferiors amb el proletariat urbà i pagès i a les categories superiors amb la burgesia industrial, l'exèrcit i l'Església. Tanmateix, el Comitè d'Enllaç matisava que amb una reforma justa del conjunt de les categories ja n'hi havia prou. I aquesta reforma justa no passava per la supressió de l'alta burocràcia, sinó per l'equiparació salarial de les categories inferiors amb les superiors:

Tots els càrrecs de la Corporació, de caràcter tècnic, com són: paletes, mecànic, fuster, jardiner, xòfer, electricista, aparellador, etc., etc., seran regulats llurs sous a base del que assenyalin les bases de treball del ram respectiu; quan pel caràcter del càrrec sigui necessari un títol universitari, com per exemple, Arquitecte, Enginyer, Advocat, Metge, etc., el sou màxim serà de quinze mil (15.000) pessetes anuals, o sigui una prima de tres mil (3.000) pessetes sobre el personal administratiu, però als efectes d'augment gradual de sou (quinquennis) aquests seran comptats a base del sou de 12.000 ⁹.

Pot observar-se que el discurs sobre l'equiparació entre les categories va anar acompanyat d'un respecte absolut per les titulacions oficials. Resulta simptomàtic com "els

⁷ *Íbid.*, p. 6.

⁸ *Íbid.*, pp. 6-7.

⁹ *Íbid.*, p. 8.

càrrecs de la Corporació, de caràcter tècnic", eufemisme positiu de les feines pròpies del sector manual de la funció pública, es van reproduir en lletra minúscula, mentre que els càrrecs on "sigui necessari un títol universitari", van ser transcrits amb majúscula. La distinció entre la minúscula i la majúscula inicial posava de manifest que qualsevol reforma de l'administració no passava per la supressió estricta de les categories, sinó, com ja proposava l'AFGC el 1933-1936, una reducció de la distància entre els salaris de les categories inferiors i les superiors. Finalment, cal ressaltar la importància de referir-se, no com obrers sinó com a tècnics, a oficis com el de paleta, electricista o fuster. Aquest matís conceptual implicava, malgrat la verborrea revolucionària del moment sempre referint-se a l'obrer, el proletari i la classe treballadora, la importància que per als dos sindicats majoritaris del moment, CNT i UGT, tenia el discurs tecnocràtic i corporatiu en el món de la funció pública, però també en el conjunt del món del treball. Perquè el Comitè d'Enllaç presentaven el fuster, l'electricista o el paleta com funcionaris especialitzats en una feina concreta i el seu sou devia fonamentar-se en les bases de treball del ram respectiu. Cal tenir present, però, que en els rams del treball manual, el domini dels sindicats havia imposat uns augments salarials superiors, proporcionament, als de la funció pública. D'aquesta forma, el Comitè d'Enllaç plantejava que l'augment de sou de les anomenades categories "tècniques" inferiors del funcionariat de la Generalitat es produís a partir de les bases de treball pautades per cada ram i no per les bases de la funció pública.

Un altre aspecte important que destacava la percepció que començaven a tenir els sindicats sobre la complexitat organitzativa del món laboral de la funció pública fou el tractament salarial que per separat realitzaren del personal docent:

El personal docent, els serveis del qual siguin contractes per la jornada normal, el seu sou s'assenyalarà per les normes de caràcter general d'acord amb les que regeixin per al personal administratiu, però en cas de que siguin contractats per hores, s'abonaran els seus emoluments d'acord amb les normes que regeixin¹⁰.

És a dir, els mestres i professors de l'escola pública, que gairebé sempre preferien que els reconeguessin professionalment com a docents i no com a funcionaris, rebien per part del Comitè d'Enllaç la consideració d'empleats públics equiparables al "personal administratiu", que, en darrer terme, era l'autèntica valoració jurídica que els corresponia. Tot plegat demostrava que la funció pública podia aplegar tots els treballs i oficis que es donaven en l'esfera privada. L'únic problema que podia sorgir en aquells moments, i sempre ha estat un tema irresoluble per a l'Estat, era la més que segura diferència de sous que es podia establir entre els treballadors de les esferes laborals pública i privada d'un mateix ofici. Les propostes d'augment salarial restaven complementades amb d'altres de caràcter moral (disponibilitat horària, supressió de gratificacions o incompatibilitats laborals) que, tanmateix, també

¹⁰ *Íbid.*, p. 8.

afectaven el sou dels funcionaris, però que pretenien evidenciar la capacitat de sacrifici dels empleats públics ¹¹. D'altra banda, tot els punts plantejats pel Comitè d'Enllaç (equiparació salarial de totes les categories, regulació de les incompatibilitats entre càrrecs públics i feines privades o la supressió de les gratificacions) ja havien estat formulades per l'AFGC durant el període 1933-1936. De fet, la comunicació del Comitè d'Enllaç al Conseller Primer, Josep Tarradellas, no era una altra cosa que la demanda encoberta i sense explicitar-la pel seu nom d'un projecte d'Estatut de Funcionaris. Ara bé, en el paquet de reivindicacions del Comitè d'Enllaç n'hi havia que només podien tenir sentit en el context bèl·lic com, per exemple, la proposta de privilegiar en l'escalafó a tots aquells funcionaris que havien hagut d'abandonar el servei públic civil pel militar:

Aquells homes que voluntàriament han fet ofrena de llur vida per a salvaguardar la llibertat col·lectiva, han d'ésser tinguts en compte primer que ningú, i seria una deslleialtat envers ells aprofitar aquests moments en què es troben en el camp de la lluita per omplir definitivament els llocs de les Corporacions públiques amb els homes que es troben a reraguarda.

[...] [Per cobrir] Les vacants existents [...] han d'ésser considerats com a mèrits preferents l'haver pres les armes per a lluitar contra el feixisme, molt més encara si el funcionari ha estat ferit en la lluita (si a conseqüència de les ferides queda impossibilitat per al treball, entenem ha d'ésser jubilat amb el mateix dret) ¹².

En definitiva, el Comitè d'Enllaç no es conformava només amb plantejar reivindicacions estrictament econòmiques, que pel seu caràcter estrictament pecuniari podia conduir a l'opinió pública a ressaltar l'"egoisme" dels funcionaris. Per evitar aquestes crítiques, el Comitè d'Enllaç proposà tota una sèrie de mesures de caràcter moralitzador destinades a demostrar la implicació dels funcionaris de la Generalitat en l'esforç de la guerra contra el feixisme. En darrer terme, la neteja de la imatge pública dels funcionaris no tenia un altre objectiu que justificar la destinació a la reraguarda, d'altra banda necessària, i no al front de guerra, d'uns homes que l'opinió pública podia percebre com físicament aptes pel combat.

Els sindicats de funcionaris: salvaguardes de la dignitat revolucionària de la funció pública republicana

Certament, els sindicats de funcionaris de la Generalitat van mostrar-se d'acord sobre la necessitat de perseguir seriosament les actituds absentistes i poc professionals dins de la funció pública; i més, quan el conjunt de la societat els podia identificar com uns privilegiats que es lliuraven de les penúries del front de guerra. En conseqüència, el 26 de novembre del 1936, la Junta Directiva de l'AFGC-UGT va adreçar al Conseller Primer, Josep Tarradellas, una carta en la qual es reclamava a les autoritats governatives de la Generalitat la persecució de l'absentisme laboral dins de la funció pública:

Començant aquesta intervenció, hem cregut convenient exposar-vos la necessitat de que sigui dictada una Ordre o Decret en la qual es disposi que tot funcionari, sigui la que sigui la categoria o lloc que ocupi, que manqui, sense justificació, al

¹¹ *Ibid.*, pp. 7-8.

¹² *Ibid.*, pp. 9-10.

treball, resti suspès immediatament d'empleu i sou a resultes de l'expedient que li serà instruït.

Recentment, pel Conseller de Treball, s'ha dictat un Decret disposant que els estrangers que manquin dos o més dies al seu treball habitual i qual absència no sigui justificada, siguin rellevats del càrrec que ocupin; si això es fa amb els estrangers que treballen en la indústria privada, entenem que amb més motiu s'ha de fer amb els nacionals que presten llur servei a la Corporació, doncs fóra injust tenir un criteri més sever envers els treballadors d'altre país, que amb els que essent del nostre es comporten com a desertors de la causa antifeixista¹³.

El llenguatge de signe militar era molt present en la vida corporativa de l'AFGC i dels funcionaris de la Generalitat. D'altres raons adduïdes pels funcionaris per tal de justificar els períodes d'absentisme laboral posaven de manifest la manca de coordinació existent entre els diferents departaments i conselleries alhora de controlar i organitzar el conjunt dels empleats de la Generalitat:

També existeix un bon nombre de funcionaris, sortosament reduït, que presten llur col.laboració en altres llocs. Entenem que això cal justificar-ho plenament, puix molt sovint aquest treball, inexistent, solament ha servit per a justificar llur absència del lloc on els pertoca estar¹⁴.

La formació de Consells o governs de la Generalitat multipartidistes afavoria que cada Conselleria esdevingués un feu o cacicat del partit o sindicat del titular que l'ocupés. Així, cal suposar que un empleat amb carnet, per exemple, de la CNT i destinat a un departament de control polític i administratiu de la UGT o de qualsevol altre organització governamental, s'absentés uns dies de la feina i després retornés amb un justificant expedit per un altre departament de control poumista on s'afirmava que havia estat prestant servei durant els dies que havia estat absent de la seva plaça oficial de funcionari. Per suposat, el justificant, que devia ser formalment correcte, no es podia qüestionar legalment a través de l'apertura d'un expedient contra el funcionari suposadament absentista, ja que es podia provocar una tibantor innecessària entre les diferents formacions polítiques i sindicals dels departaments o conselleries implicats. Lògicament, aquesta forma de justificar l'absència laboral també era patrimoni de la resta de formacions polítiques i sindicals que integraven el Consell de la Generalitat. Tot plegat posava de manifest un notori "campi qui pugui" dins de l'administració autònoma regional catalana que, des del punt de vista de l'AFGC-UGT, es podia resoldre per la intervenció directa dels sindicats:

La Junta de Govern de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, entitat adherida a la Unió General de Treballadors, vetllant tothora per l'exacte compliment del deure a que estem obligats tots els vertaders antifeixistes en la lluita que sostenim, creu imprescindible exposar-vos la conveniència de que els Sindicats de funcionaris siguin consultats en tots els afers referents a personal.

És un fet innegable que l'assessorament dels Sindicats permetria una major garantia d'imparcialitat en la resolució de concursos, oposicions, ascensos, jubilacions, destitucions, trasllats, expedients administratius, etc., etc., la qual cosa suposem no escaparà a la vostra fina percepció¹⁵.

Tanmateix, la proposta de l'AFGC-UGT era un peix que es mossegava la cua, doncs bona part dels titulars de les conselleries ja les ocupaven representants dels sindicats i

¹³ "Els funcionaris han de complir llurs deures", *BAFGC*, nº 1, gener 1937, p. 11.

¹⁴ *Íbid.*

¹⁵ *Íbid.*

aquests no havien estat capaços, en sis mesos de guerra i revolució, de solucionar la descoordinació interdepartamental. Ara bé, la proposta de gestió sindical de l'administració pública apuntada per l'AFGC-UGT va ser la clau de volta amb la qual el PSUC va resoldre al seu favor la crisi de govern del desembre del 1936 i que provocà la marginació governamental del POUM. Sens dubte, el propi Molins i Fàbrega, com a president de la Junta de Govern de l'AFGC-UGT, estava d'acord amb la proposta de control sindical de l'administració autònoma; i, des del punt de vista dels poumistes, el control sindical de l'administració també implicava la possibilitat de bandejar dels espais de gestió al PSUC. Ara bé, una altra cosa va ser que el PSUC, a diferència del POUM, aconseguís els aliats necessaris per organitzar una operació política, en forma de crisi de govern, que va conduir a la marginació governamental del poumisme. Foragitat el POUM del Consell de la Generalitat, s'arribà a l'acord de crear un govern de teòric predomini sindical, en el qual la major part de les conselleries es van adjudicar a la CNT i a la UGT, però sense oblidar que els consellers representatius de l'uetisme, Joan Comorera, Rafael Vidiella i Miquel Valdés, eren alhora càrrecs directius del PSUC ¹⁶.

La formació d'un teòric govern o consell sindical de la Generalitat i la proposta de la Junta Directiva de l'AFGC-UGT de donar el control de la gestió de l'administració pública als sindicats, no feien una altra cosa que refermar, en aparença, la pretensió de les centrals obreres de prendre als partits el control del procés revolucionari i la conducció de la guerra. I, òbviament, la sindicació de la política catalana devia reforçar-se amb la permanent sindicalització de tots els treballadors i persones físiques de Catalunya. En el cas de la funció pública, els sindicats pertanyents al Comitè d'Enllaç amenaçaren amb l'impagament dels sous a tots aquells empleats que no s'adherissin a l'AFGC-UGT o al SUFGC-CNT:

Per tant, caldrà que tots els funcionaris exhibeixin llur carnet sindical UGT o CNT al percebre els havers del mes de gener. Si no estan en possessió d'aquest no podran cobrar fins que no s'hagin proveït ¹⁷.

Tal era el control que pretenien exercir els sindicats sobre els funcionaris de la Generalitat, que, fins i tot, els marcaven les pautes d'actuació laboral i personal políticament correctes en la conjuntura de la guerra. Així, el Comitè d'Enllaç establí l'anomenada "aportació forçosa" de tots els empleats de la Generalitat com a mostra, de cara a l'opinió pública, del seu "sacrifici" en la lluita contra el "feixisme":

Aquesta contribució obligatòria serà efectuada mensualment. El Comitè d'Enllaç avisarà oportunament quan s'hagi de donar per finida. L'aportació serà d'un dia d'haver complet o sigui acumulant quinquennis, gratificacions, etc., etc. (...) Si algun company no volgués contribuir, caldrà fer-ho constar en la relació que cada mes lliurareu a la Tresoreria, i d'ésser possible, hi fareu constar els motius exposats per aquests companys fonamentat llur negativa ¹⁸.

¹⁶ Pelai PAGÈS, *Andreu Nin: su evolución política (1911-1937)*, Bilbao, ZERO, 1975, pp. 238-239.

¹⁷ BAFGC, nº 1, gener 1937, pp. 14-15.

¹⁸ BAFGC, nº 1, gener 1937, p. 14.

La fiscalització laboral dels sindicats no havia d'actuar, ni molt menys, en benefici del prestigi de la UGT i de la CNT dins de la funció pública. Cal assenyalar, però, que la malfiança envers l'intervencionisme sindical estava estesa a tots els sectors del món del treball, aconseguint els efectes contraris als esperats: allà on els dirigents sindicals esperaven un voluntarisme prodigiós de la classe proletària contra el "feixisme", es recollia més aviat la negativa o la resistència al treball dels obrers i dels empleats de tota mena ¹⁹.

¹⁹ Michael SEIDMAN, *Workers against work. Labor in Barcelona and Paris during the Popular Fronts*, Berkeley-Los Angeles, 1991.

51. LA LEGISLACIÓ SOBRE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT I LA TRAJECTÒRIA ORGÀNICA DE L'AFGC-UGT

L'excessiu intervencionisme sindical en el món del treball, inclòs el de la funció pública, havia de provocar, més tard o més d'hora, una resistència dels obrers i dels empleats contra el treball i els mateixos sindicats. Ara bé, els sindicats sempre tenien el recurs de plantejar que sense ells no existia cap interlocutor vàlid alhora de negociar qualsevol millora de les condicions laborals i salarials dels treballadors. Per aquesta raó resultava molt complicat enfrontar-se obertament a la voluntat totalitzadora dels sindicats, a no ser que es comptés amb el suport d'uns partits polítics disposats a domesticar les febres intervencionistes de les centrals obreres¹. En tot cas, durant els primers mesos del 1937, el sector de la funció pública va ser testimoni d'una ofensiva reivindicativa del seu Comitè d'Enllaç a fi i efecte de millorar les condicions de treball dels empleats de la Generalitat. Ara bé, al mateix temps que el Comitè d'Enllaç insistia en les demandes de millora laboral dels funcionaris de la Generalitat, també es posaven de manifest les discrepàncies estratègiques i orgàniques entre l'AFGC-UGT i el SUFGC-CNT.

La difícil convivència dels sindicats del Comitè d'Enllaç

La trajectòria del Comitè d'Enllaç no va estar marcada per la plena sintonia entre l'AFGC-UGT i el SUFGC-CNT, també anomenat Sindicat Únic de Serveis Públics, Secció Funcionaris i Obrers de la Generalitat de Catalunya-CNT. Un punt notable de discrepància entre ambdós sindicats es va establir arran de la publicació, al DOGC de 18 de gener del 1937, d'un Decret pel qual es creava una Ponència que tenia l'objectiu de configurar les bases salarials dels empleats públics que cobraven menys de 5.000 pessetes anuals. Així, mentre l'AFGC-UGT va reclamar de les autoritats governatives de la Generalitat la presència representativa dels sindicats en el marc de discussió de la Ponència, el SUFGC-CNT no la va considerar imprescindible. Per tant, de forma unidireccional, i sense comptar amb la col.laboració dels dirigents funcionaris de l'anarcosindicalisme, la Junta Directiva de l'AFGC-UGT va adreçar una carta al Conseller Primer, Josep Tarradellas, aleshores també Conseller de Finances i president de l'esmentada Ponència, per tal de participar en la discussió i negociació dels sous dels funcionaris de les categories inferiors:

La Junta de Govern de l'Associació de Funcionaris, conseqüent amb el seu punt de vista exposat en el document adreçat a vós el dia vint-i-sis de novembre darrer [...] considera de vital importància la col.laboració de les representacions directes de funcionaris en tots els tribunals, ponències o comissions que siguin nomenades, que hagin d'entendre en afers de personal; no dubtem que sense la intervenció dels representants autoritzats dels funcionaris, també es procurarà portar a terme pels components d'aquestes, una labor imparcial i justiciera, però mai podran tenir l'autoritat moral necessària per a intervenir en treballs d'aquesta mena, mentre manqui a aquests la col.laboració autoritzada dels afectats per les seves resolucions, falls o consells².

¹ Michael SEIDMAN, *Workers against work. Labor in Barcelona and Paris during the Popular Fronts*, Berkeley-Los Angeles, 1991.

² "Escrit adreçat a l'honorable Conseller primer", BAFGC, nº 2, p. 16.

Els signants de la Junta de Govern de l'AFGC-UGT, en aquest cas, Josep Patau i Joan Coloma, secretari general i vicepresident respectivament, posaven de manifest que resultava imprescindible la seva presència en la ponència i en qualsevol altre comissió mentre no existís un Estatut de Funcionaris acceptat per les autoritats governatives i el conjunt de la funció pública. Perquè, òbviament, en no existir una pauta legal, acceptada per tothom, que servís per regular les condicions de treball dels funcionaris, les autoritats governatives podien elaborar projectes salarials i d'organització del treball lesius per als empleats públics:

Mentre no existeixi un Estatut de Funcionaris, aspiració cabdal dels treballadors de la Generalitat, en el qual siguin fixats, de manera clara i concreta, que no deixi lloc a dubtes de cap mena, els drets i deures dels funcionaris, i sigui reconeguda llur personalitat col·lectiva, caldrà que les representacions d'aquests siguin consultades en tot el que a ells faci referència, ja que d'aquesta manera es facilita la coordinació de les necessitats i anhels del funcionari amb les possibilitats pressupuestàries i orgàniques de la Generalitat³.

Perquè allò que resultava sorprenent, i demostrava la manca de ruptura organitzativa de la funció pública de la Generalitat des del 1931 fins el 1937, tal i com plantejaven Patau i Coloma, consistia en la pervivència de

tota la legislació sobre funcionaris de les desaparegudes Diputacions provincials, desaparegudes a l'adveniment de la República, la qual si bé en ésser dictada responia a necessitats del moment, actualment per la importància que ha assolit l'organització administrativa de la Generalitat, és completament inoperant⁴.

La continuïtat de la legislació laboral dels funcionaris de les antigues diputacions provincials ratificava la disparitat de salaris dels empleats de cadascuna de les quatre comissaries de la Generalitat. A igual treball, igual categoria i mateix horari, un empleat de Lleida, de Tarragona, de Girona o de Barcelona, cobrava un sou diferent. És a dir, no existia una equiparació salarial i horària entre els empleats d'una mateixa categoria de qualsevol de les quatre comissaries. I això feia que encara existissin rivalitats corporatives dins de la funció pública de la Generalitat entre aquells empleats que pertanyien a les comissaries de Lleida, Tarragona i Girona enfront dels que estaven adscrits a la de Barcelona, donat que aquests disposaven d'una millor retribució salarial. Certament, això podia resultar sorprenent en un marc definit com a revolucionari, on els funcionaris podien haver imposat, com els treballadors manuals i els dels altres sectors dels serveis, una remodelació forçosa de les condicions de treball i salarials. Tanmateix, enmig d'una revolució suposadament antiestatista com la que es desfermà a Catalunya a l'estiu del 1936, els funcionaris de la Generalitat adoptaren una posició netament conservacionista i poc rupturista, destinada a protegir l'estructura administrativa de la Generalitat, de la qual depenien els seus llocs de treball.

L'escrit sembla que no va rebre cap resposta del Conseller Primer, però sí, en canvi, va rebre el suport del Conseller d'Agricultura, Josep Calvet, i del Conseller de Proveïments, Joan Comorera. Val a dir que eren dues conselleries on els alts càrrecs corresponien a homes

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

del PSUC o filopsuquistes. Això connecta amb el fet que els signants d'aquesta carta a Josep Tarradellas fossin Josep Patau i Joan Coloma, vinculats al PSUC, sense que aparegui per cap lloc la signatura de Molins i Fàbrega, teòric president de l'AFGC-UGT. Però, com ja s'ha apuntat, resultava més que probable que, des del gener del 1937, l'AFGC-UGT estigués plenament controlada pels psuquistes i aquests estiguessin esperant la convocatòria formal d'un congrés per formalitzar legalment la destitució de Molins com a president del sindicat. Així, la carta no només posava de manifest la possible discrepància interna entre els sectors psuquista i poumista, sinó també les divergències estratègiques entre l'AFGC-UGT i el SUFGC-CNT. Així, l'AFGC-UGT va manifestar, a través de les planes del seu butlletí, el seu desacord amb la negativa de la Secció de Funcionaris de la Generalitat-CNT de participar en la Ponència sobre salaris decretada per la Generalitat:

Els companys de la CNT, sense oposar a la nostra tesi un punt de vista fonamentat, varen refusar de fer aquesta demanda conjunta que els proposàvem i adoptaren una posició abstencionista sobre el particular⁵.

El teòric punt de discrepància entre l'AFGC-UGT i el SUFGC-CNT semblava residir en la concepció mateixa de com devia ser organitzada la mateixa estructura de l'administració de la Generalitat. Mentre l'AFGC-UGT apostava per unes negociacions laborals que, tot respectant el marc legal de l'estatut del 1932, aportessin una millora de les condicions de treball i salarials dels empleats públics, el SUFGC-CNT semblava plantejar una inconcreta socialització de la funció pública a la qual s'oposava rotundament l'Associació de Funcionaris. Així, l'AFGC plantejava que:

No es pot equiparar l'acció sindical del treballador privat amb la del treballador públic. El treballador privat, en front del patró es situa en el terreny de lluita de classes, per mitjà del Sindicat, i planteja una reivindicació màxima: la col·lectivització de l'empresa privada i la conversió de la mateixa en empresa social. Nosaltres no podem reivindicar una cosa semblant perquè la Corporació pública no es pot socialitzar, atès que ella mateixa és de naturalesa social.

Per conseqüència lògica, la reivindicació màxima que nosaltres podem presentar és solament que ens sigui reconeguda la personalitat col·lectiva en tant que col·laboradors personals en la funció pública en tot quant ens afecti directament⁶.

La socialització de la funció pública d'inspiració cenetista només tenia sentit si la CNT hagués decidit concretar la seva revolució anarcosindicalista i hagués instaurat, en conseqüència, un règim de sindicat únic a tot Catalunya on, com en els règims stalinistes i feixistes, l'estructura del partit (en aquest cas un sindicat) s'hauria confós amb la mateixa estructura de l'estat. Així, tot i que la revolució llibertària hauria proclamat, en teoria, la desaparició de l'estat, aquest l'haurien substituït, a efectes pràctics, pel sindicat. Però com en cap moment es va concretar la conquesta completa del poder per part dels anarquistes i, en canvi, la cúpula cenetista apostà pel suport governamental a la legalitat constitucional del 1931, resultava un xic grotesc als ulls de l'AFGC-UGT que el SUFGC-CNT es despengés amb una quimèrica reivindicació sobre la socialització de la funció pública.

⁵ "Les activitats del Comitè d'Enllaç", *BAFGC*, nº 2, p. 15.

⁶ *Ibid.*

En rigor, resulta plausible que la proposta socialitzadora del SUFGC-CNT no era més que un recurs ideològic, d'impossible acceptació per part de l'AFGC-UGT, i que tenia com a objectiu real marcar les diferències entre ambdós sindicats. Així, sense trencar el Comitè d'Enllaç, el SUFGC-CNT només hauria pretès demostrar que no estava disposat a fer seguidisme incondicional de les iniciatives plantejades per l'associació ugetista. D'altra banda, cal tenir present, que, per a la CNT, fer un seguidisme sistemàtic de la UGT en tots els àmbits del món laboral i polític implicava aïllar a l'ERC en benefici del PSUC. S'ha de valorar que el consell de la Generalitat estava format, des del desembre del 1936, per representants de la UGT, de la CNT i de l'Esquerra. La visió més entusiasta del món cenetista interpretava aquell govern com la concreció del poder sindical a Catalunya. Però alguns sectors llibertaris interpretaren que una sistemàtica majoria sindical UGT-CNT només podia beneficiar al PSUC, partit al qual pertanyien els tres consellers representatius de l'ugetisme.

Així, en l'àmbit reduït de l'associacionisme funcional, es va anar fent realitat la percepció de l'ascens polític del PSUC a través del domini sindical de la UGT. I és que cal no oblidar que Sebastià Clara, líder indiscutible del SUFGC-CNT, no només havia militat a l'ERC, sinó que seguia mantenint posicions filo-Esquerra. I és més que probable que Sebastià Clara fos més partidari d'un conxorxa governamental entre CNT i ERC que no pas amb la UGT. Així, tot i que no existeix cap constatació que la premsa anarcosindicalista repliqués a les crítiques del butlletí de l'AFGC-UGT, resulta plausible apuntar que l'actuació sindical del SUFGC-CNT s'orientà, per iniciativa de Clara, cap a un mesurat distanciament estratègic i reivindicatiu respecte de l'AFGC-UGT. Lògicament, es tractava d'una forma de marcar un territori i un estil propi dins de la funció pública de la Generalitat; sobretot quan l'anarcosindicalisme tenia la percepció de no ser majoritari en aquest sector laboral. Per tant, com a senyal d'identitat, el cenetisme funcional apostà per la reivindicació aparentment maximalista enfront de la teòrica moderació ugetista.

Sous, horaris i plantilles: la insatisfacció corporativa de l'AFGC-UGT

La demanda efectuada per l'AFGC-UGT al Conseller Primer de participar a la Ponència que havia d'elaborar l'escala de sous inferiors a 5 mil pessetes, es produí en un context que havia estat precedit per la publicació d'una sèrie de decrets del consell de govern de la Generalitat, els quals tenien la finalitat, en part, de regular la funció pública de l'autonomia regional catalana. Aquests decrets s'havien elaborat sense la consulta de les associacions o sindicats de funcionaris de la Generalitat, fet que va provocar la irritació de l'AFGC-UGT, la qual va considerar que, d'haver intervingut en la redacció final dels decrets, aquests haurien estat millorats.

El primer dels decrets, de 8 de gener del 1937, creava "una taxa extraordinària sobre assignacions actives i passives dels funcionaris"; i el segon, de 9 de gener, reglamentava el

"règim d'oficines i remuneració de funcionaris" ⁷. Ambdós decrets tenien la vocació, no només d'establir unes teòriques millores laborals i salarials, sinó de configurar també, sense explicitar-ho com a tal, un cos legal laboral d'empleats públics que actués com una mena d'Estatut de funcionaris. Per la seva banda, el decret del 8 de gener, reclamava un esforç fiscal solidari dels funcionaris apel·lant a la seva vocació de servidors civils de l'estat republicà:

I si, com queda exposat, és indispensable exigir dels ciutadans sense distinció uns determinats sacrificis tributaris que són plasmats i regulats per altres disposicions, res més just que no resti oblidada, en aquest aspecte, aquella categoria de ciutadans que per la seva condició de servidors de la cosa pública són els primers obligats a donar-ne exemple ⁸.

Certament, l'apel·lació moralista deixava poc marge de maniobra crític als sindicats de funcionaris de la Generalitat. Per molt que hom criticqués el contingut del decret, el resultat seria sempre la identificació de l'empleat públic amb la d'un paràsit que no només no anava al front, sinó que, a més a més, no volia contribuir al sacrifici econòmic general en favor de la guerra. En conseqüència, no quedava més remei que acceptar el decret que assenyalava l'establiment d'una "taxa extraordinària sobre les assignacions actives i passives satisfetes per la Generalitat, Ajuntaments i pels Serveis o Institucions creats, subvencionats o sostinguts per aquells" ⁹. Ara bé, el decret no només pretenia gravar el sou dels funcionaris de la Generalitat, sinó també el dels empleats dels Ajuntaments i, fet molt important, el dels buròcrates d'aquelles institucions sostingudes amb diners públics. És a dir, fiscalitzar a tots els empleats que treballaven pels nombrosíssims serveis que partits, associacions, ateneus, centres, cercles i sindicats havien creat durant els primers mesos de la guerra. Certament, al marge de la burocràcia de l'estat, s'havia configurat una burocràcia paral·lela gestionada per sindicats, partits i associacions de tot tipus. Lògicament, amb les quotes d'afiliació resultava impossible, per a partits i sindicats, pagar els salaris d'aquests empleats i sostenir totes les infraestructures i serveis ofertats. En conseqüència, el recurs més fàcil va consistir en l'aprofitament dels ajuts econòmics ofertats per la Generalitat. A través de la política de subvencions i d'oferta laboral pública, la Generalitat aconseguí fer-se imprescindible per a totes les forces polítiques i sindicals; mentre els diners fluïssin, la Generalitat no seria qüestionada i, a la llarga, es consolidaria com l'autèntica font de poder públic de tota Catalunya.

Sens dubte, les administracions autònoma i municipal haurien crescut enormement si, en lloc de delegar, haguessin absorbit tots aquests serveis. Però si la infinitat de serveis gestionats per partits i sindicats no els van absorbir completament les administracions

⁷ BAFGC, nº 2, febrer-març 1937, pp. 9-11.

⁸ "Decret que crea una taxa extraordinària sobre assignacions actives i passives dels funcionaris", BAFGC, nº 2, febrer-març 1937, p. 9.

⁹ *Íbid.*

públiques de Catalunya, fou també per la voluntat dels mateixos sindicats i partits de mantenir espais de control social i polítics propis en aquells àmbits on no disposaven d'una Conselleria. Dit d'una altra forma: sindicats i partits volien el seu propi espai de gestió que no impliqués un control exhaustiu de la Generalitat o de l'Ajuntament corresponent. De forma egoista, allò que volien era el benefici econòmic de l'ajuda pública sense cap contrapartida a canvi. És més, els buròcrates de partit o sindicat establien els horaris que consideraven més convenients, provocant, lògicament, el malestar dels funcionaris que sí complien un horari rigorós. En conjunt, aquest sistema de subvencions tenia el perill implícit de col·lapsar, a la curta, la Hisenda de les administracions públiques. En conseqüència, la Generalitat, la institució que donava més subvencions per a salaris dels funcionaris de partit o sindicat, decidí recuperar part d'aquestes ajudes econòmiques en forma d'impostos. Així, no només els empleats de les administracions públiques, sinó també els funcionaris dels partits, sindicats i associacions es van veure obligats a complimentar la "taxa extraordinària sobre les assignacions actives i passives". Ara bé, el decret va deixar exempts als funcionaris de les categories inferiors, en concret aquells que cobraven menys de sis mil pessetes ¹⁰. De la mateixa manera que el decret comentat lliurava a les categories inferiors de la funció pública i de la burocràcia de partits i sindicats de pagar la "taxa extraordinària", el decret del 9 de gener, "sobre el règim d'oficines i remuneració de funcionaris", també pretenia posar les bases per establir els corresponents augments de sou dels empleats que cobraven menys de 5 mil pessetes anuals:

Art. 1r. A partir del dia 1r. de gener del 1937 i mentre durin les actuals circumstàncies extraordinàries, el sou inicial dels funcionaris administratius i subalterns no superiors a 5.000 pessetes, serà objecte d'un augment que serà calculat prenent per base l'haver de 5.000 pessetes anuals, que correspondrà com a sou mínim dels Auxiliars segons.

Aquest augment té caràcter transitori i no comporta modificació en la regulació dels augments graduals ¹¹.

Al mateix temps, el decret establia un règim horari laboral de 9 a 2 del matí i de 5 a 7 de la tarda, tot i que "per excepció, el dissabte les hores de treball seran de 9 a 2 del matí" ¹². El consell de Govern de la Generalitat va justificar l'aprovació d'aquest decret a partir de raons de "justícia social", *ad hoc* amb el llenguatge políticament correcte de la conjuntura:

La crueltat de la guerra implica un sacrifici; però la justícia de la revolució obliga a l'establiment d'uns emoluments mínims de vida. Impulsat per aquest profund desig, que creu que produirà immediats beneficis en la marxa de tot organisme burocràtic i alhora constituirà una millora que tendeixi a trobar un punt coincident d'equilibri en una major justícia social ¹³.

Els arguments "justicialistes" del govern de la Generalitat se sustentaven en una difícil combinació entre un teòric augment de sou que recollia les exigències mínimes del Comitè

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ "Decret sobre el règim d'oficines i remuneració de funcionaris", *BAFGC*, nº 2, febrer-març 1937, pp. 10-11.

¹² *Ibid.*, p. 11.

¹³ *Ibid.*, p. 10.

d'Enllaç i la realitat fiscal imposada per la guerra. Així, el Decret de la Generalitat de 9 de gener del 1937 recollí, en part, una de les aspiracions fonamentals del Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT): l'augment del sou dels funcionaris administratius i subalterns (les categories inferiors de l'administració autònoma regional). Ara bé, segons el Comitè d'Enllaç de la funció pública de la Generalitat, el sou mínim dels administratius i dels subalterns havia de ser de 6 mil pessetes. En canvi, la proposta de la Generalitat assenyalava que "el sou inicial dels funcionaris administratius i subalterns no superior a 5.000 pessetes, serà objecte d'un augment que serà calculat prenent per base l'haver de 5.000 pessetes anuals, que correspondrà com a sou mínim dels Auxiliars segons" ¹⁴. Per tant, el sou base acceptat pel govern de la Generalitat no fou de 6 mil pessetes, sinó de 5 mil. Curiosament, allò que va acabar acceptant el govern de la Generalitat fou la proposta salarial que l'AFGC va plantejar en el seu avantprojecte d'Estatut de Funcionaris publicat al butlletí de l'Associació l'abril del 1935 ¹⁵. Així, la Generalitat instaurava propostes salarials del 1935 a l'inici del 1937. Tanmateix, la Generalitat ja havia assenyalat que la guerra era una conjuntura excepcional en la qual s'havien d'acceptar sacrificis. El problema des del punt de vista de l'AFGC-UGT era que les categories superiors, i en concret la del cap de secció, no varen veure delmada la seva capacitat salarial i seguien percebent la xifra de 16 mil pessetes que, segons el Comitè d'Enllaç hauria d'haver minvat a les 15 mil anuals. Curiosament, el manteniment de les 16 mil pessetes de les categories superiors sí que havia estat recollida de la proposta d'avantprojecte d'Estatut de Funcionaris presentada per l'AFGC a l'abril del 1935. Així, l'AFGC-UGT mostrava el seu desencís parcial davant dels decrets efectuats en matèria salarial pel Consell de govern de la Generalitat:

Els moments de neguit que travessa el país farien desplaent i inadequat tot comentari comparatiu entre el que sol·licitàvem i el que ens ha estat concedit. Creiem que el que s'ha fet obeeix a un bon desig i que l'hora present no permet fer més.

Tampoc pot donar-se gaire valor a aquestes diferències per quant la realitat ensenya que el desequilibri econòmic i monetari que tota guerra comporta fa que les alteracions en els preus deixin aviat reduïdes a una significació molt precària les retribucions del treball ¹⁶.

En rigor, allò que va acabar acceptant el Consell de Govern de la Generalitat foren les reivindicacions salarials que l'AFGC presentà en el seu avantprojecte d'Estatut de Funcionaris d'abril del 1935, moment en què Jaume Miravittles havia presidit l'Associació de Funcionaris de la Generalitat i l'ERC havia influït en els seus destins. En tot cas, l'acceptació de la proposta salarial de l'AFGC de l'avantprojecte d'Estatut de Funcionaris de l'abril del 1935 no es va fer extensible a d'altres terrenys. Per exemple, segons l'AFGC-UGT, el nou acord salarial i de reorganització de plantilles seguia mantenint la discriminació de sous entre les

¹⁴ *Íbid.*

¹⁵ Veure Apèndix 7: "Avant-projecte d'Estatut de Funcionaris redactat i proposat per l'AFGC a l'abril del 1935".

¹⁶ "Editorial", *BAFGC*, nº 2, febrer-març 1937, p. 1.

quatre comissaries ¹⁷. Ni els governs de Macià ni Companys, ni els del règim transitori, ni aquells que, durant el 1936-1937, es pogueren anomenar com a revolucionaris, efectuaren cap decret en el qual se suprimissin les bases o estatuts salarials corresponents a cadascuna de les antigues diputacions provincials. La paradoxa residí en el fet que, la Generalitat, intentant adequar l'estructura territorial de Catalunya a la realitat revolucionària sorgida a l'estiu del 1936, marcada per la dispersió del poder local, sí que va decretar a l'octubre del 1936, i per recomanació del Consell d'Economia, un projecte de divisió territorial que estructurava Catalunya en 38 comarques. Tanmateix, mentre Catalunya era adequada territorialment pel Consell de la Generalitat a la realitat política i econòmica imposada pels comitès locals, no succeïa el mateix en l'àmbit de la funció pública autonòmica, la qual encara se seguia regint per la legislació de les antigues diputacions provincials, factor que explicava la persistència de l'estructura provincialista de l'AFGC-UGT.

Trajectòria i estructura de l'AFGC-UGT: de la teòrica federació a l'efectiva centralització

Des de la reconversió, el 1933, de l'ACE-GC en AFGC, l'estructura orgànica de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat va estar definida com a federalista. Així, l'AFGC comptava amb quatre federacions, també conegudes com delegacions: Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona i cadascuna d'aquestes escollia una Junta directiva que tenia, en aparença, plens poders per gestionar els recursos humans i econòmics de la federació corresponent. Així mateix, cadascuna de les federacions provincials podien trobar, de forma particular i al marge de les altres delegacions, solucions als conflictes laborals que es produïssin en la comissaria respectiva. Aquesta teòrica independència orgànica que posseïa cada federació i la seva Junta permetia definir l'AFGC com una federació de funcionaris. I, certament, aquesta estructura orgànica es va mantenir en el paper fins a la primera meitat del 1937, en la qual es van continuar nomenant Juntes directives per a cadascuna de les delegacions o federacions provincials o de comissaria de l'ara coneguda com AFGC-UGT.

En la següent descripció del personal que formava part de les Juntes directives de l'AFGC-UGT de les delegacions de Lleida, Tarragona i Girona, s'indica entre parèntesi, en primer lloc, el càrrec que ocupava dins de la Junta i, seguidament, el departament o dependència de la Generalitat en la qual treballava. Només la Delegació de Girona omittia les dependències o departaments on estaven empleats els membres de la seva Junta. Així, la Delegació de Lleida estava formada per: Ramón Viileró i Campabadal (president, Governació); Juli Pintó i Montlleó (vis-president, Assistència Social); Alfons Franco i Florensa (secretari, Obres Públiques); Alfons Serrano i Malvo (tresorer, Intervenció fiscal); Miquel

¹⁷ *Íbid.*

Florensa i Masalles (vocal, Hospital); Agustí Bragullat i Peira (vocal, Impostos); Abel Cornudella i Llusà (vocal, Capataç Obres Públiques); Francesc González i Falcó (vocal, Assistència Social) i Josep Fernández i Bell (vocal, Obres Públiques).

Per la seva banda, la Delegació de Tarragona la constituïen: Josep Jorba i Ventura (president, Servei de Recaptació); Esteve Massaguet i Boada (president segon, Secció Recaptació Rendes); Artur Reñé i Castellví (secretari, Sobrestant Obres Públiques); Roser Darnell i Martí (secretari segon, Infermera a reus); Bernabé Martí i González (tresorer, Interventor); Ramón Llebaria (vocal, Recaptació a Falset); Josep Floresví i Mas (vocal, Assistència Social); Josep Figueras i Pallarés (vocal Recaptació a Tortosa); Francesc Sancho i Martí (vocal, Cap del Servei de Recaptació a Montblanc). Finalment, la Delegació de Girona estava integrada per: Josep Balaguer i Tort (president); Lluís Medrano i Barbadillo (president segon); Ferran Boada i August (secretari general); Josep Ferrà i Aymat (agitació i propaganda); Florinda Gori i Damià (biblioteca i interior); Miquel Vidal i Arquer (tresorer); i Josep M. Gruanyes i Surroca (comptador)¹⁸.

La composició professional dels membres de les Juntes directives de les delegacions de Lleida, Tarragona, i Girona evidenciava el predomini dels funcionaris que treballaven en els departaments de Finances, Obres Públiques i Assistència Social. Tres departaments claus en l'organització econòmica i social de la guerra. Finances tenia l'objectiu de recaptar els impostos necessaris per fer front a les despeses produïdes per l'esforç de guerra; Assistència Social pretenia cobrir tots aquells espais referents a ferits físics i mentals de guerra, refugiats, orfes, vellesa; i, finalment, Obres Públiques resultava un departament clau en l'increment de l'oferta de treball públic, especialment en aquells sectors de caire manual com la construcció on la CNT tenia un pes notable que la UGT volia reduir. Des d'un altre punt de vista, cal ressaltar la presència de només dues dones en el conjunt de les tres Juntes directives. Aquesta reduïda representació femenina contrastava amb una funció pública que havia crescut enormement a partir de la incorporació massiva de dones en departaments com Assistència Social i Cultura. Tanmateix, aquest fet ja constava les reticències que encara tenien els homes alhora de confiar càrrecs polítics i de gestió econòmica a les dones. De fet, la notable presència femenina als departaments d'Assistència Social i Cultura evidenciava una clara mentalitat sexista sobre els diferents treballs que podien fer homes i dones dins de la funció pública de la Generalitat: mentre les dones ocupaven llocs de feina d'infermera, mestre i secretària, els homes amb estudis ho feien en serveis de gestió i aquells que no en tenien s'ocupaven de feines de caire manual (construcció, jardins).

En definitiva, l'expansió corporativa de l'AFGC, abans de la Guerra Civil, havia estat extraordinàriament desigual i, en aquesta desigualtat, havia reproduït les mateixes

¹⁸ BAFGC, nº 1, gener 1937, p. 10.

mancances que evidencià l'administració pública de la Generalitat en la seva expansió territorial per Catalunya. És a dir, la macrocefàlia de Barcelona en detriment de l'expansió funcional i associativa de les altres tres províncies. D'aquesta manera, el federalisme orgànic de l'AFGC-UGT va ser més teòric que real, i així la Junta de Barcelona que també ho era de tota l'Associació acabava sempre per marcar els ritmes corporatius i polítics de l'entitat. I és que el concepte de federació que plantejà, entre el 1933-1936, l'AFGC i, entre el 1936-1937, l'AFGC-UGT, només tenia sentit a partir de la tradicional aspiració de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya per convertir-se en el pal de paller que integrés a totes les entitats i sindicats corporatius de la funció pública de Catalunya. Mentre aquesta quimèrica opció no fos una realitat, es jugava a creure que les quatre delegacions de l'AFGC ja formaven una federació.

Així, per damunt del predomini aclaparador de Barcelona, només la delegació de Tarragona sembla que va protagonitzar, en els primers mesos de la guerra, una expansió organitzativa més remarcable que les de Lleida i Girona. Certament, durant els primers mesos de la Guerra Civil, de totes les federacions i Juntes directives provincials de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya-UGT, fou la de Tarragona la que va tenir un major protagonisme publicitari a les planes del butlletí de l'entitat. Això fou així perquè la delegació de Tarragona esdevingué el model d'actuació i d'organització a seguir per les altres Juntes i federacions que conformaven l'AFGC-UGT:

Ens plau posar en coneixement dels nostres afiliats que la nostra Delegació a Tarragona, que presideix el bon amic i company Josep Jorba, compta amb un magnífic estatge situat al millor lloc de la bella ciutat tarragonina (Rambla 14 d'abril, núm. 336, segon, primera). La capacitat d'aquest local permet fer-hi un saló d'actes, biblioteca, salonet de cafè, diverses secretaries, etc. Esperem que els companys de Tarragona, que assenyalen a les demés Delegacions el camí a seguir, portaran a terme d'una manera integral els seus projectes, per cert, magnífics; el nombre d'afiliats i l'entusiasme i capacitat dels companys que formen la Junta Directiva així ho fan esperar ¹⁹.

Cal recordar que, entre el conjunt de les províncies o comissaries de Catalunya, la de Tarragona va ser la que, el juliol-agost del 1936, va veure menys qüestionada pel "poble en armes" contra el "feixisme" l'autoritat de les institucions de l'autonomia regional catalana. És a dir, tot i que també es van formar comitès com a la resta de Catalunya, el pes governatiu i gestor de l'administració de la Generalitat es va imposar d'una manera més efectiva. I això fou possible en la mesura que el protagonisme popular en el sotmetiment de la rebel·lió antirepublicana no va resultar tan rellevant com a les altres províncies o comissaries.

Estatges, afiliació, mutualisme i cooperativisme: adhesió no volia dir militància

La "bona nova" del nou estatge de la delegació de Tarragona de l'AFGC-UGT va ser conseqüència de la requisita d'edificis de famílies burgeses o d'entitats patronals i dretanes que van portar a terme les organitzacions fidels a la República. Certament, la descripció del nou

¹⁹ "Tarragona", *BAFGC*, nº 2, febrer-març, p. 14.

local de l'AFGC-UGT de Tarragona (gran amplitud, ubicació al cor econòmic i administratiu de la ciutat -la Rambla-) posava de manifest aquesta tendència, que també va seguir, òbviament, la delegació de Barcelona, que convertiria el nou local en la seu central de l'AFGC-UGT:

En la primera desena del mes de gener en curs [1937] esperem que restarà instal·lada la nostra Associació al seu nou estatge del Passeig de Pi i Margall, núm. 58.

Actualment es troben ja força avançades les obres per a l'instal·lació de les Oficines i dels Serveis, i és propòsit de la Junta actual donar-los-hi l'impuls necessari per enllestir-les tot seguit.

Esperem que la nova instal·lació i els serveis annexes que tenim en projecte d'establir-hi mereixeran bon acolliment per part dels nostres associats que es traduirà en una assistència seguida i una col·laboració cordial amb la Junta de l'Associació²⁰.

L'afany requisitori de l'AFGC-UGT per obtenir locals més grans com a seus de les seves delegacions, no va ser només conseqüència del generalitzat afany confiscador (de vegades innecessari) que es va apoderar de totes les formacions polítiques i sindicals del bàndol republicà, sinó també fruit del creixement afiliatiu que l'AFGC-UGT havia operat arran del decret de sindicació obligatòria. Es van necessitar més despatxos o espais d'atenció al públic i als afiliats; però també va ser imprescindible trobar un local amb sales grans on fer reunions i assemblees que poguessin encabir una assistència més que notable de participants; o, fins i tot, poder celebrar alhora dues reunions i assemblees d'afiliats pertanyents a diferents departaments o seccions de la Generalitat. I és que l'AFGC-UGT, com a conseqüència del decret de sindicació obligatòria, va operar un canvi substancial en el seu procés de creixement afiliatiu. Aquest canvi es va traduir en l'adhesió de tècnics i professionals liberals que, tot i ser empleats públics de la Generalitat, havien optat fins aleshores per adscriure's a associacions corporatives pròpies del seu ofici o especialitat abans que a una associació de funcionaris. Així, el butlletí de l'AFGC-UGT anunciava que:

Ens plau asseblar els nostres afiliats que darrerament han ingressat col·lectivament a l'Associació les següents organitzacions afiliades a la Unió General de Treballadors: Agrupació Professional d'Empleats de Registres de Propietat, Associació de Treballadors de la Universitat Autònoma, la Secció d'Empleats de Justícia del Sindicat de Professionals Liberals; també acordaren ingressar col·lectivament els obrers i empleats del Museu d'Arqueologia i els de la Mútua Escolar Blanquerna.

Sabem de nombrosos companys funcionaris, enquadrats en altres Sindicats de la Unió General de Treballadors, que es disposen a causar baixa en llurs respectius Sindicats per ésser alta al nostre²¹.

Tanmateix, aquesta tendència afiliativa no va ser conseqüència d'un canvi de mentalitat positiu d'aquests professionals i tècnics envers del concepte de funcionari, sinó que més aviat fou fruit d'una imposició dels càrrecs dirigents de la UGT de Catalunya:

"La Federació Local de Barcelona de la UGT recorda a tots els afiliats a la Unió General de Treballadors, funcionaris de l'Ajuntament de Barcelona o de la Generalitat, l'obligació que tenen d'enquadrar-se dins els respectius Sindicats de Funcionaris de la UGT, passant els que no siguin, dels Sindicats d'altres rams als expressats Sindicats de Funcionaris²².

El requeriment imperiós de la Federació Local de Barcelona de la UGT a fi d'obligar a tots els funcionaris a ingressar en el corresponent sindicat de funcionaris no tenia un altre

²⁰ "El nou estatge social de l'AFGC", *BAFGC*, nº 1, gener 1937, p. 12.

²¹ "Ingrés d'afiliats", *BAFGC*, nº 2, febrer-març 1937, p. 6.

²² *Íbid.*

objectiu que racionalitzar el control de la seva pròpia afiliació. L'existència de nombroses però petites entitats corporatives incrementava la burocràcia i el nombre de càrrecs dins del sindicat. A més a més, aquests petits corporativismes només feien que constatar les petites misèries rivals existents entre tots els cossos de la funció pública. I, lògicament, resultava un exemple negatiu per a un sindicat que promulgava la igualtat i la solidaritat professional entre totes les categories funcionaries.

En rigor, la incorporació a l'AFGC-UGT de totes aquestes petites entitats corporatives explica, en part, l'ascens afiliatiu de l'Associació a 5.800 adherents²³ i, també, en certa forma, la necessitat d'adquirir estatges més grans per tal d'absorbir les demandes de serveis dels nous afiliats²⁴. D'altra banda, cal indicar que els serveis que oferia l'AFGC-UGT als seus socis no diferia excessivament dels ja existents en els anys anteriors a la guerra. Així, al marge de la novetat del bar, es mantenien com a grans serveis socials bàsics de l'Associació, la Secció de Mutualisme o Mútua i la Cooperativa de Consum²⁵. Ambdues seccions seguien mantenint, en teoria, una vida jurídica i organitzativa que s'estenia més enllà dels marges associatius de l'AFGC-UGT. És a dir, tant la Mútua com la Cooperativa podien admetre socis que no fossin afiliats a l'AFGC-UGT i, fins i tot, persones que no fossin funcionaries de la Generalitat. Aquestes dues categories, en realitat, feien referència a funcionaris que, perfectament, podien estar adscrits al mateix SUFGC-CNT o a una altra Federació de la UGT, però que volien gaudir dels serveis de la Mútua i de la Cooperativa de l'AFGC-UGT; i, finalment, la categoria dels no funcionaris concentrava als familiars d'aquells empleats públics que estaven adscrits a la Mútua o a la Cooperativa, o a ambdues seccions alhora. Tanmateix, la major part dels socis de la Mútua i de la Cooperativa solien ser membres de l'AFGC-UGT i les seves famílies, situació que ja s'havia donat en els anys anteriors al conflicte civil.

En definitiva, l'AFGC-UGT va plantejar la seva oferta de serveis com una forma d'atreure els màxims afiliats possibles a les seves files. Però tot i que aconseguí, en bona mesura, aquest objectiu, el cert fou que, a l'igual que en el període 1933-1936, la participació sindical i militant fou més aviat escassa. I és que l'obligatorietat sindical no va contribuir a la participació ciutadana dins dels sindicats. La sindicació forçosa, inspirada en el model feixista, només va ser una via de control polític, social i econòmic que exigiren els sindicats per tal de dominar l'organització del treball i de l'economia en un marc teòricament revolucionari. Però

²³ BAFGC, nº 1, gener 1937, p. 4.

²⁴ Lògicament, des de la primera meitat del 1936, l'increment de l'afiliació i una més intensa activitat sindical van provocar que les despeses de l'AFGC-UGT també es desaparessin en molts aspectes com el de llum, aigua, telèfon, gas o personal burocràtic del sindicat, a "ADMINISTRACIÓ. Dades de la situació administrativa de l'Associació corresponents a l'exercici del 1936", BAFGC, nº 2, febrer-març, pp. 18-19. Un major detall de les despeses generals del sindicat a l'Apèndix 16: "Dades de la situació administrativa de l'AFGC-UGT corresponents a l'exercici del 1936".

²⁵ A partir de les despeses i ingressos de l'AFGC-UGT, hom pot establir els diferents serveis que l'Associació oferia als seus adherents; tornar a veure l'Apèndix 16: "Dades de la situació administrativa de l'AFGC-UGT corresponents a l'exercici del 1936".

obrers, pagesos i empleats del sector privat i públic van entendre l'afiliació obligatòria només com el requisit indispensable per tal de poder cobrar el sou i adquirir queviures. Tot i així, el febrer-març del 1937, encara existien dins de la funció pública empleats sense afiliar-se a cap sindicat. Per aquesta raó, els sindicats competiren entre sí per absorbir tots aquests empleats dubtosos del seu enquadrament sindical i així, com si fos una promoció comercial, l'AFGC-UGT anuncià a les planes del seu butlletí els avantatges que es podien tenir, com no pagar una quota d'entrada, en cas d'adherir-se als seus rengles:

La Secretaria General de l'Associació recorda a tots els funcionaris de la Generalitat que encara no han tramès llur proposta d'ingrés, que el proper dia 31 del corrent mes de gener [del 1937], acaba el termini fixat per la Junta de Govern per tal de poder ingressar sense abonar drets d'entrada, passat el qual es fixarà una quota d'ingrés d'acord amb els anys de servei que es porti a la Corporació.

Aquest acord afecta també a tots aquells funcionaris d'Institucions i Organismes que han passat a dependre de la Generalitat en virtut del traspàs de serveis de l'Estat i aquells que han estat apropiats per la Generalitat després del 19 de juliol²⁶.

Però la realitat era tossuda i, a banda d'una certa resistència a l'afiliació sindical, les centrals obreres continuaren patint la manca d'una autèntica participació militant. En aquest sentit, l'AFGC-UGT ho posà de manifest en parlar de les activitats de la seva secció més important, la de Mutualisme:

El diumenge 21 de febrer [del 1937] tingué lloc l'Assemblea de la Secció de Mutualisme de l'Associació, a la qual, com és costum, hi assistí un nombre de socis molt reduït, atès el nombre dels inscrits actualment a la Secció.

No volem caure en els planys habituals per aquesta manca d'interès dels mutualistes en haver de tractar de les coses d'interès comú. No ens be denou, encara que no hi volem trobar excusa²⁷.

I aquest plany es produïa dins de la secció que movia més diners en tota l'AFGC-UGT²⁸. En conseqüència, l'AFGC-UGT adoptà una posició realista i concentrà tots els seus esforços en aconseguir de la Generalitat els màxims beneficis salarials i laborals pels empleats públics. Això no vol dir que, paral·lelament, l'AFGC-UGT no adoptés una línia política a seguir, que devian assumir, militessin activament o no, tots els seus adherents. D'aquesta forma, durant la primera meitat del 1937, l'AFGC-UGT s'arreglerà progressivament amb aquells sectors polítics i sindicals que entenien que tot l'esforç laboral i bèl·lic devia destinar-se a la consecució de la victòria en la guerra. Per aquesta raó, els dirigents de l'AFGC-UGT insistiren en aconseguir avantatges laborals i socials per a tots aquells funcionaris que havien estat destinats als fronts de combat. Certament, aquesta orientació política va apropar progressivament a l'AFGC-UGT cap a posicions filopsuquistes. En conseqüència, arran dels Fets de Maig del 1937 i en plena febre antipoumista del PSUC, s'acabà produint la destitució del poumista Narcís Molins i Fàbrega com a president de l'AFGC-UGT.

²⁶ "Advertiment als funcionaris no associats", *BAFGC*, nº 1, gener 1937, p. 15.

²⁷ "Assemblea de la Secció de Mutualisme de l'Associació de Funcionaris", *BAFGC*, nº 2, febrer-març 1937, p. 17.

²⁸ Durant l'Assemblea de la Secció de Mutualisme de l'AFGC-UGT es van aprovar els comptes de l'exercici corresponent a l'any 1936, reproduïts a l'Apèndix 17: "Comptes de l'exercici corresponent a l'any 1936 de la Secció de Mutualisme de l'AFGC-UGT".

52. LA CRISI DE MAIG DEL 1937 I ELS SEUS EFECTES A L'AFGC-UGT I LA CNT

Els Fets de Maig del 1937 es presenten normalment com el resultat d'una disputa política que confrontà dues formes antagòniques d'organitzar la guerra i la revolució. Així, d'una banda, llibertaris i poumistes haurien concentrat tots els seus esforços polítics en la consolidació del procés revolucionari de l'Espanya republicana, en detriment de l'esforç per guanyar la guerra. En canvi, el PSUC i la resta de partits republicans, juntament amb la UGT, haurien insistit en la necessitat de guanyar primer la guerra i fer després, només si era necessari, la revolució. Malgrat que la dicotomia plantejada podria ser aparentment correcta, no deixava de ser una interpretació simplista sobre els autèntics problemes de fons que conduïren a unes divisions polítiques i sindicals també força complexes¹.

D'entrada, cal assenyalar que la dualitat entre partidaris de la revolució i partidaris de la guerra es produí dins de tots i cadascun dels sindicats i partits del bàndol republicà. Així, els mateixos cenetistes es trobaren força dividits sobre la forma d'encarar l'organització revolucionària de l'economia i de la guerra. Els problemes interns de la CNT durant la guerra derivaren, en tot moment, de la ferida mal cauteritzada, que provocà la divisió entre els partidaris del governamentalisme i aquells que apostaren per la presa del poder revolucionari a mans de la Confederació Nacional del Treball. Entre els primers cal destacar, principalment, tots aquells que gaudiren de la condició de ministre, de conseller o d'alts càrrecs de l'administració central i autonòmica. Entre els segons prengué un notable protagonisme l'agrupació "Los Amigos de Durruti", que esdevingué el portantveu ocasional de tots aquells sectors llibertaris que havien quedat al marge dels càrrecs directius de la Confederació i dels llocs de poder de l'administració pública. Aquests sectors dominaven, des del juliol del 1936, comitès locals, columnes de milicians i entitats públiques i econòmiques, com la Telefònica, poc disposades a acceptar la ingerència de les autoritats governatives.

Dit d'una altra forma, la divisió existent en el si de l'anarcosindicalisme representava dos punts de vista completament diferents sobre com calia gestionar la promoció social i professional de tots els quadres, militants i adherents de la CNT en el nou "ordre revolucionari". Aquesta dualitat de parers plantejava als cercles llibertaris una sèrie d'interrogants de difícil resposta. El primer: ¿com havia de ser l'estat republicà, en cas de continuar consentint la CNT la seva existència?. En segon lloc, ¿cas de continuar existint l'estat, quina havia de ser la relació d'aquest i de les seves diferents administracions amb el magma de comitès, columnes de milicians, col·lectivitats i els múltiples serveis gestionats pels llibertaris?. Perquè, en darrer terme, tots aquests serveis venien a definir tot allò que podríem

¹ Paradigmes de la visió clàssica dels Fets de Maig del 1937 són: Manuel CRUELLES, *Els fets de maig. Barcelona 1937*, Barcelona, Juventut, 1970; i Carlos SEMPRÚN-MAURA, *Revolució i contrarevolució a Catalunya (1936-1937)*, Barcelona, Dopesa, 1975.

anomenar com la societat civil llibertària i que, per als sectors més radicals de l'anarquisme català, havien de suposar en un futur no massa llunyà l'alternativa real de gestió al propi estat.

Certament, els sectors més antigovernamentals de la CNT observaren que el manteniment de l'estat i de les seves administracions havia estat un error letal per a la teòrica hegemonia cenetista. A més a més, denunciaren que, durant els primers mesos de la guerra, tant l'estat com l'autonomia regional catalana havien crescut considerablement en l'àmbit orgànic i en el nombre d'empleats públics. En conseqüència, tots els cercles cenetistes prengueren consciència que havien ajudat a l'estat i a les seves diferents administracions a convertir-se en uns rivals poderosos per a la societat civil llibertària. Tot plegat posava de manifest la falsedat de l'hegemonia cenetista i quan irreal era el publicitat monopoli anarquista del poder polític. Sense aquesta autoconsciència (de vegades no racionalitzada com a tal) sobre la volubilitat del poder anarquista no s'entenen les respostes violentes d'aquells que foren anomenats com els "incontrolats", els quals, amb les seves accions, només pretenien marcar el territori d'influència i de gestió llibertària. En definitiva, la lluita pels monopolis de l'oferta pública i privada de treball i de l'ordre públic (i, per tant, del funcionariat de les Conselleries de Seguretat Interior i de Defensa) conformaren, al marge dels discursos polítics sobre la guerra i la revolució, el teló de fons dels esdeveniments violents que conduïren als Fets de Maig del 1937.

Petita burgesia, meritocràcia i tecnocràcia en el discurs d'una CNT governamentalista

En la lluita pel monopoli de l'afiliació sindical, la CNT, un cop acceptada la lògica del governamentalisme, no va dubtar a competir ja de forma oberta amb la UGT per la conquesta d'aquells espais socials i laborals que la central socialista havia considerat com a propis (serveis, petits patrons agraris i industrials). D'aquesta forma, la Confederació Nacional del Treball també apostà, com la UGT, per atreure's a la denominada petita burgesia propietària, sobretot rural, i especialment aquella que conreava la seva parcel·la de terra, no per treure un benefici monetari en el mercat, sinó pel propi autoconsum familiar:

A los pocos días de producirse el criminal levantamiento fascista, nosotros decíamos que nada tenía que temer la pequeña burguesía. [...] Únicamente podemos aceptar como pequeño burgués todo aquel que tenga un negocio, o bien un pedazo de tierra, y sólomente él y sus familiares trabajen en el mismo; pero tan pronto tenga necesidad de un segundo, ya no es posible catalogarlo de pequeño burgués ².

Com els cercles psuquistes, la direcció i la publicística cenetista oficial i progovernamental apostà per la defensa del petit negoci familiar, tant agrari com industrial, que havia estat característic del teixit econòmic català des dels inicis de la revolució industrial. Ara bé, des de la lògica anarquista, s'entenia com a petit negoci familiar aquell que no tenia

² "La Revolución y la Guerra, al día\ La pequeña burguesía", *Solidaridad Obrera*, 7-II-1937, p. 5.

empleats aliens a la família, perquè, en cas contrari, caldria parlar d'un negoci netament "burgès" o, dit d'una altra manera, de característiques capitalistes amb explotadors i explotats. Així, els teòrics llibertaris distingien entre el petit burgès "bo" i revolucionari que no tenia assalariats i el petit burgès "dolent" i contrarevolucionari que sí tenia assalariats. Aquesta distinció va prendre ple sentit quan els cenetistes denunciaren, durant els primers mesos de 1937, la incorporació massiva d'aquells que anomenaren com a petits propietaris "feixistes" a les files de la UGT. Aquesta incorporació de "feixistes" a l'ugetisme català s'hauria produït, segons les crítiques anarcosindicalistes, arran de l'adhesió del GEPCI (Gremis i Entitats de Petits Comerciants i Industrials) a la UGT. A més a més, la premsa anarcosindicalista denuncià les suposades pressions que haurien efectuat els patrons adherits el GEPCI sobre els seus treballadors per tal d'incorporar-los a la UGT ³.

Les crítiques de la CNT al GEPCI i, de retruc, a la UGT no feien una altra cosa que amagar el fracàs cenetista en la incorporació del GEPCI a l'òrbita llibertària. D'aquesta forma, la propaganda anarcosindicalista podia demostrar que la UGT coquetejava, conscientment o inconscientment, amb la contrarevolució en amagar en el seu si, encoberts de proletaris, a propietaris "feixistes", els quals no socialitzaven els guanys de la empresa sinó que es quedaven tots els beneficis ⁴. A partir del seu particular punt de vista sobre el que era un petit burgès, la "Soli" també aprofundí en la redefinició del que era un tecnòcrata i un funcionari o totes dues coses alhora en un context revolucionari. D'entrada, s'acceptava sense problemes, com així ho demostrava l'existència del SUFGC-CNT, l'enquadrament de funcionaris en els rengles de la Confederació Nacional del Treball. Però no només això, sinó que els funcionaris d'adscripció llibertària havien demostrat, des del juliol del 1936, que es podien gestionar modèlicament totes les administracions públiques i el conjunt dels serveis públics, com els tramvies i els autobusos de Barcelona. Així, abans de la Guerra Civil, la gestió de tramvies i autobusos havia recaigut en mans privades previ concurs públic organitzat per l'Ajuntament de Barcelona. I de fet, algun d'aquests concursos havien degenerat en polèmica arran de les acusacions a membres de l'ERC d'haver manipulat la concessió dels serveis de transports a

³ "La revolución y la guerra, al día\La GEPCI y los trabajadores", *Solidaridad Obrera*, 3-IV-1937, p. 5. Tanmateix, tot i les denúncies llibertàries contra el caràcter contrarevolucionari dels membres del GEPCI, la pròpia direcció ugetista semblà que realitzà la seva pròpia depuració dins de l'entitat, a David BALLESTER, *Els anys de la guerra...*, op. cit., pp. 205-217.

⁴ Les teoritzacions llibertàries sobre el caràcter revolucionari o contrarevolucionari de la petita burgesia a Manuel GINÉS: "La pequeña burguesía empieza a incorporarse a la revolución", *Solidaridad Obrera*, 6-IV-1937, p. 10; i "De cara a la guerra\La pequeña burguesía y el proletariado", *Solidaridad Obrera*, 7-IV-1937, p. 1. Darrera de la filigrana conceptual dels teòrics llibertaris sobre el què era o no era un petit burgès revolucionari planava l'ombra dels Fets de la Fatarella de gener del 1937. Aquests s'iniciaren amb la negativa dels petits propietaris agraris del poble tarragoní de la Fatarella, majoritàriament afiliats a la UGT, a incorporar les seves terres a la col·lectivització cenetista del poble. Les pressions i requisos patides pels petits propietaris a mans dels col·lectivistes conduí a una revolta que fou reprimida, amb execucions sumàries, per les patrulles de control integrades en bon nombre per elements anarquistes. La CNT afirmà davant de l'opinió pública que allò que s'havia reprimat era una sublevació de feixistes enmascarats sota el carnet de la UGT. Tanmateix, la investigació posterior posà de manifest els abusos de poder dels col·lectivistes àcrates i la desmesurada intervenció repressiva de les patrulles i dels milicians anarquistes contra els petits propietaris de la Fatarella; una narració exhaustiva dels Fets a Josep TERMES, *Misèria contra pobresa. Els fets de la Fatarella de gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2005.

empreses i negocis perquè es beneficiessin els seus "amics polítics". Arran de la revolució, la gestió passà a mans dels sindicats, fonamentalment del Sindicat Únic dels Transports, la qual es basà en la reducció del personal burocràtic innecessari a fi de reduir despeses. Tot i així, la Generalitat disposà simbòlicament d'un delegat encarregat de supervisar la gestió sindical⁵. A més a més, la premsa confederal assenyalava que l'organització del treball dels serveis dissenyada pels llibertaris havia potenciat els mèrits tecnocràtics com a via de promoció professional:

[...] En el municipio hay empleados no sólo con un oficio, sino hasta con carrera, y están de ordenanzas...Esto también se concluirá. El hombre irá a trabajar allá donde pueda ser más útil, donde sus conocimientos le hagan más provechoso en beneficio de la colectividad. Los empleados que conocen un oficio, pasarán a ejercerlo en el taller municipal, para acoplarlos a su antigua profesión, si tienen aptitudes para ello. El Municipio no ha de ser un nido de burócratas, sino un lugar de trabajo, en el que cada cual desenvuelva sus aptitudes; sólo así podrá ser efectivo el rendimiento de la labor⁶.

El discurs oficial de la CNT apostà, per tant, aparentment per una organització tecnocràtica del treball, tant en l'àmbit de gestió privada-sindical com en el de l'administració pública, de tal forma que l'experiència professional i els títols acadèmics havien de permetre situar als treballadors i empleats en les feines adequades en funció de les seves aptituds i coneixements⁷. Això significava un atac frontal contra el diletantisme i l'intrusisme professional que s'havia imposat, entre l'estiu del 1936 i la primavera del 1937, en l'organització del treball en el bàndol republicà i, especialment, en el sector dels serveis públics. Certament, molts treballadors manuals s'aprofitaren de la seva condició de líders sindicals o polítics per tal d'optar a feines pròpies del món dels serveis, algunes de les quals haguessin requerit per exercir-les el títol universitari (sobretot dins del món de la judicatura). Tanmateix, el triomf del diletantisme i l'intrusisme en la funció pública havia estat fruit d'una interpretació força particular de determinats sectors de l'obrerisme radical, fossin de l'anarcosindicalisme com de l'uguetisme, sobre el que havia de significar la "justícia social". Segons aquesta interpretació, els millors llocs de l'administració sempre havien estat pels "rics" que, per les seves possibilitats econòmiques, havien pogut estudiar una carrera universitària. Per contra, els "pobres" no havien pogut gaudir d'una preparació acadèmica oficial perquè les famílies obreres havien necessitat els sous dels seus fills des que aquests havien estat infants. En conseqüència, la lògica de l'obrerisme radical assenyalava que la revolució havia subsanat de soca-rel i de sobte aquesta "injustícia" fent fora als "rics" dels seus còmodes llocs de treball (insinuant, fins i tot, que no devien ser autèntics professionals,

⁵ Carlos SEMPRÚN-MAURA, *Revolució i contrarevolució...*, op. cit., p. 94. Per exemple, "Reportajes de "Solidaridad Obrera"\El espíritu constructivo de la CNT. Cómo ha intensificado la Revolución la industria de los autobuses", *Solidaridad Obrera*, 25-XII-1936, p. 4; o "Reportajes de "Solidaridad Obrera"\El espíritu constructivo de la CNT. La Labor de la CNT, ha mejorado el servicio de tranvías de Barcelona", *Solidaridad Obrera*, 26-XII-1936, p. 4.

⁶ "La labor de la CNT en el consejo municipal\CÓMO SE HA TRABAJADO EN LOS SERVICIOS PÚBLICOS", *Solidaridad Obrera*, 14-IV-1937, p.2.

⁷ Tot just un dia abans de que esclatessin els Fets de Maig del 1937, les planes de la "Soli" insistien en els valors positius de la tecnocràcia: Juan P. FÁBREGAS, "La tecnocracia y la revolución", *Solidaridad Obrera*, 2-V-1937, p. 3.

ja que pel fet de ser adinerats segurament les autoritats acadèmiques els havien regalat els títols) per situar als "pobres" que, sense estudis, segur que també podien fer competentment les feines més complicades i especialitzades.

Davant del triomf del diletantisme professional, els cercles dels tècnics i dels intel·lectuals, fossin anarquistes, socialistes, comunistes o republicans, reaccionaren corporativament i reclamaren la necessitat de restaurar la meritocràcia acadèmica com a requisit indispensable per tal d'accedir a un lloc de treball públic o a un càrrec de gestió administrativa. Això significava haver de retornar els obrers manuals als seus llocs de feina on no gaudirien del poder i el "prestigi social" dels càrrecs de gestió de l'administració que havien "usurpat" a l'estiu del 1936. Lògicament, aquesta visió d'una tecnocràcia menys diletant com a gestora de la revolució havia de confrontar als líders de la CNT i de la UGT amb les seves respectives bases. Aquest enfrontament també hi era implícit, per exemple, en les divisions internes del PSOE. Els sectors intel·lectuals i professionals del PSOE, fonamentalment del prietisme, havien de veure els governs de "majoria sindical" de Largo Caballero com un triomf de la "ineptitud" dels sectors manuals en matèria de gestió administrativa i governamental. Per aquesta raó, els prietistes sempre preferiren la confecció d'un govern constituït per ministres amb una formació acadèmica i cultural més sòlida. És a partir d'aquesta divisió entre manuals i intel·lectuals que també es pot interpretar la substitució, com a president del govern de la República, de l'estuquista sense estudis Largo Caballero pel metge i catedràtic Juan Negrín el maig del 1937 ⁸.

L'anarcosindicalisme: entre el governamentalisme i l'"antiburocratisme radical"

Darrera del debat entre diletantisme i meritocràcia es trobava la confrontació professional entre manuals i intel·lectuals-professionals-tecnòcrates. Traslladat a la fraseologia política dels sectors més ultraesquerrans del bàndol republicà, aquestes dues categories corporatives venien a representar, d'una banda, als partidaris d'una revolució que donés tot el poder a la "classe proletària" i, d'una altra banda, a aquells que apostaven per la continuïtat de l'estat burgès camuflat de revolucionari. I, tanmateix, aquesta dicotomia tampoc responia a una veritat absoluta, perquè aquells sectors més bel·ligerants contra la pervivència de la legalitat constitucional del 1931, com ara foren l'agrupació anarquista radical de "Los Amigos de Durruti" o el POUM, no estaven liderats per obrers manuals sinó per periodistes de segona fila, aspirants a intel·lectuals d'opinió i empleats dels serveis.

"Los Amigos de Durruti" va ser una agrupació constituïda per anarquistes crítics amb l'orientació governamentalista, estatista i tecnocràtica que havia emprès la direcció cenetista a

⁸ Els orígens laborals de Largo Caballero a Juan Francisco FUENTES, *Largo Caballero. El Lenin español*, Madrid, Síntesis, 2005, pp. 31-39; i per a la formació acadèmica i professional de Juan Negrín, Ricardo MIRALLES, *Juan Negrín. La República en guerra*, Madrid, Temas de Hoy, 2003, pp. 49-69.

partir de la tardor del 1936. La seva figura més notòria va ser Jaume Badius ⁹. Aquest va néixer a Barcelona el 1904 en el si d'una família de la burgesia catalana. Estudià batxillerat, però no va acabar els estudis de Medicina. Patia una hemiplegia del costat esquerre, la qual cosa li valgué en el llenguatge de l'època la consideració d'"esgarrat" i ésser considerat un tipus estrany. S'inicià políticament en el separatisme macianista, però durant els primers mesos de la República es decepcionà de l'evolució autonomista i pactista de Macià i acabà per integrar-se, a l'igual que altres membres d'Estat Català com Jaume Miravittles, Josep Rovira, Jordi Arquer o Daniel Domingo Montserrat, en el Bloc Obrer i camperol. Tots aquests personatges, a l'igual que Badius, aspiraven a viure del periodisme i a relacionar-se amb els cercles de prestigi de la intel·lectualitat catalana. Tanmateix, la crua realitat els ubicà com a treballadors del sector dels serveis. Ràpidament Badius també trencà amb el BOC en considerar a Maurín un "bluff", a Miravittles un "vanitós" i a Arquer un "ineducat". Amb tots ells havia compartit la idea que la revolució espanyola i catalana calia fer-la de la mà de la CNT, però mentre el BOC es va veure abocat a la ruptura amb la CNT, Badius es donà el pas cap a la militància exclusiva en l'anarquisme. La seva evolució política resultà original en el context de la Segona República, ja que la pràctica totalitat dels elements procedents del nacionalisme radical evolucionaren fins el 1936 cap el marxisme i les diferents formes d'entendre l'ultranacionalisme revolucionari. Dit en termes corporatius, els nacionalistes radicals s'aproparen a opcions polítiques que recollien, sota un discurs filoleninista, la defensa de l'espai professional dels serveis. En canvi, Badius, autoconsiderat un gran intel·lectual, s'apropà al que era considerat com el món polític representatiu dels obrers manuals. Només a partir del fracàs del complot de novembre del 1936 es produiria un al·luvió controlat, fruit també del decret de sindicació obligatòria, de separatistes desenganyats de l'ERC i de les diferents experiències polítiques i sindicals del marxisme català ¹⁰.

Una dissecció més aprofundida de la trajectòria política i professional de Badius permet identificar-lo com una mena de modernista tardà: crític amb la seva classe social d'origen, sempre a la recerca d'una vida bohèmia farcida de fracassos amorosos i polítics; i tot plegat combinat amb una vida malaltissa que l'impedia gaudir plenament dels plaers de la vida. Tots aquests factors el conduïren, en darrer terme, a refugiar-se professionalment en el periodisme

⁹ La vinculació de Jaume Badius als cercles antigovernamentalistes de la CNT a Susanna TAVERA i Enric UCÉLAY-DA CAL, "Grupos de afinidad, disciplina bélica y periodismo libertario, 1936-1938", *Historia Contemporánea*, nº9, Bilbao, 1993, pp. 167-190. Dues visions apològiques de Badius i "Los Amigos de Durruti" a Frank MINTZ i M. PECIÑA, *Los Amigos de Durruti, los trotskistas y los sucesos de mayo*, Madrid, Campo Abierto ediciones, 1978, i Miquel AMORÓS, *La revolución traicionada. La verdadera historia de Badius y Los amigos de Durruti*, Barcelona, Virus, 2003, aquest darrer, en contraposició a l'obra de Mintz i Peciña, amb un aparell bibliogràfic i crític més consistent.

¹⁰ Fou a la tardor del 1936 que els sectors pro-CNT del Partit d'Estat Català parlaren amb Badius per concretar una Junta del Sindicat de Periodistes, en la qual se situà Fernando Pintado com a president, Jaume Badius com a vice-president i el separatista i antic company de Badius a La Bandera Negra, Marcel·lí Perelló, com a segon vice-president. Tot aquest grup tenia en comú l'antiestatisme espanyol, a més d'una visió de la guerra civil que la definia com a "guerra d'alliberament", que, en clau catalanista, significava d'"alliberament de Catalunya" i en termes llibertaris "d'alliberament social"; a Miquel AMORÓS, *La revolución traicionada...*, op. cit., pp. 11-45, 96 i 123-124.

com a mitjà de supervivència i a conrear un caràcter polític i personal agre i intransigent, que li valgué forces enemistats dins de la mateixa Confederació Nacional del Treball ¹¹. En certa forma, li succeí com a Federica Montseny: "intel.lectual" entre manuals, havia de ser contemplat amb una certa malfiança; d'aquesta forma, a Balius no li quedava un altre remei que demostrar que era tant o més revolucionari que els mateixos treballadors manuals i que els propis líders de la CNT, els quals, el setembre-novembre del 1936, havien traït els principis bàsics de l'anarquisme en entrar a formar part de dos governs:

habrá que pensar en radicalizar nuestra Revolución, pasando por encima de una serie de obstáculos que están creando nuestros propios burócratas ¹².

En rigor, quan Balius formulà aquesta queixa, l'adjectiu "buròcrates" prengué un caràcter pejoratiu que, no només feia referència als nombrosos caps cenetistes que havien esdevingut funcionaris o havien aconseguit un alt càrrec en les diferents administracions públiques, sinó també al procés de centralització i burocratització de la tasca sindical que havia adoptat la mateixa CNT i que trencava el miratge de la suposada democràcia interna de la qual sempre havia presumit la central anarcosindicalista. En aquest sentit, el governamentalisme cenetista no semblava que fos únicament una qüestió d'oportunisme polític, sinó que formava part d'un procés més profund de reorganització estructural i cultural de la pràctica política i sindical de la mateixa CNT. D'aquesta forma, la direcció cenetista, emparant-se en les necessitats disciplinàries pròpies d'una conjuntura de guerra, aprofità per combatre i reconduir les actituds "disbauxades" i "poc obedients", ja presents en els anys 1931-1934, dels seus militants i adherents a partir d'una major centralització de les funcions sindicals i de les decisions polítiques ¹³. El mateix Sebastià Clara, dirigent del SUFGC-CNT, certificà aquesta orientació centralitzadora i "burocràtica" de la Confederació:

Una vegada es va produir la guerra després del 19 de juliol, en general la direcció era del Comitè nacional. Totes les qüestions tenien envergadura general i, per tant, podia haver-hi alguna iniciativa d'alguna Federació Local d'algun Sindicat, però les qüestions que tocaven la producció per a la guerra, la producció alimentària, com el conjunt d'actuacions que s'havien de dur a terme pel que fa a la relació amb els altres partits i organitzacions, tot això ja venia del Comitè Nacional ja estava constituït amb (...) elements que permanentment estaven en contacte amb el Comitè Regional de totes les confederacions regionals ¹⁴.

¹¹ El "governamentalista a contracor" García Oliver realitzà a les seves memòries una dura descripció de Balius: "Jaime Balius no era anarquista ni sindicalista. Era un fanático separatista catalán que se apartó de macià y Companys cuando, abandonando la idea de crear el gobierno de Estat Català, optaron por la Generalidad de Cataluña. No pertenecía a ningún sindicato. Su estancia en cierta forma en la CNT se debía a Liberto Callejas, que en su bohemio deambular por Barcelona tropezaba con gente de lo más raro, frecuentemente sos pechosa. Fue Callejas quien empezó a publicar en CNT de Madrid artículos de Balius, muy radicales: ni anarquistas ni sindicalistas ni separatistas: solamente de rabioso contenido radical, casi nihilista. A mí -también entonces en la redacción de CNT- no me gustaba la colaboración de Balius y se lo dije a Callejas, que hacía de director", a José GARCÍA OLIVER, *El eco de...*, op. cit., p. 420. Cal corregir de la visceral descripció de García Oliver que Balius si pertanyia el Sindicat de Professions Liberals de la CNT, del qual arribà a ser vice-president.

¹² Jaime BALIUS, "Unas declaraciones de Largo Caballero. La contrarrevolución en marcha", *La Noche*, 12-III-1937, reproduït a Miquel AMORÓS, *La revolución traicionada...*, op. cit., p. 176.

¹³ Susanna TAVERA GARCÍA, "Els anarquistes al govern", a Borja DE RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol IX: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari RAGUER, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1999, pp. 240-241

¹⁴ Anna MONJO, *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*, Barcelona, Laertes, 2003, pp. 161-162 i 169-170.

Així, durant el mes d'abril del 1937, les planes de *Solidaridad Obrera*, a través dels escrits d'Ezequiel Endérez, ressaltaren que les crítiques provinents dels sectors antigovernamentalistes de la CNT estaven de més perquè tots plegats, governamentalistes i antigovernamentalistes, es trobaven en el mateix vaixell conceptual, que era el de l'afirmació del municipi i la *negació de l'estat*.

La eliminación del Estado es obra de los hombres, como todo lo que hay sobre la tierra, y, sus funciones son o pueden ser perfectamente sustituidas por organismos más directos con la vida del hombre, y, por tanto, con mayor aliento de humanidad. Quizá haya que ir a la disolución total del Estado por etapas, en vez de ir de una vez; esto es, restando al Estado, poco a poco, sus funciones, haciendo un Estado simple en vez de un super Estado; pero esto es un progreso que parece ser está en contraposición del "progreso en moda" ¹⁵.

Semànticament, l'antiestatisme d'Endérez no era tal. De les seves paraules es desprenia un filoestatisme pragmàtic, en la mesura que considerava poc oportú abolir l'estat en plena guerra. Així, deixava oberta la possibilitat d'establir un "estat simplificat" enlloc d'un "superestat" burocràtic i ineficaç. Per aquesta raó, el camí dels governamentalistes s'orientà cap al terreny de la reforma de la funció pública, essent la primera gran tasca la depuració de la vella burocràcia reaccionària i inepta que havia sobreviscut al terratrèmol revolucionari:

La indolencia burocrática, que de una manera agobidora pesó siempre sobre los funcionarios del Estado no ha desaparecido (...).

Nos interesa hacer constar de una manera especial, que la burocracia antigua no es la única lenta en sus labores. También la nueva, la surgida después del 19 de julio, tiene los mismos vicios y defectos. Asistimos con dolor a esa progresiva adaptación a la inmovilidad burocrática sufrida por elementos que escalaron los centros oficiales a raíz de la militarada fascista. Somos de los que creemos que los camaradas mandados por las organizaciones obreras a ocupar cargos públicos, tienen el deber de operar sobre los funcionarios como revulsivo; esto es, como impulsores, obligándoles con una actividad intensa a desprenderse de esa lentitud desesperante que en toda época ha sido el rasgo predominante en su carácter ¹⁶.

En rigor, en les paraules d'Endérez, no hi havia cap mena de suggeriment que proposés la desaparició de l'estat com a via per a resoldre els problemes de la burocràcia en temps de guerra. Certament, hi havia un fet indiscutible i aquest era el de la pervivència de la "vella burocràcia" i de les categories dins de l'administració pública de l'autonomia regional catalana. No només això, sinó que els nous organismes revolucionaris que s'incorporaren a la Generalitat (com en el seu moment el Comitè de Milícies) no qüestionaren l'organització del treball i del salari funcional existent abans de juliol del 1936. Per exemple, els funcionaris que la Generalitat va adscriure provisionalment al Comitè de Milícies en la seva breu existència cobraren en funció de la categoria a la qual pertanyien dins de la Generalitat. Per tant, un cop reconeguda, fins i tot per molts dels que s'autodefinien com a revolucionaris, la pervivència de l'estat republicà i de les seves diferents administracions, ningú es va plantejar des de les instàncies governamentals la possibilitat d'endegar una reforma o una revolució racional i a fons de l'estructura de l'aparell de l'estat. En tot cas, allò que va ser característic durant els primers mesos de la guerra fou la permanent improvisació a l'hora d'adaptar els

¹⁵ Ezequiel ENDÉREZ, "La máscara y el rostro\ EL ESTADO", *Solidaridad Obrera*, 3-IV-1937, p. 3.

¹⁶ "Problemas palpitantes \La burocracia y la revolución" , *Solidaridad Obrera*, 2-III-1937, p. 1.

diferents comitès locals i consells revolucionaris regionals al marc legal de la Constitució del 1931.

Davant de la prolífica gernació de noves institucions revolucionàries i dels seus corresponents funcionaris, la direcció de la CNT va voler jugar, fins a l'abril del 1937, a totes bandes: per un costat, va consentir els abusos de poder, l'usdefruit personal de les noves institucions revolucionàries locals i les desobediències dels cacics llibertaris; però de l'altra banda, considerà necessari entrar en els governs de la Generalitat i de la República i col.laborar en l'enfortiment de l'estat i dels seus serveis. Aquesta dualitat extraordinàriament contradictòria perjudicà a la CNT en la seva recerca de les classes mitjanes professionals, tecnocràtiques i propietàries, que van acaparades els socialistes unificats a Catalunya i els stalinistes a la resta de l'Espanya republicana. Però també li anorreà progressivament les simpaties del POUM, el qual connectà, arran del seu marginament governamental, amb els sectors antigovernamentals de la CNT.

El POUM: entre la destrucció de l'estat republicà-burgès i la defensa dels seus funcionaris

El POUM va interpretar la seva marginació del Consell o govern de la Generalitat, el desembre del 1936, com una mostra evident del caràcter contrarevolucionari de les institucions republicanes i, en conseqüència, de la seva funció pública. Així, el POUM denuncià que, tant el govern de la Generalitat com el de la República havien fet ulls clucs amb determinats sectors del funcionariat que no havien demostrat clarament la seva fidelitat a la República. Ara bé, semblava que aquesta poca disposició del govern de la República per a endegar una depuració profunda del funcionariat fou expressió d'una voluntat de mantenir a determinats sectors de l'alta burocràcia professionalitzada i tècnica davant de l'allau de dilettants que havien envaït la funció pública des de l'estiu del 1936. Tanmateix, per al POUM, la vàlua professional no era un mèrit suficient per a mantenir el lloc de treball, sinó que calia donar també autèntiques proves d'"antifeixisme". Per tant, la pervivència de funcionaris no necessàriament fidels a la República va ser interpretat pel POUM com una mostra més del caràcter burgès i poc revolucionari de les institucions republicanes. Així, Juan Andrade, que era funcionari de correus, afirmà a les planes de *La Batalla*, a principis de desembre del 1936 que:

A pesar de la intensa revolución que vivimos, la burocracia monárquica, pues ni siquiera había sido transformada después del 14 de abril, sigue subsistiendo con gran parte de su anterior prepotencia. Ciertamente que se ha liquidado en grandísima parte la burocracia de autoridad, es decir, aquella que asume fueros especiales (el ejército, la policía y la magistratura), pero más bien se la ha licenciado porque casi toda ella se ha comprometido voluntaria y directamente en la insurrección fascista. Sin embargo, toda la vieja burocracia de gestión, administrativa, persiste en sus cargos, e incluso en muchos casos desempeñando las mismas funciones y hasta gozando de la confianza de los que tienen facultades ministeriales.

[...] Y se conservan los mismos funcionarios y jefes a pretexto de un falso tecnicismo ¹⁷.

¹⁷ ANDRADE, "A pesar de la revolución persiste la vieja burocracia", *La Batalla*, 1-XII-1936, p. 1

És a dir, Andrade recuperava el discurs de l'obrerisme radical, propi de la CNT del 1931-1933, que identificava tecnocràcia amb pensament econòmic dretà o conservador. Segons el punt de vista d'Andrade, la tecnocràcia era el recurs de les dretes per situar, en nom de la qualitat tècnica, els seus "professionals amb estudis" enfront dels obrers sense estudis però que no podien demostrar la seva vàlua tècnica per no haver pogut anar a escola i a la Universitat. Així, Andrade considerava que el vertader professionalisme tècnic no s'assolia a escola sinó que aquest podia adquirir-se amb pràctica i bona voluntat i arribava a afirmar que

la maquinaria administrativa de un Estado moderno no presenta grandes complejidades. La causa efectiva de la pervivencia de la antigua burocracia no es de carácter tècnica, sino esencialmente política¹⁸.

Tanmateix, l'afirmació d'Andrade només pot entendre's per la necessitat de captar als sectors més antiestatistes de la CNT, aquells que consideraven que la revolució devia anar cap a la destrucció total de l'estat i deixar únicament la comuna o municipi com l'estructura bàsica administrativa i de gestió. Però ¿per què feia tot un funcionari de l'estat republicà una aposta política tan contradictòria? Segurament, per la necessitat de trobar algun aliat que deslliurés al POUM del seu progressiu aïllament polític. Perquè, indubtablement, el POUM no era una formació antiestatista, sinó simplement contrària al manteniment d'una burocràcia antirepublicana. És més, el POUM havia participat abastament en la promoció de funcionaris dilettants en qualsevol de les administracions públiques de la República durant els primers mesos de la Guerra. I, certament, les necessitats de la guerra havien conduït a totes les administracions a incrementar el seu personal i les seves dependències a partir dels nous "amos revolucionaris".

Ara bé, la imatge d'una funció pública contrarevolucionària i falsament tecnocràtica plantejada per Andrade i a la qual calia combatre contrastava amb la interpretació més ponderada del president de l'AFGC-UGT, del també poumista Narcís Molins i Fàbrega. Lògicament, l'atac d'Andrade contra la funció pública havia de molestar els funcionaris de totes les administracions, però també a aquells que en formaven part del seu partit, el POUM, alguns dels quals, com Josep Rovira, ja exercien dins de la funció pública des d'abans del 18 de juliol del 1936 i devien el seu lloc de treball a les recomanacions i a la influència d'alguns membres d'ERC amb els quals havia compartit militància en els rengles d'Estat Català. I és que per als funcionaris poumistes l'atac d'Andrade contra l'estat i els valors tecnocràtics de la funció pública podia ser interpretat, malgrat no ser la pretensió real d'Andrade, com un qüestionament professional i polític d'ells mateixos. En rigor, Molins i Fàbrega realitzà una anàlisi de la funció pública de la Generalitat que sintonitzava enormement amb els

¹⁸ *Íbid.*

plantejaments exposats per la Junta de l'AFGC-UGT, on, cal recordar, cohabitaven poumistes i psuquistes. Així, Molins i Fàbrega reconeixia que

En realidad, una gran parte de funcionarios que han entrado a formar parte del personal burocrático de la Generalidad han entrado en ella a través de nuevos servicios que han debido crearse por las exigencias del momento, o bien son funcionarios que pertenecían a servicios que han sido incorporados después del 19 de julio a la Generalidad, y por tanto no puede decirse que representen aumento alguno, pues que antes cobraban ya sueldos del Presupuesto del Estado o de la Generalidad, pero de partidas que no correspondían directamente del Presupuesto de ésta ¹⁹.

Per tant, Molins defensava el creixement necessari de la funció pública de la Generalitat davant de l'increment dels serveis imposats per la guerra. Però també reconeixia que aquest augment havia perjudicat les aspiracions d'augment salarial dels funcionaris de la Generalitat:

Sin embargo, rebajado y todo este cupo, no hay duda que la burocracia de nuestro primer centro oficial resulta hipertrofiada. Contra esto no hay duda que se debe reaccionar inmediatamente puesto que ello recae en perjuicio no solo del erario, bastante esquilado y muy limitado por las consecuencias de la guerra, sino además, en perjuicio de los propios empleados que hasta el presente han venido cobrando y cobran sueldos de hambre ²⁰.

I amb aquestes darreres paraules, Molins i Fàbrega connectava amb una de les grans reivindicacions de l'AFGC-UGT i del SUFGC-CNT: la reforma de l'alta burocràcia, consistent en la rebaixa dels seus sous per poder augmentar els salaris de les categories inferiors de funcionaris. Així, Molins afirmava que

La gran cantidad de burócratas que pululan por los centros oficiales de toda especie, los nuevos y los viejos, hace que hallar una solución justa las demandas de aumento de sueldo, en consonancia con las necesidades de la vida, cada día más apremiantes, sea más y más difícil por el gran volumen que ello representa. Uno y otro problema se hallan íntimamente ligados como está también ligado a ellos el de la impriscindible rebaja de sueldos a los grandes empleados que cobran, y con mucho, más que los propios Consejeros ²¹.

Ara bé, l'exposició que Molins i Fàbrega efectuà de les deficiències organitzatives i pressupostàries de l'administració autònoma regional catalana (extrapolables a totes les administracions del bàndol repúblicà) donà dins del POUM dues respostes contrastades. D'una banda, l'aportada per Julián Andrade que assenyalava com a solució per a tots aquests problemes la destrucció de l'estat republicà i la conquesta del poder per part de la classe obrera tot establint una burocràcia autènticament revolucionària:

Esto quiere decir, significa que el aparato del Estado no ha cambiado en lo fundamental y que se conservan las formas de dominación burguesa. La concepción de defensa de la República democrática, y aún más la política del Frente Popular, presupone la continuación del estado de hecho anterior al 18 de julio.

[...]

Es el momento de la unidad proletaria, pero de la unidad de acción en vista de la toma del Poder y de la formación de un Gobierno obrero de coalición, a base de un programa concreto de realizaciones inmediatas ²².

Per contra, Molins i Fàbrega, com a president de l'AFGC-UGT, mantenia un discurs més corporatiu que polític i assenyalava que el problema de les categories inferiors de la

¹⁹ N. MOLINS Y FÀBREGA, "La hipertrofia de la burocracia de la Generalidad", *La Batalla*, 28-XI-1936, p. 1.

²⁰ *Íbid.*

²¹ *Íbid.*

²² *Íbid.*

Generalitat no se solucionava momentàniament amb la presa del poder per part dels obrers i els pagesos, sinó amb una reorganització de tots els serveis. En rigor, Molins i Fàbrega denunciava determinades deficiències del servei, fruit de la incompetència dels alts càrrecs a l'hora d'organitzar la funció pública que no pas dels empleats:

Es perfectamente lógico que debida la situación, se exija de los empleados el máximo rendimiento y además -este es también el criterio expuesto por los dos Sindicatos de funcionarios [AFGC-UGT i SUFGC-CNT] de una manera conjunta- el que se supriman las gratificaciones por trabajos extraordinarios que no sirven más que como excusa para mantener los sueldos de hambre y ayudar a amigos y recomendados. Lo que no resulta de ningún modo lógico es lo que se ha hecho en algún Departamento: obligar a los funcionarios a permanecer en sus oficinas ocho o diez horas diarias aunque tengan que permanecer con los brazos cruzados, que es lo que ocurre la mayor parte de los días²³.

Davant d'aquestes deficiències del servei públic de l'administració autònoma regional, Molins proposava que els funcionaris obligats "a permanecer inactivos durante unas horas y a los que se cansa por su inactividad obligada" podrien

dedicar este tiempo a trabajos necesarios para la guerra o a labores de organización, y se lo impide un erróneo concepto de quien cree que trabajar es permanecer encerrado en un despacho aunque nada se haya [sic] en él²⁴.

Certament, les paraules de Molins desmenteixen aquelles interpretacions que assenyalen el POUM com un partit obsedit per fer la revolució i no la guerra. De la proposta del president de l'AFGC-UGT es desprenia la possibilitat que els funcionaris treballessin efectivament per l'esforç bèl·lic, símptoma que Molins i Fàbrega entenia que ambdues coses formaven un tot compacte. Per tant, el contrast d'idees entre Andrade i Molins posava de manifest que el POUM, com tots els partits i sindicats obrers, també va patir la contradicció que suposava compatibilitzar un discurs maximalista com el de Julián Andrade amb el pragmatisme corporatiu de Molins i Fàbrega)²⁵. Òbviament, les propostes de Molins i Fàbrega, pel seu caràcter corporatiu i per ser president de l'AFGC-UGT, no eren una altra cosa que una síntesi de les reivindicacions que el Comitè d'Enllaç AFGC (UGT)-SUFGC (CNT) adreçà el mateix novembre del 1936 al Conseller Primer, Josep Tarradellas.

²³ N. MOLINS Y FÀBREGA, "La hipertrofia de la burocracia de la Generalidad", *La Batalla*, 28-XI-1936, p. 1.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Tot i la dura crítica que Elorza i Bizcarrondo realitzen contra les pràctiques de l'estalinisme i el seguidisme prosoviètic del PCE i del PSUC, tampoc dubten en reafirmar (seguint curiosament la mateixa interpretació estalinista) que el POUM fou un partit poc preocupat pel desenvolupament de la guerra. Segons Elorza i Bizcarrondo, el POUM considerava que l'enemic a abatir no era el feixisme sinó tota la burgesia espanyola en general, fins i tot la republicana. Això venia a significar que el POUM volia prendre el poder per formar un govern obrer i camperol que destruís el Front Popular i els governs constituïts sota el seu esperit. Marta BIZCARRONDO i Antonio ELORZA, *Queridos Camaradas. La Internacional Comunista y España, 1919-1939*, Barcelona, Planeta, 1999, pp. 343-383. Aquesta interpretació, fruit d'una lectura parcial dels escrits pumistes, contrasta amb els plantejaments del POUM de febrer del 1937 els quals defensaven amb condicions la pervivència del Front Popular: "Nuestro Partido tiene una posición clara respecto al Frente Popular. Con el Frente Popular en cuanto signifique ayuda en nuestra lucha contra el fascismo; sin el Frente Popular si éste se niega a caminar hacia adelante, hacia la revolución social, y contra el Frente Popular si es que éste trata de cercenar las conquistas revolucionarias e impedir que la clase trabajadora se trace por sí misma el camino de su propio destino", *La Batalla*, 7-II-1937, p. 1.

La rivalitat entre particularistes i antiparticularistes debilita la unitat sindical

En veritat, les diferents aspiracions corporatives i professionals del món del treball relativitzaren, en certa forma, les divisions existents entre republicans, socialistes, comunistes i anarquistes. Fins pocs dies abans dels Fets de Maig del 1937, les centrals sindicals semblaven disposades a mantenir la concòrdia i la unitat en la celebració del Primer de Maig. Així, les planes de la ugetista *Las Noticias*, en data de 25 d'abril, donava a conèixer un article força eloqüent sobre les necessitats imperioses de mantenir l'harmonia entre la UGT i la CNT. Tanmateix, aquest article era també una càrrega contra el POUM, les bases radicals del cenetisme i els particularismes poc disposats a acceptar les consignes i lleis emanades de la Generalitat:

Hacer posible la efectividad de la obra del Gobierno es el segundo punto del acuerdo [entre la UGT i la CNT]. ¡Que el Gobierno gobierne! Esto es: que se cumplan las determinaciones del Consejo de la Generalidad; que se colabore ampliamente desde los organismos sindicales, previa aportación de iniciativas, a la labor legislativa²⁶.

Certament, la crida a la unitat i la concòrdia sindical plantejada per *Las Noticias* pretenia superar també les serioses dissensions que provocaren la cadena d'atemptats que implicà a cenetistes i ugetistes durant el mes d'abril del 1937. Així, 4 dies abans de la publicació del manifest-article de *Las Noticias*, el 24 d'abril, el socialista unificat Eusebi Rodríguez Salas, comissari general d'ordre públic de la Generalitat, patí un atemptat fallit. I el mateix dia 25 d'abril, queia assassinat el líder de la UGT Roldán Cortada i Dolcet a mans de milicians i pistolers de la CNT, iniciant-se una cadena d'esdeveniments violents que aconsellaren suspendre tots els actes de celebració del Primer de Maig. L'atemptat contra Rodríguez Salas i la mort de Roldán Cortada prenen tot el sentit enmig de la confrontació entre particularistes i antiparticularistes. En realitat, Rodríguez Salas era l'home encarregat de posar fi a les patrulles de control i unificar l'ordre públic sota la figura del comissari general d'ordre públic²⁷. Per la seva banda, Roldán Cortada era el secretari general de la Federació de Treballadors Municipals de Catalunya-UGT, entitat que s'havia caracteritzat per una visió de la vida municipal allunyada del particularisme *autista* i *antisolidari* de moltes col·lectivitats i municipis que actuaven sota el control de cacics llibertaris²⁸. Així, el programa municipalista de l'ugetisme plantejava, el març del 1937, unes propostes totalment confrontades amb el de les bases locals i municipals de l'anarcosindicalisme:

Deixem-nos, doncs, de petits localismes, complim les disposicions de la Generalitat i

²⁶ "Una ratificación del pacto UGT-CNT", *Las Noticias*, 25-IV-1937, p. 3.

²⁷ A la pretesa intenció d'unificar tots els cossos de seguretat en un de sol i a la voluntat de posar fi a les patrulles de control, la Conselleria de Seguretat Interior rebé una sèrie de partides pressupuestàries extres que oscil·laren entre les 140.800 i les 682.000 pessetes, quantitats que havien d'anar destinades a sous de funcionaris, infraestructures i l'Escola Superior de Policia de Catalunya, a DOGC, nº 112, 22-IV-1937, pp. 227-228; i nº 118, 28-IV-1937, pp. 317-318.

²⁸ "Roldán Cortada i Dolcet", *UGT. Butlletí interior de la Unió General de Treballadors*, nº 9-10, maig 1937, p. 8.

abstenim-nos de la dèria d'embellir, d'agençar abans d'hora la nostra vila, sumem-nos de ple als interessos generals i emprenem una tasca purament de guerra.

[...]

Es precis que el municipi vetlli escrupulosament perquè els seus veïns paguin els tributs, no solament municipals, sinó els de la Generalitat i els de l'Estat, perquè les caixes públiques es nodreixen precisament d'aquests tributs, sense els quals no té vida cap dels seus membres, i avui, si els hi manquen, no podran atendre les necessitats més peremptòries de la guerra²⁹.

D'altra banda, la UGT proposava que els municipis s'esforcessin, a l'igual que la Generalitat, en incrementar l'oferta de treball públic com a mecanisme d'integració dels refugiats, dels aturats i, especialment, dels invàlids de guerra:

I entre moltes altres activitats de guerra, cal que cada municipi estudiï els treballs que podrien efectuar els impeditos de guerra i el nombre que en podrien col·locar. El problema dels impeditos és de dignitat. Els companys que ho han sacrificat tot per la revolució i per la guerra, cal que no es trobin en el cas d'aquells soldats que després d'haver lluitat per l'imperialisme capitalista i monàrquic tornaven de Cuba o del Marroc per fer de captaires, ni en el dels que després d'haver lluitat en la guerra europea, se'ls assigna un subsidi, una almoïna, amb freqüència discutida³⁰.

Certament, tot aquest tipus de mesures plantejaven la pèrdua d'independència política dels municipis per tal de coordinar-los amb les institucions de les altres administracions. I així mateix significava també incrementar encara més el nombre d'empleats de totes les administracions públiques, en aquest cas la municipal, consolidant-se allò que els llibertaris radicals i els pumistes més exaltats denunciaren com la "burocratització de la revolució".

Dos dies després de l'assassinat de Roldán Cortada, el 27 d'abril del 1937, es produí la mort del cap i cacic anarquista de Puigcerdà, Antonio Martín, conegut com "El Cojo de Málaga", a mans de les forces d'ordre públic de la Generalitat. Paradoxalment, la *purga física* d'Antonio Martín es produí amb el consentiment implícit dels mateixos líders de la CNT, sobretot d'aquells que havien optat per la via governamental enfront dels sectors radicals contraris a participar en les institucions republicanes³¹. En rigor, la fi del cacicat d'Antonio Martín calia interpretar-lo com un cop seriós contra un símbol del particularisme municipal i un avís per a aquells que seguien donant mostres de no voler acceptar sota cap concepte la centralització de la gestió de l'administració pública. I, certament, els antiparticularistes no s'anaven a aturar amb l'afer del "Cojo de Málaga". Perquè, a més de la vida municipal, volien restaurar sota control de la Generalitat la gestió de tots els serveis públics com, per exemple, l'organització de tots els cossos de seguretat, i també aquells que, com la Telefònica, havien estat atorgats en concessió a un trust nord-americà. Tanmateix, amb l'inici de la contesa civil, la gestió de la Telefònica anà a parar alhora a mans privades (els sindicats) i públiques (la Generalitat). És més, la incardinació i l'intervencionisme sistemàtic dels sindicats en l'estructura de les administracions republicanes feia que l'opinió pública no tingués una idea

²⁹ "La vida dels municipis", UGT. *Butlletí interior de la Unió General de Treballadors*, nº 6, març 1937, p. 18.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Joan POUS I PORTA i Josep M. SOLÉ I SABATÉ, *Anarquisme i República a la Cerdanya (1936-1939). El "Cojo de Málaga" i els fets de Bellver*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pp. 126-128. També, Francesc VIADIU I VENDRELL, *Delegat d'Ordre Públic a "Lleida la Roja"*, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1979, pp. 104-125.

concreta de quin era el paper autèntic dels sindicats com a gestors de les empreses intervingudes. Sovint, allò que primava era creure que la intervenció sindical ja era la intervenció de l'estat republicà, entès aquest com a garantidor legal de la revolució. Però allò que, en realitat, va esdevenir fou l'ús i abús que les centrals sindicals efectuaren de la gestió de les empreses col·lectivitzades: sovint, els delegats sindicals van actuar més a partir de directrius emanades dels sindicats que no pas de la Conselleria corresponent. I així succeí amb la Telefònica. L'ús i abús de la CNT en la seva gestió (es deia que els empleats cenetistes intervenien les trucades de Companys i dels alts càrrecs governamentals de Catalunya) provocà la decisió del Comissari General d'Ordre Públic, Eusebi Rodríguez Salas, i del Conseller de Seguretat Interior, Artemi Aiguader, d'assaltar amb forces de la Guàrdia d'Assalt la seu de la Telefònica a Barcelona el 3 de maig del 1937. Amb aquesta acció s'iniciaren els anomenats Fets de Maig del 1937, enfrontaren a la Generalitat contra alguns sectors de les bases sindicals cenetistes per veure si la primera aconseguia el control definitiu i total de l'organització econòmica i laboral de Catalunya o si, per contra, els Sindicats Únics seguien mantenint els seus espais propis de poder revolucionari. Enmig d'aquest enfrontament aparegué el POUM que reclamà de la CNT una aliança revolucionària per tal d'establir un govern autènticament revolucionari. Per tal de posar fi als combats, el govern de la república envià diverses unitats militars i navals cap a Barcelona, mentre que dos ministres anarquistes es desplaçaren urgentment amb l'objectiu d'aturar els combats i temperar els ànims de les seves bases revoltades. Aquesta acció combinada va permetre que el dia 7 es posés fi als enfrontaments armats.

La marginació governamental de la CNT i la fi de la presidència de Molins i Fàbrega al capdavant de l'AFGC-UGT

Els Fets de Maig certificaren la desfeta de l'estratègia governamentalista de la CNT. El 18 de maig, Negrín formà un nou govern sense la presència de ministres cenetistes, fet que la "Soli" definí com el triomf de la contrarevolució. Així, s'afirmava que la destitució de Largo Caballero -secretari general de la UGT- com a cap del govern i dels ministres de la CNT pretenia soscavar el poder governamental dels sindicats en benefici d'un govern netament polític³². D'una altra banda, el 28 de juny del 1937, la CNT es va manifestar contrària a formar part d'un govern de la Generalitat, en el qual, a diferència del constituït per Negrín a València, Companys havia volgut incorporar a totes les centrals sindicals. Les raons de la negativa cenetista era la presència d'Acció Catalana Republicana en el Consell de la Generalitat dissenyat per Companys. Després d'això, fou el propi Companys el que es tancà a l'entrada

³² "La contrarrevolución ha logrado el desplazamiento de CNT y UGT del Gobierno de España", *Solidaridad Obrera*, 18-V-1937, p. 1; i "Los sindicatos, órganos realizadores de la revolución", *Solidaridad Obrera*, 23-VI-1937, p. 4.

dels anarcosindicalistes en el govern que es constituí definitivament en els darrers dies de juny del 1937 i que duraria fins el final de la guerra.

Així, els líders anarquistes feren ús d'una interpretació victimista del seu sacrifici governamental, afirmant que havien estat utilitzats pels comunistes i els republicans, no només per disciplinar les bases llibertàries, sinó també per afeblir les posicions polítiques de l'anarcosindicalisme. En aquest sentit, els sectors extremistes de la CNT incrementaren les paranoies antistalinistes i trobaren en el PSUC la raó del seu fracàs revolucionari. I en aquest discurs acabaren per coincidir els sectors radicals de la CNT amb ex-ministres com García Oliver, el qual afirmà que els Fets de Maig havien estat preparats pel Conseller de Seguretat Interior, Artemi Aiguader i el Comissari General d'Ordre Públic de Barcelona, Eusebi Rodríguez Salas i que tot plegat formava part d'una conspiració comunista per desbancar a la CNT. En conseqüència, la sortida de la CNT dels governs de la República i de la Generalitat certificaren la fi del mite de l'hegemonia anarcosindicalista a Catalunya. És més, el govern de Negrín aprofità l'avinentsa per disposar a través del nou Ministre de Justícia, el peneuvista Manuel de Irujo, l'elaboració d'un decret que proposés la investigació i recerca de responsabilitats penals de les patrulles, comitès i "txeques" que havien actuat incontroladament durant l'estiu del 1936. I en aquella conjuntura significava investigar a García Oliver i sobretot a Aurelio Fernández, el qual havia estat responsable directe de l'ordre públic en el Comitè de Milícies ³³. Irònicament, la decisió del govern de la República d'actuar contra els "incontrolats de l'estiu del 1936 semblava una rèplica a la proposta cenetista, efectuada immediatament després dels Fets de Maig, de "depuración de la retaguardia" de tots els elements "feixistes" infiltrats en tots els sindicats i partits i que havien conduït a actes de violència ³⁴.

Tanmateix, la CNT demostrà la seva deriva ideològica i la seva feblesa orgànica quan, malgrat haver estat marginats dels diferents governs, la "Soli" afirmà el mes de juliol que "La CNT col·laborarà con el Gobierno para ganar la Guerra" ³⁵. Però, al mateix temps, *Solidaridad Obrera* donava el suport anarcosindicalista a Companys i a la Generalitat quan el govern de la República despullà l'autonomia catalana de les competències d'ordre públic i de les anticonstitucionals de defensa. Per aquest motiu, la "Soli" publicà dos articles, un amb el significatiu títol d'"El respeto a las autonomías es una de las condiciones para mantener la

³³ Juan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos*, Barcelona, Ruedo Ibérico-Ibérica de Ediciones y Publicaciones, 1978, pp. 419-420, 443 i 464. La persecució dels sectors radicals llibertaris i el bandejament governamental i polític de la CNT a François GODICHEAU, "La persecució de la CNT. Detencions massives i assetjament als sectors més radicals del món llibertari", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 50-54; i del mateix autor, *La Guerre d'Espagne...*, op. cit., pp. 297 i ss.

³⁴ "Lo que urge hacerLa depuración de la retaguardia", *Solidaridad Obrera*, 11-V-1937, p. 12.

³⁵ "La CNT col·laborarà con el Gobierno para ganar la Guerra", *Solidaridad Obrera*, 2-VII-1937, p. 1.

moral de guerra"³⁶ i un altre força extens en el qual la CNT defensava el federalisme com la millor manera d'encabir dins de l'estat espanyol les aspiracions nacionals i particularistes dels pobles i regions d'Espanya:

El federalismo, el principio de autonomía, de autodeterminación, constituye la raíz misma del movimiento anarquista que al proponerse como objetivo fundamental la emancipación social de los productores, prevé también la máxima libertad posible para las organizaciones, para el agrupamiento de las mismas y para los propios individuos que la integran [...].

En este momento, cuando se requieren de las masa populares los mayores sacrificios para aplastar al enemigo común, cuando al mismo tiempo se está construyendo un nuevo régimen de convivencia, es necesario que se echen las bases de una sólida y libre cooperación entre los pueblos como entre las organizaciones antifascistas. La CNT propugna contra todo centralismo, el principio de autodeterminación y de autonomía. Aquellos que estén sinceramente por este principio sin intentar emplearlos como escudo de odiosos privilegios, encontrarán siempre en nuestra organización el apoyo más firme para realizar sus aspiraciones...³⁷

Els articles de la "Soli" semblaven apuntar a una voluntat anarcosindicalista de reconstruir l'aliança CNT-ERC, que no era una altra cosa que l'intent infructuós de refundar la coalició entre els particularismes cenetistes (cal recordar que el Consell d'Aragó, de total control anarcosindicalista, havia estat dissolt al mateix temps que es retallaven les competències estatutàries de Catalunya) amb les aspiracions catalanistes de l'ERC. Tanmateix, aquesta fórmula havia quedat esgotada per sempre més el maig del 1937.

Finalment, si bé els Fets de Maig van servir per a marginar de les esferes de poder local, autonòmic i estatal a la CNT, el cert fou que la víctima principal i la gran derrotada arran dels esdeveniments violents del 3 al 7 de maig havia estat el POUM. En primer lloc, es produí la desaparició del seu secretari polític Andreu Nin, el qual fou vist per darrera vegada el 7 de maig. Seguidament, el 28 del mateix mes, es va prohibir *La Batalla*, certificant-se l'inici de la persecució contra els dirigents i afiliats del POUM. Ja el mes de desembre del 1936 s'havia produït una crisi de govern que cercà, per part del PSUC, fer fora el POUM del Consell o govern de la Generalitat. Certament, la crisi es va resoldre amb la dimissió de Nin de la Conselleria de Justícia. Així, s'inicià el camí que conduí el POUM a exercir d'oposició política crítica del govern de la Generalitat; una estratègia opositora que facilità al PSUC i a d'altres organitzacions qualificar els poumistes d'agents encoberts dels "nacionals" i del "feixisme". Per tant, la seva participació en els Fets de Maig del 1937 va ser interpretada com una provocació "feixista" destinada a desestabilitzar la República. En conseqüència, les autoritats declararen il·legal el POUM i aquest hagué de passar a la clandestinitat. Desapareguts Andreu Nin i Joaquim Maurin, aquest empresonat pels "nacionals" des de l'inici de la guerra, el Comitè Executiu del POUM es va haver de reorganitzar en la clandestinitat amb una combinació de funcionaris i mercantils com Gironella, Arquer, Josep Rovira, Josep Coll i Molins i Fàbrega. Aquest, fins el final de la guerra, restà a París treballant amb el Comitè d'Ajuda als Presos del POUM³⁸. Això significava que Molins i Fàbrega va ser destituït el

³⁶ "El respeto a las autonomías es una de las condiciones para mantener la moral de guerra", *Solidaridad Obrera*, 24-VII-1937, p. 1.

³⁷ "El federalismo constituye la raíz misma del movimiento anarcosindicalista", *Solidaridad Obrera*, 23-VII-1937, p. 1.

³⁸ Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya 1919-1939. Vol. II...*, op. cit., pp. 332-338 i 367-368.

mateix maig del 1937 com a president de l'AFGC-UGT i en el seu lloc s'establí una Junta Directiva pro-PSUC, la qual situà com a president al membre del Partit Socialista Unificat de Catalunya, Joan Coloma i Chalmeta. Aquest canvi de presidència en el si de l'AFGC-UGT simbolitzava la depuració total de poumistes dins de la UGT i la recuperació per part dels psuquistes del control total de la UGT de Catalunya. Així, els funcionaris poumistes que no van depurar hagueren d'afiliar-se a la CNT per tal d'obtenir una mínima protecció sindical i política ³⁹.

³⁹ BAFGC, nº 4, juliol-agostsetembre-1937, p. 16.

XVI. FUNCIO PÚBLICA I NEGRINISME: EL MIRATGE DE L'EFICÀCIA ESTATAL
(MAIG 1937-MARÇ 1938)

53. INTEL·LECTUALS, DONES I FUNCIO PÙBLICA: UN ESPAI LABORAL EN EXPANSIO

La crisi de maig del 1937 va concloure amb la dimissió com a cap de govern del secretari general de la UGT Francisco Largo Caballero. Aquest va ser substituït al capdavant del Consell de Ministres pel també socialista Juan Negrín. Allò que distingia Negrín del "manual" Largo Caballero era la seva trajectòria professional com a funcionari docent universitari. Aquesta característica professional de Negrín il·lustrava el gir tecnocràtic que, en aparença, anava a adoptar el govern de la República. Certament, els comunistes stalinistes i les classes mitjanes republicanes no dubtaren a denunciar que els governs presidits per Largo Caballero havien permès la promoció sense control acadèmic (és a dir, sense l'exigència de titulacions convalidables) dels "sectors manuals" a llocs de responsabilitat de l'administració civil i militar. Entenien que aquests novíssims i diletants funcionaris i professionals mai haurien aconseguit promocionar-se a càrrecs públics de responsabilitat sinó hagués estat per les circumstàncies excepcionals de la guerra. El pitjor era, segons el punt de vista d'estalinistes i republicans, que l'ascens dels "manuals" al poder havia deteriorat l'organització de l'estat i de la funció pública, deixant que la responsabilitat de la gestió política i econòmica fos segrestada pels sindicats i els particularismes.

Intel·lectuals-funcionaris catalans davant dels Fets de Maig i el govern Negrín

Allò que hom anomenà com "negrinisme" fou, entre d'altres coses, una forma de definir una coalició governamental constituïda per socialistes centristes, comunistes stalinistes i republicans, els quals coincidiren, fins aproximadament la tardor del 1938, a l'entorn d'un projecte polític que reclamava la recuperació de l'Estat i de la seva burocràcia civil i militar de mans dels localismes i dels novíssims i diletants funcionaris sorgits de la revolució. L'objectiu era substituir la ineficàcia dels esforços particularistes per la teòrica eficàcia estatal, considerada indispensable per a guanyar la guerra. En aquest sentit, el sector prietista del PSOE, el PCE i els partits republicans van considerar a la mateixa Generalitat com un particularisme més, el qual havia estat incapaç d'incentivar la producció de les indústries catalanes i de posar remei a la notable resistència al treball per part dels seus obrers. En conseqüència, es denunciava que la "ineficàcia" governamental de la Generalitat no havia permès l'aportació de prou recursos industrials als fronts de guerra ¹. És més, el govern de la República va suprimir la Conselleria de Defensa de la Generalitat i va recuperar l'organització de l'Exèrcit Popular en territori català ².

¹ Sobre la pugna entre el Consell o govern de la Generalitat i el de la República pel control de les indústries de guerra a Javier DE MADARIAGA, "Les indústries de guerra", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 317-328.

² El 6 de maig del 1937, el DOGC va publicar tota una sèrie d'ordres que ratificaven els decrets emesos el 4 de maig pel Govern de la República, i que certificaven el sotmetiment orgànic de l'Exèrcit de l'Est (depenèn fins aquells moments de la conselleria de

Però el discurs amb el qual es bastiren els governs presidits per Negrín al llarg del 1937-1938 havia de provocar nombroses contradiccions ideològiques i professionals entre els funcionaris de la Generalitat. D'una banda, la retòrica negrinista parlava de l'eficàcia de la burocràcia estatal enfront de la dels particularismes. Per contra, la Generalitat i els seus funcionaris es van resistir a ser definits com a parts d'un particularisme més, i, per tant, es negaren a acceptar qualsevol acusació d'ineficàcia. Així, els partits i sindicats que s'implicaren en la gestió governamental de la Generalitat, a partir de maig del 1937, elaboraren el seu propi discurs antiparticularista, paradoxalment mimetitzat al cent per cent del negrinisme. Des d'aquest punt de vista, acceptaren que, certament, hi havia particularismes disgregadors, però no tots. Per als catalanistes de tota condició, àdhuc el PSUC, la Generalitat no entrava en la categoria dels particularismes indisciplinats. De fet, es presentà a la Generalitat com una víctima més dels particularismes locals sorgits per tota Catalunya. Ara bé, el govern de la República identificà la Generalitat com un particularisme més i suprimí, arran dels Fets de maig del 1937, les competències d'ordre públic de l'autonomia regional catalana³.

Davant de la política de concentració de competències policials i militars per part del govern de la República, un sector del funcionariat de la Generalitat i de la intel·lectualitat catalana vinculat majoritàriament al PSUC i a Acció Catalana Republicana (ACR) va donar a conèixer, a finals de maig del 1937, un manifest publicat a les planes de *Treball*. En aquest manifest s'acusava indirectament als llibertaris i els pumistes del descontrol polític de Catalunya i, per tant, eren assenyalats com els únics responsables de la reducció de competències i atribucions que havia disposat la Generalitat fins aquelles dates. En contraposició a anarquistes i pumistes, el manifest apuntava que una bona part de la societat catalana era favorable a una política de *seny i ordre* com la que que pretenia aplicar el govern Negrín. Així, el manifest, lluny de ser un plany per la pèrdua de competències, reproduïa la que havia de ser gran consigna del negrinisme, la qual establia com a objectiu prioritari de la República la victòria en la guerra. I perquè aquest objectiu fos assolit calia donar major protagonisme als anomenats "treballadors del pensament". Certament, els signats del manifest eren majoritàriament professors d'Universitat, escriptors i artistes. Entre els

Defensa de la Generalitat) a l'autoritat militar del General de la Quarta Divisió Orgànica. En aquest sentit, també disposava el DOGC per ordre del Govern central la substitució del general Aranguren pel general Sebastián Pozas al capdavant de l'esmentada Quarta Divisió Orgànica; DOGC, nº 126, 6-V-1937, pp. 417-418. El dia 7 de maig, el DOGC va publicar un decret que certificava la defunció de la Conselleria de Defensa, i que establia: "Vist el nomenament de Cap de la Divisió Orgànica de Catalunya que el Govern de la República ha atorgat al General senyor Sebastià Pozas i Perea, i tenint en compte que no ha estat designat encara el Conseller que s'ha d'encarregar del Departament de Defensa, Coma President de la Generalitat de Catalunya, i d'acord amb el Consell, Decreto/ Article únic. Les funcions que ha exercit fins ara el Departament de Defensa passen, des d'aquesta data, a dependre totalment del Cap de la Divisió Orgànica de Catalunya, General senyor Sebastià Pozas i Perea", DOGC, nº 127, 7-V-1937, p. 425.

³ Certament, els ministres socialistes visualitzaren la Generalitat com un contrapoder insolidari envers el govern de la República. Així, el socialista Julián Zugazagoitia, fins i tot, ironitzà sobre el luxe que mostraven els aparadors de Barcelona respecte dels d'un Madrid que era front de guerra, a Julián ZUGAZAGOITIA, *Guerra y vicisitudes de los españoles*, vol. 1, Barcelona, Editorial Éxito, 1978, pp. 171-172 i 236. La recuperació del control dels serveis d'ordre públic per part del govern de la República a Manel RISQUES i Carles BARRACHINA, *Procés a la Guàrdia Civil. Barcelona (1939)*, Barcelona, Pòrtic, 2001, pp. 65-68.

professors d'Universitat, els quals, lògicament, formaven part del cos de funcionaris de la Generalitat, es trobaven les signatures de J. M. Bellido, Pere Bosch Gimpera, R. Carrasco Formiguera, Josep Deulofeu, Pompeu Fabra, A. Folch i Pi, P. Font i Quer, Miquel Masriera, Emili Mira, Lluís Nicolau d'Olwer, Lluís Pericot, Santiago Pi-Suñer Bayo, Jaume Serra Hunter, Ferran Soldevila, A. Trías Pujol, J. Trías Pujol, Joaquim Xirau i Josep Xirau. Entre els escriptors es trobaven Just Cabot, Lluís Montanyà, Joan Oliver, Josep Pous i Pagès, Francesc Trabal, Carles Riba i J. Millàs-Raurell. Cal recordar que tant Riba com Millàs-Raurell eren funcionaris de la Generalitat. En aquest sentit, tornava a aparèixer aquella resistència de determinats sectors intel·lectuals a ser identificats per l'"alienant" feina de funcionari. Entre els artistes es trobaven els escultors Enric Casanoves i Joan Rebull, els pintors Francesc Domingo i Joan Sunyer i el compositor Robert Gerhard. Finalment, també signaven un funcionari municipal, J. Pahissa com a director de l'Escola Municipal de Música, i dos funcionaris de la Generalitat, A. Oriol i Anguera com a professor de l'Escola Superior d'Agricultura i Jordi Rubió i Balaguer com a director de la Biblioteca de Catalunya i del Servei de Biblioteques del Front ⁴. Certament, era el tipus de manifest que s'havia fet característic durant els anys de la Gran Guerra i a través del qual els intel·lectuals, fossin francòfils o germanòfils, havien donat a conèixer el seu parer sobre quin havia de ser el paper dels "cavallers de la ment", tal i com els havia definit Eugeni d'Ors, en el món que sorgís de la postguerra mundial ⁵. En conseqüència, el manifest assenyalava, en primer lloc,

Que la lluita no ha d'acabar fins que la victòria obtinguda permeti d'establir una estructura constitucional que faci impossible tota ulterior temptativa de les oligarquies reaccionàries ⁶.

És a dir, s'insistia en el fet de prioritzar els esforços militars per tal de dotar a l'Espanya republicana, un cop guanyada la guerra, de l'"estructura constitucional" que més li convingués. En tot cas, l'expressió "estructura constitucional" deixava ben a les clares la llunyania d'aquests intel·lectuals i funcionaris de la retòrica revolucionària ultraobrerista que havien dissenyat llibertaris i poumistes. D'aquesta forma, denunciaren l'adulteració i monopolització que del procés revolucionari a Catalunya havien efectuat els anarcosindicalistes:

Que havent col·laborat al triomf del 19 de juliol tot el poble, no és lícit, ni fóra solució de cap dels problemes que l'actual moviment de renovació planteja, que un sector vulgui imposar el seu criteri i monopolitzar la direcció del país ⁷.

⁴ "Els intel·lectuals i l'hora present", *Treball*, 29-V-1937, p. 8.

⁵ El protagonisme dels intel·lectuals en la guerra de manifestos entre aliadòfils i germanòfils a David MARTÍNEZ FIOLE (ed.), *El catalanisme i la Gran Guerra (1914-1918)*. *Antologia*, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1988.

⁶ "Els intel·lectuals i l'hora present", *Treball*, 29-V-1937, p. 8.

⁷ *Ibid.*

Com a conclusió, el manifest dels intel·lectuals i funcionaris filo-PSUC i filo-ACR proposava la necessitat de substituir els sectors manuals pels intel·lectuals en la gestió estatal de la República i de l'autonomia regional catalana:

Que cal establir un règim social i econòmic més just i més humà que l'anterior, règim del qual han d'ésser base les jerarquies de la intel·ligència i del treball obertes a tothom⁸.

Però, sobretot, destacaven que aquesta necessària reorganització de la República sobre bases "intel·lectuals" i no "manuales" havia de permetre recuperar a Catalunya el seu paper històric de motor polític i econòmic d'Espanya:

Que hem de voler per a Catalunya una vida plena, que li permeti de realitzar el seu destí històric i aportar complimentament a Espanya i al món la seva contribució espiritual peculiar. Aquesta raó ens obliga a assenyalar un greu perill que ara l'amenaça: el descens del seu to vital, descens que es tradueix en una minva de la catalanitat. Això posa en risc la seva mateixa existència⁹.

El plany per la manca de catalanitat de la societat catalana no era nou i recordava enormement als mateixos planys que, durant els anys de la Gran Guerra i del pistolisme, havien donat a conèixer intel·lectuals tant del catalanisme d'esquerreres com del mateix regionalisme¹⁰. Aquells planys de dues dècades enrere, com ara els del 1937, identificaven als anarquistes com els autèntics destructors de la pacífica convivència catalana i de retruc com els artífexs de la descatalanització del Principat. En rigor, el manifest dels intel·lectuals de maig del 1937 no feia una altra cosa que recuperar tota la retòrica noucentista del regionalisme per tal d'aplicar-la al nou context d'eficàcia i professionalitat funcional que acompanyaria el negrisme. Però també era un advertiment a les autoritats de la República perquè no es confonguessin les accions insurreccionalistes dels llibertaris i dels pousistes amb el conjunt de la societat catalana i que, per tant, fossin utilitzades com un pretext per a reestructurar l'organització de l'autonomia regional de Catalunya:

Les bases d'aquest manifest, pensades i redactades abans de la tragèdia que en aquests darrers dies ens ha omplert de dol i de vergonya, no dubtem que estan en el pensament de la majoria dels catalans. Si avui les fem públiques, no és amb la pretensió de descobrir veritats que són paleses, sinó per estimular tothom a emmotllar-hi la conducta -tothom, començant pels dirigents¹¹.

Certament, aquells als quals se'ls hi esmenà la plana, tal i com reclamaven els intel·lectuals filo-psuquistes, foren als caballeristes i als anarquistes que es van expulsar del govern. En canvi, aquells que foren reconeguts com els grans triomfadors de la crisi de maig del 1937 havien estat els comunistes del PCE i els socialistes unificats a Catalunya. Malgrat no comptar amb ministeris cabdals en el govern de Juan Negrín, el Partit Comunista i els socialistes unificats gaudiren en aquelles dates d'un prestigi organitzatiu del qual no

⁸ *Íbid.*

⁹ *Íbid.*

¹⁰ Il·lustratiu d'un mateix discurs sobre la descatalanització o desnacionalització de Catalunya fou, als anys deu, Antoni ROVIRA I VIRGILI, *La nacionalització de Catalunya*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, nº XIV, 1914.

¹¹ "Els intel·lectuals i l'hora present", *Treball*, 29-V-1937, p. 8.

disposaven les altres formacions polítiques i això els hi va permetre un increment de la seva afiliació ¹². Ara bé, l'increment de l'afiliació comunista i socialista unificada fou conseqüència de tot un procés de captació d'aquells sectors emergents de la zona republicana que, com les dones o els joves, s'havien sentit, malgrat la retòrica ultraesquerrana sobre la igualtat d'oportunitats, marginats pel procés revolucionari. Així, el PCE i el PSUC, a partir del 1937, havien endegat tota una sèrie d'iniciatives com els Fronts de Joventut o, a Catalunya, l'Aliança Nacional de la Dona Jove, a través de les quals havia crescut orgànicament i havia aconseguit influir alhora en el conjunt de l'administració civil i militar ¹³. En conseqüència, el PCE i el PSUC aportaren al negrisme un conjunt de sectors socials i professionals, com el de les dones, els joves o les classes mitjanes intel·lectuals i professionals, els quals esperaven gaudir de la seva finestra d'oportunitats per tal de promocionar-se en l'administració pública republicana ¹⁴.

La incorporació de la dona a la funció pública: Federica Montseny i l'assistència social

La intensa propaganda realitzada pels governs de Juan Negrín ressaltant la renovada eficàcia burocràtica del "recuperat" estat republicà va acabar per convertir-se en una veritat *de facto* acceptada pels mateixos historiadors. Certament, la historiografia catalana i espanyola, en general, així com tota classe d'hispanistes, ha dividit de sempre la Guerra Civil en dos etapes clarament diferenciats: la primera, de juliol del 1936 fins el maig del 1937, caracteritzada per una imatge de total desordre públic i de feble poder de l'estat; i la segona, de maig del 1937 fins la desfeta republicana de l'Ebre a la tardor del 1938, caracteritzada per un teòric control absolut de l'estat sobre el conjunt dels seus serveis i administracions. Aquesta dicotomia menyspreava una realitat indiscutible: durant els primers mesos de la guerra no va desaparèixer l'estat, sinó que aquest lluità per enfortir-se i per cobrir tots els serveis que la guerra reclamava com a necessaris. El problema del projecte estatista de Largo Caballero residí, a diferència del de Juan Negrín, en la pretensió de compatibilitzar l'impossible; és a dir, la voluntat hegemònica del poder estatal amb la realitat disgregadora i rebel dels particularismes. Els mateixos caballeristes i els ministres anarquistes foren plenament conscients dels límits de la seva aposta i, finalment, del fracàs d'aquesta opció.

¹² Per raons de política internacional, la Komintern aconsellà que els comunistes no dominessin el govern de la República amb l'objectiu d'oferir una imatge "presentable", entesa com "poc revolucionària", davant de les "democràcies burgeses" europees; a Antonio ELORZA i Marta BIZCARRONDO, *Queridos Camaradas...*, *op. cit.*, pp. 384 i ss.

¹³ Per exemple, les planes de *Treball* anunciaren conferències i cursets destinats al gent jove on es pretenia parlar tant del paper del jovent en la política republicana com en el món del treball; veure "Els cursets de les JSU", *Treball*, 13-VII-1937, p. 2. Cal destacar el títol de les conferències que s'anaven a impartir en el curset: "Caràcter de les JJ.SS.UU.", "Caràcter de l'Aliança Nacional de la Joventut", "Front Popular", "La joventut i els Sindicats", "La joventut i la producció", "Caràcter i procés de la nostra guerra", "La joventut i el moviment infantil", "La JSU i el problema camperol" i "La JSU i el problema feminal".

¹⁴ L'exemple característic de dona comunista compromesa i implicada en l'esforç de guerra l'oferí Dolores Ibárruri "La Pasionaria"; a Teresa PAMIES, *Una espanyola llamada Dolores Ibárruri*, Mèxico, Roca, 1975. Sobre la captació de dones i joves per part del PCE i del PSUC, Teresa PAMIES, *Cuando eramos...*, *op. cit.*

Àdhuc, com s'ha vist en planes precedents, la mateixa direcció llibertària intentà sotmetre, durant els Fets de Maig del 1937, a les bases revoltades de la Confederació Nacional del Treball. Però stalinistes i socialistes de centre més els republicans no perdonaren el fracàs de Largo Caballero en el sotmetiment dels particularismes i així configuraren la seva pròpia alternativa governamental al voltant de Juan Negrín. El discurs alternatiu del negrinisme destacà la necessitat de centralitzar els serveis bàsics de l'estat dotant a aquest d'un major intervencionisme i protagonisme enfront dels poders locals i particulars dels sindicats. Ara bé, en aquest objectiu el negrinisme ja es va trobar que bona part de la feina havia estat feta pels governs anteriors¹⁵; fins i tot en ministeris i departaments que havien estat controlats pels anarquistes. De fet, el nomenament de Federica Montseny com a Ministra de Sanitat va simbolitzar el creixement d'un dels espais socials a través del qual va créixer la funció pública republicana durant la guerra: el de les dones.

La intensa incorporació de la dona a l'espai funcional tingué lloc durant els primers mesos de la Guerra Civil i, per tant, no fou un mèrit més de l'"eficàcia estatista" del negrinisme. De fet, l'important accés de la dona a la funció pública durant la guerra plasmà una aspiració que s'havia anat manifestant des dels anys del Sexenni Democràtic. En aquest període, els diferents governs s'havien negat a acceptar les diferents peticions que reclamaven la incorporació laboral de les dones als serveis postal, telegràfic i ferroviari. Pel conjunt dels poders públics de finals del segle XIX, l'espai familiar constituïa l'escenari central de la vida privada de la dona i, en cas de treballar, el seu espai laboral s'ubicava en els sectors del tèxtil i del servei domèstic. Fins el 1918 les autoritats governamentals no van reconèixer el dret de les dones a incorporar-se a l'administració pública. Però, tot i això, la presència femenina dins de la funció pública resultà, fins l'inici de la Guerra Civil, desproporcionadament inferior a la masculina. Tanmateix, sí que, durant els anys vint i trenta, s'operaren una sèrie de canvis en la societat espanyola, fruit del creixement urbà, que comportaren que, el 1930, el conjunt de la població activa femenina (un 12,65 %) es distribuís més cap el sector terciari i secundari que no pas el primari: 26,67% a l'agricultura, 31,82% a la indústria i 41,51% el sector dels serveis. En veritat, va ser a les àrees més industrialitzades i alhora urbanitzades d'Espanya, com Catalunya i el País Basc, on la dona, sobretot de classe mitjana, tendí a incorporar-se professionalment en l'àmbit dels serveis públics. Així, s'entén que a Catalunya quallessin iniciatives institucionals com l'Institut de la Dona (1910-1936) o la Biblioteca Popular de la Dona, que pretenien potenciar, tot i sense qüestionar el discurs de la domesticitat, la formació cultural i professional de les dones més enllà de les tasques domèstiques. Tanmateix, el tracte discriminatori envers les dones continuà fins els anys de la

¹⁵ Fins i tot, s'assenyala que la promoció exhaustiva d'oficials i de comissaris comunistes en les files de l'Exèrcit republicà s'inicià en temps dels governs de Largo Caballero i no de Negrín; a Ricardo MIRALLES, *Juan Negrín...op. cit.*, pp. 82-119.

Segona República, moment en què, de forma més aparent que real, les iniciatives legislatives tendiren a dotar a la dona dels estris necessaris per a convertir-se en un subjecte jurídic i professional autònom i així engrandir el control sobre la seva privacitat. I, tanmateix, només una petita elit de dones va poder tenir accés a alts càrrecs públics i de l'administració, com Margarita Nelken, Victoria Kent o Federica Montseny. Això sí, amb una notable càrrega simbòlica que va fer confondre el tot amb les parts; perquè l'excepcionalitat de la trajectòria política i professional d'aquestes dones o de Dolores Ibarruri no pot fer oblidar la malfiança i el persistent fre que aplicaren els diferents grups polítics i sindicals de la zona republicana a la promoció femenina a càrrecs de responsabilitat política i funcional ¹⁶.

En tot cas, l'exemple de Federica Montseny resulta il·lustratiu de la tendència masculista del personal polític republicà. És a dir, la líder llibertària fou ministra d'un espai socio-professional que, com la sanitat, havia estat i encara estava identificat preferentment amb les dones. I, probablement, alguns sectors arribaren a considerar que per a ser infermera no calia grans estudis, i més si, fins a la data, les monges, amb una nul·la preparació professional, l'havien exercit sistemàticament. I certament, la pròpia Federica Montseny no podia presumir d'una sòlida formació acadèmica, com a mínim de caràcter oficial. Nascuda el 1905, Montseny recollí en la seva persona una de les característiques més comunes de bona part dels dirigents de l'esquerra obrerista, tant marxista com llibertària, de Catalunya: l'autodidactisme. Mentre molts dels seus companys de generació política s'havien format "acadèmicament" en els corresponents ateneus obrers, la formació de Federica Montseny sembla ser que fou responsabilitat de la seva mare. En tot cas, fos a un ateneu o a casa seva, el cert era que la formació cultural de Federica Montseny sorgí del si de la societat civil llibertària, la qual, a l'igual que la resta de les societats civils de Catalunya, també ofertava un conjunt de serveis culturals propis que posaven de manifest la seva condició d'alternativa

¹⁶ Mary NASH, *Rojas. Las mujeres republicanas en la Guerra Civil*, Madrid, Taurus, 1999, pp. 37-83. Pel context general europeu d'entreguerres, Bonnie S. ANDERSON i Judith P. ZINSSER, *Historia de las mujeres: una historia propia*, vol. 2, Barcelona, Crítica, 1991, pp. 319-351. D'altra banda, el cas de l'illa de Manhattan a Nova York apunta unes variables sobre la dificultat de l'accés de la dona al món laboral que, amb moltes excepcions podrien aplicar-se al cas català. Segons Val Marie Johnson, aquelles dones que van tenir més problemes per incorporar-se al món del treball durant els anys vint foren les procedents de la immigració, especialment les d'origen italià. La cultura catòlica i la consideració de que només l'home podia aportar guanys a casa a través del treball haurien estat els principals condicionants contra la voluntat laboral de les dones immigrants. Per contra, les dones nordamericanes, sobretot de classe mitjana i en teoria més obertes culturalment, haurien tingut menys problemes per a incorporar-se al treball. Podria plantejar-se pel cas català una situació semblant. A Catalunya, poc abans de l'esclat de la Guerra Civil, amb uns índexs d'atur masculí força elevat, els homes ja haurien donat mostres de la seva resistència a la incorporació de la dona al món del treball en la mesura que eren imaginades com una força de treball competidora. A més a més, els sous de les dones sempre eren inferiors als dels homes, fet que representava una motivació afegida pels empresaris alhora de decantar-se per la contractació de la mà d'obra femenina. Així, probablement, aquestes resistències masculines a Catalunya també, com a Manhattan, s'haurien donat en grups procedents culturalment de la immigració dels anys deu i vint que sempre es concentraren en els sectors manuals. En canvi, allà on no s'hauria produït una resistència masculina més eloqüent hauria estat en el sector dels serveis, en la mesura que sempre havia estat un espai de notable presència femenina. D'altra banda, les classes mitjanes progressistes tampoc haurien oposat una gran resistència a la incorporació laboral femenina en sectors com el funcionariat. Els punts de vista contraposats de les dones immigrants i les de classe mitjana autòctona de Manhattan a Val Marie JOHNSON, "De su propia boca: la sexualidad de las mujeres obreras de Manhattan (1900-1920)", *Historia, antropología y fuentes orales*, nº 22, "¿Igualdad=Paridad?", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1994, pp. 88-99. Les diferents retribucions entre homes i dones en un temps d'atur i crisi econòmica com el dels anys trenta és il·lustratiu a través de l'exemple de Suècia a Matts GREIFF, "Trabajo retribuido y desempleo entre las mujeres durante la crisis de los años treinta en Suecia", *Historia, antropología y fuentes orales*, nº 21, "Entre la exclusión y el trabajo", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1994, pp. 29-36.

estatal o paraestatal al mateix estat espanyol. Així, a través d'ateneus o de l'"escola de la vida", com els agradava dir als llibertaris, els anarcosindicalistes es van convèncer als anys trenta que havien creat un solvent cos de tècnics i professionals preparats per dirigir l'Espanya revolucionària. D'aquesta manera, la revolució i la guerra van oferir als llibertaris la possibilitat d'actuar i demostrar la seva solvència professional dins del vertader estat en qualitat de ministres i funcionaris¹⁷.

En el seu paper de ministra de Sanitat i Assistència Social, Federica Montseny abordà la tasca de reordenar els serveis burocràtics del ministeri, limitats per l'absentisme laboral i els privilegis de l'alta burocràcia:

Cuando yo entré en el ministerio, estaba constituido por hombres de todas las tendencias. Había un frente popular de funcionarios que intervenían en todos los asuntos, que fiscalizaban muchas cosas, que suprimía personal, que lo ponía, etc., etc. Me encontré también con hombres que, de hecho, por sus amistades, por sus relaciones personales, por la formidable facultad de intriga que tenían, eran los verdaderos dueños del ministerio, porque, como en muchos casos sucede, el ministro iba sólo a firmar, después se marchaba y volvía al día siguiente para firmar de nuevo y charlar de nuevo con el subsecretario. Yo no. Yo iba y trabajaba. Trabajaba como todos mis compañeros¹⁸.

De les paraules de Federica Montseny es desprèn un discurs netament allunyat de l'antiestatisme i de l'antigovernamentalisme. Pel contrari, recuperava el clàssic discurs regeneracionista que assenyalava que els mals de l'estat espanyol estaven en la seva inoperant burocràcia, la qual només calia modernitzar-la i canviar-la per una de més eficaç i professional. I, certament, la ministra anarquista pensà a crear un ministeri força jeràrquic amb nombrosos serveis que, lògicament, només podien tirar endavant amb la incorporació d'una quantitat remarcable de funcionaris. Per a aquesta tasca, Federica Montseny organitzà el Ministeri en dos consells: el de Sanitat i el d'Assistència Social. El primer va estar encapçalat per la metgessa de la UGT i presidenta de la Liga para la Reforma Sexual, Mercedes Maestre Martí, nascuda el 1904 a València, i el segon per la metgessa trentista i fundadora de la revista *Mujeres Libres* Amparo Poch i Gascón, nascuda a Saragossa el 1902, la qual havia format part del Sindicat Únic de Sanitat. Sembla plausible assenyalar que el nomenament de Maestre i de Poch tenia com a finalitat assessorar a la ministra sobre uns temes que professionalment no dominava. Així, les autèntiques professionals de la matèria mèdica eren òbviament les dues conselleres, mentre que Federica Montseny s'encarregava estrictament de la gestió orgànica del ministeri. Certament, el lògic, des de l'òptica tecnocràtica i professional, hauria estat nomenar a Amparo Poch com a ministra de Sanitat, però no era una figura major del moviment llibertari espanyol com si ho era Federica Montseny. En tot cas, la tasca del Ministeri de Sanitat es concentrà en la creació de Cases de Repòs per a

¹⁷ Susanna TAVERA, *Federica Montseny...*, op. cit., pp. 31-103; i Irene LOZANO, *Federica Montseny. Una anarquista en el poder*, Madrid, Espasa, 2004, pp. 21-106.

¹⁸ Reproduït a Antonina RODRIGO i Pío MOA, *Federica Montseny*, Barcelona, Ediciones B, 2003, pp. 117-118.

Combatents, Llars, Residències, Cantines, Colònies Infantils per a nens i nenes evaquades de les zones de guerra; l'Escola de Puericultura de València; l'Institut d'Alimentació; i l'Institut de Reeducació d'Invàlids, extensible a l'Escola d'Arts i Oficis. Tots aquests serveis de caire educatiu tenien com a objectiu sostreure a l'Església el monopoli "professional" que havia exercit en el món de l'educació i de la sanitat ¹⁹.

Des del punt de vista llibertari, totes les bones intencions de Federica Montseny van topiar amb les intromissions del Ministeri d'Instrucció Pública que, durant els dos primers anys de la guerra, va estar en mans del PCE. Segons la ministra anarquista, els comunistes li posaren mil i un impediments en l'organització dels serveis escolars dissenyats des del Ministeri de Sanitat, acusació amb la qual pretenia combatre el mite de la desorganització administrativa dels llibertaris enfront de la suposada eficàcia burocràtica dels comunistes stalinistes. Ara bé, les reformes empreses per Federica Montseny en el terreny de la sanitat recollien les demandes manifestades pels empleats públics del ram en els anys previs de la guerra. De fet, la mateixa AFGC, entre el 1935 i el 1936, havia denunciat les precàries condicions laborals dels empleats sanitaris. El gener-febrer del 1936, les planes del butlletí de l'AFGC havien assenyalat que

És evident la situació d'inferioritat en què ens trobem els que estem treballant en les tasques d'assistència social. Pel concepte que hom té del funcionari i treballador (que sembla un asilat més), qualsevol reconeixement de drets, la pretensió més modesta, sembla una temptativa d'atemptat contra l'assistència ²⁰.

Però, a més a més, en totes les dependències de sanitat, existia la competència professional entre els empleats eclesiàstics i els civils. I en alguns centres el predomini eclesiàstic era total abans de la guerra. Així es desprèn de les paraules que, el 1935, escriví Joan Aleu, membre del CENU, de l'AFGC-UGT i del PSUC durant la Guerra Civil, sobre la seva visita al Frenopàtic de Sant Boi:

Després de l'oportuna presentació, uns Germans s'encarreguen d'acompanyar-nos ²¹.

En conseqüència, un cop iniciada la Guerra Civil, els serveis de sanitat, tant els dependents del govern central com els de la Generalitat, van ser testimonis d'una intensa reforma que es traduí sinó en l'expulsió del personal eclesiàstic, sí en la reconversió d'aquest, especialment les monges, en personal civil sanitari. Una reconversió que afectà a les mateixes infraestructures sanitàries, i que el funcionari i membre de l'AFGC-UGT Domènec Pallerola, més conegut pel seu pseudònim literari Domènec de Bellmunt, va relatar en el seu pamflet del 1937, *La revolució i l'assistència social*. Aquest era un pamflet de forta càrrega

¹⁹ *Ibid.*, pp. 120-124 i 262-263.

²⁰ E.C. Primer delegat de l'AFGC a la Protecció, "La tragèdia dels funcionaris d'Assistència. Un postergament a la Protecció a la Infància", *BAFGC*, nº 20, Barcelona, gener-febrer 1936, p. 4.

²¹ Joan ALEU, "Ressenyes de les visites efectuades", *BAFGC*, nº 18, Barcelona, octubre-novembre 1935, pp. 11-12.

anticlerical, en el qual es defensava la República com un règim polític que havia fet tots els esforços possibles per ocupar-se dels serveis assistencials. Així, el Pallerola funcionari relatava que abans de la revolució i de la guerra

Era corrent a les grans ciutats espanyoles l'espectacle de grans edificis destinats a Col·legis a les portes dels quals es veien luxosos automòbils, institutius de gala, senyores majestuosos que anaven a esperar llurs fills. Els Escolapis, els Jesuïtes, les Dames Negres, les Teresianes, les Carmelites... Capitalisme i religió s'unien en espiritual maridatge. Totes les grans ciutats comptaven amb edificis superbs, col·legis senyorials i luxosos que només s'obrien per als fills de l'aristocràcia.²²

Tanmateix, Pallerola assenyalava que durant la revolució la Generalitat havia canviat aquest estat de coses:

En dos mesos justs, una ciutat com Barcelona, ha pogut muntar, preparar i organitzar adequadament diversos grans sanatoris nous i alguns Hospitals més dels que ja tenia. Els Convents de les Felipenses de Sarrià, el Palau de les Dames Negres, edificis confortables que havien pertangut a diverses institucions religioses, foren aprofitats per a tasques útils, convertint-los en armes per a lluitar contra la mort [...].

No s'han cremat Convents. No s'han destruït edificis. S'han aprofitat amorosament, acuradament, per convertir-los en institucions d'assistència social i sanitària al servei del poble²³.

En definitiva, allò que ressaltava Pallerola era la importància de l'estatització i funcionarització, en un sentit positiu, dels serveis de sanitat i assistència social. Així, cal destacar l'ordre del 17 de febrer del 1937, per la qual "es declaren definitivament incorporades a la Generalitat de Catalunya les entitats i establiments legalment classificats com de Beneficència particular", però que una ordre del 4 de març exclouïa a la VII.la de Salut l'Aliança per estar organitzada en règim de cooperativa i, per tant, devia passar a dependre del Consell Superior de Cooperació²⁴. En definitiva, aquestes ordres de la Generalitat i el text de Pallerola posaven de manifest el paper intervencionista de l'administració autònoma regional de Catalunya en el terreny sanitari, fet que venia a significar que l'estat i les administracions havien actuat com a tals en el període suposadament antiestatista de la revolució. Però, a més a més, l'àmbit sanitari posà de manifest el persistent accés de la dona a la funció pública simbolitzat en la figura de la tríada femenina que dominava el Ministeri de Sanitat i Assistència social fins el maig del 1937. I així ho demostra el conjunt d'iniciatives estatals com el cas de la Secció d'Higiene Infantil del Ministeri de Sanitat que atenia a més de 40 mil nens en 38 dispensaris, i el Consell Nacional per a la Infància Evaquada que només a Catalunya tenia, el desembre del 1938, 74 campaments infantils. A més a més, a Catalunya, es va crear amb caràcter oficial l'Ajut Infantil de Reraguarda²⁵.

²² Domènec de BELLMUNT, *La revolució i l'assistència social*, Barcelona, Antecedents i Documents, 1937, pp. 7-8.

²³ *Ibid*, p. 12.

²⁴ DOGC, nº 63, 4-III-1937, p. 982.

²⁵ Mary NASH, *Rojas...*, op. cit., p. 211.

Per tant, els governs de Negrín i de la Generalitat sorgits després dels Fets de Maig del 1937, no van fer una altra cosa que continuar la política d'intervenció estatal que ja havien intentat portar a terme, amb més o menys fortuna, els governs de Largo Caballero i de la Generalitat amb la participació dels anarcosindicalistes. En aquest sentit, les administracions públiques, en el període post-maig del 1937 continuaren creant organismes que pretenien potenciar, davant de la marxa dels homes al front, l'accés de la dona, tant al món del treball manual com el dels serveis i la funció pública. Per exemple, les dones a Madrid van copar la Compañía Metropolitana de Madrid, com a conductores, cobradores i fins i tot mecàniques. Però totes aquestes iniciatives van topar amb l'oposició dels sindicats doncs tenien por que, com ja havia succeït a d'altres països europeus després de la Gran Guerra, les dones poguessin consolidar els espais laborals i de responsabilitat que fins aquells moments havien estat privats dels homes. Per això, els sindicats també van posar moltes dificultats en la tasca de fomentar la formació laboral de les dones a les quals veien com un rival professional dels homes ²⁶. En aquest sentit, el novembre del 1936, la Generalitat ja havia proposat organitzar cursos de formació professional per a les dones, els quals no tiraren endavant fins un any després. Aquest endarreriment no fou probablement i únicament per les pressions dels sindicats, sinó també perquè existia la confiança que la guerra acabés ràpidament. I com a la Gran Guerra, els càlculs sobre la duració del conflicte van demostrar ser erronis i, en conseqüència, es va fer necessària cada cop més la crida de més homes i més lleves als fronts de batalla, fet que generà nombroses vacants laborals que foren suplides per dones. Així, el juliol del 1937, el Departament de Treball i Obres Públiques de la Generalitat va crear l'Institut d'Adaptació Professional de la Dona (IAPD). Aquest organisme públic va plantejar que les dones podien ocupar els llocs de treball deixats pels homes-combatents però que elles els deixarien en el moment en què els homes retornessin del front. L'IAPD va estar dirigit inicialment pel signat del manifest dels intel·lectuals de maig del 1937 i membre del PSUC i de l'AFGC-UGT, Emili Mira; i tot i que la Unió de Dones de Catalunya li va donar suport, l'IAPD va comptar amb una escassa participació de dones en la seva direcció. Els professors de l'IAPD eren voluntaris i solien ser mestres qualificats, tècnics industrials, comercials i agrícoles i obrers especialitzats. Donaven cursos intensius a escoles i fàbriques. Els cursos eren per formar treballadores de fàbrica i de l'administració. El juliol del 1938 l'IAPD tenia 15 mil

²⁶ Cal assenyalar que havia de ser difícil la defensa dels interessos professionals de les dones quan, per exemple, la representació sindical de les indústries col·lectivitzades corresponia a un 93'5% als homes i un 6'5% a les dones; a Giovanni C. CATTINI, "La dona entre la guerra i la revolució", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 329-333.

solicituds de les quals només va poder donar satisfacció a un terç per la manca d'instal·lacions²⁷.

Realitat i propaganda sobre el treball femení: l'opinió del Secretariat de la UGT de Catalunya

Tanmateix, les necessitats propagandístiques conduïren a ressaltar i exagerar com un gran èxit allò que segons Elissa Uriz, membre del Secretariat de Catalunya de la UGT i dirigent de la FCTE (Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyament), va definir com la "incorporació de la dona al treball". Ara bé, la vídua d'Antoni Sesé va matisar que era una "consigna sempre nova, que ja ens sembla vella tot i no havent-la realitzat en la mesura que ambicionem"²⁸. Aquestes paraules, publicades a l'agost del 1938 a les planes d'*UGT*, evidenciaven un més que notable optimisme d'Elissa Uriz fins el punt d'afirmar que

la incorporació de la dona al treball s'havia traduït també en la incorporació de les nostres companyes a la direcció dels Sindicats.

Ràpidament, amb el ritme que ens imposa el moment, van ocupar les dones en la UGT els llocs de responsabilitat que les necessitats de la lluita deixen vacants. Així, noranta tres companyes queden incorporades a la direcció sindical en una sola Comarca. Cinquanta en una de les nostres Federacions. Gairebé no hi ha sindicat que no hagi responsabilitat en alguna de les seves activitats a una o varies dones²⁹.

Certament, les paraules d'Uriz resultaven una exageració i més si es prenia com exemple la mateixa AFGC-UGT que, a l'agost del 1937, en Assemblea General, escollí una Junta Directiva formada exclusivament per homes i que ja no canvià fins el final de la Guerra Civil. Així, enmig de la retòrica triomfalista, Elissa Uriz plantejà un dels problemes que l'IAPD havia intentat resoldre amb notòries dificultats: el de la instrucció i professionalització laboral i sindical de les dones. Uriz admetia que

És necessari un mínim de preparació per a apreciar la significació i transcendència de cada assumpte, i això no s'assoleix sense aquesta base elemental de cultura, de perspectiva social, que, en general, posseeixen els nostres obrers i de la que solen estar mancades les companyes³⁰.

Així, la mateixa UGT organitzà "cursets de capacitació" que aplegà treballadores i empleades dels sindicats d'Oficines, FOSIG, Productes Químics, Metal·lúrgics, Vestit, Espectacles Públics, Correus, Banca i Borsa, Alimentació, Unió General de Dependents, Fabril i Tèxtil, Pell, Sanitaris, FETE. Tot i que l'AFGC-UGT no estava representada per cap funcionària, pot assenyalar-se que els sindicats d'Oficines, Correus, Sanitaris i FETE aportaven majoritàriament empleades públiques que, en lloc d'afiliar-se a l'AFGC-UGT, ho havien fet al sindicat de ram corresponent³¹. D'altra banda, cal apuntar que no totes les

²⁷ *Íbid.*, pp. 190-199.

²⁸ Elissa URIZ, "La dona a la direcció dels sindicats", *UGT*, Revista del Comitè de Catalunya, nº 29, agost 1938, p. 80.

²⁹ *Íbid.*

³⁰ *Íbid.*

³¹ *Íbid.* p. 81.

funcionàries d'Oficines i Correus havien de ser necessàriament empleades de la Generalitat. Cal tenir en compte que, si bé les competències d'ensenyament i assistència social van romandre sota control de la Generalitat fins el final de la guerra, no podria dir-se el mateix pel que correspon a correus, espai que va restar sempre sota la competència del govern de la República, sobretot perquè calia controlar (o censurar) militarment la correspondència tramesa pels soldats des del front. En definitiva, l'anàlisi d'Elissa Uriz desvetllà el que sí fou, durant la Guerra Civil, el gran espai d'expansió del treball femení en sectors no manuals: el de l'ensenyament. Així, Uriz destacà que els cursets polític-sindicals eren fruit de

l'entusiasme de les camarades de la FETE responsables de les classes en les reunions periòdiques, en les quals s'acorda, després d'un ampli canvi d'impressions la marxa adequada a la deguda unitat de treball³².

En rigor, allò que posaven de manifest les paraules d'Elissa Uriz va ser la importància de l'ensenyament, a banda de la sanitat i l'assistència social, com espai d'expansió laboral de la dona en el sector de la funció pública.

L'ensenyament i la biblioteconomia

Certament, la sanitat, no fou l'únic espai d'accés de la dona a la funció pública. D'altres terrenys a destacar foren el de l'ensenyament i el de la biblioteconomia. En el cas de l'ensenyament, el predomini masculí seguia sent un fet indiscutible en els àmbits de la formació professional i de la secundària. Així, la plantilla de les escoles Industrial, del Treball i la Superior d'Agricultura seguien conservant un tarannà netament masculí, mentre que als Instituts-escola la plantilla era mixta però amb un avantatge notable dels homes. Relativament diferent fou el cas de l'ensenyament primari. Així, si prenem com a guia l'ordre que la Generalitat publicà el DOGC del 13 d'octubre del 1936, per la qual es nomenaven fins a 2.054 mestres interins que havien de cobrir les vacants generades per la guerra, ens trobem que el conjunt de dones contractades arribava a les 1.035, mentre que el número d'homes era lleugerament inferior, en concret 1.010³³. També resulta il·lustrativa d'aquesta tendència l'ordre de 30 de maig del 1937, per la qual es publicava una llista de mestres substituïts encarregats de suplir provisionalment a aquells mestres que estaven en l'obligació de servir als fronts de guerra. Lògicament els substituïts, un total de 46, eren tots homes. Tanmateix, aquestes 46 places vacants van ser ocupades de forma equitativa per 23 dones i 23 homes³⁴. Lògicament, la marginació de la "milicià" dels fronts de guerra significà l'adopció d'un model de dona republicana destinada exclusivament a cobrir els espais laborals que a la reraguarda deixaven vacants els homes en edat militar.

³² *Íbid.*

³³ Veure l'Apèndix 14: "Mestres interins contractats per la Conselleria de Cultura de la Generalitat l'octubre del 1936".

³⁴ DOGC, nº 150, 30-V-1937, p. 731. Veure Apèndix 18: "Ordre de la Conselleria de Cultura de la Generalitat de 30 de maig del 1937, a través de la qual es publicà un llistat de mestres substituïts que suplïen a d'altres incorporats als fronts".

L'important de les ordres sorgides de la Conselleria de Cultura a l'octubre del 1936 i el maig del 1937 fou el notable volum de dones contractades per a exercir de mestres: i més si tenim en compte que aquest espai laboral també havia estat un àmbit de predomini masculí. Si més no, l'acudit tradicional "passa més gana que un mestre d'escola" reflectia el caràcter masculí dels professionals del cos de mestres nacionals. Tanmateix, cal tenir present un fet fonamental: per molt que la propaganda republicana enaltís les pedagogies modernes del moment, era obvi que l'educació primària durant la Guerra Civil esdevingué a la pràctica un servei de "guarderia" o d'"aparcament de nens" davant dels esforços de guerra que a la indústria de reraguarda devien portar a terme les mares. Si s'accepta que les autoritats governatives i polítiques de la zona republicana seguien creient que el vertader paper de la dona a la guerra es trobava a reraguarda, lluny dels fronts de guerra i cobrint els espais laborals que li eren tradicionals, com infermera o treballadora del tèxtil, a més a més de la seva obligació com a mare de família, resultava lògic que es potenciés l'accés de la dona al món professional de l'ensenyament, ja que s'entenia que una dona podia complir molt millor que un home el paper de protectora dels infants o de segona mare ³⁵. Ara bé, l'accés d'una xifra tan excepcional d'interins va implicar que no tothom comptés amb els títols adients, i així s'acceptà com a titulació indispensable haver acabat els estudis primaris o bé, com ja era habitual a la Generalitat republicana, realitzar un curset d'especialització ràpida. Perquè, en darrer terme, allò que comptava era aconseguir un perfil de la mestra que s'adequés més al d'una mare que no pas al d'una educadora ³⁶.

Més especialitzat i més netament professional i, per això, més minoritari, fou el cos de bibliotecàries de la Generalitat. Certament, l'espai funcional de les bibliotecàries va prendre, a Catalunya, un cert caire professional amb la creació, el 1920, per part de la Mancomunitat de l'Escola de Bibliotecàries. El 1931, amb la proclamació de la República, l'Escola de Bibliotecàries passà a dependre de la Generalitat. El procés de professionalització de la biblioteconomia a Catalunya s'accentuà amb l'adhesió de l'Escola a l'American Library Association i a la britànica Library Association. A més a més, als anys trenta també participà en la International Hospital Association, a la International Library Federation i a The Guild of Hospital Librarians creada el 1934. L'ambient socialitzador de la guerra provocà que nombroses biblioteques privades passessin a ser públiques com la Biblioteca Balmes que passà a denominar-se Biblioteca Popular Francesc Layret. Lògicament, els empleats i empleades de les diferents biblioteques públiques assoliren la categoria de funcionaris de la

³⁵ Mary NASH, "Política, condició social i mobilització femenina: les dones a la Segona República i a la Guerra Civil", a Mary NASH (ed.), *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya*, Barcelona, Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona-Generalitat de Catalunya, 1988, pp. 243-264.

³⁶ Esther CORTADA i Montserrat SEBASTIÀ, "La dona i la institucionalització de l'educació", a Mary NASH (ed.), *Més enllà del silenci...*, op. cit., pp. 207-226.

Generalitat. Ara bé, allò que caracteritzà el món de la biblioteconomia a Catalunya, com a la resta d'Espanya, fou el predomini de l'element femení, tal i com ho demostrà el fet que la globalitat de les biblioteques fossin dirigides per dones. Així, Julita Farnés era la directora de la Biblioteca Popular de Granollers, mentre que Josefina Sampere era l'auxiliar. La Biblioteca de l'Escola del Treball de Barcelona tingué com a directora Mercè Farnés i adscrita a Avelina Casadevall. La Biblioteca Popular de Canet de Mar assumí a Maria Roca com a directora i a Aurora Díaz-Plaja com a auxiliar. Finalment, la Biblioteca Popular de Pineda tingué com a directora a Antònia Parés i la Biblioteca Popular de Figueres a Adela Riera i Carré. Tanmateix, tot i que predominava abastament el personal femení, el Director del Servei de biblioteques de la Generalitat fou Jordi Rubió i Balaguer, el qual havia estat en els anys precedents director de la Biblioteca de Catalunya.

Del conjunt de directores i auxiliars de biblioteca esmentades anteriorment, Aurora Díaz Plaja s'incorporà a l'anomenat Servei de Biblioteques del Front (SBF). Els orígens del SBF sembla que cal trobar-lo en una sol·licitud de Josep Rovira, comissari de la Divisió Lenin del POUM i membre de l'AFGC-UGT, adreçada al Departament de Cultura de la Generalitat reclamant que s'organitzés un servei de préstec de llibres per als soldats que lluitaven als fronts de guerra. Aquesta sol·licitud fou recollida pel Cap de Negociat del Departament de Cultura i també membre de l'AFGC-UGT, Josep Vila Miravittles, el qual la va trametre al Conseller de Cultura, Antoni M. Sbert. Aquest disposà, a partir d'una Ordre del 29 de gener del 1937, la constitució de l'anomenat Servei de Biblioteques del Front (SBF) i encarregà la seva organització al director del Servei de Biblioteques de la Generalitat, Jordi Rubió i Balaguer. Sembla que l'organització del SBF va ser encomanada inicialment a la Comissió de les Lletres Catalanes (CLLC), formada per l'Agrupació d'Escriptors Catalans-UGT i el Grup Sindical d'Escriptors Catalans-CNT, i a la Direcció Tècnica de Biblioteques Populares. Però, en realitat, l'organització i direcció efectiva del SBF va recaure en Concepció Guarro, que comptà amb l'esmentada Aurora Díaz-Plaja, M. Felipa Español i Rosa Granés, aquestes dues darreres destinades al front d'Aragó, i amb Justa Balló, cap de la seu central del SBF. Per una ordre del 9 de març del 1938, publicada el DOGC del 12 de març, es crearen places per a la denominada Secció d'Hospitals de Sang del SBF, que foren guanyades per Maria Pijoan Miró que aconseguí la plaça de directora i per Aurora Díaz-Plaja que assolí la d'auxiliar. Cal assenyalar que el Comissariat de Propaganda de la Generalitat, a través de l'ex-president de l'AFGC Jaume Miravittles, s'encarregà de la tramesa al front dels llibres gestionats pel SBF³⁷.

³⁷ Sobre el SBF és bàsic el llibre de Maria C. CUGUERÓ I CONCHELLO, Maria Teresa BOADA I VILALLONGA i Vicenç ALUÉ I BLANCH, *El Servei de Biblioteques del Front 1936-1939*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1995, pp. 42-135; i pel paper de la Comissió de les Lletres Catalanes i del Comissariat de Propaganda de la Generalitat, Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat-Curial Edicions Catalanes, 1994, pp. 40-44. També Francesc POBLET, "El Servei de Biblioteques al Front", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 473-476.

En tot cas, allò que cal destacar, a través del procés de promoció de la dona a la funció pública i el món del treball en general, és el continuisme que va existir entre l'administració Largo Caballero i l'administració Negrín en el procés de creixement del funcionariat. Una altra cosa va ser l'èxit o les dificultats que cadascuna d'aquestes administracions van poder trobar en el seu intent de sotmetre tot l'esforç militar i revolucionari a l'autoritat del govern central. En aquest sentit, allò que va distingir l'administració Negrín enfront de la de Largo Caballero fou la determinant intenció, almenys en el discurs, de disciplinar els particularismes i, en conseqüència, racionalitzar l'ordre públic, l'organització militar i el poder judicial de la zona republicana, amb tot el que va implicar de remodelació de plantilles funcionaries.

54. L'AFGC-UGT I LA CONTRADICTÒRIA ADAPTACIÓ DE L'AUTONOMIA REGIONAL CATALANA A LA RETÒRICA NEGRINISTA

El nomenament de Juan Negrín com a cap del govern de la República al maig del 1937 provocà sentiments contraposats entre tots els partits polítics i sindicats de Catalunya. D'una banda, el POUM i nombrosos sectors de la CNT interpretaren el nou govern com una coalició antirevolucionària que tenia com a objectiu bandejar de la vida política i del poder a les seves respectives organitzacions en benefici, fonamentalment, del PCE i del PSUC. Ara bé, de forma paradoxal, també existien dins de la CNT grups o dirigents que, en privat, compartien els punts de vista del negrinisme sobre la necessitat de posar fi a les patrulles de control i el desordre públic de la reraguarda. De fet, els ministres llibertaris del govern Largo Caballero ja havien negociat amb les seves bases la desarticulació de la revolta de maig del 1937 i ajudaren al govern de la República a restablir l'ordre públic a Catalunya. D'altra banda, l'ERC, el PSUC, Acció Catalana Republicana i les organitzacions sindicals satèl·lits o influïdes per aquests partits, com la UGT o la Unió de Rabassaires, interpretaren el govern de Negrín com l'oportunitat per redreçar, no només l'estructura orgànica de l'estat, sinó sobretot l'administració local i autonòmica regional de Catalunya. És a dir, republicans catalanistes i socialistes unificats albiraren la possibilitat de que, amb l'ajut del govern central, la Generalitat també pogués sotmetre d'una vegada per totes els nombrosíssims comitès locals i col·lectivitats que menystenien les disposicions, ordres i lleis emanades del Govern o Consell de la Generalitat publicades sistemàticament en el *DOGCG*, especialment aquelles que, com l'ordre publicada el 18 de maig del 1937, pretenia posar límits a la tinença d'armes entre el comú de la població o el decret de 5 de juny del 1937, pel qual s'ordenava el desarmament de les patrulles de control¹.

La Generalitat: un particularisme més pel Govern de València

A despit de les autoritats de l'autonomia regional catalana, ni el govern de Largo Caballero ni el govern de Negrín van considerar que Companys, com a president de la Generalitat, s'esforcés excessivament en posar fi als excessos dels incontrolats. És més, creien que Companys portava a terme un doble joc pel qual criticava, d'una banda, els excessos dels llibertaris i, per un altre costat, permetia als anarcosindicalistes mantenir la

¹ Tant l'ordre del 18 de maig com el decret del 5 de juny del 1937 emanaren del Govern de la República, el primer del gabinet presidit per Largo Caballero i el segon del de Juan Negrín. L'ordre del 18 de maig assenyalava que no era "tolerable que a poder dels ciutadans que no formin part de l'Exèrcit Popular de la República i a poder d'organitzacions que no estiguin sota direcció directa del Ministre de la Guerra, existeixin armes i màquines de guerra necessàries i indispensables al nostre Exèrcit i que siguin emprades o puguin emprar-se per recolzar els disturbis i el desordre públic a la reraguarda per a atacar les institucions legítimes de la República". Així, davant d'aquestes actituds de desobediència, l'ordre afirmava que "és arribat el moment en què aquells que s'obstinen en retenir les armes que són necessàries al nostre Exèrcit, siguin considerats com a col·laboradors directes dels elements facciosos que lluiten contra el govern legítim de la República", a *DOGCG*, nº 138, 18-V-1937, p. 530; i també Albert BALCELLS, *Justícia i presons, després de maig de 1937, a Catalunya (Intents regularitzadors del Conseller Bosch Gimpera)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1989, p. 11.

seva força político-militar com a contrapès a un PSUC que disputava el mateix espai polític i social a l'ERC². Situat en un carreró sense sortida per culpa de l'aventurerisme insurreccional de les bases llibertàries durant els Fets de Maig, Companys no va tenir més que remei que cedir els serveis d'ordre públic i de defensa al govern de la República. Però ho va fer amb el convenciment de recuperar-los un cop amainés la tempesta política que s'havia desencadenat. Certament, en la conjuntura repressiva que, a posteriori dels Fets de Maig, s'endegà contra la CNT i el POUM, Companys gairebé segur va preferir cedir provisionalment l'ordre públic al Govern de la República per tal que aquest fes la feina bruta de desarmar a cenetistes i poumistes. D'aquesta forma, ni els anarquistes ni els poumistes podrien acusar al president de la Generalitat d'haver-los perseguit políticament i policialment. És més, arran de la pèrdua de competències, el propi Companys podria presentar a la Generalitat com una víctima més, a l'igual que la CNT i el POUM, de l'intervencionisme policíac i centralista de l'Estat. Així, Companys i el seu partit esperaven gaudir d'un desgast polític zero davant de l'opinió pública catalana i, en especial, de l'anarcosindicalista³.

Tanmateix, ni Largo Caballero primer, ni Negrín després, caigueren en el parany suposadament imaginat per Companys. Abans el contrari, el fisiòleg canari, un cop assumí la presidència del govern de la República, no demostrà cap intenció de retornar les competències d'ordre públic i de defensa que la Generalitat havia gaudit de forma anticonstitucional després de l'estiu del 1936. Amb aquest objectiu, la propaganda negrinista endegà, en tot l'àmbit de l'Espanya republicana, una campanya publicitària que va ressaltar la insolidaritat de la Generalitat en la lluita contra el "feixisme". Així, s'escamparen teòrics contactes de la Generalitat amb França per tal de concretar una pau separada de Catalunya amb Franco. Al mateix temps, es va destacar la incapacitat que havia demostrat la pròpia Generalitat en l'organització de les indústries de guerra, negligència que havia afectat als esforços bèl·lics de la República. Tot plegat es traduí en allò que va ser definit com "la política antiautonòmica del govern Negrín"⁴.

En conseqüència, amb la retallada de competències estatutàries de l'autonomia regional de Catalunya, el govern Negrín pretenia posar fi a la violència incontrolada de la rera guarda catalana i, en darrer terme, intervenir en les indústries de guerra que fins aquells

² El mateix president de la República afirmava a les planes del "Cuaderno de la Pobleña" "que no puede admitirse que la autonomía se convierta en un despotismo personal, ejercido nominalmente por Companys, y en realidad por grupos irresponsables que se sirven de él", a Manuel AZAÑA, *Memorias políticas y de guerra*, vol II, Barcelona, Crítica, 1981, pp. 58-59.

³ De fet, el propi Companys apuntà en una nota manuscrita immediatament posterior als Fets de Maig del 1937 que ni ell ni la Generalitat eren els responsables de la repressió exercida contra el POUM i la CNT: "en l'actual moment de la vida catalana, després de la subversió viscuda, i essent l'ordre públic matèria confiada a les autoritats delegades del poder de València, són elles les que en tenen la responsabilitat"; paraules reproduïdes a Josep Mª LLADÓ I FIGUERAS, *Lluís Companys. Una vida heroica*, Lleida, Consell Comarcal de l'Urgell, 1991, pp. 345.

⁴ Sobre l'impacte propagandístic del negrinisme en la reordenació de l'autonomia regional catalana després del Fets de Maig del 1937 veure el capítol "Manuel Azaña i Catalunya durant la Guerra Civil" al llibre d'Albert BALCELLS, *Violència social i poder polític. Sis estudis històrics sobre la Catalunya contemporània*, Barcelona, Pòrtic, 2001, pp. 163-186.

moments havia gestionat la Generalitat. Per aquesta raó, a les darreries del mes de juny de 1937, el govern de la República establí a Catalunya una Sotssecretaria d'Armament amb atribucions per a fer expropiacions forçoses, la qual devia convertir-se, al setembre-octubre del mateix any, en la Comissió d'Indústries de Guerra de Catalunya (CIGC). Ara bé, paral·lelament, existí una altra Comissió d'Indústries de Guerra, la qual depenia directament de la Generalitat, que acabà provocant una duplicitat de funcions entre organismes dependents d'administracions diferents. Aquesta duplicitat cal assenyalar que, amb matisos, va ser extensible a d'altres espais laborals i productius de les administracions públiques. D'aquesta forma, l'intervencionisme estatal a Catalunya destapà un altre factor de confrontació entre el govern de la República i el de l'autonomia regional catalana: el del nomenament i control dels funcionaris de l'administració local, de l'estat i regional a Catalunya ⁵.

Intervencionisme estatal i ficció legisladora del govern de la Generalitat

Després dels Fets de Maig del 1937, Manuel Azaña es va mostrar contundent en les seves reflexions escrites en el "Cuaderno de la Pobleña" i exigí una reestructuració radical de l'administració pública local i regional de Catalunya i, fins i tot, de la del mateix estat:

Hace falta una remoción general de personas. Ninguno de los funcionarios que durante estos diez meses ha tenido nominalmente a su cargo funciones que según ley corresponden al Estado, puede seguir en su puesto, porque no tienen autoridad, ni espíritu, ni muchas veces ganas de servir fielmente al Gobierno; lo mismo en lo militar que en lo civil; lo mismo si son jefes que si son guardias ⁶.

Això sí, Azaña plantejava que aquest intervencionisme de l'Estat s'havia de produir d'una manera delicada i sense provocar el malestar dels "homes de la Generalitat". En rigor, el president de la República observà que només des del respecte de la legalitat constitucional aprovada el 1931 es podia arribar a la reorganització no traumàtica de l'administració pública de Catalunya proposada per ell:

Que en Cataluña, el Gobierno de la República tiene que respetar la Constitución, el Estatuto, las leyes generales de la República que según la Constitución y el Estatuto son aplicable en Cataluña; las leyes dictadas por el Parlamento catalán en uso de su potestad; los decretos de trasposos de servicios (menos el de Orden público, rescatado), y las disposiciones y decretos de la Generalidad en cuanto no violen ni contradigan las disposiciones legales enumeradas, que es lo vigente en Cataluña, manteniéndose dentro de ese cuadro, la actividad del Gobierno en Cataluña sería irreprochable e inatacable, y muy bien recibida por la opinión pública catalana, que está harta de abusos, locuras y de traiciones, y no se manifiesta porque la aterrizan ⁷.

Era un plantejament lògic d'algú que havia estat funcionari de l'estat. És a dir, la mentalitat de l'empleat públic ha estat de sempre normativista i, per tant, qualsevol llei esdevé, per molt censurable que sigui, article de fe o simplement d'actuació. Així, Azaña entenia que el simple respecte per la llei institucionalitzada havia de ser l'argument vàlid que havia

⁵ Sobre les diferents Comissions d'Indústries de Guerra veure Javier de MADARIAGA, "Les indústries de guerra. La fabricació, distribució, adquisició, control i experimentació de material bèl·lic", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLAROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 317-328.

⁶ Manuel AZAÑA, *Memorias políticas y...*, op. cit., p. 59.

⁷ *Ibid.*, p. 58.

d'entendre i acceptar tothom en la remodelació institucional efectuada pel govern de la república a partir de maig del 1937. Ara bé, la lògica normativista tan volguda per Azaña no tenia present, ni l'element sentimental (en aquest cas el discurs victimista dels catalanistes per la pèrdua d'atribucions gestores i executives), ni el valor mutable de qualsevol llei en qualsevol conjuntura. Des del punt de vista dels actors polítics i sindicals de Catalunya, juliol del 1936 significà un canvi en el marc legal de l'autonomia regional catalana, i un canvi competencialment a millor. Qualsevol retallada de les noves atribucions, per molt anticonstitucionals que fossin, seria interpretat de qualsevol de les maneres com un greuge més del conflicte Catalunya-Estat espanyol. I, certament, Azaña, per damunt de la seva fe normativista (aquella que creia exclusivament en la Constitució del 1931), era conscient que la política intervencionista de l'estat en l'administració autònoma regional de Catalunya tenia el perill de provocar la reacció adversa de les autoritats de la Generalitat:

El mayor obstáculo para la acción del Gobierno será la política tortuosa de los hombres de la Generalidad⁸.

Certament, l'intervencionisme del govern de València en les competències estatutàries de la Generalitat no va ser ben rebuda, fonamentalment, per Companys i l'Esquerra. Des del punt de vista d'ERC, els últims decrets del govern Largo Caballero i l'acció governamental del negrinisme actuaren, no només contra la CNT i el POUM, sinó també contra el mateix partit del president de la Generalitat. En rigor, resultava obvi que el beneficiari d'aquesta nova situació havia de ser el PSUC i la UGT de Catalunya, que, a través de Comorera, adoptaren fil per randa i sense reserves les consignes del negrinisme. Ara bé, enfront de l'ofensiva intervencionista del govern de la República, l'Esquerra, sota la inspiració de Companys, va reclamar mantenir una fórmula legal que, decretada pel govern de la Generalitat el 28 d'agost del 1936, disposava que la Generalitat era la única institució que tenia el dret a emetre ordres i decrets a través del *DOGC* a tota Catalunya. Això implicava afirmar que els decrets de la *Gaceta de la República* no tenien validesa jurídica i formal a Catalunya. I, tanmateix, tots els decrets de maig del 1937 publicats per la *Gaceta de la República*, que anul·laren les competències d'ordre públic i defensa de la Generalitat, van ser aplicats ràpidament a Catalunya. I això fou així perquè, seguint l'esperit del decret del Consell o govern de la Generalitat del 28 d'agost del 1936, tots els decrets que limitaven les competències estatutàries de la Generalitat van ser publicats pel *DOGC*. La publicació "suïcida" d'aquest decrets en el mateix *DOGC* posava de manifest la feblesa política de la Generalitat i del propi Companys per aguantar la pressió política i militar que efectuà el govern de la República a través de les seves forces d'ordre públic. En definitiva, tot i que les autoritats de l'autonomia

⁸ *Ibid.*, p. 59.

regional catalana aconseguiren mantenir momentàniament el decret del 28 d'agost del 1936, el mateix decret va servir al govern de València per utilitzar el *DOGC* com a corretja de transmissió dels seus propis decrets i ordres. En rigor, el *DOGC* publicava els decrets elaborats pel govern de la República i aquests eren precedits per la fórmula següent:

Atés el Decret del 28 d'agost del 1936 en virtut del qual només tenen força d'obligar en el territori de Catalunya les disposicions legals, que siguin publicades al DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA ⁹.

Per tant, un cop el *DOGC* publicava el decret sorgit de València, aquest ja podia ser considerat llei d'aplicació a tota Catalunya. La peculiaritat d'aquesta fórmula, acceptada transitòriament pel govern de la República, era el fet d'haver estat aprovada durant el període en el qual la Generalitat s'havia extralimitat en les seves competències estatutàries; és més, aquest mateix decret era, vist des de qualsevol punt de vista, plenament anticonstitucional. En tot cas, la debilitat política i militar de la Generalitat a partir del maig del 1937 va deixar aquest decret en un simple símbol, pel qual la Generalitat mantenia la ficció de considerar-se autèntic poder legislador, tot i que, en realitat, estava sotmesa a una força legisladora i executiva més poderosa com era la del govern de la República. I aquesta tutela legislativa del govern central es va posar de manifest, fins i tot, en el nomenament de funcionaris, sobretot en aquells departaments i conselleries que, com les de Governació i Justícia, la Generalitat havia hagut de cedir competències al govern de València. Perquè, a banda de la recuperació de les competències d'ordre públic, el govern de València també semblava disposat a recuperar les de Justícia. En aquest cas, però, sembla que la delimitació de les competències de justícia es volia aconseguir a través d'un pacte entre l'administració central i l'autonòmica. Certament, tampoc semblava necessari forçar situacions de més tensió política que conduïssin a una reproducció del que Manuel Azaña considerava podia ser una reedició del "6 d'octubre del 1934", però contra un govern definit com de Front Popular ¹⁰. Així, el 24 de juliol del 1937 el *DOGC* va publicar una ordre signada pel conseller de Justícia, Pere Bosch Gimpera, que establia que

Per ordre del Ministeri de Justícia de la República del 17 del mes que som, es constitueix una Comissió encarregada de redactar una Memòria i proposta de les normes que hagin de regular les facultats i atribucions de la Generalitat de Catalunya en matèria de Justícia. Aquesta Comissió està integrada per representants del Govern de la República i del Govern de la Generalitat ¹¹.

I en una clara admissió del sotmetiment jurídic i polític de la Generalitat al govern de València, l'ordre continuava dient:

Per Ordre del President de la Generalitat, de data d'avui, és disposada la publicació de l'esmentada Ordre al DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. A més a més, però, de la publicació al DIARI OFICIAL, l'esmentada Ordre ha

⁹ Per exemple a *DOGC*, nº 138, 18-V-1937, p. 530

¹⁰ Azaña afirmava que "no tengo ninguna duda -le dije al Gobierno- de que ciertas personas llegarán a entenderse con los faístas para armarnos otro "6 de octubre" como el 1934", a Manuel AZAÑA, *Memorias políticas y...*, op. cit., p. 59

¹¹ *DOGC*, nº 205, 24-VII-1937, p. 332.

de repercutir en les disposicions d'aquesta Conselleria determinant la constitució i funcionament de la representació del Govern de la Generalitat en dita Comissió ¹².

En realitat, no només l'ordre públic, sinó també la justícia va esdevenir un espai d'intervenció de l'administració central de l'estat en el marc competencial de la Generalitat¹³.

Els funcionaris de justícia: ¿tecnocràcia o carnet polític?

Des del començament de la Guerra Civil, les administracions de justícia i d'ordre públic havien estat un espai de lluita política entre les diferents organitzacions fidels a la República, les quals van voler copar els màxims càrrecs de gestió política i funcional per als corresponents "amics polítics". Per exemple, entre el novembre del 1936 i el maig del 1937, el Ministeri de Justícia havia tingut com a titular a l'anarquista Juan García Oliver, el qual, lògicament, es va envoltar de col·laboradors pertanyents als cercles confederals com fou el cas de Melchor Rodríguez, que va ser nomenat Director General de Presons¹⁴. García Oliver i Rodríguez sembla que van intentar aturar els "paseos" perpetrats contra presoners "nacionals", així com racionalitzar l'administració ordinària de justícia. Certament, ni García Oliver ni Melchor Rodríguez podien presumir d'haver estudiat la carrera de Dret. Per contra, adduïen que per ser Ministre de Justícia i Director General de Presons no feia falta la carrera de Dret, sinó haver passat per la presó com era el cas de tan destacats dirigents anarcosindicalistes ¹⁵. Però els Fets de Maig bandejaren del poder als diletants i poc "tecnocratitzats" anarquistes. Així, mentre el govern de València situà un eminent president del Partit Nacionalista BASC (PNB), Manuel de Irujo, a Catalunya, el president Companys va situar al capdavant de la Conselleria de Justícia una figura de reconegut prestigi intel·lectual, com Pere Bosch Gimpera. En aquest sentit, Bosch Gimpera practicà una política de reordenació del personal pertanyent a la Conselleria de Justícia tal i com reflectia l'ordre del 24 de juliol del 1937:

La plantilla del personal auxiliar de l'Administració de Justícia a Catalunya que es va aprovar per Decret del 15 de setembre del 1936, va sofrir algunes modificacions per Decret del 6 de l'actual, les quals permeten de fer un acoblament definitiu de l'esmentat personal, que respongui a les necessitats del servei ¹⁶.

A més del personal auxiliar de Justícia, Bosch Gimpera també va intentar depurar i reordenar el personal del Servei de Presons i Correccional de Catalunya, especialment

¹² *Íbid.*

¹³ Giovanni C. CATTINI, "Les presons i les txeques. La remodelació del sistema penitenciari català", dins Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 535-538.

¹⁴ El mateix García Oliver afirma a les seves memòries que "decidí crear una Guardia penitenciària, integrada per anarcosindicalistes, idòneos para la obra que pensaba realizar en materia de justicia penal. Tendrían sus uniformes, sus armas y su disciplina", a Juan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos...*, op. cit., p. 346.

¹⁵ *Íbid.*, p. 377.

¹⁶ DOGC, nº 205, 24-VII-1937, p. 328.

aquells que eren sospitosos de corrupció i de pertànyer alhora a la CNT. Així, el primer pas fou anul·lar el predomini cenetista a presons i nomenar com a Director General de Presons al membre del seu partit, Acció Catalana Republicana, Rafael Tasis. En aquesta línia d'actuació, Bosch Gimpera i Rafael Tasis van demanar l'excedència de l'administrador i sotsdirector de la Model, Antoni Aznar. Aquest procedia del cos de funcionaris de l'estat i s'havia afiliat a la CNT a l'inici de la guerra. Se l'acusava de corrupció, però era difícil provar-ho; i per això reclamaren únicament la seva excedència del servei sense que això comportés la pèrdua de la categoria de funcionari. Sí, en canvi, van ser depurats amb més rigor 7 membres de la FAI, 4 del POUM i, fins i tot, 2 del PSUC. Per ocupar l'espai dels funcionaris depurats es va nomenar a Gaspar Dalmau com a director de la Model i a Manuel Valls com a administrador de la mateixa. Ambdós, tot i ser d'ERC, van haver de dimitir poc després acusats de corrupció. En el cas del primer no es pogué demostrar, però, en canvi, Valls es va veure implicat en la fuga d'uns militants anarcosindicalistes que havien participat en l'atemptat contra Andreu Abelló. D'aquesta forma, a mitjans de gener del 1938, Gaspar Dalmau i Manuel Valls van acabar sent substituïts pels membres d'Acció Catalana Republicana, Joan Masifern, que assumí el càrrec de director de la Model, i per J.M. Ginjaume, que esdevingué sotsdirector i administrador. En darrer terme, allò que desvetlla el cas de la Model de Barcelona és com Bosch Gimpera va poder situar en càrrecs de la seva confiança a membres de la seva formació política¹⁷.

L'exemple de la Presó Model de Barcelona posava de manifest que, fins i tot, en la conjuntura bèl·lica, els canvis de majoria governamental seguien implicant la depuració de funcionaris no addictes al nou executiu o consell de govern de la Generalitat. Així, si juliol del 1936 va implicar l'eclosió d'una funció pública diletant de majoria cenetista i també poumista, els Fets de Maig del 1937 afavoriren, a partir d'un discurs aparentment tecnocràtic, la depuració, encara que només de caràcter parcial, d'aquesta funció pública nouvinguda. I que el discurs tecnocràtic era més aparent que real ho demostra el cas de tres funcionaris de presons afiliats a Acció Catalana Republicana que accediren als Serveis de Presons i Correccionals de Catalunya al llarg del 1937. El primer, Nicolás Verdaguer Claus, era natural de Mataró i membre d'ACR des de la seva fundació el 1922. Abans del juliol del 1936, Verdaguer havia treballat de barber i, pel seu compte, en el ram de la cordilleria. Però la manca de primeres matèries el conduí a tancar el negoci. Amb l'esclat de la revolució s'incorporà a les patrulles de control i aprofità la situació per convertir-se en funcionari municipal. Poc després, i amb un carnet sindical de la CNT, s'incorporà a la Conselleria de Proveïments, la qual va abandonar quan el PSUC es va fer amb el seu control el 1937. Aleshores va demanar a Rafael Tasis i Marca, Director General de Presons i destacat dirigent

¹⁷ Albert BALCELLS, *Justícia i presons, després de maig de 1937...*, op. cit., pp. 62-73.

d'Acció Catalana, que el derivés als Serveis Correccionals de Catalunya. Així, el 28 de desembre del 1937, Verdaguer ingressà com a oficial interí de la Presó de Mataró ¹⁸.

El cas de Nicolás Verdaguer permet apuntar com la crisi econòmica dels primers anys trenta i el problema de l'atur es va intentar resoldre a través de l'increment de la funció pública, tant de l'administració local com de la Generalitat, tendència que es disparà durant la Guerra Civil. I en aquesta línia també resulten igualment il·lustratius els casos d'Ernesto Clariana Josep i Enrique Ferrer Llagostera, els quals també eren veïns de Mataró. A diferència de Verdaguer, Clariana i Ferrer no van militar abans de la guerra a Acció Catalana Republicana sinó a l'ERC. Professionalment, Clariana treballà d'ebenista i Ferrer de vidrier. Aquest havia estat soci fundador, el 1920, de la "Fàbrica de Cristal Cooperativa Obrera". Com Verdaguer, Enrique Ferrer va haver de deixar el negoci del ram del vidre, el setembre del 1936, per manca de matèries primeres. Fou així que, com Nicolás Verdaguer, també s'afiliaren a la CNT, entesa com la central que controlava en els primers mesos de la guerra el mercat de treball. Poc després canviaren el carnet de l'Esquerra pel d'Acció Catalana i això sembla que els hi va facilitar l'accés a la funció pública de la Generalitat com a personal interí dels Serveis Correccionals de Catalunya i així coincidiren amb Verdaguer a la Presó de Mataró ¹⁹.

En definitiva, l'exemple de la Conselleria de Justícia il·lustra fins a quin punt la retòrica del professionalisme i la tecnocràcia funcional esbombada pel negrinisme no va ser més que un recurs estrictament propagandístic. Perquè, certament, només amb moltes dosis de propaganda podia amagar-se el descontrol, absentisme laboral i duplicitats de funcions que seguien pervivint en el conjunt de les administracions públiques després dels Fets de Maig del 1937. I aquesta fou la missió que assumiren els partits que, com el PSUC, i els sindicats de funcionaris que, com l'AFGC-UGT, es van identificar amb els nous temps "tecnocràtics" del negrinisme: fer una gran tasca de propaganda destinada a denunciar els funcionaris absentistes, derrotistes i poc eficients i enaltir, per contra, l'esforç de la funció pública "incorruptible" de la República en l'esforç de guerra.

¹⁸ Veure nº de localització a l'arxiu 462 dins de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona.

¹⁹ Per a Ernesto Clariana Josep, nº d'expedient 3.354 i nº de localització a l'arxiu 462, dins de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona. I per a Enrique Ferrer Llagostera, nº d'expedient 3.355 i nº de localització a l'arxiu 462, dins de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona. En contraposició a la imatge de crisi del sector del vidre que plantejen les trajectòries professionals de Verdaguer i de Ferrer, existeix una altra imatge més idíl·lica i quimèrica exposada a Josep PEIRÓ OLIVES, "El ejemplo de las cristalerías de Mataró, Cooperativa Obrera", *XIX Sessió d'Estudis Mataronins*, (23 de novembre de 2002. Comunicacions presentades), Mataró, Museu Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura, 2003, pp. 23-35. El sector del Vidre a Mataró estava dominat per la CNT, i aquesta dominà en els primers mesos de la guerra la vida política de la capital del Maresme. Així, no resulta estrany que Verdaguer, Clariana i Ferrer estiguessin afiliats sindicalment, al marge de les seves simpaties polítiques republicanes i catalanistes, a la CNT: Margarida COLOMER I ROVIRA, *Cooperativisme i moviment obrer. L'exemple de la Cooperativa del Vidre de Mataró (1920-1944)*, Mataró, Patronat Municipal de Cultura de Mataró-Editorial Alta Fulla, 1986.

L'AFGC-UGT i el PSUC per la victòria militar i contra els "emboscats"

Si bé, l'intervencionisme del govern central en l'administració autònoma regional va originar un cúmul elevat de protestes de tots els sectors polítics catalans, el cert fou que el món dels socialistes unificats i dels seus funcionaris de la Generalitat es va aplegar sense aparents fissures a les consignes propagandístiques del negrinisme. Així, les planes de *Treball* denunciaren durant el mes de juliol del 1937 l'existència dels anomenats "emboscats". Aquests eren aquells individus que, cridats a files, defugien el seu deure militar adduint la seva pertinença a les anomenades indústries de guerra. I és que treballar en una fàbrica considerada primordial per a l'esforç bèl·lic implicava no haver d'anar momentàniament als fronts de guerra. Cal tenir present que, des de l'inici de la Guerra Civil, havia fet acte de presència una certa picaresca administrativa, que ben bé podria titllar-se de corrupció, per la qual s'haurien concedit certificats d'empreses primordials a un bon grapat que no haurien recollit tots els requisits estrictes per a ser-ne considerades com a tals. Contra aquesta situació, *Treball* exclamava que

[...] hem d'insistir novament en la nostra protesta de que hi hagi encara tallers i fàbriques que no tenint res a veure amb la Guerra, siguin considerats com indústries de guerra i puguin ser nius d'emboscats²⁰.

Lògicament, un dels objectius del govern Negrín era, en fer-se càrrec de les indústries de guerra, desmantellar la picaresca que al voltant d'aquestes s'havia generat durant el primer any de conflicte. D'aquesta manera, molts obrers útils per al servei militar, que treballaven en falses indústries de guerra, podrien ser incorporats als fronts de guerra:

És vergonyós que joves amb totes les seves facultats defugin el compliment del deure antifeixista no incorporant-se on els correspongui; en aquest cas demanem per als emboscats que el Govern apliqui les lleis vigents.

És un deure de totes les organitzacions ajudar el Govern en aquest sentit, expulsant del seu si tots els que estiguin compresos en les lleves i no es presentin a les seves casernes lliurant-los a les autoritats militars corresponents. Crear la moral de guerra en tots els llocs de treball augmentant la producció; posar, en fi, a disposició del Govern tot allò que necessiti que és el que necessita l'Exèrcit Popular per vèncer²¹.

La mateixa AFGC-UGT es va fer ressò d'aquest discurs militarista d'inspiració negrinista. I és que, després dels Fets de Maig del 1937, l'AFGC-UGT expulsà dels seus rengles i de la seva direcció als sectors poumistes. Així, fins la celebració, l'1 d'agost del 1937, d'una assemblea general de l'entitat, l'AFGC-UGT reorganitzà la seva Junta directiva amb un personal vinculat al PSUC i situà com a president al socialista unificat Joan Coloma i Chalmeta. Aquest no va dubtar en escriure a les planes del butlletí de l'AFGC-UGT del número d'abril-juny del 1937 tota una requisitòria sobre els avantatges polítics de la disciplina militar i funcional enfront del desordre revolucionari:

²⁰ "Guerra a l'emboscats!", *Treball*, 13-VII-1937, p. 4.

²¹ *Treball*, 24-VII-1937, p. 2.

I el que resulta més paradoxal és que des del començament de la sublevació, nosaltres hem fet la guerra sense que s'hagi implantat a la reraguarda "l'estat de guerra", és a dir, una situació disciplinària, que supedités totes les energies morals i materials a obtenir el triomf en la pugna amb els exèrcits sublevats, primer, i els exèrcits invasors, després²².

En conseqüència, el nou president de l'AFGC-UGT va afirmar que la revolució havia dificultat els esforços per guanyar la guerra als "nacionals". En concret, recalrava la endèmica indisciplina administrativa i militar que havia anegat el bàndol republicà fins el maig del 1937. Era per això que Chalmeta no se n'estava de dir que

S'ha qualificat de miracle el fet que s'hagin pogut sostenir les escomeses de l'allau enemiga de la República (...). Però no convé creure en miracles quan es tracta de defensar el més sagrat per a un poble com és la seva llibertat i el pa dels que l'habiten. Si hi ha hagut alguna circumstància que ens ha afavorit, hem de creure que són més les que ens han perjudicat i han fet possible que la guerra esdevingui de cada dia més exigent per assegurar-ne el triomf en nostre favor²³.

Davant de tanta desorganització, Coloma i Chalmeta apuntava que havia arribat l'hora dels sacrificis de veritat, tant al front com a la reraguarda. En el cas de la reraguarda creia que calia lluitar amb molta més intensitat amb aquells que no acomplissin de veritat amb els seus deures cívics i laborals:

Cal col.laborar a l'enfortiment de la moral dels apàtics i dels febles d'esperit. Cal ésser auster en totes les ocasions, pensant que l'economia pública és un factor puixant per al sosteniment de la lluita, i que l'economia en general no és més que la suma i la conseqüència de les economies particulars²⁴.

Finalment, Coloma i Chalmeta especificava el paper que havien de jugar els funcionaris de la Generalitat en l'esforç de guerra:

Nosaltres, com a funcionaris, hem de donar l'exemple en tota ocasió del tremp i de les condicions morals que l'hora exigeix de tots els ciutadans. La nostra posició ha d'ésser de facilitar en tot moment i amb el màxim esperit de col.laboració i la feixuga tasca que el Govern porta a terme en aquestes doloroses circumstàncies²⁵.

Com a complement de l'article de Coloma i Chalmeta, el butlletí de l'AFGC-UGT va publicar en el mateix número d'abril-juny del 1937 un altre article que ressaltava la campanya que portava a terme la Federació Local de Sindicats de la UGT de Barcelona per tal que la població jove s'allistés a les files de l'Exèrcit Popular:

Darrerament, la Federació local (UGT) ha adreçat als Sindicats una circular recordant com la guerra contra el feixisme exigeix tota mena de sacrificis tant al Front com a la Reraguarda, i com la base de la victòria ha d'ésser un Exèrcit ben preparat i disciplinat, acompanyat de grans masses de reserva que puguin suplir als nostres companys que fa mesos estan lluitant.

Per aconseguir aquestes reserves, el Comitè Pro Exèrcit Popular Regular ha establert dos grans camps d'instrucció premilitar que serveixen perquè la joventut de 18 a 20 anys es prepari durant 30 dies en la tàctica militar de campanya, a fi que en ésser mobilitzada sigui apte per a la guerra i doni el rendiment que la lluita imposa²⁶.

El discurs sobre la disciplina va ser la clau de volta del discurs polític i laboral dels socialistes unificats i de l'AFGC-UGT. En aquest sentit, resultà més que il·lustratiu un article

²² J. C. [Joan Coloma?], "Les condicions del triomf popular", *BAFGC*, nº 3, abril-juny 1937, pp. 7-8.

²³ *Íbid.*

²⁴ *Íbid.*

²⁵ *Íbid.*

²⁶ "L'exèrcit popular i els camps d'instrucció", *BAFGC*, nº 3, abril-juny 1937, pp. 15-16.

de l'escriptor i funcionari de la Generalitat Pere Foix al número de juliol-agost-setembre del 1937 del butlletí de l'Associació de Funcionaris on afirmava que

Les necessitats i les exigències de la guerra imposen una disciplina de ferro que ens hem d'imposar nosaltres mateixos per tal de donar facilitats al nostre gloriós exèrcit i al Govern de la Victòria, que és el Govern Negrín ²⁷.

Les paraules de Foix reflecteixen plenament el discurs negrinista del socialisme unificat. Al mateix temps, Foix era el reflex dels nous temps pel que respecta a l'adscripció política de les classes mitjanes intel·lectuals catalanes d'esquerres. Durant els anys deu havia estat amic de Salvador Seguí i afiliat a la CNT. Al llarg dels anys trenta s'orientà vers a l'Esquerra Republicana de Catalunya i col·laborà a *L'Opinió*, *La Humanitat* i *La Rambla*. Per aquelles mateixes dates s'incorporà com a funcionari de la Generalitat a la Conselleria d'Obres Públiques. Si observem la seva trajectòria, resultà certament semblant a la de Sebastià Clarà. Ara bé, a diferència del que fou líder trentista i dirigent de l'AFGC abans del 1936, Foix sembla que donà el pas cap el PSUC i la UGT on connectà amb la retòrica militarista i disciplinària del negrinisme ²⁸. Tanmateix, Pere Foix advertia que la disciplina republicana podia ser truncada pels emboscats. En conseqüència, per a Foix, la gran tasca de la reraguarda era desemmascarar i denunciar a aquells que no rendien en la feina o que treballaven clandestinament pel bàndol "nacional":

D'aquesta mena de gent, n'hi ha que dificulten l'obra de govern fent d'acaparadors de queviures o d'intermediaris, encarint les subsistències, tot fent com aquells que presta un gran servei a la causa. Si els interrogeu, us trobareu que encara voldran demostrar-vos que fan un sacrifici. Paral·lelament amb aquesta mena de filofeixistes, actuen els que conspiren organitzant-se en centúries de la JONS, escampant els seus agents per la ciutat, fen córrer tota mena de mentides per tal de demoralitzar [sic] la reraguarda.

Encara n'hi ha uns altres, però, més perillosos, per dir-se ells mateixos antifeixistes i revolucionaris i que amb llur actuació no fan altra cosa que desprestigiar la Revolució, car considerant-se per damunt de tota disciplina, fan el que millor els sembla com si no tinguéssim uns fronts de guerra en els quals, es juga la nostra pròpia vida i la llibertat del món. Entre aquests antifeixistes, n'hi ha que han desprestigiat la Revolució restant a Catalunya i d'altres de fronteres enllà.

Contra tots aquests s'ha d'aplicar una fèrria disciplina de guerra [...] Amb la valentia que els moments actuals requereix, ens hem de convertir en policies de la causa antifeixista ²⁹.

²⁷ Pere FOIX, "Disciplina de guerra", *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, p. 32.

²⁸ Un breu apunt biogràfic de Pere Foix i Cases a Albert MANENT, "Foix i Cases, Pere", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 11, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 207. Arran dels fets del 6 d'Octubre del 1934, Cases va ser cessat temporalment com a funcionari de la Generalitat. L'Ordre que dictaminava el cessament de Pere Foix incloïa a Joan Alavedra i el periodista i membre en aquells moments d'Acció Catalana, Carles Sentís Anfruns. Reproduïda la diligència original a "1934. Generalitat de Catalunya. Intervenció. Diligències Personal Diversos Departaments. Agost, setembre, octubre, novembre i desembre", a Fons: Generalitat de Catalunya, Inventari: 1; SIGN.: 0001.24, nº 424 (6), Caixa 0006 (11-12), 238/0006.12, Arxiu Nacional de Catalunya.

²⁹ Íbid. Sobre el tema dels "emboscats" i els quintacolumnistes veure, per a Catalunya, D. PASTOR PETIT, *La Cinquena Columna a Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Galba, 1978; i un breu resum d'aquest llibre a Queralt SOLÉ, "El quintacolumnisme", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 539-548. Pel cas de Madrid, Javier CERVERA GIL, *Madrid en Guerra. La ciudad clandestina, 1936-1939*, Madrid, Alianza Editorial, 1999; del mateix autor, un resum del seu llibre a "La Quinta Columna en Madrid", *Historia, antropología y fuentes orales*, nº 21, "Entre la exclusión y el trabajo", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1999, pp. 29-36.

Foix rescatava l'exemple de França durant la Primera Guerra Mundial, en una renovada francofília de signe frontpopulista, assenyalant que la victòria contra l'Imperi Alemany no va ser un mèrit exclusiu dels *poilus*, sinó també de la reraguarda que s'enfrontà als espies i sabotejadors alemanys. I no només això, sinó que Foix també recalcava com a peça fonamental del èxit francès l'existència d'un líder carismàtic com el "Tigre" Clemenceau:

Clemenceau contribuí enormement a que els aliats guanyessin la guerra dels anys 1914-1918, per la seva energia i la disciplina que imposà a França³⁰.

Clemenceau semblava esdevenir, de forma el·líptica i sense acabar-ho d'explicitar, com una mena d'exemple del que devia representar Negrín per a la República espanyola: un model de líder carismàtic capaç de aglutinar al seu voltant tota l'opinió pública republicana. Ara bé, Foix també apuntava com a model complementari de Clemenceau el de Kemal Ataturk:

Kemal Ataturk, triomfà per damunt dels exèrcits invasors i ha transformat Turquia de soca i arrel perquè sabé ésser enèrgic en el moment que convenia i diplomàtic quan fou necessari. I la Revolució turca ha estat i és l'admiració del món civilitzat³¹.

Tant Clemenceau com Ataturk representaven en l'imaginari simbòlic de les esquerres espanyoles el republicanisme laic que lluitava contra els imperis opressors i clericals. Però, la quadratura del cercle l'obtingué Foix quan afegí al model laic i republicà de França i Turquia, el de la Unió Soviètica, del qual calia absorbir l'organització disciplinada i eficaç del seu Exèrcit Roig:

A Rússia, la disciplina féu triomfar la Revolució per damunt de tots els obstacles.

Els fets històrics de més relleu i recents, ens mostren que tot el que no sàpiga imposar-se i imposar una disciplina, és un pertorbador. I si el feble ocupa un càrrec de responsabilitat, més greu resulta la seva inèrcia.

La disciplina ens l'havem d'imposar nosaltres mateixos per a tenir la força moral d'exigir -la a d'altri. Disciplina i pulcritud. I no permetre que cap immoral encara que es digui ell mateix antifeixista, ocupi cap càrrec per íntim que sigui³².

Foix aconseguia unificar el 1937 allò que el 1917-1919 havia estat impossible per a les esquerres catalanes i, en general, espanyoles: l'aliadofília i el sovièticisme revolucionari marxista. De fet, la seva conjunció havia estat el ferment del frontpopulisme dels anys trenta. I per aquesta raó, la propaganda republicana espanyola, fonamentalment durant el govern Negrín, podia recollir tant els temes bèl·lics propis de la francofília dels anys deu (voluntaris catalans inclosos) com el discurs revolucionari i militar soviètic ara tenyit de democratisme popular³³.

³⁰ Pere FOIX, "Disciplina de guerra", *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, p. 32. Una descripció de Clemenceau com a líder carismàtic de la França en guerra el 1914-1918 a Margaret MACMILLAN, *París, 1919. Seis meses que cambiaron el mundo*, Barcelona, Tusquets, 2005, pp. 55-65. Cal ressaltar, seguint el joc de comparacions entre Clemenceau i Negrín, que el premier francès també era llicenciat en medicina, tot i que mai va exercir de metge.

³¹ Pere FOIX, "Disciplina de guerra", *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, p. 32.

³² *Ibid.*

³³ El propi Rovira i Virgili, força allunyat del filosovièticisme de Pere Foix, també afirmà a les planes de *La Humanitat*, el desembre

Funcionaris en peu de guerra...des de la reraguarda

Així, es va estendre, no només en el si de l'AFGC-UGT, sinó en el de tota la funció pública de la Generalitat, un esperit militarista que pretenia identificar els funcionaris com els autèntics soldats de la reraguarda, o al menys, la seva avantguarda. D'aquesta forma, els empleats públics van haver d'assumir tota una sèrie de sacrificis laborals amb els objectius, primer, de donar exemple a la població del seu "abnegat" voluntarisme i, segon, de no aturar una maquinària burocràtica que, tot i que havia funcionat durant els primers mesos de guerra, s'havia de recompondre davant dels molts buits administratius que no havien acabat d'omplir els múltiples particularismes. Per aquests motius, el *DOGC* va publicar al juny del 1937 dos decrets força significatius. El primer anul·lava tots els permisos i llicències que disposaven els empleats de la Generalitat i reclamava la seva incorporació immediata:

Alguns funcionaris dels diferents Departaments, Institucions i Serveis de la Generalitat gaudeixen actualment de llicències o realitzen missions especials, que en aquests moments en els quals la col·laboració individual màxima és necessària, cal revisar per a deixar sense efecte totes aquelles que no siguin motivades pels deures ineludibles de la tasca per a l'assoliment de la victòria,

Per tant, d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1r. Resten sense efecte les llicències i missions especials de tota mena, actualment en curs, concedides o encomanades als funcionaris dels diversos Departaments, Institucions i Serveis de la Generalitat, els quals hauran d'incorporar-se immediatament a llur lloc de treball.

Art. 2n. Els funcionaris que no compleixin la present ordre d'incorporació seran destituïts, i els Caps respectius seran responsables de l'incompliment per part dels afectats, d'aquesta disposició ³⁴.

Aquest decret posava una enorme pressió sobre els caps de servei, obligant-los a actuar com autèntics comissaris polítics de la funció pública. És més, l'enunciat del decret apuntava que en cas d'incompliment de la norma, no només serien sancionats els funcionaris infractors sinó també els caps de servei, responsables en darrer terme de fer-la complir. És creava, així, un joc de responsabilitats i sancions compartides entre caps de servei i empleats subalterns que tenia com a finalitat la fiscalització mútua del compliment laboral i normatiu de tots els funcionaris de la Generalitat. Certament, els caps de servei haurien de vigilar als seus subalterns i aquests als seus caps de servei. D'aquesta forma, ningú podria fiar-se del company i així es dedicaria plenament a la feina pertinent. Generat aquest clima de tensió laboral dins de tots els Departaments de la Generalitat, el següent pas fou la mobilització militar de tots els funcionaris pertanyents a les lleves del 1932, 1933, 1934, 1935 i 1936 ³⁵. La decisió següent del Consell de la Generalitat, emesa el 16 de juny del 1937, fou la supressió

del 1938, que "tot allò que havem vist a la URSS en l'aspecte militar no es prou per a formar-nos una idea exacta de la potencialitat de l'exèrcit soviètic. Però sí és prou per a confirmar la nostra anterior impressió que es tracta d'un exèrcit fort, disciplinat i magníficament dotat de material moderníssim", a Antoni ROVIRA I VIRGILI, *Quinze articles. Viatge a l'URSS*, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985, p. 75.

³⁴ "Decret deixant sense efecte les llicències i ordenant la incorporació al treball de tots els funcionaris", reproduït a *BAFGC*, nº 3, abril-juny 1937, pp. 14-15.

³⁵ "Decret que disposa el compliment estricte de la incorporació a files dels funcionaris compresos en les lleves demandes", reproduït a *BAFGC*, nº 3, abril-juny 1937, p. 15. Veure Apèndix 19: ³⁵ "Decret que disposa el compliment estricte de la incorporació a files dels funcionaris compresos en les lleves de 1932, 1933, 1934, 1935 i 1936".

de les vacances per així poder acabar amb les actituds de resistència al treball que s'havien estès a molts sectors del món laboral. Amb aquesta norma es pretenia posar fi a un concepte "egoista" de la revolució pel qual s'identificava la fi de l'"opressió capitalista" amb el "viure de rendes". D'aquesta forma, les autoritats republicanes volien bandejar la síndrome estesa entre el conjunt del món del treball per la qual es creia que la revolució era sinònim de gaudir de les "llargues vacances del 36". Per aquesta raó, el preàmbul de la disposició de 16 de juny del 1937 deia de forma explícita i contundent:

Les greus circumstàncies que travessa el país afecte al legítim Govern de la República, motivades per l'actual lluita per la independència nacional, exigeixen de tothom els sacrificis necessaris i la perseverança en el treball per a fer compatible la vida de la rera guarda amb el màxim sacrifici dels homes del front. Entenent-ho així, el Govern i les Organitzacions Sindicals, és imperiós que enguany tots els treballadors prescindixin del dret a les vacances remunerades ³⁶.

Aquest preàmbul posava de manifest que, malgrat la tibantor que podia existir entre totes les administracions públiques, existia oficialment una sintonia discursiva entre el govern de València i el de la Generalitat al voltant de com havia d'organitzar-se la funció pública en un context de guerra. Però, no només això, sinó que la identificació es produïa en el terreny ideològic: el DOGC, com expressió del Govern de la Generalitat i del Parlament de Catalunya, no dubtà a afirmar que la lluita de Catalunya era una "lluita per la independència nacional", òbviament, d'Espanya enfront de les potències invasores nazi-feixistes. L'esperit del decret anterior es va fer ràpidament extensible als funcionaris i en data de 23 de juny del 1937 el DOGC publicà un decret pel qual se suprimien les vacances dels empleats públics de la Generalitat:

Per imperatiu categòric del moment actual, tots els ciutadans han d'intensificar llur esforç per tal de portar la col·laboració que reclama la gravetat de les circumstàncies que viu Catalunya; i essent els funcionaris de la Generalitat els que hi han de donar l'exemple d'intensificació del treball necessari a l'obra comuna, d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Resten suspeses, enguany, les vacances que, reglamentàriament, haurien de gaudir tots els funcionaris i altre personal de la Generalitat de Catalunya i de tots els organismes, institucions i centres que en depenen ³⁷.

Paral·lelament, les diferents conselleries i departaments decretaren ordres particulars per tal d'aplicar la fi dels permisos i llicències i la supressió de les vacances de la manera més adient i efectiva al seu servei. Aquest fou el cas de la Conselleria i Departament de Governació que el mateix 23 de juny també veia publicada una ordre del Conseller Martí i Feced que assenyalava:

Com a conseqüència del Decret del 19 del mes corrent, que fa referència a la prohibició de fruit els funcionaris de la Generalitat les vacances reglamentàries d'enguany,

He resolt:

³⁶ "Decret que disposa per aquest any la supressió de Vacances per a tots els treballadors", reproduïa BAFGC, nº 3, abril-juny 1937, p. 12.

³⁷ DOGC, nº 174, 23-VI-1937, p. 1065. Reproduït a "Decret que suspèn les vacances dels funcionaris", BAFGC, nº 3, abril-juny 1937, pp. 12-13.

Dintre l'improrrogable termini de tres dies, a comptar des de la publicació de la present Ordre al DIARI OFICIAL., tots els funcionaris d'aquest Departament, qualsevol que sigui llur categoria, que es trobin en ús de llicència o de permís, es reintegraran a llurs tasques habituals als Serveis als quals estiguin adscrits; amb l'avertiment que si no ho fan els seran aplicades les sancions corresponents. Els funcionaris als quals hagi estat atorgada llicència per malaltia justificada i les funcionàries que a la tinguin per a complir llurs deures maternals, seguiran fent-ne ús fins a llur total guariment o fins a acabar el termini prefixat a l'efecte, a reserva de les degudes comprovacions, quant als primers, i de les ulteriors resolucions que adopti aquesta Conselleria ³⁸.

Aquest esperit de "funcionaris en peu de guerra" es produí després d'una primera meitat del 1937, en el qual la tasca legislativa de la Generalitat en matèria de funcionaris s'havia concentrat en el terreny exclusiu dels sous i dels horaris laborals. Així cal destacar l'ordre de 23 de març "que fixa els havers de certs funcionaris de Jurats Mixtos", o la de 23 d'abril que establia "uns tipus únics de salaris per al personal obrer de Cultura" i, finalment, el "Decret fixant la remuneració bàsica dels peons d'Obres públiques i la unificació de Capatassos i Zeladors" del 31 maig del 1937 ³⁹. Tanmateix, tot i la identificació de l'AFGC-UGT amb la retòrica militarista i ordenancista del negrinisme, l'Associació de Funcionaris no es va oblidar en cap moment de la seva condició de sindicat i, per tant, de la seva funció com a negociadora i garantidora dels drets laborals dels funcionaris. Aquest fet era fonamental per no perdre la seva clientela en detriment, per exemple, del Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (SUFGC)-CNT. I fou en aquest context que es celebrà l'Assemblea Ordinària de l'AFGC-UGT l'1 d'agost del 1937 ⁴⁰.

³⁸ DOGC, nº 174, 23-VI-1937, p. 1067.

³⁹ Reproduïts a *BAFGC*, nº 3, abril-juny 1937, pp. 9-11.

⁴⁰ *Treball*, 24-VII-1932, p. 2.

55. LA PROPOSTA DE CONVERSIÓ DE L'AFGC-UGT EN FEDERACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT-UGT I LA SEVA ORIENTACIÓ SOCIALISTA UNIFICADA

El PCE com el PSUC aconseguiren abordar amb èxit l'espai de les classes mitjanes republicanes i aquelles que, sense ser-ho i sentir-se més properes al bàndol "nacional", identificaren als comunistes stalinistes com una útil i eficaç opció d'ordre contraposada als eixelebrats i violents anarcosindicalistes. Per a les classes mitjanes de la zona republicana, la insurrecció de les bases llibertàries del maig del 1937 els recordà la pràctica de la "gimnàstica revolucionària" anarquista dels anys previs a la Guerra Civil. No era d'estranyar, per tant, que s'albirés l'opció negrinista com una interessant via per restablir l'ordre social i polític a la zona republicana. Ara bé, amb una excepció, la confiança de les classes mitjanes no va recaure en el PSOE, partit al qual pertanyia Juan Negrín, ni tampoc en els partits republicans. Certament, el Partit Socialista Obrer Espanyol patia un terrible desgast fruit d'una irresoluble i caïnita crisi interna; a més a més, la gestió governamental de Largo Caballero recollí un balanç negatiu en considerar-se que havia fracassat en la política de domesticació dels anarquistes i dels sectors més ultrarevolucionaris. Així, la substitució de Largo Caballero per Negrín no millorà la imatge del PSOE, sinó que pel contrari reforçà la del PCE i la del PSUC, ja que la persistent propaganda filonegrinista dels comunistes acabà per identificar el nou primer ministre, no com un home del PSOE, sinó com un "instrument" del PCE. A força de reiterar aquesta idea, acabà per esdevenir una "veritat" per a l'opinió pública ¹. Per la seva part, els partits republicans tampoc gaudiren del suport esbromador de les classes mitjanes. Arran dels esdeveniments revolucionaris de juliol del 1936, les formacions republicanes iniciaren un accelerat procés de descomposició i minimització orgànica. Mancats d'unes sòlides bases militants, les devaluades forces del republicanisme espanyol acompliren el servei de prestar a la República homes experts en la gestió pública i en la diplomàcia, cobrint els espais de caire tecnocràtic que els partits obreristes no podien cobrir ². De vegades, alguns líders i quadres del republicanisme, decidiren donar el pas de travessar el camí que conduïa del republicanisme cap el PSOE o el PCE, o de l'ERC i Acció Catalana cap el PSUC. I alguns

¹ Un intent de desmentir el sotmetiment polític de Juan Negrín envers el PCE a Ricardo MIRALLES, *Juan Negrín...op. cit.*, pp. 11-47. En aquesta línia, Helen GRAHAM, *El PSOE en la Guerra...*, *op. cit.*; i també Julio ARÓSTEGUI, "La personalidad política de Juan Negrín", *La Guerra Civil*, nº 15, "Historia 16", 1986, pp. 72-77. En tot cas, allò que tots tres autors confirmen fou l'èxit de la propaganda antinegrinista en presentar a Negrín com un titella dels comunistes i de la URSS.

² I, tanmateix, aquells republicans que no es van plegar a l'anomenat "dictat" dels revolucionaris hagueren de fugir fora d'Espanya tal i com indica el líder d'Unión Republicana, Diego Martínez Barrio, a les seves memòries. Aquesta fugida d'alts tècnics i polítics qualificats republicans afavorí l'aïllament de Manuel Azaña com a reconstructor de l'espai republicà espanyol: "Faltáronle, entonces, al presidente de la República [Azaña], consejeros y amigos. Los de su predilección estaban atareados o ausentes [...] Descarriada la brillante pléyade, ornato y orgullo de la República. Ningún criterio firme con que contrastar el propio, y ningún aliento para combatir los naturales desmayos del ánimo. Sólo, frente a sí mismo, y frente a la dramática sucesión de las horas, que se diferenciaban esencialmente de aquellas fecundas que el señor Azaña quería dedicar al engrandecimiento y progreso de la patria", a Diego MARTÍNEZ BARRIO, *Memorias*, Barcelona, Planeta, 1983, p. 376. Una visió de conjunt de l'espai republicà durant la Guerra Civil a Octavio RUIZ MANJÓN, "El republicanismo ante el conflicto", *La Guerra Civil*, nº 15, "Historia 16", 1986, pp. 78-87.

dels republicans que, com Mariano Ansó, no donaren aquest pas, mostraren més fidelitat per Negrín que pel líder del seu corresponent partit³.

L'AFGC-UGT sota l'òrbita del PSUC

A Catalunya, el PSUC acomplí amb un notable èxit, en detriment de l'ERC, el paper de nou receptor de les aspiracions de les classes mitjanes "republicanes". Certament, fins el 1937, el 60% dels afiliats del PSUC es trobaven adscrits al sector dels obrers industrials, mentre que el 20% provenia del sector primari, el 16% dels assalariats no industrials i el 2% s'identificava com a membre de la "petita burgesia"⁴. Aquesta tendència afiliativa recollia la persistent tendència del socialisme català de voler competir en el mateix terreny socio-professional que l'anarcosindicalisme: el del treballador manual. I aquesta havia estat una de les raons que explicava també el continuat fracàs expansiu del sindicalisme socialista a Catalunya. Ara bé, durant els anys 1935-1937, les diferents agrupacions i formacions socialistes i comunistes de Catalunya incidiren en la voluntat de créixer afiliativament en aquell sector on la CNT tenia poc a guanyar: el sector dels serveis, on, per número, destacaven els mercantils i, per prestigi polític i intel·lectual dels seus dirigents i empleats, els funcionaris. L'únic problema, com ja s'ha analitzat en planes precedents, era l'enorme competència existent dins d'aquest espai socio-professional entre l'ERC, el POUM i el PSUC. En rigor, fins l'estiu del 1936, l'ERC capitalitzà l'espai dels mercantils i dels funcionaris. Però l'esclat de la revolució i de la Guerra Civil posà sobre la taula a dos durs competidors: el POUM i el PSUC. Aquests comptaven amb un instrument enquadrador del qual no disposava l'Esquerra: un sindicat general de treballadors. Mentre el POUM disposava de la FOUS, el PSUC disposava de la UGT. En els primers mesos de la guerra, el POUM competí amb el PSUC en el repartiment de l'espai mercantil: els maurinistes els enquadren en la FOUS, mentre que el PSUC pogué acostar-se al CADCI a través d'una direcció filo-psuquista encapçalada per Pere Aznar. En el terreny dels funcionaris de la Generalitat, l'AFGC s'adherí, com el CADCI, a la UGT. Però la situació es va complicar quan la FOUS decidí integrar-se a l'estiu del 1936 en el sí de la UGT, aconseguint qüestionar el predomini dels socialistes unificats en l'àmbit dels mercantils i del funcionaris.

Els Fets de Maig del 1937 van permetre al PSUC recuperar, en detriment del POUM, el seu predomini en el sector dels serveis. Durant l'estiu del 1937, el CADCI i l'AFGC-UGT portaren a terme les seves corresponents assemblees a través de les quals es dotaren d'uns Consells directius o executius netament filopsuquistes. L'assemblea general extraordinària del

³ Un exemple més que il·lustratiu a Mariano ANSÓ, *Yo fui ministro de Negrín*, Barcelona, Planeta, 1976.

⁴ Josep PUIGSECH FARRÀS, *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la internacional Comunista durant la Guerra Civil*, Vic, EUMO, 2001, pp. 135-144.

CADCI es va celebrar el diumenge 11 de juliol del 1937 i tenia com a ordre del dia la modificació dels Estatuts de l'entitat i l'elecció d'un nou Consell directiu. Així, s'acordà que el CADCI no podia adherir-se a cap partit polític, però s'establiren tota una sèrie de senyals d'identitat que l'aproparen amistosament al socialisme unificat. Per exemple, s'acceptà que la bandera oficial del CADCI no fos només la "catalana" sinó també la roja "símbol del proletariat de tot el món". Finalment, s'adoptaren fórmules organitzatives pròpies dels cercles marxistes: el Consell directiu passà a denominar-se Consell executiu i la figura del president fou substituïda per la del secretari general. Per a aquest càrrec, l'assemblea escollí el seu antic president, l'antic membre del Partit Català Proletari i ara dirigent del PSUC, Pere Aznar, el qual comptà amb un Consell Executiu netament filo-PSUC amb Manuel Aragó com a secretari interior, Joan Malagarriga com a secretari, Agustí Cid com a comptador, Àngel Gutiérrez de cretari d'acció social, Salvador Roca i Roca de secretari de cultura, Ignasi Juvés en la secretaria d'assegurances i previsió, Lluís Blanco de secretari de cultura física, Ramon Massip a la secretaria de propaganda i Andreu Piquer a la de delegacions⁵.

Per fer més evident el posicionament pro-socialista unificat del CADCI es va aprovar una proposició que era, no només una aposta decidida pel govern de la Generalitat constituït a finals de juny del 1937 i que havia deixat fora als anarcosindicalistes, sinó sobretot una desmesurada exaltació de la figura del secretari general del PSUC, Joan Comorera, el qual era presentat bàsicament com la peça clau i imprescindible del nou govern :

Que el CADCI, en nom dels seus associats, felicití l'obra que realitza el nostre Govern de la Generalitat. Que estem disposats a col.laborar en tot en la seva obra, perquè resulti fecunda per a la revolució popular, per a la consecució de la victòria de les nostres armes en la guerra i per a Catalunya, i particularment, el Conseller d'Economia, Joan Comorera, que en el poc temps de la seva comesa ja ha aconseguit el que tant de temps que exigia la reorganització de la nostra economia: o sia, la constitució dels Consells Generals d'Indústria, en els quals esperem que la classe mercantil també tindrà la seva representació per a enfortir les noves bases econòmiques per què s'haurà de regir el nostre poble, com a fruit dels neguits de l'hora que vivim⁶.

En una línia molt semblant s'expressà l'assemblea general ordinària que l'AFGC-UGT va celebrar l'1 d'agost del 1937, poc més de quinze dies després de la realitzada pel CADCI, la qual escollí la següent Junta Central o de Govern: Joan Coloma i Chalmeta com a president (Economia); Felip Barjau i Riera com a vice-president (Assistència Social); Josep Patau i Datzira com a secretari general (Finances); Artur Corominas i Macià com a vice-secretari (Cultura); Joan Bruguera i Marieges com a secretari d'organització (Justícia); Eduard Chaparro i Riera com a secretari de relacions (Parlament); Josep Doix i Abelló com a secretari administratiu (Finances); Dalmau Pons i Brú com a comptador (Treball); Josep Menéndez i Campillo com a bibliotecari primer (Obres Públiques); Francesc Alférez i Gai com a bibliotecari segon (Proveïments); i Nicolau Boada i Nogué com a arxiver (Agricultura)⁷. El

⁵ *Treball*, 13-VII-1937, p. 4.

⁶ *Íbid.*

⁷ Entre parèntesi s'indiquen els departaments de la Generalitat en els quals treballaven cadascun dels membres de la Junta Central o de Govern de l'AFGC-UGT; a *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, p. 34.

conjunt dels seus membres formaven part o eren simpatitzants del PSUC. Poc després d'aquesta assemblea, el 12 d'agost del 1937, morí el president de l'AFGC-UGT, Joan Coloma i Chalmeta "a conseqüència d'una crisi post operatòria [...] a la Vil·la de Salut L'Aliança", i fou substituït interinament fins pràcticament el final de la guerra pel vicepresident Felip Barjau, membre destacat del PSUC⁸.

A l'igual que el CADCI, l'AFGC-UGT també va esdevenir un exemple notori de la capacitat de penetració social i política que el PSUC va començar a assolir, després del maig del 1937, entre bona part dels sectors que integraven les classes mitjanes urbanes. Així, de ser una associació que l'ERC havia controlat entre el 1934 i el 1936, l'AFGC havia acabat per orientar-se, a partir de la primavera del 1937, cap a l'espai del socialisme unificat. De fet, durant la presidència del poumista Molins i Fàbrega (tardor del 1936-primavera del 1937), l'AFGC-UGT ja s'havia anat transformant en una entitat cada cop més controlada pels homes del PSUC, fins que els Fets de Maig del 1937 determinaren l'expulsió i marginació dels afiliats i simpatitzants del POUM. En definitiva, després dels Fets de Maig del 1937, l'AFGC-UGT i el CADCI van exemplificar la tendència del PSUC com a receptor de les classes mitjanes catalanes urbanes. Així, a partir del 1937-1938, a Barcelona-ciutat, entre els nous afiliats del PSUC els obrers industrials van representar un 43,2% enfront del 44,19% d'empleats, entre els quals lògicament s'integraven els funcionaris. I en el conjunt general de Catalunya, l'afiliació d'obriers industrials s'havia reduït el 40'84% davant del 42'18% de pagesos, concepte que incloïa bàsicament els petits propietaris i parcers, i del 16% d'empleats, petits comerciants i intel·lectuals⁹.

Felip Barjau: "Catalunya és UGT"

En rigor, després d'agost del 1937, l'AFGC-UGT s'orientà cap el socialisme unificat i tingué com a figura preeminent a Felip Barjau. Aquest havia format part de diversos Comitès executius de la USC. En el constituït el juliol del 1931, Barjau coincidí amb Enric Torras, Joan Capdevila i els funcionaris Joan Comorera i el traspassat president de l'AFGC-UGT Joan Coloma i Chalmeta. En el del 1932, Barjau fou escollit com a membre suplent coincidint amb els que serien membres de l'AFGC Rafael Folch i Capdevila i Emili Saleta. El novembre del 1933 va ser escollit diputat a les Corts de Madrid. Paral·lelament, entre el 1933 i el 1936, va participar també les diferents temptatives i processos endegats per la USC d'unificació de l'espai socialista de Catalunya. Tota aquesta actuació política va anar acompanyada d'una intensa activitat periodística de partit, ja que va formar part del consell de redacció de *Justícia Social* juntament amb els germans Xirau, Rafael Campalans o Emili Mira, tots ells funcionaris

⁸ "BIOGRAFIES. Joan Coloma i Chalmeta", *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, pp. 18-19.

⁹ Josep PUIGSECH FARRÀS, *Nosaltres, els comunistes catalans...*, op. cit., pp. 135-144.

de la Generalitat. Finalment, cal destacar que Felip Barjau s'havia mogut, als anys vint i principis dels trenta a prop dels àmbits sindicals llibertaris i havia estat partidari, com molts dels personatges vinculats al marxisme català, de reconvertir la CNT en una central obrera filocatalanista i filosocialista. En tot cas, el seu coneixement del medi sindical i la seva experiència en el món de l'alta política i de la burocràcia, tant de Barcelona com de Madrid, facilità la irrupció de Barjau en la direcció de l'AFGC-UGT ¹⁰. En darrer terme, resultava obvi que la direcció de l'AFGC-UGT restava en mans d'homes vinculats a la USC, partit d'on havien sorgit la major part dels tècnics i professionals, fins i tot amb carrera universitària, del Partit Socialista Unificat de Catalunya. Fet que contrastava amb la preeminència que, tant en el Secretariat com en els sindicats de treballadors manuals i mercantils de la UGT, exerciren els homes procedents del Partit Comunista de Catalunya, Partit Català Proletari o la FC del PSOE ¹¹.

En tot cas, Felip Barjau esdevingué un president de l'AFGC-UGT que acomplí disciplinadament la línia i els objectius polítics i sindicals que li plantejà la direcció de la UGT de Catalunya durant la segona meitat de la Guerra Civil. En aquest sentit, una de les principals fites de la UGT a Catalunya, després dels Fets de Maig del 1937, fou remodelar la seva estructura orgànica, fonamentada en les Federacions d'Indústria, la qual havia estat parcialment adulterada pel caòtic procés d'afiliació sindical obligatòria. Aquest havia provocat, no només l'entrada massiva d'adherents als rengles de la UGT, sinó també d'associacions i entitats que, com el CADCI i l'AFGC, posaren com a condició indispensable del seu ingrés mantenir la seva independència formal dins de la UGT. A més a més, la incorporació massiva dels sindicats de la FOUS havia provocat que algunes federacions o sindicats locals estiguessin en mans del POUM, fet que havia provocat enormes tensions amb la direcció regional de Catalunya plenament vinculada al PSUC.

Però un cop que es van depurar els elements poumistes de l'ugetisme de Catalunya, s'enfortí encara més la direcció socialista unificada de la UGT, amb l'ex-PC de C i metal·lúrgic Josep del Barrio com a secretari general. I fou en aquesta conjuntura post-maig del 1937, que la direcció de la UGT proposà la convocatòria d'un III Congrés del sindicat que havia de celebrar-se els darrers dies d'octubre del 1937. La finalitat última de la reorganització ugetista de Catalunya era configurar la sindical socialista unificada en un autèntic moviment de masses que eclipsés definitivament l'anarcosindicalisme. Així, en els mesos previs al III Congrés, s'elaborà des de les planes del Butlletí de l'AFGC-UGT un discurs en el qual es va reinterpretar de dalt a baix el paper de l'ugetisme a la Catalunya dels anys trenta, fins el punt

¹⁰ Josep Lluís MARTÍN I RAMOS, *Els orígens del Partit Socialista Unificat...*, op. cit., pp. 108-113 i 204; i Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista...*, op. cit., pp. 30-31, 109, 119-120, 153-156 i 168.

¹¹ David BALLESTER, *Els anys de la guerra...*, op. cit., pp. 91-126.

de plantejar que les relacions del socialisme català i de l'espanyol s'havien fonamentat en la mútua comprensió a l'entorn de la qüestió catalanista i el tema estatutari. En aquesta línia s'expressa el president de l'AFGC-UGT, Felip Barjau a través de l'article titulat "Catalunya UGT", en el qual ressaltava que

Al nostre entendre, no ha estat un etzar [sic], ni una de tantes calamitats intervinents, les que han produït l'afluència majoritària dels treballadors catalans com ugetistes. Els fets més trascendentals ocorreguts dintre la dècada que vivim i que quedaran màximament registrats a la història del nostre país, són tots ells presidits per l'orientació, acció i control de la gran UGT d'Espanya¹².

Així, Barjau assenyalava que tot el procés que havia conduït a la proclamació de la Segona República havia estat pràcticament mèrit exclusiu del socialisme obrer espanyol i, fonamentalment, de la seva central sindical, la UGT. Així, s'obviava el coqueteig del PSOE i la UGT amb la Dictadura i es presentava al partit presidit per Besteiro com la principal força opositora a Primo de Rivera i la Monarquia. Àdhuc, s'arribava a assenyalar que el PSOE i la UGT havien estat els grans valedors de l'Estatut del 1932:

Neixia un nou món pels espanyols i pels catalans. Macià jugava fort al costat de Prieto i Largo Caballero. El president de la UGT d'Espanya era a l'ensems president del Congrés de diputats, i salvava amb llur concurs i influència la dignitat i tot el sentiment polític d'un poble. L'Estatut de Catalunya era la gran il·lusió i la gran esperança¹³.

Aquesta interpretació contrastava amb la visió que els cercles de l'ERC i de la mateixa USC havien ofert de Manuel Azaña el 1932, quan aquest havia estat presentat com el gran valedor de la causa estatutària catalana entre els cercles governamentals i polítics de Madrid¹⁴. Però els temps havien canviat el 1937: Azaña ja no era primer ministre sinó un president de la República amb poca influència sobre el primer ministre socialista, Juan Negrín, el qual, per contrast, sí que gaudia d'un notable suport polític, fins i tot d'homes que, com Mariano Ansó, pertanyien al partit d'Azaña, Izquierda Republicana. Aquesta reinterpretació filo-PSOE i filonegrinista realitzada pel president de l'AFGC-UGT era il·lustrativa de l'aiguabarreig ideològic que conformava el món del socialisme unificat de Catalunya. Perquè, tot i l'adhesió del PSUC a la III Internacional, el socialisme unificat no era hereu exclusiu del PCE de Catalunya, sinó també de la Federació Catalana del PSOE. Per tant, el socialisme unificat es veia en l'obligació de venerar el passat d'ambdós partits fins el moment de la seva fusió en el PSUC juntament amb a la USC i el PCP. Ara bé, la fórmula governamental del negrinisme donà validesa a la combinació de socialisme democràtic i stalinisme del socialisme unificat. Per tant, l'exaltació que un Felip Barjau ugetista i socialista unificat feia del PSOE no era necessàriament contradictòria ni esperpèntica, sinó plenament lògica donats els seus orígens orgànics i ideològics del PSUC. D'altra banda, també tenia com a objectiu demostrar

¹² Felip BARJAU, "Catalunya UGT", *BAFGC*, nº 4, juliol-agostsetembre 1937, p. 13.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ La posició d'Azaña davant del projecte d'Estatut del 1932 a Manuel AZAÑA, *Defensa de la autonomia de Catalunya*, Barcelona, Undarius, 1977; Les intervencions parlamentàries dels diputats catalanistes d'esquerres en el debat parlamentari de l'Estatut a Fèlix CUCURULL (ed.), *La defensa de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya*, Barcelona, Undarius, 1977.

a Negrín, tot ensabonant-lo, que la Generalitat i l'autonomia regional catalana podien ser fàcilment compatibles amb l'esforç centralitzador i de comandament únic endegat pel govern de la República. La direcció del PSUC i de la UGT entenien que amb la marginació governamental de la CNT i amb la paritat de conselleries entre l'ERC i el PSUC en el nou govern de la Generalitat, copiant a la catalana el model de govern negrinista de socialistes, comunistes i republicans estava tot resolt. A més a més, aquesta interpretació permetia a Felip Barjau ressaltar que la marginació del cenetisme també s'havia produït en el terreny sindical i que el seu espai havia estat ocupat per l'uguetisme:

[...] si la UGT s'hagués deixat emportar per les impetuositats irreflexives com altres organitzacions, a hores d'ara on seria Espanya?, què seria de Catalunya i de les nostres il·lusions i desigs?, què en podríem esperar veuren realitzats?

Catalunya, doncs, al nostre entendre, és UGT per aquestes raons d'alta transcendència històrica¹⁵.

Com a complement, el butlletí de l'AFGC reproduí de la revista *Moments* un extens article del secretari general de la Federació Local de Sindicats de la UGT, Francisco Jiménez, titulat significativament "La UGT organització de masses abans del 19 de juliol". En aquest article s'assenyalava que el gran pas endavant en la ruptura de l'hegemonia cenetista a Catalunya havia estat la desmesurada febre insurreccional dels anarcosindicalistes i la fusió de la CGTU dins la UGT. Si bé el primer aspecte resultava enormement encertat, el segon punt esdevenia totalment inversemblant doncs, abans del 1936, el sindicalisme comunista stalinista era pràcticament inexistent a Catalunya. En tot cas, allò que resultava important era el sentit de superioritat que la UGT de Catalunya manifestava enfront de la CNT en la conjuntura post-maig del 1937:

Amb manca de quadres, amb una oposició sistemàtica i violentíssima en alguns casos contra la nostra organització per part de la CNT, que s'adonava que se la desplaçava ràpidament del control de les masses treballadores de Catalunya, i posava en joc "tots els procediments" per a evitar-ho [...].

A desgrat d'aquests inconvenients, que en moltes ocasions semblaven infrangibles, hem aconseguit de tenir avui una organització numèricament majoritària a Catalunya, i, moralment, la que, sense disputa de cap mena, representa la voluntat dels catalans¹⁶.

De l'Assemblea General Ordinària de l'AFGC-UGT al III Congrés de la UGT de Catalunya

L'AFGC-UGT va assumir com a propis els plantejaments organitzatius i polítics de la UGT de Catalunya. A principis d'agost del 1937 es va celebrar l'Assemblea General ordinària de l'AFGC-UGT en la qual s'acceptà convocar un congrés que reconvertis l'Associació de Funcionaris en la Federació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya-UGT. Així, en la memòria que es redactà sobre els acords de l'Assemblea General es deia:

Un altre dels aspectes que han preocupat fonamentalment a la Junta de Govern, ha estat la necessitat de donar una altra organització a l'Associació assimilant-la en el possible a les normes que són pròpies a la Unió General de Treballadors. És d'aquí que neix la nostra proposició de crear la Federació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya [...]¹⁷.

¹⁵ Felip BARJAU, "Catalunya UGT", *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, p. 14.

¹⁶ F. JIMÉNEZ, "La UGT organització de masses abans del 19 de juliol", *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, pp. 28-29.

En darrer terme, la proposta de convertir l'AFGC-UGT en una Federació sindical dins de la UGT havia de significar, en realitat, la fi de la independència orgànica de l'AFGC i pretenia, també, simbolitzar la tendència a la centralització organitzativa enfront de l'individualisme i el "campi qui pugui" intern que havia caracteritzat a totes les forces polítiques i sindicals durant el primer any de la guerra. I aquest esperit fou el que es manifestà a les planes del butlletí de l'AFGC-UGT davant de la celebració del III Congrés de la UGT de Catalunya que, finalment, s'hauria de fer el novembre del 1937:

Saludem al III Congrés de la UGT a Catalunya, amb la confiança que aquest ha de respondre a l'interès amb que tota la classe treballadora del nostre país, ha vist la convocatòria del Comici que hom ha anomenat encertadament *El Congrés de la Responsabilitat*¹⁸.

La celebració al Palau de la Música del III Congrés de la UGT de Catalunya escollí com a president de la UGT de Catalunya a Rafael Vidiella (arts gràfiques), com a vicepresident a Josep Moix (ram tèxtil), com a secretari general a Miquel Ferrer (mercantil) i com a secretari d'economia a Joan Frojosà (torner). Aquesta distribució de càrrecs confirmava el predomini de la UGT catalana en els seus feus clàssics: sector terciari, tèxtil i arts gràfiques. D'altra banda, es conformà la nova estructura orgànica a través de la qual s'establí un Comitè de Catalunya o Consell Regional que assumia funcions de Comitè Central i el Secretariat de Catalunya de set membres que era l'autèntic poder executiu del sindicat. A més a més, s'aprovà la vertebració en Federacions d'Indústria, tot i que la seva implantació esdevingué molt més lenta del que s'esperava. Certament, a l'estiu del 1936 estaven plenament constituïdes aquelles tradicionalment vinculades al món del treball manual, espai en el qual la UGT sempre havia volgut competir amb la CNT: transport, construcció, metall, treballadors de la terra, arts gràfiques i fusta. A partir del 1937, es constituïren, a través dels congressos corresponents, les que podríem denominar Federacions d'Indústria de coll blanc: funcionaris municipals, correus i banca, borsa i estalvi. Tanmateix, l'AFGC-UGT no va fer el seu I congrés fins el setembre del 1938, mig any abans d'acabar-se la guerra. Durant aquest lapse de poc més d'un any (agost 1937-setembre del 1938), l'AFGC-UGT continuà mantenint les seves sigles habituals¹⁹. Ara bé, sembla probable que es consentís la pervivència de la denominació AFGC-UGT com una mostra de bona voluntat de la direcció ugetista envers els sectors més nacionalistes del sindicat. Cal tenir present que el CADCI i el conjunt del sector dels mercantils propers a la UGT van donar enormes problemes a la direcció ugetista de Catalunya. Mentre aquesta pretenia que el CADCI es dissolgués i els seus membres s'integressin en la Federació de Treballadors Mercantils, els elements propers a l'ERC i a

¹⁷ "Memòria llegida i aprovada en el transcurs de l'Assemblea General ordinària, celebrada el dia 1 d'agost passat", *BAFGC*, nº 4, juliol-agost-setembre 1937, pp. 10-11.

¹⁸ "Editorial", *BAFGC*, nº 5, octubre-novembre 1937, p. 1.

¹⁹ David BALLESTER, *Els anys de la guerra...*, op. cit., pp. 81-88, 103-104 i 151-179.

Estat Català lluitaren per evitar la desaparició i ugetització del CADCI, ja que volien convertir-lo en el pal de paller d'una tercera sindical de filiació exclusivament nacionalista. Així, si aquesta tercera sindical es convertia en una realitat podia succeir que l'AFGC-UGT tingués la temptació d'adscriure's-hi. En conseqüència, fins aproximadament el setembre del 1938, sembla que la direcció de la UGT de Catalunya va permetre el manteniment de les sigles de l'AFGC, tot i que aquesta, a la pràctica, va actuar com una federació més de la UGT.

XVII. L'AFGC-UGT I EL COMITÈ DE RELACIONS D'OBRERS I ENPLEATS DE LA GENERALITAT-CNT AL SERVEI DEL "GOVERN DE LA VICTÒRIA" (MARÇ 1938-ABRIL 1939)

56. DE L'OFICINA AL FRONT DE GUERRA: EL DISCURS BÈLLICISTA DE L'AFGC-UGT

Després de l'Assemblea General de l'agost del 1937 i del congrés de la UGT de Catalunya del novembre del mateix any, l'AFGC-UGT, tot i no convertir-se encara de forma oficial en una Federació d'Indústria, s'acomodà plenament al discurs polític del socialisme unificat i a l'estructura orgànica de l'uguetisme català. Identificada amb aquesta línia, l'AFGC-UGT assumí també la retòrica negrinista que apuntava la necessitat de concentrar tots els esforços laborals i militars en l'obtenció de la victòria en la lluita contra els "nacionals". La mateixa direcció de la CNT assumí, des de finals del 1937, les consignes polítiques del negrinisme i novament s'obrí un període de revifament dels Comitès d'Enllaç entre la UGT i la CNT, que també es van fer extensibles a l'àmbit de la funció pública de la Generalitat. Amb l'inici de l'entrada de les tropes "nacionals" en territori català, el març del 1938, i el consegüent seguici de desfetes militars de l'Exèrcit Popular de la República, l'AFGC-UGT va intensificar encara més el discurs sobre la responsabilitat cívica i militar dels funcionaris envers l'esforç bèl·lic. Així, la centralització de la direcció política i militar de la guerra esdevingué la condició indispensable per guanyar el conflicte civil. En rigor, la identificació de l'AFGC-UGT amb els Tretze punts de l'anomenat "Govern de la Victòria" constituït per Negrín el 5 d'abril del 1938 va ser total.

Refugiats, proveïments i atur: el punt de vista de l'AFGC-UGT

La major intensitat de la posició i del discurs militarista de l'AFGC-UGT va coincidir en el temps amb una realitat bèl·lica desfavorable a la República. Entre juny i octubre del 1937 tota la costa Cantàbrica va caure en poder dels "nacionals", fet que els hi va permetre concentrar totes les seves forces en el front d'Aragó. Davant d'aquesta situació amenaçant, l'Exèrcit Popular de la República inicià, el desembre del 1937, una ofensiva a l'Ebre que va culminar el 22 de febrer del 1938 amb la conquesta de Terol. Tanmateix, durant la segona meitat de març, els "nacionals" recuperaren Terol i Belchite, avençaren per la riba dreta de l'Ebre fins a Casp i trencaren el front d'Osca. Finalment, i com a conseqüència d'aquesta ofensiva, les tropes franquistes entraren i ocuparen la franja occidental de la província de Lleida. D'aquesta forma, el conjunt de la societat catalana va començar a prendre consciència que la guerra ja no era una cosa llunyana sinó una realitat ben propera. Aquesta sensació s'incrementà, a l'abril del 1938, amb l'ocupació de Lleida i amb la generalització dels bombardeigs damunt la línia costanera de Catalunya i, molt especialment, sobre Barcelona ¹.

¹ L'inici de l'ocupació militar de Catalunya a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA, *L'ocupació militar de Catalunya...*, op. cit., pp. 21-32; i sobre la caiguda de Lleida, Joan SAGUÉS SAN JOSÉ, *Una ciutat en guerra. Lleida en la guerra civil espanyola (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, pp. 507-579. Per els bombardeigs sobre Barcelona, Joan VILLARROYA, *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

I és que per aquestes dates, la ciutat Comtal ja s'havia convertit en la capital de la República amb el trasllat des de València, el novembre del 1937, del govern presidit per Juan Negrín ².

L'apropament del front de guerra a Catalunya potencià la militarització de la societat catalana. Aquesta es va concretar a partir d'un major enquadrament de la població civil amb problemes com el dels refugiats o el dels danys causats pels bombardeigs. El març del 1938, el govern de la Generalitat apuntava la xifra d'uns 700.000 refugiats que, el novembre del mateix any, havien augmentat fins arribar, segons les fonts oficials, a més d'un milió. Entre l'abril de 1937 i el novembre de 1938, la densitat mitjana de la població barcelonina gairebé es multiplicà per dos, introduint significatius canvis en l'aspecte de la ciutat. No sols Barcelona, sinó tota la reraguarda catalana semblaven a punt del col·lapse. La immigració havia desbordat les possibilitats d'una distribució racional de la població, accentuant-se problemes com l'atur o la manca de subsistències, així com les seves derivacions socials o fins i tot sanitàries ³. D'aquesta forma, un decret del 10 de febrer del Conseller de Treball Rafael Vidiella, establí la constitució amb caràcter transitori d'un nou servei de la Generalitat anomenat Comissions Inspectores de les Oficines i Registres de Col·locació Obrera de Catalunya. Aquestes Comissions, en els Municipis que eren cap de circumscripció, devien estar formades per tres representants de la UGT, la CNT i la Unió de Rabassaires, i presidides per un delegat de la Conselleria de Treball. En el cas dels municipis que eren cap de comarca, el president de les Comissions havia de ser l'alcalde. En aquest sentit, el Secretariat de Catalunya de la UGT recolzà la iniciativa de Rafael Vidiella, aleshores membre i dirigent de la UGT i del PSUC, i ordenà de forma taxativa als seus afiliats que col·laboressin en les feines de les Comissions ⁴.

Però de poc serviren les crides de la UGT en suport de la recol·locació laboral dels refugiats. L'allau de gent que fugia a Catalunya des de les zones ocupades pels "nacionals" era infinitament superior a l'oferta laboral que podien generar les indústries de guerra i les

² José Manuel RÚA, "Barcelona, capital de tres governs", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 26-27. Aquest article es troba reproduït íntegrament a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 498-500.

³ Joan SERRALLONGA, "Refugiats de guerra a Catalunya. La recerca de solucions per resoldre l'èxode de la població civil", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 216-223 i 226-227. Aquest article es troba reproduït sense estadístiques i gràfics a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 671-682. Sobre els refugiats bascos, Juli CUÉLLAR, "Els refugiats bascos", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 224-226, on un mapa físico-polític de Catalunya ubica la major part d'aquests refugiats en les províncies de Barcelona i Girona. Un exemple de ciutat industrial i de serveis menor, en contrast amb Barcelona, afectada pel problema dels refugiats, va ser Sabadell, la qual comptà, al llarg del 1938, amb una xifra que oscil·lava entre els 1.300 i els 1.800 refugiats d'una població total al voltant dels 50 mil habitants; a Josep M. BENAUL et al., *La República i la Guerra Civil. Sabadell 1931-1939*, Sabadell, Ajuntament de Sabadell, 1986, pp. 24 i 136-137.

⁴ Manuel ALLOZA (del Secretariat de Catalunya de la UGT), "Oficines de Col·locació Obrera i Mutilats de Guerra", *UGT, Revista del Comitè de Catalunya*, nº 29, agost 1938, pp. 88-91.

diferents administracions. En certa forma, només incrementant les dotacions humanes de l'Exèrcit Popular, en aquells summament necessàries davant l'avenç de les tropes franquistes, podria donar-se una mínima sortida laboral als refugiats. És des d'aquest punt de vista que cal entendre l'ofensiva sancionadora de la Generalitat contra els funcionaris que es negaren a anar al front. Fins i tot, el mateix vicepresident de l'AFGC-UGT, Josep Patau, s'atreu a denunciar davant del secretari general de la UGT, Miquel Ferrer, el Conseller de Treball, el també ugetista Rafael Vidiella, per haver consentit que durant vuit mesos un total de vuit funcionaris haguessin cobrat de la Conselleria de Treball un sou per formar part d'uns Jurats Mixtos als quals no assistien. Però el més greu era que aquests vuit funcionaris havien cobrat al mateix temps un segon sou de la Generalitat per treballar en els serveis de policia, hisenda i correus⁵.

La denúncia del vicepresident de l'AFGC-UGT contra el seu correligionari sindical i de partit era més sagnant en la mesura que la UGT i el PSUC insistiren de forma sistemàtica en el valor patriòtic i revolucionari dels sacrificis salarials. Per exemple, Abelard Tona i Nadalmai, procedent del nacionalisme radical dels anys vint i ex-membre del BOC, ara a les files del PSUC i de l'AFGC-UGT, havia manifestat a les planes de Treball, el febrer del 1938, la seva oposició als augments salarials i a la necessitat, per contrapartida, de baixar el cost de la vida:

Venim propugnand per la racionalització dels preus dels productes alimentosos i per la fixació d'un cost mínim de la vida. A part, d'ésser aquest un anhel popular i una necessitat per mantenir una moral alta a la reraguarda, també sostenim aquest criteri des d'un punt de vista purament econòmic. Repetim el que deiem dies enrera, el que puntualitzà el Comitè de Catalunya de la UGT, en una de les seves resolucions del dia 22 del passat gener, el Govern de la República ha d'assegurar, a bon preu, l'avituallament de la població civil a la zona lleial, d'un nombre determinat de productes que, previ estudi, es considerin "tipus" mínim d'alimentació⁶.

Darrera de les paraules de Tona i Nadalmai s'amagava sense voler explicitar-ho obertament, el coneixement de la negativa al treball de molts obrers, sobretot del sector secundari. Una de les crítiques constants dels opositors el govern de Largo Caballero havia estat, precisament, la incapacitat d'aquest per conscienciar els treballadors de la necessitat de l'esforç laboral per a la guerra. Un problema que tampoc solucionaren els diferents governs formats per Negrín, tot i que es prengueren mesures repressives contra els absentistes laborals. Tanmateix, la propaganda institucional tampoc va voler esbombar massa aquesta realitat davant dels efectes desmoralitzadors que podia tenir per a l'opinió pública la constatació sistemàtica de les grans deficiències existents en l'organització del treball a la zona republicana. Era en aquest sentit, que calia entendre també les paraules d'un Tona i Nadalmai quan defugia parlar de resistència al treball per part dels obrers. Pel contrari, assenyalava que no hi havia resistència al treball sinó el boicot d'aquells sectors "burgesos"

⁵ David BALLESTER, *Els anys de la Guerra...*, op. cit., pp. 293-294.

⁶ Abelard TONA I NADALMAI, "El cost de la vida i els salaris", *Treball*, 13-II-1938, p. 11.

antirepublicans i emboscats que, camuflats amb roba revolucionària, posaven pals a la roda a la producció republicana. És més, Tona i Nadalmal donava una darrera explicació, no exempta de raó, per tal d'explicar la "teòrica" resistència el treball dels obrers, i aquesta era la mala alimentació fruit, en bona part, de la desorganització dels serveis de distribució de queviures. I com a treballador i coneixedor de la funció pública catalana, Tona i Nadalmal aprofitava per a exagerar la nota amb l'exemple dels empleats de la neteja urbana de Barcelona, assegurant que aquests havien estat motoritzats per la manca de força que la desnutrició els havia provocat, impeding-los transportar a mà els seus estris de treball:

S'ha estranyat ningú de veure els serveis de tracció de sang [en clara al·lusió als empleats] de la neteja pública substituït per la tracció a motor? Creieu que sobre el punt que l'ha determinada, es poden fer gaires distincions entre el món racional i l'irracional? ⁷.

En conclusió, Tona i Nadalmal apuntà allò que la mateixa AFGC-UGT havia proposat per a la funció pública i era la congelació dels sous, però acompanyada aquesta d'una reducció del cost de la vida ⁸. Les seves opinions obviaven, però, un fet incontrovertible per a les autoritats republicanes, i era el de l'acaparament dels queviures a les zones rurals i l'augment d'un mercat negre que perjudicava a les zones urbanes. I la seva persecució provocà, a més a més, un increment de l'odi rural contra la funció pública republicana, tant la que pertanyia als serveis d'ordre públic com els serveis del Ministeri d'Agricultura i del Departament de Proveïments encarregats de controlar l'acaparament. A Catalunya, el problema de l'acaparament i la dèbil distribució de queviures es va veure desbordat per l'allau cada cop més gran de refugiats. En conseqüència, la solució a la manca de queviures i els problemes de la resistència al treball de la rera guarda podien solucionar-se fonamentalment a través del reclutament d'homes cap els fronts de guerra. L'avenç "nacional" cap a la costa mediterrània accelerà aquesta opció de lluita contra l'atur. Però no solucionà el problema de les subsistències, que començaren a faltar, no només a la rera guarda republicana, sinó també els fronts de guerra ⁹. Per tant, davant de tanta calamitat, l'únic recurs que li quedava a la República era el de la propaganda i aquesta es va concentrar en l'exaltació dels valors militars i heroics de l'Exèrcit Popular en la lluita contra el feixisme. Una propaganda que havia de facilitar la mobilització de les lleves de joves, entre les quals va destacar la del "Biberó".

L'AFGC-UGT i la militarització de la societat catalana: l'esperit de la Gran Guerra

⁷ *Íbid.*

⁸ *Íbid.*

⁹ Queralt SOLÉ, "El flagell de la fam. La insuficiència de l'avitallament a la zona republicana" a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 228-231. Aquest article es troba reproduït sense estadístiques i gràfics a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 683-688.

La derrota republicana a Terol obrí als exèrcits "nacionals" la via cap a terres valencianes i catalanes, ara amb l'objectiu específic d'arribar al mar. Així, amb la posterior conquesta de Morella i Gandesa, les tropes franquistes van veure com se'ls hi facilitava l'accés a la Mediterrània, arribant a les seves costes el 14 d'abril del 1938. A partir d'aquest moment s'inicià l'ofensiva "nacional" contra València, deixant així desprotegides i aïllades les institucions republicanes amb seu a Barcelona i Catalunya. Fou en aquest context d'aïllament polític i militar, que el govern de Negrín va donar a conèixer, el 30 d'abril del 1938, els "Tretze Punts". Aquests "Tretze punts" foren el decàleg i una declaració de principis de l'anomenat "Govern de la Victòria" constituït aquell mateix mes d'abril després de que Negrín acceptés la dimissió d'Indalecio Prieto com a Ministre de Defensa. En la dimissió del líder del sector centrista del PSOE influïren l'impacte negatiu que suposaren la derrota de Terol i la ruptura del front mediterrani. A més a més, Prieto sofrí una campanya d'acostament per part dels comunistes, els quals l'acusaven de derrotista i de voler negociar la pau amb el govern de Burgos. El fet decisiu fou una manifestació que arribà fins el Palau de Pedralbes, seu del Govern de la República, i que, encapçalada per la Pasionaria i formada per militars i joves comunistes, havia estat organitzada de forma no oficial pels comunistes stalinistes i els socialistes unificats¹⁰.

En el nou govern, Negrín va assumir, a més a més de la presidència del Consell de Ministres, el Ministeri de Defensa. Però el més important fou que, després dels Fets de maig del 1937, el govern de la República tornava a comptar amb la presència de la CNT a través de la figura del mestre asturià, Segismundo Blanco. Certament, la reorganització ministerial de l'abril de 1938 va pretendre adoptar la forma d'un govern d'"unió nacional", integrant tots els sectors polítics de la zona republicana, inclosos els nacionalistes catalans i bascos i exceptuant el POUM, i implicant-los intensament en la política d'Estat, concretant aquesta en els anomenats "Tretze punts". Aquests punts prenen com a model els famosos "Catorze punts" que el president dels EE.UU, Woodrow Wilson, havia donat a conèixer el gener del 1918, i que, com la proposta de Negrín, plantejaren els objectius polítics de l'Entente Cordiale. Els punts de Wilson apostaven per una remodelació democràtica del món a partir d'una major justícia social i l'alliberament de les nacionalitats oprimides pels Imperis centrals. En darrer terme, els "Tretze punts" de Negrín no eren una altra cosa que la reedició d'un wilsonisme tardà i a l'espanyola, on l'alliberament nacional que es proposava, i era acceptat pels mateixos catalanistes i basquistes, constituïa el de la pròpia Espanya, envaïda per l'Alemanya nazi i la Itàlia feixista. És més, aquest sentiment de nació envaïda tingué punts en comú amb la imatge de l'Espanya ocupada per les tropes napoleòniques el 1808-1814, de tal forma que es podia

¹⁰ Una descripció i una justificació del per què de la participació dels joves socialistes unificats en aquesta manifestació contra Prieto i els derrotistes existents dins del govern Negrín a Teresa PÀMIES, *Cuando eramos capitanes...*, op. cit., pp. 162-166.

elaborar un discurs nacionalista espanyol de tall liberal i que podia connectar amb l'esperit del liberalisme "doceañista" tan propi de les esquerres republicanes i republicanitzades espanyoles. En rigor, i com ja s'ha apuntat en planes precedents, el bàndol republicà recuperà, el 1938 i de forma molt significativa, el discurs francòfil i wilsonià característic de les esquerres republicanes i socialistes dels anys de la Gran Guerra. A més a més, s'incorporava a aquest discurs, a través del frontpopulisme, els comunistes i els anarcosindicalistes que, en la conjuntura de la Primera Guerra Mundial, havien combatut la francofília i la germanofília per ser expressions equiparables de la defensa del capitalisme imperialista ¹¹.

Tota aquesta retòrica nacionalista espanyola, de defensa de la República i bel.ligerant contra els imperialisme alemany i italià no era nova, ja que el primer govern de Negrín, format el maig del 1937, i el govern de la Generalitat, constituït un mes després, ja l'havien formulat sistemàticament en cadascun dels decrets, ordres o disposicions que havien elaborat. Una retòrica nacionalista espanyola que va ser assumida sense embuts pel socialisme unificat i per la UGT de Catalunya. Per tant, per a aquests sectors, els "Tretze punts" no eren més que una explicació escrita del que ja constituïa per sí mateixa l'essència del negrinisme des de la primavera del 1937. D'altra banda, la total connexió de la UGT catalana amb el negrinisme passava també per assumir el rol que el govern de Negrín donà als sindicats: el de corretges de transmissió i executors de les ordres i decrets emanats dels diferents governs, tant del central com dels autonòmics o regionals ¹². Aquest fou el sentit, per exemple, de la seva intervenció en les Comissions Inspectores de les Oficines i Registres de Col.locació Obrera de Catalunya. És a dir, en el món laboral s'encarregaren de dinamitzar la gestió de la mà d'obra, tasca que, d'altra banda, i de forma no oficial, sempre havien realitzat. També, des d'aquest punt de vista, es convertiren, per la seva situació en la primera línia del món laboral, en els fiscalitzadors de les conductes poc revolucionàries o poc fidels a la República dels treballadors i, fins i tot, dels mateixos càrrecs de les indústries o de l'administració. Així, el Butlletí de l'AFGC-UGT de l'octubre-novembre del 1937, va publicar un manifest del Comitè de Catalunya de la UGT en el qual s'apostava per un major control de les indústries i de la força de treball, i també per la militarització de l'organització del treball¹³.

¹¹ Sobre el significat dels 14 punts de Wilson al final de la Gran Guerra entre els cercles socialistes i comunistes a Enric UCÉLAY DA CAL, "Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917", *L'Avenç*, nº 9, octubre 1978, pp. 53-58; i també Bruno TOBIA, "Il Partito Socialista Italiano e la politica de W. Wilson (1916-1919)", *Storia Contemporanea*, nº 2, V, juny 1974, pp. 275-303. La similitud de la mobilització patriòtica republicana de 1936-1939 amb la de 1808-1814 pot contrastar-se a José ÁLVAREZ JUNCO, *Mater dolorosa. La idea de España en el siglo XIX*, Madrid, Taurus, 2003, pp. 119-149 i 343-357. Així mateix, el sobtat patriotisme espanyol de la Catalunya republicana del 1938 no va ser una novetat i també pot contrastar-se amb l'esforç de guerra que el Principat assolí durant la lluita contra la invasió napoleònica, a Maties RAMISA (ed.), *Guerra napoleònica a Catalunya (1808-1814). Estudis i documents*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996. De fet, la utilització de l'exemple de la "Guerra de la Independència" va ser una constant en ambdós bàndols. Així, des d'una perspectiva filofranquista Manuel CHAMARRO MARTÍNEZ (tinent general), "1808/1936" (*Dos situaciones históricas concordantes*), Madrid, Doncel, 1975.

¹² Les difícils relacions entre el PSOE i la UGT a Santos JULIÀ, "Partido contra sindicato: una interpretación de la crisis de mayo de 1937", a Santos JULIÀ (coord.), *Socialismo y Guerra Civil*, Anales de Historia, vol. 2, Madrid, Editorial Pablo Iglesias, 1987, pp. 325-346.

¹³ "Del manifest del Comitè de Catalunya de la UGT. Els sindicats i la guerra contra el feixisme", *BAFGC*, nº 5, octubre-novembre

Certament, els sindicats a Catalunya, i molt especialment la UGT, per la seva completa assumpció del discurs bel·licista del negrinisme, s'atorgaren la capacitat de decidir quins treballadors eren aptes per a la vida laboral de reraguarda i quins devien incorporar-se al front. Aquesta funció s'accentuà a partir de la primavera del 1938, moment en el qual els "nacionals" començaren a ocupar la franja occidental de la província de Lleida i la mateixa capital del Segre. Així, l'AFGC-UGT celebrà, el març del 1938, una Assemblea General extraordinària en la qual s'acordà la publicació d'un manifest d'adhesió per part de l'AFGC-UGT a la Generalitat i el Govern de la República, de la mateixa manera que es considerava necessari que l'empleat o treballador públic de la Generalitat estigués en plena disposició de prendre les armes si les circumstàncies bèl·liques així ho exigien. No només això, sinó que, per demostrar fins a quin punt uns treballadors de coll blanc com els funcionaris estaven disposats a lluitar al costar dels treballadors manuals, s'exigia que els empleats de la Generalitat fossin reclutats al marge del seu càrrec o importància dins de l'administració¹⁴ En conseqüència amb l'esperit d'aquest manifest, la direcció de l'AFGC-UGT, a través del seu president, Felip Barjau, i el seu secretari general, Artur Coromines, va adreçar el Govern de la Generalitat a través del Conseller d'Economia, Joan Comorera, un escrit en el qual animaven al Govern de la Generalitat a incorporar a files a tots aquells funcionaris de l'administració autònoma regional que haguessin estat reclamats pel Ministeri de Defensa en les lleves corresponents. Aquest escrit sorgí arran de la celebració de l'Assemblea General extraordinària celebrada el 19 de març del 1938 i assenyalava entre d'altres aspectes que:

2n. [...] els funcionaris acorden posar-se a la disposició del Govern de la Generalitat, per tal de que les necessitats dels serveis siguin ateses sense limitacions de cap mena.

3r. Que tots els funcionaris de la Generalitat compresos en les lleves mobilitzades o les que vagi mobilitzant el Govern de la República, s'incorporin, sense excepció, als llocs de mobilització, sense distinció de càrrec o categoria, no considerant-se per aquest cas concret, insubstituïble cap ciutadà al servei de la Generalitat, sigui quin sigui el càrrec plaça burocràtica que aquest ocupi¹⁵.

És més, el comunicat de l'AFGC-UGT assenyalava la seva satisfacció per l'actuació del Comissari de la Generalitat a Girona el qual

ha disposat siguin suspesos d'empleu i sou, a resultes dels expedients en tramitació, tots els funcionaris que tinguin fills desertors del compliment del deure, mesura que desitgem sigui aplicada, de manera inexorable, a tots els ciutadans que tenen familiars de primer grau, que no han complert llurs deures envers la República¹⁶.

Aquesta comunicació va rebre, entre el març i el maig del 1938, resposta dels Consellers de Justícia, Pere Bosch Gimpera, de Cultura, Carles Pí i Sunyer, i d'Economia, Joan Comorera. Tots tres informaren a l'AFGC-UGT que els funcionaris del seus respectius departaments que havien estat cridats a files s'havien incorporat tal i com exigia la llei. També

1937, p. 2.

¹⁴ "Un manifest/L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (UGT) a tots els seus afiliats", *BAFGC*, nº 7, gener-febrer-març-abril 1938, p. 9-11. Veure Apèndix 20: "Manifest de l'AFGC-UGT a tots els seus afiliats (1938)".

¹⁵ "Els funcionaris de cara a la Generalitat", *BAFGC*, nº 7, gener-febrer-març-abril 1938, p. 7.

¹⁶ *Ibid.*, p. 8.

informaven que, els llocs de treball que havien quedat vacants per la mobilització militar dels funcionaris havia estat suplida per personal interí. Així, es mantenia la destinació i les places dels empleats mobilitzats als camps de batalla ¹⁷. En aquesta conjuntura, el Departament de Treball, a l'agost del 1937, i mentre mantenia a funcionaris amb doble sou i doble lloc de feina, va efectuar un decret en el qual disposava l'acomiadament de tots aquells treballadors que eludissin anar al front de guerra ¹⁸. En aquest sentit, quan el front de l'Ebre s'enfonsà a la primavera del 1938 i Catalunya fou separada de la resta de la zona republicana, l'AFGC-UGT s'imposà donar exemple amb la incorporació de destacats dirigents de l'entitat a l'Exèrcit Popular de la República:

Homes de responsabilitat. Homes de grans amors i afectes a la causa dels treballadors i de la República, feren *present* i així veiérem desfilars envers els fronts a homes estimadíssims, a homes que, com Patau, Borràs, Boada, Riera, Pla, Carbonell, i tants d'altres, l'"Associació" els estima i és més, els necessita. La generositat d'ells, llur comportament, diuen més que tot i que res a favor de la dignitat que els aguanta. Quan hem vist tanta genteta buscant recomanacions per eludir el compliment del deure, quan veiem tanta gent fent mèrits *bel·licosos* a la reraguarda, quan sabem de tanta manera vergonyant de fer l'antifeixista sota una teulada protegida de parallamps, és quan pensem en les paraules del nostre President, demanant que cada català sigui un home i que cada home sigui un gegant ¹⁹.

D'aquesta forma, i com a la Primera Guerra Mundial, l'Associació de Funcionaris organitzà la Comissió Femenina de Mobilització de l'AFGC-UGT, la qual estava formada per Manuela Pascual, Pilar Crespo, Maruixa Sen, Sofia Ramon, Paquita Vaz i Agna Garcia, i que es va encarregar d'organitzar tots els treballs i assumptes referents als soldats voluntaris que pertanyien laboralment als organismes dependents de la Generalitat ²⁰. De fet, la mateixa AFGC-UGT havia apadrinat el 562 Batalló de la 32 Divisió de l'exèrcit Republicà:

Com és sabut el 562 Batalló de la 32 Divisió, és l'agrupament militar que l'"Associació" acordà aprinar en reunió general extraordinària. Sempre en llocs de combat, sempre a l'aguait de l'enemic, ha tingut hores de glòria i moments de lluita aferrissada.

No podia ésser d'altra manera, car l'amor que tots senten per la Pàtria que volen que sigui lliure, humana i justa els feia acreeadors, abans que els fets parlessin, l'esperit incommovible que els presideix a l'hora de complir amb el deure sacratíssim de defensar uns ideals que la Pàtria estima com els millors i més dignes de la vida històrica de la mateixa ²¹.

Els responsables del batalló respongueren a l'AFGC-UGT amb una carta afirmant que havien rebut "5 paquets de paper amb un total de 104 quilos, perquè sigui distribuït tal com quedarem personalment entre els diaris "Las Noticias" i "Treball" ²². Certament, l'AFGC-UGT, a través dels apadrinaments de batallons i de funcionaris voluntaris en els fronts de guerra

¹⁷ "Com s'honoren els homes. Unes respostes que dignifiquen", *BAFGC*, n° 7, gener-febrer-març-abril 1938, pp. 11-12.

¹⁸ Ordre reproduïda a *BAFGC*, n° 5, octubre-novembre 1937, p. 19. Veure Apèndix 21: "Ordre dels Departaments de Treball i Obres Públiques contra els empleats que defugissin incorporar-se a files (tardor 1937)".

¹⁹ "Els voluntaris", *BAFGC*, n° 7, gener-febrer-març-abril 1938, p. 15.

²⁰ "De cara a la mobilització de tots els ciutadans", *BAFGC*, n° 7, gener-febrer-març-abril 1938, pp. 16-17.

²¹ "Un acte que honora a l'"Associació"", *BAFGC*, n° 7, gener-febrer-març-abril 1938, p. 13.

²² *Íbid.*

recuperava l'esperit organitzatiu i bèl·lic que havia inspirat durant la Gran Guerra el Comitè de Germanor amb els Voluntaris Catalans²³.

²³ David MARTÍNEZ Fiol, *Els voluntaris catalans a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991, pp. 62-74.

57. LA NEGRINITZACIÓ DE LA CNT I EL RESTABLIMENT DEL COMITÈ D'ENLLAÇ AFGC (UGT)-COMITÈ DE RELACIONS D'OBREERS I EMPLEATS DE LA GENERALITAT (CNT)

La negrinització de l'UGT de Catalunya i de la direcció de la UGT es va fer extensible a la mateixa CNT. Aquest procés d'adequació política a la nova realitat governamental instituïda des del maig del 1937, es va portar a terme no sense que es produïssin fortes tensions en el si de les dues centrals sindicals majoritàries. En el cas de la CNT, el Comitè Nacional, encapçalat per Mariano Rodríguez "Marianet", va imposar al conjunt de la Confederació una reorientació estratègica per la qual s'abandonava el victimisme revolucionari fruit de la repressió dels Fets de Maig del 1937 per una via més realista que implicava donar suport al govern Negrín i potenciar totes aquelles iniciatives que afavorissin la victòria militar. És més, a l'abril del 1938, la CNT tornava a incorporar-se al govern de la República, aquesta vegada en un sol Ministeri, el d'Instrucció Pública.

La reorientació filonegrinista de la CNT

Quan a l'abril del 1938, la CNT decidí incorporar-se al govern Negrín, García Oliver, que havia estat Ministre de Justícia amb Largo Caballero, manifestà que aquella nova participació en les institucions governamentals republicanes significaven una rendició envers el negrisme i el Front Popular. Des del punt de vista de García Oliver, els diferents governs constituïts per Negrín certificaren la submissió dels sindicats envers els partits polítics i l'abandonament de qualsevol projecte revolucionari que significués la ruptura amb la legalitat constitucional republicana del 1931. Així, des del punt de vista de García Oliver, la sacralització del Front Popular com a nord inspirador dels governs de Negrín no era una altra cosa que una aposta ferma per la continuació de la República burgesa, fins i tot després d'acabada la Guerra Civil amb una teòrica victòria republicana. En el fons, la queixa de García Oliver era fruit del malestar que li va suposar la seva marginació i la dels seus propis acòlits de les esferes de poder republicanes¹. En veritat, tot i que, com a Ministre del Govern de la República, García Oliver va col.laborar en la rendició dels anarcosindicalistes sublevats a Barcelona durant els Fets de maig del 1937, el cert fou que l'antic membre del grup "Los Solidarios" havia quedat invalidat políticament després d'aquests incidents insurreccionals. Una invalidació que es féu més que efectiva quan el govern Negrín impulsà, a través del Ministeri de Justícia, la revisió dels procediments i mecanismes repressius i judicials que havien imperat durant l'estiu del 1936 en les zones de domini de la República. D'aquesta tasca de revisió es van obtenir proves, sens dubte gens impossibles d'aconseguir, dels dèficits

¹ García Oliver va ser proposat per la direcció cenetista com a possible ministre dins d'una terna de tres ministeriables formada a més a més per Martínez Prieto i Segundo Blanco. Negrín escollí aquest darrer i desestimà explícitament a García Oliver; a Susanna TAVERA, *Federica Montseny...*, op. cit., p. 248.

constitucionals que havien caracteritzat la gestió del Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya en matèria d'ordre públic i justícia. I d'aquests dèficits la judicatura *negrinista* en feia responsables a Aurelio Fernández, Dionisio Eroles i el propi García Oliver ².

De fet, en els mesos immediatament posteriors als Fets de maig del 1937, la CNT va patir un notable assetjament policial per part de les autoritats republicanes, que es traduí en detencions de militants dels sectors més radical i el tancament de centres, locals i publicacions anarcosindicalistes ³. A més a més, un dels espais de poder més emblemàtics de la Confederació, el Consell d'Aragó, va ser suprimit per Decret del Govern de la República d'onze d'agost del 1937. En essència, la CNT, en poc més d'un any, havia passat de ser l'organització hegemònica del bàndol republicà a Catalunya i Aragó a restar marginada de les diferents esferes de poder central i regional, conservant, això sí, espais notables de l'administració local ⁴. Davant d'aquesta circumstància, la CNT, tot i emparar-se en un discurs victimista a través del qual se seguia presentant com l'autèntica força obrera i revolucionària, adoptà progressivament una actitud més realista i allunyada de la confrontació amb republicans, socialistes i comunistes, que la va conduir, a l'abril del 1938, a reincorporar-se novament al govern de la República.

En efecte, a mitjans de setembre del 1937, la CNT celebrà un Ple Nacional de Sindicats en el qual s'apostà per una república democràtica socialista en la qual participarien els anarcosindicalistes, la centralització i nacionalització de l'economia i per una reestructuració més jeràrquica del sindicat ⁵. Finalment, la CNT adoptà també la retòrica nacionalista espanyola que presentava la Guerra Civil com una nova Guerra de la Independència, i, en conseqüència, les planes de la *Solidaridad Obrera* van reclamar la formació d'un govern d'unitat nacional de totes les forces obreres i d'esquerres, que tingués en els sindicats el seu pilar central. Així, el 9 d'octubre, la capçalera de la "Soli" apuntava que "Los sindicatos fueron los factores de la resistencia: ellos y nadie más que ellos nos han de traer la victoria" o que "Los sindicatos tienen derecho a dirigir la producción de guerra" ⁶. Al dia següent, 10 d'octubre, el titular ja no feia esment dels sindicats com a protagonistes de l'organització política republicana: "Ha pasado ya la hora de los tanteos parciales: Unidad

² Juan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos...*, op. cit., p. 490.

³ François GODICHEAU, "La persecució de la CNT. Detencions massives i assetjament als sectors més radicals del món llibertari", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 50-54. Aquesta article es troba reproduït íntegrament i amb el mateix títol a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 518-523. Del mateix autor, *La Guerre d'Espagne...*, op. cit., pp. 297 i ss.

⁴ Julián CASANOVA, *De la calle al frente...*, op. cit., pp. 225-234.

⁵ Anna MONJO, *Militants...*, op. cit., pp. 446-447.

⁶ *Solidaridad Obrera*, 9-X-1937, p. 1.

absoluta; todos los elementos antifascistas, apretados en un bloque de solidez incommovible"⁷. Ja, el 15 d'octubre, el canvi de discurs era absolut. Els protagonistes ja no devien ser els sindicats, sinó els partits: "Un poderoso sentimiento de unidad crece en toda España: Que los partidos sean dignos de convertir en propósito unánime el impulso de millones de proletarios de la retaguardia y los frentes"⁸. Finalment, dos dies després, el 17 d'octubre, la "Soli" assumia la mística bel·licista del negrinisme amb un titular que deia, tot recordant la guerra contra les tropes napoleòniques: "¡Somos los árbitros de nuestro destino!. LUCHAMOS POR LA INDEPENDENCIA Y POR LA REVOLUCIÓN"⁹. Aquesta retòrica filonegrinista havia de ser ratificada en el Ple Econòmic Ampliat de Sindicats que havia de celebrar-se el febrer del 1938 i que deixava ben clara l'aposta de la CNT per la centralització de l'organització política i econòmica de l'Espanya republicana: "Preparando el Pleno nacional ampliado\NECESIDAD DE LLEGAR A LA CENTRALIZACIÓN DE LA ECONOMÍA CONFEDERAL Y MODO DE LLEVARLA A CABO"¹⁰. Aquesta connexió amb el discurs negrinista es concretà definitivament amb la incorporació de la CNT al govern que Negrín formà el 5 d'abril del 1938 i que va ser conegut com el "Govern de la Victòria" i que segons la "Soli" va fer que entrés "La CNT en el Gobierno por un imperativo histórico", tot afirmant que:

El Gobierno ha sido acogido con simpatía y confianza en los centros de producción y en los frentes de guerra (...) La CNT no ha ido al Gobierno por afán de mando o ambición política.

[...].

Nosotros prestamos nuestros hombres y nuestra colaboración a este Gobierno por ser un Gobierno de guerra y de resistencia un Gobierno para la Guerra y para la resistencia. Nada queremos saber con la ambición tradicional de la política. Porque nosotros no pensamos sino en la guerra, no vivimos sino para la guerra y no trabajamos y peleamos sino para ganar la guerra"¹¹.

La connexió del Comitè Nacional i de la premsa oficial de la CNT amb el negrinisme era certament total. Ara bé, la CNT també s'esforçà a demostrar que, malgrat tot, seguia fidel als seus principis ideològics i, així, plantejava que l'acceptació de l'organització centralitzada de la guerra i de l'economia era compatible amb la de tipus confederal. Aquesta visió era, en realitat, un joc de conceptes que pretenia compatibilitzar les diferents sensibilitats existents dins de la CNT. D'una banda, la representada per les tesis centralistes i governamentalistes del Comitè nacional i, d'una altra, la que defensaven bona part de les bases locals, dels col·lectivistes i dels particularistes, contraris al cada cop més intens intervencionisme de l'estat. En aquest sentit, cal apuntar que enfront del centralisme governamental de la República, les bases cenetistes incrementaren encara més, a mesura que avançava l'any

⁷ *Solidaridad Obrera*, 10-X-1937, p. 1.

⁸ *Solidaridad Obrera*, 15-X-1937, p. 1.

⁹ *Solidaridad Obrera*, 17-X-1937, p. 1.

¹⁰ *Solidaridad Obrera*, 31-XII-1937, p. 2.

¹¹ *Solidaridad Obrera*, 8-IV-1938, p. 1.

1938, la resistència al treball industrial i l'ocultació de queviures en les seves col·lectivitats agràries. La mateixa direcció sindical de la CNT, com ja havia fet la UGT i la pròpia AFGC-UGT, hagué de denunciar aquestes actuacions com a traïció a l'esforç de guerra contra el feixisme.

La reactivació del Comitè d'enllaç de funcionaris de la Generalitat

Mentre les bases sindicals i l'esgotada i famèlica població de la zona republicana es trobaven cada cop més allunyades del discurs resistencialista i bel·licista dels sindicats i partits polítics "republicans", les direccions de la UGT i la CNT van arribar a enteses polítiques de gran abast conscients de la necessitat d'unir esforços en una conjuntura bèl·lica marcada pels triomfs militars dels "nacionals". Així, quan es constituïren les Oficines de Col·locació Obrera, l'objectiu, des del punt de vista dels sindicats, no era només resoldre el problema de l'atur, generat en part per l'arribada massiva de refugiats, sinó que la força de treball fos gestionada conjuntament per les dues grans centrals sindicals. Sens dubte, un dels punts de conflicte tradicionals i més importants entre la UGT i la CNT havia estat el control del mercat de treball, perquè això permetia poder dominar l'afiliació i adhesió sindical. Tanmateix, en aquells moments de crisi social i bèl·lica, la UGT i la CNT acceptaven arraconar les seves diferències i establir una treva en la lluita pel domini de l'afiliació sindical, factor que sempre havia estat la clau de volta del control del mercat laboral. Des d'aquesta premissa, la UGT va entendre el comitè d'enllaç com una via de cogestió del mercat laboral lluny del monopoli d'una de les dues centrals sindicals:

Fins ara el treball ha estat un element de discòrdia entre els treballadors d'ambdues Centrals Sindicals [...].
[...] La diferència de carnet, el pensar com a un més li plagui, on [sic] seran mai motiu prou justificat per sotmetre un obrer al pacte de la fam. Qui tal cosa faci ha de merèixer el nostre despreci [sic] perquè és la negació absoluta del dret social ¹².

En definitiva, la teòrica comunió entre les direccions de la UGT i la CNT conduí, el març del 1938, al revifament dels Comitès d'enllaç en els diferents sectors i branques del món del treball de Catalunya entre les dues grans centrals sindicals. La mateixa CNT, a les planes de la "Soli", va donar constància de la renovada conxorxa entre anarcosindicalistes i ugetistes: "Los trabajadores cumplirán las decisiones de la CNT y la UGT con el entusiasmo que los momentos exigen"; "La UGT y la CNT han llegado a un acuerdo en sus conversaciones" ¹³. En conseqüència, la funció pública de la Generalitat també reconstituí el seu comitè d'enllaç a través de l'AFGC-UGT per un costat i el Comitè de Relacions d'Obrers i Empleats de la Generalitat (CROEG)-CNT. El CROEG-CNT no sembla que fos la nova denominació de la ja existent Secció d'Obrers i Empleats de la Generalitat del Sindicat Únic

¹² Manuel ALLOZA, "Oficines de Col·locació Obrera i Mutilats de Guerra", *UGT*, Revista del Comitè de Catalunya, nº 29, agost 1938, p. 89.

¹³ *Solidaridad Obrera*, 13-III-1938, p. 1.

de Serveis Públics, també conegut com Sindicat Únic de Funcionaris de la Generalitat. En rigor, allò que sembla més plausible és assenyalar que el CROEG devia ser el nom que havia adoptat la direcció de la Secció d'Obrers i Empleats de la Generalitat del Sindicat Únic de Serveis Públics o SUFGC-CNT. Cal tenir també present que el Ple Nacional de Regionals de la CNT d'agost del 1938 ratificà la pervivència de la Federació Nacional d'Empleats Públics¹⁴.

El CROEG-CNT estava representat en el Comitè d'enllaç de la Funció Pública de la Generalitat per J. Moreno, Vicente Lizano i M. Moriel, els quals havien substituït com a delegats cenetistes a Sebastià Clara, Enric Saperas i Lluís Botifoll. Aquest canvi de representants posava de manifest la substitució de la vella guàrdia procedent de l'AFGC, com eren Clara, Saperas o Botifoll, per uns representants totalment nous dins del sindicalisme o associacionisme funcional. Sembla deduir-se que Moreno, Lizano i Moriel podrien ser elements representatius d'una línia més afí als nous temps negrinistes que no pas el mateix Clara. Cal recordar que l'antic líder trentista havia militat en l'ERC i s'havia apropiat als sectors nacional-obreristes propers a Miravittles. En aquest sentit, podria entendre's que la retòrica nacionalista espanyola del negrinisme no fos del tot assumida per un Clara sempre més pròxim a la retòrica victimista del catalanisme, la qual exposava com a queixa sistemàtica la submissió de la Generalitat envers el Govern de la República. En tot cas, el nou Comitè d'enllaç de la funció pública de la Generalitat va donar a conèixer el 12 d'abril del 1938 un programa de 14 punts, que semblava anunciar en el seu aspecte formal els anomenats "Tretze punts" que pocs dies després Negrín presentaria com el programa polític i militar bàsic del "Govern de la Victòria". Com els "Tretze punts" de Negrín, els "Catorze" del Comitè d'enllaç donaven una prioritat absoluta a les necessitats de la guerra abans que a les reivindicacions laborals. Així, es reclamava la recluta voluntària de funcionaris a les files de l'Exèrcit Popular:

1er. Donar ràpid, estricte i total compliment a quantes disposicions es dictin o hagin estat dictades per les autoritats de la República per a la incorporació a l'Exèrcit Popular Regular de tots els funcionaris de la Generalitat de Catalunya, per elles afectat, qualsevulla que sigui el càrrec que ostentin.

2on. Fomentar i propagar per tots els Departaments de la Generalitat de Catalunya, la recluta de voluntaris, declarant d'incorporació forçosa a files tots els funcionaris inclosos en les lleves corresponents als anys 1926, 27 i 28¹⁵.

Al mateix temps, el Comitè d'enllaç proposava en el seu tercer punt:

Treballar, amb tot l'entusiasme que la necessitat de la guerra exigeix, les hores que siguin necessàries, posant en el compliment de les seves funcions la màxima voluntat i competència, sigui el que sigui el lloc que se'ls assigni¹⁶.

Lògicament, si els sindicats no posaven impediments a l'allistament dels funcionaris en edat militar, resultava obvi que els empleats que restaven en el seu lloc de treball en els

¹⁴ Anna MONJO, *Militants...*, op. cit., pp. 452-453.

¹⁵ BAFGC, nº 7, gener-febrer-març-abril 1938, p. 5.

¹⁶ *Ibid.*

diferents departaments i negociats havien de fer un major sacrifici laboral per tal de fer invisibles les disfuncions generades per les absències forçoses. Tanmateix, una major contractació d'empleats interins podria haver cobert el buit generat per la marxa de funcionaris als fronts de guerra i així reduir també les exigències laborals dels empleats que restaven a la reraguarda. Ara bé, aquesta opció també oferia més problemes que avantatges. D'una banda, podia ajudar aparentment a resoldre el problema de l'atur generat pels refugiats; però de l'altra, existia la certesa de que la major part dels refugiats no reunien les condicions acadèmiques i professionals necessàries per esdevenir funcionaris. Finalment, cal tenir present que l'estat republicà, inclosa la Generalitat, no comptava amb uns recursos financers que li permetés contractar un nombre massa elevat d'empleats públics¹⁷. De fet, després dels Fets de Maig del 1937, es van aturar les contractacions massives de funcionaris pròpies del primer any de la guerra. Durant el període que s'estén de l'estiu del 1937 fins el desembre del 1938, la Generalitat va mostrar-se molt prudent en la seva política de contractació de personal. Així, allò que esdevingué una pràctica més habitual fou l'optimització i readaptació dels recursos humans ja existents. Per exemple, el Departament de Cultura va donar a conèixer a través del DOGC un Decret de 9 de setembre del 1937 pel qual l'Escola del Treball reformulava el seu pla d'estudis¹⁸. Aquest pla d'estudis no només reordenava les hores que corresponien a cada matèria, sinó que també redistribuïa les hores de classes dels professors, fet que implicava la pertinent adaptació dels salaris¹⁹. En la mateixa línia es va orientar el Departament d'Assistència Social i Governació. Un cop suprimides les patrulles de control, la Generalitat redissenjà, amb la supervisió i intervenció directa del Govern de la República, autèntic detentador de les competències d'ordre públic, la plantilla del que s'anomenà Cos de Seguretat de Catalunya. Així, a través d'una ordre publicada en el DOGC de 27 de novembre del 1937, es portava a terme una reubicació i readaptació del personal adscrit als diferents cossos policials²⁰. Això no volia dir que no es produïssin noves incorporacions al Cos de Seguretat de Catalunya a través de la via del concurs oposició, com la que va tenir lloc el mateix desembre del 1937, quan s'incorporaren 299 Guàrdies de

¹⁷ En el seu diari de memòries, Manuel Azaña va fer constar, en data de 17 de novembre del 1938, que pel matí havia sostingut una entrevista amb Lluís Companys, en la qual el president de la Generalitat, "muy nervioso", no només havia fet una "nueva recapitulación de agravios", sinó que també havia constatat que "la Generalidad no puede pagar a los empleados". Durant la tarda del mateix dia, en reunió del Consell de Ministres "el ministro de Hacienda aporta unos datos. Cree que la Generalidad le debe al Estado doscientos millones"; a Manuel AZAÑA, *Memorias políticas...*, op. cit., vol. II, p. 407. Certament, bona part de la supervivència econòmica de la Generalitat es devia als constants crèdits efectuats pel Govern de la República, a José ARIAS VELASCO, *La Hacienda de la Generalidad 1931-1938*, Barcelona, Ariel, 1977, pp. 247 i ss.

¹⁸ DOGC, nº 252, 9-IX-1937, pp. 1026-1029.

¹⁹ DOGC, nº 300, 27-X-1937, pp. 404-406.

²⁰ DOGC, nº 331, 27-XI-1937, p. 874. El conjunt d'aquesta ordre s'estenia de la pàgina 874 fins la 880. Sobre l'evolució del Cos de Seguretat de Catalunya dissenyat pel Govern Negrín i executat pel govern de la Generalitat, Manel RISQUES i Carles BARRACHINA, *Proceso a la Guardia Civil...*, op. cit., pp. 65-68.

l'anomenat Grup Unifomat²¹; o quan el juliol del 1937 el *DOGC* va publicar l'ordre per la qual eren "nomenats individus del Cos de d'Esquadres, per ocupar setanta places de Mosso de segona de la plantilla de l'Escorta Presidencial, aprovada per Decret del 28 d'abril propassat"²². En tot cas, semblava lògic que en matèria d'ordre públic es portés a terme alguna que altra contractació de personal donat la febre propagandística que, durant el 1938, es va estendre en la reraguarda contra la persecució de la Cinquena Columna i els emboscats. I, justament, va ser en aquest tema on el Comitè d'enllaç AFGC (UGT)-CROEG (CNT) va carregar més les tintes sobre quins havien de ser els seus objectius principals:

4t. Procedir a l'extermi de la cinquena columna descobrint-la allà on es trobi, sense tenir en compte per a res el carnet sindical o polític que actualment tinguin els emboscats, i no permetre que en cap organisme de la Generalitat de Catalunya, treballi un sol funcionari que no acrediti satisfactòriament, mitjançant aval polític o sindical, la seva condició d'antifeixista [...].

5è. Per a major satisfacció d'ambdues sindicals i a fi d'obtenir la seguretat que a la Generalitat de Catalunya no hi queden emboscats, el Comitè d'Enllaç de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya UGT-CNT a més de no respectar la condició de "neutres", procedirà a la revisió de la conducta sindical de tots aquells elements que per qualsevol motiu hagin estat expulsats d'ambdues sindicals després del 19 de juliol del 1936 i que estiguin ara afiliats a l'altra; expulsant-los altra vegada si hi hagués motiu²³.

En veritat, resultava necessari establir els mecanismes pertinents que certifiqessin la fidelitat dels funcionaris de la Generalitat a la República i als mateixos sindicats als quals estaven afiliats. Perquè, lògicament, i com a conseqüència del decret de la Generalitat de sindicació obligatòria de l'agost del 1936, tots els empleats públics de l'administració autònoma regional pertanyien a la UGT o a la CNT. Per tant, el Comitè d'enllaç va establir en els punts 6è i 7è uns terminis per a que els funcionaris clarifiqessin el seu posicionament sindical i, a més a més, es posessin al dia de les quotes d'afiliació, aquest darrer factor era molt important, atès que era imprescindible per poder cobrar el seu sou i adquirir queviures el carrer:

6è. Concedir un termini únic d'un mes per a que canviïn de Sindicat tots aquells funcionaris que per qualsevol motiu ho sol·licitin. Això no podrà fer-se sens prèvia presentació de la corresponent baixa sindical estesa de manera que l'acrediti de vertader antifeixista. Passat aquest termini, cap de les sindicals no podrà admetre cap funcionari que hagi estat soci de l'altra mentre duri la guerra.

7è. Concedir un termini únic i cominatori d'un mes, per que tots els afiliats d'ambdues organitzacions sindicals posin al corrent els seus respectius carnets. Finit aquest, no es considerarà soci de cap de les dues sindicals aquell que es trobi al descobert de tres mesos²⁴.

Finalment, l'AFGC-UGT i el CROEG-CNT assenyalaven que, un cop tots els funcionaris haguessin certificat la seva fidelitat a la República i estiguessin al dia de les seves quotes d'afiliació, els sindicats no dubtarien a defensar els interessos materials dels empleats públics de la Generalitat, a banda de:

²¹ *DOGC*, nº 363, 29-XII-1937, pp. 1298-1299.

²² *DOGC*, nº 188, 7-VII-1938, pp. 66-67. A data de 9 de novembre del 1938, el *DOGC* publicà el cens de la plantilla total de mossos d'esquadra, la qual ascendia a 648 efectius, a *DOGC*, nº 313, 9-XI-1938, pp. 513-517.

²³ *BAFGC*, nº 7, gener-febrer-març-abril 1938, pp. 5-6.

²⁴ *Ibid.*, p. 6.

9è. No tolerar per cap concepte ni motiu els atropells morals o materials que poguessin cometre's contra funcionaris probablement antifeixistes avalats per una d'ambdues sindicals, i -molt menys que contra ells es prenguin mesures repressives contràries a les disposicions vigents relatives a drets i deures- dels funcionaris.

En aquest cas, cap de les sindicals no reconeixerà potestat política ni jeràrquica als infractors de la llei²⁵.

Els darrers punts del programa d'acció del Comitè d'enllaç insistien en la necessitat de que l'AFGC-UGT i el Sindicat d'Empleats Públics de la CNT mantiguessin una política d'acció conjunta i sobretot coordinada, per tal d'evitar malentesos i noves discrepàncies:

10. Refusar tota classe d'activitat i propaganda que pugui debilitar l'acció mancomunada d'ambdues sindicals i especialment en tot el què impliqui vulneració del del present programa.

[...]

12. Tot allò que no estigui previst en aquest programa d'acció comú serà sotmès al Comitè d'Enllaç UGT-CNT el qual prendrà sempre les resolucions que estiguin més en consonància amb les orientacions del Comitè Nacional d'Enllaç UGT-CNT²⁶.

En definitiva, durant l'any 1938, els sindicats de la funció pública de la Generalitat van reactivar el Comitè d'enllaç seguint el patró general que s'havia imposat en tots els sectors del món del treball a Catalunya. I una de les línies d'actuació més remarcable fou la tendència a la centralització i jerarquització orgànica dels sindicats. Així, la CNT va experimentar una reorganització centralista radicalment oposada a l'assembleisme que l'havia caracteritzat durant els primers anys trenta. Per la seva banda, la UGT va intentar fondre, d'una manera definitiva, dins de la seva estructura orgànica a totes aquelles petites associacions que, com el CADCI i l'AFGC, se li havien adherit durant l'estiu i la tardor del 1936 i que no havien perdut, malgrat la seva obediència a l'ugetisme, la seva independència organitzativa i estatutària. En aquest línia, els darrers mesos de la guerra a Catalunya van ser testimoni de la reconversió de l'AFGC-UGT en la Federació de Treballadors de la Generalitat-UGT.

²⁵ *Íbid.*, p. 6.

²⁶ *Íbid.*, pp. 6-7.

58. LA DEFINITIVA CONVERSIÓ DE L'AFGC-UGT EN FEDERACIÓ DE TREBALLADORS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA-UGT

La vida associativa i sindical de la FETG-UGT va ser certament breu, ja que el febrer del 1939 es va certificar oficialment la completa ocupació territorial de Catalunya per part de les tropes "nacionals". Això va implicar, lògicament, un canvi radical en l'organització de les administracions de l'estat, regional i local de Catalunya. De fet, el març del 1938, amb l'ocupació parcial de la província de Lleida, les autoritats franquistes ja havien decretat la derogació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, de les institucions d'autogovern regional, com la Generalitat i el Parlament, i del conjunt de la seva tasca legislativa. Això implicava que, a la franja occidental de Lleida i al sud de la província de Tarragona, la Junta de Defensa Nacional de Burgos instaurés, el 1938, el seu propi cos legislatiu en matèria d'administració local, el qual restaurava les diputacions provincials abolides per la Generalitat i derogava els governs i comitès revolucionaris municipals organitzats durant el període 1936-1939.

La tasca del Comitè d'enllaç de la funció pública de la Generalitat es concentrà, de forma exclusiva, en la fiscalització i control del compliment laboral dels empleats públics de l'administració autònoma regional. A més a més, el Comitè d'enllaç va posar especial èmfasi en potenciar la mobilització militar dels funcionaris, fins el punt que, durant la segona meitat del 1938, va negligir completament tot l'apartat corresponent a les reivindicacions laborals i socials. Tot plegat, posava de manifest el caràcter "grogüenc" que, sense embuts i per les necessitats disciplinàries emanades de la guerra, havien adoptat els sindicats majoritaris de la funció pública de la Generalitat i, en especial, l'AFGC-UGT. De fet, l'AFGC, en diferents moments de la seva història, ja havia actuat com a corretja de transmissió dels governs de la Generalitat, sobretot el 1934 quan a través de la presidència de Jaume Miravittles l'Associació de Funcionaris s'apropà a l'ERC. En tot cas, l'AFGC-UGT no només va assumir la retòrica disciplinària del moment, sinó que va entendre que aquesta només podia fer-se efectiva amb una organització i una direcció sindical centralitzada. Aquesta voluntat de centralisme orgànic només podia assolir-se dins de la UGT amb la reconversió en Federacions de treballadors de totes les associacions professionals que, com l'AFGC, s'havien adherit a la UGT a l'estiu-tardor del 1936. I aquest fou el camí que va adoptar l'AFGC-UGT a la tardor del 1938, la de retransformar-se o refundar-se en Federació de Treballadors de la Generalitat-UGT (FETG-UGT). Ara bé, aquest procés de transformació del sindicalisme ugetista de la funció pública va coincidir amb un període en el qual els cercles socialistes unificats, amb els quals estaven plenament identificats els dirigents de l'AFGC-UGT, accentuaren el seu procés de bolxevització fins el punt d'identificar els sindicats soviètics com el gran referent d'organització

sindical. És més, l'aposta de l'AFGC-UGT per convertir-se en FETG-UGT coincidí amb un període d'intenses lluites internes dins de l'ugetisme espanyol. Un enfrontament que tenia, d'una banda, els partidaris de Largo Caballero (contraris a la unificació orgànica del socialisme espanyol amb els comunistes stalinistes) i, per un altre costat, els seguidors de Ramón González Peña, president de la UGT des d'octubre del 1937 i Ministre de Justícia des de l'abril del 1938. Entre els suports de González Peña cal ressaltar tot un conjunt de Federacions, com la de Catalunya, partidàries de la bolxevització de l'ugetisme i del PSOE¹.

De l'AFGC-UGT a la FETG-UGT

Una de les aspiracions seculares de l'AFGC des de la seva refundació el 1933 havia estat esdevenir el pal de paller d'una gran Federació de Funcionaris Públics de tot Catalunya. Tanmateix, els interessos confrontats dels diversos cossos de les diferents administracions públiques a Catalunya havien curtcircuitat qualsevol proposta d'associació unitària de funcionaris. En l'àmbit municipal, només els secretaris i interventors d'Ajuntament es van plantejar participar-hi en aquest tipus d'iniciativa; i només perquè volien convertir-se en funcionaris de la Generalitat amb l'objectiu d'escapar de la tutela "opressiva" i "arbitrària" dels governs municipals. En tot cas, l'esclat de la Guerra Civil va tallar de soca-rel qualsevol iniciativa d'aquest tipus. En primer lloc, per l'esmicolament de l'administració municipal arreu del territori català; i, en segon lloc, pel predomini assolit per les dues grans centrals sindicals a partir del Decret de sindicació obligatòria d'agost del 1936. Aquest Decret va deixar a les petites associacions professionals en una posició de total i absoluta inferioritat i debilitat; i és que el Decret ressaltava l'obligatorietat d'afiliar-se a la UGT o a la CNT. En conseqüència, aquesta mesura exigia a les associacions professionals i corporatives, com l'AFGC, i els seus afiliats a adherir-se a l'ugetisme o a l'anarcosindicalisme. Lògicament, la vinculació obligatòria als sindicats de caire general anorreà qualsevol vel·leïtat de construcció d'una única Federació de funcionaris de Catalunya independent de la UGT i de la CNT. L'única possibilitat d'arribar a quelcom semblant era que un dels dos sindicats de funcionaris, bé l'AFGC-UGT o bé el SUFG-CNT, aconseguís monopolitzar la pràctica totalitat de l'afiliació funcional.

L'AFGC s'adherí a la UGT i esdevingué l'organització majoritària de la funció pública de la Generalitat. Part de l'èxit de l'AFGC-UGT va residir en el seu caràcter aparentment independent com a entitat organitzativa. Malgrat tot, seria erroni creure que la independència orgànica de l'AFGC-UGT era real. Com s'ha vist en pàgines precedents, l'AFGC-UGT sempre actuà a partir de les consignes emanades del Comitè i del Secretariat de Catalunya de la UGT. Per tant, l'AFGC-UGT va actuar en la pràctica com una Federació més de la UGT. Però, el 1938, la direcció de la UGT catalana es va esforçar a reconvertir les diferents associacions i

¹ Helen GRAHAM, *El PSOE en la Guerra Civil...*, op. cit., pp. 209-246.

organitzacions professionals independents però adherides a la UGT en autèntiques Federacions de Treballadors de la Unió General de Treballadors. Així, a la tardor del 1938, el Secretariat de Catalunya de la UGT potencià i concretà el camí que va transformar l'AFGC-UGT en la Federació de Treballadors de la Generalitat-UGT (FETG-UGT). La refundació de l'AFGC-UGT en FETG-UGT va implicar l'adopció d'una nova nomenclatura i d'una nova forma d'entendre l'organització associativa i sindical. D'entrada, va desaparèixer el càrrec de president que va ser substituït pel de secretari o secretari general; i, per un altre costat, van desaparèixer les vocalies que es transformaren en comissions, tal i com especificava el punt 5 de la declaració de principis organitzatius adoptat pel Congrés de constitució de la FETG-UGT:

Tots els Sindicats tindran ben organitzades, i en perfecte funcionament, les Comissions de Treball següents: Administrativa, Cultura, Serveis Socials, Economia, Ajut al Combatent, Assessoria Jurídica i totes les que siguin necessàries per a la bona actuació i desenrotllament del moviment sindical ².

El Congrés de fundació de la FETG-UGT, celebrat a la tardor del 1938, recollia la gran aspiració de l'extinta AFGC de convertir la Federació de Treballadors de la Generalitat-UGT en l'única organització sindical dels empleats de l'autonomia regional catalana i, per tant, en aquella gran Federació de Funcionaris de Catalunya, però integrada dins de l'estructura orgànica de la UGT:

Es procurarà que tot treballador al servei de la Generalitat de Catalunya i que per una jornada normal de treball percebi un salari de l'esmentat organisme oficial, sigui afiliat al Sindicat de Treballadors de la Generalitat de Catalunya UGT ³.

A continuació, la nova FETG-UGT explicitava quines havien de ser les condicions organitzatives del sindicat. Així, s'explicitava que

2. Quan els treballadors de la Generalitat de Catalunya, en una de les Vegueries, arribin al nombre de cent, podran constituir -se en Sindicat de Treballadors de la Generalitat de Catalunya UGT. Si el nombre és inferior a cent, es constituirà una Delegació sindical anexa al Sindicat de la Vegueria més pròxima.

3. No podrà existir més d'un Sindicat de Treballadors de la Generalitat de Catalunya UGT en cada Vegueria, sigui el que sigui el nombre i especialització dels que perceben el salari de l'esmentat organisme oficial ⁴.

Certament, els punts 2 i 3 deixaven ben clar que la nova FETG-UGT trencava completament amb l'estructura orgànica de l'AFGC-UGT fonamentada en quatre federacions que corresponien a cadascuna de les províncies o comissaries que fins el 1936 havia estat organitzada territorialment Catalunya. A partir de la tardor del 1938, la FETG-UGT s'organitzà seguint el model imposat per la Divisió Teritorial de Catalunya aprovada per la Generalitat a l'agost del 1936 i que organitzava Catalunya en nou regions o vegueries. En tot cas, els 9

² "Congrés de Constitució de la Federació de Treballadors de la Generalitat, UGT/ **Organització dels Sindicats**", UGT. *Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, p. 40.

³ *Ibid.*

⁴ *Ibid.*

possibles sindicats locals (o de vegueria) no devien tenir una vida política i sindical independent sinó que devien estar sotmesos a la disciplina jeràrquica del Comitè de Catalunya⁵. En darrer terme, cal assenyalar que la refundació de l'AFGC-UGT en FETG-UGT significà la fi de la presidència provisional de Felip Barjau al capdavant de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat. En el seu lloc, va ser escollit com a secretari general de la FETG-UGT, Pau Balsells, el qual es va destacar per la seva desmesurada admiració pels sindicats o associacions professionals soviètiques.

Pau Balsells i la soviètzació sindical de la FETG-UGT

La soviètzació de la UGT (i, en conseqüència, de l'AFGC-UGT i de la posterior FETG-UGT) va anar de la mà de la bolxevització del PSUC al llarg del 1938. La bolxevització del PSUC no va estar, però, exempta de problemes. Les pressions de la Komintern i de la URSS sobre el PSUC per a que adoptés una fórmula orgànica i ideològica netament bolxevitzada tingueren els seus fruits el febrer del 1938 arran del viatge de Joan Comorera a l'anomenada "Pàtria dels Treballadors". A Moscou, Comorera havia acceptat bolxevitzar el PSUC, però, a la seva tornada, molts membres del partit advertiren que la bolxevització podia comportar la dependència orgànica del PSUC envers el PCE. Una sèrie de factors i de fets alimentaren aquestes sospites entre els dirigents psuquistes. En primer lloc, l'arribada a Barcelona, el 31 d'octubre del 1937, del Buró polític del PCE va afavorir l'intent del Partit Comunista d'Espanya de satel·litzar el PSUC a través dels antics membres del PCC i de les JSUC que estaven força influenciades, com a la resta d'Espanya, pel PCE. D'altra banda, la retirada republicana dels territoris ocupats pels "nacionals", conduí a molts militants del PCE a refugiar-se a Catalunya. Un cop a Catalunya, aquests militants i adherents del PCE s'adscriviren al PSUC i aquest fet va posar en guàrdia a un nombre significatiu de membres de la direcció del PSUC temorosos que aquesta presència forània desmuntés la base afiliativa específicament catalana del Partit Socialista Unificat. Finalment, existien dues raons més de cert pes que augmentaven la desconfiança d'aquests dirigents del PSUC envers el PCE. La primera tenia a veure amb la diferent apreciació que, sobre la qüestió nacional catalana, tenien el PCE i el PSUC. La segona, no menys important, era de caràcter corporatiu. Així, el PSUC comparava el component majoritàriament d'intel·lectuals i professionals de la seva direcció enfront dels dirigents del PCE de tradició obrera manual: José Díaz era forner i Dolores Ibarruri era filla de miners⁶.

⁵ *Ibid.*

⁶ El paper de Comorera en la bolxevització del PSUC i les recances que comportà aquesta en la seva relació amb el PCE a Miquel CAMINAL, *Joan Comorera. Guerra i revolució (1936-1939)*, vol.II, Barcelona, Empúries, 1984; i del mateix autor, "El caràcter fundacional del PSUC i la seva bolxevització", *L'Avenç*, nº 95, juliol-agost 1986, pp. 14-19. La formació intel·lectual i professional de les organitzacions obreres i obreristes a Catalunya a Enric UCÉLAY-DA CAL, "Socialistas y comunistas en Cataluña durante la Guerra Civil: un ensayo de interpretación" a Santos JULIÀ (coord.), *Anales de historia* vol. 2: "Socialismo y Guerra Civil", Madrid, Fundación Pablo Iglesias, 1987, pp. 295-324.

Ara bé, el discurs oficial del PSUC no va deixar escapar cap mena de fissura en la seva teòrica relació fraterna amb el PCE. No només això, sinó que el PSUC va col·laborar i va coincidir amb el PCE en la resolució de crisis ministerials com la d'agost del 1938. Aquesta es va iniciar quan Negrín, en reunió del Consell de Ministres al Palau de Pedralbes de Barcelona, va reclamar la immediata i definitiva militarització de la justícia i la incautació estatal de les indústries de guerra catalanes. Els ministres pertanyents a l'ERC i al Partit Nacionalista Basc dimitiren de manera fulminant. La crisi es resolgué amb la incorporació al Ministeri de Treball de Josep Moix, un antic cenetista sabadellenc, responsable del pas de l'oposició anarcosindicalista local a la UGT el 1936 i militant del PSUC des de la seva creació. Amb la incorporació de Moix al govern de la República es posava de manifest la sintonia del PSUC amb Negrín i el PCE, però també l'ambivalència discursiva del socialisme unificat envers el concepte de la Guerra Civil com a guerra d'alliberament nacional. D'una banda, un cop bandejada l'ERC, Moix i el PSUC podien representar la quota catalana en el govern central. Però, al mateix temps, la presència ministerial de Moix també podia ser visualitzada pels homes de l'Esquerra Republicana com la representació del comunisme stalinista espanyol i del negrinisme més centralista⁷.

Del que no hi havia dubte, vist l'exposat en planes precedents, és que el PSUC i la UGT de Catalunya van connectar amb el negrinisme des d'un primer moment, i fou des d'aleshores que el discurs sovietitzant es féu més intens a la premsa socialista unificada. El nou secretari general de la FETG-UGT, Pau Balsells, ja havia exposat la seva admiració pel sindicalisme soviètic en les planes del butlletí de l'AFGC-UGT a finals del 1937. Segons Balsells, per aquelles dates se celebraven per tot la URSS

reunions dels Sindicats. Les 164 Associacions Professionals, que és el nom que han emprat a la URSS els Sindicats, presenten llur programa, i exposen els resultats obtinguts⁸.

Resulta interessant observar la definició que donà Balsells dels sindicats de la URSS com a associacions professionals, concepte que remarcava el caràcter corporatiu de l'organització del treball de l'estat soviètic. Una visió corporativa que, amb uns altres paràmetres, també adoptaren els règims feixistes. Ara bé, com calia marcar les distàncies amb el feixisme, Balsells intentà distingir, tot i que d'una forma extraordinàriament esquemàtica, les diferències existents entre el sindicalisme soviètic i el feixista:

Unes organitzacions polítiques, imperialistes agressives han suprimit l'essència dels Sindicats i en conserven aparentment el nom. El Front del Treball alemany pel doctor Lei és la caricatura del veritable Sindicat. L'Estat corporatiu de Mussolini és l'anul·lació de la

⁷ Josep PUIGSECH, *Nosaltres, els comunistes catalans...*, op. cit., pp. 68-69 i 80-89.

⁸ Pau BALCELLS, "Els Sindicats a la URSS", *BAFGC*, nº 5, octubre-novembre 1937, p. 4.

personalitat dels Sindicats. Ja no poden ésser instruments de lluita, són màquines que l'Estat organitza, que dirigeix per ell mateix, són persones sense ànima, són voluntats sotmeses.

Als països democràtics capitalistes, els Sindicats són lluita; als països feixistes, els Sindicats són caricatures d'organització. Existeix, però, una nova modalitat de vida. Són elements que lluiten pel progrés, per la producció, pel millorament de les condicions de vida dels que treballen. No lluiten contra l'Estat, sinó que lluiten per la producció⁹.

Assenyalar que els sindicats feixistes "són caricatures d'organització" o que a la Itàlia mussoliniana "són màquines que l'Estat organitza" no eren més que frases retòriques menyspreatives que eludien acceptar una realitat inqüestionable: el paper que, com a corretges de transmissió de l'estat, assumiren els sindicats en l'organització del treball durant els anys trenta i quaranta, tant en règims totalitaris com en alguns de democràtics. A més a més, Balsells obviava que l'organització sindical de la Catalunya republicana, bastida a partir del Decret de sindicació obligatòria de l'agost del 1936, tenia per aquest motiu una notòria influència feixistitzant. Però per eludir aquest notable entrebanc ideològic, Balsells assenyalava que

El Sindicat és l'organització obrera per excel·lència. Els homes que formen grups de la mateixa producció, esdevenen, gràcies als Sindicats, ésser adients per a formar una col·lectivitat. En veritat, són justes les paraules de Lenin quan deia: Els Sindicats han d'ésser l'Escola d'Associacions, Escola de defensa dels interessos dels obrers, Escola de solidaritat, Escola de quadres, Escola d'Administració.

Lenin ha mort ja fa molts anys i els Sindicats a la URSS han seguit les petjades del gran realista. Sota el guiatge de Stalin, els pobles de la URSS han avançat pel camí del progrés. Les consignes de Lenin són magníficament realitzades, tenen un sentit realista que l'adapta perfectament a la gran Revolució en el seu XX aniversari¹⁰.

Resulta significativa la definició que Balsells donava sobre el que era un sindicat. Definia aquest com una "Escola de quadres, Escola d'Administració"; és a dir, entenia que els sindicats devien formar part de l'estructura administrativa de l'estat o, com a mínim, actuar com a gestors burocràtics, aparentment independents, al servei de l'estat. Lògicament, això implicava comptar amb uns tècnics competents i instruïts capacitats per a organitzar la producció del treball del país. Per tant, els sindicats soviètics, model a seguir per als sindicats de Catalunya, no eren una altra cosa que l'instrument executor de la política econòmica dissenyada per les autoritats de la URSS. I en aquest sentit, Balsells no estava fent una altra cosa que demostrar que allò que feien les associacions professionals de la URSS era el mateix que estaven fent els sindicats a Catalunya durant la Guerra Civil: executar la política econòmica dissenyada pels Governos de la República i de la Generalitat. I allò que es reclamava als sindicats, tant a la URSS com a l'Espanya republicana, segons el punt de vista del secretari general de la FETG-UGT, era que vetllessin per l'augment permanent de la producció en benefici del país, oblidant-se de reclamar les reivindicacions laborals i socials dels obrers perquè aquestes s'assolirien per si mateixes com a conseqüència de la justícia social immanent al propi estat democràtic i socialista. De fet, Balsells afirmà que l'augment dels salaris era fruit de l'elevat ritme productiu dels treballadors soviètics. Així, a major

⁹ *Íbid.*, pp. 5-6.

¹⁰ *Íbid.*, pp. 4-5.

rendiment millor salari. En rigor, l'estajanovisme semblava en paraules de Pau Balsells una reinterpretació en terminologia socialista de la fórmula taylorista. Tanmateix, allò que diferenciava l'estajanovisme del taylorisme era la necessitat d'establir una permanent política de protecció social i sanitària, gestionada també pels sindicats en nom de l'estat. Perquè la protecció social i sanitària era la clau de volta de l'esforç obrer: si aquest no descansa ni rep incentius pel seu treball, la producció es veu afectada negativament. En conseqüència, Balsells considerava que la combinació d'una política laboral stajanovista amb una política social de protecció sanitària i educativa dels treballadors per part de l'estat i dels sindicats eren els factors que havien d'explicar el miracle industrial dels plans quinquennals de la URSS:

Queden pocs analfabets, però, en acabar l'any 1938 no ha d'haver-hi ni un. És necessari que els obrers s'interessin per les qüestions vitals de la producció, particularment en tot el què es relaciona amb el moviment stajanovista, per liquidar totalment els costums que perjudiquen la producció, per al millorament del treball cultural, per la defensa sanitària del treball i per la construcció d'estatges per als treballadors ¹¹.

Assegurances i protecció social i sanitària

Les paraules de Pau Balsells sobre el paper dels sindicats a la URSS varen ser escrites el novembre del 1937 a les planes del butlletí de l'AFGC-UGT, però l'esperit de les mateixes es mantingueren durant tot l'any 1938 i varen servir d'inspiració per redactar el programa i les ponències de la nova FETG-UGT. El novembre-desembre del 1938, Pau Balsells, ara a les planes del butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya, va publicar un article amb el significatiu títol "Els sindicats i les Assegurances Socials a la URSS". En aquest article tornava a exposar les mateixes idees que havia publicat un any abans en el butlletí de l'AFGC. Així, Balsells es reafirmà en la bondat de l'estat soviètic com a entitat protectora dels treballadors, destacant el protagonisme dels sindicats en l'organització i gestió de la política sanitària i social dels treballadors; i contrastava aquest protagonisme sindical de l'estat socialista amb la nul·la presència que se li donava als sindicats en la mateixa matèria en els estats capitalistes:

A l'URSS l'obrer no satisfà cap quantitat en matèria d'assistència social; abans eren les empreses que pagaven d'un dotze a un vint per cent l'import del salari; avui però, són l'Estat i les Repúbliques que satisfan directament les despeses d'assegurances socials [...].

És la característica més pròpia de la legislació soviètica, aquesta confiança amb els Sindicats; arreu els obrers contribueixen a nodrir el pressupost i en tenen l'administració total. En les institucions dels països capitalistes es reserven alguns llocs de direcció als obrers però sempre es troben en minoria, malgrat aportar-hi la participació més grossa. La URSS, on els obrers no paguen res per aquest concepte, és l'únic país on tenen la gestió total i indiscutible ¹².

¹¹ *Íbid.*

¹² Pau BALSELLS, "Els Sindicats i les Assegurances Socials a la URSS", *UGT. Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, pp. 24-25.

En conseqüència, segons Balsells, l'estat soviètic delegava la gestió de les assegurances socials en els sindicats i aquests eren responsables de l'administració dels capitals destinats a aquest efecte:

Els Sindicats han de vetllar per la deguda aplicació de les quantitats; a més interessa que les assegurances socials siguin un lligam entre la necessitat i la producció, i d'aquest fet, sorgeixen diferents obligacions que poden sistematitzar-se en un esquema que comprèn:

Primer: deures de prevenció. Els Sindicats han de vetllar per l'aplicació de totes les possibilitats tècniques que evitin els accidents; una lluita intensa es porta a cap en aquests moments als Sindicats i a les fàbriques soviètics per assolir resultats positius en aquest aspecte ¹³.

Per tant, allò que el·lípticament apuntaven les explicacions de Balsells no era una altra cosa que la identificació existent entre els sindicats soviètics i els sindicats de l'Espanya republicana alhora de gestionar l'organització de la producció i administrar la protecció sanitària en nom de l'estat. De fet, el paper dels sindicats a la zona republicana havia estat bàsicament el de corretges de transmissió de les polítiques productives i socials dels poders públics en el món del treball. Tanmateix existia un aspecte destacat per Balsells, el de les vacances, que tenia una difícil, si més no, impossible aplicació a l'Espanya republicana en guerra. Segons el secretari general de la FETG-UGT allò que havia reduït la sinistralitat laboral a la URSS havia estat la instauració d'un període de vacances també gestionat i controlat pels sindicats:

En els deures de prevenció poden classificar-s'hi les vacances, cases de descans i sanatoris, per aquells obrers que no estan pròpiament malalts però que necessiten esbargir la boira, com diem en bon català. En aquest aspecte el treball dels Consells d'assegurances socials de les fàbriques i Sindicats és important. Unes dades permetran constatar-ho. El Sindicat de la Indústria Panificadora va enviar a les cases de descans, el 1936, a 14.500 treballadors; el 1937, a 21.000, i el propòsit per a 1938 és de 25.000; aquesta trajectòria és la seguida per tots els Sindicats, i les despeses que ocasiona el desplaçament i l'estada procedeixen del pressupost d'assegurances socials ¹⁴.

Lògicament, l'aspiració a un període vacances per ls treballadors devia esperar a la fi de la Guerra Civil en cas de victòria de la República. En aquella conjuntura del novembre-desembre del 1938, en la qual l'Exèrcit Popular estava essent derrotat a la batalla de l'Ebre, l'esment de les vacances reaultava més que mai una aspiració utòpica i més quan havien estat suprimides en benefici de l'esforç de guerra. Per tant, allò que sí que era realment necessari per a la II República era la pràctica stajanovista en el món del treball i de la funció pública. Calia produir intensament per a la guerra i lluitar contra l'absentisme laboral. Això no impedí que la nova FETG-UGT fes públic en la presentació programàtica oficial i, en concret en la ponència "Drets dels Funcionaris de la Generalitat de Catalunya", uns mínims drets laborals que es concentraven sobretot en l'àmbit de la previsió social. En aquest sentit, existia l'apartat **Hospitals i sanatoris** que assenyalava que "la Generalitat ha de crear per als funcionaris i els seus familiars sanatoris, hospitals, en els quals els treballadors de

¹³ *Íbid.*, p. 25.

¹⁴ *Íbid.*

l'esmentat centre oficial obtinguin assistència ràpida i eficient"¹⁵. D'altra banda, el contingut d'aquest apartat reflectia per omissió i pel seu contingut que el projecte de l'AFGC de construir el complex hospitalari per a funcionaris conegut com la "LLar Banca" es va quedar en un simple projecte. Sobretot perquè havia pretès funcionar al marge de l'Estat. En tot cas, el mutualisme era la peça clau de l'organització laboral i sindical que la FETG-UGT tenia previst en el marc constitucional de la República. Així, la Federació de Treballadors de la Generalitat ratificava a través de la ponència "Solidaritat professional", l'obligatorietat de l'afiliació sindical com a via per vehicular el treball del funcionari, l'assistència social a través de la Caixa d'estalvis de la Federació i "Matricular-se com a alumne de per vida en l'escola de perfeccionament i modernització de l'especialitat que tingui"¹⁶. Aquest darrer aspecte apuntava allò que per a Balsells era la peça clau que devia fer funcionar correctament una societat corporativa, socialista, stajanovista i orientada a l'augment sistemàtic de la producció: la formació professional dels treballadors.

Meritocràcia, formació professional i antifeixisme: els pilars corporatius de la FETG-UGT

Formar als funcionaris de la Generalitat i de l'administració local de Catalunya representava, en la conjuntura de la Guerra Civil, donar una mínima instrucció professional i cultural a un bon nombre de dilettants sense formació funcional que havien ingressat, per vies poc acadèmiques, a la funció pública de Catalunya. Per això, el novembre-desembre del 1938, la FETG-UGT va donar a conèixer una proposta que pretenia facilitar la formació especialitzada dels funcionaris públics de la Generalitat i dels mateixos municipis. Així, en la "Base cultural" de la ponència "Formació Professional dels Funcionaris", la FETG-UGT proposà una:

a) Major flexibilitat per a l'adaptació dels ensenyaments a la complexitat de l'activitat administrativa. Ampliació en aquest sentit dels cursos especials per a interventors municipals, instituits en l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya a altres especialitats.

b) Extensió territorial de la funció docent mitjançant l'establiment d'ensenyances anexas als instituts i escoles oficials existents fora de Barcelona, i per mitjà de cursos d'estiu de durada limitada, utilitzant per a aquests cursos el professorat i els alts funcionaris de la respectiva circumscripció comarcal, amb la col·laboració, en forma de conferències, de professors de reconeguda solvència en la matèria¹⁷.

¹⁵ "Drets dels Funcionaris de la Generalitat de Catalunya", *UGT. Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, pp. 41-42. Veure Apèndix 22: "Drets dels funcionaris de la Generalitat segons la FETG-UGT (Desembre 1938)".

¹⁶ "Solidaritat professional", *UGT. Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, p. 42.

¹⁷ "Formació Professional dels Funcionaris", *UGT. Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, p. 40.

La referència als interventors municipals no era gratuïta, doncs va ser a l'administració local on, al principi de la guerra, l'allau de diletants de la funció pública es va fer d'una forma més massiva. Així, com a via per reduir els efectes negatius del diletantisme a la funció pública, la FETG-UGT proposà un mecanisme de promoció dels empleats públics que combinés la meritocràcia professional amb l'antiguitat. D'aquesta forma, els empleats que podien sortir més beneficiats en la lluita per l'escalafó eren aquells que havien accedit a la funció pública abans del juliol del 1936. Tanmateix, la FETG-UGT era conscient que el seu creixement sindical, a l'igual que el del SUFG-CNT, s'havia produït com a conseqüència del decret d'afiliació obligatòria, el qual havia forçat a adherir-se a l'anarcosindicalisme o a l'ugetisme a tots aquells empleats arribats a la funció pública a partir de l'estiu del 1936. Per això, la FETG-UGT indicà en el punt e) de la ponència "Formació Professional dels Funcionaris", l'obligatorietat d'una representació sindical en els tribunals de mèrits:

e) Participació en els Tribunals que han de jutjar les proves de capacitació que pressuposa l'apartat anterior, d'una triple representació, amb drets de decisió equivalents; de la corporació interessada, dels Sindicats de Treballadors de la Generalitat i de les escoles o centres d'ensenyament administratiu¹⁸.

La intervenció dels sindicats en la valoració dels mèrits funcionaris presentava apreciacions contradictòries, perquè, d'una banda, pretenia fiscalitzar l'aplicació rigorosa dels mèrits professionals; però, per un altre costat, cal entendre que els sindicats també estaven disposats a fer tot el possible per protegir aquells afiliats que havien arribat a la funció pública amb uns mèrits més que discutibles i que constituïen un nucli considerable dels seus adherents. Així, els cursos de formació de curta durada proposats per la FETG-UGT sens dubte seguien mantenint, a l'igual que en el període 1932-1936, la funció d'instruments ràpids de validació professional i tècnica dels funcionaris sense estudis universitaris o adquirits a l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat.

Òbviament, la possibilitat d'ascendir a través dels mèrits, l'antiguitat o qualsevol via alternativa, posava de manifest la pervivència, d'altra banda necessària per mantenir un cert ordre administratiu, de les categories i escalafons. I és que, tot i que els anys 1936-1938 havien estat anys de revolució, la Generalitat no va abordar cap política seriosa de reformes de la seva administració. Aquesta es va mantenir de la mateixa forma que en el període 1931-1936. Així, funcionaris de la mateixa categoria i realitzant feines idèntiques en comissaries diferents, seguien cobrant sous diferents. És més, tot i que s'havia aprovat una Divisió territorial que organitzava econòmicament i administrativament a Catalunya en nou regions o vegueries, la funció pública es mantenia sota l'estructura de les quatre comissaries clàssiques. En rigor, la Generalitat, durant la guerra, només s'havia atribuït funcions extraconstitucionals per incrementar el nombre de departaments i de funcionaris. Així, no resultava estrany que la FETG-UGT recollís en la "Base Experimental" de la ponència

¹⁸ *Íbid.*

"Formació Professional dels Funcionaris" una de les propostes clàssiques de l'AFGC: la unificació de sous i categoria d'aquells treballadors públics que complien les mateixes funcions en dependències i administracions diferents. Així, sobre aquest punt la ponència expressava:

Unificació d'escales de manera que l'estímul constituït per l'ascens permeti al funcionari situar-se en la corporació o branca administrativa que més s'adigui amb les seves aptituds o competència ¹⁹.

En darrer terme, tot el discurs de la FETG-UGT sobre els valors tecnocràtics i meritocràtics dels funcionaris restava en mera retòrica davant de la ponència "Deure dels Funcionaris de la Generalitat", en la qual es deixava clara constància de que el valor superior de l'empleat públic de Catalunya no era la seva professionalitat sinó el seu antifeixisme. Per tant, s'acabava primant el mèrit polític per davant del tècnic:

j) Els treballadors de la Generalitat han d'ésser antifeixistes. L'antifeixisme es defineix com "aquella situació personal que vinculi la propietat, la llibertat, l'empleu i la vida a la victòria de Catalunya i de la República".

[...]

p) És missió primordial dels treballadors de les empreses públiques la defensa dels interessos i de les lleis dels Governos de la Generalitat i de la República, contra tota desviació que els particulars vulguin introduir-hi per evitar el just repartiment de les càrregues públiques. L'incompliment d'aquesta comesa ha de comportar la destitució i passar el tant de culpa als Tribunals ²⁰.

Certament, l'esforç laboral tenia un tractament d'activitat militar, i com a tal, els funcionaris tenien una consideració semblant a la del soldat. I en la mesura, que la lluita contra els "nacionals" era una guerra política, s'entenia que funcionaris civils i militars devien caracteritzar-se pel seu esperit antifeixista. Així, primer calia ser antifeixista i després ser un bon tècnic. Ara bé, resultava evident per a la mentalitat de les esquerres que el fet de ser antifeixista pressuposava ser un òptim professional, sacrificat en benefici dels seus conciutadans i disposat a acatar les decisions dels Poders públics:

e) Els treballadors de la Generalitat han d'ésser especialistes en la tasca que els ha estat encomanada.

[...]

g) La capacitat i el treball efectivament realitzat seran els elements determinants de la situació, empleu, salari, dels treballadors de la Generalitat.

h) El Poder Públic ha de tenir en tot moment la facultat de destinar els treballadors al lloc on llur tasca pugui ésser més eficient per a la col·lectivitat ²¹.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ "Deures dels Funcionaris de la Generalitat", *UGT. Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, p. 40.

²¹ *Ibid.* La FETG-UGT va resaltar com a imprescindible l'exclusiva dedicació del funcionari a l'esforç de guerra a partir d'una absolutat fidelitat al règim i a les conviccions antifeixistes:

"1) No pot haver-hi cap funcionari que continuï treballant a la Generalitat de Catalunya que no hagi donat prova palesa d'adhesió al règim.

2) No pot haver-hi cap funcionari a la Generalitat de Catalunya que no compleixi amb els seus deures militars.

3) Tot funcionari de la Generalitat de Catalunya ha de mantenir, per a ell i els seus familiars, la dignitat que comporta en sí el compliment d'aquest deure suprem, i si la justificació fos prou per a poder demostrar que familiars de primer grau deixen de complir el seu deure militar a instància o tolerància del funcionari, aquest ha d'ésser acomiadat immediatament del lloc que ocupi.

1) Obligació d'apadrinament d'una unitat d'exèrcit per part de les organitzacions de funcionaris de la Generalitat existents.

Que cada Sindicat de funcionaris existents a Catalunya prengui sota el seu patrocini la responsabilitat moral de vetllar per una de les unitats de l'Exèrcit Popular.

2) Protecció als evacuats de les zones de guerra.

3) Protecció als infants, especialment als orfes". Reproduït a "Funcionaris de cara a la guerra", *UGT. Butlletí del*

Ara bé, la FETG-UGT deixava clar que el respecte a la República per part dels funcionaris de la Generalitat anava parell al respecte als costums culturals de Catalunya. Així, la FETG-UGT considerava que

Els treballadors de la Generalitat han de conèixer a bastament el català i el castellà com a condició prèvia a llur nomenament. "Han de conèixer els costums, idiosincràsia i modalitats de la vida catalana":

"Cal que respectin i facin respectar tot el que representi sentiment de catalanitat".

"Cal que respectin i facin respectar la República"²².

En conseqüència, aquest darrer punt no deixava cap mena de dubte sobre la dualitat del socialisme unificat, tant en l'àmbit sindical com en el de partit; una dualitat que era pròpia de la seva vocació negrinista, però que tenia els seus precedents en la consigna regionalista dels anys deu, "Per Catalunya i l'Espanya Gran". Per això, la UGT de Catalunya i el PSUC van donar suport al govern central en l'esforç de guerra sense que això significués una renúncia a la seva posició de partit català i catalanista. De fet, no consideraven que això fos una contradicció en sí mateixa, perquè alguns sectors també entenien el catalanisme com una manera de reforçar Espanya i el mateix nacionalisme espanyol²³.

Secretariat de la UGT de Catalunya, novembre-desembre 1938, p. 42. En la mateixa línia discursiva s'expressà un any abans F. DURAN ROSELL, "Sindicats de cara la Guerra", *BAFGC*, nº 5, octubre-novembre 1937, pp. 12-13. El títol de l'article recollia, segons els el seu autor, una consigna esmolada per Antoni Sesé abans de morir durant els Fets de Maig del 1937.

²² "Deures dels Funcionaris de la Generalitat", *UGT. Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, p. 41.

²³ Aquesta idea ha estat desenvolupada per Enric UCÉLAY DA CAL, *El imperialismo catalán. Prat de la Ribà, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*, Barcelona, Edhasa, 2003.

59. EL COL·LEGI OFICIAL DEL SECRETARIAT DE L'ADMINISTRACIÓ LOCAL DE CATALUNYA: ANTÍTESI CORPORATIVA I POLÍTICA DE L'AFGC-UGT I FETG-UGT

Al llarg de la guerra, l'AFGC-UGT i la seva successora, la FETG-UGT, van desplegar un discurs antifeixista sistemàtic i constant, tant en el període de presidència poumista com en el de control dels socialistes unificats. Concretament, en les presidències de Coloma, Barjau i Balsells (tot i que aquest ja constava oficialment com a secretari general), el discurs antifeixista s'orientà notòriament a l'exigència que tots els funcionaris dediquessin els seus esforços professionals a la victòria militar contra els "nacionals". I a partir del 1938, la direcció de l'AFGC-UGT i de la FETG-UGT exigí dels seus afiliats la incorporació immediata al front si les seves lleves havien estat cridades a files. Fins i tot, es va reclamar que, per donar exemple a la resta de la població, els empleats de la Generalitat s'allistessin voluntàriament i així demostrar que els treballadors de "coll blanc" no eren uns "señoritos" disfressats de proletaris. Aquesta actitud de compromís antifeixista demostrada per l'AFGC-UGT i la FETG-UGT contrastà amb la més eclèctica adoptada pel Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya (COSALC). Certament, durant la Guerra Civil, un dels espais en el qual la Generalitat va trobar enormes dificultats per imposar la seva autoritat política i gestora va ser en el de l'administració local i municipal. La persecució revolucionària contra secretaris i interventors d'Ajuntaments a l'estiu del 1936 va impedir a aquest cos funcional, enquadrat en el COSALC, adoptar un decidit discurs prorepublicà. A diferència de l'AFGC-UGT o de la FETG-UGT, el COSALC no va obligar als seus associats a allistar-se a l'Exèrcit Popular; és més, el COSALC va continuar definint-se com apolític i desvinculat de qualsevol afiliació política en una conjuntura en la qual calia definir-se públicament com a antifeixista. Aquesta actitud política ambivalent li va comportar el COSALC una vida legal intermitent i molt breu durant la Guerra Civil. Probablement, per aquesta mateixa raó, el cos de secretaris i interventors esdevingué, a partir del gener del 1939, una de les peces clau de la reconstrucció franquista de l'administració local a Catalunya.

El COSALC contra el diletantisme i la revolució particularista

En capítols precedents, s'ha constatat com els secretaris i els interventors dels Ajuntaments van estar doblement depurats des del febrer del 1936: un primer cop arran de la victòria electoral del Front Popular i del Front d'Esquerra a les eleccions legislatives de febrer del 1936; i una segona vegada, aquest cop més intensa, com a conseqüència de la repressió revolucionària que es desfermà a l'estiu del mateix any. Certament, secretaris i interventors no foren els únics sectors depurats de la funció pública municipal, però sí els que més la patiren. I en la seva persecució comptà molt la seva condició d'homes lletrats amb carrera universitària, fet que els identificava amb els "poderosos", ja que segons la mentalitat popular a la Universitat només anaven els rics.

Com a conseqüència, la vida associativa del COSALC va restar esmorteïda entre el juliol del 1936 i el desembre del 1937. Durant tot aquest espai de temps, no va sortir a la llum pública cap número del butlletí del Col·legi Oficial del Secretariat d'Administració Local de Catalunya i, de fet, segons opinió del president de l'entitat des del 1934, Miquel Roure Llorens, l'activitat de secretari d'Ajuntament havia estat segrestada per una important munió de dilettants sense estudis ni formació professional adequada. Així, quan el desembre del 1937 va reaparèixer el butlletí del COSALC per primer cop des de la primavera del 1936, Miquel Roure i Llorens va escriure un editorial molt dur contra el procés revolucionari per les seves implicacions negatives en el desenvolupament professional de la funció pública municipal:

En plena eufòria revolucionària, quan era moda no sols incomplir la llei sinó seguir viaranyos oposats als que la llei assenyalava, alguns Ajuntaments de Catalunya van fer la provatura de prescindir del Secretari substituint-lo per gent que, al menys, careixia de la competència indispensable per a exercir la funció que els era encomanada.

Ningú com nosaltres sap com han estat portades aqueixes Secretaries i aqueixos Municipis. Són a dotzenes els Ajuntaments que, després d'uns mesos de tan dissortada provatura han acudit als Centres oficials demanant un Secretari dels que forja la llei perquè, bó i essent (la gent dels Ajuntaments) llecs en moltes matèries, compregueren que solament un tècnic els podia endegar la vida municipal completament encallada i desfeta [...].

I és en mig d'aquest trasbals, d'aquest desordre, d'aquest caos, que els secretaris corren a salvar les administracions municipals dels pobles de la nostra terra, posant de relleu la necessitat de la seva competència, de la seva personalitat, de la seva existència¹.

Les paraules de Roure tenien ple sentit en una conjuntura marcada per la consolidació de la figura de Juan Negrín al capdavant del govern de la República. Una consolidació que venia marcada per la seva decidida lluita contra els particularismes revolucionaris i l'intent de centralitzar i posar ordre dins de l'administració pública. En conseqüència, la nova conjuntura negrinista va permetre el COSALC retornar a la vida pública de forma oberta i assumir el control corporatiu del secretariat d'administració local, netejant-lo d'intrusos o, si més no, readequant aquells que resultava impossible d'acomiadar a través de cursets convalidables. I és que, segons el president del COSALC, entre el juliol del 1936 i el maig del 1937, l'intrusisme en el sector del secretariat va esdevenir norma sense, que cap llei o autoritat posés fre a la incorporació de nombrosos secretaris sense la titulació ni la capacitat corresponent. Ara bé, en la mesura que se li va permetre, el COSALC va destinar secretaris a aquells municipis en els quals una majoria més o menys consensuada va decidir confiar la gestió econòmica de l'Ajuntament en un professional de la matèria. Certament, la crítica contra l'intrusisme va ser una constant a les planes del butlletí del COSALC:

La guerra civil esclatada en dia 19 de juliol del 1936 ha produït trasbals intensíssim que ha originat situacions de [sic] anormalitat en totes les institucions i en tots els ordres de la vida del país.

Els Municipis, cèl·lules primordials de la composició de l'Estat, no han pas estat exclosos ni els menys afectats per aqueixa situació anormal i, un de llurs òrgans, la Secretaria, n'ha patit i en pateix intensament.

Una sèrie de fets i de circumstàncies que no és recís esmentar perquè estan en la memòria de tothom, deixà vacants un nombre gros de Secretaries municipals de Catalunya. Bona part d'aqueixes Secretaries foren ocupades, capriciosament, per persones que no tenen aptitud, ni mèrits ni condicions de capacitat legal per a exercir de Secretari, i així ho han demostrat en

¹ "Editorial/Al·liconaments", BCOSALC, nº 19, desembre del 1937, pp. 1-2.

l'actuació llur, salvant raríssimes excepcions. Un percentatge [sic] gaire bé [sic] totalitari d'aqueixes sSecretaries, acusen un desgavell formidable i difícil de reparar.

En temps de violències i de trasbals revolucionari, havia d'admetre's forçosament aquest fet perquè el control s'havia escapat de les mans rectores del país; però avui que la normalitat de la vida pública i administrativa és una realitat tangible i que el Govern de la Generalitat malda contínuament per a endegar pels viaranys legals els aspectes diversos de la col·lectivitat regional, és precís corregir la [sic] anomalia que representa ².

En veritat, a molts Ajuntaments els va passar com a moltes col·lectivitzacions industrials: davant de la ineficàcia gestora dels "proletaris", els diferents comitès van acabar encomanant la gestió de l'empresa a l'antic administrador o gerent prèvia fidelitat d'aquest a la República. Perquè, sens dubte, una cosa era fer discursos, sovint molt esquemàtics i simplificadors sobre la lluita de classes i l'organització de l'economia revolucionària, i una altra molt diferent era posar ordre en la gestió d'una empresa o un Ajuntament. Però, malgrat tot, els secretaris d'administració local van seguir tenint la sensació d'una notable indefensió davant dels governs municipals. I així, el COSALC, a través de Roure i Llorens, va recuperar la clàssica reivindicació dels secretaris i dels interventors que era esdevenir funcionaris de la Generalitat:

Durant aquest any i mig han estat una xifra extraordinària els serveis que la Generalitat de Catalunya ha hagut de menester de les municipalitats. Tothom sap, i la Generalitat no ho ignora, que aqueixos serveis són sempre prestats pel Secretari al qual, moltes vegades en aquest temps, s'ha fet responsable del compliment de determinats serveis de caràcter municipal.

Això té una significació molt important; vol dir que és indispensable que en la Municipalitat hi hagi un funcionari competent, un tècnic amb el qual la Generalitat pugui comptar per a realitzar els treballs i els serveis que interessin al Govern encara que sigui en temps d'agitació, de revolució i de guerra. Vol dir que la Generalitat necessita aquest tècnic que, situat en cada Municipi, col·labori, sense prejudicis i sense pressions, en les tasques del Govern ³.

Així, Miquel Roure recollí la vessant centralista i antiparticularista del discurs negrinista i demostrà que l'autogestió municipal només havia servit per qüestionar i limitar l'autoritat de la Generalitat en l'administració local. Per subsanar aquesta deficiència, Roure proposava la utilització dels secretaris municipals com els ulls i els delegats de la Generalitat en els Ajuntaments. I perquè això fos efectiu, el president del COSALC reclamà la conversió dels secretaris municipals en funcionaris de la Generalitat:

Doncs bé: nosaltres creiem que aquests ingredients són els justos i els suficients per a convertir els Secretaris d'Administració local en funcionaris de la Generalitat incorporant-los a l'escalafó corresponent, donant-lo, així una independència i una llibertat d'acció que ara no gaudeixen en perjudici de les moltes funcions que els són encomanades.

[...]

La consigna està llençada: *Passi a la Generalitat i escalafó*. Endavant fins a assolir-ho ⁴.

L'argument era impecable: el COSALC s'oferia a la Generalitat com a baluard contra el predomini i les indisciplines dels particularismes. Però la proposta de Roure qüestionava alhora la Llei Municipal de 1933-1934 aprovada pel Parlament de Catalunya i el pilar bàsic del municipalisme d'esquerres i del comunalisme llibertari: l'autonomia dels Ajuntaments en la confecció i control de les seves plantilles. I és que la proposta de Roure venia a recuperar, de forma políticament molt incorrecta en una conjuntura totalitzada pel discurs antifeixista,

² "Les Secretaries vacants i els intrusos", *BCOSALC*, n° 21, febrer-març 1938, p. 4.

³ "Editorial/Al·liçonaments", *BCOSALC*, n° 19, desembre del 1937, pp. 1-2.

⁴ *Íbid.*

l'esperit de l'Estatut Municipal de 1924. És a dir, aquell que havia inspirat Calvo Sotelo, màrtir de la causa "nacional", en plena dictadura de Primo de Rivera. Tanmateix, la proposta de Roure i del COSALC no estava exempta de sentit, ja que l'administració local, durant la Guerra Civil, no va acabar de sotmetre's ni a la Generalitat, ni al govern de la República, ni a la normativa vigent. És més, els Ajuntaments havien prescindit del requisit que obligava als secretaris municipals a col·legiar-se en el COSALC i a demostrar que eren llicenciats en l'Escola d'Administració Pública de Catalunya o en Dret.

La difícil reordenació corporativa del COSALC i del secretariat d'Ajuntament

Després dels Fets de Maig del 1937, va haver Ajuntaments que començaren a acatar de forma més nítida l'autoritat governativa i legislativa emanada de la Generalitat, del Parlament de Catalunya i del Govern de la República. Això es traduí, dins del marc de l'administració local, en una major acceptació del corpus legal que sobre contractació i regulació laboral dels funcionaris municipals, inclosos els secretaris d'Ajuntament, establia la Llei Municipal de Catalunya regulada el 1933-1934. D'aquesta forma, el desembre del 1937, el butlletí del COSALC podia constatar que, com a mínim, existien sis localitats on hi havia treballant secretaris d'Ajuntament que aplegaven els requisits indispensables per a exercir la seva funció administrativa: Josep Barbey i Prats a Banyoles, Lluís Castelló i Cusí a El Port de la Selva, Lluís Graupera i Castañé a Camprodon, Josep Maseres i Bertran a Montblanc, Manuel Ollé i Ernest a Ronçana del Vallès i Jaume Vilanova i Pàmies a La Riera de Gaià. Les condicions professionals, reconegudes pel COSALC i per la Llei Municipal, que permetia a aquests sis empleats municipals ser reconeguts com a col·legiats i secretaris d'Ajuntament eren la possessió del títol de llicenciat en Dret o en l'Escola d'Administració Pública de Catalunya. Així, per exemple, Barbey era advocat amb 10 anys d'exercici; Lluís Castelló i Josep Maseres havien accedit a la funció pública per oposició el 1935; mentre que Graupera, Ollé i Vilanova eren llicenciats en l'Escola d'Administració Pública ⁵. Per tant, aquests sis secretaris municipals tenien en comú que no eren ni uns diletants ni uns intrusos; és a dir, que no provenien del sector manual, ni havien assolit un lloc burocràtic sense tenir la titulació i els estudis pertinents. Però també eren dels primers que el COSALC, des de l'inici de la guerra, podia certificar amb rigor quin era el seu autèntic lloc de destinació. Perquè, la independència *de facto* de molts municipis, amb nomenaments de funcionaris al marge de la legalitat establerta per la Llei Municipal, i la persecució del cos de secretaris municipals per part de les forces i autoritats locals revolucionàries, van provocar una situació de total descontrol administratiu i de personal en la funció pública local. Per això, el COSALC es va trobar amb enormes dificultats per reorganitzar el seu fitxer de col·legiats i determinar les

⁵ "Casa Nostra", BCOSALC, 19, desembre del 1937, p. 2.

autèntiques destinacions dels membres d'aquest cos de funcionaris municipals. D'una banda, calia determinar quants secretaris havien estat afusellats o fugits a la zona "nacional"; i, finalment, determinar els nombrosos trasllats que s'havien establert sense comunicar-los a les autoritats pertinents:

El trasllat i els canvis en les Secretaries han estat tan freqüents i tan intensos, i sobre tot [sic], duts la major part de les vegades amb tanta pressa, que no ha estat possible sotmetre els col·legiats a les normes dictades pel Col·legi les quals, indiscutiblement, requerien una tranquil·litat i un ordre del qual no gaudim pas.

Ara però, assolida ja una normalitat per [sic] per met fer les coses amb la deguda reflexió, és precís el restabliment de les normes reglamentàries que té establertes el Col·legi per a conèixer en tot moment la situació dels seus col·legiats, i a l'ensem corregir les deficiències sofertes durant tot aquests temps de [sic] anormalitat ⁶.

Ara bé, tot el procés de correcció d'aquestes deficiències va anar acompanyat d'un canvi forçós, estipulat pels estatuts del COSALC, en la direcció orgànica del Col·legi del Secretariat d'Administració Local de Catalunya. Així, el butlletí del COSALC va donar constància el gener del 1938 de la renovació de la seva Junta de Govern, així com de les Juntes de Secció provincial. La Junta de Govern estava formada per Josep Torrent i Carré (secretari de l'Ajuntament de Girona) com a president; Antoni Izquierdo i Andreu (secretari de l'Ajuntament de Llinars del Vallès) com a vicepresident; Joaquim Puñet (secretari de l'Ajuntament de Vilabella), tresorer; Pere Sansa i Monjo (secretari de l'Ajuntament de Tremp), comptador; Joan Castells i Cases (secretari de l'Ajuntament de Torelló), secretari; i, finalment, els vocals eren Joan Oliver i Alberti (secretari de l'Ajuntament de Guíxols), Antoni Aldomà i Miralles (secretari de l'Ajuntament d'Arbeca i Josep Gras i Ferré (secretari de l'Ajuntament de Mora la Nova) ⁷. El punt en comú dels membres de la nova Junta del COSALC era que cap tenia la plaça de secretari a les capitals provincials, a excepció de Girona, ni tampoc a segones poblacions o capitals de partit judicial com Sabadell, Terrassa, Manresa o Reus. És més, els membres de les Juntes de Secció provincial estaven destinats a municipis que majoritàriament podríem considerar com terceres ciutats. Així, la Junta de la Secció de Barcelona estava composta per secretaris que representaven les localitats de Llinars del Vallès, Premià de Dalt, Callús, Torelló, Canet de Mar, Berga, Calaf, Rosses de Llobregat, Olesa de Montserrat, Sadurní d'Anoia (s'havia eliminat el Sant), Vilanova i la Geltrú i, finalment, Sabadell on exercia Josep Altura i Pujadas. Aquest era l'únic cas d'una segona gran ciutat representada en la Junta de Barcelona. La secció de Girona estava representada per secretaris de la capital provincial, Sant Ferriol, Figueres, Guíxols, Vilobó d'Onyar i Ribes de Fresser. A la secció de Lleida, les localitats representades eren Arbeca, Alcarràs, Balaguer, Tremp, Cervera, La Seu d'Urgell, Ponts, Sort i Betlant. I a Tarragona, Mora la Nova, Alforja, Tamarit de Mar, Vilabella, Llorenç del Penedès, Mora d'Ebre, Passanant i L'Ametlla de

⁶ "El nostre fitxer", BCOSALC, nº 19, desembre del 1937, p. 2.

⁷ "Nova Junta de Govern", BCOSALC, nº 20, gener del 1938, p. 4.

Mar ⁸. En definitiva, amb la renovació de juntes, tant la general com les provincials, el COSALC va poder constatar l'existència d'un conjunt remarcable de bcalitats on existien secretaris municipals adjudicats a una plaça funcional segons les normes legals establertes abans del juliol del 1936.

El feble esperit antifeixista del COSALC i la seva evaporació pública

D'altra banda, el butlletí del Col.legi del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya va voler deixar clar que la substitució de Miquel Roure per Josep Torrent en la presidència de la Junta de Govern havia estat per imperatiu legal i no per una lluita de faccions dins de l'entitat. Així, l'editorial del butlletí del COSALC del gener del 1938 va voler retre homenatge al president sortint, Miquel Roura i Llorens, tot solidaritzant-se amb les reivindicacions corporatives i l'anàlisi que, sobre els estralls professionals causats per la revolució entre el secretariat, havia publicat en el número de desembre del 1937:

El senyor Roure, en la Presidència del Col.legi, ha viscut, millor dit: ha aguantat un 6 d'octubre del 1934 i un 16 de febrer i un 19 de juliol del 1936. Tots els Secretaris de Catalunya sabem prou bé, dissortadament, el que volen dir aqueixes tres dates i els temps de trifulques que es succeïren en cadascuna d'elles. Els Secretaris hem sofert, gairebé a primera línia, les conseqüències de diversos ordres que s'han originat en aquestes dates memorables i, per pròpia experiència, sabem que l'activitat i la tasca que el Col.legi de Catalunya ha hagut de desplegar per a defensar els drets i reduir els estralls que els fets i les circumstàncies d'apassionament produïen en els nostres rengles, ha estat prou i de sobres per emplenar tota una actuació de quatre anys en la Presidència del Col.legi ⁹.

Tanmateix, les dates històriques apuntades pel butlletí del COSALC no permetien dissenyar una imatge oportunament antifeixista del Col.legi Oficial del Secretariat. Perquè si bé es pot apuntar que el secretariat de l'administració local de Catalunya va sofrir una certa depuració arran dels Fets del 6 d'octubre del 1934, el cert era que, en el discurs corporatiu del COSALC, sempre s'assenyalaven com a vertaderament importants les depuracions patides pel cos del secretariat municipal arran de la victòria del Front d'Esquerra a les eleccions de febrer del 1936 i de l'inici del procés revolucionari del juliol del mateix any. Per a reforçar la incorrecció política del discurs del COSALC, Miquel Roure, en el seu comiat com a president del Col.legi, va realitzar a les planes del butlletí de l'entitat un indissimulat elogi del Reglament de funcionaris municipals elaborat durant la presidència del lerrouxista Pich i Pon al capdavant de la Generalitat en ple règim transitori:

Recordem el moment de la promulgació del Reglament de funcionaris municipals del setembre del 1935 i la unànim satisfacció que produí, tan gran com el desencís sofert en decretar-se la suspensió. Respectem els motius d'aquesta, però fèrem present aleshores i ho ratifiquem avui, que aquell Reglament no fou obtingut, per part nostra, aprofitant una situació política -hem exclòs la política de la nostra actuació professional- sinó per la necessitat inajornable d'emmotllar el Secretariat als preceptes i a les directrius assenyalades en la nostra llei municipal, i a les realitats de la funció que aquesta llei ens encomana.

Els Poders públics reconeixeren implícitament que aquell Reglament no tenia més que un pecat original del qual calia lliurar-lo. I molt aviat es nomenà una Comissió que procedís a la redacció d'un nou Reglament. El moviment subversiu i la revolució ens sorprengueren en plena tasca. Poguèrem constatar que el nou Reglament no hauria tingut diferències essencials de l'anterior.

⁸ "Renovació de Juntes", *BCOSALC*, nº 20, gener del 1938, p. 5.

⁹ Francesc BOIX, "La nostra portada", *BCOSALC*, nº 20, gener del 1938, p. 2. La portada, com fa esment el títol, portava les fotografies del president dimissionari i del nou president de la Junta del COSALC.

Hem passat per moments d'engúnia. Hem hagut de presenciar uns fets horribles. Hem hagut de viure unes venjances personals desaforades. Un record ple d'emoció per als caiguts!¹⁰

Resulta extraordinàriament obvi que quan Roure afirmava que "hem hagut de viure unes venjances personals desaforades", estava fent referència a la persecució que sofriren els secretaris a mans de les patrulles armades de les organitzacions revolucionàries. Però tot i que la crítica de Roure contra els usos i abusos dels particularismes municipals coincidia amb el rebuig que el negrinisme feia dels mateixos, el cert era que el discurs de Roure i del COSALC no acabava d'apostar per la retòrica antifeixista de moda. És més, resulta plausible apuntar que el COSALC no havia de veure gran diferència entre els revolucionaris incontrolats de l'estiu del 1936 i la coalició governamental a l'entorn de Negrín. Lògicament, la no explicitació del seu possible antifeixisme havia d'actuar negativament en la continuació de la vida pública del COSALC. Així, en el butlletí d'abril-maig del 1938 s'anuncià la suspensió indefinida del butlletí del COSALC. Tanmateix, també va haver d'actuar negativament en la continuat de la trajectòria pública del Col·legi el fet de proposar el febrer-març del 1938 la creació d'una Federació "reformista" de funcionaris de tot Catalunya capitalitzada pel COSALC:

promourà, pels mitjans al seu abast i en moment oportú, gestions per aconseguir la creació de la Federació de Sindicats Oficials autònoms de funcionaris de Catalunya, amb tendència netament reformista, i, en general, adoptarà totes les mesures legals que siguin d'evident profit per a la classe¹¹.

La proposta del COSALC partia de dues provocacions evidents: una, la de definir la Federació de "reformista" en temps de revolució; la segona, competir amb l'AFGC-UGT, primer, i amb la FETG-UGT, després, per capitalitzar l'organització corporativa dels funcionaris de Catalunya, i més quan l'AFGC-UGT i la FETG-UGT sempre varen ser identificades com l'instrument sindical del socialisme unificat i del negrinisme en la funció pública a Catalunya. Ara bé, les raons que exposà el COSALC per explicar la suspensió del seu butlletí apuntaven sobretot a l'impacte físic de la guerra en la vida orgànica del Col·legi i del secretariat:

La metamòrfosi profunda i col·lectiva; l'ambient dur i combatiu que es respira; els bombardeigs aeris de poblacions, situades fora de la línia de foc; la mobilització de nombrosos companys; la carència de matèries primes; les dificultats de transport i circulació; el retard en la distribució de correspondència; els fronts de lluita, incessant i esgotadora, situats a quilòmetres de la línia divisòria; els diversos Municipis ocupats per les tropes de Franco; aconsellen suspendre temporalment i amb caràcter extraordinari la publicació del nostre BUTLLETÍ, òrgan expressiu del Col·legi Oficial del Secretariat d'Administració Local de Catalunya i el més apropiat per a mantenir, entre nosaltres, la comunicació, lligams de relació periòdica, orientació i defensa col·lectiva professional¹².

El discurs de comiat era l'antítesi de la retòrica antifeixista del negrinisme. Si la suspensió hagués estat la del butlletí de l'AFGC-UGT els seus articles haurien fet, amb tota

¹⁰ Miguel ROURE, "A tots els col·legiats. Dues paraules de comiat i d'agraïment", *BCOSALC*, nº 20, gener del 1938, p. 6.

¹¹ Josep TORRENT I CARRÉ, "Editorial/La nova Junta de Govern", *BCOSALC*, nº 21, febrer-març 1938, pp. 1-2.

¹² "A compàs de la guerra", *BCOSALC*, nº 22, abril-maig del 1938, p. 1.

probabilitat, un encès discurs sobre l'esperit antifeixista de la funció pública i hauria condemnat els horrors provocats per la quinta columna i l'aviació franquista sobre la població civil de Catalunya. En canvi, el COSALC argumentava que la guerra i, en concret, l'ocupació de Lleida per part de les tropes "nacionals", havia esquarterat i desarticulat el cos de secretaris. De fet, allò que es ressaltava era la necessitat de mantenir l'esperit professional i apolític del cos per damunt de les contingències bèl·liques, estiguessin en la zona que estiguessin. El butlletí del COSALC tornà a aparèixer el novembre del 1938, fonamentalment per donar constància de la seva disconformitat amb la convocatòria d'unes oposicions per cobrir places de secretari d'ajuntament:

No cal, ni és el nostre intent, fer cap comentari a aquestes oposicions. El Col·legi, en moment oportú, va dir-hi tot el que era precís i no és pas escaient repetir conceptes. El que ens ocupa ara són els opositors o, més ben dit, els futurs Secretaris.

El Col·legi creu convenient declarar des d'aquest lloc oficial, que els Secretaris que ixin d'aquestes oposicions, mereixen tota la consideració i que seran rebuts al nostre Organisme amb el mateix afecte i amb la mateixa cordialitat que tots els altres companys, sigui quina sigui la procedència llur¹³.

Sembla que la convocatòria d'oposicions, realitzada a l'abril del 1938, no va preveure la caiguda a mans franquistes de nombroses petites poblacions de la franja occidental de Lleida i del sud de Tarragona arran de la batalla de Terol. El problema s'agreuà mentre durà la batalla de l'Ebre i, tot i així, es va mantenir la convocatòria de les oposicions. Per a complicar més la situació, el COSALC apuntava que no havia tantes places de secretari, ja que la Generalitat havia hagut de portar a terme agrupacions de municipis davant de la reducció demogràfica que havien patit les zones de l'interior i les properes al front de guerra. I aquestes agrupacions havien significat la minva dels secretaris d'ajuntament, perquè ja no resultava econòmic i pràctic la presència d'un secretari per municipi, sinó que s'apuntava a un secretari cada dos o quatre municipis. A més a més, s'havien incorporat a files un bon nombre de secretaris donat que havien estat cridades les corresponents lleves¹⁴. Aquesta realitat va ser comunicada per Josep Torrent, president del COSALC al Conseller d'Assistència Social i Governació. I només en aquesta comunicació oficial, el Col·legi va fer ús de la retòrica política de moda i parlà de lluita contra el "feixisme invasor". Però fou un recurs retòric propi d'aquell que vol quedar bé amb les autoritats establertes. En realitat, allò que li interessava a la Junta de Govern del COSALC era defensar els seus interessos corporatius:

La guerra que la democràcia espanyola lliura contra el feixisme invasor, engloeix, un rera l'altre, els Secretaris d'Administració local, l'absència dels quals es tradueix en un encallament gairebé absolut de la màquina municipal per manca de persona competent que la dirigeixi.

Fins ara, la substitució del Secretari mobilitzat encara era possible perquè hi havia personal apte disponible, però ja és esgotada aqueixa possibilitat puix que ja són fins els esmentats substituïts els cridats a files [...].

[...] És doncs una necessitat de guerra, i potser de les primeres, el que els Secretaris d'Administració local romanguin als llocs llurs. El disposar de més Secretaris encara que sigui per a dur-los a l'Exèrcit, pot ésser d'unes conseqüències fatals.

¹³ "Nous secretaris", *BCOSALC*, nº 23, novembre del 1938, pp. 1-2.

¹⁴ "Cal més esforç", *BCOSALC*, nº 23, novembre del 1938, p. 2.

No pretenim [sic] pas privilegis ni tractes de favor. Ho demostrem amb què fins ara que el problema no ha tingut gravetat, hem encoratjat els nostres companys que han estat cridats a files per tal que complissin llur deure com el primer soldat de la República [...].

Per això, en nom i representació d'aquest Col·legi oficial del Secretariat d'Administració local de Catalunya, acudeixo a V.H. per a demanar-vos que gestioneu de les autoritats competents el que es disposi que els Secretaris d'Administració local quedin militaritzats en les Secretaries que ocupin per mentre duri l'exercici de llur càrrec, acabat el qual hauran d'incorporar-se a files si per raó de la lleva a la qual pertanyin els pertoca ¹⁵.

Aquesta carta, signada a 27 de setembre del 1938, reflectia tot l'esperit contrari del que reclamava l'AFGC-UGT a tots els funcionaris de la Generalitat. Allà on la direcció de l'AFGC-UGT exigia l'esforç militar dels empleats en la lluita contra el feixisme, el COSALC reclamà el manteniment dels funcionaris en els seus llocs de treball com a única solució el desballestament de l'administració pública a Catalunya. En definitiva, la visió tremendista i políticament incorrecta del COSALC reflectia allò que era una realitat des de la segona meitat del 1938: la desmembració paulatina de les administracions de l'estat, regional i local republicanes ¹⁶. Una desmembració que tingué el seu reflex en la progressiva dissolució i desaparició de la vida pública dels sindicats i associacions de funcionaris a Catalunya, com la AFGC-UGT (també FETG-UGT), el SUFGC-CNT o el COSALC.

¹⁵ *Íbid.*, pp. 3-4.

¹⁶ Segons Michael Seidman, ja a finals del 1937, la República seguia semblant-se a la Confederació del Sud, imatge que contrastava amb el discurs centralitzador i l'imatge d'eficàcia que sempre volgué transmetre el negrisme. En aquest sentit, la situació empitjorà al llarg del 1938, quan la zona republicana va quedar esquarterada i dividida pels exèrcits "nacionals". En rigor, la sensació de confederació o de "campi qui pugui" es va incrementar entre la població de l'àrea republicana, sensació que va anar aparellada d'una major desconfiança de la població envers els funcionaris, els quals s'identificava com els executors d'una caòtica política fiscal que la població interpretà més com una requisa que no pas com un deure cívic i antifeixista. D'altra banda, també es va estendre la imatge d'una funció pública corrupta i privilegiada, tant perquè tenien un accés més directe als queviures com per l'aprofitament que feien de la seva situació professional. Per exemple, hi havia metges que extenien certificats en els quals constataren la inutilitat per al servei militar de soldats que eren perfectament aptes per al combat. Lògicament, aquells que podien pagar el fals certificat es lliuraven d'anar el front. Finalment, entre altres múltiples exemples de corrupció, existia la convicció entre els soldats de que l'endarreriment del dia de la paga era síntoma de la fugida a la zona "nacional" dels funcionaris que transportaven els diners; a Michael SEIDMAN, *A ras de suelo. Historia social de la República durante la Guerra Civil*, Madrid, Alianza, 2003, p. 233, 257, 293-309 i 327.

EPÍLEG I CONCLUSIÓ

El novembre-desembre del 1938 van deixar d'aparèixer els butlletins de l'AFGC-UGT i del COSALC (Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya). En el cas de l'AFGC-UGT, com a conseqüència d'haver-se reconvergit en FETG-UGT. A partir d'aquesta reconversió nominal, tota la informació corresponent a l'uetisme funcional de la Generalitat es va publicar en el butlletí del Secretariat de Catalunya de la UGT. Tanmateix, pot apuntar-se que aquest mateix fet revelava la feblesa orgànica de l'associacionisme funcional ugetista al final de la guerra. ¿Per què? Perquè moltes federacions, en la mesura de les seves possibilitats, intentaven treure el seu propi butlletí o òrgan d'expressió. En la mesura que no es tenen proves documentals de l'existència d'un butlletí de la FETG-UGT, cal entendre que la manca de matèries primeres i de fons monetaris impediren la conversió del butlletí de l'AFGC-UGT en el de la FETG-UGT. En conclusió, les planes del butlletí del Secretariat acolliren tota la informació sobre la constitució de la FETG-UGT a la tardor del 1938. Però aquesta fou la darrera notícia sobre l'uetisme funcional de la Generalitat que va sortir a la llum pública.

D'igual forma succeí amb el butlletí del COSALC, que va fer la seva darrera aparició, tot i que amb caràcter extraordinari, el novembre del 1938, i això després d'haver restat suspesa la seva publicació des de l'abril-maig del mateix any. En el cas del butlletí del COSALC, la manca de recursos econòmics va ser fruit, en part, de la reducció de les quotes que l'entitat cobrava als col·legiats. En primer lloc, perquè no es tractava d'un cos funcional molt nombrós; i, en segon terme, perquè un bon nombre dels secretaris que exerciren durant la guerra no es van col·legiar. Però també cal afegir que el Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya no sembla que fos una organisme excessivament apreciat pels poders públics republicans. Sigui per la raó que sigui, la desaparició de les publicacions corporatives de l'àmbit funcional català constitueix un símptoma del col·lapse de l'associacionisme funcional; i aquest va anar acompanyat de la desmembració orgànica de les diferents administracions públiques del Principat. Al llarg dels mesos de gener i de febrer del 1939, les tropes "nacionals" ocuparen definitivament tota Catalunya, desarticulant l'aparell institucional republicà i establint el seu model d'administració local i central, el qual havien començat a implantar el març-abril del 1938 amb la caiguda de les primeres poblacions de la província de Lleida.

Aspectes de continuïtat i militarització en la reconstrucció franquista de l'administració local de Catalunya

L'"Estado Nuevo" franquista entenia per administració local, no només el territori municipal, sinó també tot l'àmbit provincial que, amb la instauració de l'estatut d'Autonomia i la Generalitat, s'havia reconvergit en administració regional. Per tant, tota la reordenació

administrativa, territorial i funcional endegada per les autoritats "nacionals" a Catalunya pretenia resoldre, a partir d'una formulació centralista, provincialista i autoritària de l'estat, l'anomenat "problema catalán". Aquest, certament, havia estat un dels factors que animà la rebel·lió militar i civil antirepublicana del juliol del 1936. Ara bé, aquest problema, que va vessar rius de tinta i discursos farcits d'evocacions passionals sobre quin constituïa el veritable caràcter històric, sentimental i nacional d'Espanya, amb sentències aparentment contradictòries com "antes una España roja que rota", reflectia una disputa que confrontava múltiples visions sobre quina havia de ser la manera de reformar l'estat i com devien organitzar-se i gestionar-se les diferents administracions públiques d'Espanya, inclosa la militar.

Amb la caiguda de la Monarquia alfonsina i la proclamació de la República, a la primavera del 1931, es van obrir les portes a un procés de reforma liberal-democràtica que es traduï, en termes legislatius, en la constitució del 1931. Aquest text constitucional va definir la Segona República com un Estat integral que permetia constituir autonomies regionals i municipals. Així, es va poder configurar l'autonomia regional catalana que es dotà d'un codi legal, l'Estatut, el setembre del 1932. Però l'Estatut d'autonomia no es va limitar a definir el govern regional de Catalunya, sinó que també va concretar l'ordenació de l'administració central de l'estat i de l'administració local el Principat. De la primera, l'estat va cedir a la Generalitat de Catalunya tota una sèrie de serveis que, com l'ordre públic, permetia als governants de l'autonomia regional disposar d'un element de dissuasió política de primera magnitud. Percebut aquest control de la policia com una amenaça, el centre i la dreta espanyola (inclosos aquells sectors de la societat catalana i catalanista poc proclius als eixelebraments socials i nacionals) posaren el crit d'alarma en el moment d'esclatar els Fets del 6 d'Octubre del 1934. Lògicament, la resposta del govern radical-cedista va consistir en la suspensió de l'autonomia regional amb l'objectiu de redefinir-la i restaurar-la posteriorment amb unes competències no tan agosarades. La derrota del centre-dreta a les eleccions de febrer del 1936 va aturar la tasca de reformulació de l'autonomia regional en la qual s'havien implicat els mateixos regionalistes de la Lliga Catalana. L'esclat de la Guerra Civil i els usos i abusos de la revolució van servir als sublevats per autoconvèncer-se dels perills intrínsecs de l'autonomia regional i de la feblesa de l'estat republicà. Per exemple, als "nacionals" els resultava incomprendible que les autoritats republicanes haguessin permès a la Generalitat fer-se amb el control de l'administració militar a Catalunya creant inconstitucionalment la Conselleria de Defensa.

Tot plegat va servir per refermar la convicció que tenien els "nacionals" sobre la tasca de destrucció d'Espanya que havia portat a terme el règim republicà, o, com a mínim, els seus governs de centre-esquerra. Per tant, un dels objectius prioritaris de la Junta de Defensa Nacional, primer, i de la Junta Técnica del Estado, després, havia de ser, només arribar a

Catalunya, derogar i desmuntar l'aparell legal i institucional vertebrat per l'autonomia regional catalana des del 1931-1932. Així, abans de l'inici de l'ocupació de Catalunya el 1938, la Junta Técnica del Estado intentà dissenyar la que havia d'esdevenir l'organització de l'administració local de l'"Estado Nuevo". Aquesta s'inspirà en la Llei Municipal que els governs radical-cedistes van aprovar el 1935 i que els governs del règim transitori de la Generalitat també van voler adaptar a la Llei Municipal ja aprovada pel Parlament de Catalunya el 1933-1934 ¹.

Certament, el cos legal que la Junta Técnica va dissenyar per a l'administració local franquista evidenciava el continuisme que, en aquesta matèria com en moltes altres, estaven adoptant els "nacionals" respecte als governs del Bienni radical-cedista. Cal recordar que la Llei Municipal del 1935 era hereva directa de l'Estatut Municipal del 1924, elaborat pel "màrtir de la causa" José Calvo Sotelo. Ara bé, en un primer moment, i donat l'estat d'excepcionalitat generat per la guerra, es nomenaren majoritàriament militars com a autoritats municipals de la zona franquista, en les localitats que anaren conquerint de bell nou. Així, emparant-se en l'article 55 de la Llei Municipal del 1935, es donà a conèixer un decret de 30 de setembre del 1936 pel qual es donava via legal a la constitució de comissions gestores municipals de predomini militar. La posada en marxa d'aquest decret rememorava la manera en què el govern radical-cedista havia depurat els governs municipals de centre-esquerra arran dels Fets del 6 d'Octubre del 1934. Fins i tot, el caràcter militar de les noves comissions gestores del 1936-1937 recordaven el protagonisme que els militars adoptaren dins de la Generalitat de Catalunya quan el coronel Francisco Jiménez Arenas es va fer càrrec de la presidència accidental del govern de l'autonomia regional catalana.

En realitat, la retòrica franquista sobre l'"Estado nuevo" es revelà poc novedosa en matèria d'administració local. És més, la Llei Municipal de 1935 durà, tot i el seu caràcter provisional, fins el 1945, moment en què es va establir una de nova. Però a Catalunya no bastava amb restablir la Llei Municipal del 1935, ja que l'acció legislativa del Parlament autonòmic havia dotat al Principat d'un marc jurídic propi per a la seva administració local. Per aquesta raó, les autoritats franquistes van haver d'anul·lar primerament l'existència legal del Parlament i la Generalitat de Catalunya, institucions de les quals emanava el poder jurídic de la Llei del 1933-1934. D'aquesta forma, el decret del 5 d'abril del 1938 certificà la derogació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, i amb aquest decret es deixava plena constància de la nul·litat i invalidesa de tota la tasca legislativa de l'autonomia regional catalana des de la seva implantació el 1932 ².

¹ Martí MARÍN I CORBERA, "Els ajuntaments de Catalunya entre dues ruptures: 1939 i 1979", a *Actes del I Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Barcelona, 12-13 de novembre de 1993*, Barcelona, L'Avenç, 1995, pp. 263-270.

² Joan B. CULLA, "Una setmana tràgica: la derogació de l'Estatut", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 567-570.

Tanmateix, cal assenyalar que, cinc mesos abans d'iniciar-se l'ocupació franquista de Catalunya i de promulgar-se la derogació de l'Estatut d'Autonomia, la Junta Técnica del Estado va impulsar una ordre de 30 d'octubre del 1937 per la qual donava instruccions als governadors civils per tal de renovar parcialment les comissions gestores introduint personal civil. Una de les raons que afavoriren aquesta reorganització dels governs municipals s'explica per la necessitat d'incorporar els militars als fronts de guerra on, professionalment i tècnicament, resultaven més útils. Així, a la primavera del 1938, amb l'ocupació de les terres més occidentals de Lleida i del sud de Tarragona, les autoritats franquistes constituïren comissions gestores municipals amb un component important de personal civil. Com a principal requisit, a les noves autoritats municipals se'ls exigia la seva adhesió al règim de Burgos. Tanmateix, en poc temps es va poder constatar que la fidelitat a la causa "nacional" de bona part dels nous gestors municipals de la Catalunya "alliberada" s'havia de revisar, ja que molts tenien un passat més aviat republicà i de dubtosa adscripció conservadora. Certament, molts d'aquests suposats filofranquistes havien reinventat el seu immediat passat esquerranós o catalanista amb l'objectiu d'evitar la consegüent depuració i represàlia per part de les autoritats franquistes. D'altra banda, aquesta infiltració republicana va produir-se com a resultat de la manca de quadres dretans i catòlics amb els quals farcir els càrrecs de govern municipal. Val a dir que bona part del personal que podia haver cobert molts dels espais de poder local havia estat "passejat" al començament de la guerra per les patrulles de control o per les milícies. Per aquesta raó, durant la campanya definitiva d'ocupació de Catalunya dels mesos de gener i febrer del 1939, es va prescindir de l'ordre d'octubre del 1937 i, així, es va donar la potestat de reorganitzar el poder local municipal a les forces armades. Ara bé, els militars no van trigar a cedir les brides de la gestió municipal a tots aquells personatges de prestigi que, procedents del carlisme, el catolicisme, el regionalisme o l'alfonsisme, ja formaven part de l'estructura política i burocràtica de FET y de las JONS. De fet, molts d'aquests individus van entrar o retornar a Catalunya com a militars i, amb la fi del conflicte, van recuperar la seva condició de civil ³.

En veritat, a l'hora de concretar els nous governs municipals franquistes es va valorar especialment que els seus membres fossin, entre d'altres, funcionaris o militars jubilats veritablement addictes al règim. I aquest criteri es va aplicar de manera generalitzada al conjunt de la funció pública local. Així, per exemple, l'administració pública franquista no va dubtar a dotar-se d'un personal que, com el "Benemérito Cuerpo de Mutilados de Guerra por la Patria", l'únic mèrit, allunyat del professionalisme i la tecnocràcia, suposava haver estat ferit pel "hierro o el fuego del enemigo, rebeldes o sediciosos, o por efecto de cualquiera de los

³ Tot aquest procés ha estat descrit a Martí MARÍN I CORBERA, *Els Ajuntaments franquistes a Catalunya. Política i administració municipal, 1938-1979*, Lleida, Pagès editors, 2000, pp. 61-81.

elementos de destrucción y defensa utilizados en campaña, si la mutilación es consecuencia de la lucha, o ha sido adquirida prestando servicio en campaña o en la represión de delitos contra la seguridad de la Patria, del Estado, del Ejército, de la Armada o de la disciplina militar" ⁴. I a tot aquest sector se'ls reservava segons decret del 5 d'abril del 1938, (significativament, la mateixa data de derogació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya), un nombre important de llocs públics a totes les administracions: fins un 30% dels diferents cossos de l'administració ⁵. I entre les vacants de Municipis i Diputacions provincials s'inclouïen les de secretaris, interventors, depositaris, places a les Cases de Beneficència o Caritat i càrrecs de govern municipal. Així, aquest decret posava de relleu la politització que havia d'adoptar la funció pública franquista en incorporar de forma àmplia a tots aquells que havien fet mèrits militars per la causa "nacional". Ara bé, això no impedia que el 70% restant de l'oferta pública no l'ocupés un personal que, tot i demostrar fidelitat a la causa "nacional", es caracteritzés pels seus valors professionals i tècnics, com així succeí amb els càrrecs de secretaris, interventors i depositaris de l'Administració Local. Així, sota la supervisió dels governadors civils i alhora que es constituïen les diferents comissions gestores municipals, es van convocar oposicions per ocupar interínament places de secretaris, depositaris i interventors. Certament, una ordre de la Junta Técnica del Estado del 19 de juny del 1937 va disposar que

Las vacantes que actualmente existan de Secretarios, Interventores y Depositarios de Administración Local Española se anunciarán, para su provisión interina en el Boletín Oficial de la provincia respectiva, abriendo un concurso por el plazo de diez días para que las personas pertenecientes a los respectivos Cuerpos puedan, en igualdad de categoría y clases, solicitarlas ante las Corporaciones respectivas, con carácter interino, de conformidad con los preceptos del artículo 30 del Reglamento para funcionarios municipales de 23 de agosto de 1924 y el artículo 162 de la Ley Municipal ⁶.

La restauració del poder provincial i la reorientació castellanitzada dels funcionaris i intel·lectuals noucentistes

L'intervencionisme dels governadors civils demostrava, en darrer terme, que el nou marc d'ordenació de l'administració local passava per la recuperació del poder provincial i el desmembrament de les administracions regionals potenciades per la República. En

⁴ "Mutilados de guerra por la Patria.- Reglamento provisional.- Funcionarios públicos.- Destinos.- Trabajo.- Colocación obrera. (M. de Defensa Nacional). D. 5 de abril de 1938. (B.O. del E. 14 id.)", reproduït a Juan TURÓN FIGUERAS (dir.), *La Administración práctica. Legislación del Nuevo Estado desde julio de 1936 a diciembre de 1938*, tomo I de la 3ª época, Barcelona, Bayer Hermanos y C^a, 1936-1938, p. 243. Un exemple de la publicística militar franquista són Francisco BASTOS ANSART (Teniente coronel de ingenieros), *El evangelio del honor militar y otros relatos*, Valladolid, Librería Santarén, 1938; i també el *Folleto del Combatiente*, que en el número de febrer del 1938 reproduïa unes paraules de Franco que afirmaven que "el patriotismo de los combatientes es firme y callado, debido a la compenetración con su ruda y gloriosa tarea. Imitadlos en la retaguardia con hechos callados y firme...", a *Folleto del Combatiente*, Salamanca, 28-II-1938. Certament, la retòrica militarista franquista recollia una similitud notable amb la que reproduï el bàndol republicà.

⁵ Juan TURÓN FIGUERAS (dir.), *La Administración práctica...*, op. cit., p. 244. Veure Apèndix 23: "Decret del 5 d'abril del 1938 pel qual es reservava el 30% dels empleus públics als combatents mutilats del bàndol nacional".

⁶ "De Administración local.- Vacantes de Secretarios, Interventores y Depositarios.- Normas para su provisión interina. (Governador General).- O. 19 de junio de 1937", a Juan TURÓN FIGUERAS (dir.), *La Administración práctica...*, op. cit., pp. 115-116.

conseqüència, la reordenació franquista de l'administració local de Catalunya, un cop derogat l'Estatut d'Autonomia del 1932, s'aplicà a desmuntar l'aparell institucional i administratiu gestionat per la Generalitat. Suprimides la Generalitat i les comissaries que la composaven, es reinstauraren les figures institucionals dels governs civils i les diputacions provincials, i, per tant, les figures administratives dels governadors civils i dels presidents de les diputacions provincials. Entre el gener i el febrer del 1939 es van nomenar la totalitat d'aquests nous càrrecs. Així, Josep M. de Milà i Camps, comte del Montseny va esdevenir president de la Diputació de Barcelona, Martirià Llosas de la de Girona, Conrado Cortada de la de Lleida i José F. Grego de la de Tarragona. Pel que respecta als càrrecs de governador civil, el de Barcelona va restar vacant fins el juny del 1939; en canvi, el de Girona el va cobrir el febrer del mateix any Antonio Correa. Diferent va resultar la situació per a les províncies de Lleida i Tarragona. En la mesura que les van ocupar parcialment a mitjans del 1938, aquestes ja comptaren a partir d'aquelles dates amb el seu corresponent governador civil. Tanmateix, amb l'ocupació global de Catalunya, es nomenà a Juan A. Cremades, el gener del 1939, per al govern civil de Lleida i Mateo Torres, el març del mateix any, per al de Tarragona⁷.

Cal subratllar el component continuista respecte a la Mancomunitat regionalista i primoriverista que va significar el nomenament del Comte del Montseny com a president de la Diputació de Barcelona. S'ha de tenir present que la Diputació barcelonina havia estat la peça principal a partir de la qual s'havia orquestrat tota l'administració mancomunatària dels anys deu i vint i fonamentalment l'autonòmica dels anys trenta a través de la Generalitat. Amb la presidència de Milà i Camps es produí una reordenació de l'administració local i provincial que recuperà elements i quadres de l'antic regionalisme pel seu tarannà d'ordre, però també per la seva experiència de gestió administrativa des dels anys deu i vint. En aquest sentit, aquests mateixos elements regionalistes destruïren els vells signes d'identificació noucentista per reconvertir-los en instruments d'un "novecentismo" de nou tipus en castellà. Així, antics funcionaris de la Diputació que havien format part de l'ACE-GC, com Joaquim Gorgot o de l'AFGC com Joan Pelegrí, realitzaren juntament amb Ferran Valls i Taberner, el juliol del 1940, un informe en què recomanaven l'extinció de l'Institut d'Estudis Catalans i assenyalaven que no calia ni refundar-lo ni tornar-lo a la vida cultural i política. En el seu lloc, el novembre del 1940, es va crear l'Instituto Español de Estudios Mediterráneos, presidit per Ramón Serrano Suñer, González Oliveros de secretari i Antonio M. Simarro, Ferran Valls i Taberner i Pere Gual Villalbí com a vocals⁸.

⁷ *Íbid.*

⁸ Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I. 1907-1942*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2002, pp. 324-325.

Òbviament, el nou marc de referència de promoció intel·lectual-professional i funcional de Catalunya havia d'estar marcat pel castellà. Un exemple il·lustratiu l'oferí el Servei de Propaganda que dirigí Dionisio Ridruejo a Barcelona en els primers moments de l'ocupació de la Ciutat Comtal. L'entrada de les tropes franquistes a Barcelona va anar acompanyada d'un conjunt de funcionaris vinculats al Ministeri de l'Interior i a la Secretaria General de Falange, entre els quals es trobaven Xavier de Salas, Joan Masoliver, Pedro Laín Entralgo i Dionisio Ridruejo. Amb ells també arribaren el cineasta Edgar Neville i el periodista i ex-funcionari de la Secretaria de la Presidència de la Generalitat, Carles Sentís. Tot aquest conjunt de personatges van organitzar un servei de Propaganda a Barcelona en substitució del Comissariat de Propaganda de la Generalitat que havia dirigit l'ex-president de l'AFGC, Jaume Miravittles. Simbòlicament, Dionisio Ridruejo no només establí el seu Servei de Propaganda en les oficines que havia ocupat el depurat Comissariat de Propaganda, sinó que també s'instal·là en el despatx del propi Miravittles. Ara bé, aquest grup d'intel·lectuals i funcionaris pretenia, inicialment, adreçar-se en català al conjunt de la població de Barcelona, però ràpidament les seves missives les van transformar en allocucions en castellà ⁹. En realitat, la formació de la nova administració pública a Catalunya havia de concretar-se en l'eliminació de tots els vestigis de l'administració autonòmica com així succeí amb el Comissariat de Propaganda de la Generalitat o amb la restauració de les Diputacions provincials, però també amb l'establiment d'un nou marc lingüístic de promoció professional i funcional a través del castellà.

La depuració dels funcionaris de la Diputació de Barcelona

L'"Estado Nuevo" va concretar unes vies i mèrits d'accés a la funció pública que, al marge de les aptituds professionals i tècniques, també premiaven la fidelitat política i militar a la causa "nacional". Sens dubte, no inventava res que no haguessin dut a terme els governs de la Restauració, de la República o de la mateixa Generalitat del 1931-1939. Per aquesta raó, un cop ocupada Catalunya per les forces "nacionals", es promulgà la Llei de 10 de febrer del 1939 que ordenava la destitució de tots els funcionaris i càrrecs públics de totes les administracions de Catalunya. Això sí, per tal de no col·lapsar el funcionament de totes les administracions de l'estat es va mantenir un nombre reduït d'empleats i de càrrecs prèviament seleccionats; fonamentalment, entre aquells funcionaris que, com Joaquim Gorgot, ex-dirigent de l'ACE-GC, o Joan Pelegrí, havien deixat els seus llocs de treball a la Generalitat a l'estiu del 1936 per passar-se a la zona "nacional" i que, a l'hivern del 1939, havien retornat a Barcelona amb les tropes franquistes. D'aquesta forma, tot funcionari de qualsevol

⁹ Antoni SEGURA, "Els darrers mesos de la Catalunya republicana", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 800-801.

administració pública de Catalunya quedava apartat del seu lloc de treball i devia presentar-se amb un marge curt de temps davant de les noves autoritats constituïdes i sotmetre's a un procés de depuració de responsabilitats polítiques si volia recuperar la seva plaça de funcionari. A tal efecte, tots els empleats que es prestessin a aquest procés depuratiu devien presentar avals i declaracions jurades que no havien format part d'organitzacions polítiques, sindicals o culturals vinculades al Front Popular¹⁰.

Pel que respecta a la Diputació de Barcelona, institució que fou el nucli original des del qual es vertebrà la Generalitat durant el període 1931-1939, la historiadora Olga López ens assenyala que el nombre d'expedients sotmesos a depuració afectaren a 584 empleats, dels quals 440 es van readmetre, 91 es van sancionar i 47 es van separar definitivament del servei. Entre els depurats es trobava Josep Vila Miravittles, fundador de l'AFGC, professor de l'Escola del Treball i secretari del Departament de Cultura a les ordres de Ventura Gassol¹¹. Així, a manca d'un estudi de conjunt sobre la repressió de totes les Diputacions provincials de Catalunya pot apuntar-se com a hipòtesi la imatge d'una repressió que es va fer més efectiva contra els alts càrrecs de les diferents administracions republicanes que contra els subalterns. Per exemple, cal tenir present que professors de l'Escola del Treball, com Jaume Miravittles o Joan Aleu, i que com Josep Vila Miravittles, havien format part de la Junta Directiva de l'AFGC, els van promocionar durant els anys 1936-1939 a càrrecs de gestió política de la Generalitat. Miravittles esdevingué Comissari de Propaganda i Aleu formà part del CENU. Ambdós van abandonar Catalunya i, per aquesta raó, no van patir el procés de depuració corresponent. Però sí que permeten apuntar, juntament amb el cas explícit de Josep Vila Miravittles, que la repressió contra l'estament funcional es concentrà en els càrrecs de nomenament governatiu i, per tant, sospitosos d'haver estat promocionats per les seves simpaties polítiques¹².

En aquest sentit, resulta força il·lustratiu el cas de Manuel López Sanromán, administrador de la Casa de la Caritat durant la Guerra Civil. L'any 1939 tenia 36 anys i havia nascut a Saragossa. A Barcelona vivia al carrer de Valldonzella i, segons l'expedient que se li va obrir, "era masón y marxista, que durante el periodo rojo fue administrador de la Casa de Caridad y además Secretario del Comité Revolucionario de la misma, que se incautó de una finca propiedad de la citada Casa, haciendo obras en la misma que importaron varios miles de

¹⁰ Santos JULIÀ (coord.), *Víctimas de la Guerra Civil*, Madrid, Temas de Hoy, 1999, p. 361.

¹¹ Olga LÓPEZ, "La repressió contra els treballadors de l'Administració pública: el cas de la Diputació de Barcelona", a Pere YSÀS (coord.), *Treball, treballadors i sindicalisme en l'Administració pública a Catalunya (1939-1996)*, Barcelona, Columna-CONC, 1998, pp. 33-46.

¹² La repressió contra alts càrrecs de la Generalitat i de les institucions republicanes a Francesc VILANOVA I VILA-ABADAL, *Repressió política i coacció econòmica. Les responsabilitats polítiques de republicans i conservadors catalans a la postguerra (1939-1942)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999; i pel cas particular de la província de Lleida, Conxita MIR, Fabià CORRETGÉ, Judit FARRÉ i Joan SAGUÉS, *Repressió econòmica i franquisme: L'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la província de Lleida*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

pesetas por cuenta de la Administración de la finca y para disfrutarla él, que abusó de su cargo maltrató a los asilados, dándoles muy mal de comer y que hizo propaganda marxista". Sembla ser que Sanromán declarà que "las obras que se realizaron en la finca Cortada fueron para ir a vivir unos ciegos, pero como éstos no quisieron, se instaló el exponente con su familia en parte de la finca con autorización de la Dirección General" i "que los objetos de Culto de la Iglesia fueron entregados en los primeros meses del Movimiento por el Director Felipe Marxau [Felip Barjau, president de l'AFGC-UGT a partir de l'agost del 1937] y por el Interventor Alcántara, a la Generalidad, sin que tuviese intervención en ello el declarante". L'instructor de l'expedient suposava que López Sanromán havia fugit a França i que la seva afiliació esquerrana el vinculava al radical-socialisme del "sector espiritista". En tot cas, tenien constància que durant el 1932-1933 havia exercit com a president de la Federación Espiritista Española (FEE). En el seu descàrrec López Sanromán va afirmar que, durant la Guerra Civil, es va afiliar a l'AFGC-UGT "por obligación; i va voler destacar que el seu càrrec d'administrador no obeeïa a mèrits polítics, sinó a que es tractava d'un funcionari amb una notòria antiguitat: havia accedit a la funció pública el 14 d'agost del 1916. A més a més, declarà que no va haver de servir a l'Exèrcit Popular perquè estava impedit de les dues cames. Tanmateix, les declaracions dels diferents testimonis no van deixar a Sanromán en una posició massa falaguera davant de l'instructor de l'expedient. En favor seu testificà el seu cunyat, el coronel d'enginyers Eduardo Marquería y Ruizdelgado, que havia lluitat amb els "nacionals". El coronel Marquería afirmà que López Sanromán tenia un fill tuberculós i una altre que morí en el front i "no pensó nunca en hacer nada contra empleados de la Casa de Caridad, cuyas ideas conocía" per ser de dretes. Ara bé, no va deixar d'apuntar que López Sanromán havia estat militant d'ERC i que havia substituït com a administrador de la Casa de Caritat a Manuel Alcántara també de l'Esquerra. I aquest fet deixava constància que l'ascens de López Sanromán no s'hauria produït sense els mèrits i les vinculacions polítiques amb l'ERC. De fet, José Malet Font, agent de publicitat de la *Hoja del Lunes*, que s'editava a la Casa de la Caritat afirmà que coneixia a López Sanromán des de feia 13 anys i sabia que era republicà i de l'ERC. En conseqüència, i davant d'aquest allau de proves fefaents sobre la seva vinculació al republicanisme català, l'auto resum del 17 de maig del 1939 assenyalava que "se declara procesado y sujeto a responsabilidades de este procedimiento a Manuel López Sanromán, y elévense estas actuaciones al Consejo de Guerra Permanente". Tanmateix, el 7 d'agost del 1939 es va sobreseir provisionalment la causa contra López Sanromán. És més que probable que en el sobreseïment hi tingués a veure la intervenció del seu cunyat, el coronel Marquería ¹³.

¹³ El cas de Manuel López Sanromán es pot consultar a n° de localització a l'arxiu: 4474, n° de causa: 4770, dins de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona.

Juntament amb López Sanromán, se'ls va obrir expedient a Antonio Bisbal Cuxí i Juan Puigdefàbregas. Bisbal havia estat nomenat per Manuel Alcántara i Gusart Cap de l'Oficina de Refugiats de la Casa de la Caritat. El 1939 tenia 36 anys, estava casat i vivia al carrer Berlín. S'assenyalava que Bisbal "hizo algún viaje al extranjero en misiones confiadas por los rojos, tal vez por asuntos de evacuados, en cuya oficina disfrutaba del cargo de Jefe de Oficina. Sembla que estava afiliat al SUFGC-CNT "porque lo obligaron". Contra Bisbal i Puigdefàbregas testificaren els empleats de la Casa de la Caritat José Roca Fàbregas, Antonio Romero Totusans, Rafael Mª Pascual Serra, Isabel Pujol Serra i sor Eulàlia Arqué. Roca Fàbregas declarà que Puigdefàbregas era de dretes i que hagués volgut passar-se a Burgos a través de la frontera francesa. En la mateixa línia s'expressà Rafael Mª Pascual Serra, tot i que no el coneixia massa perquè treballava en un altre negociat. En canvi, Isabel Pujol creia que Puigdefàbregas era catalanista. Per la seva banda, l'expedient recull que Puigdefàbregas afirmà que "siempre fue de ideas derechistas y socio del Círculo Católico de Gracia, habiendo desempeñado hace varios años el cargo de Vice Presidente de la Congregación". Pel que respecta a Bisbal, Sor Eulàlia Arqué va afirmar que li va confiar tres o quatre sacs de roba per a nens durant l'estiu del 1936, però acabada la guerra Bisbal li comentà a la monja que no tenia els sacs ja que els va haver de donar a "Boreau, dirigente rojo que ha huido, pero la declarante ignora si se los entregó o no" ¹⁴.

En rigor, els casos de Manuel López Sanromán, Antonio Bisbal i Juan Puigdefàbregas posen de manifest la voluntat sancionadora contra aquells funcionaris o alts càrrecs de l'administració que van assolir responsabilitats de gestió. Perquè si ens fixem en el nombre de sancionats i readmesos de la Diputació de Barcelona aportats per Olga López, els segons superen amb escreix (440) els primers (138). En el fons, aquestes xifres evidencien la necessitat de les autoritats franquistes per endegar el més ràpid possible i sense entrebancs les diferents administracions de l'estat.

La depuració funcional en els Departaments de la Generalitat no procedents de les Diputacions

Si bé l'administració autònoma de Catalunya va originar-se a partir de la Diputació de Barcelona, al llarg dels anys 1931-1939 la Generalitat va anar assolint competències que, com les finances o la cultura, procedien de l'administració central de l'estat ¹⁵. En

¹⁴ Els casos d'Antonio Bisbal Cuxí i Juan Puigdefàbregas es poden consultar a n^o de localització a l'arxiu: 4474, n^o de causa: 4770, dins de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona.

¹⁵ Certament, des de l'inici de la guerra, la Junta de Defensa Nacional va assumir, a través de les institucions del Ministeri d'Educació Nacional, la depuració del magisteri nacional i del professorat universitari. En rigor, el mateix 1936, la Junta de Defensa Nacional ja va decretar la destitució de tots els mestres d'ideologia esquerrana. Si alguna escola quedava sense mestre devia encarregar-se un militar o el capellà del poble. Això anà acompanyat de la restitució dels crucifixos a l'escola. Les Comissions Depuradores del personal docent i de l'administració van començar a actuar a principis del 1937. Òbviament, va ser a partir del 1938 que la depuració del magisteri nacional s'inicià a Catalunya i afectà a aquells mestres contractats pel Departament de Cultura des del 1932 fins el 1938; a Francisco MORENTE VALERO, *La escuela y el Estado Nuevo. La depuración del Magisterio*

conseqüència, un conjunt d'informes i llistes recopilades a l'Arxiu Nacional de Catalunya que van elaborar les noves autoritats franquistes del Principat, donaven constància d'un total de 865 funcionaris de la Generalitat que, durant els mesos de febrer i març del 1939, es varen presentar davant de les autoritats "nacionals" per tal de sotmetre's al procés d'investigació que els havia de deslliurar o no de qualsevol responsabilitat política. Aquestes llistes distingien entre els empleats que havien accedit a la funció pública abans i els que ho havien fet després del 18 de juliol del 1936. La distinció fa pensar que tot aquell que va accedir a un lloc públic arran del procés revolucionari resultava encara més sospitós segons el seu punt de vista que no pas els contractats abans de la guerra. Podria suposar-se que les autoritats franquistes van considerar que tots aquells o bona part d'aquells empleats que van accedir a la funció pública durant el període 1931-1936 podien posseir una major categoria o prestància professional i una menor vinculació a les organitzacions republicanes i revolucionàries. Ara bé, sorprenentment, la major part dels empleats que es varen presentar havien accedit a la funció pública després del 18 de juliol del 1936.

En tot cas, la investigació no constituïa un acte agradable ni acceptat voluntàriament per ningú, sinó una diligència necessària per poder, en cas de no trobar-se cap responsabilitat punitiva, reincorporar-se a la plantilla de funcionaris de les recuperades Diputacions provincials. Així, segons els informes dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya, n'hi havia constància de 194 empleats que es van presentar procedents del Departament de Cultura. D'aquests, 17 eren funcionaris ingressats a la Generalitat abans del 18 de juliol, mentre que 177 ho havien estat després del 18 de juliol. Ara bé, resulta significatiu que d'aquests 177, 113 formaven part del personal temporal o eventual. Entre el personal del Departament de Cultura que es presentà a les noves autoritats, cal destacar la presència de les germanes de Josep Carner-Ribalta, Francisca Carner Ribalta (auxiliar primera) i Angelina Carner Ribalta (auxiliar primera). De la mateixa manera cal destacar la presència de Clotilde Cirici Pellicer (auxiliar segona), germana d'Alexandre Cirici i Pellicer. Ara bé, Francisca entrava en la llista de

Nacional (1936-1943), Valladolid, Àmbito, 1997; un resum de les tesis de Morente a Santos JULIÀ (coord.), *Víctimas de la Guerra Civil*, Madrid, Temas de Hoy, 1999, pp. 94-95 i 361-364; i una anàlisi des d'una perspectiva d'història local, Carlos DE DUEÑAS DÍEZ i Lola GRIMAU MARTÍNEZ, *La represión franquista de la enseñanza en Segovia*, Valladolid, Àmbito Ediciones, 2004, pp. 21-80. Pel que respecta a la depuració en l'àmbit universitari, la caiguda de Barcelona el 26 de gener del 1939 va significar el nomenament com a rector de la Universitat de Barcelona, del metge Enrique Soler Batlle, exrector primorriverista. Però el març del 1939 es constituí el definitiu equip directiu format per Emilio Jimeno y Gil (catedràtic de Química orgànica) com a rector, el qual, abans de la guerra, havia estat administrador de la UB quan Pere Bosch Gimpera havia estat rector; vicerector, Antonio de la Torre y del Cerro (catedràtic d'Història d'Espanya); secretari general, Mariano Soria Escudero (catedràtic d'Oftalmologia); i administrador del Patronat, Isidro Sánchez-Albornoz. Finalment, el juliol del 1941, esdevingué rector, el catedràtic de Dret canònic Francisco Gómez del Campillo. La depuració s'endugué pel davant a un 27% dels catedràtics, mentre que es rehabilità un 65% entre els quals constava l'antic professor de Dret, Blas Pérez que arribà a Ministre de la Governació. Entre els que foren depurats cal esmentar a Jesús María Bellido, August Pi i Sunyer, Antoni Salvat Navarro, els germans Antoni i Joaquim Trias Pujol, Gregorio Vidal Jordana (Medicina), Àngel Aparaiç, Pere Bosch Gimpera, Pompeu Fabra, Jaume Serra Hunter, Àngel Valbuena, Joaquim Xirau Palau (Filosofia i Lletres), Josep M. Boix Raspall i Josep Xirau Palau (Dret). Però també foren rehabilitats Josep M. Pi i Sunyer i Tomàs Carreras Artau, d'AC i regionalista respectivament Jaume CLARET MIRANDA, *La repressió franquista a la Universitat Catalana. La Universitat de Barcelona autònoma, de la Segona República al primer franquisme*, Vic, EUMO-Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 2003, pp. 72-75 i 120-121.

funcionàries contractades abans del juliol del 1936, mentre que la seva germana Angelina i Clotilde Cirici Pellicer ho havien estat durant la Guerra Civil ¹⁶.

Del Personal del Departament de Presidència es varen presentar 211 funcionaris. D'aquests, 194 havien estat nomenats després del 18 de juliol del 1936, mentre que només 17 constaven com a contractats abans de l'esclat de la Guerra Civil. I entre aquests 17 cal destacar la presència d'Àngela Nunnell i Sayé, que havia ocupat el càrrec de vocal de Cultura en el Consell Directiu de l'AFGC escollit en la Junta General de l'Associació de Funcionaris celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, així com membre, el 1935, de la Secció Femenina de l'AFGC. La presència d'Àngela Nunell en la llista d'empleats del Departament de Presidència presentats a les autoritats franquistes es devia a la seva aspiració de rebre el pagament d'auxili econòmic ¹⁷. Ara bé, de la conselleria que més funcionaris es van presentar va ser de la d'Economia: 274. D'aquest total, 54 havien ingressat abans del 18 de juliol i 220 després del 20 de juliol del 1936 ¹⁸. Finalment, existeix constància de 163 funcionaris de la Generalitat de diversos departaments que es van presentar en diferents oficines habilitades pels nacionals ¹⁹ i 23 de la Direcció d'Obres Provincials ²⁰.

Tanmateix, allò que resulta destacable dels llistats analitzats és el predomini dels funcionaris temporals contractats per la Generalitat durant la Guerra Civil. Pot deduir-se que la major part dels empleats eventuais no es van readmetre, i no només pel seu caràcter suposadament polític (haver estat contractats després del 18 de juliol del 1936), sinó també pel seu caràcter sospitosament diletant. D'altra banda, la Hisenda del règim franquista al final de la guerra no devia ser tampoc, a l'igual que la republicana, el suficientment solvent com per a sostenir un nombre massa elevat de funcionaris.

¹⁶ "Relación del personal afecto al Departamento de Cultura, no procedente de la Antigua Diputación Provincial que se ha presentado después de la entrada de la tropas nacionales en Barcelona", fons: Generalitat de Catalunya, inventari: 1, sign.: 0001.24, nº 425 (7), caixa: 007 (03-04); sign.: 238/007.03-04; Arxiu Nacional de Catalunya.

¹⁷ "Funcionarios del Departamento de Presidencia de la extinguida Generalidad de Cataluña, que han efectuado su presentación, a los efectos del pago de auxilio económico", a fons: Generalitat de Catalunya, inventari: 1, sign.: 0001.24, nº 425 (7), caixa: 007 (03-04); sign.: 238/007.03-04; Arxiu Nacional de Catalunya.

¹⁸ "Personal de la Consejería de Economía de la extinguida Generalidad de Cataluña que han hecho su presentación después de la liberación de Barcelona por el Glorioso Ejército Nacional", fons: Generalitat de Catalunya, inventari: 1, sign.: 0001.24, nº 425 (7), caixa: 007 (03-04); sign.: 238/007.03-04; Arxiu Nacional de Catalunya.

¹⁹ "Relación del personal procedente de la extinguida Generalidad que se han presentado en estas Oficinas de Abogacía y Servicio Central del Departamento de Hacienda", "Personal presentado en el Servicio Técnico de Seguros", "Relación del personal procedente de la extinguida Generalidad que se ha presentado en estas oficinas", "Personal presentado en Mayordomía", "Sección Provincial de Admón. Local" i "Relación del personal perteneciente a la extinguida Generalidad de Cataluña, que se ha presentado a la Sección Jurídica del Departamento de Obras Públicas"; a fons: Generalitat de Catalunya, inventari: 1, sign.: 0001.24, nº 425 (7), caixa: 007 (03-04); sign.: 238/007.03-04; Arxiu Nacional de Catalunya.

²⁰ "Relación de personal temporero y circunstancial, procedentes de la Dirección de O. P. y de la Demarcación de O.P. de Barcelona de la extinguida *Generalidad de Cataluña*", fons: Generalitat de Catalunya, inventari: 1, sign.: 0001.24, nº 425 (7), caixa: 007 (03-04); sign.: 238/007.03-04; Arxiu Nacional de Catalunya.

La crisi de l'estat republicà i la politització de la funció pública

La contractació massiva de funcionaris temporals per part de la Generalitat durant la Guerra Civil permet definir aquest període com una finestra d'oportunitats d'accés a la funció pública, no només limitada a les classes mitjanes catalanistes, sinó també extensible a aquells sectors vinculats tradicionalment als treballs manuals. Aquest fet permet relativitzar sobremanera la clàssica interpretació filoàcrata que presenta el procés revolucionari dels primers mesos de la guerra a la zona republicana com una *victoriosa* revolució antiestatista traïda el maig del 1937. En canvi, al llarg d'aquest estudi s'ha pogut constatar que, durant els anys 1936-1938, la zona republicana i, en concret, Catalunya van assistir a un procés de creixement intensiu de la funció pública a totes les seves administracions. Una altra cosa va ser la resistència, de vegades violenta, que l'estat republicà i la Generalitat van haver d'afrontar per part d'aquells sectors explícitament antiestatistes.

Per aquesta raó, pot afirmar-se que el règim nascut el 14 d'abril del 1931 no va fer fallida el 1936-1939 com a conseqüència exclusiva d'una derrota militar, sinó també per la seva incapacitat per fer compatibles les nombroses alternatives i formes d'entendre i de gestionar l'estat republicà. I, per un altre costat, tampoc cap d'aquestes alternatives va aconseguir la força suficient per assolir el monopoli polític i professional de totes les administracions de l'estat. Ara bé, les tensions que, durant la Guerra Civil, s'explicitaren en el bàndol republicà van originar-se en els anys 1931-1936, en els quals, els llibertaris, però també els mateixos republicans d'esquerres, socialistes i comunistes, varen recórrer a l'ús de la força contra la legalitat republicana que tots plegats havien ajudat a establir quan la majoria governamental existent no els semblava satisfactòria. En aquest sentit, resulten il·lustratives les diferents insurreccions anarquistes del 1931-1933, o la revolució asturiana i la insurrecció del govern d'esquerres de la Generalitat el 6 d'octubre del 1934, les quals, d'altra banda, van ser precursors de les indisciplines particularistes de la Guerra Civil.

La creixent politització de la vida pública espanyola dels anys trenta acabà per polititzar la mateixa funció pública, fins a l'extrem d'exigir-se, davant de la lògica extrema de la guerra, a tots els empleats públics declaracions de fidelitat antifeixista als uns i de fidelitat al "caudillo" als altres. Òbviament, la repressió franquista de la funció pública republicana va tenir un caràcter intensament polític, perquè el mateix bàndol "nacional" configurà una administració de l'estat on els mèrits polítics van primar tant o més que els professionals. Així, la repressió i la depuració funcional exercida pel bàndol "nacional" va anar acompanyada de la il·legalització de les associacions d'empleats públics que havien donat suport a la República. En aquest sentit, una circular de l'1 de juliol del 1938 del Ministeri d'Organització i Acció Sindical del govern de Burgos va reclamar tota la informació possible sobre les diferents associacions i sindicats que s'havien acollit a la Llei d'Associacions professionals del 1932.

L'objectiu de la circular consistia a depurar les responsabilitats polítiques de cada associació²¹.

La circular franquista resultava interessant perquè posava de relleu que a la zona "nacional" encara estava en vigor la Llei d'associacions professionals aprovada, curiosament, pel govern azañista-socialista, i en la qual es ratificava la impossibilitat de convertir en sindicats les associacions de funcionaris. De la mateixa forma, cal destacar que, durant la guerra, a la zona republicana tampoc no es va invalidar la Llei d'Associacions Professionals i, per tant, l'AFGC-UGT, la FETG-UGT o el SUFG-CNT incompliren totalment la normativa. Ara bé, a la zona republicana, el cos jurídic que regulava la funció pública es va vulnerar sistemàticament per noves lleis que contradeien la mateixa Constitució del 1931: mentre, per una banda, la Constitució del 1931 vigent durant tot el conflicte prohibia la sindicació dels funcionaris, per l'altra, els empleats públics de la Generalitat van haver de sindicar-se forçament davant del decret de sindicació obligatòria de l'agost del 1936.

L'associacionisme funcionarial o la dificultat d'un discurs estrictament tecnocràtic

Certament, com s'ha pogut apreciar al llarg d'aquest treball, un dels grans objectius de l'associacionisme funcionarial va consistir en l'obtenció del dret oficial i legal de sindicació dels empleats públics. Ara bé, això no va resultar possible en la mesura que Manuel Azaña, amb un passat professional de funcionari, va considerar sempre que la burocràcia havia de constituir un cos professional imparcial a l'igual que l'estat. Si bé la Constitució del 1931 i la Llei d'Associacions Professionals del 1932 van recollir aquest esperit d'imparcialitat política, en realitat, la trajectòria associativa de la major part de les entitats corporatives de funcionaris va estar marcada per la creixent politització. Fins i tot el Col·legi Oficial del Secretariat de l'Administració Local de Catalunya, tot i el seu persistent discurs sobre la professionalitat i la virtut de l'apoliticisme del funcionari, no va poder amagar la seva identificació amb una línia política de centre-dreta republicana i catòlica. De fet, els estatuts de l'AFGC també assenyalaven l'apoliticisme de l'entitat en la mesura que els seus dirigents van acceptar formalment que política i tecnocràcia no podien anar harmoniosament de la mà. Però la realitat va ser una altra i tant l'AFGC com la seva predecessora, l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC), van estar dirigides per Juntes de Govern vinculades als partits principals de la vida política catalana dels anys trenta, com la USC, el BOC, l'ERC, el POUM o el PSUC. I, tanmateix, tot i el marcat perfil polític que podia evidenciar una Junta Directiva de l'AFGC, cal tenir present que també podia representar un espai professional concret de la funció pública de la Generalitat. Per exemple, les presidències de Rafael Ramis i de Jaume Miravittles podrien fer pensar que la USC, el BOC o l'ERC haurien dominat

²¹ Guillen SALAYA, *¿Qué son los Sindicatos Verticales?*, San Sebastián, Yugos y Flechas, 1938, pp. 80-81.

plenament l'entitat en els períodes corresponents. I en certa forma va ser així. Però també hi havia un altre aspecte de caire professional que cal tenir en compte: Ramis i Miravittles treballaven com a professors de l'Escola del Treball i, en rigor, pot afirmar-se que les seves presidències varen ser també un triomf d'un determinat grup professional, el dels docents de l'Escola del Treball que, lògicament van aprofitar la projecció mediàtica que els oferia el fet de pertànyer als grans partits d'esquerres de la política de la primera meitat dels anys trenta a Catalunya. Per tant, la simbiosi entre corporativisme professional i ideologia política va definir l'associacionisme funcionarial de la Generalitat. Àdhuc, el mateix anarcosindicalisme va entendre que no podia menystenir l'associacionisme dels funcionaris i va lluitar, encara que amb moltes tensions a causa del seu corpus ideològic de caire antiestatista, per fer-se un espai entre els diferents cossos de funcionaris de totes les administracions.

Així, la mateixa CNT va acabar per disputar a socialistes, comunistes i republicans un espai d'influència dins de l'associacionisme funcionarial encara que anava en contra dels seus principis ideològics. I això s'explica perquè els anys trenta van donar lloc a una conjuntura en la qual l'estat es visualitzà com el gran tòtem capaç de resoldre tots els problemes socials, polítics i econòmics sorgits de la primera postguerra mundial. No només el feixisme i el comunisme esdevingueren els únics avaladors de l'estat nacional, sinó també la mateixa democràcia va apel·lar al nacionalisme i a la síntesi organitzativa que representava l'estat. Així, la Guerra Civil es va viure per ambdós bàndols com una lluita nacionalista en defensa del respectiu estat nacional. Per això, la guerra esdevingué una conflicte excoent. La nació i l'estat dels uns no resultava compatible amb el dels altres. Però per aquesta raó, per l'entronització de l'estat, es concretà una notable politització de la funció pública. Tot i que podia ser anticonstitucional l'afiliació sindical dels funcionaris, calia aconseguir la plena fidelitat política d'aquests en benefici de la causa. En el bàndol franquista, succeí que els sindicats acabaren com en el bàndol republicà, "como columnas sosteniendo la cúpula del Estado; los sindicatos, como órganos de la disciplina económica nacional al servicio del Estado"²². Sens dubte, un paper semblant al dels sindicats de la zona republicana. Ara bé, l'única i fonamental diferència va consistir en el fet que el bàndol nacional només va tolerar un sol sindicat, mentre que a la zona republicana la UGT i la CNT es disputaren l'hegemonia sindical. Però en ambdós bàndols els sindicats esdevingueren instruments de l'estat i burocràcies paral·leles a les del mateix estat corresponent.

En definitiva, els anys trenta van consolidar una tendència que ja havia estat apuntada en el tombant del segle XIX al XX: el creixement de l'estat i dels seus serveis. Això va significar la necessitat d'incrementar l'oferta de treball públic i, alhora, construir un cos de funcionaris professionalitzat. Així, el discurs de les classes mitjanes d'esquerres i

²² *Ibid.*, p. 53

conservadores antidinàstiques incidí en la idea que l'estat no devia estar en mans d'"enxufats" i corruptes, sinó en mans de gent preparada acadèmicament i professionalment. Aquest discurs va fer via en plena crisi de la Monarquia alfonsina, la qual s'havia estigmatitzat com el paradigma de la corrupció administrativa. D'aquesta forma, les classes mitjanes en expansió arremeteren contra Alfons XIII i donaren successivament dues respostes alternatives a les seves aspiracions polítiques: la Dictadura de Primo de Rivera i la II República. La primera definí el paper de les administracions públiques i la seva territorialitat a partir de l'Estatut Provincial del 1924 mentre que la República definí les vies de control de la funció pública en la Constitució del 1931, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1932, la Llei Municipal de Catalunya del 1933-1934 i la Llei Municipal de la República del 1935. Globalment, es tractava d'unes vies d'expressió de les classes mitjanes urbanes emergents que aspiraven a conquerir i vertebrar l'estat en funció dels seus interessos professionals-corporatius i polítics. La novetat d'aquesta contesa va fer que les mateixes classes mitjanes fessin ús d'un discurs radicalitzat i nacionalista que tingué la seva màxima expressió en la Guerra Civil.

Per tant, la crisi econòmica dels anys trenta, la lluita de classes i la dicotomia feixisme-antifeixisme esdevenen elements insuficients per explicar les bases de la radicalització política espanyola dels anys trenta. I és que una de les causes que explica la desestabilització, tant del règim primoriverista com de la Segona República, fou la soterrada lluita pel control de l'administració que mantingueren les classes mitjanes espanyoles de totes les tendències polítiques. Cal assenyalar que bona part dels dirigents polítics dels anys trenta eren funcionaris. Sense anar més lluny, Ramón Serrano Suñer, el "cuñadísimo", treballava com a advocat de l'estat²³. La major part dels líders d'ERC o de la Lliga també eren empleats de les corporacions públiques. Els mateixos militars cal analitzar-los com a funcionaris de l'estat. En aquest sentit, el protagonisme militar en el cop d'estat del 18 de juliol del 1936 va suposar també una manera d'enfocar corporativament l'organització de la funció pública i de l'estat. Així, davant de la tesi que assenyala que el bàndol franquista va constituir un conglomerat de nombroses forces polítiques conservadores i ultradretanes vertebrat al voltant dels interessos de l'oligarquia terratinent i industrial, també pot argumentar-se que l'Espanya "nacional" va oferir una plataforma de promoció per a un conjunt de funcionaris militars i civils, així com d'intel.lectuals procedents de les classes mitjanes conservadores. En definitiva, les aspiracions corporatives i professionals de les classes mitjanes espanyoles van ajudar a avivar la radicalització política, social i corporativa dels anys trenta. En aquest sentit, les associacions de funcionaris de la Generalitat, de l'estat i de les administracions locals, com

²³ Adriano GÓMEZ MOLINA i Joan Maria THOMAS, *Ramón Serrano Suñer*, Barcelona, Ediciones B, 2003, pp. 54-56. En canvi, José Antonio Primo de Rivera no va ser funcionari de l'estat i, en concret, advocat de l'estat, perquè els temaris li semblaven "monstruosos", a Julio GIL PECHARROMÁN, *José Antonio Primo de Rivera. Retrato de un visionario*, Madrid, Temas de Hoy, 2003, pp. 67-73.

expressió d'aquestes aspiracions, van esdevenir intèrprets influents de la confrontació i radicalització política dels anys trenta.

APÈNDIXS

APÈNDIX 1: SOCIS DE LA SECCIÓ DE MUTUALISME DE L'ASSOCIACIÓ
CULTURA I ESPORT-GENERALITAT DE CATALUNYA

- 1.- Rafael RAMIS ROMANS
- 2.- Anna PAGÈS CERVERA
- 3.- Carolina RAMIS PAGÈS
- 4.- Joana RAMIS PAGÈS
- 5.- Francesca RAMIS PAGÈS
- 6.- Jaume MUNNÉ FITÉ
- 7.- Llúcia BADELL BASSONS
- 8.- Jesús ROMEVA ROMEVA
- 9.- Carles CASABÓ SUNYER
- 10.- Josep VACA PUIG
- 11.- Montserrat FRANCH ARTIGAS
- 12.- Antoni CUSCÓ VIDAL
- 13.- Baldomer LLUÍS
- 14.- Climent RUÍS GÓMEZ
- 15.- Josepa CANO MESSEGUER
- 16.- Francesca RUÍS CANO
- 17.- Agustí VILAJOANA CARBONELL
- 18.- Teresa PARERA SUNYOL
- 19.- Samuel CASANOVES HOMS
- 20.- Ignasi TUÑI TORNER
- 21.- Ricard DOLCET MOLINS
- 22.- Agustí BLASCO CIRERA
- 23.- Rosa BOY FONTELLES
- 24.- Dorotea BLASCO BOY
- 25.- Marta BLASCO BOY
- 26.- Maria Fernanda BLASCO BOY
- 27.- Josep SERRA TUBAU
- 28.- Àngel FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ
- 29.- Josepa MATA SACALL
- 30.- Josep A. VALENTÍ
- 31.- Ramon TOR DESEURES
- 32.- Jaume ESTEVE BRUACH
- 33.- Maria GARRIGA LLOPIS
- 34.- Maria BRUACH MOLINS
- 35.- Teresa LLOPIS DALMAU
- 36.- Miquel GIL CUNILLERA
- 37.- Josep ANGLADA GRAUPERA
- 38.- Felip HERMOSILLA AZNAR
- 39.- Artur HERMOSILLA ANGLADA
- 40.- Josep PUEYO GABÀS
- 41.- Mercè PUEYO GABÀS
- 42.- Antoni Manuel LÓPEZ SANROMÁN
- 43.- Pilar LARROSA PUYUELO
- 44.- Manuel LÓPEZ LARROSA
- 45.- Francesc CAMPS JAÉN
- 46.- Aurèlia CATARINEU DE CAMPS
- 47.- Gabriel CAMPO CUNCHILLOS
- 48.- Francesc TORRES FERRER
- 49.- Joan Felip D'ARCE
- 50.- Teresa FERRER D'ARCE
- 51.- Santiago BOY BERDOLET
- 52.- Josep M. BOY LAGRIFA
- 53.- Josep M. CASAS HOMS
- 54.- Maria PEDROL SABATÉ
- 55.- Josep MILÀN SÀNCHEZ
- 56.- Didac SALORT ANDREU
- 57.- Pilar ROCA CENTENO
- 58.- Enric JUVÉS MANOBENS
- 59.- Dolors TOLÓS FERRER
- 60.- Miquel A. MONTALBÀN
- 61.- Aurèlia RAMOS MONTERO
- 62.- Eduard LÓPEZ-AYLLÓN
- 63.- Francesc SANS MENGUAL
- 64.- Ampar RUBIO PUCHAES
- 64 (bis).- Josep SANS RUBIO
- 65.- Josep PAQUEZ SÀNCHEZ
- 66.- Josepa VALERO ALUTORUS
- 67.- Pere ARNALOT SANSA
- 68.- Lluís MARTÍ ADUSTINA
- 69.- Antoni FABREGAT BATET
- 70.- Pere FABREGAT BATET
- 71.- Arnau GABELLIERI BORCHI
- 72.- Josep DOMÍNGUEZ MARTÍ
- 73.- Maria Antònia PONT
- 74.- Maria dels Àngels DOMÍNGUEZ
- 75.- Joaquim Maria DOMÍNGUEZ PONT
- 76.- Jaume ROIG TORNEL
- 77.- Maria Esther CADEFÀU GÜELLS
- 78.- Antoni REBUSTES FILELLA
- 79.- Miquel FEU CLOSA
- 80.- Antònia MALET SUBIRACHS
- 81.- Jaume MALET CASULLERAS
- 82.- Manuel PONS GÓMEZ
- 83.- Lluís CRESPO GARCÍA
- 84.- Antoni DE LA HELGUERA
- 85.- Elvira BORONAT TEROL
- 86.- Sebastià REIXACH TORT
- 87.- Francisca PUJOL DENELAS
- 88.- Eduard BORRÀS NOLLA
- 89.- Maria FELIP PELLICER
- 90.- Rosa PADRÓ FELIP
- 91.- Santiago BONET FRANCESC
- 92.- Ramir FARO PEDRET
- 93.- Esperança GONZÀLEZ ZAYAS
- 94.- Ramir FARO GONZÀLEZ
- 95.- Pere FARO GONZÀLEZ
- 96.- Lluís BOIXADER BONET
- 97.- Renée BOIXADER
- 98.- Josep RECASENS MILÀ
- 99.- Concepció GIRALT SANTAMARÍA
- 100.- Josep SERRA ENRIC
- 101.- Maria Agustina VINUESA
- 102.- Sebastià SÀNCHEZ JUAN
- 103.- Eduard FOIX GRASA
- 104.- Joan PUIGDEFÀBREGAS GARRI
- 105.- Alfons MORAGAS ROGER
- 106.- Emili ABREU CENS
- 107.- Marta CHIARI DE ABREU
- 108.- Fermí MIRANDA CAROL
- 109.- Emili MARTINELL CAMPMANY

- 110.- Ramon BOSCH PUIGBERT
111.- Pere COLS BADIA
112.- Àngela COLS BADIA
113.- Francesc de Pol VERGES
114.- Emili RUIZ RAYA
115.- Josep PALAU DATZIRA
116.- Carles FERRÚS IBÀÑEZ
117.- Maria SUÑÉ DOMÈNECH
118.- Francesc BALTASAR ADMETLLA
119.- Enric CASALS
120.- Josepa CASANOVAS TUSET
121.- Dolors ESPINALT
122.- Josep ÀLVAREZ GUERRERO
123.- Josep FÀBREGA PAIRET
124.- Julià LAGARDE CATALÀ
125.- Joan MASCORDA BODOY
126.- Francesc BONASTRA PALANCA
127.- Maria Candelària RÍOS HERNÁNDEZ
128.- Josep VENDRELL TERMES
129.- Josep DOIX ABELLÓ
130.- Josepa BONET VILARRUBÍ
131.- Josep SANLLEHY MERCÈ
131 (bis).- Emili DE LLANO IMAZ
132.- Josepa VIVÉS RITA
133.- Francesc SALA DEULOFEU
134.- Lluís SURINYAC BRACONA
135.- Dolors JOAN GUTIÉRREZ
136.- Antoni BADIA PÉREZ
137.- Lluís SALAFRANCA RIBERA
138.- Joan JOANOLA SAGOL
139.- Joan JUANOLA CASADEMONT
140.- Rosa PONS ARGIMON
141.- Antònia ARGIMON, Vda. Pons
142.- Plàcid SATORRAS CAPELL
143.- Ramon ABIZANDA BATLLORI
144.- Maria AGUSTÍ BRUNET
145.- Alfons ABIZANDA AGUSTÍ
146.- Ricard ABIZANDA AGUSTÍ
147.- Ramon ABIZANDA AGUSTÍ
148.- Montserrat ABIZANDA AGUSTÍ
149.- Dolors ABIZANDA AGUSTÍ
150.- Ramon JARDÍ BORRÀS
151.- Josep Maria MASAGUER PALLARÈS
152.- Francesc BRUGAT
153.- Antoni ESQUEMBRE ALFONSO
154.- Antonieta ESQUEMBRE VALÈNCIA
155.- Joan OLIDA VALERO
154.- Joan RUDILA VALERO
155.- Ramon TOR I RIBES
156.- Mercè RIBES I GALARZA
157.- Dolors TOR DESEURES
158.- Rafael FOLCH I CAPDEVILA
159.- Bartomeu BARGADÍ I MORES
160.- Miquel PLANAS BACH
161.- Carme MIRALLES DE CUSCÓ
162.- Dionís MONSÓN RASPALL
163.- Magí BUYÓ BRULLES
164.- Manuel de MONTOLIU I TOGARES
165.- Julià VIDAL
166.- Marcel de MONTOLIU
167.- Melcior FONT I MARSÀ
168.- Rosa MARSÀ
169.- Cèlia SUNYOL PLA
170.- Antoni SAN JUAN MARTÍNEZ
171.- Antoni SAN JUAN SUCH
172.- Josep SAN JUAN SUCH
173.- Manuel DE MARCAY
174.- Carme SANZ RUBIO
175.- Lluís SANZ RUBIO
176.- Pepeta FERRER TORRECUADRADA
177.- Francesca PINO ESPELTA
178.- Ramon MONTERO PANYET
179.- Gaietà FLORENSA VIAPLANA
180.- Fèlix OLAMENDI
181.- Antònia BEITIA
182.- Miquel CASES PONS
183.- Manuel MEMBRADO CASES
184.- Guillem PALMER
185.- Francesc ALTIMIS ROSAL
186.- Armand D'ARQUER DORDAL
187.- Maria Lluïsa S. D'ARQUER
188.- Manuel VALLDEPERES JAQUETOT
189.- Sebastià PALAU FLORENSA
190.- Josep PUYUELO PONCE
191.- Jaume LAPORTE GIL
192.- Ramon TREPAT TRAPAT
193.- Juli BRAVO ESCUDERO
194.- Antònia VIDAL BOADA
195.- Dolors SINDREU VIDAL
196.- Francesc DENCÀS PALMER
197.- Maria DENCÀS PALMER
198.- Elvira CURELL GARCIA
199.- Elvira GARCIA DE CURELL
200.- Rosa CURELL GARCIA
201.- Adrià VILALTA VIDAL
202.- Andreu GUIXER BUSQUETS
203.- Vicenç MUNNÉ FITÉ
204.- Jovita VIVES VERA
205.- Josep RABASSA MIRALLES
206.- Manuel LÓPEZ TORRES
207.- Tomàs LÓPEZ TORRES
208.- Maria COLL
209.- Alexandre FIGA BIGAS
210.- Josep ROVIRA GÜELL
211.- Josep MARTÍ MARTÍ
212.- Rosa MARTÍ TRAVE
213.- Josep PASQUAL PUBIL
214.- Rafael REDON BAYO

215.- Joan VENDRELL BERNAUS
216.- Fèlix FRANCOLÍ BATALLA
217.- Maria DENCÀS XURIGUERA
218.- Nicolau LLUELLES CARRETER
219.- Anna PERIS NEBOT
220.- Jesús Santiago MONLLOR GRAU
221.- Frederic RODRÍGUEZ GARCIA
222.- Crescència FONCILLAS MIRANDA
223.- Ignasi FONCILLAS FONCILLAS
224.- Avelí PERLA NEIRA
225.- Petra CALVO CHUECA
226.- Pau PLANAS PRATS

Altes gener de 1933

227.- Modest MONCLÚS COSTA
229.- Josep Mª TORRENS (V)ENTURA ¹
230.- Eugènia PANICELLO GARCIA
231.- Agustí JUNYENT OLLER
232.- Maria Dolors VALLS ALBREDA
233.- Lluís CUQUERELLA MATEU
234.- Valeri SERRA BOLDÚ
235.- Josep JAUMIRA
236.- Pilar SELLÉS CASADEMUNT

Altes febrer de 1933

237.- Àngel S. ESCÓ
238.- Josep ESCÓ PALACIO
239.- Jaume TRILLES MURIA
240.- Isabel MURIA ZIRRILLA
241.- Carme GÓMEZ MURIA
242.- Francesc PUDA DOMÈNECH
243.- Artur CORTADA PASTELLS
244.- Nicolau LLUELLES CARRETER
245.- Anna PERIS NEBOT
246.- Josep JOVÉ CLOP
247.- Josep JOVÉ SARROCA
248.- Anna CLOP MARTÍ
249.- Anna JOVÉ CLOP
250.- Josep SAGRISTÀ CASANOVAS
251.- Guillem LAGARRIGA CASAMITJANA
252.- Carme EIXARCH COTS
253.- Feliu LAGARRIGA EIXARCH
254.- Carme LAGARRIGA EIXARCH
255.- Ricart MANRESA I GARCIA
256.- Isa(b)el BELMOTE I SAVALL
257.- Àngel VICENTE I CREIXELL
258.- Tomàs REDON I SEGARRA
259.- Petra FORNÉ I GILI
260.- Gregori LAGUNA I MUÑIZ
261.- Antònia VALLESCÀ I SOCA
262.- Josep M. LANZANO I MIRAENT

263.- Josep GUAU I DURAN
264.- Montserrat SALAFRANCA I RIBERA
265.- Magda MARCÉ I CASAMAYOR
266.- Rosa CASAMAYOR I BRAQUETAS
267.- Vicenç SALAFRANCA I RIBERA
268.- Enric SELLARÉS I VERNET
269.- Zulema VOVERA I VAQUER
270.- Teresa VAQUER I SOLER
271.- Josep SANS I SOLDEVILA
272.- Mercè ARROYO I ESTEBAN
273.- Jesús SERRA I PERAIRE
274.- Josep MATEU I MOLES
275.- María LLORENS I INGLÉS
276.- Pascual FABRA I GRAU
279.- Francesc RABASSA I MAINEGRA
280.- Maria Josepa BADIA I VIDAL
281.- Manuel GARCIA I RODRÍGUEZ
282.- Josepa LLOP I RODRÍGUEZ
283.- Josep GRAU I AUGÉ
284.- Joan BLANCH I TARRÉS
285.- Dolors TARRÉ I MASDEVALL
286.- Ignasi BENET I FORT
287.- Joan JOFRESA I SOPCIAS
288.- Lluís PATXOT I IRLA
289.- Joan MATA I CODINA
290.- Carme CARBONELL I CRUAÑAS
291.- Joan CAMARASA I ALBERTOS
292.- Pascual IBÀÑEZ I JARA
293.- Sara MAÑÀ I VILA
294.- Anna AMIGÓ I CORES
295.- Maria Cinta ESTEVE I GALOFRÉ
296.- Angelina ESTEVE I GALOFRÉ
297.- Joaquim MACIAN I VENTURA
298.- Lídia MÀS I CABROL
299.- Didac ALBARRACÍN I ABELLON
300.- Engràcia CONDAL I VIÑAS
301.- Rogeli CARTAÑÀ I BOLDÚ
302.- Josep LÓPEZ I CASTELLANOS
303.- Josepa RIBERA I RUBIO
304.- Consuelo MATALL I CISNEROS
305.- Leocàdia MONEY I FARRIOLS
306.- Josefina MATEU I LLORENS
307.- Salvador NABAU I FITÓ
308.- Manuel MARTÍNEZ
309.- Domènec CASALS I RIVES
310.- Àngela CODESAL JUSTES
311.- Àngel FERRANDO VÀZQUEZ
312.- Francesca LÓPEZ VICENTE
313.- Manuel FERRER DE FRANGANILLO
314.- Josep COLL SOLÉ
315.- Francesc DONATO CANALS

¹ La impressió del segon cognom s'inicia amb minúscula tot posant "entura". Això permet suposar que probablement es deia Ventura i no Entura tal i com indica *Butlletí Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya*, nº 9, Barcelona, febrer del 1933, p.5.

- 316.- Joan POU MASCARELLA
 317.- Manuel ROCA CENTENO
 318.- Pere RIGOL SABATÉ
 319.- Isidre VALLÈS VALLÈS
 320.- Dolors MURATO MATEU
 321.- Pere BOSCH ROVIRA
 322.- Teresa PUJOL SERRA
 323.- Antoni BOVÉ ANDREU
 324.- Maria GARCIA REDÓN
 325.- Manuel GAZULLA BELLÉS
 326.- Maria SOLER CUBELLS
 327.- Josep MARGARIT TORRAS
 328.- Josep SUNÀ ROCASALBAS
 329.- Josep Mª VENUT GARCIA
 330.- Josep SANS PUIGCARBÓ
 331.- Agustí NAVARRO CASTILLO
 332.- Lleó PIQUERAS ROMEU
 333.- Ramon ARUMÍ JANSANA
 334.- Joan GREGORI BALMES
 335.- Pere GARCIA SEGARRA
 336.- Enriqueta DILMÉ REURELL
 337.- Francesc SANS CLARET
 338.- Josep TARDÀ CANUDAS
 339.- Ignaci ROSAL ESCALER
 340.- Joan VALLS ESPÍ
 341.- Lluís PAITUBI GALO BARDES
 342.- Ramon FREGOLA CERA
 343.- Sebastià FERRER MASCARÓ
 344.- Fidel COLL BARTRINA
 345.- Antoni CREU BALLESTER
 346.- Manuel GRAU LORCA
 347.- Vicenç VIDAL RABASSA
 348.- Josepa BERTRAND FERRET
 349.- Josep TEIXIDÓ SEGARRA
 350.- Josep TEIXIDÓ
 351.- Josep JORBA COLL
- 352.- Valero ARBOLÍ MONTES
 353.- Joan GIMÉNEZ ROMANCES
 354.- Francesc PIÑOL CARTAÑÀ
 355.- Estefania PIÑOL
 356.- Ramon PUIG FORNÀS
 357.- Jaume MAS CAMPMANY
 358.- Eulàlia GARCIA GALÍ
 359.- Joan ESTRUCH DOMÍNGUEZ
 360.- Bernardí ESTEBAN BLASCO
 361.- Francesc FABREGAT ALCALÀ
 362.- Marian FET PLAYANS
 363.- Pere BUQUERAS ARNAU
 364.- Joan VILLANUEVA ODENA
 365.- Esteve RIERA MATES
 366.- Maria BUENAVENTURA ROSA
 367.- Amadeu RIERA BUENAVENTURA
 368.- Salvador FALCÓ NAVARRO
 369.- Josepa FERRER HERNÁNDEZ
 370.- Josep GÓNGORA AGUILAR
 371.- Josep Mª BARCELÓ PORTA
 372.- Manuel GONZÁLEZ CASAMITJANA
 373.- Miquel GÓNGORA AGUILAR
 374.- Miquel BORONAT LLENAS
 375.- Rosalia LLENAS GUASCH
 376.- Jaume ESCALAS LLOPIS
 377.- Antònia BARFAU VIA
 378.- Amadeu OLLER NAVARRO
 379.- Melània CLOAREC KERVAREC
 380.- Anna OLLER NAVARRO
 381.- Teodor GADEA DE JUAN
 382.- Feliu PUJOL MONTSERRAT
 383.- Conrad TOMÀS SUÀREZ
 384.- Matilde BADIA VIDAL
 385.- Josep ABELLÓ PERPIÑÀ
 386.- Josep TOBELLA VILA

Baixes de gener del 1933

- 218.- Nicolau LLUELLES CARRETER ²
 219.- Anna PERIS NEBOT ³
 144.- Alfons ABIZANDA AGUSTÍ ⁴
 145.- Ricard ABIZANDA AGUSTÍ ⁵
 146.- Ramon ABIZANDA AGUSTÍ ⁶
 148.- Dolors ABIZANDA AGUSTÍ ⁷

² Es tornà a donar d'alta el mes de febrer següent i se li assignà el número de soci 244, *Ibid*.

³ Es tornà a donar d'alta el mes de febrer següent i se li assignà el número de soci 245, *Ibid*

⁴ En realitat, la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC li havia assignat el número de soci 145.

⁵ En realitat, la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC li havia assignat el número de soci 146.

⁶ En realitat, la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC li havia assignat el número de soci 147.

⁷ En realitat, la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC li havia assignat el número de soci 149.

Baixes de febrer del 1933

Es produïren 4 baixes, però no es constatà de quins socis es tractava.

APÈNDIX 2: SOCIS ACTIUS DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA ENTRE 1933 I 1936¹

1. ABELLAR, Pilar

Membre de la Secció Teatral (Quadre Escènic) de l'AFGC durant el període 1935-1936.

2. ABIZANDA I BATLLORI, Ramon

Funcionari de Cèdules. El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme o Mútua de l'ACE-GC. Per la seva condició de familiars beneficiaris també esdevingueren socis de la Mútua la seva esposa Maria Agustí Brunet i els seus fills Alfons, Ricard, Ramon, Montserrat i Dolors. Col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" a l'abril del 1934. A més, fou tresorer de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General de febrer del 1936.

3. ACHON I GOLLART, Andreu

Funcionari de la Casa de la Caritat (Departament de Sanitat i Assistència Social). El 1935, era tresorer de la Junta de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat.

4. AGACIO, Gràcia

Membre de la Secció Femenina de l'AFGC el 1935.

5. AGUERO, Ruard G.

Col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" a l'abril del 1934.

6. AILLON, E.

Col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" a l'abril del 1934.

7. ALAMENDI, F.

Col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" a l'abril del 1934.

8. ALAVEDRA I SEGURANYES, Joan

Un seguiment exhaustiu de la seva trajectòria és analitzat als capítols 18, "L'heterogeni entrellat humà i socio-professional de l'AFGC: entre la retòrica marxista i l'interclassisme nacionalista"; i 28, "El 6 d'octubre del 1934 a Catalunya: una revolta de funcionaris i mercantils".

9. ALBANDEA

Col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" a l'abril del 1934.

10. ALBARRACÍN I ABELLON, Didac

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" a l'abril del 1934.

11. ALCOVERRO I VALLEJO, Gaspar

Entre el 1934 i el 1935 va ocupar diferents càrrecs de direcció dins de l'AFGC: vocal segon del Consell Directiu de l'AFGC escollit en l'Assemblea celebrada el diumenge 27 de maig de 1934 i secretari del Consell Directiu de l'AFGC escollit en l'Assemblea celebrada el 26 de maig de 1935. També fou vice-president de la Cooperativa de Consum de l'AFGC el 1935.

12. ALEGRET I SEGURA, Joan

El 1932 formava part com a soci de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya, mostrant-se crític amb el Consell Directiu de Rafael Ramis. Tanmateix, el juliol de 1933, va formar part de la Comissió del *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* en el primer Consell Directiu de l'AFGC i, posteriorment, vocal primer del Consell Directiu de l'AFGC escollit en l'Assemblea Extraordinària el 28 de juliol de 1933. Aquests dos darrers Consells Directius van estar presidits per Rafael Ramis.

¹ Les referències laborals i polítiques dels membres de l'AFGC que ocupen aquest apèndix han estat extretes, fonamentalment, del *Butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat* i de l'*Anuari Riera* dels anys 1933 i 1936.

13. ALEU I BUCHACA, Joan²

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 va ser professor de Lampisteria a l'Escola del Treball, organisme pertanyent al Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. La seva tasca docent el vinculà durant la Guerra Civil a l'Escola Nova Unificada, formant part del CENU (Consell de l'Escola Nova Unificada) com a representant de la UGT. Certament, Aleu va destacar tant en el terreny sindical com en el polític, sempre vinculat a l'àmbit socialista. Així, des dels anys vint, estigué adscrit a la USC fins que el 1936, seguint les pases de Joan Comorera, s'incorporà al PSUC. En aquest sentit, existeix constància de que fou un dels signants del "Manifest d'Intel·ligència Republicana", publicat pel setmanari *L'Opinió* el 2 de maig de 1930.

La seva trajectòria sindical està marcada per la seva adscripció a l'AFGC, formant part, el juliol de 1933, de les Comissions d'Acció Social i d'Estatut dels Funcionaris en el primer Consell Directiu de l'AFGC. En la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934 fou escollit vice-secretari del Consell Directiu de l'AFGC. El 1935 actuà com a vocal primer de la Cooperativa de Consum de l'AFGC i, en l'Assemblea celebrada el 16 de maig de 1935, fou escollit vocal de cultura del Consell Directiu. En el debat realitzat a l'estiu del 1936 sobre la necessitat d'incorporar l'AFGC a una de les dues grans centrals sindicals, UGT o CNT, va ser partidari, contra l'opinió de Miravittles, de situar l'AFGC dins l'òrbita del sindicat socialista.

14. ALMÀ, Roseta

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

15. ALTÍMIS ROSAL, Francesc

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el juliol de 1933 formava part de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. En aquest sentit, va escriure diversos articles sobre la importància de la pràctica esportiva en la formació intel·lectual i física del funcionari.

16. ALTURA

Funcionari de la Comissaria de Tarragona. La seva contribució més notòria a l'AFGC va ser una lectura de poesies en l'entreacte de la representació de l'obra teatral *Flors i violes* de Pompeu Crehuet, celebrada a l'Ateneu Tarragoní en els primers dies de 1936.

17. ÀLVAREZ I GUERRERO, Josep

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

18. AMIGÓ I CORES, Anna

El 1932-1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

19. ANGLADA, Ramona

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

20. ARBÓS, Margarida

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

21. ARIAS, Lluïsa

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

22. d'ARQUER I DORDAL, Armand

Segons l'*Anuari Riera* de 1936 era director de la Caixa d'Estalvis de la Generalitat de Catalunya-Caixa General d'Estalvis Popular. Donada la seva experiència laboral en el terreny de la banca resulta lògic trobar-lo constantment en càrrecs de responsabilitat monetària dins de l'AFGC. Així, a l'agost del 1932, fou tresorer del Consell Directiu de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de

² Nombroses referències de l'activitat de Joan Aleu a l'Escola Nova Unificada a Enriqueta FONTQUERNÍ i Mariona RIBALTA, *L'ensenyament a Catalunya durant la guerra civil. El CENU*, Barcelona, Barcanova, 1982.

Catalunya sota la presidència de Rafael Ramis. Arran de la dimissió de Ramis a la tardor del mateix any, esdevingué vocal del nou Consell Directiu presidit per Vicenç Munné. Va mantenir el càrrec de tresorer en la primera Junta Directiva de l'AFGC, constituïda el juliol del 1933 i va deixar de ser-ho en l'Assemblea General Extraordinària celebrada el 28 de juliol del mateix any. D'altra banda, el 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC amb el nº 186. També consta amb el nº 187 una sòcia amb un nom familiarment proper a Armand d'Arquer anomenada Maria Lluïsa S. d'Arquer, la qual podria deduir-se que era la seva esposa.

23. ASENSIO, Amàlia

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era professora, juntament amb la sòcia de l'AFGC Carme Garavetti, de classes orals a la Secció de Perfeccionament de l'Escola del Treball (Departament de Cultura). El 1935, consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

24. AVELLAN, Eugeni

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

25. BABOT, Miquel

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

26. BADIA, Mª Josefa

El 1935, era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

27. BAIXERIAS, Manuel

Políticament adscrit a Estat Català, va ser escollit vocal bibliotecari del Consell Directiu de l'AFGC en l'Assemblea General celebrada el 26 de maig del 1935.

28. BALCELLS, Lluís

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

29. BALDASANO, Maria

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

30. BALESTÀ, Lluís

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

31. BALLBÉ, Francesc

El novembre-desembre del 1935 consta com a comptador de la Secció d'Esbarjo de l'AFGC.

32. BALLESTEROS

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

33. BAQUÉ, Benet

34. BARBA I BUXÓ, Joaquim

El juliol de 1933 formava part de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. Tot i que a l'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC", se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes el setembre del 1935. Tanmateix, el desembre del mateix any se'l tornà a donar d'alta en l'AFGC, comunicant a través del butlletí de l'Associació que tot havia estat un malentès.

35. BARCELÓ, A.

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

36. BARGALLÓ, Maria

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

37. BARJAU I RIERA, Felip³

Membre de la Unió Socialista de Catalunya i partidari, el 1936, de la unificació de socialistes i comunistes en l'anomenat Partit Únic del Proletariat, que adoptà a l'estiu del mateix any el nom de Partit Socialista Unificat de Catalunya. Segons l'*Anuari Riera* de 1936, treballava d'administrador de la *Hoja Oficial del Lunes* (Departament de Sanitat i Assistència Social). Durant la Guerra Civil assolí la presidència provisional de l'AFGC entre el 1937 i el 1938.

38. BARNET DOMINGO, Adela

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era professora de Gramàtica i Geografia i Història a l'Escola Professional per a la Dona. El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC i, ja en el terreny personal, el 1936, adoptà el nom de casada Adela Barnet de Más.

39. BARÓ I PULVÉ, Cecília

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 era professora auxiliar de classes pràctiques a l'Escola Professional per a la Dona. Així, amb Adela Barnet, no només compartia la pràctica docent a l'Escola Professional per la Dona, sinó també la militància a la Secció Femenina de l'AFGC.

40. BARRAGAN

L'abril del 1934, col.laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

41. BARTOLÍ, Pilar

El 1935 era integrant de la Secció Femenina de l'AFGC.

42. BAUZÀ, Sebastià

El juliol del 1933 era membre de la Comissió de Festes del primer Consell Directiu de l'AFGC i a l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

43. BAYÉS I ARA, Enric

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social). En aquest sentit, consta com a vocal tercer de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Junta General Ordinària el 26 de gener de 1936.

44. BAYO, Júlia

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

45. BENABEIG, J.

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

46. BENEÏT I NADAL, Salvador

Vocal segon de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en Assemblea General el 5 de maig de 1935.

47. BERGADÀ, J.

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

48. BERGALLÓ, Carles

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

49. BERTRAN, A.

L'abril del 1934 va oferir 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

³ Puntuals referències biogràfiques sobre Felip Barjau a Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista de Catalunya...*, op. cit.; i també a Josep Lluís MARTÍN I RAMOS, *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya...*, op. cit, pp. 108, 111-113 i 204.

50. BERTRAN, Enric

L'abril del 1934, va donar 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Consta com a vocal segon suplent del Consell Directiu de l'AFGC, escollit en l'Assemblea General celebrada el 26 de maig de 1935.

51. BLANC, J.

L'abril del 1934, va aportar 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

52. BLANCH

L'abril del 1934, va oferir 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

53. BLANCO, Júlia

El 1935 era integrant de la Secció Femenina de l'AFGC.

54. BLASCO CIRERA, Agustí

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme o Mútua de l'ACE-GC. També eren socis la seva esposa Rosa Boy Fontelles i les seves filles Dorotea, Marta i Maria Fernanda.

55. BLASCO, Rosa

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

56. BLASI I RABASSA, Ramon⁴

Nascut a La Selva del Camp el 1901, era fill polític del també soci de l'AFGC, Manuel Rios i Mateu. Conegut com a escriptor, va col.laborar amb la revista *En Patufet*, va ser autor de faules i del recull, publicat el 1935, de narracions sobre animals *Tornen les bèsties*, així com també va publicar novel·les roses a la Biblioteca Gentil.

57. BOBERA, Zulema

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

58. BOIXADER, Ramon

El maig del 1935 era membre de la Comissió de Compres de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

59. BOIXADER I BONET, Lluís

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. També fou vocal de festes del Consell Directiu de l'AFGC escollit en la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934.

60. BOIXÓ, Mª Dolors

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

61. BOQUÉ, J.

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

62. BORDALBA, Francesc

El febrer de 1936 era el president del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Leida.

63. BOSCH

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

64. BOTEY I PADRÓ, Salvador

El setembre del 1935 va ser donat de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

65. BOVÉ ANDREU, Antoni

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

⁴ "BLASI i Rabassa, Ramon", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 5, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 117.

66. BOVÉ, Josep M^a

En la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Lluís Boixader i Bonet per 224 vots a 96 quan optava a la vocalia de festes del Consell Directiu de l'AFGC.

67. BRAGULAT, Agustí

El febrer de 1936 era vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

68. BRAGULAT, Josefina

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

69. BRÚ QUEROL, Amadeo

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era Ajudant del Cap del Servei del Laboratori General d'Assaigs i Condicionament, Antonio Cumella Pau. A més, era ajudant electricista del Personal de Laboratoris i Tallers de l'Escola del Treball (Departament de Cultura).

70. BRU, Consol

El 1935 constava com a mebre de la Secció Femenina de l'AFGC.

71. BRUGAT I BONAL, Francesc

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el juliol del 1933 constava com a vocal de Festes i membre de la Comissió de festes del primer Consell Directiu de l'AFGC.

72. BUENDIA, Antoni

El maig de 1935, va ser convocat a una reunió que tenia com a objectiu organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

73. BURGADA BONET, M^a del Carmen

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era professora de francès a l'Escola Professional de la Dona (Departament de Cultura). A més, era membre, el 1935, de la Secció Femenina de l'AFGC.

74. CADAFAU o CADEFU GÜELLS, M. Esther

El 1932-1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el 1935 era membre de la Secció femenina de l'AFGC.

75. CÁMARA, E.

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

76. CAMPALANS I PUIG, Rafael⁵

Va néixer a Barcelona l'any 1887 en el si d'una família menestral. Va realitzar estudis d'enginyeria industrial a Barcelona, graduant-se el 1911. En aquests anys d'estudiant s'apropà als cercles catalanistes de la Universitat de Barcelona, molt dinàmics en els darrers anys del segle XIX i principis del XX, i, com a conseqüència, va presidir l'Agrupació Escolar Doctor Robert, a més de publicar, el 1903, el llibre *Influència dels escolars sobre el catalanisme*. Amplià estudis a Lovaina (Bèlgica) i Charlottenburg (Alemanya), i posà en pràctica els seus coneixements professionals a França, Suïssa, Àustria-Hongria i Anglaterra, aconseguint una experiència laboral que li va permetre publicar, el 1914, l'obra *Sobre los fundamentos de la termodinámica*.

El mateix 1914 retornà a Barcelona, essent captat per la cúpula regionalista per tal d'incorporar-se a càrrecs de responsabilitat dins de la Mancomunitat de Catalunya. Així, tot i que Campalans, s'havia apropiat en aquells anys el socialisme del PSOE, tenia la característica essencial de ser un professional solvent amb una notable experiència a l'estranger. Experiència que no es caracteritzava, com succeïa amb molts joves catalanistes, per haver viscut la vida bohèmia parisina o berlinesa sense cap ofici ni benefici. D'aquesta forma, es va posar al front de l'organització del Servei d'Obres Públiques de la Mancomunitat. Al mateix temps, entre 1914-1917, aconseguí la càtedra de física i electrònica de l'Escola d'Agricultura i esdevingué professor de Tecnologia Mecànica a la Universitat Industrial de

⁵ Albert BALCELLS, *Ideari de Rafael Campalans, op. cit.*

Barcelona i d'Història de les Ciències a l'Escola de Bibliotecàries. Donada la seva experiència en l'àmbit de l'ensenyament professional, va ser nomenat, el 1917, director de l'Escola del Treball. Posteriorment, el 1922, va ser nomenat secretari general d'Ensenyament Tècnic i Professional de la Mancomunitat.

L'experiència professional dins de la Mancomunitat afavorí novament el contacte de Campalans amb el món catalanista i inicià una reflexió política que el conduí, dins de les files del PSOE, a plantejar la possibilitat de conjugar catalanisme amb socialisme. La manca de receptivitat del PSOE del punt de vista de Campalans, del qual també n'era partícep Manuel Serra i Moret, el conduí, juntament amb el futur Conseller de Treball de la Generalitat, a fundar el juliol del 1923 la Unió Socialista de Catalunya. En aquesta formació, Campalans assolí la direcció del seu òrgan d'expressió escrita, *Justícia Social*. En el terreny de la premsa política no li mancava experiència, doncs el 1906 ja havia format part del consell de redacció de la publicació nacionalista republicana, *El Poble Català*. De fet, Campalans va col·laborar en altres publicacions, com *Ideari*, el 1929, on també hi van ser presents els futurs membres de l'AFGC, Emili Saleta i Llorens i Daniel Domingo Montserrat.

Durant la Dictadura de Primo de Rivera, Campalans va ser bandejat dels càrrecs que havia assolit en la Mancomunitat, encara que això no va ser motiu per apartar-lo del món de l'ensenyament professional i tècnic: en els anys del primoriverisme va fundar, amb altres professors depurats de l'Escola del Treball, l'Ateneu Polytechnicum, vinculat políticament a la USC i d'on sorgirien alguns dels futurs membres de l'AFGC adscrits al socialisme catalanista. I, paral·lelament, en el terreny de la indústria privada va crear l'empresa Indústria de Coure-Electrolític.

Arran de la caiguda de Primo de Rivera, Campalans va participar el 1930-1931 en diferents plataformes d'oposició a la Monarquia i acceptà la coalició electoral de la USC amb l'ERC de cara a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. En aquests comicis va ser escollit regidor de l'Ajuntament de Barcelona i a les eleccions a Corts Constituents del 28 de juny del mateix any va ser escollit diputat per la USC.

Arran de la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931, es va convertir en conseller d'Instrucció Pública del govern provisional de la Generalitat i, a més, va ser membre de la comissió que redactà l'Estatut de Núria. Segons l'*Anuari Riera* de 1933, Campalans tornava a ser, després del parèntesi de la Dictadura, director de l'Escola del Treball i professor de Principi i desenvolupament Històric de les Ciències a l'Escola de Bibliotecàries. En tot cas, el seu renovat reconeixement professional i la confiança política que macià tenia en la seva persona no amagaren la seva pèrdua d'influència dins de les files de la USC a mans de Joan Comorera, el qual, paradoxalment, havia estat avalat políticament per Campalans. Tanmateix, la seva nova trajectòria política i professional va ser truncada el 1933 en morir ofegat a les platges de Torredembarra.

77. CAMPANAR I RIBES, Ramon

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i secretari de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el novembre de 1935.

78. CAMPANY, Aureli

79. CAMPINS, Ramon

El juliol del 1933 formava part de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC i, el maig de 1935, va ser convocat a una reunió que tenia com a objectiu organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

80. CAMPS I JAÉN, Francesc

A la tardor del 1932, esdevingué vocal de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC presidida per Ramon Tor. Probablement era marit de la també sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC, Aurèlia Catarineu de Camps. En la Junta General de l'AFGC celebrada el 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Gaspar Alcoverro i Vallejo per 322 vots a 1, quan optava a la vocalia segona del Consell Directiu de l'AFGC.

81. CAMPS, R.

Vocal tècnic de la Comissió de la Secció d'Esports constituïda a l'octubre-novembre de 1935.

82. CANTIJOCH, J.

L'abril del 1934, va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

83. CANTÓ, Artur

84. CANUDAS I BUSQUETS, Josep

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. El seu perfil biogràfic està elaborat a l'apartat "Dels joc esportius de saló a l'exaltació del maquinisme i el risc" dins del capítol 5: "Els orígens de l'Associació Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (ACE-GC): catalanisme, elitisme cultural i esport".

85. CAPDEVILA, Argentina

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

86. CAPDEVILA AGUSTÍ, Rosa

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era professora auxiliar de Barrets i vestits a l'Escola Professional per a la Dona (Departament de Cultura). El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

87. CARD, Joaquim

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

88. CARDONA, Josefina

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC. En el terreny professional era secretària de l'Institut-Escola del Parc ⁶.

89. CARNER-RIBALTA, Josep ⁷

Nascut a Balaguer l'any 1898, es forjà com a catalanista radical a la seva població natal on, el 1920, va dirigir la revista nacionalista *Flama*. Vinculat a l'organització macianista Estat Català, va ser, durant la Dictadura de Primo de Rivera, redactor en cap del butlletí *Estat Català* (1923-1925) i va continuar la seva tasca patriòtico-cultural amb una col.laboració *honorífica*, a demanda del seu amic i futur adherent de l'AFGC, Alfons Maseras, com arxiver de la "Société pour l'encouragement de la culture catalane", encapçalada per Joan Estelrich.

Exiliat a França per les seves activitats a Estat Català, va participar, el 1926, en la fallida invasió de Catalunya des de Prats de Molló. Dins d'Estat Català fou un home proper a Francesc Macià i, per tant, el 1928, va assistir a l'assemblea de L'Havana on es formalitzà la constitució del Partit Separatista Revolucionari de Catalunya (PSRC). D'aquesta forma, es posicionà enfront dels elements marxistes que, el 1930, abandonaren Estat Català per vertebrar el Partit Comunista Català i enfront del Directori d'Estat Català a Barcelona, dirigit per Jaume Aiguader, contrari a la fundació del PSRC.

El seu periple com a exiliat polític s'allargà fins l'agost del 1931, ja proclamada la II República. En aquest moment ingressà a ERC i, a finals de 1932, es convertí en secretari del conseller de Cultura, Ventura Gassol. Fins el 1936, esdevingué també cap de premsa del Parlament de Catalunya. La seva vinculació a Gassol i Macià durant els anys vi nt afavoriren el seu pas per la Conselleria de Cultura. Tanmateix, fou la seva afició pel cinema i el món del espectacle, en general, la que el conduí a organitzar, com assessor tècnic, el Comitè de Cinema de la Generalitat; i, el febrer de 1936, el Quadre Escènic de l'AFGC representà la versió traduïda pel propi Carner-Ribalta de l'obra de Rabindranath Tagore, *El carter del Rei*. En conseqüència, aquesta trajectòria político-cultural li va permetre, durant la Guerra Civil, esdevenir Comissari d'Espectacles. Finida la Guerra Civil, es va exiliar a Nova York on va dirigir la publicació *Free Catalonia* (1942-1944).

90. CARRERAS, Eduard

El maig de 1935, va ser convocat a una reunió que tenia com a objectiu organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

⁶ Salvador DOMÈNECH I DOMÈNECH, *L'Institut-Escola de la Generalitat...*, op. cit., p. 386.

⁷ Josep CARNER-RIBALTA, *De Balaguer a Nova-York passant per Moscou...*, op. cit.

91. CARTAYA, R.

Probablement sigui el Rogeli Cartaña i Boldú que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. L'abril del 1934, va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

92. CASABO I SUÑER, Carles

Tresorer de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General celebrada el 5 de maig de 1935.

93. CASALS, Mercè

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

94. CASALS, Mª Neus

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

95. CASANOVA, Samuel

Sembla més que probable que sigui el mateix Samuel Casanoves Homs que era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC el 1932-1933. En l'Assemblea General de l'AFGC, celebrada el 26 de maig de 1935, va optar a les vocalies de tresorer, comptador i bibliotecari del Consell Directiu de l'AFGC. En les tres va ser derrotat àmpliament. Per tresorer el va derrotar Agustí Forés per 764 vots a 2 (a més de 4 vots en blanc). Per comptador, fou derrotat per Sebastià Esquerra per 755 vots a 1 (a més de 14 vots en blanc). Per bibliotecari, va ser derrotat per Manuel Baixeries que obtingué 641 vots: a més, Agustí Vilajoana va obtenir 120 vots, mentre que Casanova es va haver de conformar amb 3 vots.

96. CASANOVAS I DEGOLLADA, Ramon

En l'àmbit professional, l'*Anuari Riera* de 1933, el situa com a secretari de l'Escola del Treball i degà de la Secció d'Electricistes, a més de professor de tecnologia per fegoners-maquinistes de 4t curs, electricistes de 2n curs, motors i màquines i mecànica. Segons l'*Anuari Riera* de 1936 continuà com a professor de les mateixes matèries, però sobretot ja havia estat nomenat director de l'Escola del Treball, així com vocal del Comitè Executiu del Patronat Local de Formació Professional. Com a soci de l'AFGC, consta que a l'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" i el 1935 esdevingué director de l'Escola d'Aprenentatge de l'AFGC.

97. CASAS, Francesca

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

98. CASAS, Teresa

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

99. CASES I PALLARES, Josep

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Estatut de Funcionaris del primer Consell Directiu de l'AFGC.

100. CASTANYOL, Joan

L'abril del 1934, va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

101. CASTELLTORT, Rafael

L'octubre-novembre del 1935 era sots-secretari de la Secció d'Esbarjo de l'AFGC.

102. CATALÀ, A.

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

103. CATARINEU DE CAMPS, Aurèlia

El 1932-1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. El *Butlletí* de l'AFGC va fer constar, sense especificar-lo acuradament, que va morir a finals de 1934 o principis de 1935. Tanmateix, no existeix una constatació clara de que fos funcionària de la Generalitat. Probablement, totes les referències que es realitzaren els butlletins de l'ACE-GC i de l'AFGC fossin pel seu exclusiu parentiu amb Francesc Camps Jaén.

104. CAYUELO

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

105. CEBAMANOS, Joan

106. CLARA, Flora

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

107. CLARA I SARDÓ, Sebastià

La seva trajectòria política i sindical és àmpliament elaborada als capítols 27, "L'eix nacionalista revolucionari: "Spartacus", trentistes i socialistes catalanistes conquereixen l'AFGC" i 46, "La Catalunya sindicalista del separatisme català i l'opció cenetista de Jaume Miravittles".

108. COCA I ÀLVAREZ, Miquel

El setembre del 1935, se'l va donar de baixa com a soci de l'AFGC per impagament de les quotes.

109. COLL

L'abril del 1934, va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

110. COLL, Joan

L'abril del 1934, va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

111. COLOMAS

L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

112. COLOMINES, Josep

El desembre del 1935, se'l va donar de baixa com a soci de l'AFGC per impagament de quotes.

113. COLS BADIA, Àngela

El 1932-1933, juntament amb el seu germà Pere, era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. El butlletí de l'AFGC va donar constància de la seva mort entre finals de 1934 i principis de 1935.

114. COMAS, M^a del C.

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

115. COMAS I CORBERA, Montserrat

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 era bibliotecària de la Biblioteca de Pedagogia de l'Escola Industrial i el 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

116. CÓRDOVA, Fidel

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

117. CORREAL I GONZÁLEZ, Juli

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal de la Junta Directiva de la Secció Unió d'Obrers de la Casa de la caritat (Secció d'Acció Social), escollida en l'Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

118. CORREDOR, Maria

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

119. CORTADA I PASTELLS, Artur

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Quan el mateix any l'ACE-GC es convertí en AFGC esdevingué membre de la Comissió de Cultura del primer Consell Directiu de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya.

120. CORTADA PEIX, Agustí

El setembre de 1935 se'l va donar de baixa com a soci de l'AFGC per impagament de quotes.

121. CORTÉS, Francesca

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

122. CORTIELLA, Aureli

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i president de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el desembre de 1935.

123. CORTIT, Josep

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

124. COT, Carme

El 1935 integrava la Secció Femenina de l'AFGC.

125. CRESPI I ARIÑO, Manuel

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal de la Junta Directiva de la Secció Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemblea General ordinària celebrada el 6 d'octubre de 1935.

126. CREHUET I PARDAS, Pompeu

La seva trajectòria es analitzada el capítol 18, "L'heterogeni entrallat humà i socio-professional de l'AFGC: entre la retòrica marxista i l'interclassisme nacionalista".

127. CREUS I CREUS, Jaume

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i d'Assistència Social) i sotssecretari de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el desembre de 1935.

128. CUADRAS, J.

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

129. CUBAS

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

130. CUBELLS, Pere

L'abril del 1934 va donar 1 pesseta per a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

131. CUMELLA PAU, Antoni

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era Cap del Servei del Laboratori d'Assaigs i Condicionament i Cap del Laboratori Elèctric de l'Escola de Treball (Departament de Cultura).

132. CUMELLAS I GRAELLS, Joan

La seva trajectòria és analitzada el capítol 18, "L'heterogeni entrellat humà i socio-professional de l'AFGC: entre la retòrica marxista i l'interclassisme nacionalista".

133. CURELL GARCIA, Elvira

El 1932-1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC, a l'igual que la seva mare, Elvira Garcia de Curell, i la seva germana, Rosa. El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

134. CURTIT, Joan

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

135. CUSCÓ VIDAL, Antoni

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Probablement estava casat amb la membre de la Secció Femenina de l'AFGC, Carme Miralles de Cuscó. L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

136. DALMAU, A.

L'abril del 1934 va oferir 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

137. DALMAU I PUIG, Jaume

El setembre del 1935, se'l va donar de baixa com a soci de l'AFGC per impagament de quotes.

138. DECOL, J.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

139. DENCÀS

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". No és té cap referència que sigui Josep Dencàs Puigdollers, Conseller de Sanitat i d'Ordre Públic de la Generalitat entre 1933 i 1934. En tot cas, sembla més plausible que aquest cognom estigui vinculat a una d'aquestes tres persones que el 1932-1933 formaven part de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC: els germans Francesc i Maria Dencàs Palmer i Maria Dencàs Xuriguera.

140. DEPREZ, Mario

L'abril del 1934 col.laborà amb 1'05 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

141. DEVESA, Mercè

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

142. DOIX, Josep

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 aportà 2 pessetes a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". En la Junta General de l'AFGC celebrada el 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Manuel Pons Gómez per 276 vots a 10, quan optava a la vocalia de tresorer del Consell Directiu de l'AFGC.

143. DOLCET I MOLINS, Ricard

Funcionari del Servei Cartogràfic (Departament de Cultura). El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. L'abril del 1934 col.laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Vocal tercer de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en Assemblea General el febrer de 1936.

144. DOMINGO MONTSERRAT, Daniel

Personatge destacat de l'AFGC i dels cercles nacionalistes radicals.

145. DOMÍNGUEZ I MARTÍ, Josep

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Per la seva condició de familiars també ho eren la seva esposa Maria Antònia i els seus fills Joaquim Maria i Maria dels Àngels.

146. DONATE, Mª Lluïsa

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

147. DUART, Rosa

L'abril del 1934 participà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" i el 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

148. DURAN, Francesc

En la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Joan Aleu i Buchaca per 233 vots a 89, quan optava a la vice-secretaria del Consell Directiu de l'AFGC.

149. DURAN, Maria

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

150. DURAN I FAINÉ, Josep

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i secretari de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de Casa de Caritat, escollida en la Junta general ordinària del 26 de gener de 1936.

151. ESCÓ, Àngel S.

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i membre, el juliol de 1933, de la Comissió del Butlletí del primer Consell Directiu de l'AFGC.

152. ESCORSA, Domènec

Membre, el juliol del 1933, de la Comissió de Cultura del primer Consell Directiu de l'AFGC.

153. ESCUDERO

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

154. ESPAÑA, Pere de

L'abril del 1934 va aportar 2 pessetes a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

155. ESPASA

L'abril del 1934 oferí 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

156. ESQUEMBRE, A.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". El 1932-1933 consten com a socis de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC un Antoni Esquembre Alfonso i una Antonieta Esquembre Valencia que podrien ser el referit A. Esquembre.

157. ESQUERRÀ, Sebastià

Comptador del Consell Directiu de l'AFGC escollit en l'Assemblea celebrada el 26 de maig de 1935.

158. ESQUIEMBRE, G.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

159. ESTALELLA, Pilar

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

160. ESTEVE I GALOFRÉ, M. Cinta

El 1932-1933 era, juntament amb la seva germana Angelina, sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

161. ESTEVA, Josep

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

162. ESTRAGUÉS

L'abril del 1934 participà amb amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

163. FÀBREGA I PAYRET, Josep

Funcionari de contribucions (Departament d'Hisenda). El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" (abril 1934). Comptador de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General celebrada el 5 de maig de 1935.

Comptador de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General celebrada el febrer de 1936.

164. FÀBREGAS, Josep

Membre, el maig de 1935, de la Comissió Revisora de Comptes de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

165. FABREGAT

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" (abril 1934). Podria ser Francesc Fabregat Alcalà, que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

166. FAJOL

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

167. FARNÉS, Júlia

El 1935 estava integrada a la Secció Femenina de l'AFGC.

168. FARNÉS, Mercè

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era bibliotecària de l'Escola del Treball (Departament de Cultura). El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

169. FARRANDO, Dolors

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

170. FARRÉS, Montserrat

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

171. FARRET, Núria

El 1935 estava vinculada a la Secció Femenina de l'AFGC.

172. FERNÁNDEZ, I.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

173. FERNÁNDEZ, Josep

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". El 1935 era Secretari de la Cooperativa de Consum de l'AFGC, així com vocal primer suplent del Consell Directiu escollit en l'Assemblea General celebrada el 26 de maig de 1935.

174. FERNÁNDEZ I FERNÁNDEZ, Àngel

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Un cop constituïda l'AFGC en substitució de l'ACE-GC, esdevingué, el juliol del 1933, membre de la Comissió de Cultura del primer Consell Directiu de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. El març del 1935 era president de la Secció de Mutualisme. Tanmateix, en l'Assemblea General de l'AFGC celebrada el 26 de maig de 1935, va ser derrotat per Enric Bertran per 645 vots a 112 (a més de 13 vots en blanc), quan optava a la vocalia segona suplent del Consell Directiu de l'AFGC. Segons l'*Anuari Riera* de 1936, era Cap de Negociat de 2ª del Departament d'Hisenda, juntament amb el membre de l'AFGC Jaume Munné i Fité.

175. FERNÁNDEZ I ALMEDA, Manuel

El setembre del 1935 se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

176. FERRÀNDIZ, (Srta.).

El 1935-1936 era membre de la Secció de Teatre i del Quadre Escènic de l'AFGC. Per aquesta raó, a principis de 1936, va actuar a l'obra *Flors i violes* de Pompeu Crehuet a l'Ateneu Tarragoní.

177. FERRER, Creu

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

178. FERRER, M.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Podria ser Manuel Ferrer de Franganillo, que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

179. FERRER I BLASCO, Vicenç

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i d'Assistència Social) i vice-president de la Junta Directiva de la Mutualitat d'Unió d'Obrers de Casa de Caritat, constituïda el 16 de novembre de 1935.

180. FERRÉS, Domènec

L'abril del 1934 participà amb 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

181. FERRÚS I IBÁÑEZ, Carles

L'agost del 1932 esdevingué vocal del Consell Directiu presidit per Rafael Ramis de l'ACE-GC. Arran de la dimissió de Rafael Ramis com a president de l'entitat, Ferrús es mantingué com a vocal en el nou Consell Directiu de l'ACE-GC presidit per Vicenç Munné. El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC, i, el juliol de 1933, esdevingué comptador de la primera junta de l'AFGC.

El setembre de 1935, se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

182. FIGA I BIGAS, Alexandre

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. I en l'Assemblea General Extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933 assolí la condició de vocal de festes del Consell Directiu de l'AFGC escollit.

183. FLORENSA, Antoni

A principis de 1936 era vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

184. FOCH, Rafael (FOLCH I CAPDEVILA, Rafael?)

En la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Sebastià Clara i Sardó per 209 vots a 91, quan optava a la vicepresidència del Consell Directiu de l'AFGC. Probablement sigui el Rafael Folch i Capdevila que apareix a l'Apèndix 1 com a soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC el 1932-1933. En aquest sentit, estariem davant d'un destacat dirigent de la Unió Socialista de Catalunya que havia nascut a Barcelona el 1881 i que s'havia llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona. Dins de la USC, formà part del sector d'intel.lectuals-professionals propers a la sensibilitat liberal-laborista de Rafael Campalans i Manuel Serra i Moret. Entre el 1932 i el 1936 formà part en diferents càrrecs del Comitè Executiu de la USC presidit per Joan Comorera. Tanmateix, davant dels fets del 6 d'octubre del 1934 es mostrà, juntament amb Serra i Moret, contrari a les tesis comoreristes de donar suport a la rebel·lió contra el govern radical-cedista que portà a terme la Generalitat presidida per Lluís Companys. L'empresonament de Joan Comorera per haver participat en la rebel·lió del 6 d'octubre conduí a Folch i Capdevila a la presidència interina de la USC. El seu nomenament resultà una solució de compromís entre els sectors comoreristes i de Serra i Moret: el partit havia condemnat i marginat a Serra i Moret per les seves posicions antiinsurreccionalistes de l'octubre del 1934; i tanmateix calia mantenir dins de la USC als seguidors de Serra i Moret. Per aquesta raó, s'acceptà la presidència de Folch, el qual, amb el retorn de Comorera el 1936 esdevingué secretari general. Però durant el procés d'unificació proletària, Folch i Capdevila es mostrà favorable a una unificació limitada els partits socialistes sense els comunistes, fet que li va valdre l'exclusió del Comitè Executiu i, lògicament, no s'integrà el juliol del 1936 el Partit Socialista Unificat de Catalunya.

Paral·lelament a la seva vida política, Folch i Capdevila configurà una obra intel·lectual que es concretà en la direcció de la revista *Vida Nova* el 1902-1903 i publicà els llibres de poesia *Visions meves* (1910) i *Poemes de la Guerra Gran* (1921). D'altra banda, s'interessà pels temes de gramàtica catalana i així donà a conèixer *Vocabulari jurídic català* del 1934, llibre fruit de la seva vinculació professional al món del Dret, i *Tots els verbs catalans* i *Gramàtica popular de la llengua catalana* ambdós del 1953. Morí el 1961 a l'edat de vuitanta anys⁸.

⁸ "FOLCH i Capdevila, Rafael", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol.11, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 210. Per a la seva trajectòria dins de la USC, Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista...*, op. cit i Josep Lluís MARTÍN I RAMOS,

185. FOIX I CASES, Pere

Segons l'*Anuari Riera* de 1936 era el secretari particular del Conseller d'Obres Públiques, Pere Mestres i Albet (Departament d'Obres Públiques).

186. FOLCH, Núria

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

187. FOLGAR, Joan

L'abril del 1934 participà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

188. FONT, E.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

189. FONTANET

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Membre de la Secció de Teatre i del Quadre Escènic de l'AFGC, a principis de 1936, va actuar en l'obra de teatre *Flors i violes* de Pompeu Creuher, representada a l'Ateneu Tarragoní.

190. FONTANILLAS, Joan

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

191. FONTBUENA, Rosa

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

192. FORÉS I MESTRES, Agustí

Segons el *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* (nº10, Barcelona, juny de 1934), Forés treballava a contribucions. Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Acció Social del primer Consell Directiu de l'AFGC. Comptador del Consell Directiu de l'AFGC escollit en la Junta General del diumenge 27 de maig de 1934. Des de maig del 1935 fou tresorer tant del Consell Directiu de l'AFGC escollit en l'Assemblea General celebrada el 26 de maig d'aquell any com de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

193. FORGA I CLARÀ, R.

El març de 1936, va escriure al *Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya* el poema "Homenatjant al nostre President de la Generalitat i demés dignes Consellers. Visca l'Amnistia!".

194. FORTUNY I OLIVARES, Àngel

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i secretari de la junta Directiva de la Secció Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemblea General Ordinària el 6 d'octubre de 1935.

195. FRANCOLÍ MÜNCKER, Júlia⁹

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC. Segons l'*Anuari Riera* de 1936 era secretària de l'Institut Psicotècnic del carrer Urgell 187, situat dins del complex que integrava les Escoles del Treball, Industrial i Superior d'Agricultura.

196. FRANSI, Isidre

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

Els orígens del Partit..., op. cit., pp. 108, 115, 125 i 201-204.

⁹ La seva germana Carme formava part de la plantilla de l'Institut-Escola Pi i Margall, a Salvador DOMÈNECH I DOMÈNECH, *L'Institut-Escola de la Generalitat...*, op. cit., p. 388.

197. FUCHS, Elissa

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

198. FUENTE I CRESPO, Faustí de la

El setembre de 1935 se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

199. FUENTES

L'abril del 1934 participà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

200. GABÀ, Pere

201. GABALLIERI o GABELLIERI BORGHI, Arnau

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. El setembre de 1935, se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

202. GADEA

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Probablement era Teodor Gadea de Juan, que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'AFGC.

203. GALLARDO, J.

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

204. GALOFRÉ, P.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

205. GARAVETTI, Carme

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era professora de classes orals a la Secció de Perfeccionament de l'Escola del Treball (Departament de Cultura). El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

206. GARCIA, Carme

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

207. GARCIA, Francesc

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Sots-secretari de la Junta de la Secció d'Esports de l'AFGC constituïda a l'octubre-novembre de 1935.

208. GARCIA, J.

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

209. GARCIA, Jesús

El 1934 era secretari de la delegació de Girona de l'AFGC.

210. GARCIA, Joaquim

El 1935 era vice-president de la Secció d'Esbarjo de l'AFGC.

211. GARCIA, Maria

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC. Probablement fos María García Redón, que apareix a l'Apèndix 1 com a sòcia, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

212. GARCIA, Mariano

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

213. GARCIA I TRABAL, F.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

214. GARRIGA

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

215. GASÓ

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

216. GASPALA, Eudald

L'abril del 1934 participà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

217. GAZULLA BELLÉS, Manuel

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

218. GIBERT, (Srta.)

El 1935-1936 era membre de la Secció de Teatre i del Quadre Escènic de l'AFGC (1935-1936) i, a principis de 1936, va actuar a l'obra de Pompeu Crehuet, *Flors i Violes*, que el Quadre Escènic de l'AFGC va representar a l'Ateneu Tarragoní.

219. GIMÉNEZ, P.

L'abril del 1934 va oferir 1 pesseta per la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

220. GIMÉNEZ I ARMERO, Pere

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i d'Assistència Social) i vocal segon de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en la Junta General ordinària del 26 de gener de 1936.

221. GIMÉNEZ I MASSIP, Manuel

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i d'Assistència Social) i vice-president de la Junta Directiva de la Secció Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en l'Assamblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

222. GIMÉNEZ ROVIRA, Joan

Germà de Ramon Giménez Rovira. L'onze de maig de 1935, va ser convocat a una reunió que tenia com a objectiu organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

223. GIMÉNEZ ROVIRA, Ramon

Germà de Joan Giménez Rovira. L'onze de maig de 1935, va ser convocat a una reunió que tenia com a objectiu organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

224. GIRON, Medi

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

225. GISPERT RUBIÓ, Vicenta

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936 era professora de ciències naturals del Curs Preparatori de l'Escola Professional per a la Dona (Departament de Cultura). El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

226. GONZÁLEZ, Àngels

El 1935 estava vinculada a la Secció Femenina de l'AFGC.

227. GONZÁLEZ, Daniel de

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Exports del primer Consell Directiu de l'AFGC. Secretari general de la Junta de la Secció d'Esports de L'AFGC constituïda a l'octubre-desembre de 1935. L'onze de maig de 1935, va ser convocat a una reunió que tenia com a objectiu organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

228. GONZÁLEZ, LI.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

229. GONZÁLEZ I ALBA, Manuel

El seu paper a l'AFGC i als cercles nacionalistes radicals i marxistes està analitzat el capítol 28, "El 6 d'octubre del 1934 a Catalunya: una revolta de funcionaris i mercantils".

230. GONZÁLEZ, Maria

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

231. GRANYÓ, Sebastià

232. GRAU, Aurora

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

233. GRAU, Maria

El 1935 estava associada a la Secció Femenina de l'AFGC.

234. GRAU I AUGÉ, Josep

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. El juliol de 1933, era vocal d'esports i membre de la Comissió d'Esports del primer Consell Directiu de l'AFGC. Va ser ratificat com a vocal d'esports del Consell Directiu de l'AFGC en l'Assemblea General extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933.

235. GRAU I LLORCA o LORCA, Manuel

236. GRAU MATAS, R.

Metge. A la primavera del 1936 era assessor del projecte de Clínica pels funcionaris de la Generalitat.

237. GUÀRDIA, Josep

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Caixer de la Junta de la Secció d'Esports de l'AFGC constituïda a l'octubre-novembre de 1935.

238. GUARDUX, Josep

L'abril del 1934 va participar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

239. GUERI

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

240. GUILLÉN I CERCÓS, Manuel

El setembre del 1935 se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

241. GUILLEUMET I CASTELLS, Josep

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i d'Assistència Social) i sots-secretari de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en la Junta General ordinària el 26 de gener de 1936.

242. GUITART, Elvira

Convocada a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de gimnàs de l'AFGC. El 1935 també formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

243. GUIU, Hipòlita

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

244. GUIX, Josep

245. GULI, Josefa

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

246. HERES, Margarida

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

247. HERMOSILLA AZNAR, Felip

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. En la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Àngela Nunell i Sayé per 235 vots a 84, quan optava a la vocalia de Cultura del Consell Directiu de l'AFGC.

248. HERNÁNDEZ, Ramon

El 1935 va ser el reorganitzador de la Secció d'Escacs.

249. HINIESTROSA I NAVALPOTRO, Just

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i d'Assistència Social) i vocal de la Junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

250. HUGUET MORERA, Josep

Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de gimnàs de l'AFGC. El maig del 1935 consta com a membre de la Comissió de Compres de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

260. HURTADO, Antoni

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

261. JACQUES, Montserrat

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

262. JIMÉNEZ, Josefa

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

263. JOANET I MARSÀ, Antoni

Bidell de l'Escola del Treball. Va morir el 1935 i l'AFGC el recordarà i homenatjà a les planes del seu butlletí.

264. JORÉ, Maria

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

265. JOVÉ I CLOP, Josep

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Per parentiu familiar també hi formaven part els seus pares Josep Jové Sarroca i Anna Clop Martí i la seva germana Anna Jové Clop. Tingué una vida associativa força activa: va ser convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC; l'octubre-novembre del 1935 es constata que era el secretari de la Secció d'Esbarjo de l'AFGC; i el 1935-1936 també era membre de la Secció Quadre Escènic de l'AFGC a través de la qual participà, a principis de 1936, en l'obra de Pompeu Crehuet *Flors i violes*, representada a l'Ateneu Tarragoní.

266. JOVÉS, Maria

El 1935 consta entre les associades a la Secció Femenina de l'AFGC.

267. JUAN, Artur S.

L'abril del 1934 va participar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

268. JUANÍ I ANGLÍ, Manuel

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i d'Assistència Social) i comptador de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en la Junta General ordinària del 26 de gener de 1936.

269. JUANOLA o JOANOLA I SÀGOLS o SAGOL o GAYOLS, Joan

A la tardor del 1932 esdevingué vocal de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC presidida per Ramon Tor. Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Vice-president de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General celebrada el 5 de maig de 1935.

270. JULI I LLORENÇ, Antoni

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal tercer de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el 16 de novembre de 1935.

271. JUVÉS I MANOBENS, Enric

Funcionari del Departament de Sanitat. Va estar associat tant a l'ACE-GC com a l'AFGC, i en ambdues entitats va assolir càrrecs de responsabilitat i es vinculà preferentment a les corresponents seccions de mutualisme. Així, dins de l'ACE-GC va ser, el 1932, vocal del Consell Directiu presidit per Rafael Ramis de l'ACE-GC. Així mateix, el 1932-1933 era soci de la seva Secció de Mutualisme. En el si de l'AFGC, fou secretari de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC i ratificat com a tal en la Junta Directiva escollida en Assemblea General el febrer de 1936.

272. LABAL, Josep

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Va ser convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de gimnàs de l'AFGC.

273. LACASA

L'abril del 1934 va oferir 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

274. LAGARRIGA CASAMITJANA, Guillem

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. També en formaven part la seva esposa Carme Eixarch Cots i els seus fills Feliu i Carme. L'abril del 1934 col.laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

275. LAGUNA I MUÑIZ, Gregori

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el novembre del 1935, se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

276. LANZACO, J.

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Probablement sigui Josep M. Lanzano i Miraent, que a l'Apèndix 1 apareix com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

277. LAPORTA

L'abril del 1934 va participar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

278. LARRAONDO I BORONATO, Isabel

El 1935 constava com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC i aquell mateix any el setembre se la va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

279. LES, Josep

L'abril del 1934 va donar 1 pesseta per a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

280. LLANA, L.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

281. LLAUSÍ TARRAGÓ, Alvar

El setembre de 1935 se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

282. LLENAS, Roser

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

283. LLEÓ I MASGRAN, Jesús

El setembre de 1935 se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

284. LLOBET, Dolors

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

285. LLOBET, Josep

El febrer del 1936 constava com a vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

286. LLOPIS, J.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

287. LLUÍS, Baldomer

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

288. LLUÍS, Vicenç

El 1935-1936, era membre de la Secció Teatral i del Quadre Escènic de l'AFGC, en la qual s'encarregava de l'escenografia.

289. LLUVIA, Isidre

L'abril del 1934 va participar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

290. LORDA

L'abril del 1934 col.laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

291. LUCENA

L'abril del 1934 va donar 1 pesseta per la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

292. MADRENAS

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

293. MALET CASULLERAS, Jaume

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el Butlletí de l'AFGC va donar notícia de la seva mort el gener de 1935.

294. MALLOL SUAZO, Montserrat

Segons *l'Anuari Riera* de 1933 i 1936 era secretaria de l'Escola Professional per a la Dona. La seva germana, Concepció Mallol Suazo, era professora de tall i confecció del curs preparatori a l'Escola Professional per a la Dona. El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

295. MANCIÓ, Francesca

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

296. MANDRI

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

297. MANI I MONTERO, Joaquim

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal de la Junta Directiva de la Secció Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en l'Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

298. MANRESA I GARCIA, Ricard

El 1932-1933 era soci de la secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

299. MANRESA I AVIÀ, Ferran

Membre del Bloc Obrer i Camperol. Dins de l'AFGC ocupà diversos càrrecs directius: vocal primer, el juliol de 1933, del primer Consell Directiu de l'AFGC; comptador del Consell Directiu de l'AFGC escollit en l'Assemblea General extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933. L'abril del 1934 col.laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

300. MANYÀ, Joana

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

301. MANYÀ, Sara

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC. Probablement sigui Sara Mañà i Vila, que apareix a l'Apèndix 1 com a sòcia, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

302. MARCH

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

303. MARGARIT, Josep

Membre, el maig de 1935, de la Comissió de Compres de la Cooperativa de Consum de l'AFGC. Probablement sigui Josep Margarit Torras, que a l'Apèndix 1 apareix com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme.

304. MARÍN, Miquel A.

El 1935 era advocat-assessor i secretari de la Comissió Jurídica (o Assessora) de l'AFGC.

305. MARMÉ, Pere

Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

306. MARQUÉS

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

307. MÁRQUEZ, J.

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

308. MARQUILLAS I GUIXÀ, Mercè

El 1935 consta com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC, però aquell mateix any, el novembre, se la va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

309. MARTÍ, Carolina

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

310. MARTÍ, Josefa

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

311. MARTÍ ADUSTINA, Lluís

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 va col.laborar amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

312. MARTÍ, Mercè

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

313. MARTÍN ALÓS, J.

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

314. MASAGNE

L'abril del 1934 va donar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

315. MASCORDA BORDOY, Joan

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i a l'abril del 1934 oferí 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Finalment, el maig de 1935, consta com a membre de la Comissió Revisora de Comptes de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

316. MASERAS I GALTÉS, Alfons¹⁰

Nascut a Sant Jaume dels Domenys el 1884, va cursar estudis de perit mercantil enfront dels desitjos del seu pare d'estudiar medicina. Tanmateix, Maseras, al llarg de la seva vida, es dedicà professionalment a l'escriptura i l'ensenyament. Políticament es vinculà al catalanisme d'esquerres. En aquest sentit, entre el 1900 i el 1923, va col·laborar en publicacions com *Juventut*, *El Poble Català* o *Catalunya Artística*. Així, es va adscriure inicialment en el republicanisme catalanista (CNR), i més tard, durant la Primera Guerra Mundial, s'alinià en l'aliadofília radical: participà en la creació del Comitè de Germanor amb el Voluntaris Catalans, plataforma que donava suport als catalans que, com el membre de l'AFGC Daniel Domingo Montserrat, lluitaren al costat dels Aliats contra els Imperis Centrals amb l'objectiu d'aconseguir l'alliberament nacional de Catalunya. Tanmateix, la trajectòria de Maseras no va estar exempta de paradoxes: essent un aliadofil radical participà, el 1917-1918, en la plataforma pacifista d'orsiana Els Amics d'Europa, acusada de germanòfila per condemnar la Guerra des d'un punt de vista massa proper al pacifisme bolxevic. Finalment, el 1923, esdevingué un dels fundadors de la USC així com un membre de la seva direcció.

Però al costat d'aquesta evolució política esquerrana, Maseras desenvolupà bona part de la seva tasca periodística en publicacions adscrites al regionalisme, com *La Veu de Catalunya* o *Le Courrier Catalan*, finançada per Cambó des de França durant els anys de la Dictadura de Primo de Rivera. Certament, una qüestió era la militància d'esquerres i una altra de ben diferent era el manteniment familiar i aquest només es podia aconseguir a través dels grans *factotums* econòmics del catalanisme que eren els regionalistes. Cal tenir present, que Maseras no posseïa cap titulació universitària de prestigi i això era un *handicap* per a les seves aspiracions de promoció socio-professional, fet que el conduïa a apropar-se als sectors que conjunturalment es feien càrrec del poder a Catalunya. Així, si fins el 1930, Maseras, tot i ser d'esquerres, s'apropà als regionalistes en diferents ocasions, a partir de la proclamació de la República ho feu vers els homes de l'Esquerra Republicana de Catalunya: en tot cas, val a dir que l'apropament a ERC era justificat en la mesura que la USC era aliada política de l'Esquerra. En aquest context cal situar l'opuscle biogràfic, *Francesc Macià*, publicat a la col·lecció "Quaderns Blaus" el 1931 per la Llibreria Catalònia. En aquests anys, esdevingué funcionari de la Generalitat de Catalunya en qualitat de professor de Francès de l'Escola Industrial.

Per la seva condició de funcionari s'adscrigué a l'AFGC. Així, com a membre de l'AFGC, el més destacat de la seva actuació va ser la traducció de l'obra de Molière, *Les précieuses ridicules* per a que fos interpretada pel Quadre Escènic de l'Associació a principis de 1936. Durant la Guerra Civil combinà la seva activitat periodística al *Diari de Barcelona* amb la seva participació al Servei del Patrimoni de la Generalitat. Va morir el 1939 a Tolosa de Llenguadoc.

317. MASFERRER

L'abril del 1934 va col·laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

318. MASPONS I ANGLASELL, Francesc d'Asís

Tota la informació és el capítol 18, "L'heterogeni entrellat humà i socio-professional de l'AFGC: entre la retòrica marxista i l'interclassisme nacionalista".

319. MASSAGUÉ o MASAGUER I PALLARÉS, Josep M^a

Funcionari de l'Executiu de la Generalitat. La seva vida associativa dintre de l'associacionisme funcional es situà en el terreny del mutualisme. Així, el 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. També fou vocal primer de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General celebrada el 5 de maig de 1935. Fou ratificat en aquest càrrec en l'Assemblea General celebrada el febrer de 1936.

¹⁰ Un breu apunt biogràfic a M. DOLORS URGELL, "MASERAS i Galtés, Alfons", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 14, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, pp. 471-472. Les obres de referència sobre la seva trajectòria política, intel·lectual i professional són Montserrat CORRETGER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat...*, op. cit.; i de la mateixa autora, *L'obra narrativa d'Alfons Maseras...*, op. cit.

320. MATA I CODINA, Joan

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936, era professor d'aritmètica, geometria i gramàtica, a més de cap de secretaria i membre de l'equip directiu de l'Escola del Treball (Departament de Cultura). El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el juliol del mateix any esdevingué vocal d'Acció Social del primer Consell Directiu de l'AFGC, en el qual també formava part de les comissions d'Acció Social i d'Estatut de Funcionaris. Finalment, assolí la vocalia de Cultura del Consell Directiu de l'AFGC, escollit en l'Assemblea General extraordinària de 28 de juliol de 1933.

321. MATHEU, Concepció

Era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

322. MAYORAL I REÑÉ, Josep

Funcionari del Departament de Justícia i Dret. Vice-president de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General del febrer del 1936.

323. MEMBRADO

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Probablement sigui Manuel Membrado Cases que el 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

324. MESTRES, Ignasi

En la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Conrad Portas i Burcet per 236 vots a 85, quan optava a la vocalia d'Esports del Consell Directiu de l'AFGC.

325. MIARONS I TROTA, Cecília

Funcionària de l'Escola Superior d'Agricultura d'Agricultura (Departament de Cultura). El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC. També esdevingué sotssecretària de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en l'Assemblea General de febrer de 1936.

326. MICÓ, Jaume

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

327. MILÀ, Josefa

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

328. MILLÀS-RAURELL, Josep M^a

La seva vida professional i artística és comentada el capítol 18, "L'heterogeni entrellat humà i socio-professional de l'AFGC: entre la retòrica marxista i l'interclassisme nacionalista".

329. MIR, M.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

330. MIR R., Marina

A la tardor del 1932 esdevingué vocal del Consell Directiu de l'ACE-GC presidit per Vicenç Munné. El 1935 formà part de la Secció Femenina de l'AFGC.

331. MIRALLES DE CUSCÓ, Carme

El 1932-1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Probablement estava casada amb el soci de l'AFGC Antoni Cuscó Vidal. El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

332. MIRAMANDA I PAULA, Joan

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal segon de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el 16 de desembre de 1935.

333. MIRAVITLLES I NAVARRA, Jaume

334. MIRET, Ramona

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

335. MIRÓ, Joan

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Acció Social del primer Consell Directiu de l'AFGC.

336. MIRÓ, Neus

El 1935 constava com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

337. MOLINS I FÀBREGA, Narcís

338. MÓNACO, Carme

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

339. MONCLÚS, M.

L'abril del 1934 va col·laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Probablement sigui Modest Monclús Costa, que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

340. MONLLOR I GRAU, Jaume

El maig del 1935 era comptador de la Junta Directiva de la Cooperativa de Consum de l'AFGC, i, el juliol de 1935, constava com a membre de la secció de Sastreria, que s'integrà en la Cooperativa de Consum de l'AFGC. El seu germà Jesús Santiago havia estat membre de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC el 1932-1933.

341. MONREAL, Rita

El 1935 constava com adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

342. MONRÓS I NACENTE, Enric

Vice-president del Consell Directiu de l'AFGC, escollit en l'Assemblea General celebrada el 26 de maig de 1935. Segons l'*Anuari Riera* de 1936, era enginyer cap de la secció d'Economia Industrial del Departament d'Economia i Agricultura.

343. MONTAGUT, Concepció

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

344. MONTALBAN

Probablement sigui Miquel A. Montalbàn que el 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. L'abril del 1934 col·laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

345. MONTERO I GANYET o PANYET, Ramon

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Membre, el juliol de 1933, de la Comissió de Festes del primer Consell Directiu de l'AFGC.

346. MONTOLIU, Rafaela

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

347. MONTSERRATE, Anna

El 1935 constava a la Secció Femenina de l'AFGC.

348. MORGADES, Maria de M.

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

349. MOROS I ECHARTE, Manuel

El setembre del 1935, se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes. Però, el desembre de 1935, el "Butlletí" de l'AFGC va realitzar una rectificació a prec de Moros i Echarte, per la qual s'assenyalava que la baixa de l'AFGC havia estat voluntària.

350. MOYA

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

351. MUNNÉ I FITÉ, Jaume

El 1932-1933 s'inscriví com a membre de la Secció de Mutualisme o Mútua de l'ACE-GC. Segons l'*Anuari Riera* de 1936, era cap de negociat de 2^a de la Secció d'Intervenció del Departament d'Hisenda. Germà de Vicenç Munné i Fité.

352. MUNNÉ I FITÉ, Vicenç

A la tardor del 1932 assolí la presidència del Consell Directiu de l'ACE-GC després de la dimissió de l'anterior president, Rafael Ramis. Deixà aquest càrrec a la primavera del 1933 quan els sectors socialistes i bloquistes es feren amb el control de Cultura i Esport i la reconvertiren en l'AFGC. Entre el 1932 i el 1933 s'inscriví com a soci de la Secció de Mutualisme o Mútua de l'ACE-GC. Segons l'*Anuari Riera* de 1936, era cap de negociat director del "Butlletí Oficial de la Generalitat".

353. MUNTANER

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

354. MURIÀ I ROMANÍ, Anna

355. MUSTICH, Purificació

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

356. NABAU, S.

Segons el "Butlletí" de l'AFGC d'octubre-novembre de 1935 era el soci n° 472. Probablement sigui Salvador Nabau i Fitó, que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

357. NAVARRO

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Probablement sigui Agustí Navarro Castillo, que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

358. NEVE, Lluís

El gener-febrer del 1936 constava com a vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

359. NONELLA, Jaume

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

360. NUGUÉ, Josefa

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

361. NUNELL I SAYÉ, Àngela

Vocal de cultura en el Consell Directiu de l'AFGC, escollit en la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934. Segons el "Butlletí" de l'AFGC de juny 1934, treballava com a funcionària al Departament de Presidència. El 1935 constava com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

362. OBIOL I VIDAL, Sebastià

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i comptador de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el 16 de novembre de 1935.

363. OBIOLS I BASTÚS, Joaquim

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal primer de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el 16 de novembre de 1935.

364. OLIVELLA I MATEU, Antoni

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal de la Junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemble General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

365. OLLER

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

366. OÑATE I SOLER, Joan

President de les Juntes Directives de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollides a les Assemblees Generals celebrades el 5 de maig de 1935 i el febrer de 1936. Segons l'*Anuari Riera* de 1936 era cap de negociat 1r. a la Secció Tècnica Administrativa del Departament d'Hisenda.

367. ORRIOLS, Francesc

El maig del 1935 era vicesecretari de la Junta Directiva de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

368. ORTÍN, Mª Dolors

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

369. ORTIZ, Josep

En la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Agustí Forés i Mestres per 232 vots a 91, quan optava a la vocalia de Comptador del Consell Directiu de l'AFGC.

370. PADRÓ, Paulina

El 1935 era de la Secció Femenina de l'AFGC.

371. PAGÈS, Kitty

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

372. PALAGÓS, Àngela

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

373. PALAU, Àngel

En la Junta General de l'AFGC celebrada el diumenge 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Manuel Grau i Llorca per 234 vots a 86, quan optava a la vocalia primera del Consell Directiu de l'AFGC.

374. PALAU I FLORENSA, Sebastià

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. L'abril del 1934 va donar 1 pesseta per a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" i, el maig del 1935, era vocal segon de la Junta Directiva de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

375. PALLEROLA I MUNNÉ, Domènec

376. PALMER I RIUDAVETS, Jaume

El setembre del 1935, se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

377. PARDO, I.

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

378. PARÍS VALLET, Josep

Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

379. PASCUAL, Joan

Vocal d'esports i excursions del Consell Directiu de l'AFGC escollit a l'Assemblea General celebrada el 26 de maig de 1935.

380. PASCUAL, Sara

El 1935 era de la Secció Femenina de l'AFGC.

381. PASQUAL I CASART, Joan

Funcionari de la casa de la caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal de la junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

382. PAULS, Maria A.

El 1935 constava com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

383. PAYARD

Va aportar, l'abril del 1934, 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

384. PELÁEZ

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

385. PELEGRÍ I NICOLAU, Joan

386. PELEGRÍ I PARTEGÀS, Antoni

387. PERELLÓ, (Sra.)

A principis de 1936, va actuar a l'obra de Joan Cumellas, *L'encís de l'amor*, representada a l'Ateneu Tarragoní.

388. PÉREZ I PALOMARES, Martí

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i tresorer de la Junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

389. PERLA NEIRA, Avelí

A la tardor del 1932, entrà a formar part com a vocal del Consell Directiu de l'ACE-GC presidit per Vicenç Munné. El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

390. PERRAMON I CAMPS, Francesc

Germà de Miquel Perramon i Camps. Membre, el juliol de 1933, de la Comissió del Butlletí en el primer Consell Directiu de l'AFGC. Vinculat políticament a les JEREC .

391. PERRAMON I CAMPS, Miquel

Germà de Francesc Perramon i Camps. Sots-secretari, el juliol de 1933, del primer Consell Directiu de l'AFGC i ratificat en el càrrec en l'Assemblea General extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933. Vinculat políticament a les JEREC.

392. PINYOL, Josep M.

Funcionari de la Comissaria de Tarragona. Va fer de mestre de cerimònies de l'acte teatral, celebrat a principis de 1936 a l'Ateneu Tarragoní, en el qual la Secció de Teatre i Quadre Escènic de l'AFGC va representar les obres *Flors i violes* de Pompeu Crehuet i *L'encís de l'amor* de Joan Cumellas.

393. PIQUÉ, Antoni

Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

394. PIQUER, Josep

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

395. PIZÀ, Esperança

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

396. PLA, Joan

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC.

397. PONS ARGIMON, Rosa

El 1932-1933 era, juntament amb la seva mare, Antònia Argimon, sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC, i, el 1935, constava com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

398. PONS I GÓMEZ, Manuel

Segons el "Butlletí" de l'AFGC de juny de 1934 treballava com a funcionari a Arquitectura. El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Quan l'ACE-GC es transformà en AFGC ocupà el càrrec de tresorer dels Consells Directius de l'AFGC escollits en l'Assemblea General extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933 i en la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934.

399. PORQUERAS, Concepció

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

400. PORTA

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

401. PORTAS I BURCET, Conrad

Participà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Segons el "Butlletí" de l'AFGC de 1934, treballava com a funcionari a Cèdules. Vocal d'esports del Consell Directiu de l'AFGC escollit en la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934.

402. POU

Membre de la Secció de Teatre i del Quadre Escènic de l'AFGC (1935-1936). Per aquesta raó, a principis de 1936, va actuar a les obres de Pompeu Crehuet, *Flors i Violes*, i de Joan Cumellas, *L'encís de l'amor*, representades a l'Ateneu Tarragoní.

403. POU, Maria de la P.

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

404. PRADERA, Josep

L'abril del 1934 a portà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

405. PRAT, Maria

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

406. PRATS, Maria

El 1935 i 1936 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC i a la Secció de Teatre i del Quadre Escènic de l'AFGC.

407. PREVOSTI, Joana

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC" i el 1935 constava com a membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

408. PUIG, Blai

Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

409. PUIG, Carme

El 1935 estava associada a la Secció Femenina de l'AFGC.

410. PUIG, Jaume

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

411. PUIG, Josefina

El 1935 era de la Secció Femenina de l'AFGC.

412. PUIG GIL, Josep

El maig del 1935 constava com a membre de la Comissió de compres de la Junta Directiva de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

413. PUIG FORNÀS, Ramon

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

414. PUÑET

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

415. RABASSA I BAYNEGRA o MAINEGRA, Francesc

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

416. RAHOLA, Glòria

El 1935 estava associada a la Secció Femenina de l'AFGC.

417. RAMIS I PAGÈS, Francesca

Filla de Rafael Ramis i Romans. El 1932-1933 constava com a sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

418. RAMIS I ROMANS, Rafael¹¹

Membre de la Unió Socialista de Catalunya, va estar vinculat durant els anys trenta a la personalitat de Joan Comorera del qual n'era la seva corretja de transmissió dins de l'associacionisme funcional de la Generalitat. Cal assenyalar que, segons l'*Anuari Riera* de 1933, era professor a l'Escola del Treball de Nocions d'Aritmètica i Geometria Pràctiques, Aritmètica i Àlgebra Elementals i Geometria i Trigonometria.

En el terreny de l'associacionisme funcional esdevingué, el 1932, president del Consell Directiu de l'ACE-GC, càrrec del qual va dimitir a la tardor del mateix any per raons de salut. Aquell mateix any es va inscriure a la Secció de Mutualisme o Mútua de l'ACE-GC de la qual també en formaren part, per la seva condició de familiars, la seva dona Anna Pagès Cervera i les seves filles Carolina, Joana i Francesca. El juliol del 1933 assolí la presidència del primer Consell Directiu de l'AFGC i formà part, a més a més, de les comissions del Butlletí de l'entitat i de la d'Estatut de Funcionaris. En l'Assemblea General Extraordinària del 28 de juliol del 1933 va ser ratificat com a president del Consell Directiu de l'AFGC. Un any després, els socis de l'AFGC li retiraren la confiança. Així, a la Junta General del 27 de maig del 1934 només aconseguí 4 vots enfront dels 83 de Domènec Pallerola i els 236 de Jaume Miravittles, en la lluita per la presidència del Consell Directiu de l'AFGC. La derrota també va ser aclaparadora en la lluita pel càrrec de tresorer: 5 vots enfront dels 10 de Josep Doix i els 276 de Manuel Pons i Gómez. Ramis va voler tornar a provar sort en l'Assemblea General del 26 de maig de 1935: va ser derrotat per Jaume Miravittles per 767 vots a 1.

Va morir el 3 de gener de 1936.

¹¹ Referències a Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista..., op. cit.*

419. RAMON, Domènec¹²

Nacionalista radical que a finals dels anys vint va evolucionar com molts joves separatistes cap el marxisme nacionalista. Així, durant els anys vint va formar part d'Estat Català i, a la tardor del 1928, juntament amb Amadeu Bernadó, Jordi Arquer i Daniel Domingo Montserrat, organitzà el Partit Comunista Català. El 1930, amb la legalització de la CNT, participà juntament amb Arquer i Domingo Montserrat en l'organització del Sindicat Únic Mercantil de la CNT.

A l'octubre de 1930, la major part dels membres del Partit Comunista Català, com Arquer o Domingo Montserrat, ingressaren al Bloc Obrer i Camperol. Ramon, juntament amb Bernadó, organitzà el grupuscle "Trellall, tendència" i, el 1932, Ramon i Bernadó confluïren en la Força Separatista d'Extrema Esquerra de Jaume Compte, i participaren amb aquest en la Conferència Nacional Obrera, que havia de donar lloc a la creació del Partit Català Proletari. Tanmateix, Ramon i Bernadó trencaren amb Compte perquè, a diferència del líder del PCP, eren partidaris de convertir la CNT en la força sindical majoritària i catalanitzada del Principat.

Ramon i Bernadó creen un grup d'afinitat política i sindical a l'entorn del setmanari *Política Obrera*, que integrava els sectors marxistes de la CNT no vinculats al BOC. Amb l'expulsió dels trentistes i dels marxistes de la CNT, Ramon ingressà a ERC i a l'AFGC. En l'Assemblea General de l'AFGC celebrada el 26 de maig de 1935, va ser derrotat per Jaume Miravittles i Navarra per 767 vots a 1 (també Rafael Ramis va obtenir 1 vot), quan optava a la presidència del Consell Directiu de l'AFGC.

420. RAMONEDA, Jaume

Segons el "Butlletí" de l'AFGC va morir entre finals de 1934 i principis de 1935.

421. RAMOS I SANABRE, Enric

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal de la Junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

422. REBULL I SALDES, Joaquim

Membre, el juliol del 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC. Així, assolí la vocalia tècnica de la Junta Directiva de la Secció d'esports de l'AFGC constituïda entre octubre i novembre de 1935.

423. REDON BAYO, Rafel

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i a l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

424. REGÀS I CASTELLS, Xavier¹³

Va néixer a Barcelona l'any 1905. Llicenciat en dret el 1925, Regàs accentuà la seva orientació professional cap el teatre i el periodisme: el 1935, Enric Borràs li va estrenar la seva primera comèdia, *Cèlia, la noia del carrer Aribau*, mentre que en el terreny periodístic va col.laborar, durant els anys trenta, en *La Publicitat*, *La Ciutat*, *L'Opinió* i *L'Esport Català*. Tanmateix, la supervivència econòmica de Regàs passà per la feina de funcionari de la Generalitat: entre 1934 i 1936, esdevé cap de negociat segon a la Secció Orgànica Municipal del Departament de Governació i s'adhereix a l'AFGC. En aquest

¹² Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol... op. cit.*, pp. 52, 54, 67 i 145; Josep Lluís MARTÍN I RAMOS, *Els orígens del Partit Socialista Unificat... op. cit.*, pp. 132-133. També, per la seva amistat amb Amadeu Bernadó, J.M. RODÉS i Enric UCELAYDA CAL, "Una vida significativa: Amadeu Bernadó", *L'Avenç*, nº 11, Barcelona, desembre 1978, pp. 50-53. El seu pas per l'ERC a M.D. DOLORS I IVERN, *Esquerra Republicana...*, *op. cit.*, Vol. I, p. 244 i 383 i Vol. II, pp. 470 i 543.

¹³ "REGÀS i Castells, Xavier", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 19, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 183. Les activitats de Regàs dins del Grup de *L'Opinió* i del PNRE a Joan B. CULLA I CLARÀ, *El catalanisme d'esquerra...*, *op. cit.*, pp. 28, 29, 34, 40, 206, 236, 359, 362 i 413. El seu pas per Acció Catalana: Montserrat BARAS, *Acció Catalana...*, *op. cit.*, pp. 53, 215, 216, 279, 410 i 415. El període de vinculació a ERC a M. Dolores IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana...*, *op. cit.*, Vol. I, pp. 25, 211 i 422 i del Vol. II, p. 222. Per a la seva vocació teatral Francesc CURET, *Història del teatre...*, *op. cit.*, pp. 620-624 i 634-635.

sentit, esdevingué vocal d'Acció Social del Consell Directiu de l'AFGC escollit en la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934.

Políticament, Regàs evolucionà des del Grup de *L'Opinió* fins el PNRE passant per Acció Catalana i ERC. Entre el 1928 i el 1930 es trobava vinculat a la publicació *L'Opinió*. A partir del 1930, albirant que Acció Catalana pot ser el pal de paller de la futura ordenació política de Catalunya s'adherí el procés de reorganització i reunificació de la formació encapçalada per Bofill i Mates i Nicolau d'Olwer: el 1931 era vocal de la Junta Directiva de l'Ateneu Nacionalista de Barcelona del Districte I adherit a Acció Catalana. Tanmateix, l'octubre del 1931, ja formava part de la ponència "Estructura i organització del partit" de cara el Congrés Nacional Ordinari que l'Esquerra Republicana de Catalunya havia de realitzar el febrer del 1932. El seu pas per l'ERC el realitzà a través de la seva militància en el Centre Catalanista d'Esquerra de la Rambla de Catalunya. Finalment, el 1933, seguí a Lluhí i Vallescà en la formació del PNRE, amb el qual fou membre de la Comissió de Propaganda, Bibliotecari de la Delegació del PNRE del Districte IV i, en les eleccions generals de novembre del 1933, candidat per la circumscripció de Barcelona-província per la Coalició d'Esquerres. Després de la Guerra Civil, accentuà la seva vessant d'empresari teatral: la seva obra *Tobruk* va inaugurar la primera temporada del teatre Romea després de la postguerra: la de 1949-1950; i, a més a més, organitzà els cicles de teatre Il·latí, al mateix temps que estrenà un bon nombre de comèdies: *El marit que ve de visita* (1952), *El capità Mascarella* (1957) o *El elefante blanco* (1966). Va morir l'any 1980.

425. REIG

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

426. REIXACH I TORT, Sebastià

Milità tant a l'ACE-GC com a l'AFGC i en ambdues va estar vinculat a la Secció de Mutualisme. Així, a la tardor del 1932, esdevingué comptador de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC presidida per Ramon Tor. El març del 1935 consta també com a comptador de la Secció de Mutualisme de l'AFGC. Tanmateix, el juliol del 1933, va entrar a formar part de la Comissió de festes del primer Consell Directiu de l'AFGC.

427. REQUESENS, Francesca

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

428. REY I PALAU, Josep

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. L'abril del 1934 col·laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

429. RIBA I BRACONS, Carles

430. RIBALTA, Montserrat

Secció Femenina de l'AFGC (1935).

431. RIBERO, J.

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

432. RICART I NIN, Josep A.¹⁴

Germà del gravador i pintor Enric Cristòfor Ricart i Nin (Vilanova i la Geltrú, 1893-1960), el qual, a través del mestratge de Francesc d'A. Galí, va ser incorporat com a professor en l'Escola de Bells Oficis. Als anys vint, Josep A. Ricart va treballar d'agent comercial. Fou als anys trenta que es convertí en funcionari de la Generalitat. Segons l'*Anuari Riera* de 1933 i 1936, Josep A. Ricart va ser professor de dibuix de primer curs a l'Escola del Treball (Departament de Cultura). S'adherí a l'AFGC en la qual, el juliol del 1933, aconseguí la sotspresidència del primer Consell Directiu de l'AFGC, lloc en el qual fou ratificat en l'Assemblea General extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933. La seva vinculació a

¹⁴ Referències seves a partir de dades biogràfiques del seu germà a Jaume PLA, "Ricart i Nin, Enric Cristofor", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 19, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, pp. 358-359. També a Enric Cristòfol RICART, *Op. cit.*, pp. 24, 153 i 195.

sectors intel·lectuals d'Acció Catalana afavorí segurament que, tot i ser professor de l'Escola del Treball juntament amb Miravittles i Ramis, que no fos incorporat a cap Consell Directiu de l'AFGC.

433. RICO I GARRIGA, Joan

434. RIERA I PAULA, Andreu

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal primer de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el 16 de novembre de 1935.

435. RIERA, Salvadó

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

436. RIGOL

L'abril del 1934 va donar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Probablement sigui Pere Rigol Sabaté, que a l'Apèndix 1 apareix com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

437. RIGOL, Lluís

Aportà 1 pesseta, l'abril del 1934, a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

438. RIOS I MATEU, Manuel

Oficial de secretaria de les Oficines de la Junta de Protecció a la Infància, on treballà durant vint-i-dos anys. El seu fill polític era Ramon Blasi i Rabassa, que també era membre de l'AFGC. Morí el 1935.

439. ROBUSTÉS o REBUSTÉS FILELLA, Antoni

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. L'abril del 1934 col·laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". En l'Assemblea General de l'AFGC celebrada el 26 de maig de 1935, va ser derrotat per Gaspar Alcoverro per 768 vots a 1, quan optava a la secretaria del Consell Directiu de l'AFGC.

440. ROCA, Enric

441. ROCA, Júlia

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

442. ROCA I CENTENO, Manuel

Germà de la membre de l'AFGC, Pilar Roca i Centeno. El desembre del 1935, se'l va donar de baixa de la Mútua de l'AFGC per impagament de quotes.

443. ROCA I CENTENO, Pilar

Germana de Manuel Roca i Centeno i dirigent de l'ACE-GC, l'AFGC i del SUFG-CNT.

444. ROCA I RIBERA, Modest

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i sots-secretari de la Junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida el 6 d'octubre de 1935.

445. RODRÍGUEZ, F.

L'abril del 1934 col·laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Probablement sigui Frederic Rodríguez Garcia, que apareix a l'Apèndix 1 com a soci, el 1933, de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

446. RODRÍGUEZ I ESTAPÉ, Gavi

El setembre del 1935, se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

447. ROIG, Emili

El maig del 1935 era vocal tresorer de la Junta Directiva de la Cooperativa de Consum de l'AFGC (maig del 1935).

448. ROMEU TORRES, Elies

Treballava al Servei Forestal. Morí el 1936.

449. ROMEVA I ROMEVA, Jesús

Va ser membre tant de l'ACE-GC com de l'AFGC. Dins de la primera consta, el 1933, com a soci de la Secció de Mutualisme. Incorporat aquell mateix any a l'AFGC, es vinculà sempre a les seccions i comissions d'esports: el juliol de 1933, era membre de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC; posteriorment, participà en la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC i, en conseqüència, esdevingué vocal tècnic de la Junta de la Secció d'Esports de l'AFGC constituïda entre l'octubre i novembre de 1935. L'abril del 1934, com molts altres socis, va participar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

450. ROMILLO I QUERALTÓ, Manuel

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC.

451. ROS SOLÀ

L'abril-maig del 1936 era assessor del projecte "Clínica dels Funcionaris de la Generalitat de Catalunya".

452. ROSICH, C.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

453. ROVIRA, Montserrat

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

454. ROVIRA I CANALS, Josep¹⁵

Va néixer a Rubí el 1902. Vinculat als anys vint als cercles macianistes, va desmarcar-se de l'"Avi" adoptant posicions separatistes de caire marxista i s'integrà en el Partit Català Proletari el 1932. Tanmateix, no va trigar en incorporar-se el Bloc Obrer i Camperol on coincidí amb Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat el qual va substituir com a redactor de la publicació bloquista *L'Hora*. Fou a principis dels anys trenta que s'incorporà, com molts dels ex-militants macianistes, el món del treball dels funcionaris de la Generalitat. Així, s'adherí primer a l'ACE-GC i posteriorment a l'AFGC on connectà immediatament amb els sectors socialistes catalanistes i bloquistes. De fet, Rovira havia conegut a molts elements d'aquests sectors en la seva etapa d'Estat Català. Així, el juliol del 1933 formava part de les Comissions del Butlletí i d'Estatut de Funcionaris del primer Consell Directiu de l'AFGC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera AFGC". Tanmateix, Josep Rovira no assolí més càrrecs de responsabilitat en l'AFGC per les seves ràpides discrepàncies amb Miravittles i Domingo Montserrat: Rovira no els seguí a ERC a través del grup Spartacus i es mantingué en les seves posicions marxistes antiestalinistes. D'aquesta forma, el 1935, entrà a formar part del POUM i, als anys quaranta, destacà com a fundador del Moviment Socialista de Catalunya. Les seves posicions antiestalinistes el conduïren a la presó arran dels Fets de Maig del 1937 i després d'haver format part, a l'inici de la Guerra Civil, del Comitè de Milícies Antifeixistes i d'haver organitzat la columna Lenin, reconvertida en Divisió 29. Morí a Boulogne-sur-Seine (França) el 1968.

455. ROVIRA I VIRGILI, Antoni¹⁶

¹⁵ Josep COLL i Josep PANÉ, *Josep Rovira. Una vida al servei de Catalunya...* op. cit. Un breu apunt biogràfic a Albert MANENT i Pere GABRIEL, "ROVIRA i Canals, Josep", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 20, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 47. El seu pas pel BOC, Andrew Charles DURGAN, *BOC 1930-1936...* op. cit.

¹⁶ A manca d'un estudi rigorós i acadèmic de la figura de Rovira i Virgili, és útil com a compilació de fets biogràfics, Artur BLADÉ I DESUMVILA, *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1984. Del mateix autor, un

Nascut a Tarragona el 1882, la seva trajectòria política va estar vinculada al republicanisme catalanista. Així, va ser present a gairebé totes les iniciatives culturals i polítiques que, en aquesta línia, es concretaren a Catalunya durant el primer terç del segle XX: Centre nacionalista Republicà (CNR), Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR), Esquerra Catalanista, Acció Catalana, Acció Republicana de Catalunya i Acció Catalana Republicana.

Tanmateix, la vida política de Rovira i Virgili va estar marcada per la decisió del seu partit, Acció Catalana Republicana, de no formar coalició electoral amb ERC, ni a les eleccions municipals d'abril del 1931 ni a les legislatives del juny del mateix any. Ambdues convocatòries electorals van estar marcades per la derrota enfront d'ERC. Aquest fet marcà anímicament a un Rovira i Virgili que aspirava a dirigir la nova Catalunya autònoma. No volent desmarcar-se del procés de vertebració de l'administració autònoma, Rovira i Virgili ingressà, el 1932, a l'Esquerra Republicana, per la qual va ser escollit diputat al Parlament de Catalunya, condició que no va abandonar al llarg dels anys trenta. Aquesta decisió li va comportar no només la crítica dels seus correligionaris sinó també la dels cercles nacionalistes radicals i marxistes que l'acusaren d'oportunista i ambiciós.

Durant la Guerra Civil el paper polític de Rovira i Virgili fou secundari i ja no va prendre un relatiu protagonisme fins que a l'exili formà part del govern de la Generalitat amb Josep Irla com a president. La seva vocació política la va compaginar al llarg de la seva vida amb el periodisme i la investigació i divulgació històrica de Catalunya. Morí a Perpinyà el 1949.

456. RUART, J. A.

L'abril del 1934 va aportar 5 pessetes a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

457. RUÉS, Petronil.la

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC. Convocada a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC. Així, esdevingué vocal de la Secció Femenina a la Junta de la Secció d'Esports de l'AFGC constituïda entre l'octubre i novembre de 1935.

458. RUIZ I GÒMEZ, Climent

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Per la seva condició de familiars, també ho eren la seva esposa Josepa Cano Messeguer i la seva filla Francesca. Vocal suplent de la Junta Directiva de la secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida a l'Assemblea General celebrada el 5 de maig de 1935.

459. SALA DEULOFEU, Francesc

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

460. SALAFRANCA, Lluís

A la tardor del 1932, esdevingué secretari de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC presidida per Ramon Tor. Així, el 1933, consta com a soci de la Secció o Mútua de l'ACE-GC juntament amb els seus germans Vicenç i Montserrat. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

461. SALAT, D.

L'abril del 1934 va donar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

462. SALES, Teresa J.

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

463. SALETA I LLORENS, Emili¹⁷

Va néixer a Reus (Baix Camp) l'any 1888. Fou membre de la Unió Socialista de Catalunya des de la seva fundació el 1923. L'abril del 1932 entrà a formar part del Comitè Executiu de la USC com a

esboç a "ROVIRA i Virgili, Antoni", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 15, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 48.

¹⁷ "SALETA i Llorens, Emili", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 20, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 174. Referències el seu pas per la USC a Ricard ALCARAZ I GONZÁLEZ, *La Unió Socialista...*, op. cit., pp. 51-52 i 109; i Josep Lluís MARTÍN I RAMOS, *Els orígens del Partit...*, op. cit., p. 115.

secretari de relacions interiors. Com a periodista i crític va col.laborar a *De tots Colors* (1908), a l'organ periodístic de la USC *Justícia Social* i a *Ideari* (1929), en la qual també hi participà com a crític d'art el soci i dirigent de l'AFGC, Daniel Domingo Montserrat. Com escriptor, va publicar l'entremés *Coincidències* (1908), la novel.la *La malalta* (1911), el llibre de poemes, amb pròleg d'Ignasi Iglésies, *A l'ombra del camí* (1924) i, pòstumament, *L'últim refugi* (1954). Va morir a Barcelona el 1953.

464. SALLAN

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

465. SALORT I ANDREU, Didac

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

466. SAMPER, Josep P.

L'abril del 1934 va portar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

467. SANLLEHI I MERCÈ, Josep

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Quan aquesta es convertí en Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya esdevingué, el juliol del 1933, membre de la Comissió de Festes del seu primer Consell Directiu. L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

468. SANLLORENTE

El 1935-1936 era membre de la Secció d'Escacs.

469. SANMIQUEL, Miquel

L'abril del 1934 col.laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

470. SANS, Joan

El maig del 1935 era membre de la Comissió de Compres de la Junta Directiva de la Cooperativa de Consum de l'AFGC.

471. SANS, Francesc

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i a l'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

472. SANS I SOLDEVILA, Josep

Funcionari de l'Escola del Treball (Departament de Cultura). El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i com molts altres associats de Cultura i Esport s'incorporà aquell mateix any a l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Així, el juliol del 1933, constava com a membre de la Comissió de Festes del primer Consell Directiu de l'AFGC. A la primavera de 1934, s'integrà al grup Spartacus, Casal del Districte VI de Barcelona adherit a ERC, amb Jaume Miravittles i Daniel Domingo Montserrat. Tot i així, en les eleccions per renovar el Consell Directiu de l'AFGC celebrades el 1935, es va presentar en la candidatura contrària a l'encapçalada per Jaume Miravittles: en l'Assemblea General de l'AFGC celebrada el 26 de maig de 1935 va ser derrotat per Joan Aleu per 761 vots a 2, quan optava a la vocalia de cultura del Consell Directiu de l'AFGC. Probablement, raons personals o un posicionament dins d'ERC favorable a Josep Dencàs el conduïren a confrontar-se amb Jaume Miravittles. Però malgrat la seva posició contrària a Miravittles va aconseguir la vocalia segona de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en Assemblea General el febrer de 1936.

473. SANTAMARIA, Joan

Membre, el març de 1935, de la Comissió Jurídica de l'AFGC.

474. SANZ I RAVAL, Pasqual

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vocal de la Junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

475. SAPERAS, Enric

476. SATORRAS CAPELL, Plàcid

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

477. SELVA, Josep

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

478. SERRA I RIBOT, Joan

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i vice-president de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en la Junta General ordinària el 26 de gener de 1936.

479. SERRA I TUBAU, J.

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el juliol del mateix any constava com a membre de la Comissió de Festes del primer Consell Directiu de l'AFGC.

480. SERRANO, Alfons

El gener-febren del 1936 constava com a vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

481. SERRANO, Mercè

El 1935 estava adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC.

482. SICRA, Angelina

El 1935 era membre de la Secció Femenina de l'AFGC.

483. SILVESTRE, Manuela

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

484. SOLER CUBELLS, Maria

El 1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

485. SOLER MARTÍN

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

486. SOLSONA, Josefa

El 1935 era de la Secció Femenina de l'AFGC.

487. SONADELLES CAMÍ, Josep

Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC.

488. SORONELL

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

489. SOSPEDRA, Joan

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

490. SUBIRON, Concepció

El 1935 estava associada a la Secció Femenina de l'AFGC.

491. SUNYER I PI, Irene

Secció Femenina de l'AFGC (1935). Segons l'*Anuari Riera* de 1936, era professora de ciències naturals de l'Institut Escola del Parc (Departament de Cultura) ¹⁸.

¹⁸ També a Salvador DOMÈNECH I DOMÈNECH, *L'Institut-Escola de la Generalitat...*, op. cit., p. 388.

492. SUNYOL PLA, Cecília o Cèlia

El 1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i el 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

493. SUREDA, Pilar

Membre de la Secció Femenina de l'AFGC el 1935.

494. SURINYACH, Joaquim

Membre, el juliol del 1933, de la Comissió de Festes del primer Consell Directiu de l'AFGC.

495. TARRADA

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

496. TARRASON, Teresa

Formava part de la Secció Femenina de l'AFGC el 1935.

497. TARRUELLA, Josep M^a

El gener-febren del 1936 era vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

498. TASSIS I ROIG, August

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i comptador de la Junta Directiva de la Secció de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en la Assemblea General ordinària el 6 d'octubre de 1935.

499. TEIXIDOR, Enriqueta

El 1935-1936 era membre de la Secció de Quadre Escènic de l'AFGC. A principis de 1936, va actuar a les obres *Flors i violes* de Pompeu Crehuet i *L'encís de l'amor* de Joan Cumellas, representades a l'Ateneu Tarragoní.

500. TERRADES, Joaquim

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió Estatut de Funcionaris del primer Consell Directiu de l'AFGC i sots-president de la Junta Directiva de la Secció d'Esports de l'AFGC escollida entre l'octubre i novembre de 1935.

501. TOBELLA, A.

L'abril del 1934 va aportar 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

502. TOBELLA, Manuel

Convocat a la reunió celebrada l'onze de maig de 1935 per tal d'organitzar la Secció de Gimnàs de l'AFGC. En aquest sentit, esdevingué administrador de la Junta Directiva de la Secció d'Esports de l'AFGC escollida entre l'octubre i novembre de 1935.

503. TOMÀS SUÀREZ, Conrad

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. A finals de 1934 i principis de 1935. El "Butlletí" de l'AFGC va donar constància de la seva mort.

504. TONA I NADALMAI, Abelard¹⁹

Va néixer a Barcelona l'any 1901. El seu pare era Baldomer Tona i Xiberta, republicà federal partidari de Vallès i Ribot i membre, als anys deu i vint, dels partits UFNR, Bloc Republicà Autonomista i Partit Republicà Català. Durant la Segona República Republica va formar part del Partit Federal El Pacte. Per contra, Abelard Tona i Nadalmai es va formar políticament al CADCI i als anys vint ingressà

¹⁹ "TONA i Nadalmai, Abelard", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 22, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 415. La figura del seu pare, republicà federal, i l'entorn polític i intel.lectual familiar a "TONA i Xiberta, Baldomer", *Íbid.* La seva primera militància en el separatisme i l'apropament al marxisme a Abelard TONA I NADALMAI, *Memòries d'un nacionalista català...., op. cit.*

al SEM, organització militar vinculada a Acció Catalana. Tanmateix s'apropà a Estat Català i la Unió Socialista de Catalunya. Per aquesta raó, el 1925, se'l troba com un dels participants en el complot de Garraf i, el 1926, en la temptativa insurreccional de Prats de Molló. Arran del fracàs d'ambdues operacions, va marxar a Mèxic, des d'on va col.laborar amb *La Publicitat* i *L'Opinió*.

Durant els anys trenta, Abelard Tona i Nadalmal va treballar com a funcionari del Departament d'Agricultura de la Generalitat. Políticament s'integrà en la USC i sindicalment es va adherir a l'AFGC: el juliol del 1933 era membre de la Comissió d'Acció Social del primer Consell Directiu de l'AFGC; posteriorment, esdevingué vocal Bibliotecari del Consell Directiu de l'AFGC escollit en la Junta General celebrada el diumenge 27 de maig de 1934. Durant la Guerra Civil va ser ferit el 19 de juliol de 1936. Acabada la Guerra Civil, s'exilià a Mèxic i publicà *Quatre contes a muntanya* (1952). A Barcelona publicà, als primers anys setanta, *El factor riquesa en els orígens de Catalunya* (1971), *Minyonia del bon rei Jaume el Conqueridor* (1973) i *Guillem Ramon i el Cid* (1974). Va morir a Mèxic el 1981.

505. TOR I DESHEURES, Ramon²⁰

506. TORRAS, Antoni

L'abril del 1934 va oferir 1 pesseta per la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

507. TORRENT, Ramona

Integrada a la Secció Femenina de l'AFGC el 1935.

508. TORTOSA

Aportà, l'abril del 1934, 1 pesseta per la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

509. TOST, Teresa

Adscrita a la Secció Femenina de l'AFGC el 1935.

510. TRILLAS, Enric

El gener-febrer de 1936 era vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

511. TRILLAS o TRILLES MURIA, Jaume

El 1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

512. TRILLES, Pilar

El 1935 formava part de la Secció Femenina de l'AFGC.

513. TUBAU I BARDOLET, Melitó

Nascut el 1893, va morir el 1935. Uxier del Parlament de Catalunya.

514. TUÑI TORNER, Ignasi

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

515. TUSQUELLAS I ALBERT, Francesc

Secretari, el juliol de 1933, del primer Consell Directiu de l'AFGC. Va ser ratificat com a secretari del Consell Directiu de l'AFGC en l'Assemblea General Extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933. Membre de la Secció de Teatre i Quadre Escènic de l'AFGC durant 1935-1936, a principis de 1936 va actuar a l'obra *Flors i violes* de Pompeu Crehuat, representada a l'Ateneu Tarragoní.

516. TUTUSAUS

Membre de la Secció de Teatre i de Quadre Escènic de l'AFGC en el període 1935-1936. A principis de 1936, va actuar a l'obra *L'encís de l'amor* de Joan Cumellas, representada a l'Ateneu Tarragoní.

²⁰ "TOR i Desheures, Ramon", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 22, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 423.

517. UBAC, Felip

L'octubre-novembre de 1935 consta com a tresorer de la Secció d'Esbarjo. Entre 1935 i 1936 formà part de la Secció de Teatre i del Quadre Escènic de l'AFGC (1935-1936). Així, a principis de 1936, va actuar a l'obra *Flors i violes* de Pompeu Crehuet, representada a l'Ateneu Tarragoní.

518. VALLDEPERES I JAQUETOT, Manuel

519. VALLÈS, Sebastià

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

520. VALLESCÀ I SOCA, Antònia

El 1932-1933 era sòcia de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC.

521. VALLS, Joaquim

Va col.laborar, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". L'octubre-novembre del 1935 consta com vocal de la Secció d'Esports de l'AFGC. Val a dir que havia estat campió d'Espanya de boxa.

522. VALLS I GINESTA, Manuel

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i tresorer de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en la Junta General ordinària el 26 de gener de 1936.

523. VARES

Va participar, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

524. VEGA, Banill

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

525. VENDRELL I TERMES, Josep

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. El 1933 s'integrà com molts d'altres associats de l'ACE-GC dins de l'AFGC, de la qual fou vocal segon del primer Consell Directiu de l'AFGC escollit el juliol del 1933. Va ser ratificat en aquest càrrec en l'Assemblea General extraordinària celebrada el 28 de juliol de 1933. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

526. VENTOSA, Concepció

Formava part, el 1935, de la Secció Femenina de l'AFGC.

527. VENTOSA, Josep

Va aportar, l'abril del 1934, 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

528. VERDIER, Josep

L'abril del 1934 va col.laborar amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

529. VICENTE I CREIXELL, Àngel

El 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC i l'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

530. VICENTE, Àngel de

Col.laborà, l'abril del 1934, amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

531. VIDAL RUIZ, Josep

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC". Aquell mateix consta com a vice-president de l'AFGC de la Comissaria de Lleida. El 1936 fou designat Comissari de la Generalitat a Lleida.

532. VILA, Francesc X.²¹

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

533. VILA I GELPÍ, Joan

El 1936 consta com professor de l'Escola d'Ensenyament Domèstic de la Generalitat i dels cursos de formació de l'AFGC.

534. VILA I MIRAVITLLES, Josep

Segons l'*Anuari Riera* de 1933 era secretari interí del Patronat Local de Formació Professional. En canvi, el 1936, havia pujat dins de l'escalafó de l'administració autònoma i, segons l'*Anuari Riera* d'aquell any, era cap de negociat primer de la Secció Administrativa del Departament de Cultura. Per damunt seu només s'hi trobava el conseller de cultura, Ventura Gassol, i el secretari del conseller, Josep Carner-Ribalta. Dins de l'AFGC estigué vinculat a la Comissió i Secció d'Esports i Excursions. Així, el juliol del 1933, fou membre de la Comissió d'Esports i Excursions del primer Consell Directiu de l'AFGC. I l'octubre-novembre del 1935 assolí la presidència de la Secció d'Esports de l'AFGC. L'abril del 1934 col.laborà amb 2 pessetes en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

535. VILADOMAT, Francesc

En la Junta General de l'AFGC celebrada el 27 de maig de 1934, va ser derrotat per Xavier Regàs per 227 vots a 89, quan optava a la vocalia d'Acció Social del Consell Directiu de l'AFGC.

536. VILAJOANA CARBONELL, Agustí

Tant a l'ACE-GC com a l'AFGC va estar vinculat, principalment, a les tasques de mutualisme. Així, el 1932-1933 era soci de la Secció de Mutualisme de l'ACE-GC. Posteriorment, fou vice-secretari de la Junta Directiva de la Secció de Mutualisme de l'AFGC, escollida en Assemblea general celebrada el 5 de maig de 1935. Finalment, en l'Assemblea General de l'AFGC celebrada el 26 de maig de 1935, va ser derrotat per Manuel Baixeries per 641 vots a 120, quan optava a la vocalia de Bibliotecari del Consell Directiu de l'AFGC. L'abril del 1934, col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

537. VIÑAS, L.

L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

538. VIRGILI, Antoni

El gener-febrer era vocal del Consell Directiu de l'AFGC de la Comissaria de Lleida.

539. VIVES

L'abril del 1934 va donar 1 pesseta per la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

540. YAÑEZ, Rafael

L'abril del 1934 aportà 1 pesseta a la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

541. YMBERT I ANTÒNIA, Ricard

Membre, el juliol de 1933, de la Comissió d'Acció Social del primer Consell Directiu de l'AFGC. L'abril del 1934 col.laborà amb 1 pesseta en la subscripció "pro-bandera de l'AFGC".

542. ZAMORA I ESCLASANS, Félix

El setembre de 1935, se'l va donar de baixa de l'AFGC per impagament de quotes.

²¹ Podria ser Xavier Vila i Sanromà, professor d'educació física de l'Institut-Escola del Parc, Salvador DOMÈNECH I DOMÈNECH, *L'Institut-Escola de la Generalitat...*, op. cit., p. 388.

543. ZARAGOZA I FERRER, Francesc

Funcionari de la Casa de la Caritat de Barcelona (Departament de Sanitat i Assistència Social) i president de la Junta Directiva de la Mutualitat de la Unió d'Obrers de la Casa de Caritat, escollida en la Junta General ordinària el 26 de gener de 1936.

APÈNDIX 3: PROJECTE D'INCOMPATIBILITATS DELS FUNCIONARIS AMB CÀRRECS PÚBLICS. PRESENTAT PER LA COMISSIÓ DE PRESIDÈNCIA A LES CORTS ESPANYOLES EL 4 D'OCTUBRE DEL 1932¹

A LAS CORTES CONSTITUYENTES

La Comisión permanente de Presidencia ha examinado el proyecto de ley presentado por el señor presidente del Consejo de ministros, sobre incompatibilidades, y después de un detenido estudio del mismo y de introducir algunas modificaciones en la propuesta de Gobierno que se formula, tiene el honor de someter a la deliberación y aprobación de las Cortes el siguiente

PROYECTO DE LEY

Artículo 1º. El cargo de diputado a Cortes es incompatible:

1º. Con todo otro cargo de elección popular.

2º. Con todo cargo, gratuito o retribuido de la Administración del Estado, sea o no de libre nombramiento del Gobierno y cualquiera que sea, en su caso, la forma de retribución.

Se exceptúa de lo dispuesto en el párrafo anterior los cargos de ministro y de subsecretario.

3º. Con todo cargo, gratuito o retribuido, de las regiones autónomas, de la Administración provincial o de la municipal, cualesquiera que sean las Corporaciones y autoridades competentes para hacer el nombramiento y la forma de regular, en su caso, la retribución.

4º. Con todo cargo, gratuito o retribuido, que lleve aneja la dirección, representación o administración de los Monopolios del Estado, en las Compañías concesionarias de obras y servicios públicos, sean nacionales, regionales o locales, y en las Mancomunidades hidrográficas u otros servicios autónomos.

Artículo 2. Todos los empleados del Estado, regiones, provincias y Municipios, a los que afecten estas incompatibilidades, pasarán a la situación de excedencia forzosa por elección para cargos parlamentarios y gozarán de los dos tercios de todos los haberes y derechos que disfruten, siéndoles de abono el tiempo de excedencia para todos los efectos.

Asimismo quedan subsistentes las demás disposiciones que regulen la situación en que deben quedar los funcionarios públicos elegidos diputados a Cortes.

Art. 3º. El cargo de ministro y el de subsecretario son incompatibles:

1º. Con todos los cargos de elección popular, salvo el de diputado a Cortes.

2º. Con todos los que figuren en los escalafones de la Administración del estado, de las regiones autónomas, de las provincias y de los Municipios, en las condiciones que determinan para los diputados a Cortes los números segundo y tercero del artículo primero de esta ley.

Los que hayan sido ministros y subsecretarios no podrán obtener hasta dos años después de su cese ninguno de los cargos a que se refiere el número 4º del artículo 1º de esta ley, salvo cuando fueren designados para los mismos en representación del Estado.

Los ex Presidentes de la República y del Consejo de ministros y ex ministros de Justicia no podrán abogar ante los Tribunales hasta dos años después de su cese.

Art. 4º. Es aplicables a los diputados provinciales y a los concejales lo dispuesto en los artículos 1º y 2º de esta ley, sin perjuicio de lo que dispongan las leyes Provincial y Municipal que se dicten.

Art. 5º. Ningún empleado público podrá percibir más de una remuneración por el desempeño de las funciones propias de su cargo, quedando, desde luego, reconocido su derecho a percibir dietas, viáticos e indemnizaciones, cuando así proceda, conforme a las leyes orgánicas y al reglamento de los respectivos servicios.

El empleado que pueda simultanear más de un cargo del Estado, regiones autónomas, provincias o Municipios, sin perjuicio del estricto cumplimiento de las funciones a que cada uno de ellos le obliga, no podrá disfrutar por todos conceptos remuneración superior a 25.000 pesetas, percibidas de fondos del Estado, las regiones autónomas, las provincias o los Municipios.

A los efectos de cumplir estrictamente lo dispuesto en el párrafo anterior, no se hará declaración alguna de simultaneidad de cargos sin previo informe de los jefes de los respectivos servicios sobre su posibilidad y conveniencia que habrá de ser precisamente convalidado por acuerdo del Consejo de ministros.

Art. 6º. Subsiste la excepción consignada en el párrafo 2º del artículo 1º de la ley de 9 de julio de 1855 respecto de los funcionarios de las Cortes.

¹ Reproduit a *Ahora*, 3-X-1932, p. 4.

Art. 7º. Los funcionarios públicos que sirvan o hayan servido en algún Departamento de la Administración del Estado no podrán aceptar empleos o destinos en Empresas y servicios privados que tengan relación con los Departamentos en que aquéllos sirven o hubieren servido. Esta incompatibilidad subsiste hasta dos años después de cesar en su destino el funcionario público.

Art. 8º. El diputado a Cortes que fuere nombrado para algunos de los cargos incompatibles a que se refiere el artículo 1º de esta ley, deberá comunicar por escrito a la mesa de las Cortes, dentro de los ocho días siguientes a la fecha del nombramiento, si lo acepta o lo rechaza. La aceptación equivale a la renuncia del acta de diputado, de la que se dará cuenta a las Cortes en la forma prescrita por el Reglamento.

La omisión del escrito exigido por el párrafo anterior produce los mismos efectos que la aceptación del cargo incompatible.

Los diputados a Cortes que acepten empleo, pensión, destino o comisión con sueldo, ascenso que no sea de escala cerrada, honor o condecoración de cualquier clase, de libre nombramiento del Gobierno, deberán cesar en el cargo de diputado a Cortes dentro de los diez días siguientes a su aceptación. Si el empleo concedido por el Gobierno es de los compatibles, según el artículo 1º de esta ley, el agraciado podrá ser reelegido en cualquier tiempo.

Art. 9º. El que estuviere ocupando un cargo incompatible de los comprendidos en el artículo 1º de esta ley y fuere elegido diputado a Cortes, deberá optar por uno de los cargos, en la forma prevenida en el artículo anterior, dentro de los ocho días siguientes a su admisión por el Congreso.

La vacante que dejare el diputado a Cortes no será cubierta y le será reservada a aquél hasta que cese en su representación. Entretanto, será substituido en la forma que las leyes o reglamentos orgánicos ordenen.

Art. 10. Lo establecido en el artículo anterior es aplicable a los diputados provinciales, concejales y a los que desempeñen cargos de elección en las regiones autónomas, quienes, cuando incurran en incompatibilidad, deberán proceder respecto de las Corporaciones a que pertenezcan de forma análoga a la establecida para los diputados a Cortes en relación con el Parlamento.

Art. 11. Los Monopolios, Empresas y servicios a que se refiere el número 4º del artículo 1º de esta ley, remitirán al Ministerio de hacienda relación nominal jurada de sus funcionarios de toda clase y categoría, así como de sus consejeros abogados y asesores. También comunicarán al Ministerio de Hacienda las altas y bajas que vayan ocurriendo en el personal comprendido en aquéllas relaciones.

Art. 12. La intervención general de Hacienda no autorizará las nóminas en que se infrinjan alguno de los preceptos de esta ley.

APÈNDIX 4: AVANTPROJECTE D'ESTATUT DE FUNCIONARIS CIVILS REDACTAT PER LA COMISSIÓ INTERMINISTERIAL DEL GOVERN REPUBLICÀ-SOCIALISTA (SETEMBRE 1932)¹

Base primera. El servicio civil del Estado estará a cargo de funcionarios agrupados en cuerpos facultativos de administración civil y en los especiales que sean precisos, según las características singulares de la función que les esté encomendada. Existirán además cuerpos auxiliares especiales para los servicios técnicos que así lo requieran.

Estos cuerpos dependerán, a todos los efectos, de los ministros en que presten los servicios. No obstante, en la Presidencia del Gobierno funcionará una Comisión presidida por el subsecretario y constituida por representantes de todos los Ministerios.

Esta Comisión tendrá el siguiente cometido:

A) Emitir el dictamen previo que obligadamente les será pedido por los distintos departamentos ministeriales respecto a toda norma o disposición que se proponga dictar y que impliquen variación o interpretación de las vigentes en cuanto se relacionen con personal que de un modo permanente o eventual esté afecto a los mismos.

B) Promover la revisión de aquellas disposiciones legales en toda clase que la práctica aconseja y de aquellas otras que por cualquier concepto pudieran oponerse al sentido general que informa el presente Estatuto.

C) Proponer la coordinación, unificación o modificación de las disposiciones legales en materia de personal y ejercitar la facultad de iniciativa en todo lo que con él se relaciona, a fin de lograr la mayor eficiencia del mismo y el mejor rendimiento de los servicios.

D) Dictaminar previamente respecto de la creación, supresión, fusión o modificación de los cuerpos encargados de la administración civil del Estado.

E) Velar, ejercitando las acciones pertinentes, por el mantenimiento de la debida igualdad entre los cuerpos de cada grupo.

F) Formular las bases generales a que se sujetarán los distintos departamentos ministeriales para redactar los reglamentos y fijar las normas a que hayan de ajustarse las oposiciones para el ingreso en los cuerpos respectivos y el régimen de selecciones para los ascensos.

Por excepción y cuando las necesidades del servicio lo requieran, funcionarios de un departamento podrán ser destinados a otro, previo informe de esta Comisión y por acuerdo del Consejo de ministros.

Quando se trate de alteraciones de plantillas o creación de nuevos cuerpos o especializaciones, deberá ser oído, además, el Consejo de Estado.

Condiciones exigidas para el ingreso en los distintos cuerpos

Base segunda. El ingreso en los distintos Cuerpos se verificará mediante oposición.

Para poder tomar parte en ella se precisará:

a) Para los Cuerpos facultativos de Administración civil, estar en posesión del título de licenciado en Derecho.

b) Para los Cuerpos especiales, el título de Facultad o Escuela de enseñanza superior que sea preciso para el ejercicio de la función correspondiente, o haber aprobado con carácter oficial los estudios necesarios para la práctica del servicio que les está encomendado.

c) Para los Cuerpos auxiliares especiales, el poseer títulos o haber aprobado los estudios necesarios para el ejercicio de la especialidad correspondiente.

Será además preciso haber cumplido veintiún años para ser admitido a tomar parte en oposiciones a plazas de cualquiera de los Cuerpos.

¹ Reproduït a *Ahora*, 21-IX-1932, p. 6.

Sueldos, categorías y ascensos

Base tercera. El sueldo inicial o mínimo y el máximo o de término en los Cuerpos facultativos especiales a que se refiere la base primera será de 6.000 y 25.000 pesetas, respectivamente, y en los Cuerpos especiales auxiliares de 5.000 y 12.000 pesetas.

Base cuarta. Se mantienen en los Cuerpos facultativos y especiales las tres categorías tradicionales de la jerarquía administrativa: oficial, jefe de negociado y jefes de Administración. Ello no obstante, en los cuerpos especiales en que por razón de su función sean más adecuadas otras denominaciones, se adoptarán éstas; pero manteniendo siempre los tres grados con los sueldos iniciales correspondientes a cada uno de ellos

Los sueldos iniciales en cada grado serán los de 6.000, 12.000 y 20.000 pesetas, respectivamente.

Dentro de cada grado, los funcionarios tendrán aumento de sueldo de 1.000 pesetas por cada trienio de servicios prestados, sin que pueda exceder de cinco el número de trienios en cada categoría.

En los Cuerpos auxiliares no habrá categorías y se ascenderá automáticamente por quinquenios de 1.000 pesetas hasta alcanzar el sueldo máximo.

Base quinta. El ascenso de una a otra categoría se verificará en la forma siguiente:

A) Para pasar de oficial a jefe de negociado o sus grados equivalentes, habrá dos turnos: uno de antigüedad y otro de selección, reservándose de cada tres vacantes una al de antigüedad y dos al de selección.

B) El ascenso de jefe de negociado a jefe de Administración o su grado equivalente, será siempre por el turno de selección.

La selección para el ascenso se efectuará por medio de pruebas, cursos, concursos u oposiciones entre los funcionarios de la categoría inmediata inferior que cuenten en ella dos trienios por lo menos de servicio efectivo.

Estas pruebas, concursos, cursos u oposiciones necesarios para la declaración de aptitud para el ascenso se verificarán en los respectivos Ministerios con la periodicidad que aconseje disponer siempre de funcionarios con aptitud reconocida para cubrir las vacantes que en la categoría superior inmediata correspondan a dicho turno.

Los reglamentos orgánicos de cada Cuerpo determinarán la forma y condiciones de la oposición para el ingreso en el mismo y los procedimientos que hayan de seguirse en las pruebas previas a la declaración de aptitud para el pase a la categoría de jefe de negociado y de Administración. Entodo caso, la mayoría del Tribunal encargado de juzgar estas pruebas estará compuesto por personas de reconocida competencia en la técnica del servicio, pero ajenas al Cuerpo de que se trate.

La adaptación del personal actual a las nuevas escalas se hará con respeto de los derechos legalmente adquiridos y con arreglo a las siguientes normas:

a) En todos los Cuerpos se fijarán las plantillas estrictamente precisas para el servicio, teniendo en cuenta al hacerlo el aumento de número de horas de trabajo que la nueva jornada supone y la consiguiente disminución de personal que deba producirse.

b) Al hacer la distribución por categorías se tendrá en cuenta que en ningún caso los jefes de Administración de un Cuerpo podrán exceder del 5 por 100 del número total de los funcionarios del mismo; los jefes de Negociado el 40 por 100, y los oficiales el 55 por 100.

c) Las vacantes que vayan produciéndose entre los funcionarios actuales se amortizarán íntegramente, reservándose los créditos que de ellas resulten. Con éstos créditos se harán tres partes: dos para adaptar al personal actual a las nuevas escalas en la forma que en la regla siguiente se indica, y otra para la creación de los macanógrafos-taquígrafos a que se refiere la base del presente Estatuto.

d) En la adaptación del personal actual a las nuevas escalas se seguirán dos turnos: el primero, de selección entre los funcionarios actuales que tengan la categoría administrativa de la plaza que se trata de proveer; el segundo, de antigüedad rigurosa entre los mismos funcionarios. La selección se verificará con arreglo a los preceptos de la base...y a lo que

dispongan los reglamentos de cada Cuerpo y servicio. En ningún caso podrá proveerse el turno de antigüedad, sin que antes lo haya sido el de selección.

e) Se revisarán cuidadosamente los créditos consignados en los presupuestos generales del Estado para remuneraciones especiales del personal, y todas las que se hallen comprendidas concretamente en los preceptos de la presente ley serán suprimidas gradualmente para aplicarlas hasta donde alcancen a la adaptación en todos sus aspectos del personal actual a las nuevas normas. Si existiese déficit, irá subsanándose en los sucesivos presupuestos a base de las economías realizadas en personal y de la mejor organización y mayor rendimiento de los servicios.

f) Por los distintos departamentos se estudiará la forma de hacer la adaptación de cada Cuerpo, sin perjuicio para el servicio ni aumento de los créditos presupuestos. La propuesta que de este estudio resulte será examinada por la Comisión interministerial a que se refiere la base primera del presente Estatuto, y con su dictamen será elevada a la resolución del Gobierno.

Especializaciones; horas de jornada y remuneraciones especiales

Base sexta. Dentro de cada Cuerpo, cuando alguna modalidad de la técnica de su servicio así lo imponga, podrán crearse especializaciones, destinando a ellas funcionarios que deberán acreditar los conocimientos necesarios en el correspondiente concurso-oposición.

Base séptima. Las horas de oficina serán: cinco de jornada ordinaria y dos de prolongación de jornada; la asistencia será obligatoria durante todas ellas; los funcionarios actuales podrán optar por una sola vez a prestar servicio durante las horas de jornada ordinaria únicamente.

Las dos horas de prolongación de jornada serán remuneradas con un complemento del sueldo que el funcionario disfrute, acumulable a él, a los efectos pasivos y equivalente al 30 por 100 del mismo.

Base octava. Con carácter fijo y normal y como anejas al desempeño del cargo, los funcionarios sólo podrán percibir, además de su sueldo, dos remuneraciones especiales:

a) Una por el ejercicio de los cargos que implique jefatura; ésta será fijada para cada grado de jefatura y de cuantía suficiente para que constituya un acicate que atraiga y retenga las capacidades al servicio de la Administración pública.

b) Otra al título de especialización a que se refiere la base sexta.

Situaciones

Base novena. Los funcionarios no tendrán más que dos situaciones: la de activos y la de excedentes. Habrá dos clases de excedencias:

a) Forzosa. Remunerada con los cuatro quintos del sueldo para los funcionarios que excedan de las plantillas fijadas para el servicio y para los que ocupen cargos de elección popular, según determinan las leyes orgánicas o especiales y sin remuneración, pero con reserva de destino para los que por conveniencia del estado sean designados para otros cargos de interés público.

b) Voluntaria. Sin remuneración alguna para los que la soliciten por conveniencia propia.

Los excedentes forzosos disfrutarán de los aumentos periódicos de sueldo en la misma forma que los activos, y los años que permanezcan en esta situación les serán abonables a todos los efectos pasivos.

Servicio militar y vacaciones

Base décima. Los funcionarios llamados al servicio militar tendrán derecho a elegir Cuerpo, con objeto de hacer compatible su deber militar con el servicio burocrático. caso de que las circunstancias impidiesen esa compatibilidad, tendrán la condición de excedentes forzosos remunerados y con reserva de destino.

Base undécima. Todos los funcionarios podrán disfrutar, dentro de las necesidades del servicio, una vacación anual de treinta días, sin perjuicio de las licencias que puedan serles concedidas en la forma que el Reglamento determine. La regulación de estas licencias, el régimen de posesión, ceses, traslados y permutas, así como cuanto se refiere a residencia, disciplina y demás cuestiones que afecten directamente a la vida interna de las oficinas en relación con el personal, serán determinados detalladamente en el Reglamento de la presente ley.

Faltas y sanciones

Base duodécima. Los funcionarios a que se refiere la presente ley no podrán ser separados del servicio sino previa formación de expediente gubernativo, con audiencia del interesado. El reglamento señalará las normas a que en uno y otro caso ha de ajustarse el procedimiento, así como la graduación de castigos en que eventualmente puedan incurrir los funcionarios por la comisión de faltas en sus servicios. En el reglamento se dotará a las jefaturas de medios eficaces para sancionar las faltas de asistencia o puntualidad o por negligencia en el servicio, sin que estas sanciones pasen a figurar en el expediente personal de los interesados, sino en el caso de reiteración. Se establecerá igualmente el recurso contra estas sanciones.

Base decimotercera. Los funcionarios tendrán la responsabilidad personal y directa del trabajo que realicen.

Incompatibilidades

Base decimocuarta. Estará vedado en absoluto a los funcionarios del Estado el desempeño de agencias de negocios y la gestión de asuntos que directa o indirectamente tengan relación con los servicios o funciones propias de su cargo, sin perjuicio de las más amplias prohibiciones o incompatibilidades que en casos excepcionales establezcan las disposiciones orgánicas.

Base decimoquinta. Ningún funcionario en activo podrán desempeñar en forma normal función distinta de la que corresponda a la técnica especial del Cuerpo a que pertenezca.

APÈNDIX 5: PROJECTE DE BASES PER A UN ESTATUT DE FUNCIONARIS CIVILS
REDACTAT PER LA UNIÓ NACIONAL DE FUNCIONARIOS CIVILES (1933)¹

BASE PRIMERA

L'Administració civil de l'Estat serà a càrrec del personal que es comprèn en les quatre classificacions següents:

Primera. Tècnica.- Superior, Facultativa.

Segona. Tècnica.- Administrativa, Especial.

Tercera. Auxiliar.

Quarta. De subalterns.

CLASSE TÈCNICA SUPERIOR I FACULTATIVA

Estarà integrada per tots els que ingressin al servei de l'Estat en virtut del títol obtingut a les Escoles Especials d'Estudis Superiors, i per aquells altres que mitjançant oposició constitueixen Cossos especials que reben el nom del títol facultatiu exigint per dita oposició.

CLASSE TÈCNICA ADMINISTRATIVA I ESPECIAL

Serà integrada, en el seu doble aspecte, pels funcionaris dels Cossos tècnics no compresos en l'escala anterior i pels que, amb igual caràcter, formen actualment els Escalafons generals de l'Administració de l'Estat.

Pels que, denominant-se Auxiliars, no correspon la seva funció a aquesta denominació.

Pels que, essent Auxiliars, tenen avui, sense limitació de cap mena, reconegut el dret d'ascendir a l'Escala Tècnica pel moviment normal de llurs Escalafons.

CLASSE AUXILIAR O DE TAQUIMECANÒGRAFS

(No deu ésser tinguda en compte)

Serà integrada pels funcionaris la missió dels quals es redueix a la pràctica de treballs de còpia o als derivats de la seva particular denominació.

CLASSE DE SUBALTERNES

Serà integrada pels funcionaris de categoria inferior en l'Administració en relació amb les classes establertes anteriorment.

Els funcionaris pertanyents a la classe primera, denominada Tècnica Superior i Facultativa tindran un sou inicial de 8.000 pessetes, incrementat cada quinquenni en 1.425. Finiran en el de 18.000.

Els funcionaris pertanyents a la classe segona, denominada Tècnica Administrativa i Especial començaran per 6.000 pessetes i amb els quinquennis de 1.000 arribaran a 15.000.

Els funcionaris pertanyents a la classe tercera, denominada d'Auxiliars, tindran un sou inicial de 4.000 pessetes i amb els quinquennis de 600 arribaran a 8.800 (Aquesta classe no cap al nostre Estatut).

El personal pertanyent a la classe quarta, denominada de Subalterns, ingressarà per 3.000 pessetes, i amb els següents quinquennis de 600 arribarà a un sou final de 7.200.

* * *

Si es té en compte, per una part, l'estancament en sous ínfims d'alguns funcionaris, i per altra, les majors necessitats de caràcter econòmic de la primera meitat de la vida del funcionari, podria variar l'import dels quinquennis, sense alterar la seva quantia total, de manera que els tres primers fossin majors, amb la consegüent disminució dels últims; per exemple:

Per a la classe primera s'establiria que els dos primers fossin de 2.000 pessetes; el tercer i el quart, de 1.500, i els tres últims de 1.000.

Per a la Classe segona, els tres primers podrien ser de 1.500; el quart, cinquè i sisè, de 1.000 i els tres últims de 500.

Per a la Classe tercera, els tres primers podrien ser de 700; el quart i cinquè, de 600, i els tres últims de 500.

I per a la quarta, els tres primers de 650; el quart i el cinquè, de 600; el sisè, de 550, i el setè de 500.

¹ Reproduït a BAFGC, nº 2, Barcelona, agost 1933, pp. 7-11.

L'adaptació del personal actual al nou sistema haurà de comptar momentàniament amb la greu dificultat de la intentada restricció en les despeses; però caldria iniciar el seu plantejament per desenrotllar-lo en diversos pressupostos i atenent-se, en primer lloc, a l'aplicació dels quinquennis als que major postergació hagin sofert fins al present. El mitjà més just de reparar les injustícies seria portant a la Secció 16 del pressupost de despeses un capítol dotat amb la xifra que resultés de l'import de les amortitzacions o ascensos procedents en el règim actual, que, en compensació, serien anul·lats en llurs respectius capítols. Confeccionades unes escales en què apareixessin els anys totals de serveis a l'Estat de cada funcionari, amb el detall del sou que li correspondria aplicant-li els quinquennis sobre el sou d'ingrés, es tindrien elements suficients de judici per equiparar en el possible tots els funcionaris públics.

* * *

Tenint en compte, com a principi general, que el Comitè d'Actuació integrat amb la Unió Nacional de Funcionaris per les Associacions adherides, considera d'evident justícia reconèixer que existeixen els Cossos que integren les tres primeres classes de les quatre establertes a la base precedent, diferències d'ingrés, de funció, de facultats, etc., etc., que seria molt difícil apreuar estrictament, però que és lògic que es reconeguin com a normes fonamentals, proposem que, essent dintre de cada classe el sou d'ingrés, de límit i de quinquennis, igual per tots els Cossos que les constitueixen, s'estableixi com a única i equitativa diferència entre ells la de percebre un quinquenni, el primer, amb abonament de dos anys en concepte de compensació pels motius assenyalats, i per tant, en forma tal, que uns percebran l'import de l'esmentat primer quinquenni als tres anys i altres als cinc.

BASE SEGONA CAPS DE SECCIÓ

En els serveis d'Administració la funció dels quals correspongui a les quatre classes de funcionaris establertes en la base anterior es crearan tantes classes de caps de Secció com aquelles requereixin per al seu més perfecte desenvolupament, i es detallaran aquestes en els pressupostos generals de l'Estat i ajustant-se a una distribució de serveis que constarà en els respectius reglaments orgànics.

Es crearan així mateix el nombre necessari de gratificacions de 6.000, 5000, 4.000, 3.000, 2.000 pessetes, per als que exerceixin càrrecs de Cap de Secció amb responsabilitat de direcció en els serveis. Per a aquells càrrecs que ho requereixin es podran igualment concedir despeses de representació, reservant-se per a consignar-ho en els reglaments de cada classe o Cossos que les constitueixen el fixar les gratificacions que per altres conceptes poden o deuen percebre.

BASE TERCERA INGRÉS

L'ingrés en els Cossos que constitueixen les classes tècnica superior i facultativa i la tècnica especial es regularan per Decret presidencial en cada cas prenent com a base inexcusablement el sistema d'oposició.

L'ingrés a la classe tècnica administrativa tindrà lloc per oposició entre els que posseïxen títol facultatiu d'ensenyament superior o similar, mentre no es constitueixi l'Escola Especial o Facultat d'Administració Civil, que necessàriament i amb tota urgència cal crear (a Catalunya ja existeix l'Escola d'Administració civil).

Els funcionaris pertanyents a la classe Auxiliar que compten, com a tals, 10 anys de serveis a l'Estat, podran prendre part a les oposicions citades anteriorment, sense necessitat de títol acadèmic.

L'ingrés a la classe Auxiliar o de taquimecanògrafs, serà mitjançant oposició, sense que s'erigeixi cap títol, mentre no funcioni l'Escola d'Administració Civil.

L'ingrés a la classe de subalterns serà per oposició lliure.

En els reglaments especials hauran de fixar-se les condicions exigibles per a poder passar d'un Cos a un altre, siguin o no de la mateixa classe, condicions que en tot cas hauran d'establir-se en règim de preferència pels que són ja funcionaris.

Amb caràcter general s'establirà que l'ingrés al servei de l'Administració de l'Estat sigui la que vulgui la classe de funcionari en què pugui tenir lloc; s'efectuarà per l'inferior de les funcions fixades per a cada Cos, si aquestes fossin distintes.

BASE QUARTA PROVISIÓ DE CAPS DE SECCIÓ

La provisió dels caps de Secció de servei es portarà a cap mitjançant concurs d'oposició.

Per a la realització dels dits concursos d'oposició, els Organismes centrals o de personal de tots els departaments portaran "fulls de servei", detallats dels funcionaris, en els quals, a més de les incidències administratives (ingrés, llicències, canvis de destí, etcètera) hauran de figurar-hi les recompenses i càstigs de què hagin estat objecte, així com la ressenya de tot treball de relleu, tant per l'intensitat com per la qualitat, que el funcionari presti en el curs de la seva vida administrativa i que pels seus caràcters passi dels límits corrents dels que són d'obligada i normal prestació, dades que en ésser inscrites en el full de serveis esmentat, hauran d'ésser notificats d'ofici als interessats, i es podran expedir a aquests tantes còpies certificades com sol.licitin.

El concurs versarà sobre l'apreciació dels fets consignats en la fulla abans esmentada als efectes exclusivament eliminatoris.

L'oposició per als no eliminats en el previ concurs serà de caràcter pràctic, i concidirà aquesta prova en una sèrie d'exercicis, d'importància directament proporcional a les consideracions i facultats dels Caps de Secció a proveir, sense el caràcter tradicional d'examen, com, per exemple, propostes de resolució d'un o més assumptes, examen crític del servei al qual s'aspira, redacció d'una Memòria de legislació, etc., tot això amb ús de les obres que per l'interessat o interessats es considerin precises per al desenrotllament del seu treball.

Els exercicis pràctics seran jutjats per les Juntes o Tribunals que per cada cas fixin els Reglaments dels respectius Cossos o classes, en els quals haurà de detallar-se, a més, la forma de designació d'aquells, així com el nombre i elements que han de constituir-los.

Els caps de serveis, qualsevol que siguin les consideracions i facultats que se'ls atribueixin, no podran obtenir-se sense una permanència mínima de cinc anys en la pràctica de funcions de grau immediatament inferior al que posseeixi el Cap de Secció objecte de provisió.

BASE CINQUENA EXCEDÈNCIES

Hi haurà dues classes d'excedències:

a) Forçosa.- Remunerada amb les quatre cinques parts del sou pels que ocupin càrrecs d'elecció popular. Amb el sou íntegre que correspongui, d'acord amb el present Estatut, pels excedents de plantilla, i sense remuneració, però amb reserva de plaça, pels que per conveniència del servei siguin designats per a un altre càrrec amb igual o superior sou.

Els excedents d'aquesta classe gaudiran dels augments periòdics igual que els funcionaris en actiu.

Si com a conseqüència de reorganització de serveis fos indispensable declarar alguns funcionaris en situació d'excedència forçosa, podran sol.licitar aquesta situació els que la desitgin per ordre d'antiguitat, i si no hi hagués voluntaris, passaran a aquella els funcionaris més moderns de cada classe o Cos.

En aquest cas, el reingrés tindrà lloc per rigorosa antiguitat.

Els funcionaris que figurin en diversos Cossos de l'Estat, trobant-se en actiu en un d'ells únicament, no seran considerats en els altres com a excedents voluntaris ni tindran dret a percebre remuneració de cap mena per aquest concepte, però sí en cas que reingressin a algun d'aquells, als beneficis que per als respectius Cossos s'haguessin establert.

El reingrés normal dels excedents es produirà automàticament a la primera vacant que es produïxi després de formular-se la corresponent petició oficial per l'interessat.

BASE SISENA SEPARACIÓ DEL SERVEI

Els funcionaris no podran ésser declarats cessants ni separats definitivament del servei si no és en virtut d'expedient governatiu, segons preveu l'article 41 de la Constitució, instruït amb audiència de l'interessat.

Contra la resolució que recaigui podran els perjudicats recórrer, en tot cas, al procediment contenciós-administratiu, i seran gratuïts tots els tràmits.

El reingrés de cessants es produirà, precisament, a la sisena vacant que es produïxi després de declarada tal situació i prèvia sol.licitud formulada per l'interessat.

BASE SETENA PREMIS I CÀSTIGS

Els premis i recompenses i les correccions i càstigs, resultat sempre de la instrucció d'expedient previ, es classificaran graduant-los assenyalant les causes i de la competència per concedir-los o imposar-los.

Tot expedient d'aplicació de sanció serà incoat per un funcionari que no pertanyi al Cos que pugui estar directa o indirectament relacionat amb el fet que li hagi donat origen.

El fall serà dictat per un Tribunal compost de tres funcionaris pertanyents un al Cos de què formi part l'enjudiciat, i dos a Departaments ministerials distints del que aquell presti servei.

BASE VUITENA POSSESSIONS, TRASLLATS, CESSANTIES, ETC. - ASSISTÈNCIA A L'OFICINA

Les possessions, cessanties, trasllats, permutes i llicències es regiran per la legislació actual en aquestes matèries.

Els funcionaris residiran en el lloc on radiqui la seva funció i assistiran sis hores a l'oficina, en jornada intensiva contínua de treball, els dies feiners, despatxaran els expedients que tramitin dintre del termini que marqui el Reglament de procediment administratiu, i es conceptuarà com a falta l'incompliment d'aquesta obligació.

La jornada per treballs de cap s'adaptarà, així mateix, al règim de sis hores establert per a les oficines, reservant-se als Reglaments de cada Cos l'establir la forma o manera que tal principi sigui respectat, tenint en compte que l'esmentada jornada haurà de comptar-se a partir del moment en què el funcionari abandoni el lloc on hagi pernoctat i s'acabarà quan hi retorni.

La provisió de vacants es portarà a cap per mitjà de concurs que s'anunciarà a la Gasetta Oficial, es fixarà un termini de vuit dies per la presentació d'instàncies i s'adjudicaran aquelles als funcionaris que ostentin major antiguitat dintre del Cos. Si a l'esmentat concurs no acudís cap sol.licitant, es destinarà per cobrir la vacant el funcionari més modern.

Quan per reforma de serveis algun funcionari hagi de cessar en una dependència i això impliqui el canviar de residència, cessarà el voluntari que així ho desitgi. En el cas que no n'hi haguessin, cessarà el més modern en la dependència mateixa, i tindrà aquest dret, a partir d'aquell moment, a ocupar la primera vacant que es produïxi a la dependència que va deixar de pertànyer o en altra qualsevol de la seva classe i Cos que es produís en la mateixa localitat.

El funcionari que hagués estat traslladat per la seva condició de més modern, no podrà ésser-ho novament en un termini mínim de dos anys.

Els funcionaris tindran, a més de competència provada pel règim d'ingrés que al servei de l'Administració s'estableix en el present Estatut, màximes autoritat, independència i responsabilitat en el desenvolupament de les activitats oficials.

Quan els funcionaris siguin traslladats forçosament, l'Estat haurà d'abonar-los totes les despeses que implica el canvi de residència així com la de llurs familiars i estris de la llar.

BASE NOVENA

Els funcionaris tindran dret a jubilar-se a petició pròpia:

- a) Per impossibilitat física.
- b) Per haver prestat els seus serveis efectius a l'Estat durant trenta cinc anys.
- c) Per haver acomplert l'edat de 60 anys.

Si es justifica la petició per impossibilitat física, haurà de concedir-se, sigui el que vulgui el temps de servei prestat a l'Estat, amb un haver passiu mai inferior a les dues cinques parts del sou regulador.

Si la impossibilitat física fos causada per accident en actes de servei o relacionats o derivats d'aquest es concedirà la jubilació amb el sou íntegre, per les mateixes causes, en cas de mort produirà aquesta un haver passiu idèntic al que en actiu gaudia el funcionari.

Als incapacitats totals i permanentment se'ls deurà concedir la jubilació amb el sou íntegre que els correspongui.

L'Administració decretarà la jubilació:

- a) Per incapacitat manifesta demostrada en expedient.
- b) Per haver acomplert l'edat de 60 anys.

**BASE DESENA
CLASSES PASSIVES**

Els havers passius es regularan qualsevol que sigui la data d'ingrés, de la següent forma:

- a) Als 20 anys de serveis el 40 per 100 del sou regulador.
- b) Als 25 anys, el 60 per 100.
- c) Als 30 anys, el 75 per 100.
- d) Als 35 anys, el 90 per 100.

Als efectes passius serà computable l'abonament de quinquennis des del mateix moment que sigui promulgat el present Estatut.

**BASE ONZENA
ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS**

Pel present Estatut s'estableix la col·legiació oficial obligatòria dels funcionaris públics als quals aquest afecta.

La Presidència del Consell de Ministres dictarà, en el termini d'un mes comptat a partir de la data de promulgació de l'Estatut, les normes necessàries per al compliment degut de la disposició precedent, i reservarà a les Associacions de funcionaris legalment constituïdes, la facultat de redactar els projectes d'Estatut del nou Col·legi, que deuran presentar-se, a partir d'un altre mes de la data de fixació de les dites normes, a la Presidència, perquè per aquesta siguin unificats i harmonitzats en les seves característiques, i s'aprovarà i promulgarà, mitjançant decret, l'Estatut definitiu que de les unificacions al·ludides i en harmonia en resultin.

**BASE DOTZENA
RETENCIONS**

No podrà embargar-se o retenir-se als funcionaris de l'Estat només que una setena part del sou que gaudeixin.

BASES TRANSITÒRIES

Primera.- L'aplicació als funcionaris actuals del règim de quinquennis establert en la base primera del present Estatut, es portarà acap com a punt de partença el sou d'ingrés fixat per a cada una de les quatre classes que es creïn i s'incrementarà el dit sou amb els quinquennis que a cadascú corresponguin per raó de la totalitat de serveis prestats a l'Estat.

Seràn computables també als efectes d'aplicació del citat règim de quinquennis el temps de serveis obligatoris en l'Exèrcit i els prestats com a interins i temporers o bé en pràctiques, amb relació als Cossos que integren les classes Tècnica Superior i Tècnica Especial.

Segona.- Amb caràcter general s'estableix que els drets adquirits per la totalitat dels funcionaris als quals afecta aquest Estatut seran íntegrament respectats.

DISPOSICIONS ESPECIALS

Primera.- El Poder Públic dictarà aquelles disposicions que estimi ràpidament adients per a la simplificació i racionalització del procediment administratiu.

Segona.- Les amortitzacions que s'acordin ho seran en el total absolut que la bona marxa dels serveis permeti, amb ocasió de vacants produïdes naturalment o com a conseqüència de la reorganització de serveis.- El President, Eduard España i Heredia; El Secretari General, Hortensi Pérez-Rubio.

APÈNDIX 6: LLEI D'INCOMPATIBILITATS DE DESEMBRE DEL 1934¹

Artículo 1º. a) El cargo de diputado a Cortes es incompatible:

Primero. Con todo cargo de elección popular.

Segundo. Con todo cargo retribuido de la Administración del Estado, sea o no de libre nombramiento del Gobierno y cualquiera que fuere la forma de retribución.

Se exceptúan de lo dispuesto en el párrafo anterior los cargos de ministro, subsecretario, presidente del Consejo de Estado, presidente y fiscal del Tribunal de Cuentas y directores generales o de categoría superior a los mismos con residencia en Madrid; y asimismo los funcionarios que, sin encontrarse en estos casos, tengan residencia oficial en Madrid por el empleo y destinos, si han obtenido este último por oposición o concurso, sin que haya tenido que intervenir el Gobierno por libre decisión ni para su nombramiento, ni para su ascenso, ni para su traslado.

Por lo que se refiere a los directores generales, se entenderá siempre y cuando en cada Ministerio no haya más que uno solo que ostente el cargo de diputado a Cortes.

Tercero. Con todo cargo, gratuito o retribuido, de las regiones autónomas, de la Administración provincial o municipal, cualesquiera que sean las Corporaciones y autoridades para hacer el nombramiento y la forma de regular en su caso la retribución.

Cuarto. Con todo cargo, gratuito o retribuido, que lleve aneja la dirección, representación o cualquier clase de funciones directivas de los Monopolios del Estado, en las Compañías concesionarias de obras o servicios públicos, sean nacionales, regionales o locales, y en las Mancomunidades Hidrográficas u otros servicios autónomos, salvo los cargos que por disposición legal deban ser conferidos por el Gobierno por llevar aneja la representación del Estado en dichas entidades.

b) El cargo de ministro, el de subsecretario y el de director general son incompatibles:

Primero. Con todos los cargos de elección popular, salvo el de diputado a Cortes.

Segundo. Con todos los que figuren en los escalafones de la Administración del Estado, de las regiones autónomas, de las provincias y de los Municipios, en las condiciones que determinan para los diputados a Cortes los apartados segundo y tercero del anterior epígrafe a).

Los que hayan sido ministros, subsecretarios o directores generales, no podrán obtener, hasta dos años después de su cese, ninguno de los cargos a que se refiere el apartado cuarto del epígrafe anterior, salvo cuando fueren designados para los mismos en representación del Estado o cuando los estuviesen desempeñando y hubieran cesado por razón de la incompatibilidad.

Los que hayan ejercido el cargo de presidente del Consejo de ministros o ministro de Justicia, no podrán abogar ante los Tribunales hasta dos años después de su cese, y estarán sujetos a las mismas limitaciones que establece el párrafo anterior.

c) Es aplicable a los diputados provinciales y a los concejales lo dispuesto en los respectivos epígrafes a) de este artículo y del siguiente, sin perjuicio de lo que dispongan las leyes Provincial y Municipal que se dicten.

d) Continúa en vigor lo consignado en el párrafo segundo del artículo 1º de la ley de 9 de julio de 1855, respecto de los funcionarios de las Cortes.

Art. 2º. a) Todos los empleados del Estado, regiones, provincias, Municipios y entidades a los que afecten estas incompatibilidades pasarán a la situación de excedencia forzosa por elección para cargos parlamentarios y gozarán de los dos tercios de los haberes y derechos que disfruten, incluso de las gratificaciones, cualquiera que sea su carácter, siéndoles de abono el tiempo de excedencia para todos los efectos y sirviendo como regulador de sus haberes pasivos el sueldo que tenga su categoría en situación activa.

Asimismo subsistirán la ley de 8 de abril de 1933 y las demás disposiciones que regulan la situación en que deben quedar los funcionarios públicos elegidos diputados a Cortes.

b) El diputado a Cortes que fuere nombrado para alguno de los cargos incompatibles a que se refiere el epígrafe a) del artículo anterior, deberá comunicar por escrito a la Mesa de las Cortes, dentro de los ocho días siguientes a la fecha del nombramiento, si lo acepta o lo rechaza. La aceptación equivale a la renuncia del acta de diputado, de la que se dará cuenta a las Cortes en la forma prescrita por el Reglamento.

La omisión del escrito exigido por el párrafo anterior produce los mismos efectos que la aceptación del cargo incompatible.

¹ Reproducida a *Ahora*, 13-XII-1934, p. 6.

Los diputados a Cortes que acepten empleo o destino de los declarados incompatibles por la presente ley (pensión, comisión con sueldo, ascenso que no sea de escala cerrada, honor o condecoración de cualquier clase de libre nombramiento del Gobierno) deberán cesar en el cargo de diputado a Cortes dentro de los diez días siguientes a su aceptación.

c) El que estuviere ocupando un cargo incompatible de los comprendidos en el epígrafe a) del artículo anterior y fuere elegido diputado a Cortes, deberá optar por uno de los cargos, en la forma prevenida en el epígrafe anterior de este artículo, dentro de los ocho días siguientes a la aprobación del acta por el Congreso.

Si optare por el cargo de diputado a Cortes, la vacante en que cesare le será reservada hasta que termine su representación, salvo en los Cuerpos en que necesidades imperiosas del servicio, apreciadas por el Consejo de ministros, no lo consientan. Entretanto será sustituido en la forma que las leyes y reglamentos orgánicos ordenen. Caso de que no se hubiere reservado el destino al terminar su mandato ocupará la primer [sic] vacante de su categoría que se produzca, con derecho preferente a volver al destino que ocupaba al ser elegido, cuando quedare vacante.

Lo establecido en los dos párrafos anteriores es aplicable a los diputados provinciales, concejales y a los que desempeñen cargos de elección en las regiones autónomas, quienes, cuando incurran en incompatibilidad, deberán proceder, respecto de las Corporaciones a que pertenezcan, en forma análoga a la establecida para los diputados a Cortes, en relación con el Parlamento.

d) Los Monopolios, Empresas y servicios a que se refiere el artículo anterior, apartado cuarto de su epígrafe a), remitirán al Ministerio de Hacienda relación nominal jurada de sus funcionarios de toda clase y categoría, así como de sus consejeros y abogados asesores. También comunicarán al Ministerio de Hacienda las altas y bajas que vayan ocurriendo en el personal comprendido en aquellas relaciones.

e) La intervención general del Estado no autorizará las nóminas en que se infrinjan algunos de los preceptos de esta ley.

Artículo adicional. Se declaran compatibles con el cargo de diputado a Cortes los cargos de representación de España en el extranjero, sin que su número pueda exceder de seis ni ser superior a un año el plazo de la representación, salvo prórroga acordada por el Congreso a propuesta del Gobierno.

Del mismo modo se declara compatible con el cargo de diputado a Cortes la comisión indemnizable o retribuida que circunstancialmente pueda conferirle el Gobierno a cualquiera de ellos, mediante decreto acordado en Consejo de ministros, en el cual decreto se determinará la comisión a realizar, la cuantía de la retribución y la duración de aquélla, que no podrá exceder de un año, salvo prórrogas acordadas por el Congreso a propuesta del Gobierno.

APÈNDIX 7: AVANTPROJECTE D'ESTATUT DE FUNCIONARIS REDACTAT I PROPOSAT
PER L'AFGC A L'ABRIL DEL 1935¹

PREÀMBUL

"L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA" es trobà des de la seva creació amb el problema d'una estructuració defectuosa dels serveis burocràtics, deguda, principalment, a que la nova ordenació política de Catalunya, exigia, quant afecta als funcionaris públics, gestors dels seus negocis, l'establiment d'una regulació convenient.

Al seu estudi dedicà l'Associació els seus esforços, i fruit dels mateixos foren les bases aprovades en les Assemblees dedicades a aquest fi, les quals devien ésser sotmeses, en el seu dia, als que tenien la màxima autoritat de representació en el més alt organisme de la Generalitat.

L'Ordre de l'Excm. Sr. Governador de Catalunya, de 8 dels corrents, a l'encarregar a una Ponència la redacció d'un avant-projecte de Reglament de Funcionaris, obliga a l'Associació, sense entrar a escatir la procedència o improcedència d'aquesta Ordre, a elevar a la mateixa les aspiracions mínimes que tenen els funcionaris de la Generalitat, convenientment sistematitzades.

Les bases que presenta l'Associació dels funcionaris de la Generalitat, al considerar a aquests com a gestors dels negocis de l'Administració pública, institueixen un mecanisme especial de càrrecs administratius, tècnics, facultatius, docent, subaltern i obrer, assignant a cadascú determinades funcions-deures i els drets correlatius a la mateixa.

No hi ha, però funció pública sense obligacions. I el deure i facultat d'ocupar càrrecs públics està limitat a les persones que per mitjà de proves determinades prèviament, han demostrat llur capacitat en el maneig i direcció dels assumptes o funcions que se'ls hi vol encomanar. En les bases s'estructuren aquestes obligacions.

Per últim, cal remarcar, que en elles s'ha recollit també les aspiracions de tots els funcionaris públics que directament o indirecta depenen de la Generalitat de Catalunya, de trobar-se inquirits en les normes generals que regulin l'actuació dels que depenen de la Generalitat.

TÍTOL I
Organització
CAPÍTOL I
Concepte

Article 1. Són funcionaris de la Generalitat, els que posen llur activitat personal al servei d'aquest Organisme Jurídic Administratiu.

Art. 2. Seran considerats funcionaris de la Generalitat, el personal que directament o indirectament depèn en l'actualitat d'ella, àdhuc, el de les comarques foranes, i per tant, seran inclosos a l'"Escala General" de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, el dels Organismes, Seccions i Dependències següents:

Cèdules, Contribucions, Treball, Servei Forestal, Obres Públiques, Obres Públiques-Maquinària, Obres Públiques-Carretera, Caixa d'Estalvi, Parlament, Arxiu, Escola del Treball, Escola Industrial, Instituts-Escoles, Servei Meteorològic, Casa Caritat (Cotxeres, Obrers, i demés serveis annexes), Casa Caritat-Horta, Escola d'Agricultura, Residència Estudiants, Funcionaris de les distintes dependències de Tarragona, Lleida, Girona, Reus, Badalona, Sabadell; Borsa del Treball, Escola Professional per a la Dona, Institut d'Estudis Catalans, Biblioteca de Catalunya, Serveis Tècnics d'Agricultura, Cooperació, Butlletí Oficial, Servei Cartogràfic, Extensió d'Ensenyament Tècnic, Escola Normal de la Generalitat, Correcció d'Estil, Turisme, Traspàs de Seveis, Institut Psicotècnic, Clínica Mental de Santa Coloma, Cens Electoral, Granja de Caldes, Viticultura i Etnologia, Protecció de Menors, Inspecció de Treball, Ramaderia, Hospital Clínic, Comitè de la Llengua, Associacions Professionals, Delegació del Treball, Lluites Antivenèria, Antirràbica, Antituberculosa; Antipalúdica, Antileprosa, Antitracomosa, Mortalitat Infantil; Centres Sanitaris; Institut d'Assistència Social; Servei de Dements; Hospitals; Oficines Lexicogràfiques; Atles Lingüístic, Institut de Fisiologia; Junta Ciències Naturals; Ensenyament Domèstic; Serveis Culturals; Institut Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya; Comitè d'Educació General; Residència d'Oficinistes; Cursos Monogràfics i d'Intercanvi; Mestres Nacionals; Assegurances Socials; Institut Atur Forçós; Cos tècnic-administratiu Comissaria

¹ BAFGC, nº 14, nº extraordinari abril 1935, pp. 2-17.

Ordre Públic; Laboratori d'Anàlisi d'Agricultura i Ramaderia; Servei de Terra Campa; Servei d'Arbres fruiters; Granges Comarcals; Serveis Panificació; Cases d'Assistència Social a Girona i comarca, de Lleida i Tarragona; Sanatori Martí i Julià; Tribunals Industrials; Acadèmies i Serveis Científics d'Investigació; Museus; Serveis de Biblioteques, Populars i tècniques de Catalunya; Patrimoni Artístic i Històric; Monuments i Excavacions; Contingents; Aeronàutica; Serveis de Comerç; Comissions Arbitrals; Serveis d'Indústria; Tribunal de Cassació, Oficina de Maternitat; Parc Zoològic i altres seccions i organismes que procedents de l'Estat amb motiu del Traspàs de Serveis, i d'altres Corporacions Oficials han passat i vagin passant a la jurisdicció de la Generalitat.

CAPÍTOL II

Ingrés

Art. 3. Per a ésser funcionari de la Generalitat, caldrà ésser espanyol, tenir la condició de català d'acord amb l'article 4t de l'Estatut Exterior de Catalunya, posseir la plena capacitat civil, saber parlar l'idioma català, acreditar bona conducta i reunir les condicions que es requereixin per al compliment de la funció a la que s'aspiri.

L'edat mínima d'ingrés serà de vint-i-un any i la màxima de quaranta-cinc anys.

Com a cas especial i respecte al personal docent, no hi haurà màxima d'ingrés.

Art. 4. No obstant la igualtat de sexes establerta, podrà restringir-se l'accés de la dona, als serveis que per naturalesa [sic] de les seves funcions, requereixen aptituds físiques absents en la dona.

Art. 5. Els funcionaris de la Generalitat poden ésser nomenats per al seu ingrés, per mitjà de:

Primer	Oposició.
Segon	Concurs.
Tercer	Concurs-Oposició.
Quart	Escola Especial.

CAPÍTOL III

Plantilles

Art. 6. La Plantilla es guanya automàticament, en portar com a màxim un any de temporer o eventual al servei de la Generalitat, o bé per nomenament exprés abans de dit termini.

Els funcionaris que per l'especial categoria de les seves funcions, treballin menys hores diàries de les marcades per al Cos Administratiu General, guanyaran la plantilla als tres anys d'exercir les seves funcions, essent no obstant inamovibles a partir del primer any del seu comès.

Art. 7. Les plantilles de funcionaris de la Generalitat de Catalunya, seran:

Plantilla de Personal Administratiu.

Plantilla de personal Tècnic en els diferents rams de l'administració.

Plantilla de Personal Tècnic i Facultatiu.

Plantilla de Personal docent.

Plantilla de Personal Subaltern.

Plantilla de Personal Obrer.

Art. 8. Als efectes administratius i tècnics, cada Departament o Secció, si ho creu precís, es regirà per un Reglament interior, adequat a les respectives especialitats, en el que es fixarà, les atribucions i deures dels Caps o Encarregats, i dels empleats a les seves ordres.

CAPÍTOL IV

Escalafons

Art. 9. Anualment es formaran i publicaran en el Butlletí Oficial de la Generalitat, els escalafons de les citades plantilles de personal, amb relació del personal, classificat per Categories, dintre de les mateixes, per ordre d'antiguitat. Aquestes relacions, es faran amb referència al personal existent en els diversos Departaments, el dia 31 de desembre.

Continuaran, amb referència a cada empleat les següents dades: Nom i cognoms, ingrés al servei de la Generalitat, presa de possessió en el càrrec que exerceixi, i antigüetat en la categoria actual.

Art. 10. Es formaran així mateix, escalafons del personal excedent, en els que es farà constar: la data d'excedència, i aquella en que fineixi, quan sigui possible fixar-la.

Art. 11. A l'Escalafó de la Plantilla del Personal Administratiu, hi constaran tots els funcionaris que en diversos Departaments o Seccions tècniques, facultatius o docents, prestin servei administratiu.

Art. 12. A l'Escalafó de personal tècnic en els diferents rams de l'Administració, hi constaran tots els funcionaris als quals se'ls hagués exigít el títol corresponent per a l'ingrés o exercici del càrrec.

Art. 13. A l'Escalafó de personal tècnic, hi constaran tots els funcionaris, les funcions auxiliars de caràcter tècnic dels quals, hagi fet precisa la possessió dels corresponents coneixements tècnics en relació al càrrec.

Art. 14. A l'Escalafó de personal docent, hi constaran tots els funcionaris, als quals se'ls hagués exigít el corresponent títol docent, per a l'exercici del càrrec que desempenyen.

Art. 15. A l'Escalafó del personal subaltern hi constaran tots els funcionaris que no constin, en les anteriors denominacions de les abans citades plantilles, i serà format per tots els obrers especialitzats o no, i que percebeixin cabals de la Generalitat, tant si els perceben per jornal, setmanal o mensual.

Art. 17. L'ingrés a l'Escalafó serà per l'última categoria, automàticament, en ésser aprovats per oposició o concurs.

Entre els aprovats que tinguin la mateixa puntuació, tindran mèrit preferent, els que hagin aprovat estudis en les Escoles d'Administració Pública de la Generalitat.

Art. 18. Les vacants a l'Escalafó es cobriran per antiguitat.

CAPÍTOL V

Classificació per categories

Art. 19. Per tal d'unificar els Escalafons, i d'acord amb les orientacions donades pels Organismes superiors de la Generalitat, s'estableixen en el Personal Administratiu set categories, a les quals, s'adaptin, en sou i categoria, els funcionaris dels cossos tècnics, facultatius, docents i subalterns.

Personal administratiu

Auxiliar segon.....	5.000 Ptes.
Auxiliar primer.....	6.000 ,, .
Oficial segon.....	7.000 ,, .
Oficial primer.....	9.000 ,, .
Cap Negociat segon.....	11.000 ,, .
Cap Negociat primer.....	13.000 ,, .
Cap Secció.....	16.000 ,, .

Personal Tècnic

Enginyer Cap, Arquitecte Cap; equiparat a Cap de Secció.

Enginyers, Arquitectes; equiparat a Cap de Negociat.

Ajudant aparellador; equiparat a Oficial primer.

Delineant primer; equiparat a Auxiliar primer.

Delineant segon; equiparat a Auxiliar segon.

Servei Meteorològic

Director; equiparat a Cap de Negociat de segona.

Meteoròleg; equiparat a Oficial primer.

Ajudant de Meteoròleg i Radiotelegrafista; equiparat a Oficial segon.

Observador del Montseny (Turó de l'Home); equiparat a auxiliar primer.

Auxiliar d'oficina; equiparat a Auxiliar segon.

Ordenança de guàrdia i encarregat del Laboratori d'Aparells; equiparat a Subaltern (4.500).

Personal docent

ESCOLA DEL TREBALL

Classes diurnes: Mestres, 6.000 pessetes.
Classes nocturnes: Mestres, Curs 9 mesos.
1 hora setmanal de classe, 650 ptes. a l'any.
2 hores setmanals de classe, 1.150 íd., íd.
3 hores setmanals de classe, 1.550 íd., íd.
4 hores setmanals de classe, 1.900 íd., íd.
5 hores setmanals de classe, 2.200 íd., íd.
6 hores setmanals de classe, 2.500 íd., íd.
7 hores setmanals de classe, 2.750 íd., íd.
8 hores setmanals de classe, 3.000 íd., íd.
9 hores setmanals de classe, 3.250 íd., íd.
10 hores setmanals de classe, 3.500 íd., íd.
11 hores setmanals de classe, 3.750 íd., íd.
12 hores setmanals de classe, 4.000 íd., íd.

Auxiliars tècnics de professors: 12 hores a la setmana, 2.000 pessetes a l'any.

Professor adjunt de dibuix: 12 hores de classe setmanal, 2.000 pessetes a l'any.

Auxiliars de dibuix: 12 hores de classe a la setmana, 1.500 pessetes a l'any.

Auxiliars de pràctiques: 12 hores de classe a la setmana, 1.200 pessetes a l'any.

Els mestres de tallers de classes diurnes que es dediquin a l'ensenyament tindran el mateix sou i la mateixa categoria que els professors orals.

Els professors orals de classes diurnes dels demés organismes culturals de la Generalitat, equiparen llurs consignacions a les del personal tècnic, en relació al número d'hores de classe assignades a llurs càtedres.

Per tal de fer possible l'accés al professorat d'aquestes classes d'elements prestigiosos en el camp de la cultura, sense gravar excessivament el Pressupost es farà solament per al personal docent les excepcions d'acord amb els articles 3, 75 i 100.

Personal Facultatiu i sanitari

Metges, Farmacèutics i Veterinaris: equiparats a Oficial primer.

Practicants, Llevadores, Imfermeres amb títol i Imfermeres en Cap: equiparats a Auxiliar primer.

Preparadors, Ajudants de Laboratori i Imfermeres: equiparats a Auxiliar segon.

Educadors del Grup Benèfic, Ordenances, Porters, Vigilants, Vetlladors i Imfermeres suplents que no hagin fet oposicions: equiparats a Subalterns (4.500).

El Metge degà de cada Servei, percebran 1.000 pessetes més sobre el sou establert.

Servei de Recaptació de Contribucions

Recaptador: equiparat a Cap de Negociat segon.

Caixer efectiu: equiparat a Oficial primer.

Cobrador o Caixer Auxiliar: equiparat a Oficial segon.

Cobrador de carrer en propietat i cobrador de Cèdules: equiparat a Auxiliar primer.

Cobrador Aspirant: equiparat a Auxiliar segon.

Tant els Cobradores, com els Caixers i Recaptadors, gaudiran d'un plus anual de 600 pessetes, en caràcter d'indemnitació per a pèrdues de moneda.

Personal subaltern

Conserge: equiparats a Auxiliar primer.

Subaltern qualificat: equiparats a Auxiliar segon.

Uixers, Ordenances: equiparats a Subaltern (4.500).

Personal Sanitari o de neteja (4 hores diàries) 2.000 pessetes anuals.

Ordenança qualificat és el que per exercir el seu càrrec, necessita posseir determinats coneixements, manuals o tècnics.

El personal sanitari o de neteja, serà sempre compost per equips de dones.

Els càrrecs de Majordom o Caps de Cerimonial, seran de lliure nomenament dels Consellers o del Govern, i independentment de la categoria que personalment tinguin, disfrutaran d'una gratificació per representació, de 1.000 pessetes anuals.

Personal Obrer

Essent totalment impossible adaptar aquest personal, a les categories generals, quedarà adaptat el personal obrer a unes categories que simplifiquen extraordinàriament l'estructura de l'actual Escalafó.

Obrers A.....	4.000 Ptes.
Obrers B.....	4.500 ,, .
Obrers C.....	5.000 ,, .
Obrers D.....	6.000 ,, .
Obrers E.....	7.000 ,, .
Contramestres A.....	6.000 ,, .
Contramestres B.....	7.500 ,, .
Contramestres C.	Sous que actualment gaudeixen. Categoria a amortitzar.

Personal Obrer d'Obres Públiques

Peons.....	3.000 Ptes.
Fogainers.....	4.000 ,, .
Xofers, Maquinistes Zeladors.....	5.000 ,, .
Queden compromesos en la categoria d'Obrers A: Manobres, Mossos, Mossos d'Imprenta, Rentadors de Cotxes, Engrassadors, Marcadors d'Imprenta, Porters, de Garatge, Provers i Aguantadors d'Original.....	4.000 ,, .
Obrers B: Mossos Piscina, Plegadors, Minervistes, Teixidors, Maquinistes de segona, Mossos de Quadra, Minyons, Auxiliars funerària, Rebosters, Espardenyers, Estorers, Carreters, Vigilants, Camillers, Ajudants ferrador, Jardiners, Pagesos agricultors.....	4.500 ,, .
Obrers C: Xofers, Mecànics, Coixers, Ferradors, Maquinistes de primera, Caixistes d'impremta, Sabaters, Pintors, Lampistes, Electricistes, Paletes, Ebenistes, Manyans, Fusters, Ceramistes, Enquadernadors, Cambres, Litògrafs, Picapedrers-Marbristes, Sastres, Forners, Teixidors a mà, Pastors, Fogainers, Telefonistes, Fonedors, Modelistes, Guixaires, Impressor de Cecs.....	5.000 ,, .
Obrers D: Correctors de proves, Ajudant de fonedor de monotip.....	6.000 ,, .
Obrers E: Monotips, Linotips, Teclats i i Fonedors.....	7.000 ,, .
Contramestres A: Encarregats de tota la classe d'obers compresos a la sèrie C. (menys cap de sastreria, cap de tallers de reparacions d'automòbils i cap de tallers mecànics que queden compresos en la sèrie contramestres B).....	6.000 ,, .
Contramestres B: Cap tallers mecànics, cap taller fusteria, íd. ceramistes, íd. fonedors, íd. mecànics de monotip i linotip, íd. ebenisteria, íd. correctors i íd. sastreria.....	7.500 ,, .
Contramestres C: Queden compresos en aquesta categoria tots els sous superiors als de la categoria contramestres B. Aquests sous seran respectats, però a mesura que s'amortitzin s'adaptaran a la categoria anterior.	

Art. 20. Els funcionaris, sigui quina sigui llur categoria, que prestin servei per hores la valor de cada hora de treball, serà la corresponent a una hora de la jornada ordinària en llurs categories més un 25 per cent d'augment.

CAPÍTOL VI

Gratificacions i Hores suplementàries

Art. 21. Queden suprimides totes les gratificacions que no siguin decretades en caràcter general. S'exceptuen d'aquesta supressió les abonades en concepte de representació als majordoms i Metges Degà o Directors d'Establiments Benèfics.

Art. 22. Hores suplementàries: Un cop fixat l'horari normal de treball de les oficines i altres organismes, d'acord amb els Reglaments derivats d'aquest Estatut, i d'acord amb les normes generals d'horari fixades en el present Estatut, les hores suplementàries seran considerades de caràcter extraordinari i per tant, satisfetes amb el 50 per cent d'augment. (Si sobrepassen de les 12 de la nit, o siguin diumenges i dies festius), seran abonades amb un 75 per cent al personal obrer.

Art. 23. Això no obstant, les hores extraordinàries no podran excedir de dues hores diàries i per un termini màxim de trenta dies.

Art. 24. En cas de que les hores extraordinàries a efectuar diàriament, excedeixin del termini de trenta dies, es considerarà el servei com a semi-permanent, i deurà fer-se per personal eventual, nomenat per tres mesos (nomenament prorrogable per una sola vegada), o decretar la creació d'un nou servei efectiu.

El personal nomenat eventual o temporer, per aquest motiu, no podrà al·legar cap dret de preferència per a l'ingrés a Escalafó.

Art. 25. El treball extraordinari que pugui haver-hi en una oficina, secció o departament es portarà a terme per tot el personal de la mateixa, per torn i ordre rigorós.

CAPÍTOL VII

Substitucions i interinitats

Art. 26. Quan un funcionari calgui que cessi temporalment, qualsevulla que sigui la causa que ho motivi la seva substitució correspondrà amb caràcter de suplència al funcionari més antic de la categoria immediata inferior.

Art. 27. Per a successius nomenaments de càrrecs administratius, facultatius, tècnics, i quan es tracti de places d'ascens, també els de càrrecs subalterns, a comptar de la vigència d'aquest Estatut, les interinitats per a exercir els esmentats càrrecs, no podran ésser adjudicades a personal extern del Cos de Funcionaris de la Generalitat; caldrà que siguin aprovades pel Govern, i no podran durar més de sis mesos, acabats els quals sense haver estat aprovada llur conversió en efectives, si el Govern no ratifica els nomenaments interins, quedaran automàticament anul·lats tots els efectes, la qual anul·lació, l'Oficina encarregada de tramitar els afers de personal, incl·ludiblement la comunicarà a l'interessat i a l'Interventor. Aquesta ratificació s'haurà de repetir cada vegada que es vagin complint successivament els sis mesos.

TÍTOL II

Provisió de càrrecs administratius

CAPÍTOL I

Art. 28. Els càrrecs administratius seran proveïts de la següent manera:

El de Cap de Secció, per dos torns: primer: oposició lliure entre lletrats; i segon: oposició entre Caps de Negociat, lletrats, també.

El de Cap de negociat primer, per quatre torns: el primer i el tercer d'oposició lliure; el segon i el quart d'oposició entre Caps de Negociat de segona.

El de Cap de Negociat segon, per tres torns: antiguitat, oposició entre Oficials primers i oposició lliure, o concurs de mèrits entre Oficials primers, segons es determini en cada cas.

El d'Oficial primer, per dos torns: antiguitat i oposició entre Oficials segons.

El d'Oficial segon, per dos torns: oposició lliure entre auxiliars, o concurs examen entre auxiliars que reuneixin les condicions requerides.

Els càrrecs d'Auxiliar segon seran proveïts per oposició lliure, en la que regirà com a mínim el programa fixat amb caràcter general per a tots els departaments, i caldrà acreditar saber escriure a màquina.

Tindran dret preferent els subalterns que acreditin posseir les aptituds necessàries per al bon desenvolupament del càrrec d'Auxiliar.

No obstant, en les oposicions que es celebrin, podrà reservar-se fins a un cinquè de les vacants, per a llicenciats de l'Administració Pública, fills i orfes d'Empleats de la Generalitat i becariats d'Establiments d'Ensenyament Superior Tècnic o Mitjà, que hagin seguit llurs estudis amb aprofitament.

Art. 29. Per a ocupar càrrec del primer grup serà indispensable, segons l'índole de la funció o servei, posseir títol d'Advocat o altre de facultat Universitària, Enginyer o Arquitecte, o Intendent Mercantil.

No obstant, podran ésser admesos a oposició en el quart torn per a la provisió de places de Cap de Negociat primer, els Caps de Negociat segon que portin almenys quatre anys d'antiguitat en la seva categoria, o deu anys de serveis efectius.

Art. 30. Per a obtenir càrrecs del grup segon s'haurà d'acreditar haver cursat els corresponents estudis a l'Escola d'administració Pública, formar part per oposició lliure del Cos de Secretaris d'Ajuntament o del d'Interventors, posseir el títol de Director d'Indústries, Pèrit Mercantil o altre equivalent exigít per disposició reglamentària, o, si la funció ho justifica, reunir les condicions requerides per a l'ingrés en el grup primer.

Art. 31. No es podrà ascendir a una categoria superior sense haver portat almenys dos anys de serveis efectius en la immediata inferior, excepció feta dels funcionaris que portin més de vint anys de serveis efectius.

Art. 32. La determinació dels torns de provisió es farà per l'ordre en que s'haguessin produït les vacants.

A tals efectes es considerarà produïda la vacant el dia de la publicació de la disposició que creï la plaça a proveir, o en que sigui baixa de la corresponent nòmina, l'empleat que venia ocupant-la.

Art. 33. L'ascens per torn d'antiguitat es produirà automàticament a favor del funcionari que ocupi el primer lloc de l'Escalfó en la categoria inferior, amb efectes a partir del dia en que s'hagi produït la vacant.

Art. 34. Cas de que per no existir funcionaris en condicions per a l'ascens, o per haver quedat deserts els concursos o oposicions convocades, no fos possible proveir una plaça pel torn corresponent, es procedirà a la seva provisió al torn que segueixi en l'ordre fixat.

Esgotats els torns reglamentaris, es procedirà a cobrir les vacants per oposició lliure.

Art. 35. En cas d'ascens, es computarà l'antiguitat de l'empleat ascendit en el nou càrrec, o se li abonarà la que correspongui de la que tenia en l'anterior, establint-se una proporció amb la dita antiguitat i els sous bàsics dels dos càrrecs.

Art. 36. Cas de que després de dues convocatòries, no fos possible procedir a la provisió de totes les places vacants, per no presentar-se aspirants que reuneixin les condicions exigides, es procedirà a convocar oposició lliure.

Art. 37. Per als ascensos per torn d'antiguitat, l'interessat caldrà que acrediti prèviament la seva suficiència i no tenir nota desfavorable en el seu expedient personal.

El mateix examen de suficiència hauran d'efectuar els funcionaris que ascendeixin per concurs de mèrits.

Art. 38. Per a cobrir les vacants en les plantilles de personal tècnic, docent, i facultatiu, l'ascens serà per ordre rigorós d'antiguitat, previ examen de suficiència, de la categoria immediatament inferior, en primer torn; de segon torn, s'obrirà concurs de mèrits i aptituds en el personal de categoria immediata inferior. De no poder ésser cobertes les vacants, es convocarà oposició lliure.

Art. 39. Per a cobrir les vacants que es produeixin en l'Escalfó de personal subaltern, es farà per rigorós ordre d'antiguitat, si alguna d'elles requereix coneixements especials, que no estessin a l'abast del subaltern a qui toqui ascendir, s'obrirà concurs de mèrits i aptituds entre els demés.

Art. 40. El dret a l'ascens és renunciable si bé no es perdrà el de prioritat per a successius ascensos.

Art. 41. Quan en l'ascens per antiguitat fossin dos o més que reunissin aquesta mateixa condició, serà tingut en preferència el que mtjançant concurs-oposició acrediti reunir més condicions per al bon desempeñy del càrrec.

Art. 42. Per a la provisió de places en els tallers de la Generalitat, s'observarà el que determina l'ur Reglament respectiu, previ examen, però, de suficiència.

CAPÍTOL II

Oposició, Concurs, Concurs-Oposició, Escola especial

Art. 43. Els Tribunals d'oposició i examen per a l'ingrés i ascens, estaran integrats per funcionaris del Departament designats per meitat, pel Conseller respectiu; per l'Associació professional de Funcionaris, i per Professors d'Establiments d'ensenyament oficial designats pel Claustre respectiu.

Entre els funcionaris que formaran Tribunal, un, quan menys, serà de la mateixa Categoria de la plaça a cobrir.

Art.44. Quan s'exigeixi títol facultatiu, podrà també formar part del Tribunal un representant del Col.legi Professional designat per la Junta Directiva del mateix. I la meitat més un, com a mínim, dels membres del Tribunal, hauran d'estar en possessió del títol que s'exigeix.

En tot cas formarà part del Tribunal, un funcionari del Departament pertanyent al primer grup.

Art. 45. En totes les oposicions, hi haurà com a mínim dos exercicis, un oral i un altre escrit.

Els exercicis orals, s'efectuaran en públic, i els escrits seran així mateix exposats al públic.

Uns i altres seran anunciats oportunament i la qualificació de cada un es farà pública.

En els concursos, el Tribunal, en el seu fall, farà menció expressa dels mèrits dels aspirants i en especial dels que determinin la proposta formulada.

Fets els exercicis, qualsevulla que sigui llur classe, el Tribunal en votació secreta, procedirà a l'aprovació o desaprovació dels que hagin fet els aspirants; de seguida i en un altre votació secreta, classificarà per ordre de mèrits els opositors aprovats i donarà compte del resultat al Govern, el qual estarà obligat a nomenar el que ocupi el primer lloc, en cas de tractar-se d'una sola vacant, o els que ocupin els preferents llocs en nombre igual al de vacants.

Art. 46. El dictamen dels Tribunals censors de les oposicions o concursos per a la provisió de places, es concretarà a l'exclusiva proposta, per tal d'omplir la vacant o vacants a les quals es refereix la convocatòria, i s'hi farà constar un extracte de serveis, treballs i mèrits dels concursants o opositors.

Art. 47. En eñs concursos la proposta serà raonada, i s'hi expresaran els mèrits de cada un dels aspirants.

Art. 48. La presa de possessió de càrrecs de tota mena, serà concedida pel cap Superior de cada Departament, secció o organisme.

Art. 49. El termini a prendre possessió, serà de trenta dies, excepte en els càrrecs que requereixen prestació de fiança, en el que serà de cinquanta dies.

Els esmentats terminis podran ésser prorrogats per doble temps del fixat, mitjançant causa degudament al·legada i provada.

L'ampliació haurà de fer-se per Ordre del Departament respectiu.

Art. 50. Passats aquests terminis sense que l'interessat s'hagi possessionat del càrrec, i sempre que no sigui per malaltia o causa molt justificada, caducarà el dret de possessió.

Art. 51. Els empleats de nou nomenament, començaran a percebre llurs havers i adquiriran antiguitat per a tots els efectes que aquesta produeixi, des del dia, àdhuc, en que comencin a prestar servei.

Art. 52. Els ascendits començaran a percebre els havers corresponents al nou càrrec i a adquirir-hi antiguitat, des de la data en que sigui acordat l'ascens.

Art. 53. L'empleat podrà ésser traslladat de Departament, previ acord dels Consellers, al qual acord, caldrà que signi la conformitat el Cap del govern.

Art. 54. Per tal de garantir la preparació dels futurs funcionaris de la Generalitat, s'exigirà per a l'ingrés a càrrecs administratius haver cursat els corresponents estudis a l'Escola d'Administració Pública, excepte en els casos en que perdisposició legal i reglamentària, s'exigís títol facultatiu.

Art. 55. Per tal de facilitar als futurs funcionaris no residents a Barcelona, els estudis a l'Escola d'Administració, s'editaran uns cursets que seran enviats per correspondència als que ho sol·licitin i pretenguin l'ingrés amb el ben entès que sota cap motiu i causa els estudis per correspondència seran considerats menys meritoris que els portats a cap en les aules de l'Escola.

Art. 56. Es procedirà a nomenar una ponència en la que tingui intervenció l'Associació de Funcionaris, per tal d'elaborar un pla de reorganització de l'Escola d'Administració Pública, a base de donar als estudis de la mateixa, caràcter predominantment pràctic de preparació per a l'exercici de càrrecs administratius, encomanant l'ensenyament en caràcter general, a funcionaris i exfuncionaris d'aptitud provada, i posant el seu pla d'ensenyament en relació amb les noves modalitats del dret públic que són conseqüència del règim autonòmic.

CAPÍTOL III

Permutes

Art. 57. Les permutes de Càrrec o destí dintre del mateix escalafó i categoria, seran autoritzades per ordre del Departament, previ informe dels Caps immediats dels sol·licitants.

Art. 58. Les permutes entre funcionaris d'Escalafons i Categories diferents podran ésser autoritzades, sempre que previ examen de suficiència, acreditin posseir els dos permutants els coneixements necessaris per al càrrec que recíprocament desitgen permutar.

En aquest cas i als efectes de drets passius, es computarà el temps que venien exercint en el càrrec anterior proporcionalment al sou que percibien i al que els toqués percebre amb motiu de la permuta i canvi de càrrec, sempre que el sou sigui diferent.

TÍTOL III
Drets del funcionari
CAPÍTOL I

Associació - Igualtat de sexes - Inamobilitat
Excedències - Vacances - Llicències
Maternitat - Càrrecs de representació popular
Assistència mèdica - Jubilació

Art 60. Els funcionaris, d'acord amb l'article 41 de la Constitució de la República, podran constituir-se i es constituïran en una Associació professional de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya.

Art. 61. S'establirà la igualtat de drets entre els funcionaris d'ambdós sexes, sense perjudici dels avantatges especials a les funcionàries en estat de maternitat.

Art. 62. Els funcionaris de la Generalitat seran inamovibles, i tan sols podran ésser destituïts del seus càrrecs per falta greu taxativament, prevista per la Llei o aquest Estatut, i acreditada en expedient que s'incoarà al·fecte, instruït per funcionaris que no pertanyin al mateix departament, secció o organisme que l'expedientat, amb audiència de l'interessat, i per fall d'un Tribunal compost per un funcionari de l'Escalafó i categoria que pertanyi, un altre anomenat per l'Associació Professional de Funcionaris i el tercer pertanyent al Departament Tècnic de Lletrats.

Art. 63. Contra el fall reicagut, es podrà interposar recurs contenciós administratiu.

Art. 64. Quan per fall del Tribunal Contenciós-Administratiu, recaigui la destitució d'un funcionari, li seran abonats tots els sous no percebuts durant el temps que hagi estat destituït. I sense pèrdua dels drets que per la seva antiguitat tingués adquirits per als efectes passius.

Art. 65. Els funcionaris gaudiran gratuïtament i per part de la Generalitat, d'un servei d'Assistència Clínica i Mèdica.

Art. 66. D'acord amb l'article 41 de la Constitució de la República, els funcionaris tenen absoluta llibertat política i religiosa.

Art. 67. Tot funcionari tindrà dret a un mes de vacances, amb percepció d'haver, cada any durant el tercer trimestre. Cas de que les necessitats del servei privessin de gaudir-les, aquestes vacances seran acumulades a l'any següent.

El funcionari que justifiqui la necessitat d'avançar o endarrerir la data del dret de vacances, li ho serà concedit, sempre que no en pateixi i d'una manera provada el bon desenvolupament del servei que desempenya.

Art. 68. Tots els funcionaris, qualsevulla que sigui llur categoria, gaudiran del dret de jubilació i de drets passius, disfrutaran també d'aquest dret tots els funcionaris que en el moment del seu cesse, per la causa que sigui, portin deu o més anys de servei, bé siguin consecutius, bé en diversos períodes de temps que sumin la dita quantitat d'anys. Solament, i com a única excepció, no podran gaudir d'aquests drets els funcionaris que hagin estat objecte per part dels Tribunals de Justícia, de sentència condemnatòria en matèria criminal (delcte comú), perdent l'ús dels seus drets civils (sempre que no sigui per delictes d'opinió).

Art. 69. Es podrà concedir llicència fins al termini de tres mesos improrrogables i sense sou. Aquests tres mesos podran ésser seguits o alternats. La concessió de llicències podrà ésser suspesa quan les necessitats del servei ho exigeixin.

Art. 70. Quan les necessitats del servei ho exigissin el Conseller podrà donar per acabada tota mena de llicències en curs. Els empleats que gaudissin de la mateixa hauran de reintegrar-se al servei en el terme de tres dies, a partir de la publicació o notificació de la corresponent ordre. No obstant, es tindrà en compte la impossibilitat de comparèixer per malaltia, distància o altra causa justificada.

Art. 71. Cas de malaltia, degudament justificada, es concedirà a l'empleat llicència pel terme màxim d'un any amb percepció d'haver.

Es procedirà trimestralment i sempre que es consideri convenient a la comprovació de si persisteix la malaltia al·legada.

Transcorregut l'esmentat termini, el funcionari passarà a la situació d'excedència, que serà considerada forçosa únicament als efectes de preferència per al reingrés.

Art. 72. A les funcionàries que es trobin en estat de maternitat, ultra un permís anterior al deslliurament, amb haver, en el vuité mes de gestació, segons certificació de metge o llevadora que caldrà presentar, i un altre permís de 40 dies, posterior a l'esmentat deslliurament, se les concedirà, amb ja meitat del sou, una llicència d'un any per a la lactància i cura del fill sempre que ho sol·licitin.

Art. 73. Dret de Consort: Tindran dret preferent a ocupar places vacants en una població, els funcionaris, el consorts dels quals presti servei en la mateixa com a funcionari de la Generalitat o altra Entitat de caràcter públic.

No serà d'aplicació aquesta disposició quan a conseqüència, de la mateixa un dels consorts, hagués de passar a prestar servei a les ordres de l'altre.

Art. 74. Sempre que es produís el traspàs d'un funcionari, la vídua del mateix, sempre que no gaudeixi del dret de viudetat, tindrà preferència sobre les que haguessin demanat algun lloc, ja sigui de neteja, ja sigui d'algun altre treball que estés en condicions de desempenyar-lo.

El mateix dret es concedirà a la filla del funcionari que es trobi en les mateixes condicions anteriors.

Art. 75. Jubilació: La Generalitat reconeix els seus funcionaris havers passius en la següent forma.

Procedirà a la jubilació dels funcionaris:

Primer.- En caràcter forçós als 65 anys. Coma cas especial i d'acord amb l'article 3, el personal docent, tindrà com a límit d'edat per a la jubilació forçosa els 70 anys.

Segon: En caràcter voluntari sense al·legació de causa als 60 anys.

Tercer: Quan es trobi impossibilitat per malaltia o xacres o altres causes justificades no concretes en actes de servei o a conseqüència d'actes de servei.

L'escala gradual de la jubilació serà la següent:

Als 10 anys de servei: 3 dècimes del sou regulador més els quinquennis íntegres obtinguts fins a la data.

Als 15 anys de servei: 4 dècimes del sou regulador i quinquennis.

Als 20 anys de servei: 5 dècimes del sou regulador i quinquennis.

Als 25 anys de servei: 7 dècimes del sou reguladors i quinquennis.

Als 30 anys de servei: 8 dècimes del sou regulador i quinquennis.

Als 35 anys de servei: 9 dècimes del sou regulador i quinquennis.

Per sou regulador resta ben entès, el major sou de plantilla de que gaudeix el funcionari en el moment de sol·licitar la jubilació. Els impostos seran sempre a càrrec de la Generalitat. Cap jubilació podrà ésser inferior a 1.825 pessetes anuals o siguin 5 pessetes diàries.

En caràcter general cap jubilació podrà excedir de 12.000 pessetes anuals.

Art. 76. Aquestes pensions auran incompatibles amb qualsevulla altra precedent per qualsevol concepte de la Generalitat, així com de Cossos Legislatius, Estat, Província o Municipi, quan la suma de totes elles, inclosa la que correspongui per part de la Generalitat, passi de 12.000 pessetes anuals.

Art 77. Si en arribar l'edat de jubilació forçosa, el funcionari portés més de cinc anys de serveis i menys de 10, podrà continuar exercint el càrrec, fins a completar aquest termini, previ expedient de capacitat que deurà revisar-se cada any.

Art. 78. Per als efectes passius seran serveis abonables en la seva totalitat:

Primer: Els servits en qualitat de temporer o eventual a qualsevol departament, Secció o organismes de la Generalitat, de les extingides Diputacions o Mancomunitat, després de complerta l'edat de 21 anys.

Segon. Els de carrera, i en la quantia següent, als funcionaris als quals se'ls hagués exigit el títol corresponent per a l'ingrés o exercici del càrrec, quan hagin prestat en el mateix com a mínim tres anys de serveis efectius.

A) Títol de facultat universitària o escola especial d'ensenyament superior (Enginyers o Arquitectes); 8 anys.

B) Secretaris d'Ajuntament i Interventors de Cabals Públics que ho siguin per oposició, i llicenciats en administració pública; 2 anys.

C) Directors d'Indústries, professors mercantils, pèrits industrials i aparelladors; 3 anys.

Es consideraran serveis abonables també i als efectes de jubilació els efectius prestats en els Municipis catalans i que de conformitat a disposicions legals reglamentàries ho fossin pels respectius Ajuntaments.

Els Ajuntaments de Catalunya, hauran de reconèixer també a llurs funcionaris en procedir a llur jubilació, els serveis efectius abonables que haguessin prestat a la Generalitat. En un i altre cas, l'haver passiu serà satisfet per la Corporació al servei de la qual s'hagués jubilat el funcionari, i estaran a càrrec de cada entitat pública en proporció al temps que el funcionari hagués restat servei a la mateixa, i al sou que durant el dit període tingués assignat.

Art. 79. Els funcionaris que en acte de servei, o com a conseqüència del mateix, quedessin inútils per a continuar exercint llurs càrrecs, tindran dret a percebre com haver passiu, la totalitat del que

tinguessin assignat en aquell moment. Els empleats que per orbetat, mutilació, enagenació mental o ceguera, quedessin inútils per a tot treball, tindran dret com a mínim a l'haver passiu del 80 per cent del sou regulador si portessin més de 25 anys de serveis abonables. En altre cas, percebran la meitat del sou regulador.

Art. 80. Com a cas especial, es respectaran els drets adquirits pels funcionaris resecte a quinquennis i jubilacions, segons el reglament pel qual actualment es regeixen, reservant-los-hi el dret agaudir dels beneficis que els hi assenyala el present Estatut si els creuen més beneficiosos.

Art. 81. Excedències: Les excedències seran forçoses o voluntàries. Seran forçoses:

Primer. Les produïdes per variació total o parcial de la plantilla.

Segon. Per exercici d'un càrrec públic de nomenament del Govern o d'elecció popular, incompatible per raó legal o de residència amb el compliment del deure com a funcionari.

Art. 82. El temps d'excedència forçosa serà computable als efectes d'ascensos, augments graduals i drets passius. Els excedents forçosos i que durant el temps que estiguin en aquesta situació els correspongués ascendir per torn d'antiguitat, es consideraran possessionats en el nou càrrec en la data d'ascens, continuant en excedència.

Art. 83. Els excedents forçosos per reforma de plantilla tindran dret al reingrés de les primeres vacants que es produeixin en llur escalafó i categoria. En cas d'excedència forçosa per reforma de plantilla, el funcionari gaudirà del 80 per 100 de l'assignació percebuda; si l'excedència és per exercici de càrrec per elecció popular o altre que no sigui retribuït tindrà dret al 80 per 100 del sou efectiu, i si es retribuït en quantitat inferior a l'esmentat 80 per 100 tindrà dret a que se li aboni la diferència.

Art. 84. Si no fos possible el reingrés, a l'excedent forços, al cap d'un any per no produir-se vacant o amortitzar-se les produïdes, tindrà dret per aquesta causa a ocupar vacants en els escalafons de serveis anàlegs, sense distinció de departaments. Els excedents forçosos tindran preferència sobre els voluntaris per al reingrés; entre els de la primera classe seran preferits els que ho siguin per reforma de plantilla.

Art. 85. Els excedents reingressats hauran de començar a prestar servei dins els termes possessoris, i en cas contrari, s'entendrà que renuncien a tots els seus drets com a funcionaris i seran donats de baixa definitivament de l'escalafó, sense perjudici dels drets passius que poguessin haver adquirit.

Art. 86. Excedència voluntària.- Es concedirà a petició de l'interessat l'excedència voluntària per un màxim de tres mesos, prorrogables mitjançant nova sol·licitud. Aquesta excedència serà ampliable fins a la meitat dels temps de serveis prestats.

Art. 87. L'excedència voluntària serà sense retribució de cap mena, ni dret a comptar temps pels quinquennis i drets passius. No seran baixa en l'escalafó, però tindran el dret de cobrir les vacants que es produeixin en els de la mateixa categoria que tenia en declarar-se l'excedència.

CAPÍTOL II

Viduetat - Orfenesa - Pensió de supervivència

Pensions de socorsos - Pagues de gràcia

Art. 88. La concessió i regulació dels drets passius serà de la competència exclusiva del Departament de Finances.

Art. 89. En cas de traspàs d'un funcionari, si aquest deixa vidua, aquesta gaudirà dels tres quarts dels drets passius guanyats per aquell fins i mentre no contregui nou matrimoni, sempre que no estigüés separada del marit ewn ocórrer la mort, i sempre que el matrimoni s'hagués efectuat abans de complir el funcionari 60 anys d'edat.

En cas de deixar solament fills menors, aquests gaudiran de la meitat dels drets passius que corresponien a llur pare.

Art. 90. La viduetat passarà, en cas de traspàs o nou matrimoni de la vidua, als fills, sempre que els homes no depassin l'edat de 18 anys i les dones la de 21, o bé hagin contret matrimoni amb anterioritat a aquest límit d'edat. En el cas comprès en aquest article els fills gaudiran de la meitat dels drets passius que corresponien a llur pare. Cas de concórrer diversos fills la pensió els serà abonada per parts iguals. La pensió parcialment extingida s'acrerà als demés pensionistes.

Art. 91. En el mateix sentit es procedirà per la regulació del dret de viduetat i orfenesa, en el cas de traspàs d'un jubilat.

Art. 92. Supervivència.- Essent el fonament de les pensions de supervivència el deure d'assistència als familiars dels funcionaris, es considera amb dret a gaudir d'aquesta pensió:

A) Els pares sexagenaris que manquin de recursos propis.

B) La germana soltera que hagués viscut constantment en companyia del funcionari traspassat.

Art. 93. La quantia de la pensió serà la següent:

Primer. La tercera part dels drets passius guanyats pel funcionari, quan siguin dos que hagin de gaudir d'aquesta pensió.

Segon. La quarta part dels drets passius guanyats pel funcionari, quan sigui un sol familiar que hagi de gaudir-ne.

Art. 94. Cessarà el dret de percepció d'aquesta pensió de supervivència, sempre que els beneficiats posseeixin béns de fortuna suficients per a atendre decorosament llur subsistència.

Art. 95. Els funcionaris que en morir, no portessin 10 anys de serveis abonables, causaran a favor de les persones esmentades en els articles 89 i 90 un socors d'una sola vegada, equivalent a mitja anualitat del sou regulador de 1 a 5 anys de serveis, una anualitat dels 5 als 7, i una i mitja als dels 7 als 10.

Art. 96. Si algun funcionari no arribés als anys mínims que fixa l'escala, en cas de traspàs s'abonarà a la seva família esmentada en l'article 92, tres pagues completes de supervivència i mitja paga més per cada any de servei.

Art. 97. El dret a pensió és incompatible amb el socors per una sola vegada, però previ acord de tots els interessats, podrà optar-se per aquest quan l'interessat tingui dret a pensió.

Art. 98. En casos de provada necessitat haurà de concedir-se al funcionari l'avenç d'una o dues pagues a reintegrar en un any sense devengar interessos de cap mena.

TÍTOL IV **Incompatibilitats** **CAPÍTOL I**

Art. 99. *Incompatibilitat*. - Els càrrecs de funcionaris de la Generalitat seran incompatibles:

Primer. Amb qualsevol funció pública de caràcter permanent retribuïda amb sou, o gratificació, amb càrrec als Pressupostos dels Cossos legislatius, Generalitat, Estat, Província, Ajuntament i altres Corporacions de caràcter públic, encara que s'exerceixin interinament o eventualment, en comissió o com a temporer, o amb drets o honoraris fixats per aranzel.

Segon. Amb qualsevol càrrec judicial.

Tercer. Amb la intervenció en concepte de propietat, director, assessor, dependent o qualsevol altre anàleg en agències de negocis domiciliades o que gestionin assumptes en el territori català.

Quart. Amb qualsevol càrrec o ocupació que per raó de residència, horari de treball o altre motiu no permeti exercir les funcions del càrrec amb la intensitat deguda.

Cinquè. Les determinades amb caràcter especial per disposicions reglamentàries.

Art. 100. La incompatibilitat del número primer no s'entendrà extensiva al professorat de les institucions oficials d'ensenyament superior, secundari i professional o especial, sense perjudici de la que determinen els números quart i cinquè.

El professor que durant el dia exerceixi una funció dependent d'un Organisme Oficial amb dret a plantilla, no podrà gaudir dels drets passius, però sí, del dret de quinquennis.

Art. 101. El funcionari que en el moment de l'aprovació de la present Llei, es trobés en algun cas d'incompatibilitat dels abans assenyalats, escollirà entre els càrrecs que tingui, el de la seva conveniència, i cessarà immediatament en els altres.

TÍTOL V **CAPÍTOL I**

Dietes - Indemnitzacions - Quinquennis

Art. 102. *Dietes*. - Els funcionaris que en compliment de serveis hagin de traslladar-se temporalment o accidentalment fora de la localitat on ordinàriament presten llurs serveis, gaudiran en concepte de dietes:

Categories de Cap de Caps de Secció a Caps de Negociat segon i similars: 30 pessetes i despeses de viatges.

Categories d'Oficials primer i segon i similars: 25 pessetes i despeses de viatge.

Totes les altres categories, àdhuc obrers i peons: 10 pessetes i despeses de viatges.

Art. 103. *Quinquennis*.- Com a premis de serveis d'antiguitat, cada cinc anys hi haurà automàticament un augment de sou en qualitat de quinquenni. Aquests quinquennis seran graduats a raó de la sisena part de sou que tingui assenyalat en plantilla el funcionari, en el moment de vèncer el quinquenni. Aquests quinquennis es repetiran fins a aconseguir un augment total d'un cinquanta per cent sobre el major sou gaudit.

El personal que actualment gaudeixi règims diferents de quinquennis, se'ls respectarà els que perceben, però s'entendran aplicats els que assenyalen aquests Estatuts.

Art. 104. Cap empleat no podrà percebre, deduïts els augments graduals per raó dels quinquennis, una retribució anual que excedeixi del doble del sou bàsic de la seva categoria.

Als dits efectes es computaran totes les quantitats percebudes com primes d'estímul, participació en recaptació, honoraris o drets facultatius per direcció d'obres, costes judicials, dietes d'assistència o per qualsevol altre concepte no exceptuat expressament.

Art. 105. *Indemnitzacions*.- Cas d'ésser traslladat a qualsevol lloc de Catalunya un funcionari, les despeses que això representa són a càrrec de la Generalitat.

Art. 106. Els funcionaris, la naturalesa del treball dels quals els obligui a traslladar-se lluny de la seva localitat o els obligui a despeses de transport, ja siguin derivades del servei de la casa, dins o fora de la ciutat o localitat on resideixen, els serà lliurat un carnet o passi gratuït per a tramvies, autoòmnibus, o ferrocarril, segons s'escaigui, o en cas contrari, aquestes despeses seran abonades. Per exemple: servei d'ordenances i de personal d'Obres Públiques, Maquinària i Carretera.

Art. 107. Quan els serveis, la naturalesa dels quals obligui a canviar la roba, els uniformes, vestits de treball i altres accessoris són a càrrec de la Generalitat.

Art. 108. El funcionari de menys de 7.000 pessetes de sou que tingui família constituïda, li serà reconegut sobre el sou, i per cada fill, un 5 per 100 més d'augment, però per tots conceptes mai no podrà percebre un augment superior al 25 per 100 del sou bàsic.

TÍTOL VI **Retenció del sou** **CAPÍTOL I**

Art. 109. Sols es podrà retenir el sou en la quantia que assenyalen les Lleis, Decrets vigents dictats pel Govern de la Generalitat de Catalunya.

TÍTOL VII **Deures del funcionari** **CAPÍTOL I**

Art. 110. Els funcionaris prestaran els serveis que els Caps de Secció, Servei o Dependència organitzaran lliurement amb el personal de que disposin, de conformitat amb les condicions individuals de cadascun. Serveis que estaran sempre d'acord amb la condició de funcionari al servei de la Generalitat.

Art. 111. Els funcionaris de la Generalitat podran ésser distribuïts, dintre de la plantilla global a què estiguin adscrits, entre els diferents serveis, sense distinció de categories.

Art. 112. L'horari serà el que fixin els Caps de Secció o de Departament, d'acord amb el Cap Superior o Conseller. No serà menor de cinc hores diàries, la jornada de treball; ni en cap Secció, Dependència o Organisme de la Generalitat, serà major de 44 hores setmanals. Totes les hores que sobrepassin a les indicades, seran considerades com a suplementàries, i per tant, abonades en conseqüència.

Art. 113. Els departaments, seccions o organismes, els serveis dels quals, per llur especial naturalesa, requereixin servei permanent, efectuaran 4 torns de 6 hores cada un, distribuïts entre tot el personal destinat a tal efecte, i sense perjudici de celebrar la festa setmanal reglamentària, establerta per a tots els funcionaris.

Art. 114. En els Departaments, Seccions o Organismes en que es faci guàrdies els dies festius, aquesta guàrdia serà recompensada amb un dia de festa entre setmana, als efectes de poder gaudir de la festa reglamentària setmanal. Tots els altres serveis que s'efectuïn fora de l'horari establert, àdhuc el repartiment de correspondència i altres serveis, serà considerat com a servei extraordinari, d'acord amb l'article 22.

Art. 115. Els serveis extraordinaris, es faran per torn i ordre rigorós.

Art. 116. Serà privatiu dels subalterns, el canviar-se llur servei de o guàrdia respectiva, mentre no en pateixi l'execució d'aquell.

Art. 117. L'horari del personal subaltern, serà el mateix del de la jornada ordinària del personal administratiu a cada Secció o Departament o Organisme de la Generalitat.

Art. 118. Els torns ordinaris de guàrdia, que la vigilància dels locals requereixi, seran combinats de manera que no es depassi el total d'hores de la jornada ordinària. Cas de no ésser possible, les hores esmerçades en aquests serveis seran considerades com a suplementàries.

Art. 119. Els funcionaris caldrà que prestin servei, els dies i hores que fixi el respectiu Cap de Secció, d'acord amb el Conseller respectiu; i hauran d'assistir puntualment a exercir llurs funcions i romandre en llurs llocs, dels quals no podran absentar-se sense el consentiment del respectiu cap immediat superior.

Art. 120. Per a prestar servei en un altre departament o lloc distint pel que foren nomenats, caldrà atènyer-se al que disposa l'article 53, a excepció que es tracti d'un servei de caràcter urgent i indiferible, en el qual cas la Conselleria estarà facultada per a ordenar el trasllat.

Art. 121. Signaran les llibretes o llistes d'assistència, en les que figuraran els noms de tots els adscrits al Departament, Secció o Oficina, les quals llibretes o llistes, seran retirades de les respectives dependències pels empleats subalterns encarregats del servei, un quart d'hora després de la fixada com a hora d'entrada.

Art. 122. L'Oficina encarregada de tramitar els afers de personal, comunicarà a la Intervenció, en acabar el mes, les faltes d'assistència comeses pels empleats, que no haguessin estat justificades pel respectiu cap immediat i sota la seva responsabilitat.

Art. 123. La intervenció descomptarà de la nòmina de l'empleat, tants dies d'haver com faltes d'assistència hagin estat comeses.

Art. 124. Les faltes d'assistència, solament seran excusables per causa de malaltia o de permís atorgat en deguda forma. La malaltia caldrà que sigui participada immediatament al cap immediat a les ordres del qual presti servei i serà forçós de remetre-li, dintre del tercer dia, baixa subscripta per un metge. Els metges de la Generalitat o Departament, donaran compte cada vuit dies del curs de la malaltia, a l'oficina o departament on presti servei el funcionari.

Art. 125. Quan l'empleat hagi acabat la llicència, o bé ja no tingui efecte la dispensa de lloc que per a la prestació de servei li hagués estat concedida, així com també si en ésser donat d'alta per haver estat malalt, deixi passar quinze dies sense presentar-se a la seva secció per a prestar servei, el cap de la dependència respectiva -que caldrà que tingui en compte l'article 136-, haurà de comunicar-ho immediatament al Conseller Cap o Cap Superior respectiu.

Art. 126. Si un funcionari, en ús de llicència o no, trobant-se absent de la localitat on presta servei, es posa malalt, se li concedirà llicència o pròrroga de llicència únicament quan acompanyi un certificat del Metge de la localitat on resideixi, certificat visat per l'Alcaldia de l'esmentada localitat i segellat per la dita alcaldia, certificat en el qual es farà constar que el peticionari és atacat de malaltia, que caldrà especificar. Sense aquest requisit, li seran descomptats els havers dels dies que no es presenti a prestar servei, i a tal efecte l'Oficina encarregada de tramitar els afers de personal ho comunicarà a la Intervenció.

Art. 127. La falta d'assistència de l'empleat, per malaltia, no podrà excedir d'un any, durant el qual percebrà el sou que li correspongui.

Art. 128. Passat aquest termini, si l'interessat no té dret a jubilació (que si n'hi té haurà de fer-se efectiva, quedarà en situació d'excedència forçosa, als efectes dels articles 82 i 84. Per als efectes d'aquest article, el funcionari serà avisat amb quinze dies d'anticipació abans que acabi l'any de la malaltia.

Art. 129. Durant les hores de servei, els funcionaris no es dedicaran a treballs estranys a l'exercici de llurs funcions, no podran absentar-se del lloc sense consentiment del cap respectiu, tenint en compte el que disposa l'article 136.

Art. 130. En cap cas els funcionaris de la Generalitat no podran intervenir com a mandataris ni en concepte de cap mena anàleg, en afers en els quals calgui intervenir o resoldre les Conselleries o Generalitat, ni acceptar donatius ni recompenses, per insignificants que siguin.

Art. 131. Els subalterns guardaran envers llurs superiors el respecte degut i els prestaran l'obediència imprescindible per al manteniment de la disciplina; però, per llur part, els superiors guardaran als subalterns la consideració necessària i respecte a la seva condició de funcionari, per tal que regnant a l'Oficina la major harmonia, puguin complir llur comesa.

Art. 132. Queda encomanat al cap de secció, negociat, dependència o servei, vetllar pel compliment del que disposen els articles d'aquest Capítol, sota la seva responsabilitat, i caldrà que

donin compte al Conseller o Cap Superior respectiu, de les transgressions que notin. Hauran de cursar, si cal, la comunicació corresponent per tal que siguin aplicades les sancions que es preveuen en el títol següent, article 140.

Art. 133. Sempre que un funcionari, afecte a un Departament, Secció o Organisme, per malaltia o altra causa justificada, no pogués portar a cap llur comesa, tal com l'indole del servei demana, passarà a un altre departament addient, amb igual categoria que tingui en el moment de contreure dita impossibilitat.

TÍTOL VIII **Sancions** **CAPÍTOL I**

Art. 134. Els empleats de la Generalitat estaran subjecte per les faltes en què incorporin en l'exercici de llurs càrrecs, o en relació amb el servei, a les responsabilitats administratives establertes en la present Llei, les quals seran exigides sense perjudici i amb completa independència de la responsabilitat civil o criminal que pels mateixos fets poguessin contreure.

Art. 135. Totes les correccions de funcionaris, tret de la d'apercibiment, seran imposades pel Conseller respectiu, prèvia instrucció d'expedient amb audiència de l'interessat. En cap cas, seran aplicables al funcionari altres correccions que les expressament previstes en aquesta Llei.

Art. 136. Seran considerades faltes comeses per funcionaris subjectes a la responsabilitat disciplinària, les següents:

Primer. *Lleus*.- El retard en el despatx dels assumptes que no perjudiquin sensiblement el servei, els que siguin conseqüència de negligència o oblit excusable, la manca d'assistència a l'Oficina durant les hores fixades, sense justificació de causa, i la manca de consideració al públic.

Segon.- *Greus*.- La indisciplina contra els superiors. La manca de consideració als mateixos amb publicitat. La falta reiterada d'assistència i permanència a l'Oficina, secció o departament, durant les hores fixades. El dedicar-se a treballs aliens a les oficines, departaments o seccions i dintre de les mateixes seccions. Les baralles dintre de les seccions, encara que no constitueixin delictes ni falta. La manca de consideració al públic quan revesteixi caràcter de gravetat o sigui reiterada. La informalitat o retard en el despatx dels afers quan originin perturbació en el servei. Acceptar dàdives de poca importància i sense ulterior transcendència. L'incompliment de resolucions oportunament notificades o publicades en els periòdics oficials. Les que ocasionin perjudici econòmic a la Generalitat (sempre que no es comprovi que són involuntàries). La negativa a prestar servei extraordinari ordenat per escrit pels superiors, en cas d'urgència. La reincidència per tercera vegada en falta lleu corregida disciplinàriament.

Tercer.- *Molt Greus*.- L'abandonament de servei. La revelació de secrets que es coneixin per raó del càrrec. La insubordinació en forma d'amenaça col·lectiva. L'emissió a gratciat o per negligència o ignorància inexcusable de dictàmens o informes manifestament injustos, o l'adopció d'acords en les mateixes circumstàncies. La manca de provitat. Les constitutives de delictes públics i la reincidència en falta greu.

Art. 137. Als efectes disciplinaris es considerarà manquement de caràcter Greu el fet de partànyer a Associacions, Agrupacions o representacions col·lectives de funcionaris no autoritzades o dissoltes per ordre del Govern de la Generalitat.

Art. 138. El Consell Executiu podrà, d'acord amb l'article 32 de la Llei d'Ordre Públic, decretar, amb caràcter discrecional, la dissolució de qualsevol Associació de Funcionaris. No obstant, donarà compte al Parlament de Catalunya o la seva Diputació Permanent de l'acord adoptat.

Art. 139. Els càstics o correccions disciplinàries que hauran d'imposar-se als funcionaris per faltes comeses, seran els següents:

Primer. Apercibiment o amonestació.

Segon. Multa equivalent al sou d'un a quinze dies.

Tercer. Suspensió de càrrec i sou d'un a tres mesos.

Quart. Pèrdua d'un o dos torns d'ascens per antiguitat, i prohibició de prendre part en concursos i oposicions fins que s'hagi complert aquesta sanció.

Cinquè. Postergació perpètua.

Sisè. Separació definitiva del servei.

La primera correcció serà aplicada a les faltes "lleus", la segona, tercera i quarta, a les "greus", i la cinquena i la sisena a les "molt greus".

Art. 140. Totes les sancions de tercer, quart, cinquè i sisè grau, hauran d'ésser imposades per un tribunal constituït en la forma indicada en l'article 62.

Art. 141. Els funcionaris no podran ésser separats dels serveis, ni se'ls podrà imposar càstics de tercer, quart, cinquè i sisè grau, sinó prèvia la formació d'expedient, on serà escoltat l'interessat.

Art. 142. La sanció de primer grau podrà ésser imposada pel cap immediat superior que tingui encarregada la direcció de la secció o oficina on presti els seus serveis el funcionari.

Art. 143. La sanció de segon grau, haurà d'ésser imposada pel cap de Secció o Departament, prèvia audiència de l'interessat. Contra aquesta sanció cabrà recurs d'alçada a Conseller o Cap Superior on s'escalgui.

Art. 144. La instrucció dels expedients per a l'exigència de la responsabilitat administrativa dels empleats de la Generalitat, la portarà a terme un funcionari, que no sigui de la mateixa secció que l'expedentat, funcionari designat pel Conseller o Cap superior en els altres organismes.

Art. 145. Quan de les diligències practicades resultin càrrecs per al funcionari encartat, l'instructor formularà una exposició sucinta dels mateixos, de la qual, així com de tot l'actuat, donarà vista a l'interessat pel terme mínim de 5 dies i màxim de 20, per tal que pugui produir verbalment o per escrit, els seus descàrrecs i proposar i aportar proves davant el Tribunal.

Art. 146. Transcorregut l'esmentat terme, l'instructor formularà les conclusions de l'expedient, en les quals proposarà la resolució que ha d'adoptar-se i les sotmetrà al Tribunal nomenat d'acord amb l'article 62.

TÍTOL IX **Termini de la relació jurídica** **CAPÍTOL I**

Art. 147. Els funcionaris de la Generalitat de Catalunya cessaran en les seves relacions jurídiques amb el dit organisme, per les següents causes:

1r. Per dimissió o renúncia.

2n. Per jubilació voluntària (d'acord amb l'article 75).

3r. Per jubilació forçosa (d'acord amb l'article 75).

4t. Per destitució disciplinària (d'acord amb els articles 137 i 140).

5è. Per pena.

TÍTOL X **Escola d'Orfes de Funcionaris i Professors** **de la Generalitat** **CAPÍTOL I**

Art. 148. Es procedirà a la creació d'una Escola d'Orfes de Funcionaris i Professors de la Generalitat; mentre no sigui un fet aquesta aspiració, es regularà el dret dels que es trobin en aquesta situació a matrícules gratuïtes i beques en els establiments d'ensenyament que depenen de la Generalitat, i a reservar als mateixos un determinat nombre de places d'ingrés que hauran de proveir per oposició.

TÍTOL XI **Associacions de Funcionaris** **CAPÍTOL I**

Art. 149. Els funcionaris de la Generalitat podran constituir Associacions professionals que no impliquin ingerència en el servei públic que tinguin encomanat. En conseqüència:

L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, com a única existent en l'actualitat, serà reconeguda a tots els efectes legals com a organisme representatiu dels funcionaris, tots els quals hauran de formar-ne part.

Tindrà intervenció, de conformitat amb el present Estatut, en la designació dels Tribunals per a l'examen i ascens, i dels que han de fallar en els casos d'imposició de sancions als mateixos; així com el caràcter d'organisme assessor del Govern de la Generalitat, en els afers que afectin al règim de treball dels seus funcionaris.

TÍTOL XII
Disposicions finals
CAPÍTOL I

Art. 150. Les disposicions de la present Lei, constitueixen l'Estatut que regula els drets i deures dels funcionaris de la Generalitat. Regirà amb caràcter general, inclús per als serveis que tinguin Reglaments especials, els quals s'entendran derogats en el que s'hi oposi i tindran tan sols caràcter supletori, i no podran posar més deures i sancions que les exclusivament consignades en aquest Estatut.

CAPÍTOL II

Drets adquirits

Art. 151. Els funcionaris ingressats amb anterioritat a la present Llei i que de conformitat amb les disposicions aleshores en vigor, tinguin dret a percebre augments graduals en quantia superior a la prevista en l'article 103 o altres vantatges, sol·licitaran el reconeixement dels mateixos, que es farà constar en llurs expedients personals abans de la data en què esdevingui el primer augment gradual.

La resolució que racaigui es limitarà a la declaració dels drets adquirits, sense que amb aquest pretext pugui procedir-se a revisar actes fermes i consentits pels interessats.

TÍTOL XIII
Adaptacions
CAPÍTOL I

Art. 152. Tots els càrrecs i categories actualment existents, hauran de refundre's a l'aprovació d'aquest Estatut en les categories esmentades a cada plantilla.

Art. 153. Les places de categoria o denominació que no corresponguin a les que es fixen en la present Llei per als serveis Administratius dels Departaments o per a les plantilles especials que es declaren subsistents, es consideraran especials no incloses en cap Escalafó, i seran amortitzades en esdevenir vacants.

Art. 154. No obstant, cada Departament, Secció o Organisme, a formar l'Escalafó del seu personal, podrà procedir a l'adaptació al mateix, dels funcionaris que es trobin en aquesta situació.

L'esmentada adaptació haurà de fer-se de conformitat amb les següents normes:

- a) Equiparació a la categoria administrativa de sou igual o immediatament inferior.
- b) Percepció en son cas, en concepte de dret reconegut, de la diferència de sou.
- c) Col·locació en el lloc per l'antiguitat corresponent, cas d'ésser adaptats a una categoria amb el mateix sou, i en lloc preferent per ordre de sou i antiguitat, cas de que tinguessin assignat major sou del bàsic de la categoria a que fossin adaptats.
- d) Regulació dels augments graduals, pel sou efectiu, fins que, per ascens, passin a la categoria superior.
- e) Reconeixement del sou efectiu, com a regulador als efectes de drets passius.

Art. 155. La provisió de les vacants d'auxiliars existents, i que es produeixin, es farà en primer terme amb els temporers, als quals se'ls reconegué per Decret de 19 de desembre de 1933, dret preferent a ocupar places d'auxiliar segon.

Art. 156. La provisió de les vacants restants o que es vagin produint, es farà amb servei i de conformitat amb les normes del Decret bans esmentat, al qual efecte es procedirà per cada Departament, Secció o Organisme a formar els corresponents Escalafons.

No obstant, cas de que amb els aprovats en els exàmens, no fos possible proveir la totalitat de les vacants, podrà procedir-se a la seva provisió.

Art. 157. La disposició de l'article 31, que fa referència a l'exigència de dos anys de serveis a la categoria, no tindrà efecte retroactiu, i per tant no serà d'aplicació als funcionaris que actualment estiguin en condicions d'ascendir i per al primer ascens que obtingin.

Funcionaris de l'Estat

Art. 158. L'adaptació dels funcionaris de l'Estat que a conseqüència del traspàs de serveis, passin a ésser-ho de la Generalitat, es farà d'acord amb les següents normes:

a) Conservació de la categoria i sou, i, en general, de la mateixa situació que tinguessin el servei de l'estat.

b) Adaptació a la categoria que tingui assignat el mateix sou, i en cas de no existir, al que el tingui més aproximat i que no excedeixi del que percebés al servei de l'Estat.

Aquesta adaptació es farà als efectes de l'escalafó, i cobrint plaça en el mateix.

c) Dret a l'ascens dintre de l'Escalafó de la Generalitat, sense perjudici del que disposa la norma primera.

d) Regulació dels augments graduals pel temps de serveis efectius a la Generalitat i per l'haver regulador corresponent a la categoria que tingués reconeguda en els Escalafons de la mateixa, cas de que no hi tinguin dret al servei de l'Estat.

DISPOSICIONS TRANSITÒRIES

1º. Dintre de cada una de les categories que s'estableixen, es classificaran els funcionaris als efectes d'Escalafó per ordre dels sous actuals, i, en igualtat de sou, per ordre d'antiguitat.

2ª. Com a cas excepcional, i respecte a les Comissaries, els que tinguin categoria de Caps de Negociat o d'Oficials, no equiparables a les de Barcelona, gaudiran de la categoria i sou corresponent a l'última categoria d'Oficials i Caps de Negociat establertes.

En la confecció de l'Escalafó es tindrà en compte l'antiguitat del càrrec i es farà a base de la unificació del personal de les Comissaries amb el de Barcelona.

3ª. Queda suprimit el personal intern en els serveis i Departaments benèfics.

ADICIONAL/TRANSITORI

Article únic. Aquest Estatut serà, en el seu dia, presentat al Parlament de Catalunya a l'objecte del seu sancionament i promulgació com a Llei.

APÈNDIX 8: PROJECTE DE REGLAMENT DE L'ASSOCIACIÓ DE FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA (MARÇ 1936)¹

CAPÍTOL PRIMER

Finalitats

Article 1. Aquesta Entitat portarà el nom d'"Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya", i reunirà en el seu sí tots els funcionaris i similars pertanyents a organismes de caràcter oficial, que depenguin directament o indirectament de la Generalitat, sense distincions de categories. La seva residència central serà a Barcelona; tindrà delegacions autònomes d'ella a Girona, Lleida i Tarragona, i, en general, seran establertes delegacions de l'Associació en tots aquells llocs on hi hagin funcionaris i similars de la Generalitat de Catalunya.

Art. 2. L'objecte de l'Associació serà:

- a) Mantenir entre els components de la mateixa, la compenetració i esperit de solidaritat que calen per a treballar eficaçment en pro del benestar moral i material de la classe.
- b) Esperonar i incrementar la capacitat professional del funcionari.
- c) Fomentar la previsió, cooperació i auxili mutual entre els associats.
- d) Estudiar l'aplicació dels mètodes addients per el millor funcionament dels serveis i assessorament del Poder públic quan aquest ho sol·liciti.
- e) Suggestir aquelles fórmules que -millorant els serveis-, representin també una millora moral i material del funcionari.
- f) Mantenir relacions cordials i estrènyer els llaços de companyonia amb les altres Associacions similars de Catalunya. A aquest efecte, l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, propugnarà per la constitució d'una Federació de totes les Associacions de Funcionaris públics de Catalunya.

CAPÍTOL II

Quotes, fons social

Art. 3. Els ingressos de l'Associació són:

- a) Les quotes fixes i voluntàries dels associats.
- b) Les subvencions que s'obtinguin.
- c) Els beneficis que puguin produir les festes organitzades per l'Associació.
- d) Els beneficis que puguin produir l'explotació dels serveis de caràcter social organitzats per l'Associació.

Art. 4. La quota ordinària mensual serà de dues pessetes, per als socis actius i passius.

El personal de la Generalitat i Dependències, de sou inferior a 3.000 pessetes anuals, i els socis protectors especificats en l'article 10, podran abonar una quota mínima d'un pesseta mensual.

Les Comissaries tindran plena autonomia administrativa, i sols abonaran la quantitat de vint-i-cinc cèntims per associat, a la Central de Barcelona, en concepte de despeses per administració.

Art. 5. L'Associació abonarà a les Mútues existents dintre el seu sí, el 25 per 100 de les quotes de dues pessetes, que percebi dels associats que hi pertanyin.

CAPÍTOL III

Dels socis

Art. 6. Els socis seran: actius, passius i protectors.

¹ Reproduït a BAFGC, nº 21, març 1936, pp. 9-14.

Art. 7. Per a ésser soci actiu caldrà:

- a) Ésser empleat en actiu de plantilla, o en caràcter inamovible, o portar una antiguitat de més d'un any, en qualsevol secció i categoria de la Generalitat de Catalunya o dels organismes de caràcter oficial que en depenen.
- b) Signar una demanda d'admissió, en la qual consti que es té coneixement dels Reglaments i el compromís d'acatar-los.
- c) Ésser admés per la Junta de Govern.

Art. 8. Per a ésser soci passiu caldrà:

- a) Ésser empleat en actiu de qualsevol secció o categoria de la Generalitat o dels organismes de caràcter oficial que directament o indirectament depenguin d'ella, sense haver assolit el nomenament de plantilla o el caràcter d'inamovible, i en general, tot el que no porti un any d'antiguitat a permanència en el càrrec.
- b) Signar una demanda d'admissió en la qual consti que es té coneixement dels Reglaments i els compromís [sic] d'acatar-los.
- c) Ésser admés per la Junta de Govern.

Art. 9. Tots els socis passius gaudiran dels mateixos beneficis socials que els actius, àdhuc en les assemblees podran tenir veu, però no vot, ni podran formar part del Consell Directiu.

El soci passiu passarà automàticament a la categoria d'actiu, quan porti el temps reglamentari o adquireixi el caràcter assenyalat en el paràgraf a) de l'article 7.

Art. 10. Seran socis protectors: tots els funcionaris que al deixar d'ésser-ne, o bé jubilar-se com a tals, vulguin continuar pertanyent a l'Associació.

Podran ésser també socis protectors tots els simpatitzants de l'Associació i familiars dels associats que desitgin pertànyer a l'Entitat. Els socis protectors no tindran altre dret que el de gaudir dels serveis i organitzacions socials de caire cultural i recreatiu creats per l'Associació. No tindran vot ni veu en les Assemblees, no podran formar part del Consell Directiu ni gaudiran del Carnet d'Identitat.

Art. 11. Els socis venen obligats:

- a) A formar part de la Secció o seccions, d'acord amb llur professió, categoria o funció que exerceixin.
- b) A defensar els drets de l'Associació i dels seus associats.
- c) A prestar-se mútua assistència en interès a les finalitats professionals de l'Associació.
- d) A formular totes les suggerències i reclamacions per mitjà de la Junta de la Secció.
- e) A complir el que disposen els presents Reglaments, acords de llur Secció, els procedents de les Assemblees generals i de la Junta de Govern en virtut de les facultats que els atorgués els presents Reglaments.
- f) A exercir amb el màxim de zel i interès, sense remuneració de cap mena, els càrrecs per als quals hagi estat nomenat.

Art. 12. Els socis tenen el deure de satisfer la quota de cotització dins del mes corresponent. El soci té l'obligació d'estar al corrent en el pagament de les quotes, i li podrà ésser exigida, per la Junta de Govern, la presentació del rebut corresponent al mes en curs, per a tenir accés a l'estatge social i a altres locals llogats, en dies de festes, assemblees, etc., per agaudir dels serveis organitzats, etc.

Art. 13. Serà donat de baixa el soci que es retardi de tres mesualitats sense causa justificada, a criteri de la Junta de Govern.

Abans de considerar-lo baixa definitiva, el soci serà requerit, per escrit, a posar-se al corrent.

Art. 14. En tot altre cas, a criteri de la Junta de Govern i per majoria de vots dels seus components, podran limitar-se els drets d'un soci, àdhuc suspendre'l temporalment en la seva qualitat d'associat, fins a la primera Assemblea general. Per a donar-lo de baixa definitiva serà necessari l'acord de la dita Assemblea. Per als efectes del paràgraf anterior, la Junta de Govern es dirigirà amb prou temps al soci afectat perquè pugui exercir els seus drets de defensa.

Art. 15. El soci que hagi causat baixa per manca de pagament de quotes, no podrà reingressar sense liquidar abans les quotes endarrerides.

Art. 16. Les baixes voluntàries, de caràcter temporal o total hauran de demanar-se sempre per escrit, amb inclusió del rebut del mes en el qual es demana la baixa..

Art. 17. Els socis tindran dret:

a) En tant no estigui aprovat l'Estatut de Funcionaris, a la defensa i ajut moral per l'Associació en els casos en que la defensa de llur drets, no estiguin en pugna amb els generals de l'Associació.

b) A recórrer a la Junta de Govern quan les peticions formulades a la Junta de Secció no siguin degudament ateses.

c) A fiscalitzar la marxa de l'Associació.

d) A formar part integrant de les Assemblees generals de Secció i de l'Associació, salvant sempre les limitacions fixades en els arts. 9 i 10 per als socis passius i protectors.

e) A formar part de totes les Organitzacions creades o que pugui crear l'Entitat, amb sujecció als Reglaments que les regulin i al present Reglament.

CAPÍTOL IV

De la Junta de Govern i Consell Directiu

Art. 18. Regirà l'Associació una Junta de Govern, composta de set membres, classificats com segueix: President, Vice-President, Secretari, Vice-Secretari, Tresorer, Comptador i Bibliotecari.

Art. 19. La junta de Govern serà elegida pels socis en l'Assemblea general ordinària (o extraordinària quan s'escaigui) que aquest Reglament estableix, en votació secreta, i haurà d'ésser expressat en les candidatures el càrrec que s'assigni a cada un dels elegits.

Art. 20. La renovació de la Junta de Govern serà feta per meitat a l'any de la seva elecció.

Al primer any, aquesta renovació afectarà els càrrecs de Vice-President, Sots-Secretari i Comptador.

Al segon any de la seva elecció cessaran els càrrecs restants. Restarà així establert el torn per a les renovacions successives.

Els directius sortints no poden ésser reelegits més de dues vegades consecutives.

Art. 21. La Junta de Govern, en prendre possessió, determinarà les reunions que haurà de celebrar, les quals seran sempre convocades per escrit i expressant els assumptes a debatre. Si a la reunió no assisteixen la majoria absoluta de quatre dels seus components, no es podrà prendre cap classe d'acord.

Si un membre de la Junta de Govern, sense causa justificada, deixa d'assistir a tres reunions successives es considerarà que dimiteix del seu càrrec.

Art. 22. En cas d'haver-se produït a la Junta de Govern més de tres vacants, i que manqui encara més de dos mesos per al període reglamentari de renovació, caldrà convocar l'Assemblea general extraordinària per tal d'elegir els socis que hauran de cobrir-les.

Serà facultatiu de la Junta de Govern, sol·licitar del Consell Directiu que aquest designi els vocals necessaris per a cobrir interinament les vacants inferiors a tres que es produeixin a la Junta de Govern.

Art. 23. La Junta de Govern podrà nomenar totes les Comissions i sots-Comissions que cregui pertinents per a la bona marxa de l'Associació, les quals seran presidides pel Vocal més indicat del Consell Directiu.

Art. 24. Formaran el Consell Directiu general, la Junta de Govern i els Vocals que subministraran les Seccions i organitzacions filials de l'Associació. A aquest efecte, l'Associació estarà integrada per 20 Seccions, que són: Cultura, Presidència i Parlament, Finances, Treball, Sanitat i Assistència Social, Governació, Justícia i Dret, Economia i Agricultura, Obres Públiques, Tarragona, Lleida, Girona, Cooperativa, Clínica, Mútua, Administratiu, Docents, Tècnics i Facultatius, Subalterns i Xofers, Obrers.

Cada una d'aquestes Seccions estarà integrada pels grups assignats actualment a les diferents Conselleries.

Art. 25. Seran Vocals nats del Consell Directiu General, els Presidents de les vint Seccions esmentades en l'article anterior.

Aquests Vocals del Consell Directiu General, amb el caire de Comissió Consultiva, informativa i representativa, assistiran, al menys, una vegada al mes, a la reunió del Consell Directiu General convocada expressament a l'efecte.

Art. 26. Cada Secció nomenarà una Junta que en cap cas podrà ésser superior a vint-i-un membres, ni inferior a cinc.

Aquests Vocals del Consell Directiu seran elegits anualment per les respectives Seccions i sempre que es produeixin vacants.

CAPÍTOL V

Funcions de la Junta de Govern

Art. 27. Seran funcions de la Junta de Govern: A) complir i fer complir els presents Reglaments i acords procedents de les Assemblees generals; B) resoldre i articular en nom de l'Associació les relacions amb la Generalitat i tota mena de corporacions i entitats que puguin afectar els interessos professionals que defensa. C) Interpretar aquest Reglament.

Art. 28. Són funcions del President:

A) Presidir les sessions del Consell Directiu i presidir i obrir l'acta en les Assemblees generals.

B) Representar l'Associació en tots els actes en els quals hagi de prendre part. Accidentalment podrà delegar la seva representació.

C) Vetllar pel compliment dels presents Reglaments, acords de la Junta de Govern, o dels procedents de les Assemblees generals, i disposar llur execució.

D) Convocar les Assemblees generals ordinàries i extraordinàries junt amb el Secretari.

E) Signar la documentació junt amb el Secretari, els estats de Comptes, ordres de pagament i totes les comunicacions.

F) Tindrà al seu càrrec la direcció del Butlletí de l'Associació.

El President de l'Associació és també President nat de totes les seccions, Comissions, Ponències, Delegacions i Institucions.

Art. 29. El Vice-president substituirà el President, en cas d'enfermetat o absència, amb tots els drets, deures i responsabilitats.

Art. 30. El Secretari signarà i sotmetrà a la Presidència, els documents oficials. Redactarà les actes i tota mena de comunicacions, portarà un registre d'aquestes i els altres que la Junta de Govern li encarregui.

Estarà encarregat del Llibre-Registre de socis, i hi farà constar noms i cognoms, càrrec, adreça i les dades d'altres i baixes. Dirigirà el funcionament i organització de les oficines de l'Entitat.

Fiscalitzarà la marxa de les Secretaries de les Seccions i Comissions.

Art. 31. El Vice-secretari substituirà el Secretari, en cas d'enfermetat o absència, i li prestarà tota la col.laboració i ajut necessari.

Art. 32. El Tresor [sic] tindrà cura de la recaptació de quotes i de la distribució dels cabals segons els acords de la Junta de Govern; signarà els estats de comptes, les ordres de pagament i els rebuts. És el dipositari dels cabals de l'Entitat i estarà autoritzat per a retenir quantitats no superiors a 2.000 pessetes i obligat a ingressar l'excés a l'establiment de crèdit que determinarà la Junta de Govern.

Tindrà sota la seva custòdia els documents de crèdits, resguards, etc., i satisfarà les quantitats necessàries, mitjançant advertiment escrit, on constarà la conformitat del Comptador i el vist i plau del

President. Al peu de la disposició de pagament s'ecigirà la signatura de la persona que percebi la quantitat.

Art. 33. El Comptador signarà els estats de comptes, tindrà al seu càrrec la comptabilitat de l'Entitat, l'arxiu de comprovants i els lliuraments de pagaments de Tresoreria, en els quals farà constar el corresponent número d'ordre i el concepte pel qual el Tresorerer hagi de fer efectiva la quantitat.

Art. 34. El Bibliotecari ultra les tasques de cultura inherents al seu càrrec serà encarregat de la redacció del Butlletí.

Art. 35. Els càrrecs de la Junta de Govern seran gratuïts i reelegibles d'acord amb l'article 20.

CAPÍTOL VI

De les Seccions

Art. 36. El President de l'Associació podrà convocar les Assemblees generals de Secció i serà invitat a presidir les Assemblees de Constitució.

En constituir-se les Seccions, les Juntes Directives, hauran d'adreçar al Secretari General, còpia de l'acta, avalada amb la signatura del President i Secretari.

Les Seccions funcionaran amb plena autonomia organitzant-se a base dels presents Reglaments, sense altres limitacions que les que es desprenguin del seu articulat i de l'exclusiva responsabilitat de la Junta de Govern.

Art. 37. Les Seccions renovaran llurs Juntes Directives segons el que disposa l'article 26.

Art. 38. Atenent al que disposa l'article 25 del present Reglament, el President de cada Secció és Vocal nat del Consell Directiu i és el nexa entre aquest i la Secció corresponent.

Els Vocals a les Juntes de Secció, representaran cadascun els diferents grups que la integren i seran nomenats per Assemblea del grup respectiu reunit a l'efecte.

Les atribucions i deures del President de Secció són les següents:

- A) Complir i fer complir el present Reglament.
- B) Reunir la Secció en Assemblea General ordinària una vegada cada sis mesos, i extraordinària quan així ho determini la Junta o bé ho sol·licitin 25 o més associats.
- C) Reunir amb caràcter ordinari dues vegades al mes la Junta de la Secció, i extraordinària sempre que ho sol·licitin la majoria dels seus components.
- D) Representarà a la Secció en tots els actes dels quals hagi d'intervenir en defensa dels interessos professionals que representa, i que no afectin als generals de l'Associació.

Delegarà la seva representació en el Vice-president de la Secció en tots els actes i comissions, per absència o malaltia.

Art. 39. Els càrrecs de Juntes de Secció, seran gratuïts i reelegibles.

CAPÍTOL VII

De les Assemblees

Art. 40. Hi haurà dues menes d'Assemblees de socis: Ordinàries i extraordinàries.

a) Serà celebrada Assemblea general ordinària dins de la segona quinzena de maig de cada any.

En aquesta Assemblea serà donat compte de la marxa i estat de l'Associació, quant al nombre de socis, gestions fetes, inversió de cabals i totes les altres coses que puguin interessar als associats. Després es procedirà a renovar la Junta de Govern en la forma que prevéu aquest Reglament.

Seràn discutides i votades les propostes que la Junta de Govern haurà inclòs en l'ordre del dia o que hagin estat presentades amb la signatura de deu o més associats, vint-i-quatre hores abans de l'Assemblea.

Al final de les Assemblees serà dedicat un temps a precís i preguntes.

b) Serà celebrada Assemblea extraordinària quan ho cregui convenient la Junta de Govern, i quan ho demani per escrit, i expressant clarament els assumptes que s'han de tractar, el tres per cent del cens total de socis actius i passius.

Art. 41. Els acords seran presos per majoria de la meitat més un dels assistents en les Assemblees.

Art. 42. Les Assemblees de segona convocatòria començaran mitja hora més tard de l'anunciada de primera convocatòria, quan en aquesta no hi hagi la majoria absoluta de la meitat més un dels socis amb vot de l'entitat.

Art. 43. Quan el tres per cent del cens total de socis actius i passius de l'Associació demani per escrit una Assemblea general extraordinària per a un assumpte a tractar, la Junta de Govern, en un termini de quinze dies, anunciarà la convocatòria de l'esmentada Assemblea general extraordinària, er a una data no més llunyana de trenta dies des de que es va formular la petició per escrit.

Art. 44. Cas que la Junta de Govern no convoqués en els termes fixats l'Assemblea extraordinària (sempre que no hi hagués una raó de força major que la impedis), els associats peticionaris d'aquesta Assemblea podran convocar-la directament. A aquest efecte, podran fer ús dels mitjans ordinaris emprats per la Junta de Govern, en els casos de convocatòria.

Art. 45. Tant les Assemblees ordinàries com les extraordinàries, seran convocades individualment per escrit, o per mitjà del Butlletí. S'assenyalaran dies i hores avinents segons les ocupacions normals dels associats.

Art. 46. S'entendrà que mitja hora després de l'assenyalada en els avisos es podrà celebrar Assemblea de segona convocatòria, d'acord amb l'art. 42.

Art. 47. Les votacions podran ésser ordinàries, nominals i secretes.

Les votacions ordinàries s'efectuaran comptant, respectivament, els que quedin a peu dret en el moment del pro i en el moment del contra.

Les votacions nominals s'efectuaran sempre que la presidència ho consideri precís, o quan ho demanin trenta o més dels socis assistents.

Les votacions secretes s'efectuaran sempre que es debatin afers d'ordre personal, en l'elecció del Consell directiu, quanla Presidència ho cregui pertinent i sempre que ho demanin quinze dels assistents.

Art. 48. Els socis forans que pertanyen a les Comissaries, tenint en compte que tenen els mateixos drets i deures que els de Barcelona, podran prendre part en l'elecció de la Junta de Govern Central per delegació. A aquest fi, cada associat podrà delegar la seva representació en el company que tingui la confiança. L'autorització, per escrit, anirà valada amb les signatures del President i Secretari de les respectives Delegacions, els quals, garantitzaran l'autenticitat de la mateixa.

CAPÍTOL VIII

Del Butlletí

Art. 49. L'Associació editarà una publicació oficial en caràcter d'òrgan de la Junta de Govern, i de totes les Seccions, Institucions i Comissions, ajustant el seu text a les finalitats esmentades en el Capítol I d'aquest Reglament.

Art. 50. Serà Director del Butlletí, el President de l'Associació, anant a la seva redacció i administració a càrrec del Bibliotecari i Comptador respectivament.

El Redactor sotmetrà l'aprovació d'originals al Director amb el temps necessari per al seu estudi.

Dels originals publicats sense signatura en serà responsable el Director.

CAPÍTOL IX

De les filials i federades

Art. 51. Les comarques de Girona, Lleida i Tarragona tindran la seva Junta de Govern Local, que serà delegada de la Junta Central en tots els afers de caràcter general que afectin els interessos socials i morals de l'Associació en el seu conjunt i en el que fa referència a les comarques foranes. Amb tot, les delegacions de l'Associació a les Comissaries seran completament autònomes en els afers administratius de caràcter particular en referència a cada comarca.

Art. 52. L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya abonarà mensualment a les Seccions de Mutualisme existents dintre del seu sí, el percentatge assenyalat en l'article 5 del present Reglament.

Les comissaries abonaran directament a la Caixa de la Mútua, el tant per cent a què fa referència l'esmentat article.

Art. 53. Quan es constitueixi alguna altra filial o federada, l'Assemblea general determinarà la cooperació econòmica amb que l'Associació ha de relacionar la seva subsistència.

CAPÍTOL X

Disposicions generals

Art. 54. Seran respectats els nomenaments de caràcter honorari o de mèrit fets amb anterioritat a l'aprovació del present Reglament. Les disposicions d'aquest no tindran efecte retroactiu.

Art. 55. Aquest Reglament es modificarà en el cas de que l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya entri a formar part de la Federació de Funcionaris Públics de Catalunya, per tal d'adaptar-se al seu Reglament.

En tot altre cas no podrà ésser modificat, si no és en una Assemblea extraordinària convocada expressament per aquest fi.

Art. 56. No podrà dissoldre's l'Associació sense el vot favorable de les nou desenes parts del nombre total de socis i en Assemblea general extraordinària convocada a aquest fi. No obstant, podran continuar-la cent o més associats.

En cas d'acordar-se la dissolució de l'entitat, la Junta de Govern procedirà a liquidar els béns socials, i després de pagar els deutes lliurarà el sobrant a les filials de caire mutualista que subsisteixin.

Art. 57. La Junta de Govern de l'Associació és l'encarregada d'interpretar aquest Reglament i de resoldre en tot allò que no hi estigui previst.

APÈNDIX 9: CATEGORIES I SOUS DEL FUNCIONARIS DE L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA DE CATALUNYA SEGONS EL DECRET DE 15-IX-1936¹

TRIBUNAL DE CASSACIÓ DE CATALUNYA

	<u>Pessetes</u>
Baldomer Coll i Galobarde.....	4.800
Agustí Ferré i Villalbí.....	4.800
Josep Sendra i Ibàñez.....	4.800
Sebastià Iribarren i Guembe.....	4.800
Joan Font i Nuet.....	4.800
Josep Nesta i Turró.....	4.800

AUDIÈNCIA DE BARCELONA

Andreu Arilla i Navarro.....	6.600
Basili Monterde i Navarro.....	6.600
Marià Zaragoza i Beltran.....	6.600
Joan Cebal i Melgarejo.....	7.800
Joaquim Corbín i Esteban.....	9.400
Frederic Sahuquillo i García.....	6.600
Antoni Vázquez i Prió.....	4.800

JUTJATS DE PRIMERA INSTÀNCIA

Nicolau Marco i Calvo.....	7.800
Benigne Díaz i Disdier.....	7.800
Miquel Herrera i Gòmez.....	4.800
Feliu Ramírez i Díaz.....	4.800
Antoni Figueras i Fernàndez.....	4.800
Tomàs Garcia i Galdon.....	4.800
Fruitós Francès i Puig.....	6.600
Feliu Prió i Gaudiència.....	7.200
Josep Garcia i Peña (València).....	7.800
Elias Avila i Agustín.....	7.800
Agustí Tarragó i Calvet.....	9.400
Josep Puigmartí i Fuster.....	6.000
Florentí Oto i Cajal.....	9.400
Joan Ruiz i Giménez.....	5.400
Benet Avancés i Calvete.....	7.800
Miquel Carneros i Nalda.....	5.400
Gabriel Sánchez i Martín.....	5.400
Cristofor Domenèch i Bayona.....	4.800
Felip Bonet i Verdaguer.....	7.800
Càndid Elipe i Esteban.....	4.800
Juli Díaz i Santamaría.....	4.800
Ramon Subirats i Montardit.....	4.800
Càndid Beltran i Sánchez.....	4.800
Joaquim Muñoz i Sánchez.....	4.800
Ramon Vernet i Sabaté.....	4.800
Josep Fraile i Rodríguez.....	4.800
Pere Badia i Falcó.....	4.800
Valentí Isiegas i Simon.....	4.800
Francesc Puigcurbé i Josefa.....	4.800
Marià Casado i Hernàndez.....	4.800
Albert Caballero i Pons.....	4.800

¹ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 22-X-1936, p. 208.

TRIBUNAL INDUSTRIAL

Josep Colls i Perals.....	7.200
Antoni Lliteras i Ferrer.....	6.600

JUTJATS POPULARS LOCALS

Josep Peña i Hernández.....	5.400
Leandre Rúbio i Àlvarez.....	3.600
Josep Bòria i Boltes.....	6.600
Josep Egido i Gasulla.....	3.600
Ricard Quirante i Duran.....	5.400
Joan Sancho i Vallès.....	6.600
Victorià Mayandia i Arnaudas.....	6.600
Alfred Belenguer i Alonso.....	3.600
Emili Alguacil i Burgés.....	5.400
Joan Llaberia i Miró.....	4.800
Jan Gràcia i Mora.....	4.200
Josep Marzo i Gràcia.....	3.600
Eusebi Peralta i Calle.....	3.600
Lluís Mayandia i Varela.....	3.600
Francesc A. Ferré i Fernández.....	3.600

APÈNDIX 10: COMPOSICIÓ DE LA PLANTILLA DE PROFESSORS DE L'ESCOLA POPULAR DE GUERRA DE CATALUNYA DEPENDENT DE LA CONSELLERIA DE DEFENSA DE LA GENERALITAT (2 NOVEMBRE 1936)¹

[...]

Plantilla que s'esmenta en l'ordre precedent

ESCOLA POPULAR DE GUERRA DE CATALUNYA

Professors Honoraris

Delegat CNT i Secretari de Defensa.....Joan García i Oliver.

Delegat CNT Milícies Catalunya..... Didac Abad de Santillan.

Delegat PSUC..... Rossend Cabré i Pallàs.

Delegat PSUC..... J. Duran i Rosell.

Comandant de la Guàrdia Nacional Republicana.....Emili Escobar i Udaondo.

Inspector-Professor Honorari

Comandant d'Infanteria (Estat Major) Cap de la Secció Tècnica de Defensa.....Vicenç Guarner i Vivanco.

Professors Efectius

Delegat de la Conselleria-Secretari general

Capità d'Infanteria..... Domènec Lara del Rosal.

Director d'Estudis

Tinent Coronel d'Enginyers..... Màrius Giménez i Ruiz.

Cap d'Estudis

Comandant d'Artilleria..... Josep Fons Jofre de Villegas.

Administrador

Comandant d'Intendència..... Francesc Antolín i Gutiérrez.

Professors

Comandant d'Infanteria..... Joan Plaza i Ortiz.

Comandant d'Infanteria..... Carles Capdevila i Esteras.

Comandant d'Infanteria (retirat)..... Francesc Mayor i Martínez.

Capità d'Infanteria..... Àlvar Motta de la Fuente.

Capità d'Infanteria..... Antoni Vallescà i Luque.

Capità d'Infanteria..... Joan Amer i Vadell.

Tinent d'Infanteria..... Silveri Gallego i Salvador

Tinent d'Infanteria..... Antoni Gómez i Lladó.

Capità de Cavalleria..... Ricard Beneito i López.

Tinent de Cavalleria..... Manuel García i Pagan.

Picador Militar (C.A.S.E.)..... Just Rodríguez i Gutiérrez.

Comandant d'Enginyers (retirat)..... Vicenç Blasco i Cirera.

Capità d'Enginyers (retirat)..... Rafael Estéban i Ciriquian.

Capità d'Enginyers (retirat)..... Ramon Bofill i Combelles.

Tinent d'Enginyers..... Àlvar Martínez i Pérez.

Capità d'Artilleria (retirat)..... Ferran González del Castillo.

Capità d'Artilleria (retirat)..... Ramon Arbeix i Gussi.

Capità metge Sanitat Militar..... Manric Hidalgo i Parra.

Tinent metge Sanitat Militar..... Constantí Llambias i Morati.

Tinent metge Sanitat Militar..... Ròmul Campos i Martín.

Tinent Aeronàutica Naval..... Aureli Martínez i Jiménez.

Director de música militar..... Andreu Mateus i Oròbio.

Tinent d'Infanteria..... Josep Cebollada i Terrén.

Auxiliars de Professors

¹ Reproduïda a DOGC, N° 307, 2-XI-1936, pp. 441-442.

Sergent d'Infanteria (Alumne Enginyers).....	Jesús Vallespín i Ros.
Sergent d'Infanteria.....	Eduard Lara del Rosal.
Sergent d'Infanteria.....	Josep M ^a Egea i Roca.
Sergent d'Infanteria.....	Josep Cruz i Puerta.
Tinent de Cavalleria.....	Felip Ramos i Màrquez.
Brigada de Cavalleria.....	Joan Juan i Sierra.
Sergent d'Artilleria (Alumne d'Artilleria).....	Joan García i Sabater.
Sergent d'Artilleria (Alumne d'Artilleria).....	Ramon Cunill i Perarnau.
Sergent de Cavalleria.....	Ulpia Machota i Serrano.
Sergent d'Enginyers (Alumne d'Enginyers).....	Jesús Lasiera i Tarazón.
Mestre Armer (C.A.S.E.).....	Josep Nortés i Tamarit.
Mestre Armer (C.A.S.E.).....	Josep Fernández i Àlvarez.
Mestre Ajustador (C.A.S.E.).....	Eduard Paradís i (...).
Practicant Militar (C.A.S.E.).....	Basili Matamala i Flors.
Alferes d'Enginyers.....	Agustí López i Pichel.
Alferes d'Infanteria.....	Heliodor Giménez i López.
Brigada d'Infanteria.....	Bonifaci Martínez i (...).
Sergent d'Infanteria.....	Ferran Roure i Ponte.
Oficial segon Oficines Militars.....	Nicolau Bellido i Borràs.
Oficial segon Oficines Militars.....	Eduard Díez i Casajús.
Auxiliar (C.A.S.E.).....	Francesc Rodríguez i Rey.
Brigada d'Infanteria.....	Vicenç Claramunt i García.
Sergent d'Infanteria (Alumne Acadèmia d'Infanteria).....	Josep Oltra i Fayos.
Sergent d'Infanteria.....	Emili Sòria i Gràcia.
Sergent d'Infanteria.....	Joaquim Díez de la Cortina.
Sergent d'Infanteria.....	Josep Renàlias i Montlló.
Sots-director de música militar.....	Manuel González i Lorenzo.
Delineant (C.A.S.E.).....	Antoni Orfila i Pons.
Brigada d'Infanteria.....	Enric Casar i Pardina.
Brigada d'Intendència.....	Servili Martín i Miguel.
Auxiliar d'Intendència (C.A.S.E.).....	Francesc Rodríguez i Rey.
Alferes d'Intendència.....	Àngel Gàllego i Salvador.

Barcelona, 23 d'octubre del 1936.

Felip Díaz i Sandino.

APÈNDIX 11: REORDENACIÓ DE LA PLANTILLA DE PROFESSORS DE L'ESCOLA POPULAR DE GUERRA DE CATALUNYA DEPENDENT DE LA CONSELLERIA DE DEFENSA DE LA GENERALITAT (29 NOVEMBRE 1936)

ORDRE ¹

Per conveniències del servei, i fent ús de les atribucions que em dóna l'art. 2n. del Decret del 26 d'agost proposat, publicat en el DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, nº 247,
He resolt:

El personal de professorat titular i auxiliar de l'Escola Popular de Guerra de Catalunya, que a continuació es detalla, és donat de baixa en l'esmentada Escola:

Professors titulars

Comandant d'Enginyers (retirat), Vicenç Blasco i Cirera, i Capità d'Artilleria (retirat), Ferran González del Castillo.

Professor auxiliar

Alferes d'Intendència de Complement, Ángel Gállego i Salvador.

Barcelona, 15 de novembre del 1936.

El Conseller de Defensa,
Felip Díaz i Sandino.

ORDRE ²

Posteriorment a la creació de l'Escola Popular de Guerra han ingressat a aquesta un nombre d'alumnes superior al que hom podia preveure en un principi, pel qual es fa necessari de procedir al nomenament de nous Professors Honoraris representants dels partits que integren el Front antifeixista, com també de Professors Titulars i Auxiliars en nombre suficient per a atendre en deguda forma l'ensenyament i el funcionament normal de l'Escola.

Per tant, i d'acord amb el Decret del 26 d'agost darrer,

He resolt:

Són nomenats amb caràcter definitiu, Professors Honoraris, Titulars i Auxiliars els que s'expressen en la relació que és publicada com a annex a la present Ordre, els quals integraran la plantilla de l'Escola Popular de Guerra junt amb els nomenats per Ordre del 23 d'octubre darrer.

Barcelona, 27 de novembre del 1936.

El Conseller de Defensa,
Felip Díaz i Sandino.

Anex a què fa referència l'Ordre precedent

RELACIÓ DE PROFESSORS HONORARIS, TITULARS I AUXILIARS QUE SÓN NOMENATS
Escola Popular de Guerra

Professors Honoraris

Delegat d'Esquerra Republicana de Catalunya..... Llorenç Perramon i Playà.
Delegat d'Esquerra Republicana de Catalunya..... Antoni Sánchez i Garay.
Delegat del Partit Obrer d'Unificació Marxista..... Jordi Arquer i Saltor.
Delegat de la Unió de Rabassaires..... Nonici Puig i Vila.
Delegat d'Acció Catalana Republicana..... Ferran Palamela i Falquè.

Professors Titulars

Capità d'Enginyers..... Ramon Martorell i Otzet.
Capità d'Artilleria (retirat)..... Manuel Hériz i Angulo.
Tinent d'Infanteria..... Amanci Gaona i Crespo.

¹ DOGC, Nº 334, 29-XI-1936, P. 789.

² DOGC, nº 334, 29-XI-1936, p. 790.

Tinent d'Infanteria..... Mamert Domínguez i Marcelo.
Tinent d'Artilleria..... Maximilià Rivas i Sains Tràpaga.
Tinent d'Intendència..... Àngel Requena i Vázquez.

Professors Auxiliars

Alferes d'Infanteria..... Adolf Herrero de la Fuente.
Alferes d'Enginyers..... Joan Juan i Villanueva.
Oficial 2n. de O. M..... Josep García i Amador.
Brigada d'Infanteria..... Francesc Sánchez i García.
Brigada d'Infanteria..... Josep Vidal i Bonnín.
Brigada d'Enginyers..... Francesc Cobertera i Riberaiguas.
Mestre Baster 8C.A.S.E.)..... Josep Sabaleta i Eguiruz.
Mestre Ferrador (c.A.S.E.)..... Joan Boix i Serra.
Sergent 1r. d'Artilleria..... Valerià Vistuer i Barbastro.
Auxiliar Administratiu..... Santiago Nafria i Encabo.
Sergent d'Infanteria..... Emili Cabanillas i Martín.
Sergent d'Infanteria..... Joaquim Aguado i Cabrera.
Sergent d'Infanteria..... Hipòlit Soler i Martínez.
Sergent d'Infanteria..... Francesc Pérez i Molina.
Sergent d'Infanteria..... Eugeni López i Vela.
Sergent d'Infanteria..... Serafí Vidal i Bonnín.
Sergent d'Infanteria..... Lluís Pau i Salazar.
Sergent d'Infanteria..... Alfons Arias i Santa.
Sergent d'Infanteria..... Hernand Martínez i Campos.
Sergent d'Infanteria..... Manuel Martínez i Mateo.
Sergent d'Infanteria..... Enric Blanco i García.
Sergent d'Infanteria..... Francesc Ferriz i Bou.

Barcelona, 27 de novembre del 1936.

APÈNDIX 12: RECONeixEMENT D'ANTIGUITAT DEL PERSONAL FIDEL A LA REPÚBLICA DINS DE LA SECCIÓ D'ENSENYAMENT TÈCNIC DE LA GENERALITAT (2 D'OCTUBRE DEL 1936) I DE L'ESCOLA DE LA MARINA MERCANT DE LA MEDITERRÀNIA (20 D'OCTUBRE DEL 1936)

EXTENSIÓ D'ENSENYAMENT TÈCNIC ¹

	Anys	Mesos	Dies
Arnald Margarit i Calvet..... Director.....	6	4	25
Alfons Maseras i Galtés..... Secretari.....	8	1	27
Emili Vallès i Vidal..... Corrector d'exercicis.....	7	1	0
Cèsar August Jordana i Manyans.... Corrector d'exercicis.....	2	8	8
Francesc X. Oliver i Güell..... Corrector d'exercicis.....	1	4	5
Maria A. Pascual i Mañé..... Corrector de català.....	2	2	20
Eduard Artells i Bover..... Corrector de català.....	2	2	12
Esperança Figueras i Bassols... Corrector de català.....	3	10	0
Jaume Aymar i Mayol..... Corrector de català.....	3	10	0
Antoni Sabater i Mur..... Corrector de català.....	3	10	0
Rosalina Poch i Ferrer..... Corrector de català.....	3	10	0
Josep Climent i Pascual..... Corrector de català.....	3	10	0
Josep M ^a Villalon..... Corrector de català.....	3	10	0
Joan Sales i Vallès..... Corrector de català.....	3	10	0
Bartomeu Bardagí i Mores..... Corrector de català.....	1	5	9
Josep Boronat i Recasens..... Corrector de català.....	1	5	9
Aurèlia Martín i Pnyela..... Mecanògrafa.....	5	9	24
Annà Murià i Romanich..... Mecanògrafa.....	1	1	11
Agustí Royo i Paris..... Ordenança.....	10	3	6
Josep Teixidor i Vilardell..... Ordenança.....	3	7	6

ESCOLA DE LA MARINA MERCANT DE LA MEDITERRÀNIA ².

Nom i cognoms	Haver anual	Antiguitat en el càrrec als efectes de la percepció de quinquennis
<i>Professors numeraris</i>		
Alfred Jaèn i Jimènez.....	13.500	27 - 2 - 13
Francesc Condeminas i Mascaró.....	12.000	23 - 6 - 16
Ricard Sanz i Castaño.....	12.000	23 - 0 - 11
Joan Vich i Company.....	9.000	10 - 10 - 7
Lluís Puig i Roca.....	9.000	10 - 7 - 19
Eduard Condeminas i Abós.....	7.500	9 - 10 - 14
Ferran Sànchez i Argüelles.....	7.500	9 - 9 - 8
Ferran Arranz i Cassaus.....	7.500	8 - 1 - 27
Ramon Casalís i Nadal.....	6.000	3 - 4 - 1
Eladi Homs.....	4.000	1 - 10 - 3
Gonçal de Reparaz.....	6.000	1 - 10 - 3
Francesc Paniello.....	6.000	0 - 4 - 3
Vicenç M ^a . Coldeforns.....	6.000	0 - 4 - 3
Eduard Azpelicueta.....	6.000	0 - 4 - 3
Lluís Lopategui.....	6.000	0 - 4 - 3

¹ DOGC, nº 276, 2-X-1936, pp. 19-21.

² La columna "Antiguitat en el càrrec als efectes de la percepció de quinquennis" presenta per a cada funcionari tres números separats per un guió. Aquest números representen, per ordre d'esquerra a dreta, els anys, mesos i dies que la Generalitat els hi reconeix com a treballadors en la funció pública: DOGC, nº 294, 20-X-1936, pp. 267-268.

Nom i cognoms	Haver anual	Antiguitat en el càrrec als efectes de la percepció de quinquennis
<i>Professor Ajudant</i>		
Ricard Sanz i Condeminas.....	4.000	0 - 4 - 3
<i>Personal administratiu</i>		
Habilitat i Cap d'Oficines Administratives (Ensenyaments, Museu, Biblioteca)		
Francesc Coldeforns.....	3.000	(Gratificació)
<i>Cap de Secretaria</i>		
Joan J.Casanovas.....	7.000	8 - 8 - 12
<i>Personal subaltern</i>		
Joan Garcia i Oliva (Conserge).....	4.500	
Pere Soler (Ordenança).....	3.400	4 - 4 - 14
Josep Martín i Villalonga (Ordenança).....	3.400	4 - 4 - 14
Josep Farré i Solanes (Porter).....	3.750	3 - 8 - 11

APÈNDIX 13: PLANTILLES, MATÈRIES I SOUS DE L'ESCOLA INDUSTRIAL DE BARCELONA SEGONS LA REORDENACIÓ PEDAGÒGICA EFECTUADA PEL CONSELL DE L'ESCOLA NOVA UNIFICADA A L'OCTUBRE DEL 1936¹

La implantació a l'Escola Industrial de Barcelona del nou pla d'estudis estructurat per la Sotsponència d'Ensenyaments Industrials del Consell de l'Escola Nova Unificada, d'acord amb el Pla General d'Ensenyaments aprovat per l'esmentat Consell, exigeix una adaptació del Professorat d'aquesta Escola a les disciplines del nou pla.

De conformitat, doncs, amb la proposta formulada per la Direcció de l'Escola Industrial de Barcelona,

He resultat:

Primer.- A partir de la data de la present Ordre, el Professorat de l'Escola Industrial de Barcelona queda adaptat a les disciplines del nou pla d'ensenyaments industrials, d'acord amb el següent detall:

Professors	Càtedres	Hores de classes anual	Haver setmanals pessetes
Francesc Planell i Riera.....	Màquines elèctriques (primer curs). Ampliació d'electricitat. Mesures elèctriques. Electrificació de transports i indústries. Centrals i distribució d'energia elèctrica.....	18	13.200
Antoni Tarroja i Miret.....	Ampliació de Matemàtiques (segon curs).....	6	6.000
Tomàs Flaquer i Barraquer.....	Mecànica i Calor. Ampliació de Física i Mecànica. Electricitat i Calor.....	10	8.400
Bernat Lassaletta i Perrín.....	Ampliació de Matemàtiques (primer curs).....	6	6.000
Ramon Jardí i Borràs.....	Física general. Tecnologia elèctrica especial....	9	7.800
Francesc Sirera i Pont.....	Història Natural (primer, segon i tercer cursos). Àlgebra i Trigonometria.....	12	9.600
Miquel Cardelús i Carrera.....	Química industrial orgànica. Síntesi Química. Tècnica física. Bacteriologia i Fermentacions.....	9	7.800
Antoni Gutiérrez i Caro.....	Resistència de materials i teoria de les estructures. Electrotècnica general. Òptica i Electricitat.....	12	9.600
Manuel Riquelme i Sánchez.....	Màteries colorants. Química aplicada a la indústria tèxtil.....	6	6.000
Primitiu Sàez i Alonso.....	Química general. Química orgànica. Físicoquímica i nocions de Química industrial orgànica. Electroquímica i Electrometal.lúrgia.	15	11.400
Jeroni Oller i Estefa.....	Teoria de teixits (primer i segon cursos).....	6	6.000
Francesc Canyelles i Balagueró...	Dibuix artístic (primer i segon cursos).....	6	6.000
Esteve Gay i Burgués.....	Filatura (primer i segon cursos).....	4	4.800
Daniel Blanxart i Pedrals.....	Tissatge mecànic (primer i segon cursos)....	4	4.800
Josep Serrat i Bonastre.....	Transports mecànics.....	6	6.000
Emili Gimeno i Gil.....	Físicoquímica. Química industrial i inorgànica...	6	6.000
Josep M ^a Serra i Valls.....	Tecnologia de tallers (primer i segon cursos)..	6	6.000
Julià Manich i Illa.....	Tecnologia tèxtil (primer i segon cursos).....	4	4.800
Joan Bergós i Massó.....	Estructures.....	3	4.200
Francesc Dordal i Netto.....	Dibuix de teixits.....	6	4.000
Manuel Sastre i Carreras.....	Àlgebra, Geometria, Trigonometria i Representacions gràfiques.....	6	6.000
Joaquim Yebra i Montagut.....	Anàlisi industrial. Anàlisi química.....	9	7.800
Pere Brosa i Piera.....	Dibuix de croquisació (primer, segon i tercer cursos).Dibuix industrial.....	10	5.600
Manuel Valls i Carreras.....	Anglès (primer i segon cursos).		

¹ DOGC, nº 291, 17-X-1936, pp. 230-232.

Anglès de teixits.....	10	5.600
Estanislau Ruiz i Ponsetí..... Economia i organització industrial. Història de les doctrines econòmiques i socials. Sociologia general. Economia política...	12	9.600
Alfons Maseres i Galtés..... Francès.....	9	5.200
Antoni Layret i Foix..... Ampliació de mecànica.Elements de màquines i mecanismes.....	6	6.000
Josep Bartomeu i Granell..... Metal.lúrgia física i les seves aplicacions.....	3	4.200
Pau Alegre i Pi..... Professor auxiliar. Classes i complement per adaptació.....	6	4.000
Emili Vallès i Vidal..... Professor auxiliar. Classes i complement per adaptació.....	11	4.700
Santiago Amat i Ribatallada.... Professor auxiliar.....	6	3.000
Palmir Griñó i Vidal..... Professor auxiliar.....	6	3.000
Joan Guiteras i Farràs..... Professor auxiliar.....	9	3.900
Francesc Riera i Nadeu..... Professor auxiliar.....	10	4.200
Antoni Cumella i Pau..... Professor auxiliar.....	10	4.200
Ildefons Cantó i Sala..... Professor auxiliar.....	12	4.800
Pere Pujol i Matabosch..... Professor auxiliar.....	6	3.000
Joan Sarri i Borbonet..... Professor auxiliar. Classes i complement per adaptació.....	6	4.000
Rafael Miravittles i Serradell..... Professor auxiliar.....	11	4.500
Raül Pey i Casado..... Professor auxiliar.....	14	5.400
Joan Cortès i Huerta..... Professor auxiliar.....	17	6.300
Camil Rovirosa i Pont..... Professor auxiliar.....	19	6.900
Àngel Julià i Saurí..... Professor auxiliar.....	16	6.000

Segon.- Mentre que pel Consell de la Generalitat de Catalunya no siguin dictades les disposicions de caràcter general que regulin els augments graduals de sou i els drets passius del Professorat, continuarà vigent a l'Escola Industrial de Barcelona el mateix règim establert pel dissolt Patronat de Formació Professional.

Tercer.- Pera atendre a les despeses -de Professorat i de material- que el nou pla d'ensenyaments comporta, és autoritzada la Direcció de l'Escola Industrial per a invertir-hi totes les quantitats considerades com a ingressos i aportacions al Patronat de Formació Professional, un cop deduïda la part necessària per a assegurar els Serveis Generals de la Universitat Industrial.

Barcelona, 16 d'octubre del 1936.

El Conseller de Cultura,
Ventura Gassol.

APÈNDIX 14: MESTRES INTERINS CONTRACTATS PER LA CONSELLERIA DE CULTURA DE LA GENERALITAT L'OCTUBRE DEL 1936

CULTURA¹

Ordre

Per aconseguir -d'acord amb l'Ordre del 29 de setembre d'enguany- que, amb tot i els greus moments de guerra que viu el nostre poble, els nostres infants no es trobin en aquest temps de l'any mancats d'escola, el Conseller que subscriu ha cregut que havia de procedir, sense més retard, al nomenament, a proposta del Consell de l'Escola Nova Unificada, dels mestres que gauran de regentar interinament les noves Escoles de Catalunya.

Per aquestes raons, he resolt:

Primer.- Són nomenats, amb caràcter interí .- mentre el Consell de la Generalitat no procedeixi a la completa adaptació del personal docent de Catalunya.- els mestres següents que constitueixen la primera relació dels designats:

PER A LA CIUTAT DE BARCELONA

Evarist Viñuelas i Larcos.	Francesc Llorens i Llorens
Francesc Juvé i Calvet.	Anton Roda
Francesc Carreño.	Francesc Doctor.
Esteve Rubió i Sobré.	Eracli Catalapiedra.
Josefa Álvarez i Giralt.	Joan Iglésias i Bosch.
Vicenç Rovira i Pèrez.	Andreu de la Bastida i Bravo.
Joan Faust i Picapal.	Marino del Río.
Martí Gras i Soler.	Manuel Corral i Barrola.
Josep Cendrós.	Joan Aliaga i Farzozo.
Emili Martínez i Rodríguez.	Joan Espada i Carbó.
Sadurní Arrufat i Cros.	Josep Gallego i Manzanares.
Benjamí Tuca i Nasari.	Felip Giménez i Rabal.
Miquel Cabra i Massana.	Emili Pallejà i Hernández.
Joan Campà i Claverol.	Joan Pena i Cassas.
Alexandre Bosch i Llauradó.	Josep Domènec Valls i Marsal.
Alexandre Gallero i Roquero.	Joan Abelló i Mestres.
Joan Farga i Alseva.	Josep Adrià i Poccino.
Josep Bas i Roselló.	Francesc Aguilar i Marco.
Àngel Eras i Martín.	Lluís Algar i Soro.
Alfons Brusocó i Pèrez.	Jaume Aragonès i Solar.
Felip Díaz i Sada.	Ricard Adelid i Black.
Lluís Montgrau.	Cristòfor Balibrea i Hernández.
Ramon Prat i Domènech.	Esteve Bech i Cusí.
Jaume Gonzàlez i Guitart.	Cèsar Cabós i Ruizcapilla.
Salvador Cases i Calmet.	Andreu Pedrerol i Viñas.
Josep Cucala i Gonzàlez.	Joan Pèrez i Rueda.
Rafael de la Cruz i Roca.	Jaume Rovira i Pujol.
Joan Díez i Pèrez.	Josep Giménez i Sánchez.
Josep Pena i Fortuny.	Joan Tubella i Fjardo.
Josep Droguet i Antilla.	Joaquim Pujol i Larfeuille.
Miquel Galobardes i Vila.	Miquel Ribalta i Vilaltella.
Josep Lleó i Ferrer.	Domènec Riera i Sampere.
Ricard Gil i Azanar.	Josep Gòmez i Baldori.
Josep Rapasó i Quesada.	Josep Iragari i Pujads.
Salvador Gaudí i Amat.	Josep Ferrer i Domènech.
Antoni Mata i Mas.	Pèrez Hidalgo i Ortega.
Josep de Marsal.	Pelai Giménez i Martínez.
Joaquim Serra i Fàbregas.	Simó Caminada.
Josep Bertran i Rada.	Aubà Pons i Enric.
Josep Cardona i Lorenzo.	Jaume Ferrer i Alsina.

¹ DOGC, nº 287, 13-X-1936, pp. 261-267.

Jaume Benet i Figuerola.
Joan Costa i Costa.
Vicenç Marí.
Pere Pablo i Larriba.
Teodor Pèrez de Villarreal.
Alexandre Solana i Ferrer.
Frederic Abellaneda i Sànchez.
Alfred Acosta i Castellà.
Jaume Tarragona i Jou.
Norbert Alabart i Ferrer.
Estanislau Andreu i Morlius.
Marià Arribas i Palau.
Antoni Albèniz i Rimundi.
Antoni Martínez i Rueda.
Jaume Bertran i Orfila.
Pere Campo i Fernández.
Francesc Cases i Vilache.
Carles Chueca i Núñez.
Marià de las Heras i Alonso.
Joan Domènech i Alloza.
Francesc Fernàndez i Rodríguez.
Joan Hernández i Sànchez.
Jesús Insa i Liso.
Frederic Moreno i Iranzo.
Lluís Armenter i Millet.
Josep Barquet i Ribatallada.
Leandre Nolla i Casals.
Sadurní Sebastià i Bondia.
Joaquim Saura i Falomir.
Josep Plandiura i Boguer.
Josep Rabano i Gutièrrez.
Gabriel Martínez i Bueno.
Isidre Martínez i Fernández.
Josep Duacastella i Poch.
Joan Mayol i Figueras.
Josep Muñoz i Pascua.
Joan Mercadé i Montserrat.
Antoni Naval i Ferras.
Jesús Orti i Martí.
Cèsar Bonnín i Planas.
Jaume Caballeria i Bové.
Didac Gimferré i Bonastre.
Marina Colomé.
Lorenza Zarza i Hernández.
Teresa Canalda i Vilache.
Josefa Martínez i Martí.
Pilar Espeja i Lacalle.
Onèsima Ripoll.
Isabel Cordero.
Violeta Fernández.
Maria Sender.
Emília Roca i Cufit.
Antònia Sabater i Roig.
Obdúlia Talens.
Llum Ventura i Català.
Pura Arnal i Lapuerta.
Miquel Pons i Anton.
Andreu Pedrerol.

Riera Roselló i Ramon.
Brígid Zanon i Ruiz.
Vicenç Sans i Blasco.
Vicenç Puig i Vilaseca.
Josep Lladó i Lladó.
Joan Martínez i Bueno.
Lluís Massip i Jové.
Joan Massó i Feliu.
Màrius Nebot de la Hera.
Gabriel Montejo i Cerrada.
Antoni Nicolau i Llopis.
Vicenç Oltra i Pardo.
Francesc vergé i Valtondere.
Josep Brescó i Sella.
Lluís Calvetó i Hernández.
Lluís Heras i Martínez.
Conrad Pèrez i Aznar.
Josep Penalva i Benavent.
Pere Servat i Balaguer.
Josep Mª Teixidor i Carner.
Salvador Valls i i Vilella.
Josep Rovira i Giró.
Rafael Lòpez i Bomboa.
Lupiní Garcia i Garcia.
Ferran Ibars i Vedruna.
Manuel Lòpez i Larrosa.
Modest Orduña.
Julià Lorenzo i Soler.
Joan Miró i Berdeja.
Miquel Puixants i Sagaró.
Joaquim Tortajada i Albert.
Salvador Casas i Calvet.
Pere Alcover i Martí.
Emili Bru i Vallès.
Josep Rovira i Tenas.
Manuel Pèrez i Villareal.
Gregori Ribas i González.
Càndid Blanc i Saurina.
Francesc Zamora i Gòmez.
Florentí Lòpez i Roman.
Pilar Granjel.
Violeta Baget.
Teresa Fernàndez i Casas.
Carlota Fontcuberta i Jover.
Maria Albero i Calvo.
Maria Franco i Escubí.
Maria Gabarró i Castelltort.
Concepció Gaspar i Cereceda.
Josefa Gimeno i Piniés.
Agustina Hernández i Pèrez.
Jesusa Jovellar i Bernat.
Mercè Latassa i Forjas.
Belèn Lòpez i Buenaposada.
Enriqueta Llaveria i Iglésias.
Emília Llanes i Piniés.
Marina Martín i Mañé.
Argentina Martínez i Garcia.
Júlia Monsó i Perotes.

Manuel Galisteo i Gallard.
Enric Perera i Rubió.
Rafael babi i Callicó.
Josep Mª Nolla i Casals.
Andreu Torrees i Vergena.
Ramon Maurí.
Josep Calvo i Ballarín.
Pau Ruiz i Marquina.
Antoni Audenis i Rimundi.
Rafael Larinaga i Bnegoechea.
Josep Servent i Punyané.
Joan Teruel.
Josefa Ubach.
Maria Salvat i Bonet.
Emparança Jèrez i Julià.
Juliana Salomé i Riol.
Carme Moixenc.
Maria Figueras i Serrat.
Dolors Cursat i Querolt.
Lluïsa Garau i Pez.
Assumpció Guillem i Poch.
Francesca Màñez i Gòmez.
Francesca Mayol i Buixeda.
Emparança Radua i Radua.
Mercè Rosell i Jelonc.
Lluïsa Saavedra i Gòmez.
Maria Santamaria i Pascual.
Palmira Vaquero i Díaz.
Maria Duran i Pi.
Mercè Artigas i Saun.
Corina Asalid i Camps.
Modesta Banillo i Burbujo.
Prudència Barahona i Granda.
Beneta Borrego de la Barga.
Àngela Capdevila i Barceló.
Francesca Casas i Gaset.
Dolors Castellà i Huguet.
Mercè Collell i Canudes.
Dolors Cueto Ruiz i Moron.
Pilar Daurella del Romeron.
Encarnació de Simon Mortillas.
Dolors Esteve i Corbella.
Anna Roca i Muñiz.
Concepció Salvat i Bonamatí.
Emparança Sànchez i Pèrez.
Encarnació Segura i Canto.
Maria Soler i Escriche.
Pietat Teixidó i Figueres.
Assumpció Torros i Fulquet.
Maria Valladares i Salvador.
Teresa Vilà i Català.
Josefa Villalví i Rodríguez.
Maria Villòria i Camps.
Modesta Virgili i Ciuró.
Teresa Vizcaïno i Piñero.
Ascensió Zembrano i Bernardino.
Maria Àlvarez i Iñarrea.
Josefa Garcia i Grimaud.

Mariana Moreno i Franch.
Pilar Navarro i Guallart.
Magdalena Ayza i Albiol.
Matilde Boadella i Crota.
Isabel Borràs i Solà.
Elvira Camsangles i Ribó.
Juliana Capó i González.
Pia Castel i Royo.
Misericòrdia Català i Marsal.
Magdalena Cirera i Paulà.
Montserrat Cunillera i Güell.
Maria Deschamps i Bonet.
Delfina Doñate i Martínez.
Júlia Febrer i Àlvarez.
Manuela Figuerola i Loshuertos.
Empar Font i Serra.
Teresa Fradera i Estrany.
Francesca Fuster i Sòria.
Àngela Garriga i Ferrero.
Laura Gili i Olivella.
Maria Gimeno i Piniés.
Isabel Joaquineta i Pons.
Anna Jurado i Canut.
Concepció Làzaro i Febrià.
Emparança Lòpez i Mathé.
Mariana Llaveria i Iglésias.
Maria Martí i Rivera.
Àngels Martínez i Cobarrúbias.
Jacinta Medrano i Enriqueta.
Rosa Montaner i Garrell.
Carme Navarro i Guallart.
Maria Negre i Tudurí.
Encarnació Gumà i Alsinet.
Maria Padulios i Tarragó.
Maria Pallès i Playa.
Cecília Pedraguela i Barberan.
Amàlia Lòpez i Buenaposada.
Josina Pèrez i Vitòria.
Francesca Pie i Vidal.
Antònia Pujal i Bergès.
Emília Ribas i Mayral.
Catalina Rodrigàlvarez i Ramon.
Jacinta Montaner i Brinqueret.
Teresa Parés i Pla.
Àngela Alberó i Beneito.
Margarida Planell i Jaumeandreu.
Mercè Bertran i Orfila.
Maria Bodi i Sala.
Mercè Cabot i Rosés.
Josefa Cases i Segura.
Concepció Albert i Pèrez.
Victòria Dueñas i Molín.
Maria Gràcia i Palacín.
Anna Martí i Rossinyol.
Edelmira Ontiveros i Tachs.
Josefa Roca i Ariza.
Pilar Antolí i Garzuella.
Francesca Badia i Montaner.

Anna Pascual i Serres.
Bonaventura Font i Obiols.
Mercè Lozoya i Lòpez.
Ascensió Martínez i Garcia.
Adelina Díaz i Abril.
Maria Munné i Campos.
Carme Anton i Rodó.
Estrella Oliveras i Corominas.
Montserrat Pahisa i Ansaldo.
Roser Patrocini i Prieto.
Emparança Lòpez i Buenaposada.
Carme Pelàez i Camargo.
Josefa Petit i Pèrez.
Teresa Corbé i Bellera.
Carme Queralt.
Margarida Ribas i Poch.
Àngela Rodríguez i Martínez.
Victòria Sàez i Bertran.
Josefa Salvat i Virgili.
Montserrat Saperas i Coll.
Adela Serra i Forcades.
Josefa Soteras i Sabater.
Manuela Riacos i Vilaburgues.
Mercè Torner i Àlvarez.
Concepció Velàzquez i Alonso.
Anna Vilà i Ribera.
Margarida Villalví i Rodríguez.
Josefa Bistué i Herrero.
Vicenta Vives i Llorca.
Teresa Xibiller i Cisa.
Josefa Zambrano i Bernardino.
Isabel Aragonès i Llobet.
Carme Vilanova i Retes.
Llum Perla i Calvo.
Montserrat Augé i Moragues.
Montserrat Icard i Torrada.
Rosa Montagut i Riu.
Francesca Giménez i Bagenà.
Mercè Lazo i Franco.
Maria Moreno i Cortijo.
Maria Bernet i Permanyer.
Rosa Jovils i Tuca.
Rosa Torres i Clavé.
Francesca Aliart i Andreu.

Rosa Biarnés i Roige.
Carme Bonet i Francesch.
Manuela Perita i Murmaneu.
Carme Castro i Plaza.
Cesàrea Escobedo.
Eulàlia Giménez i Bozal.
Consol Farreres i Planes.
Rosari Gimeno i Ruiz.
Antònia Mercè i Torrent.
Maria Planell i Comola.
Maria Rodríguez i Rodríguez.
Manuela Ventura i Prades.
Josefa Àlvarez i Giralt.
Josefa Casanoves i Granyén.
Feliciana Alfacene i Solanes.
Maria Serra i Desveus.
Maria Ortega i Garcia.
Mercè Sancho i Sancho.
Genoveva Antolín i Izquierdo.
Josefa Banzó i Escolà.
Concepció Biarnés i Roger.
Dolors Borrull i Brugada.
Raquel Canelles del Pino.
Mercè Xifré i Riera.
Matilde Espí i Sierra.
Adelina Godó i Olivé.
Mercè Giménez i Rodríguez.
Enrica Massana i Teixidó.
Marcel·la Paparossi i Maurí.
Concepció Servent i Nadal.
Margarida Arnó i Graells.
Mercè Rubió I Sobre.
Dolors Boada i Basté.
Rita Bou i Sagristà.
Joana Cano i Guàrdia.
Josefa Alaban i Albert.
Cèlia Espín i Franco.
Antònia Guitart i Vilà.
Etelvina i [sic] Estruola i Vila.
Jacinta Montaner.
Adriana Ferrer i Tió.
Maria Eugènia de Lara.
Silvina de Oña i Evans.

PER A LA COMARCA DEL VALLÈS CENTRAL (SABADELL)

Alvar Ferré i Solé.
Màrius Pèrez i Molist.
Maria Lòpez i Martínez.
Antoni Jorba i Jorba.
Joan Flores i Martínez.
Magí Calafell i Aro.
Vicenç Pla i Cuartiella.
Maria I. Hort i Saura.
Flora Criac i Sors.
Costerlenas Pi i Constantí.

Joan Cofín i Subirana.
Pere Tobelles.
Palmira Llum Sans i Díaz.
Jaume Aragay i Pujols.
Josep Codina i Miranda.
Baldiri Nogués i Cruella.
Mercè Vehí i Daniel.
Gertrudis Farré i Mallofré.
Edgar Rissetti i Escandella.
Josep Odena i Requesens.

Josep Berruero.
Jordi Brugada.
Anna Salas i Sebastià.
Maria Giral i Sagué.
Francesc Garcia i Pèrez.
Carme Parmella i Eulàlia.
Francesc Ribas i Garcia.
Rosa Torres i Castellarnau.
Leonor Alcaide i Jerez.
Glòria Ducastella i Rosell.
Lucrècia Buxeda.
Montserrat Carranca i Casamitjana.
Montserrat Abril i Molist.
Maria Cabré i Casals.
Ignasi Arch.
Jesús Godet i Rufas.
Francesca Baig i Sanos.
Virgínia Terol i Conesa.
Pere Blanch i Blanch.
Josefa Iglésias.
Ramona Cabestany i Duch.
Ermínia Agustín i Bartolomé.
Pere Comas i Duran.
Montserrat Carné i Nobell.
Rosa Damper i i Arèvalo.
Manolita Segarra.
Carme Fagelà.
Josep Farré.
Àngela Ferrer i Salvat.
Pilar Calés i Yust.
Camil Gamariz i Moreno.
Carme Martínez i Surroca.
Maria Garriga i Cuscó.
Jesús Garcia i Martínez.
Elvira Lema i Roca.

Josep Gil i Lòpez.
Mateu Marquès i Rubinat.
Anna Carbonell i Terradas.
Emili Martí i Martín.
Joan Albages i Amorós.
Concepció Torres i Castellarnau.
Josep Maria i Planas.
Maria Piera i Amorós.
Maria Viñas.
Maria Schneider.
Maria Mullera i Bassedas.
Maria Roca i Rubinat.
Assumpció Aguado i Alava.
Carme Gerona i Fàbregas.
Presentació Bacardit i Sanjust.
Carme Nolla.
Rosa Balcells i Balcells.
Josefa Terol i Conesa.
Maria del Carme i Cabestany.
Francesc Vela i Herèdia.
Jaume Calvet i Roca.
Josefina Puig i Filella.
Maria Gabriela i delga.
Maria Massaguer i Massó.
Antoni Prats i Roig.
Baltassar May.
Raquel Faig i Mari.
Francesc Porreras.
Pere Figuerola i Roig.
Josep Lacambra i Pirla.
Camil Garcia.
Ricard Argomariz i Martínez.
Francesc Garí i Argulló.
Manuel Suàrez i Vilaseca.
Maria Teresa de Leon.

PER A LA COMARCA DEL VALLÈS ORIENTAL (GRANOLLERS)

Joan Montaña i Pradera.
Manuel Masjoan i Bellona.
Adelina Sagarra i Kàiser.
Isidre Llach.
Vigínia Domènech i Soladellas.
Ignasi Bota i Marimun.
Carme Rodríguez.
Dolors Canales i Pulido.
Pilar Bullich.
Mercè Bruses i Pasqual.
Maria Gariga i Cardús.
Rosalia Triadó i castells.
Antoni Abellanet i Carreras.
Jacint Bellonch i Bosch.
Emili Fernàndez i Punsola.
Evarist Ribera i Jordana.
Lluïsa Majoral i Serra.
Gusmà Martín i Martín.
Pere Farrés i Quintana.

Donat Puig i Coma.
Maria Tuset i Sala.
Juli Tobeñas de la Cruz.
Lluís Ustero i Gòmez.
Lluís Sagú i Marsó.
Antoni Camp i Guinart.
Josep Camps i Guinart.
Joana Soler.
Montserrat Rocamóra i Cuatrecases.
Carme Bochaca i Borrell.
Jaume Vivé i Alern.
Victòria Calafell i Fusté.
Maria Aparicio i Rebuelto.
Catarina Gimeno.
Assumpció Cornet.
Esteve Rius i Barnola.
Pilar Guanyabens.
Aurora Calafell i Fusté.
Ramon Munné i Coll.

Carme Moragues i Claramunt.
Pietat Teixidó.
Ramon Mestre i Bertran.
Maria Hortal i Salvat.
Jaume Fontcoberta i Lloreda.
Maria Brau i Auferil.
Dolors Alsina i Escoda.

Àngela Mercado i Arés.
Catarina Gómez i Bouzà.
Jaume Caballé i Griñó.
Amadeu Gongu.
Nativitat Sempere.

PER A LA COMARCA DE BAGES (MANRESA)

Carles Costa i Cadevall.
Soledat Serchs i Masafreds.
Llorenç Vilaplana i Aznar.
Joan Rovira i Tenas.
Maria Bosch i Fort.
Maria Solà i Martell.
Carlota Elbató i Ben-Alí.
Mercè Herèdia i Alafara.
Encarnació Giménez.
Pilar Lòpez i Bermejo.
Concepció Lloverri i Llop.
Lluïsa Pascas i Boada.
Maria Ruiz i Ruiz.
Emili Boix i Rovira.
Manuel Duc.
Delmir Fullersons i Calderos.
Manuel Isern i Tuset.
Francesc Lluch i Font.
Enric Valls i Jafe.
Lola Ribas i Gargallo.
Martí Freixas i Caba.
Joan Matas i Güell.
Maria Pietschets i Garcia.
Lluís Sagredo i Contreras.
Virgínia Altés i Garrós.
Enriqueta Algengrau.
Maria Bonet i Santacana.
Marià Beltran i Romero.
Maria Casilvert i Barolés.
Emili Cochata i Carro.
Joan Ferrer i Cases.
Carme Pagé i Vila.
Antoni Herrera i Gonzalbes.
Rita Llavanera i Busquets.
Josep Jofresa i Sofias.
Isabel Moxó.
Pius Miqueo i Gil.
Carme Piqué i Bartolomé.
Joan Piñol i Farrús.
Teresa Farré i Chafarria.
Emília Fornó i Mansú.
Josefa Garcia i Lòpez.

Júlia Mateu i Lahause.
Elvira Huguet i Gil.
Fidela Lamba.
Josefa Larraz i Álvarez.
Natura Ocaña i Sànchez.
Pilar Quintanilla.
Josep Barrera i Ameama.
Eduard Casadesús.
Josep Espanyol i Epiguillem.
Joan Garriga i Oliveras.
Josep Juàrez i Andreu.
Sofia Punes i Díaz.
Francesc Garcia i Solís.
Josep Lacueva i Ubalde.
Joan Sansa i Carcolse.
Josep Roger i Lòpez.
Josep Penalba i Benavente.
Aureli Beà i Fabre.
Elisa Miró i Sancho.
Maria Palop i Palemo.
Mercè Salas i Perxe.
Maria Aluja i Roca.
Carme Bellosta i Requé.
Teresa Bunou i Vela.
Emília Conte i Penella.
Montserrat Catafal i Vila.
Joaquim Escoda i Ferrer.
Maria Ferrer de Gasol.
Manuel Febrer i Ribot.
Maria del Carme Gómez i Galan.
Pere González i Blanco.
Ferran Ibars i Vedruna.
Mercè Gonzàñez i Alonso.
Àngela Hernández i Camino.
Mercè Irlés i Lepe.
Margarida Jané i Porta.
Anna Juver i Garcia.
Maria dels Àngels i Mota.
Carme Muntaner i Loscós.
Teresa Pinto i Casadevall.
Àngela Pitatiot.
Rosa Casas i Guillemat.

PER A LA COMARCA DE GARRAF (VILANOVA)

Joaquim Vicente i Vicente.
Pere Solé i Lagen.

Antoni Robert i Bofarull.
Hortènsia Zurita i Colet.

Joan Colber i Soler.
Donísia Herrero i Hernández.
Àngela Cervera de la Oliva.
Marina Prieto i Fernández.
Eugèni Sagner i Serra.
Francesca Bosch i Tusquellas.
Ramon Borrell i Pla.
Pere Alaban i Angisturas.
Àngels Valls i Grau.
Nadala Albiola i Pallarès.
Leonor Arira i Mauri.
Antònia Bosch i Sales.
Francesca Blasi i Isern.
Clotilde Calleja Ruiz i Delgado.
Maria Prió i Aparício.
Catalina Fiol i Olivé.
Mercè Gros i Roig.
Maria Marsellan.
Montserrat Gasull i Ametlla.

Ramona Rico i Cid.
Joaquim Galí i Vergès.
Jaume Pastor i Xaude.
Elisa Raurell i Homar.
Mercè Andreu i Magri.
Ciril Armengol i Solé.
Marcel·lí Brigué i Pons.
Enric Buil i Planell.
Ester Cardona i Anguera.
Assumpció Fit i Morros.
Mercè Freixas i Rogé.
Josefina Monsarro i Alborne.
Engràcia Morell i Escolà.
Ambròs Frigols i Roquet.
Marcel·lí Domingo i Escalero.
Maria Concepció i Garcia.
Assumpció Morell i escolà.
Carme Pedrol i Trepal.
Miquel Casellas i Barbal.

PER A LA COMARCA DEL VALLÈS OCCIDENTAL (TERRASSA)

Làpiz Rodríguez i Gracià.
Blanca Rosa Garcia i Amat.
Carme Pitarch i Cusidó.
Jesús Martí.
Mercè Vasco i Vinyas.
Àngel Pla i Acedo.
Neus Albinyana.
Antoni Gonzàlez.
Josep Rossinyol i Turú.
Isabel Gràcia.
Mercè Barron i Marimon.
Aurelià Barrio i Campo.
Eulàlia Conte i Roqué.
Francesca Corbella i Arnau.
Montserrat Garriga i Puig.
Jaume Gili i Padrós.
Anna Miró i Sancho.
Antoni Marian i Sànchez.
Ramona Planas i Castells.

Pau Ballester.
Nativitat Sans i Simos.
Raimonda Garriga i Castañé.
Anna Martínez i Martinell.
Maria del Carme Garriga i Sandersor.
Josep Giné i Masdeu.
Joaquim Florensa i Vilarrubí.
Carme Aliaga Barroso.
Emília Rodrigo i Cobo.
Maria Rosa Balú.
Maria Teresa Volart i Ferràndiz.
Antoni cardó i Calderó.
Antoni Conesa i Oton.
Matilde Domingo i Mallol.
Rita Gordi i Manils.
Faustina Martínez i Guillem.
Francesca Mitjans i Olivella.
Anna Pericho i Díez.
Francesca Porreras.

PER A LA COMARCA DEL BAIX LLOBREGAT (SANT FELIU)

Armand Irlès i Depe.
Manuel Ripoll i Lòpez.
Francesca Alba i Albert.
Armelina Alsina.
Carme Caballut.
Rafael Salaj i Ibàñez.
Llorenç Vera.
Rosa Miralles.
Alfred Sànchez i Buendia.
Maria Pla i Martí.
Maria Amigó.
Adriana Farré i Tió.

Anna Tallada i i Tella.
Presentació Bacardit i Sanjuan.
Josep Abella.
Josepa Hernández.
Josepa Esteban i Rodríguez.
Josepa Espuga.
Magdalena Lòpez.
Àngel Cubells i Cubells.
Maria Villalba i Mercader.
Ramon Castellví i Rofes.
Dolors Riera i Piquè.
Floreale Ròdena.

Joan Anguera.
Joan Espun i Domínguez.
Joaquim Barroso.
Manuel Tena i Blasco.
Genoveva Agulló i Mallofré.
Montserrat Miarnau i Roca.
Antoni Albarran.
Dolors Aitisi i Casas.
Gertrudis Artigas i Juclar.
Eulàlia Ballester i Soler.
Marià Bertran i Romero.
Manuel Barot i Deulofeu.
Prudència Centeno i Lòpez.
Angelina Gil i Potau.
Paula Llop i Segalà.
Francesca Mazon i Felip.
Joan Navarro i Lòpez.
Maria Piera i Mercè.
Àngela Rodríguez i Mata.
Joaquim Rintero i Fernández.

Pere Coscol i Xandri.
Montserrat Domènech.
Beneta Riera i Piquer.
Ramon Miernau i Roca.
Maria del Carme Àlvarez.
Carme Andreu i Ferrer.
Domènec Arqués i Caballeria.
Dolors Bonet i Baró.
Concepció Blasco i Echagüe.
Encarnació Blamuz.
Salvador Escolà i Milà.
Esteve Guarro i Elies.
Anna Moncho i Móra.
Salvador Nin i Mercader.
Josep Pàmpols i Pujades.
Glòria Rodríguez i Mata.
Josep Botger.
Jesús Torres i Sánchez.
Miquel Teresi.

PER A LA COMARCA DEL BERGADÀ (BERGA)

Rosari Palma i Figuerola.
Maria Victorina de Miquel.
Caterina Crespi i Bover.
Feliu Alsina i Colomer.
Josepa Vaqué i Rodés.
Encarnació Sardanya i Andreu.
Maria Pietat Rosó i Serradell.
Josefa Plantada.
Alba Güell i Roca.
Elisa Granaglie.
Maria Mach i Beranants.
Adela Franca i Soler.
Isidre Pont i Prat.
Just Lacau.
Carme Arbusa i Coll.
Concepció Bertran i Alegret.
Carme González i Martínez.
Encarna Armengol i Serra.
Carme Candela i Villalonga.
Maria Carme Arèvalo i Escolano.
Aurora Borràs i Lòpez.
Maria Grau i Ciurana.
Rosa Bacardí i Mas.
Justa Zafra i Molina.

Consol Roy i Verdeja.
Glòria Cortina i Giner.
Alfred Àlvarez i Zamora.
Joan Com i Alabat.
Jesús Benavides i Navarro.
Simó Fàbregas i Vidal.
Maria Cotarrodona i Serra.
Laura Barnés i Roca.
Joan Vallès i Bonet.
Àngela Seu.
Frederic Planella i Guillé.
Ignasi Camps i Canes.
Matilde Marcos i Matia.
Maria Dolors Giménez i Casanovas.
Josep Corominas i Vallribera.
Maria del Carme Fernández i Trillo.
Rosa Picola i Pujol.
Josep Frigola i Reixach.
Concepció Pla i Camp.
Dolors Olivé i Feliu.
Anton Bonet i Canal.
Josep Aznar i Linares.
Joan Cruixart i Miranda.
Jaume Ballester i Batalla.

PER A LA COMARCA DE L'ALT PENEDÈS (VILAFRANCA DEL PENEDÈS)

Joaquim Pinteño i Fernández.
Maria Raventós i Massana.
Gumersinda Soler i Tarrida.
Ermínia Martínez.
Guadalupe Mas i Planas.
Pau Ferrer i Carbó.

Bartomeu Mestres i Guilobart.
Joaquim vergés i Adell.
Dolors Serra i Galbagni.
Joana Peña i Garcerà.
Teresa Tort i Mir.
Enric Castro Pez i Fernández.

Maria Rius i Esteve.
Francesc Martínez i Grau.
Joan Esclasans i Esteve.
Paulí Gibert i Duran.
Pere Roca i Deolander.

Mènciac Garcia i Pèrez.
Lluïsa Garcia i Merino.
Joan Coloma i Vargas.
Maria del Carme Sans i Elias.
Josep Mèndez i Palència.

PER A LA COMARCA DEL MARESME
(MATARÓ)

Rosa Nogués i Coromines.
Joan Sebastià i Sebastià.
Leopold Pau i Roca.
Cristina Pla i Roldan.
Assumpció Albert i Pèrez.
Júlia Trabal i Brugada.
Ramon Lobo i Lardes.
Manuela Soler i Suat.
Cristina Franci.
Ramon Tordera.
Antoni Sempere.
Mercè Palat i Pàmies.
Joan Mercadè i Riba.
Josefa Marqués.
Rosa Serra i Baqués.
Carlota Elbercut.
Pere Carbonell i Fita.
Josefa Borràs i Compte.
Josep Brugulat i Senties.
Àngel Remígio i Ramírez.
Carme Garcia i Onyes.
Amadea Canyelles.
Teresa Sanjoan.
Rosa Fernández.
Salvador Cussachs.
Lluïsa Prat i Puig.
Rosa Claret i Fortià.
Víctor Font i Casalí.
Maria Teresa Guinart i Vila.
Fredrich Escuder.
Jaume Vilamanye.
Josep Brugulat i Riera.
Isabel Benet i Zaragoza.
Rosa Beltran i Alfonso.
Josep Buch.
Elisa Pano i Planell.
Adela Ràmia i Morales.
Marcel Ràfols i Sicart.
Manuel Montaner i Ferràndiz.
Enriqueta Blanch i Bargalló.
Conrad Lladó i Odon.
Remei Casamada i Faust.
Joan Mates i Oliver.
Mateu Rocher i Rosquelles.
Carme Vilaró.
Anna Cusachs.
Josefa Serra i Baldó.
Josep Cortabella.
Concepció Alís i Luís.
Joaquim Cloter.

Flor Robles.
Maria Rosa Clavell.
Francesc Tordera.
Josefa Rodon i Serra.
Elisa Regi i Benet.
Alfons Soriano i Viena.
Simeó Solanes i Joaquim.
Lluïsa Busterós i Salas.
Isidor Fernández.
Isabel Sebarrojas i Segarra.
Josep Ferrero.
Isabel Zaragoza i Roselló.
Joaquim Ferrer i Pujolar.
Pere Salvo i Arabí.
Gertrudis Castells.
Maria Martí i Valls.
Carles Josep Guitart.
Pilar Morales i Gaston.
Joan Sánchez i Rodríguez.
Carme Garcia i Soler.
Maria Valentines.
Eduard Armengol.
Josefa Girbau.
Antoni Mingarro.
Joan Escoda.
Josefa Cubells.
Esteve Benet.
Pere Font i Nulfa.
Lluís Andreu i Vilaró.
Concepció Benach i Rossell.
Josep Barril i Guàrdia.
Josefa Pons i Camps.
Josefa Sanpera i Vendrell.
Manuel Montserrat i Carcason.
Antoni Pasqual i Casaesteve.
Rafaela Armado.
Lluís Feliu.
Cerebrino Dubé.
Maria Alsina.
Antònia Alvareda.
Eulàlia Ferrer i Ramon.
Àngela Benach i Rossell.
Maria Rich i Miquel.
Josefa Fàbregas.
Concepció Sánchez i Ferrer.
Modesta Salabert i Castellví.
Francesc Pere i Puig.
Àngela Pasqual i Solé.
Concepció Ramírez i Morales.
Concepció Ramírez de Cartagena

Pau Valentines i Blanch.
Teresa Hernández i Peralta.
Baldomer Bàrrios.

Maria Miarnau i Vila.
Joaquim Llobet i Canal.
Rosa Bertran i Massó.

PER A LA COMARCA D'OSSONA (VIC)

Antoni Garrigó i Prat.
Ramon Culí i Casas.
Montserrat Albert i Planell.
Josefa Rodríguez i Pèrez.
Teresa Andrés i Nebot.
Carme Barceló i Casadesús.
Carme Català i Rufà.
Joaquim Culí i Cases.
Jaume Cabars i Nogué.
Francesc Caraltó i Garrigó.
Elissa Rius i Font.
Maria Grualla i Badosa.
Josefa Castellet i Bofarull.
Serafina Escalona i Pèrez.
Francesc Cuspinera i Gararachs.
Josep Gayarre i Baqué.
Francesca Piñol i Vidal.
Agustí Esteban i Novales.
Antònia Ferrer i Carner.
Isabel Lòpez i Morales.
Carme Velló i Garcia.
Serafina Martínez i Mena.
Francesca Parera i Brunet.
Francesca Bassols i Carreter.
Marta Vilamitjana.
Miquel Siguant.
Montserrat Rodon i Turró.
Pere David i Aumatell.
Àngela Andreu Pinyana.
Just Moltmaney i Vilarroya.
Josefa Iglésias i Maganyà.
Mercè Vallaró i Guitart.

Rosa Calvo i Torres.
Joan Cabars i Nogué.
Fèlix Prat i Boncell.
Lluís Redorta i Musach.
Maria Pietx i Raurell.
Josefa Linares i Vila.
Maria Ribé i Planas.
Florentina Verdura i Duran.
Jaume Linàrez i Vila.
Enric Marcó i Tàpia.
Salvador Caravaca i Aragon.
Constantí Hernández i González.
Protaci Àlvarez i González.
Justa Gili i Minguella.
Anna Andrea i Vienesa.
Maria Lluïsa Allinient.
Emili Pascual i Robert.
Carme Parnella i Eulàlia.
Elena Coronas i Bericat.
Frederic Viñas i Suay.
Maria Martí i Ortiz.
Maria Sans i Teixidor.
Josep Pardal i Cebollado.
Maria del Carme Fricó.
Antoni Sanahuja i Capell.
Carme Modolell.
Cèlia Artigas i Esplugas.
Mercè Timoneda i Batallé.
Lluïsa Pèrez i Paül.
Rafaela Montero i Valdobinos.
Felicà Tremolosa i Casamora.
Francesca Castellán.

PER A LA COMARCA D'ANOIA (IGUALADA)

Júlia Castro i Aguila.
Carme Atienza i Zasaza.
Mercè Salvan i Puig.
Joan Arnal i Gàlies.
Lluís Alvelda i Valle.
Antoni Clotet i Solà.
Maria Pujades i Solà.
Maria Massaguer i Soler.
Josefa Tomàs i Brunet.
Anna Guach i Figueras.
Magí Camps i Clarassó.
Francesc González i Velasco.
Cira Ortel i Grualla.
Josefa Giralt i Coma.
Josefa Àlvarez i Girau.
Josepa Viadé Ruiz i Díaz.

Maria Guillén i Triguero.
Maria Pedrell i Gurri.
Magí Camps i Clarassó.
Jaume Santasusana i Bonet.
Júlia Avinent i Soriano.
Llúcia Casañes i Lassierra.
Francesc Aliar i Andreu.
Joaquima Pijoan i Vila.
Montserrat Morera i Ferrer.
Àngela Mestres i Selva.
Francesca Ferrer i Claramunt.
Josefa Vilarrubí i Guitart.
Maria Duran i Pi.
Frederic Giménez i Ruiz.
Mercè Guitart i Junoy.
Consol Giménez i Ruiz.

PER A LA COMARCA DE BADALONA

Joan Domínguez i Sànchez.
Miquel Aldabó.
Francesc Masdeu.
Assumpció Muntanyola i Gassull.
Magdalena Gassull.
Maria Mas i Reus.
Francesc Chamorro.
Joan Cervera.
Joan Robert.
Maria dels Àngels Mata.
Maria Dolors Noguera.
Rosalia Alsina.
Maria Alavert.
Assumpció Ribó.
Emília Lladó.
Josep Pardos i Cebollada.
Carme Berneda i Maroto.
Matilde Planas i Lòpez.
Carme Pelàez i Camargo.
Amor Escalada i Rodríguez.
Joan Bernal.
Joan Marquina.
Jaume Riera.
Joana Vela.
Mercè Creus.

Josep Montiel i Díez.
Joan Sans i Icart.
Gaietà Valiente.
Lluís Villòria.
Adriana Barbosa.
Antònia Teixonera.
Rosa Macau.
Maria Marcet.
Pascual del Toro.
Serafina Mestres i Justas.
Santiago Siguan i Almenara.
Matilde Piferrer i Manent.
Bartomeu Escalada i Rodríguez.
Magí Piegay i Camins.
Paulí Gallo i Gallo.
Ermenegild Casas.
Vicenta Fons.
Rosa Escalada.
Mercè Pons.
Joan Sans i Amat.
Joan Colls i Pla.
Manuel Fraguell.
Gonçal Domínguez.
Aurora Escalada.
Maria Sunyol.

Segon.- Seran dictats oportunament els procediments de selecció definitiva dels Mestres nomenats, amb la finalitat que puguin figurar en l'escalafó general del Magisteri.

Tercer.- La distribució d'Escoles noves i la destinació dels Mestres esmentats pels efectes de designació d'Escola i de poble a cada un, serà feta, a proposta d'uns Consells Tècnics Mixtos, constituïts, en cada grup intercomarcal on resideixen les Comissaries de la Generalitat, pels següents elements: Comissari del Consell de la Generalitat, o el que ell delegui, com a President; Inspector Cap d'Ensenyament Primari; tres representants del Consell de l'Escola Nova Unificada, nomenats per aquest mateix Consell. Actuarà com a Secretari amb veu, però sense vot, el Cap de la Secció Administrativa. Aquestes propostes seran trameses a la Conselleria de Cultura, i el Conseller signarà els nomenaments per a cada Escola.

Quart. Serà de la competència d'aquests mateixos organismes l'acompliment de les funcions a què fan referència les disposicions del Ministeri data 26 d'agost, 23 i 27 de setembre d'enguany i d'altres referents a funcions semblants.

Cinquè.- Per a facilitar la tasca d'aquests organismes les ex-delegacions comarcals del Consell de l'Escola Nova Unificada, passaran als Consells les propostes i dades que tenien fetes fins a la data.

Barcelona, 12 d'octubre del 1936.

El Conseller de Cultura,
VENTURA GASSOL.

CULTURA²

Ordre

Com a ampliació de l'Ordre d'aquesta Conselleria del dia 12 del mes que som, per la qual és nomenada la primera tanda dels mestres que interinament han de regentar les noves Escoles de Catalunya, i a proposta del Consell de l'Escola Nova Unificada,

He result:

² DOGC, nº 289, 15-X-1936, pp. 197-202.

Són nomenats, d'acord amb les mateixes condicions i normes fixades en l'Ordre d'aquesta Conselleria, del dia 12 del mes que som, els mestres següents:

PER A LA CIUTAT DE BARCELONA

Emili Albiol i Bailach.
Samuel Lòpez i Pèrez.
Maria Lanuza i Fenoll.
Fèlix Gil i Ascaso.
Emparança Ametller i Albert.
Maria dels Àngels Culubret.
Florenci Oller i Riba.
Felisa Herranz i González.
Magdalena Imbert i Lizarralde.
Joan Cuberas i Llinàs.
Rodolf Hervella i Folla.
Joan Rabascall.
Delfina Hervàs i Rodríguez.
Francesca Lorda i Roig.
Roger Trallero i Almirall.
Francesc Arcas i Navarro.
Joan Martí i Queralt.
J.A. Palermo i Vic.
Josep Domínguez i Marcelo.
Carme Sala i Sans.
Lluïsa Almuzara i Querolt.
Josep Boronat i Aragonès.
Carme Reig i Palomares.
Cecília Lligoña i Segarra.
Josep Andreu i Farré.
Ricard Cucalla i Prunosa.
Maria Hervàs i Rodríguez.
Renat Lechuga i García.
Joan Marfany i Barral.
David Martínez i Vicente.
Jaume Gomila i Veleta.
Sebastià Gomila i Veleta.
Elvira Lema i Roca.
Sebastià Olgado.
Magí Querolt i Bargalló.
Pilar Tavernero i Vicente.
Joan Valls i Teixidó.
Lluís Xandri i Serra.
Joan Ferrando i Amenós.
Eleno Kinder i Tabernero.
Pilar Kinder i Tabernero.
Elionor Marsol i Francesc.
Francesc Roig i Ribera.
Maria Dalmau i Camí.
Francesca Domingo i Bo.
Montserrat Casasaya i Obiol.
Isidre Servós i Dalmau.
Carme Viladegut i Vaqué.
Brígida Claró i Ponsico.
Maria Tarragona i Jou.
Francesc Vargas i Pàez.
Francesc Pairo.
Agustina Villarrúbia i Torà.

Rafael Roig.
Francesc Hernàndez i Alcaraz.
Maria Teresa Tudela i Fernàndez.
Francesc Vaño i Calatayud.
Joan Civid i Debach.
Francesc Joanmartí i Rei.
Francesc Lamarca i Marsal.
Maria Teresa Lasheras i Otal.
Mercè Mercadé i Gelabert.
Sadurní Gau i Pons.
Júlia Giné i Cluet.
Juvita Fontanet i Ratés.
Pascual Celma i Portiellas.
Modest Costa i Castillon.
Maria del Pilar Vilardell.
Josep Soler i Capella.
Josep Mª Bosch i Biosca.
Josep Lluís Vargas i Pàez.
Pere Gabarró i Gabarró.
Carme Macau i Julià.
Carme Maria Alegret.
Maria Martí i Escofet.
Josep Montejo.
Pere Cervelló i Guasch.
Josep Cortina i Soler.
Francesc Miquel i Vila.
Maria del C. Miró i Sànchez.
Maria Perera i Conte.
Margarida Serra i Granat.
Antoni Bodí.
Joan Gomila i Veleta.
Joan Gené i Perpinyà.
Joan Mateu i Massip.
Andreu Osta i Riu.
Antoni Biernés i Biernés.
Andreu Caballero i Cuello.
Emília Pla.
Joan Domingo i Sànchez.
Pere Ferrer i Quintana.
Silvestre Garcia i Pèrez.
Teresa Alegre i Martínez.
Concepció Garcia i Fàuregui.
Josep Mª Badia i Xandri.
Modest Bahillo i Borbullo.
Salvador Bosch i Serra.
Josep Cardona i Guasch.
Francesca Figueres i Margalez.
Sofia Forn i Vidal.
Assumpta Colillas i Rambla.
Concepció Costell i Salido.
Concepció Delgado i Cordero.
Carme Desping i Ripoll.
Antoni Domínguez i Giménez.

Carme León i Gòmez.
Rosa Marquès i Falguera.
Joana Martín i Cases.
Maria Teresa i Caballé.
Josep Colom i Badia.
Dolors Munera i Gené.
Josep Mir i Barceló.
Florència Pallí i Vidal.
Dolors Rodrigo i Rodríguez.
Joan Perz i Rueda.
Maria Aldomà i Ubià.
Assumpte Alegre i Martínez.
Maria Aloy i Casabona.
Concepció Haya i Gaseri.
Joan Bagant i Barceló.
Concepció Bazan del Burgos.
Lluïsa Cabré i Adet.
Mercè Castells i Serradell.
Maria Salut Ferran i Mazas.
Pilar Gelabert i Nieto.
Carme Cortès i Flors.
Mercè Curós i Mallafré.
Emília Delgado i Duran.
Pere Díaz i Díaz.
Teodisia Delavert i Nieto.
Jaume Trepà i Nieto.
Josefa Llorca i Grau.
Alvar Cartea.
Isabel Liñoga i Segarra.
Carme Sañamero i Mateo.
Dolors Traserras i Canet.
Dolors Vidal i Pagès.
Josep Mª Vila i Ferran.
Sara Rodríguez i Alcon.
Pilar Ramon i Castellar.
Rosa Pinet.
Consol Giménez i Ruiz.
Ricard Crespo i Crespo.
Concepció Serrano i Martínez.
Maria Gili i Oliveras.
Marina Gutiérrez i Marcos.
Mercè Alsius i Masgrau.
Antoni Bonet i Planas.
Feliça Bastida i Baile.
Josep Boi i Codina.
Mercè Bosch i Tobias.
Assumpte Baró.
Carme Casals i Mas.
Neus Peremarch i Tuco.
Fèlix Lozano i Suñer.
Neus Llopart i Vilalta.
Francesca Llorenta i Llorenta.
Pere Marcé i Llongarín.
Carme Garcia i Sales.
Maria Jacas i Fontanet.
Josep Llarch i Sirisa.
Guadalup Mas i Plana.
Joaquim Pintaño i Ferràndez.

Pilar Santiago i Bilbao.
Antoni Germà.
Josep Oliveras i Galovard.
Tomàs Bartrolí i Nogués.
Cèlia Llober i Hewitson.
Mercè Marcada i Gelabert.
Rosa Viader i Solà.
Concepció Vola i Bruch.
Aurora Vergara i Sastre.
Restitut Quilas i Montolint.
Amadeu Recasens i Figuerola.
Manuel Canonart.
Ramona Baulies.
Rafaela Armada i Montua.
Concepció Benaiges i Gorgas.
Catarina Bonet i Escandell.
Lluís Quedras i Terrassa.
Pere Capella i Roca.
Pascual Deltoro i Pèrez.
Manuel Garcia i Pèrez.
Francesca Garcia i Villarolla.
Concepció Gassol i Gonzàlez-Valdés.
Miquel Gili i Justa.
Frederic Giménez i Ruiz.
Dolors Minuesa i Giné.
Antoni Mingarro i Mariné.
Maria Regull i Paigès.
Maria del C. Rodríguez i Rull.
Emília Sivill i Cortiada.
Teresa Suàrez i Codert.
Purificació Soligó i Tena.
Francesca Castellana i Malloll.
Mercè Vilasusa i Tenfeire.
Joan Cots i Florenza.
Pere Camps i Guàrdia.
Lluís Feliu i Barniol.
Domènec Foz i Ubeda.
Ramon Felip i Mitjans.
Carmelo Goixer i Currià.
Josep Sampere i Palop.
Rafael Gallofré i Guinovart.
Antoni Sánchez i Rodríguez.
Dolors Sensada i Jaumet.
Carme Sastre i Tolrà.
Antònia Trapè i Carreras.
Pere Torres i Pacheco.
Maria Comes i Casals.
Josep Espasa i Navarro.
Maria Teresa Soler i Carreras.
Virgília Domènec i Solanellas.
Paz Leon i Gòmez.
Alfons Peñas i Delvas.
Aníbal Gòmez i Sánchez.
Teresa Farrer i Fornà.
Júlia Giron i Araga.
Maria Llaverias i Viladomir.
Sabino Martorell i Freixa.
Sofia Sibis i Piedrafita.

Carme Richi de Miguel.
Montserrat Sabater i Escolà.
Josefa Suàrez i Lòpez.
Marina de Castro i Villalba.
J. Vallvé i Solé.
Joan Campos i Galiana.
Margarida París i Subirat.
Antoni Cortès i Aura.
Josep Carol i Pèrez.
Maria Cortès i Matamala.
Simó Fàbregas i Vidal.
Martí Gassa i Peruchet.
Maria Gener.
Concepció González.
Manuel Acín i Pinos.
Montserrat Alsius i Masgrau.
Antoni Artigas i Planellas.
Pere Blanco i Brualla.
Jaume Borne i Claverol.
Lluís Barné i Farraras.
Ignasi Bach i Sirera.
Carles Catellà i Ribó.
Marina Castro i Villalta.
Sebastià Corredor i Granés.
Concepció Llauradó.
Josep Llorens i Bernet.
Agustí Lledós i Vila.
Joan Martínez i Bueno.
Francesc Manserga i Salvador.
Felicitat Matons i Badal.
Joan Mus i Solina.
Joana Mias i Glais.
Josep Nin i Mercadé.
Jaume Roca i Bernants.
Andreu Romeu i Prim.
Ramon Ribera i Jover.

Maria Soler Cervelló.
Ramon Torres i Vila.
Antoni Nortés i Binaiges.
Eva Valls i Sánchez.
Josep Secall i Escoda.
Mercè Morlans i Bech.
Llúcia Montserrat i Viciàna.
Montserrat Massip i Soler.
Josep Montegut i Pons.
Josefa Roura.
Maria Regall i Puntí.
Beneta Ribas i Canto.
Maria Rosell.
Maria Sàiz i Cabro.
Joan Serra i Sirera.
Manuel Salazar i Mauri.
Joan Soler.
Rosa Torrents i Botey.
Francesc Tort i Tarragona.
Antoni Torres i Farré.
Josefa Cervera i Terrades.
Montserrat Elies i Piferrer.
Josep Munguet i Pons.
Joan Peris i Pallarès.
Alfred Gallard i Dubarri.
Pere Comas i Duran.
Joan Solanes i Ponsetí.
Anna Cortada i Parramon.
Dolors Gerez i Juan.
Lluís Miró i Hernández.
Enriqueta Tejero i Borbolla.
Josep Mir i Fabrè.
Sebastià Corredor i Granés.
Francesca Prats.

PER A LA COMARCA DEL BAIX EMPORDÀ

Dolors Lladó i Maspera.
Joan Matarrodona i Coma.
Narcís Masferrer i Masbojó.
Josep Esteva i Pla.
Joan Roca i Coldecarrera.
Rosa Matabosch i Cabañó.
Joan Reglà i Campistol.
Antoni Fabrellas i Riera.
Joan Mas i Causa.
Baldomer Martínez i Carner.
Josefa Vaqué i Rodés.
Maria Segura i Navarro.
Montserrat Baró i Moncunill.
Rosa Espinosa i Vaqué.
Maria Llarç i Aviñó.
Josep Sanmamet i Lorenzo.
Josep Sanon i Munné.

Joan Juanals i Sitges.
Encarnació Pijoan i Pou.
Vicenç Gavea i Sequiel.
Josep Blanco i Bonalva.
Maria Duran i Arpa.
Esteve Calsina i Poch.
Àngela Douvé i Salomó.
Josep Muní i Piusachs.
Lluís Rossell i Paláí.
Teresa Puigcorbé i Ballera.
Celestí Besora.
Joan Abadal i Roca.
Ramon Roca i Rabinat.
Francesca Giménez i Braguenat.
Margarida Todolà i Praix.
Joan Solanas i Nat.
Rosa Sangabriel i Angaustures.

PER A LA COMARCA DE L"ALT EMPORDÀ

Rosa Plana.
Concepció Ramírez i Cartagena.
Miquel Oliveras i Cases.
Joan Puigvehí i Casals.
Agapita Martínez i Cadarso.
Montserrat Vilardell i Colomer.
Dolors Oliveras i Santaló.
Pere Ulaque.
August Vergel i Téllez.
Francesc Bach i Roca.
Pilar Crifau i Tusell.
Matilde Casadó i Imbernat.
Francesc Illa i Sobrequer.
Clara Cosí i Costa.

Pere Bruguera i Pellicer.
Jaume Oliveras i Cases.
Àngel Casals i Floreta.
Francesc Ribera i Guijaume.
Francesc Illa i Sobregas.
Coloma Dalmau i Pla.
Maria Roger i Graus.
Lluís Pagès i Vila.
Josep Gironell i Ros.
Pere Bruguera i Pellicer.
Cecili Gutiérrez i Llanera.
Enric Quera i Cullell.
Concepció Garcia i Ramal.

PER A LA COMARCA D'URGELL MITJÀ

Trinitat Salut i Trepat.
Carles Sandra i Batlle.
Josep Monsó i Claverol.

Carme Pedrol i Trepat.
Agustina Guinea i Medina.
Maria Ribas i Muñoz.

PER A LA COMARCA DE LA CONCA DE BARBERÀ
(MONTBLANC)

Teresa Subirats i Mestre.
Maria Cinta Audi i Curto.
Ventura Josà i Prats.
Salvador Rofes i Escoda.
Carles Verges i Viñas.
Montserrat Miquel i Ballart.
Josep Bonay i Vidal.
Sebastià Gener i Gelonch.
Ramona Serra i Forcades.
Vicenç Aldea i Tormos.
Joan Benavent i Terradas.
Cèsar Bonavia i Planas.
Camila Escoda i Vergnet.
Càndid Argueta i Vergara.
Pau Agulló i Carruez.
Ramon Borràs.
Antoni Augué.

Antoni Fernàndez i Hidalgo.
Càndida Esquerri i Herbera.
Josefa Bel i Fernàndez.
Josefina Pèrez i Cabeza.
Dolors Pou i Comorera.
Carme Àlvarez i González.
Joan Pasqual i Oliver.
Filomena Pagès i Garcia.
Josep Mª Planas i Carbó.
Teresa Torredemer i Romert.
Teresa Aleu i Monté.
Emília Isern i Agustench.
Adelina Boloix Mifsurt.
Carme Díaz i Parienta.
Montserrat Aguadé i Sanatuga.
Ampar Villenes i Soto.
Montserrat Miernau i Roca.

PER A LA COMARCA DE BAIX EBRE
(TORTOSA)

Frederic Pascual i Porqueres.
Joan Armengol i Domingo.
Joan Falcó.
Josep Cuadrat.
Salvador Pedro i Esteve.
Salvador Fernando i Rovira.
Joan Baget i Mañe.
Antoni Fabra i Vidal.
Francesca Pàmies.
Maria Donato.
Rosa Suazo.
Carme Fabregat i Persiva.
Teresa Subirats i Mestre.

Fecond Montaner i Mola.
Joan Vilarrassa i Sugranyes.
Pilar Barrachina.
Concepció Planes.
Maria Serra i Pèrez.
Antònia Torres i Fulquet.
Maria Lluïsa i Larraz.
Bautista Sorli i Arreres.
Maria Bargalló.
Carme Orozco i Rovira.
Maria Badia.
Rosa Sabaté.
Maria Virgili i Rovira.

Carme Gonzàlez.
Maria Llorach.
Carme Ras.
Lluís Pagès i Cardellach.
Andreu Pascual i Salsen.
Mateu Oller i Guasch.
Joaquim Felip i Puig.
Josep Estil·les i Fortuny.
Lluís Pagès i Cardellach.
Pere Figueres i Jasans.
Pere Oliver i Rosanes.
Joan Canela i Pallarès.
Pere Pons i Rubió.
Delfí Canyeles i Gras.
Pere Cadillo i Vilà.
Manuel Rovira i Melià.
Ricard Cabades i Sanz.
Eusebi Gòmez i Andrea.
Francesc Audí i Audí.
Josep Zapata i Vicente.
Margarida Matos i Quesada.
Mercè Oller i Miró.
Àngela Soteres i Julià.
Montserrat Serra i Mas.
Artur Abad.
Maria Vila i Pujol.
Joan Melian i Bou.

Maria Guillemà.
Isabel Ripoll.
Josefina Cuevas i Castro.
Visitació Iglésies i Fornés.
Maria C. Ibàñez i Ferrer.
Catarina Lluís i Gil.
Maria Mestres i Jou.
Josep Almuzara Navarro.
Josep F. Casa i Casamitjana.
Joan Arnau i Dàlia.
Joan Bergos i Ripollet.
Magdalena Plana i Bosch.
Sara de la Calle i Guerrero.
Josefa Iglésias i Grau.
Crescència Subirachs i Ferrer.
Aldea Mènez i Maria.
Joan Cusiné i Subiranas.
Josep Daniel i Marsal.
Antoni Sànchez i Salvador.
Vicenç Fontanet i Fontanet.
Matilde Torner i Tioca.
Josefa Rodó.
Francesca Serra i Carbonell.
Glòria Chave i Gòmez.
Jacinta Pallejà i Pascó.
Rosa Sebastià i Fabra.
Àngels Lòpez i Martínez.

PER A LA COMARCA DEL TARRAGONÈS (TARRAGONA)

Antoni P. Sancho i Juncosa.
Josep Recasens i Jordà.
Joaquim Tarrida i Piñol.
Ferran Rabassó i Bofarull.
Avelí Donato i Julià.
Carme Àlvaraez i Gonzàlez.
Guadalup Danús i Alarma.
Antoni Pujals i Martí.
Damiana Llorach i Ramon.
Maria Sans i Ràfias.
Maria Rosa Puig de Salduch.
Roc Llop i Convalia.
Sebastià Pons i Pons.
Joan Montalà i Solanes.
Joan Serret i Soriano.
Josep Güell i Gibernau.
Josep Blayer i Pagan.
Antoni Cleofé i Aquilué.
Dolors Gabarró.
Concepció Rico i Llorens.
Francesc J. Martorell.
Montserrat Gensé i Magrinyà.
Mateu Benjúmez i Suárez.
Josep Segura i Gaspar.
Roser Vilas i Buirà.
Ricard Garriga i Salvador.
Àngel Parreu i Pallejà.

Francesc Pubill i Calderó.
Leonard Armengol i Gabriel.
Pasqual Vidré i Vives.
Concepció Saumell i Vila.
Margarida Francolí i Garriga.
Josep Prat i Viarnés.
Tecla Sanahuja i Solanes.
Teresa Juncedella i Martí.
Raimunda Lloveras i Carreras.
Lluïsa Molina Dols de Castellà.
Maria Montfort i Andreu.
Assumpció Mateu i Mateu.
Josefa Virgili i Sautiella.
Carme Prats i Rius.
Teresa Jansà i Martorell.
Josep Cabestany i Carré.
Antoni Cardo i Caldero.
Eusebi Rosselló i Duch.
Felip Jové i Cabeza.
Mercè Delclòs i Balvei.
Josep Melia i Casanovas.
Ramon Castellví i Rofa.
Josep Sanz i Burata.
Joan B. Llord.
Josep Alomà i Sanabras.
Maria Montardit i Cartanyà.
Alexandrina Llucía i Riverter.

Josep Blaya i Pagant.
Aureli Bru i Sanz.
Ricard Pons i Rubió.
Andreu Pascual i Salseng.
Antoni Domingo i Curí.

Visitació Cervera i Geriqué.
Maria Vidal i Barnaus.
Francesc Calvo i Garcés.
Empar González i Presa.
Teresa Forasté i Roig.

PER A LA COMARCA DEL BAIX PENEDE'S (EL VENDRELL)

Emili Vidal i Manyer.
Salvador Nin i Mercader.
Llorenç Pros i Vidal.
Josep Guinovart i GUinovart.
Domènec Andrés i Serrano.
Ermínia Mateu i Huguet.
Amàlia Cardiel i Alcàntara.
Pau Pérez i Bello.
Roger Trellero i Almirall.
Joan Prió i Prió.
Miquel Prió i Prió.
Pilar Ferré i Taulé.
Concepció Blay i Esteva.
Montserrat Miró i Aragonès.

Teresa Martorell i Pons.
Montserrat Folch i Claramunt.
Pau Lòpez i Cassassús.
Anton Duran i Mestre.
Maria Virgili i Rovira.
Francesc Figuerola.
Josep Batet i Batet.
Salvador Martorell i Gras.
Ramon Juvé i Llusà.
Josep Marià i castellà.
Leònida Defillippi i Lleopart.
Montserrat Giralt i Jové.
Maria Martínez i Caracoche.
Benvinguda Ortega i Pérez.

PER A LA COMARCA DE PALLARS JUSSÀ (TREMP)

Abelard Gil i Llauradó.
Vicenta Andreu i Rafael.

Consol Ribó i Canut.
Francesc Ramonet.

PER A LA COMARCA DE PALLARS SOBIRÀ

Martí Gassa i Peruchet.
Didac Pujol i Rosés.
Joan Serra i Cirera.
Maria Regany i Puntí.
Andreu Romero i Prim.
Felicitat Matona i Badal.
Job Cererezuela i Huertas.

Joan Esqué i Montseny.
Modesta Arcali.
Joan Gumà.
Joaquim Vallé i Pérez.
Leandre Blanes.
Maria Angrà.
Antònia Vivé.

PER A LA COMARCA DE LES GARRIGUES (LES BORGES BLANQUES)

Ferran Villadona i Velillas.
Enrica Ribó i Canut.
Eurea Giménez i Borràs.
Didac Siguan i Almenara.
Josep Blanco i Brualla.
Francesc Sedó i Gorges.
Fèlix Lozano i Sunyer.
Pere Valadano i Castro.
Bartomeu Escalada i Rodríguez.
Montserrat Borràs i Murià.
Maria Diví i Rosés.
Carme Ferran i Recasens.

Beneta Riberà i Piquer.
Esteve Ortiz i Ribalta.
Pompeu Dolader i Rosa.
Isidre Prunera i Ferrer.
Artur Benet i Russinyol.
Josep Oro i Axut.
Rosa Pujol.
Fèlix Calatayud i Torno.
Enric Fernàndez i Orfila.
Dolors Casals i Faura.
Ramona Dilet i Formiga.
Maria Teresa Vidal i Càcer.

PER A LA COMARCA DE LA SEGARRA
(CERVERA)

Hermíni Bertran i Centelles.
Enric Boil i Planell.
Antoni Artigas i Anell.
Maria Porta i Farran.
Josefa Bergadà i Amat.
Jesús Illàs i París.
Ildefons Millan i Tejero.
Consol Girona i Rodon.
Cecília Triquell i Triquell.

Josefa Huguet i Santaeulàlia.
Josep Alsina i Bellera.
Manuel Vilas i Lafon.
Isidor Solà i Novell.
Alfons Garcia i Silva.
Alfons Giménez i Llanos.
Maria Greolas i Cortada.
Carme Segarra i Robert.
Francesc Torres i Varea.

PER A LA COMARCA DE LA VALL D'ARAN
(VIELLA)

Josep Mª Espanya.

Avelí Calavia i Ibañez.

PER A LA COMARCA DE SEGRÀ
(LLEIDA)

Cessari Checa i Andrés.
Pere Torres i Pacheco.
Leopold Moran i Albert.
Mercè Chauc i Perramon.
Jesús Suau i Besse.
Josep Rodríguez i Arroniz.
Pau Xuriguera i Perramona.
Antoni Torres i Altimir.
Antoni Bonet i Sac.
Maria Florensa i Tudela.
Antoni Llaquet i Sementé.
Frederic Mulé i Planella.
Amadeu Vila i Segura.
Josep Caberol i Suriaca.
Beneta Puñal i Pleyan.
Francesc Moles i Perna.
Petronella Llobet i Serra.
Enric Serradell i Borràs.
Maria Farreras i Saragossa.
Àngela Macià i Gastó.
Miquel Solé i Torres.
Domènec Sanjoan i Clavella.

Teresa Florensa i Bea.
Dolors Vila i Segura.
Josefa Vidal i Borràs.
Teresa Boreu i Ardevol.
Emili Garay i Tesan.
Antoni Ubieto i Fornés.
Coloma Seró i Costa.
Antoni Vigatà i Simó.
Miquel Solé i Batlle.
Josep Mateu i Morlan.
Carme Roura i Canosa.
Francesc Sas i Farran.
Bernat Castellví i Bellmunt.
Francesca Vallès i Panadès.
Pere Pocurull i Fontana.
Francesca Castellana i Masnou.
Teresa Esteve i Serra.
Hermínia Mazon i Ribó.
Ramona Ariño i Capdevila.
Anna Maria Cid i Letamendi.
Francesca Vera i Puig.
Francesca Vallès i Penedès.

PER A LA COMARCA DEL BAIX URGELL
(TÀRREGA)

Ricard Ricart i Utgés.
Adela Planes i Nistal.
Norbert Orobitx i Carner.
Camil Seró i Pons.
Maria de la Balma Gil i Monterde.
Josep Reynal i Pijoan.
Francesc Gilabert i Clua.
Jaume Pons i Bernaus.
Dolors Soler i Tassies.
Josep Mª Esqué i Riera.
Joana Martí i Roselló.

Macià Bonastre i Parés.
Adolf Fuster i Molina.
Encarnació Molins i Montoliu.
Miquel Ortiz i Vallverdú.
Josep Padullas i Tarragó.
Josep Llovet i Serra.
Joan Torres i Figueres.
Josep Balaguer i Zoldua.
Pere Graus i Nadal.
Encarnació Pomar i Pomar.
Ramona Torrents i Carreras.

Luís Plaza.
Carles Castellà i Ribó.
Ramon Sangrà i Vendrell.

Mercè Pomar i Pomar.
Miquel Poc i Prat.
Marina Gutiérrez i Marco.

PER A LA COMARCA DEL RIPOLLÈS

Francesc Bosch i Perpinyà.
Josefa Llorca i Grau.
Joan Planas i Macias.
Benet Bosch i Ribas.
Lluís Mainader i Ribas.
Josep Vallesté i Madera.
Manuel navarro i Grau.
Joan Guàrdia i Doñate.
Pilar Menéndez i Aulèstia.
Anna Monjos i Móra.

Joan Sellés i Romà.
Joan Plantalet i Gravalosa.
Josep Mariñà i Taberner.
Josep Mirangels i Bosch.
Remei Condom i Vidal.
Manuel Blasco i Móra.
Antoni Giménez i Dorri.
Isabel Gràcia i Díaz.
Maria Dolors Parés i Villamur.
Ramon Darrio.

PER A LA COMARCA DEL GIRONÈS I LA SELVA

Júlia Serra i Gels.
Iu Buhigas i Blanch.
Carme Garrell i Alsina.
Josep Badia i Pagès.
Esteve Rius i Vernola.
Lluís Borralló i Serra.
Josefina Dalmau i Norach.
Ermini Saló i Costa.
Josefina Colomer i Alsina.
Amàlia Gutiérrez i Mena.
Francesca Pujol i Serra.
Pau Planes i Clarà.
Joan Costa i Masset.
Josep Pou i Codina.
Manuel Mir i Casals.
Maria Deulonder i Salvatella.
Josefina Pairet i Camps.
Anna Figa i Pous.
Paulí Corredor i Vidal.
Maria Bonastre i Parés.
Emília Albiol i Zapater.
Maria Ribas i Muñoz.
Pere Gibert i Prim.
Lluís Garcia i Vigneaux.
Juli Maimí i Diego.
Concepció Ferrer i Nogués.
Loreto Gibau i Massana.
Narcís Auguet i Pujol.
Remigi Panosa i Gasull.
Josep Mª Maurici i Costa.
Josep Salvador i Pallé.
Elvira Guasch i Font.
Josep Colobrans i Masmiquel.
Damià Alsina i Ferrer.
Santiago Cocuart i Sal.
Lluís Turró i Corominas.
Josep Serrat i Seguí.
Agustina Riera i Huguet.
Ramon Surroca i Borda.

Ferran Nonell i Caballer.
Llorens Masgrans.
Francesc Pujolar i Riera.
Maria Dolcan i Comas.
Joaquim Simon i Brugués.
Maria Pi i Madrenys.
Francesc Alcoger i Muñoz.
Victòria Gil i Noguerola.
Ernest Provençals i Perich.
Ramon Alsina i Pous.
Rosari Carreras i Bofill.
Núria Estrachs i Frigolé.
Alfred Batlle i Nicolau.
Josep Amichs i Navalls.
Josep Viader i Moliné.
Francesc Julià i Blanch.
Francesca Planas i Llagostera.
Cristina Garcia i Fernández.
Teresa Alter i Roig.
Galo Mallol i Bosch.
Pere Casellas i Cardoner.
Santiago Sunyer i Mor.
Salvador Armerina i Diusà.
Antoni Massergas i Rossas.
Vicenta Gotarra i Pomar.
Llibert Puig i Abel.
Josefina Estern i Sánchez.
Teresa Fita i Corominas.
N. Piferrer i Caballé.
Xavier Llinàs.
Miquel Castells i Solé.
Francesc Dabau i Caussà.
Josep Cos i Ponsetí.
Francesc Bosc i Perpinyà.
Joan Colomer i Solé.
Matilde Sabaté i Grisó.
Joan Cama i Mercè.
Dalmau Boix i Vila.
Ricard Mestres i Massa.

Maria Peya i Pagès.
Narcís Palomer i Puigdenell.
Joan Fraus i Matas.
Antònia Adroher i Pasqual.
Joan Monells i Ayats.
Francesc Daunés i Vergés.
Martí Viñas i Matavera.
Joaquim Planas i Clarà.
Narcís Ciurana i Campmol.
Carme Mallorquí i Comes.
Segimon Faja i Sunyé.
Enric Agraz i Figuerola.
Carme Prada i Mandrana.
Joan Boixareu i Ginesta.
Matias Bovet i Bernades.

PER A LA COMARCA DE LA CERDANYA

Emili Ubach i Lucientes.
Ascensió Codina i Pljoan.
Antoni Camós i Ramió.
Lluís Massip.
Manuel Farrés.

PER A LA COMARCA DE LA GARROTXA (OLOT)

Josefa Llorca i Grau.
Gertrudis Roldós i Duixans.
Dolors Condom i Nasara.
Frederic Matabosch i Cirera.
Joan Planella i Pons.
Pere Ayats i Figueras.
Carme Homs i Pineda.
Carme Pagès i Gou.
Josep Pardo i Serra.
Josep Culubret i Ballapart.
Joan Riera i Roura.
Valentí Arcé i Lòpez.
Teresa Sabadell i Gual.
Maria Àlvarez i Martín.
Manuel Artolà i Casals.
Emília Serrià i Carrera.

PER A LA COMARCA DE LA RIBERA (GANDESA)

Juli Solà i Collazo.
Antoni Sanahuja i Capells.
Maria Valdívia i Aimar.
Maria Eloi i Casabona.
Lluís Rovira i Guinart.
Antònia Pèrez i Serrano.
Pere Martínez i Rodríguez.
Lluís Solé i Vidal.
Joan Planas i Salabert.
Jaume Ulió i Pasquala.
Emili Padró i Ardiaca.

Antoni Piferrer i Sabater.
Valerià Sàiz i Sàiz.
Josep Valls i Palmada.
Ferran Rahola i Auguet.
Vicenç Gil i Nogueruela.
Anna Massaneda i Masdevall.
Àngels Llinàs i Martín.
Francesc Tarines i Arenes.
Rosa Bai i Fontanellas.
Roser Gòmez i Segrera.
Anna Bron Soms i Comes.
Eugeni Sagués i Serra.
Anna Cusí Riera de Vall.

Enric Palol i Calls.
Cristina Carós i Farrerós.
Francesc Bayà i Ruiz.
Carme Moxenc i Morrós.
Aurora Borràs i Lòpez.

Margarida Juanola i Roca.
Assumpció Fresser i Gratacòs.
Salvador Armendina i Biusà.
Assumpció Massana i Tarinas.
Maria Clara i Sicars.
Maria Ros i Cusiñé.
Francesc Bac i Roca.
Anna Guillamet i Pagès.
Artemi Casanovas i Pie.
Isidre Roca i Ferran.
Joan Puig i Vidal.
Pere Roca i Badia.
Carme Fargas i Congost.
Gregori Arribas i González.
Maria Sancho i Munté.
Adolf del Rey Marza.

Ramon Colom i González.
Josep Sirés i Ibern.
Neus Parés i Ferrer.
Sebastià Sol i Pins.
Carme Paya i Vergès.
Concepció Saglàs i Espona.
Teresa Collado i Rodríguez.
Victòria Verti i Lluesma.
Ildefons Pèrez i Zugarramendi.
Concepció Villalbí.
Montserrat Serra i Mas.

Josep Mestres i Busquets.
Àngela Garriga i Ferreró.
Maria Anna Torros i Bulquet.
Joan Martínez i Cortes.
Mercè Oller i Miró.
Dolors Cervé i Serra.
Maria Shneyer.

Carme Morotó i Fernàndez.
Josefa Solano i Verdaguer.
Casilda Vilanova i Goralt.
Roc Ilop i Convalia.
Miquel Alegre i Ferrer.
Francesca Fuster i Sòria.
Martí Collell.

PER A LA COMARCA DE L'ALT URGELL

Alfons Garcia i Teran.
Maria Mur i Blas.

Miquel Plens i Antònia.
Josep Vergé i Aizé.

PER A LA COMARCA DE L'ALT CAMP (VALLS)

Maria Llavaria i Cabrer.
Carme Poblet i Puig.
Carme Vidal i Estivill.
Otilia Caralt i Mercader.
Josefa Virgili i Santaella.
Maria Escoda i Buseu.
Pau Ruiz i Marquina.
Vicenç Lòpez i Mayol.
Rafael València i Cadeval.
Pere Martín i Gòmez.
Maria Ibars i Peidró.
Leocàdia Pedro i Escric.
Mercè Simon.

Maria Ballard i Torrelles.
Josefa Mata i Rosell.
Rosa Miquel i Nin.
Emília Folch i Poblet.
Josefa Cuevas i Castro.
Joan Vidiella i Bonet.
Antoni Santos i Antolí.
Lluís Soler i Vidal.
Lluís Ballera i Duque.
Vicenç Ibàñez i Fusté.
Maria Fornés i Vidal.
Rosa Roc i Toda.
Rosa Virgili i Isern.

PER A LA COMARCA DEL SOLSONÈS

Jaume Roca i Barnaus.
Constantina Vila i Florensa.
Trinitat Farré i Jové.
Cels Vallmitjana i Solé.

Jaume Berné i Claverol.
Francesc Pijoan i Prats.
Josep Escoda i Jové.
Àngela Alfuerza i Roig.

PER A LA COMARCA DEL NOGUERA

Miquel Tribó i Salmons.
Josefa Pinos i Pàmpols.
Jesús Blanco i Bureu.
Antoni Gomà i Gòmez.
Josefa Arraimundi i Florensa.
Marià Gutiérrez i Marcos.
Carme Pijoan i Prat.

Dolors Rué i Piqué.
Joan Marlés i Anella.
Josep Gil i Castell.
Fermí Sàlvia i Cots.
Lluís Aldomà i Dubis.
Marta Monclús i Barberà.
Macià Fabregat i Valls.

Barcelona, 14 d'octubre del 1936.

El Conseller de Cultura,

VENTURA GASSOL.

APÈNDIX 15: FUNCIONS DEL COMISSARIAT DE PROPAGANDA DE LA GENERALITAT
SEGONS EL DECRET DE 5 D'OCTUBRE DE 1936 ¹

Per tal d'aconseguir, sobretot en aquests moments i en sentit totalitari l'elevació cultural i física del nostre poble i difondre'n el coneixement arreu del món, d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Art. 1r. Es creada a la Presidència de la Generalitat de Catalunya la Comissaria de Propaganda.

Art. 2n. La Comissaria de Propaganda tindrà les activitats que a continuació s'esmenten:

Propaganda al front i a la reraguarda, escrita, parlada, gràfica, artística i esportiva.

Com a propaganda escrita s'entendrà: els periòdics, llibres, opuscles, cartells, etcètera.

Propaganda parlada: mítings, conferències, ràdio, discoteca, cançons, espectacles lírics i dramàtics i organització de festivals.

Propaganda gràfica: s'entendrà com a tal, la fotografia, el cinema i la televisió.

Propaganda artística: organització i estímul d'exposicions, fires i concursos.

Propaganda esportiva: aquesta consistirà en l'organització de grans manifestacions que enalteixin estimulin la cultura física per mitjà de tots els esports.

Art. 3r. El Comissariat de Propaganda podrà organitzar Delegacions a l'estranger quan s'estimi necessari.

Art. 4t. Per tal d'evitar duplicitat d'actuació amb altres manifestacions de propaganda, es dictaran les ordres pertinents.

Barcelona, 3 d'octubre del 1936.

El Conseller Primer,

Josep Tarradellas.

¹ DOGC, nº 279, 5-X-1936, p. 65.

APÈNDIX 16: DADES DE LA SITUACIÓ ADMINISTRATIVA DE L'AFGC-UGT
CORRESPONENTS A L'EXERCICI DEL 1936¹

Segons els llibres del Tresorer i Comptador de la Junta sortint²:

1936, setembre, 21:

	Pessetes
<i>Ingressos</i>	223.638'03
<i>Despeses</i>	211.194'52

<i>En caixa</i>	12.443'51

Distribució de l'estat de Caixa segons Forés, Tresorer de la Junta sortint:

	Pessetes
Crèdit a la Cooperativa	9.560'00
" Olimpiada Popular	827'20
" Ferran Camino	152'00
" Hurtado (Butlletí)	100'00
" J. Miralles	150'00
Saldo C. Estalvi Generalitat	2.057'58

Total	12.847,58

Forés, Tresorer de la Junta anterior, rep del Tresorer de la Junta actual	404'07

Total	12.443'51

EXERCICI DE LA JUNTA ACTUAL

INGRESSOS

1936, setembre:	
Quotes	4.508'00
Carnets Associació	57'00

	4.565'00
Octubre:	
Quotes	4.276'00
Carnets Associació	120'00
Carnets UGT	679'20
Segells UGT	435'00
Bar	869'85
Billar	97'50
Subvenció Generalitat	1.000'00
Crèdit Olimpiada	827'20

	8.304'75

¹ Aquest apèndix és una reproducció literal de l'article "ADMINISTRACIÓ. Dades de la situació administrativa de l'Associació corresponents a l'exercici del 1936", *BAFGC*, nº 2, febrer-març 1937, pp. 18-19.

² Es referíex lògicament, a la Junta Directiva de l'AFGC que presidí Jaume Miravittles fins el setembre del 1936. A partir d'aquest moment l'AFGC es reconvertí en AFGC-UGT i la presidència passà a mans de Narcís Molins i Fàbrega.

Novembre:	
Quotes	3.588'00
Carnets Associació	75'00
Carnets UGT	175'00
Segells UGT	72'00

	3.910'00
Desembre:	
Quotes	4.023'00
Carnets Associació	70'50
Carnets UGT	150'00
Segells UGT	284'70
Bar	686'70
Billar	147'40
Crèdit F. Camino	152'00

	5.514'30

Total ingressos	22.294'05

DESPESES

1936, setembre:	
Personal	1.363'05
Viatges a Comissaries	116'70
Despeses de representació	34'60
Factures	39'25
Carnets UGT	810'00
Segells UGT	600'00
Aigua	79'10
A. Forés	404'07

	3.446'77
Octubre:	
Personal	1.844'20
Secretaria	57'35
Despeses generals	140'65
Factures	810'35
Bar	807'10
Telefònica	96'25
Gas-Electricitat	439'56
Pis i porteria	200'00
Carnets UGT	90'00
Segells UGT	600'00
Reglaments UGT	0'50

	5.085'96
Novembre:	
Personal	1.484'15
Comissió Girona	77'10
Factures	222'00
Secretaria	43'95
Despeses generals	29'50
Subscripcions	20'50
Pis i Porteria	475'00
Gas i electricitat	194'83

Telefònica	83'45
Carnets UGT	90'00

	2.720'48

Desembre:	
Personal	1.501'35
Despeses generals	180'30
Mútua	1.449'00
UOCC ³	742'40
Factures	126'55
Secretaria	20'30
Subscripcions	76'10
Telefònica	161'85
Gas i electricitat	168'50
Telègraf	18'65
Bar	771'40
Pis i porteria	745'00
Segells UGT	600'00
Reglament	15'00
Condonat Crèdit de F.Camino	152'00

Total Despeses	17.711'61

	Pessetes
<i>Ingressos</i>	22.294'05
<i>Despeses</i>	17.711'61

<i>En Caixa</i>	4.582'44

RESUM	
	Pessetes
Existència Caixa, en efectiu	4.582'44
Crèdit Cooperativa	9.560'80
" Hurtado (Butlletí)	100'00
" J. Miralles	150'00
Saldo Caixa Estalvis	2.057'58

Total	16.450'82

Vist i Plau, El President, *N. Molins i Fàbrega*.- El Comptador, *Bonaventura Armengol*.- El Tresorer, *Josep Doix*.

Els comprovants són a CAIXA, a disposició dels afiliats.

³ Sigles de la Unió d'Obrers de la Casa de la Caritat.

APÈNDIX 17: COMPTES DE L'EXERCICI CORRESPONENT A L'ANY 1936 DE LA SECCIÓ DE MUTUALISME DE L'AFGC-UGT¹

INGRESSOS		Pessetes
Existència en Caixa en 31 desembre 1935		1.468'88
Cobraments per quotes durant l'any		38.830'00
Ingrés Associació 25% quotes socis		3.213'00
Ingressos diversos		1.116'62

	Total ingrés	44.628'50
DESPESES		
Subsidis per malaltia durant l'any 1936		24.965'00
Subsidis per tarpàs		7.250'80
Subsidis per infantaments		800'00
A l'Associació, per Lloguer, Telèfon, Llum, etc. etc.		313'95
Despeses per al personal		4.821'42
Despeses per a diversos		898'80

	Total despeses	39.049'97
RESUM		
Total de cobraments		44.628'50
Total de pagaments		39.049'97

Existència en Caixa		5.578'53

¹ Reproduït d' "Assemblea de la Secció de Mutualisme de l'Associació de Funcionaris", BAFGC, n° 2, febrer-març 1937, p. 17.

APÈNDIX 18: ORDRE DE LA CONSELLERIA DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE 30 DE MAIG DEL 1937, A TRAVÉS DE LA QUAL ES PUBLICÀ UN LLISTAT DE MESTRES SUBSTITUTS QUE SUPLIEN A D'ALTRES INCORPORATS ALS FRONTS¹

CULTURA

Ordres

Vist el Decret del 19 d'abril últim, en el qual es reserva el lloc i els drets a percebre el sou íntegre al personal docent que lluita al front, ensems que es prevé la necessitat de nomenar personal que el substitueixi, amb caràcter temporal, per tal de no perjudicar la bona marxa dels centres culturals dependents de la Generalitat de Catalunya, a proposta del Consell de l'Escola Nova Unificada,

He resolt:

Els Mestres que a continuació s'esmenten, compresos en les lleves demanades per la Conselleria de Defensa, seran substituïts de la manera següent:

1. A Francesc Arcas i Navarro, el substituirà Carme Lezo.
2. A Josep Llarg i Sirici, Pere Niubó.
3. A Jacint Pallejà i Sanclement, Jaume Tarés.
4. A Rodolf Hervella i Folla, Francesc Alsius.
5. A Ricard Cucala i Pruñonosa, Maria Carme Amigó.
6. A Francesc Cases i Vilatge, Josep Solà.
7. A Pere Capellà i Roca, Júlia Gascón.
8. A Francesc de Vargas i Páez, Óscar Sancho.
9. A Joan Peris i Pallarès, Antònia Puiggròs.
10. A Francesc Escudero i Herreras, Carmel Escudero.
11. A Antoni Sánchez i Rodríguez, Miquel Torres i Serrano.
12. A Josep Oliveres i Galobart, Anna Cantijoch i Coderch.
13. A gabriel García i Boquer, Fermí Collado i Nebot.
14. A Josep Mª Ferrer i Domènech, Joan Rovira.
15. A Lluís Algar i Soro, Mercè Bacardit i Cardó.
16. A Josep Mª Cucala i González, maria Bonafont.
17. A Felip Giménez i Raval, Cels Vallmitjana i Sala.
18. A Josep Solvia i Traginer, Jacinta Rubies i Sala.
19. A Domènec Garrofer i Gasol, Núria Quer.
20. A Joaquim Saura i Falomir, Lluís Alomar.
21. A Joan Espada i Carbó, Maria Baqué i Piera.
22. A Joan Tubella i Fajardo, Agapit Raposo.
23. A Jaume Mirat i Mesallés, Josefa Llenas.
24. A Cosme badia i Miró, Francesc Soler.
25. A Joan Aliaga i Zarzoso, Carme Vilaseca.
26. A Antoni Veciana i Canals, Joan Coy.
27. A Renat Lechuga, Amèlia Lechuga.
28. A Joan Martí i Queralt, Andreu A. Soler i Nolla.
29. A Joan Domínguez i Sánchez, Rosa Rovira i Almirall.
30. A Alexandre Bosch i Llauredó, Josep Mª Veleta i Perxachs.
31. A Vicenç Rovira i Pérez, Ricard Martín i Oliver.
32. A Pere Marcer i Llongarriu, Joan Gumà.
33. A Lluís Heras i Martínez, Josefa Maestre.
34. A Jaume Tarragona, Frederic Planella.
35. A Alfons Soriano i Viene, Mateu Sust.
36. A Joan Mateu i Massip, Josefa Morlans i Bech.
37. A Josep Muñoz i Pascua, Lluís Muñoz.
38. A Antoni Torres i Ferrer, Sofia Aladrén.
39. A Joan Marfany i Barral, Eduard Galobart i Civit.
40. A Antoni Borrell i Barber, Carme Borrel.
41. A Manuel Acín i Pinós, Núria Ribas i Mairal.
42. A Lluís Berné i Farrera, Mercè Santacreu.

¹ La següent ordre està reproduïda del DOGC, nº 150, 30-V-1937, pp. 731-732.

43. A Àngel Mínguez i Mínguez, Jesús Cañigral.

44. A Josep Espasa i Navarro, Escarmina Falcó.

A Joaquim Puyol i Larfenil, Montserrat Costa.

46. A Antoni Mónico i Castelló, Emília Giménez i Castillo.

Els efectes econòmics d'aquesta substitució es comptaran a partir del 1r d'abril, excepte per a Andreu A. Soler i Nolla, per al qual començaran a regir amb data 14 del mateix mes d'abril.

Els Mestres substituïts que formin part d'alguna de les unitats dels fronts, cobraran el sou íntegre, prèvia certificació dirigida al Departament de Cultura conforme s'han incorporat, mitjançant document mensual visat pel Cap de la unitat, i els que estiguin a les casernes de la reraguarda ho justificaran, també mensualment, amb document visat pel Cap de la caserna corresponent.

Barcelona, 19 de maig del 1937.

El Conseller de Cultura,
CARLES MARTÍ FECED.

APÈNDIX 19: DECRET QUE DISPOSA EL COMPLIMENT ESTRICTE DE LA INCORPORACIÓ A FILES DELS FUNCIONARIS COMPRESOS EN LES LLEVES DE 1932, 1933, 1934, 1935 I 1936¹

Per tal d'assegurar la col.laboració de tots a l'esforç per assolir la victòria en la lluita contra el feixisme, diversos Departaments han adoptat mesures encaminades a vetllar pel compliment exacte, per part de llurs funcionaris, de les ordres d'incorporació dels individus de les lleves dels anys 1932, 1933, 1934, 1935 i 1936.

És, però, evident que perquè aquestes mesures tinguin l'abast totalitari que les farà eficients, que cal estendre-les a tots els altres Departaments, Institucions i Serveis de la Generalitat.

Per tant, d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1r. Els funcionaris de tots els Departaments, Institucions i Serveis de la Generalitat de Catalunya, els quals per estar compresos en les lleves mobilitzades hagin efectuat llur incorporació a files, ho acreditaran immediatament davant el Cap administratiu respectiu.

Art. 2n. L'esmentat Cap administratiu formarà una relació dels individus que, de les dades dels expedients personals, resulten afectats per les ordres d'incorporació, la qual elevarà al Conseller respectiu, amb expressió dels funcionaris que l'han acatada i dels que no ho han fet, per tal que sigui dictada la immediata destitució d'aquests darrers. L'esmentat Cap serà responsable del compliment d'aquesta disposició.

Art. 3r. A partir de l'1 d'agost proper els funcionaris que estiguin incorporats a files percebran de cabals de la Generalitat la diferència entre el sou que els correspon per llur càrrec i el subsidi que els és satisfet per llur condició d'incorporats.

¹ "Decret que disposa el compliment estricte de la incorporació a files dels funcionaris compresos en les lleves demandes", reproduït a *BAFGC*, nº 3, abril-juny 1937, p. 15.

APÈNDIX 20: MANIFEST DE L'AFGC-UGT A TOTS ELS SEUS AFILIATS (1938)¹

Mai com ara havia tingut la classe obrera de Catalunya un sentiment de responsabilitat tan profundament enaltit per les circumstàncies màximes que reflecteixen els camins de la història que s'escriu amb les puntes de les baionetes sobre les terres d'Espanya. Mai no s'havia escrit com ara amb color més viu les pàgines de l'emancipació humana. El record, el reflexe de la història que heretarem dels nostres avantpassats, queda pàl·lid davant dels fets i gestes al roig viu en què es dibuixen els immensos sacrificis de l'Espanya i Catalunya heroiques, que donen davant del món un exemple de glorificació de la dignitat i estoïcisme d'un poble que manté a dures proves, alta la senyera de la consciència de la pàtria i de l'orgull d'ésser una superior col·lectivitat, car tant els sentiments, com el pensament que l'adornen, responen al desig de servir de guiatge per a les generacions presents i futures de tota la Humanitat. I mai com ara, els treballadors de Catalunya havíem desempenyat un rol tan decidit i transparent per a marcar la fita de la història del nostre poble i, per aquest motiu transcendentalíssim, precisa que la unitat de pensament i acció de tots els treballadors, sigui un fet determinatiu, que imposi el triomf de la causa del Front Popular Antifeixista i doni la pau i la justícia social que mereixen viure els pobles lliures, constituïts per homes lliures.

Per això, l'"Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, UGT", ha acordat posar-se incondicionalment al costat dels Governos de la Generalitat i de la República, col·lectivament i per cada un dels funcionaris de la Generalitat, pertanyents a la nostra Associació. En aquests moments àlgids de la lluita, no s'hi valdria mantenir en els llocs burocràtics -encara que fossin els més modestos-, a persones que no estimessin la dignitat que defensa el poble amb les armes a la mà.

Tots aquells que, pusil·lànimament, mantenen actituds neutres, deuen ésser foragitats dels llocs que ocupen en el si de la Generalitat de Catalunya. El poble paga i manté uns funcionaris que tenen l'obligació de servir-lo lleial i noblement. Per això, també, vol l'"Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya, UGT", que tots els que siguin mobilitzats, ho siguin sense distinció de capacitat; que no es consideri a ningú insubstituïble, ocupi el càrrec que ocupi; i des d'aquest moment es declara partidari d'acudir a ocupar els llocs que quedin vacants pels motius de mobilització, amb els companys de treball que, fent l'esforç que calgui, realitzin la tasca que abans feien els companys mobilitzats.

[...]

Vulgueu, funcionaris de la Generalitat, merèixer l'estima de tots els treballadors de Catalunya. Vulgueu merèixer el propi reconeixement de la pàtria nostra i del bé de la República. Vulgueu que les mares no s'avergonyeixin d'haver-los donat una pàtria tan bònica per a uns fills que no la saberen estimar prou. Penseu que Elles, junt amb Ella, són la síntesi de tot aquest procés viu que registrem en aquesta època de grans trasbalsos i de grans decisions i que el destí dels pobles serà sempre dels que amb més fidelitat i amb més coratge, defensaran la raó i la llibertat.

¹ Reproduït d' "Un manifest/L'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (UGT) a tots els seus afiliats", BAFGC, nº 7, gener-febren-març-abril 1938, p. 9-11.

APÈNDIX 21: ORDRE DELS DEPARTAMENTS DE TREBALL I OBRES PÚBLIQUES
CONTRA ELS EMPLEATS QUE DEFUGISSIN INCORPORAR-SE A FILES (TARDOR 1937) ¹

Per tal d'evitar que puguin haver-hi funcionaris dels Departaments de Treball i Obres Públiques compresos en les lleves cridades pel Govern de la República que vulguin eludir llurs obligacions militars envers la Pàtria en la guerra d'alliberament nacional, i enetenent que els funcionaris públics han d'ésser els primers a donar l'exemple de sacrifici i d'abnegada cooperació,

He resolt:

Que siguin acomiadats els funcionaris temporers o de plantilla, compresos en qualsevol dels apartats següents:

Primer.- Els que no s'incorporin a files en ésser cridada la lleva a la qual pertanyin.

Segon.- Els que pertanyin a un determinat cos de l'Exèrcit i valent-se d'influències, amistats personals, coaccions o altres mitjans de suborn, aconseguixin il.legalment passar al servei d'una altra arma amb la finalitat d'emboscar-se a la reraguarda per tal d'eludir llurs obligacions militars, tal com els havia estat ordenat des del primer moment.

Tercer.- Els compresos en qualsevol altre cas d'emboscament o de deserció.

Serà fet public el nom dels funcionaris que puguin incórrer en les esmentades faltes de taició a la pàtria.

¹ Ordre reproduïda a BAFGC, nº 5, octubre-novembre 1937, p. 19.

APÈNDIX 22: DRETS DELS FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT SEGONS LA FETG - UGT (DESEMBRE 1938) ¹

1) Un salari que en cap cas no sigui inferior al nivell mitjà de vida.

En cas de mort del treballador o d'absència en lloc ignorat, si els seus fills o altres persones que depenien d'ell per a la seva subsistència es troben desemparats:

1) Pensions per als fills fins arribar als 18 anys.

2) Pensions per a aquelles persones que depenien del mort o absent, si estan incapacitades per treballar, fins que desaparegui la incapacitat.

3) Pensions per als ascendents si es troben en la mateixa circumstància que el cas anterior, i per a la muller o el marit si són vells o incapacitats per al treball.

En cas d'embarç:

1) Vuit setmanes abans i després del part, segons la mena de treball que efectui la treballadora, pot vacar tot percebent el mateix salari.

2) Pensions mentre criï els seus fills, als efectes de reforçar la seva nutrició.

3) Una quantitat en el moment del part per a l'adquisició de la roba i moblatge necessaris per al nou-nat.

Salaris

Els salaris efectius dependran de la qualificació del treballador i del treball efectivament realitzat. No han de dependre del nombre d'anys treballats i convé aplicar la norma "A cadascú segons la seva capacitat i efectivitat".

Per tant, no ha de destinar-se cap treballador a una feina per a la qual no estigui especialitzat.

Qualificació

A més de la qualificació tècnica requerida per a tots els treballadors, és imprescindible establir escoles de millorament de la qualificació, ja sigui per la Generalitat, ja sigui per la Federació, per tal que, en forma gratuïta, tots els treballadors puguin millorar les seves capacitats de treball.

Assegurances socials

L'import de les primes o la seva gestió s'efectuarà per la Generalitat sense que hagin de participar en el pagament els treballadors.

[...]

Cases-bressols

En les institucions i dependències de la Generalitat en aquells casos en els quals, pel nombre de treballadores empleades, sigui necessari, es crearan cases-bressols per a tenir cura dels menors de cinc anys.

Hospitals i sanatoris

La Generalitat ha de crear per als funcionaris i els seus familiars sanatoris, hospitals, en els quals els treballadors de l'esmentat centre oficial obtinguin assistència ràpida i eficient.

Treballs extraordinaris

¹ "Drets dels Funcionaris de la Generalitat de Catalunya", UGT. *Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya*, novembre-desembre 1938, pp. 41-42.

APÈNDIX 23 : DECRET DEL 5 D'ABRIL DEL 1938 PEL QUAL ES RESERVAVA EL 30% DELS EMPLEUS PÚBLICS ALS COMBATENTS MUTILATS DEL BÀNDOL NACIONAL¹

1º. El 30 por 100 de las plazas de entrada en el Cuerpo de Auxiliares de la Administración Civil del Estado y aquellos análogos que hoy reciben la denominación de "escribientes Mecanógrafos" o cualquiera otra denominación, cuando fuere aquel su cometido.

2º. El 30 por 100 de las plazas, cualquiera que sea su categoría, en el Cuerpo Porteros de los Ministerios civiles y militares, y centros relacionados con los mismos en la Administración Central, así como en las Diputaciones y Ayuntamientos; de las del Cuerpo de Celadores de los Puertos Francos; de Guardería Forestal; de Conserjes y Guardias de Monumentos; Carteros urbanos y rurales y Peatones o Conductores de la Correspondencia pública, Ordenanzas de Telégrafos, individuos de los Resguardos de las Rentas e Impuestos; Alcaldes de las cárceles de partido judicial, Vigilantes o Celadores de Ferrocarriles, Ordenanzas, Guardas de parques y paseos públicos, mozos, cualquiera que sea su denominación, Criados, sirvientes, Peones Celadores, Capataces, Serenos, Conserjes, Jardineros, Pesadores, Marchamadores; Bedeles, Porteros y demás personal subalterno de las Universidades e Institutos, así como estos cargos en las escuelas sostenidas por las Diputaciones o Ayuntamientos.

3º. El 30 por 100 de las vacantes en el personal subalterno de la Jefatura del Estado, Presidencia del Consejo de Ministros y de todos los Ministros civiles y militares, en su organización Central y Provincial, y de todas las dependencias anexas, así como en los demás Centros oficiales que se nutran con fondos del Estado y consten en sus Presupuestos, que existan en la actualidad o puedan crearse, aunque exijan conocimientos de artes u oficios; así como todos los similares existentes o que se creen con denominación distinta, siempre que perciban haber o sueldo consignado en Presupuesto oficial.

4º. El 30 por 100 de las vacantes en los destinados pagados con fondos de los Municipios o Diputaciones.

¹ "Mutilados de guerra por la Patria.- Reglamento provisional.- Funcionarios públicos.- Destinos.- Trabajo.- Colocación obrera. (M. de Defensa Nacional). D. 5 de abril de 1938. (B.O. del E. 14 id.)", reproduït a Juan TURÓN FIGUERAS (dir.), *La Administración práctica. Legislación del Nuevo Estado desde julio de 1936 a diciembre de 1938*, tomo I de la 3ª época, Barcelona, Bayer Hermanos y Cª, 1936-1938, p. 244.

BIBLIOGRAFIA

Arxius

Arxiu Nacional de Catalunya
Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercero de Barcelona
Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès
Biblioteca de Catalunya
Biblioteca de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya
Biblioteca de la Universitat de Barcelona-Àrea de Ciències Humanes i Socials-Biblioteca "Pavelló de la República"
Institut Municipal d'Història de Barcelona (Ca l'Ardiaca)

Prensa

Adelante (1933-1934)
Ahora (1930-1936)
Ara!! -òrgan de les Joventuts d'Esquerra Estat Català- (1936)
Butlletí de l'Aliança Obrera (1934)
Butlletí Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1933-1938)
Butlletí del Col·legi Oficial del Secretariat d'Administració Local de Catalunya (1934-1938)
Butlletí Cultura i Esport-Generalitat de Catalunya (1932-1933)
Butlletí de la Federació d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball (1930-1938)
Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya (1931-1936)
Conselleria d'Economia (butlletí trimestral) (1936)
Diari de Barcelona (1936-1937)
Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (1936-1938)
El Trabajo Nacional (1931-1936)
Estat Català, por-tantveu de les Joventuts d'Esquerra Estat Català (1935)
Estat Català, organ del partit (1936)
Front Mercantil (1931-1933)
Ideari (1929)
Iskra (1936)
Justícia Social (1925-1935)
Justícia Social-October (1936)
L'hora (1930-1934)
L'Opinió (1931-1934)
La Batalla (1936-1937)
La Rambla (1930-1938)
La Veu de Catalunya (1914-1919 i 1931-1936)
Las Noticias (1936-1937)
Mall (1933)
Mirador (1934-1936)
Revista Ateneu (1931-1932)
Revista de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (1931-1936)
Solidaridad Obrera (1930-1938)
Treball -portaveu del PCC- (1930-1931)
Treball -portaveu del PSUC- (1936-1939)
UGT. Butlletí interior de la Unió General de Treballadors (1937)
UGT. Revista del Comitè de Catalunya (1938)
UGT. Butlletí del Secretariat de la UGT de Catalunya (1938)

Entrevistes

Víctor Alba, Sitges, 18-II-1989
Xavier Domingo, Barcelona, 14-I-1989
Emili Granier Barrera, Barcelona, 2-III-1989 i 13-VII-1989
Wilebaldo Solano, Barcelona, 3-III-1989 i 1-VII-1989

Josep M. Xicota, Barcelona-Sitges 1991.

Bibliografia citada

Diego ABAD DE SANTILLÁN, *Memorias 1897-1936*, Barcelona, Planeta, 1977.

Wolfgang ABENDROTH, *Historia social del movimiento obrero europeo*, Barcelona, Ediciones de Cultura Popular, 1968.

Antònia ADROHER et al., *La Guerra Civil a les comarques gironines (1936-1939)*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1986.

AFGC-Secció de Mutualisme, *Reglament de la Secció de Socors Mutus de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya*, [1935?].

Francisco AGUADO SÁNCHEZ, *Historia de la Guardia Civil. Tomo 5. Los agitados años treinta*, Madrid, Cupsa Editorial-Planeta, 1984.

Joan ALAVEDRA, *Francesc Macià. El camí cap a la presidència de la Generalitat 1859-1926*, pròleg de Josep Mª ROIG I ROSICH, Barcelona, Curial, 1993.

"Alavedra i Sedurañas, Joan", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol.1, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 360.

Víctor ALBA, *El marxisme a Catalunya 1919-1939*, 4 vols., Barcelona, Pòrtic, 1974-1975.

Víctor ALBA, *El Frente Popular*, Barcelona, Planeta, 1976.

Víctor ALBA (introducció i selecció), *La Nueva Era. Antología de una revista revolucionaria. 1930-1936*, Madrid, Júcar, 1977.

Víctor ALBA, *La Alianza Obrera. Historia y análisis de una táctica de unidad en España*, Madrid, Júcar, 1977.

Víctor ALBA, "Una República sense republicans", *Ateneu*, nº 40, Barcelona, abril-juny 2001, pp. 8-9.

Ramon ALBERDI, "Política i ensenyament a Barcelona. L'Escola del Treball (1913-1930)", a *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 97-112.

Santiago ALBERTÍ, *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*, Barcelona, Albertí editor, 1973.

Niceto ALCALÀ-ZAMORA, *Memorias*, Barcelona, Planeta, 1977.

Ricard ALCARAZ GONZÁLEZ, *La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)*, Barcelona, La Magrana-IMHB, 1987.

Alfons ALMENDROS MORCILLO, *Francesc Cambó: la forja d'un policy maker*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

Valentí ALMIRALL, *España tal como es*, pròleg d'Antoni Jutglar, Madrid, Castilla, 1972.

Gabriel ALOMAR, *La guerra a través de un alma*, Madrid, Renacimiento, 1917.

Miguel ALONSO BAQUER, *El ejército español en la sociedad española*, Madrid, Ed. del Movimiento, 1971.

- Miguel ALONSO BAQUER, *El modelo español de pronunciamiento*, Madrid, Rialp, 1983.
- Michael ALPERT, *La reforma militar de Azaña (1931-1933)*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1982.
- Ramon ALQUÉZAR, *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*, Barcelona, Columna, 1986.
- Ramón ALQUÉZAR, "Els conflictes a l'Ajuntament de Barcelona durant la II República", *L'Avenç*, 116, Barcelona, juny 1988, pp. 16-22.
- José ÁLVAREZ JUNCO, "El nacionalismo español como mito movilizador. Cuatro guerras", a Rafael CRUZ i Manuel PÉREZ LEDESMA (eds.), *Cultura y movilización en la España contemporánea*, Madrid, Alianza, 1997, pp. 35-67.
- José ÁLVAREZ JUNCO, *Mater dolorosa. La idea de España en el siglo XIX*, Madrid, Taurus, 2003.
- Leandro ÁLVAREZ REY, *Sevilla durante la Dictadura de Primo de Rivera (La Unión Patriótica sevillana, 1923-1930)*, Sevilla, Diputación Provincial de Sevilla, 1987.
- Leandro ÁLVAREZ REY, *La derecha en la II República: Sevilla, 1931-1936*, Sevilla, Universidad de Sevilla-Ayuntamiento de Sevilla, 1993.
- Jaume ALZINA, *L'economia de la Catalunya autònoma*, Barcelona, Tip. Empòrium, 1933.
- Plutarco DE AMAYA i Basilio MARTÍ Y BALLESTE, *Ley municipal de la República Española año 1935*, Madrid, Librería General de Victoriano Suárez, [1935].
- Claudi AMETLLA, *Memòries polítiques 1918-1936*, Barcelona, Distribucions Catalònia, 1979.
- Miquel AMORÓS, *La revolución traicionada. La verdadera historia de Balius y Los amigos de Durruti*, Barcelona, Virus, 2003.
- Bonnie S. ANDERSON i Judith P. ZINSSER, *Historia de las mujeres: una historia propia*, vol. 2, Barcelona, Crítica, 1991.
- Juan ANDRADE et al., *Revista Comunismo (1931-1934). La herencia teórica del marxismo español*, Barcelona, Fontamara, 1978.
- Mariano ANSÓ, *Yo fui ministro de Negrín*, Barcelona, Planeta, 1976.
- Jesús Mª ANTELO FRAGA, "La incidencia del pronunciamiento de Sanjurjo sobre la formulación del accidentalismo político de Acción Popular", *Anales de Historia Contemporánea*, 1, Murcia, 1982, pp. 243-268.
- Joan ANTON MELLON, "La discussió del codi penal (1821-1822)", *L'Avenç*, nº 42, Barcelona, octubre 1981, pp. 38-42.
- Anuari Riera*, 1933 i 1936.
- Miguel APARICIO, *El "status" del poder judicial en el constitucionalismo español (1808-1936)*, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1995.
- Rafael ARACIL i Màrius GARCÍA BONAFÉ, "Clase obrera y revuelta social: la identidad del cantonalismo alcoyano de 1873", *Estudios de Historia Social*, nº7, Madrid, 1978.

Rafael ARACIL i Josep TERMES, *"El Llibre del Centenari de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona" (1886-1986)*, Barcelona, Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, 1986.

José ARIAS VELASCO, *La Hacienda de la Generalidad 1931-1938*, Barcelona, Ariel, 1977.

W.H.G. ARMYTAGE, *The rise of the Technocrats. A social History*, Londres, Routledge and Kegan Paul, 1965.

Francesc ARNAU I CORTINA, *Determinació del títol i del concepte de funcionari municipal. Límit de les necessitats del municipi en referència als funcionaris*, Barcelona, S. Rovira, impressor, gener 1933.

Pierre ARNAUD, "La trama i l'ordit. La xarxa de Societats Gimnàstiques d'Instrucció Militar a França (1870-1890)", a *Acàcia*, nº 4, "Esports i canvis socials a l'Europa Contemporània", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1995, pp. 11-46.

Julio ARÓSTEGUI, "La personalidad política de Juan Negrín", *La Guerra Civil*, nº 15, "Historia 16", 1986, pp. 72-77.

Julio AROSTEGUI, "Largo Caballero, ministro de trabajo", a José Luís GARCÍA DELGADO (ed.), *La II República española. El primer bienio*, Madrid, Siglo XXI, 1987, pp. 59-74.

Jordi ARQUER, *De Pi i Margall al comunisme*, Barcelona, 1931.

Jordi ARQUER, *El proletariat mercantil i la consciència de classe*, Barcelona, Edicions "L'Hora", 1935.

Manuel Maria ARRILLAGA, *Viajes regios y cacerías reales. Memorias de un gentil-hombre ferroviario*, prólogo del Duque de la Torre i epílogo del Conde de Yebes, Madrid, Impreso en Lorenzana, 1962.

Francesc ARTAL, "Els funcionaris a l'època de la Mancomunitat", *L'Avenç*, nº 21, Barcelona, novembre 1979, pp. 74-75.

Francesc ARTAL, Emili GASCH, Carme MASSANA i Francesc ROCA, *El pensament econòmic català durant la República i la Guerra (1931-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976.

Joan Josep ARTELLS, *Barça, Barça, Barça. F.C. Barcelona, esport i ciutadania*, Barcelona, Laia, 1972

Miguel ARTOLA et al., *Los ferrocarriles en España 1844-1943*, vol. I, Madrid, Servicio de Estudios del Banco de España, 1978.

Assemblea General de la Lliga Regionalista, *Lliga Catalana. Un partit una política*, Barcelona, Tipografia Emporium, febrer 1933.

"Ateneu Polytechnicum", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 3, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 319.

Juan AVILÉS FARRÉ, *La izquierda burguesa en la II República*, Madrid, Espasa-Calpe, 1985.

Jean-René AYMES, *Los españoles en Francia (1808-1814). La deportación bajo el Primer Imperio*, Madrid, Siglo XXI, 1987.

Manuel AZAÑA, *Defensa de la autonomía de Cataluña*, Barcelona, Undarius, 1977.

Manuel AZAÑA, *Memorias políticas y de guerra*, 2 vols., Barcelona, Crítica, 1981.

Montserrat BACARDÍ, *Anna Murià. El vici d'escriure*, Barcelona, Pòrtic, 2004.

Lola BADIA, "Jordi Rubió i Balaguer (1887-1982). Per una semblança intel·lectual", *L'Avenç*, nº 62, Barcelona, juliol-agost 1983, pp. 41-45.

Josep M. BALAGUER, Maria CAMPILLO i Enric GALLÉN, "Literatura, teatre i institucions literàries" a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, vol IX: "República, Autogovern i Guerra 1931-1939", Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 117-164.

Albert BALCELLS, *Crisis económica y agitación social en Cataluña, 1900-1936*, Barcelona, Ariel, 1971.

Albert BALCELLS, *Ideari de Rafael Campalans*, Barcelona, Curial, 1973.

Albert BALCELLS, *Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña contemporánea (1900-1936)*, Barcelona, Laia, 1974.

Albert BALCELLS, "La Unió de Rabassaires: 1922-1939", *L'Avenç*, nº 10, Barcelona, novembre 1978, pp. 26-32

Albert BALCELLS, *El problema agrario en Cataluña. La cuestión rabassaire 1890-1936*, Madrid, Ministerio de Agricultura, 1980.

Albert BALCELLS, *Rafael Campalans, socialisme català: biografia i textos*, Barcelona, Abadia de Montserrat, 1985.

Albert BALCELLS, *Justícia i presons, després de maig de 1937, a Catalunya (Intents regularitzadors del Conseller Bosch Gimpera)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1989.

Albert BALCELLS, "Vida i institucions polítiques", a Jaume SOBREQUÉS I CALLICÓ (dir.), *Història de Barcelona*, vol. VII: "El segle XX", Barcelona, Enciclopèdia Catalana-Ajuntament de Barcelona, 1995, pp. 259-323.

Albert BALCELLS, *Violència social i poder polític. Sis estudis històrics sobre la Catalunya contemporània*, Barcelona, Pòrtic, 2001.

Albert BALCELLS, Joan B. CULLA i Conxita MIR, *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923. Relació dels resultats electorals de 1869 a 1899*, Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, 1982.

Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona, Proa, 1996.

Albert BALCELLS i Enric PUJOL, *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Vol. I 1907-1942*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2002.

Sebastian BALFOUR, *Abrazo mortal. De la guerra colonial a la Guerra Civil en España y Marruecos (1909-1939)*, Barcelona, Península, 2002.

Manuel BALLBÉ, *Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1983)*, Madrid, Alianza, 1983.

David BALLESTER, *Marginalitats i hegemònies: L'UGT de Catalunya (1888-1936). De la fundació a la II República*, Barcelona, Columna-Fundació Comaposada, 1996.

David BALLESTER, *Els anys de la guerra. La UGT de Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Columna-Fundació Josep Comaposada, 1998.

Montserrat BARAS, *Acció Catalana (1922-1936)*, Barcelona, Curial, 1984.

Mercè BARCELÓ I SERRAMALERA, *El pensament polític de Serra i Moret. Nació democràcia i socialisme*, Barcelona, Edicions 62, 1986.

J.O. BARÇA, *L'obra financera de la Generalitat en els sis primers mesos de la revolta. 19 de juliol del 1936-18 de gener del 1937*, Barcelona, Lletra Viva: Antecedents i Documents, nº 9, 1937.

André BAREY, "La "Posició moral del surrealisme" de Salvador Dalí", *L'Avenç*, nº 84, Barcelona, juliol-agost 1985, pp. 14-22.

Ángeles BARRIO ALONSO, *El sueño de la democracia industrial (Sindicalismo y democracia en España. 1917-1923)*, Santander, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cantabria, 1996.

Jaume BARRULL, *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*, Barcelona, L'Avenç, 1986.

Jaume BARRULL PELEGRÍ, "El primer Tribunal Popular de Lleida (agost-octubre 1936)", a Jaume BARRULL PELEGRÍ i Conxita MIR CURCÓ (coor.), *Violència política i ruptura social a Espanya, 1936-1945*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 1994, pp. 67-79.

Jaume BARRULL PELEGRÍ, "El Tribunal Popular de Lleida", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 170-172.

Bases per a la Constitució Regional Catalana. Manresa març de 1892, Vic, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives-EUMO editorial, 1991.

Joan BASTARDAS I PARERA, "Valentí i Fiol, Eduard", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 23, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1989, p. 372.

Ramon BATLLE I GORDÓ, *Quinze anys de teatre català. Els teatres Romea i Novetats de 1917 a 1932*, Barcelona, Publicacions de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona-Edicions 62, 1984.

Jean BÉCARUD i Evelyn LÓPEZ CAMPILLO, *Los intelectuales españoles durante la II República*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1978.

Nicholas BELFORD, "El sistema bancario durante la Dictadura de Primo de Rivera", *Cuadernos económicos del ICE*, nº 10, Madrid, Información Comercial Española, 1979, pp. 227-266.

Domènec de BELLMUNT, *La revolució i l'assistència social*, Barcelona, Antecedents i Documents, 1937.

Domènec de BELLMUNT, *Cinquanta anys de periodisme català (1923-1975)*, Andorra la Vella, Edicions Mirador del Pirineu, 1975.

"BELLMUNT, Domènec de", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 4, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 377.

Alain BELTRAN, "París y la electrificación de Francia", *Revista de Historia Industrial*, nº 9, 1996, pp. 39-52.

Shlomo BEN-AMI, *La dictadura de Primo de Rivera 1923-1930*, Barcelona, Planeta, 1983.

Shlomo BEN-AMI, *Los orígenes de la Segunda República española: Anatomía de una transición*, Madrid, Alianza Editorial, 1990.

Josep M. BENAUL et al., *La República i la Guerra Civil. Sabadell 1931-1939*, Sabadell, Ajuntament de Sabadell, 1986.

Manuel D. BENAVIDES, *Guerra y revolución en Cataluña*, Mèxico, Ediciones Roca, 1978.

Josep BENET, *Domènec Latorre, afusellat per catalanista*, Barcelona, Edicions 62, 2003.

Bartolomé BENNASSAR, *La América española y la América portuguesa (siglos XVI-XVIII)*, Madrid, Sarpe, 1985.

Soledad BENGOCHEA, *Organització patronal i conflictivitat social a catalunya. Tradició i corporativisme entre finals de segle i la dictadura de Primo de Rivera*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

Soledad BENGOCHEA, *El locaut de Barcelona (1919-1920)*, Barcelona, Curial, 1998.

Dámaso BERENGUER, *De la Dictadura a la República*, Madrid, Tebas, 1975, p. 77.

Vicenç BERNADES, *Estampes de l'Uruguay (la presó flotant)*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1935.

Vicenç BERNADES, *Perspectives econòmiques. El moment social a la República i a Catalunya*, pròleg de Carles Pi i Sunyer, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1935.

Miquel BERNARDO I ARROYO i Rafael CASAS I ESTEVE, "El naixement de la psiquiatria catalana moderna", *L'Avenç*, nº 40, Barcelona, juliol-agost 1981, pp. 58-60.

Walter L. BERNECKER, *Colectividades y revolución social. El anarquismo en la guerra civil española 1936-1939*, Barcelona, Crítica, 1982.

Felip BERTRAN I GÜELL, *Els serveis de sanitat i assistència social de Catalunya. Reports i impressions del meu pas per la Conselleria de la Generalitat encarregada d'aquests serveis*, Barcelona, Llibreria Verdager, 1936.

Paloma BIGLINO CAMPOS, *El socialismo español y la cuestión agraria (1890-1936)*, Madrid, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 1986.

Andrés BILBAO, "Fascismo y tecnocracia. Carisma y desarrollo capitalista en España", *Sistema. Revista de ciencias sociales*, nº 26, Madrid, Septiembre 1978, pp. 73-91.

Marta BIZCARRONDO, *Araquistain y la crisis socialista en la II República. Leviatan (1934-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1975.

Artur BLADÉ I DESUMVILA, *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1984.

Dorsey BOATWRIGHT i Enric UCELAY DA CAL, "La imatge dels baixos fons i la revista "El escándalo". La dona del "Barrio Chino", *L'Avenç*, nº 76, Barcelona, novembre 1984, pp. 26-34.

Santiago BOCANEGRA, "Les Junes de Govern de la Casa Provincial de Caritat (1876-1913)", *L'Avenç*, nº 169, Barcelona, abril 1993, pp. 34 i 51-53.

Jaume BOFILL I MATES, Alexandre PLANA i Carles SOLDEVILA, *Articles*, selecció a cura de Iolanda Pelegrí, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985.

Oriol BOHIGAS, *Arquitectura i urbanisme durant la República*, Barcelona, Dopesa 2, 1978.

Oriol BOHIGAS et al., *El Noucentisme 1906-1918*, vol. VII de la "Història de la Cultura Catalana" dirigida per Pere GABRIEL, Barcelona, edicions 62, 1996.

Burnett BOLLOTTEN i G. ESENWEIN, "Anarchists in government: A paradox of the Spanish Civil War, 1936-1939" en Frances LANNON i Paul PRESTON (ed.): *Elites and power in Twentieth-Century Spain: Essays in honour of Sir Raymond Carr*, Clarendon Press, Oxford, 1990, pp. 153-177.

Francesc BONAMUSA, *El Bloc Obrer i Camperol: Els primers anys (1930-1932)*, Barcelona, Curial, 1974.

Francesc BONAMUSA, *Andreu nin y el movimiento comunista en España (1931-1937)*, Barcelona, Anagrama, 1977.

Francesc BONAMUSA, *Política i finances republicanes (1931-1939). Lluís Mestres i Capdevila. Comissari conseller a Tarragona (1936-37) i Director General de Finances de la Generalitat de Catalunya (1937-39)*, Tarragona, El Mèdol, 1997.

Rafael BORI, *L'Escola del Treball i d'Estudis Secundaris del Masnou*, Masnou, Patronat de Formació Professional, 1933.

Aurora BOSCH SÁNCHEZ, *Ugetistas y libertarios. Guerra Civil y revolución en el País Valenciano, 1936-1939*, València, Institució Alfons el Magnànim, 1983.

Carolyn P. BOYD, *La política pretoriana en el reinado de Alfonso XIII*, Madrid, Alianza, 1990.

Federico BRAVO MORATA, *La República y el Ejército*, Madrid, Editorial Fenicia, 1978.

Françoise BRETON i Lorea BARRUTI, *La família i el parentiu*, Barcelona, Dopesa 2, 1978.

Josep Maria BRICALL, *Política econòmica de la Generalitat (1936-1939). Volum primer: Evolució i formes de la producció industrial*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

Pierre BROUÉ, "La dualite de pouvoirs en Espagne Republicaine au debut de la Guerre Civile", *Actas del Congreso Internacional sobre la Guerra Civil española. 1977. Historia y literatura*, Madrid, Universidad de Montreal-Ministerio de Asuntos Exteriores, Madrid, 1988, pp. 103-116.

Ramon BRUSCO, *Les milícies antifeixistes i l'exèrcit popular a Catalunya (1936-1937)*, Barcelona, Edicions El Jonc, 2003.

José BULLEJOS, *La Comintern en España. Recuerdos de mi vida*, México, Impresiones Modernas S.A., 1972.

Julio BUSQUETS, *Pronunciamientos y golpes de estado en España*, Barcelona, Planeta, 1982.

Francesc CABANA, *Història del Banc de Barcelona (1844-1920)*, Barcelona, Edicions 62, 1978.

Guillermo CABANELLAS, *La Guerra de los Mil días. Nacimiento, vida y muerte de la II República*, 2 vols., Mèxico, Buenos Aires, Barcelona, Grijalbo, 1973.

Mercedes CABRERA, *La patronal ante la II República. Organizaciones y estrategia 1931-1936*, Madrid, Siglo XXI, 1983.

Mercedes CABRERA, *La industria, la prensa y la política. Nicolás María de Urgoiti (1869-1951)*, Madrid, Alianza, 1994.

Àngel CALVO, "Pearson: la realització d'un projecte industrial", dins Borja DE RIQUER (dir), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 8: "L'època dels nous moviments socials 1900-1930", dirigit per Jordi Casassas i Ymbert, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1995, pp. 130-131.

Àngel CALVO, "Frank Pearson y la Barcelona Traction Light and Power" dins d'Alejandro SÁNCHEZ (dir.), *Barcelona 1888-1929. Modernidad, ambición y conflictos de una ciudad soñada*, Barcelona, Alianza Editorial, 1994, pp. 57-65.

Àngel CALVO i Jean SAGNES, "Indústria i electricitat" a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 8: "L'època dels nous moviments socials

1900-1930", director Jordi Casassas i Ymbert, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1995, pp. 124-141.

Juan Jacob CALVO, *La Capitanía General de Cataluña de 1875 a 1931. La actuación política de los Capitanes Generales*, Tesi de Doctorat dirigida pel professor Nazario González, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1974, 3 vols.

José CALVO SOTELO, *Mis servicios al estado. Seis años de gestión. Apuntes para la historia*, Madrid, Instituto de estudios de Administración local, 1974.

Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de Barcelona, *Memoria de la actuación de la Cámara durante el ejercicio de 1933 elevada al Ministerio de Trabajo y Previsión en cumplimiento de lo dispuesto en el Reglamento*, Barcelona, A. Núñez, [1934].

Francesc CAMBÓ, *Per la concòrdia*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930.

Francesc CAMBÓ, *Memòries (1876-1936)*, Barcelona, Alpha, 1981.

Cambra Oficial de Comerç Indústria i Navegació de Barcelona, *Memoria de los trabajos realizados durante el año 1935*, Barcelona, [1936].

Miquel CAMINAL, *Joan Comorera*, Vol. I, "Catalanisme i socialisme (1913-1936)", Barcelona, Empúries, 1984.

Miquel CAMINAL, *Joan Comorera*, Vol. II: "Guerra i revolució (1936-1939)", Barcelona, Empúries, 1984.

Miquel CAMINAL BADIA, "El caràcter fundacional del PSUC i la seva bolxevització", *L'Avenç*, n° 95, Barcelona, juliol-agost 1986, pp. 14-19.

Maria CAMPILLO i Esther CENTELLES, *La premsa a Barcelona 1936-1939*, Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània-La Gaya Ciencia, 1979.

Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

Sebastià CAMPOS I TERRÉ, *El 6 d'octubre a les comarques*, Tortosa, Dertosa, 1987.

Joaquim de CAMPS I ARBOIX, *Història de la Solidaritat Catalana*, Barcelona, Destino, 1970.

J. CANALS I SALA, *La desfeminització de la infermeria (Tecnologia, ideologies i divisió sexual del treball en l'evolució d'una professió)*, Tesi de Llicenciatura, Departament d'Antropologia Social, Facultat de Filosofia i Lletres (Tarragona), Universitat de Barcelona, 1984.

Josep CANUDAS, *Història de l'aviació catalana: 1898-1936*, Barcelona, La Magrana, 1983.

"Canudas i Busquets, Josep", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol.6, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, pp. 189-190.

Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN, *El Col·legi de Metges de Barcelona i la societat catalana del seu temps (1894-1994)*, Barcelona, Col·legi de Metges de Barcelona, 1994.

Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN, *El personal polític de l'Ajuntament de Barcelona (1877-1923)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN, "Ideologies i actituds professionals. Les interpretacions socials de les malalties: l'anarquista destatuat", *L'Avenç*, n° 212, Barcelona, març 1997, pp. 6-10.

Cèlia CAÑELLAS i Rosa TORAN i Cèlia CAÑELLAS, "El Dr. Robert a l'Ajuntament de Barcelona", *L'Avenç*, nº 239, Barcelona, setembre 1999, pp. 27-32.

J.M. CAPARRÓS LERA, *Arte y política en el cine de la República (1931-1939)*, Barcelona, Publicaciones y Ediciones de la Universidad de Barcelona-Editorial 7 1/2 S.A., 1981.

Maria Dolors CAPDEVILA i Roser MASGRAU, *La Justicia Social. Organ de la Federació Catalana del PSOE 1910-1916*, Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània-La Gaya Ciència, 1979.

Anna CARBONELL, "El cuplet català", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 8: "L'època dels nous moviments socials", dirigit per Jordi Casassas i Ymbert, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1995, pp. 360-361.

Ronnie Melbourne CARDEN, *German policy toward neutral Spain in World War I, 1914-1918*, Dissertation, University of New Mexico, Albuquerque, New Mexico, 1979.

Daniel CARDONA, *La batalla i altres textos*, edició a cura d'Enric Ucelay-Da Cal, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1984.

Gabriel CARDONA, Rafael ABELLA i Eligio DE MATEO, "La sanjurjada", *Historia* 16, n 76, Madrid, agosto 1982, pp. 43-67. pp. 241-275.

Gabriel CARDONA, *El poder militar en la España contemporánea hasta la guerra civil*, Madrid, Siglo XXI, 1983.

Gabriel CARDONA, "Estado y poder militar en la Segunda República", a Josep FONTANA et al., *La II República. Una esperanza frustrada. Actas del Congreso Valencia Capital de la República (Abril 1986)*, Alfons el Magnànim-IVEI, 1987.

Gabriel CARDONA, "Militars fidels a la República", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, p. 222.

Gabriel CARDONA, "De l'aixecament militar a la guerra", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, pp. 212-227.

Josep CARNER-RIBALTA, *De Balaguer a Nova-York passant per Moscou i Prats de Molló. (Memòries)*, París, Edicions Catalanes de París, 1972.

S. CARRASCO CALVO i M. PORTA SERRA, "Reformismo y organicismo en la socialdemocracia catalana. Posiciones ideológicas del Dr. Emilio Mira López (1924-1925)", *Perspectiva social*, nº19, Barcelona, ICESB, 1983, pp. 99-115.

Marta CARRERA BONADONA, "La Mancomunitat de Catalunya (1914-1925). Organització de l'administració i formació dels funcionaris", *Funció. Publicació*. (Revista trimestral de comunicació interna/Secretaria d'Administració i Funció Pública), Tardor del 2005, pp. 20-23.

Marta CARRERA BONADONA, "La II República. La funció pública de la Generalitat i la depuració de funcionaris en els primers anys del franquisme", *Funció Pública*, (Revista trimestral de comunicació interna/Secretaria d'Administració i Funció Pública) nº 49, primavera del 2006, pp. 22-25.

Albert CARRERAS, "Cataluña, primera región industrial de España", a Jordi NADAL i Albert CARRERAS (dir. i coord.), *Pautas regionales de la industrialización española (siglos XIX y XX)*, Barcelona, Ariel, 1990, ps. 260-295.

Margarida CASACUBERTA (coord.), "Noucentisme, la Catalunya perfecta", *L'Avenç*, nº 194, Barcelona, juliol-agost 1995, pp. 15-64.

Margarida CASACUBERTA i Enric UCELAY-DA CAL, "Entre la civilitat i el vici", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la Gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 196-197.

Manuel CASAL GÓMEZ, *La "Banda Negra". Origen y actuación de los pistoleros en Barcelona (1918-1921)*, Barcelona, Icaria, 1977.

Julian CASANOVA (comp.), *El sueño igualitario. Campesinado y colectivizaciones en la España republicana 1936-1939*, Zaragoza, Institución Fernando el Católico, 1988.

Julián CASANOVA, *De la calle al frente. El anarcosindicalismo en España (1931-1939)*, Barcelona, Crítica, 1997.

Joan CASANOVAS, "La Guerra Civil a Barcelona: les patrulles de control de Sants vistes per un dels seus membres", *Historia, y fuente oral*, nº 11, "Identidad y memoria", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1994, pp. 53-66.

Joan CASANOVAS I CUBERTA, *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

Just CASAS, *La política de Treball de la Generalitat Republicana (1931-1936)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Departament de Treball, Industria, Comerç i Turisme, 2003.

Jordi CASASSAS I YMBERT, "El Pacte de Sant Sebastià", *L'Avenç*, nº 18, Barcelona, juliol-agost 1979, pp. 70-72.

Jordi CASASSAS I YMBERT, *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*, Barcelona, Curial, 1980.

Jordi CASASSAS I YMBERT, "Pere Bosch Gimpera i la seva època", *L'Avenç*, nº 92, Barcelona, abril 1986, pp. 6-8.

Jordi CASASSAS I YMBERT, *L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona, La Magrana-Institut Municipal d'Història (Ajuntament de Barcelona), 1986.

Jordi CASASSAS I YMBERT, *Intel.lectuals, professionals i polítics a la Catalunya contemporània (1850-1920)*, Barcelona, Els llibres de la frontera, 1989.

Jordi CASASSAS (coord.), *Els intel.lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975)*, Barcelona, Pòrtic, 1999.

Oriol CASASSAS, *La medicina catalana del segle XX*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

Jordi CASTELLANOS, "Narrativa catalana i erotisme, 1862-1936", *L'Avenç*, nº 123, Barcelona, febrer 1989, pp. 28-33.

Antoni CASTELLS I DURAN, *Les col.lectivitzacions a Barcelona 1936-1939*, Barcelona, Hacer, 1993.

Joan CASTELLS, "Guía urbana de la diversión", a Alejandro SÁNCHEZ (Dir.), *Barcelona, 1888-1929. Modernidad, ambición y conflictos de una ciudad soñada*, Madrid, Alianza Editorial, 1994, pp. 226-240.

Víctor CASTELLS, *Manuel González i Alba. Una vida per a la independència*, Barcelona, Pòrtic, 1985.

Víctor CASTELLS, *Nacionalisme català i Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 2002

Ramón CASTERÁS, *Actitudes de los sectores catalanes en la coyuntura de los años 1880*, Barcelona, Anthropos, 1985.

A. del CASTILLO i M. RIU, *Historia de la Asociación de Ingenieros Industriales de Barcelona (1863-1963)*, Barcelona, Asociación de Ingenieros Industriales de Barcelona, 1963.

Juan José CASTILLO, *Proprietarios muy pobres. Sobre la subordinación del pequeño campesino. La Confederación Nacional Católica 1917-1942*, Madrid, Servicio de Publicaciones Agrarias, 1979

Giovanni C. CATTINI: "La violència revolucionària. Terror i repressió a la rera guarda", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 144-153.

Giovanni C. CATTINI, "La dona entre la guerra i la revolució", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 329-333.

Giovanni C. CATTINI, "Les presons i les txeques. La remodelació del sistema penitenciari català", dins Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 535-538.

Ignasi CENDRA I BERTRAN, *El Consell d'Economia de Catalunya (1936-1939). Revolució i contrarevolució en una economia col·lectivitzada*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

Ana M. CERVERA, "Crisi de la política dinàstica i radicalització de la dreta (1920-1930): la fi d'una època", *L'Avenç*, nº 186, Barcelona, novembre 1994, pp. 18-21.

Javier CERVERA GIL, *Madrid en Guerra. La ciudad clandestina, 1936-1939*, Madrid, Alianza Editorial, 1999.

Javier CERVERA GIL, "La Quinta Columna en Madrid", *Historia, antropología y fuentes orales*, nº 21, "Entre la exclusión y el trabajo", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1999, pp. 29-36.

Gemma CHAIX-DURAND, *Joan Alavedra*, Barcelona, Columna, 1999.

Manuel CHAMARRO MARTÍNEZ (tinent general), "1808/1936" (*Dos situaciones históricas concordantes*), Madrid, Doncel, 1975.

Joaquín CHAPAPRIETA, *La paz fue posible. Memorias de un político*, pròleg de Carlos Seco Serrano, Barcelona, Ariel, 1971.

Antonio CHECA GODOY, *Prensa y partidos políticos durante la II República*, Salamanca, Universidad de Salamanca, 1989.

E. CHRISTIANSEN, *Los orígenes del poder militar en España*, Madrid, Aguilar, 1974.

Ricardo DE LA CIERVA, *El Frente Popular. Triunfo y radicalización*, Madrid, EUDEMA-FÉNIX, 1997.

José CLARA i Àngel JIMÉNEZ, *El federal Pere Caimó (1819-1878)*, Barcelona, Pòrtic, 1975.

José CLARA, "La revolució a Girona. "Ara més que mai, visca la República!""", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 192-193.

Jaume CLARET MIRANDA, *La repressió franquista a la Universitat Catalana. La Universitat de Barcelona autònoma, de la Segona República al primer franquisme*, Vic, EUMO-Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 2003.

Antoni CLOSAS, *Vells amics i hores passades*, Barcelona, Pòrtic, 1976.

Jordi COCA, Enric GALLÉN i Anna VÀZQUEZ, *La Generalitat Republicana i el Teatre (1931-1939). Legislació*, Barcelona, Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona-Edicions 62, [197?].

P. CODINACHS, *La Federació de Joves Cristians de Catalunya (1931-1936)*, Barcelona, Claret, 1990.

Joaquim COLL I AMARGÓS, *El catalanisme conservador davant l'afer Dreyfus 1894-1906*, Barcelona, Curial, 1994.

Joaquim COLL I AMARGÓS, "Brunetière, Barrès i el catalanisme finisecular", *L'Avenç*, nº 232, Barcelona, gener 1999, pp. 8-12.

Gabriel COLOMÉ, "Futbol i identitat nacional a Catalunya: FC Barcelona i RCD Espanyol", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 32-51.

Josep M. COLOMER, "Els estudiants de Barcelona al llarg del temps", a *L'aportació de la Universitat Catalana a la Ciència i a la Cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1981, pp. 168-176.

Josep M. COLOMER, "La "Catalunya ciutat"", *L'Avenç*, nº 71, Barcelona, maig, 1984, pp. 16-19.

Víctor COLOMER, *Urgeix la unitat proletària i antifeixista*, pròleg de Joan Comorera, secretari general del PSU, Barcelona, Departament d'Agitació i Propaganda del PSU, s.d.

Margarida COLOMER I ROVIRA, *Cooperativisme i moviment obrer. L'exemple de la cooperativa del Vidre de Mataró (1920-1944)*, Barcelona, Alta Fulla, 1986.

Àngel COMALADA, *Catalunya davant del centralisme*, Barcelona, Sirocco, 1984.

Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (il·lustració i traducció al català, francès i anglès), *26 proverbios castellanos en acción*, Barcelona, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937.

Josep CONANGLA-FONTANILLES, *Macià. La seva actuació a l'estranger*, vol. II, Barcelona, Lletra Viva, 1978.

Alain CORBIN, *El territorio del vacío*, Barcelona, Mondadori-Grijalbo Comercial S.A., 1993.

Montserrat CORRETGER, *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes-Publicació de l'Abadia de Montserrat, 1995.

Esther CORTADA i Montserrat SEBASTIÀ, "La dona i la institucionalització de l'educació", a Mary NASH (ed.), *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya*, Barcelona, Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona-Generalitat de Catalunya, 1988, pp. 207-226.

Julián CORTÉS-CAVANILLAS, *El Bienio "Santo" de la Segunda República*, Barcelona, Dopesa, 1973.

Joan COSTA I DEU i Joan ROVIRA, *Joan Vallès i Pujals a la Conselleria d'Obres Públiques de la Generalitat. Reportatge de l'obra que ha de transformar Catalunya*, Barcelona, Llibreria Verdaguer, 1936.

Lluís COSTA I FERNÁNDEZ, "La reforma de l'Administració durant la Dictadura de Primo de Rivera", *Actes del I Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Barcelona 12-13 de novembre de 1993*, Barcelona, L'Avenç, 1995, pp. 239-249.

Lluís COSTA I FERNÁNDEZ, *La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Comunicació i propaganda a les comarques gironines*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1995, pp. 73-148.

"CREHUET i Pardas, Pompeu", *Gran Enciclopèdia Catalana*, Vol. 8, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 312.

Lluís CREUS I VIDAL, *Visió econòmica de Catalunya*, 2 vols., Barcelona, Llibreria Catalònia, 1934.

Manuel CRUELLS, *Els fets de maig. Barcelona 1937*, Barcelona, Juventut, 1970;

Manuel CRUELLS, *De les Milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya*, Barcelona, Dopesa, 1974.

Manuel CRUELLS, *El separatisme català durant la guerra civil*, Barcelona, Dopesa, 1975

Manuel CRUELLS, *El 6 d'octubre a Catalunya*, Barcelona, Pòrtic, 1976.

Manuel CRUELLS, *La societat catalana durant la guerra civil. Crònica d'un periodista polític*, Barcelona, EDHASA, 1978.

Rafael CRUZ, *El Partido Comunista de España en la Segunda República*, Madrid, Alianza, 1987.

Rafael CRUZ, *En el nombre del pueblo. República, rebelión y guerra en la España de 1936*, Madrid, Siglo XXI de España editores s.a., 2006.

Fèlix CUCURULL, (ed.), *La defensa de l'estatut d'autonomia de Catalunya*, Barcelona, Undarius, 1977.

Juli CUÉLLAR, "La justícia revolucionària. Els tribunals populars de Catalunya", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 165-169 i 172-173.

Juli CUÉLLAR, "Àngel Samblancat, l'arbitrarietat de l'Oficina Jurídica", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, p. 168.

Juli CUÉLLAR, "Els refugiats bascos", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 224-226.

Juli CUÉLLAR, "Anna Murià Romani", dins Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 244-245.

Alexandre CUÉLLAR I BASSOLS, "La mare del cuplet. Picardies cànides", *Avui diumenge*, Barcelona, diumenge, 1 d'agost de 1993, pp. 4-5.

Maria C. CUGUERÓ I CONCHELLO, Maria Teresa BOADA I VILALLONGA i Vicenç ALLUÉ I BLANCH, *El Servei de Biblioteques del Front 1936-1939*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1995 .

Joan B. CULLA I CLARÀ, *El catalanisme d'esquerra. Del Grup de "L'Opinió" al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra (1928-1936)*, Barcelona, Curial, 1977.

Joan B. CULLA I CLARÀ, "Joan Lluhí i Vallescà o la frustració d'un laborisme", *Serra d'Or*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, març 1978, pp. 13-17.

Joan B. CULLA I CLARÀ, "El Partit Radical i la Proclamació de la República a Barcelona. L'altra cara del 14 d'abril", *L'Avenç*, nº 26, Barcelona, abril 1980, pp. 56-61.

Joan B. CULLA I CLARÀ, "Lerrouxismo y nacionalismo catalán, 1901-1923: elementos para una interpretación", a Manuel TUÑÓN DE LARA et al., *España 1898-1936: estructuras y cambio*, Madrid, Universidad Complutense, 1984, pp. 427-431.

Joan B. CULLA I CLARÀ, *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*, Barcelona, Curial, 1986.

Joan B. CULLA i Àngel DUARTE, *La premsa republicana*, Barcelona, Diputació de Barcelona-Col.legi de Periodistes de Catalunya, 1990.

Joan B. CULLA, "Una setmana tràgica: la derogació de l'Estatut", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 567-570.

Pere CULLELL i Andreu FARRÀS, *L'oasi català*, Barcelona, Planeta, 2001.

"Cumellas i Graells, Joan", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 8, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 405.

Francesc CURET, *Història del Teatre Català*, Barcelona, Aedos, 1967.

Josep DENCÀS, *El 6 d'Octubre des del Palau de Governació*, Barcelona, Mediterrània, 1935.

Francesc-Josep DEÓ, "La premsa científica i tècnica en català", *L'Avenç*, nº 175, Barcelona, novembre 1993, pp. 20-24.

J.M. DESVOIS, *La premsa en España (1900-1931)*, Madrid, Siglo XXI, 1977.

Daniel DÍAZ ESCULIES, "Objectiu: matar Companys (el report de Josep Maria Xammar)", *L'Avenç*, nº 225, maig 1998, pp. 6-12.

Fernando DÍAZ-PLAJA, *La guerra de España en sus documentos*, Madrid, SARPE, 1986.

Fernando DÍEZ RODRÍGUEZ, *La sociedad desasistida. El sistema benéfico-asistencial en la Valencia del siglo XIX*, València, Diputació de València-Centre d'Estudis d'Història Local, 1993.

Diputació Provincial de Barcelona, *Memòria de l'actuació i organització de l'Escola de Funcionaris d'Administració Local. Programes de les assignatures*, Barcelona, Imprenta Casa Provincial de Caritat, setembre 1915.

Salvador DOMENÈCH I DOMÈNECH, *L'Institut-Escola de la Generalitat i el doctor Josep Estalèlla*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

Dos anys d'actuació. Primera Assemblea ordinària de Lliga Catalana, Barcelona, Imprenta Clarasó, 1935.

Àngel DUARTE, "Mayordomos y contra maestres. Jerarquía fabril en la industria algodonera catalana, 1879-1890", *Historia Social*, nº 4, Valencia, primavera-verano 1989, pp. 3-20.

Àngel DUARTE, *Possibilistes i federals. Política i cultura republicana a Reus (1864-1899)*, Reus, Associació d'Estudis Reusencs, 1992.

Àngel DUARTE, "República, nació i ciutadania. Pensament polític i social a la Catalunya republicana i autònoma", a Pere GABRIEL (Dir.), *Història de la Cultura catalana*, Vol. IX: "República, autogovern i guerra 1931-1939", Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 71-98.

Àngel DUARTE i Alfred PÉREZ BASTARDES, *Republicanisme i socialisme*, Fundació Rafael Campalans, "V Jornades d'Història del Socialisme", Barcelona, 1 i 2 d'abril de 1992.

Carles DUARTE I MONTSERRAT, "Els problemes del llenguatge administratiu català", *Serra d'Or*, nº 294, març 1984, pp. 11-12.

Carlos DE DUEÑAS DÍEZ i Lola GRIMAU MARTÍNEZ, *La represión franquista de la enseñanza en Segovia*, Valladolid, Àmbito Ediciones, 2004.

Cristina DUPLÀA, "El nacionalisme biològic de Maurice Barrès i Eugeni d'Ors", *L'Avenç*, nº 105, Barcelona, juny 1987, pp. 40-45

J. A. DURAN, *Historia de caciques, bandos e ideologías en la Galicia no urbana*, Madrid, Siglo XXI, 1976.

Lluís DURAN, *Pàtria i escola. L'Associació de l'Ensenyança Catalana*, Catarroja-Barcelona, Editorial Afers, 1997.

N. DURÁN DE LA RÚA, *La Unión Liberal y la modernización de la España isabelina. Una convivencia frustrada*, Madrid, Akal, 1979.

Andrew DURGAN, "Sindicalismo y marxismo en Cataluña 1931-1936. Hacia la fundación de la Federación Obrera de Unidad Sindical", *Historia Social*, nº 8, Valencia, otoño 1990, pp. 29-45.

Andrew Charles DURGAN, *BOC 1930-1936. El Bloque Obrero y Campesino*, Barcelona, Laertes, 1996.

Gérard DUROZOI i Bernard LECHERBONNIER, *André Breton. La escritura surrealista*, Madrid, Guadarrama, 1976.

Jean ELLEINSTEIN, *Historia del comunismo 1917-1945*, Barcelona, Planeta, 1982.

Antonio ELORZA, "El anarcosindicalismo español bajo la Dictadura (1923-1930). La génesis de la Federación Anarquista Ibérica (I)", *Revista de Trabajo*, nº 39-40, Madrid, Revista de Trabajo, 3r i 4º trimestre 1972, pp. 237-477.

Antonio ELORZA, "La CNT bajo la Dictadura (1923-1930) (II)", *Revista de Trabajo*, nº 44-45, Madrid, Revista de Trabajo, 1973-1974, pp. 313-617.

Antonio ELORZA, *La razón y la sombra. Una lectura política de Ortega y Gasset*, Barcelona, Anagrama, 1984.

Antonio ELORZA, *La razón y la sombra. Una lectura política de Ortega y Gasset*, Barcelona, Anagrama, 1984.

Antonio ELORZA i Marta BIZCARRONDO, *Queridos camaradas. La Internacional Comunista y España, 1919-1939*, Barcelona, Planeta, 1999.

Antonio ELORZA i Mercedes CABRERA, "Urgoiti-Ortega: el "partido nacional" en 1931" a José Luís GARCÍA DELGADO (ed.), *La II República española. El primer bienio*, Madrid, Siglo XXI, 1987, pp. 233-264.

En memòria de Manuel González i Alba. Mort el 6 d'octubre del 1934, Barcelona, Lletra Viva Llibres, 1978 (reproducció facsimil de l'original de març del 1936).

Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, volum XXI, Madrid, Espasa-Calpe, 1975 (reproducció de l'edició de 1923).

Edouard ESCARRA, *El desarrollo industrial de Cataluña (1900-1908)*, Barcelona, Grijalbo, 1970.

Agustí ESCLASANS, *La meva vida (1920-1945)*, Barcelona, Editorial Selecta, 1957.

Frederic ESCOFET, *Homenatge a Frederic Escofet. Comissari General d'Ordre Públic de la Generalitat 1898-1987. Un militar al servei de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1999.

Eduardo ESPÍN, *Azaña en el poder. El partido de Acción Republicana*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1980.

Salvador ESPRIU, *Ariadna al laberint grotesc*, Barcelona, El Observador, 1991.

Joan ESTELRICH, *Per la valoració internacional de Catalunya*, Barcelona, Editorial Catalana, 1920.

Juan ESTRUCH i Antonio M. GÜELL, *Sociología de una profesión. Los asistentes sociales*, Barcelona, Península, 1976.

Xavier FÀBREGAS I SURROCA, "Millàs-Raurell, Josep Maria", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 15, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, p. 195.

Xavier FÀBREGAS I SURROCA, "C. Soldevila, C. Montoriol i J. Millàs-Raurell. Teatre", a Joan Manuel PRADO i Francesc VALLVERDÚ (dirs.), *Història de la literatura catalana*, vol. IV: "Obres seleccionades (ressenyas)", Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985, pp. 113-114.

Ramon FABREGAT I Josep CARNER-RIBALTA, *Macià. La seva actuació a l'estranger*, volum I, Barcelona, Lletra Viva, 1978.

Fèlix FANES, *CIFESA. La antorcha de los éxitos*, València, Alfonso el Magnánimo, 1982.

Fèlix FANÉS, "Les cames de les *girls*. Modernitat i avantguarda en la Catalunya dels anys trenta", a Juan José LAHUERTA (ed.), *Le Corbusier y España*, Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 1997, pp. 7-21.

FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS (Secció Segona), *Origen i procés de la seva formació amb les les Assemblees de Batlles celebrades en el Palau de la Generalitat de Catalunya els dies 29 d'octubre i 10 de desembre de 1931*, Badalona, Tipografia J.Casas, s.d.

FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS, *Acta de l'Assemblea General celebrada el di 8 de maig en el Saló de Cent de la Casa de la Ciutat de Barcelona*, Barcelona, Ramon Tobella, 1932.

FEDERACIÓ DE MUNICIPIS CATALANS, *Conclusions de les ponències aprovades en les sessions del Primer Congrés Municipalista Català celebrat durant els dies 2, 3, 4 i 5 de febrer de 1933, en el Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona*, Barcelona, Segimon Rovira Impressor, [1933].

Brian FEENEY, *Sinn Féin. Un siglo de historia irlandesa*, Barcelona, EDHASA, 2005.

Melchor FERNÁNDEZ ALMAGRO, *Historia del reinado de Alfonso XIII*, Barcelona, Muntaner y Simón.

Fernando FERNÁNDEZ BASTARRECHE, *El ejército español en el siglo XIX*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1978

Eloy FERNÁNDEZ CLEMENTE, *Las revistas de los ingenieros*, consultable a la pàgina web: www.unizar.es/eheep/eloy9.pdf, 21 pp.

Gonzalo FERNÁNDEZ DE LA MORA, *El crepuscle de les ideologies*, Barcelona, DOPESA, 1972.

Mariona FERRAN I PERMANYER, *L'Escola Isabel de Villena i la seva gent (1939-1989). Mig segle d'acció escolar catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

Joaquim FERRER i Manuel LLADONOSA, "Nacionalisme català i reformisme social en els treballadors mercantils a Barcelona entre 1903 i 1939", a *Teoría y práctica del movimiento obrero en España (1900-1936)*, València, Fernando Torres Editor, 1977, pp. 281-330.

Miquel FERRER, "SEM. Societat d'Estudis Militars (1923-1926)", *L'Avenç*, núm. 10, Barcelona, novembre 1978, pp. 53-57.

José A. FERRER BENIMELLI, *Masonería española contemporánea. Vol. I. 1808-1868*, Madrid, Siglo XXI, 1980.

Felip FERRER CALBETÓ, *Los factores económicos y el momento político catalán*, Barcelona, Imp. Subirana, 1933.

Alicia FIESTAS LOSA, "L'administració de Justícia en el segle XIX", *L'Avenç*, nº 97, Barcelona, octubre 1986, pp. 46-49.

Arnau FIGUERAS, *Història de la FNEC. La Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya de 1932 a 1936*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

Pere FOIX, *Apostols i mercaders. Seixanta anys de lluita social a Catalunya*, Barcelona, Nova Terra, 1976.

Pere FOIX, *Los archivos del terrorismo blanco. El fichero Lasarte 1910-1930*, Madrid, Las Ediciones de la Piqueta, 1978

"Folch i Torres, Lluís", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 11, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 211.

Fomento del Trabajo Nacional, *Memoria de la Junta Directiva del ejercicio de 1932*, Barcelona, Imprenta Vda. Tassó, 1933.

Fomento del Trabajo Nacional, *Memoria de la Junta Directiva correspondiente al ejercicio de 1933*, Barcelona, 1934.

Josep FONTANA, *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Barcelona, Ariel, 1973

Josep FONTANA, *La quiebra de la monarquía absoluta 1814-1820*, Barcelona, Ariel, 1978.

Enriqueta FONTQUERNÍ i Mariona RIBALTA, *L'ensenyament a Catalunya durant la Guerra Civil. El CENU*, Barcelona, Barcanova, 1982.

Carles FONTSERÈ, *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)*, Barcelona, Edicions Pòrtic, 1995.

Philip S. FORNER, *La guerra hispano-cubano-americana y el nacimiento del imperialismo norteamericano*, 2. vols, Madrid, Akal, 1975.

Salvador FORNER MUÑOZ, *Industrialización y movimiento obrero. Alicante 1923-1936*, València, Alfons el Magnànim, 1982.

Eufemià FORT I COGUL, *Ventura Gassol. Un home de cor al servei de Catalunya*, Barcelona, Edahasa, 1979.

Josep Mª FRADERA i Jesús MILLÁN (eds.), *Las burguesías europeas del siglo XIX. Sociedad civil, política y cultura*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2000.

Josep Mª FRADERA, *Indústria i mercat. Les bases comercials de la indústria catalana moderna (1815-1845)*, Barcelona, Crítica, 1987.

Vicent FRANCH I FERRER, *El blasquisme: Reorganització i conflictes polítics (1929-1936)*, València, Ajuntament de la Ciutat de Xàtiva, 1984.

Gloria Ángeles FRANCO RUBIO, *La incorporación de la mujer a la administración del estado, municipios y diputaciones: 1918-1936*, Madrid, Dirección General de Juventud y Promoción Sociocultural. Subdirección General de Estudios e Investigaciones. Subdirección General de la Mujer, 1981.

Juan Francisco FUENTES, *Largo Caballero. El Lenin español*, Madrid, Síntesis, 2005.

Joan FUSTER, *Contra el noucentisme*, Barcelona, Crítica, 1977.

Patrícia GABANCHO, "L'exercici del poder cultural a Catalunya (II). La República i la Guerra", *L'Avenç*, nº 53, Barcelona, octubre 1982, pp. 23-29.

Pere GABRIEL, *Classe obrera i sindicats a Catalunya, 1903-1920*, Tesi de Doctorat, Universitat de Barcelona, 1981.

Pere GABRIEL, "Historiografía reciente sobre el anarquismo y el sindicalismo en España, 1870-1923", *Historia Social*, nº 1, Valencia, UNED, primavera-verano 1988, pp. 45-54.

Pere GABRIEL, "Sindicalismo y sindicatos socialistas en Cataluña. La UGT, 1888-1938", *Historia Social*, nº 8, Valencia, Instituto de Historia Social UNED Valencia, otoño 1990, pp. 47-71.

Pere GABRIEL, "Eren temps de sindicats. Reconsideracions a l'entorn de 1917-1923", *L'Avenç*, nº 192, Barcelona, maig 1995, pp. 14-17.

Pere GABRIEL, "A vueltas y revueltas con la historia social obrera en España. Historia obrera, historia popular e historia contemporánea", *Historia, Social*, nº 22, Valencia, UNED, 1995, pp. 43-53.

Pere GABRIEL, "Reflexions polítiques davant la crisi dels Estats liberals", dins Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, Vol. VIII: "Primeres avantguardes 1918-1930", Barcelona, Edicions 62, 1997, pp. 81-102.

Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*, Llibre IV: "Ensenyament tècnico-industrial i tècnico-manual o d'arts i oficis I. Catalunya en funció d'Estat. Primera Part. La Universitat Industrial", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1978.

Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*, Llibre IV: "Ensenyament Tècnico-Industrial i Tècnico-Manual o D'Arts i Oficis. I. Catalunya en funció d'Estat. Segona Secció. Acció fora de Barcelona. II. Acció de l'Ajuntament de Barcelona. III. Acció de l'Estat. IV. Acció Privada. V. L'ambient tècnico-industrial. VI. La tècnica i la indústria catalana. L'any 1936-Balanz", Barcelona, Fundació Alexandre Galí, 1981.

Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*, llibre IV: "Ensenyament tècnico-industrial i tècnico-manual o d'arts i oficis", segona part, Barcelona, Fundació Alexandre Galí-Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1981.

Alexandre GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900 a 1936*, llibre X: "Institucions de Cultura Popular", Barcelona, Fundació Alexandre Galí-Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983.

Raimon GALÍ, *Signe de contradicció. (2) La Catalunya d'en Macià. (3) L'avantguerra*, Barcelona, Barcelonesa d'Edicions, 2001.

Enric GALLÉN, "Teatre i societat a la Catalunya d'entreguerres", a Pere GABRIEL (Dir.), *Història de la cultura catalana*, vol IX: "República, Autogovern i Guerra 1931-1939", Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 149-164.

Vicente Conrado GARCÍA ALIX, "Los diputados valencianos en las Cortes Constituyentes de la Segunda República", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. IV: Edad Contemporánea, Valencia, Universidad de Valencia, 1975, pp. 701-709.

José Luís GARCÍA DELGADO (Ed.), *Las ciudades en la modernización de España. Los decenios interseculares*, Madrid, Siglo XXI, 1992.

Eduardo GARCÍA DE ENTERRÍA, *Democracia, jueces y control de la administración*, Madrid, Editorial Civitas, 1997.

J. GARCÍA GALLEGO, *La recepción del surrealismo en España (1924-1931). (La crítica de las revistas literarias en castellano y catalán)*, Granada, Antonio Ubago editor, 1984.

Pilar GARCIA I JORDAN, *Els catòlics catalans i la Segona República (1931-1936)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.

José Mª GARCÍA MADARIA, *Estructura de la administración central (1808-1931)*, Madrid, Instituto Nacional de Administración Pública, 1982.

Juan GARCÍA OLIVER, *El eco de los pasos*, Barcelona, Ruedo Ibérico-Ibérica de Ediciones y Publicaciones, 1978.

Genoveva GARCÍA QUEIPO DE LLANO, *Los intelectuales y la dictadura de Primo de Rivera*, Madrid, Alianza Editorial, 1988.

Maximiano GARCÍA VENERO, *Santiago Alba monárquico de razón*, Madrid, Aguilar, 1963.

V. GARMENDIA, *La segunda guerra carlista (1872-1876)*, Madrid, Siglo XXI, 1976.

V. GARMENDIA, *La ideología carlista (1868-1876)*, San Sebastian, Diputación Foral de Guipuzcoa, 1985.

Ramon GARRABOU, *Enginyers industrials, modernització econòmica i burgesia a Catalunya (1850- inicis del segle XX)*, Barcelona, L'Avenç, 1982.

Ramon GARRABOU et al., "La Gran Guerra i l'economia catalana" [dossier], *Recerques*, nº 20, Barcelona, Curial, 1988, pp. 5-129.

Samuel GARRIDO, *Treballar en comú. El cooperativisme agrari (1900-1936)*, València, Alfons el Magnànim, 1996

Ramón GARRIGA, *Juan March y su tiempo*, Barcelona, Planeta, 1976.

Ramón GARRIGA, *Los validos de Franco*, Barcelona, Planeta, 1981.

Emili GASCH, "Marx en Cataluña", *Histora* 16, nº 30, Madrid, octubre 1978, pp. 52-55.

Cristina GATELL, "La formació d'Esquerra Republicana de Catalunya. Conversa amb Anna Sallés", *L'Avenç*, nº 65, Barcelona, novembre 1983, pp. 76-80.

Josep GELONCH I SOLÉ et al., "Dossier: els germans Xammar catalanistes radicals", *Fonoll*, 103, març-abril 2004, pp. 49-83

Emilio GENTILE, *Il mito dello Stato nuovo. Del radicalismo nazionale al fascismo*, Roma-Bari, Editori Laterza, 1999.

Ian GIBSON, *La vida excesiva de Salvador Dalí*, Barcelona, Empúries, 1998.

Julio GIL PECHARROMÁN, "La Unión Patriótica", *Historia* 16, nº 96, Madrid, abril 1984, pp. 28-37.

Julio GIL PECHARROMÁN, *La Segunda República*, Biblioteca Historia 16, 5, Madrid, Historia 16, 1989.

Julio GIL PECHARROMÁN, *Conservadores subversivos. La derecha autoritaria alfonsina (1913-1936)*, Madrid, Eudema, 1994.

Julio GIL PECHARROMÁN, *José Antonio Primo de Rivera. Retrato de un visionario*, Madrid, Temas de Hoy, 2003.

José M^a GIL ROBLES, *No fue posible la paz*, Barcelona, Ariel, 1968.

José María GIL ROBLES, *Discursos parlamentarios*, estudi preliminar de Carlos Seco Serrano i edició de Pablo Beltrán de Heredia, Madrid, Taurus, 1971.

Mònica GILI, "Enric Crous i l'avantguarda dels anys 30 a Lleida", *L'Avenç*, nº 77, Barcelona, desembre 1984, pp. 16-18.

Gil GILPI Y FERRO, *Situación de España y sus posesiones de Ultramar, al principiar el año 1875. Su verdadero peligro y el único medio de conjunrarlo*, Madrid, Imprenta de Gil Gelpi y Fero, 1875.

M. GIMENO, *Revolució, guerra i repressió al Pallars (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.

Albert GIRONA, *Guerra i revolució al País Valencià, 1936-1939*, València, Tres i Quatre, 1986.

François GODICHEAU, *La Guerre d'Espagne. République et révolution en Catalogne (1936-1939)*, Paris, Odile Jacob, 2004.

François GODICHEAU, "La persecució de la CNT. Detencions massives i assetjament als sectors més radicals del món llibertari", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 50-54.

Maribel GÓMEZ, *Aurora Bertrana. Encís pel desconegut*, Barcelona, Pòrtic, 2003

Ángeles GÓMEZ AYALA, "Asociaciones de cine y cultura obrera en Barcelona (1929-1930)", a Santiago CASTILLO i José Mª ORTIZ ORTUÑO, *Estado, protesta y movimientos sociales* (Actas del III Congreso de Historia Social de España), Bilbao, Universidad del País Vasco, 1998, pp. 435-446.

Juan GÓMEZ CASAS, *Historia de la FAI*, Madrid, ZERO s.a., 1977.

A. GÓMEZ MENDOZA, *Ferrocarriles y cambio económico en España 1855-1913. Un enfoque de nueva historia económica*, Madrid, Alianza, 1982.

Adriano GÓMEZ MOLINA i Joan Maria THOMAS, *Ramón Serrano Suñer*, Barcelona, Ediciones B, 2003.

José Luís GÓMEZ NAVARRO, *El régimen de Primo de Rivera. Reyes, dictadura y dictadores*, Madrid, Cátedra, 1991.

Juan María GÓMEZ ORTIZ, *Los gobiernos republicanos. España 1936-1939*, Barcelona, Bruguera, 1977.

- Marino GÓMEZ-SANTOS, *Vida de Gregorio Marañón*, Barcelona, Plaza & Janés, 1987.
- Palmira GONZÁLEZ, "Els intel·lectuals catalans i el cinema, 1896-1923", *L'Avenç*, nº 79, Barcelona, febrer 1985, pp. 40-68.
- M^a.Teresa GONZÁLEZ CALBET, *La Dictadura de Primo de Rivera. El Directorio Militar*, Madrid, El Arquero, 1987.
- Miguel GONZÁLEZ URIEN i Fidel REVILLA GONZÁLEZ, *La CNT a través de sus Congresos*, México, Editores Mexicanos Unidos, s.a., 1981.
- Arnau GONZÁLEZ VILALTA, *Els diputats catalans a les Corts Constituents republicanes (1931-1933). Nacionalisme, possibilisme i reformisme social*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- Helen GRAHAM, *El PSOE en la Guerra Civil. Poder, crisis y derrota (1936-1939)*, Barcelona, Debate, 2005.
- Helen GRAHAM i Paul PRESTON (eds.), *The Popular Front in Europe*, New York, St. Martin's Press, 1987.
- Helen GRAHAM i Martin S. ALEXANDER (eds.), *The French and Spanish Popular Fronts: Comparative Perspectives*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
- Emili GRANIER-BARRERA, "1930: un any d'entusiasme", *L'Avenç*, nº 24, Barcelona, febrer 1980, pp. 14-17.
- Matts GREIFF, "Trabajo retribuido y desempleo entre las mujeres durante la crisis de los años treinta en Suecia", *Historia, antropología y fuentes orales*, nº 21, "Entre la exclusión y el trabajo", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1994, pp. 29-36.
- Damià GRIERA, "Imatges de l'Octubre del 1934", *L'Avenç*, nº9, Barcelona, octubre 1978, pp. 70-73.
- J. GRIJALBO i F. FÀBREGAS, *Municipalització de la propietat urbana*, Barcelona, Edicions UGT, [1937].
- Jean-Louis GUEREÑA i Alejandro TIANA (ed.): *Clases populares, cultura, educación. Siglos XIX-XX, Coloquio hispano-francés* (Casa de Velázquez, Madrid 15-17 de junio de 1987), Madrid, Casa de Velázquez-UNED, 1989.
- José GUTIÉRREZ-RAVÉ, *Gil Robles, caudillo frustrado*, Madrid, E.R.S.A, 1967.
- Joseph HARRISON, "El món de la gran indústria i el fracàs del nacionalisme català de dreta", *Recerques*, nº 7, Barcelona, Curial, 1978, pp. 83-98.
- Helmut HEIBER, *The Weimar Republic*, Oxford UK-Cambridge USA, Blackwell, 1996.
- C.A.M. HENNESSY, *La República Federal en España. Pí y Margall y el movimiento republicano federal, 1868-1876*, Madrid, Aguilar, 1976.
- Carlos HERMIDA REVILLAS, "Trigueros contra industriales. La crisis del sistema político de la Restauración (1914-1923)", *Historia 16*, nº 70, Madrid, febrero 1982, pp. 35-39.
- Antonio HERMOSILLA RODRÍGUEZ, *El funcionarismo en la política*, Madrid, Gráfica Renacimiento, 1923.
- J. HERNÁNDEZ ANDREU, *La depresión económica en España (1925-1934)*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 1980.

J. HERNÁNDEZ ANDREU, *España y la crisis de 1929*, Madrid, Espasa-Calpe, 1986.

Diego HIDALGO, *¿Por qué fué lanzado del Ministerio de la Guerra? Diez meses de actuación ministerial*, Madrid, Espasa-Calpe, 1934.

Josep M. HUERTAS CLAVERIA, *Obrers a Catalunya. Manual d'història del moviment obrer (1840-1975)*, Barcelona, L'Avenç, 1994.

Josep M. HUGUET i Jaume VILALTA, "Les finances de la Generalitat (1931-1936)", *L'Avenç*, nº 20, Barcelona, octubre 1979, pp. 19-24.

Amadeu HURTADO, *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps*, vol. III, Barcelona, Ariel, 1967.

Raymond HUTCHINGS, *El desarrollo económico soviético 1917-1970. Historia y planificación*, Madrid, Istmo, 1973.

Jordi IBARTZ GELABERT, "Mobilitzacions al port de Barcelona" a Borja DE RIQUER I PERMANYER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Raguer, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1999, pp. 142-149.

Josep IGLÉSIES I FORT, "MASPONS i Anglasell, Francesc de Paula", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 14, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, p. 478.

M. Dolors IVERN I SALVÀ, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, 2 vols., Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989.

Santiago IZQUIERDO, *El doctor Robert (1842-1902). Medicina i compromís polític*, Barcelona, Proa, 2002.

Gabriel JACKSON, *La República española y la guerra civil*, Barcelona, Crítica, 1982.

Gabriel JACKSON, *Civilización y barbarie en la Europa del siglo XX*, Barcelona, Planeta, 1997.

Marició JANUÉ I MIRET, *La Junta Revolucionària de Barcelona de l'any 1868*, Vic, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives-Eumo, 1992.

Marició JANUÉ I MIRET, "El Sexenni Revolucionari a Barcelona (1868-1873): contradiccions internes i acaraments amb l'Estat", *L'Avenç*, nº 203, Barcelona, maig 1996, pp. 10-13.

Aurelio JOANQUET, *Alfonso Sala Argemí conde de Egara*, Madrid, Espasa-Calpe, 1955.

Val Marie JOHNSON, "De su propia boca: la sexualidad de las mujeres obreras de Manhattan (1900-1920)", *Historia, antropología y fuentes orales*, nº 22, "¿Igualdad=Paridad?", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1994, pp. 88-99.

H.S. JONES, *The French State in Question*, Cambridge University Press, 1993.

Paul R. JOSEPHSON, "Soviet scientists and the State: Politics, ideology, and fundamental research from Stalin to Gorbachev", *Social research. An International quarterly of the social sciences*, vol. 59, nº3, New York, Fall 1992, pp. 589-614.

José M^a. JOVER ZAMORA, *Política, diplomacia y humanismo popular en la España del siglo XIX*, Madrid, Turner, 1976.

Jon JUARISTI, *El bucle melancólico. Historias de nacionalistas vascos*, Madrid, Espasa Calpe, 1997.

Santos JULIÀ, *Orígenes del Frente Popular en España (1934-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1979.

Santos JULIÀ, "Partido contra sindicato: una interpretación de la crisis de mayo de 1937", a Santos JULIÀ (coord.), *Socialismo y Guerra Civil*, Anales de Historia, vol. 2, Madrid, Editorial Pablo Iglesias, 1987, pp. 325-346.

Santos JULIÀ, *Manuel Azaña. Una biografía política. Del Ateneo al Palacio Nacional*, Madrid, Alianza Editorial, 1990.

Santos JULIÀ (coord.), *Víctimas de la Guerra Civil*, Madrid, Temas de Hoy, 1999.

Imma JULIÀ, "Els inicis i la fi d'una il·lusió. De la república a la desfeta", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana. volum IX. República, Autogovern i Guerra 1931-1939*, Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 165-198.

Jim KELLY, "Els pomells de joventut", *L'Avenç*, nº 14, Barcelona, març 1979, pp. 44-49.

Manfred KOSSOK, *La colonització espanyola d'Amèrica. Estudis comparatius*, Barcelona, L'Avenç, 1991.

Leo KRAMER, *Labor's paradox. The American Federation of State, County, and Municipal Employees, AFL-CIO*, New York and London, John Wiley and Sons, Inc., 1962.

La "Federació Comunista Catalano-Balear" davant el problema de les nacionalitats ibèriques, Barcelona, Tallers Gràfics Armengol, 1932.

Pierre LANFRANCHI, "La gènesi del futbol a les regions de la conca mediterrània occidental", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 12-17.

David LANE, *El estado socialista industrial. Una sociología política del socialismo de Estado*, Madrid, Ediciones Pirámide S.A., 1981.

LEÓN-IGNACIO, *Los años del pistolero. Ensayo para una guerra civil*, Barcelona, Planeta, 1981.

Alejandro LERROUX, *La pequeña historia de España 1930-1936*, Barcelona, Mitre, 1985.

Gaston LEVAL, *Colectividades libertarias en España*, Madrid, R. Aguilera, 1977.

Gastón LEVAL, Agustín SOUCHY i B. CANO RUIZ, *La obra constructiva de la revolución española*, México, Editorial Ideas i Editores Mexicanos Unidos, 1982.

Josep M. LLADÓ, "Jaume Miravittles, un lluitador exemplar", *Serra d'Or*, nº 351, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, febrer 1989, pp. 15-17.

Josep Mª LLADÓ I FIGUERAS, *Lluís Companys. Una vida heroica*, Lleida, Consell Comarcal de l'Urgell-Diputació de Lleida, 1991.

Josep M. LLADÓ, "Escriptors francesos a Barcelona", *Avui diumenge*, Barcelona, diumenge 1 d'agost del 1993.

Manuel LLADONOSA, *El Congrés de Sants*, Barcelona, Nova Terra, 1975.

Manuel LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

Manuel LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, *Sindicalistes i llibertaris. L'experiència de Camil Piñón*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1989.

E.L. LLORENS, *Qué es la tecnocracia?*, Madrid, Revista de Derecho Privado, 1933.

Jordi LLORENS I VILA, *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

Ernest LLUCH, *La via valenciana*, València, Eliseu Climent, 1976.

Olga LÓPEZ, "La repressió contra els treballadors de l'Administració pública: el cas de la Diputació de Barcelona", a Pere YSÀS (coord.), *Treball, treballadors i sindicalisme en l'Administració pública a Catalunya (1939-1996)*, Barcelona, Columna-CONC, 1998, pp. 33-46.

Diego LÓPEZ GARRIDO, *La Guardia Civil y los orígenes del Estado centralista*, Barcelona, Crítica, 1982.

C. M. LORENZO, *Les anarchistes spagnols et le pouvoir, 1868-1969*, París, Ruedo Ibérico, 1969.

Claudio LOZANO SEIJAS, *La educación republicana 1931-1939*, Barcelona, Universidad de Barcelona, 1980.

Irene LOZANO, *Federica Montseny. Una anarquista en el poder*, Madrid, Espasa, 2004.

Francisco de LUÍS MARTÍN, *La FETE en la Guerra Civil española (1936-1939)*, Barcelona, Ariel, 2002.

Margaret MACMILLAN, *París, 1919. Seis meses que cambiaron el mundo*, Barcelona, Tusquets, 2005.

Javier de MADARIAGA, "Les indústries de guerra. La fabricació, distribució, adquisició, control i experimentació de material bèl·lic", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLAROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 317-328.

Jordi MALUQUER DE MOTES, "Les ciutats de la Mediterrània en la història(I). Barcelona: una ciutat, una regió, un Estat", *L'Avenç*, nº 81, Barcelona, abril 1985, pp. 18-22.

Jordi MALUQUER DE MOTES et al., "Dossier: L'abolició de l'esclavitud a les Antilles", *L'Avenç*, nº 101, Barcelona, febrer 1987, pp. 5-62.

Joan MALUQUER I VILADOT, *Una mica d'història. La catalanitat de la darrera Diputació Provincial de Barcelona (24 de febrer del 1930-14 d'abril del 1931)*, Barcelona, Lluís Gili, 1934.

Henri de MAN, *Au dela du marxisme*, préface de Michel Brelaz et Ivo Rens, Paris, Éditions du Seuil, 1974.

Albert MANENT, "'La Veu de Catalunya'", *L'Avenç*, nº 18, Barcelona, juliol-agost 1979, pp. 46-48.

Albert MANENT, "MIRAVITLLES i Navarra, Jaume", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 15, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, p. 233.

Albert MANENT, *Marià Manent. Biografia íntima i literària*, Barcelona, Planeta, 1985.

Albert MANENT, "Foix i Cases, Pere", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 11, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 207.

Albert MANENT, *Del Noucentisme a l'Exili. Sobre cultura catalana del nou-cents*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

Albert MANENT, *Josep Maria Espanya. Conseller de la Mancomunitat i de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1998.

Joan MANENT I PESAS, *Records d'un sindicalista llibertari català 1916-1943*, París, Edicions Catalanes de París, 1976.

Jordi MARAGALL, "(1928-1934). Evocació d'uns anys universitaris", *L'Avenç*, nº 34, Barcelona, gener 1981, pp. 14-18.

Jordi MARAGALL, "Xirau i Palau, Joaquim", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 24, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, S.A., 1989, p. 419.

Pascual MARAGALL i Ernest MARAGALL, "Els treballadors de l'administració pública a Catalunya (Antecedents associatius, lleis i reglaments, cens i retribucions)", *Taula de canvi*, nº 5, Barcelona, Maig-Juny 1977, pp. 80-97.

Gregorio MARAÑÓN, *El problema social de la infección*, Madrid, Compañía Ibero-Americana de Publicaciones, 1929.

J.A. MARCOS ALONSO, *El conflicto de las clases técnicas: Un falso problema (La profesión de aparejador y la estructura de clase de las profesiones técnicas en España)*, Barcelona, Estela, 1970.

Jesús A. MARCOS ALONSO, *Los ingenieros entre el pasado y el futuro. (Un estudio sociológico en torno a la práctica y a la imagen de la profesión entre los ingenieros industriales de Cataluña)*, Barcelona, Laia, 1974.

Joan-Lluís MARFANY, "Jaume Massó i Torrents i Jaume Brossa: "L'Avenç" el 1893", *L'Avenç*, nº 125, Barcelona, abril 1989, pp. 22-25.

Juan MARICHAL, "Ortega y Azaña, historia de una incompreensión", *Historia* 16, nº 121, Madrid mayo 1986, pp. 41-50.

Martí MARÍN I CORBERA, "Els ajuntaments de Catalunya entre dues ruptures: 1939 i 1979", a *Actes del I Congrés Internacional d'Història Local de Catalunya. Barcelona, 12-13 de novembre de 1993*, Barcelona, L'Avenç, 1995, pp. 263-270.

Martí MARÍN I CORBERA, *Els Ajuntaments franquistes a Catalunya. Política i administració municipal, 1938-1979*, Lleida, Pagès editors, 2000.

Luis G. MARQUÉS, *Gobierno y administración local en Estados Unidos*, pròleg de Luis Jordana de Pozas, Barcelona, "Informaciones Municipales", 1957.

Lluís MARQUÈS I CARBÓ, *La Llei Municipal de Catalunya (1933-1934)*, Barcelona, Editorial "El Secretariat Català", 1935.

A. C. MÁRQUEZ TORNERO, *Testimonio de mi tiempo (Memorias de un español republicano)*, Madrid, Editorial Orígenes, 1979.

Manuel MARTÍ, *Cossieros i anticossieros. Burguesia i política local (1875-1891)*, Castelló, Diputació Provincial de Castelló, 1985

Enrique MARTÍN, *Recuerdos de un militante de la CNT*, Barcelona, VICSAN s.a, 1979.

Josep Lluís MARTÍN RAMOS, "La Unió Socialista de Catalunya (1923-1936)", *Recerques*, nº 4, Barcelona, Ariel, 1974, pp. 155-190.

Josep Lluís MARTÍN RAMOS, *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya (1930-1936)*, Barcelona, Curial, 1977.

Josep Lluís MARTÍN RAMOS, "L'advocat del poble", a Heribert BARRERA et al., *Lluís Companys. Trajectòria d'un President*, Barcelona, L'Avenç, 1990, pp. 81-95.

Josefina MARTÍNEZ i Julio BUSQUETS, "El último pronunciamiento del siglo XIX", *Historia* 16, nº 128, Madrid, diciembre de 1986, pp. 11-28.

Diego MARTÍNEZ BARRIO, *Memorias*, Barcelona, Planeta, 1983.

David MARTÍNEZ FIOL, *El Catalanisme i la Gran Guerra (1914-1918). Antologia*, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1988.

David MARTÍNEZ FIOL, "L'actitud francòfila del republicanisme català durant la Primera Guerra Mundial (1914-1918): Una herència de la revolució francesa. L'exemple de Màrius Aguilar", a *Revolució i socialisme*, Col.loqui Internacional "Revolució i Socialisme", vol. II: Comunicacions, Barcelona, Departament d'Història Moderna i Contemporània UAB-Institut Francès de Barcelona-Fundació Caixa de Catalunya, 1989, pp. 203-217.

David MARTÍNEZ FIOL, *Els "voluntaris catalans" a la Gran Guerra (1914-1918)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

David MARTÍNEZ FIOL, "Actituds continuistes en l'exili: Daniel Domingo Montserrat, marxista i nacionalista radical", *L'Avenç*, nº 183, Barcelona, juliol-agost, 1994, pp. 51-57.

David MARTÍNEZ FIOL, "Valentí Almirall: medievalisme, parlamentarisme i corporativisme", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 6-9.

David MARTÍNEZ FIOL, "Surrealisme i marxisme a Catalunya (1923-1932)", *Locus Amoenus*, nº 4, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona Servei de Publicacions, 1999, pp. 239-248.

David MARTÍNEZ FIOL, "Catolicisme, regionalisme i cinema de masses", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 190-191.

David MARTÍNEZ FIOL, *Daniel Domingo Montserrat (1900-1968). Entre el marxisme i el nacionalisme radical*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

David MARTÍNEZ FIOL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Corporativismo y revolución: los límites de las utopías proletarias en Cataluña (1936-1939)", *Historia Social*, nº 32, València, Fundación Instituto Historia Social UNED, 1998, pp. 53-71.

Fernando MARTÍNEZ LÓPEZ, "El Partido Republicano Radical-Socialista (1930-1934)", *Actas III Coloquio Historia de Andalucía. Córdoba Marzo 1983. Historia Contemporánea*, Tomo 1, Córdoba, Publicaciones del Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Córdoba, 1985, pp. 321-332.

Carlos MARTÍNEZ SHAW et al., "Dossier: La caritat pública a l'Antic Règim", *L'Avenç*, nº91, Barcelona, març 1986, pp. 30-57.

Karl MARX i Friedrich ENGELS, *Manifest del Partit Comunista*, presentació de Jesús M. Rodés, amb pròlegs de Manuel Serra i Moret i Joan Comorera, Barcelona, Undarius, 1976.

T. G. MASARYK, *La resurreccion d'un Etat. Souvenirs et réflexions*, Paris, Librairie Plon, 1930.

Ferran MASCARELL, "Macià: un polític sorprenent. Conversa amb Enric Ucelay Da Cal", *L'Avenç*, nº 66, Barcelona, desembre 1983, pp. 24-38.

Carme MASSANA i Francesc ROCA, "Vicis privats, iniciativa pública: Barcelona,1901-1939", *L'Avenç*, nº 88, Barcelona, desembre 1985, pp. 38-41.

Carme MASSANA, *Indústria, ciutat i propietat*, Barcelona, Curial, 1985.

Josep MASSOT I MUNTANER, *La Guerra Civil a Montserrat*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.

Joaquín MAURÍN, *La revolución española. De la monarquía absoluta a a la revolución socialista*, Madrid, Cénit, 1932.

Andreu MAYAYO I ARTAL, "Els militants: ds senyals lluminosos de l'organització", *L'Avenç*, nº 95, Barcelona, juliol-agost 1986, pp. 40-49.

Andreu MAYAYO I ARTAL, *La Conca de Barberà (1890-1939). De la Crisi Agrària a la Guerra Civil*, Montblanc, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986.

Andreu MAYAYO I ARTAL, *De pagesos a ciutadans. Cent anys de cooperativisme agraris a Catalunya 1893-1994*, Catarroja, Afers, 1995.

Marie-Alice MEDIONI, *El cantón de Cartagena*, Madrid, Siglo XXI, 1979.

Eduardo MENDOZA, *La ciudad de los prodigios*, Barcelona, RBA editores, 1986.

Julio MERINO, *La tragedia de los generales españoles -1936-*, Barcelona, Plaza & Janés, 1985.

J. de MIGUEL i J. SALCEDO, *La profesión farmacéutica*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas-Siglo XXI, 1987.

Joan M. MINGUET I BATLLORI, "Un pioner de l'estètica cinematogràfica catalana: Ramon Rucabado", *L'Avenç*, nº 47, Barcelona, març 1982, pp. 48-51.

Frank MINTZ, *La autogestión en la España revolucionaria*, Madrid, Ediciones de La Piqueta, 1977.

Frank MINTZ I M. PECIÑA, *Los Amigos de Durruti, los trotsquistas y los sucesos de mayo*, Madrid, Campo Abierto ediciones, 1978.

Conxita MIR CURCÓ, "El catalanisme conservador a Lleida: balanç d'un trajecte", a Pere ANGUERA et al., *El catalanisme conservador*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Locals, 1996, pp. 217-239.

Conxita MIR, Fabià CORRETGÉ, Judit FARRÉ i Joan SAGUÉS, *Repressió econòmica i franquisme: L'actuació del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a la província de Lleida*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

Josep MIRACLE, *Mestres i amics*, Barcelona, Selecta, 1985.

Ricardo MIRALLES, *Juan Negrín. La República en guerra*, Madrid, Temas de Hoy, 2003.

Jaume MIRAVITLLES, *Contra la cultura burgesa*, Barcelona, Edicions de L'Hora, 1931.

Jaume MIRAVITLLES, *Ha traït, Macià?*, Barcelona, Administració C.I.B., 1932.

Jaume MIRAVITLLES, *De Jaca a Sallent*, Barcelona, CIB, 1932.

Jaume MIRAVITLLES, *Crítica del 6 d'octubre* (amb un comentari de Lluís Companys), Barcelona, ACER, 1935.

Jaume MIRAVITLLES, *Gent que he conegut*, Barcelona, Destino, 1980.

Jaume MIRAVITLLES, *Més gent que he conegut*, Barcelona, Destino, 1981.

Jaume MIRAVITLLES, *Homes i dones a la meva vida*, Barcelona, Destino, 1982.

Emilio MOLA VIDAL, *Las tragedias de nuestras instituciones militares. El pasado Azaña y el porvenir*, Madrid, Librería Bergua, 1934.

Isidre MOLAS, *Lliga Catalana. Un estudi d'estasiologia*, 2 vols., Barcelona, Edicions 62, 1973.

Isidre MOLAS, *El sistema de partidos políticos en Cataluña (1931-1936)*, Barcelona, Península, 1974.

Isidre MOLAS, "El Govern d'Ignasi Villalonga de la Generalitat de Catalunya", *Separata d'Arguments*, 1, 1974, pp. 131-155.

Isidre MOLAS, "Rafael Campalans. Socialisme, democràcia, Catalunya", *Serra d'Or*, Barcelona, setembre 1978, pp. 17-21.

Isidre MOLAS, "El projecte d'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1919", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 69-79.

Isidre MOLAS, "Manuel Serra i Moret: socialisme i catalanisme", *L'Avenç*, nº 67, Barcelona, gener 1984, pp. 24-31.

Joaquim MOLAS et al., "Les avantguardes de Catalunya (1914-1936)", *L'Avenç*, nº 19, Barcelona, setembre 1979, pp. 17-48.

Pedro MOLAS RIBALTA, et al., *Historia social de la Administración española. Estudios sobre los siglos XVII y XVIII*, Barcelona, CSIC-Institución Milá y Fontanals, 1980.

Antonio MOLERO PINTADO, *La reforma educativa de la Segunda República española. Primer bienio*, Madrid, Santillana, 1977.

Carme MOLINERO i Pere YSAS, *Els industrials catalans durant el franquisme*, Vic, EUMO editorial, 1991.

Narcís MOLINS I FÀBREGA, *UHP. La revolució proletària d'Astúries*, Barcelona, Atena, 1935.

Jordi MONÉS I PUJOL BUSQUETS, "La lluita per l'autonomia universitària (1900-1930)", a *L'aportació de la Universitat Catalana a la Ciència i la Cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1981, pp. 36-44.

Anna MONJO, "La calle como complemento del sindicato en Barcelona de 1930 a 1939", *Historia y fuente oral*, nº 7, "Analfabetismo y política", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1992, pp. 85-99.

Anna MONJO, "L'economia, entre revolució i guerra", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Raguer, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, pp. 230-248.

Anna MONJO, *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*, Barcelona, Laertes, 2003.

José Enrique MONTERDE, "Orígenes del "star-system"", dins del dossier "Hollywood en silencio", *Dirigido por...*, nº 111, Barcelona, enero 1984, pp. 8-20.

José Enrique MONTERDE, "La llegada del sonoro", dins del dossier "Hollywood en silencio", *Dirigido por...*, nº 116, Barcelona, junio-julio 1984, pp. 54-67.

Daniel D. MONTSERRAT, *La dictadura del capitalismo*, Barcelona, CIB, 1932.

Eduard MORENO (ed.), *La Generalitat de Catalunya III. La política urbanística*, Barcelona, Undarius, 1977.

María Jesús MORENO, "Presencia de la Iglesia en la vida cultural del Ciudad Real de la II República", a *I Congreso de Historia de Castilla-La Mancha. Tomo X. Transformaciones burguesas, cambios políticos y evolución social (2)*, Toledo, Servicio de Publicaciones de la Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, 1988, pp. 241-247.

Francisco MORENTE VALERO, *La escuela y el Estado Nuevo. La depuración del Magisterio Nacional (1936-1943)*, Valladolid, Ámbito Ediciones, 1997.

C.B. MORRIS, *Surrealism and Spain 1920-1936*, Cambridge, Cambridge University Press, 1972.

Edward MORTIMER, *The Rise of the French Communist Party 1920-1947*, London, Faber and Faber, 1984.

Susanna MOSCARDINI, "Anarchici e sindacalisti: conflittó interno alla CNT e ruolo di Joan Peiró (1927-1936)", *Spagna Contemporanea*, nº 18, Torí, Edizioni dell'Orso-Istituto d'Studi Storici Gaetano Salvemí, 2000, pp. 73-89.

Josep M. MUÑOZ, *Jaume Vicens i Vives (1910-1960). Una biografia intel.lectual*, Barcelona, Edicions 62, 1997.

Josep M. MUÑOZ, "Vicens Vives i el "redreç" burgès: l'exemple d'Itàlia", *L'Avenç*, nº 218, octubre 1997, pp. 67-72.

Anna MURIÀ, "Una mujer en la guerra", dins Josep M. SOLÉ I SABATÉ (Coord.), *Cataluña en la Guerra Civil española*, Biblioteca de "La Vanguardia", Barcelona, s.d. [198?], pp. 149-156.

Josep M. MURIÀ, *Vivències d'un separatista*, Barcelona, El llamp, 1985.

Benito MUSSOLINI, *Mi diario de Guerra*, Barcelona, Mentora, 1930.

Benito MUSSOLINI, *Testimonios de la guerra italiana 1915-1918*, prefaci al llibre del General del C. del A. Adriano Alberti, Roma, 1933.

Francesc NADAL, *Burgueses, burócratas y territorio. La política territorial en la España del siglo XIX*, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local, 1987.

Jordi NADAL, *El fracaso de la revolución industrial en España (1814-1913)*, Barcelona, Ariel, 1975.

Jordi NADAL I OLLER (Dir.), *Història econòmica de la Catalunya contemporània*, 6 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1988-1994.

Mary NASH, "La dona moderna del segle XX: la "nova dona" a Catalunya", *L'Avenç*, nº 112, febrer 1988, pp. 7-10.

Mary NASH, "Política, condició social i mobilització femenina: les dones a la Segona República i a la Guerra Civil", a Mary NASH (ed.), *Més enllà del silenci: les dones a la història de Catalunya*, Barcelona, Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona-Generalitat de Catalunya, 1988, pp. 243-264.

Mary NASH, *Rojas. Las mujeres republicanas en la Guerra Civil*, Madrid, Taurus-Santillana, 1999.

Carlos NAVAJAS ZUBELDÍA, *Ejército, estado y sociedad en España (1923-1930)*, Logroño, Gobierno de La Rioja-Instituto de Estudios Riojanos, 1991.

Ramon NAVARRO, *L'educació a Catalunya durant la Generalitat 1931-1939*, Barcelona, Edicions 62, 1979.

Gustau NERÍN, *La guerra que vino de África*, Barcelona, Crítica, 2005.

- Andreu NIN, *Les dictadures dels nostres dies*, Barcelona, Llibreria Catalònia, 1930.
- Andreu NIN, *Los movimientos de emancipación nacional*, Barcelona, Fontamara, 1977.
- Andreu NIN, *Socialisme i nacionalisme (1912-1934). Escrits republicans, socialistes i comunistes*, edició a cura de Pelai Pagès, Barcelona, La Magrana-Diputació de Barcelona, 1985.
- Ramon NOGUER I COMET, *Vint mesos de govern provincial*, Barcelona, Tipografia Cosmos, 1933.
- Xosé M. NÚÑEZ SEIXAS, *Movimientos nacionalistas en Europa. Siglo XX*, Madrid, Síntesis, 1998.
- Margarida OBIOLS, "El traspàs de competències de la Segona República a la Generalitat", *Taula de Canvi*, Barcelona, nº11, maig-juny-juliol-agost, 1970. pp. 18-19.
- Jordi OLIVERAS, "L'arquitectura: entre les peculiaritats vernacles i l'homologació occidental", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la Cultura catalana*, Vol. VIII: "Primeres avantguardes 1918-1930", Barcelona, Edicions 62, 1997, pp. 227-254.
- Jordi OLIVERAS, "L'arquitectura racionalista catalana", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la Cultura catalana*, Vol. IX: "República, autogovern i guerra 1931-1939", Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 199-226.
- Enrique ORDUÑA, *El regionalismo en Castilla y León*, Valladolid, Àmbito, 1986.
- Eugeni d'ORS, *La ben plantada/Glosari*, selecció a cura de Josep Murgades, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985.
- Andrés ORTEGA KLEIN, "La decepción política de Ortega ¿Fracasó la Agrupación al Servicio de la República?", *Historia 16*, nº 48, Madrid, abril 1980, pp. 67-78.
- José ORTEGA SPOTTORNO, *Los Ortega*, Madrid, Taurus, 2002.
- Manuel ORTIZ HERAS, *Violencia política en la II República y el primer franquismo. Albacete, 1936-1950*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1996.
- Pelai PAGÈS, *Andreu Nin: su evolución política (1911-1937)*, Bilbao, ZERO, 1975.
- Pelai PAGÈS, *El movimiento trotskista en España 1930-1935*, Barcelona, Península, 1977.
- Pelayo PAGÉS I BLANCH, *Dissidències comunistes al si de la III Internacional: L'Esquerra Comunista d'Espanya*, Resum de la Tesi Doctoral, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1978.
- Jordi PALAFOX, *Atraso económico y democracia. La Segunda República y la economía española, 1892-1936*, Barcelona, Crítica, 1991.
- Joan PALOMAS MONCHOLÍ, *Els parlamentaris catalans i la lluita pel proteccionisme (1881-1885)*, Treball de 9 crèdits, Universitat Autònoma de Barcelona, 1989.
- Teresa PÀMIÉS, *Cuando éramos capitanes. Memorias de aquella guerra*, Barcelona, Dopesa, 1975.
- Teresa PAMIES, *Una española llamada Dolores Ibárruri*, México, Roca, 1975.
- Xavier PANIAGUA, *La sociedad libertaria. Agrarismo e industrialización en el anarquismo español (1930-1939)*, Barcelona, Crítica, 1982.
- Jaroslav PAPOUSEK, *La lutte pour l'indépendance du peuple tchécoslavaque*, Prague, Orbis, 1928.
- Jaume PASARELL, "La Publicitat", *diari català*, Barcelona, Pòrtic, 1971.

- D. PASTOR PETIT, *La Cinquena Columna a Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Galba, 1978.
- Stanley G. PAYNE, *Los militares y la política en la España contemporánea*, Ruedo Ibérico, 1968.
- Stanley G. PAYNE, *Ejército y sociedad en la España liberal 1808-1936*, Madrid, Akal, 1977.
- Stanley G. PAYNE, *Unión Soviética, comunismo y revolución en España (1931-1939)*, Barcelona, Plaza y Janés, 2003.
- Abel PAZ et al., *La Barcelona rebelde. Guía de una ciudad silenciada*, Barcelona, Octaedro, 2003.
- José PEIRATS, *La CNT en la revolución española*, vol. I, París, Ruedo Ibérico, 1971.
- Josep PEIRÓ OLIVES, "El ejemplo de las cristalerías de Mataró, Cooperativa Obrera", *XIX Sessió d'Estudis Mataronins*, (23 de novembre de 2002. Comunicacions presentades), Mataró, Museu Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura, 2003, pp. 23-35.
- "PELEGRÍ i Nicolau, Joan", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 17, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1990, p. 367.
- Antoni PELEGRÍ, *Catalans entre la falç i les fletxes*, Barcelona, Oikos -tau, 1996.
- "PELEGRÍ i Partegàs, Antoni", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 17, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, S.A., 1990, p. 367.
- Alberto PEÑÍN IBÁÑEZ, "Arquitectura y arquitectos en Valencia de 1865 a 1957", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. IV: Edad Contemporánea, Valencia, Universidad de Valencia, 1975, pp. 109-123.
- Juan Carlos PEREIRA, "El partido laborista en el poder: diciembre de 1923", *Historia 16*, nº 76, Madrid, agosto 1982, pp. 81-86.
- Albert PÉREZ BARÓ, *Història de les cooperatives a Catalunya*, Barcelona, Crítica, 1989.
- Alfred PÉREZ-BASTARDAS, "La dictadura contra el Col·legi d'Advocats", *L'Avenç*, nº 72, Barcelona, juny 1984, pp. 56-61.
- Alfred PÉREZ-BASTARDAS, *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Samper (1871-1944)*, 2 vols., Barcelona, Edicions 62, 1987.
- Joan Lluís PÉREZ FRANCESCH, "Catalanisme, exèrcit espanyol i ordre públic: les Bases de Manresa", *L'Avenç*, nº 112, Barcelona, febrer 1988, pp. 44-49.
- Xavier PERICAY i Ferran TOUTAIN, "Els estendards de la llengua catalana", *L'Avenç*, nº 92, Barcelona, abril 1986, pp. 24-30.
- Ángel PESTAÑA, *Trayectoria sindicalista*, pròleg d'Antonio Elorza, Madrid, Tebas, 1974.
- August PI I SUÑER, *La infecció*, Barcelona, Ricard Duran i Alsina: Impressor-Llibreter, 1918.
- Carles PI I SUNYER, *L'aptitud econòmica de Catalunya*, 2 vols., Barcelona, Barcino, 1927-1929.
- Rosa Maria PIÑOL, *Pompeu Fabra, el meu pare. Records personals de Carola Fabra*, Barcelona, Edicions de La Campana, 1991.
- Ismael E. PITARCH (ed.), *La Generalitat de Catalunya. I. Els Governos. Programes i crisis al Parlament*, Barcelona, Undarius, 1976.

Ismael E. PITARCH, *L'estructura del Parlament de Catalunya i les seves funcions polítiques (1932-1939)*, Barcelona, Curial, 1977.

Ismael E. PITARCH, "La Generalitat i el Parlament de Catalunya (1931-1939)", a Miquel TARRADELL et al., *Formes i institucions del Govern de Catalunya*, Barcelona, La Magrana-Institut Municipal d'Història (Ajuntament de Barcelona), 1983.

Antonio PIZZA i Joseph M. ROVIRA (ed.), *GATCPAC. Una nueva arquitectura para una nueva ciudad. A new architecture for a new city 1928-1939*, Barcelona, Col.legi d'Arquitectes de Catalunya, 2006.

R. PLA Y ARMENGOL, *Impresiones de la huelga general de Barcelona del 24 marzo-7 abril 1919/// Artículos (1920-1929)*, Barcelona, Imprenta Victoria, 1930.

Josep M. PLANES, *Els gàngsters de Barcelona*, Barcelona, Proa, 2002.

Francesc POBLET, "El Servei de Biblioteques al Front", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 473-476.

Josep M. POBLET, *El moviment autonomista a Catalunya dels anys 1918-1919*, Barcelona, Pòrtic, 1970.

Josep Mª POBLET, *Josep Anselm Clavé i la seva època (1824-1874)*, Barcelona, Dopesa, 1973.

Josep M. POBLET, *Vida i mort de Lluís Companys*, Barcelona, Pòrtic, 1976.

Josep M. POBLET, *Història de l'Esquerra Republicana de Catalunya 1931-1936*, Barcelona, Dopesa, 1976.

Josep M. POBLET, *Jaume Aiguader. Una vida "amb Catalunya i per Catalunya"*, Barcelona, Teide, 1977.

Josep M. POBLET, *Jaume Carner. Polític, juriconsult, industrial i Ministre de Finances de la II República*, Barcelona, Dopesa, 1977.

Francesc Xavier PONS I RÀFOLS, "L'Administració Pública: aproximacions a un intent de reforma", a *Col.loqui Internacional 2ª República Espanyola. Comunicacions presentades a la Ponència III. Manuel Tuñón de Lara "Poder político y aparatos de Estado 1931-1936"*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1981, pp. 120-133.

Baltasar PORCEL, *La revuelta permanente*, Barcelona, Planeta, 1978.

Manuel PORTELA VALLADARES, *Dietario de dos guerras (1936-1950). Notas, polémicas y correspondencia de un centrista español*, edició de José Antonio Durán, A Coruña, Ediciós do Castro, 1988.

Manuel PORTELA VALLADARES, *Memorias. Dentro del drama español*, introducció de José Antonio Durán, Madrid, Alianza Editorial, 1988,

Miquel PORTER, "El cinema, entre esperances i amargors", a Pere GABRIEL (Dir.), *Història de la cultura catalana*, vol IX: "República, Autogovern i Guerra 1931-1939", Barcelona, Edicions 62, 1998, pp. 241-258.

Helena POSA, "El Front d'Esquerres de Catalunya", *L'Avenç*, n° 1, abril 1977, pp. 48-54.

Joan POUS I PORTA i Josep M. SOLÉ I SABATÉ, *Anarquia i República a la Cerdanya (1936-1939). El "Cojo de Málaga" i els Fets de Bellver*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

José Antonio POZO, "La formació del poder revolucionari. Els Comitès de Milícies Antifeixistes de Catalunya", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 93-99, 103-107, 112-113 i 115.

Jordi PRADAS I ANDREU, *El Consell de Treball de la Generalitat de Catalunya. Evolució i antecedents*, Treball inèdit, setembre 1988.

F. PRATS I ARMENGOL, *La ciutat de Tremp durant la Segona República i la Guerra Civil (1931-1938)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1990.

Paul PRESTON (sel.lecció i pròleg), *Leviatan. Antologia*, Madrid, Turner, 1976.

Paul PRESTON, *Franco "Caudillo de España"*, Barcelona, Grijalbo, 1994.

Christophe PROCHASSON, *Les années électriques (1880-1910)*, París, Éditions La Découverte, 1991.

Josep PUIG I CADAFALCH, *Catalunya i l'Autonomia*, La Novel.la Nova, Any III, nº 88, s.d.

Joan PUIG I FERRATER, *Camins de França*, 2 vols., Barcelona, Edicions 62-La Caixa, 1982.

Josep PUIGSECH FARRÀS, *Nosaltres, els comunistes catalans. El PSUC i la internacional Comunista durant la Guerra Civil*, Vic, EUMO, 2001.

Xavier PUJADAS I MARTÍ, *Marcel·lí Domingo i el marcel·linisme*, Barcelona, Ajuntament del Vendrell-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

Xavier PUJADAS i Carles SANTACANA, "Reflexions per a un estudi sobre els valors de l'"sportman" en els inicis de l'esport a Catalunya (1870-1910)", *Acàcia*, nº 4, "Esports i canvis socials a l'Europa Contemporània", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1995, pp.47-59.

Xavier PUJADAS i Carles SANTACANA, "Esport, catalanisme i modernitat. La Mancomunitat de Catalunya i la incorporació de la cultura física en l'esfera pública catalana (1914-1923)", *Acàcia*, nº 4, "Esports i canvis socials a l'Europa Contemporània", Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1995, pp. 101-121.

Xavier PUJADAS i Carles SANTACANA, "De club esportiu a símbol del catalanisme. El Barça (1915-1925)", *L'Avenç*, nº 238, Barcelona, juliol-agost 1999, pp. 33-38.

Josep PUY, *Alfons Sala i Argemí. Industrial i polític 1863-1945*, Terrassa, Arxiu Tobella, 1983.

Hilari RAGUER I SUÑER, *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976.

Hilari RAGUER, *El General Batet*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

Hilari RAGUER, "Les víctimes: persecució i repressió", a Borja DE RIQUER, (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol.: 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Raguier, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a., 1999, pp. 252-269.

Frederic RAHOLA I D'ESPONA, "Josep Tarradellas i la guerra nostra", *Serra d'Or*, nº 345, juliol-agost 1988, pp. 13-16.

Maties RAMISA (ed.), *Guerra napoleònica a Catalunya (1808-1814). Estudis i documents*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

Jaume de RAMON I VIDAL, *L'excursionisme, un fet social*, Barcelona, Unió Excursionista de Catalunya, 1983.

Jaume de RAMON I VIDAL, *Subministrament d'aigua i tifus a Barcelona (1914-1915)*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1996.

Gemma RAMOS RAMOS, *La Cambra Mercantil (1919-1940). L'esforç d'articulació corporativa d'un sector de la patronal catalana*, treball inèdit.

A. RAYMOND, *Qué es la tecnocracia?*, Madrid, Revista de Occidente, 1933.

Joan REBAGLIATO I FONT i Antoni LLUC FERRER I MORRU, "Reparaz i Ruiz, Gonçal de", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 19, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1990, p. 248.

Ramir REIG, *Obrers i ciutadans. Blasquisme i moviment obrer. València, 1898-1906*, València, Institució Alfons el Magnànim, 1982, i

Ramir REIG, *Blasquistas i clericales. La lucha por la ciuda en la Valencia de 1900*, València, Institució Alfons el Magnànim-IVEI, 1986.

Ramir REIG, "El caso valenciano: un proceso de modernización involutivo", José Luís GARCÍA DELGADO (ed.), *Las ciudades en la modernización de España. Los decenios inerseculares*, Madrid, Siglo XXI, 1992, pp. 223-243.

Carles RIBA, *Clàssics i moderns*, Barcelona, Edicions 62 i "la Caixa", 1979.

Albert RIBAS I MASSANA, *La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939)*, Barcelona, Edicions 62, 1976.

Enric Cristòfol RICART, *Memòries*, Barcelona, Parsifal edicions, 1995.

Nick RIDER, "Anarquisme i lluita popular: la vaga de lloguers de 1931", *L'Avenç*, nº 89, Barcelona, gener 1986, pp. 6-17.

Santiago RIERA I TUÈBOLS, "Inquietud científica i societat", a Borja de RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 8: "L'època dels nous moviments socials 1900-1930", dirigit per Jordi Casassas i Ymbert, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1995, pp. 324-337.

Santiago RIERA I TUÈBOLS, "La Mancomunitat de Catalunya: ciència i ensenyament tècnic", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, Vol. VII: "El Noucentisme 1906-1918", Barcelona, Edicions 62, 1996, pp. 215-242.

Santiago RIERA I TUÈBOLS, "La ciència i la medicina al tombant de segle", *L'Avenç*, nº 239, Barcelona, setembre 1999, pp. 39-45.

David R. RINGROSE, *España 1700-1900: el mito del fracaso*, Madrid, Alianza, 1996.

Sònia del RÍO SANTOS, *Corporativismo y relaciones laborales en Cataluña (1928-1929). Una aproximación desde la prensa obrera*, Bellaterra, UAB, 2002.

Borja de RIQUER I PERMANYER, "La Lliga Regionalista o els límits del catalanisme conservador", a DD.AA.: *Catalanisme: Història, política i cultura*, Barcelona, L'Avenç, 1986, pp. 115-128.

Borja de RIQUER, "Els corrents conservadors catalans i la seva evolució cap el catalanisme polític", *L'Avenç*, nº 100, Barcelona, gener 1987, pp. 78-84.

Borja de RIQUER I PERMANYER, *L'últim Cambó (1936-1947). La dreta catalanista davant la Guerra Civil i el Franquisme*, Vic, EUMO editorial, 1996.

Borja de RIQUER I PERMANYER, "Reflexions entorn de la dèbil nacionalització espanyola del segle XIX", *L'Avenç*, nº 170, maig 1993, pp. 8-15.

Borja de RIQUER I PERMANYER, "La dèbil nacionalización española del siglo XIX", *Historia Social*, nº20, otoño 1994, pp. 97-114.

Borja de RIQUER I PERMANYER, "El govern Silvela-Polavieja i l'opinió pública barcelonina. Crònica d'un distanciament", *L'Avenç*, nº 239, Barcelona, setembre 1999, pp. 46-51.

Borja de RIQUER I PERMANYER, "La Universitat Autònoma de Barcelona" a Borja de RIQUER I PERMANYER, *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 182-183.

Borja de RIQUER I PERMANYER, *Identitats contemporànies: Catalunya i Espanya*, Vic, EUMO, 2000.

Manel RISQUES i Carles BARRACHINA, *Procés a la Guàrdia Civil. Barcelona (1939)*, Barcelona, Pòrtic, 2001.

Richard A. H. ROBINSON, *Los orígenes de la España de Franco. Derecha, República y Revolución 1931-1936*, 2 vols., Barcelona, Grijalbo, 1973.

Antoni ROCA, "Les possibilitats d'una producció científica catalana. Entorn l'acció de la Mancomunitat de Catalunya", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 81-95.

Francesc ROCA, *El pla Macià*, Barcelona, La Magrana, 1977.

Francesc ROCA, "La Mancomunitat de Catalunya: una solució "americana"", *L'Avenç*, nº 3, Barcelona, juny 1977, pp. 41-47.

Francesc ROCA, "La formació de l'economista: teoria i política", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983, pp. 33-48.

Francesc ROCA, *Teories de Catalunya. Guia de la societat catalana contemporània*, Barcelona, Pòrtic, 2000.

Encarna ROCA, "Modernitat i codi civil a l'Espanya del segle XIX", *L'Avenç*, nº 132, Barcelona, desembre 1989, pp. 6-9.

Jesús Mª RODÉS, "Socialdemocràcia catalana i qüestió nacional (1910-1934)", *Recerques*, nº 7, Barcelona, Curial, 1978, pp. 125-143.

Jesús M. RODÉS i Enric UCELAY-DA CAL, "Una vida significativa: Amadeu Bernadó", *L'Avenç*, nº 11, Barcelona, desembre 1978, pp. 50-53.

Antonina RODRIGO i Pío MOA, *Federica Montseny*, Barcelona, Ediciones B, 2003.

Felipe RODRÍGUEZ, "Sevilla-Betis: algunes claus per anar una mica més enllà del tòpic" "Real-Atlético: madrilenys i rivals", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 56-60.

Felipe RODRÍGUEZ, "Real-Atlético: madrilenys i rivals", *L'Avenç*, nº 211, Barcelona, febrer 1997, pp. 62-65.

M. RODRÍGUEZ FERNÁNDEZ, *España y Marruecos en los primeros años de la Restauración (1875-1894)*, Madrid, CSIC-Centro de Estudios Históricos, 1985.

Montserrat ROIG, *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució*, Barcelona, Laia, 1976.

Josep M. ROIG I ROSICH, *L'Estatut de Catalunya a les Corts constituents (1932)*, Barcelona, Curial, 1978.

Josep M. ROIG I ROSICH, *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

Joaquín ROMERO MAURA, *"La rosa de fuego". El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909*, Madrid, Alianza Universidad, 1989.

Jaume ROS I SERRA, *Miquel Badia. Un defensor oblidat de Catalunya*, Barcelona, Editorial Mediterrània, 1996.

Joan R. ROSÉS, "La banca catalana: de la febre d'or a la crisi, 1866-1914", *L'Avenç*, nº 148, Barcelona, maig 1991, pp. 16-22.

Mercè ROSSELL (ed.), *La Generalitat de Catalunya II. La política cultural*, Barcelona, Undarius, 1977.

Antoni ROVIRA I VIRGILI, *La nacionalització de Catalunya*, Barcelona, Societat Catalana d'Edicions, nº XIV, 1914.

Antoni ROVIRA I VIRGILI, *Quinze articles. Viatge a l'URSS*, Barcelona, Edicions 62-Orbis, 1985.

Antoni ROVIRA I VIRGILI, *Notes obreres*, pròleg i edició a cura de Jaume Sobrequès i Callicó, Barcelona, La Magrana, 1986.

José Manuel RÚA, "Barcelona, capital de tres governs", a a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 26-27.

Marian RUBIÓ I TUDURÍ, *La justícia a Catalunya 19 juliol 1936 - 19 febrer 1937. Relació de les mesures provisionals adoptades pel Govern de la Generalitat per evitar l'enfonsament dels Tribunals de Justícia a Catalunya*, Barcelona, Antecedents i Documents, 1937.

Fermí RUBIRALTA, *Una història de l'independentisme polític català. De Francesc Macià a Josep Lluís Carod Rovira*, Lleida, Pagès editors, 2004.

M. RUIZ LAGOS, *Ensayos de la revolución. Andalucía en llamas (1868-1875)*, Madrid, Editorial Nacional, 1978

Octavio RUIZ MANJÓN, *El Partido Republicano Radical 1908-1936*, Madrid, Tebas, 1976.

Octavio RUIZ MANJÓN, "El republicanismo ante el conflicto", *La Guerra Civil*, nº 15, "Historia 16", 1986, pp. 78-87.

Ángel RUIZ Y PABLO, *Guerra de Conquista*, La Guerra actual, XIV-4, Barcelona, s.d.

Ángel RUIZ Y PABLO, *La codicia de la "Entente" (los pactos secretos)*, La Guerra actual, XXII-12, Barcelona, s.d.

José RUIZ-CASTILLO BASALA, *Funcionario republicano de Reforma Agraria y otros testimonios*, Madrid, Biblioteca Nueva, 1983.

Jaume S. SABARTÉS, "Industrials i polítics al F.C. Barcelona (1939-1969)", *L'Avenç*, nº 53, Barcelona, octubre 1982, pp. 34-42.

Ramon SAFON, *La educación en la España revolucionaria (1936-1939)*, Madrid, Las Ediciones de La Piqueta, 1978.

Josep M. de SAGARRA, *L'ànima de les coses*, edició de Narcís Garolera, Barcelona, Quaderns Crema, 2001.

Enric SAGUER i Javier TEBAR, "Pelai Negre: un hisendat gironí i la qüestió agrària (1921-1939)", *Revista de Girona*, nº 144, gener-febrer 1991, pp. 67-71.

Joan SAGUÉS SAN JOSÉ, *Una ciutat en guerra. Lleida en la guerra civil espanyola (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

Joan SAGUÉS SAN JOSÉ, "Lleida la Roja. El poder obrer a la capital de la Terra Ferma", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 174-179.

Guillen SALAYA, *¿Qué son los Sindicatos Verticales?*, San Sebastián, Yugos y Flechas, 1938.

Núria SALES et al., *Els Mossos d'Esquadra*, Barcelona, L'Avenç, 1981 [una edició actualitzada a *Mossos d'Esquadra. Història i present*, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Departament d'Interior, 2005]

Anna SALLÈS, *Quan Catalunya era d'esquerra*, Barcelona, Edicions 62, 1986.

Ricard SALVAT, "Santiago Rusiñol: autor teatral", *L'Avenç*, nº 39, Barcelona, juny 1981, pp. 37-40.

Mercedes SAMANIEGO BONEU, *La política educativa de la Segunda República durante el bienio azañista*, Madrid, CSIC, 1977.

Agustín SÁNCHEZ VIDAL, *El cine de Florián Rey*, Zaragoza, CAI de Aragón, 1991.

Alejandro SÁNCHEZ (dir.), *Barcelona, 1888-1929. Modernidad, ambición y conflictos de una ciudad soñada*, Madrid, Alianza Editorial, 1994.

Josep SÁNCHEZ I CERVELLÓ, *Marcel·lí que torna*, Amics de l'Ebre-Autoritat Portuària de Tarragona, 1995.

Josep SÁNCHEZ CERVELLÓ i Josep SOLÉ I ARNAL, *L'associacionisme polític a Móra d'Ebre (1875-1936)*, Flix, Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, 1996.

Glicerio SÁNCHEZ RECIO, "Justicia popular en la España Republicana: caracterización y resultados", a Jaume BARRULL PELEGRÍ i Conxita MIR CURCÓ (Coord.), *Violència política i ruptura social a Espanya, 1936-1945*, Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 1994, pp. 81-93.

Martí SANS ORENGA, *Els treballadors mercantils dins el moviment obrer català*, Barcelona, Pòrtic, 1975.

Martí SANS ORENGA, "La vaga dels treballadors mercantils de 1933", *L'Avenç*, nº 65, Barcelona, novembre 1983, pp. 12-13.

Carles SANTACANA i Xavier PUJADAS, "L'Olimpíada Popular de Barcelona del 1936: olímpics i antifeixistes", *L'Avenç*, nº 136, Barcelona, abril 1990, pp. 6-12.

Carles SANTACANA i Xavier PUJADAS, *L'altra olimpíada. Barcelona'36. Esport, societat i política a Catalunya (1900-1936)*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1990.

Carles SANTACANA I TORRES, "El teixit social i associatiu", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 9: "De la gran esperança a la gran

ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 192-206.

Carles SANTACANA I TORRES, "L'Olimpíada Popular, una il·lusió frustrada", a Borja de RIQUER I PERMANYER (Dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, Vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 202-203.

Gonzalo SANTONJA, *Las obras que si escribieron algunos autores que no existieron (Notas para la historia de la novela revolucionaria de quiosco en España, 1905-1939)*, Madrid, La productora de ediciones, 1993.

Gonzalo SANTONJA, *La novela revolucionaria de quiosco (1905-1939)*, Madrid, El Museo Universal, 1993.

Joan SARDÀ i Lluç BELTRAN, *Els problemes de la Banca Catalana*, pròleg de Josep A. Vandellós, Barcelona, Institut d'Investigacions Econòmiques, 1933

Zeneida SARDÀ, "Anna Murià. Una vida arrodonida", *Serra d'Or*, nº 368, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, setembre 1990, pp. 21-25.

Joan SARIOL BADIA, *La IV Guerra Civil*, Barcelona, Dopesa, 1978.

Josep SARRIÓ I GUALDA, *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya (1912-1939)*, Barcelona, Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya, 1982.

Ismael SAZ, *Mussolini contra la II República*, València, Alfons el Magnànim, 1986.

Adam SCHAFF, "La revolución tecnológica y el futuro del socialismo", *Sistema. Revista de ciencias sociales*, nº 106, Madrid, enero de 1992, pp. 5-11.

Rebecca J. SCOTT, "L'abolició de l'esclavitud a Cuba (1868-1886)", *L'Avenç*, nº 75, Barcelona, octubre 1984, pp. 70-72.

Antoni SEGURA, "Els darrers mesos de la Catalunya republicana", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu historia de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 800-801.

Michael SEIDMAN, "Resistencia proletaria al trabajo: París y Barcelona durante el Frente Popular", *Historia Social*, nº3, Valencia, UNED, Invierno 1989, pp, 33-60.

Michael SEIDMAN, *Workers against work. Labor in Paris and Barcelona during the Popular Fronts*, Berkeley, University of California Press, 1991.

Michael SEIDMAN, *A ras de suelo. Historia social de la República durante la Guerra Civil*, Madrid, Alianza, 2002.

Carlos SEMPRÚN-MAURA, *Revolució i contrarevolució a Catalunya (1936-1937)*, Barcelona, Dopesa, 1975.

Amadeu SERCH, *L'exemple de Txecoslovàquia (La lluita per la independència. Els Sokols)*, Barcelona, Editorial Barcino, 1935.

Joan SERRALLONGA, "Refugiats de guerra a Catalunya. La recerca de solucions per resoldre l'èxode de la població civil", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 216-223 i 226-227.

"Serrallonga i Calafell, Carme", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 21, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, s.a, 1990, p. 107.

Carlos SERRANO, *Final del Imperio. España 1895-1898*, Madrid Siglo XXI, 1984.

Carlos SERRANO (ed.), "El nacimiento de los intelectuales en España", *Ayer*, 40, Madrid, Marcial Pons, 2000, pp. 11-133.

J.M^a. SERRANO SANZ, *El viraje proteccionista en la Restauración, la política comercial española, 1875-1895*, Madrid, Siglo XXI, 1987.

Ignacio SIERRA GIL DE LA CUESTA, " El Expediente Picasso", *Historia* 16, nº 107, Madrid, marzo 1985, pp. 43-47.

Trinidad SIMÓ QUEROL, "La renovación de la arquitectura valenciana (1850-1910)", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. M: Edad Contemporánea, Valencia, Universidad de Valencia, 1975, pp. 97-107.

Ángel SMITH, "La guerra de las continuas. Cambio tecnológico y estrategias sindicales en la industria algodonera catalana, 1889-1914", *Sociología del trabajo*, nueva época, nº 24, primavera 1995, pp. 121-151

Ángel SMITH, "Trabajadores "dignos" en profesiones "honradas": los oficios y la formación de la clase obrera barcelonesa (1899-1914)", *Hispania*, nº 193, 1996, pp. 655-687.

Jaume SOBREQÜÉS (intr.), *El Estatuto de autonomía de Cataluña*, Barcelona, Undarius, 1977.

Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ et al., "Editorial", "Notícia de Jaume Vicens Vives", "La projecció social" i "La vigència d'una obra", dossier sobre Jaume Vicens i Vives a *L'Avenç*, nº 83, juny 1985, pp. 5-74.

Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, "Barcelona i Catalunya. Progrés i ruralisme en el pensament de Rovira i Virgili", *L'Avenç*, nº 102, Barcelona, març 1987, pp. 20-28.

Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Història de Barcelona. 7. El segle XX. I. De les annexions a la fi de la guerra civil, Barcelona, Enciclopèdia Catalana-Ajuntament de Barcelona, 1995.

Pere SOLÀ, *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya (1900-1939). L'Ateneu Enciclopèdic Popular*, Barcelona, La Magrana, 1978.

Lluís SOLÀ I DACHS, *L'humor català 3. La premsa humorística (II)*, Barcelona, Bruguera, 1979.

Lluís SOLÀ I DACHS, "Cent anys de diaris barcelonins en català", *L'Avenç*, nº 18, Barcelona, juliol-agost 1979, pp. 22-27.

Carles SOLDEVILA, *Del llum de gas al llum elèctric*, Barcelona, Empúries, 2002.

Ferran SOLDEVILA, *Història de la proclamació de la República a Catalunya*, introducció i recull documental de Pere GABRIEL, Barcelona, Curial edicions catalanes, 1977.

Queralt SOLÉ, "El flagell de la fam. La insuficiència de l'avituallament a la zona republicana" a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 228-231.

Queralt SOLÉ, "El quintacolumnisme", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA (dirs.), *Breu Història de la Guerra Civil a Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 2005, pp. 539-548.

Josep M. SOLÉ I SABATÉ, "Frederic Escofet: la constant dignitat", *Serra d'Or*, nº 320, Barcelona, maig 1986, p. 33.

Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA I FONT, *L'exèrcit i Catalunya (1898-1936). La premsa militar espanyola i el fet català*, Barcelona, Llibres de l'Índex, 1990.

Josep M. SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA I FONT, "L'exèrcit espanyol i el fet català, 1898-1939", *L'Avenç*, nº 100, Barcelona, gener 1987, pp. 92-95.

Josep Maria SOLÉ I SABATÉ i Joan VILLARROYA, *La repressió a la rera guarda de Catalunya (1936-1939)*, 2 vols., Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), Història de la Generalitat de Catalunya i dels seus presidents, 3 vols., Barcelona, Generalitat de Catalunya i Enciclopèdia Catalana, 2003.

J. SORIANO FLORES DE LEMUS, *Calvo Sotelo ante la II República*, Madrid, Editora Nacional, 1975.

Michel SOULIÉ, *La vie politique d'Édouard Herriot*, Armand Colin, 1962.

Paul STARR, "Social categories and claims in the Liberal State", *Social research. An International quarterly of the social sciences*, vol. 59, nº 2, New York, Summer 1992, pp. 263-295.

Zeev STERNHELL, Mario SZNAJDER i Maia ASHERI, *El nacimiento de la ideología fascista*, Madrid, Siglo XXI de España Editores, 1994.

Judith SUBIRACHS I BURGAYA, *L'escultura commemorativa a Barcelona fins al 1936*, Barcelona, Els Llibres de la Frontera, 1986.

Susana SUEIRO SEOANE, *España en el Mediterráneo. Primo de Rivera y la "Cuestión Marroquí" 1923-1930*, Madrid, UNED, 1993.

Enric SULLÀ, "RIBA i Bracons, Carles", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 19, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, pp. 331-332.

Susanna TAVERA, *La ideología política del anarcosindicalismo catalán a través de su propaganda (1930-1936)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, 1980.

Susanna TAVERA, *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarco-sindicalista (1915-1939)*, Barcelona, Diputació de Barcelona-Col.legi de Periodistes de Catalunya, 1992.

Susanna TAVERA GARCÍA, "La FAI, partit polític o plataforma de grups?", a *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Raguer Salvador, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1999, pp. 150-151.

Susanna TAVERA GARCÍA, "Els anarquistes al govern", a Borja DE RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Raguer Salvador, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1999, pp. 240-241.

Susanna TAVERA GARCÍA, "El món de la Confederació Nacional del Treball (CNT) durant la República i la Guerra Civil", a Jordi CASASSAS I YMBERT (coord.), *Lluís Companys i la seva època*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2002, pp. 79-100.

Susanna TAVERA, *Federica Montseny. La indomable (1905-1994)*, Madrid, Temas de Hoy, 2005.

Susanna TAVERA i Enric UCELAY-DA CAL, "Conversa amb Sebastià Clara, un líder cenetista català", *L'Avenç*, nº 6, Barcelona, octubre, 1977, pp. 11-18.

Susanna TAVERA i Enric UCELAY-DA CAL, "Grupos de afinidad, disciplina bélica y periodismo libertario, 1936-1938", *Historia Contemporánea*, nº9, Bilbao, 1993, pp. 167-190.

Susanna TAVERA i Eulàlia VEGA, "L'afiliació sindical a la CRT de Catalunya: entre l'eufòria revolucionària i l'ensulsiada confederal 1919-1936", a *Col.loqui Internacional "Revolució i Socialisme". Barcelona 14-15 i 16 de desembre de 1989*, Volum II: Comunicacions, Barcelona, Departament d'Història Moderna i Contemporània de la U.A.B., 1989, pp. 343-363.

Peter TEMIN, *Lecciones de la Gran Depresión*, Madrid, Alianza Editorial, 1995.

Josep TERMES, *Misèria contra pobresa. Els fets de la Fatarella de gener de 1937: un exemple de resistència pagesa contra la col·lectivització agrària durant la Guerra Civil*, Catarroja-Barcelona, Afers, 2005.

André THÉPOT (ed.), *L'ingénieur dans la société française*, Paris, Les Éditions Ouvrières, 1985.

Joan M. THOMAS, *Falange, Guerra Civil, Franquisme. FET y de las JONS de Barcelona en els primers anys de règim franquista*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

E.P. THOMPSON, *Tradicció, revuelta y consciencia de clase. Estudios sobre la crisis de la sociedad preindustrial*, Barcelona, Crítica, 1984.

Enrique TIERNO GALVAN (comp.), *Leyes políticas españolas fundamentales (1808-1936)*, Madrid, Tecnos, 1975.

Daniel A. TIRADO FABREGAT, "Protección arancelaria y evolución de la economía española durante la Restauración: un ensayo interpretativo", *Revista de Historia Industrial*, nº 9, Barcelona, Departament d'Història i Institucions Econòmiques (Universitat de Barcelona), 1996, pp. 53-81.

Bruno TOBIA, "Il Partito Socialista Italiano e la politica de W. Wilson (1916-1919)", *Storia Contemporanea*, nº 2, V, juny 1974, pp. 275-303.

Francisco TOMÁS Y VALIENTE, "Legislación liberal y legislación absolutista sobre funcionarios y sobre oficios públicos enajenados: 1810-1822", a *Actas del IV Symposium de historia de la administración*, Madrid, Instituto Nacional de Administración Pública, 1983, pp. 703-722.

Abelard TONA I NADALMAI, *Memòries d'un nacionalista català. Del nacionalisme radical al comunisme. Història menuda (1922-1932)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

"Tor i Desheures, Ramon", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 22, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1990, p. 423.

Ramon TOR, *Panorames socials. Recull d'articles*, pròleg d'August Turlupine, Barcelona, Llibreria Verdager, 1933.

Hipólito de la TORRE, "La crisi dels sistemes liberals a la Península (1890-1939)", *L'Avenç*, nº 216, Barcelona, juliol-agost 1997, pp. 22-27.

José Luís de la TORRE DIAZ, "Municipalismo y debate parlamentario sobre la división territorial de catalunya durante 1933", a *Poder político y aparatos del Estado 1931-1936. Comunicacions presentades a la ponencia III*, Universitat de Barcelona, s.d., pp. 357-367.

Mirito TORREIRO, "La fábrica en marcha", dins del dossier "Hollywood en silencio", *Dirigido por...*, nº 101, Barcelona, febrero 1983, pp. 38-53.

Mirito TORREIRO, "La censura en Hollywood", dins del dossier "Hollywood en silencio", *Dirigido por...*, nº 113, Barcelona, marzo 1984, pp. 38-47.

- Nigel TOWNSON (ed.), *El republicanismo en España (1830-1977)*, Madrid, Alianza Editorial, 1994.
- Nigel TOWNSON, *La República que no pudo ser. La política de centro en España (1931-1936)*, Madrid, Taurus, 2002.
- Joan Manuel TRAYTER, *El dret disciplinari de la funció pública*, Barcelona, Generalitat de Catalunya-Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1992
- Imma TUBELLA (introducció i compilació de textos), *Jaume Compte i el Partit Català Proletari*, Barcelona, La Magrana, 1979.
- Manuel TUÑÓN DE LARA, "Poder político y aparatos de Estado (1931-1936)", a Pierre BROUÉ et al., *Ponencias presentadas al Coloquio Internacional sobre la II República española*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1983.
- Gabriele TURI, "Le libere professioni nello Stato fascista", *Passato e presente*, nº31, Firenze, Gennaio-Aprile 1994, pp. 61-89.
- Juan TURÓN FIGUERAS (dir.), *La Administración práctica. Legislación del Nuevo Estado desde julio de 1936 a diciembre de 1938*, tomo I de la 3ª época, Barcelona, Bayer Hermanos y Cª, 1936-1938.
- Javier TUSELL, *Las elecciones del Frente Popular en España*, 2 vols., Madrid, Cuadernos para el Diálogo, 1971.
- Javier TUSELL, *Historia de la Democracia Cristiana en España*, 2 vols., Madrid, Sarpe, 1986.
- Javier TUSELL, *Radiografía de un golpe de Estado. El ascenso al poder del General Primo de Rivera*, Madrid, Alianza, 1986.
- Xavier TUSELL i Genoveva GARCÍA QUEIPO DE LLANO, *Franco y Mussolini. La política española durante la Segunda Guerra Mundial*, Barcelona, Planeta, 1985.
- Javier TUSELL i Genoveva GARCÍA QUEIPO DE LLANO, *Los intelectuales y la República*, Madrid, Nerea, 1990.
- Enric UCCELAY-DA CAL, "Documents (1936). Els nacionalistes catalans al PSUC", *Arreu*, nº 1, 25-31 octubre 1976, pp. 26-31.
- Enric UCCELAY-DA CAL, "La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya", *L'Avenç*, nº 4, Barcelona, Juliol-agost 1977, pp. 59-67.
- Enric UCCELAY-DA CAL, "Wilson i no Lenin: l'esquerra catalana i l'any 1917", *L'Avenç*, nº 9, Barcelona, octubre 1978, pp. 53-58.
- Enric UCCELAY-DA CAL, "La crisi dels nacionalistes radicals catalans (1931-1932)", *Recerques*, nº8, Barcelona, 1978, pp. 159-206.
- Enric UCCELAY-DA CAL, *Estat Català: The Strategies of Separation and Revolution of Catalan Radical Nationalism (1919-1933)*, Tesi Doctoral, New York, Columbia University, 1979.
- Enric UCCELAY-DA CAL, *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Barcelona, La Magrana, 1982.
- Enric UCCELAY DA CAL, "La llegenda dels tres presidents", *L'Avenç*, nº 50, Barcelona, juny 1982, pp. 60-66.

Enric UCELAY-DA CAL, "Socialistas y comunistas en Cataluña durante la Guerra Civil: un ensayo de interpretación" a Santos JULIÀ (coord.), *Anales de historia*, vol. 2: "Socialismo y Guerra Civil", Madrid, Fundación Pablo Iglesias, 1987, pp. 295-324.

Enric UCELAY-DA CAL, "La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923", a Borja DE RIQUER (dir.), *Història de la Diputació de Barcelona II*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987

Enric UCELAY-DA CAL, "De la Dictadura a la Generalitat: 1930-1931", a Borja de RIQUER, (dir.) *Història de la Diputació de Barcelona II*, Barcelona, Diputació de Barcelona, 1987, pp. 260-295.

Enric UCELAY-DA CAL, "El concepte de "vida quotidiana" i l'estudi de la Guerra Civil", *Acàcia*, "La Guerra i la Revolució a Catalunya (1936-1939)", Barcelona, Promociones y Publicaciones Universitarias, 1990, pp. 51-74.

Enric UCELAY-DA CAL, "Vanguardia, fascismo y la interacción entre nacionalismo español y catalán: el proyecto catalán de Ernesto Giménez Caballero y algunas ideas corrientes en círculos intelectuales de Barcelona, 1927-1933", a Justo G. BERAMENDI i Ramón MÁIZ (comps.), *Los nacionalismos en la España de la II República*, Madrid, Siglo XXI, 1991, pp. 39-95.

Enric UCELAY-DA CAL, "La iniciació permanent: nacionalismes radicals a Catalunya des de la Restauració", a *Catalunya i la Restauració 1875-1923*, Comunicacions del Congrés Internacional d'Història cel.lebrat a Manresa l'1-2-3 de maig de 1992, Manresa, Centre d'estudis del Bages, 1992, pp. 127-134.

Enric UCELAY DA CAL, "Provincialistes contra dualistes: la Dictadura de Primo de Rivera a través de la província de Girona", a E. U. DA CAL et al., *La Dictadura de Primo de Rivera. Estudis sobre les comarques gironines*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1992, pp. 5-45.

Enric UCELAY-DA CAL, "La estrategia dual catalana en la Segunda República", a Xavier VIDAL-FOLCH (dir.), *Los catalanes y el poder*, Madrid, El País-Aguilar, 1994, pp. 113-123.

Enric UCELAY DA-CAL, *Dos intervencionisme, dues guerres: Els orígens creuats del feixisme espanyol i del nacionalisme radical català*, text inèdit.

Enric UCELAY-DA CAL, "Moderni sogni girondini. Italiani, portoghesi e catalani nella rivoluzione repubblicana spagnola (1923-1938)", a *Quaderni del Circolo Rosselli*, "Carlo Rosselli e la Catalogna antifascista" (a cura di Ariane Landuyt), nº 2, Firenze, Giunti Gruppo Editoriale, 1996, pp. 67-86.

Enric UCELAY-DA CAL, "La crisi de la postguerra", a Pere GABRIEL (dir.), *Història de la cultura catalana*, vol. III: "Primeres avantguardes 1918-1930", Barcelona, Edicions 62, 1997, pp. 31-80.

Enric UCELAY-DA CAL, "Le Corbusier i les rivalitats tecnocràtiques a la "Catalunya revolucionària"", a J.J. LAHUERTA (ed.), *Le Corbusier y España*, Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, 1997, pp. 121-188.

Enric UCELAY-DA CAL, "El cas de Doriot i la seva recepció a Catalunya", a *Profesor Nazario González. Una historia abierta*, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona-Universitat Autònoma de Barcelona, 1998, pp. 466-475.

Enric UCELAY-DA CAL, "Renau, Miravittles i Ors: tres propagandistes", a Borja DE RIQUER I PERMANYER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol IX: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner Salvador, Barcelona, Enciclopèdia Catalana s.a., 1999, pp. 354-355.

Enrique UCELAY-DA CAL, *The shadow of a doubt: fascist and communist alternatives in catalan separatism, 1919-1939*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2002.

Enrique UCELAY-DA CAL, "The Shadow of a doubt: fascist and communist in catalan separatism, 1919-1939", a *BCN Political Science Debates*, nº 2, 2003, pp. 123-189.

Enric UCELAY-DA CAL, *El imperialismo catalán. Prat de la Riba, Cambó, D'Ors y la conquista moral de España*, Barcelona, Edhasa, 2003.

Enric UCELAY-DA CAL, "'El "complot nacionalista" contra Companys. Noviembre-diciembre del 1936", a Josep M. SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. 3: "Catalunya, centre neuràlgic de la guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 205-209 i 212-214.

Enric UCELAY-DA CAL i Francesc VEIGA, *La fi del segon mil.lenni (un segle de pors apocalíptiques, 1914-1989)*, "Història Universal Planeta", dirigida per Josep Fontana i Enric Ucelay-Da cal, vol. 12, Barcelona, Planeta, 1994.

Enric UCELAY-DA CAL i Susanna TAVERA GARCÍA, "Una revolución dentro de otra: la lógica insurreccional en la política española, 1924-1934", *Ayer*, nº 13, Julio AROSTEGUI (ed.), "Violencia y política en España", Madrid, Marcial Pons, 1994, pp. 115-146.

"VALLDEPERES i Jaquetot, Manuel", *Gran Enciclopèdia Catalana*, vol. 23, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1989, p. 401.

Rafael VALLS, *La Derecha Regional Valenciana: el catolicismo político valenciano (1930-1936)*, València, Alfons el Magnànim-IVEI, 1992.

Rafael VALLS, "Ignasi Villalonga i el valencianisme", a Borja DE RIQUER (dir.), *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans*, vol. 9: "De la gran esperança a la gran ensulsiada 1930-1939", dirigit per Hilari Ragner, Barcelona, Enciclopèdia Catalana S.A., 1999, pp. 122-123.

Francesc VALLVERDÚ, *Dues llengües: dues funcions?. Per una història lingüística de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

Francesc VALLVERDÚ, *Ensayos sobre bilingüismo*, Barcelona, Ariel, 1972.

Francesc VALLVERDÚ, *L'ús del català: un futur controvertit. Qüestions de normalització lingüística al llindar del segle XXI*, Barcelona, Edicions 62, 1990.

José VALVERDE MADRID, "Comunicación sobre el Partido Progresista Republicano en la II República", *Actas III Coloquio Historia de Andalucía. Córdoba Marzo 1983. Historia Contemporánea*, Tomo 1, Córdoba, Publicaciones del Monte de Piedad y Caja de Ahorros de Córdoba, 1985, pp. 241-244.

José VARELA ORTEGA, *Los amigos políticos: Partidos, elecciones y caciquismo en la Restauración (1875-1900)*, Madrid, Alianza, 1977.

Eulàlia VEGA, *El trentisme a Catalunya. Divergències ideològiques en la CNT (1930-1933)*, Barcelona, Curial, 1980.

Eulàlia VEGA, *Anarquistas y sindicalistas durante la Segunda República. La CNT y los Sindicatos de Oposición en el País Valenciano*, Valencia, Alfons el Magnànim-IVEI, 1987.

Eulàlia VEGA, "Anarquismo y sindicalismo durante la Dictadura y la República", *Historia Social*, nº 1, Valencia, UNED, primavera-verano 1988, pp. 55-62.

Eulàlia VEGA, *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)*, Lleida, Pagès editors, 2004

Eugenio VEGAS LATAPIE, *Memorias políticas. El suicidio de la Monarquía y la Segunda República*, Barcelona, Planeta, 1983.

C. VELASCO, *Cánovas del Castillo y la articulación del Estado Nacional*, Madrid, Cuadernos Económicos de I.C.E., 1978

Francesc VIADIU I VENDRELL, *Delegat d'Ordre Públic a "Lleida la Roja"*, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1979.

César VIDAL, *Checas de Madrid. Las cárceles republicanas al descubierto*, Barcelona, DeBolsillo, 2004.

Toni VIDAL, "L'obra filosòfica d'un científic. Ramon Turró", *L'Avenç*, nº 20, Barcelona, octubre 1979, pp. 6-10.

Manuel VIDAL VIDAL, "Sobre arquitectura alcoyana en los años 1930-1936", *Primer Congreso de Historia del País Valenciano*, vol. IV: Edad Contemporánea, Valencia, Universidad de Valencia, 1975, pp. 679-689.

Pep VILA, "L'erotisme en l'escena catalana", *L'Avenç*, nº 123, Barcelona, febrer 1989, pp. 24-27.

Francesc VILANOVA, "El centenari de Pere Bosch i Gimpera i una relectura", *L'Avenç*, nº 150, Barcelona, juliol-agost 1991, p. 6

Francesc VILANOVA I VILA-ABADAL, *Repressió política i coacció econòmica. Les responsabilitats polítiques de republicans i conservadors catalans a la postguerra (1939-1942)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

Joan VILLARROYA, *Els bombardeigs de Barcelona durant la Guerra Civil (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

Joan VILLARROYA, "Les primeres columnes cap al front. Un exèrcit de voluntaris per aturar el feixisme", a Josep Maria SOLÉ I SABATÉ (dir.), *La Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, vol. I: "Alçament militar i primers mesos de guerra", Barcelona, Edicions 62, 2004, pp. 118-125, 128-131 i 135-139.

Ricard VINYES, "1936. L'oasi català", un miratge conservador", *Serra d'Or*, Barcelona, Publicacions Abadia de Montserrat, febrer, 1982, pp. 27-30.

Ricard VINYES, "Els marxistes en la cultura nacional", *Recerques*, nº 14, Barcelona, Curial, 1983 pp. 139-164.

Ricard VINYES I RIBES, *La Catalunya internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*, Barcelona, Curial, 1983.

Ricard VINYES, "La nostra cultura socialista", *L'Avenç*, nº 95, Barcelona, juliol-agost 1986, pp. 6-8.

Ricard VINYES, *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*, Barcelona, Edicions 62, 1989.

Ricard VINYES, "Algunes consideracions sobre l'univers cultural del marxisme català (1919-1936)", a Joan Comorera. *Un home clau en la política catalana (Cervera, 1894-Burgos, 1958)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, pp. 43-51.

Ricard VIÑAS, *La formación de las Juventudes Socialistas Unificadas (1934-1936)*, Madrid, Siglo XXI, 1978.

Dan S. WHITE, *Lost comrades. Socialists of the Front Generation 1918-1945*, Cambridge, Harvard University Press, 1992.

Colin M. WINSTON, *La clase trabajadora y la derecha en España 1900-1936*, Madrid, Cátedra, 1989.

Eugeni XAMMAR, *Contra la idea d'imperi*, Edimburg, Nova York, Londres, París, Thomas Nelson & Son Ltd., (1916).

Alicia YANINI, *El caciquisme*, València, Alfons el Magnànim, 1984.

Cesar YÁÑEZ, "L'emigració guixolenc a Amèrica durant el segle XIX", *Plecs d'Història Local*, nº 6, Barcelona, desembre 1986, pp. 82-89.

Ana YETANO, "L'educació com apostolat. A la conquesta de la societat burgesa", *L'Avenç*, nº 96, Barcelona, setembre 1986, pp. 18-25.

E. YILÁN CALDERÓN, *Cánovas del Castillo. Entre la Historia y la Política*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985.

Àngel ZARAGOZA, "Problemàtica professional actual a Catalunya", *Papers. Revista de sociologia*, nº 12, Barcelona, 1979, pp. 73-81.

Iris M. ZAVALA, *Masones, Comuneros y carbonarios*, Bilbao, Siglo XXI, 1971.

Julián ZUGAZAGOITIA, *Guerra y vicisitudes de los españoles*, 2 vols., Barcelona, Editorial Éxito, 1978.